JEAN M. AUEL

PIRMYKŠTĖ MOTERIS

UOLŲ PRIEGLOBSTIS

Jean M. Auel

PIRMYKŠTĖ MOTERIS

UOLŲ PRIEGLOBSTIS

Penktoji serijos „Žemės vaikai“ knyga

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
GIEDRĖ TARTĖNIENĖ

UDK 821.111(73)-31
Au25

Versta iš: Jean M. Auel
The Shelters of Stone: Earth's Children, Book Five
Bantam Books, 2011

ISBN 978-609-403-780-1

PADĖKOS

Esu neapsakomai dėkinga daugybei žmonių, kurie padėjo man pažinti senovės pasaulį – pasaulį žmonių, gyvenusių tada, kai ledynai buvo pasistūmėję kur kas piečiau nei šiuo metu ir dengė daugiau nei ketvirtadalį žemės paviršiaus. Vis dėlto tam tikras detales pasirinkau pati, ypač kai kurias teorijas bei egzistavimo laiką tam tikrų vietovių ir įvykių, daugumai kurių gali nepritarti šių laikų profesionalų bendruomenės. Šis tas galėjo praspRūsti per neapsižiūrėjimą, bet kai ką paėmiau apgalvotai, paprastai dėl to, kad tai labiau tiko man – subjektyviai romanistei, privalančiai rašyti apie žmones įsigilinus į žmogaus prigimtį ir logiškai pagrindžiant jų veiksmus.

Labiausiai noriu padėkoti daktarui Jeanui-Philippe'ui Rigaudui, su kuriuo susipažinau per pirmąją tiriamąją kelionę į Europą, archeologiniuose kasinėjimuose, pavadintuose *Flageolet*, Pietvakarių Prancūzijoje, buvusioje medžiotojų stovykloje kalvos šlaite, iškilusiame virš plačios, vešlios lygumos ir joje besiganančių migruojančių akmens amžiaus gyvūnų. Nors buvau niekam nežinoma amerikiečių rašytoja, jis gaišo laiką, kad man paaiškintų kai kuriuos tos vietos radinius ir padėtų susitarti dėl apsilankymo Lasko (*Lascaux*) urve. Ašaros užplūdo pamačius tą priešistorinę prabangą, šventovę, ištapytą ankstyvųjų dabartinių europiečių

pirmtakų, vėlyvajame paleolite gyvenusių kromanjoniečių kūrinius, kurie ir šiais laikais lieka tarp puikiausių meno pavyzdžių.

Vėliau, kai susitikome Mikoke (*La Micoque*), labai ankstyvoje neandertaliečių gyvenvietėje, ėmiau įgyti vis daugiau supratimo apie mūsų priešistorę, kai pirmasis anatomiškai šiuolaikinis žmogus pasirodė Europoje ir sutiko neandertaliečius, kurie čia gyveno gerokai seniau, prieš paskutinįjį ledynmetį. Kadangi norėjau suprasti metodą, kuris yra naudojamas norint daugiau sužinoti apie senovinius protėvius, mudu su vyru kurį laiką dirbome ankstyvesniuose daktaro Rigaudo tyrinėjimuose Šešioliktajame urve (*Grotte Seize*). Jis taip pat suteikė man daug įžvalgų apie turtingas ir erdvias gyvenvietes, kurios šiandien pavadintos Aukštutine vieta, arba Ložery Ot (*Laugerie Haute*), o aš jas pavadinau „devintuoju Zelandonijos urvu".

Daktaras Rigaudas labai padėjo rašant visas serijos knygas, tačiau ypač vertinu jo įnašą į būtent šią knygą. Prieš pradėdama rašyti „Uolų prieglobstį", susirinkau visą apie šį regioną sukauptą medžiagą ir aprašiau veiksmo aplinką, sudariau pasakojimo rėmus, suteikiau vietoms savus pavadinimus, aprašiau kraštovaizdį, todėl, prireikus informacijos, ji greitai buvo prieinama, apibūdinta mano pačios žodžiais. Daugybę mokslininkų ir specialistų užverčiau nesuskaičiuojamais klausimais, tačiau nė vieno niekada neprašiau tikrinti mano darbo prieš jį išleidžiant. Visada pati prisiimdavau atsakomybę už detalių, kurias naudoju savo knygose, pasirinkimą, už būdą, kaip nusprendžiu tai aprašyti, ir vaizduotę, kurią pasitelkiu. Ir vis dar taip elgiuosi. Tačiau dėl to, kad šio romano vieta taip gerai žinoma ne tik profesionaliems archeologams, bet ir daugumai žmonių, kurie lankėsi tame regione, man reikėjo įsitikinti, kad aplinkos aprašymas yra kuo tikslesnis, todėl padariau tai, ko niekada nebuvau dariusi: paprašiau daktaro Rigaudo, kuris pažįsta regioną ir išmano archeologiją, patikrinti daugybę tos medžiagos puslapių ieškant akivaizdžių klaidų. Iki galo nesupratau, kokį milžinišką darbą jam užkraunu, todėl nuoširdžiai dėkoju už laiką ir pastangas. Jis mane pagyrė taręs, kad informacija pakankamai tiksli, tačiau taip pat pasakė kai ką, ko nežinojau arba nesupratau ir ką galėjau pataisyti arba įterpti į knygą. Visos kitos klaidos yra tik mano.

Esu labai dėkinga ir kitam prancūzų archeologui, daktarui Jeanui Clottesui, su kuriuo susipažinau per jo kolegą daktarą Rigaudą. Montinjake, per penkiasdešimtąsias Lasko urvo atradimo metines, jis tuo pat metu surengtoje konferencijoje buvo labai malonus ir tyliai išvertė man kai kurių prancūziškų pristatymų esmę. Nuo tada buvome susitikę abipus Atlanto, ir negaliu pakankamai jam atsidėkoti už malonų ir išskirtinį jo dosnumą skiriant man laiko ir pagalbą. Jis vedžiojo mane po daugelį išpieštų ir išraižytų urvų, ypač Pirėnų kalnų regione.

Be nuostabių urvų grafo Begoueno nuosavybėje, man didžiulį įspūdį padarė Gargasas (*Gargas*), kuriame galima pamatyti kur kas daugiau nei garsiuosius plaštakų atspaudus. Ypač džiaugiuosi antruoju apsilankymu Nijo (*Niaux*) urvo gelmėse, trukusiu apie šešias valandas. Daug kas nuostabiai atsiskleidė iš dalies dėl to, kad tada apie urvų piešinius žinojau kur kas daugiau nei lankydamasi ten pirmą kartą. Su ponu Jeanu daug diskutavome, ypač apie tai, kodėl kromanjoniečiai puošė savo urvus. Tiesa, šios vietovės romane dar nepaminėtos.

Pirmą kartą Nijo urve Pirėnų papėdėje apsilankiau 1982 metais; už tai turiu padėkoti daktarui Jeanui-Micheliui Belamy'iui. Nijo man paliko didžiulį įspūdį: gyvūnai, nutapyti ant juodosios salės sienų, vaikų pėdų įspaudai, erdvios salės už nedidelio ežeriuko gilumoje nuostabiai nupiešti arkliai bei kitokios įdomybės. Susijaudinau labiau, nei įmanoma apsakyti, dėl dar vienos daktaro Belamy'io dovanos – pirmojo jo knygos apie Nijo urvą leidimo.

Esu be galo dėkinga grafui Robertui Begouenui, kuris savo žemėje išsaugojo nuostabius Enleno (*L'Enlene*), Tiuk d'Odubero (*Tuc d'Audoubert*) ir Trijų brolių (*Trois Freres*) urvus bei įkūrė unikalų artefaktų, kuriuos juose rūpestingai iškasė, muziejų. Buvau apžavėta dviejų aplankytų urvų ir esu didžiai dėkinga Robertui bei mane lydėjusiam daktarui Clottesui.

Taip pat noriu padėkoti daktarui Davidui Lewisui-Williamsui, maloniam gilių įsitikinimų žmogui, kuriam tyrinėjant Afrikos bušmėnų kultūrą ir nepaprastus jų protėvių paliktus urvų piešinius kilo didžių ir stulbinamų idėjų bei gimė keletas knygų. Vienoje, parašytoje kartu su daktaru Clottesu, „Priešistoriniai burtininkai“ (*The Shamans of Prehistory*),

tvirtinama, kad senovinių Prancūzijos urvų dekoratoriai galėjo tapyti sienas dėl panašių priežasčių kaip ir bušmėnų protėviai. Taip pat esu skolinga už pagalbą daktarui Roy'ui Larickui, ypač už tai, kad atrakino apsauginės metalines duris ir parodė nuostabią arklio galvą, išraižytą iškyšoje ant sienos giliame žemutiniame Komarko (*Commarque*) urve.

Taip pat dėkoju daktarui Pauliui Bahnui, kuris padėjo suprasti konferencijų medžiagą per Lasko urvo atradimo metines ir ją išvertė. Dėl jo pastangų turėjau garbės susipažinti su trimis vyrais, kurie vaikystėje, penktajame XX a. dešimtmetyje, atrado nuostabųjį Lasko urvą. Susijaudinau iki ašarų pamačiusi baltas sienas su tokiais išskirtiniais polichrominiais piešiniais, kad galiu tik įsivaizduoti, kokį įspūdį jie padarė keturiems vaikams, kurie paskui šunį įlindo pro skylę ir pirmą kartą pamatė urvą po to, kai prieš 15 000 metų užgriuvo jo anga. Daktaras Bahnas daug man padėjo ir pokalbiais, ir savo romanų serija.

Nuoširdžiai esu dėkinga daktarui Janui Jelinekui už nuolatinius pokalbius apie vėlyvąjį paleolitą. Jo įžvalgos apie žmones, gyvenusius tuo metu, kai anatomiškai šiuolaikinis žmogus įsikūrė Europoje ir susitiko su ten gyvenusiais neandertaliečiais, visada vertingi. Taip pat noriu jam padėkoti už pagalbą čekų leidėjams ir vertėjams verčiant ankstesnes šios serijos apie intriguojančią priešistorę knygas.

Daktaro Alexandero Marshacko, kuris vienas pirmųjų sugalvojo raižytinių artefaktų tyrimo techniką mikroskopu, knygas skaičiau gerokai anksčiau, nei susipažinau su juo pačiu. Vertinu jo pastangas stengiantis suprasti kromanjoniečius ir neandertaliečius bei dėkoju už man atsiųstus dokumentus. Man paliko įspūdį nenuginčijamos ir apgalvotos teorijos, pagrįstos rūpestingais tyrimais. Vis dar skaitau jo darbus dėl gilių ir sumanių įžvalgų apie žmones, kurie gyveno paskutinėje akmens amžiaus eroje.

Atlikdama tyrimus šiai knygai, tris mėnesius gyvenau prie Lezi de Tajako, Pietvakarių Prancūzijoje. Daugybę kartų aplankiau Fon de Gomo (*Font-de-Guame*) urvą. Ypač esu dėkinga Paulette Daubisse, gidų į šį nuostabų ištapytą senovinį urvą viršininkei, už jos malonų būdą ir ypač už tai, kad surengė man asmeninę ekskursiją. Ji jau daug metų puoselėja šią ypatingą vietą ir pažįsta ją taip gerai, lyg tai būtų jos namai. Ši moteris

parodė man daug darinių ir piešinių, kurie paprastai nerodomi eiliniams lankytojams – ekskursija tiesiog per ilgai užtruktų. Esu ypač dėkinga už tam tikras atsiskleidusias įžvalgas.

Taip pat noriu padėkoti savo leidėjui Prancūzijoje ponui Renaudui Bombardui iš *Presse de la Cite* už jo norą padėti viskuo, kuo tik galėjo, vos man atvykus į Prancūziją tyrinėti. Kad ir ko prireiktų: ar vietos didelio rankraščio kopijoms padaryti netoli nuo ten, kur būdavau apsistojusi, ar angliškai kalbančio žmogaus, kuriam galėčiau paaiškinti, ko man reikia, ar gero viešbučio tame regione ne sezono metu, kai dauguma viešbučių uždaryti, ar puikaus restorano Luaros slėnyje, kur galėtume paminėti gerų draugų sukaktuves, ar vėlyvo užsakymo populiarios poilsiavietės Viduržemio jūros pakrantėje, kuri pasitaikydavo pakeliui į tą vietą, kurią norėdavau aplankyti, ponas Bombardas visada tuo pasirūpindavo, ir aš tikrai esu jam dėkinga.

Kad parašyčiau šią knygą, turėjau mokytis ne tik archeologijos ir paleoantropologijos, tad man labai padėjo dar keletas žmonių. Nuoširdžiai dėkoju daktarui Ronaldui Naito'ui, vidaus ligų specialistui iš Portlando (Oregono valstija, JAV), ilgamečiam mano asmeniniam gydytojui, kuris noriai man skambino po darbo valandų ir atsakinėjo į klausimus apie tam tikrų ligų ir sužeidimų simptomus bei eigą.

Taip pat noriu padėkoti daktarui Brettui Bolhofnerui, gydytojui ortopedui iš Sent Petersburgo Floridoje, už žinias apie kaulų traumas bei sužalojimus, tačiau dar labiau – už mano sūnaus sutrupėjusios šlaunies ir dubens kaulo gydymą po autoavarijos. Taip pat tariu „ačiū“ chirurgui ortopedui Josephui J. Picai ir gydytojo padėjėjui daktarui Bolhofnerui už išsamius paaiškinimus apie vidinius sužeidimus ir puikų mano sūnaus slaugymą. Labai vertinu pokalbius su pirmosios pagalbos savanoriu Ricku Frye'um iš Vašingtono valstijos apie tai, ką pirmiausia daryti nutikus nelaimei.

Taip pat dėkoju daktarui Johnui Kallasui iš Portlando, laukinio maisto rinkimo ekspertui, kuris nuolat eksperimentuoja iš jų gamindamas įvairius patiekalus. Jis pasidalijo savo žiniomis ne tik apie laukinį augalinį maistą, bet ir apie kriaukles, moliuskus bei jūros dumblius. Nė nenumaniau, kad yra tokia daugybė valgomų jūržolių.

Ypatinga padėka skiriama Lenette Stroebel iš Prainvilio Oregone, kuriai pavyko iš laukinių arklių išvesti jau išmirusius dabartinių arklių protėvius tarpanus ir išsiaiškinti įdomių jų bruožų. Pavyzdžiui, jų kanopos tokios kietos, kad jiems nereikia pasagų netgi vaikštant akmenimis, jų karčiai stati ir jie turi panašias žymes, kaip ant kai kurių uolų sienų nutapyti arkliai, pavyzdžiui, tamsias kojas ir uodegas, o kartais – dryžius ant šonų. Be to, jie yra gražios pilkos spalvos, tai yra širmi. Ji ne tik man parodė tuos arklius, bet ir daug apie juos papasakojo, o paskui atsiuntė nuostabių besikumeliuojančios kumelės nuotraukų seriją, kurios ir tapo pasakojimo apie kumeliuko susilaukusią Yhaha pagrindu.

Esu dėkinga prancūzų kalbos profesorei ir Prancūzijos garbės konsulei Oregone Claudine Fisher iš Portlando valstijos universiteto už tiriamosios medžiagos ir laiškų vertimus iš prancūzų kalbos, už patarimus ir įžvalgas apie šį bei kitus rankraščius ir kitokią su Prancūzija susijusią pagalbą.

Dėkoju pirmiesiems skaitytojams Karen Auel-Feuer, Kendallui Auelui, Cathy Humble, Deanna Sterett, Claudine Fisher ir Ray'ui Auelui, kurie paskubomis skaitė užbaigtą pirmąjį knygos variantą ir pasiūlė gerų, konstruktyvių idėjų.

Esu daug skolinga savo įžvalgiai, sumaniai ir supratingai redaktorei Betty Prashker. Jos pasiūlymai visada naudingi, o įžvalgos neįkainojamos.

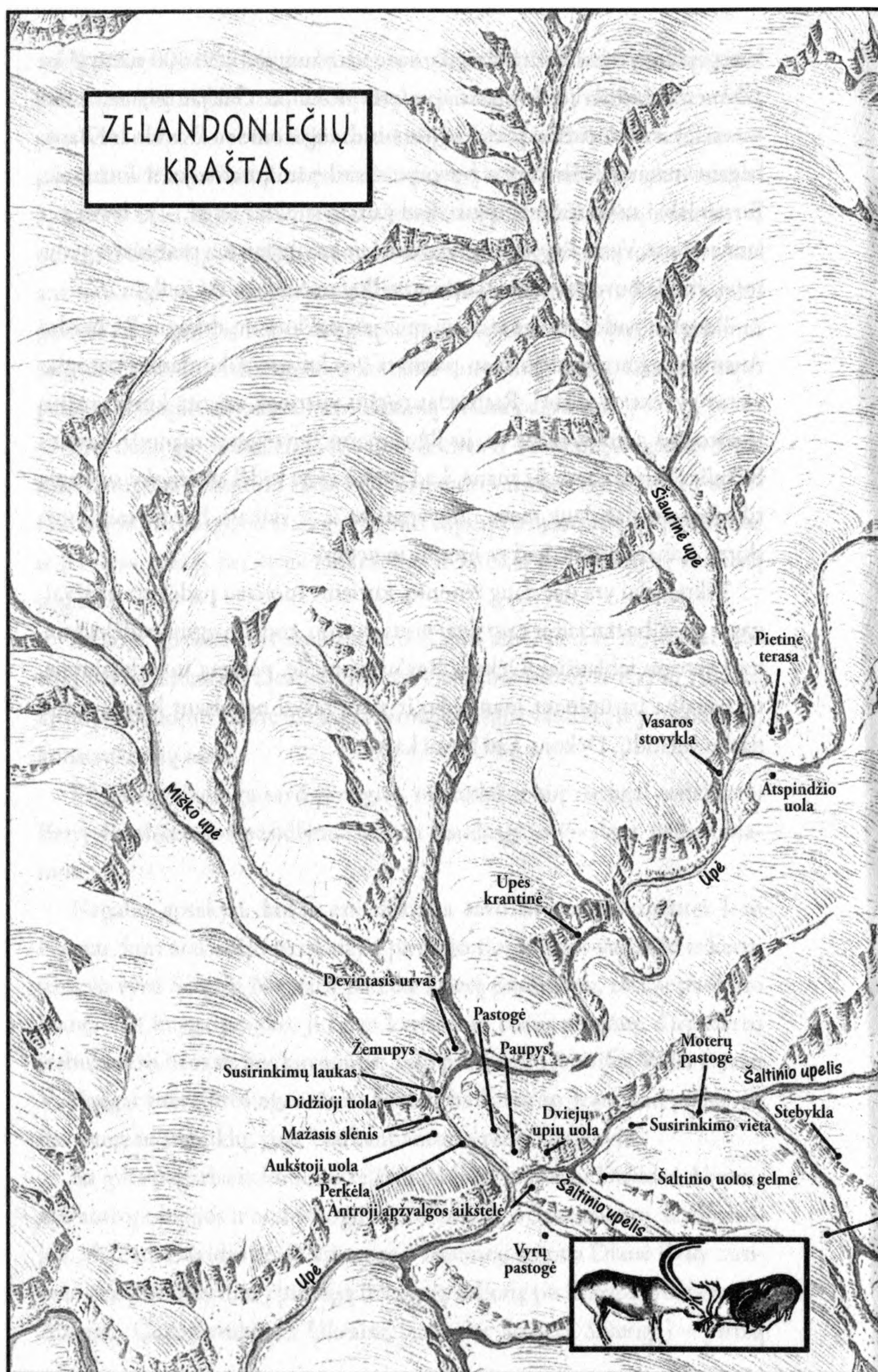
Negaliu apsakyti, kokia esu dėkinga savo literatūros agentei Jean Naggar, kuri atskubėjo perskaityti pirmojo šios knygos varianto ir kartu su savo vyru Serge'u Naggaru pateikė keletą pasiūlymų, tačiau patikino mane, kad knyga pavyko. Ji buvo kartu nuo pačių pradžių, darė tikrus stebuklus su šitos serijos knygomis. Taip pat dėkoju Jennifer Weltz iš Jean V. Naggar literatūros agentūros, kuri dirba kartu su Jean, kad padarytų dar daugiau stebuklų, ypač tvarkant autorių teises užsienyje.

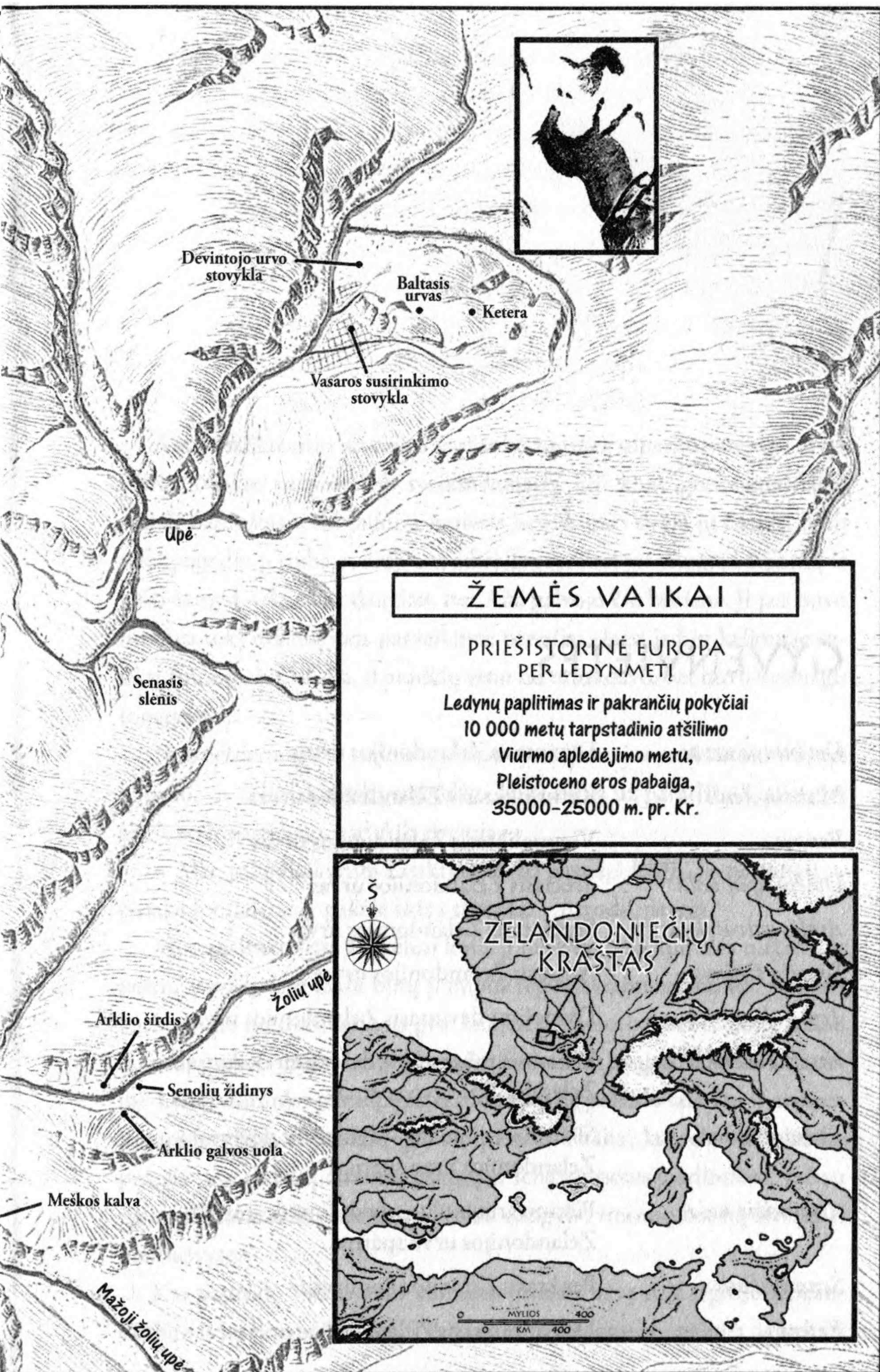
Su gilia pagarba ir liūdesiu reiškiu padėką velioniui Davidui Abramsui, antropologijos ir archeologijos profesoriui iš Sakramento, Kalifornijos. 1982 m. Davidas bei jo asistentė ir būsimoji žmona Diane Kelly nusivežė mane su Ray'umi į pirmąją tiriamąją kelionę po Europą: Prancūziją, Austriją, Čekoslovakiją ir Ukrainą (tada dar Sovietų Sąjungą) – pirmą

kartą aplankyti kai kurių vietų, kuriose maždaug prieš 30 000 metų vyko „Žemės vaikų“ serijos knygose aprašyti nutikimai. Galėjau įsijausti į vietoves, ir tai man didžiai padėjo. Mes susidraugavome su Davidu ir Diane, bėgant metams kelis kartus buvome susitikę ir Amerikoje, ir Europoje. Buvau labai sukrėsta sužinojusi, kad jis taip sunkiai serga, – jis buvo per jaunas išeiti. Vyras ištvermingai laikėsi kur kas ilgiau, nei pranašavo gydytojai, visada buvo nuostabiai optimistiškai nusiteikęs. Aš jo ilgiuosi.

Privalau padėkoti dar vienam mus jau palikusiam draugui Richardui Ausmanui, kuris padėjo man parašyti šias knygas sukurdamas patogias vietas gyventi ir dirbti. Richardas turėjo ypatingą talentą kurti gražius ir patogius namus, maža to, jis ilgus metus buvo geras mano ir Ray'aus bičiulis. Vienu metu jis manė, kad įveikė vėžį, todėl susituokė su Paula tikėdamasis dar daug metų nugyventi su ja ir vaikais, bet ne taip buvo skirta. Labai liūdžiu, kad su mumis jo nebėra.

Tikriausiai yra dar daug žmonių, kuriems turėčiau padėkoti už įžvalgas ir pagalbą, tačiau ir taip ilgai visus vardiju, todėl baigsiu padėka tam, kurį vertinu labiausiai. Dėkoju Ray'ui už meilę, paramą ir padrąsinimą, už pagalbą parūpinant man laiko ir vietą rašyti nepaisant keistų mano darbo valandų. Dėkoju, kad buvai kartu.

ZELANDONIEČIŲ KRAŠTAS
Šiaurinė upė
Pietinė terasa
Vasaros stovykla
Atspindžio uola
Miško upė
Upė
Upės krantinė
Devintasis urvas
Pastogė
Žemupys
Paupys
Moterų pastogė
Susirinkimų laukas
Šaltinio upelis
Didžioji uola
Stebykla
Dviejų upių uola
Susirinkimo vieta
Mažasis slėnis
Aukštoji uola
Šaltinio uolos gelmė
Perkėla
Antroji apžvalgos aikštelė
Šaltinio upelis
Vyrų pastogė
Upė

Devintojo urvo
stovykla
Baltasis
urvas
Ketera
Vasaros susirinkimo
stovykla
Upė
Senasis
slėnis
Žolių upė
Arklio širdis
Senolių židinys
Arklio galvos uola
Meškos kalva
Mažoji žolių upė
ŽEMĖS VAIKAI
PRIEŠISTORINĖ EUROPA
PER LEDYNMETĮ
Ledynų paplitimas ir pakrančių pokyčiai
10 000 metų tarpstadinio atšilimo
Viurmo apledėjimo metu,
Pleistoceno eros pabaiga,
35000–25000 m. pr. Kr.
Š
ZELANDONIEČIŲ
KRAŠTAS
0 MYLIOS 400
0 KM 400

GYVENVIETĖS

Devintasis urvas	Devintasis Zelandonijos urvas
Mažasis slėnis	Keturioliktasis Zelandonijos urvas
Paupys	Vienuoliktasis Zelandonijos urvas
Dviejų upių uola	Trečiasis Zelandonijos urvas
Arklio galvos uola	Septintasis Zelandonijos urvas
Senolių židinys	Antrasis Zelandonijos urvas
Trys uolos	Dvidešimt devintasis Zelandonijos urvas
Vasaros stovykla	Vakarinis trijų uolų – dvidešimt devintojo Zelandonijos urvo sparnas
Pietinė terasa	Šiaurinis trijų uolų – dvidešimt devintojo Zelandonijos urvo sparnas
Atspindžio uola	Pietinis trijų uolų – dvidešimt devintojo Zelandonijos urvo sparnas
Senasis slėnis	Penktasis Zelandonijos urvas
Ketera	Devynioliktasis Zelandonijos urvas

1

Ant kalkakmenio atbrailos susirinkę žmonės sunerimę stebėjo atvykėlius. Niekas nemostelėjo sveikindamasis, keli kone grasinamai laikė sviesti paruoštas ietis. Jaunoji moteris beveik juto dygią jų baimę. Nuo tako papėdės ji stebėjo, kaip ant atbrailos renkasi vis daugiau žmonių ir žiūri žemyn – kur kas daugiau, nei Aila galvojo čia būsiant. Ji jau buvo mačiusi tokį nenorą juos pasveikinti: panašiai elgėsi ir kiti kelionėje sutikti žmonės. Ne tik čia, iš pradžių visur tai nutikdavo, bet buvo nesmagu ir negera.

Nuo eržilo nugaros nušoko aukštas vyras. Jis nejuto nei sutrikimo, nei nerimo, vis dėlto akimirką stabtelėjo, laikė eržilą už pavadžio. Galiausiai atsisuko ir pastebėjo, kad Aila dvejoja.

– Aila, gal palaikytum Lenktynininko pavadį? Regis, jis nervinasi, – pasakė Jondalaras ir pakėlė akis į atbrailą. – Atrodo, jie irgi.

Moteris linktelėjo. Perkėlusi koją, ji nuslydo nuo kumelės nugaros ir paėmė pavadį. Lyg maža būtų įtampos regint svetimus žmones, jaunasis bėris vis dar nerimo, artinosi prie kumelės. Yhaha jau neberujojo, tačiau aplink ją tebetvyrojo sueities su kaimenės eržilu kvapas. Aila arčiau suėmė Lenktynininko pavadį, gelsvarudę kumelę paleido laisviau ir atsistojo tarp gyvūnų. Iš pradžių galvojo paleisti Yhaha; kumelė buvo labiau pratusi prie didelių žmonių grupių ir lengvai nesusijaudindavo, tačiau šįkart ji akivaizdžiai nervinosi. Tokia daugybė žmonių bet ką išvestų iš pusiausvyros.

Kai pasirodė Vilkas, nuo atbrailos priešais urvą Aila išgirdo susijaudinimo ir įspėjimo šūksnius. Tik vargu ar tokią pastogę galima pavadinti

„urvu“. Moteris nebuvo mačiusi nieko panašaus. Vilkas prisispaudė prie jos kojos ir slinko per centimetrą priekyje, įtarus ir budrus; moteris juto vos girdimo urzgimo vibraciją. Dabar, nepažįstamųjų akivaizdoje, jis buvo kur kas budresnis nei ilgos kelionės pradžioje, prieš metus, bet tada jis buvo jauniklis, o budriau Ailą saugojo jai patyrus užpuolimą.

Žingsniuojantis link nuogąstaujančių žmonių vyras nerodė baimės, o moteris džiaugėsi galimybe palūkuriuoti ir stebėti aplinką prieš susipažindama su šios vietos gyventojais. Ji baimingai laukė šios akimirkos daugiau nei metus, o pirmas įspūdis svarbus... abiem pusėms.

Link vyro pasileido jauna moteris. Jondalaras tučtuojau pažino jaunesniąją seserį, nors per penkerius metus miela mergytė išsiskleidė į dailią jauną moterį.

– Jondalarai! Taip ir maniau, kad čia tu! – puldama prie ilgšio šaukė ji. – Pagaliau grįžai namo!

Jis stipriai ją apkabino, kilstelėjo ir entuziastingai apsuko.

– Folara, taip džiaugiuosi tave matydamas! – jis nuleido seserį ant žemės ir laikydamas ištiestos rankos atstumu nužvelgė: – Kaip tu užaugai! Kai išėjau, buvai maža mergiūkštė, o dabar – gražuolė moteris. Tokia, kokia žinojau, kad būsi, – tarė jis kiek labiau nei broliškai žėrinčiomis akimis.

Folara nusišypsojo, pažvelgė į jo neįtikėtinai gyvas, mėlynas akis, traukiančias tarsi magnetas. Juto, kad rausta ne tik nuo komplimento, nors taip galvojo arčiausiai stovintieji, bet nuo užplūdusio geismo, kurį pajuto vyrui, nesvarbu, kad broliui, nematytam daugybę metų. Ji prisiklausė pasakojimų apie gražuolį vyresnėlį neįprastomis akimis, kurios pakeri visas moteris, bet pati prisiminė ilgšį, atlaidų, nepaprastai mylintį žaidimų draugą, kuris sesutei įsigeidus noriai imdavosi bet kokios veiklos. Ši jauna moteris pirmą kartą buvo paveikta viso jo nesąmoningo žavesio. Jondalaras pastebėjo jos reakciją, lengvą sutrikimą ir šiltai nusišypsojo.

Folara dirstelėjo žemyn, į taką prie upeliuko.

– Kas toji moteris, Jondi? – pasiteiravo ji. – Iš kur tie gyvūnai? Gyvūnai bėga nuo žmonių, kodėl šitie būna prie jos? Ar ji zelandonė? Gal kvieslė? – staiga Folara susiraukė: – O kur Tonolanas? – ir aštriai įkvėpė pamačiusi, kaip skausmingai įsitempia Jondalaro kakta.

– Tonolanas dabar keliauja kitame pasaulyje, Folara, – atsakė jis. – Ir manęs čia nebūtų, jei ne šita moteris.

– O, Jondi! Kas nutiko?

– Ilga istorija, dabar ne laikas ją pasakoti, – atsakė jis.

Aila nuo tako papėdės stebėjo, kaip žmonės apsupa Jondalarą, sveikindamiesi šypsosi, apkabina, bučiuoja ir tapšnoja jam per pečius, purto rankas suėmę abiem plaštakom ir gausiai beria žodžius. Ji atkreipė dėmesį į baisiai apkūnią moterį ir rudaplaukį vyrą, kuriuos Jondalaras apkabino, ir vyresnę moterį, kurią jis šiltai pasveikino, o paskui nebepaleido iš glėbio. „Tikriausiai jo motina", – pagalvojo Aila ir pasidarė įdomu, ką toji moteris galvoja apie ją.

Šitie žmonės yra jo šeima, jo giminaičiai. Tai žmonės, su kuriais jis užaugo. O ji svetima, trikdanti nepažįstamoji, atsivedusi gyvūnų ir kupina galai žino kokių bauginančių svetimų papročių ir piktinančių sumanymų. Ar jie ją priims? Kas, jei ne? Ji negali grįžti, jos žmonės gyvena daugiau nei už metų kelionės į rytus. Jondalaras pažadėjo, kad išeis su ja, jei ji panorės arba bus priversta išeiti, tačiau tai buvo anksčiau, kol jis visų nepamatė, kol dar nebuvo taip šiltai sutiktas. Kaip jis jausis dabar?

Pajutusi niuktelėjimą į nugarą Aila ištiesė ranką ir dėkinga paglostė tvirtą Yhaha sprandą: bičiulė priminė, jog ji ne viena. Kai palikusi gentį Aila apsigyveno slėnyje, kumelė ilgai buvo vienintelė jos draugė. Kumelei priėjus jos virvė atsileido, bet Lenktynininko pavadį Aila suėmė stipriau. Abu arkliai paprastai ieškojo draugystės ir paguodos vienas kitame, tačiau prasidėjus kumelės rujai jų elgesys pasikeitė.

Į ją žiūrėjo dar daugiau žmonių – iš kur jų gali šitiek būti? Jondalaras nuoširdžiai šnekučiavosi su rudaplaukiu vyru, paskui pamojo Ailai ir nusišypsojo. Kai ėmė leistis žemyn, kartu ėjo jaunoji moteris, rudaplaukis vyras ir dar keletas žmonių. Aila giliai įkvėpė ir laukė.

Žmonėms artėjant Vilkas urzgė garsiau. Aila nuleido ranką, kad išlaikytų jį greta.

– Viskas gerai, Vilke. Tai Jondalaro giminaičiai, – pasakė ji.

Jos raminamas prisilietimas buvo signalas jam liautis urzgus, neatrodyti taip grėsmingai. Šito signalo jį buvo sunku išmokyti, tačiau verta pastangų, ypač dabar, galvojo Aila. Ji troško prisilietimo, kuris nuramintų ją pačią.

Grupelė su Jondalaru sustojo kiek atokiau, žmonės stengėsi neparodyti baimės ir nespoksoti į gyvūnus, kurie taip atvirai į juos žvelgė ir stovėjo savo vietoje netgi artinantis nepažįstamiesiems. Tylą nutraukė Jondalaras.

– Manau, derėtų pradėti nuo oficialaus pristatymo, Joharanai, – pasakė jis, žvelgdamas į rudaplaukį vyrą.

Kai Aila numetė pavadžius ruošdamasi oficialiam prisistatymui, kuriam reikės abiejų rankų, arkliai žengė atgal, bet Vilkas pasiliko. Ji pastebėjo vyro akyse šmėstelint baimę, nors abejojo, ar tas vyras iš bailiųjų, ir dirstelėjo į Jondalarą spėliodama, kodėl jis iš karto panorėjo oficialaus pristatymo. Atidžiai pažvelgusi į nepažįstamą rudaplaukį staiga prisiminė Bruną, genties, kurioje užaugo, vadą. Galingas, išdidus, protingas, patikimas – jis mažai ko bijojo, išskyrus dvasių pasaulį.

– Aila, tai Joharanas, devintojo Zelandonijos urvo vadas, Martonos, buvusios devintojo urvo vadės, sūnus, gimęs prie Jokonano, buvusio devintojo urvo vado, židinio, – rimtai išvardijo šviesiaplaukis, o paskui nusišypsojo: – Jau neminint jo brolio Jondalaro, keliautojo į tolimus kraštus.

Šmėstelėjo šypsenos, pokštas apmalšino įtampą. Griežtai, oficialiai pristatant išvardijami visi asmens vardai ir ryšiai, patvirtinantys jo statusą, – visi vardai, titulai ir nuopelnai kartu su visų giminaičių vardais, titulais ir nuopelnais. Dažniausiai, išskyrus pačias rimčiausias ceremonijas, būdavo paminimi tik svarbiausi vardai. Drauge buvo įprasta, kad jauni žmonės, ypač broliai ar seserys, juokais ką pridurdavo prie ilgo ir kartais nuobodaus giminių vardijimo. Štai dabar Jondalaras priminė broliui prieš užsikraunant vado naštą prabėgusius metus.

– Joharanai, tai yra Aila iš mamutojų, Liūto stovyklos narė, mamuto židinio duktė. Pasirinkta urvinio liūto dvasios, saugoma urvinio lokio.

Rudaplaukis žengė kelis žingsnius, skyrusius jį nuo jaunosios moters, ištiesė abi rankas delnais į viršų, kaip priimta sveikinantis ir siūlant draugystę. Jis nesuprato nė vieno iš išvardytų jos ryšių ir net nebuvo visiškai tikras, kuris iš jų svarbiausias.

– Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, sveikinu tave, Aila iš mamutojų, mamuto židinio dukra, – pasakė jis.

Aila paėmė abi jo rankas.

– Mutos, Didžiosios Visų Motinos, vardu, sveikinu tave, Joharanai, devintojo Zelandonijos urvo vade, – ji nusišypsojo. – Keliautojo Jondalaro broli.

Pirmiausia Joharanas pastebėjo, kad ji puikiai kalba zelandoniškai, tačiau su neįprastu akcentu, paskui nužvelgė jos keistus apdarus ir svetimšališką išvaizdą. Tačiau jai nusišypsojus jis atsakė šypsena. Iš dalies dėl to, kad ji parodė supratusi Jondalaro pastabą ir leido Joharanui suprasti, kad jo brolis jai yra svarbus, tačiau labiausiai dėl to, kad negalėjo atsispirti jos šypsenai.

Aila buvo patraukli moteris vertinant pagal bet kuriuos standartus: ji buvo aukšta, tvirta ir dailiai sudėta, ilgų šviesių, linkusių banguotis plaukų, vaiskių mėlynai pilkų akių, dailių bruožų, nors truputį kitokių nei Zelandonijos moterų. Tačiau jai nusišypsojus atrodydavo, kad saulė ją tarsi ypatingai apšviečia iš vidaus ir išryškina kiekvieną bruožą. Dingojosi, ji švyti tokiu stulbinamu grožiu, kad Joharanui užėmė kvapą. Jondalaras visada sakydavo, kad jos šypsena išskirtinė, ir jis nusišypsojo matydamas, kad brolis nepajėgia jai atsispirti.

Tada Joharanas pastebėjo, kaip link Jondalaro nervingai šoka eržilas, ir nužvelgė vilką.

– Jondalaras užsiminė, kad reikia sumeistrauti kažkokią... a... pastogę tiems gyvūnams... tikriausiai kažkur netoliese.

„Tik ne per arti“, – pagalvojo jis.

– Arkliams pakaks žaliuojančios pievos netoli vandens, tik privalu pasakyti žmonėms, kad iš pradžių nemėgintų pernelyg prie jų artintis, nebent kartu su manimi ar Jondalaru. Yhaha su Lenktynininku nervinasi prie svetimų žmonių, kol pripranta, – paaiškino Aila.

– Nemanau, kad kiltų problemų, – pažadėjo Joharanas, nužvelgdamas uodega mosuojančią Yhaha. – Jie gali likti čia, jei šis nedidelis slėnis tinka.

– Čia bus puiku, – patikino Jondalaras. – Nors pavedėsime juos aukštėliau, nuošaliau.

– Vilkas įpratęs miegoti greta manęs, – tarė Aila ir pastebėjo, kaip susiraukė Joharanas. – Jis labai budrus ir gali sukelti sąmyšį, jei negalės būti greta manęs.

Aila matė, koks jis panašus į Jondalarą, ypač kai susirūpinęs suraukia kaktą, ir norėjo nusišypsoti. Tačiau Joharanas ne juokais susirūpino. Ne laikas šypsotis, nors jo veido išraiška ir atrodo šilta bei pažįstama.

Jondalaras taip pat matė, kaip brolis neramiai raukosi.

– Manau, būtų pats laikas supažindinti Joharaną su Vilku, – pasakė jis.

Joharanas kone supanikavęs išplėtė akis, tačiau jam dar nespėjus paprieštarauti Aila paėmė jo ranką ir pasilenkė prie plėšrūno. Ji apkabino didžiulio vilko kaklą, kad numaldytų bekylantį urzgimą – netgi ji juto vyro baimę, todėl buvo tikra, jog ir Vilkas ją užuodžia.

– Leiskim jam pauostyti tavo plaštaką, – pasakė ji. – Toks yra oficialus vilkų prisistatymas.

Vilkas buvo išmokytas priimti į gaują tuos žmones, kuriuos ji jam šitaip pristato. Iš ankstesnės patirties žvėris žinojo, kaip Ailai tai svarbu. Jis nemėgo baimės kvapo, tačiau pauostė vyrą, kad jį pažintų.

– Ar kada iš tikrųjų lietei gyvo vilko kailį, Joharanai? – pakėlė akis į vyrą Aila. – Pamatysi, jog jis kiek šiurkštus, – kalbėjo kreipdama jo ranką, kad apčiuoptų gauruotą sprandą. – Jis vis dar šeriasi, jam niežti, todėl džiaugiasi, kai kas pakaso jam už ausų, – tęsė ji.

Joharanas pajuto kailį, tačiau labiau suvokė šilumą ir staiga suprato, jog tai gyvas vilkas! Atrodė, jis visiškai nepaiso žmogaus prisilietimo.

Aila pastebėjo, kad Joharano plaštaka nebėra tokia sustirusi, jis iš tikrųjų bando pakasyti jos nurodytą vietą.

– Duok jam dar kartą pauostyti savo plaštaką.

Tiesdamas ranką link Vilko nosies Joharanas vėl išplėtė akis, šįkart iš nuostabos.

– Tas vilkas mane palaižė! – pareiškė jis, nelabai žinodamas, ko tikėtis. Tada pamatė, kaip vilkas laižo Ailos veidą, o ji tuo labai džiaugiasi.

– Taip, tu geras, Vilke, – tarė moteris šypsodamasi, kartu myluodama ir taršydama jo gaurus. Paskui ji atsistojo ir pliaukštelėjo sau per pečius. Vilkas pašoko ir padėjo letenas jai ant pečių, jai atlošus galvą lyžtelėjo kaklą, paskui itin švelniai dantimis suėmęs jos smakrą bei žandikaulį pradėjo tyliai urgzti.

Jondalaras matė, kaip Joharanas ir kiti apstulbę aikčioja, ir suvokė, koks bauginantis jiems įprastas vilkiško švelnumo pasireiškimas atrodo

žmonėms, kurie to nesupranta. Jo brolis pažvelgė į jį kartu baimingai ir apstulbęs.

– Ką jis jai daro?

– Tu tikras, kad viskas gerai? – kone tuo pačiu metu pasiteiravo Folara. Ji nebegalėjo nustovėti ramiai. Ir kiti žmonės neryžtingai, nervingai muistėsi.

Jondalaras nusišypsojo.

– Taip, Ailai viskas gerai. Jis ją myli, nieku gyvu nesužeistų. Šitaip vilkai rodo prieraišumą. Ir man prireikė laiko, kol įpratau, o Vilką pažįstu tiek pat ilgai kiek ir ji: nuo tada, kai dar buvo mažas, pūkuotas jauniklis.

– Čia ne jauniklis! Tai didelis vilkas! Didžiausias mano kada matytas vilkas! – pareiškė Joharanas. – Jis gali išplėšti jai gerklę!

– Taip, jis galėtų jai išplėšti gerklę. Mačiau, kaip jis perkanda gerklę moteriai... Moteriai, kuri mėgino nužudyti Ailą, – pasakė Jondalaras. – Vilkas ją apgynė.

Zelandoniečiai su palengvėjimu atsiduso, kai vilkas vėl nusileido ant keturių ir atsistojo prie moters šono prasižiojęs, iškoręs liežuvį, rodydamas dantis. Kai Vilkas šitaip atrodydavo, Jondalarui dingodavosi, kad jis šypsosi, tarsi būtų patenkintas savimi.

– Ar jis visada taip elgiasi? – pasiteiravo Folara. – Su... visais?

– Ne, – patikino Jondalaras. – Tik su Aila ir kartais su manimi, jei jaučiasi ypač laimingas, ir tik tada, jei mes leidžiame. Jis puikiai elgiasi, nieko nesužeis... Nebent tas kažkas grasintų Ailai.

– O vaikai? – toliau klausinėjo Folara. – Vilkai dažnai puola silpnus ir mažus.

Paminėjus vaikus, greta stovinčių žmonių veiduose atsirado nerimastingos minos.

– Vilkas myli vaikus, – paskubėjo paaiškinti Aila. – Jis labai juos gina, ypač pačius mažiausius ir silpniausius. Jis užaugo su Liūto stovyklos vaikais.

– Liūto židiniui priklausė vienas labai silpnas ir ligotas berniukas, – pridūrė Jondalaras. – Jums reikėtų pamatyti, kaip jie drauge žaisdavo. Vilkas visada juo rūpinosi.

– Tai labai neįprastas gyvūnas, – pastebėjo kitas vyras. – Sunku patikėti, kad vilkas šitaip elgtųsi... nevilkiškai.

– Tu teisus, Solabanai, – atsiliepė Jondalaras. – Jis elgiasi labai nevilkiškai, kaip kad mums atrodo. Jei būtume vilkai, taip nemanytume. Jis augo su žmonėmis. Aila sako, kad jis žmones laiko savo gauja. Vilkas elgiasi su žmonėmis taip, tarsi jie būtų vilkai.

– Ar jis medžioja? – norėjo sužinoti vyras, Jondalaro pavadintas Solabanu.

– Taip, – atsakė Aila. – Kartais jis medžioja vienas, o kartais padeda medžioti mums.

– Iš kur jis žino, ką turėtų ir ko neturėtų medžioti? – pasmalsavo Folara. – Pavyzdžiui, tų arklių.

Aila nusišypsojo.

– Arkliai taip pat jo gaujos nariai. Gal pastebėjai, kad jie irgi jo nebijo. Jis niekada nemedžioja žmonių. O šiaip gaudo kokius tik panorėjęs gyvūnus, nebent uždrausčiau tai daryti.

– Nori pasakyt, jei tu neleidi, jis nemedžioja? – pasitikslino kitas vyras.

– Tikrai taip, Rašemarai, – patikino Jondalaras.

Vyras nustebęs papurtė galvą. Buvo sunku patikėti, kad įmanoma šitaip valdyti galingą plėšrų gyvūną.

– Ką gi, Joharanai, – į brolį kreipėsi Jondalaras, – kaip manai, ar pakankamai saugu vestis Ailą su Vilku į viršų?

Vyras akimirką pagalvojo, paskui linktelėjo.

– Tačiau, jei kils kokių rūpesčių...

– Nekils, Joharanai, – pareiškė Jondalaras, tada atsisuko į Ailą. – Mano motina pakvietė mus apsistoti pas ją. Su ja tebegyvena Folara, tačiau sesuo turi savo vietą, taip pat ir Martona su Vilomaru. Dabar jis išėjęs mainytis. Mums mama siūlo pagyventi pagrindinėje patalpoje. Žinoma, jei tau labiau patiktų, galime apsistoti pas Zelandonę, prie svečių židinio.

– Su malonumu apsigyvensiu pas tavo motiną, Jondalarai, – atsakė Aila.

– Puiku! Taip pat mama siūlė su pačiu oficialiausiu prisistatymu luktelti, kol įsikursime. Manęs nėra reikalo pristatinėti ir kartoti tą patį kiekvienam, kai galime tai padaryti vienu kartu.

– Šiam vakarui jau suplanavome sutiktuvių puotą, – pasakė Folara. – Ir gal dar vieną vėliau, visiems gretimiems urvams.

– Vertinu tavo motinos dėmesingumą, Jondalarai. Bus lengviau su visais susipažinti vienu kartu, tačiau galėtum pristatyti mane šiai jaunai moteriai, – pasakė Aila.

Folara nusišypsojo.

– Žinoma, jau ruošiausi, – atsakė Jondalaras. – Aila, tai Doni palaiminta mano sesuo Folara iš devintojo Zelandonijos urvo; Martonos, buvusios devintojo urvo vadės, duktė, gimusi prie keliautojo ir mainų meistro Vilomaro židinio, devintojo urvo vado Joharano sesuo, Jondalaro...

– Apie tave ji žino, Jondalarai, o aš jau girdėjau jos vardus ir ryšius, – pasakė Folara, nekantraudama baigti formalumus, tada ištiesė Ailai abi rankas. – Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, sveikinu tave, Aila iš mamutojų, arklių ir vilkų bičiule.

Minia žmonių, susirinkusių ant saulėto akmeninio prieangio, greitai atsitraukė, kai pamatė, kad moteris su vilku pradeda kopti taku kartu su Jondalaru ir nedidele grupele jo artimųjų. Vienas kitas žengė žingsnį arčiau, o kiti tiesė kaklus per jų galvas. Pasiekusi akmeninę atbrailą Aila pirmą kartą pamatė gyvenamąją devintojo Zelandonijos urvo erdvę. Reginys ją nustebino.

Nors ji žinojo, kad žodis „urvas“ kalbant apie Jondalaro namus reiškia ne vietą, bet ten gyvenančių žmonių grupę, formacija, kurią ji matė, tikrai nepriminė urvo, tik ne ta prasme, kaip ji galvojo. Urvas būtų tamsi ertmė ar kelios uoloje ar po žeme su anga į išorę. Šių žmonių gyvenamoji erdvė buvo plotas po didžiule iškyša, styranti iš kalkakmenio uolos, priedanga, kuri teikė apsaugą nuo lietaus ar sniego, tačiau buvo atvira dienos šviesai.

Kur stūksojo aukštos regiono uolos, kadaise būta senovinės jūros dugno. Seni kreidiniai jūros vėžiagyvių kiaukutai kaupėsi ant dugno ir galiausiai tapo kalcio karbonatu – kalkakmeniu. Tam tikrais periodais dėl įvairiausių priežasčių iš vienų kiaukutų užaugo storesni ir tvirtesni kalkakmenio sluoksniai nei iš kitų. Sausumai pasislinkus, atsivėręs jūros dugnas pamažu tapo uolomis. Paviršių ardantys vėjas ir vanduo į palyginti nekietą akmenį skverbėsi lengviau. Atsiradus gilioms ertmėms, tarp jų liko tvirtesnio akmens iškyšos.

Nors uolos buvo išvarpytos ir kalkakmeniui būdingų urvų, šie neįprasti lentynas primenantys dariniai, savotiškos akmeninės priedangos ar pastogės, buvo ypač tinkamos gyventi ir naudojamos jau ne vieną tūkstantmetį.

Jondalaras atvedė Ailą prie vyresnės moters, kurią ji buvo pastebėjusi nuo uolos papėdės. Aukšta ori moteris kantriai jų laukė. Jos plaukai, labiau žili nei šviesiai rausvi, buvo suimti nuo veido ir supinti į vieną ilgą kasą, kuri buvo suraityta ant viršugalvio. Jos vaiskios, atvirai vertinančios akys taip pat buvo pilkos. Priėjęs prie moters Jondalaras pradėjo oficialų pristatymą:

– Aila, tai Martona, buvusi devintojo Zelandonijos urvo vadė; Jemaros duktė, gimusi prie Rabanaro židinio; devintojo urvo mainų meistro Vilomaro pora; devintojo urvo vado Joharano motina; Doni palaimintosios Folaros motina... – jau žiojosi sakyti „Tonolano“, tačiau sudvejojo ir greitai pasitaisė: – Jondalaro, didžio keliautojo, motina.

Tada atsisuko į savo motiną.

– Martona, čia Aila iš mamutojų Liūto stovyklos, mamuto židinio duktė, pasirinkta urvinio liūto, saugoma urvinio lokio.

Martona ištiesė rankas.

– Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, sveikinu tave, Aila iš mamutojų.

– Mutos, Didžiosios Visų Motinos, vardu, sveikinu tave, Martona iš devintojo Zelandonijos urvo, Jondalaro motina, – pasakė Aila, ir jos susikibo rankomis.

Martona klausėsi Ailos tariamų žodžių, stebėjosi keistu kalbos būdu, atkreipė dėmesį, kaip puikiai ji kalba zelandoniškai, ir spėliojo, ar tai nedidelis kalbos defektas, ar visiškai nežinomos kažkokio tolimo krašto kalbos akcentas. Moteris nusišypsojo.

– Įveikei ilgą kelią, Aila, palikai visus, kuriuos pažinojai ir mylėjai. Jei nebūtum taip pasiaukojusi, nemanau, kad būčiau sulaukusi Jondalaro. Todėl esu tau dėkinga. Viliuosi, kad netrukus čia pasijusi kaip namuose, o aš kuo labiau stengsiuosi tau padėti.

Aila suprato, kad Jondalaro motina kalba iš širdies. Moteris buvo tiesi ir atvira. Ji tikrai džiaugėsi, kad sūnus grįžo. Ailai palengvėjo, ją sujaudino Martonos svetingumas.

– Laukiau, kada susipažinsiu su tavimi, nuo tada, kai Jondalaras apie tave papasakojo... Tačiau truputį ir baiminausi, – lygiai taip pat atvirai ir nuoširdžiai atsakė ji.

– Nekaltinu tavęs. Tavo vietoje ir man būtų labai sudėtinga. Eime, parodysiu, kur gali pasidėti daiktus. Tikriausiai pavargai ir norėtum pailsėti prieš šio vakaro sutiktuvių šventę, – atsakė Martona ir ėmė juos vesti link iškyšos. Staiga Vilkas pradėjo inkšti, amtelėjo kaip jauniklis šunytis, ir ištiesęs į priekį letenas, atstatęs pasturgalį ir pakėlęs uodegą atsistojo žaisminga poza.

Jondalaras apstulbo.

– Ką jis daro?

Aila dirstelėjo į Vilką taip pat gerokai nustebusi. Gyvūnas nesiliovė, ir staiga ji nusišypsojo.

– Man regis, jis mėgina sulaukti Martonos dėmesio, – pasakė ji. – Vilkas mano, kad ji jo nepastebėjo, ir, man regis, nori būti pristatytas.

– Ir aš norėčiau su juo susipažinti, – pasakė Martona.

– Tu jo nebijai! – pabrėžė Aila. – Jis tai supranta!

– Aš stebėjau. Nemačiau, ko išsigąsti, – atsakė moteris, tiesdama Vilkui ranką. Jis pauostė jos plaštaką, lyžtelėjo ir vėl suinkštė.

– Tikriausiai nori, kad jį paliestum. Vilkas mėgsta dėmesį žmonių, kurie jam patinka, – paaiškino Aila.

– Tau tikrai patinka, tiesa? – kalbėjo vyresnioji moteris, glostydama žvėrį. – Vilkas? Ar šitaip jį vadini?

– Taip. Iš tiesų tai mamutojiškas žodis, reiškiantis „vilkas“. Pamaniau, jog vardas tinkamas, – paaiškino Aila.

– Niekada nemačiau, kad jis taip greitai prie ko nors prisirištų, – pastebėjo Jondalaras, pagarbiai žvelgdamas į motiną.

– Ir aš nemačiau, – pripažino Aila, stebėdama Martoną su Vilku. – Gal jis tiesiog džiaugiasi sutikęs žmogų, kuris jo nebijo?

Lįsdama po iškyšos šešėliu Aila akimirksniu pajuto, kaip atvėso. Vieną širdies tvinksnį ji sudrebėjo iš baimės ir pakėlė akis į milžinišką akmens kyšulį, styrantį iš uolinės sienos, svarstydama, ar jis neužgrius. Tačiau akims apsipratus blausesnėje šviesoje ją apstulbino šis tas daugiau nei fizinė Jondalaro namų formacija. Erdvė po akmenine pastoge buvo didžiulė, kur kas didesnė, nei ji įsivaizdavo.

Pakeliui ji buvo mačiusi panašias iškyšas uolose palei upę, kai kurias akivaizdžiai apgyvendintas, bet nė viena nė iš tolo nebuvo tokia didelė. Visi aplinkui žinojo apie didelę akmens pastogę ir tai, kokią daugybę žmonių ji glaudžia. Devintasis urvas buvo didžiausia iš visų zelandoniečių bendruomenių.

Rytiniame pastogės gale, palei galinę sieną arba arčiau vidurio, stovėjo atskiri statiniai, kai kurie gana dideli, suręsti pusiau iš akmens, pusiau iš medžio rėmų, aptrauktų odomis. Odos juodai bei daugybe gyvų raudonos, geltonos ir rudos atspalvių buvo išpieštos dailiais gyvūnų atvaizdais ir įvairiais abstrakčiais simboliais. Nameliai buvo išsidėstę į vakarus atsuktu linkiu aplink atvirą erdvę beveik akmens iškyšos dengiamo ploto viduryje. Čia buvo sausakimša daiktų ir žmonių.

Aila įsižiūrėjo atidžiau. Tame iš pažiūros sumišame knibždėlyne buvo atskiros zonos skirtingiems, bet neretai artimai susijusiems amatams. Tik iš pirmo žvilgsnio atrodė, kad tvyro netvarka, nes žmonės užsiėmė daugybe įvairiausių veiklų.

Aila matė rėmus, ant kurių, paruoštos išdirbti, buvo įtemptos odos, ir atremtus į skersinius tarp dviejų stulpų ilgus iečių kotus, akivaizdžiai tiesinimo stadijoje. Pusiau baigti pinti krepšiai buvo sukrauti kitoje vietoje, ištempti tarp kaulų stulpų džiūvo siūlai. Nuo įkaltų į skersines sijas kaiščių, virš nebaigtų, rėmuose ištemptų tinklų karojo ilgos virvių gijos, o ant grindų gulėjo laisvai surištų tinklų krūvos. Kitoje vietoje buvo pjaustomos įvairiomis spalvomis, įskaitant daugybę raudonos atspalvių, nudažytos odos, o netoliese kabėjo nebaigti siūti drabužiai.

Ji atpažino daugumą amatų, tačiau netoli drabužių pastebėjo šį tą visiškai nematyta. Ant rėmo vertikaliai buvo įtempta daug gijų, o iš horizontaliai per jas kaišomų siūlų formavosi raštas. Aila norėjo prieiti ir apžiūrėti atidžiau. Ji pažadėjo sau, kad vėliau būtinai tai padarys. Kitur buvo prikrauta medienos, akmenų, kaulų, ragų ir mamutų ilčių bei iš jų padarytų rykų – samčių, šaukštų, dubenų, žnyplių, ginklų; dauguma jų su raižytinėmis, o kartais pieštomis puošmenomis. Taip pat būta nedidelių skulptūrėlių ar raižinių, kurie nebuvo nei įrankiai, nei rykai. Jie atrodė padaryti šiaip sau arba tokiais tikslais, kurių Aila nežinojo.

Ant didelių rėmų su daugybe skersinių kabėjo daržovės ir žolelės, o arčiau žemės ant rėmų džiūvo mėsa. Atokiau buvo plotas, nubiręs aštriomis akmenų skeveldromis. „Čia tokiems žmonėms kaip Jondalaras, – pagalvojo ji, – titnago apdirbėjams, gaminantiems įrankius, peilius ir iečių antgalius."

Visur, kur tik žvelgė, Aila matė žmones. Bendruomenės, įsikūrusios erdvioje akmens pastogėje, dydis atitiko gyvenamąją erdvę. Aila užaugo mažau nei trisdešimties žmonių gentyje. Genčių sambūryje, kuris vykdavo kartą per septynerius metus, trumpam susiburdavo gal du šimtai žmonių, ir jai tai atrodė labai daug. Žinoma, mamutojų vasaros susirinkime buvo kur kas daugiau žmonių, tačiau devintasis Zelandonijos urvas, kuriame nuolat kartu gyveno daugiau nei du šimtai gyventojų, buvo didesnis nei visas genties sambūris!

Aila nežinojo, kiek žmonių sustoję aplinkui stebi atvykėlius, tačiau prisiminė tą kartą, kai su Bruno gentimi ėjo į genčių susibūrimą ir juto, kaip visi į ją spokso. Anie bent jau stengėsi, kad tai nekristų į akis, bet žmonės, kurie spoksojo, kaip Martona veda Jondalarą, Ailą ir Vilką į jų būsimus namus, net nesistengė būti mandagūs. Jie nemėgino nuleisti akių ar nusukti žvilgsnį. Aila svarstė, ar kada apsipras tokioje vietoje, kur taip arti vienas kito visą laiką gyvena tokia daugybė žmonių. Kažin, ar ji to norėtų.

2

Storulė dirstelėjo į sujudėjusią odos užuolaidą, ištemptą virš įėjimo, paskui greitai nudelbė akis. Iš Martonos namelio išniro jauna šviesiaplaukė nepažįstamoji. Apkūnioji sėdėjo jai įprastoje vietoje – sėdynėje, išskobtoje kietame kalkakmenio bloke, pakankamai tvirtame, kad paremtų jos masyvų kūną. Oda išklota akmeninė sėdynė buvo pagaminta specialiai jai ir stovėjo tiksliai toje vietoje, kur ji norėjo, – atokiau nuo didelės, atviros erdvės po išsikišusia uola, kuri saugojo gyvenvietę, tačiau iš šios vietos buvo matyti beveik visa bendra gyvenamoji erdvė.

Atrodė, kad moteris kažką įtemptai mąsto, tačiau ji dažnokai įsitaisydavo šioje vietoje norėdama tyliai stebėti kokį asmenį ar veiklą. Žmonės išmoko nesibrauti į jos mintis, nebent iškilus bėdai, ypač kai kaulinę krūtinės plokštelę ji būdavo atsukusi į išorę lygiąja, neišpuošta puse. Jei būdavo matyti simboliais ir gyvūnais išraižyta pusė, bet kas laisvai galėjo prie jos artintis, tačiau lygiąja puse atsukta plokštelė tapdavo tylos simboliu ir reiškė, kad moteris neturi noro kalbėtis ir nenori būti trukdoma.

Urvas priprato prie šitaip sėdinčios Zelandonės ir, nepaisant didingos išvaizdos, jos beveik nepastebėdavo. Donija rūpestingai puoselėjo savo įtaką ir nejuto dėl to jokios kaltės. Kaip dvasinė devintojo Zelandonijos urvo vadė ji jautėsi atsakinga už žmonių gerovę ir pasitelkdavo visas priemones, kurias jos sumanios smegenys galėjo išrasti, savo pareigai vykdyti.

Zelandonė stebėjo, kaip jauna moteris, vilkinti akivaizdžiai kitoniškai sukirpta ir pasiūta tunika, palieka akmens prieglobstį ir traukia link

tako į slėnį. Donija suprato, kad lankstūs judesiai rodo sveikatą, jėgą ir pasitikėjimą savimi, kuris tarsi nederėjo tokiam jaunam žmogui, atsidūrusiam visiškai svetimų žmonių gyvenamojoje teritorijoje.

Zelandonė atsistojo ir nuėjo link namelio – vieno iš daugybės panašių įvairaus dydžio pastatų, išsibarsčiusių kalkakmenio prieglobstyje. Įėjimas į būstą skyrė asmeninę gyvenamąją erdvę nuo atviros viešos erdvės. Zelandonė pabeldė į kietą žaliaminės odos pertvarą greta užuolaida uždengtos įėjimo angos ir išgirdo minkštos odos apavu avinčio žmogaus žingsnius. Užuolaidą atitraukė aukštas, šviesiaplaukis, stulbinamai dailus vyras. Neįprastai gyvose mėlynose akyse pasirodė nuostaba, paskui žvilgsnis sušilo ir sutvisko džiaugsmu.

– Zelandone! Kaip malonu tave matyti, – pasakė jis. – Mamos nėra.

– Kodėl manai, kad atėjau pas Martoną? Juk tavęs nebuvo penkerius metus, – aštriai atsakė ji.

Vyras pritrūkęs žodžių išraudo.

– Na, taip ir paliksi mane čia stypsoti, Jondalarai?

– Oi... Įeik, žinoma, – pakvietė jis, o kaktoje, kaip įprasta, susimetusios raukšlės nutrynė šiltą šypseną. Vyras žengė atgal ir prilaikė užuolaidą, kol moteris įėjo.

Kurį laiką abu vienas kitą stebėjo tylėdami. Jondalaras išėjo tada, kai ji ką tik buvo tapusi pirmąja tarp tų, kurie tarnauja Motinai; per penkerius metus ji „įaugo" į savo padėtį. Jo pažinota moteris neįtikėtinai sustorėjo. Zelandonė buvo du ar tris kartus stambesnė už daugumą moterų, didžiulėmis krūtimis ir plačiais sėdmenimis. Jos minkštą, apskritą veidą gaubė trigubas pagurklis, tačiau skvarbios mėlynos akys, regis, nepraleido nieko. Ji visada buvo aukšta ir stipri, grakščiai judėjo, nepaisant didingo stoto, ir elgėsi taip, kaip reikalavo prestižas ir galia. Ji buvo įspūdingos išvaizdos, turėjo galios aurą ir pelnė žmonių pagarbą.

Abu prabilo vienu kartu:

– Ar galėčiau... – pradėjo Jondalaras.

– Tu pasikeitei...

– Atsiprašau, – tarsi atsiprašė už pertarimą jis, jausdamasis keistai susikaustęs. Tada pastebėjo vos įžiūrimą šypsenos užuominą, pažįstamą žvilgsnį akyse ir iš karto nusiramino.

– Džiaugiuosi tave matydamas... Zolena, – pasakė jis. Jo kakta išsilygino ir šypsena sugrįžo, prikaustančias, kupinas šilumos ir meilės akis jis įbedė į moterį.

– Na, pernelyg nepasikeitei, – atsiliepė ji, jausdama savo atsaką į jo žavesį ir pažadintus prisiminimus. – Jau seniai niekas manęs nevadino Zolena, – ji vėl atidžiai jį nužvelgė. – Bet vis dėlto pasikeitei. Kažkaip subrendai. Esi dar gražesnis.

Jondalaras ruošėsi prieštarauti, tačiau ji papurtė galvą.

– Neprieštarauk man, Jondalarai. Žinai, kad tai tiesa. Tačiau yra skirtumas. Tu atrodai... Kaip čia pasakius... Dingo tas alkanas žvilgsnis, tas poreikis, kurį kiekviena moteris trokšta patenkinti. Manau, radai tai, ko ieškojai. Tu toks laimingas, koks niekada nebuvai.

– Nuo tavęs nieko nepaslėpsi, – atsakė jis šypsodamasis, susijaudinęs, kone vaikiškai džiugus. – Tai Aila. Ketiname susijungti per šios vasaros jungtuves. Tikriausiai galėjom atlikti jungtuvių apeigas prieš iškeliaudami ar kur nors pakeliui, tačiau norėjau grįžti namo, kad tu galėtum užnerti virvelę ant mūsų riešų ir sumegzti mazgą.

Vien kalbant apie Ailą pasikeitė vyro išraiška, ir Zelandonė akimirkai kone pajuto visa nustelbiančią Jondalaro meilę moteriai, vardu Aila. Ji sunerimo. Pabudo visi instinktai, raginantys apsaugoti savo žmones – ypač šitą asmenį, nes Zelandonė buvo Didžiosios Motinos Žemės balsas, jos atstovė ir įrankis. Donija žinojo, su kokiais galingais jausmais Jondalarui teko grumtis augant ir galiausiai išmokti juos suvaldyti. Moteris, kurią jis šitaip myli, gali siaubingai jį sužeisti, gal net sunaikinti. Zelandonė prisimerkė. Ji norėjo daugiau sužinoti apie svetimšalę, kuri visiškai jį užvaldė. Kokiais gniaužtais ji laiko jį suėmusi?

– Kaip gali būti toks tikras, kad ji tau tinka? Kur jūs susipažinote? Kiek iš tikrųjų apie ją žinai?

Jondalaras suprato jos rūpestį, tačiau jam nerimą kėlė kitkas. Zelandonė ne veltui buvo visų zelandoniečių aukščiausio rango dvasinė vadė. Ji buvo galinga moteris, ir Jondalaras nenorėjo, kad nusiteiktų prieš Ailą. Ir jam, ir Ailai visą ilgą ir sudėtingą kelionę namo labiausiai rūpėjo, ar ji bus priimta Jondalaro žmonių. Nepaisant visų išskirtinių Ailos savybių,

buvo dalykų, kuriuos jai praverstų laikyti paslapty, tik Jondalaras abejojo, ar pavyks. Ailai tikriausiai pakaks problemų bendraujant su kai kuriais žmonėmis net ir nesusipriešinus su šia galinga moterimi. Taigi labiau už viską Ailai reikėjo Zelandonės paramos.

Jondalaras ištiesė rankas ir suėmė moterį už pečių. Reikėjo kaip nors ją įtikinti ne tik priimti Ailą, bet ir jai padėti, tačiau jis nelabai žinojo, kaip tai padaryti. Žvelgdamas jai į akis jis nepajėgė neprisiminti meilės, kurią jie kadaise juto vienas kitam, ir staiga suprato, jog, kad ir kaip bus sunku, galės padėti tik visiškas nuoširdumas... jei ir tai padės.

Jondalaras nemėgo kalbėti apie asmeninius jausmus; jis išmoko suvaldyti galingas emocijas, pasilikti jas sau. Nebuvo lengva pasakotis netgi tai, kuri šitaip gerai jį pažinojo.

– Zelandone, – jo balsas sušvelnėjo, – Zolena... Pati žinai, kad tik dėl tavęs tapau išrankus moterims. Buvau dar visai berniūkštis, o tu buvai labiausiai jaudinanti moteris, kokios vyras gali trokšti. Ne aš vienas sapnuose klejojau apie tave, tačiau maniesiems tu leidai išsipildyti. Labai tavęs geidžiau, ir kai tu pas mane atėjai, tapai mano Doni moterimi, negalėjau tavimi pasisotinti. Mano prabudęs vyriškumas išsipildė tavyje, tačiau pati žinai, tuo viskas nesibaigė. Aš norėjau daugiau, o tu, kad ir kaip su savimi kovojai, taip pat to troškai. Nors buvo užginta, mylėjau tave, ir tu mylėjai mane. Vis dar tave tebemyliu. Tu visada mane mylėsi.

– Netgi paskui, po visų tų rūpesčių, kurių kitiems pridarėme, ir kai motina išsiuntė mane gyventi su Dalanaru, kai grįžau, nė viena moteris nė iš tolo tau neprilygo. Alkau tavęs išsekęs gulėdamas greta kitos moters. Alkau daugiau nei tavo kūno. Norėjau turėti tavo širdį. Man nerūpėjo amžiaus skirtumas, nepaisiau, kad vyras neturėtų pamilti savo Doni moters. Norėjau visą gyvenimą praleisti su tavimi.

– Pažiūrėk, ką būtum gavęs, Jondalarai, – pastebėjo Zolena. Ji buvo labai susijaudinusi. – Ar gerai įsižiūrėjai? Aš ne tik vyresnė už tave. Esu tokia stora, kad darosi sunku judėti. Kol kas dar esu stipri, bet laikui bėgant dar sustorėsiu. Tu jaunas ir toks dailus pažiūrėti, moterys tavęs trokšta. Motina pasirinko mane. Ji tikriausiai žinojo, kad galiausiai aš tapsiu panaši į ją. Tai pritinka zelandonei, tačiau prie tavo židinio būčiau tik riebi senė, o tu tebebūtum jaunas, dailus vyras.

– Manai, man rūpėtų? Zolena, man teko nukeliauti toliau nei baigiasi Didžioji Motina Upė, kad surasčiau tau prilygstančią moterį – nė neįsivaizduoji, kaip tai toli. Ir vėl tą patį daryčiau, ir dar daugiau. Dėkoju Didžiajai Motinai, kad suradau Ailą. Myliu ją, kaip būčiau mylėjęs tave. Būk jai maloni, Zolena... Zelandone. Neskaudink jos.

– Būtent. Jei ji tau tinka, jei ji „prilygsta“, neskaudinsiu jos ir ji neskaudins tavęs, negalės. Štai ką man reikėjo žinoti, Jondalarai.

Abu pakėlė akis, kai įėjimo užuolaidą kažkas patraukė į šoną. Su kelioniniais krepšiais į vidų įėjo Aila ir pamatė, kaip Jondalaras už pečių laiko baisiai storą moterį. Jis atitraukė rankas. Atrodė sutrikęs, kone susigėdęs, tarsi būtų daręs kažką nedora.

Kas tokio buvo žvilgsnyje, kuriuo Jondalaras žvelgė į tą moterį, tame, kaip laikė ją už pečių? O moteris? Nepaisant storumo, jos kūnas atrodė kažkaip gundomai. Tačiau greitai paėmė viršų kitos savybės. Kai atsisukusi ji pažvelgė į Ailą, judėjo pasitikinčiai ir ramiai, demonstruodama turimą valdžią.

Jaunoji moteris buvo pratusi stebėti ir suprasti mažiausius išraiškų ar pozų niuansus. Gentis, žmonės, kurie ją užaugino, kalbėjo pirmiausia ne žodžiais. Jie bendravo ženklais, gestais bei stovėsenos ir mimikos niuansais. Gyvenant su mamutojais gebėjimas suprasti kūno kalbą gerokai išsiplėtė, dar apėmė supratimą nesąmoningų signalų ir gestų tų, kurie kalba žodine kalba. Staiga Aila suprato, kas toji moteris, ir suvokė, kad jiedu išsiaiškino kažką svarbaus, tai, kas susiję su ja, Aila. Ji juto, kad atėjo lemiamas išbandymas, tačiau nesudvejojo.

– Juk tai ji, tiesa, Jondalarai? – pasiteiravo Aila eidama artyn.

– Ji – tai kas? – pasiteiravo Zelandonė, nužvelgdama nepažįstamąją.

Aila nė nemirktelėjusi atrėmė žvilgsnį.

– Toji, kuriai privalau dėkoti, – atsakė ji. – Kol nepažinau Jondalaro, nenutuokiau apie Motinos dovanas, ypač apie malonumo dovaną. Pažinau tik pyktį ir skausmą. Tačiau jis buvo kantrus ir švelnus, ir aš išmokau patirti džiaugsmą. Jondalaras man pasakojo apie moterį, kuri jį to išmokė. Dėkoju tau, Zelandone, kad išmokei Jondalarą suteikti man malonumą. Tačiau esu tau dėkinga už šį tą kur kas svarbesnio... Ir kur kas sunkesnio tau. Dėkoju, kad jį paleidai, kad jis galėtų susirasti mane.

Zelandonė nustebo, nors stengėsi to neparodyti. Aila pasakė visiškai ne tai, ko ji tikėjosi. Jų žvilgsniai susitiko, ir vyresnioji moteris tyrė Ailą, norėdama perprasti jos jausmų gelmę, nuovoką ir įžvalgumą, tiesos pojūtį. Zelandonės supratimas apie nesąmoningus kūno kalbos signalus buvo panašus į Ailos, tik intuityvesnis. Jos gebėjimas išsivystė nesąmoningai stebint ir instinktyviai analizuojant žmones, o ne plečiant pritaikymą kalbos, kurią išmoko vaikystėje, tačiau Zelandonė buvo ne mažiau nuovoki. Ji nežinojo, kodėl supranta, paprasčiausiai suprato.

Reikėjo akimirkos, kol ji suvokė šį tą įdomaus. Nors jaunoji moteris tarsi visiškai laisvai kalbėjo zelandoniškai – sklandžiai valdė kalbą, tarsi tai būtų jos gimtoji, – nebuvo jokių abejonių, kad ji svetimšalė.

Ta, kuri tarnauja, dažnai sulaukdavo svečių, kalbančių su kitos kalbos akcentu, tačiau Ailos tartis buvo keistai egzotiška, nepanaši į nieką anksčiau girdėta. Jos balsas nebuvo nemalonus, tik žemokas ir kiek gerklinis, jai buvo sunku tarti kai kuriuos garsus. Ji prisiminė Jondalarą sakius, kaip toli jam teko nukeliauti, ir zelandonės protą staiga, kol abi stovėjo viena priešais kitą, perskrodė suvokimas: šita moteris norėjo nueiti šitokį atstumą, kad grįžtų su Jondalaru namo.

Tiktai tada ji pastebėjo, kad jaunosios moters bruožai aiškiai svetimšališki, ir pabandė nustatyti skirtumus. Aila buvo patraukli, tačiau kitokia ir negalėjo būti moteris, kurią namo parsivestų Jondalaras. Jos veidas buvo platesnis ir trumpesnis nei Zelandonijos moterų, tačiau dailiai proporcingas, ryškiais skruostikauliais. Aila buvo per plauką aukštesnė už vyresniąją moterį, o šviesius, bet gana tamsius plaukus pabrėžė saulės išblukintos sruogos. Jos vaiskios pilkai mėlynos akys slėpė paslaptis, stiprią valią, tačiau nebuvo nė užuominos pagiežos ar piktavališkumo.

Zelandonė linktelėjo ir atsisuko į Jondalarą.

– Jai pavyks.

Jondalaras iškvėpė, paskui pažvelgė į vieną ir į kitą.

– Kaip supratai, jog tai Zelandonė, Aila? Juk judvi dar nebuvote supažindintos?

– Nebuvo sunku. Tu vis dar ją myli, ir ji tave.

– Tačiau... Tačiau... Kaip? – kone užspringo jis.

– Nejau manai, kad nemačiau to žvilgsnio tavo akyse? Manai, nežinau, ką viduje junta tave mylinti moteris? – atsiliepė Aila

– Kiti pavydėtų, jei matytų, kaip jų mylimasis su meile žvelgia į kitą, – pasakė Jondalaras.

Zelandonė įtarė, kad jo paminėti „kiti“ yra jis pats.

– Nemanai, kad ji mato jauną, dailų vyrą ir riebią senę, Jondalarai? Bet kas tai pamatytų. Tavo meilė man nekelia jai grėsmės. Vis dėlto, jei prisiminimai tave apakino, jaučiuosi dėkinga.

Ji atsisuko į Ailą.

– Abejojau dėl tavęs. Jei būčiau pajutusi, kad jam netinki, nepaisyčiau, kad iš taip toli atkeliavai, niekada su juo nesusijungtum.

– Niekaip negalėtum tam sukliudyti, – atsakė Aila.

– Matai? – tarė Zelandonė, gręždamasi į Jondalarą. – Pažadėjau, jei ji bus tau tinkama, aš jos neskaudinsiu.

– Ar nemanei, kad ir Marona man tinka, Zelandone? – suirzęs tarė Jondalaras. Stovėdamas tarp abiejų moterų pasijuto taip, lyg neturėtų teisės į savo nuomonę. – Neprieštaravai, kai jai pasižadėjau.

– Tai nesvarbu. Tu jos nemylėjai. Ji negalėtų tavęs įskaudinti.

Abi moterys žvelgė į jį, ir nors išoriškai buvo visiškai nepanašios, jų veidų išraiškos buvo tokios vienodos, kad jos atrodė kaip dvynės. Staiga Jondalaras nusijuokė:

– Ką gi, džiaugiuosi žinodamas, kad dvi mano gyvenimo meilės susidraugaus, – pareiškė jis.

Zelandonė pakėlė antakius ir rūsčiai jį nudelbė.

– Kas verčia tave manyti, kad mudvi susidraugausime? – metė ji, tačiau išeidama nusišypsojo.

Stebint išeinančią Zelandonę Jondalarą užplūdo sumišos emocijos, tačiau jis buvo patenkintas, kad ši galinga moteris panorėjo pripažinti Ailą. Sesuo irgi buvo jai draugiška, taip pat ir motina. Visos moterys, kurios jam iš tikrųjų rūpėjo, regis, buvo pasiruošusios mielai ją priimti. „Bent jau kol kas“, – galvojo jis. Motina netgi pažadėjo padaryti viską, ką gali, kad Aila pasijustų kaip namuose.

Odinė įėjimo užuolaida sujudėjo, ir Jondalaras nustebęs krūptelėjo: įėjo motina, o jis apie ją ką tik galvojo. Martona atsinešė išdirbtą kaž-

kokio vidutinio dydžio gyvūno skrandį, sklidiną skysčio, kuris truputį sunkėsi pro beveik nelaidžią talpyklę ir nudažė ją tamsiai violetine spalva. Jondalaras nušvito.

– Mama, atnešei mums savo vyno! – apsidžiaugė jis. – Aila, prisimeni tą gėrimą, kurio ragavome pas šaramudojus? Mėlynių vyną? Dabar turėsi progą paragauti Martonos vyno. Ji juo garsėja. Kad ir kokius vaisius kiti žmonės naudotų, jų sultys dažnai prarūgsta, o mama žino savų būdų, – jis nusišypsojo Martonai ir pridūrė: – Galbūt kurią dieną ji išduos man savo paslaptį?

Martona nusišypsojo ilgšiui, bet nieko neatsakė. Iš jos išraiškos Aila suprato, kad ji tikrai turi slaptą būdą bei puikiai moka saugoti paslaptis, ir ne tik savo. Ji tikriausiai daug žino. Nepaisant tiesmukos kalbos ir nuoširdumo, moteryje slypėjo išminties klodai. Aila suprato: kad ir kokia buvo draugiška, kad ir kaip maloniai pasveikino, prieš visiškai ją priimdama Jondalaro motina susilaikys nuo skubotų sprendimų.

Staiga Aila prisiminė Izą: genties moterį, kuri buvo jai kaip motina. Iza taip pat žinojo daug paslapčių, tačiau, kaip ir kiti gentainiai, ji nemelavo. Gestų kalba kalbantys, o niuansus pozomis ir išraiškomis perduodantys žmonės negalėjo meluoti – būtų akimirksniu demaskuoti. Tačiau jie galėjo susilaikyti ko nors nepaminėję. Nors būdavo galima suprasti, kad šis tas nutylima, tai buvo leidžiama siekiant išsaugoti privatumą.

Aila suvokė, jog ne pirmą kartą pastaruoju metu prisimena gentį. Devintojo urvo vadas Jondalaro brolis Joharanas jai priminė genties vadą Bruną. „Kodėl Jondalaro giminaičiai primena man genties žmones?“ – stebėjosi Aila.

– Tikriausiai judu alkani, – tarstelėjo Martona, nužvelgdama abu jaunuolius.

Jondalaras nusišypsojo.

– O, taip, aš alkanas. Nuo ankstaus ryto nieko burnoj neturėjau. Labai skubėjau namo, jau buvome visai netoli, tad nenorėjau stabčioti.

– Jei jau susinešėt visus daiktus, sėskit ir pailsėkit, o aš ko nors pagaminsiu, – Martona nuvedė juos prie žemo stalo, parodė pagalvėles atsisėsti, abiem į puodelius įpylė po šlakelį tamsiai raudono gėrimo ir

apsidairė: – Kur tavo vilkas, Aila? Mačiau, kad jį atsivedei. Ar jį irgi reikia šerti? Ką jis ėda?

– Paprastai maitinu jį tuo pačiu, ką mes valgome, tačiau jis dar pamedžioja. Įvedžiau, kad žinotų, kur jo vieta, tačiau jis išėjo kartu, kai leidausi į slėnį pas arklius, ir nusprendė pasilikti. Vilkas ateina ir išeina kada nori, nebent man jo prireikia, – pasakė Aila.

– Iš kur jis žino, kad tau jo prireikė?

– Ji ypatingai sušvilpia, – paaiškino Jondalaras. – Ir arklius kviečiame švilpimu, – jis paėmė savo puodelį, paragavo vyno, nusišypsojo ir patenkintas atsiduso. – Dabar jau žinau, kad esu namie, – dar gurkštelėjęs jis užsimerkė, skanavo toliau. – Iš kokių vaisių jis pagamintas, mama?

– Daugiausiai iš tų apvalių uogų, kurios auga kekėmis ant ilgų vijoklių tiktai saulėtose atšlaitėse, – daugiau Ailai aiškino Martona. – Už kelių kilometrų į pietryčius nuo čia yra toks mano mėgstamas plotelis. Kartais uogų visai prastai uždera, tačiau prieš kelerius metus buvo gana šilta žiema, tai kitą rudenį sviro didžiulės, labai gausios kekės, vaisiai buvo pakankamai saldūs. Pridėjau truputį šeivamedžių uogų, truputį gervuogių sulčių, tačiau ne per daug. Šitas vynas mano mėgstamiausias. Jis truputį stipresnis nei paprastai. Nedaug beliko.

Keldama puodelį prie lūpų Aila uodė vaisių aromatą. Gėrimas buvo aitrus ir aštrus, sausas, visai nesaldus, kaip kad ji tikėjosi įkvėpusi sklindančio kvapo. Buvo justi ir svaigalų skonis, kurį pirmą kartą pajuto ragaudama Liūto stovyklos vado Taluto pagamintą beržų buzą; šio vyno skonis buvo panašesnis į fermentuotų mėlynių sulčių, kurias ruošia šaramudojai, tik anos, kiek Aila prisiminė, buvo saldesnės.

Pirmą kartą ragaujant svaigalų Ailai nepatiko aštrus, deginantis jų skonis, tačiau visi kiti Liūto stovyklos žmonės, regis, itin mėgavosi beržų buza, o ji norėjo pritapti, būti tokia kaip jie, todėl prisivertė gerti. Pamažu priprato, nors įtarė, kad žmonės mėgsta tuos gėrimus ne dėl skonio, o dėl svaiginančio, kartais visai nuovoką pradanginančio jų poveikio. Per daug išgėrusi ji paprastai tapdavo lengvabūdiška ir pernelyg draugiška, tačiau kiti žmonės pasidarydavo liūdni, pikti ar net žiaurūs. Tačiau šis gėrimas buvo kiek kitoks, sunkiai atpažįstamos sudedamosios dalys kažkaip ypatingai pakeitė paprastas sultis. Šiuo gėrimu buvo galima išmokti mėgautis.

– Labai skanu, – pasakė Aila. – Niekada ragavau nieko... Niekada neragavau nieko panašaus, – kiek sutrikusi pasitaisė ji.

Ji visiškai laisvai kalbėjo zelandoniškai; tai buvo pirmoji po gyvenimo su gentimi jos išmokta žodinė kalba. Jondalaras ją mokė, kol sveiko nuo liūtui užpuolus patirtų žaizdų. Nors Ailai tikrai buvo sunku tarti tam tikrus garsus – kad ir kaip stengėsi, negalėjo jų visiškai teisingai ištarti, – ji retai darydavo sakinių formulavimo klaidas. Moteris dirstelėjo į Jondalarą ir Martoną, tačiau neatrodė, kad jie būtų pastebėję. Aila nusiramino ir apsidairė.

Nors kelis kartus jau lankėsi Martonos namelyje, atidžiau jo neapžiūrėjo. Ji neskubėdama žvalgėsi ir kaskart vis labiau džiaugėsi bei stebėjosi. Namelio konstrukcija buvo įdomi, panaši, bet ne tokia pat kaip būstų losadunojiečių urvo viduje, kur Aila su Jondalaru buvo sustoję pasisvečiuoti prieš kirsdami aukštikalnės ledyną.

Išorinių būsto sienų apačia, nuo pusės iki metro aukščio, buvo renčiama iš kalkakmenio. Gana dideli grubiai aptašyti luitai buvo dedami abipus įėjimo. Vis dėlto akmeniniai įrankiai netiko statybiniam akmeniui greitai, lengvai ir kruopščiai formuoti. Toliau žemos sienos buvo kraunamos iš tokių kalkakmenio luitų, kokių pavykdavo rasti, arba tik grubiai aptašytų akmeniniu kūju. Įvairūs gabalai, paprastai panašaus dydžio – gal penkių septynių centimetrų pločio, nė iš tolo ne tokie stori ir tris ar keturis kartus ilgesni nei platūs, tačiau vieni didesni, kiti – mažesni, buvo išradingai sudėliojami taip, kad tarpusavyje susijungtų į tvirtą, kompaktišką statinį.

Apytikriai rombo formos gabalai buvo atrenkami ir rūšiuojami pagal dydį, o paskui glaudžiami vienas prie kito išilgai: sienų plotis prilygo akmenų ilgiui. Storos sienos buvo statomos sluoksniais: kiekvienas akmuo buvo dedamas ant griovelio, kur susijungdavo du apačioje esantys akmenys. Kartais tarpai būdavo užpildomi mažesniais akmenimis, ypač aplink didesnius luitus prie įėjimo.

Šitaip guldant akmenis vieną ant kito jie po truputį linko į vidų – kiekvienas kitas sluoksnis truputį kyšojo virš ankstesniojo. Rūpestingai atrinkus ir dėliojant akmenis, dėl jų nelygumų drėgmė nutekėdavo iš išorės, jei stipriai pučiant vėjui patekdavo lietaus, susitelkdavo garai ar tirpdavo ledas.

Nereikėjo jokių kalkių ar molio skylėms užkišti ar statiniui sutvirtinti. Kalkakmenis buvo pakankamai šiurkštus, kad neslydinėtų, akmens masę laikė jos pačios svoris, o į sienas buvo galima įkišti pušinį ar kadaginį strypą, kad paremtų kitus statybinius elementus ar lentynas. Akmenys buvo taip išmoningai sudėliojami, kad pro juos neprasiskverbė jokia šviesa, joks priklydęs žiemos vėjo gūsis negalėjo rasti plyšelio. Rezultatas atrodė gana patraukliai, tekstūra buvo maloni akiai, ypač iš lauko.

Iš vidaus akmeninės nuo vėjo saugančios sienos buvo visiškai paslėptos antra siena, savotiškomis plokštėmis ar pertvaromis, pagamintomis iš žaliaminės odos – neapdirbtos odos, kuri išdžiūvusi sukietėdavo, – pritvirtintos prie medinių baslių, susmeigtų į plūktines grindis. Plokštės prasidėdavo prie pat žemės, kilo palei akmens sienas iki dviejų su puse ar trijų metrų aukščio. Aila prisiminė, kad viršutinės plokštės iš išorės gausiai išpuoštos. Ir iš vidaus dauguma jų buvo išpieštos gyvūnais ir paslaptingais ženklais, tačiau spalvos atrodė blausesnės, nes viduje buvo tamsiau. Kadangi Martonos būstas buvo pastatytas prie šiek tiek atgal pasvirusios uolos, po iškyša, viena jo siena buvo iš vientiso kalkakmenio.

Aila pakėlė akis. Lubų nebuvo, tik apatinė akmeninės iškyšos pusė aukštėliau. Kartais atsitiktinai nuvinguriuojantys žemyn laužų dūmai kilo virš sienos plokščių ir sklido palei didingą akmenį, tad oras likdavo iš esmės švarus. Uolos iškyša saugojo nuo atšiauraus klimato, o šiltai apsirengus viduje būdavo gana jauku netgi šalčiams užėjus. Nameliai buvo gana dideli, jaukūs ir lengvai šildomi, bet visiškai uždari, kitaip nei dažnai prirūkę nedideli jos anksčiau matyti būsteliai.

Nors medžio ir odos sienos teikė apsaugą nuo vėjo ir kartais įpučiamo lietaus, iš tikrųjų jos labiau buvo skirtos asmeninės erdvės riboms apibrėžti ir teikti šiokio tokio privatumo, bent jau nuo akių, jei ne nuo ausų. Kartais viršutinės plokščių dalys būdavo atveriamos, kad įsklistų šviesos, arba, panorėjus, kaimynų pokalbių, tačiau angas uždarius mandagumas reikalaudavo naudotis įėjimu ir prašytis leidimo, o ne paprasčiausiai šūkauti iš lauko arba įeiti nekviestiems.

Pamačiusi dailiai vienas prie kito prigludusius akmenis, Aila atidžiau ištyrinėjo grindis. Didžiulių uolų kalkakmenį buvo galima atlaužti, o neretai jis dideliais, gana plokščiais gabalais natūraliai atskildavo pagal

kristalinės struktūros linijas. Plūktinės namelio grindys buvo išklotos netaisyklingos formos plokščio akmens gabalais, paskui uždengtos iš žolių ir nendrių išaustais kilimėliais bei minkštais kailiais.

Aila vėl ėmė klausytis, apie ką su mama kalba Jondalaras. Gurkštelėjusi vyno, ji apžiūrėjo rankoje laikomą puodelį. Jis buvo pagamintas iš tuščiavidurio, tikriausiai bizono, rago, nupjauto netoli smaigalio, nes puodelis buvo gana siauras. Kilstelėjusi ji dirstelėjo į dugną. Dugnas buvo medinis, išpjautas taip, kad tiktų mažesniam, šiek tiek kreivam apskritam galui, ir tvirtai įspraustas. Ant šono buvo matyti įrėžos. Pažvelgusi atidžiau Aila nustebo pamačiusi, kad tai puikiai ir kruopščiai išraižytas arklio atvaizdas.

Ji padėjo puodelį, tada apžiūrėjo žemą stalelį, prie kurio sėdėjo. Tai buvo plona kalkakmenio plokštė, padėta ant lenkto medžio rėmo su kojelėmis, viskas buvo suraišiota virvėmis. Viršus buvo uždengtas švelnių žemės ir rausvų atspalvių kilimėliu iš kažkokio tikrai smulkaus pluošto, suausto keistu raštu, lyg ir primenančiu gyvūnus bei įvairias abstrakčias linijas ir formas. Aplinkui buvo išdėliota iš įvairių medžiagų pagamintų pagalvėlių. Odinės buvo panašių raudonų atspalvių.

Ant akmeninio stalo stovėjo dvi akmeninės lempelės. Viena buvo dailiai išskobta ir suformuota kaip seklus dubuo su įmantria rankena, kita – panašaus dydžio, su įduba, paskubomis išskobta kalkakmenio luito viduryje. Abiejose buvo įpilta lajaus – gyvūnų taukų, išlydytų verdančiame vandenyje, liepsnojo į lajų įmerktos dagtys. Grubiai padirbta lempa turėjo dvi dagtis, o dailesnė – tris. Visos dagtys švietė vienodai ryškiai. Ailai susidarė įspūdis, kad grubioji lempa pagaminta neseniai, norint greitai papildomai apšviesti blausų gyvenamąjį būstą iškyšos gale, ir bus naudojama tik laikinai.

Tvarkingą ir neužgriozdintą vidinę erdvę, kilnojamosiomis pertvaromis padalytą į keturias dalis, apšvietė dar kelios akmeninės lempelės. Beveik visos pertvaros buvo mediniai rėmai su nudažytomis arba kaip nors kitaip puoštomis nepermatomomis kietos neišdirbtos odos plokštėmis. Tačiau buvo ir kelios skaidrios pertvaros, tikriausiai pagamintos iš perpjautų ir plokščiai išdžiovintų kokio didelio gyvūno žarnų, kaip kad manė Aila.

Kairiajame galinės akmenų sienos kampe, greta išorinės plokštės, buvo ypač gražus ekranas, regis, padarytas iš odos plėvės – į pergamentą panašios medžiagos, kurią dideliais gabalais galima atskirti nuo vidinės gyvūno odos pusės, jei ji paliekama džiūti nenugrandyta. Ant jos juoda, įvairių atspalvių geltona ir raudona spalvomis buvo nupieštas arklys ir išvedžioti paslaptingi raštai iš linijų, taškų ir keturkampių. Aila prisiminė, kad Liūto stovyklos Mamuta panašų ekraną naudojo per apeigas, nors gyvūnai ir ženklai ant jo buvo išpiešti tik juodai. Anas ekranas, pagamintas iš baltos mamutės odos plėvės, buvo pats švenčiausias senolio turtas.

Ant grindų priešais ekraną buvo patiestas pilkšvas kailis, Aila buvo tikra – žieminis tankus arklio kailis. Nedidelė švytinti ugnelė, kuri, atrodo, degė sienos už ekrano nišoje, apšvietė ekraną su išpieštu arkliu ir dar paryškino puošmenas.

Akmenų sienoje į dešinę nuo ekrano įvairiais atstumais buvo įtaisytos lentynos, pagamintos iš siauresnių kalkakmenio gabalų negu grindų plokštės. Ant jų buvo pristatyta įvairiausių daiktų ir rykų. Kažkokie daiktai buvo sudėti ir ant grindų po apatine lentyna, kur siena buvo nuožulniausia. Aila suprato daugumos daiktų paskirtį, tačiau kai kurie buvo išraižyti ir nudažyti taip meistriškai, kad galėjo tarnauti vien kaip puošmenos.

Į dešinę nuo lentynų kambario kampą ir kitos patalpos pradžią žymėjo iš akmenų sienos kyšanti odos pertvara. Ekranas nevisiškai atitvėrė patalpas, pro tarpą Aila matė pakylą, gausiai apkrautą minkštais kailiais. „Kažkieno miego erdvė“, – pagalvojo ji. Kita miego erdvė buvo pertvaromis beveik atskirta nuo pagrindinio kambario ir pirmo miegamojo.

Užuolaida uždengtas įėjimas buvo priešais akmens sieną tarp pertvarų iš odos medžio rėmuose, o kitapus miegamųjų buvo ketvirtoji patalpa, kurioje Martona ruošė maistą. Palei įėjimo sieną greta virimo patalpos ant suręstų medinių lentynų stovėjo meniškai padirbti krepšiai ir dubenys, dailiai išpuošti raižytais arba išpintais geometriniais raštais ir realistiškais gyvūnų atvaizdais. Didesnės talpyklos stovėjo ant grindų prie sienos: vienos buvo su dangčiais, o kitų turinys – daržovės, vaisiai, grūdai, džiovinta mėsa – buvo matyti.

Beveik stačiakampio namelio nė viena iš išorinių sienų nebuvo nei visiškai tiesi, nei erdvė simetriška. Sienos kažkaip nelygiai lenkėsi, bandė atitikti kontūrus erdvės po iškyša, kad atsirastų vietos kitiems būstams.

– Kažką pakeitei, mama, – pastebėjo Jondalaras. – Lyg ir erdviau, nei pamenu.

– Ir yra erdviau, Jondalarai. Dabar čia gyvename tik trise. Folara miega štai ten, – antrą miegamąją erdvę parodė Martona. – Mudu su Vilomaru miegame kitame kambaryje, – ji mostelėjo link ploto prie akmenų sienos. – Judu su Aila galėsite naudotis pagrindiniu kambariu. Stalą galėsime patraukti arčiau sienos, kad atsirastų vietos miego pakylai, jei norėsit.

Ailai atrodė, kad čia pakankamai erdvu. Būstas buvo gerokai didesnis nei atskira kiekvienos šeimos gyvenamoji erdvė – židinys – pusiau požeminėje Liūto stovyklos žeminėje, nors ne toks didelis kaip jos urvas slėnyje, kur ji gyveno viena. Tačiau, kitaip nei šis gyvenamasis plotas, mamutojų žeminė nebuvo susiformavusi natūraliai; Liūto stovyklos žmonės pasistatė ją patys.

Ailos dėmesį patraukė gretima pertvara, skyrusi virimo patalpą nuo pagrindinio kambario. Ji lankstėsi per vidurį, ir moteris suvokė, jog tai du skaidrūs ekranai, sujungti neįprastu būdu. Mediniai vidiniai rėmo basliai buvo įstatyti į žiedus iš skersai nupjautų bizono ragų. Žiedai viršuje ir apačioje tarnavo kaip savotiški lankstai, dėl to dvigubą pertvarą buvo galima lankstyti. Ailai pasidarė smalsu, ar kitos pertvaros irgi šitaip padarytos.

Ji pažvelgė į virimo plotą – buvo įdomu, kas ten įrengta. Martona klūpėjo ant kilimėlio greta laužavietės, apjuostos panašaus dydžio akmenimis. Grindų akmenys aplinkui buvo švariausiai nušluoti. Už šeimininkės, tamsesniame kampe, apšviestame vienintelės akmeninės lempelės, buvo daugiau lentynų su puodeliais, dubenėliais, lėkštėmis ir rykais. Aila matė kabančių džiovintų žolelių ir daržovių, o paskui pastebėjo galą rėmo su skersiniu, prie kurio jos buvo pririštos. Ant darbastalio greta ugniakuro stovėjo dubenėliai, krepšiai ir didelė kaulinė lėkštė su šviežios raudonos mėsos gabalais.

Aila svárstė, ar derėtų pasisiūlyti į pagalbą, tačiau ji nežinojo, nei kur kas padėta, nei ką Martona gamina. Mažiau nei naudinga kam nors painiotis. „Geriau palaukti", – galvojo ji.

Ji stebėjo, kaip Martona veria mėsą ant keturių nusmailintų lazdelių ir deda virš karštų anglių tarp dviejų stačių akmenų su įrėžomis, kad būtų galima vienu metu įstatyti keletą iešmų. Paskui iš kalnų ožkos rago išskobtu samčiu moteris iš tankiai nupinto krepšio į tankaus pynimo dubenėlius pasėmė skysčio. Spyruokliuojančiomis žnyplėmis iš sulenkto medžio iš virimo krepšio ji išgriebė porą glotnių akmenų ir įdėjo kitus, įkaitusius, tiesiai iš laužo, paskui atnešė dubenėlius Ailai su Jondalaru.

Aila riebiame sultinyje pastebėjo apvalių mažų svogūnėlių galvučių ir kažkokių kitų šakninių daržovių. Suprato, kokia yra išalkusi, tačiau laukė ir stebėjo, ką darys Jondalaras. Jis išsiėmė valgymo peilį – nedidelę, smailėjančią titnago geležtę, įstatytą į rago rankeną, ir pasmeigė mažą daržovę. Įsidėjęs ją į burną pakramtė, o tada tiesiai iš dubenėlio atsigėrė sultinio. Aila išsiėmė savo valgymo peilį ir taip pat ėmė valgyti.

Sriuba buvo išvirta puikiame, kvapniame mėsos sultinyje, tačiau mėsos nebuvo, tik daržovių. Ailos skoniui žolelių derinys buvo neįprastas. Jai atrodė, kad įdėta dar kažko, tačiau ji nesuprato, ko. Nustebo, nes beveik visada pavykdavo nustatyti maisto sudedamąsias dalis. Netrukus jiems buvo atnešta mėsos, apskrudusios ant iešmų virš laužo; ji taip pat buvo puikaus, neįprasto skonio. Aila norėjo paklausti, kas suteikia tokį skonį, tačiau prikando liežuvį.

– Ar tu nevalgysi, mama? Labai skanu, – smeigdamas dar vieną daržovę pasiteiravo Jondalaras.

– Mudvi su Folara anksčiau pavalgėme. Pagaminau daug, nes laukiu grįžtant Vilomaro. Dabar džiaugiuosi, – nusišypsojo ji. – Sriubą tereikėjo pašildyti ir atsinešti taurienos. Išmirkiau ją vyne.

„Tai štai dėl ko toks skonis", – pagalvojo Aila ir dar gurkštelėjo rausvo skysčio. Vyno buvo ir sriuboje.

– Kada grįš Vilomaras? – pasmalsavo Jondalaras. – Nekantrauju jį pamatyti.

– Netrukus, – atsakė Martona. – Jis išėjo mainytis į vakarus, prie Didžiųjų Vandenų. Nori įsigyti druskos ir kitko, ką pavyks išmainyti, tačiau

žino, kada ketiname išeiti į vasaros susirinkimą. Jis tikrai iki tol grįš, nebent kas nors sukliudys, tačiau dabar laukiu jo pareinant bet kurią dieną.

– Ladunis iš losadunojiečių pasakojo, kad jie maino druską su urvu, kuris kasa druską kalne. Vadina jį Druskos kalnu, – papasakojo Jondalaras.

– Druskos kalnu? Niekada negirdėjau, kad kalnuose būtų druskos, Jondalarai. Man regis, tavo istorijų pakaks ilgam, ir niekas nežinos, ką išsigalvoji, o kas yra tiesa, – pasakė Martona.

Jondalaras nusišypsojo, tačiau Aila aiškiai pajuto, kad jo motina abejoja tuo, ką išgirdo, nors atvirai to ir nepasakė.

– Pats nemačiau, tačiau esu linkęs manyti, kad šis pasakojimas nepramanytas, – pasakė Jondalaras. – Jie tikrai turėjo druskos, o gyvena gana toli nuo sūrių vandenų. Jei reikėtų brangiai už ją mokėti arba toli keliauti, taip dosniai jos nešvaistytų.

Tarsi prisiminęs kažką linksmo, Jondalaras nusišypsojo dar plačiau:

– Kalbant apie ilgus atstumus, turiu tau žinutę nuo vieno žmogaus, su kuriuo susipažinome kelionėje. Tu jį pažįsti.

– Dalanaro ar Jerikos? – pasitikslino moteris.

– Ir nuo jų turim žinutę. Jie atvyks į vasaros susirinkimą. Dalanaras mėgins įkalbėti keletą jaunų zelandoniečių keliauti į Lanzadoniją. Pirmasis Lanzadonijos urvas auga. Nenustebčiau, jei netrukus jie pradėtų antrą urvą, – paaiškino Jondalaras.

– Nemanau, kad bus sunku ką nors pakviesti, – pastebėjo Martona. – Tai būtų garbė. Kad ir kas išeitų, jie iš tikrųjų bus pirmi, pirmi ir vieninteliai lanzadoniečiai.

– Tačiau jie dar neturi tos, kuri tarnauja, todėl Dalanaras nori, kad Joplaja ir Ekauzaras susijungtų zelandoniečių jungtuvėse, – toliau pasakojo Jondalaras.

Martonos veide trumpam švystelėjo nepasitenkinimas.

– Tavo artima pusseserė – tokia graži jauna moteris, tiesa, neįprastai, bet labai graži. Zelandoniečių susirinkimuose jaunuoliai nenuleidžia nuo jos akių. Kodėl ji pasirinko Ekauzarą, kai galėjo turėti bet kurį jai patinkantį vyrą?

– Ne, ne bet kurį, – įsiterpė Aila. Martona dirstelėjo į ją ir pastebėjo šmėstelint gynybišką pyktį. Aila truputį išraudo ir nusigręžė. – Be to, ji man sakė, kad niekada neras kito vyro, kuris mylėtų ją labiau nei Ekauzaras.

– Tu teisi, Aila, – tarė Martona. Akimirką patylėjusi, žvelgdama tiesiai į jaunąją moterį, pridūrė: – Yra vyrų, kurių ji negali turėti, – vyresnioji staigiai dirstelėjo į sūnų. – Tačiau jiedu su Ekauzaru tarsi... netinka. Joplaja stulbinamai graži, o jis... ne. Tačiau išvaizda – dar ne viskas; kartais išvaizda apskritai nieko nereiškia. Ekauzaras tikrai atrodo švelnus ir rūpestingas vyras.

Nors ji atvirai to nepasakė, Aila suprato, kad Martona greitai perprato priežastį, kodėl Joplaja šitaip pasirinko: Jondalaro artima pusseserė, Dalanaro poros duktė, myli vyrą, kurio negali turėti. Visi kiti jai nerūpi, todėl ji pasirinko tą, kuris, ji žino, iš tikrųjų ją myli. Be to, Aila suprato, kad Martonos prieštaravimas yra menkas, paskatintas tik asmeninio grožio pojūčio, ne kokio nors žeidžiančio tinkamumo supratimo, kaip kad baiminosi Aila. Jondalaro motinai patiko dailūs daiktai, todėl atrodė, kad daili moteris turėtų susijungti su jai pritinkančiu vyru, tačiau drauge ji suprato, kad būdo grožis yra svarbiau.

Jondalaras, regis, nepastebėjo lengvos įtampos, šmėstelėjusios tarp abiejų moterų. Jis buvo pernelyg patenkintas savimi, nes prisiminė, ką prašė perduoti motinai žmogus, kurio jis niekada negirdėjo ją minint.

– Žinutė, kurią turiu tau perduoti, ne iš Lanzadonijos. Keliaudami pas vienus žmones užsibuvome ilgiau, nei planavome, nors aš apskritai neplanavau ten apsistoti... Tačiau tai jau kita istorija. Išvykstant ta, kuri tarnauja, pasakė: „Kai pamatysi Martoną, pasakyk jai, kad Bodoja siunčia jai meilę."

Jondalaras vylėsi, kad ori ir visada susitvardanti jo motina vis dėlto kaip nors sureaguos išgirdusi vardą iš praeities, tikriausiai jau pamirštą. Jis manė, jog jo žinutė nuskambės kaip geraširdiškas pajuokavimas, paskui jie draugiškai apsižodžiuos žaisdami perkeltinėmis reikšmėmis, kai kalbama nieko nepasakant, tačiau nesitikėjo tokios reakcijos.

Martonos akys išsiplėtė, veidas išbalo.

– Bodoja! O, Didžioji Motina! Bodoja? – ji sudėjo rankas ant krūtinės ir, atrodė, sunkiai gaudo kvapą.

– Mama! Ar tau viskas gerai? – Jondalaras išsigandęs pašoko ir palinko prie jos. – Atsiprašau. Nenorėjau tavęs šitaip pribloškti. Ar pakviesti Zelandonę?

– Ne, ne, man viskas gerai, – atsakė Martona ir giliai įkvėpė. – Tik nustebau. Nemaniau, kad dar kada išgirsiu tą vardą. Net nežinojau, kad ji dar gyva. Ar tu... gerai su ja susipažinai?

– Ji papasakojo, kad vos netapo bendra tavo ir Jokonano pora, tačiau manau, kad ji tikriausiai perlenkė, o gal tiksliai neatmena, – atsakė Jondalarai. – Kodėl niekada apie ją neužsiminei?

Aila klausiamai jį nužvelgė. Ji nežinojo, kad jis nevisiškai patikėjo Sarmuna.

– Tai buvo per daug skausminga, Jondalarai. Bodoja buvo kaip sesuo. Būčiau su džiaugsmu dalijusis su ja savo pora, tačiau mūsų zelandonis įkalbėjo priešingai. Jis tvirtino pažadėjęs jos dėdei, kad baigusi mokslus ji grįš. Sakei, ji yra ta, kuri tarnauja? Tikriausiai tai į gera, tačiau ji išėjo tokia įtūžusi. Maldavau ją prieš kertant ledyną palaukti, kol pasikeis metų laikai, tačiau ji neklausė. Džiaugiuosi sužinojusi, kad jai pavyko jį pereiti, ir džiaugiuosi girdėdama, kad siunčia meilę. Kaip manai, ji iš tikrųjų taip galvoja?

– Taip, neabejoju, mama. Tačiau jai nereikėjo grįžti namo, – atsakė Jondalaras. – Jos dėdė jau buvo palikęs šį pasaulį, taip pat ir motina. Ji tikrai tapo Sarmuna, tačiau pyktis lėmė, kad netikusiai panaudojo savo pašaukimą. Ji padėjo blogai moteriai tapti vade, nors ir nežinojo, kokia pabaisa Ataroja taps. Dabar Sarmuna bando kaltę išpirkti. Manau, ji iš naujo atras savo pašaukimą padėdama urvui įveikti blogų metų sunkumus. Ji net gali tapti vade, kol atsiras kita, panašiai kaip tu, mama. Bodoja nepaprasta, ji net sugalvojo, kaip paversti purvą akmeniu.

– Purvą akmeniu? Jondalarai, kalbi kaip tikras keliaujantis pasakininkas, – pastebėjo Martona. – Iš kur man žinoti, kuo tikėti, jei pasakoji tokius neįtikėtinus dalykus?

– Tikėk manim. Aš nemeluoju, – visiškai rimtai, be jokių subtilių žodžių žaidimų pasakė Jondalaras. – Nevirtau keliaujančiu pasakininku, kuris vaikšto iš urvo į urvą ir pasakoja legendas bei pasakojimus juos pagražindamas, kad jie labiau jaudintų, tačiau nuėjau tolimą kelią ir daug

pamačiau, – jis dirstelėjo į Ailą. – Jei nebūtum mačiusi, ar patikėtum, kad žmonės gali joti raiti ant arklių arba draugauti su vilkais? Dar daug ką papasakosiu, kuo bus sunku patikėti, ir šį tą parodysiu, kas privers abejoti, ar gali kliautis savo akimis.

– Gerai, Jondalarai. Įtikinai. Daugiau tavimi neabejosiu... Net jei tikrai bus sunku patikėti tuo, ką sakai, – pažadėjo Martona, o paskui šelmiškai, žavingai nusišypsojo. Tokios šypsenos Aila dar nebuvo pastebėjusi. Akimirkai moteris akyse atjaunėjo ir Aila suprato, iš ko Jondalaras paveldėjo savo šypseną.

Martona paėmė savo vyno puodelį ir lėtai gurkšnodama ragino juos valgyti. Kai jie baigė, ji nunešė dubenėlius ir iešmus, o Ailai su Jondalaru padavė minkštas, drėgmę gerai sugeriančias odas asmeniniams valgymo peiliams prieš padedant nušluostyti ir įpylė dar vyno.

– Tavęs ilgai nebuvo, Jondalarai, – pasakė ji sūnui. Ailai pasirodė, kad ji atsargiai renka žodžius. – Suprantu, kad turi daug ką papasakoti. Ir tu, Aila, – pridūrė žiūrėdama į jaunąją moterį. – Manyčiau, ilgai užtruks, kol viską išpasakosit. Viliuosi, ketinate pasilikti... kurį laiką, – ji reikšmingai pažvelgė į Jondalarą. – Galit pasilikti čia kiek tik patinka, nors po kurio laiko... gali pasirodyti ankšta. Galbūt norėsite savo vietos... greta... kažkada...

Jondalaras nusišypsojo.

– Taip, mama, norėsim. Nesijaudink, vėl neišeisiu. Čia yra mano namai. Ketinu pasilikti, abu ketiname, nebent kas nors prieštaraus. Ar tai norėjai išgirsti? Mudu su Aila dar nesusijungę, tačiau susijungsime. Jau sakiau Zelandonei, ji buvo užsukusi. Norėjau palaukti, kol grįšime namo, kad galėtume susijungti čia, kad ji sumegztų mazgą per šios vasaros jungtuves. Pavargau keliauti, – aistringai pridūrė jis.

Martona laiminga nusišypsojo.

– Būtų puiku pamatyti prie tavo židinio gimstant kūdikį, galbūt net tavo dvasios, Jondalarai, – tarė ji.

Vyras dirstelėjo į Ailą ir nusišypsojo.

– Ir aš panašiai jaučiuosi, – pasakė jis.

Martona vylėsi, kad Jondalaras leidžia suprasti tai, ką ji spėjo. Klausti nenorėjo. Jis turi pats pasakyti. Ji tik troško, kad sūnus neišsisukinėtų nuo tokių svarbių temų, kaip galimybė prie savo židinio turėti vaikų.

– Gal norėsi žinoti, – toliau kalbėjo Jondalaras, – kad Tonolanas mažiausiai viename urve paliko savo dvasios, nors ir ne savo židinio, vaiką, o gal ir daugiau. Jis pasirodė patrauklus losadunojietei, vardu Filonija. Netrukus po mūsų viešnagės ji pasijuto palaiminta. Dabar ji susijungusi ir turi du vaikus. Laduna pasakojo, kad pasklidus žiniai apie jos nėštumą, visi nors kiek tinkami losadunojiečių vyrai rado dingstį apsilankyti jos urve. Ji turėjo iš ko rinktis, tačiau pirmagimę dukterį pavadino Tonolija. Mačiau tą mažylę. Ji atrodo visiškai taip pat kaip Folara vaikystėje. Labai gaila, kad jie gyvena taip toli ir dar kitapus ledyno. Ilgas kelias, nors grįžtant atrodė visai netoli namų, – Jondalaras mąsliai patylėjo. – Niekada nebenorėsiu taip toli keliauti. Niekada nebūčiau šitaip toli nusibeldęs, jei ne Tonolanas... – staiga jis pastebėjo motinos išraišką ir, kai suvokė, su kuo kalbasi, šypsena išblėso.

– Tonolanas gimė prie Vilomaro židinio, – pastebėjo Martona. – Esu tikra, buvo jo dvasios. Jis buvo toks judrus, nuo kūdikystės. Ar jis tebekeliauja?

Aila atkreipė dėmesį, kad Martona vėl išvengė tiesaus klausimo. Būdavo, kad ji visai neklausia, bet klausimas aiškiai tvyro ore. Paskui prisiminė, kad Jondalarą visada trikdė mamutojų tiesumas ir atviras smalsumas, ir staiga ji suprato. Žmonės, kurie vadina save mamutų medžiotojais, žmonės, kurie ją įdukrino ir kurių papročių ji taip stengėsi išmokti, nėra tokie patys kaip Jondalaro žmonės. Nors gentis visus, atrodančius kaip Aila, vadino „kitais“, zelandoniečiai nebuvo mamutojai, ir skyrėsi ne tik kalba. Jei norės čia pritapti, turės kreipti dėmesį į zelandoniečių elgesio ypatybes.

Jondalaras giliai įkvėpė supratęs, kad atėjo laikas pasakyti motinai apie brolį. Jis ištiesė rankas ir suėmė motinos plaštakas.

– Apgailestauju, mama. Tonolanas dabar keliauja kitame pasaulyje.

Martonos vaiskios, atviros akys atspindėjo gilų sielvartą, širdgėlą dėl jauniausio sūnaus netekties; jos pečius tarsi prislėgė sunki našta. Martona žinojo, kokia kančia prarasti mylimąjį, tačiau nebuvo patyrusi vaiko netekties. Sunkiau netekti to, kurį užauginai ir kurio vis dar laukė gyvenimo pilnatvė. Ji užsimerkė mėgindama suvaldyti emocijas, paskui atsitiesė ir pažvelgė į grįžusį sūnų.

– Ar buvai su juo, Jondalarai?

– Taip, – atsakė jis, ir prisiminęs tą laiką pajuto, kaip jo sielvartas atgyja. – Tai buvo urvinis liūtas... Tonolanas nuėjo į kanjoną... Mėginau jį sustabdyti, bet jis neklausė...

Jondalaras mėgino susivaldyti, ir Aila prisiminė tą naktį slėnyje, kai sielvartas jį užvaldė, kai ji apkabinusi sūpavo jį kaip kūdikį. Tada dar nemokėjo jo kalbos, tačiau ir nereikėjo, kad suprastum sielvartą. Ištiesusi ranką Aila palietė jo plaštaką ir leido jam suprasti, kad yra čia, su juo, vis dėlto neįsiterpdama į motinos ir sūnaus pokalbį. Pro Martonos akis neprasprūdo, kad Ailos prisilietimas, regis, padėjo. Jondalaras įkvėpė.

– Turiu tau šį tą, mama, – jis atsistojo ir nuėjo prie savo kuprinės. Išėmė suvyniotą paketą, paskui, kiek pagalvojęs, išėmė ir kitą.

– Tonolanas sutiko ir pamilo moterį. Jos žmonės vadinasi šaramudojais. Gyvena nuotoli Didžiosios Motinos Upės žiočių. Ten upė tokia plati, kad supranti, kodėl ji vadinama Didžiąja Motina. Šaramudojai iš tikrųjų yra dvi žmonių grupės. Šaramudojai gyvena sausumoje ir kalnuose medžioja gemzes, o ramudojai gyvena ant vandens ir upėje medžioja didžiulius eršketus. Žiemą ramudojai persikrausto pas šaramudojus. Kiekviena abiejų grupių šeima turi kitą, su kuria yra susisaisčiusi, tam tikra prasme susijungusi. Atrodo, tai dvi skirtingos žmonių grupės, tačiau tarp jų tiek daug artimų ryšių, kad atskirai jie tampa tik puse žmonių, – Jondalarui buvo sudėtinga paaiškinti unikalią ir painią šaramudojų struktūrą. – Tonolanas stipriai pamilo, jis panoro tapti vienu iš jų. Susijungęs su Jetamija, jis tapo šaramudojumi.

– Koks gražus vardas, – pastebėjo Martona.

– Ji buvo gražuolė. Būtum ją pamilusi.

– Buvo?

– Jetamija mirė gimdydama Tonolano židinio sūnų. Brolis negalėjo ištverti netekties. Man regis, jis norėjo keliauti paskui mylimąją į kitą pasaulį.

– Jis visada buvo toks linksmas, toks nerūpestingas...

– Suprantu, bet mirus Jetamijai jis pasikeitė. Visas linksmumas ir nerūpestingumas dingo, jis pasidarė tiesiog beatodairiškas, neatsargus. Nebegalėjo likti pas šaramudojus. Mėginau jį įkalbėti kartu grįžti namo,

tačiau jis mygo keliauti į rytus. Negalėjau išleisti jo vieno. Ramudojai davė mums savo laivą – jie gamina išskirtinius laivus – ir išplaukėme pasroviui, tačiau didžiojoje deltoje, prie Didžiosios Motinos Upės žiočių, kur ji įsilieja į Berano jūrą, viską praradome. Aš susižeidžiau, o Tonolano vos neįsiurbė slankusis smėlis, tačiau mus išgelbėjo mamutojai.

– Ar tada susitikai Ailą?

Jondalaras pažvelgė į Ailą, paskui vėl į savo motiną.

– Ne, – atsakė akimirką patylėjęs. – Palikome Gluosnių stovyklą. Tonolanas nusprendė, kad nori eiti į mamutojų vasaros susirinkimą, o paskui kartu su jais keliauti į šiaurę medžioti mamutų, bet nemanau, kad jam iš tikrųjų rūpėjo mamutai. Jis tenorėjo eiti toliau, – Jondalaras užsimerkė ir vėl giliai įkvėpė.

– Mes medžiojome elnią, – jis vėl griebė pasakojimo giją, – tačiau nežinojom, kad tą patį elnią persekioja liūtė. Ji šoko kone tuo pat metu, kai mes sviedėme ietis. Ietys susmigo pirmos, tačiau grobį pasiėmė liūtė. Tonolanas nusprendė jį atimti; pareiškė, kad elnias yra jo, visai ne liūtės. Sakiau jam nesiginčyti su liūte, atiduoti jai mėsą, tačiau jis užsispyrė ir nusekė į jos irštvą. Kiek palaukėme, ir, kai liūtė išėjo, Tonolanas nusprendė leistis į kanjoną ir pasiimti mėsos gabalą. Liūtė turėjo porą, o jis nenorėjo lengvai atiduoti grobio. Tas liūtas jį užmušė, ir mane gerokai sumaitojo.

Martona susirūpinusi suraukė kaktą:

– Tave sumaitojo liūtas?

– Jei ne Aila, būčiau negyvas, – pripažino Jondalaras. – Ji išgelbėjo man gyvybę. Ji atėmė mane iš liūto ir išgydė mano žaizdas. Ji gydytoja.

Martona dirstelėjo į Ailą, paskui, nustebusi, į Jondalarą.

– Atėmė tave iš liūto?

– Yhaha man padėjo. Nebūčiau galėjusi jo atimti iš liūto, – pabandė paaiškinti Aila.

Jondalaras suprato motinos sutrikimą. Taip pat suvokė, kad viską paaiškinus patikėti nebus lengviau.

– Pamatysi, kaip vilkas ir arkliai jos klauso...

– Tu man sakai...

– Papasakok jai, Aila, – paprašė Jondalaras.

– Tai buvo tas pats liūtas, kurį radau dar mažą liūtuką, – pradėjo Aila. – Jį sumindė elniai, ir motina paliko jį dvėsti. Jau ir buvo pusgyvis. Tai aš vijau tuos elnius, norėjau, kad kuris įkristų į spąstų duobę. Vieną pagavau, o grįždama į slėnį radau liūtuką. Ir jį pasiėmiau. Yhaha ne itin džiaugėsi, liūto kvapas ją gąsdino, tačiau ir elnią, ir liūto jauniklį parsigabenau į urvą. Gydžiau jį, jis atsigavo, tačiau vienas nebūtų gebėjęs savimi pasirūpinti, todėl aš turėjau būti jo motina. Yhaha taip pat išmoko juo rūpintis, – prisiminusi Aila nusišypsojo. – Buvo taip linksma stebėti juos kartu, kai jis buvo mažas.

Stebint jaunąją moterį Martonai gimė naujas suvokimas.

– Tai šitaip daroma? – pasitikslino ji. – Ir vilkas. Ir arkliai?

Dabar atėjo Ailos eilė žvelgti su nuostaba. Niekas anksčiau taip greitai nenustatydavo ryšio. Ji taip apsidžiaugė, kad Martona pajėgė ją suprasti, tiesiog nušvito.

– Taip! Žinoma! Tai ir mėginau visiems pasakyti! Jei surandi gyvūną visai mažutį, jei maitini jį ir augini, lyg tai būtų tavo vaikas, jis prie tavęs prisiriša, o tu prie jo. Liūtą, kuris nužudė Tonolaną ir sumaitojo Jondalarą, užauginau aš. Man jis buvo tarsi sūnus.

– Tačiau tuo metu jis jau buvo visiškai suaugęs liūtas? Gyveno su savo pora? Kaip galėjai patraukti jį nuo Jondalaro? – teiravosi Martona. Ji negalėjo patikėti.

– Mes kartu medžiodavom. Kai jis buvo mažas, dalijomės mano grobį, o kai jis paaugo, išmokiau jį dalytis savo grobiu su manimi. Jis visada darė taip, kaip aš liepdavau. Aš buvau jo motina. Liūtai įpratę klausyti motinų, – paaiškino Aila.

– Aš irgi nesupratau, – įsiterpė Jondalaras, matydamas mamos išraišką. – Tas liūtas buvo didžiausias mano kada matytas liūtas, tačiau Aila ir antrą kartą sustabdė jį bešokantį ant manęs. Daugiau nei kartą mačiau ją jojant jam ant nugaros. Visas mamutojų vasaros susirinkimas matė ją jojančią ant to liūto. Pats mačiau, ir vis dar sunku patikėti.

– Apgailestauju, kad nepavyko išgelbėti Tonolano, – pasakė Aila. – Girdėjau vyro riksmą, tačiau, kol ten atsidūriau, Tonolanas jau buvo miręs.

Ailos žodžiai priminė Martonai jos sielvartą, ir visi kuriam laikui paniro į savo jausmus, tačiau motina norėjo žinoti daugiau, norėjo suprasti.

– Džiaugiuosi žinodama, kad jis surado mylimąją, – pasakė ji.

Jondalaras paėmė vieną paketą, kurį išėmė iš kelioninės kuprinės.

– Tą dieną, kai Tonolanas su Jetamija jungėsi, man prasitarė, kad tu žinojai, jog jis niekada negrįš, bet privertė pažadėti, kad aš grįšiu. Ir liepė grįžtant parnešti tau ką nors gražaus, kaip visada daro Vilomaras. Kai mudu su Aila pakeliui namo sustojome paviešėti pas šaramudojus, Rošarija davė man šitai, kad pargabenčiau tau. Rošarija – tai Jetamiją užauginusi moteris, nes jos mama mirė. Ji sakė, kad tai Jetamijos mėgstamiausias, – paaiškino Jondalaras, duodamas paketą motinai.

Jondalaras perpjovė virvelę, kuria buvo apvyniotas odos paketėlis. Iš pradžių Martona manė, kad dovana yra pati gemzės oda, tokia ji buvo graži, tačiau išvyniojusi paketėlį neteko kvapo – jame buvo dailus vėrinys. Jis buvo suvertas iš ties šaknimis pragręžtų tobulai baltų gemzių jauniklių iltinių dantų, suskirstytų pagal dydį ir išdėstytų simetriškai. Dantys buvo atskirti nedidelių eršketų nugarkaulių slanksteliais, o pačiame viduryje spindėjo vaivorykšte besimainantis perlamutrinis laivelio formos karulis.

– Jis apibūdina žmones, vienu kurių Tonolanas ketino tapti, šaramudojus, abi jų grupes. Gemzės reiškia šaramudojų sausumą, erškėtai – ramudojų upę, o laivelio formos kiaukutas – ir vienus, ir kitus. Rošarija norėjo, kad turėtum daiktą, kuris priklausė Tonolano išsirinktai moteriai, – paaiškino Jondalaras.

Pamačius nuostabią dovaną ašaros išvagojo Martonos veidą.

– Jondalarai, kodėl jis manė, kad aš žinau, jog jis negrįš? – pasiteiravo ji.

– Jis pasakė, jog išeinant palinkėjai jam geros kelionės. Nepasakei „iki pasimatymo“, – atsakė jis.

Martona vėl apsipylė ašaromis.

– Tonolanas neklydo. Nemaniau, kad jis grįš. Kad ir kaip tai sau neigiau, jam išeinant buvau tikra, kad daugiau jo nepamatysiu. O kai sužinojau, jog tu keliausi su juo, pamaniau, kad prarasiu du sūnus. Jondalarai, norėčiau, kad Tonolanas irgi būtų grįžęs namo, tačiau labai džiaugiuosi, kad bent tu grįžai, – tarė ji, tiesdama į sūnų rankas.

Aila negalėjo sulaikyti ašarų stebėdama Jondalaro ir jo motinos apsikabinimą. Ji pradėjo suprasti, kodėl Jondalaras negalėjo pasilikti su

šaramudojais, nors Tolija su Markenu šitaip prašė. Patyrė, ką reiškia netekti sūnaus. Ji žinojo, kad daugiau niekada nebepamatys savojo Durko, tačiau norėjo žinoti, kaip jam sekasi, kaip jis gyvena.

Įėjimo užuolaida vėl prasiskleidė.

– Spėk, kas parėjo? – įbėgusi sušuko Folara. Paskui ją kiek ramiau įžengė Vilomaras.

3

Martona nuskubėjo pasitikti ką tik grįžusios savo poros, ir jie šiltai apsikabino.

– Nagi! Matau, kad tavo ilgšis sūnus grįžo, Martona! Niekada nemaniau, kad jis pasirodys esąs keliautojas. Gal jam vertėtų tapti mainytoju, užuot buvus titnago apdirbėju? – sududeno Vilomaras, nusimesdamas kuprinę. Paskui jis širdingai apkabino Jondalarą. – Kaip matau, nesusitraukei, – plačiai šypsodamasis pastebėjo vyras, žvelgdamas į jaunąjį šviesiaplaukį.

Jondalaras nusišypsojo. Vilomaras, kurį Jondalaras laikė tokiu pat savo židinio vyru kaip ir Dalanarą, visada jį šitaip pasveikindavo – juokeliais apie ūgį. Beveik dvimetrinis Vilomaras tikrai nebuvo mažiukas, tačiau Jondalaras ūgiu nenusileido tam, su kuriuo Martona dar nebuvo perkirtusi mazgo jam gimstant.

– Kur tavo kitas sūnus, Martona? – vis dar šypsodamasis teiravosi Vilomaras. Paskui pastebėjo jos ašaromis išvagotą veidą ir sielvartingą miną. Kai pamatė Jondalaro akyse atsispindint skausmą, jo šypsena išblėso.

– Tonolanas dabar keliauja kitame pasaulyje, – pasakė Jondalaras. – Kaip tik pasakojau mamai... – jis pamatė, kaip vyras išbąla, o paskui susvyruoja, tarsi patyręs fizinį smūgį.

– Tačiau... Jis negali būti kitame pasaulyje, – sukrėstas ir negalėdamas patikėti pratarė Vilomaras. – Jis per jaunas. Dar nerado moters, su kuria sukurtų židinį, – sulig kiekvienu teiginiu jo balsas vis aukštėjo. – Jis... jis dar negrįžo namo, – paskutinis teiginys nuskambėjo kaip veriantis inkštimas.

Vilomaras mylėjo visus Martonos vaikus, tačiau jie susijungė tada, kai Joharanas, vaikas, gimęs prie Jokonano židinio, jau buvo beveik pasiruošęs Doni moteriai, beveik vyras; jie bendravo labiau kaip draugai. Nors jis greitai pamilo Jondalarą, kuris buvo ką tik pradėjęs bėgioti ir dar tebežindo motinos krūtį, prie jo židinio gimė Tonolanas ir Folara. Jis neabejojo, kad Tonolanas yra jo dvasios vaikas, nes berniukas daugybe atžvilgių labai panėšėjo į jį, o labiausiai tuo, kad mėgo keliauti ir visą laiką troško pamatyti naujas vietas. Jis žinojo, kad širdyje Martona baiminasi, jog daugiau jo nepamatys. Nuogąstavo ir dėl Jondalaro, kai sužinojo, kad jis iškeliauja su broliu. Tačiau Vilomaras manė, kad tai tik motiniškas jaudulys, ir tikėjosi, kad Tonolanas grįš, kaip kad jis pats visada grįždavo.

Vilomaras atrodė apsvaigęs, praradęs nuovoką. Martona iš raudono vandenmaišio į indelį šliūkštelėjo vyno, o Jondalaras su Folara kuo greičiau vyrą pasodino ant pagalvėlių prie žemo stalo.

– Išgerk šlakelį, – paragino Martona, atsisėdusi greta. Vilomaras jautėsi sustingęs, nepajėgus suprasti nelaimę. Vyną išgėrė vienu mauku, regis, nė nesuvokdamas, ką daro, paskui tik sėdėjo ir stebeilijo į puodelį.

Aila troško ką nors padaryti. Pagalvojo, kad derėtų paimti vaistų krepšelį ir paruošti tam vyrui raminamojo, atpalaiduojamojo gėrimo. Tačiau ji buvo svetima ir suprato, kad šiuo metu juo kuo geriausiai rūpinamasi: jam rodo dėmesį ir guodžia jį mylintys žmonės. Aila galvojo, kaip pati pasijustų staiga sužinojusi apie Durko mirtį. Visai kas kita buvo suprasti, kad sūnaus daugiau nebematys, tačiau vis dar gali įsivaizduoti jį augantį, su Uba, kuri jį myli ir juo rūpinasi.

– Tonolanas surado mylimą moterį, – mėgino guosti vyrą Martona. Matydama savo žmogaus širdies skausmą ji įveikė savo neviltį, kad tik jam padėtų. Regis, jis stebeilijo į erdvę, nieko aplink nematydamas, paskui sudrebėjo ir užsimerkė. Po kiek laiko jis pažvelgė į Martoną, regis, prisiminė, ką ji pasakė, nors negalėjo visko atgaminti. – Tai priklausė Tonolano moteriai, – pasakė Martona, duodama jam vėrinį. – Jondalaras sakė, kad jis apibūdina jos žmones. Jie gyvena netoli didelės upės... Didžiosios Motinos Upės.

– Vadinasi, jis nuėjo taip toli, – tuščiu, sielvarto persmelktu balsu pastebėjo Vilomaras.

– Dar toliau, – įsiterpė Jondalaras. – Mes pasiekėme Didžiosios Motinos Upės žiotis, nuėjome iki pat Berano jūros ir dar toliau. Tonolanas norėjo eiti į šiaurę, medžioti mamutų su mamutojais, – Vilomaras į Martonos sūnų pakėlė skausmo kupinas akis. Atrodė sutrikęs, tarsi gerai nesuprastų, kas jam sakoma. – Turiu šį tą, kas priklausė Tonolanui, – pasakė Jondalaras, mėgindamas sugalvoti, kaip vyrui padėti. Jis paėmė nuo stalo kitą paketą. – Markenas man atidavė. Markenas buvo jo porininkas, ramudojų šeimos dalis.

Jondalaras išvyniojo odos paketą ir parodė Vilomarui su Martona įrankį, pagamintą iš tauriojo elnio rago, atskyrus jo atšakas ties pirmu išsišakojimu. Tai buvo Tonolano kotų tiesintuvas.

Tonolanas išmanė, kaip tempti ir slėgti medieną kaitinant karštais akmenimis ar garais. Įrankis buvo naudojamas kaip svertas, kad būtų lengviau valdyti slegiant: tiesinant kotų linkius ar kreivas vietas, kad pagamintos ietys skrietų tinkamai. Ypač šis įnagis praversdavo prie šakos galo, kur ranka suimti nebeįmanoma. Prakišus šaką pro skylę būdavo įgyjama papildomos keliamosios jėgos ir tapdavo įmanoma ištiesinti pačius ilgų kotų galus. Nors vadinamas „tiesintuvu“, įnagis galėjo būti naudojamas ir medžiui lenkti gaminant sniego batus, žnyples ar bet kokį kitą daiktą iš sulenktos medienos. Tai buvo skirtingi to paties amato aspektai.

Tvirta, apie trisdešimties centimetrų ilgio įnagio rankena buvo išraižyta simboliais ir gyvūnais bei pavasariniais augalais. Priklausomai nuo konteksto, raižiniai ar piešiniai simbolizavo daugybę dalykų ir visada būdavo sudėtingesni, nei atrodė iš pirmo žvilgsnio. Visi tokie atvaizdai pagerbdavo Didžiąją Motiną Žemę. Tonolano tiesintuvo raižiniai buvo skirti tam, kad Motina leistų pritraukti gyvūnų dvasias prie iečių, pagamintų šiuo įrankiu. Sezoniniai elementai irgi buvo paslaptingo dvasinio aspekto dalis. Jondalaras žinojo, kad jo brolis mėgo tuos raižinius dar ir todėl, kad jie tikrai gražūs.

Vilomaras tarsi susitelkė į skylėtą raginį įnagį, paskui ištiesė ranką.

– Jis buvo Tonolano, – teištarė jis.

– Taip, – patvirtino Martona. – Ar prisimeni, kaip Tonolanas šiuo įrankiu sulenkė medį, kad padarytų atramą šitam stalui? – ji palietė žemą akmens plokštę, stovinčią priešais.

– Tonolanas išmanė savo amatą, – vis dar keistu, santūriu balsu pratarė Vilomaras.

– Taip, tikrai, – pritarė Jondalaras. – Manau, viena priežasčių, kodėl jis taip gerai jautėsi pas šaramudojus, yra ta, kad jie iš medžio gamina neįsivaizduojamus dalykus. Jie lanksto medieną, kad pastatytų laivus. Jie gamina kanojas, tokius laivelius: pirmiausia išskobia rąstą, o paskui lenkia jo šonus, kad išplatintų. Gali jį padidinti pridėję juostų – tokių ilgų lentų palei šonus, kurias sulenkia, kad atitiktų laivelio formą, ir sutvirtina. Ramudojai labai patyrusiai valdo laivus ant vandens, tačiau juos kartu stato ramudojai ir šaramudojai.

– Svarsčiau, ar nepasilikti su jais. Tai nuostabūs žmonės. Kai sustojome jų aplankyti keliaudami namo, jie prašė, kad mudu su Aila pasiliktume. Jei būčiau tai padaręs, manau, būčiau apsistojęs pas ramudojus. Ten buvo jaunuolis, kuris tikrai domėjosi titnago apdirbimu.

Jondalaras suprato, kad tauškia bet ką, tačiau nežinojo, ko griebtis, ir mėgino užpildyti tuštumą. Jis nebuvo matęs tokio sukrėsto Vilomaro.

Pakrebždenusi prie angos, tačiau nelaukusi kvietimo įeiti, užuolaidą atitraukė ir įėjo Zelandonė. Iš paskos sekė Folara. Aila suvokė, kad jaunoji moteris tyliai išėjo pakviesti gydytojos. Ji pritariamai linktelėjo: tai buvo teisinga. Jondalaro sesuo yra išmintinga jauna moteris.

Folara sunerimo pamačiusi šitaip prislėgtą Vilomarą. Ji nenumanė, ką daryti, tad nuėjo kviesti pagalbos. O Zelandonė buvo donija: Doni dovanų teikėja, toji, kuri veikia kaip tarpininkė tarp Didžiosios Motinos Žemės ir jos vaikų, pagalbos ir vaistų skirstytoja, ta, į kurią kreipiamasi pagalbos.

Folara galingajai moteriai nusakė, kas vyksta, tad ji greitai perprato padėtį. Atsisukusi kažką tyliai pasakė jaunajai moteriai, kuri tučtuojau nuėjo į virimo patalpą ir ėmė pūsti anglis laužavietėje, kad jos vėl įsidegtų. Tačiau laužas buvo išblėsęs. Martona buvo išžarsčiusi žarijas, kad mėsa tolygiai iškeptų.

Dabar Aila galėjo padėti. Palikusi sielvartaujančią šeimą, ji nuskubėjo prie savo krepšio, pastatyto netoli įėjimo. Ji tiksliai žinojo, kur padėtas laužo uždegimo rinkinys. Kai paėmusi jį patraukė į virimo vietą, pagalvo-

jo apie Barzeką, mamutoją, padariusį jai rinkinį po to, kai ji kiekvienam Liūto stovyklos židiniui padovanojo po ugnies akmenį.

– Leisk, padėsiu tau užkurti laužą, – pasiūlė ji.

Folara nusišypsojo. Ji mokėjo užkurti laužą, tačiau labai krimtosi matydama savo židinio vyrą šitaip sielvartaujantį ir apsidžiaugė, kad nereikės būti vienai. Vilomaras visada buvo toks stiprus, toks tvirtas, toks susitvardantis.

– Jei atneši prakurų, aš užkursiu, – pasakė Aila.

– Ugnies lazdelės štai ten, – parodė Folara, pasisukdama link galinės lentynos.

– Puiku, bet man jų neprireiks, – pasakė Aila ir atidarė savo rinkinį. Čia buvo keletas skyrelių ir nedidelių kapšelių. Iš vieno ji išbėrė sutrupinto džiovinto arklių mėšlo, iš kito išpešė gauromečių pūkų ir sudėliojo juos ant mėšlo, o iš trečio greta pirmosios krūvos papylė truputį medžio drožlių.

Folara ją stebėjo. Ilgoje kelionėje Aila akivaizdžiai įprato po ranka turėti laužui užkurti reikalingų medžiagų, tačiau jaunoji moteris nustebo, kai Aila išėmė porą akmenų. Pasilenkusi prie prakurų, moteris sudaužė tuos akmenis, papūtė į prakurus, ir iš jų šoko liepsna. Tai buvo nesuprantama!

– Kaip tu tai padarei? – visiškai apstulbusi pasiteiravo Folara.

– Vėliau parodysiu, – pažadėjo Aila. – O dabar įdėkime laužą, kad galėtume užvirinti vandens.

Folara pajuto, kaip ją užplūsta kažkas panašaus į baimę.

– Iš kur žinai, ką ketinau daryti?

Aila dirstelėjo į merginą, paskui įsižiūrėjo atidžiau. Folaros veide atsispindėjo siaubas. Vienas brolis nebuvėlis grįžta namo vedinas prijaukintais gyvūnais ir nepažįstama moterimi, paskui sužinai apie kito brolio mirtį ir stebi netikėtą bei trikdančią Vilomaro reakciją – Folarai tai buvo įtempta, jaudinanti ir nerami diena. Kai atvykėlė stebuklingu būdu įkūrė ugnį, o paskui ėmė kalbėti apie tai, ko jai niekas nesakė, Folara pradėjo svarstyti, ar spėlionės ir gandai apie tai, jog Jondalaro moteris turi ypatingų galių, turi pagrindo. Aila pastebėjo, kad Folara pernelyg susijaudinusi ir beveik neabejojo, kad tai dėl jos.

– Susipažinau su Zelandone. Žinau, kad ji jūsų gydytoja. Juk todėl ją pakvietei, tiesa? – patikslino Aila.

– Taip, ji donija, – atsiliepė jaunoji moteris.

– Gydytojai paprastai ruošia arbatą ar gėrimą, kad padėtų nusiraminti itin sielvartaujančiam žmogui. Todėl ir pagalvojau, kad ji paprašė tavęs užvirinti vandens, – rūpestingai paaiškino Aila

Folarai akivaizdžiai palengvėjo. Tai buvo visiškai suprantama.

– Be to, pažadėjau, kad parodysiu, kaip įkurti ugnį. Bet kas šitaip gali... su tinkamais akmenimis.

– Bet kas?

– Taip, netgi tu, – nusišypsojo Aila.

Jaunoji moteris taip pat nusišypsojo. Folara nuo pat pradžių vos tvėrė kamuojama smalsumo ir troško atvykėlei užduoti daugybę klausimų, tačiau nenorėjo būti nemandagi. Dabar klausimų kilo dar daugiau, o svetimšalė neatrodė neprieinama. Tiesą sakant, ji atrodė visai maloni.

– Ar papasakosi ir apie arklius?

Aila plačiai ir maloniai nusišypsojo. Ji staiga suvokė, kad aukšta ir daili Folara, nors atrodo visiškai suaugusi, iš tikrųjų dar visai neseniai įžengė į moterystę. Reikėjo pasiteirauti Jondalaro, kelintus metus Folara skaičiuoja. Aila įtarė, jog mergina dar visai jauna, tikriausiai panašaus amžiaus kaip mamutojų Liūto stovyklos vado poros Nezės duktė Latija.

– Žinoma. Netgi nusivesiu tave į slėnį su jais susipažinti, – Aila dirstelėjo link žemo stalo, prie kurio visi buvo susirinkę. – Galbūt rytoj, kai viskas aprims. Gali nueiti ten ir žiūrėti į juos kiek tinkama, tačiau neik per arti, kol arkliai tavęs nepažįsta.

– Oi, neisiu, – pažadėjo Folara.

Prisiminusi Latijos susižavėjimą arkliais Aila nusišypsojo ir paklausė:

– Ar kada norėsi pajodinėti su Yhaha?

– Oi! Galėsiu? – skubiai išpoškino Folara.

Tą akimirką Jondalaro sesuo Ailai priminė Latiją. Toji išsiugdė tokią aistrą arkliams, kad Aila svarstė, ar vieną dieną nebandys pati prisijaukinti kumeliuko.

Aila grįžo prie laužo, o Folara paėmė vandenmaišį – vandeniui nelaidų kažkokio didelio gyvūno skrandį.

– Reikia daugiau vandens, – pasakė ji. – Vandenmaišis beveik tuščias.

Vos atgijusios anglys žioravo. Aila pūstelėjo stipriau, pridėjo medžio drožlių, paskui smulkių skiedrelių, kurių davė Folara, galiausiai užmetė kelias didesnes malkas. Pamačiusi virimo akmenis, kelis įdėjo į laužą. Folara grįžo su pūpsančiu, iš pažiūros gana sunkiu vandenmaišiu, tačiau akivaizdžiai buvo pratusi jį kilnoti. Ji pripylė gilų medinį dubenį vandens, tikriausia tą, kurį Martona naudojo arbatai plikyti. Paskui mergina padavė Ailai medines žnyples apanglėjusiais galais ir Aila jomis suėmė karštą akmenį. Įmestas į vandenį akmuo sušnypštė, pakilo garų tumulas. Aila į talpyklą įdėjo kitą akmenį, paskui išgriebė pirmąjį, pakeitė jį trečiuoju ir taip kaitino toliau.

Folara nuėjo pasakyti Zelandonei, kad vanduo beveik verda. Iš to, kaip truktelėjo vyresniosios galva, Aila suprato, kad mergina pasakė kažką daugiau. Stebėdama, kaip storulė kyla nuo žemos pagalvėlės, Aila pagalvojo apie genties šamaną Krebą – jam, luošiui, irgi būdavo sunku stotis nuo žemų vietų. Mėgstamiausia jo poilsio vieta buvo senas palinkęs medis su žemomis šakomis kaip tik tokiame aukštyje, kad būtų lengva ant jo atsisėsti ir atsistoti.

Moteris atėjo į virimo patalpą.

– Ar vanduo jau karštas? – Aila linktelėjo garuojančio dubens link. – Ar teisingai supratau Folaros žodžius? Ketini jai parodyti, kaip užkurti ugnį akmenimis? Kokia čia gudrybė?

– Jokios gudrybės. Turiu ugnies akmenų. Jondalaras irgi turi. Tereikia išmokti jais naudotis, visai nesunku. Su džiaugsmu parodysiu kada tik panorėsi. Šiaip ar taip, ketinome tai padaryti.

Zelandonė atsisuko į Vilomarą. Aila suprato, kad ji plėšoma per pusę.

– Ne dabar, – po nosimi sumurmėjo storulė purtydama galvą. Į delną iš prie diržo ant plataus juosmens pririšto krepšelio ji atseikėjo džiovintų žolelių ir subėrė jas į garuojantį vandenį. – Kaip norėčiau, kad būčiau atsinešusi kraujažolių, – sumurmėjo sau.

– Aš turiu, jei nori, – pasakė Aila.

– Ką? – nustebo Zelandonė. Susitelkusi į savo užsiėmimą, ji neišgirdo Ailos.

– Sakau, kad turiu kraujažolių. Minėjai, kad jų neatsinešei.

– Minėjau? Na, pagalvojau. Kodėl tu turi kraujažolių?

– Aš gydytoja. Visada nešiojuosi pagrindinių vaistų. Kraujažolių visada turiu. Puikiai tinka negaluojant skrandžiui, atpalaiduoja, padeda greitai ir švariai gyti žaizdoms, – paaiškino Aila.

Zelandonės žandikaulis būtų atvipęs, jei ji nebūtų susilaikiusi.

– Tu esi gydytoja? Jondalaras parsivedė namo gydytoją? – ji beveik prajuko, paskui užsimerkė ir papurtė galvą. – Man regis, mūsų laukia ilgas pokalbis, Aila.

– Būsiu laiminga galėdama su tavimi pasikalbėti, – pasakė Aila. – Ar reikia kraujažolių?

Zelandonė akimirką svarstė: „Svetimšalė negali būti ta, kuri tarnauja. Dvasininkė tikrai nebūtų palikusi savo žmonių ir ėjusi su vyru į jo namus, net jei nuspręstų su juo susijungti. Gal šį tą išmano apie žoleles? Daug žmonių šio to išmoksta. Jei ji turi kraujažolių, kodėl nepasinaudoti? Jų išskirtinis kvapas, todėl gebėsiu atpažinti, ar tikrai žolelės tos."

– Taip. Manau, praverstų, jei turi po ranka.

Aila nuskubėjo prie kelioninio krepšio, panaršė šoninėje kišenėje ir išėmė ūdros kailio vaistų krepšelį. „Jau visai susidėvėjo, – galvojo ji. – Netrukus teks jį pakeisti nauju." Kai Aila atėjo į virimo patalpą, Zelandonė susidomėjusi nužvelgė keistą talpyklą. Atrodė, kapšelis pagamintas iš viso gyvūno kailio. Ji niekada nebuvo tokio mačiusi, tačiau kažkodėl jis atrodė patikimas.

Jaunesnioji moteris atidarė ūdros galvos dangtelį, atlaisvino virvelę aplink kaklą, tada dirstelėjo į vidų ir ištraukė nedidelį kapšelį. Žinojo, kas jame sudėta, iš odos atspalvio, siūlo plaušo struktūros bei mazgų ant laisvųjų galų skaičiaus ir išdėstymo. Aila atrišo mazgą – tokį mazgą lengva atrišti, jei žinai, kaip tai padaryti, – ir padavė krepšelį storulei.

Zelandonė nustebo: iš kur Aila žino, kad paėmė reikiamas žoleles jų nė nepauosčiusi, tačiau pati prikišusi nosį suprato, jog čia tikrai kraujažolės. Donija įbėrė truputį žolelių į delną ir atidžiai įsižiūrėjo, kad suprastų, ar čia tik lapeliai, ar lapeliai su žiedais ir ar nieko neprimaišyta. Atrodė, jog tai buvo vien kraujažolių lapeliai. Ji įbėrė kelis žiupsnius į medinį dubenį.

– Ar įdėti dar vieną virimo akmenį? – paklausė Aila svarstydama, ar reikia užpilo, ar nuoviro, ar pakaks tik užplikyti, ar teks pavirti.

– Ne, – pasakė donija, – nereikia nieko pernelyg stipraus, tik švelnaus užpilo. Vilomaras stiprus. Jau beveik įveikė sukrėtimą. Dabar jis nerimauja dėl Martonos, ir aš noriu šio to duoti jai. Jondalaro motinai vaistus reikia skirti atsargiai.

Aila pagalvojo, kad Martona tikriausiai nuolat geria kažkokius vaistus, kurių dozes Zelandonė atidžiai stebi.

– Ar norėtum, kad visiems užplikyčiau arbatos? – paklausė ji.

– Nė nežinau. O kokios arbatos? – paklausė vyresnioji gydytoja.

– Švelnios, malonaus skonio. Gal mėtų arba ramunėlių? Turiu netgi liepų žiedų pasaldinti.

– Taip, kodėl gi ne. Ramunėlės su liepžiedžiais puikiai tiktų, švelniai nuramintų, – pasakė Zelandonė ir pasisuko eiti.

Imdama maišelius iš vaistų krepšelio Aila šypsojosi. „Gydymo burtai. Zelandonė tai išmano! Kai išėjau iš genties, negyvenau greta žmogaus, išmanančio vaistus ir gydymo burtus! Bus nuostabu turėti su kuo apie tai pasikalbėti."

Iš pradžių gydyti – apie vaistažoles ir gydymo būdus, jei ne dvasių pasaulio reikalų, – Aila mokėsi iš genties moters Izos, kuri jai atstojo motiną. Iza buvo pripažinta garsios gydytojų giminės linijos palikuonė. Daugiau žinių ji pasisėmė iš kitų gydytojų genčių sambūryje, kuriame lankėsi su Bruno gentimi. Vėliau mamutojų vasaros susirinkime ji gana daug laiko praleido su mamutomis.

Aila sužinojo, kad visi, kurie tarnauja Motinai, išmano ir vaistus, ir dvasias, tačiau nėra vienodai patyrę. Dažnai tai priklauso nuo paties asmens polinkio. Vieni mamutos ypač gerai išmanė vaistus, kiti labiau domėjosi gydymo būdais, treti – žmonėmis apskritai: kodėl vieni atsigauna nuo tos pačios ligos ar sužeidimo, o kiti ne. Buvo ir tokių, kuriems rūpėjo tik dvasių pasaulio dalykai ir protas, jie visai nesidomėjo gydymu.

Aila norėjo išmanyti viską. Ji stengėsi sugerti visas žinias apie dvasių pasaulį, išmokti tinkamai vartoti skaičiavimo žodžius, norėjo įsiminti legendas ir pasakojimus, tačiau ypač ją traukė viskas, kas susiję su gydymu: vaistai, gydymo būdai ir ligų priežastys. Ji pati bandė skirtingus augalus

ir žoleles taip, kaip ją buvo išmokiusi Iza, rūpestingai ir susitelkusi kaupė žinias, viską, ko tik galėjo išmokti iš kelionėje sutiktų gydytojų. Ji manė, jog nemažai išmano, tačiau vis dar mokosi. Ji visiškai nesuvokė, kiek daug žino ir kokia patyrusi yra. Bet vieno dalyko jai stigo labiausiai: nuo tada, kai paliko gentį, Ailai labiausiai trūko žmogaus, su kuriuo galėtų visa tai aptarti.

Folara padėjo jai užplikyti arbatos ir parodė, kur sudėti rykai, abi moterys išdalijo susirinkusiesiems garuojančius puodelius. Vilomaro nuotaika akivaizdžiai buvo pagerėjusi. Jis kamantinėjo Jondalarą apie Tonolano žūties smulkmenas. Ilgšis kaip tik pradėjo pasakoti apie urvinio liūto užpuolimą, kai visi pakėlė akis prie įėjimo pasigirdus stuksenimui.

– Įeikit, – šūktelėjo Martona.

Joharanas pastūmė užuolaidą ir truputį nustebo viduje pamatęs šitiek žmonių, įskaitant Zelandonę.

– Atėjau pasisveikinti su Vilomaru. Norėjau sužinoti, kaip sekėsi mainai. Mačiau, kaip judu su Ivonariu numetėte didelį paketą. Bet visi bruzda dėl šio vakaro puotos, pagalvojau, kad derėtų palaukti rytojaus ir susirinkti... – kalbėjo jis eidamas artyn. Tada pastebėjo, kad kažkas negerai. Jis pažvelgė į vieną, į kitą, galiausiai – į Zelandonę.

– Jondalaras kaip tik pasakoja mums apie urvinį liūtą, kuris... užpuolė Tonolaną, – atsakė toji ir pamačiusi pasibaisėjimo kupiną miną suprato, kad Joharanas nežino apie jaunesniojo brolio mirtį. Jam taip pat nebus lengva. Tonolanas buvo visų mylimas. – Sėskis, Joharanai. Manau, derėtų visiems kartu tai išklausyti. Kartu sielvartą lengviau ištverti, be to, abejoju, ar Jondalaras norės dažnai tai kartoti.

Aila sugavo Zelandonės žvilgsnį ir pakreipė galvą link jos ruošto raminamojo gėrimo, paskui link savo plikytos arbatos. Zelandonė linktelėjo link antrosios, paskui stebėjo, kaip Aila tylomis pripila puodelį ir kukliai paduoda jį Joharanui. Jis paėmė gėrimą nė nežiūrėdamas ir klausėsi, kaip Jondalaras nupasakoja įvykius, vedusius prie Tonolano mirties. Zelandonę vis labiau domino jaunoji moteris. Joje slypi tikriausiai gerokai daugiau nei žolelių išmanymas.

– Kas nutiko liūtui jį užpuolus, Jondalarai? – pasiteiravo Joharanas.

– Jis puolė mane.

– Kaip pavyko paspukti?

– Tai turės papasakoti Aila, – pareiškė Jondalaras. Visų žvilgsniai staiga nukrypo į ją.

Kai pirmą kartą Jondalaras šitaip pasielgė – pasakojo istoriją iki tam tikros vietos, o paskui be įspėjimo perdavė giją jai, Aila labai sutriko. Dabar jau žinojo, kaip elgtis, tačiau šitie žmonės buvo Jondalaro giminaičiai, jo šeima. Derės pasakoti apie vieno iš jų mirtį, žmogaus, kurio pati nepažinojo, o jiems jis akivaizdžiai buvo labai brangus. Savo nerimą Aila juto susikaupiant skrandžio duobutėje.

– Jojau su Yhaha, – pradėjo ji. – Pilve ji nešiojo Lenktynininką, tad reikėjo mankštintis. Po truputį jodinėjome kasdien. Paprastai keliaudavome į rytus, nes taip lengviau, bet pabodo kaskart kilti tuo pačiu keliu, todėl tąkart nusprendžiau keliauti į vakarus. Nujojome iki tolimojo slėnio galo, kur uolos siena pradeda žemėti. Kirtome upeliuką, ir jau beveik persigalvojau, nes Yhaha tempė neštuvus, o skardis buvo status. Tačiau kumelė tvirtai statė kojas ir užlipo be vargo.

– Kas yra neštuvai? – paklausė Folara.

– Tai tik du basliai, pritvirtinti prie Yhaha pasturgalio. Jų kiti galai velkasi žeme, o tarp baslių pritaisytas tvirtas paklotas. Šitaip Yhaha padėdavo man pargabenti į urvą visokiausius daiktus, pavyzdžiui, sumedžiotus žvėris, – pasakė Aila, mėgindama apibūdinti savo išrastus neštuvus.

– Kodėl paprasčiausiai nepasikviesdavai kitų žmonių tau padėti? – norėjo žinoti Folara.

– Nebuvo, kas padėtų. Slėnyje gyvenau viena, – paaiškino Aila.

Susirinkusieji nustebę susižvalgė, tačiau dar niekam nespėjus nieko paklausti, įsiterpė Zelandonė.

– Esu tikra, vėliau galėsim užduoti Ailai daugybę klausimų. Gal leiskim jai baigti pasakoti apie Tonolaną ir Jondalarą.

Visi pritariamai sulinksėjo ir vėl nukreipė dėmesį į atvykėlę.

– Jodama pro kanjoną girdėjau riaumojant liūtą. Paskui išgirdau riksmą, rėkė skausmo draskomas žmogus, – kalbėjo Aila. Zelandoniečiai gaudė kiekvieną jos žodį, o Folara negalėjo ramiai nusėdėti.

– Ką darei?

– Iš pradžių nesusigaudžiau, ko griebtis. Turėjau išsiaiškinti, kas rėkia. Privalėjau pamėginti padėti, jei galėsiu. Yhaha nunešė mane į kanjoną.

Užlindusi už akmens mėginau atsargiai apsižvalgyti. Tada pamačiau liūtą ir išgirdau jo riaumojimą. Tai buvo Mažylis. Daugiau nebebijojau ir įėjau. Žinojau, kad jis mūsų nesužeis, – pasakojo ji.

Šį kartą nesusilaikė Zelandonė.

– Atpažinai liūto riaumojimą? Nuėjai tiesiai į kanjoną, kur riaumojo liūtas?

– Tai buvo ne bet koks liūtas. Tai buvo Mažylis. Mano liūtas. Aš jį užauginau, – kalbėjo Aila, mėgindama pabrėžti, kas svarbu. Ji dirstelėjo į Jondalarą. Tas, nepaisant įvykių rimtumo, sėdėjo šypsodamasis. Negalėjo susilaikyti.

– Aš jau girdėjau apie tą liūtą, – įsiterpė Martona. – Akivaizdu, kad Aila moka apsieiti ir su kitais gyvūnais, ne tik su arkliais ir vilkais. Jondalaras tvirtina matęs ją raitą ant liūto, visai kaip ant arklio. Tikina, kad kiti irgi matė. Prašau pasakoti toliau, Aila.

Zelandonė pagalvojo, kad dera įdėmiau įsigilinti į tos moters ryšį su gyvūnais. Prie upės ji matė arklius, žinojo, kad Aila atsivedė vilką, bet tuo metu, kai Martona vedėsi atvykėlius į namus, Zelandonė buvo pakviesta prie sergančio vaiko kitame namelyje.

– Kai nusigavau iki kanjono galo, – toliau pasakojo Aila, – ant atbrailos pamačiau Mažylį ir du vyrus. Pamaniau, kad abu negyvi, bet užsiropštusi ir pažiūrėjusi, supratau, kad miręs tik vienas. Kitas vis dar buvo gyvas, tik be pagalbos neilgai būtų tvėręs. Kažkaip nugabenau Jondalarą nuo atbrailos ir pririšau jį prie neštuvų.

– O kaipgi liūtas? – paklausė Joharanas. – Paprastai urviniai liūtai nieko neprileidžia prie savo grobio.

– Neprileidžia, tačiau tai buvo Mažylis. Liepiau jam eiti šalin, – Aila matė, kad apstulbęs vyras negali patikėti jos žodžiais. – Taip jį elgtis įpratinau, kai kartu medžiodavome. Vis tiek nemaniau, kad jis alkanas, jo liūtė ką tik buvo parnešusi jam elnią. Mažylis nemedžioja žmonių, aš jį užauginau, buvau jo motina. Žmonės buvo jo šeima. Vyrus jis užpuolė tik todėl, kad jie įsibrovė į jo guolį, jo teritoriją.

– Kito vyro irgi nenorėjau ten palikti. Liūtė tikriausiai nemanė, kad žmonės yra jos šeima. Vietos ant neštuvų nebuvo, nebuvo ir laiko laidotuvėms. Bijojau, kad ir Jondalaras mirs, jei nepargabensiu jo į urvą.

Atbrailos gale pastebėjau statų akmenų nuobiryną, riedulius sulaikė tik vienas akmuo. Nutempiau ten kūną ir paėmusi ietį – tada dar naudojau dideles, storas genties ietis, – išstūmiau akmenį iš kelio, kad kūną užbertų žvirgždas. Vis dėlto nenorėjau šitaip jo palikti, nė žinutės nepasiuntusi dvasių pasauliui. Nesu šamanė, bet prisiminiau, kokias apeigas atlikdavo Krebas, ir paprašiau didžiojo urvinio lokio dvasios palydėti kitų vyrą į dvasių šalį. Paskui mudvi su Yhaha pargabenome Jondalarą namo.

Zelandonei kilo daugybė klausimų. Kas per daiktas ar žmogus tas Grrrubas, nes būtent šitaip jai nuskambėjo Krebo vardas? Kodėl urvinio lokio dvasia, o ne Didžioji Motina Žemė? Ji nesuprato pusės Ailos pasakojimo, o kita puse buvo sunku patikėti.

– Ką gi, gerai, kad Jondalaras buvo sužeistas ne taip smarkiai, kaip tu manei, – pastebėjo vyresnioji gydytoja.

Aila papurtė galvą. „Ką Zelandonė turi omeny? Jondalaras buvo prie mirties, dar ir dabar nesuvokiu, kaip pavyko jį išgelbėti."

Jondalaras iš Ailos išraiškos suprato, ką ji galvoja. Buvo akivaizdu, kad Zelandonė padarė prielaidų, kurias reikia ištaisyti. Jis atsistojo.

– Tau derėtų žinoti, kaip baisiai buvau sumaitotas, – tarė jis, keldamas tuniką ir atrišdamas vasarinių kelnių juostelę.

Nors žmonės čia netgi karščiausiomis vasaros dienomis retai vaikščiojo visiškai nuogi, parodyti nuogo kūno niekas nesidrovėjo. Žmonės dažnai matydavo vienas kitą nuogus prausdamiesi. Ne į jo apnuogintą vyriškumą žmonės įsmeigė akis, kai Jondalaras nusimovė kelnes, o į didžiulį randą šlaunies viršutinėje dalyje ir slėpsnose.

Žaizdos sugijo gerai; Zelandonei buvo akivaizdu, kad Aila iš tikrųjų susiuvo jo odos dalis. Kojos audinius ji sukabino septyniais atskirais mazgais: keturi ėjo išilgai giliausios žaizdos, o dar trys sutvirtino išplėštus raumenis. Niekas niekada jos to nemokė; tačiau tik šį vienintelį būdą jai pavyko sugalvoti, kad suglaustų žiojinčius plyšius.

Niekaip nepasakytum, kad Jondalaras buvo taip smarkiai sužeistas. Jis nešlubčiojo, nesaugojo tos kojos ir, išskyrus pačius randus, raumenų audinys apačioje atrodė visiškai normaliai. Ant jo kūno buvo kitų randų ir žymių aplink dešinįjį petį bei krūtinę nuo įbrėžimų ir gilių liūto paliktų žaizdų bei dar vienas keistas randas ties šonkauliais. Buvo akivaizdu, kad ilgoje kelionėje jis visko patyrė.

Visi suprato, kaip baisiai Jondalaras buvo sužeistas ir kodėl juo tučtuojau reikėjo pasirūpinti, bet tik viena Zelandonė suvokė, kaip arti mirties jis buvo. Ji išraudo pagalvojusi, kad visiškai neįvertino Ailos kaip gydytojos gebėjimų ir sutriko prisiminusi savo nederamą pastabą.

– Atsiprašau, Aila. Nenutuokiau, kad tu tokia patyrusi. Manau, devintajam Zelandonijos urvui pasisekė, kad Jondalarą aptiko tokia patyrusi gydytoja, – pasakė ji ir pastebėjo, kaip Jondalaras rengdamasis nusišypsojo, o Aila su palengvėjimu atsiduso.

Zelandonė dar ryžtingiau apsisprendė kuo daugiau sužinoti apie nepažįstamąją. Ryšys su gyvūnais turi ką nors reikšti, o šitokia patyrusi gydytoja turi patekti zelandonių valdžion ir įtakon. Nestebima ir neprižiūrima tokia atvykėlė gali įnešti sumaišties į ramų jos žmonių gyvenimą. Tačiau ją parsivedė Jondalaras, todėl donija neskubės. Pirmiausia reikia daug sužinoti apie šią moterį.

– Regis, turiu padėkoti už tai, kad grįžo bent vienas mano sūnus, Aila, – tarė Martona. – Džiaugiuosi juo ir esu tau dėkinga.

– Jei ir Tonolanas būtų grįžęs, tada tai tikrai būtų džiaugsmo. Tačiau jam išeinant Martona žinojo, kad jis nebegrįš, – pasakė Vilomaras ir žiūrėdamas į savo židinio moterį pridūrė: – Nenorėjau tavimi tikėti, tačiau turėjau suprasti. Tonolanas norėjo pamatyti viską, nueiti visur. Vien dėl to jis būtų nuolat keliavęs. Net vaikystėje jis buvo pernelyg smalsus.

Pastaba priminė Jondalarui jo gilų rūpestį, kuris seniai nedavė ramybės. Galbūt dabar buvo tinkamas laikas.

– Zelandone, privalau paklausti: ar įmanoma, kad jo dvasia pati susiras kelią į dvasių pasaulį? – įprasta Jondalaro nerimo raukšlė buvo tokia pati kaip Joharano. – Mirus moteriai, su kuria jis buvo susijungęs, Tonolanas buvo kaip nesavas, o į dvasių pasaulį jis iškeliavo be tinkamos pagalbos. Jo kaulai tebeguli po akmenų krūva Rytų stepėse. Mano brolis nebuvo deramai palaidotas. Kas, jei jo dvasia pasiklydo, klajoja kitame pasaulyje ir nėra, kas parodytų jai kelią?

Storulė susiraukė. Klausimas rimtas. Jį derėjo spręsti jautriai, ypač gedinčios Tonolano šeimos akivaizdoje.

– Ar neminėjai kažkokių apeigų, kurias paskubomis atlikai, Aila? Papasakok daugiau.

– Nėra daug ką pasakoti, – atsiliepė moteris. – Tokias apeigas Krebas visada atlikdavo mirus žmogui ir jo dvasiai paliekant šį pasaulį. Buvau labiau susirūpinusi gyvuoju, bet norėjau kaip nors padėti rasti kelią ir žuvusiajam.

– Vėliau ji nusivedė mane į tą vietą, – pridūrė Jondalaras, – ir davė truputį raudonosios ochros miltelių, kad pabarstyčiau ant brolio kapo akmenų. Kai paskutinį kartą išėjome iš slėnio, užsukome į kanjoną, kuriame mudu su Tonolanu buvome užpulti. Radau labai ypatingą akmenį, kuris gulėjo ant Tonolaną užvertusios akmenų krūvos. Parnešiau jį. Vyliausi, gal padės surasti jo dvasią, jei ji tebeklajoja. Jis kuprinėje, tuojau atnešiu.

Jondalaras atsistojo, nuėjo prie kuprinės ir greitai grįžo su paprastu odiniu kapšeliu, pritvirtintu prie virvelės atkarpos taip, kad galėtum nešioti aplink kaklą, nors nedaug buvo matyti tokio naudojimo požymių. Jondalaras jį atrišo ir į delną iškratė du gumulėlius. Vienas buvo nedidelis raudonosios ochros gabalėlis. Kitas akmenėlis iš pirmo žvilgsnio atrodė kaip mažas aštriabriaunis paprastos pilkos uolienos gabalėlis, forma primenantis suplotą piramidę. Tik Jondalarui jį pakėlus ir parodžius apačią, žmonės pradėjo aikčioti iš nuostabos ir susižavėjimo. Tas kraštas buvo išvagotas siaurais melsvais opalo ruožais, mirguliuojančiais liepsningais raudonais atšvaitais.

– Stovėjau ten, galvojau apie Tonolaną. Akmenukas nusirito žvirgždo šlaitu ir nusileido man prie kojų, – paaiškino Jondalaras. – Aila pasakė, kad turėčiau įsidėti jį į savo amuletą – šitą kapšelį – ir parnešti namo. Nežinau, ką tai reiškia, tačiau atrodė ir dabar atrodo, kad su tuo tarsi kažkaip susijusi Tonolano dvasia.

Jis ištiesė akmenėlį Zelandonei. Niekas kitas nenorėjo jo liesti, o Joharanas, pastebėjo Aila, iš tikrųjų sudrebėjo. Zelandonė rūpestingai apžiūrėjo akmenį, patylėjo galvodama, ką pasakyti.

– Manau, neklysti, Jondalarai, – pasakė ji. – Jis susijęs su Tonolano dvasia. Nesu tikra, ką tai reiškia. Reiktų ilgiau patyrinėti ir paprašyti Motinos vedimo. Pasielgei išmintingai, kad parnešei jį man, – ji kurį laiką patylėjo, paskui pridūrė: – Tonolanas turėjo nuotykių ieškotojo dvasią. Galbūt šitas pasaulis buvo jam per ankštas? Galbūt jis tebekeliauja kitame ne dėl to, kad pasiklydo, o dėl to, kad dar nėra pasiruošęs ten rasti

savo vietą? Kaip toli į rytus buvote nukeliavę, kai jo gyvenimas šiame pasaulyje baigėsi?

– Už Vidinės jūros, prie Didžiosios upės galo. Tos, kuri prasideda kitoje aukštikalnių ledyno pusėje.

– Tos, kuri vadinama Didžiąja Motina Upe?

– Taip.

Zelandonė patylėjo. Galiausiai prabilo:

– Jondalarai, gali būti, kad Tonolano ieškojimai bus patenkinti tiktai kitame, dvasių, pasaulyje. Galbūt Doni pajuto, kad atėjo laikas jį pasikviesti ir leisti tau grįžti namo. To, ką padarė Aila, gali pakakti, tačiau nevisiškai supratau, ką ji padarė arba kodėl taip darė. Turėsiu užduoti keletą klausimų.

Ji pažvelgė į aukštą dailų vyrą, kurį kadaise mylėjo ir savotiškai tebemyli, bei jauną greta jo sėdinčią moterį, kuriai per tokį trumpą laiką pavyko daugiau nei kartą ją apstulbinti.

– Pirmiausia, kas tas „Grrrubas“, kodėl urzgi ir kodėl kreipeisi ne į Didžiąją Motiną Žemę, o į urvinio lokio dvasią?

Aila suprato, kur link veda zelandonės klausimai. Kadangi jie buvo tiesmuki, ji jautėsi kone įsipareigojusi atsakyti. Aila jau žinojo, kas yra melas, ir kad kai kurie žmonės gali sakyti dalykus, kurie nėra tiesa. Ji negalėjo to daryti. Daugių daugiausia gebėjo susilaikyti ko nors nepaminėjusi, o tai buvo ypač sudėtinga, kai užduodamas tiesus klausimas. Aila nudelbė akis į savo plaštakas. Ant jų buvo matyti juodos suodžių žymės nuo laužo.

Ji buvo tikra, jog galiausiai viskas išaiškės, tik vylėsi pirmiausia kiek pagyventi su Jondalaro žmonėmis, kad kai kuriuos iš jų pažintų. O gal kaip tik taip bus geriau? Jeigu teks išeiti, būtų geriau prie nė vieno jų neprisirišti.

O kaip Jondalaras? Jį ji myli. Kas, jei reikės išeiti be jo? Jos viduje auga jo vaikas. Ne tiesiog jo židinio sūnus, ne tik jo dvasios vaikas. Jo vaikas. Koks skirtumas, kuo įsitikinę visi kiti? Aila buvo tikra, ji žinojo, kad tas vaikas tik Jondalaro ir jos. Jis pradėjo gyvybę jos viduje, kai jie dalijosi malonumais – malonumo dovana, kurią savo vaikams padovanojo Didžioji Motina Žemė.

Aila bijojo pažvelgti į jį, bijojo pakelti akis baimindamasi to, ką gali pamatyti. Staiga ji pakėlė galvą ir pažvelgė tiesiai į Jondalarą. Privalėjo žinoti.

4

Jondalaras nusišypsojo ir nepastebimai linktelėjo. Tada suėmė jos plaštaką, spustelėjo ir nebepaleido. Aila vos galėjo tuo patikėti. Viskas gerai! Jis supranta ir perduoda jai, kad viskas gerai. Galima pasakoti apie gentį ką tik nori. Jondalaras jos nepaliks, jis ją myli. Aila atsakė šypsena, savo dailiąja, plačia, meilės kupina šypsena.

Jondalaras taip pat suprato, kur veda zelandonės klausimai. Didelei paties nuostabai, jam tai nė kiek nerūpėjo. Vienu metu jis taip išgyveno dėl to, ką jo šeima ir žmonės manys apie šią moterį ir ką jie gali pagalvoti apie jį, parsivedusį ją namo, kad buvo linkęs jos atsisakyti ir vos neprarado. Dabar tai nebebuvo svarbu. Kad ir kaip jis mylėjo savo šeimą, kad ir kaip džiaugėsi ją matydamas, jeigu zelandoniečiai kartu su juo nepriims ir Ailos, jis išeis. Jis myli Ailą. Dviese jie gali daug ką pasiūlyti. Jau keletas urvų prašė jų likti ir gyventi kartu, įskaitant Dalanaro Lanzadoniją. Jondalaras buvo tikras, kad gebės rasti namus kur nors kitur.

Donija suprato, kad tarp Ailos ir Jondalaro kažkas įvyko, buvo perduotas kažkoks pritarimas ar patvirtinimas. Moteris netvėrė smalsumu, tačiau puikiai žinojo, kad stebėjimas ir kantrybė neretai pateisina lūkesčius geriau nei klausimai.

Aila atsisuko į Zelandonę ir prakalbo:

– Krebas buvo Bruno genties šamanas, tai yra tas, kuris pažinojo dvasių pasaulį. Bet jis buvo daugiau nei paprastas šamanas. Jis buvo panašus į tave, Zelandone. Krebas buvo pirmasis visų genčių šamanas. Tačiau man... Krebas buvo mano židinio vyras, nors gimiau ne gentyje, o moteris, kuri gyveno kartu, buvo jo sesuo, ne pora. Krebas niekada nebuvo susijungęs.

– Kas yra toji „gentis“? – paklausė Zelandonė. Ji pastebėjo, kad kalbant apie gentį Ailos akcentas sustiprėja.

– Gentis yra... aš... Mane įdukrino gentis. Paėmė mane, kai buvau... vieniša. Krebas su Iza manimi pasirūpino ir užaugino. Iza buvo motina, vienintelė motina, kurią aš prisimenu. Ji buvo gydytoja, toje srityje taip pat pirmoji. Ji buvo labiausiai gerbiama iš visų gydytojų, taip pat kaip ir jos motina bei senelė ir visos kitos nenutrūkstamos linijos moterys iki pat genties pradžios.

– Ar ten įgijai gydymo įgūdžių? – pasitikslino Zelandonė, palinkdama pirmyn.

– Taip. Iza mane mokė, nors nebuvau jos tikra duktė ir neturėjau prisiminimų, kaip Uba. Uba buvo mano sesuo. Ne tos pačios motinos, bet vis tiek sesuo.

– O kas nutiko tavo tikrajai motinai, tavo šeimai, žmonėms, kuriems tu gimei? – norėjo žinoti Zelandonė. Visiems buvo smalsu, visi klausėsi pakerėti, tačiau leido klausinėti tik jai.

Aila atsilošė ir pakėlė galvą, tarsi mėgindama rasti atsakymą. Paskui pažvelgė į storulę, kuri taip įdėmiai į ją žiūrėjo.

– Nežinau. Neprisimenu, buvau maža. Iza spėjo, kad skaičiavau penktus metus. Tiesa, jie neturi zelandoniškų skaičiavimo žodžių. Gentis įvardija metus nuo pradžios pagal kūdikio gyvenimą. Pirmieji yra gimimo, paskui – žindymo metai, nujunkymo metai ir taip toliau. Aš tą patį pasakiau skaičiavimo žodžiu, – bandė paaiškinti Aila, paskui nutilo. Negalėjo nusakyti visko, papasakoti viso savo gyvenimo gentyje. Bus geriau, jei paprasčiausiai atsakinės į klausimus.

– Ar ką nors prisimeni apie savo žmones? – mygo Zelandonė.

– Žinau tik tai, ką man papasakojo Iza. Žemės drebėjimas sunaikino jų urvą, ir Bruno gentis ieškojo naujo. Tada Iza ir rado mane prie upės, gulinčią be sąmonės. Gentis jau kurį laiką klaidžiojo be namų, bet Brunas leido jai mane pasiimti. Iza galvojo, kad mane užpuolė urvinis liūtas, nes ant mano kojos buvo nagų žymės, taip plačiai išdėstytos, kaip urvinio liūto letenos ir... jos šlapiavo, buvo apnuodytos, pagedusios, – bandė rasti tinkamą žodį Aila.

– Taip, suprantu, – pasakė donija. – Pūliuoja, genda, netgi pradeda pūti. Tai būdinga kačių letenų paliktoms žaizdoms.

– Tebenešioju tuos randus. Šitaip Krebas ir sužinojo, kad mano totemas – urvinis liūtas, nors paprastai tai vyrų totemas. Kartais vis dar sapnuoju, kad lindžiu ankštoje, tamsioje vietoje ir regiu artėjant didžiulę katės leteną, – pasakojo Aila.

– Tai reikšmingas sapnas. Ar dar ką nors sapnavai? Turiu omeny, apie aną savo gyvenimo tarpsnį?

– Vieną dar labiau bauginantį sapną, bet labai sunku papasakoti. Niekada jo gerai neatsimenu. Tai labiau jausmas, pojūtis, lyg drebėtų žemė, – jaunoji moteris suvirpėjo. – Nemėgstu žemės drebėjimų!

Zelandonė išmanančiai linktelėjo.

– O dar?

– Ne... Taip, tačiau tik vieną kartą, kai Jondalaras dar sveiko ir mokė mane kalbėti.

Zelandonei dingtelėjo, jog tai keistas būdas pasakyti, kad ji nemokėjo kalbėti, ir dirstelėjo į Martoną, ar toji taip pat pastebėjo keistą ištarą.

– Šį tą supratau, – kalbėjo Aila. – Išmokau daug žodžių, bet buvo sunku juos jungti. Tada ir susapnavau savo tikrąją motiną. Mačiau jos veidą, ji man kalbėjo. Po to mokytis tapo lengviau.

– Ach... Tai labai svarbus sapnas, – pastebėjo ta, kuri tarnauja. – Visada svarbu, kai sapne pasirodo motina, kad ir kokiu pavidalu, bet labai reikšminga, kai ji pasirodo tavo tikrosios motinos, kalbančios iš kito pasaulio, pavidalu.

Jondalaras prisiminė sapną apie Motiną, kai tebegyveno Ailos slėnyje. Labai keistą sapną. „Turėčiau kada nors papasakoti jį Zelandonei“, – pagalvojo jis.

– Jei sapnavai motiną, kodėl nesikreipei į ją pagalbos, kad padėtų Tonolanui rasti kelią į kitą pasaulį? Nesuprantu, kodėl kvietei urvinio lokio dvasią, o ne Didžiąją Motiną Žemę?

– Nežinojau apie Didžiąją Motiną Žemę, kol Jondalaras man papasakojo. Sužinojau vėliau, kai išmokau kalbos.

– Nežinojai apie Doni, apie Didžiąją Motiną Žemę? – apstulbusi pasitikslino Folara.

Niekas Zelandonijoje nebuvo girdėjęs apie žmogų, kuris kokia nors forma ar vardu nepripažintų Didžiosios Motinos. Visi buvo suglumę.

– Gentis garbina Ursus, didįjį urvinį lokį, – paaiškino Aila. – Štai kodėl prašiau jo pagalbos lydėti mirusio žmogaus dvasią, nors jis ir nepriklausė genčiai – tada net nežinojau, kuo jis vardu. Prašiau ir urvinio liūto dvasios pagalbos, nes jis – mano totemas.

– Na, jei Motinos nežinojai, tada tomis aplinkybėmis padarei, ką galėjai. Esu tikra, tai padėjo, – pasakė Zelandonė, tačiau buvo susirūpinusi labiau, nei parodė. Kaip gali jos vaikai nepažinoti Motinos?

– Aš taip pat turiu totemą, – pasakė Vilomaras. – Manasis yra kilnusis erelis, – vyras atsisėdo tiesiau. – Motina pasakojo, kad visai mažiuką erelis pastvėrė mane ir norėjo nusinešti, bet ji sugriebė mane ir laikė. Vis dar matyti randai. Zelandonė sakė, kad kilniojo erelio dvasia pripažino mane kaip savišką. Nedaugelis zelandoniečių turi asmeninius totemus, o jei jį turi, manoma, kad tau sekasi.

– Na, tau pakankamai pasisekė, kad ištrūkai iš erelio nagų, – pastebėjo Joharanas.

– Spėju, man taip pat pakankamai pasisekė, kad pasprukau nuo urvinio liūto, kuris mane pažymėjo, – tarė Aila. – Pasisekė ir Jondalarui. Manau, jo totemas taip pat urvinis liūtas. Kaip manai, Zelandone?

Vos išmokusi kalbėti Aila pasakė Jondalarui, kad urvinio liūto dvasia jį pasirinko, tačiau jis visada vengė šitos temos. Atrodė, kas asmeniniai totemai jo žmonėms nėra tokie svarbūs kaip genčiai. Vis dėlto Ailai tai buvo svarbu, ir ji nenorėjo rizikuoti.

Gentyje buvo tikima, jog vyro totemas turi būti stipresnis už moters, kad ji susilauktų vaikų. Štai kodėl jos stiprus vyriškas totemas taip liūdino Izą. Nepaisant galingo totemo, Aila vis dėlto pagimdė sūnų, tačiau sunkiai jo laukėsi, sudėtingai gimdė ir, niekas nė neabejojo, kad taip ir bus, paskui turėjo sunkumų. Visi buvo įsitikinę, kad vaikeliui nesiseks – juo labiau kad motina neturi poros ir joks vyras jo tinkamai neišauklės. Sunkumai ir nesėkmės buvo siejami su Ailos vyrišku totemu. Dabar ji vėl laukėsi ir nenorėjo, kad Jondalaro pradėtam kūdikiui arba jai kiltų sunkumų. Nors Aila daug sužinojo apie Motiną, nepamiršo genties mokymų. Jei Jondalaro totemas, kaip ir jos, yra urvinis liūtas, tada, Aila ne-

abejojo, jis yra pakankamai stiprus, kad kūdikis gimtų sveikas ir gyventų normalų gyvenimą.

Kažkas Ailos balso tone prikaustė Zelandonės dėmesį. Ji atidžiai pažvelgė į jaunąją moterį. Ji nori, kad Jondalaras totemas būtų urvinis liūtas, suprato moteris, tai jai labai svarbu. Totemų dvasios turėjo turėti didesnę reikšmę ją užauginusiems genties žmonėms. Tikriausiai tiesa, kad Jondalaro totemas – urvinis liūtas, ir niekam nepakenks, jei žmonės manys, kad jam sekasi. Juk jis vis dėlto grįžo!

– Manau, tu teisi, Aila, – pasakė donija. – Jondalaras gali teigti, kad jo totemas yra urvinis liūtas, ir tvirtinti, kad jam sekasi. Jam labai pasisekė, kad buvai ten, kai jam tavęs reikėjo.

– Juk sakiau tau, Jondalarai! – regis, su palengvėjimu pasakė Aila.

„Kodėl ji ar ta jos gentis tiek svarbos skiria urvinio liūto dvasiai? Arba urvinio lokio? – svarstė Zelandonė. – Visos dvasios yra svarbios: gyvūnų, net augalų arba vabzdžių, Didžioji Motina jas visas pagimdė. Kas tie žmonės? Ta gentis?“

– Sakei, kad gyvenai viena slėnyje, tiesa? Kur pasidėjo gentis, kuri tave užaugino, Aila? – paklausė donija.

– Taip, ir aš norėčiau žinoti. Argi Jondalaras nepristatė tavęs kaip Ailos iš mamutojų? – pridūrė Joharanas.

– Sakei, kad nepažinojai Motinos, tačiau mus pasveikinai Didžiosios Motinos Žemės vardu. Tai vienas vardų, kuriais mes kreipiamės į Doni, – įsiterpė Folara.

Aila dirsčiojo nuo vieno į kitą, galiausiai kiek sutrikusi pažvelgė į Jondalarą. Jo veide buvo matyti šelmiška šypsenėlė. Regis, vyras mėgavosi, jog atviri Ailos atsakymai visus glumina. Jis vėl suspaudė jai plaštaką, bet nieko nepasakė. Jondalarui buvo įdomu, kaip ji atsakys. Aila aprimo.

– Mano gentis gyveno pietiniame sausumos liežuvio, gana toli išsikišusio į Berano jūrą, gale. Prieš pat mirtį Iza pasakė, kad turėčiau ieškoti savo žmonių. Užsiminė, kad jie gyvena šiauriau, žemyne. Galiausiai tikrai pradėjusi jų ieškoti, nieko nesutikau. Vasara buvo gerokai įpusėjusi, kai radau jaukų slėnį. Išsigandau, kad šaltasis metų laikas užgrius mane nepasiruošusią. Slėnis buvo puiki vieta: užuovėja, nedidelė upė, daugybė augalų ir gyvūnų, netgi nedidelis urvas. Nusprendžiau pasilikti žiemai,

o užsibuvau trejus metus. Draugiją palaikė tik Yhaha ir Mažylis. Tikriausiai laukiau Jondalaro, – baigė ji ir nusišypsojo vyrui.

– Radau jį vėlyvą pavasarį. Vasara jau buvo besibaigianti, kai Jondalaras pakankamai pasveiko, kad galėtų keliauti. Nusprendėme leistis į nedidelę kelionę, patyrinėti apylinkes. Kasnakt rengėme stovyklą vis kitoje vietoje, nukeliavome nuo slėnio toliau, nei aš buvau kada nuklydusi. Tada ir sutikome Liūto stovyklos vadą Talutą. Jis pakvietė mus pasisvečiuoti. Gyvenome su jais iki kitos vasaros, per tą laiką jie mane įdukrino. Mamutojai norėjo, kad Jondalaras irgi liktų bei taptų vienu iš jų, tačiau netgi tada jis jau ruošėsi grįžti namo.

– Na, aš tuo džiaugiuosi, – pastebėjo Martona.

– Atrodo, tau labai sekasi – tiek žmonių nori tave įvaikinti, – pasakė Zelandonė.

Ji negalėjo nesistebėti keistu Ailos pasakojimu. Ne ji viena šitaip svarstė. Visa istorija atrodė kažkokia pramanyta. Klausimų vis dar buvo daugiau nei atsakymų.

– Pirma, esu tikra, jog tai Nezės sumanymas. Ji – Taluto pora. Manau, ji įkalbėjo savo vyrą, nes aš padėjau Raidagui, kuris smarkiai... sirgo. Raidago buvo labai silpna... – Aila nusiminė, kad nežino tinkamo žodžio. Jondalaras jos taip ir neišmokė. Jis galėjo pateikti tikslius įvairiausių rūšių titnago pavadinimus bei specifinius jo apdirbimo proceso terminus, tačiau vaistai ir gydymo metodai į įprastą jo žodyną nebuvo įtraukti. Aila atsisuko į Jondalarą ir prabilo mamutojiškai: – Kaip jūs vadinate lapių pirštinaites? Tuos augalus, kuriuos visada rinkdavau Raidagui?

Jondalaras atsakė, bet, Ailai dar nespėjus pakartoti ir paaiškinti, Zelandonė viską suvokė. Vos išgirdusi Jondalarą tariant žodį, suprato ne tik apie kokį augalą kalbama, bet ir kam jis buvo vartojamas. Ji puikiai suvokė, kad Ailos minimo žmogaus vidinis silpnumas susijęs su organu, kuris pumpuoja kraują, tai yra širdimi. Jį buvo galima gydyti tinkamo stiprumo rusmenėse esančių medžiagų ištrauka. Taip pat Zelandonė numanė, kad visi būtų norėję įvaikinti patyrusią gydytoją, kuri žino, kaip tinkamai vartoti tokius augalus, kaip, pavyzdžiui, rusmenės, kurie ir labai veiksmingi, ir galimai pavojingi. O jei tas žmogus dar turi valdžią, kaip kad vado pora, Zelandonė galėjo suprasti, kodėl Aila galėjo taip greitai būti

įdukrinta. Išklausiusi Ailos pasakojimo iš esmės apie tai, ką pati atspėjo, ji padarė dar vieną prielaidą.

– Tas žmogus, Raidagas, jis buvo vaikas? – pasitikslino ji, kad patvirtintų galutinį savo spėjimą.

– Taip, – atsakė Aila ir pajuto užliejant liūdesį.

Zelandonei dingojosi, kad suprato viską apie Ailą ir mamutojus, tačiau genties paslaptis vis dar glumino. Ji pabandė prie jos išsiaiškinimo priartėti kitaip.

– Žinau, kad esi labai patyrusi gydytoja, Aila, tačiau dažnai gerai išmanantieji gydymą turi kokį nors ženklą, kad žmonės juos atpažintų. Kaip šitas, – pasakė ji ir palietė tatuiruotę ant savo kaktos, virš kairiojo antakio. – Nematau jokio tavo ženklo.

Aila atidžiai pažvelgė į tatuiruotę. Tai buvo stačiakampis, padalytas į šešis mažesnius stačiakampius, beveik kvadratus, dviem eilėmis po tris, su keturiais brūkšneliais viršuje, kuriuos sujungus gautum trečią stačiakampių eilę. Stačiakampiai buvo nubrėžti tamsiu kontūru, trys ploteliai nudažyti raudona spalva, o vienas – geltonai.

Nors Zelandonės ženklas buvo unikalus, keletas kitų žmonių taip pat turėjo vienokias ar kitokias ištatuiruotas žymes, įskaitant Martoną, Joharaną ir Vilomarą. Aila nežinojo, ar jų ženklai ką nors reiškia, bet Zelandonei paaiškinus savo tatuiruotės reikšmę, Aila įtarė, jog ir kiti ženklai nėra beprasmiai.

– Mamuta turėjo ženklą ant skruosto, – pasakė Aila, liesdama savo skruostą. – Visi mamutos turėjo. Kai kurie turėjo ir kitų ženklų. Man irgi būtų toks suteiktas, jei būčiau pasilikusi. Mamuta pradėjo mane mokyti, tačiau prieš išeidama dar nemokėjau visko, todėl nebuvau ir paženklinta.

– Argi nesakei, kad tave įdukrino moteris, kuri buvo vado pora?

– Nezė ketino mane įdukrinti, tačiau per apeigas Mamuta pasakė „mamuto“, o ne „liūto“ židinys. Mane įdukrino jisai.

– Mamuta yra tas, kuris tarnauja Motinai? – pasitikslino Zelandonė galvodama: „Vadinasi, ji buvo mokoma būti ta, kuri tarnauja.“

– Taip, kaip ir tu. Mamuto židinys skirtas tiems, kurie tarnauja Motinai. Žmonės paprastai pasirenka mamuto židinį arba pajunta, jog yra pašaukti. Mamuta pasakė, kad aš prie tokio židinio gimiau, – Aila švelniai

išraudo ir nukreipė akis. Ji sutriko, nes kalbėjo apie tai, kas buvo jai padovanota, ko ji nenusipelnė. Tai privertė ją pagalvoti apie Izą, kuri taip rūpestingai stengėsi išmokyti Ailą būti gera genties moterimi.

– Tavasis Mamuta buvo išmintingas, – tarė Zelandonė. – Tačiau minėjai, kad gydyti išmokai iš moters, iš tų žmonių, kurie tave užaugino, genties. Ar jie niekaip nežženklina savo gydytojų, kad suteiktų jiems statusą ir pripažinimą?

– Kai buvau pripažinta kaip genties gydytoja, man buvo duotas ypatingas ženklas – tam tikras juodas akmuo, skirtas nešioti amulete, – atsakė Aila. – Gentis neturi nieko panašaus į tatuiruotes. Jie nežženklina gydytojų, tiktai deda totemo ženklą, kai berniukas tampa vyru.

– Kaip žmonės atpažįsta gydytojus, kai reikia kviesti juos į pagalbą?

Apie tai anksčiau Aila nebuvo pagalvojusi. Ji nutilo ir svarstė, ką atsakyti.

– Gydytojai nereikia ženklo. Žmonės žino. Gydytoja savaime turi statusą. Jos padėtis visada pripažįstama. Iza buvo aukščiausio rango moteris gentyje, net aukščiau už Bruno moterį.

Zelandonė papurtė galvą. Aila akivaizdžiai manė, kad kažką paaiškino, tačiau moteris nieko nesuprato.

– Neabejoju, kad taip, tačiau iš kur žmonės žino?

– Iš jos padėties, – pakartojo Aila, o paskui pabandė paaiškinti plačiau: – Iš vietos, kurią ji užima voroje kur nors visiems einant, kur stovi valgant, ženklų, kuriuos naudoja... kalbėdama, signalų, kurie pasitelkiami į ją kreipiantis.

– Šitaip keblu? Šitoks apsunkinantis padėties ir ženklų naudojimas? – pasitikslino Zelandonė.

– Jiems nesunku, šitaip genties žmonės kalba. Ženklais. Jie nevartoja žodžių, kaip mes, – pasakė Aila.

– Nesuprantu. Kodėl? – susidomėjo Martona.

– Nesugeba. Jie negali ištarti visų garsų. Gali kelis, bet ne visus. Jie kalba rankomis ir kūnais, – mėgino paaiškinti Aila.

Jondalaras matė, kaip jo motina ir giminaičiai vis labiau painiojasi, o Aila pamažu nusivilia. Jis nusprendė, jog atėjo metas užbaigti šitą painiavą.

– Ailą užaugino plokščiagalviai, mama, – pasakė jis.

Visi apstulbę nutilo.

– Plokščiagalviai! Plokščiagalviai yra gyvuliai! – pareiškė Joharanas.

– Ne, tikrai ne, – užginčijo Jondalaras.

– Žinoma, kad taip, – įsiterpė Folara. – Jie nemoka kalbėti!

– Jie kalba, tik ne taip kaip mes, – atsakė Jondalaras. – Aš netgi truputį pramokau jų kalbos, tačiau Aila, žinoma, moka ją kur kas geriau. Kai sakė, kad mokiau ją kalbėti, būtent tai ji ir turėjo omeny, – jis dirstelėjo į Zelandonę, nes buvo pastebėjęs jos ankstesnę išraišką. – Kad ir kokią kalbą mokėjo vaikystėje, Aila pamiršo, kaip kalbėti. Ji mokėjo bendrauti tik genties būdu. Gentis yra plokščiagalviai. Plokščiagalviai vadina save gentimi.

– Argi jie gali kaip nors save vadinti, jei kalba rankomis? – nesuprato Forala.

– Jie vartoja nedaug žodžių, – pakartojo Aila, – negali visko pasakyti. Jie netgi negirdi visų mūsų tariamų garsų. Supranta, jei girdi nuo mažumės, tačiau jie nepratę klausytis kalbėjimo, – Aila pagalvojo apie Raidagą. Berniukas suprato viską, kas sakoma, nors negalėjo to pasakyti.

– Na, nenumaniau, kad jie kaip nors save vadina, – pastebėjo Martona, o paskui prisiminė dar šį tą. – Kaip judu su Aila bendravote, Jondalarai?

– Iš pradžių nebendravome, – atsakė jis. – Pradžioje, žinoma, ir nereikėjo. Aila žinojo, ką daryti. Buvau sužeistas, ir ji manimi rūpinosi.

– Tvirtini, Jondalarai, kad iš plokščiagalvių ji išmoko gydyti urvinio liūto paliktas žaizdas? – pasiteiravo Zelandonė.

Atsakė Aila.

– Jau sakiau: Iza kilusi iš labiausiai gerbiamos genties gydytojų giminės. Ji mane išmokė.

– Man visomis tomis šnekomis apie protingus plokščiagalvius labai sunku patikėti, – prisipažino Zelandonė.

– Man tai ne, – įsiterpė Vilomaras.

Visi atsisuko į mainų meistrą.

– Visai nemanau, kad jie gyvuliai. Jau seniai. Pernelyg daug mačiau kelionėse.

– Tai kodėl anksčiau nieko nepasakojai? – nustebo Joharanas.

– Nebuvo reikalo, – pasiteisino Vilomaras. – Niekada niekas neklausė, o aš daug apie tai negalvojau.

– Kas privertė tave persigalvoti, Vilomarai? – paklausė Zelandonė. Visiškai naujas požiūris! Ji ketino apsvarstyti šitą stulbinamą idėją, kurią išsakė Jondalaras ir svetimšalė.

– Leisk pagalvoti. Ar jie tikrai gyvuliai, pirmą kartą suabejojau jau seniai, – pradėjo Vilomaras. – Buvau į pietvakarius nuo čia, keliavau vienas. Oras greitai keitėsi, gnybo šaltukas, ir aš skubėjau namo. Ėjau kone iki tamsos ir stovyklą įsirengiau prie nedidelio upelio. Kirsti jį ketinau ryte. Prabudęs apsižiūrėjau, kad apsistojau visai netoli plokščiagalvių būrelio. Tikrai išsigandau – patys žinot, ko buvau prisiklausęs, – todėl atidžiai juos stebėjau, kad būčiau pasiruošęs, jei jie staiga sugalvotų mane pulti.

– Ką jie darė? – neištvėrė Joharanas.

– Nieko, tik išardė stovyklą, kaip būtų padarę bet kurie kiti žmonės, – pasakojo Vilomaras. – Žinoma, jie mane matė, tačiau buvau vienas, todėl jiems nekėliau jokios grėsmės. Neatrodė, kad jie labai skubėtų. Plokščiagalviai užsivirino vandens ir išsivirė kažkokio karšto gėrimo, suvyniojo savo palapines – kitokias nei mūsų, žemesnes, sunkiau pastebimas, užsivertė jas sau ant nugarų ir spėriai nužingsniavo.

– Gali pasakyt, ar ten buvo moterų? – pasiteiravo Aila.

– Buvo gana šalta, jie visi buvo apsimuturiavę. Jie vilki drabužius. Vasarą tų žmonių beveik nematyti, o ir žiemą juos retai sutinkame. Kai šalta, nei mes, nei jie nelinkę daug ar gana toli keliauti.

– Neklysti, jie tikrai nemėgsta eiti toliau nuo namų, kai šalta arba sninga, – patvirtino Aila.

– Dauguma buvo barzdoti. Nežinau, ar jie visi turi barzdas, – pasakė Vilomaras.

– Jauni vyrai bebarzdžiai. Gal pastebėjai, ar kurie nešė ant nugaros krepšius?

– Nemanau, – atsakė jis.

– Genties moterys nemedžioja, bet, jei vyrai leidžiasi į ilgą kelionę, moterys dažnai eina kartu, kad išdžiovintų mėsą ir ją parneštų, todėl ti-

kriausiai tai buvo trumpas medžioklės žygis, į kurį ėjo vien vyrai, – paaiškino Aila.

– Ar tu irgi taip darei? – paklausė Folara. – Ėjai kartu į ilgą medžioklės žygį?

– Taip, kartą ėjau kartu medžioti mamutų, – pasakė Aila, – tik nemedžiojau.

Jondalaras pastebėjo, kad klausytojai atrodo labiau smalsūs nei priešiški. Nors jis buvo tikras, kad kiti žmonės bus ne tokie tolerantiški, bent jau jo giminaičiai, regis, susidomėjo ir panoro daugiau sužinoti apie plokščiagalvius, Ailos vadinamus „gentimi“.

– Joharanai, – tarė Jondalaras, – džiaugiuosi, kad ši tema iškilo dabar, nes šiaip ar taip ketinau su tavimi pasikalbėti. Šį tą tau reikia žinoti. Pakeliui, prie pat ledyno rytuose, sutikome genties porą. Jie pasakojo, kad gentys ketina burtis ir kalbėtis apie mus ir bėdas, kurias jiems keliame. Jie vadina mus „kitais“.

– Man sunku patikėti, kad jie mus kaip nors vadina, – atsakė brolis, – juo labiau kad jie renkasi į sambūrius ir kalba apie mus.

– Na, patikėk tuo, nes, jei nepatikėsi, mes turėsime sunkumų.

Keletas žmonių prabilo vienu metu.

– Ką nori pasakyt? Kokių sunkumų?

– Žinau, kas darosi losadunojiečių apylinkėse. Iš kelių urvų susibūrė šutvė jaunų mušeikų ir pradėjo užgaulioti plokščiagalvius, genties vyrus. Kiek supratau, tai trunka jau kelerius metus: jie užpuola auką ir partrenkia kaip kokį raganosį. Tačiau su genties vyrais negalima kvailai elgtis – jie sumanūs ir stiprūs. Keli jaunuoliai savo kailiu tai patyrė, kai patys buvo sučiupti, todėl pradėjo užpuldinėti moteris. Genties moterys paprastai nesipriešina, vadinasi, jokio smagumo, jokio iššūkio. Kad būtų įdomiau, jie pradėjo genties moteris prievarta versti... na, nenorėčiau to vadinti malonumais.

– Ką? – suriko Joharanas.

– Gerai išgirdai, – patikino Jondalaras.

– Didžioji Motina! – išsprūdo Zelandonei.

– Tai baisu! – tuo pat metu tarė Martona.

– Siaubinga! – pasišlykštėjusi suraukė nosį Folara.

– Niekinga! – išspjovė Vilomaras.

– Ir plokščiagalviai taip galvoja, – pasakė Jondalaras. – Gentis neketina ilgiau su tuo taikstytis. Kai susivoks, kad gali imtis priemonių, jie apskritai nebesitaikstys su jokiais mūsų blogais poelgiais. Ar nesklinda kalbos, kad šitie urvai priklausė jiems? O jei jie panorės juos susigrąžinti?

– Tai tik kalbos, Jondalarai. Pasakojimuose ir senolių legendose nėra nieko, kas tai patvirtintų, – pasakė Zelandonė. – Minimi tik lokiai.

Aila nieko nepasakė, tik pagalvojo, kad ganduose gali būti tiesos.

– Bet kuriuo atveju, jie jų negaus, – pareiškė Joharanas. – Čia mūsų namai, Zelandonijos teritorija.

– Dar šis tas mūsų naudai. Pasak Gubano – toks to vyro vardas...

– Jie turi vardus? – nepatikėjo Joharanas.

– Žinoma, kad turi vardus, – atsiliepė Aila. – Ir mano genties žmonės turėjo. Jo vardas Gubanas, jo poros – Jorga, – Aila ištarė vardus tikrąja genties kalba: giliais, gomuriniais garsais. Jondalaras nusišypsojo. „Ji padarė tai tyčia“, – pagalvojo jis.

„Jei šitaip jie kalba, tada tiksliai žinau, iš kur jos akcentas, – pagalvojo Zelandonė. – Ji tikriausiai sako tiesą. Ją užaugino plokščiagalviai. Tačiau ar gydyti ji tikrai išmoko iš jų?“

– Mėginu pasakyti, Joharanai, kad, pasak Gubano, – Jondalaro tarimą buvo kur kas lengviau suprasti, – kai kurie žmonės, nežinau, kurie urvai, kreipėsi į gentį bandydami užmegzti mainų ryšius.

– Mainytis! Su plokščiagalviais! – pasibaisėjo Joharanas.

– Kodėl gi ne? – įsiterpė Vilomaras. – Man regis, būtų įdomu. Žinoma, priklauso nuo to, ką jie gali pasiūlyti.

– Tikra mainų meistro kalba, – pagyrė Jondalaras.

– O ką losadunojiečiai ketina daryti su tais jaunais vyrais? – norėjo sužinoti Vilomaras. – Mes su jais prekiaujame. Nenorėčiau, kad kokia mainytojų grupė nusileistų nuo ledyno ir patektų kerštingai nusiteikusiems plokščiagalviams į nagus.

– Kai mes... aš pirmą kartą, prieš penkerius metus, apie tai išgirdau, gauja nebuvo didelė, – ėmė pasakoti Jondalaras, bandydamas neužsiminti apie Tonolaną. – Losadunojiečiai žinojo, kad tai vyksta. Buvo vyrų, kurie sakė, kad visai smagu, tačiau Ladunis tikrai nuliūdo vien apie tai

kalbėdamas. Paskui reikalai pablogėjo. Sustojome pasisvečiuoti pas losadunojiečius grįždami namo. Genties vyrai pradėjo lydėti einančias rinkti maisto moteris ir saugoti jas, o tie menkystos neketino provokuoti genties vyrų, todėl užpuolė merginą iš Ladunio urvo. Visi išprievartavo jauną moterį... dar prieš pirmąjį ritualą.

– O, ne, kaip jie galėjo, Jondi! – prapliupo ašaromis Folara.

– Didžiosios Motinos požemiai! – sugriaudėjo Joharanas.

– Ten jie turėtų būti išsiųsti! – pritarė Vilomaras.

– Tai išgamos! Negaliu įsivaizduoti deramos bausmės! – tūžo Zelandonė.

Martona priblokšta nieko nepajėgė pasakyti, tik priglaudė ranką prie krūtinės.

Aila labai užjautė užpultąją merginą ir bandė palengvinti jos sielvartą, tačiau negalėjo nepastebėti, kad Jondalaro giminaičiai į žinią apie gaujos užpultą kitų moterį reagavo kur kas stipriau nei sužinoję apie genties moterų užpuldinėjimus. Genties moterų užpuldinėjimas – tai pažeidimas, o saviškės – jau smurtas, nusikaltimas.

Tokia skirtinga reakcija labiau nei visos kitos kalbos ir poelgiai leido jai suprasti, kokia gili praraja skiria šias dvi žmonių grupes. Tada ji ėmė svarstyti, kokia jų reakcija būtų buvusi – kad ir kokia nesuvokiama buvo tokia mintis – jei šėliotų genties vyrų gauja... plokščiagalviai atliktų tokį pasibjaurėtiną aktą su zelandoniete?

– Galit būti tikri, losadunojiečiai tikrai ko nors imsis tų jaunų vyrų atžvilgiu, – pasakė Jondalaras. – Merginos motina šaukėsi kraujo keršto prieš tų išsigimėlių vado urvą.

– Oi, tai bloga žinia. Kokia sudėtinga padėtis vadams, – tarė Martona.

– Ji turi tokią teisę! – pareiškė Folara.

– Taip, žinoma, turi, – atsiliepė Martona. – Tačiau vienas giminaitis ar visas urvas pasipriešins, ir gali prasidėti kova. Vienas žus, kitas vėl panorės atkeršyti... Kas žino, kuo viskas baigsis? Ką jie ketina daryti, Jondalarai?

– Vadai išsiuntinėjo bėgūnus su pranešimais, paskui susirinko ir tarėsi. Sutarta siųsti pėdsekius, jaunuolius surasti ir išskirstyti – išdraskyti

tą gaują, o paskui kiekvienas urvas tegu atskirai tvarkosi su saviškiais. Įsivaizduoju, jie bus griežtai nubausti, tačiau turės progą atlyginti skriaudą, – paaiškino Jondalaras.

– Sakyčiau, planas geras, ypač jei visi jam pritaria, įskaitant kurstytojo urvą, – pasakė Joharanas. – Jei jaunuoliai taikiai elgsis, kai bus surasti...

– Nesu tikras dėl gaujos vado, bet manau, kad kiti jos nariai nori namo. Sutiks su viskuo, kad tik jiems būtų leista grįžti. Tie vaikiai buvo sušalę ir suskretę, atrodė alkani, toli gražu ne laimingi, – pasakė Jondalaras.

– Tu juos matei? – nustebo Martona.

– Tada, kai sutikome genties porą. Gauja užpuolė moterį, nes nematė vyro šalimais. Jis buvo užsiropštęs ant aukštos uolos pasižvalgyti medžiojamų žvėrių, ir nuo jos šoko, kai jie užpuolė jo moterį. Gubanas susilaužė koją, tačiau tai jo nesustabdė – jis vis tiek grūmėsi. Mes atsitiktinai ten užklydome; ta vieta netoli nuo ledyno, kurį ruošėmės kirsti, – nusišypsojo Jondalaras. – Mudu su Aila ir Vilkas, o drauge ir du genties žmonės, gana greitai juos nuvijome. Ne kaži kiek kovos dvasios belikę tuose vaikiščiuose. Aila su vilku, dar arkliai ir tai, jog žinojome, kas jie tokie, nors mūsų jie niekad anksčiau nebuvo matę... Na, man regis, mes juos gerokai įbauginome.

– Taip, – mąsliai tarė Zelandonė, – suprantu, kaip tai galėjo atrodyti.

– Ir mane būtumėt išgąsdinę, – kreivai šypsodamasis prisipažino Joharanas.

– Tada Aila įkalbėjo genties vyrą leisti apžiūrėti sulaužytą koją, – pasakojo Jondalaras. – Kelias dienas stovyklavome kartu. Padariau jam porą lazdų atsišlieti, kad galėtų paeiti, ir jis nusprendė grįžti namo. Gebėjau su juo truputį šnektelti, nors didžiausią darbą padarė Aila. Man regis, tapau jam lyg ir broliu, – pasakė jis.

– Jei yra galimybė, jog iš jų – kaip jie save vadina? Gentimi? – pusės gali kilti sunkumų, bet su jais įmanoma bendrauti, – tarė Martona, – man dingojasi, būtų labai pravartu netoliese turėti žmogų, tokį kaip Aila, galintį su jais susikalbėti, Joharanai.

– Aš irgi tą patį manau, – pritarė Zelandonė. Ji galvojo ir apie Jondalaro pasakojimą, baimę, kurią Ailos gyvūnai įvaro žmonėms, nors to nepaminėjo. Tai gali praversti.

– Žinoma, mama, tai tiesa, tik bus sunku priprasti prie minties, kad su plokščiagalviais galima kalbėtis arba vadinti juos kaip nors kitaip. Ne man vienam kils sunkumų, – pasakė Joharanas. Jis patylėjo, tada, tarsi pats sau, papurtė galvą. – Jei jie kalba rankomis, kaip žinoti, kad jie iš tikrųjų kalba, o ne paprasčiausiai mostaguoja?

Visi įsmeigė akis į Ailą. Ji atsisuko į Jondalarą.

– Gal parodyk jiems, – pasiūlė jis. – Galėtum tuo pat metu tarti žodžius, taip, kaip kalbėdama su Gubanu, kai man vertei.

– Ką pasakyti?

– Gal paprasčiausiai pasisveikink, tarsi būtum Gubanas, – pasiūlė jis.

Aila svarstė. Iš tikrųjų ji negalėjo pasveikinti zelandoniečių kaip Gubanas. Jis buvo vyras, o moteris niekada nesveikintų kitų taip pat kaip vyras. Galima parodyti sveikinimo gestą, jis nesikeičia, bet žmogus niekada nerodo vien tik sveikinimo gesto. Judesys visada šiek tiek pakeičiamas priklausomai nuo to, kas ir su kuo sveikinasi. Nebuvo gesto, kuriuo genties žmogus sveikintų kitų žmogų. Tai niekada nebuvo daroma, bent jau ne oficialiu, pripažintu būdu. Gal derėtų sugalvoti, kaip tas gestas turi atrodyti, jei kada prisireiks? Aila atsistojo ir nuėjo į pagrindinės patalpos vidurį.

– Ši moteris sveikina jus, kitų žmonės, – pradėjo Aila ir nutilo. – Gal derėtų sakyti: „Motinos žmonės“, – tarė ji, mėgindama sugalvoti, kokius ženklus rodytų genties žmonės.

– Pamėgink „Motinos vaikai“ arba „Didžiosios Motinos Žemės vaikai“, – pasiūlė Jondalaras.

Aila linktelėjo ir pradėjo iš naujo.

– Ši moteris... vardu Aila, sveikina jus, Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vaikai, – savo ir Motinos vardus ji ištarė verbaliniais garsais su genties intonacija ir moduliacija. Visa kita buvo perduota oficialia genties kalba ir pasakyta zelandoniškai.

– Šita moteris viliasi, kad vieną dieną jus pasveikins žmogus iš Urvinio lokio genties, ir į sveikinimą bus atsakyta. Šamanas sakė moteriai, kad gentis yra labai labai sena, o jos prisiminimai itin gilūs. Gentis gyveno čia, kai atėjo nauji žmonės. Senbuviai pavadino naujuosius „kitais“ – tais, kurie nepriklauso genčiai. Gentis pasirinko eiti savo keliu ir vengti kitų.

Todėl genties papročiai ir tradicijos keičiasi lėtai, vis dėlto šis tas gentyje kinta, atsiranda naujų papročių. Moteris viliasi, kad pokyčiai nepadarys žalos nei genčiai, nei kitiems.

Zelandoniškas vertimas buvo išsakytas kuo tiksliausiai, vienodu, švelniu balsu, stengiantis, kad kuo silpniau girdėtųsi akcentas. Besiklausantieji Ailos ir be žodžių būtų supratę, kad ji neatsitiktinai mostaguoja rankomis. Tikslingi mostai, subtilūs gestą palydintys kūno judesiai, išdidžiai pakelta galva, linktelėjimai sutinkant, netgi pakelti antakiai – viskas liejosi sklandžiai, grakščiai ir tikslingai. Nors atskiro mosto reikšmė nebuvo aiški, buvo suprantama, kad Ailos judesiai turi prasmę.

Bendras poveikis buvo stulbinantis – gražu. Martonai šiurpuliukai per nugarą nubėgo. Ji dirstelėjo į Zelandonę, kuri pastebėjo greitomis mestą žvilgsnį ir linktelėjo. Donija taip pat pajuto kažką gilaus. Jondalaras užfiksavo vos pastebimą nebylią sceną: jis stebėjo tuos, kurie stebėjo Ailą, ir matė, kokį įspūdį ji daro. Joharanas raukšlių išvagota kakta spoksojo pakerėtas, visiškai pasinėręs į tai, kas vyksta jam prieš akis. Vilomaras švelniai šypsojosi ir pritariamai linksėjo; Folara šypsenos neslėpė. Ji taip džiaugėsi, kad ir jam teko nusišypsoti.

Baigusi Aila vėl atsisėdo prie stalo: sukryžiavusi kojas nusileido elegantiškai ir lengvai – po pasirodymo tai buvo dar pastebimiau. Aplink stalą tvyrojo tyla. Niekas gerai nežinojo, ką sakyti, visi juto, kad reikia laiko pagalvoti. Galiausiai Folara išdrįso užpildyti tuštumą.

– Buvo nuostabu, Aila! Gražu, beveik kaip šokis, – pasakė ji.

– Man sunku manyti, kad panašu į šokį. Šitaip jie kalba. Nors prisimenu, kad pačiai patiko stebėti pasakotojus, – pasakė Aila.

– Buvo labai išraiškinga, – pridūrė Martona, tada pažvelgė į sūnų. – Tu irgi taip moki, Jondalarai?

– Ne taip kaip Aila. Ji mokė Liūto stovyklos žmones, kad galėtų susikalbėti su Raidagu. Paskui jie gerokai pasismagino vasaros susirinkime, nes galėjo kalbėtis tarpusavyje kitiems apie tai nė nenutuokiant, – papasakojo Jondalaras.

– Raidagas – tai tas vaikas nesveika širdimi? – pasitikslino Zelandonė. – Kodėl jis nekalbėjo kaip visi kiti?

Jondalaras su Aila susižvalgė.

– Raidagas buvo pusiau genties, ir jam buvo sunku tarti garsus, – atsakė Aila. – Todėl mokiau jį ir Liūto stovyklą genties kalbos.

– Pusiau genties? – nustebo Joharanas. – Nori pasakyti, pusiau plokščiagalvis? Pusiau plokščiagalvis! Šlykštynė!

– Jis buvo vaikas! – piktai nudelbė vadą Aila. – Kaip ir bet kuris kitas vaikas. Nė vienas vaikas nėra šlykštynė.

Joharaną nustebino jos reakcija, paskui jis prisiminė, kad plokščiagalviai ją užaugino, ir suprato, kodėl ji jaučiasi įžeista. Vyras išmikčiojo:

– Aš... aš... atsiprašau. Visi šitaip galvoja.

Padėtį raminti ėmėsi Zelandonė.

– Aila, privalai prisiminti, jog mes neturėjome laiko apsvarstyti visko, ką pasakei. Visada galvojome, kad tokie kaip tavo genties žmonės yra gyvuliai, o padaras, kuris yra pusiau gyvulys, pusiau žmogus, yra šlykštynė. Esu tikra, tu sakai tiesą, šitas... Raidagas buvo vaikas.

„Ji teisi, – pasakė sau Aila, – juk gerai žinau, kaip zelandoniečiai jaučiasi. Jondalaras aiškiai tai parodė, kai pirmą kartą užsiminiau apie Durką." Ji pabandė susitvardyti.

– Vis dėlto norėčiau šį tą suprasti, – Zelandonė ieškojo būdo užduoti klausimą neįžeisdama atvykėlės. – Asmuo, vardu Nezė, buvo Liūto stovyklos vado pora, teisingai?

– Taip.

Aila suprato, kur link tai veda, ir dirstelėjo į Jondalarą. Jautėsi tikra, jog jis mėgina užgniaužti šypseną. Dėl to pasijuto geriau; jis taip pat suprato ir truputėlį iškreiptai mėgavosi galingosios donijos sumišimu.

– Tas vaikas, Raidagas, buvo jos?

Jondalaras kone troško, kad Aila pasakytų „taip", vien tam, kad jie imtų galvoti. Pačiam prireikė nemažai laiko, kol įveikė savo žmonių prietarus, įskiepytus nuo vaikystės, gautus su motinos pienu. Jei jie galvos, kad moteris, pagimdžiusi šlykštynę, gali tapti vado pora, tai truputį sudrebins jų suvokimo pamatus. Kuo daugiau apie tai galvojo, tuo labiau buvo įsitikinęs, kad dėl savo pačių labo, dėl pačių saugumo jo žmonės privalo pasikeisti, įsisąmoninti faktą, kad gentis taip pat yra žmonės.

– Nezė maitino jį krūtimi kartu su savo dukra, – paaiškino Aila. – Jis buvo vienišos genties moters, kuri mirė netrukus po gimdymo, sūnus.

Nezė jį įvaikino, lygiai kaip Iza įvaikino mane, kai nebuvo kam manimi pasirūpinti.

Vis tiek naujiena buvo sukrečianti. Dar labiau stulbino tai, kad rūpintis naujagimiu, kuris būtų paliktas mirti kartu su motina, savanoriškai apsiėmė vado moteris. Tyla apgaubė namelį, visi nutilo, kad apsvarstytų tai, ką sužinojo.

Vilkas buvo likęs slėnyje, kur ganėsi arkliai, tyrinėjo naują teritoriją. Po kiek laiko jis užsimanė grįžti ten, kur, Aila davė suprasti, bus namai, ten, kur derėtų eiti norint ją surasti. Kaip ir visi pilkiai, Vilkas bėgo gana greitai ir grakščiai, visai be pastangų, regėjosi, tarsi plaukia, kai liuoksėjo per mišką. Keletas žmonių Miško upės slėnyje rinko uogas. Vienas vyras pastebėjo vilką kaip šmėklą švystelint tarp medžių.

– Tas vilkas atlekia! Vienas pats! – šūktelėjo jis ir kuo greičiau pasitraukė žvėriui iš kelio.

– Kur mano kūdikis? – panikos apimta suriko moteris. Ji apsidairė, pamatė savo neseniai vaikščioti pradėjusią mažylę ir stvėrusi ją nusinešė.

Taku, vedančiu ant atbrailos, Vilkas užbėgo taip pat mikliai ir greitai.

– Štai tas vilkas! Man nepatinka, kad vilkas čia ateina, tiesiai ant mūsų atbrailos! – pareiškė kita moteris.

– Joharanas sakė, kad derėtų leisti jam ateiti ir išbėgti kada tik jis panorės, tačiau aš ketinu nešiotis ietį, – atsiliepė vyras. – Gal jis ir nieko neužpuls, tačiau aš nepasitikiu tuo žvėrimi.

Žmonės traukėsi jam iš kelio, o Vilkas, pasiekęs atbrailą tako viršuje, nurisnojo tiesiai į Martonos namelį. Vienas vyras suklupo ir nuspyrė keletą iečių kotų, skubėdamas kuo toliau pasitraukti nuo greito keturkojo medžiotojo. Vilkas juto žmonių baimę ir jam tai nepatiko, tačiau jis toliau tursino link Ailos nurodytos vietos.

Tyla Martonos namelyje subyrėjo į šipulius, nes Vilomaras, pamatęs judant įėjimo užuolaidą, staiga pašoko ir suriko:

– Čia vilkas! Didžioji Motina, kaip čia pateko vilkas?

– Viskas gerai, Vilomarai, – pabandė jį nuraminti Martona. – Jam leista būti čia.

Folara sugavo vyriausiojo brolio žvilgsnį ir nusišypsojo. Nors Joharanas vis dar nervinosi šalia esant Vilkui, jis taip pat išmanančiai nusišypsojo.

– Tai Ailos vilkas, – paaiškino Jondalaras stodamasis, kad apsisaugotų nuo bet kokių skubotų reakcijų, o Aila nuskubėjo prie įėjimo maldyti žvėries, kuris išsigando labiau nei Vilomaras, mat buvo sutiktas tokiu garsiu riksmu vietoje, kuri buvo jam nurodyta kaip namai. Vilkas stovėjo pabrukęs uodegą, pašiaušęs gaurus, iššiepęs dantis.

Jei Zelandonė būtų galėjusi, ji būtų pašokusi taip pat greitai kaip Vilomaras. Garsus, grėsmingas urzgimas atrodė nukreiptas tiesiai į ją. Moteris baimingai sudrebėjo. Nors ir buvo girdėjusi apie Ailos gyvūnus bei matė juos iš toli, jai kėlė siaubą didžiulis plėšrūnas namelio viduje. Ji niekada nebuvo taip arti vilko; laukinėje gamtoje vilkai paprastai bėga nuo žmonių.

Ji apstulbusi stebėjo, kaip Aila be baimės skuba prie keturkojo, lenkiasi, jį apkabina, kalbina žodžiais, kurių tik dalį Zelandonei pavyko suprasti, mėgina jį nuraminti. Vilkas glostomas iš pradžių susijaudino, aplaižė moters kaklą ir veidą, paskui tikrai nusiramino. Tai buvo labiausiai neįtikėtinas jos kada matytas antgamtinių galių pasirodymas. Kokių paslaptingų gebėjimų ši moteris turi, kad gali šitaip valdyti gyvūnus? Zelandonė juto, kaip jos oda pašiurpsta.

Padrąsintas Martonos ir Jondalaro bei matydamas Ailą su vilku, Vilomaras taip pat nusiramino.

– Manau, Vilomarui derėtų susipažinti su Vilku, kaip manai, Aila? – tarstelėjo Martona.

– Juk jie gyvens viename namelyje, – pastebėjo Jondalaras. Vilomaras apstulbęs ir negalėdamas patikėti įsmeigė į jį akis.

Aila atsistojo ir davusi Vilkui ženklą sekti iš paskos nuėjo prie mainų meistro.

– Vilkas pažįsta pagal kvapą. Jei ištiestum ranką ir leistum jam pauostyti... – pradėjo Aila, siekdama jo plaštakos.

Vilomaras ją patraukė.

– Neabejoji? – pasitikslino jis, žiūrėdamas į Martoną.

Jo moteris nusišypsojo ir ištiesė plaštaką Vilkui. Jis pauostė jos ranką, o tada lyžtelėjo.

– Nemažai baimės kai kuriems įvarei, Vilke, atvykęs be perspėjimo. Dar nesi su visais susipažinęs, – pasakė ji.

Vilomaras vis dar truputį dvejojo, tačiau vargiai galėjo pasielgti kitaip nei Martona, ir ištiesė plaštaką. Aila, kaip įprastai, pristatė Vilką, kalbėdama apie žmogų, kurio ranką žvėris uostė:

– Vilke, tai Vilomaras. Jis gyvena čia su Martona.

Vilkas jį lyžtelėjo, tada viauktelėjo.

– Koks čia garsas? – pasiteiravo Vilomaras, greitai atitraukdamas ranką.

– Nesu tikra, tačiau gali būti, kad ant tavęs jis užuodžia Martoną, o prie jos labai greitai prisirišo, – spėjo Aila. – Pamėgink jį paglostyti ar pakasyti.

Kadangi nuo drovaus Vilomaro kasymo kailis tik dar labiau panižo, Vilkas staiga susirangė ir ėmė mikliai kasytis už ausies. Visi ėmė šypsotis ir kikenti iš jo tikrai neorios pozos. Baigęs jis nuėjo tiesiai prie Zelandonės.

Moteris atsargiai jį nužvelgė, bet laikėsi tvirtai. Ji persigando namelio angoje pamačiusi plėšrūną. Jondalaras vienintelis pastebėjo jos reakciją, matė jos stingdančią baimę. Daugiau niekas neišvydo tylaus moters siaubo. Zelandonė irgi džiaugėsi, kad jos išgąstis liko nepastebėtas. Manoma, kad tie, kurie tarnauja Motinai, yra bebaimiai. Gal taip ir yra – ji negalėjo prisiminti, kada juto šitokį nerimą.

– Man regis, jis supranta, kad dar nebuvo supažindintas su tavimi, Zelandone, – pasakė Jondalaras. – Kadangi Vilkas ketina čia gyventi, judu taip pat derėtų supažindinti.

Iš to, kaip vyras į ją žvelgė, donija spėjo, kad jis žino, kokia ji buvo išsigandusi, ir pripažino tai linktelėjimu.

– Manau, tu teisus. Ko iš manęs tikimasi? Kad paduosiu jam ranką? – tarė ji, tiesdama plaštaką link vilko. Jis pauostė, tada lyžtelėjo, paskui, neįspėjęs, suėmė jos plaštaką dantimis ir laikė sukandęs, tyliai urgzdamas.

– Kodėl jis taip elgiasi? – paklausė Folara. Ji taip pat nebuvo oficialiai supažindinta su gyvūnu. – Anksčiau jis buvo apžiojęs tik Ailą.

– Nežinau, – truputį sunerimo Jondalaras.

Zelandonė griežtai pažvelgė į vilką, ir jis paleido jos plaštaką.

– Jis tavęs nesužeidė? – pasiteiravo Folara. – Kodėl jis taip darė?

– Ne, jis manęs nesužeidė. Jis taip padarė, kad žinočiau, jog nėra, ko bijoti, – paaiškino Zelandonė, nė nebandydama jo pakasyti. – Mes suprantame vienas kitą, – ji susimąsčiusi pasižiūrėjo į Ailą, kuri atrėmė žvilgsnį. – Ir mums dar daug ką reikės vienai apie kitą sužinoti.

– Taip, reikės, aš to laukiu, – atsiliepė moteris.

– O vilką dar reikia supažindinti su Folara, – pasakė Jondalaras. – Ateik čia, Vilke, ir susipažink su mano mažąja sesute.

Lyg supratęs žaismingą toną žvėris liuoktelėjo jo link.

– Vilke, čia Folara, – pasakė Jondalaras. Jaunoji moteris greitai suprato, kaip smagu glostyti, kasyti ir glamonėti žvėrį.

– Dabar mano eilė, – pasakė Aila. – Norėčiau, kad mane pristatytumėte Vilomarui, – tai pasakiusi ji atsisuko į donijį, – ir Zelandonei, nors jaučiuosi taip, lyg abu jus pažinočiau.

Martona žengė į priekį.

– Žinoma. Pamiršau, kad oficialiai jūs nesupažindinti. Aila, tai Vilomaras, pagarsėjęs devintojo Zelandonijos urvo keliautojas ir mainų meistras, susijungęs su Martona, Doni palaimintosios Folaros židinio vyras. Vilomarai, prašau pasveikinti Ailą iš mamutojų Liūto stovyklos, mamuto židinio dukrą, pasirinktą urvinio liūto, saugomą urvinio lokio, – ji nusišypsojo gyvūnui, – Vilko ir dviejų arklių bičiulę, – pridūrė.

Po nutikimų ir istorijų, kurias Aila ką tik papasakojo, Jondalaro giminės geriau suprato jos vardų reikšmes bei ryšius ir tarsi geriau ją pažinojo. Ji darėsi vis savesnė. Vilomaras ir Aila susiėmė rankomis ir oficialaus pasveikinimo frazėmis pasveikino vienas kitą Motinos vardu, tik Vilomaras kreipėsi į ją ne kaip į „vilko bičiulę“, o kaip į „motiną“. Aila pastebėjo, kad žmonės retai tiksliai pakartoja pristatymus, dažnai prideda savų niuansų.

– Laukiu susitikimo su arkliais ir svarstau, ar prie savo titulų nepridėti „pasirinktas kilniojo erelio“. Šiaip ar taip, tai mano totemas, – šiltai šypsodamasis pasakė Vilomaras ir prieš paleisdamas spustelėjo jos plaštakas.

Ji nusišypsojo plačia, svaiginama šypsena. „Džiaugiuosi po šitiek metų matydamas Jondalarą, – galvojo vyras. – Koks džiaugsmas Martonai, kad jis parsivedė moterį, su kuria susijungs. Tai reiškia, kad jis ketina pasilikti. Moteris – tikra gražuolė. Jei bus jo dvasios, įsivaizduoju, kaip atrodys jų vaikai."

Jondalaras nusprendė, kad jam derėtų Ailą oficialiai pristatyti Zelandonei.

– Aila, tai Zelandonė, pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Didžiajai Motinai Žemei, Doni balsas, tos, kuri laimina, padėjėja, donija, pagalbos teikėja ir gydytoja, pirmosios pramotės instrumentas, dvasinė devintojo Zelandonijos urvo vadė, Jondalaro draugė, anksčiau žinota kaip Zolena, – pastaruosius žodžius jis pridūrė šypsodamasis. Tai nebuvo vienas iš įprastų jos titulų.

– Zelandone, tai Aila iš mamutojų, – pradėjo jis, o paskui pridūrė: – Tikiuosi, netrukus tapsianti Jondalaro pora.

„Gerai, kad jis pasakė „tikiuosi", – mintyse tarstelėjo Zelandonė ir žengė pirmyn ištiesusi abi rankas. – Šitas susijungimas dar nepatvirtintas."

– Kaip Doni, Didžiosios Motinos Žemės, balsas, sveikinu tave, Aila iš mamutojų, mamuto židinio dukra, – tarė ji, imdama abi Ailos plaštakas ir vardydama svarbiausius jos titulus.

– Mutos, visų Motinos, kuri taip pat yra ir Doni, vardu, sveikinu tave, Zelandone, pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Didžiajai Motinai Žemei, – tarė Aila. Kai abi moterys atsistojo viena priešais kitą, Jondalaras karštligiškai troško, kad jiedvi susidraugautų. Jis tikrai nenorėjo, kad kuri jų taptų jo prieše.

– Jau turiu eiti. Neketinau šitiek užsibūti, – tarė Zelandonė.

– Ir man reikia, – tarė Joharanas. Palinkęs prie motinos brūkštelėjo skruostu jos skruostą, tada atsistojo. – Dar reikia daug nuveikti iki vakaro puotos. O rytoj, Vilomarai, norėsiu sužinoti, kaip sekėsi mainai.

Kai Zelandonė su Joharanu išėjo, Martona pasiteiravo Ailos, ar prieš šventę ji nenorėtų pailsėti.

– Po kelionės jaučiuosi labai purvina ir sukaitusi. Šiuo metu nieko nenorėčiau labiau nei gerai paplaukioti, atvėsti ir nusiprausti. Ar kur netoliese auga muilo šaknų?

– Auga, – patikino Martona. – Jondalarai, už Didžiosios uolos, aukštėliau palei Upę, visai netoli Miško upės slėnio. Juk žinai, kur, tiesa?

– Taip, žinau. Miško upės slėnis, Aila, yra ten, kur ganosi arkliai. Parodysiu tau tą vietą. Pasiplaukiojimas skamba puikiai, – Jondąlaras apkabino Martoną. – Gera būti namie, mama. Tikrai nemanau, kad norėsiu greitai kur nors iškeliauti.

5

– Pasiimsiu šukas, be to, man regis, dar liko šiek tiek džiovintų cianotų žiedų galvai išsitrinkti, – tarė Aila, atidarydama kelioninius krepšius. – Štai Rošarijos gemzės oda nusišluostyti, – pridūrė, traukdama ją iš krepšio.

Vilkas stryktelėjo link įėjimo, paskui vėl grįžo prie jų, tarsi ragindamas paskubėti.

– Vilkas tikriausiai žino, kad eisime plaukioti, – pastebėjo Jondalaras. – Kartais dingojasi, kad tas žvėris supranta, ką sakai, nors ir nemoka kalbėti.

– Pasiimsiu drabužių pamainą, kad turėčiau ką švaraus apsivilkti. Gal prieš išeidami dar patieskime miego kailius, – tarė Aila. Ji padėjo ant žemės minkštąją odą bei kitus daiktus ir atrišo dar vieną ryšulį.

Jie greitai paklojo patalus ir išdėliojo kitą atsigabentą mantą, paskui Aila išpurtė tuniką bei trumpas kelnes, kurias buvo atidėjusi į šalį, ir atidžiai apžiūrėjo. Drabužiai buvo pasiūti iš minkštos, lanksčios elnenos, sukirpti paprastai, mamutojų būdu, neišpuošti, švarūs, bet dėmėti. Netgi skalbiant buvo sunku pašalinti dėmes iš į aksomą panašių elnenos plaušelių, tačiau tai buvo vieninteliai drabužiai, kuriuos ji turėjo apsivilkti į puotą. Kelionėje, netgi su arkliais, reikėjo apriboti mantos kiekį. Aila gabenosi kitus, svarbesnius daiktus nei drabužių pamainą.

Pamačiusi, kad Martona ją stebi, jaunoji moteris pasakė:

– Tai viskas, ką šį vakarą galiu apsivilkti. Viliuosi, pritiks. Nedaug galėjau atsigabenti. Rošarija padovanojo man gražų išpuoštą šaramudojišką apdarą iš tos puikiosios jų odos, tačiau padovanojau jį Madenijai, jaunai losadunojietei, kuri buvo taip žiauriai užpulta.

– Gražiai pasielgei, – pasakė moteris.

– Šiaip ar taip, reikėjo palengvinti krovinį, o Madenija atrodė tokia patenkinta. Vis dėlto dabar norėčiau turėti ką nors panašaus. Būtų gražu šventės proga apsirengti mažiau sudėvėtą drabužį. Kai įsikursime, ką nors pasisiūsiu, – ji nusišypsojo Jondalaro motinai ir apsidairė. – Vis dar sunku patikėti, kad pagaliau čia atsidūrėme.

– Ir man sunku patikėti, – pasakė Martona ir patylėjusi pridūrė: – Norėčiau tau padėti siūti drabužius, jei neprieštarausi.

– Ne, visai neprieštarausiu. Labai vertinsiu pagalbą, – Aila nusišypsojo. – Viskas, ką čia turi, labai gražu, Martona, be to, nežinau, kas pritinka vilkėti Zelandonijos moterims.

– O aš irgi galėsiu padėti? – įsiterpė Folara. – Mamos supratimas apie drabužius ne visada tinka jaunoms moterims.

– Su malonumu priimsiu abiejų jūsų pagalbą, bet šiam kartui turės tikti šitie, – pasakė Aila, iškėlusi dėvėtus drabužius.

– Šiam vakarui jie, be abejonės, tiks, – pritarė Martona. Paskui linktelėjo sau, tarsi apsisprendusi. – Turiu šį tą, ką norėčiau tau padovanoti, Aila. Laikau savo miegamajame.

Aila nuėjo įkandin Martonos į jos kambarį.

– Jau seniai saugau tau, – pasakė moteris ir atidarė raižytą medinę dėžę.

– Bet mudvi ką tik susipažinome! – šūktelėjo Aila.

– Jis skirtas moteriai, kurią Jondalaras išsirinks į porą. Vėrinys priklausė Dalanaro motinai, – Martona iškėlė papuošalą.

Ailai iš nuostabos užėmė kvapą. Padvejojusi ji paėmė papuošalą ir atidžiai jį apžiūrėjo. Jis buvo suvertas iš vienodų kriauklių, puikiausių elnių dantų ir kruopščiai iš mamuto ilties išdrožinėtų elnių galvučių. Viduryje kabojo blizgus gelsvai oranžinis karulis.

– Koks gražus, – iškvėpė Aila. Ją ypač traukė karulis, ir ji atidžiau įsižiūrėjo. Akmuo žvilgėjo, buvo apsitrynęs nuo nešiojimo ir čiupinėjimo. – Čia gintaras, tiesa?

– Taip. Šitas akmuo kartų kartas priklauso šeimai. Dalanaro motina pritaikė jį šitam vėriniui. Atidavė jį man, kai gimė Jondalaras, ir liepė padovanoti jo išsirinktai moteriai.

– Gintaras ne toks šaltas kaip kiti akmenys, – pasakė Aila, suėmusi karulį į delną. – Jis atrodo šiltas, tarsi būtų gyvos dvasios.

– Kaip įdomu, kad taip sakai. Dalanaro motina visada užsimindavo, kad šitas akmuo gyvas, – tarė Martona. – Pasimatuok. Pažiūrėkim, ar tau tinka.

Martona pavedėjo Ailą link smiltainio sienos savo miegamajame. Iškirtus skylę, į sieną kaip pleištas buvo įvarytas apskritas didžiojo elnio rago galas, ta dalis, kuri išauga iš šerdies, paskui išplatėja į įprastus mentinius ragus. Išsikišusios ragų atšakos buvo nulaužtos ir liko savotiška, kiek nelygi, įdubusi lentyna su dantytu pakraščiu. Ant jos, atremta į kiek pirmyn palinkusią sieną, tačiau beveik statmenai grindims, stovėjo nedidelė medinė plokštelė itin glotniu paviršiumi.

Eidama artyn Aila pastebėjo, kad plokštelė stebėtinai ryškiai atspindi medinius ir pintus indus kitapus kambario bei netoliese stovinčios akmeninės riebalų lempelės liepsną. Staiga ji apstulbusi sustojo.

– Matau save! – tarė ji ir ištiesusi ranką palietė paviršių. Medžio paviršius kuo lygiausiai buvo nutrintas smiltainiu, nudažytas tamsiai juodu mangano oksidu ir išteptas riebalais, kad ryškiai žvilgėtų.

– Nejaugi nesi mačiusi veidrodžio? – paklausė Folara. Ji stovėjo prie kambario pertvaros mirdama iš smalsumo, kokią dovaną mama įteiks Ailai.

– Tokio – ne. Aš žiūrėdavau į ramų tvenkinio vandenį saulėtą dieną, – pasakė Aila, – o šitas – tiesiog čia, tavo miegamajame!

– Nejaugi mamutojai neturi veidrodžių? Kad pažiūrėtų, kaip atrodo, kai pasipuošia kokia svarbia proga? – nustebo Folara. – Iš kur jie žino, kad viskas gerai?

Aila suraukė antakius ir valandėlę galvojo.

– Jie žiūri vienas į kitą. Nezė visada apžiūri, kad Talutas būtų tinkamai pasipuošęs prieš apeigas, o kai Digija – ji mano draugė – sušukavo man plaukus, visi nesustodami bėrė pagyras, – paaiškino Aila.

– Ką gi, pažiūrėkim, kaip vėrinys atrodo ant tavo kaklo, Aila, – Martona pridėjo papuošalą jai prie kaklo ir suėmusi galus laikė iš nugaros.

Aila grožėjosi vėriniu, įvertino, kaip dailiai jis gula jai ant krūtinės, o paskui ėmė tyrinėti savo veido atspindį. Ji retai matė save, ir jai jos pačios

bruožai buvo mažiau pažįstami nei kitų žmonių, netgi tų, su kuriais susipažino visai neseniai. Nors paviršius atspindėjo vaizdą pakankamai gerai, kambaryje tvyrojo prieblanda, ir jos atvaizdas atrodė kažkoks blausus. Aila sau pasirodė apsileidusi, bespalvė, plokščiaveidė. Mergaitė užaugo gentyje manydama, kad yra didelė ir bjauri, nes buvo menkesnių kaulų nei genties moterys, aukštesnė už vyrus ir atrodė kitaip, tiek žvelgiant jų, tiek jos pačios akimis. Ji buvo pratusi vertinti grožį pagal griežtesnius genties bruožus: ilgus, plačius veidus ir nusklembtus viršugalvius, sunkius antakių gūbrius, aštrias atsikišusias nosis ir dideles, vaiskias rudas akis. Jos pačios pilkšvai mėlynos akys atrodė išblukusios.

Kurį laiką pagyvenusi tarp kitų ji jau nebemanė, kad atrodo keistai, tačiau vis dar nelaikė savęs gražuole, nors Jondalaras gana dažnai kartojo, kad ji labai graži. Aila prisiminė, kas yra patrauklu gentyje, ir nežinojo, kaip apibrėžti grožį kitų požiūriu. Todėl vyriškų, griežtesnių bruožų ir gyvų mėlynų akių Jondalaras Ailai buvo kur kas gražesnis už ją pačią.

– Man regis, jai tinka, – tarė Vilomaras, irgi atžirgliojęs pareikšti savo nuomonės. Net jis nežinojo, kad Martona turi tą vėrinį. Čia buvo jos namai. Jis atsikraustė pas ją; Martona padarė vietos jam ir jo daiktams, pasistengė, kad jam būtų patogu. Vilomarui patiko, kaip ji tvarkė ir dėliojo daiktus, ir jis neturėjo jokio noro kaišioti nosį į visus užkaborius ar kuistis po jos turtą.

Jondalaras šypsodamasis žvelgė jam per petį.

– Niekada nepasakojai, kad senelė, kai gimiau, padovanojo tau vėrinį, mama.

– Ji davė man vėrinį ne dėl tavęs. Jis buvo skirtas tavo moteriai. Tai, su kuria tu sukursi židinį, prie kurio ji galės gimdyti savo vaikus – su Motinos palaiminimu, – atsakė Martona ir, nuėmusi vėrinį Ailai nuo kaklo, įdėjo jai į rankas.

– Na, tu jį atidavei tinkamam žmogui, – pastebėjo Jondalaras. – Ar ketini užsisegti jį šįvakar, Aila?

Ji atsisuko kiek sunerimusi.

– Ne. Viskas, ką turiu, tai šitas senas apdaras, o vėrinys per daug gražus, kad prie jo ryšėčiau. Manau, luktelsiu, kol turėsiu ką prideramo apsivilkti.

Martona nusišypsojo ir nežymiai pritariamai linktelėjo.

Išeidama iš miegamojo Aila pastebėjo dar vieną virš miego pakylos smiltainyje iškirstą skylę. Ji atrodė kažkokia didesnė ir tikrai giliai skverbėsi į sieną. Priekyje degė nedidelė akmeninė lempelė, o jos šviesoje Ailai pavyko išskirti dalį apvalainos, dosniai apdovanotos moters figūrėlės. Aila žinojo, jog tai doni, Doni, Didžiosios Motinos Žemės, atvaizdas ir, jai panorėjus, dvasios talpykla.

Ant akmenų sienos aukščiau nišos virš miego vietos Aila pastebėjo dar vieną kilimėlį, panašų į tą ant stalo, iš plono plaušo, nupintą sudėtingu raštu. Ji norėjo atidžiau jį patyrinėti, išsiaiškinti, kaip jis pagamintas. Paskui suvokė, kad galės tai padaryti vėliau. Daugiau jie nekeliaus, čia bus jos namai.

Kai Aila su Jondalaru išėjo, Folara išbėgo iš namų ir nuskubėjo į gretimą namelį. Ji jau norėjo prašytis eiti kartu, tačiau sugavo motinos žvilgsnį ir pastebėjo, kaip ji vos regimai papurtė galvą. Mergina suprato, kad brolis su jam skirtąja gal nori pabūti vieni. Be to, ji žinojo, kad draugės turės jai begalę klausimų. Ji pastukseno į gretimo namelio pertvarą.

– Ramila? Tai aš, Folara.

Po akimirkos užuolaidą atitraukė apkūni, patraukli rudaplaukė jauna moteris.

– Folara! Laukėm tavęs visos, tačiau paskui Galėjai prireikė eiti. Ji prašė palaukti jos prie kelmo.

Merginos išėjo iš po iškyšos gyvai kalbėdamos. Kai priėjo aukštą žaibo pakirsto kadagio strampą, pamatė iš kitos pusės link jų skubančią liesą, raumeningą raudonplaukę, sunkiai tempiančią du drėgnus, išsipūtusius, tikrai didelius vandenmaišius.

– Galėja, ar tik dabar čia atėjai? – paklausė Ramila.

– Taip, o jūs jau seniai laukiat?

– Ne, Folara pas mane ką tik atėjo. Kaip tik ėjome čia ir pamatėme tave, – atsakė Ramila, paėmė vieną vandenmaišį ir visos patraukė atgal.

– Leisk man likusį kelią panešti vandenmaišį, Galėja, – paprašė Folara, imdama iš draugės ir kitą krepšį. – Ar čia šio vakaro šventei?

– O kam gi dar? Atrodo, kad visą dieną tik ir tampau visokius daiktus, tačiau nenumatyti susibūrimai visai smagūs. Man regis, susirinks daug

žmonių. Gali tekti keliauti į susirinkimų lauką. Girdėjau, kad keletas gretimų urvų atsiuntė bėgūnus siūlydami maisto vaišėms. Suprantat, tai reiškia, kad daug žmonių iš tų urvų nori ateiti, – paaiškino Galėja. Paskui, sustojusi ir pasisukusi, kad geriau matytų Folarą, paklausė: – Na, nejaugi nieko mums apie ją nepapasakosi?

– Nedaug dar težinau. Dar tik pradėjome pažindintis. Ji ketina gyventi su mumis. Jiedu su Jondalaru susižadėję, vasaros jungtuvėse ketina sumegzti mazgą. Ji kažkuo panaši į zelandonę. Ne visai, neturi žymės ar ko panašaus, tačiau pažįsta dvasias ir yra gydytoja. Ji išgelbėjo Jondalarui gyvybę. Tonolanas jau keliavo kitame pasaulyje, kai ji juos rado. Juos užpuolė urvinis liūtas! Nepatikėtumėt, ką jie pasakoja, – susijaudinusi pylė Folara joms einant akmenine bendruomenės terasa.

Dauguma žmonių buvo užsiėmę įvairiausiais su švente susijusiais darbais, tačiau keletas sustoję stebėjo jaunas moteris, ypač Folarą, žinodami, kad ji kurį laiką praleido su nepažįstamąja ir grįžusiu Jondalaru. Vienas kitas dėmėjosi, ką ji pasakoja. Ypač sukluso patraukli jauna moteris labai šviesiais plaukais ir tamsiai pilkomis akimis, nešusi kaulinį padėklą su šviežia mėsa. Ji ketino sukti visai kitu keliu, kai išgirdo kalbant Foralą. Šviesiaplaukė apsimetė nekreipianti dėmesio į merginas, bet ėjo joms iš paskos ir laikėsi pakankamai arti, kad girdėtų pokalbį.

– Kokia ji? – teiravosi Ramila.

– Man regis, ji miela. Kalba truputį juokingai, tačiau atėjo iš labai toli. Netgi jos drabužiai kitokie... tik labai nedaug jų turi. Teatsinešė vienus atsarginius drabužius. Jie labai paprasti, tačiau ji neturi, kuo apsirengti, todėl ketina šįvakar juos vilkėti. Minėjo, kad nori zelandoniškų drabužių, tik nežino, kas tiktų, o nori apsirengti deramai. Mudvi su mama vėliau ketiname padėti jai siūti. Rytoj ji nusives mane į slėnį supažindinti su arkliais. Netgi galėsiu pajodinėti. Jie su Jondalaru ką tik nusileido į slėnį, ketina paplaukioti ir nusiprausti Upėje.

– Ar tikrai ketini lipti vienam tų arklių ant nugaros, Folara? – pasitikslino Ramila.

Šviesiaplaukė pilkomis akimis nelaukė, kol išgirs atsakymą. Ji akimirkai stabtelėjo, o paskui piktdžiugiškai nusišypsojusi nuskubėjo šalin.

Vilkas bėgo priekyje kartkartėmis stabteldamas įsitikinti, ar vyras ir moteris vis dar eina įkandin. Nuožulnus takas nuo šiaurės rytinio priekinės terasos galo vedė į pievą dešiniajame nedidelės upės krante, kuri netoliese įtekėjo į didesnį srautą. Lygi, vešli pieva buvo apsupta retų mišrių medžių giraitės, kuri aukštupyje tankėjo.

Kai jie atėjo į pievą, Yhaha sveikindamasi sužvengė. Stebėję iš toli žmonės apstulbę papurtė galvas, nes vilkas nubėgo tiesiai prie kumelės, ir jie susilietė nosimis. Tada pilkis atsistojo žaisminga poza, iškėlė uodegą ir pasturgalį, snukį prispaudė prie žemės, ir kaip mažas šunytis ėmė amsėti ant jauno eržiliuko. Lenktynininkas pakėlė galvą, sužvengė lygiai taip pat žaismingai ir ėmė kanopa arti žemę.

Arkliai ypač apsidžiaugė pamatę žmones. Kumelė priėjusi uždėjo galvą Ailai ant peties, o moteris apkabino tvirtą jos sprandą. Jos atsišliejo viena į kitą įprasta paguodos poza. Jondalaras patapšnojo ir paglostė jaunąjį eržilą, patrynė ir pakasė niežtinčias jo kailio vietas. Tamsiai rudas arklys žengė kelis žingsnius į priekį, tada snukiu stuktelėjo Ailą prašydamas ir jos dėmesio. Paskui visi susibūrė į ratą, įskaitant ir Vilką, džiaugėsi vieni kitais, artimais pažįstamais šioje vietoje, kur tiek daug svetimų.

– Norėčiau pajodinėti, – pasakė Aila. Ji dirstelėjo į saulės padėtį popietės danguje. – Juk turime laiko trumpai pajojėti, tiesa?

– Turime. Niekas neis į šventę, kol nesutems, – nusišypsojo Jondalaras. – Jojam! Paplaukiosim po to, – pasakė jis. – Jaučiuosi taip, tarsi mane kažkas nuolat stebėtų.

– Taip ir yra, – patikino Aila. – Suprantu, kad tai natūralus smalsumas, tačiau bus smagu trumpam išsinešdinti.

Jų stebėti susirinko daugiau žmonių. Jie matė, kaip moteris lengvai liuokteli ant rudai gelsvos kumelės nugaros, o ilgšis vyras visai paprastai užlipa ant bėro eržilo. Jie greitai išjojo, įkandin lengvai nušuoliavo vilkas.

Jondalaras rodė kelią: pirmiausia truputį aukštyn palei upę iki seklios intako brastos, paskui toliau prieš srovę kitos nedidelės upelės krantu, kol pamatė į tarpeklį panašų siaurą slėnį dešinėje. Jie nujojo į šiaurę nuo

upės, uždaru slėniu akmenuota išdžiūvusia vaga, kuri lietingu oru tapdavo upeliuku. Tarpeklio gale buvo status, bet įveikiamas kelias, kuris kildamas pamažu pasiekdavo vėjo gairinamą plynaukštę, nuo kurios vėrėsi vandenkeliai ir kraštovaizdis apačioje. Jie sustojo pasigėrėti stulbinamu reginiu.

Maždaug dviejų šimtų metrų aukščio plynaukštė buvo viena aukščiausių apylinkėse. Nuo jos vėrėsi kvapą gniaužianti panorama, ne tiktai upių ir slėnių salpų, bet ir banguojančių plokščiakalnio kalvų kitapus. Kalkakmenio uolų kraštovaizdis toli gražu nebuvo lygus.

Smiltainis tirpsta vandenyje, jei tam pakanka laiko ir yra tinkamo rūgštumo terpė. Per ilgus amžius upės ir susikaupę požeminiai vandenys pragraužė regiono smiltainio pagrindą, kalvomis ir slėniais išraižė kadaise plokščią senovinės jūros dugną. Esamų upių slėniai buvo giliausi, juos ribojančios akmenų sienos tam tikroje atkarpoje buvo vienodo aukščio, bet skirtingai iškilusios, nes atkartojo kalvų išsidėstymą.

Iš pirmo žvilgsnio augmenija sausame, vėjuotame, aukštame regione abipus pagrindinės upės atrodė tokia pati kaip ir atvirų lygumų žemyninių stepių rytuose. Vyravo žolės su žemaūgiais kadagiais, pušimis ir eglėmis, įsitvirtinusiomis atviruose plotuose greta upių ir ežerėlių, o daubose ir slėniuose augo krūmai ir nedideli medeliai.

Priklausomai nuo augavietės, augmenijos pasaulis galėjo būti neįtikėtinai įvairus. Pavienes viršukalnes ir į šiaurę atgręžtus kalvų šlaitus labiau mėgo arktinės žolės, tarpstančios ten, kur vėsu ir sausa, o pietiniai šlaitai buvo žalesni, čia gausiau žėlė šiaurinio ir vidutinio klimato žemumų augalai. Platus pagrindinės upės slėnis buvo vešlesnis, jos krantus juosė lapuočiai ir visžaliai spygliuočiai. Pasipuošę šviežiais, ne tokiais ryškiai žaliais nei įvasarojus, lapeliais medžiai daugiausia buvo smulkialapių rūšių, tokių kaip karpotieji beržai ir gluosniai. Bet ir spygliuočiai, tokie kaip eglės ir pušys, viršūnėse puikavosi šviesiaspalvėmis naujo augimo adatėlėmis. Kadagiai, o vietomis ir akmeniniai ąžuolai, buvo dar dėmėtesni – su pavasariniu apdaru šakelių galuose.

Vietomis Upė vingiavo lygių salpų, žaliuojančių pievų viduriu, kur aukštos ankstyvos vasaros žolės dažėsi auksu. Kitur dėl linkių ir kilpų srovė siaurėjo ir tai vienoje, tai kitoje pusėje buvo stumiama arčiau akmeninių uolų sienų.

Kai kur, ypač Upės intakų salpose, vešėjo nedideli mišrūs miškai. Užuovėjose, daugiausiai pietiniuose šlaituose, augo kaštonai, lazdynai, riešutmedžiai ir obelys, dažniausiai žemaūgiai. Vienais metais medžiai nevesdavo vaisių, o kitais jų užderėdavo gausiai. Kartu su vaismedžiais augo įvairių rūšių vaisius vedantys vijoklių krūmai ir kereliai, įskaitant braškes, avietes bei serbentus, pasitaikydavo vynuogių, agrastų ir gervuogių, labai nedaug – avietes primenančių geltonų tekšių bei kelių rūšių mėlynių.

Aukštesnėse pakilumose vyravo trapi tundros augmenija, ypač aukštame masyve šiaurėje, kurį buvo apgaubęs ledyno ledas, nors jame dūmavo keletas veikiančių ugnikalnių – prieš kelias dienas Aila su Jondalaru tame regione buvo aptikę karštų šaltinių. Akmenys buvo aplipę kerpėmis, žolės kilo vos per porą centimetrų nuo žemės, o žemaūgiai krūmai driekėsi per sustingusią žemę virš amžinojo įšalo sukaustyto podirvio. Drėgnesnėse vietose kraštovaizdį švelnino įvairiausių žalių ir pilkų atspalvių samanos kartu su nendrėmis, vikšriais ir kitomis žolėmis. Regiono augmenijos įvairovė buvo neįtikėtina ir lėmė panašią gyvūnijos pasaulio įvairovę.

Aila su Jondalaru jojo keliu, kuris suko į šiaurės rytus per aukštą lauką palei kraštą stačios, virš upės iškilusios uolos. Upė dabar sruvo kone tiesiai iš šiaurės į pietus, skalaudama smiltainio sieną. Kelias kirto nedidelį upeliuką, paskui suko į šiaurės vakarus. Upelis tekėjo iki uolos krašto ir nuo stataus šlaito krito žemyn. Kai kelias pamažu pradėjo leistis, Aila su Jondalaru apsisuko. Jodami atgal jie paragino arklius šuoliais ir nulėkė per aukštą, atvirą lauką, kol gyvuliai patys sulėtino žingsnį. Kai vėl pasiekė nedidelį upelį, sustojo pagirdyti gyvūnus, norėjo atsigerti ir patys.

Aila nebuvo patyrusi tokio laisvės pojūčio nuo tada, kai pirmą kartą užlipo ant kumelės nugaros. Niekas netrukdė, jokie neštuvai ar kuprinės, joks balno apklotas nė apynasris. Tiktai jos nuogos kojos prie arklio nugaros, taip, kaip ir išmoko jodinėti, perduodama signalus per jautrią Yhaha odą – iš pradžių nesąmoningai, – kad nukreiptų arklį ten, kur nori joti.

Lenktynininkas turėjo pavadį; šitaip Jondalaras mokė eržilą, nors jam teko išrasti ir įtaisą, kad išlaikytų eržilo galvą, ir sugalvoti signalus, kaip pasukti arklį ten, kur reikia. Vyras irgi seniai jautėsi toks laisvas. Kelionė

buvo ilga, jį sunkiai slėgė atsakomybė už saugų parėjimą namo. Dabar ta našta nukrito kartu su kelionės krepšiais, ir joti arkliu buvo paprasčiausiai smagu. Abu jautėsi išsekę, sujaudinti, labai patenkinti savimi, rodė tai savo džiaugsmingomis šypsenomis, kai lėtai žengė palei upę.

– Puikiai sumanei, gerai, kad pajodinėjome, Aila, – nusišypsojo Jondalaras.

– Ir aš taip manau, – ji atsakė ta jam taip patinkančia šypsena.

– O, moterie, tu tokia graži, – tarė jis, apsikabindamas jos liemenį ir žvelgdamas į ją ryškiai mėlynomis akimis, kuriose atsispindėjo visa jo meilė ir džiaugsmas. Jo akims prilygstantį mėlį Aila regėjo tik giliuose ledyno tirpsmo vandens šuliniuose.

– Tu gražus, Jondalarai. Žinau, sakei, kad vyrai nevadinami gražiais, tačiau man tu esi gražus, – ji apsivijo rankomis vyro kaklą, juto visą įgimto jo žavesio jėgą, kuriai nedaugelis žmonių gebėdavo atsispirti.

– Gali mane vadinti kaip tik nori, – pasakė jis ir pasilenkė jos pabučiuoti. Jie taip priprato prie privatumo, būti vieni tyruose, toli nuo smalsių akių. O dabar vėl reikės pratintis būti šalia daugybės žmonių... bet dar ne dabar.

Jis liežuviu švelniai praskleidė jos lūpas ir įsiskverbė į švelnią, šiltą burną. Ji atsakė tokiu pačiu švelniu tyrinėjimu, užsimerkusi atsidavė pojūčiams, kuriuos jis jau pradėjo joje žadinti. Jis laikė ją prisitraukęs, mėgavosi jausdamas jos kūną greta. „Visai netrukus, – galvojo jis, – įvyks jungtuvių apeigos, o tada mudu sukursime židinį, prie kurio ji gimdys vaikus, mano židinio vaikus, galbūt mano dvasios vaikus. Jeigu ji teisi, tai gali būti netgi mano vaikai, mano kūno vaikai, pradėti iš mano syvų." Tų pačių syvų, kuriuos juto savyje kylant.

Jondalaras atsitraukė ir pažvelgė į Ailą, tada nirčiau pabučiavo jos kaklą, paragavo sūrios odos ir siekė krūtų. Jos buvo putlesnės, vyras jau juto skirtumą; netrukus jos bus pilnos pieno. Atrišęs juosmens diržą jis delnu apčiuopė standų, sunkų apvalumą, pajuto delne sukietėjusį spenelį, pakėlė jos tuniką. Aila padėjo jam nutraukti tuniką, nusimovė trumpas kelnes. Akimirką jis tiesiog žvelgė į ją, stovinčią saulėkaitoje, mėgavosi ir negalėjo atsistebėti jos moteriškumu: besišypsančio veido grožiu, tvirtu, raumeningu kūnu, stambiomis, stačiomis krūtimis su atsikišusiais

speneliais, šiek tiek suapvalėjusiu pilvu, tamsiais gaktos plaukeliais. Jis taip ją mylėjo ir taip jos geidė, kad akyse prisikaupė ašarų.

Jondalaras greitai nusirengė ir patiesė savo drabužius ant žolės. Aila žengė kelis žingsnius artyn ir ištiesė rankas, jis ją apkabino. Bučiuojama ji užsimerkė. Vyras nubėrė bučiniais jos kaklą, o kai suėmęs delnais kilstelėjo jos krūtis, ji apglėbė jo piestu stojantį vyriškumą. Jondalaras ragavo sūrios jos kaklo odos, suėmęs rankomis abi krūtis, liežuviu perbėgo nuo kaklo iki tarpelio tarp krūtų, paskui, kai ji šiek tiek pasilenkė, apžiojo spenelį.

Aila sulaikė kvapą. Susijaudinimo virpulys nuskriejo iki pat malonumo vietelės viduje, perliejo dar vienas, kai vyras ėmė stipriau čiulpti kitą spenelį, o pirmąjį glamonėjo išmanančiais pirštais. Paskui jis suspaudė jos krūtis, apžiojo abu spenelius. Aila suaimanavo ir atsidavė pojūčiams. Jondalaras brėžė liežuviu aplink sukietėjusius, nekantrius spenelius, leidosi žemiau, prie jos bambos, paskui prie kalvelės, įkišo šiltą liežuvį į jos plyšelį ir pakuteno mažą gumbelį viduje. Apglėbęs rankomis jos apvalius sėdmenis, jis traukė moterį prie savęs, vis kyščiodamas liežuvį į plyšelį, prie jos kieto gumbelio.

Aila stovėjo rankas uždėjusi jam ant pečių ir aikčiojo, aimanavo nuo kiekvieno šilto brūkštelėjimo. Ji juto, kaip viduje kyla potvynis, spaudžia vis stipriau, kol staiga vienas po kito užliejo džiaugsmingo palengvėjimo traukuliai. Jis pajuto jos šilumą ir drėgmę, ragavo skonį, kuris priklausė tiktai Ailai.

Ji atsimerkė ir šelmiškai nusišypsojo.

– Užklupai mane netikėtai, – pasakė ji.

– Žinau, – nusišypsojo jis.

– Dabar mano eilė, – Aila nusijuokė ir lengvai stumtelėjusi parvertė Jondalarą. Paskui užgulė jį ir bučiavo, juto savo skonį ant jo lūpų, pakramsnojo ausį, nubėrė bučiniais kaklą, o vyras patenkintas šypsojosi. Jam patiko, kai ji šitaip smaginosi, žaismingai mėgdžiodama jo glamones.

Aila išbučiavo jo krūtinę ir spenelius, liežuviu nusileido iki bambos, o paskui dar žemiau, kol surado jo kuplų, meilei pasiruošusį vyriškumą. Jondalaras užsimerkė pajutęs, kaip jos šilta burna jį apglėbia, juto užplūstant jausmus. Moteris kilnojosi aukštyn ir žemyn, kartu čiulpė jo varpą. Jondalaras ją išmokė, kaip ir pats buvo mokomas, būdų vienam kitą pamaloninti. Akimirką jis pagalvojo apie Zelandonę jaunystėje, kai ji buvo žinoma kaip

Zolena. Prisiminė, kad galvojo, jog niekada neras į ją panašios moters. Vis dėlto surado. Jondalaras staiga taip susijaudino, kad mintimis nusiuntė padėką Didžiajai Motinai Žemei. Ką jis darys, jei kada praras Ailą?

Jondalaro nuotaika staiga pasikeitė. Jam patiko jos žaismingumas, tačiau dabar įsigeidė paimti moterį. Jis atsisėdo, prisitraukė ją klūpančią priešais ir pasisodino sau ant kelių taip, kad ji jį apžergtų. Paskui apkabino ir stebinamai aistringai pabučiavęs suėmė jos šlaunis. Aila nesuprato, kodėl Jondalaras persigalvojo, bet taip stipriai jį mylėjo, kad noriai atsiliepė į jo poreikius.

Išbučiavęs moters pečius ir kaklą, Jondalaras ėmė glamonėti krūtis. Jo varpa buvo taip sukietėjusi, kad ją kone gėlė. Vyras kramsnojo Ailos krūtis, ieškojo spenelių, ji truputį kilstelėjo, atlošė nugarą ir pajuto, kaip visą užlieja pojūčiai, jam ėmus čiulpti ir kramsnoti spenelį. Jusdama po savimi tvirtą, degantį jo vyriškumą Aila dar truputį pakilo ir nė negalvodama pradėjo jį kreipti į save.

Jis vos pajėgė ištverti, kai Aila nusileido, godžiai jį apglėbė drėgnu savo moteriškumu. Paskui ji vėl pakilo, atsilošė, o jis viena ranka ją prilaikė, kad iš burnos nepaleistų spenelio, kol kita ranka glamonėjo kitą krūties kauburėlį.

Aila pati save kreipė sėdėdama ant jo organo, sulig kiekvienu brūkštelėjimu jusdama, kaip ją pripildo malonumas; ji sunkiai alsavo, kone rėkė. Staiga Jondalaro geismas, augęs sulig kiekvienu pakilimu ir nusileidimu, tapo nepakeliamas. Jis paleido Ailos krūtis, plaštakomis atsirėmė į žemę ir pradėjo kilnotis. Rėkė abu. Galingo malonumo bangos augo sulig kiekvienu stūmiu, kol su didžiuliu pliūpsniu ir kūną sudrebinančiu palengvėjimu pasiekė džiaugsmo viršūnę. Dar pora judesių, ir Jodalaras virto ant nugaros į žolę, nepaisė nė akmenuko po petimi. Aila kurį laiką tysojo kniūbsčia, padėjusi galvą jam ant krūtinės. Galiausiai ji atsisėdo. Jondalaras nusišypsojo, kai ji atsikėlė ir nuo jo nulipo. Jam būtų patikę ilgiau pagulėti šitaip susijungus, tačiau tikrai derėjo grįžti namo. Aila paėjėjo iki nedidelio upeliuko ir pritūpė apsiprausti. Jondalaras taip pat apsiprausė.

– Grįžę paplaukiosime ir nusiprausime, – pasakė jis.

– Žinau. Todėl pernelyg ir nesistengiau.

Apsivalymo ritualo, jei tai apskritai buvo įmanoma, Ailą išmokė genties motina Iza, nors abejojo, ar jos keistoji duktė, tokia aukšta ir nepatraukli,

kada juo pasinaudos. Aila buvo tokia skrupulinga, kad prausdavosi net užšalusiuose, apledėjusiuose upokšniuose. Jondalaras taip pat įprato apsiprausti, nors niekada nebuvo toks pedantiškas.

Kai Aila nuėjo pasiimti drabužių, nuleidęs galvą ir vizgendamas uodegą atspūdino Vilkas. Kelionėje jauną vilkiūkštį Ailai teko mokyti laikytis atokiau, kai jie su Jondalaru dalydavosi malonumais. Vyrą erzindavo, kai pilkis jiems trukdydavo, ir Aila nemėgo būti pertraukinėjama. Kadangi apsiuostinėti ir pažiūrėti, kuo jie užsiima, atėjusį žvėrį nepakako gana griežtai pavaryti šalin, Ailai tekdavo užnerti jam ant kaklo virvę ir kartais gana toli pririšti. Pamažu Vilkas išmoko nebelįsti prie šeimininkų, po to visada artindavosi atsargiai ir laukdavo, kol Aila duos jam ženklą, kad galima prie jos prieiti.

Arkliai, kantriai ganęsi netoliese, atėjo išgirdę švilpimą. Aila su Jondalaru nujojo prie plynaukštės krašto ir vėl sustojo pasižvalgyti po pagrindinės upės bei jos intakų slėnius ir pakrantėse stūksančias kalkakmenio uolas. Nuo aukštumos jie matė nedidelės upelės, atitekančios iš šiaurės vakarų, ir pagrindinio vandens srauto, kuris plūdo iš rytų į vakarus, santaką. Mažesnioji upė įtekėjo į Upę prieš pat jai sukant į pietus. Pietų pusėje, už virtinės mažesnių uolų, buvo matyti kalkakmenio blokas su didžiule išsikišusia atbraila – ilga priekine devintojo urvo terasa. Tačiau pažvelgus žemyn, į devintojo urvo namus, ne įspūdingas akmenų pastogės dydis prikaustė Ailos dėmesį, o kitas labai neįprastas darinys.

Labai seniai, kalnų formavimosi – orogenezės – metu, kai įspūdingos viršūnės smigo ir kilo tingiu geologinio laiko tempu, nuo pagrindinės uolos atskilo ir į upelį nukrito vulkaninės kilmės uolienos kolona. Akmenų siena, nuo kurios stulpas atskilo, stulpo struktūrą įgavo stingstančiai magmai virstant bazaltu – susiformavo didelės, kampais susijungiančios plokščiašonės kolonos.

Atlūžęs akmuo – kolonos formos bazalto gabalas, – nors ir stumiamas srautingų potvynių, tempiamas ledynų ledo, pliekiamas ir trankomas, išlaikė pradinę formą. Akmens kolona pamažu nusėdo vidinės jūros dugne, giliuose jūros gyvenimo nuosėdų kloduose, iš kurių formavosi kalkakmenis. Vėliau dėl žemės judesių jūros dugnas pakilo ir pamažu virto įstabiu aptakių kalvų ir uolų, išsidėsčiusių palei upių slėnius, kraštovaizdžiu.

Kai oras, vanduo ir vėjas didžiulėse stačiose kalkakmenio uolose skaptavo pastoges ir urvus, kuriuose vėliau įsikūrė zelandoniečiai, atsivėrė ir eratinis – ledyno iš toli atneštas, apdaužytas kolonos formos bazalto gabalas.

Tarsi vien pastogės dydžio nepakaktų vietos unikalumui išryškinti, devintojo urvo namus puošė keistas ilgas akmuo, styrantis didžiulės kalkakmenio iškyšos viršuje. Jis buvo giliai įsitvirtinęs į uolieną, bet kilo tokiu kampu, kad, dingojosi, tuojau nukris. Ta kolona buvo išskirtinis orientyras, dar labiau pabrėžiantis akmeninės devintojo urvo pastogės ypatingumą. Aila jį pamatė vos atvykusi ir sudrebėjo lyg atpažinusi. Atrodė, kad buvo mačiusi tai anksčiau.

– Ar tas akmuo turi vardą? – pasiteiravo ji, rodydama į akmenį.

– Jis vadinamas Krintančiu akmeniu, – atsakė Jondalaras.

– Tinkamas vardas, – pripažino Aila. – Regis, tavo motina minėjo tų upių pavadinimus?

– Pagrindinė upė iš tikrųjų pavadinimo neturi, – atsakė Jondalaras. – Visi paprasčiausiai vadina ją Upe. Dauguma žmonių ją laiko pagrindine krašto upe, nors ji nėra didžiausia. Į pietus nuo čia Upė įteka į kur kas didesnę. Tiesą sakant, aną vadiname Didžiąja upe. Prie Upės įsikūrę dauguma Zelandonijos urvų, ir visi supranta, kas turima omenyje, kai kas nors pasako „Upė“.

– Va tas nedidelis intakas vadinamas Miško upe, – toliau pasakojo Jondalaras. – Prie jos auga daug medžių. Tame slėnyje daugiau medžių nei kur kitur. Ten nedažnai medžiojama.

Aila linktelėjo.

Miško upės slėnis, iš dešinės įrémintas kalkakmenio uolų, o iš kairės – stačių kalvų, nebuvo panašus į paprastai atvirus, vešlius pagrindinės Upės ir gretimų intakų slėnius. Čia buvo tanku medžių ir augmenijos, ypač aukštupyje. Kitaip nei daugumos atvirų teritorijų, miškų medžiotojai nemėgo, nes medžioti čia buvo sudėtingiau. Tarp medžių ir krūmų pasislėpusius žvėris buvo sunkiau pastebėti, o tie, kurie klajojo kaimenėmis, dažniau rinkdavosi slėnius su dideliais žolės plotais. Kita vertus, slėnis teikė malkų statyboms, įrankiams ir laužams. Taip pat čia buvo renkami vaisiai ir riešutai bei kitokie augalai maistui ir kitoms reikmėms, į žabangus ir spąstus pakliūdavo smulkių žvėrelių. Krašte, kur buvo palyginti nedaug medžių, niekas nemenkino Miško upės slėnio vertės.

Šiaurės rytiniame devintojo urvo terasos gale, nuo kurio taip pat buvo matyti du upių slėniai, Aila pastebėjo gana didelio laužo likučius. Anksčiau jo nematė, buvo labiau susitelkusi į tai, kaip nulipti žemyn, į arklių pievą Miško upės slėnyje.

– Kodėl terasos gale yra tokia didelė laužavietė, Jondalarai? Negali būti dėl šilumos. Ar ji naudojama maistui ruošti?

– Tai signalinis laužas, – atsakė jis, o pamatęs sutrikusią jos miną, kalbėjo toliau: – Didelis signalinis laužas gali būti matomas iš gana toli. Laužais mes kitiems urvams siunčiame žinias, o jie jas perduoda savo signaliniais laužais.

– Kokias žinias?

– Oi, įvairiausias. Jie dažnai naudojami migruojant gyvūnams, kad medžiotojai žinotų, kas pastebėta. Kartais jie naudojami pranešti apie įvykius, susirinkimus ar kokius kitokius susitikimus.

– O kaip žinote, ką laužas reiškia?

– Paprastai sutariama iš anksto, ypač gyvūnų migracijos sezonu ar ruošiantis medžioklei. Dar yra tam tikri ugnies signalai, kurie reiškia, kad kažkam reikia pagalbos. Bet kuriuo metu pamatę ten degantį laužą žmonės žino, kad reikia į jį atkreipti dėmesį. Jei nesupranta, ką tai reiškia, siunčia bėgūną išsiaiškinti.

– Labai sumanu, – pagyrė Aila, o pagalvojusi pridūrė: – Tai panašu į genties ženklus ir signalus, tiesa? Bendravimas be žodžių.

– Niekada šitaip nepagalvojau, bet tikriausiai tu teisi, – pritarė Jondalaras.

Atgal jie grįžo kitu keliu. Jie patraukė link upės slėnio vingiuotu taku, kuris zigzagais sukiojosi žemyn statesne nuokalne viršuje, paskui suko į dešinę per žolę ir krūmus link ne tokio stataus skardžio. Kelias vedė palei plokščios žemumos kraštą dešiniuoju upės krantu ir tiesiai kirto Miško upės slėnį.

Grįždama Aila jautėsi atsipalaidavusi, tačiau nebuvo to jaudinančio laisvės pojūčio, lydėjusio išjojus. Nors visi žmonės, su kuriais susipažino iki šiol, jai patiko, vis dar laukė didžioji puota. Aila netroško šįvakar susitikti su kitais devintojo Zelandonijos urvo gyventojais. Ji nebuvo pratusi matyti tiek daug žmonių vienu metu.

Yhaha su Lenktynininku jie paliko vešlioje pievoje ir surado vietą, kur augo muilo šaknys, tačiau Jondalarui teko parodyti augalą – Ailai jis buvo nematytas. Ji atidžiai jį ištyrinėjo, įsidėmėjo jo ypatybes, kad įsitikintų, jog pažins ir kitą kartą, tada pasiėmė savo kapšelį su džiovintais cianotų žiedais.

Vilkas kartu su jais šoko į vandenį, tačiau pristigęs dėmesio ilgai jame neužsibuvo. Paplaukioję, kad išmirktų kelionės dulkės ir nešvarumai, žmonės muilo šaknį plokščio akmens įduboje akmeniu sutrynė su trupučiu vandens, kad išsiskirtų daug saponino turinčios putos. Iš pradžių išsitrynė patys, paskui kvatodami išmuilino vienas kitą ir nėrė į vandenį nusiplauti putų. Aila davė Jondalarui saujelę cianotų, kitus įtrynė į savo drėgnus plaukus. Šitie augalai taip stipriai neputojo, tačiau saldžiai ir gaiviai kvepėjo. Dar kartą nusiplovusi putas jaunoji moteris jau buvo pasiruošusi lipti iš vandens.

Nusisausinę minkštomis odomis, Aila su Jondalaru pasitiesė jas saulėkaitoje ir atsisėdo sušilti. Aila paėmė mamutojės Digijos dovanotas mamuto ilties šukas keturiais ilgais dantimis, tačiau pradėjus šukuotis Jondalaras ją sustabdė.

– Leisk man tave sušukuoti, – paprašė jis, imdamas šukas. Jam patiko šukuoti ištrinktus jos plaukus, jis mėgo jausti, kaip tanki drėgnų plaukų masė virsta minkštomis sruogomis. O Aila tuomet jausdavosi neįprastai lepinama.

– Man patinka tavo motina ir sesuo, – pasakė ji, sėdėdama nugara į Jondalarą. – Ir Vilomaras.

– Tu jiems irgi patinki.

– Joharanas atrodo geras vadas. Ar žinai, kad jūsų su broliu kaktos raukšlės vienodos? – paklausė ji. – Jis man patiks, atrodo toks pažįstamas.

– Jį pakirto gražioji tavo šypsena, – pripažino Jondalaras. – Kaip ir mane.

Aila trumpam nutilo. Jos mintis atskleidė kita pastaba.

– Nesakei, kad jūsų urve gyvena tiek daug žmonių. Tarsi visas genties sambūris gyventų vienoje vietoje, – pastebėjo ji. – Regis, tu visus juos pažįsti. Nežinau, ar aš kada juos pažinsiu.

– Nesijaudink, pažinsi. Ilgai netruks, – pažadėjo jis, mėgindamas įveikti itin varginantį plaukų kaltūną. – Oi, atsiprašau. Per stipriai pešu?

– Ne, viskas gerai. Džiaugiuosi, kad galiausiai susipažinau su tavąja Zelandone. Ji išmano gydymą; bus nuostabu su ja apie tai pasikalbėti.

– Ji galinga moteris, Aila.

– Akivaizdu. Ar seniai ji yra zelandonė?

– Leisk pagalvoti, – atsakė jis. – Tikriausiai ja tapo man išėjus gyventi su Dalanaru. Tada vis dar galvojaü apie ją kaip apie Zoleną. Ji buvo graži. Geidulinga ir patraukli. Ji niekada nebuvo liesa, tačiau kuo toliau, tuo labiau panėšėja į Didžiąją Motiną. Man regis, tu jai patikai, – jis akimirkai nustojo šukuoti, patylėjo, paskui pradėjo juoktis.

– Kas čia juokingo? – nustebo Aila.

– Klausiausi tavo pasakojimo apie tai, kaip mane radai. Apie Mažylį ir visa kita. Ji tau dar užduos klausimų, gali neabejoti. Stebėjau jos išraišką. Kaskart, kai atsakydavai, jai norėjosi užduoti dar tris klausimus. Tu tik žadinai jos smalsumą. Kaskart. Tu paslaptis. Netgi man. Ar žinai, kokia tu išskirtinė, moterie?

Ji atsisuko, o vyras žvelgė į ją mylinčiomis akimis.

– Duok man truputį laiko, ir aš tau parodysiu, koks išskirtinis tu moki būti, – atsakė ji, o veide pasklido tingi, jausminga šypsena. Jondalaras pasilenkė jos pabučiuoti.

Pasigirdo juokas, ir abu krūptelėję apsidairė.

– Oi, ar sutrukdžiau? – tarė moteris. Tai buvo patraukliorji šviesiaplaukė tamsiai pilkomis akimis, klausiusi Folaros pasakojimo apie parvykusius keliautojus. Kartu su ja buvo dar dvi moterys.

– Marona! – susiraukęs šūktelėjo Jondalaras. – Ne, nesutrukdei. Tiesiog nustebau tave matydamas.

– Kodėl nustebai mane matydamas? Gal manei, kad aš netikėtai išvykau į kelionę? – įgėlė Marona.

Jondalaras ėmė rangytis ir dirstelėjo į Ailą, kuri stebeilijo į moterį.

– Ne. Žinoma, ne. Tikriausiai tiesiog nustebau.

– Mes išėjome pasivaikščioti ir netikėtai pamatėme jus čia. Prisipažįstu, Jondalarai, negalėjau atsispirti norui tave sugėdinti, troškau, kad pasijustum nesmagiai. Šiaip ar taip, mudu pasižadėję.

Jie nebuvo pasižadėję oficialiai, tačiau Jondalaras nesiginčijo. Jis žinojo, kad Marona buvo susidariusi kitokį įspūdį.

– Nenumaniau, kad vis dar čia gyveni. Galvojau, susijungei su vyru iš kokio kito urvo, – pasakė Jondalaras.

– Buvau susijungusi, – atsakė ji. – Tai ilgai netruko, todėl grįžau, – ji nužiūrinėjo tvirtą, įdegusį nuogą vyro kūną labai gerai pažįstamu žvilgsniu. – Nedaug pasikeitei per penkerius metus, Jondalarai, išskyrus kelis bjaurius randus, – ji atsisukusi nudelbė Ailą. – Nors iš tikrųjų atėjome ne su tavimi kalbėtis. Atėjome susipažinti su tavo drauge, – pareiškė Marona.

– Ji šįvakar oficialiai bus pristatyta visiems, – Ailą užstojo Jondalaras.

– Šitai jau girdėjome. Nereikia jokių oficialių pristatymų. Norėjome ją pasveikinti, kad pasijustų mylima.

Jondalaras nelabai galėjo išsisukti nepristatęs moterų.

– Aila iš mamutojų Liūto stovyklos, čia Marona iš devintojo Zelandonijos urvo ir jos draugės, – jis įsižiūrėjo atidžiau: – Portula iš penktojo urvo? Ar tai tu? – pasitikslino Jondalaras.

Moteris nusišypsojo ir paraudo patenkinta, kad ją prisiminė. Marona susiraukusi ją nudelbė.

– Taip, aš Portula, tačiau dabar iš trečiojo urvo.

Moteris tikrai neužmiršo Jondalaro: jis buvo išrinktas jos pirmajam ritualui. O vyras prisiminė, kad ji buvo iš tų jaunų moterų, kurios sekiojo jį vėliau, mėgino užklupti vieną, nors po pirmojo ritualo jaunuoliams buvo uždrausta bendrauti bent metus. Portulos įkyrumas sugadino prisiminimus apie ceremoniją, po kurios Jondalarui paprastai likdavo šiltas švelnumas ir prieraišumas jaunai moteriai.

– Nemanau, kad pažįstu kitą tavo draugę, Marona, – tarė Jondalaras.

Moteris atrodė kiek jaunesnė nei kitos dvi.

– Aš esu Lorava, Portulos sesuo, – prisistatė ji.

– Mes susipažinome per mano jungtuves su vyru iš penktojo urvo, – paaiškino Marona. – Jos atvyko manęs aplankyti, – ji atsisuko į Ailą. – Sveikinam tave, Aila iš mamutojų.

Aila atsistojo atsakyti į pasveikinimą. Nors paprastai jai nebūtų rūpėję, dabar jautėsi kiek sutrikusi, kad nuoga sveikinasi su nepažįstamomis moterimis. Ji ant juosmens apsivyniojo šluostymosi odą, ant kaklo užsirišo amuletą.

– Sveikinu tave, Marona iš devintojo Zelandonijos urvo.

Aila tarė gomurinį „r“, kalbėjo su ypatingu gerkliniu akcentu, iš kurio akimirksniu atspėdavai, kad ji svetimšalė.

– Sveikinu tave, Portula iš penktojo urvo, sveikinu ir tavo seserį Loravą, – tęsė ji.

Jaunesnioji moteris ėmė krizenti iš juokingos Ailos kalbėsenos, o paskui pabandė tai paslėpti. Jondalarui pasidingojo, kad pastebėjo vypsnį Maronos veide. Jo kaktoje susimetė raukšlės.

– Noriu padaryti daugiau, nei tik tave pasveikinti, Aila, – tarė Marona. – Nežinau, ar Jondalaras kada minėjo, tačiau, kaip dabar jau žinai, mes buvome pasižadėję, kai jis staiga nusprendė leistis į didžiąją kelionę. Esu tikra, privalai žinoti, kad nebuvau tuo labai patenkinta.

Jondalaras mėgino sugalvoti būdą, kaip apsisaugoti nuo, nė neabejojo, beprasidedančio keršto. Marona leis Ailai suprasti, kad yra labai nelaiminga, priekaištaus jai dėl Jondalaro sprendimo. Vis dėlto moteris jį nustebino.

– Tai buvo praeityje, – tarė Marona. – Jei atvirai, metų metus neprisiminiau Jondalaro, kol šiandien nepasirodėt. Kiti žmonės gal nėra tokie užmaršūs, jie mėgsta tuščiai taukšti. Noriu suteikti jiems dingstį kalboms, parodyti, kad galiu pasveikinti tave tinkamai, – Marona mostelėjusi į pokalbį įtraukė drauges. – Ketiname mano kambaryje ruoštis jūsų sutiktuvėms šįvakar ir pagalvojom, gal norėtum prisijungti prie mūsų, Aila? Mano pusseserė Vilopė jau ten – juk prisimeni Vilopę, Jondalarai? Pamaniau, Ailai bus proga susipažinti su keliomis moterimis prieš oficialius šio vakaro prisistatymus.

Aila pastebėjo tam tikrą įtampą, ypač tarp Jondalaro ir Maronos, tačiau tokiomis aplinkybėmis tai nebuvo keista. Jondalaras buvo minėjęs, kad beveik pasižadėjo Maronai prieš išvykdamas, ir Aila galėjo įsivaizduoti, kaip pati jaustųsi tos moters vietoje. Tačiau Marona atvirai viską išsakė, o Aila iš tikrųjų norėjo geriau susipažinti su kai kuriomis moterimis.

Jai trūko moterų draugijos. Augdama ji pažinojo labai mažai bendraamžių. Tikra Izos duktė Uba buvo jai kaip sesuo, bet daug jaunesnė. Be to, nors Ailai patiko visos Bruno genties moterys, jos buvo kitokios. Kad ir kaip Aila stengėsi būti gera genties moteris, kai kurių dalykų ji negalėjo

pakeisti. Tik apsigyvenusi su mamutojais ir susipažinusi su Digija įvertino, kaip smagu persimesti žodžiu su bendraamžiu. Ji ilgėjosi Digijos ir Tolijos iš šaramudojų, kurios greitai tapo nepamirštamomis bičiulėmis.

– Dėkoju, Marona. Mielai eisiu su jumis. Daugiau nieko neturiu, – tarė ji ir greitai apsirengė paprastus, dėmėtus kelioninius drabužius, – bet Martona su Folara padės man pasisiūti. Norėčiau pamatyti, ką jūs vilkite.

– Gal mes galėsime tau įteikti keletą daiktų kaip pasveikinimo dovaną, – pažadėjo Marona.

– Ar parneši šitą šluostymosi odą, Jondalarai? – paklausė Aila.

– Žinoma, – atsakė vyras. Jis prisitraukęs Ailą brūkštelėjo skruostu per jos veidą, ir ji nuėjo su trimis moterimis.

Stebint jas einančias Jondalaro nerimo raukšlės gilėjo. Nors oficialiai Maronai jis nesipiršo, leido jai patikėti, kad kitą vasaros susirinkimą jiedu susijungs, ir ji kurpė planus. Tačiau Jondalaras su savo broliu Tonolanu išėjo į kelionę ir nebepasirodė. Maronai turėjo būti sunku.

Jondalaras nemylėjo Maronos. Be abejonės, ji buvo graži. Dauguma vyrų laikė ją gražiausia ir geidžiamiausia vasaros susirinkimų moterimi. Nors pats Jondalaras nevisiškai tam pritarė, Marona tikrai turėjo, kuo pasigirti, kai ateidavo laikas dalytis Doni malonumų dovana. Ji tiesiog nebuvo toji, kurios jis geidė labiausiai. Bet žmonės kalbėjo, kad jie tobulai vienas kitam tinka. Jondalaras su Marona taip gerai atrodė kartu, kad visi manė, jog jie sumegs mazgą. Jis taip pat daugiau ar mažiau to tikėjosi, žinojo, kad vieną dieną teks dalytis židiniu su moterimi ir jos vaikais. Kadangi Zolenos, vienintelės moters, kurios troško, turėti negalėjo, kuo puikiausiai galėjo susijungti ir su Marona.

Jondalaras sau to nepripažino, bet nusprendus iškeliauti su Tonolanu gerokai palengvėjo. Tuo metu tai atrodė lengviausias būdas išsilaisvinti. Jondalaras neabejojo, kad Marona greitai susiras kitą vyrą. Ji ir minėjo, kad susirado, bet neilgam. Jis tikėjosi rasti ją su vaikų pilnu židiniu. Stebėtina, bet Marona ničnieko neužsiminė apie vaikus.

Jondalaras nesitikėjo, kad grįžęs ras ją nesusijungusią. Marona vis dar buvo labai graži, tačiau turėjo bjaurių būdo bruožų. Kartais ji būdavo labai pikta ir kerštinga. Jondalaro kaktoje vis gilėjo nerimo raukšlės stebint, kaip Aila su trimis moterimis eina link devintojo urvo.

6

Vilkas pastebėjo Ailą, einančią taku per arklių pievą su trimis moterimis, ir pasileido prie jos. Pamačiusi didžiulį plėšrūną Lorava suspiegė, Portula aiktelėjo ir panikos apimta ėmė dairytis, kur čia sprukti, o Marona perbalo iš baimės. Vos pamačiusi Vilką Aila dirstelėjo į moteris, įvertino jų reakciją ir greitai davė jam ženklą pasilikti.

– Stok, Vilke! – garsiai tarė ji labiau dėl moterų nei tam, kad sustabdytų žvėrį, nors žodžiai tikrai sustiprino ženklo poveikį. Vilkas čia pat sustojo ir stebėjo Ailą, budriai laukdamas signalo prisiartinti.

– Ar norėtumėte susipažinti su Vilku? – pasiteiravo ji. Matydama, kad moterys vis dar išsigandusios, pridūrė: – Jis jūsų nesužeis.

– Kodėl turėčiau norėti pažindintis su žvėrimi? – sviedė Marona.

Jos balso tonas privertė Ailą atidžiau įsižiūrėti į šviesiaplaukę. Ji įžvelgė baimę ir, stebėtina, pasišlykštėjimą, netgi pyktį. Baimę Aila galėjo suprasti, tačiau kitos Maronos reakcijos atrodė nederamos. Tikrai ne tokią reakciją gyvūnas dažniausiai sužadindavo. Kitos dvi moterys pažvelgė į Maroną, paskui, regis, sekdamos jos pavyzdžiu taip pat niekaip neparodė, kad norėtų suartėti su Vilku.

Aila matė, kad Vilkas darosi vis budresnis. „Jis tikriausiai taip pat kažką jaučia“, – pagalvojo ji.

– Vilke, eik, surask Jondalarą, – tarė ji, davusi jam signalą bėgti. Gyvūnas dar kiek luktelėjo ją stebėdamas, paskui šoko į krūmus, o Aila kartu su trimis moterimis pradėjo kilti taku link didžiulės devintojo urvo akmeninės pastogės.

Pakeliui jos sutiko keletą žmonių. Visi tučtuojau kaip nors sureaguodavo pamatę atvykėlę su tomis moterimis. Vieni žvelgė klausiamai,

kiti suglumę šypsojosi, treti atrodė nustebę, netgi apstulbę. Tiktai maži vaikai, regis, nekreipė į jas jokio dėmesio. Aila negalėjo to nepastebėti ir truputį sunerimo.

Ji, nors neakivaizdžiai, pasitelkusi genties moterų metodą tyrinėjo Maroną ir jos drauges. Niekas nėra mažiau įtartinas kaip genties moteris. Jos moka tyliai susilieti su aplinka, tarsi pradingti. Atrodo, kad jos nepastebi nieko aplinkui, tačiau tai klaidingas įspūdis.

Vos ne nuo kūdikystės mergaitės yra mokomos niekada nespoksoti, netgi tiesiai nežiūrėti į vyrą, niekada neįkyrėti, ir vis dėlto tikimasi, kad moteris akimirksniu supras, ko vyrui reikia arba kad jis laukia jos dėmesio. Dėl to genties moterys išmoko būti atidžios ir susitelkusios, labai greitai žvilgsniu aprėpti ir tiksliai įvertinti reikšmingą pozą, judesiu bei išraiška perduodamą informaciją. Jos labai retai apsirikdavo.

Aila buvo įgudusi kaip ir bet kuri kita genties moteris, nors šito gyvenimo gentyje palikimo nevertino taip, kaip gebėjimo skaityti kūno kalbą. Stebėdama moteris ji tapo atsargi ir vėl pradėjo galvoti apie Maronos motyvus būti su ja draugiškai, tačiau kol kas nenorėjo daryti jokių prielaidų.

Jau atsidūrusios po akmens atbraila jos priėjo prie nemažo namelio beveik pačiame erdvės viduryje. Marona įsivedė viešnią vidun. Čia ją pasveikino dar viena moteris, kuri, regis, jų laukė.

– Aila, tai mano pusseserė Vilopė, – pasakė Marona, eidama per pagrindinį kambarį į šoninį miegamąjį. – Vilope, čia Aila.

– Sveika, – pasakė Vilopė.

Po tikrai oficialių pristatymų Jondalaro giminaičiams šitoks atsainus supažindinimas su pussesere, nerodant jokio svetingumo, nors ji pirmą kartą lankėsi šiuose namuose, Ailai pasirodė keistas. Tai nederėjo su elgesiu, kurio ji jau tikėjosi iš zelandoniečių.

– Sveika, Vilope, – atsiliepė Aila. – Ar tai tavo namai?

Vilopę nustebino neįprasta Ailos tartis. Iki šiol negirdėjusiai jokios kitos kalbos, tik savo, moteriai netgi buvo sunkoka suprasti nepažįstamąją.

– Ne, – pertraukė Marona. – Čia mano brolio, jo moters ir trijų jos vaikų namai. Mes su Vilope gyvename kartu su jais. Dalijamės šiuo kambariu.

Aila greitai apsidairė pertvaromis atskirtoje erdvėje: panašiai buvo padalytas ir Martonos būstas.

– Ketiname šio vakaro šventei pasidaryti šukuosenas ir pasigražinti veidus, – pasakė Portula. Ji įsiteikiamai nusišypsojo Maronai, bet šypsena tapo vypsniu, kai vėl atsigręžė į Ailą. – Pamanėm, gal norėsi pasiruošti kartu su mumis.

– Ačiū, kad pakvietėte. Norėčiau pamatyti, ką jūs darysite, – tarė Aila. – Nežinau zelandoniečių papročių. Kartais mano draugė Digija sušukuodavo man plaukus, tačiau ji mamutojė ir gyvena labai toli nuo čia. Žinau, kad niekada daugiau jos nepamatysiu, labai jos ilgiuosi. Gera turėti draugių.

Portulą nustebino ir sujaudino atviras ir draugiškas atvykėlės atsakas; jos vypsnys sušilo ir tapo tikra šypsena.

– Kadangi tai tavo sutiktuvių šventė, – tarė Marona, – nusprendėme padovanoti tau ką nors apsivilkti. Paprašiau pusseserės, kad parinktų tinkamų drabužių. Galėsi pasimatuoti, Aila, – Marona nužvelgė aplinkui išdėliotus apdarus. – Puikiai parinkai, Vilope.

Lorava sukikeno. Portula nusigręžė.

Aila pastebėjo keletą apdarų, paskleistų ant patalo ir ant grindų, daugiausia kelnių ir ilgarankovių marškinių arba tunikų. Paskui ji apžiūrėjo, kuo vilki visos keturios moterys.

Vilopė, iš pažiūros vyresnė už Maroną, vilkėjo gana dukslų drabužį, panašų į išdėliotuosius. Visai jaunutė Lorava buvo apsivilkusi trumpą berankovę odos tuniką, sujuostą ties šlaunimis, sukirptą kažkaip kitaip nei Ailai pasiūlyti apdarai. Gana apkūni Portula segėjo platų sijoną iš kažkokios pluoštinės medžiagos, vilkėjo laisvą palaidinę su ilgais kutais, kurie krito ant sijono. Liesa, gražiai sudėta Marona vilkėjo berankovę labai trumpą palaidinę, atvirą priekyje, gausiai išpuoštą karoliukais ir plunksnomis, su rausvais kutais apačioje, kurie baigėsi vos žemiau juosmens, ir strėnjuostę primenantį sijoną, panašų į tokį, kokį Aila juosėsi karštymečiu kelionėje.

Jondalaras jai parodė, kaip paėmus stačiakampę minkštos odos atraižą prakišti ją tarp kojų ir juostele surišti aplink juosmenį. Ilgiesiems galams nukarus nugaroje ir priekyje, juos sutraukus šonuose išeidavo strėnjuostė, primenanti trumpą sijonuką. Aila pastebėjo, kad Maronos sijonas buvo su

kutais ir priekyje, ir nugaroje. Šonuose iš abiejų pusių medžiaga nebuvo sutraukta, todėl ilgos, nuogos, dailios kojos buvo matyti nuo pat klubo. Juostelę moteris buvo sujuosusi žemai, beveik ant šlaunų, todėl kutai jai einant siūbavo. Aila pagalvojo, kad Maronos drabužiai – labai trumpas viršus, kuris nesusisiekia priekyje ir negali būti užsegtas, bei menka strėnjuostė – atrodo jai per maži, tarsi būtų pasiūti vaikui, ne moteriai. Vis dėlto ji buvo tikra, kad šviesiaplaukė tikslingai ir labai rūpestingai pasirinko savo apdarą.

– Aila, išsirink ką nors, – pasiūlė Marona, – o paskui padarysime tau šukuoseną. Norime, kad tau šis vakaras būtų ypatingas.

– Visi šie daiktai atrodo tokie dideli ir sunkūs, – tarė Aila. – Ar nebus per karšta?

– Vakarais atvėsta, – atsakė Vilopė, – o šitie drabužiai ir turi būti didoki. Kaip šitas, – ji pakėlė rankas, kad matytųsi, kokia laisva jos palaidinė.

– Štai, pasimatuok šitą, – tarė Marona, imdama tuniką. – Parodysim, kaip ją dera vilkėti.

Aila nusivilko savo tuniką, paskui nusiėmė nuo kaklo ir ant lentynos padėjo amuletą. Moterys padėjo jai per galvą užsimauti kitą tuniką. Nors ji buvo aukštesnė už visas keturias drauges, tunika nukaro žemiau kelių, o ilgos rankovės krito žemiau pirštų galiukų.

– Per didelė, – pasakė Aila. Ji nematė Loravos, tačiau pasidingojo, kad už nugaros girdi prislopintus garsus.

– Ne, ne per didelė, – plačiai nusišypsojo Vilopė. – Paprasčiausiai trūksta diržo, ir turėtum paraitoti rankoves. Kaip aš, matai? Portula, atnešk diržą.

Apkūnioji moteris atnešė diržą, tačiau nebesišypsojo, nors Marona ir jos pusseserė šypsojosi gerokai perdėtai. Paėmusi diržą dailioji šviesiaplaukė juo apjuosė Ailą.

– Surišk jį žemai, šitaip, ant šlaunų, ir išleisk palaidinę, tada kraštas nukars. Matai?

Ailai vis tiek atrodė, kad medžiagos gerokai per daug.

– Ne, nemanau, kad šita tinka. Ji tikrai per didelė. Pažiūrėkit į šitas kelnes, – ji paėmė tas, kurios gulėjo greta tunikos, ir iškėlė priešais save. – Juosmuo gerokai per aukštai, – Aila nusitraukė tuniką per galvą.

– Gerai jau, – nusileido Marona. – Pasimatuok kitą.

Jos išrinko kitą apdarą, kiek mažesnį ir labai sudėtingai išpuoštą mamuto ilties karoliukais ir kiaukutais.

– Šita labai graži, – pasakė Aila, žvelgdama į tunikos priekį. – Beveik per graži...

Lorava keistai šnirpštelėjo, ir Aila į ją dirstelėjo, tačiau mergina nusisuko.

– Tačiau tikrai labai sunki ir per didelė, – kalbėjo Aila, imdama kitą tuniką.

– Tikriausiai galvoji, kad jos per didelės, nes nesi pratusi prie zelandoniškų drabužių, – susiraukusi pasakė Marona, o paskui nušvito šypsena. – Gal tu ir teisi. Luktelk. Man regis, žinau, kas tiks tiesiog tobulai, be to, drabužiai ką tik pasiūti, – iš miegamojo ji nuėjo į kitą būsto dalį. Netrukus grįžo dar vienu apdaru nešina.

Šis buvo kur kas mažesnis ir lengvesnis. Aila pasimatavo. Aptemptos kelnės siekė tik iki pusės blauzdų, tačiau gražiai apgulė juosmenį, priekyje buvo susiaučiamos ir susirišamos tvirtu lanksčiu dirželiu. Viršutinę dalį atstojo berankovė tunika su gilia trikampio formos iškirpte priekyje, kuri buvo suvarstyta siaura odos juostele. Tunika buvo truputį per ankšta, ir Aila negalėjo jos tvirtai suvarstyti, tačiau atlaisvinus juostelę atrodė neblogai. Kitaip nei kiti drabužiai, šis buvo paprastas, nepuoštas, pasiūtas iš minkštos odos ir švelniai gludo prie kūno.

– Labai patogu, – pastebėjo Aila.

– Kaip tik turiu puošmeną – Marona parodė diržą, įmantriu raštu supintą iš įvairiaspalvių sruogų.

– Dailiai padarytas ir labai įdomus diržas, – pastebėjo Aila, o Marona užrišo jį viešniai ant juosmens. Aila buvo patenkinta. – Šitas tiks, – pasakė ji. – Dėkoju už dovaną, – ji užsirišo amuletą ir sulankstė savo kitus drabužius.

Lorava užspringo ir užsikosėjo.

– Man reikia atsigerti, – pasakė ji ir išlėkė iš kambario.

– Dar turi leisti man tave sušukuoti, – plačiai nusišypsojo Vilopė.

– Pažadu sutvarkyti tavo veidą, kai išgražinsiu Portulos, – pasakė Marona.

– Sakei, kad ir mane sušukuosi, Vilope, – priminė Portula.

– Ir man žadėjai, – nuo įėjimo atsiliepė Lorava.

– Jei jau praėjo kosulio priepuolis, – griežtai nudelbė jaunąją moterį Marona.

Kol Vilopė šukavo ir čiupinėjosi su jos plaukais, Aila susidomėjusi stebėjo, kaip Marona puošia kitų dviejų moterų veidus. Ji naudojo sustingusius riebalus, sumaišytus su smulkiai sutrinta raudonąja bei geltonąja ochra, kad paryškintų lūpas, skruostus ir kaktą, o mišiniu su anglimi pabrėžė akis. Paskui ryškesniais tų pačių spalvų atspalviais ant jų veidų ji kruopščiai nupiešė iš taškų, lenktų linijų ir įvairių kitų formų susidedantį raštą, kuris priminė Ailai jau matytas kitų žmonių tatuiruotes.

– Dabar leisk išgražinti tavo veidą, Aila, – tarė Marona. – Man regis, Vilopė šukuoseną jau baigė.

– O, taip! – patikino Vilopė, – baigiau. Tegu Marona imasi veido.

Nors moterų veidų puošmenos buvo įdomios, Ailos sumanymas neviliojo. Martonos namelyje ir spalvos, ir puošmenos buvo subtilios ir labai maloniai nuteikiančios. Aila nebuvo tikra, kad jai patinka, kaip atrodo šios moterys. Visko atrodė per daug.

– Ne... Nemanau, – pasakė Aila.

– Tačiau privalai! – nusivylusi tarė Lorava.

– Visos gražinasi, – pabrėžė Marona. – Tu būsi vienintelė nenusidažiusi veido.

– Taip, tegu Marona dažo. Šitaip daro visos moterys, – žodžius bėrė Vilopė.

– Tikrai turėtum pasipuošti, – ragino Lorava. – Visos trokšte trokšta, kad Marona išpieštų veidą. Tau pasisekė, kad ji sutiko tai padaryti.

Spaudimas buvo toks stiprus, kad Aila norėjo priešintis. Martona nieko neužsiminė apie tai, jog derėtų ištapyti veidą. Aila nenorėjo skubėti, geriau jau išsiaiškinti, kaip derėtų elgtis, o ne būti verčiamai laikytis nežinomų papročių.

– Ne, ne šįkart. Gal vėliau, – pasakė Aila.

– Oi, nagi, išdrįsk. Nesugadink visko, – ragino Lorava.

– Ne! Nenoriu, kad man išpieštų veidą, – taip ryžtingai atsisakė Aila, kad merginos galiausiai nustojo ją spausti.

Aila stebėjo, kaip moterys daro viena kitai šukuosenas iš sudėtingų kasų ir pynių, patraukliai sudėlioja puošnias šukas ir smeigtukus. Galiausiai jos įsisegė veido papuošalus. Aila net nepastebėjo skylučių tam tikrose veido vietose, kol zelandonietės neįsivėrė žiedų į ausų lezgelius ir kaiščius primenančių puošmenų į nosis, skruostus bei po apatinėmis lūpomis. Dabar buvo matyti, kad piešti raštai skirti įvertiesiems papuošalams pabrėžti.

– Nejaugi neturi nė vienos skylutės? – nustebo Lorava. – Turėsi kelias prasidurti. Blogai, kad negalime to padaryti dabar.

Aila nenorėjo būti badoma. Na, gal kada ir prasidurs ausų lezgelius, kad galėtų nešioti auskarus, kuriuos atsigabeno iš mamutų medžiotojų vasaros susirinkimo. Ji stebėjo, kaip draugės aplink kaklus rišasi karolius ir karulius, ant rankų maunasi apyrankes.

Ji pastebėjo, kad moterys kartkartėmis dirsčioja kažkur už pertvaros. Galiausiai, kai truputį pabodo visas tas šukavimasis ir pustymasis, Aila atsistojo ir nuėjo pažiūrėti, kur jos vis žvalgosi. Dar išgirdo, kaip Lorava aikteli, pamatė nujuodintą švytinčią medžio plokštę, panašią į veidrodį Martonos namuose, ir dirstelėjo į save.

Pamačiusi atvaizdą Aila neapsidžiaugė. Jos plaukai buvo supinti ir suraityti, tačiau kažkaip keistai ir nepatraukliai, o ne gražiai simetriškai, kaip kitų moterų. Ji matė, kaip Vilopė su Marona susižvalgo, paskui nusisuka. Visos vengė atvirai į ją žiūrėti. Vyko kažkas keista, Ailai neatrodė, jog tai smagu. Jai tikrai nepatiko šukuosena.

– Verčiau eisiu palaidais plaukais, – tarė Aila ir pradėjo traukti šukas, smeigtukus bei raištelius. – Jondalarui taip patinka.

Ištraukusi visus nereikalingus daiktus ji paėmė šukas ir perbraukė jomis per ilgus, tankius, šviesius plaukus, kurie buvo ką tik ištrinkti ir natūraliai susibangavę. Ji pasitaisė amuletą aplink kaklą – nemėgo be jo būti, nors dažnai nešiodavo po drabužiais, tada pažvelgė į save veidrodyje. Galbūt kurią dieną ji pripras prie šukuosenų, tačiau dabar kur kas geriau atrodė natūraliai krintantys plaukai. Ji dirstelėjo į Vilopę ir nusistebėjo, kodėl ta moteris nematė, kaip keistai viešnia atrodo sušukuota.

Aila veidrodyje matė savo odinį amuletą ir bandė pažvelgti į jį kito žmogaus akimis. Išsipūtęs nuo viduje esančių daiktelių, gerokai patamsė-

jęs nuo prakaito ir dėvėjimo, nedidelis išpuoštas krepšelis iš pradžių buvo skirtas siuvimo rinkiniui nešioti. Dabar tik patamsėję koteliai teliko iš to, kas kadaise buvo baltų plunksnų puošmena palei apatinį kraštą, tačiau mamutų ilčių karoliukų raštas vis dar buvo sveikas ir gana įdomiai atrodė prie paprastos odos tunikos. Aila nusprendė, kad amuletas turi matytis.

Ji prisiminė, jog būtent jos draugė Digija įkalbėjo kaip amuletą nešioti šitą kapšelį, pamačiusi paprastą ir purviną Ailos anksčiau dėvėtąjį. Dabar ir šis buvo senas, susidėvėjęs. Aila pagalvojo, jog derėtų kuo greičiau pasidaryti naują. Pasikeis kapšelį, tačiau šito neišmes, jame slypi per daug prisiminimų.

Moteris girdėjo, kad lauke vyksta visokia veikla. Ji jau pavargo stebėti keturias drauges, Ailos akimis žiūrint, nereikšmingai, visai nepastebimai vis tobulinančias viena kitos veidus ar plaukus. Galiausiai pasigirdo gremžimas į žaliaminės odos pertvarą prie namelio angos.

– Visi laukia Ailos, – šūktelėjo mergina, labai panašu, kad Folara.

– Pasakyk, kad ji netrukus ateis, – atsiliepė Marona. – Ar tikrai neleisi man nė trupučio išpiešti tavo veido, Aila? Šiaip ar taip, tai tavo šventė.

– Ne, tikrai nenoriu.

– Na, jei jau tavęs laukia, tai gal turėtum eiti. Mes netrukus ateisime, – tarė Marona. – Dar turime persirengti.

– Geriau eisiu, – Aila apsidžiaugė dingstimi sprukti. Atrodė, jau taip seniai čia lindi. – Ačiū už dovaną, – padėkojo ji. – Drabužiai tikrai labai patogūs, – ji pasiėmė savo nudėvėtą tuniką, trumpas kelnes ir išėjo.

Po iškyša nieko nebuvo matyti; Folara nuėjo jos nelaukusi. Aila nudrožė į Martonos namelį ir savo senus drabužius padėjo viduje, tada spėriai patraukė link minios žmonių, kurią matė lauke tolėliau, už aukštos akmens iškyšos šešėlio, saugančio apačioje prisiglaudusius statinius.

Ailai išėjus į vėlyvos popietės saulę, arčiausiai buvusieji ją pastebėję nuščiuvo ir įsmeigė akis. Ją pamatė dar keli, žioplių minia gausėjo, žmonės kumščiojo kaimynus, ragino juos pasižiūrėti. Aila pradėjo eiti lėčiau, paskui sustojo ir ėmė žvalgytis į žmones, kurie žiūrėjo į ją. Netrukus visos kalbos nutilo. Staiga toje tyloje kažkam nepavyko užgniaužti juoko. Paskui nusijuokė dar vienas žmogus, antras, trečias, ir netrukus jau visi šiurkščiai kvatojosi.

„Kodėl jie juokiasi? Ar jie šaiposi iš manęs? Ar kažkas negerai? – Aila išraudo, pasijuto sutrikusi. – Padariau kažkokią šiurkščią klaidą?" Ji apsidairė ir norėjo pabėgti, bet nežinojo, į kurią pusę sprukti.

Staiga pamatė, kaip link jos dideliais žingsniais piktai drožia Jondalaras. Iš kitos pusės skubinosi Martona.

– Jondalarai! – šūktelėjo Aila. – Kodėl visi iš manęs juokiasi? Kas negerai? Ką padariau? – ji nė nesuvokdama kalbėjo mamutojiškai.

– Tu vilki berniukiškus žieminius apatinius. Tokius diržus juosiasi jaunuoliai per įšventinimo į vyrus apeigas, kad žmonės žinotų, jog jie pasiruošę Doni moteriai, – taip pat mamutojiškai paaiškino Jondalaras. Jis tūžo, kad atsidūrusi tarp jo žmonių Aila pačią pirmąją dieną tapo tokio žiauraus pokšto auka.

– Kur gavai tuos drabužius? – priėjusi pasiteiravo Martona.

– Marona, – už ją atsakė Jondalaras. – Kai buvome prie upės, ji pakvietė Ailą kartu pasiruošti šio vakaro šventei. Turėjau suprasti, jog bus sumaniusi kokį suktą planą, kad man atkeršytų.

Visi atsisukę sužiuro Maronos brolio namelio link. Iškyšos šešėliuose glaudėsi keturios moterys. Jos laikėsi už šonų, šliejosi viena į kitą ir taip kvatojosi iš moters, kurią apgaule privertė apsivilkti visiškai netinkamus berniukiškus drabužius, kad ašaros sruvo jų veidais ir išterliojo taip rūpestingai išgražintus veidus raudonais ir juodais dryžiais. Aila suvokė, kad jos patiria didelį malonumą šitaip ją sutrikdžiusios, įstūmusios į nemalonią padėtį.

Stebint moteris viduje jai sukilo pyktis. Tai tokią dovaną jos norėjo jai įteikti? Šitaip pasveikinti? Norėjo, kad žmonės iš jos juoktųsi? Staiga ji suprato, kad viskas, ką jos buvo jai paruošusios, visiškai nederėjo moteriai. Tapo akivaizdu, kad visi drabužiai buvo vyriški. Ir ne tik drabužiai, suvokė Aila. Ar dėl to jos taip keistai supynė jai plaukus? Kad žmonės iš jos juoktųsi? Ar jos ketino ištapyti jos veidą taip, kad vos į ją pažvelgus imtų juokas?

Aila labai mėgo juoktis. Kai gyveno gentyje, kol gimė sūnus, ji vienintelė juokėsi iš malonumo. Kai genties žmonės rodydavo šypseną primenančią grimasą, tai jokiu būdu nereikšdavo, kad jie laimingi. Tokia išraiška reiškė nervingumą, baimę, netgi galimą agresiją. Jos sūnus buvo

vienintelis vaikas, kuris šypsojosi ir juokėsi kaip ir ji. Nors gentainiams tai girdint būdavo neramu, ji mėgo laimingo Durko kikenimą.

Gyvendama viena slėnyje, ji džiaugsmingai kvatojosi iš Yhaha su Mažyliu išdaigų. Atvira Jondalaro šypsena ir nuoširdus, nevaržomas juokas leido jai suprasti, kad sutiko savišką, ir dar sustiprino jos meilę. Taluto pasveikinimo šypsena ir širdingas maurojimas vos susipažinus drąsino ją pasisvečiuoti Liūto stovykloje. Keliaudami jie sutiko daug žmonių ir ne kartą kartu kvatojosi, tačiau niekada anksčiau nebuvo juoktasi iš jos. Ji nežinojo, kad juokas gali būti skirtas skaudinti. Pirmą kartą gyvenime juokas jai sukėlė skausmą, ne džiaugsmą.

Martona taip pat nesidžiaugė bjauriu pokštu, kuris buvo iškrėstas devintojo Zelandonijos urvo viešniai, kurią jos sūnus parsivedė namo susijungti, tapti viena iš jų.

– Eime su manimi, Aila, – tarė Martona. – Surasiu tau ką tinkamesnio. Neabejoju, rasim kokį gerą mano drabužį.

– Arba ką nors mano, – pridūrė Folara. Ji matė, kas nutiko, ir atskubėjo padėti.

Aila jau žengė kartu, bet staiga sustojo.

– Ne, – pasakė ji.

Tos moterys davė jai netinkamus drabužius kaip pasveikinimo dovaną, nes norėjo, kad ji atrodytų keistai, skirtingai, parodytų, jog čia nepritampa. Ką gi, ji padėkojo joms už dovaną ir ketina ją vilkėti! Ne pirmą kartą žmonės į ją spokso. Ji visada buvo keistuolė, bjaurioji, svetima tarp genties žmonių. Jie niekada iš jos nesijuokė – jie nemokėjo šitaip juoktis, – tačiau visi žiopsojo, kai ji pasirodė genčių sambūryje.

Jei ji pajėgė ištverti būdama vienintelė kitokia, ta, kuriai nepriklauso ten būti, vienintelė ne iš genties visame genčių sambūryje, tai jau tikrai ištvers tarp zelandoniečių. Jie bent jau atrodo taip pat. Aila išsitiesė, sukando dantis, pakėlė smakrą ir nužvelgė besijuokiančią minią.

– Dėkui tau, Martona, ir tau, Folara, tačiau šitas apdaras kuo puikiausiai tiks. Jis man buvo įteiktas kaip sutiktuvių dovana. Nebūsiu nemandagi ir jo neišmesiu.

Ji dirstelėjo į ją „išpuošusias“ merginas ir pamatė, kad Maronos su draugėmis nebėra. Jos grįžo į savo kambarį. Aila atsisuko į gausiai susirinkusius

žmones ir drąsiai žengė link jų. Martona su Folara apstulbusios pažvelgė į Jondalarą, bet tas tik truktelėjo pečiais ir papurtė galvą.

Eidama Aila akies kampučiu pastebėjo pažįstamą judesį. Tako priekyje pasirodė Vilkas. Pribėgęs ir gavęs ženklą pilkis užšokęs padėjo letenas jai ant pečių, paskui palaižė kaklą ir švelniai suėmė nasrais jos žandą. Per minią nuvilnijo šurmulys. Aila davė žvėriui ženklą nusileisti, tada parodė, kad jis turi sekti greta, visai arti, taip, kaip buvo išmokytas per mamutojų vasaros susirinkimą.

Aila žengė tarp susirinkusiųjų ir narsiai žvelgė į tuos, kurie iš jos juokėsi. Jos eisena, ryžtas, tas žvilgsnis ir dar vilkas greta padarė savo: šaipūnai nutilo, netrukus niekam nebesinorėjo juoktis.

Ji nuėjo į grupės vidurį, prie žmonių, su kuriais jau buvo supažindinta. Ją pasveikino Vilomaras, Joharanas ir Zelandonė. Atsisukusi ji pamatė sau už nugaros stovintį Jondalarą, iš paskos ėjo Martona su Folara.

– Dar nesusipažinau su kai kuriais čia esančiais žmonėmis. Ar pristatysi mane, Jondalarai? – paprašė Aila.

Į priekį vietoj brolio žengė Joharanas.

– Aila iš mamutojų, Liūto stovyklos nare, mamuto židinio dukra, pasirinkta urvinio liūto dvasios ir ginama urvinio liūto dvasios... Arklių ir vilko bičiule, čia mano moteris Proleva iš devintojo Zelandonijos urvo, duktė...

Taip buvo oficialiai pristatinėjami artimi giminės ar draugai. Vilomaras nusišypsojo, tačiau jo išraiška toli gražu nebuvo pašaipi. Martona, vis labiau stulbdama, susidomėjusi stebėjo jaunąją moterį, kurią namo parsivedė jos sūnus. Ji sugavo Zelandonės žvilgsnį, ir moterys suokalbiškai susižvalgė; aptars tai vėliau.

Ne vienas žmogus atsisuko į Ailą daugiau nei kartą, ypač vyrai, kurie pradėjo pastebėti, kaip puikiai apdaras ir diržas tinka jį vilkinčiai moteriai nepaisant to, kad nėra jai skirti. Visus metus ji keliavo: jojo arba ėjo, jos raumenys buvo tvirti. Prigludę berniukiški žieminiai apatiniai pabrėžė lieknį, raumeningą, gerai sudėtą kūną. Kadangi ji nesugebėjo priekyje susivarstyti juostelių dėl standžių ir tikrai didelių krūtų, pro plyšelį buvo matyti tarpelis tarp krūtų, kažkaip net labiau viliojantis nei dažnai matomos nuogos krūtys. Aptemptos kelnės neslėpė ilgų, dailiai sudėtų kojų

ir apvalių sėdmenų, o elastingas diržas, kad ir ką simbolizavo jo raštas, pabrėžė tik vos vos pačioje nėštumo pradžioje suapvalėjusį juosmenį.

Ailos vilkimas drabužis įgavo naują prasmę. Nors dauguma moterų tikrai buvo išsipiešusios veidus ir įsivėrusios veido papuošalus, jų nebuvimas tik pabrėžė natūralų Ailos grožį. Ilgi, netvarkingomis natūraliomis bangomis ir garbanėlėmis krintantys plaukai, kuriuose atsispindėjo paskutiniai besileidžiančios saulės spinduliai, atrodė patraukliai ir jausmingai, kontrastavo su rūpestingai išpuoselėtomis kitų moterų šukuosenomis. Aila atrodė jauna, tad subrendusiems vyrams priminė jų jaunystę ir pirmą kartą budinamą Didžiosios Motinos Žemės malonumų dovaną. Jie troško vėl būti jauni ir kad Aila būtų jų Doni moteris.

Keista Ailos apranga greitai buvo pamiršta, priimta kaip tinkama dailiai nepažįstamajai, kalbančiai žemu balsu su egzotišku akcentu. Tai tikrai nebuvo keisčiau nei jos gebėjimas valdyti arklius ir vilką.

Jondalaras pastebėjo, kad žmonės žvalgosi į Ailą, girdėjo pokalbiuose minint jos vardą. Paskui nugirdo vieną vyrą sakant: „Jondalaras parsivedė namo neįtikėtiną gražuolę."

– Galima buvo tikėtis, kad jis parsives gražuolę, – atsiliepė moteris, – tačiau ji dar ir drąsi bei stiprios valios. Norėčiau geriau su ja susipažinti.

Tokios pastabos privertė Jondalarą dar kartą pažvelgti į Ailą. Staiga jis išvydo, kaip, nepaisant nederamos aprangos, ji atrodo. Nedaugelis galėjo pasigirti tokiu išskirtiniu sudėjimu, ypač jos metų moterys, kurios paprastai jau turėjo vieną du vaikus ir kurioms stigo jaunatviško raumenų tvirtumo. Nedaugelis būtų išdrįsusios vilkėti tokį prigludusį drabužį, net jei jis būtų tinkamas. Dažna būtų pasirinkusi laisvą, figūrą labiau slepiantį ir patogesnį apdarą. Be to, Jondalarui tikrai patiko palaidi jos plaukai. „Ji tikrai graži moteris, – pagalvojo jis, – ir drąsi." Jis nurimo. Nusišypsojo prisiminęs popietės pasijodinėjimą ir sustojimą aukštoje laukymėje, dar kartą pagalvojo, kad jam labai pasisekė.

Marona ir trys jos bičiulės kvatodamos sugrįžo į savo kambarį pataisyti nutekėjusių veido dažų. Jos ketino pasirodyti vėliau, apsirengusios gražiausiais ir labiausiai tinkančiais apdarais, ruošėsi įžengti didingai.

Vietoj strėnjuostę primenančio sijonuko Marona apsisiautė ilgą, dailų labai minkštos odos sijoną su ilgais kutais: apsuko juo liemenį bei šlaunis

ir užsirišo, tačiau liko su ta pačia išpuošta trumpa liemene. Portula jau buvo apsivilkusi savo mėgstamiausią sijoną ir palaidinę. Lorava turėjo atsigabenusi tik trumpą tuniką, tačiau kitos moterys paskolino jai ilgą sijoną su kutais ir keletą vėrinių bei apyrankių, kur kas puošniau nei kada nors sušukavo plaukus ir išpiešė veidą. Vilopė kvatodamasi nusivilko vyriškus marškinius bei kelnes ir apsimovė savo labai puošnias kelnes, nudažytas oranžine spalva, bei kiek tamsesnę tuniką su tamsiais kutais.

Moterys pasipuošusios išėjo iš namelio ir kartu nužingsniavo link atviros priekinės terasos, tačiau pastebėję Maroną su draugėmis žmonės pabrėžtinai atsuko joms nugaras ir į jas visiškai nekreipė dėmesio. Zelandoniečiai nebuvo žiaurūs. Jie juokėsi iš atvykėlės tik todėl, kad negalėjo suprasti, kodėl suaugusi moteris apsivilko berniukiškus apatinius ir juosėjo brandos diržą. Sužinoję, jog tai pikta išdaiga, žmonės buvo nepatenkinti. Dėmė krito ant viso urvo, visi čia gyvenantieji atrodė nemandagūs ir nesvetingi. Aila buvo jų viešnia ir labai tikėtina, kad netrukus taps saviške. Be to, ji taip šauniai susitvarkė su nevykusiu pokštu ir pasirodė esanti narsi. Žmonės ja didžiavosi.

Keturios draugės matė didelį žmonių būrį. Keliems išėjus, minios viduryje jos išvydo Ailą, vis dar vilkinčią dovanų gautuosius drabužius. Ji net nepersirengė! Marona buvo sukrėsta – ji buvo tikra, kad viena iš Jondalaro giminaičių atvykėlei duos ką tinkamesnio apsivilkti, jei tik ji dar išdrįs ateiti į šventę. Tačiau jos planas, užuot privertęs raudonuoti svetimą moterį, kurią parsivedė Jondalaras, palikęs Maroną tik su tuščiais pažadais, atskleidė, kokia pikta ir niekšiška yra ji pati.

Žiaurus Maronos juokelis atsigręžė prieš ją. Moteris tūžo. Meilikavimais įkalbėjo bendradarbiauti drauges, pažadėjo, kad visos atsidurs dėmesio centre, pripasakojo, kaip jos švytėte švytės. Tačiau visi tekalbėjo apie Jondalaro moterį. Netgi jos keistas akcentas, iš kurio Lorava vos garsiai nepasijuokė, buvo vadinamas „keistu ir kerinčiu“.

Aila buvo toji, kuri sulaukė visų dėmesio, o trys Maronos draugės gailėjosi, kad leidosi įkalbamos taip piktai papokštauti. Ypač to nenorėjo Portula. Ji sutiko tik todėl, kad Marona, garsėjanti sudėtingais veido piešiniais, pažadėjo papuošti jos veidą. Aila visai neatrodė bloga. Ji buvo draugiška, o dabar aiškiai mezgė bičiulystes... su visais kitais.

Kaip jos nepastebėjo, kad berniukiškas apdaras tik išryškina atvykėlės grožį? Moterys matė tai, ką tikėjosi pamatyti: simbolį, ne tikrovę. Nė viena jų negalėjo įsivaizduoti, kad apsivilktų tokį apdarą viešai, tačiau Aila to nepaisė. Emociškai svetimos kultūros apdaras jai nieko nereiškė. Ji tik pastebėjo, kokie tie drabužiai patogūs. Kai sukrėtimas nuo juoko atslūgo, ji viską pamiršo. O kadangi pamiršo ji, pamiršo ir visi kiti.

Ant terasos priešais didžiąją pastogę pūpsojo didelis kalkakmenio luitas gana plokščiu paviršiumi. Jis atskilo nuo didžiosios iškyšos galo taip seniai, kad niekas jau neprisiminė, kada tai įvyko. Akmuo buvo dažnai naudojamas norint patraukti susirinkusiųjų dėmesį, nes ten atsistojęs žmogus daugiau nei metrą iškildavo virš minios.

Kai Joharanas užšoko ant kalbėjimo akmens, tarp susirinkusiųjų pasklido laukimo šurmulys. Jis ištiesė ranką Ailai, padėjo jai užsilipti, paskui pakvietė Jondalarą stotis greta. Vilkas užšoko nekviestas ir stovėjo tarp vyro ir moters – tarp savo gaujos narių. Stovintys ant uolos, iškilę virš kitų aukštas, dailus vyras su egzotiško grožio moterimi ir stambus, didingas vilkas atrodė stulbinamai. Martona su Zelandone stovėjo viena greta kitos ir žiūrėjo į trejetą, paskui persimetė žvilgsniais, abi kupinos savų minčių, sunkiai išsakomų žodžiais.

Joharanas laukė, kol minia juos pastebės ir nurims. Apžvelgęs žmones vadas įsitikino, kad visas devintasis urvas žiūri į jį. Regis, netrūko nė vieno žmogaus. Jis atpažino keletą svečių iš gretimų urvų, paskui pastebėjo jų dar daugiau ir suvokė, kad sambūris tapo labai didelis.

Kairėje stovėjo beveik visas trečiasis urvas, greta jų – keturioliktasis. Gale, dešinėje, buvo nemažai žmonių iš vienuoliktojo urvo. Atvyko netgi antrojo urvo atstovų ir keletas jų giminaičių iš kitapus slėnio, septintojo urvo. Įsimaišiusius minioje jis pastebėjo kelis žmones iš dvidešimt devintojo ir netgi porą iš penktojo urvų. Atėjo visų netoliese esančių urvų atstovų, o keletas atkako iš gana toli.

„Žinia greitai pasklido, – pagalvojo jis, – tikriausiai buvo pasiųsti bėgūnai. Gal nereikės šaukti kito didesnio bendruomenės susirinkimo? Regis, čia visi susirinko. Turėjau suprasti, kad jie ateis. Juk atvykėlius turėjo pastebėti visi pakeliui esantys urvai. Šiaip ar taip, Aila su Jondalaru į pietus keliavo raiti. Šiais metais vasaros susirinkime gali būti kur kas

daugiau žmonių. Gal prieš išvykstant derėtų surengti didelę medžioklę, kad pasirūpintume maistu?“

Sulaukęs visų dėmesio Joharanas dar truputį padelsė ir sukaupė mintis. Galiausiai pradėjo:

– Kaip devintojo Zelandonijos urvo vadas, noriu kalbėti aš, Joharanas, – jam tai ištarus nuščiuvo ir keli paskutiniai balsai. – Matau, kad šįvakar turime daug svečių, tad Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, man malonu jus pasveikinti čia susirinkusius švęsti mano brolio Jondalaro sugrįžimą iš ilgos kelionės. Mes dėkojame, kad Motina sekė jo žingsnius, kai jis vaikščiojo svetimose žemėse, džiaugiamės ir dėkojame, kad ji pakreipė šio klajūno žingsnius namų link.

Pasigirdo pritarimo balsai. Joharanas nutilo. Aila pastebėjo, kad vado kaktą tokios pažįstamos, kaip Jondalaro, raukšlės išvagoja lygiai taip pat dažnai kaip ir jos mylimojo. Ji pajuto Joharanui tą patį šiltą prieraišumą kaip ir tą kartą, kai pirmą kartą pastebėjo šitą panašumą.

– Kaip dauguma iš jūsų jau tikriausiai žinot, – tęsė Joharanas, – brolis, kuris išėjo su Jondalaru, negrįžo. Tonolanas dabar klajoja kitame pasaulyje. Motina pasiima savo numylėtinius, – jis akimirkai nudelbė akis į pėdas.

„Ir vėl ta užuomina, – pagalvojo Aila. – Nebūtinai laikoma sėkme turėti daug talentų, pernelyg daug dovanų, būti per daug mylimam, būti laikomam Motinos numylėtiniu. Ji kartais pasiilgsta savo numylėtinių ir pasišaukia juos anksti, dar jaunus.“

– Tačiau Jondalaras grįžo ne vienas, – toliau kalbėjo Joharanas, paskui nusišypsojo Ailai. – Nemanau, kad daug ką nustebinsiu pasakęs, jog mano brolis kelionėje susipažino su moterimi, – minioje pasigirdo krizenimas, sušvito supratingos šypsenėlės. – Tačiau privalau prisipažinti, nesitikėjau, kad Jondalaras suras tokią nepaprastą moterį.

Aila išgirdusi Joharano žodžius išraudo. Šį kartą ji sutriko ne dėl pašaipaus juoko, o dėl jo pagyros.

– Tinkamas pristatymas kiekvienam truktų kelias dienas, ypač jei kiekvienas nutartų išvardyti visus savo vardus ir ryšius, – Joharanas vėl nusišypsojo. Žmonės pritariamai linksėjo ir žvalgėsi. – Mūsų viešnia niekaip

visų neįsimintų, todėl nusprendėme pristatyti parvykėlius jums visiems, o paskui lai kiekvienas, pasitaikius progai, prisistato pats.

Joharanas atsisuko ir nusišypsojo moteriai, stovinčiai greta jo ant aukšto akmens, paskui pažiūrėjo į šviesiaplaukį vyrą ir surimtėjo.

– Jondalaras iš devintojo Zelandonijos urvo, puikus titnago apdirbėjas, Martonos, buvusios devintojo urvo vadės, sūnus, gimęs prie Dalanaro, Lanzadonijos įkūrėjo ir vado, židinio, devintojo urvo vado Joharano brolis, po penkerių metų grįžo iš ilgos ir sudėtingos kelionės. Jis kartu parsivedė moterį iš tokio tolimo krašto, kad jie užtruko kiaurus metus, kol sugrįžo.

Devintojo urvo vadas suėmė abi Ailos plaštakas.

– Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, pristatau visiems zelandoniečiams Ailą iš mamutojų, Liūto stovyklos narę, mamuto židinio dukrą, pasirinktą urvinio liūto dvasios, saugomą urvinio lokio dvasios, – paskui nusišypsojęs pridūrė: – Ir, kaip matome, arklių ir vilko bičiulę.

Jondalaras buvo įsitikinęs, kad Vilkas šypsosi, tarsi žinotų, kad buvo pristatytas žmonėms.

„Aila iš mamutojų“, – galvojo ji, prisiminusi laikus, kai buvo Aila be žmonių, ir pajuto užplūstant didžiulį dėkingumą Talutui su Neze ir visai Liūto stovyklai, kad suteikė jai teisėtą statusą. Sunkiai sekėsi sulaikyti ašaras, taip visų pasiilgo.

Joharanas paleido vieną Ailos plaštaką, tačiau tebelaikydamas kitą atsisuko į susirinkusius urvų atstovus.

– Prašau pasveikinti šią moterį, kuri iš taip toli atkeliavo su Jondalaru. Pasveikinkime ją zelandoniečių, Didžiosios Motinos Žemės vaikų, krašte. Parodykime šiai moteriai svetingumą, pagerbkime taip, kaip zelandoniečiai gerbia visus svečius, ypač moteris, kurios yra Doni palaimintos. Leiskime jai žinoti, kad vertiname savo svečius.

Žmonės pradėjo šnairuoti į Maronos ir jos bičiulių pusę. Pokštas visai nebebuvo juokingas. Dabar atėjo jų eilė sutrikti, o Portula išraudo kaip ugnis, kai pakėlė akis į svetimšalę, stovinčią ant kalbėjimo akmens su zelandoniečių berniukų apatiniais ir pilnametystės diržu. Nors atvykėlė nežinojo, kad jai duoti drabužiai moteriai netinkami, jos vilkimi jie atrodė visiškai gerai.

– Mutos, Didžiosios visų Motinos, kurią jūs vadinate Doni, vardu, sveikinu jus, zelandoniečiai, šio nuostabaus krašto vaikai, Didžiosios Motinos Žemės vaikai. Ačiū, kad priėmėte mane. Taip pat dėkoju, kad į savo tarpą priėmėte mano keturkojus draugus, kad leidote Vilkui kartu su manimi likti namelyje, – žvėris pakėlė akis išgirdęs tariant savo vardą. – Kad parūpinote vietą arkliams, Yhaha ir Lenktynininkui.

Minia apstulbo. Nors jos akcentas buvo ryškus, ne kalbėjimo būdas nustebino žmones. Oficialaus pristatymo metu Aila ištarė kumelės vardą taip, kaip iš pat pradžių ją pavadino: „Yhaha". Visus pribloškė garsas, pasigirdęs iš jos lūpų. Aila taip tobulai sužvengė, kad akimirką visi pagalvojo, jog tai arklys. Jau ne pirmą kartą ji stebino žmones gebėjimu atkartoti gyvūnų skleidžiamus garsus, ir ne tik arklį gebėjo pamėgdžioti.

Aila neprisiminė kalbos, kurią mokėjo vaikystėje; ji neprisiminė nieko apie gyvenimą iki genties, išskyrus keletą miglotų sapnų ir mirtiną žemės drebėjimų baimę. Tačiau Ailos žmonės turi įgimtą, genetiškai motyvuotą poreikį, kone tokį pat stiprų kaip alkis, verbalinei kalbai. Išėjusi iš genties ir viena gyvendama slėnyje, Jondalaro dar neišmokyta kalbėti, ji pati susigalvojo žodžių ir garsų, kuriems priskyrė reikšmes: kalbą, kurią suprato tik ji, Yhaha ir šiek tiek Lenktynininkas.

Aila turėjo įgimtų gabumų atkartoti garsus, tačiau nemokėdama jokios verbalinės kalbos ji sugalvojo derinį iš kūdikiškų garsų, kuriuos tebegyvenant kartu pradėjo tarti jos sūnus, kelių genties tariamų žodžių ir pamėgdžiojamų garsų, kuriuos skleidė gyvūnai, taip pat ir paukščių švilpesio. Bėgant laikui, vis treniruodamasi ji taip ištobulino šį savo gebėjimą, kad net gyvūnai nepajusdavo, kaip jų garsus skleidžia žmogus.

Daug žmonių gali pamėgdžioti gyvūnus – tokia strategija neretai pasitelkiama medžioklėje, jei mėgdžiojama pakankamai gerai, tačiau Aila mėgdžiojo taip puikiai, kad net šiurpą kėlė. Štai kas akimirkai sutrikdė minią, tačiau žmonės, kurie buvo pratę, kad kalbėtojai, kai proga nėra visiškai rimta, ima ir geranoriškai papokštauja, buvo įsitikinę, kad ji ištarė tą garsą juokaudama. Žmonės greitai nusiramino, pradėjo šypsotis ir kikenti.

Aila truputį baiminosi pradinės reakcijos, tad pastebėjusi mažėjant įtampą ir pati nusiramino. Žmonės šypsojosi, ir ji negalėjo susilaikyti

nesišypsojusi ta savo puikiąja, gražiąja šypsena, nuo kurios visa nušvisdavo.

– Jondalarai, kaip nuo tokios kumelaitės atbaidysi eržilus? – šūktelėjo kažkas. Tai buvo pirmas viešas jos grožio ir patrauklumo pripažinimas.

Šviesiaplaukis nusišypsojo.

– Dažnai išsivesiu ją pajodinėti, kad būtų užsiėmusi, – atkirto jis. – Juk žinot, kad kelionėje išmokau jodinėti.

– Jondalarai, tu ir prieš išeidamas mokėjai jodinėti!

Prapliupo juokas. Aila suprato, jog šį kartą juokiamasi draugiškai.

Kai visi nurimo, vėl prakalbo Joharanas.

– Dar privalau pasakyti vieną dalyką, – tarė jis. – Noriu pakviesti visus zelandoniečius, kurie atėjo iš kaimyninių urvų, į devintojo urvo puotą, kurią surengėme Jondalaro ir Ailos sutiktuvių proga.

7

Visą dieną iš bendros virimo zonos neužstatytame tolimajame pietvakariniame pastogės gale sklidę nuostabūs kvapai visiems žadino apetitą. Daugybė žmonių iki paskutinės minutės, prieš Joharanui pradedant kalbėti, buvo užsiėmę pasiruošimo darbais. Po pristatymo, miniai spraudžiantis prie tolimojo galo, Aila su Jondalaru buvo raginami eiti pirmi. Minia rūpestingai stengėsi padaryti vietos vilkui, kuris neatsilikdamas sekė paskui moterį.

Maistas buvo patraukliai išdėliotas išskobtose iš kaulų ar medžių, nupintose iš žolių ar plaušų lėkštėse bei dubenyse ir sudėtas ant ilgų, žemų stalų, padarytų iš kalkakmenio blokų ir plokščių. Paruoštos naudoti lenkto medžio žnyplės, drožinėti ragų šaukštai ir dideli titnago peiliai buvo patogiai išdėlioti greta. Dauguma žmonių atsinešė savo indus, nors buvo padėta papildomų, jei prireiktų.

Aila akimirkai sustojo pasigėrėti maistu. Buvo patiekta elnių jauniklių kumpių, riebių jerubių, lėkštės upėtakių ir lydekų, netgi ankstyvą vasarą trokštamiausių, vis dar retų daržovių: šaknų, šviežių žalėsių, jaunų ūglių ir tvirtai susisukusių jaunų paparčių. Daugumą patiekalų dailiai puošė valgomieji saldūs klemalių žiedai. Taip pat buvo padėta praėjusio rudens derliaus riešutų ir džiovintų vaisių bei indai riebaus sultinio su gabalais džiovintos mirkytos taurienos, šaknimis ir grybais.

Aila svarstė, kaip ištvėrus ilgą, atšiaurią žiemą urve vis dar liko tokio vertingo maisto. Vadinasi, žmonės geba tinkamai organizuoti atsargų rinkimą, konservavimą, saugojimą ir skirstymą, kad keletas Zelandonijos urvų išgyventų visą šaltąjį sezoną. Apie du šimtai devintojo urvo žmonių

jau būtų per didelė bendruomenė, kad kiaurus metus išgyventų mažiau produktyviame regione, bet ypač gausūs ištekliai, daug neįprastai patogių ir tinkamų gyventi natūralių pastogių skatino kai kurių urvų populiacijos augimą.

Devintojo Zelandonijos urvo namai buvo aukšta kalkakmenio uola, kurios išorę veikusios oro sąlygos suformavo didžiulę iškyšą, kuri suko iš rytų piečiau, o paskui į pietvakarius ilga, seklia kreive, atkartojančia Upės kontūrą. Iškyša dengė beveik dviejų šimtų metrų ilgio ir kone penkiasdešimties metrų pločio, tai yra beveik dešimties tūkstančių kvadratinių metrų, gyvenamąjį plotą. Akmeninės grindys po iškyša sluoksniavosi šimtmečius. Plūktinė žemės ir akmenų skaldos terasa driekėsi dar toliau, už didelės akmeninės atbrailos krašto.

Esant tiek daug erdvės, ne visa devintojo urvo pastogė buvo užstatyta gyvenamaisiais pastatais. Niekas tikslingai to nenumatė, bet tikriausiai intuityviai atsirado riba, skirianti gyvenamuosius devintojo urvo namelius, iškilusius rytiniame pastogės gale, nuo amatininkų, kurie buvo linkę burtis ir dirbti kartu, zonos. Kadangi vietos pakako, į vakarus nuo namelių buvo tarsi bendruomenės dirbtuvės, o į pietvakarius iki pat iškyšos galo plytėjo didelis laisvas plotas žaisti vaikams ir žmonėms rinktis. Išėję iš savo namelių, čia jie vis dar būdavo po stogu, apsaugoti nuo atšiauraus klimato.

Nors dydžiu nė vienas neprilygo devintajam, palei Upę ir jos intakus buvo daug kitų Zelandonijos urvų. Dauguma zelandoniečių bent jau žiemą gyveno panašiose kalkakmenio pastogėse su erdviomis terasomis. Nors žmonės to nežinojo, o jų palikuonys tokiais terminais dar negalvos ne vieną tūkstantmetį, zelandoniečių teritorija buvo pusiaukelėje tarp Šiaurės ašigalio ir pusiaujo. Jiems nereikėjo to žinoti, kad suprastų gyvenimo vidutinėse platumose privalumus. Jie gyveno čia jau ne vieną kartą ir iš patirties, perduodamos per pavyzdžius ir tradicijas, žinojo, kad šita teritorija turi privalumų visais metų laikais, jei žinai, kaip juos išnaudoti.

Vasarą žmonės keliaudavo po didesnę teritoriją nei ta, kurią vadino Zelandonija. Paprastai tada jie gyvendavo atvirose palapinėse arba pastogėse, suręstose iš natūralių medžiagų, ypač kai susiburdavo didesnėmis grupėmis: svečiuodavosi vieni pas kitus, medžiodavo arba rinkdavo

gausų augalinį maistą. Tačiau, jei tik pavykdavo, jie visada džiaugdavosi laikinam naudojimui radę į pietus atgręžtą akmenų pastogę arba glausdavosi draugų ar giminaičių pastogėse.

Netgi per ledynmetį, kai priekinis artimiausios ledo masės kraštas buvo vos už kelių šimtų kilometrų į šiaurę, karštuoju metų laiku giedromis dienomis vidutinėse platumose būdavo gana karšta. Tarsi ratu apsukdama Didžiosios Motinos planetą, saulė keliavo aukštai pietvakariniu dangumi. Didelės devintojo ir kitų į pietus ar pietvakarius atgręžtų urvų uolinės iškyšos vidudienio kaitroje mesdavo šešėlį, siūlydamos atokvėpį gundančiame pavėsyje.

Kai pranašaudami atšiaurųjį metų laiką ir stiprų šaltį prieledyninėse teritorijose orai pradėdavo vėsti, žmonės džiaugdavosi turėdami nuolatinius, nuo šalčio labiau apsaugotus būstus. Ledynmečio žiemomis, nors pūsdavo žvarbūs vėjai, o temperatūra kone visą laiką laikydavosi neigiama, stingdančiai šaltos dienos paprastai būdavo sausos ir giedros. Spindintis šviesulys kabėdavo žemai danguje, tad popiečio spinduliai pajėgdavo prasiskverbti į pietų pusėn atgręžtą pastogę ir bučiniais nuberdavo saulės šilumai imlų akmenį. Didžiulė kalkakmenio pastogė džiaugėsi brangia dovana ir išlaikydavo ją iki vakaro, kai šaltis gnybtelėdavo stipriau, o tada atiduodavo šilumą aplinkinei erdvei.

Norint išgyventi šiauriniuose žemynuose, kai ledynai dengė beveik ketvirtadalį žemės paviršiaus, būtinai reikėjo tinkamų drabužių ir ugnies. Vis dėlto Zelandonijoje buvo labai svarbus gyvenamojo ploto šildymas saulės spinduliais. Dėl didžiulių uolų su apsaugotomis pastogėmis toji regiono sritis buvo viena labiausiai apgyvendintų visame šaltame senoviniame pasaulyje.

Aila nusišypsojo moteriai, atsakingai už puotos ruošimą.

– Kaip gražu, Proleva. Jei nuo nuostabių kvapų nesijausčiau tokia alkana, tiesiog žiūrėčiau ir grožėčiausi.

Proleva pamaloninta nusišypsojo.

– Šitai ji sugeba, – įsiterpė Martona. Aila kiek nustebusi atsisuko į Jondalaro motiną; dairėsi jos prieš lipdama nuo kalbėjimo akmens, tačiau niekur nematė. – Niekas kitas nesuruošia tokios puotos ar susibūri-

mo kaip Proleva. Ji taip pat ir puikiai gamina, tačiau itin šauniai organizuoja maisto pristatymą ir suburia žmones į pagalbą, todėl yra tikras lobis Joharanui ir visam devintajam urvui.

– Mokiausi iš tavęs, Martona, – pasakė Proleva, akivaizdžiai apsidžiaugusi tokiomis pagyromis, išsakytomis savo vyro motinos.

– Gerokai mane pranokai. Niekada negebėjau taip šauniai ruošti pobūvių kaip tu, – išsigynė Martona.

Aila pastebėjo, kokia ypatinga reikšmė skiriama švenčių ruošimui, ir prisiminė, kad Martonos gebėjimai pasireiškė ne organizuojant šventes ir susibūrimus. Prieš vadu tampant Joharanui, ji organizacinius gebėjimus demonstravo kaip devintojo urvo vadė.

– Viliuosi, kitą kartą leisi man tau padėti, Proleva, – tarė Aila. – Norėčiau iš tavęs pasimokyti.

– Džiaugsiuosi sulaukusi tavo pagalbos. Vis dėlto ši šventė skirta tau, o žmonės laukia, kad ją pradėtum. Ar galėčiau pasiūlyti šio šiaurės elnių jauniklio kepsnio?

– O tavo žvėris? Vilkas? – paklausė Martona. – Ar jis ės mėsos?

– Ės, tačiau jam nereikia švelnios jauniklio mėsos. Jis bus visai patenkintas gavęs kaulą, jei nuo sriubos koks atliko, su trupučiu mėsos, – pasakė Aila.

– Štai ten, prie virimo laužų, keletas padėta, – pasakė Proleva. – Tačiau pirmiausia paimk sau riekelę šios elnienos ir kelis viendienių pumpurus.

Aila ištiesė valgymo dubenėlį, pasiėmė gabalą mėsos ir kaušą karštų šviežių daržovių, paskui Proleva pakvietė kitą moterį dalyti maisto ir su Aila nuėjo prie virimo laužų. Moteris laikėsi iš kairės, toliau nuo vilko. Ji pavedėjo viešnią prie kaulų krūvos greta didelio ugniakuro ir padėjo išrinkti perlaužtą ilgą kaulą su blizgančiu sąnario gumbu viename gale. Čiulpai buvo ištraukti, tačiau prie kaulo tebesilaikė prikibę rusvi apdžiūvusios žalios mėsos gabalai.

– Šitas kuo puikiausiai tiks, – pareiškė Aila, kol Vilkas stebėjo nekantriai iškoręs liežuvį. – Ar norėtum pati jam paduoti, Proleva?

Proleva nervingai susiraukė. Ji nenorėjo būti nemandagi, ypač po Maronos pokštų, tačiau visai netroško duoti vilkui kaulą.

– Aš paduosiu, – pasisiūlė Martona žinodama, kad visi mažiau baiminsis matydami, kaip ji tai daro. – Ką turėčiau daryti?

– Gali jam ištiesti arba mesti, – pamokė Aila. Ji pastebėjo, kad kartu atėjo keletas žmonių, tarp jų ir Jondalaras. Jo veide žaidė linksma šypsenėlė.

Martona paėmė kaulą ir ištiesė žvėriui, tačiau tam pradėjus artintis persigalvojo ir metė į Vilko pusę. Šis pašoko ir dantimis sugriebė kaulą ore, už ką sulaukė pagyrų, o paskui laukiamai pažvelgė į Ailą.

– Neškis jį ten, Vilke, – davė ženklą ji, rodydama į didelį apanglėjusį kelmą terasos gale. Vilkas nusinešė kaulą ir įsitaisęs prie kelmo įniko jį graužti.

Grįžus prie padengtų stalų, visi norėjo Ailai su Jondalaru duoti paragauti ypatingų patiekalų. Moteris pastebėjo, kad jų skonis kitoks nei jai nuo vaikystės įprastų valgių. Tačiau kelionėse ji patyrė, jog, kad ir kokį maistą tų kraštų žmonės mėgtų labiausiai, kad ir koks neįprastas jis pasirodytų, dažniausiai jis būna skanus.

Prie Ailą supančios grupelės priėjo už Jondalarą kiek vyresnis vyras. Nors Aila pagalvojo, kad jis atrodo kažkoks apsileidęs – seniai trinkti šviesūs plaukai buvo tokie riebaluoti, kad net patamsėję, nešvarūs drabužiai prašyte prašėsi taisomi, – dauguma žmonių jam šypsojosi, ypač jauni vyrai. Persimetęs per petį jis nešėsi talpyklą, panašią į vandenmaišį. Ji buvo pagaminta iš vandeniui beveik nelaidaus gyvulio skrandžio ir pripildyta kažkokio skysčio.

Pagal dydį Aila spėjo, kad talpykla tikriausiai padaryta iš arklio skrandžio; ji nebuvo panaši į būdingus kontūrus vandenmaišių, pagamintų iš sudėtinių atrajojančių gyvulių skrandžių. Iš kvapo ji suprato, kad vandenmaišyje ne vanduo. Kvapas labiau priminė Taluto buzą – raugintą gėrimą, kurį Liūto stovyklos vadas gamino iš beržų sulos ir kitų sudedamųjų dalių, kurias laikė paslaptyje, bet paprastai tai būdavo kažkokios rūšies grūdai.

Netoli Ailos stovėjęs jaunas vyras pakėlė galvą ir plačiai nusišypsojo.

– Laramarai! – tarė jis. – Ar atnešei mums savo raugalo?

Jondalaras apsidžiaugė matydamas, kad vyras pagaliau nukreipė dėmesį kitur. Jondalaras nepažinojo to jaunuolio, tik išsiaiškino, kad jis var-

du Čerezalas. Tai buvo naujas devintojo urvo narys, atėjęs iš gana tolimos zelandoniečių grupės, ir dar visai jaunas.

„Jis tikriausiai dar nė nebuvo susitikęs su Doni moterimi, kai aš išėjau, – galvojo Jondalaras, – o dabar skrajoja aplink Ailą kaip uodas."

– Taip. Pamaniau, įnešiu savo dalį į šios jaunos moters sutiktuvių šventę, – šypsodamasis Ailai pasakė Laramaras.

Jo šypsena neatrodė nuoširdi, tad Aila, kaip įprasta gentyje, tapo budresnė. Ji ėmė atidžiau vertinti vyro kūno kalbą ir greitai nusprendė, jog šiuo žmogumi negalima pasitikėti.

– Įnašą? – kiek sarkastiškai pertarė kažkokia moteris. Aila pamanė, kad tai Salova, Rašemaro, vieno iš tų dviejų vyrų, kuriuos ji palaikė Joharano padėjėjais, panašiai kaip Grodas buvo Bruno padėjėjas gentyje, pora. „Vadams reikia žmonių, kuriais jie galėtų pasikliauti", – nusprendė ji.

– Pamaniau, mažų mažiausiai tiek galiu padaryti, – patikino Laramaras. – Nedažnai urve sutinkamas žmogus iš taip toli.

Jis nukėlė sunkų krepšį nuo peties ir pasisuko norėdamas jį padėti ant gretimo akmeninio stalo, o Aila nugirdo moterį murmant:

– Dar rečiau Laramaras ką nors įneša. Ko gi jam prireikė?

Ailai tapo akivaizdu, kad ji ne vienintelė nepasitiki tuo žmogumi – ir kiti juo abejoja. Jai pasidarė smalsu. Atėjusįjį jau supo žmonės su puodeliais rankose, tačiau jis išskyrė Ailą su Jondalaru.

– Manau, grįžęs keliautojas ir moteris, kurią jis parsivedė, turėtų išgerti pirmi, – pasakė Laramaras.

– Vargu ar jie gali atsisakyti tokios garbės, – sumurmėjo Salova.

Aila girdėjo pašaipias pastabas ir svarstė, ar kas nors dar jas girdi. Tačiau moteris buvo teisi. Jie negalėjo atsisakyti. Aila dirstelėjo į Jondalarą, kuris pabrėžtinai išgėrė vandenį iš puodelio ir linktelėjo vyrui. Eidama prie Laramaro ji irgi ištuštino savo puodelį.

– Ačiū, – tarė Jondalaras šypsodamasis. Aila pagalvojo, kad jo šypsena tokia pat nenuoširdi kaip Laramaro. – Tu labai dėmesingas. Visi žino, kad tavo raugalas geriausias, Laramarai. Ar jau susipažinai su Aila?

– Kartu su visaisi kitais, – atsakė jis, – tačiau iš tikrųjų nebuvau pristatytas.

– Aila iš mamutojų, tai Laramaras iš devintojo Zelandonijos urvo. Tikra tiesa: niekas negamina geresnės barmos, – pasakė Jondalaras.

Aila pagalvojo, jog tai tikrai ribotas oficialus pristatymas, tačiau vyras pagirtas nusišypsojo. Ji padavė Jondalarui puodelį ir ištiesė abi plaštakas.

– Didžiosios Motinos Žemės vardu, sveikinu tave, Laramarai iš devintojo Zelandonijos urvo, – pasakė ji.

– Ir aš tave sveikinu, – atsakė jis ir suėmė jos plaštakas, tačiau tik trumpam, tarsi jį tai trikdytų. – Ką čia oficialiai pliaukšti, aš jus geriau pasveikinsiu.

Laramaras suskubo atidarinėti talpyklą. Pirmiausia jis nuėmė vandeniui nelaidų išvalytos žarnos galelį nuo kranelio, kuris buvo padarytas iš tauro stuburo slankstelio. Vamzdišką kaulą lygiai nudrožus, iš išorės aplinkui buvo įrėžtas griovelis. Įstačius kaulą į natūralią skrandžio angą, stipria virvele buvo aprišama taip, kad ji įsiterptų į griovelį. Kaulas nejudėjo, o jungtis nepraleido vandens. Laramaras ištraukė kamštį – ploną odos juostelę, viename gale sumegztą kelis kartus, kol mazgas tapo pakankamai didelis, kad užkištų centrinę skylę. Skysčio srautą iš lanksčios talpyklos buvo kur kas lengviau valdyti per natūralią angą kieto stuburo kaulo viduryje.

Aila paėmė savo puodelį iš Jondalaro ir ištiesė Laramarui, jis šliūkštelėjo kiek daugiau nei pusę. Paskui įpylė truputį Jondalarui. Aila gurkštelėjo.

– Geras, – pasakė ji šypsodamasi. – Mamutojų, pas kuriuos gyvenau, vadas Talutas gamino panašų į šitą gėrimą iš beržų sulos, grūdų ir kitų sudedamųjų medžiagų. Tenka pripažinti, šitas geresnis.

Laramaras patenkintas išsiviepė ir nužvelgė greta stovėjusius žmones.

– Iš ko jis padarytas? – pasiteiravo Aila, drauge mėgindama sudėtį nustatyti pagal skonį.

– Ne visada darau vienodai. Priklauso nuo to, kas prieinama. Kartais naudoju beržų sulą ir grūdus, – išsisukinėjo Laramaras. – Ar gali įspėti, ko jame yra?

Aila dar paragavo. Rauginto gėrimo sudedamąsias dalis atpažinti sudėtingiau.

– Man regis, yra grūdų, tikriausiai beržų ar kokių kitų medžių sulos ir gal kokių vaisių, tačiau kažko dar, salsvo. Negaliu pasakyti, kiek ko naudota, – pasakė Aila.

– Puikiai išmanai skonius, – akivaizdžiai apimtas įspūdžio pasakė jis. – Čia tikrai yra vaisių: obuolių, kurie liko ant medžio per šalčius, dėl to pasidarė kiek saldesni, bet saldumas, kurį junti, yra medaus.

– Žinoma! Dabar, kai pasakei, juntu medaus skonį, – pripažino Aila.

– Ne visada pavyksta gauti medaus, tačiau jo įdėjus barma išeina skanesnė ir stipresnė, – paaiškino Laramaras, ir šįkart jo šypsena buvo nuoširdi. Ne su daug kuo vyras galėjo aptarti šio ypatingo gėrimo gamybą.

Dauguma žmonių turėjo kokį amatą, kartais tikrai puikiai įgusdavo. Laramaras žinojo, kad geriau už bet ką gamina barmą. Jis laikė tai savo amatu, darbu, kuris pavyksta gerai, bet juto, kad nedaugelis atiduoda jam garbę, kurios jis manėsi nusipelnęs.

Nemažai žemės gėrybių surūgdavo natūraliai, kartais net tiesiai ant vijoklių ar medžių; jų poveikis kartais pasireikšdavo netgi tų augalų priedusiems gyvūnams. Daug žmonių bent retkarčiais gamino raugintus gėrimus, tačiau tikrai ne nuolat, o ir pats gėrimas dažnai būdavo gižus. Martona dažnai buvo giriama už puikų vyną, tačiau dauguma tai laikė smulkmena, nes, savaime suprantama, tai nebuvo vienintelis jos gebėjimas.

Laramaras visada pagamindavo spiritinių, ne acto rūgštumo svaigalų. Jo barma paprastai būdavo labai gera. Jis žinojo, kad tai ne niekai: reikėjo įgūdžių ir žinių norint gėrimą paruošti tinkamai, tačiau daugumai žmonių rūpėjo tik galutinis produktas. Kliudė ir tai, jog jis pats nemažai jo išgerdavo ir dažnai būdavo per daug „pasiligojęs“ rytais, kad eitų medžioti ar dalyvautų kitoje bendroje, dažnai nemalonioje, bet paprastai būtinoje urvo veikloje.

Vos Laramaras įpylė savosios barmos garbės svečiams, jo pašonėje atsistojo moteris. Į jos koją buvo įsikibęs vos vaikščioti pradėjęs mažylis, į kurį, dingojosi, motina nekreipė jokio dėmesio. Rankoje ji laikė puodelį, kurį ištiesė Laramarui. Jo veide akimirkai švystelėjo nepasitenkinimas, tačiau pildamas gėrimą jis pasistengė išlaikyti neutralią išraišką.

– Ar neketini jai pristatyti savo poros? – tarė moteris, akivaizdžiai skyrusi klausimą Laramarui, tačiau žiūrėdama tiesiai į Ailą.

– Aila, tai mano pora Tremeda, į ją įsikibęs jauniausias jos sūnelis, – pasakė Laramaras trumpai ir, Ailai pasirodė, kažkaip nenoriai, tik pildydamas prašymą. – Tremeda, čia Aila iš... mamutojų.

– Motinos vardu, sveikinu tave, Tremeda iš... – pradėjo Aila padėjusi puodelį, kad galėtų kaip dera, abiem rankom, pasisveikinti.

– Sveika, Aila, – atsakė Tremeda ir išgėrė barmą, nė nesivargindama atlaisvinti plaštakas pasveikinimui.

Ją apsupo dar du vaikai. Visų drabužiai buvo tokie sudriskę, dėmėti ir purvini, kad buvo sunku įžvelgti nedidelius skirtumus, kuriuos Aila pastebėjo tarp jaunų zelandoniečių berniukų ir mergaičių. Ir pati Tremeda atrodė ne ką geriau. Jos plaukai buvo nešukuoti, drabužiai dėmėti ir nešvarūs. Aila spėjo, kad moteris pernelyg įjunkusi į vyro gėrimą. Vyriausias iš vaikų, Ailai dingojosi, berniukas, žvelgė į ją aiškiai nepatenkintas.

– Kodėl ji kalba taip juokingai? – paklausė jis, pakėlęs galvą į motiną. – Kodėl ji vilki berniukiškus apatinius?

– Nežinau. Kodėl jos nepaklausi? – atkirto Tremeda ir vienu mauku ištuštino puodelį.

Aila dirstelėjo į Laramarą ir pamatė, kad tas tiesiog tūžta. Atrodė, tuoj smogs mažiui. Jam nieko nespėjus padaryti ji berniukui pasakė:

– Kalbu kitaip todėl, kad atkeliavau iš labai toli ir užaugau tarp žmonių, kurie kalbėjo kitaip nei zelandoniečiai. Kai Jondalaras išmokė mane kalbėti jūsų kalba, buvau jau didelė. O šituos drabužius man šiandien kiek anksčiau padovanojo kelios merginos.

Mažius, regis, nustebo, kad moteris jam atsakė, tačiau nedvejodamas uždavė kitą klausimą.

– Kodėl kažkas tau padovanojo berniukiškus drabužius?

– Nežinau, – prisipažino Aila. – Tikriausiai tam, kad pasijuoktų, bet jie man tikrai patinka. Jie labai patogūs. Kaip manai?

– Tikriausiai. Niekada tokių puikių neturėjau, – atsakė berniukas.

– Tada tikriausiai galėsime tau pasiūti. Su malonumu, jei tu man padėsi, – pažadėjo Aila.

Vaiko akys nušvito.

– Tikrai?

– Taip, tikrai. Sakyk, kuo tu vardu?

– Bologanas, – pasakė vaikas.

Aila ištiesė abi rankas. Bologanas pažvelgė į ją nustebęs. Jis nesitikėjo tikro, oficialaus pasveikinimo, ir nelabai žinojo, kaip elgtis. Niekada ne-

girdėjo savo motiną ar savo židinio vyrą vardijant vardus ir ryšius. Aila nuleido rankas ir pati suėmė abi purvinas berniuko plaštakas.

– Aš esu Aila iš mamutojų, Liūto stovyklos narė, – pradėjo ji ir išvardijo visus savo oficialius vardus. Kadangi vaikas tylėjo, ji atsakė už jį: – Mutos, Didžiosios Motinos Žemės, taip pat vadinamos Doni, vardu, sveikinu tave, Bologanai iš devintojo Zelandonijos urvo; Laramaro, gaminančio pačią puikiausią barmą, poros, Doni palaimintosios Tremedos sūnau.

Ailos lūpose žodžiai nuskambėjo taip, lyg jis, kaip ir visi kiti, tikrai turėtų vardų ir ryšių, kuriais verta didžiuotis. Berniukas pakėlė akis į savo mamą ir jos porą. Laramaras jau nebepyko. Jie šypsojosi ir atrodė visai patenkinti tuo, kaip Aila juos įvardijo.

Aila pastebėjo, kad arčiau priėjo Salova su Martona.

– Norėčiau trupučio to paties puikiausio gėrimo, – tarstelėjo Salova. Laramaras atrodė ypač patenkintas.

– Ir man taip pat, – tuoj pat paprašė Čerezalas. Kiti žmonės, iškėlę puodelius, irgi pradėjo burtis aplink Laramarą.

Aila pastebėjo, kad Tremeda spėjo išgerti dar vieną pilną puodelį, paskui nuėjo su vaikais. Nueidamas Bologanas atsisuko į Ailą. Ji nusišypsojo jam ir apsidžiaugė pamačiusi, kad berniukas atsakė šypsena.

– Man regis, susidraugavai su tuo jaunuoliu, – pastebėjo Martona.

– Gana triukšmingas jaunuolis, – pridūrė Salova. – Ar tikrai ketini jam siūti žieminius apatinius?

– Kodėl gi ne? Norėčiau išsiaiškinti, kaip pasiūti šitie, – tarė Aila, rodydama į drabužius, kuriuos vilkėjo. – Vieną dieną turėsiu sūnų. Be to, gal norėsiu pasisiūti dar vieną komplektą sau.

– Pasisiūti sau? Nori pasakyti, ketini tai vilkėti? – nustebo Salova.

– Kiek pakeisiu, kad geriau tiktų viršutinė dalis. Ar kada bandei juos apsivilkti? Labai patogu. Be to, jie buvo įteikti man kaip sveikinimo dovana. Ketinu parodyti, kaip labai aš ją vertinu, – kiek išdidžiai ir piktokai pareiškė Aila.

Salova išplėstomis akimis žvelgė į svetimšalę, kurią namo parsivedė Jondalaras, ir staiga ji vėl suvokė jos keistą tartį. „Šitos moters geriau nesupykdyti, – pagalvojo ji sau. – Gal Marona ir stengėsi sutrikdyti Ailą,

tačiau šioji viską atgręžė prieš ją. Galiausiai liks pažeminta Marona. Ji gūšis kaskart matydama viešnią dėvinčią šitą apdarą. Tikrai nenorėčiau, kad Aila ant manęs supyktų!"

– Esu tikra, šią žiemą Bologanas turės ką šilto vilkėti, – pasakė Martona. Ji nepraleido nė žodelio iš subtilaus bendravimo tarp dviejų jaunų moterų. „Gal ir gerai, kad Aila jau dabar ima kurti savo vietą, – galvojo ji. – Žmonės turi suprasti, kad ja lengvai nepasinaudosi. Šiaip ar taip, ji ketina susijungti su vyru, kuris gimė ir buvo auginamas atsakingų Zelandonijos vadų."

– Jį apskritai būtų gerai aprengti, – pasakė Salova. – Ar jis kada turėjo ką tinkamo? Tie vaikai ką nors turi tik todėl, kad žmonės jų pasigaili ir atiduoda, kas nereikalinga. Kad ir kiek gertų, gal pastebėjot, Laramaras visada sugeba pasilikti pakankamai barmos, kad išmainytų į viską, ko jam reikia, ypač naujos barmos gamybai, tačiau nepakankamai, kad išmaitintų savo porą ir jos vaikus. Jo niekada nėra, kai ką nors reikia padaryti, pavyzdžiui, užpilti akmenų dulkių ant griovių arba medžioti.

– Ir Tremeda nepadeda, – skundėsi Salova. – Jie pernelyg panašūs. Ji visada per daug serga, kad padėtų rinkti maistą ar dalyvautų kituose bendruose darbuose, nors visai nesuka galvos prašydama savo dalies, kad kitų pastangomis pamaitintų savo vargšus alkanus vaikus. Kas atsakys? Jie tikrai varganai apsirengę, retai būna švarūs ir dažnai alkani.

Žmonės pavalgė, susirinkimas darėsi triukšmingesnis, ypač visiems prisiragavus Laramaro barmos. Sutemus puotautojai persikėlė labiau į vidurį erdvės po didžiule akmenų iškyša, kuri dengė visą gyvenvietę, o pačiame pastogės pakraštyje buvo uždegtas didžiulis laužas. Šiame regione netgi karščiausiomis vasaros naktimis užklupdavo stingdantis šaltukas, primenantis apie didžiulę ledo masę šiaurėje.

Nuo laužo po iškyša pasidarė šilta, o sušilęs akmuo aplinkai teikė dar daugiau jaukumo. Draugiška, nors nuolat besikeičianti minia, besirenkanti aplink neseniai atvykusią porą, buvo nusiteikusi gerai. Aila susipažino su tokia daugybe žmonių, kad, nepaisant savo išskirtinės atminties, abejojo, ar visus prisimins.

Maždaug tuo pačiu metu pasirodė mieguistu Jaradalu nešina Proleva ir Vilkas. Berniukas vis šnairavo į žvėrį ir dideliam motinos nusivylimui norėjo lipti ant žemės.

– Vilkas jo nesužeis, – patikino Aila.

– Jis puikiai moka apsieiti su vaikais, Proleva, – paantrino Jondalaras. – Jis užaugo su Liūto stovyklos vaikais ir ypač saugojo silpną, ligotą berniuką.

Nerimaujanti motina nuleido vaiką ant žemės, bet laikė jį apkabinusi. Aila priėjo prie jų, apkabino žvėrį ir pirmiausia nuramino moterį.

– Ar norėtum paliesti vilką, Jaradalai? – pasiteiravo Aila. Vaikas rimtai linktelėjo. Aila nukreipė jo rankutę prie vilko galvos.

– Kutena! – nusišypsojo Jaradalas.

– Taip, jo kailis kutena. Ir jam kutena. Jis šeriasi. Tai reiškia, jog išslenka daug jo gaurų, – paaiškino Aila.

– Ar jam skauda? – susirūpino berniukas.

– Ne. Tik kutena. Štai kodėl jam dabar ypač patinka, kai kasome jo kailį.

– Kodėl jo gaurai slenka?

– Nes orai šyla. Žiemą, kai šalta, jam užauga daug plaukų, kad išsaugotų šilumą, tačiau vasarą su tokiu kailiu vilkui būtų per karšta, – paaiškino Aila.

– Kodėl tada, kai šalta, jis nenešioja apsiausto? – mygo Jaradalas.

Atsakas pasigirdo iš kitos pusės.

– Vilkams sunku pasisiūti paltus, todėl kiekvieną žiemą juos jiems parūpina Motina, – pasakė Zelandonė, priėjusi prie grupelės. – Vasarą, kai ima šilti, Motina nuvelka jų paltus. Vilkas šeriasi, tai Doni būdas nuvilkti jam paltą, Jaradalai.

Ailą nustebino švelnumas moters balse kalbant su mažu berniuku ir meilingas žvilgsnis akyse. Jai pasidarė įdomu, ar Zelandonė kada norėjo vaikų. Aila neabejojo, kad tokia puiki gydytoja kaip donija žino, kaip išvengti nėštumo, tačiau sudėtingiau žinoti, kaip pastoti arba išvengti persileidimo. „Smalsu, kaip, jos manymu, prasideda nauja gyvybė? – svarstė Aila. – Ar ji žino, kaip to išvengti?“

Kai Proleva pasiėmė berniuką ir patraukė į savo namelį, Vilkas norėjo eiti kartu, bet Aila jį pašaukė.

– Manau, turėtum eiti į Martonos namelį, Vilke, – tarė ji, rodydama jam ženklą eiti namo. Vilko namai buvo bet kuri vieta, kur patiesti Ailos kailiai.

Kai šalta tamsa ėmė gaubti besilinksminančius žmones, šviesiau buvo tik prie pat laužo; susirinkusieji pradėjo skirstytis. Vieni, ypač šeimos su mažais vaikais, nuėjo į savo būstus. Kiti, daugiausiai jaunos poros, tačiau ir vyresni, kartais daugiau nei dviese, pasitraukė į šešėlius laužo pakraščiuose ir ėmėsi asmeniškesnių veiklų: kas šnekučiavosi, kas glebėsčiavosi. Nebuvo neįprasta tokiomis progomis keistis partneriais. Tol, kol visos pusės sutiko, nebuvo nieko blogo.

Aila prisiminė šventę Motinos garbei. Jei Motiną pagerbi dalydamasis malonumų dovana, tai tą vakarą ji atrodė gerai pagerbta. „Zelandoniečiai ne itin skiriasi nuo mamutojų, – galvojo Aila, – arba šaramudojų, losadunojiečių, o su lanzadoniečiais jų net kalba ta pati."

Keletas vyrų mėgino suvilioti dailiąją atvykėlę pasidalyti malonia Didžiosios Motinos dovana. Aila mėgavosi dėmesiu, tačiau leido aiškiai suprasti, kad netrokšta nieko kito, tik Jondalaro.

Dėl viso Ailai parodyto susidomėjimo Jondalarui kilo sumiši jausmai. Buvo malonu, kad jo žmonės ją taip gerai priėmė, jis jautėsi išdidus, kad tiek daug vyrų žavisi moterimi, kurią jis parsivedė namo, tačiau Jondalaras troško, kad jie taip atvirai nerodytų noro vestis ją į savo kailius, ypač tas svetimasis, vardu Čerezalas. Jis džiaugėsi, kad Aila nebuvo linkusi smagintis su kitais vyrais.

Pavydas Zelandonijoje nebuvo toleruojamas. Iš pavydo galėjo kilti nesantaika ir kivirčai, netgi kovos, o bendruomenė labiau už viską vertino harmoniją ir bendradarbiavimą. Šalyje, kuri didžiąją metų dalį buvo sustingę tyrai, siekti bendradarbiavimo buvo būtina norint išgyventi. Dauguma jų papročių buvo skirti geranoriškumui palaikyti ir vengti panašių į pavydą apraiškų, galinčių kelti pavojų draugiškiems santykiams.

Jondalaras žinojo, kad bus sunku nuslėpti pavydą, jei Aila pasirinks ką nors kitą. Jis su niekuo nenorėjo ja dalytis. Galbūt, kai jie pragyvens susijungę daug metų ir įprastas patogumas kartkartėmis užleis vietą naujumo jauduliui, bus kitaip, tačiau ne dabar. Širdyje jis abejojo, ar kada sugebės noriai ja dalytis.

Vienas kitas pradėjo dainuoti ir šokti. Aila bandė paėjėti link jų, tačiau žmonės grūdosi vis arčiau, visi norėjo ją pakalbinti. Ypač vienas vyras, kuris kone visą vakarą sukiojosi netoliese, dabar tarsi apsisprendė ją pa-

šnekinti. Ailai pasirodė, kad ji anksčiau pastebėjo kažką neįprasta, tačiau pabandžius susitelkti vis kažkas kitas užduodavo klausimą ar mesteldavo išblaškančią pastabą.

Ji pakėlė akis, kai vyras padavė jai dar vieną puodelį barmos. Nors gėrimas priminė Taluto buzą, buvo stipresnis. Ji jautėsi truputį apsvaigusi ir pagalvojo, kad laikas liautis gėrus svaigalus. Ji žinojo, kokį poveikį tokie svaigieji gėrimai jai daro, ir nenorėjo tapti pernelyg „draugiška" pirmą kartą susitikusi su Jondalaro žmonėmis.

Ji nusišypsojo vyrui, padavusiam jai puodelį, ir jau norėjo mandagiai atsisakyti, tačiau sukrėtimas jį pamačius akimirkai sustingdė šypseną veide, bet greitai tai tapo nuoširdžios šilumos ir draugiškumo išraiška.

– Aš Brukevalis, – tarsi dvejodamas, droviai prisistatė vyras. – Esu Jondalaro pusbrolis, – jo balsas buvo gana žemas, tačiau sodrus, skambus ir labai malonus.

– Sveikas! Mane vadina Aila iš mamutojų, – tarė ji suintriguota labiau nei jo balso ar elgesio.

Jis visai nepriminė kitų jos sutiktų zelandoniečių. Kitaip nei daugelio žmonių mėlynos ar pilkos, jo akys buvo didelės ir labai tamsios. Aila pagalvojo, kad jos tikriausiai rudos, bet laužo šviesoje nustatyti spalvą buvo sunku. Tačiau labiau nei akys stulbino visa jo išvaizda. Jis atrodė jai kažkuo pažįstamas. Jo bruožai priminė genties žmonių bruožus!

„Jis yra genties ir kitų mišinys. Esu tuo tikra", – galvojo ji tyrinėdama vyrą. Regis, jis perprato jos genties moters elgesį ir ji pasistengė būti atsargesnė, nespoksoti taip tiesiai. Ji nemanė, kad jis yra pusiau genties, pusiau kitų, kaip Ekauzaras, kuriam pasižadėjo Joplaja... arba jos pačios sūnus.

Šiame vyriškyje viršų ėmė kitų išvaizda; jo kakta iš esmės buvo aukšta ir lygi, leidosi nuožulniai tik truputį, o kai jis pasisuko, ji matė, kad, nors jo galva buvo ilga, viršugalvis buvo apskritas ir stigo išsikišusio kaulinio gumbo. Tačiau antakių keteros, užkritusios ant didelių, giliai įstatytų akių, buvo jo ryškiausias bruožas, ne toks įspūdingas kaip genties vyrų, tačiau aiškiai pastebimas. Jo nosis taip pat buvo gana didelė ir, nors subtilesnė nei genties vyrų, tokios pat formos.

Aila pagalvojo, kad jo smakras tikriausiai nusklembtas. Dėl tamsiai rudos barzdos buvo sunku tai pasakyti, tačiau ir su barzda vyras panėšėjo į tuos, kuriuos ji pažinojo vaikystėje. Kai Jondalaras pirmą kartą, kaip

paprastai vasarą, nusiskuto, Aila buvo sukrėsta: jis atrodė labai jaunas, beveik paauglys. Anksčiau ji nebuvo mačiusi suaugusio vyro be barzdos. Brukevalis buvo kiek žemesnis nei vidutinio ūgio, žemesnis ir už Ailą, nors galingai sudėtas, tvirtais, sunkiais raumenimis, stambia, lanku išgaubta krūtine.

Brukevalis pasižymėjo visomis būdingomis vyrų, su kuriais ji užaugo, savybėmis, todėl Ailai pasirodė gana dailus. Ji net pajuto lengvą traukos dilgtelėjimą. Beje, jautėsi įkaušusi – daugiau nė lašo barmos.

Šilta Ailos šypsena išdavė jos jausmus, tačiau iš to, kaip ji dirstelėjo į šoną ir nudelbė akis, Brukevaliui pasirodė, kad ji yra kerimai drovi. Jis nebuvo pratęs, kad moterys reaguotų į jį taip šiltai, ypač gražios moterys, būdavusios su ilgšiu žaviuoju jo pusbroliu.

– Pamaniau, norėsi puodelio Laramaro barmos, – tarė Brukevalis. – Aplink tave nuolat tiek daug žmonių, visi nori pašnekinti, tačiau niekas negalvoja, jog ištroškai.

– Dėkui. Aš tikrai noriu gerti, tačiau nedrįsčiau daugiau nė gurkšnio gerti šito gėrimo, – tarė ji rodydama į puodelį, paskui nusišypsojo savo plačiąja, švytinčia šypsena, kuriai neįmanoma atsispirti.

Brukevalis buvo toks pakerėtas, kad akimirkai užmiršo kvėpuoti. Jis visą vakarą norėjo su ja susipažinti, tik bijojo artintis. Paprastai gražios moterys paniekinamai jį atstumdavo. O Aila laužo šviesoje žėrinčiais auksiniais plaukais, tvirtu, nuostabiai sudėtu kūnu, patraukliai išryškėjusiu dėl minkštos prigludusios drabužių odos, svetimšališkais bruožais, teikiančiais egzotinio žavesio, buvo nepaprasčiausia, gražiausia jo kada matyta moteris.

– Galiu tau atnešti ko kito atsigerti? – galiausiai pasiteiravo Brukevalis šypsodamasis, berniukiškai nekantraudamas įsiteikti. Jis nesitikėjo, kad ji bus jam tokia draugiška ir atvira.

– Eik šalin, Brukevali, aš čia buvau pirmas, – pareiškė Čerezalas visai ne juokais. Jis matė, kaip Aila šypsosi Brukevaliui, o pats visą vakarą bandė nuvilioti ją atokiau ar bent jau laimėti pažadą, kad ji susitiks su juo kokį kitą kartą.

Nedaugelis vyrų būtų tokie įkyrūs mėgindami sudominti Jondalaro pasirinktą moterį, tačiau Čerezalas iš atokaus urvo atsikraustė į devintąjį

urvą tik prieš metus. Jis buvo keleriais metais jaunesnis už Jondalarą, dar net nepasiekęs vyrystės tuo metu, kai Jondalaras su broliu leidosi į kelionę, ir nežinojo apie ilgšio kaip neprilygstamo moterų žavėtojo reputaciją. Tik tą dieną jis apskritai sužinojo, kad vadas turi brolį, tačiau buvo girdėjęs gandus ir paskalas apie Brukevalį.

– Juk nemanai, kad ji susidomės tipu, kurio motina buvo pusiau plokščiagalvė? – įgėlė Čerezalas.

Minia aiktelėjo ir staiga nutilo. Niekas metų metus nelaidė Brukevaliui tokių užuominų. Jo veidą iškreipė pagiežinga neapykantos mina, jis nudelbė jaunąjį vyrą su sunkiai valdomu įniršiu. Aila apstulbo pamačiusi tokį pasikeitimą. Kartą jau buvo regėjusi tokį genties vyro įtūžį, todėl išsigando.

Ne pirmą kartą žmonės šitaip erzino Brukevalį. Jis dažnai tapdavo piktų pokštų objektu, todėl itin jautriai sureagavo Ailai pakliuvus į nemalonią padėtį, kai ją išjuokė už tai, kad dėvi Maronos ir jos draugių padovanotus berniukiškus drabužius. Brukevalis irgi norėjo pribėgti ir ją apginti, kaip Jondalaras, o pamačius, kaip ji atsispyrė pajuokoms, ašaros pripildė jo akis. Stebėdamas, kaip ji išdidžiai eina susitikti su zelandoniečiais, Brukevalis ją įsimylėjo.

Vėliau, nors troško su ja pasikalbėti, kentė dėl neryžtingumo ir vengė prisistatyti. Moterys ne visada su juo bendraudavo palankiai. Brukevalis verčiau būtų žavėjęsis ja per atstumą nei pamatęs, kaip įprasta, paniekos kupiną gražios moters žvilgsnį. Vis dėlto kurį laiką ją stebėjęs jis galiausiai nusprendė rizikuoti. O tada ji pasirodė jam tokia maloni! Jai patiko jo draugija. Jos šypsena buvo šilta ir jausminga, tad ji atrodė dar gražesnė.

Po Čerezalo pastabos Brukevalis stebėjo, kaip Jondalaras tarsi sargybinis stojasi už Ailos. Brukevalis pavydėjo Jondalarui. Jis visada pavydėjo Jondalarui dar ir ūgio. Nors ilgšis niekada nedalyvaudavo piktuose pasišaipymuose ir, tiesą sakant, ne kartą jį apgynė, Brukevalis juto, kad Jondalaras jo gailisi, o tai buvo dar blogiau. Ir štai, Jondalaras grįžo namo su gražuole, kuria visi žavisi. Kodėl kai kuriems taip sekasi?

Tačiau Brukevalio žvilgsnis, mestas į Čerezalą, gerokai nuliūdino Ailą. Išėjusi iš Bruno genties ji nebesitikėjo pamatyti tokios išraiškos; Braudas, Bruno poros sūnus, dažnai šitaip į ją žiūrėjo. Nors Brukevalis ant Ailos nepyko, ji sudrebėjo tai prisiminusi ir panoro pasišalinti.

Aila atsisuko į Jondalarą.

– Eikim. Pavargau, – pasakė tylomis mamutojiškai ir suvokė, kad taip ir yra – tiesą sakant, buvo išsekusi. Ką tik baigėsi ilga, sunki kelionė, o paskui tiek visko nutiko, kad buvo sunku patikėti, jog jie čia atėjo tą pačią dieną. Nerimas susipažįstant su Jondalaro šeima, liūdesys pasakojant apie Tonolano mirtį; nemalonus Maronos pokštas ir susijaudinimas pažindinantis su šito didžiulio urvo žmonėmis; o dabar dar Brukevalis. Visko buvo jau per daug.

Jondalaras matė, kad ji sielvartauja dėl incidento tarp Brukevalio ir Čerezalo, ir net numanė, kodėl.

– Diena buvo ilga, – pasakė jis. – Mums metas eiti.

Brukevalis, regis, nusiminė, kad jie taip greitai išeina, juk jis ką tik išdrįso užkalbinti Ailą. Jis dvejodamas nusišypsojo.

– Ar tikrai turi eiti? – paklausė jis.

– Jau vėlu. Dauguma jau nuėjo miegoti, aš pavargusi, – nusišypsojo ji.

Nematydama jo piktavališkos išraiškos Aila galėjo šypsotis, bet stigo ankstesnės šilumos. Moteris palinkėjo greta stovintiesiems labos nakties, tačiau atsigręžusi pamatė, kaip Brukevalis vėl delbia Čerezalą.

Eidama link Martonos namelio Aila paklausė Jondalaro:

– Ar matei, kaip tavo pusbrolis žvelgė į Čerezalą? Jis buvo kupinas neapykantos.

– Negaliu sakyti, kad jį už tai kaltinu, – pasakė Jondalaras. Jis irgi nejuto simpatijos tam vyrukui. – Supranti, pavadinti ką nors plokščiagalviu – siaubingas įžeidimas, o dar blogiau pasakyti, kad tavo motina tokia. Brukevalį nuolat erzino, ypač vaikystėje, vaikai juk būna žiaurūs.

Jondalaras papasakojo, kad vaikystėje kas tik sumanęs paerzinti Brukevalį apšaukdavo jį plokščiagalviu. Nors jam stigo būdingiausio genties bruožo, iš kurio ir kilo šis epitetas, – nuožulnios kaktos, tai buvo vienintelis žodis, į kurį jis garantuotai tūžmingai sureaguodavo. Maža to, našlaičiui, vargiai pažinojusiam savo motiną, buvo dar blogiau girdėti sakant, kad ji buvo pati niekingiausia įsivaizduojama šlykštynė – pusiau gyvulys, pusiau žmogus.

Dėl aukos nuspėjamos emocinės reakcijos su vaikams būdingu žiaurumu tie, kurie buvo stambesni arba vyresni, vaikystėje dažnai erzino Bru-

kevalį, vadindami jį plokščiagalviu arba šlykštynės sūnumi. Vėliau, nors stigo augumo, jis atsigriebė jėga. Berniukai niekaip neprilygo įspūdingai Brukevalio raumenų jėgai, ypač kai jis nevaldomai įtūždavo, tad kelis kartus gerai gavo į kailį ir nustojo šaipytis, bent jau nedarė to atvirai.

– Nežinau, kodėl žmonės taip nerimsta, bet tikriausiai tai tiesa, – pasakė Aila. – Manau, kad Brukevalis susijęs su gentimi. Jis man primena Ekauzarą, tik genties bruožai ne tokie ryškūs. Matyti, kad jis nėra toks stiprus, išskyrus tą žvilgsnį. Prisiminiau, kaip Braudas žvelgdavo į mane.

– Nesu tikras, kad jis maišytas. Gal koks jo protėvis atklydo iš toli? Gal jis tik atsitiktinai turi išorinio panašumo į pl... genties žmones? – pasakė Jondalaras.

– Jis tavo pusbrolis. Ką apie jį žinai?

– Iš tikrųjų daug nežinau, tačiau galiu pasakyti, ką girdėjau, – atsakė Jondalaras. – Vyresni žmonės pasakoja, kad dar visai jauna Brukevalio senelė kažkaip atsiskyrė nuo žmonių pakeliui į vasaros susirinkimą, kuris vyko gana toli. Tame susirinkime turėjo vykti pirmasis jos ritualas. Ji atsirado besibaigiant vasarai. Pasakojama, kad ji išprotėjo, vargiai ką besuprato. Tvirtino, kad ją užpuolė gyvuliai. Kalbama, kad ji taip ir neatsigavo, ilgai negyveno. Grįžus paaiškėjo, kad ji Motinos palaiminta, nors net pirmojo ritualo neturėjo. Moteris mirė netrukus pagimdžiusi Brukevalio motiną, o gal net ją gimdydama.

– Kur, žmonių manymu, ji buvo?

– Niekas nežino.

Aila susiraukusi mąstė.

– Ji turėjo susirasti maisto ir pastogę – tarė ji.

– Nemanau, kad ji badavo, – pritarė Jondalaras.

– Tie gyvuliai, kurie ją užpuolė. Ar ji minėjo, kokios jie rūšies?

– Negirdėjau.

– Ar ji turėjo kokių randų, įkandimų ar sužeidimų? – toliau kamantinėjo Aila.

– Nežinau.

Aila sustojo ir blausioje mėnulio pjautuvo bei tolimo laužo šviesoje pažvelgė į ilgšį.

– Argi zelandoniečiai nevadina genties „gyvuliais“? Ar jo senelė kada nors minėjo tuos, kuriuos jūs vadinate „plokščiagalviais“?

– Tikrai pasakojama, kad ji nekentė plokščiagalvių ir spiegdama bėgo šalin juos pamačiusi, – pasakė Jondalaras.

– O Brukevalio motina? Ar ją pažinojai? Kaip ji atrodė?

– Daug neprisimenu, buvau mažas, – atsakė Jondalaras. – Ji buvo nedidelio ūgio. Pamenu, jos akys buvo didelės ir gražios, tamsios kaip Brukevalio. Rusvos, tačiau tikrai ne tamsiai rudos, labiau riešutinės. Žmonės dažnai sakydavo, kad akys – gražiausia, ką ji turi.

– Rusvos kaip Gubano akys? – pasitikslino Aila.

– Dabar, kai užsiminei, manau, kad taip.

– Ar tu tikras, kad Brukevalio motina neatrodė pusiau genties kaip Ekauzaras ir... Raidagas?

– Nemanau, kad ji buvo gražuolė, bet nepamenu, kad būtų turėjusi antakių keteras kaip Jorga. Ji niekada nesusijungė. Manau, vyrai pernelyg ja nesidomėjo.

– Kaip ji pastojo?

Aila matė Jondalaro šypseną net tamsoje.

– Tu įsitikinusi, kad reikia vyro, tiesa? Visi paprasčiausiai sakė, kad Motina ją palaimino, tačiau Zolena... Zelandonė kartą man užsiminė, kad ji buvo viena iš tų nedaugelio moterų, kurios būna palaimintos jau po pirmojo ritualo. Manoma, kad merginos per jaunos, bet taip nutinka.

Aila pritariamai linktelėjo.

– Kas jai nutiko?

– Nežinau. Zelandonė sakė, kad ji niekada nebuvo itin sveika. Ji mirė, kai Brukevalis buvo dar visai mažas. Jį užaugino Maronos motina – ji buvo Brukevalio motinos pusseserė. Nemanau, kad itin juo rūpinosi. Tai buvo labiau įsipareigojimas. Kartais Martona jį prižiūrėdavo. Prisimenu, kartu žaisdavome, kai buvome maži. Vyresnieji berniukai jau tada iš jo šaipėsi. Jis įsiusdavo, kai kas nors pavadindavo jį plokščiagalviu.

– Nieko keisto, kad jis tūžo ant Čelezaro. Dabar bent jau suprantu. Tačiau tas žvilgsnis... – Aila vėl sudrebėjo. – Jis atrodė visai kaip Braudas. Kiek prisimenu, Braudas manęs nekentė. Nežinau kodėl. Jis paprasčiausiai manęs nekentė. Kad ir ką dariau, negalėjau to pakeisti. Kurį laiką mė-

ginau, tačiau... Žinai, Jondalarai, nenorėčiau, kad Brukevalis imtų manęs nekęsti.

Jiems įėjus į Martonos namelį, Vilkas sveikindamasis pakėlė galvą. Kai Aila anksčiau liepė jam eiti namo, pilkis susirado Ailos miego kailius ir buvo susirangęs greta jų. Aila nusišypsojo pamačiusi jo akis žibant lempelės, kurią Martona paliko degančią, šviesoje. Kai ji atsisėdo, pilkis energingai sveikindamasis palaižė jos veidą ir kaklą, paskui pasveikino Jondalarą.

– Jis nepratęs prie tokios daugybės žmonių, – pastebėjo Aila.

Kai žvėris vėl atėjo pas Ailą, ji suėmė jo galvą rankomis ir įsižiūrėjo į blizgančias akis.

– Kas yra, Vilke? Per daug svetimų, prie kurių reikės priprasti? Supratu, kaip jautiesi.

– Jie neilgai bus svetimi, Aila, – tarė Jondalaras. – Visi tave jau pamilo.

– Išskyrus Maroną ir jos drauges, – Aila sėdėdama atlaisvino minkštos odinės kažkokio berniuko žieminės apatinės liemenės raištelius.

Jondalaras vis dar nerimo dėl Maronos poelgio. Regis, Aila taip pat jaudinosi. Vyras troško, kad jai nebūtų tekęs toks išbandymas, ypač pirmąją dieną. Jis norėjo, kad su jo žmonėmis Aila būtų laiminga. Netrukus ji taps viena iš jų. Bet jis didžiavosi tuo, kaip ji pakreipė situaciją.

– Tu buvai nuostabi. Pastatei Maroną į vietą. Visi taip mano, – pasakė jis.

– Kodėl tos moterys norėjo, kad žmonės iš manęs juoktųsi? Jos manęs nepažįsta, net nebandė pažinti.

– Tai aš kaltas, Aila, – Jondalaras trumpam liovėsi vynioti viršutinės apavo dalies, apsuktos aplink blauzdą, raiščius. – Marona teisėtai tikėjosi, kad tą vasarą būsiu jungtuvėse. Išėjau nieko nepaaiškinęs. Ji tikriausiai jautėsi siaubingai įskaudinta. Kaip pati jaustumeis, jei tu ir visi tavo pažįstami tikėtųsi jungtuvių, o vyras nepasirodytų?

– Būčiau labai nelaiminga ir pykčiau ant tavęs, bet, viliuosi, nemėginčiau skaudinti žmogaus, kurio nė nepažįstu, – tarė Aila, atlaisvindama kelnių juosmens diržą. – Kai jos pasakė, kad nori padaryti man šukuoseną, pagalvojau apie Digiją. Bet, kai pažvelgiau į veidrodį ir pamačiau

save, išsišukavau plaukus. Regis, sakei, kad zelandoniečiai yra mandagūs ir svetingi.

– Taip ir yra, – patikino Jondalaras. – Dauguma.

– Tačiau ne visi. Ne tavo buvusios draugužės. Gal pasakytum, kurių dar turėčiau saugotis? – įgėlė Aila.

– Aila, neleisk, kad Marona suterštų tavo nuomonę apie visus kitus. Argi nematai, kad patikai daugumai? Suteik jiems progą.

– O kaip tie, kurie erzina našlaičius ir paverčia juos braudais?

– Dauguma žmonių tokie nėra, Aila, – Jondalaras žvelgė į ją sunerimęs.

Aila pratisai atsiduso.

– Tu teisus. Tavo motina ne tokia, ir sesuo, ir kiti tavo giminaičiai. Netgi Brukevalis man buvo labai malonus. Paprasčiausiai paskutinį kartą regėjau tokią išraišką tada, kai Braudas liepė Guvui mirtinai mane prakeikti. Atsiprašau, Jondalarai, tiesiog pavargau, – staiga ji ištiesė į jį rankas, įkniaubė veidą į jo kaklą ir sukūkčiojo. – Norėjau tavo žmonėms palikti gerą įspūdį, susirasti naujų draugų, tačiau tos moterys nenorėjo būti draugėmis. Jos tik apsimetė, kad to nori.

– Ir padarei gerą įspūdį, Aila. Negalėjai pasirodyti geriau. Marona visada buvo ūmaus būdo. Neabejojau, kad man nesant ji susiras ką nors kitą. Ji labai patraukli, žmonės visada sakė, kad ji gražuolių gražuolė, pati geidžiamiausia kiekvieno vasaros susirinkimo moteris. Spėju, todėl visi ir tikėjosi, kad mes susijungsime, – paaiškino jis.

– Todėl, kad tu dailiausias, o ji gražiausia? – pasitikslino Aila.

– Tikriausiai, – Jondalaras pajuto, kaip išraudo, ir apsidžiaugė, kad šviesa blausi. – Nenumanau, kodėl ji iki šiol neturi poros.

– Sakė, kad buvo susijungusi, bet neilgam.

– Žinau. Tačiau kodėl nesusirado ko nors kito? Juk negali būti, kad staiga pamiršo, kaip pamaloninti vyrus, ar tapo mažiau patraukli bei geidžiama.

– Gal ir taip, Jondalarai. Jei tu jos nepanorai, gal kiti vyrai nusprendė pažvelgti atidžiau? Moteris, kuri nori įžeisti kitą, net pati to nežinodama atrodo mažiau patraukli, – atsakė Aila ir nuo vienos kojos nusitraukė kelnių klešnę.

Jondalaras susiraukė.

– Viliuosi, tai ne mano kaltė. Jau pakankamai blogai, kad palikau ją tokioje padėtyje. Būtų baisu galvoti, kad sukliudžiau jai susirasti porą.

Aila klausiamai jį nužvelgė.

– Kodėl taip manai?

– Argi nesakei: gal, jei aš jos nenorėjau, kiti vyrai...

– Kiti vyrai gali pažvelgti atidžiau. Jei jiems nepatinka tai, ką mato, kur čia tavo kaltė?

– Na... aš...

– Gali save kaltinti, kad išėjai nieko nepaaiškinęs. Esu tikra, ji jautėsi sutrikusi ir įskaudinta. Tačiau per penkerius metus galėjo susirasti kitą vyrą. Jei nesugebėjo, tai ne tavo kaltė, Jondalarai, – paaiškino Aila.

Jondalaras patylėjo, paskui linktelėjo.

– Tu teisi, – pasakė jis ir baigė rengtis. – Eikim miegot. Rytas už vakarą gudresnis.

Ropojant į šiltus ir patogius miego kailius Ailai dingtelėjo dar viena mintis.

– Jei Marona tokia puiki malonindama vyrus, smalsu, kodėl ji neturi vaikų?

Jondalaras sukikeno.

– Viliuosi, tu neklysti dėl Doni dovanos pradedant vaikus. Tai būtų kaip dvi dovanos... – jis nutilo, kol kėlė savą apkloto pusę. – Tikrai! Ji neturi vaikų.

– Nelaikyk apkloto šitaip! Šalta! – garsiai sušnibždėjo Aila.

Jis greitai įsiropštė į miegmaišį ir nuogas susirangė greta jos.

– Gali būti, jog dėl to ji nesusijungė, – tęsė jis, – bent jau iš dalies. Kai vyras nusprendžia susijungti, jis paprastai nori moters, kuri gali prie jo židinio pagimdyti vaikų. Moteris gali turėti vaikų ir likti prie motinos židinio arba netgi sukurti savo židinį, tačiau vienintelis būdas, kaip vyras gali turėti savo židinio vaikų, yra susijungti su moterimi, kad ji galėtų ten pagimdyti vaikų. Jei Marona susijungė ir nepagimdė vaikų, galėjo tapti ne tokia geidžiama.

– Būtų labai apmaudu, – pasakė Aila ir staiga pajuto užuojautos dūrį. Ji prisiminė, kaip labai pati norėjo vaikų. Ji troško kūdikio nuo tada, kai

matė Izą gimdant Ubą. Aila buvo tikra, kad Braudo neapykanta jai padovanojo vaikelį. Iš neapykantos jis ją prievartavo, bet jei nebūtų prievartavęs, joje nebūtų pradėjusi augti nauja gyvybė.

Žinoma, tuo metu ji to nežinojo, tačiau atidesnis žvilgsnis į sūnų leido jai tai suprasti. Bruno gentis nebuvo mačiusi tokio vaiko. Kadangi jos sūnus neatrodė visiškai kaip ji, kaip kiti, žmonės galvojo, kad tai išsigimęs genties vaikas. Tačiau Aila įžvelgė, jog jis maišytas. Berniukas turėjo ir jos, ir genties bruožų. Štai tada Aila staiga suvokė, kad vyras kažkaip pradeda naują gyvybę tuo metu, kai įveda savo organą ten, pro kur gimsta vaikai. Gentis manė visai kitaip, kitkuo tikėjo Jondalaro ir visi kiti žmonės, tačiau Aila buvo įsitikinusi, jog neklysta.

Gulėdama greta Jondalaro, žinodama, kad viduje nešioja kūdikį, Aila pajuto gailesčio ir sielvarto dūrį dėl moters, kuri šio vyro neteko ir, galbūt, negali turėti vaikų. Ar iš tikrųjų galima kaltinti Maroną, kad yra nusiminusi? Kaip pati jaustųsi, jei prarastų Jondalarą? Akyse susitvenkė ašaros, visą kūną perliejo šiluma supratus, kaip jai pasisekė.

Vis dėlto pokštas buvo bjaurus, ir viskas galėjo kur kas blogiau pakrypti. Aila negalėjo susilaikyti nepykusi. Juk ji nežinojo, ką zelandoniečiai darys, kai nusprendė stoti prieš juos. Visi galėjo nuo jos nusisukti. Galima užjausti Maroną, bet neprivalu ją mėgti. O paskui dar Brukevalis. Genties išvaizdos vyrui ji pajuto draugiškumą, o dabar nerimavo.

Jondalaras stengėsi neužmigti ir laikė Ailą apkabinęs, kol įsitikino, kad ji užmigo. Paskui jis užsimerkė ir taip pat nugrimzdo į miegą. Tačiau Aila pabudo vidury nakties pajutusi poreikį nusilengvinti. Vilkas tyliai sekė iš paskos iki naktinio krepšio, stovinčio prie išėjimo. Kai Aila grįžo į lovą, žvėris susirangė greta. Moteris, įsitaisiusi tarp vilko iš vieno šono ir vyro iš kito, jautėsi dėkinga už šilumą ir apsaugą, tačiau vėl įmigo negreitai.

Aila miegojo ilgai. Kai pabudusi apsidairė, Vilko su Jondalaru nebebuvo. Namelyje ji buvo viena, tačiau kažkas paliko pilną vandenmaišį ir tankiai supintą, vandeniui nelaidų dubenį, kad ji galėtų nusiprausti ir atsigaivinti. Raižytame mediniame puodelyje buvo įpilta gėrimo. Kvepėjo lyg šalta mėtų arbata, tačiau tą akimirką ji neturėjo nuotaikos ko nors gerti.

Atsikėlusi Aila nusilengvino į didelį krepšį prie durų – aiškiai pastebėjo, kad tenka šlapintis dažniau. Tada ji griebė amuletą ir greitai jį nusitraukė, kad nesipainiotų naudojantis dubeniu, tačiau ne apsiprausiant, o išliejant skrandžio tyrinį. Pykino stipriau nei įprastai rytais. „Manau, nuo dabar reikia pamiršti svaigalus. Nei man, nei kūdikiui tai gero neduos."

Išsivėmusi Aila mėtų arbata išsiskalavo burną. Ji pastebėjo, kad kažkas prie miego kailių padėjo ryšulį švarių, bet dėmėtų drabužių, kuriuos ji iš pradžių ketino vilkėti išvakarėse. Rengdamasi Aila prisiminė, kad paliko juos prie įėjimo. Ji tikrai ketino pasilikti Maronos dovanotą apdarą, iš dalies dėl to, kad buvo apsisprendusi vėl juo vilkėti, iš dalies todėl, kad apdaras buvo patogus. Jei jį kada ir apsirengs, tai tik ne šiandien.

Ji užsirišo tvirtą juosmens raištį, kurį dėvėjo keliaudama, patogiai įprastoje vietoje pritaisė peilio makštis ir sukabino kitus rykus bei kapšelius. Per galvą vėl užsinėrusi amuletą griebė dvokiantį dubenį ir išnešusi paliko netoli įėjimo. Gerai nežinodama, kur išpilti jo turinį, Aila nuėjo paieškoti, kas galėtų viską paaiškinti. Ailą pasveikino moteris su vaiku, einanti link namelio. Iš atminties gelmių Ailai iškilo vardas.

– Malonios ir tau dienos... Ramara. Čia tavo sūnus?

– Taip. Robenanas nori pažaisti su Jaradalu, tad ieškau Prolevos. Namuose jos nėra, spėliojau, kur ji galėtų būti.

– Namelyje nieko nėra. Kai atsikėliau, visi jau buvo išėję. Nežinau, kur visi. Šįryt jaučiuosi tokia tingi. Tikrai ilgai miegojau, – paaiškino Aila.

– Kaip ir dauguma, – patikino Ramara. – Mažai kam norėjosi anksti keltis po vakarykštės šventės. Laramaro barma stipri. Jis tuo garsėja, tik tai ir sugeba.

Moters balse Aila išgirdo paniekos toną. Dėl to ji truputį dvejojo klausti, kur tiktų išpilti ryto atmatas, bet šalimais nieko daugiau nebuvo, o ji nenorėjo dubens palikti prie išėjimo.

– Ramara... Svarstau, jei galėčiau paklausti, kur... galėčiau atsikratyti... atliekų?

Moteris akimirkai sutriko, paskui dirstelėjo ten, kur netyčia nukrypo Ailos akys, ir nusišypsojo.

– Tau reikia atliekų griovio. Pažiūrėk štai ten, link rytinio terasos krašto. Ne iš priekio, kur degami signaliniai laužai, bet iš kitos pusės. Ten takas.

– Taip, matau, – pasakė Aila.

– Jis veda į kalvą, – aiškino Ramara. – Eik tuo takeliu, kol prieisi išsišakojimą. Kairysis takas bus statesnis. Jis kyla į viršų ir nuvestų tave iki šitos uolos viršaus. Eik dešiniuoju, jis apsuka iš šono, kol apačioje pamatysi Miško upę. Truputį toliau yra atviras laukas su keliais grioviais – užuosi dar nepriėjusi, – pasakojo Ramara. – Jau senokai nebarstėme, kvapas smarkiai juntamas.

Aila papurtė galvą:

– Nebarstėte?

– Neužpylėme virtų uolienų dulkėmis. Visada taip darome. Tačiau, spėju, ne visi žmonės, – paaiškino Ramara ir pasilenkusi paėmė ant rankų Robenaną, kuris jau pradėjo nerimauti.

– Kaip reikia virti uolų dulkes ir kodėl? – nenustygo Aila.

– Pirmiausia reikia paimti uolienos gabalą ir smulkiai sutrupinti. Tada dulkės kaitinamos ant karštos ugnies – paprastai naudojame didžiąsias signalinių laužų ugniavietes. Paskui tais milteliais užpilame griovius. Pradingsta beveik visas kvapas. Tačiau nusišlapinus ar užpylus skysčio dul-

kės vėl sukietėja, o kai griovys prisipildo atliekų ir sukietėjusių akmens dulkių, reikia kasti naują, o tai sunkus darbas. Todėl nemėgstame barstyti pernelyg dažnai. Vis tiek netrukus reikės tai daryti, nes urvas didelis, griovys dažnai naudojamas. Tiesiog eik taku. Turėtum nesunkiai rasti.

– Esu tikra, kad rasiu. Ačiū, Ramara, – pasakė Aila moteriai.

Jau pasilenkusiai prie dubens Ailai šovė dar viena mintis. Ji įbėgo į vidų pasiimti vandenmaišio, kad galėtų išplauti pintą krepšį. Galiausiai pakėlė dvokiantį dubenį ir patraukė keliu. Rinkti ir laikyti maistą tokiam dideliam urvui – sunkus darbas, svarstė eidama, tačiau sudėtinga ir rūpintis atliekomis. Bruno gentis paprasčiausiai eidavo į lauką: moterys eidavo į vieną pusę, vyrai – į kitą, ir pakankamai dažnai keisdavo vietas. Ailą sudomino Ramaros nupasakotas procesas.

Aila nebuvo girdėjusi apie kalkių deginimą, arba kalcinavimą, taip gaunant negesintas kalkes, kurios naudojamos šalinimo produktų kvapams naikinti, bet žmonėms, kurie gyveno tarp kalkakmenio uolų ir dažnai degino ugnį, negesintos kalkės buvo nuolatinis šalutinis produktas. Iš ugniakurų išvalytus pelenus, kuriuose neišvengiamai prisikaupdavo kalkių, verčiant ant kitų atliekų krūvų, nereikėjo ilgai laukti, kol buvo pastebėtas kvapus sugeriantis kalkių poveikis.

Tik vasarą įvairios žmonių grupės beveik visada tam tikram laikotarpiui išeidavo iš urvo. Kitu metu nuolat vienoje vietoje glaudžiantis tokiai daugybei žmonių, vis atsirasdavo sričių, kur prireikdavo viso urvo pastangų ir bendradarbiavimo. Pavyzdžiui, kasti išvietės griovius arba, kaip Aila ką tik sužinojo, kaitinti kalkakmenio luitus degintoms kalkėms paruošti.

Ailai grįžtant iš griovių lauko saulė jau buvo beveik pasiekusi zenitą. Moteris prie galinio tako surado saulėtą vietą, tinkamą dubeniui išdžiovinti ir išvėdinti, paskui nusprendė aplankyti arklius ir kartu pripildyti vandenmaišį. Kai pasiekė priekinę terasą, ją pasveikino keletas žmonių. Aila šypsojosi ir linkčiojo atsakydama, tik jautėsi kiek sutrikusi, nes prisiminė ne visų vardus; ji vertino tai kaip savo atminties spragą ir pasiryžo kuo greičiau įsiminti visus vardus.

Moteris prisiminė, jog panašiai jautėsi, kai Bruno genties nariai leido suprasti, kad laiko ją truputį atsilikusia, nes ji negalėjo visko įsiminti taip

gerai kaip genties vaikai. Norėdama pritapti prie žmonių, kurie ją rado ir įvaikino, Aila išsiugdė gebėjimą įsiminti tai, ko mokoma, jau pirmą kartą girdėdama aiškinimą. Mergina nežinojo, kad pratindamasi kuo geriau įsiminti naują informaciją, ji išlavino atmintį kur kas labiau nei įprasta jos žmonėms.

Bėgant laikui ji vis aiškiau suvokė, kad jos atmintis veikia kitaip nei gentainių. Nors gerai nesuprato, kas tai yra, ji sužinojo, kad genties žmonės turi kažkokius „prisiminimus“, kitokius nei jos, tokius, kokių ji neturi. Dėl kažkaip kitaip išsivysčiusio instinkto genties žmonės gimdavo jau turėdami daugumą žinių, reikalingų išlikimui: informaciją, kuri bėgant laikui kaupėsi jų protėvių genuose tokiu pačiu būdu, kaip gyvūnai, taip pat ir žmonės, įgyja instinktyvias žinias.

Genties vaikams nereikėjo mokytis ir įsiminti, kaip kad Ailai. Jiems pakakdavo kartą priminti, ir būdavo sužadinami įgimti jų prisiminimai. Genties žmonės daug žinojo apie senovės pasaulį ir kaip jame gyventi, o įsisavinę ką nors naujo, niekada to nepamiršdavo. Vis dėlto, kitaip nei Ailos žmonės, jie sunkiai mokėsi naujų dalykų. Keistis jiems buvo sunku, o jų žemėje pasirodę kiti kartu atnešė ir pokyčių.

Arklių pievoje Yhaha su Lenktynininku nebuvo. Jie ganėsi tolėliau nuo žmonių dažnai lankomos teritorijos, slėnyje, kuris buvo arčiau Miško upės ir Upės santakos. Pamačiusi Ailą Yhaha nuleido galvą, atmetė ją į viršų ir nosimi ore nubrėžė ratą. Paskui ji išrietė sprandą, nuleido galvą ir ištiesusi uodegą, laiminga nekantriai pasileido pasitikti moters. Lenktynininkas, išdidžiai išrietęs sprandą, pastatęs uodegą ir ausis, aukštai keldamas kojas, lygia risčia šuoliavo greta motinos.

Sveikindamiesi arkliai sužvengė, Aila atsakė žvengimu ir nusišypsojo.

– Ko judu abu tokie laimingi? – paklausė ji genties ženklų ir žodžių kalba, kurią pati sugalvojo gyvendama slėnyje. Šitaip nuo pat pradžių kalbėjosi su Yhaha, šitaip iki šiol kalbėjosi su abiem savo arkliais. Ji žinojo, kad jie nevisiškai ją supranta, tačiau tikrai atpažįsta tam tikrus žodžius ir kai kuriuos signalus, taip pat kaip ir balso toną, kuris perdavė moters džiaugsmą juos pamačius.

– Jūs šiandien tikrai netveriate savyje. Ar žinot, kad pasiekėme kelionės pabaigą ir daugiau nebekeliausime? – toliau kalbėjo ji. – Ar jums

patinka šioje vietoje? Tikiuosi, kad patinka, – ištiesusi ranką Aila pakasė kumelę, paskui eržilą. Aila čiuopė Yhaha šonus ir pilvą, mėgindama nustatyti, ar po sueities su eržilu ji nešioja kumeliuką.

– Dar per anksti tikrai pasakyti, tačiau, man regis, tu taip pat turėsi mažylį. Netgi man dar beveik nesimato, o jau praleidau antrą mėnulio laiką, – ji čiuopė save tuo pat būdu kaip kad apžiūrėjo kumelę galvodama: „Juosmuo stambesnis, pilvas apvalesnis, krūtis gelia, jos truputį padidėjusios." – Rytais mane pykina, – tęsė ji balsu ir ženklais, – bet tik truputį, kai atsikeliu. Ne taip, kaip pirmą kartą, kai visą laiką sirgau. Nemanau, kad verta abejoti: aš tikrai laukiuosi, tik dabar jaučiuosi visai gerai. Pakankamai gerai, kad jodinėčiau. Ar norėtum truputį pasimankštinti, Yhaha?

Kumelė tarsi atsakydama vėl švystelėjo galvą.

„Smalsu, kurgi Jondalaras? Paieškosiu jo ir paklausiu, gal ir jis nori pajodinėti, – tarė ji mintyse. – Ir atsinešiu jojimo apklotą. Bus patogiau."

Patyrusiu, sklandžiu judesiu ji sugriebė stačius, trumpus kumelės karčius ir užšoko jai ant nugaros, tada patraukė link iškyšos. Aila valdydavo arklį kojų raumenimis apie tai nė negalvodama – šitiek laiko jodinėjus tai išeidavo savaime, tačiau šįkart leido kumelei eiti savo žingsniu ir paprasčiausiai sėdėjo jai ant nugaros. Girdėjo, kad Lenktyninininkas, kaip įprasta, seka įkandin.

„Įdomu, kiek dar galėsiu va taip šokinėti? Kai išsipūsiu, reikės ant ko nors palypėti, kad užsikeberiočiau ant arklio, – galvojo Aila, o paskui kone apsikabino save iš džiaugsmo suvokusi, kad turės mažylį. Mintimis ji grįžo į ilgą kelionę, kurią ką tik baigė, ir į vakarykštę dieną. Ji susipažino su tokia daugybe žmonių, sunku visus prisiminti, tačiau Jondalaras buvo teisus: dauguma žmonių nėra blogi. – Neturėčiau leisti, kad keli nemalonūs, tokie kaip Marona ir Brukevalis, kuris elgiasi kaip Braudas, sugadintų gerą nuomonę apie kitus. Keista, kodėl lengviau prisiminti blogus žmones? Galbūt dėl to, kad jų nėra tiek daug."

Diena buvo šilta. Karšta saulė įšildė net vėją. Besiartindama prie nedidelio upelio, visai menkos srovelės, tačiau greitos ir kibirkščiuojančios, Aila pažvelgė aukštėliau ir pastebėjo per uolas besiliejantį nedidelį krioklį. Pasijuto ištroškusi ir prisiminusi, kad turi pripildyti vandenmaišį, pasuko link vandens, uolos paviršiumi žaižaruojančio žemyn.

Aila nušoko, ir visi atsigėrė iš baseinėlio krioklio papėdėje: arkliai tiesiai iš jo, Aila iš rieškučių, paskui prisėmė vandenmaišį šalto, gaivaus vandens. Moteris trumpam atsisėdo. Jautėsi atsigavusi, bet vis dar tingi. Ji rinko mažus akmenėlius ir neskubriai mėtė juos į vandenį. Akimis tirdama nepažįstamą vietovę, nesąmoningai pastebėjo detales. Paėmusi dar vieną akmenuką, parideno jį delnuose, apčiuopė tekstūrą – žiūrėjo, bet nematė, ir sviedė.

Kiek užtruko, kol akmens išvaizda perskrodė jos sąmonę. Tada ji ėmė keturpėsčia jo ieškoti, o kai vėl pakėlė tokį patį kitą, apžiūrėjo atidžiau. Akmenėlis buvo nedidelis, pilkšvai auksinis, aštriais kampais ir plokščiais šonais, būdingos kristalinės struktūros. Aila čiupo titnago peilį, kurį nešiojosi makštyse prie diržo, ir stuktelėjo jo galu akmenį. Pažiro kibirkštys! Aila stuktelėjo dar kartą.

– Ugnies akmuo! – sušuko ji garsiai.

Nuo tada, kai išėjo iš slėnio, niekur jų nematė. Ji atidžiai apžiūrėjo akmenis ir riedulius ant žemės prie upelio bei pačioje vagoje ir pastebėjo dar vieną geležies pirito gabalėlį, paskui kitą. Kelis pasiėmė, o jos jaudulys vis augo. Moteris atsisėdo ant kulnų ir įsmeigė akis į nedidelę beveik vienodų riedulių krūvelę. Čia yra ugnies akmenų! Nereikės taip saugoti tų, kuriuos atsigabeno, galės pririnkti daugiau. Ji vos galėjo sulaukti, kol parodys juos Jondalarui.

Prisirinkusi akmenukų ji sušvilpė Yhaha, paėjėjusiai link lopinėlio sultingos žolės. Tačiau dar nespėjusi užšokti ant arklio pamatė dideliais žingsniais link jos drožiantį Jondalarą su greta bidzenančiu Vilku.

– Jondalarai, – suriko ji, bėgdama jo pasitikti. – Žiūrėk, ką radau! – ji ištiesė delną su keliais gabalėliais geležes pirito. – Ugnies akmenys! Čia yra ugnies akmenų. Visur palei šitą upelį!

Jis atskubėjo plačiai šypsodamasis ir dėl jos trykštančio džiaugsmo, ir dėl svarbaus radinio.

– Nežinojau, kad jų yra taip arti. Kita vertus, niekada pernelyg nekreipiau dėmesio į tokius akmenis, visada ieškodavau titnago. Parodyk, kur jų radai.

Aila nusivedė jį prie nedidelio baseinėlio krioklio papėdėje, tada ėmė akimis naršyti akmenis vagoje ir palei to mažučiuko upelio krantą.

– Žiūrėk! – šūktelėjo ji pergalingai. – Dar vienas, – ir parodė akmenį ant kranto.

Jondalaras atsiklaupęs paėmė geležies pirito gabalėlį.

– Neapsirikai! Tai daug ką pakeis, Aila. Tai reiškia, kad visi turėsime ugnies akmenų. Jei jų yra čia, tikriausiai bus ir kitur netoliese. Niekas apie juos dar nežino, ir aš dar neturėjau progos niekam pasakyti.

– Žino Folara ir Zelandonė, – pasakė Aila.

– Iš kur?

– Prisimeni, kaip Zelandonė ruošė raminamąją arbatą Vilomarui, kai pranešei jam apie brolį? Išgąsdinau Folarą, kai panaudojau ugnies akmenį išblėsusiam laužui įkurti, todėl pažadėjau, kad parodysiu, kaip jie veikia. Ji pasakė Zelandonei, – paaiškino Aila.

– Vadinasi, Zelandonė žino. Kažkaip jai vis pavyksta viską sužinoti pirmai, – pastebėjo Jondalaras. – Bet turėsime grįžti ir paieškoti akmenėlių vėliau. Dabar keletas žmonių nori su tavimi šnektelti.

– Apie gentį? – spėjo Aila.

– Joharanas šįryt atėjo ir išsivedė mane į susirinkimą tikrai anksčiau nei norėjau keltis, bet išprašiau, kad leistų bent tau išsimiegoti. Papasakojau apie mūsų susitikimą su Gubanu ir Jorga. Visi labai susidomėjo, tačiau jiems sunku patikėti, kad genties žmonės nėra gyvuliai. Zelandonė atidžiau išnagrinėjo keletą senolių legendų – ji yra toji, kuri išmano Zelandonijos istoriją, mėgindama išsiaiškinti, ar yra kokių užuominų, kad plokščiagalviai... gentis gyveno čia prieš zelandoniečius. Kai Ramara pasakė, kad tu atsikėlei, Joharanas pasiuntė mane tavęs atvesti, – papasakojo Jondalaras. – Ne jam vienam kyla daugybė klausimų.

Jondalaras atsinešė Lenktynininko pavadį, tačiau žvitrus jaunas eržilas užsispyrė, dar norėjo pažaisti. Kantriai, Jondalarui vis pakasant niežtinčias jo vietas, arklys galiausiai nusileido. Vyras ant jo užšoko, ir jie nujojo per retą nedidelio slėnio miškelį.

Pasivijęs Ailą Jondalaras kiek dvejodamas tarė:

– Ramara užsiminė, kad šįryt tau buvo bloga. Tikriausiai nesi pratusi prie Laramaro barmos. Kaip jautiesi?

„Čia bus sunku išlaikyti paslaptis“, – pagalvojo Aila.

– Viskas gerai, Jondalarai, – pasakė ji.

– Jis gamina stiprų gėrimą. Praėjusį vakarą jauteisi ne itin gerai.

– Praėjusį vakarą buvau pavargusi, – pareiškė Aila, – o šįryt šiek tiek pykino, nes turėsiu kūdikį.

Iš vyro išraiškos Aila spėjo, kad jam kelia nerimą šis tas daugiau nei rytinis pykinimas.

– Diena buvo sunki, susipažinai su daugybe žmonių.

– Dauguma jų man patiko, – kiek pašaipiai žvelgdama į susirūpinusį Jondalarą atsakė Aila. – Paprasčiausiai nesu pratusi prie tokios jų daugybės vienu metu, tiek žmonių būna visų genčių sambūryje. Negaliu netgi prisiminti visų vardų.

– Ką tik susipažinai su jais. Niekas nesitiki, kad visus prisiminsi.

Jie nulipo arklių pievoje ir paliko gyvulius tako papėdėje. Dirstelėjusi į viršų Aila giedro dangaus fone pamatė krintančio akmens kontūrus ir jai akimirką pasidingojo, kad riedulys blausiai švyti, tačiau sumirksėjus vaizdinys dingo. „Saulė ryški, – pagalvojo Aila. – Spoksojau akių neprisidengusi."

Iš aukštų žolių išniro Vilkas. Bėgdamas žvėris dar spėjo apžiūrėti kiekvieną kiaurymę, išsiaiškinti, iš kur sklinda masinantys kvapai. Pamatęs ramiai stovinčią ir į viršų žiūrinčią Ailą, jis pamanė, kad yra tinkamiausias metas deramai pasveikinti gaujos vadę. Didžiulis gyvūnas pašoko ir iš priekio uždėjo letenas jai ant pečių – užklupo ją nepasiruošusią. Moteris susvirduliavo, tačiau išstovėjo ir apkabinusi laikėsi už vilko, kuris palaižęs sukando jos žandikaulį.

– Labas rytas, Vilke! – džiaugėsi Aila, abiem rankom sugriebusi jo šiurkštų kailį. – Matau, kad ir tu šįryt netveri savyje. Kaip ir arkliai.

Žvėris nusileido ir nusekė ją taku nekreipdamas dėmesio į žmones: akis išvertę spoksojo tie, kurie pirmą kartą stebėjo ypatingą meilumo apraišką, o tai jau mačiusieji išsišiepę mėgavosi kaimynų reakcija. Aila davė Vilkui ženklą likti šalia.

Ji ketino sustoti prie Martonos namelio ir palikti pilną vandenmaišį, tačiau Jondalaras pro gyvenamąją teritoriją praėjo nestabtelėjęs, tad ir ji stengėsi neatsilikti. Per darbo zoną jie ėjo link pietvakarinio iškyšos galo. Ten Aila matė keletą žmonių, stoviniuojančių ar sėdinėjančių prie vakarykščio laužo nuodegų.

– Štai ir jūs! – tarė Joharanas, keldamasis nuo nedidelio kalkakmenio bloko ir eidamas jų pasitikti.

Eidama arčiau Aila pastebėjo, kad didelio pajuodavusio rato pakraštyje dega nedidelis laužėlis. Greta stovėjo gilus krepšys, sklidinas garuojančio skysčio, kuriame plaukiojo augalų lapelių, stiebų ir žiedų. Skysčio paviršius buvo apsitraukęs kažkokia tamsia plėvele, o Aila užuodė pušų dervos, kuri buvo naudojama kam nors sandarinti, kvapą.

Proleva pasėmė gėrimo į puodelį.

– Išgerk karštos arbatos, Aila, – pasiūlė ji.

– Ačiū, – padėkojo Aila, imdama puodelį. Gurkštelėjo. Žolelių mišinys buvo puikus, pušų dervos skonis vos vos juntamas. Išgėrusi arbatos Aila suprato, kad norėtų rimčiau užvalgyti. Nuo gėrimo skrandis vėl pradėjo negaluoti, skaudėjo galvą. Ji pastebėjo neužimtą akmenų bloką ir atsisėdo vildamasi, kad skrandis nurims. Vilkas prigulė prie jos kojų. Ji laikė puodelį rankoje, nors negėrė, ir svajojo, kad būtų pasigaminusi ypatingojo „kito ryto“ gėrimo, kurį sugalvojo Liūto stovyklos vadui Talutui.

Zelandonė atidžiai pažvelgė į Ailą ir pagalvojo, kad atpažįsta jos būsenos simptomus.

– Galbūt tinkamas laikas padaryti pertraukėlę ir užkąsti? Ar liko užkandžių nuo praėjusio vakaro? – pasiteiravo ji Prolevos.

– Puikiai sumanei, – pritarė Martona. – Jau po vidudienio. Ar pusryčiavai, Aila?

– Ne, – prisipažino ji, jausdamasi tikrai dėkinga, kad moteris to pasiteiravo. – Labai ilgai miegojau, paskui nuėjau prie griovių ir į Miško upės slėnį aplankyti arklių. Mažame upelyje pripyliau vandenmaišį, – ji iškėlė talpyklą. – Ten Jondalaras mane ir surado.

– Gerai. Jei neprieštarauji, panaudosime vandenį arbatai, ir paprašysiu žmonių, kad atneštų mums visiems pavalgyti.

Aila apsidairė pažiūrėti, kas dalyvauja susirinkime, ir tučtuojau sugavo Vilomaro žvilgsnį. Jiedu nusišypsojo vienas kitam. Mainų meistras kalbėjosi su Martona, Zelandone ir Jondalaru, kurie tuo metu buvo atsukę jai nugaras. Joharanas susikaupęs tarėsi su Solabanu ir Rušemaru, savo artimais draugais ir patarėjais. Aila prisiminė, kad Ramara, moteris su mažu berniuku, kalbinta ankstėliau, yra Solabano pora. Su Rušemaro pora ji

taip pat susipažino išvakarėse. Aila užsimerkė, mėgindama prisiminti jos vardą. Salova, štai taip. Sėdint buvo geriau; pykinimas pamažu slopo.

Pamažu ji atpažino ir kitus žmones: prisiminė, kad žilaplaukis vyras yra gretimo urvo vadas, vardu Manvelaras. Jis kalbėjosi su žmogumi, kurio, Ailai dingojosi, jai niekas nepristatė. Tas vyras kartkartėmis nuogąstaudamas dirsčiojo į Vilką. Aukšta, liesa, gana valdingai besielgianti moteris lyg ir buvo kito urvo vadė, tačiau jos vardo Ailai prisiminti nepavyko. Greta jos stovintis vyras turėjo į Zelandonės panašią tatuiruotę, tad Aila spėjo, jog jis irgi yra dvasinis kažkurio urvo vadas.

Ji suprato, jog ši grupė – tai vienokio ar kitokio pobūdžio bendruomenių vadai. Gentyje tai būtų žmonės su aukščiausiu statusu. Tarp mamutojų tai prilygtų seserų ar brolių tarybai. Zelandonijoje nebuvo dviejų vadų, kaip pas mamutojus, kur kiekvienai stovyklai vadovavo brolis ir sesuo; vieniems zelandoniečių urvams vadovavo vyrai, kitiems – moterys.

Proleva grįžo tuo pačiu sparčiu žingsniu. Nors atrodė, kad ji atsakinga už maisto pristatymą grupei – į ją visi kreipėsi užsinorėję valgyti, – Aila pastebėjo, kad akivaizdžiai ne ji buvo toji, kuri jį atnešа. Proleva grįžo į susirinkimą tuščiomis; ji tikriausiai buvo visavertė jo dalyvė. Atrodė, kad vado žmona taip pat yra savotiška vadė.

Gentyje į tokį susirinkimą ateitų tik vyrai. Moterys ten nevadovavo ir neturėjo jokio statuso. Išskyrus gydytojų, moterų statusas priklausė nuo vyro užimamos padėties. „Kaip gentis su tuo taikstysis, jei kada imsime lankytis vieni pas kitus?“ – svarstė Aila.

– Ramara su Salova pasirūpins, kad mums paruoštų valgyti, – paskelbė Proleva, linktelėjusi link Solabano ir Rušemaro.

– Puiku, – tarė Joharanas. Regis, tai buvo ženklas, kad susirinkimas vyksta toliau. Visi liovėsi kalbėję tarpusavyje ir sužiuro į vadą. Jis atsigręžė į Ailą. – Praėjusį vakarą Aila buvo pristatyta. Ar visi prisistatėte?

– Aš vakar vakare nebuvau, – pasakė vyras, kalbėjęsis su žilaplaukiu vadu.

– Tada leisk tave pristatyti, – tarė Joharanas. Vyrui žengus pirmyn Aila atsistojo, tačiau Vilkui davė ženklą gulėti. – Aila, tai Bramevalis, keturioliktojo Zelandonijos urvo, dar vadinamo Mažuoju slėniu, vadas. Bramevali, susipažink su Aila iš mamutojų Liūto stovyklos... – Joharanas

akimirką patylėjo, mėgindamas atgaminti kitus neįprastus vardus ir ryšius, – ... mamuto židinio dukterimi.

„Pakaks“, – pagalvojo jis.

Bramevalis pakartojo savo vardą, pareigas ir ištiesė rankas.

– Doni vardu, būk pasveikinta, – tarė jis.

Aila suėmė jo plaštakas.

– Mutos, Didžiosios visų Motinos, taip pat vadinamos Doni, vardu, sveikinu tave, – tarė ji šypsodamasi.

Vyras jau anksčiau atkreipė dėmesį į kitokią moters tartį, tačiau dabar kalbėsenos skirtumai dar labiau išryškėjo. Vis dėlto jis sureagavo į Ailos šypseną ir ilgėliau palaikė rankas.

– Mažasis slėnis – puikiausia vieta žvejoti. Keturioliktojo urvo žmonės garsėja kaip geriausi žvejai; mes statome puikius spąstus žuvims. Esame artimi kaimynai, būtinai užsuk pas mus pasisvečiuoti, ir negaišk.

– Ačiū, su malonumu paviešėsiu. Mėgstu žuvį, ir gaudyti jas mėgstu, tačiau nemoku spąstų statyti. Vaikystėje išmokau gaudyti žuvį rankomis, – Aila pabrėžė pastabą kilsteldama plaštakas, kurias tebelaikė Bramevalis.

– Kad jau taip, norėčiau pamatyti, – jis paleido moters rankas. Į priekį žengė moteris vadė.

– Aš norėčiau pristatyti mūsų doniją, paupiečių zelandonį, – tarė ji. – Praėjusį vakarą jo čia nebuvo, – ji dirstelėjo į Bramevalį, kilstelėjo antakius ir pridūrė: – Vienuoliktasis urvas garsėja geriausiais plaustais, tinkamais keliauti aukštyn ir žemyn Upe. Plaustais kur kas lengviau nei ant pečių gabenti sunkius krovinius. Jei tau įdomu, esi kviečiama ateiti ir paviešėti.

– Man ypač įdomu sužinoti, kaip jūs gaminate plaukiojimo priemones, – tarė Aila, mėgindama prisiminti, ar jos buvo supažindintos ir kuo moteris vardu. – Mamutojai iš storų odų, pritvirtintų prie medinių rėmų, daro savotiškus plaukiojančius dubenis, ir jais per upes perkelia žmones ir krovinius. Kelionėje mudu su Jondalaru tokį pasidirbinome, kad persikeltume per didelę upę, tik upė buvo srauni, o mažas laivelis toks lengvas, kad buvo sunku jį valdyti. Paskui pritaisėme prie Yhaha valkčius, ir tapo lengviau.

– Nesuprantu. Kas yra „Yhaha valkčius“? – pasiteiravo vienuoliktojo urvo vadė.

– Yhaha yra vieno iš arklių vardas, – eidamas artyn tarė Jondalaras. – Valkčius yra Ailos išrastas įtaisas. Ji tau paaiškins, kas tai yra.

Aila apibūdino keistąjį daiktą ir pridūrė:

– Su jais Yhaha padėdavo į pastogę pargabenti sumedžiotus žvėris. Kada nors parodysiu.

– Persikėlę per tą upę, – įsiterpė Jondalaras, – nusprendėme prie baslių vietoj pinto demblio pritaisyti dubens formos valtį, kad galėtume į ją sudėti daugumą mūsų daiktų. Tokiu būdu, kai keldavomės per upes, laivelis plūduriuodavo ir niekas nesušlapdavo, o pritaisytą prie baslių valtį buvo lengviau valdyti.

– Plaustus irgi kartais būna sunkoka valdyti, – pasakė vadė. – Manau, visus laivus valdyti sunku.

– Vienus yra lengviau nei kitus. Kurį laiką gyvenau su šaramudojais. Iš didelių medžių kamienų jie skobia dailius laivus, kurių priekis ir galas smailėja. Kad kreiptų juos ten, kur nori, tie žmonės naudoja irklus. Reikia praktikuotis, tačiau ramudojai, šaramudojų upės žmonės, labai patyrę, – papasakojo Jondalaras.

– Kas yra irklai?

– Irklai atrodo kaip plokšti šaukštai, jais naudojamasi stumiant laivą vandeniu. Padėjau pastatyti vieną jų laivų ir išmokau naudotis irklais.

– Ko gero, jie tarnautų geriau nei ilgi basliai, kuriais stumiame plaustus per upę?

– Šitas pokalbis apie laivus tikrai labai įdomus, Karėja, – pertraukė priekin žengęs žemesnis už moterį ir menkesnio kūno sudėjimo vyras, – bet aš dar nebuvau pristatytas. Manau, geriau pats tai padarysiu, – Karėja truputį išraudo, bet nieko nepasakė. Išgirdusi jos vardą Aila prisiminė, kad jos buvo supažindintos.

– Esu vienuoliktojo Zelandonijos urvo, taip pat vadinamo Paupiu, zelandonis. Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, sveikinu tave, Aila iš mamutojų, mamuto židinio dukra, – tarė jis, tiesdamas rankas.

– Sveikinu tave, vienuoliktojo urvo zelandoni, kaip vieną tų, kuris tarnauja tai, kuri yra visų Motina, – imdama jo plaštakas tarė Aila. Vyro

spustelėjimas buvo stiprus, neatitiko menko kūno sudėjimo. Aila pajuto ne tik plieninę raumenų jėgą, bet ir vidinę stiprybę, ir tikrumą. Be to, tam tikri jo judesiai jai priminė vieną ar kitą mamutą, su kuriais ji susipažino mamutojų vasaros susirinkime.

Senasis Ailą įdukrinęs Mamuta kartą užsiminė apie žmones, kurie viename kūne glaudžia ir moteriškumo, ir vyriškumo esmes. Buvo manoma, kad jie pasižymi abiem lytims būdingomis savybėmis. Kartais jų buvo bijomasi, tačiau, jei jie įsiliedavo į tų, kurie tarnauja Motinai, gretas, buvo tikima, kad jie yra ypač galingi, tad buvo labai vertinami. Dėl to, kaip aiškino senasis mamuta, dauguma vyrų, pajutę, jog juos traukia ne moterys, arba moterys, kurioms patrauklesnės nei vyrai atrodo kitos moterys, pasirenka mamuto židinį. Ailai buvo įdomu, ar toji pati tiesa galioja ir Zelandonijoje. Žvelgdama į priešais stovintį vyrą ji spėjo, kad taip gali būti.

Aila dar kartą atkreipė dėmesį į tatuiruotę virš jo smilkinio. Kaip ir Pirmosios Zelandonės, ji susidėjo iš stačiakampių: vieni buvo apibrėžti, kiti – nuspalvinti, tačiau stačiakampių buvo mažiau ir nuspalvinti jie buvo kitaip, buvo pridėta kitokių, lenktų formų. Staiga Aila pastebėjo, kad visi čia susirinkusieji, išskyrus Jondalarą ir ją, turi kokią nors veido tatuiruotę. Mažiausiai pastebima buvo Vilomaro, puošniausia dabino vadės Karėjos veidą.

– Kadangi Karėja jau pasigyrė vienuoliktojo urvo pasiekimais, – pridūrė donijas, atiduodamas garbę urvo vadei, – aš savo ruožtu tik prisidėsiu prie kvietimo. Dar norėčiau tavęs paklausti: ar tu taip pat esi ta, kuri tarnauja?

Aila suraukė antakius.

– Ne, – atsakė ji. – Kodėl taip pamanei?

– Prisiklausiau žmonių kalbų, – šypsodamasis prisipažino jis. – Dėl tavo įtakos gyvūnams, – tarė jis, mostelėjęs link vilko. – Dauguma žmonių mano, kad turėtum būti zelandonė. Prisiminiau, jog esu girdėjęs apie mamutus medžiojančius žmones, gyvenančius Rytuose. Kalbama, kad tie, kurie tarnauja, valgo tik mamutieną, ir visi gyvena vienoje vietoje, prie vieno židinio. Kai prisistatei esanti iš mamuto židinio, pasidarė smalsu, ar tos kalbos – tiesa.

– Ne visai, – šypsodamasi atsakė Aila. – Tiesa, kad tarp mamutų medžiotojų tie, kurie tarnauja, priklauso mamuto židiniui, tačiau tai nereiškia, kad jie gyvena visi kartu. Tai pavadinimas, kaip urvo ženklas. Yra daug židinių – liūto, lapės, gervės. Pavadinimas reiškia... liniją, su kuria asmuo siejamas. Paprastai prie židinio gimstama, tačiau taip pat gali būti įvaikintas. Vienoje stovykloje, kuri vadinama pagal įkūrėjo židinį, yra daug skirtingų židinių. Manoji stovykla buvo vadinama Liūto, nes vadas Talutas buvo iš liūto židinio. Jo sesuo Tulija irgi buvo vadė, kiekvienoje stovykloje vadovauja brolis ir sesuo.

Visi susidomėję klausėsi. Sužinoti, kaip gyvena kiti žmonės, buvo labai įdomu tiems, kurie iki šiol žinojo tik savąjį gyvenimo būdą.

– „Mamutojai" jų kalba reiškia „mamutų medžiotojai" arba, tiksliau, „Motinos vaikai, kurie medžioja mamutus", nes jie taip pat garbina Motiną, – pasakojo Aila, kad visiems būtų aiškiau. – Mamutai jiems itin šventi gyvūnai. Štai kodėl mamutų židinys skiriamas tiems, kurie tarnauja Motinai. Žmonės paprastai pasirenka mamuto židinį arba pajunta pašaukimą, tačiau mane įdukrino senasis Liūto stovyklos Mamuta, todėl sakau, kad esu mamuto židinio duktė. Jei būčiau ta, kuri tarnauja, sakyčiau: „pasirinkta prie mamuto židinio" arba „pašaukta prie mamuto židinio".

Abu zelandoniai norėjo užduoti daugiau klausimų, tačiau Joharanas juos pertraukė. Nors jam taip pat buvo įdomu, vis dėlto tuo metu jis labiau norėjo sužinoti apie Ailą užauginusius nei ją įdukrinusius žmones.

– Norėčiau daugiau sužinoti apie mamutojus, – tarė jis, – tačiau Jondalaras papasakojo daug įdomaus apie tuos plokščiagalvius, kuriuos sutikote grįždami. Jei tai, ką jis pasakoja, tiesa, mums reikia pradėti plokščiagalvius visiškai kitaip vertinti. Atvirai sakau, bijau, kad jie gali kelti didelę grėsmę.

– Kodėl grėsmę? – akimirksniu sukluso Aila.

– Iš to, ką pasakojo Jondalaras, aišku, kad jie yra... mąstantys žmonės. Mes visada laikėme plokščiagalvius gyvuliais, nedaug besiskiriančiais nuo urvinių lokių, gal net jiems giminingais; mažesniais, kiek protingesniais, bet gyvūnais, – paaiškino Joharanas.

– Žinome, jog kai kurios aplinkinės ertmės ir urvai anksčiau buvo urvinių lokių guoliai, – įsiterpė Martona. – Zelandonė papasakojo, jog

senolių legendose ir istorijose minima, kad neretai urviniai lokiai būdavo nudobiami arba išvejami, kad pirmieji žmonės turėtų namus. Jei tie urviniai lokiai vis dėlto buvo plokščiagalviai... na... jei jie protingi žmonės, viskas įmanoma.

– Jei jie yra žmonės, o mes laikome juos gyvuliais, priešiškais gyvuliais... – Joharanas pritilo, – aš, būdamas jų vietoje, ieškočiau būdo atkeršyti. Jau seniai būčiau mėginęs mus užpulti. Manau, reikia numatyti tokią galimybę.

Aila nurimo. Joharanas aiškiai išsakė savo poziciją. Ji galėjo suprasti, kodėl, vado nuomone, genties žmonės gali kelti grėsmę. Gali būti, jog jis neklysta.

– Svarstau, ar ne todėl žmonės visada tvirtino, kad plokščiagalviai yra gyvuliai, – tarė Vilomaras. – Žudyti gyvūnus, jei to reikia maistui arba pastogei, yra viena. Jei jie yra žmonės, netgi keisti kitokios rūšies žmonės, tada visai kas kita. Nesmagu būtų, jei mūsų protėviai gviešėsi svetimų namų ir žudė žmones. Tačiau, jei įtikini save, kad jie tik gyvuliai, su tuo gali susitaikyti.

Aila pagalvojo, kad tai stebinanti įžvalga, tačiau Vilomaras ir anksčiau kalbėjo protingai ir išmintingai. Ji pradėjo suprasti, kodėl Jondalaras visada pasakojo apie jį su tokia meile ir pagarba. Mainų meistras buvo išskirtinis žmogus.

– Blogi jausmai gali ilgai snūduriuoti, – tarė Martona, – daug kartų, bet, jei jie turi pasakojimų ir legendų, tai jų prisiminimai veda toli, ir gali įsiplieksti neramumų. Kadangi tu tiek daug apie juos žinai, gal galėtume užduoti tau keletą klausimų, Aila?

Aila svarstė, ar turėtų pasakyti, kad gentis tikrai turi pasakojimų ir legendų, tačiau jų nereikia tam, kad prisimintų savo istoriją. Jie gimsta su ilgais prisiminimais.

– Gal būtų pravartu mėginti užmegzti kitokius nei iki šiol ryšius? – svarstė Joharanas. – Galbūt išvengtume problemų dar joms nekilus? Galima nusiųsti atstovus su jais susipažinti, gal net aptarti mainus.

– Ką manai, Aila? – paklausė Vilomaras. – Ar juos domintų mainai su mumis?

Aila mąsliai suraukė kaktą.

– Nežinau. Mano gentis baiminosi tokių kaip mes žmonių. Jiems mes buvome kiti, ir jie vengė kontaktų. Nedidelė gentis, kurioje užaugau, beveik negalvojo apie kitus. Jie žinojo, kad aš ne iš genties, tačiau buvau vaikas, ir dar mergaitė. Mažai ką reiškiau Brunui ir jo žmonėms, bent jau vaikystėje, – kalbėjo ji. – Tačiau Bruno gentis gyveno atokiai nuo kitų. Tikriausiai dėl to man pasisekė. Kol mane rado, nė vienas jų nebuvo matę kitų vaiko. Kai kurie nebuvo matę ir suaugusio, netgi iš toli. Jie norėjo mane pasiimti ir manimi pasirūpinti, tačiau nesu tikra, kaip jie būtų pasielgę, jei būtų išvyti iš namų arba puldinėjami šutvės jauniklių.

– Tačiau Jondalaras pasakojo, kad kažkokie žmonės dėl mainų jau buvo susisiekę su plokščiagalviais, kuriuos jūs sutikote pakeliui, – tarė Vilomaras. – Jei kiti žmonės su jais mainosi, kodėl mes negalėtume?

– Ar tai nepriklauso nuo to, ar jie tikrai žmonės, o ne gyvūnai, giminingi urviniams lokiams? – pertraukė Bramevalis.

– Jie yra žmonės, Bramevali, – pareiškė Jondalaras. – Jei kada artimiau pabendrausi su jais, suprasi. Jie sumanūs. Kelionėje buvau susidūręs ne tik su mano minėta pora. Vėliau primink, kad papasakočiau tau keletą istorijų.

– Sakei, kad jie tave užaugino, Aila, – tarė Manvelaras. – Papasakok apie juos. Kokie jie žmonės? – žilaplaukis atrodė nuosaikus, nelinkęs pulti prie išvadų, kol kuo daugiau nesužinojo.

Aila linktelėjo, tačiau prieš atsakydama akimirką pamąstė.

– Įdomu, kad manot, jog jie giminingi urviniams lokiams. Čia yra keistos tiesos: gentis taip pat tuo tiki. Kartais jie net gyvena su lokiais.

– Hmm! – šnirpštelėjo Bramevalis, tarsi sakydamas: „Sakiau jums!“

Aila ėmė kalbėti labiau jam.

– Gentis didžiai gerbia urvinio lokio dvasią, panašiai kaip kiti garbina Didžiąją Motiną Žemę. Jie vadina save „Urvinio lokio gentimi“. Per didžiuosius sambūrius – tai panašu į vasaros susirinkimus, tik vyksta ne kiekvienais metais, – vyksta labai šventos apeigos, skirtos urvinio lokio dvasiai. Likus daug laiko iki sambūrio šeimininkų gentis sugauna urvinio lokio jauniklį, kuris kartu gyvena jų urve. Lokiuką jie maitina ir augina kaip savo vaiką, bent jau kol jis užauga, tada surenčia jam narvą, iš kurio žvėris nepabėgs, tačiau vis dar maitina jį ir lepina.

– Genčių sambūryje, – toliau pasakojo Aila, – vyrai varžosi, kuriam teks garbė nusiųsti lokį į dvasių pasaulį nunešti žinią ir užtarti genties. Išrenkami trys daugiausiai varžybų laimėję vyrai – mažiausiai tiek reikia, kad pribaigtum visiškai suaugusį urvinį lokį. Nors būti išrinktam yra garbė, tai labai pavojinga. Neretai urvinis lokys vieną ar kelis vyrus kartu pasiima į dvasių pasaulį.

– Vadinasi, jie bendrauja su dvasių pasauliu, – tarė vienuoliktojo urvo zelandonis.

– Ir mirusiuosius jie laidoja su raudonąja ochra, – pridūrė Jondalaras, žinodamas, kad jo žodžiai vyrui bus labai reikšmingi.

– Man reikės laiko suprasti šitą informaciją, – tarė vienuoliktojo urvo vadė. – Teks daug svarstyti. Tai reiškia, jog daug kas keičiasi.

– Žinoma, tu teisi, Karėja, – pridūrė Zelandonė.

– Dabar daug negalvoję padarykime pertraukėlę ir pavalgykime, – pasiūlė Proleva, dirstelėjusi link rytinio terasos galo. Visi atsisuko ten, kur žiūrėjo ji. Artėjo žmonių su maisto lėkštėmis ir kitokiais indais vora.

Valgydami susirinkusieji pasidalijo į nedideles grupeles. Manvelaras su savo indu atsisėdo greta Ailos, priešais Jondalarą. Jis nusprendė prisistatyti vakar vakare, tačiau atvykėlius supo gausi minia, ir vyras nebandė artimiau susipažinti. Trečiasis urvas netoliese, tad jis žinojo, kad turės laiko tai padaryti vėliau.

– Jau sulaukėte kelių kvietimų, tačiau leiskite man pateikti dar vieną, – tarė jis. – Būtinai atvykite pasisvečiuoti prie Dviejų upių uolos, į trečiąjį Zelandonijos urvą. Mes artimi kaimynai.

– Jei keturioliktasis urvas garsėja geriausiais žvejais, o vienuoliktasis urvas – plaustais, kuo žinomas trečiasis urvas? – pasiteiravo Aila.

Už vadą atsakė Jondalaras:

– Medžiotojais.

– Nejaugi visi medžioja? – nustebo Aila.

– Žinoma. Nė vienas trečiojo urvo gyventojas tuo nesigiria dėl to, kad medžioja visi. Kai kurie atskiri kitų urvų medžiotojai mėgsta pasipuikuoti savo įgūdžiais, ir jie tikrai šaunūs, tačiau kaip grupė geriausi medžiotojai yra trečiasis urvas.

Manvelaras nusišypsojo.

– Na, jau, giriamės, tik gal savotiškai. Manau, tokiais gerais medžiotojais tapome dėl gyvenamosios vietos. Mūsų pastogė iškilusi virš dviejų upių santakos, slėnis platus, vešlus. Šios, – tarė jis, mostelėjęs ranka su mėsingu kaulu link Upės, – ir kitos, vadinamos Žolių upe. Dauguma medžiojamų gyvūnų keliauja tais dviem slėniais, o mes iš savo namų galime juos stebėti bet kuriuo metų laiku. Išmokome numatyti, kada vieni ar kiti, tikėtina, pasirodys, ir paprastai pranešame visiems kitiems urvams, tačiau dažniausiai leidžiamės medžioti pirmieji.

– Gal ir taip, Manvelarai, tačiau visi trečiojo urvo medžiotojai yra šaunūs, ne vienas ar du. Jie sunkiai dirbo, kad ištobulintų savo įgūdžius. Visi, – pabrėžė Jondalaras. – Aila tai supranta. Ji mėgsta medžioti, nepakartojamai laido akmenis svaidykle, tačiau palauk, kol pamatysi naująją iečių mėtyklę, kurią mes išradome. Ja ietis sviedžiama kur kas toliau ir greičiau. Nepatikėsi, kiek ji nuskrieja. Aila taiklesnė, o aš sviedžiu kiek toliau, tačiau bet kas gali pataikyti į du ar net tris kartus toliau esantį gyvūną nei ietį sviedžiant ranka.

– Norėčiau tai pamatyt! – apsidžiaugė Manvelaras. – Joharanas nori netrukus surengti medžioklę, kad parūpintume maisto vasaros susirinkimui. Tai gali būti puiki proga parodyti naują ginklą, Jondalarai, – tada, atsisukęs į Ailą, pridūrė: – Juk abu trauksite į medžioklę, tiesa?

– Taip, norėčiau, – Aila nutilo, kiek užkando, paskui, žiūrėdama į vyrus, tarė: – Noriu paklausti: kodėl urvai šitaip vadinasi? Ar yra kokia tvarka arba skaičių reikšmė?

– Seniausi urvai turi mažiausią numerį, – atsakė Jondalaras. – Jie buvo įkurti pirmiausia. Trečiasis urvas įkurtas prieš devintąjį, devintasis anksčiau nei vienuoliktas ar keturioliktas. Pirmojo urvo jau nebėra. Seniausias yra antrasis Zelandonijos urvas, kuris ne taip toli nuo čia. Manvelaro urvas yra antras pagal senumą. Jį įkūrė pirmojo urvo žmonės.

– Kai mokei mane skaičiavimo žodžių, Jondalarai, juos visada vardijai tam tikra tvarka, – tarė Aila. – Čia yra devintasis urvas, o Manvelaro urvas yra trečiasis. Kur yra žmonės iš urvų per vidurį?

Žilaplaukis nusišypsojo. Klausimui apie zelandoniečius Aila išsirinko tinkamiausią žmogų. Manvelaras jau seniai domėjosi savo žmonių istorija ir surinko tikrai daug žinių iš Zelandonijos gyventojų, keliaujančių

pasakininkų ir žmonių, girdėjusių protėvių pasakotas istorijas. Zelandoniečiai, įskaitant ir pačią Zelandonę, neretai jo visko klausinėdavo.

– Per tuos metus, kai pirmieji žmonės įkūrė pirmąjį urvą, daug kas pasikeitė, – atsakė Manvelaras. – Žmonės kraustėsi arba susirado poras kituose urvuose. Vieni urvai sumažėjo, kiti išaugo.

– Kaip ir devintasis urvas, kai kurie pasidarė neįprastai dideli, – pridūrė Jondalaras.

– Pasakojama apie ligas, kurios nusinešė daug žmonių gyvybių, arba prastus metus, kai žmonės badavo, – vėl pagavo pasakojimo giją Manvelaras. – Kai urvai sumažėja, kartais du ar daugiau jų susijungia. Jungtinis urvas paprastai perima mažiausią numerį, bet ne visada. Kai urvai pasidaro per dideli ir nebeišsitenka savo pastogėje, nuo jų gali atskilti ir susiformuoti naujas urvas, dažnai kur netoliese. Kažkuriuo metu nuo antrojo urvo atskilusi grupė persikraustė į kitą slėnio pusę. Jie vadinami septintuoju urvu, nes tuo metu jau buvo trečiasis, ketvirtasis, penktasis ir šeštasis. Žinoma, trečiasis tebėra, ir penktasis yra, kiek šiauriau, tačiau nebeliko ketvirtojo ir šeštojo.

Aila džiaugėsi galėdama sužinoti daugiau apie Zelandoniją ir dėkingai šypsodamasi klausėsi aiškinimo. Trijulė kurį laiką draugiškai sėdėjo ir tylomis valgė, tada Ailai kilo kitas klausimas.

– Ar visi urvai kuo nors garsėja, pavyzdžiui, žvejyba, medžiokle ar plaustais?

– Dauguma, – atsakė Jondalaras.

– Kuo garsėja devintasis urvas?

– Meistrais ir amatininkais, – už jį atsakė Manvelaras. – Visuose urvuose gyvena patyrusių meistrų, tačiau devintajame – geriausi. Iš dalies dėl to jis toks didelis. Čia ne tik gimsta vaikai: visi, kurie nori geriausiai išmokti bet kokio amato nuo raižybos iki įrankių dirbimo, stengiasi persikraustyti į devintąjį urvą.

– Labiausiai dėl Žemupio, – tarstelėjo Jondalaras.

– Kas yra žemupys? – pasitikslino Aila.

– Tai kita pastogė kiek žemiau palei Upę nuo čia, – paaiškino Jondalaras. – Ten nuolat negyvena joks urvas, nors galima taip pagalvoti iš daugybės žmonių, kurie paprastai ten susirenka. Į tą vietą žmonės eina

įgyvendinti savo sumanymų ir pasitarti su kitais. Nusivesiu tave ten, gal po šito susirinkimo, jei spėsime iki sutemų.

Kai visi pavalgė, įskaitant maistą nešiojusius vaikus ir Vilką, žmonės įsitaisė pailsėti su karštos arbatos puodeliais ar dubenėliais rankose. Aila jautėsi kur kas geriau. Pykinimas praėjo, galvos nebeskaudėjo, tačiau ji vėl pajuto norą šlapintis, kuris pastaruoju metu padažnėjo. Atnešusieji maistą išėjo su dideliais tuščiais indais. Aila pastebėjo, kad Martona kurį laiką stovi viena, ir nuėjo prie jos.

– Ar netoliese yra kur nusišlapinti? – tyliai pasiteiravo Aila. – Ar reikia grįžti prie namelių?

Martona nusišypsojo.

– Galvojau apie tą patį. Prie Stačiojo akmens yra takas link upės. Iš pradžių statokas, bet veda į tokią vietą pakrantėje, kuria naudojasi daugiausiai moterys. Parodysiu.

Vilkas sekė įkandin, kurį laiką stebėjo Ailą, paskui užuodė įdomesnį kvapą ir nugūrino tyrinėti Upės pakrantės. Grįždamos moterys susitiko besileidžiančią žemyn Karėją ir supratingai susilinkčiojo.

Kai viskas buvo sutvarkyta, Joharanas įsitikino, kad visi susirinko, ir atsistojo. Regis, tai buvo signalas atnaujinti diskusiją. Visi sužiuro į devintojo urvo vadą.

– Aila, – tarė Joharanas, – kol valgėme, Karėjai kilo klausimas. Jondalaras sako, kad gali bendrauti su plokščiagalviais arba gentimi, kaip tu juos vadini, bet ne taip gerai, kaip tu. Ar moki jų kalbą taip puikiai, kaip kad jis tvirtina?

– Taip, moku jų kalbą, – patikino Aila. – Užaugau kartu su jais. Kol nesutikau Jondalaro, nemokėjau jokios kitos kalbos. Kažkada tikriausiai mokėjau, kai buvau visai maža, kol dar nebuvau praradusi savo žmonių, tačiau ničnieko neatsimenu.

– Bet tu užaugai labai toli nuo čia, už metų kelionės, tiesa? – toliau kalbėjo Joharanas. Aila linktelėjo. – Kalba žmonių, kurie gyvena toli, nėra tokia pati kaip mūsų. Nesuprantu, kai judu su Jondalaru kalbatės mamutojiškai. Netgi losadunojiečiai, kurie gyvena gerokai arčiau, kalba kitaip. Yra panašių žodžių, truputį galiu suprasti, tačiau pavyktų susikalbėti tik paprasčiausiomis temomis. Kiek suprantu, šitų genties žmonių

kalba kitokia nei mūsų. Ir vis dėlto, kaip tu, atėjusi iš taip toli, galėjai suprasti kalbą tų, kurie gyvena šiose apylinkėse?

– Suprantu jūsų abejones, – pripažino Aila. – Pati abejojau, ar pavyks susikalbėti su Gubanu ir Jorga. Tačiau jų kalba be žodžių skiriasi nuo mūsiškės ne tik ženklais ir signalais – yra dvi genties kalbos.

– Ką nori pasakyti sakydama „dvi kalbos“? – pasiteiravo Pirmoji zelandonė.

– Yra paprasta kalba, kurią kiekviena gentis vartoja kasdieniam bendravimui, – paaiškino Aila. – Daugiausiai jie naudoja rankų ženklus ir signalus, įskaitant pozas ir išraiškas, taip pat vartoja nedaug žodžių, nors ir negali ištarti visų mūsų tariamų garsų. Vienos gentys vartoja daugiau žodžių nei kitos. Gubano ir Jorgos kasdienės kalbos žodžiai ir gestai skyrėsi nuo tų, kuriais kalbėjo mano gentis, ir negalėjau jų suprasti. Tačiau gentis dar turi ypatingą, oficialią kalbą, kuria kreipiamasi į dvasių pasaulį ir bendraujama su žmonėmis iš kitų genčių, kurių kasdienė kalba kitokia. Ta kalba labai senovinė, nevartojami jokie žodžiai, išskyrus kelis vardus. Šitą kalbą vartojau.

– Ar gerai supratau, – tarė Zelandonė, – kad šita gentis, kalbame apie plokščiagalvius, turi net ne vieną kalbą, o dvi, ir vieną iš jų gali suprasti bet kuris plokščiagalvis, netgi gyvenantis už metų kelionės?

– Gana sunku tuo patikėti, – plačiai šypsodamasis pastebėjo Jondalaras, – tačiau taip yra.

Zelandonė papurtė galvą. Kiti žvelgė taip pat skeptiškai.

– Tai labai sena kalba, o genties žmonių prisiminimai itin gilūs, – bandė paaiškinti Aila. – Jie nieko nepamiršta.

– Man sunku patikėti, kad iš tikrųjų galima daug bendrauti vien gestais ir ženklais, – tarė Bramevalis.

– Aš irgi panašiai jaučiuosi, – pripažino Karėja. – Joharanas užsiminė, kad losadunojiečiams ir zelandoniečiams pavyktų susikalbėti paprasčiausiomis temomis. Gal ir kalbame apie visiškai paprastą bendravimą?

– Vakar mano namuose surengei nedidelį pasirodymą, – tarė Martona. – Ar galėtum pakartoti visiems?

– Jei, kaip tu sakai, Jondalaras truputį moka šią kalbą, galbūt jis galėtų mums išversti, – pridūrė Manvelaras. Visi sulinksėjo.

Aila atsistojo. Nurimusi ji sutelkė mintis ir pradėjo kalbėti senosios, oficialiosios kalbos judesiais:

– Ši moteris sveikina vyrą Manvelarą, – ji garsiai ištarė vardą, tačiau kalbos būdas ir ypatingas akcentas šįkart buvo kur kas stipresni.

Jondalaras išvertė:

– Sveikinimai Manvelarui.

– Ši moteris sveikina vyrą Joharaną, – toliau kalbėjo Aila.

– Ir tau, Joharanai, – tarė Jondalaras.

Jondalaras išvertė dar keletą paprastų teiginių ir suprato, kad Aila nė iš tolo neatskleidžia viso masto suprantamos, kad ir tylios kalbos. Jis žinojo, kad ji gali pasakyti daugiau, tačiau jis negalės to tinkamai išversti.

– Rodai man tik pagrindinius ženklus, tiesa, Aila?

– Nemanau, kad gebėtum išversti daugiau nei pagrindinius ženklus, Jondalarai. Tiek teišmokiau Liūto stovyklos žmones ir tave. Pakankamai, kad galėtumėte bendrauti su Raidagu. Bijau, kad visa kalba tau pernelyg daug nereikštų, – atsakė Aila.

– Kai rodei mums, Aila, – tarė Martona, – vertei pati. Manau, kad toks būdas yra aiškesnis.

– Taip, kodėl tau neparodžius Bramevaliui ir kitiems anaip, pasitelkus abi kalbas? – pasiūlė Jondalaras.

– Gerai, tačiau ką sakyti?

– Gal papasakok apie gyvenimą gentyje? – pasiūlė Zelandonė. – Ar prisimeni, kaip jie tave paėmė?

Jondalaras nusišypsojo storulei. Puikiai sumanyta. Visi ir kalbą pamatys, ir atsiskleis geraširdiškumas žmonių, panorusių priimti našlaitį, visai svetimą žmogutį. Paaiškės, kad gentis su vienu iš mūsų pasielgė geriau, nei mes su ja elgiamės.

Aila akimirką pastovėjo, kaupė mintis; tada kartu oficialia genties kalba ir zelandoniečių žodžiais pradėjo pasakoti:

– Pati nedaug teprisimenu, tačiau Iza dažnai pasakojo, kaip mane rado. Bruno gentis ieškojo naujo urvo. Žemės drebėjimas, tikriausiai tas pats, kurį tebesapnuoju, sunaikino jų namus, viduje krintantys akmenys užmušė keletą genties žmonių, sunaikino daug daiktų. Jie palaidojo mirusiuosius ir išėjo. Jei urvas ir nesugriūtų, bloga lemtų jame pasilikti.

Genties totemų dvasios ten jautėsi nelaimingos ir norėjo išeiti. Žmonės keliavo sparčiai. Reikėjo greitai rasti naujus namus. Ne tik patiems, bet ir juos saugančioms dvasioms reikėjo vietos prisiglausti.

Nors Aila kalbėjo neutraliu balsu ir pasakojo istoriją ženklais bei judesiais, žmonės greitai įsitraukė į pasakojimą. Jų supratimu, totemai atstovavo Motinai. Zelandoniečiai žinojo, kokias negandas Didžioji Motina Žemė gali atsiųsti, jei yra nepatenkinta.

– Iza pasakojo, kad eidama palei upę virš galvos pastebėjo ratus sukančius maitėdas paukščius. Brunas su Grodu pirmi mane pamatė, tačiau praėjo pro šalį. Jie ieškojo maisto ir vylėsi, kad maitėdos bus pastebėję kito medžiojančio žvėries auką. Keturkojį plėšrūną galima nuvyti pakankamai ilgam, kad paimtum dalį mėsos. Jie manė, kad aš negyva, o žmonių jie nevalgo, netgi kitų.

Ailos judesiai kalbant buvo grakštūs ir sklandūs. Ji lengvai rodė ženklus ir gestus.

– Pamačiusi mane gulinčią ant žemės prie upės, Iza sustojo pažiūrėti. Ji buvo gydytoja, jai parūpo. Mano koją savo letena buvo išvagojusi didžiulė katė, Iza pamanė, kad urvinis liūtas, žaizda pūliavo. Iš pradžių ji irgi pagalvojo, kad aš negyva, paskui išgirdo mane suaimanuojant, todėl apžiūrėjo iš arčiau ir pastebėjo, kad kvėpuoju. Ji paprašė genties vado Bruno, kuris buvo jos brolis, leidimo pasiimti mane kartu. Jis neuždraudė.

– Gerai! Taip! – pasigirdo klausytojų reakcijos. Jondalaras pats sau nusišypsojo.

– Iza tuo metu laukėsi, tačiau paėmė mane ir nešė, kol gentis įkūrė stovyklą nakčiai. Ji nebuvo įsitikinusi, kad jos vaistai veiksmingi kitiems, tik žinojo vieną atvejį, kad anksčiau jau buvo padėję, todėl nusprendė pabandyti. Gydytoja uždėjo šuteklį, kad ištrauktų užkratą. Nešė mane ir visą kitą dieną. Prisimenu, kad atsipeikėjusi ir pamačiusi jos veidą suspiegiau, tačiau ji mane apkabino ir guodė. Trečią dieną jau galėjau truputį paeiti. Tuo metu Iza jau buvo nusprendusi, kad man lemta tapti jos vaiku.

Aila nutilo. Stojo visiška tyla. Istorija buvo jaudinanti.

– Kiek metų tau buvo? – galiausiai pasiteiravo Proleva.

– Iza vėliau sakė, kad turėjau skaičiuoti apie penkerius metus. Buvau tikriausiai Jaradalo ar Robenano amžiaus, – pridūrė ji, žiūrėdama į Solabaną.

– Ar tu viską tą patį pasakei ir gestais? – pasitikslino Solabanas. – Ar tikrai jie gali šitiek daug papasakoti be žodžių?

– Nėra ženklo kiekvienam žodžiui, kurį pavartojau, tačiau jie istoriją suprastų taip pat. Jų kalba – daugiau nei vien rankų judesiai. Viskas, netgi akies voko virptelėjimas ar galvos linktelėjimas, perteikia prasmę.

– Šitaip kalbėdami, – pridūrė Jondalaras, – jie negali meluoti. Jei ir mėgintų, išraiška ar poza vis tiek išduotų. Kai susipažinau su Aila, ji nė nesuvokė, ką reiškia sakyti netiesą. Jai net buvo sunku suprasti, ką aš kalbu. Nors dabar jau supranta, Aila vis dar negali meluoti. Taip ir neišmoko. Štai kaip ji buvo užauginta.

– Kalboje be žodžių tikriausiai slypi daugiau privalumų, nei mes suvokiame, – tyliai pastebėjo Martona.

– Man regis, ją stebint akivaizdu, kad Ailai ši ženklų kalba yra natūralus būdas bendrauti, – tarė Zelandonė, galvodama sau, kad judesiai nebūtų tokie sklandūs ir grakštūs, jei atvykėlė apsimetinėtų. Kodėl ji turėtų meluoti? Ar gali būti, kad ji nemoka meluoti? Ji nebuvo visiškai tuo įsitikinusi, tačiau Jondalaro argumentai buvo įtikinami.

– Papasakok mums daugiau apie gyvenimą gentyje, – paprašė vienuoliktojo urvo zelandonis. – Gali tęsti ne ženklais, nebent norėtum. Labai gražu tave stebėti, tačiau, man regis, tikslą pasiekei. Sakei, palaidojo mirusiuosius. Norėčiau daugiau sužinoti apie laidojimo papročius.

– Taip, jie laidoja mirusiuosius. Buvau ten, kai mirė Iza.

Pokalbis tęsėsi visą popietę. Aila jaudinamai papasakojo apie laidotuvių papročius ir apeigas, paskui dar daugiau pasipasakojo apie savo vaikystę. Žmonės uždavinėjo klausimus, dažnai ją pertraukdami, tardamiesi, ir reikalaudavo vis daugiau žinių.

Pagaliau Joharanas pastebėjo, kad ėmė temti.

– Manau, Aila pavargo, o mes vėl išalkom, – tarė jis. – Prieš skirstantis, derėtų dar aptarti medžioklę iki vasaros susirinkimo.

– Jondalaras man užsiminė, kad turi parodyti naują medžioklės ginklą, – tarė Manvelaras. – Galbūt rytojus ar dar kita diena tiktų medžioti? Tada trečiasis urvas turėtų laiko pasiruošti ir pasiūlyti, kur derėtų traukti.

– Gerai, – pritarė Joharanas, – tačiau dabar Proleva paruoš mums pavalgyti, jei kas nors išalko.

Susirinkimas buvo įtemptas ir įdomus, bet žmonės apsidžiaugė galėdami atsistoti ir pajudėti. Grįždama link namelių Aila galvojo apie susirinkimą ir visus aptartus klausimus. Ji į visus atsakė teisingai, tačiau taip pat žinojo, kad nedaug pridūrė to, apie ką jos neklausinėjo. Ypač ji vengė užsiminti apie sūnų. Suprato, kad zelandoniečiai laikytų jį šlykštyne. Nors meluoti ji nemokėjo, vis dėlto galėjo susilaikyti ko nors nepaminėjusi.

9

Martonos namelyje jau buvo tamsu. Folara jų nelaukė, buvo išėjusi pas draugę Ramilą. Jondalaras matė seserį per vakarienę, kur toliau nevaržomai liejosi pokalbiai; jaunoji moteris suprato, jog nei Martona su Vilomaru, nei Aila su Jondalaru anksti negrįš.

Atitraukus įėjimo užuolaidą ugniavietėje nebuvo matyti netgi blausaus gęstančių anglių švytėjimo.

– Pasiimsiu lempą ar žibintą ir atnešiu ugnies iš Joharano, – pasisiūlė Vilomaras.

– Nematau ir ten nė žiburėlio, – pastebėjo Martona. – Jiedu su Proleva buvo susirinkime. Tikriausiai nuėjo pasiimti Jaradalo.

– O pas Solabaną? – paklausė Vilomaras.

– Ir ten nematau šviesos. Ramara tikriausiai išėjusi. Solabanas irgi visą dieną buvo susirinkime.

– Nereikia rūpintis, kur gauti ugnies, – tarė Aila. – Turiu ugnies akmenų. Šiandien radau. Akies mirksniu įkursiu laužą.

– Kas yra ugnies akmenys? – kone vienu balsu pasiteiravo Martona su Vilomaru.

– Mes parodysim, – tarė Jondalaras. Nors nematė jo veido, Aila žinojo, kad jis išsišiepęs iki ausų.

– Reikės prakurų, – tarė Aila. – Ko nors kibirkščiai sugauti.

– Prie židinio yra prakurų, tačiau nesu tikra, ar rasiu ugniavietę niekur neatsitrenkusi, – pasakė Martona. – Galime pradžiai kur nors pasiimti ugnies.

– Juk ruošeisi įeiti ir tamsoje surasti lempą ar žibintą? – pasitikslino Jondalaras.

– Galime pasiskolinti lempą, – pasakė Martona.

– Manau, įžiebsiu pakankamai kibirkščių, kad rastume kelią iki laužavietės, – pareiškė Aila, imdama titnago peilį ir kapšelyje ieškodama ugnies akmenų, kuriuos surado šįryt.

Kairėje rankoje laikydama geležies pirito gniutulą, o dešinėje – peilį, ji pirmoji įėjo į namelį. Akimirką dingojosi, lyg būtų įžengusi į gilų urvą. Tamsa buvo tokia intensyvi, kad, atrodė, stumia ją atgal. Perliejo stiprus šaltis. Aila stuktelėjo ugnies akmenį bukuoju titnago geležtės galu.

– Och, – išgirdo atsidūstant Martoną, kai ryški kibirkštis akimirkai apšvietė anglies juodumo erdvę ir išblėso.

– Kaip tu tai padarei? – nustebo Vilomaras. – Ar gali pakartoti?

– Padariau tai titnago peiliu ir ugnies akmeniu, – atsakė Aila. Ji vėl sudavė akmenis norėdama tai parodyti. Sušvitusi kibirkštis leido žengti dar kelis žingsnius link ugniakuro. Aila stuktelėjo dar kartą ir paėjėjo į priekį. Pasiekusi virimo židinį pamatė, kad Martona taip pat rado kelią.

– Laikau prakurus šioje pusėje, – pasakė šeimininkė. – Kur juos padėti?

– Bus gerai štai čia, prie krašto, – atsiliepė Aila. Tamsoje ji juto Martonos ranką ir minkštus, sausus kažkokios plaušotos medžiagos gabalėlius, kuriuos ji laikė. Aila sudėjo prakurus ant žemės, pasilenkė arčiau ir vėl stuktelėjo ugnies akmenį. Šį kartą kibirkštis nušoko ant greitai užsiliepsnojančios medžiagos kauburėlio ir paskleidė rausvą švytėjimą. Aila švelniai papūtė, ir plykstelėjo mažutė liepsnelė. Ant jos ji uždėjo kiek daugiau prakurų. Martona jau buvo paruošusi nedidelių skiedrų, o paskui padavė ir stambesnių pagaliukų. Atrodė, tikrai greičiau nei per akies mirksnį šilta ugnis nušvietė buveinės vidų.

– Noriu pamatyti tuos ugnies akmenis, – pareiškė Vilomaras, uždegęs kelias lempas.

Aila padavė jam nedidelį geležies pirito gniutulą. Vilomaras sukiodamas iš visų pusių ištyrinėjo pilkai auksinį akmenį.

– Atrodo kaip paprasčiausias akmuo, tik įdomaus atspalvio. Kaip juo užkuri laužą? – smalsavo jis. – Ar kiekvienas taip gali?

– Taip, kiekvienas, – patikino Jondalaras. – Parodysiu. Ar galiu paimti prakurų, mama?

Kol Martona parūpino prakurų, Jondalaras nuėjo prie savo kuprinės ir iš ugnies degimo rinkinio išėmė titnago kirtiklį bei ugnies akmenį. Tada sukrovė nedidelę minkštų plaušų krūvelę. „Tikriausiai čia švendrų ar gauromečių pūkai, sumaišyti su trupučiu deguto ir trupinta sausa, perpuvusia mediena, – pagalvojo jis. – Tokius prakurus mama visada labiausiai mėgo." Pasilenkęs arčiau prie greitai įsiliepsnojančių medžiagų, Jondalaras sudaužė titnagą su geležies piritu. Kibirkštis, kurią greta degant laužui nebuvo taip lengva įžiūrėti, vis dėlto nusileido ant prakurų krūvelės – pūkai ėmė svilti, pakilo dūmelis. Jondalaras įpūtė nedidelę liepsną ir pridėjo daugiau kuro. Netrukus nuo pelenų patamsėjusiame, akmenukais apjuostame apskritime, kur buvo namelio ugniakuras, liepsnojo ir kitas laužas.

– Ar galėčiau pamėginti? – paprašė Martona.

– Reikia truputį pasibandyti, kad įskelta kibirkštis nukristų ten, kur nori, tačiau tai nesunku, – pasakė Jondalaras, paduodamas mamai akmenį ir kirtiklį.

– Kai tu baigsi, aš irgi norėsiu pabandyti, – pasakė Vilomaras.

– Nereikia laukti, – pasakė Aila. – Atnešiu savo titnago skiltuvą ir parodysiu. Pati panaudojau peilio drūtgalį, tačiau jau nuskėliau jo kraštelį. Nenorėčiau sulaužyti geležtės.

Pirmieji zelandoniečių bandymai buvo drovūs ir nerangūs, tačiau Ailai su Jondalaru kelis kartus parodžius ir Martona, ir Vilomaras perprato, kaip įskelti žiežirbas. Vilomaras pirmas užkūrė laužą, tačiau įplieksti antrąjį sekėsi sunkiau. Pagaliau suliepsnojo ir Martonos laužellis. Patarinėjant dviem mokovams, linksmai kvatodamiesi, jie vis iš naujo mėgino įkurti ugnį. Ilgai netrukus Martona su Vilomaru lengvai skėlė kibirkštis ir pūtė liepsnas.

Grįžusi Folara rado visus keturis džiugiai besišypsančius, suklaupusius aplink židinį, kuriame liepsnojo keletas nedidelių laužellių. Kartu su mergina parėjo ir Vilkas. Pavargęs visą dieną būti vienoje vietoje su Aila, žvėris susirado Jaradalą su Folara. Šios dar padrąsintas, Vilkas nepajėgė atsispirti jų draugijai. Mergina ir berniukas buvo patenkinti, kad gali pasipuikuoti bendravimu su neįprastai draugišku plėšrūnu, o ir kitiems urvo žmonėms dėl to jis atrodė ne toks grėsmingas.

Su visais tinkamai pasisveikinęs ir palakęs vandens vilkas nuėjo kamputin prie įėjimo, kurį jau buvo užėmęs anksčiau, ir susirangė pailsėti po geros, bet varginančios dienos, praleistos su Jaradalu ir kitais vaikais.

– Kas čia vyksta? – po jausmingų pasveikinimų pasiteiravo Folara, žiūrėdama į ugniavietę. – Kodėl užkūrėte tiek daug laužų?

– Mokėmės įžiebti ugnį ugnies akmeniu, – paaiškino Vilomaras.

– Ailos ugnies akmeniu? – pasitikslino Folara.

– Taip. Tai nesunku, – patikino Martona.

– Pažadėjau tave pamokyti, Folara. Ar norėtum pamėginti? – paklausė Aila.

– Tau tikrai pavyko, mama? – pasidomėjo Folara.

– Žinoma.

– Ir tau, Vilomarai?

– Taip. Teko bandyti keliskart, tačiau tai nesunku, – patikino jis.

– Na, tikriausiai negaliu būti vienintelė šeimoje, nemokanti įžiebti ugnies, – nusprendė Folara.

Kol Aila rodė jaunajai moteriai subtiliausias ugnies įžiebimo naudojantis ugnies akmeniu smulkmenas, patarinėjant Jondalarui ir Vilomarui, Martona jau degančiuose laužuose įkaitino ugnies akmenis. Pripylusi arbatos ruošimo krepšį vandens ji pradėjo raikyti šaltą virtą bizonieną. Kai virimo akmenys įkaito, kelis ji įdėjo į arbatos krepšį. Pasklido garų debesis. Šlakelį vandens kliūstelėjo ir porą karštų akmenų Martona įdėjo ir į kitą talpyklą, tankiai supintą iš gluosnių vytelių ir pritvirtintą prie medinio pagrindo. Joje buvo tą rytą virtų daržovių: viendienių pumpurų, pjaustytų žalių fitolakų stiebų, šeivamedžių ūglių, dagių ir varnalėšų stiebų, susiraičiusių paparčių ūglių ir lelijų gumbasvogūnių, paskanintų šunmėtėmis, šeivamedžių uogomis ir žemės riešutų šaknimis.

Kol Martona ruošė lengvą vakarienę, ugniavietėje jau liepsnojo ir Folaros laužėlis. Visi pasiėmė savo indus bei puodelius arbatai ir susėdo ant pagalvėlių prie žemo stalo. Vėliau Aila likučių dubenėlį ir gabalą mėsos nunešė Vilkui, įsipylė sau dar vieną puodelį arbatos ir vėl atsisėdo prie stalo.

– Noriu daugiau sužinoti apie tuos ugnies akmenis, – pasakė Vilomaras. – Niekada negirdėjau, kad žmonės taip kurtų ugnį.

– Kur šito išmokot, Jondi? – paklausė Folara.

– Aila mane išmokė, – atsiliepė Jondalaras.

– O tu kur išmokai, Aila? – kamantinėjo Folara.

– Niekur nesimokiau, nė negalvojau, kad tai įmanoma, tiesiog taip atsitiko.

– Kaip gali kažkas tokio paprasčiausiai atsitikti? – nepatikėjo Folara.

Aila gurkštelėjo arbatos ir užsimerkė, kad atsimintų, kaip viskas buvo.

– Buvo viena tų dienų, kai, atrodo, viskas nesiseka, – pradėjo pasakoti ji. – Ką tik prasidėjo pirmoji žiema slėnyje, upė sušalo į ledą, ugnis išblėso vidury nakties. Yhaha dar buvo mažytė, tamsiame urve šniukštinėjo hienos, ir niekur negalėjau rasti svaidyklės. Teko jas nuvyti svaidant virimo akmenis. Ryte nuėjau kirsti malkų laužui, tačiau išmečiau iš rankų ir sulaužiau kirvį. Vienintelį tą teturėjau, todėl teko dirbintis naują. Laimei, pastebėjau, kad akmenų ir gyvūnų kaulų krūvoje, kuri buvo sunešta žemiau urvo, yra titnago gniutulų.

– Nusileidau į akmenuotą upės pakrantę dirbintis naujo kirvio. Pamaniau, pasidarysiu dar kelis kitus įrankius. Dirbdama padėjau akmeninį kaltelį, tačiau mintis buvau sutelkusi į titnagą, ir per klaidą paėmiau kitą akmenį. Ne savo kaltelį, o akmenį kaip šitas. Kai juo trenkiau į titnagą, šoko kibirkštis. Pamačius žiežirbą šmėstelėjo mintis apie ugnį, o man šiaip ar taip reikėjo ugnies, todėl nusprendžiau pamėginti ją įkurti iš akmens kibirkšties. Po kelių bandymų pavyko.

– Skamba taip paprastai, – pastebėjo Martona, – abejoju, kad būčiau bandžiusi įkurti ugnį, net jei būčiau pamačiusi kibirkštį.

– Slėnyje buvau viena, nebuvo kam pamokyti, kaip pasidaryti daiktus, arba pasakyti, ką reikia daryti, – atsakė Aila. – Medžiojau ir nudobiau arklį, tai jau prieštaravo genties tradicijoms, paskui priglaudžiau kumeliuką, ko gentis niekada nebūtų leidusi. Padariau tiek visko, ko nebūčiau turėjusi daryti, kad buvau pasiruošusi išmėginti bet kokį naują sumanymą.

– Ar daug turi tų ugnies akmenų? – paklausė Vilomaras.

– Akmenuotame paplūdimyje jų daug buvo, – atsiliepė Jondalaras. – Paskutinį kartą prieš išeidami iš slėnio surinkome, kiek galėjome. Kelio-

nėje kelis išdalijome, tačiau stengiausi kuo daugiau palikti savo žmonėms. Pakeliui nė vieno neradome.

– Labai negerai, – pasakė mainų meistras. – Būtų nuostabu jais pasidalyti, gal net juos mainyti.

– Galėsime! – pareiškė Jondalaras. – Prieš pat mums einant į susirinkimą Aila šįryt jų rado Miško upės slėnyje. Tai pirmas kartas, kai mačiau šiuos akmenis išėjęs iš jos slėnio.

– Radai daugiau? Kur? Čia? – nepatikėjo Vilomaras.

– Nedidelio krioklio papėdėje, – atsakė Aila.

– Jei keletas buvo viename nedideliame plotelyje, netoliese jų gali būti daugiau, – pridūrė Jondalaras.

– Tiesa, – pritarė Vilomaras. – Keliems žmonėms papasakojot apie šiuos akmenis?

– Dar neturėjau laiko niekam pasakoti, tačiau Zelandonė žino, – pasakė Jondalaras. – Folara jai papasakojo.

– O kas tau papasakojo? – paklausė Martona.

– Aila. Tiksliau, mačiau, kaip ji jį naudoja, – paaiškino Folara. – Vakar, kai grįžai namo, Vilomarai.

– Tačiau Zelandonė pati jo nematė? – pasitikslino Vilomaras, pradėjęs šieptis.

– Nemanau, – atsakė Folara.

– Darosi smagu. Negaliu sulaukti, kol jai parodysim! – pareiškė Vilomaras. – Ji apstulbs, tik nenorės to parodyti.

– Bus smagu, – taip pat šypsodamasis pritarė Jondalaras. – Ne taip lengva nustebinti tą moterį.

– Tai dėl to, kad ji labai daug žino, – pareiškė Martona. – Tačiau jau padarei jai didesnį įspūdį, nei gali įsivaizduoti, Aila.

– Tai tiesa, – pritarė Vilomaras. – Jūs abudu. Ar dar kokių staigmenų turit, ko dar nepapasakojot?

– Na, spėju, jus nustebins iečių mėtyklė, kurią ketiname parodyti rytoj. Nė neįsivaizduojate, kaip šauniai Aila darbuojasi akmenų svaidykle, – tarė Jondalaras. – Be to, nors jums tai gal daug nereiškia, išmokau kelis stulbinamus naujus titnago apdirbimo būdus, jie netgi Dalanarui paliko įspūdį.

– Jei jau Dalanarui paliko įspūdį, tai man tikrai patiks, – tarė Vilomaras.

– Dar yra siūlo traukiklis, – pridūrė Aila.

– Siūlo traukiklis? – nustebo Martona.

– Taip, siuvimui. Niekaip nesugebėjau išmokti prakišti plonytį siūlelį ar sausgyslę pro skylę, pradurtą yla. Tada man kilo sumanymas, o visa Liūto stovykla padėjo pagaminti pirmąjį traukiklį. Jei norit, atnešiu siuvimo rinkinį ir parodysiu, – tarė Aila.

– Kaip manai, ar jis padėtų tam, kurio akys nebemato skylių taip gerai, kaip anksčiau? – paklausė Martona.

– Manau, taip, – tarė Aila. – Tuojau atnešiu.

– Kodėl mums nepalaukus iki rytojaus, kai bus šviesu? Laužo šviesoje sunkiau įžiūrėti nei dienos šviesoje, – tarė Martona. – Tačiau norėčiau tą traukiklį pamatyti.

– Na, Jondalarai, tikrai sukėlei čia jaudulio, – pastebėjo Vilomaras. – Jau būtų pakakę to, kad pats grįžai, tačiau pargabenai namo kur kas daugiau. Visada sakiau, kad kelionės atveria naujas galimybes, priartina naujus sumanymus.

– Ko gero, tu teisus, Vilomarai, – tarė Jondalaras. – Bet pasakysiu atvirai: pavargau keliauti. Būsiu patenkintas, jei ilgam pasiliksiu namie.

– Ar eisi į vasaros susirinkimą, Jondi? – paklausė Folara.

– Žinoma. Juk mes ketiname susijungti, mažoji sesute, – atsiliepė Jondalaras, apkabindamas Ailą. – Ėjimas į vasaros susirinkimą nėra tikra kelionė, ypač po tokios, kokią mudu įveikėme. Ėjimas į vasaros susirinkimą yra buvimo namuose dalis. Vilomarai, Joharanas planuoja medžioklę prieš išeinant į susirinkimą. Kur mums gauti medžioklės drabužių? Aila taip pat nori medžioti, tad abiem jų reikės.

– Neabejoju, ką nors surasim. Turiu atsarginius ragus, jei medžiosime tauriuosius elnius. Daug žmonių turi odų ir ko kita, – atsakė Vilomaras.

– Kas yra medžioklės drabužiai? – pasiteiravo Aila.

– Prisidengiame kailiais, o kartais užsidedame ragus, kad galėtume prieiti arčiau bandos. Gyvūnai baidosi žmonių, todėl stengiamės, kad jie manytų mus esant gyvūnais, – paaiškino Vilomaras.

– Jondalarai, gal mes galėtume paimti arklius, kaip tada, kai mudvi su Yhaha padėjome mamutojams medžioti bizonus? – pasakė Aila ir pažvelgė į Vilomarą. – Kai sėdi arkliui ant nugaros, gyvūnai žmogaus nemato, jie mato arklį. Galima prieiti labai arti, o su iečių mėtykle netgi dviese su Vilku medžiojame labai sėkmingai.

– Pasitelkiate gyvūnus, kad jie padėtų medžioti kitus gyvūnus? Neužsiminėt apie tai, kai klausiau. Ar dar kokių staigmenų neslepiate? Tai didžiulė naujiena, – šypsodamasis pastebėjo Vilomaras.

– Man atrodo, kad ir jie patys nežino visų staigmenų, kurių mums vis pažeria, – tarstelėjo Martona ir kiek patylėjusi pridūrė: – Ar kas prieš miegą dar norėtų ramunėlių arbatos? – ji dirstelėjo į Ailą. – Man ji atrodo labai raminanti ir atpalaiduojanti, o tau šiandien teko atsakyti į tikrai nemažai klausimų. Genties žmonės turi kur kas daugiau įdomybių nei kada įsivaizdavau.

Folara pastatė ausis. Visas urvas kalbėjo apie ilgąjį susirinkimą. Folaros draugės, maniusios, jog ji žino daugiau, prašyte prašė ką nors papasakoti. Mergina prisipažino, kad žino ne daugiau nei visi kiti, tačiau viską sugebėjo pateikti taip, kad atrodė, jog ji paprasčiausiai nieko negali pasakoti. Dabar bent jau šį tą numanys apie susirinkimo temą. Ji atidžiai klausėsi pokalbio.

– ...regis, jie turi daug puikių savybių, – kalbėjo Martona. – Jiems rūpi ligoniai, jų vadai labai rūpinasi savo žmonėmis. Vertinant pagal Zelandonės reakciją, gydytojų žinios tikrai labai išsamios, be to, man pasirodė, kad donija norės daugiau sužinoti apie jų dvasinį vadą. Man regis, ji rengiasi tau užduoti kur kas daugiau klausimų, Aila, tačiau dar susilaiko. Joharaną labiau domina žmonės ir jų gyvenimo būdas.

Stojo tylos akimirka. Dairydamasi po gražius Martonos namus, prislopintoje švelnioje laužų ugnies ir riebalinių lempelių šviesoje Aila pastebėjo daugiau dailių detalių. Buveinė papildė moterį ir priminė Ailai Raneką, kuris panašiai, neskubėdamas ir skoningai, pildė savo gyvenamąją erdvę Liūto stovyklos žeminėje. Puikus raižytojas, tikras menininkas negailėjo laiko aiškindamas jai savo jausmus ir supratimą apie grožio kūrimą ir vertinimą, apie kūrybą, skirtą sau ir Didžiajai Motinai Žemei garbinti. Ailai dingojosi, jog Martona junta aplinką kažkaip panašiai.

Gurkšnodama šiltą arbatą Aila stebėjo ramiai prie žemo stalo besiilsinčią Jondalaro šeimą ir juto ramybę bei pasitenkinimą, kurių nebuvo patyrusi anksčiau. Čia buvo žmonės, kuriuos ji galėjo suprasti, tokie pat kaip ji. Tą akimirką jai pasirodė, kad ji tikrai yra viena iš kitų. Staiga akyse iškilo Bruno genties urvo, kuriame ji užaugo, vaizdas, ir skirtumai ją apstulbino.

Kiekviena zelandoniečių šeima turėjo atskirą būstą su pertvaromis ir sienelėmis, skiriančiomis gyvenamuosius plotus. Buvo įprasta nekreipti dėmesio į iš namelių sklindančius balsus ir garsus, o vizualiai namelio erdvė buvo privati. Mamutojų Liūto stovyklos žeminėje kiekviena šeima taip pat turėjo apibrėžtą teritoriją su užuolaidomis, panorėjus užtikrinančiomis privatumą.

Genties urve šeimos gyvenamosios ribos buvo žinomos, nors apibrėžtos tik keliais tam tikrose vietose sudėliotais akmenimis. Privatumas buvo socialinių įgūdžių reikalas. Niekas nežiūrėjo tiesiai į kaimyninį židinį, „nematė" už nematomų ribų. Genties žmonės buvo įgudę nematyti to, ko neturi matyti. Su gelianČiu skausmu Aila prisiminė, kaip netgi tie, kurie ją mylėjo, paprasčiausiai liovėsi ją matę, kai ji buvo mirtinai prakeikta.

Zelandoniečiai skirstė erdves ir viduje, ir lauke: buvo vietos miegoti, virti maistą, valgyti ir įvairiems darbams dirbti. Gentyje vietos skirtingai veiklai nebuvo tiksliai atskirtos. Paprastai būdavo įrengiamos vietos miegoti ir ugniavietės, tačiau erdvės padalijimas priklausė nuo papročių, žmonių įgudimo ir elgesio normų. Egzistavo protu suvokiamos ir socialinės ribos, ne fizinės. Moterys vengė vietų, kur dirbo vyrai, vyrai laikėsi atokiai nuo moterų veiklos, o amatininkai dirbo ten, kur tuo metu jiems buvo patogu.

„Zelandoniečiai, regis, turi daugiau laiko įvairiems darbams nei gentis, – svarstė Aila. – Jie visi visko tiek daug daro, ir ne tik būtiniausius daiktus. Gal tas skirtumas – dėl medžiojimo būdo?" Ji buvo paskendusi mintyse ir negirdėjo jai skirto klausimo.

– Aila?.. Aila! – garsiai į ją kreipėsi Jondalaras.

– Oi! Atsiprašau, Jondalarai. Ką sakei?

– Ką tokio galvoji, kad net negirdi?

– Galvojau apie skirtumus tarp genties ir kitų. Svarsčiau, kodėl zelandoniečiai iš pažiūros gamina daugiau daiktų nei gentis, – atsakė Aila.

– Ar suradai atsakymą? – pasidomėjo Martona.

– Nežinau. Galbūt tai susiję su skirtingais medžioklės būdais, – tarė Aila. – Išėjęs su savo medžiotojais Brunas paprastai parnešdavo visą vieną gyvūną, kartais du. Liūto stovykloje buvo maždaug tiek pat žmonių kiek ir Bruno gentyje, tačiau į medžioklę išeidavo visi – vyrai, moterys, kartais net vaikai. Jie paprastai nudobdavo daug žvėrių ir pargabendavo namo tik geriausias ir riebiausias jų dalis. Didumą mėsos padėdavo žiemai. Neprisimenu, kad jie būtų badavę, tačiau besibaigiant žiemai gentyje neretai likdavo tik neriebaus, nesotaus maisto, o kartais tekdavo medžioti pavasarį, kai gyvūnai visai liesi. Liūto stovykloje irgi pasibaigdavo kai kurie produktai, trūkdavo žalėsių, tačiau žmonės gerai valgydavo net vėlyvą pavasarį.

– Gal vėliau apie tai verta užsiminti Joharanui, – tarė Vilomaras. Jis atsistojo ir plačiai nusižiovavo. – Tačiau dabar einu gultis. Rytoj tikriausiai bus nelengva diena.

Martona pakilo nuo pagalvėlių, o Vilomaras surinko indus ir nunešė juos į virimo kambarį.

Folara atsistojo, pasirąžė ir nusižiovavo taip panašiai į Vilomarą, kad Aila net nusišypsojo.

– Aš irgi eisiu gultis. Padėsiu tau sutvarkyti indus iš ryto, mama, – tarė ji nedidele minkštos elnenos skiautele šluostydama savo medinį dubenėlį. – Dabar aš pernelyg pavargusi.

– Ar tu eisi medžioti, Folara? – pasiteiravo Jondalaras.

– Dar nenusprendžiau. Vėliau pažiūrėsiu, kaip jausiuosi, – atsakė ji ir patraukė į savo miegamąjį.

Kai Martona su Vilomaru nuėjo į savo miegamąjį, Jondalaras patraukė į šoną žemą stalą ir patiesė miego kailius. Abiem įsitaisius, Vilkas išsitiesė miegoti greta Ailos. Jis neprieštaraudamas gulėjo atokiau, kol aplinkui buvo žmonių, tačiau Ailai einant miegoti juto, kad jo vieta yra šalia moters.

– Man tikrai patinka tavo šeima, Jondalarai, – pasakė Aila. – Manau, man patiks gyventi Zelandonijoje. Svarsčiau apie tai, ką pasakei praėjusį

vakarą. Tu teisus. Neturėčiau spręsti apie visus iš kelių nemalonių žmonių.

– Bet nespręsk apie visus ir pagal geriausius, – pasakė Jondalaras. – Niekada nežinai, kaip žmonės į ką nors sureaguos. Vertink kiekvieną atskirai.

– Manau, kiekvienas žmogus turi šį tą gero ir šį tą blogo, – pasakė Aila. – Vieni truputį daugiau gero, kiti – blogo. Visada tikiuosi, kad žmogus turės daugiau gero nei blogo, ir tikiu, kad dažniausiai taip ir yra. Prisimeni Frebeką? Pradžioje jis buvo gana bjaurus, tačiau galiausiai pasirodė esąs tikrai geras.

– Turiu pripažinti, jis mane nustebino, – Jondalaras prisiglaudė prie jos ir ėmė nosimi kutenti jai kaklą.

– O tu manęs nenustebinai, – nusišypsojo moteris, pajutusi jo ranką tarp šlaunų. – Aš žinau, ką tu galvoji.

– Viliuosi, kad tu galvoji tą patį, – atrėžė Jondalaras.

– Visko gali būti, – siekė jį pabučiuoti Aila.

Bučinys buvo ilgas ir karštas. Abu juto stiprėjantį geismą, tačiau niekur nereikėjo skubėti, ničniekur. „Mes namuose, – galvojo Jondalaras. – Baigėsi visi ilgos kelionės sunkumai, parsivedžiau ją namo. Pavojai praėjo, dabar ji saugi." Jis atsitraukė, pažvelgė į moterį ir pajuto tokią stiprią meilę, kad nežinojo, kaip ją ištvers.

Netgi švelnioje blėstančių laužų šviesoje Aila matė meilę jo mėlynose akyse, kurios dabar atrodė sodraus violetinio atspalvio. Ir pati jautėsi panašių jausmų sklidina. Paauglystėje ji nė nesvajojo rasti tokį vyrą kaip Jondalaras, nesitikėjo, kad jai šitaip pasiseks.

Jondalarui užėmė gerklę, jis vėl pasilenkė jos pabučiuoti. Juto, kad privalo ją turėti, mylėti, su ja susilieti. Jis jautėsi dėkingas žinodamas, kad ji yra čia ir skirta jam. Ji atrodė visada jam pasiruošusi, trokštanti jo kaskart, kai tik jis pradeda jos geisti. Aila niekada nežaidė su juo koketiškų žaidimėlių, kaip kad kitos moterys.

Akimirkai jis prisiminė Maroną. Jai patiko žaisti tokius žaidimus, bet ne tiek su juo, kiek su kitais. Staiga jis pasijuto dėkingas, kad leidosi su broliu į nežinomą nuotykį, užuot pasilikęs ir susijungęs su Marona. Jei tik Tonolanas būtų gyvas...

Tačiau Aila gyva, nors ne kartą jos vos neprarado. Jondalaras juto, kaip jos burna atsiveria jo ieškančiam liežuviui, juto jos šiltą alsavimą. Jis išbučiavo jos kaklą, pakramsnojo ausies lezgelį, šiltai glamonėdamas perbėgo liežuviu iki kaklo duobutės.

Ji gulėjo ramiai, bandė atsispirti dilgčiojimui, kuris pamažu virto vidiniais laukimo traukuliais. Vyras išbučiavo kaklo duobutę, nusileido iki stataus spenelio, apibrėžė jį liežuviu ir krimstelėjo. Aila taip nekantriai to laukė, kad kone pajuto palengvėjimą, kai galiausiai jis apžiojo spenelį ir ėmė čiulpti. Buvo labai susijaudinusi, virpėjo iki pat savo būties gelmių.

Jondalaras buvo pasiruošęs dalytis malonumais, bet čiulpdamas ir švelniai kramsnodamas tai vieną, tai kitą spenelį leido sau dar pilnėti, kol išgirdo tylią moters aimaną. Staiga jį užplūdo toks stiprus geismas, kad jis panoro jos iškart, tik lūkuriavo, kol ji bus pasiruošusi ne mažiau nei jis.

Ji juto nekantrų Jondalaro troškimą, kuris įžiebė jos geismą. Būtų su džiaugsmu jam atsivėrusi, bet jis nubloškė viršutinį miego kailių apklotą ir nusileido žemiau. Moteris sulaikė kvapą žinodama, kas bus, ir to trokšdama.

Jis tik trumpai brėžė liežuviu ratus aplink bambą. Nė vienas nenorėjo laukti. Nuspyrusi viršutinį apklotą dar toliau Aila akimirką pajuto dvejonę, pagalvojusi apie kitus žmones gretimuose miegamuosiuose. Moteris nebuvo pratusi gyventi namelyje kartu su kitais žmonėmis ir jautėsi kiek suvaržyta. Jondalaras, regis, tokios graužaties nejuto.

Nerimas dingo pajutus jo bučinius ant šlaunų. Vyras praskyrė jos kojas, išbučiavo šlaunis, paskui – minkštas jos moterystės klostes. Jis ragavo pažįstamą jos skonį, lėtai laižė mėgaudamasis, paskui surado nedidelį kietą gumbelį.

Aila suaimanavo garsiau. Jam čiulpiant ir trinant klitorį liežuviu, Ailą kaip žaibo kirčiai liejo malonumo pliūpsniai. Ji nežinojo, kad yra tokia susijaudinusi. Geismas užplūdo greičiau, nei ji tikėjosi. Kone be įspėjimo ji pajuto malonumo viršūnę ir visa užvaldantį mylimojo vyriškumo troškimą.

Ištiesusi ranką ji padėjo jam įsiskverbti. Vyras skverbėsi giliai. Iš pradžių dar stengėsi susilaikyti, truputį palaukti, tačiau ji buvo pasiruošusi, jį ragino, ir jis pasidavė, nėrė gilyn, paskui dar kartą, o tada ir pats atsidūrė ten, kur ji, pajuto sukylant ir dūžtant nepaliaujamas malonumo bangas.

Jondalaras ilsėjosi ją užgulęs. Šia akimirka ji nuolat mėgavosi. Staiga vyras prisiminė, kad ji laukiasi, ir sunerimo, kad gali ją prispausti. Kai jis taip greitai pasitraukė, Aila šiek tiek nusivylė.

Risdamasis ant šono jis vėl pradėjo svarstyti: ar ji neklysta? Ar šitaip jos viduje prasidėjo kūdikis? Ar tai ir jo kūdikis, kaip kad tvirtina Aila? Nejaugi Motina savo vaikams suteikė ne tik šitą nuostabią malonumų dovaną? Ar tokiu būdu ji palaimina moteryje naują gyvybę? Ar gali būti, kad vyrai sukurti tam, kad moteryje pradėtų naują gyvybę? Jis troško, kad Aila būtų teisi, tačiau kaip tai sužinoti?

Truputį pagulėjusi, Aila atsikėlė. Iš kelioninės kuprinės ji išsiėmė nedidelį dubenėlį ir iš vandenmaišio į jį įpylė vandens. Vilkas buvo pasitraukęs į savo pasirinktą kampelį netoli įėjimo. Po malonumų ją pasveikino, kaip įprasta, droviai prisiartinęs. Moteris nusišypsojo ir ženklu parodė, kad jis pasielgė tinkamai. Paskui atsistojusi virš naktinio krepšio Aila apsiprausė taip, kaip mokė Iza jai tapus moterimi. „Iza, žinau, abejojai, ar šitų pamokų man kada prireiks, – galvojo ji, – bet neklydai pamokiusi mane apsivalymo ritualų."

Jondalaras jau pusiau miegojo, kai ji atsigulė į patalus. Jis buvo pernelyg pavargęs, kad keltųsi, tačiau iš ryto ji išvėdins miego kailius ir išvalys juos. Dabar, ilgėliau apsistojus vienoje vietoje, netgi bus laiko juos išskalbti. Nezė ją pamokė, kaip tai padaryti, tačiau reikia laiko ir atidos.

Aila atsigulė ant šono, Jondalaras susirangė greta. Abu susiglaudė kaip du šaukštai, ir jis užmigo ją apkabinęs; tačiau ji negalėjo užsnūsti, nors jautėsi patogiai ir buvo patenkinta. Rytą išmiegojo ilgiau nei paprastai, todėl dabar gulėjo atsimerkusi ir vėl pradėjo galvoti apie gentį ir kitus. Į galvą vis lindo prisiminimai apie gyvenimą gentyje ir viešnages įvairiose kitų stovyklose. Aila juto, jog visą laiką lygina abi žmonių grupes.

Ir vieni, ir kiti po ranka turėjo tas pačias medžiagas, tačiau naudojo jas nevisiškai vienodai. Ir vieni, ir kiti medžiojo gyvūnus, rinko augalinį

maistą, naudojo kailius, kaulus, augalines medžiagas ir akmenis pastogei, drabužiams, rykams ir ginklams, tačiau buvo skirtumų.

Tikriausiai labiausiai pastebimas skirtumas buvo tas, jog Jondalaro žmonės puošė savo aplinką gyvūnų piešiniais ir raižiniais bei visokiausiais raštais, o genties žmonės to nedarė. Nors Aila nelabai žinojo, kaip tai paaiškinti, ji pastebėjo, kad tarp genties žmonių tarsi jau pradėjo reikštis noro puoštis ir dailinti aplinką užuomazgos. Pavyzdžiui, jie raudonąja ochra laidotuvėse dažė mirusiojo kūną, domėjosi neįprastais daiktais, kuriuos rinkdavo ir dėdavo į amuletus, ypatingais tikslais piešė totemų ženklus ir spalvotus simbolius. Tik pirmykščiai genties žmonės nekūrė meninio palikimo.

Jį kūrė tiktai Ailos žmonės: tokie žmonės kaip mamutojai, zelandoniečiai ir kiti „kiti“, kuriuos ji sutiko kelionėje. Buvo smalsu, ar nežinomi žmonės, kuriems ji buvo gimusi, puošė medžiaginius savo pasaulio daiktus. Aila buvo įsitikinusi, kad puošė. Tai jie atsirado vėliau, jie dalijosi šaltu senoviniu pasauliu su gentimi, juos gentis pavadino „kitais“, jie pirmieji įžvelgė judančio, gyvo, kvėpuojančio gyvūno formą ir atgamino ją piešinyje ar raižinyje. Tai buvo svarbus skirtumas.

Meno kūrimas – gyvūnų ar kitų ženklų vaizdavimas – reiškė gebėjimą kurti abstrakcijas: įžvelgti daiktų esmę ir išsakyti ją simboliu, kuris atstovauja pačiam daiktui. Daikto simbolis taip pat turi ir kitą formą: garsą, žodį. Smegenys, kurios gali mąstyti meno terminais, geba išvystyti kitos labai reikšmingos abstrakcijos – kalbos – potencialą. Tos pačios smegenys, kurios kuria meno bei kalbos abstrakcijas, vieną dieną sulies abiejų rūšių simbolius į viena ir sukurs žodinius „prisiminimus“: raštą.

Kitaip nei praėjusį rytą, Aila pramerkė akis itin anksti. Ugniavietėje nežioravo joks angliukas, visos lempos buvo užgesusios, tačiau aukštai virš galvos, virš tamsių Martonos namelio sienų, blausiuose pirmosios šviesos atspindžiuose ji jau galėjo išskirti kalkakmenio pastogės kontūrus. Dangus švito, skelbė, kad netrukus patekės saulė. Niekas daugiau dar nekrutėjo, kai ji tyliai išslinko iš kailių ir ryto prieblandoje nuėjo iki

naktinio krepšio. Vilkas kilstelėjo galvą, džiaugsmingai suinkštė ir nusekė iš paskos.

Ją truputį pykino, tačiau ne tiek, kad vemtų. Panorusi ko užkąsti, kad nuramintų skrandį, Aila nuėjo į virimo patalpą ir užkūrė nedidelį lauželį, paskui įsidėjo į burną kelis kąsnius bizonienos, likusios ant dubens kaulo lėkštės nuo vakar vakaro, ir iš virimo pintinės dugno išsigriebė kelias tižias daržoves. Geriau nepasijuto, todėl nusprendė peržiūrėti žolelių atsargas ir užsiplikyti skrandį raminančios arbatos. Aila nežinojo, kas išvirė jai arbatos vakar ryte. Svarstė, ar tai buvo Jondalaras, ir pagalvojo, kad kartu ir jam galėtų užplikyti mėgstamos rytinės arbatos.

Iš kelioninės kuprinės ji atsinešė vaistų krepšelį. „Dabar, galiausiai atsidūrusi čia, galėsiu atnaujinti žolelių ir vaistų atsargas, – galvojo ji, žvelgdama į paketėlius ir galvodama apie jų paskirtį. – Saldieji vikšriai galėtų numaldyti skrandį. Bet ne, Iza minėjo, kad jie gali sukelti persileidimą. To tikrai nenoriu." Svarstant galimus pašalinius poveikius, jos protas pateikė dar vieną mintį iš išsamaus medicinos žinių lobyno. „Apsisaugoti nuo persileidimo padeda juodųjų beržų žievė, tačiau aš jos neturiu. Na, bet nemanau, kad gresia pavojus prarasti šį vaikelį."

Nešioti Durką buvo daug sunkiau. Aila prisiminė, kaip Iza išėjo ieškoti šviežių gysločių, kad ji jo neprarastų. Iza tada jau sirgo. Tuomet ji sušlapo ir sušalo, jai pablogėjo savijauta. „Ji taip ir nebepasveiko, – galvojo Aila. – Ilgiuosi tavęs, Iza. Norėčiau, kad būtum greta. Papasakočiau tau, kad radau porą. Norėčiau, kad būtum gyva, galėtum su juo susipažinti. Man regis, tu man pritartum."

„Žinoma, bazilikai! Padeda išvengti persileidimo, ir jų gėrimas labai skanus, – tą paketėlį ji atidėjo į šalį. – Mėtos tiks. Slopina pykinimą, padeda nuo skrandžio skausmo, jos skanios. Ir Jondalarui patinka, – tą maišelį irgi atidėjo. – Apyniai padeda nuo galvos skausmo ir traukulių, atpalaiduoja, – ji padėjo žoleles greta mėtų. – Tik ne per daug, – dar pagalvojo, – nes nuo jų gali apimti snaudulys."

„Pieninių dagių sėklos šiuo metu man galėtų tikti, tačiau reikia ilgai laikyti, kad pritrauktų, – galvojo Aila, peržiūrinėdama ribotas savo vaistažolių atsargas. – Kvapiosios krunės. Tinka ir taip gardžiai kvepia. Ramina skrandį, bet ne per stiprios. Ramunėles galėčiau panaudoti vietoj

mėtų, jos taip pat tinka sutrikus virškinimui. Gal būtų skaniau su kitomis žolelėmis? Bet mėtos – Jondalarui. Gal tiktų mairūnai? Ne, Iza skrandžiui gydyti visada vartojo šviežias jų viršūnėles, ne džiovintas."

„Kokius dar augalus Iza vartojo šviežius? Aviečių lapus! Žinoma! Štai ko man reikia. Ypač tinka nuo rytinio pykinimo. Neturiu nė vieno lapelio, bet užvakar šventėje buvo aviečių, vadinasi, jos auga netoliese, ir metų laikas tinkamas. Jų lapus geriausia skinti, kai uogos sunokusios. Reikia pasirūpinti, kad turėčiau jų pakankamai, kai pradėsiu gimdyti. Iza visada jų duodavo gimdančioms moterims. Sakė, kad jos atpalaiduoja moters gimdą ir padeda kūdikiui lengviau išeiti."

„Dar liko truputis liepžiedžių; jie itin tinka sutrikus skrandžiui, be to, saldūs, arbata būna puikaus skonio. Prie šaramudojų urvo augo nuostabi didžiulė sena liepa. Įdomu, ar čia netoliese yra liepų?" Akies kampučiu Aila pastebėjo kažką judant ir pakėlusi galvą pamatė iš miegamojo išeinančią Martoną. Vilkas taip pat pakėlė galvą ir viltingai atsistojo.

– Šįryt anksti pakirdai, Aila, – tarė moteris tyliai, kad nepažadintų vis dar miegančių savo žmonių. Nuleidusi ranką patapšnojo Vilką rodydama, kad jį pastebėjo.

– Paprastai aš... jei neužsibūnu išvakarėse, nepuotauju ir negeriu stiprių gėrimų, – taip pat tyliai ir šelmiškai šypsodamasi atsakė Aila.

– Taip, Laramaro gėrimas stiprus, tačiau žmonėms, regis, jis patinka, – tarė Martona. – Matau, jau užkūrei ugnį. Paprastai nakčiai stengiuosi sužerti anglis, kad ryte turėčiau iš ko įpūsti liepsną, tačiau pagalvojusi apie jūsiškius ugnies akmenis vakar patingėjau. Ką gamini?

– Rytinę arbatą, – atsakė Aila. – Įpratau Jondalarui užplikyti arbatos, kad rastų jos pabudęs. Ar galiu paruošti ir tau?

– Turiu žolelių mišinio, kurį Zelandonė patarė gerti rytais, – atsakė Martona, pradėjusi valyti vėlyvos vakarienės likučius. – Jondalaras pasakojo, kad rytais ruoši jam arbatą. Jis buvo pasiryžęs vakar užplikyti gėrimo tau, kad rastum jo pabudusi. Sakė, kad tu visada palieki jam arbatos, ir nors kartą norėjo, kad pati pabudusi rastum pilną puodelį. Pasiūliau užplikyti mėtų. Jų arbata skani ir šalta, o buvo matyti, kad miegosi ilgai.

– Svarsčiau, ar Jondalaras užplikė tą arbatą. Tačiau dubenį su vandeniu tikriausiai palikai tu? – pasiteiravo Aila.

Martona nusišypsojo ir linktelėjo.

Aila paėmė lenkto medžio žnyples, naudojamas virimo akmenims išgriebti, išėmė iš laužo įkaitusius akmenis ir sumetė juos į vandens pilną tankiai nupintą krepšį. Jie sušnypštė, pakilo garas, pasirodė keletas pirmųjų burbuliukų. Aila pridėjo daugiau karštų akmenų, paskui išėmė ataušusius. Kai vanduo užvirė, moterys užsiplikė skirtingus arbatų mišinius. Nors žemas stalas buvo perkeltas arčiau įėjimo, kad kambary būtų daugiau vietos miego kailiams, abiem pakako vietos jaukiai įsitaisyti ant pagalvėlių.

– Laukiau progos su tavimi šnektelti, – tyliai prabilo Martona. – Dažnai svarstydavau, ar Jondalarui pavyks susirasti moterį, kurią pamils, – ji vos nepasakė „vėl“, tačiau susiturėjo. – Draugių jam niekada netrūko, jis buvo labai mėgstamas, tačiau tikruosius jausmus laikėsi sau. Tik nedaugelis žmonių gerai jį pažinojo. Tonolanas jam buvo pats artimiausias. Tikėjausi, kad vieną dieną jis susijungs, bet nežinojau, ar kada leis sau pamilti. Dabar tikiu, kad pamilo, – Martona nusišypsojo Ailai.

– Tiesa, kad jis retai rodo jausmus. Kol tai supratau, vos nesusijungiau su kitu vyru. Mylėjau Jondalarą, bet maniau, kad jis liovėsi mylėti mane, – pasakė Aila.

– Nemanau, kad verta juo abejoti. Gana akivaizdu, jog jis tave myli, ir aš džiaugiuosi, kad rado tave, – Martona gurkštelėjo arbatos. – Labai didžiavausi tavimi aną dieną, Aila. Reikėjo drąsos šitaip išeiti prieš žmones po Maronos pokšto... Juk žinai, kad jiedu su Jondalaru kalbėjo apie jungtuves?

– Taip, jis man pasakojo.

– Žinoma, nebūčiau draudusi, tačiau turiu pripažinti, džiaugiuosi, kad jis jos nepasirinko. Marona yra patraukli, beveik niekas neabejojo, kad ji puikiai jam tinka, bet aš taip nemaniau, – prisipažino Martona.

Aila tikėjosi, kad Martona paaiškins, kodėl, bet moteris nutilo ir ėmė gurkšnoti arbatą.

– Norėčiau duoti tau šį tą tinkamesnio vilkėti nei Maronos dovana, – pasakė vyresnioji moteris, ištuštinusi puodelį.

– Jau padovanojai man dailiausią papuošalą, – pasakė Aila. – Dalanaro motinos vėrinį.

Martona nusišypsojo ir atsistojusi tyliai nuėjo į savo miegamąjį. Grįžo per ranką persimetusi drabužį, kurį iškėlusi parodė Ailai. Tai buvo ilga blyškios, švelnios spalvos, kokie po ilgos žiemos būna išbalę žolių stiebai, tunika, gražiai išpuošta karoliukais ir kriauklelėmis, išsiuvinėta spalvotomis sruogomis, padabinta ilgais kutais. Tik ji buvo pasiūta ne iš odos. Apžiūrėjusi iš arčiau Aila pamatė, kad tunika tarsi supinta iš plonų kažkokio pluošto gijų, kryžiuojant jas skersai ir išilgai, panašiai kaip pinant krepšius, tik labai tankiai. Kaip galima šitaip supinti tokias plonas sruogas? Pynimas priminė kilimėlį ant žemo stalo, tačiau buvo dar smulkesnis.

– Niekad nemačiau nieko panašaus, – tarė Aila. – Kokia tai medžiaga? Iš kur ji?

– Aš ją padariau; šitaip pinu ant specialaus rėmo, – paaiškino Martona. – Ar žinai augalą, vadinamą „linu“? Aukštas, laibas stiebas mėlynais žiedeliais?

– Taip, tokį augalą pažįstu. Regis, Jondalaras minėjo, kad jis vadinasi „linas“, – atsakė Aila. – Jis tinka vartoti prie sunkių odos ligų, nudegimų, atvirų žaizdų ir bėrimų, netgi burnos viduje.

– Ar kada bandei iš jo stiebų susukti virvę? – pasiteiravo Martona.

– Gal ir bandžiau, nepamenu. Suprantu, kaip tai galėtų būti. Lino pluoštas tikrai ilgas.

– Štai iš ko gaminu tokią medžiagą.

– Žinojau, kad linai naudingi, tačiau nenumaniau, kad iš jų galima pagaminti šitokį grožį.

– Pagalvojau, gal galėtum apsivilkti juo per jungtuves? Netrukus, per kitą pilną mėnulį, išeisim į vasaros susirinkimą, o tu sakei, kad neturi kuo apsivilkti ypatingoms progoms, – pasakė Martona.

– Oi, Martona, kaip malonu, – apsidžiaugė Aila. – Turiu jungtuvių apdarą. Nezė jį man pasiuvo. Jau pažadėjau, kad jį vilkėsiu. Tikiuosi, neprieštarausi. Gabenau jį visą kelią iš praėjusios vasaros mamutojų susirinkimo. Pasiūtas mamutojiškai, jų drabužių dėvėjimo papročiai kitokie.

– Manau, labiausiai tiks, jei apsivilksi mamutojišką apdarą, Aila. Paprasčiausiai nežinojau, kad turi ką apsivilkti, ir nebuvau tikra, kad turėsim laiko pasiūti ką nors gražaus. Vis tiek paimk, – tarė Martona ir šypso-

damasi, tarsi su palengvėjimu, padavė tuniką Ailai. – Gal bus kitų progų apsivilkti ką ypatinga.

– Ačiū! Tunika labai graži! – Aila iškėlusi dar kartą ją apžiūrėjo, tada pridėjo prie savęs pažiūrėti, kaip toks dukslus apdaras jai tinka. – Tikriausiai ilgai užtruko tokią pasiūti.

– Taip, tačiau mėgstu tą darbą. Ne vienus metus stengiausi tai daryti vis geriau. Vilomaras su Tonolanu, prieš jam išeinant, padėjo man pasidaryti rėmą. Dauguma žmonių moka kokį nors amatą. Mes dažnai mainomės savo pačių pagamintais daiktais arba juos dovanojame. Esu truputį per sena, kad daug ko imčiausi, be to, nebematau taip gerai kaip anksčiau, ypač sunku atlikti kruopštumo reikalaujančius darbus.

– Ketinau tau šiandien parodyti siūlų traukiklį! – pašoko Aila. – Man regis, ir prasčiau matant su juo bus lengviau siūti. Atnešiu, – ji nuėjo prie kelioninės kuprinės pasiimti siuvimo rinkinio. Už akių užkliuvo ir vienas iš ypatingųjų, taip toli gabentų paketų. Šypsodamasi sau, ji ir tą atsinešė prie stalo. – Ar norėtum pamatyti mamutojišką apdarą, Martona?

– Taip, norėčiau, bet nedrįsau prašyti. Kartais žmonės mėgsta saugoti paslaptis ir visus nustebinti, – tarstelėjo Martona.

– Turiu kitą staigmeną, – atsakė Aila vyniodama mamutojišką drabužį, – tačiau tau tikriausiai pasakysiu. Manyje prasidėjo gyvybė. Aš nešioju Jondalaro kūdikį.

10

– Aila! Neabejoji tuo? – šypsodamasi pasitikslino Martona.

„Pasakyti, kad nešioju Jondalaro kūdikį, yra keistas būdas perduoti, kad Motina ją palaimino, net jei tikėtina, jog vaikas – Jondalaro dvasios", – pagalvojo vyresnioji moteris.

– Esu tokia tikra, kokiai tik galima būti. Jau praleidau du mėnulio laikus, rytais truputį pykina, jaučiu savyje tam tikrus pokyčius, kurie paprastai reiškia nėštumą, – tarė Aila.

– Kaip nuostabu! – Jondalaro motina apsidžiaugusi ištiesė rankas ir apkabino Ailą. – Jei jau esi palaiminta, tai atneš sėkmę jūsų sąjungai, bent jau taip žmonės tvirtina.

Sėdėdama prie žemo stalo jaunoji moteris atrišo į odą suvyniotą paketėlį ir pabandė išpurtyti susiraukšlėjusią tuniką ir kelnes, kuriuos per pusę žemyno gabenosi visus praėjusius metus. Martonai pakako tik akį užmesti, net ir į susilamdžiusį drabužį, kad suvoktų, koks jis nuostabus. Jį vilkėdama Aila jungtuvių apeigose neabejotinai būtų pastebėta.

Pirmiausia, kirpimas buvo visiškai nematytas. Zelandoniečių ir vyrai, ir moterys, su tam tikrais skirtumais priklausomai nuo lyties, paprastai dėvi gana laisvas, per galvą velkamas tunikas, sujuosiamas ties šlaunimis, su įvairiais kaulų, kriauklių, plunksnų ar kailių pagražinimais, odos ar virvelių kutais. Moterų drabužiai, ypač vilkimi ypatingomis progomis, dažnai būdavo su ilgais kutais, kurie siūravo einant. Jaunos moterys greitai išmokdavo, kaip pasidaryti kabančias puošmenas, pabrėžiančias jų judesius.

Nuoga moteris zelandoniečiams buvo įprastas reginys, o kutai buvo laikomi labai provokuojamais. Žinoma, moterys dažniausiai būdavo

apsirengusios, tačiau kuo ramiausiai apsinuogindavo besiprausdamos, persirengdamos ar šiaip prireikus. Artimai susijusioje bendruomenėje, kur santykinai mažai privatumo, į tai visiškai nebuvo kreipiamas dėmesys. Kita vertus, kutai, ypač raudoni, moteriai suteikdavo viliojamo žavesio ir dėl ypatingų asociacijų privesdavo vyrus iki kraštutinio jausmingumo, o retais atvejais – net iki smurto.

Moterys, atlikdavusios Doni moters vaidmenį – pasiaukojusios mokyti jaunus vyrus Didžiosios Motinos Žemės malonumų dovanos, – puošėsi ilgais raudonais kutais, kyburiuojančiais aplink šlaunis; šie kutai žymėjo svarbų ritualinį statusą. Karštomis vasaros dienomis jos be tų kutelių retai vilkėjo ką daugiau.

Doni moteris papročiai ir įsigalėjusi tvarka saugojo nuo nederamų puolimų. Be to, pasipuošusios raudonais kutais moterys buvo linkusios laikytis tam tikrose teritorijose. Moteriai šitaip apsirengti bet kuriuo kitu metu buvo pavojinga. Kas pasakys, kam ji gali paskatinti vyrą? Todėl moterys dažnai puošėsi kitų spalvų tokiomis puošmenomis, ir bet kokie kutai, ne tik raudoni, turėjo erotinių užuominų. Netgi žodelis „kutai" įgijo dvigubą prasmę ir subtiliose užuominose ar šiurkščiuose juokeliuose dažnai reiškė gaktos plaukelius. Kai vyrą taip užvaldydavo moteris, kad jis negalėdavo nuo jos atsitraukti arba liautis į ją žiūrėjęs, buvo sakoma, kad jis „įsipainiojo į kutus".

Zelandonijos moterys prisiūdavo prie drabužių arba nešiojo ir kitokias puošmenas, tačiau labiausiai mėgo dabintis kutais, kurie geidulingai judėjo joms einant, nesvarbu, ar puošdavo žieminę tuniką, ar nuogą kūną. Nors moterys vengė ryškiai raudonų kutų, dauguma jų rinkdavosi įvairius raudonos spalvos atspalvius.

Ailos mamutojiško apdaro nepuošė kuteliai, tačiau buvo akivaizdu, kad jį siuvant įdėta daug pastangų. Aukščiausios kokybės oda buvo sodraus, aukso geltonumo atspalvio, beveik tokio pat kaip Ailos plaukai. „Tikriausiai išdirbtas elnio ar kito panašaus gyvūno kailis, gal saigos?" – svarstė Martona, nors jis nebuvo įprastos, gerai nugremžtai elnenai būdingos aksominės faktūros. Itin minkšta oda buvo tarsi nugludinta, blizgėjo ir tikriausiai nepraleido vandens.

Tačiau medžiagos kokybė buvo viena; apdaras toks ypatingas buvo dėl gausus, dailaus papuošimo. Ilga odos tunika ir apatinė kelnių dalis buvo

išsiuvinėtos įmantriu geometriniu raštu daugiausiai iš mamutų kaulų karoliukų, kai kurie plotai visiškai jais užpildyti. Raštas susidarė iš žemyn nukreiptų trikampių, kurie horizontaliai jungėsi į zigzagą, o vertikaliai – į rombus bei ševronus ir plėtojosi į sudėtingas geometrines figūras, tokias kaip kampuotos spiralės ir koncentriniai lygiagretainiai.

Mamutų kaulų karoliukų raštą išryškino ir pabrėžė daugybė nedidelių gintaro karoliukų, ir tamsesnių, ir šviesesnių nei oda, tačiau to paties tono, taip pat raudoni, rudi bei juodi siuvinėti ploteliai. Tunika nugaroje baigėsi smailėjančiu trikampiu, o priekyje buvo atvira, tačiau žemiau šlaunų smailėjo taip, kad sujuosus susidarydavo kitas žemyn smailėjantis trikampis. Ties liemeniu ji buvo sujuosiama panašiu geometriniu raštu pintu diržu iš raudonų mamutų plaukų su kaulo spalvos muflonų vilnos, rudos avijaučių pavilnės ir tamsiai juodraudonių gauruotųjų raganosių plaukų intarpais.

Apdaras buvo stulbinantis, didingas meno kūrinys. Viskas iki smulkmenų buvo atlikta nepriekaištingai. Buvo akivaizdu, jog šiam drabužiui kurti kažkas skyrė puikiausias medžiagas ir pasitelkė labiausiai patyrusius meistrus, tad pastangos nenuėjo veltui. Pavyzdžiui, siuvinėjimas karoliukais. Jų buvo labai daug: prie drabužio buvo prisiūta daugiau nei tūkstantis mamutų ilčių karoliukų. Kiekvieną mažutį karoliuką reikėjo išpjauti, pragręžti ir nušlifuoti rankomis.

Martona niekada nebuvo mačiusi nieko panašaus, tačiau tučtuojau suprato: kad ir kas būtų nusprendęs drabužį siūdinti, buvo didžiai gerbiamas ir užėmė bendruomenėje labai aukštą padėtį. Akivaizdu, kad neįmanoma apskaičiuoti laiko ir darbo, kurie buvo skirti apdarui gaminti, ir vis dėlto apdaras buvo padovanotas beišeinančiai Ailai. Sunaudoti ištekliai ir įdėtas darbas bendruomenei neatnešė praktinės naudos. Aila sakė, kad buvo įvaikinta. Kad ir kas ją įvaikino, akivaizdžiai turėjo didžiulę galią ir prestižą – ir, tiesą sakant, turto. Niekas nesuprato to geriau už Martoną.

„Nieko keista, kad ji nori vilkėti savo mamutojišką apdarą, – svarstė Martona, – ir turėtų tai daryti. Tai nepakenks ir Jondalaro prestižui. Ši jauna moteris tikrai kupina staigmenų. Nėra abejonių, apie ją šių metų vasaros susirinkime bus kalbama daugiausiai."

– Apdaras stulbinantis, Aila, tikrai labai gražus, – tarė Martona. – Kas tau jį pasiuvo?

– Nezė, bet ji turėjo daug talkininkų, – Ailą pamalonino vyresnės moters reakcija.

– Taip, neabejoju, – tarstelėjo Martona. – Jau anksčiau ją minėjai, tačiau tiksliai nepamenu, kas ji tokia.

– Nezė yra Taluto, Liūto stovyklos vado, pora. Toji, kuri ketino mane įdukrinti, tačiau ją aplenkė Mamuta. Manau, Mamuta paprašė Nezės pasiūti šitą drabužį.

– Mamuta – tai tas, kuris tarnauja Motinai?

– Man regis, jis yra pirmasis, kaip jūsų Zelandonė. Bent jau tikrai seniausias. Manau, jis vyriausias gyvas mamutojas. Kai išėjau, mano draugė Digija laukėsi, o jos brolio moteris jau beveik ruošėsi gimdyti. Abu vaikai būtų penktoji jo karta.

Martona išmanančiai linktelėjo; ji suprato: kad ir kas būtų įdukrinęs Ailą, turėjo didžiulę įtaką; turbūt pati Aila nesuvokė, kad Mamuta buvo gerbiamiausias ir galingiausias iš visų savo žmonių. „Tai daug ką paaiškina", – pagalvojo ji.

– Sakei, kad yra tam tikrų drabužio dėvėjimo papročių?

– Mamutojai mano, kad nepritinka vilkėti jungtuvių apdaro iki ceremonijos. Galima rodyti šeimai bei artimiems draugams, tačiau nereikėtų jo vilkėti viešai, – paaiškino Aila. – Ar norėtum pamatyti, kaip atrodo tunika?

Jondalaras suniurnėjo per miegus ir persivertė. Martona dirstelėjo į miego kailius ir prašneko dar tyliau.

– Kol Jondalaras miega. Mes vengiame, kad vyras pamatytų savo poros jungtuvių drabužius prieš ceremoniją.

Aila nusivilko vasarinę tuniką ir apsirengė sunkią, puošniai dekoruotą.

– Nezė sakė, kad ją turėčiau vilkėti susiaustą, štai šitaip, jei tiesiog noriu kam pasirodyti, – sušnibždėjo Aila, juosdamasi diržu. – Bet per ceremoniją ji turi būti atvira, štai šitaip, – ji pasitvarkė apdarą ir perjuosė diržą kitaip. – Nezė sakė: „Jungtuvių metu, kai atneša savo židinį, kad sudarytų sąjungą su vyru, moteris išdidžiai rodo savo krūtis." Neketinau

vilkėti jos atvirai prieš ceremoniją, tačiau tu esi Jondalaro motina, todėl manau, bus teisinga, jei pamatysi.

Martona linktelėjo.

– Labai džiaugiuosi, kad man parodei. Mums įprasta jungtuvių apdarą prieš apeigas rodyti tik moterims, artimiems draugams ir šeimai. Nemanau, kad dar kas nors turėtų tave tokią pamatyti. Manau, geriau... – Martona nutilo ir nusišypsojo. – Įdomu būtų visus nustebinti. Jei nori, galim pakabinti mano kambaryje, kad raukšlės išsilygintų. Nepamaišytų ir truputį pagarinti.

– Ačiū. Svarsčiau, kur galėčiau ją pasikabinti. Ar gali ir šita graži tunika, kurią man padovanojai, taip pat likti tavo kambaryje? – Aila nutilo dar šį tą prisiminusi. – Turiu dar vieną tuniką, kurią norėčiau kur nors padėti. Pati pasiuvau. Ar pasaugotum?

– Taip, žinoma. Tačiau kuriam laikui apdarus dėk į šalį. Susitvarkysim, kai Vilomaras pabus. Ar norėtum dar ką nors man duoti priglausti? – paklausė Martona.

– Turiu vėrinių ir kitų daiktų, tačiau jie gali likti kelioninėse kuprinėse, nes imsiu juos į vasaros susirinkimą, – tarė Aila.

– Ar daug jų turi? – neištvėrė nepaklaususi Martona.

– Tik du vėrinius, įskaitant ir tą, kurį tu padovanojai, apyrankę, dvi spiralines kriaukles ausims, kurias man padovanojo šokanti moteris, ir du vienodus gintaro gabalėlius, kuriuos išeinant padovanojo Tulija. Ji yra Liūto stovyklos vadė, Taluto sesuo, Digijos motina. Tulija manė, kad turėčiau įsiverti gintarus į ausis per jungtuves, nes jie tinka prie tunikos. Norėčiau, tačiau mano ausys nepradurtos, – tarė Aila.

– Manau, Zelandonė su malonumu pradurs tau ausis, jei norėsi, – tarė Martona.

– Tikriausiai norėsiu. Nereikia jokių kitų skylučių, bent jau dabar, tik būtų gražu man jungiantis su Jondalaru pasipuošti prie Nezės apdaro tinkančiais gintarais.

– Šitoji Nezė tikriausiai labai tave mylėjo, jei šitiek dėl tavęs padarė, – tarstelėjo Martona.

– Ir aš tikrai ją mylėjau, – atsakė Aila. – Jei ne Nezė, nemanau, kad būčiau vijusis Jondalarą, kai jis išėjo. Buvo tikimasi, kad kitą dieną susijungsiu

su Raneku. Jis buvo jos brolio židinio sūnus, Nezė jam buvo kaip motina. Tačiau ji suprato, kad Jondalaras mane myli, ir liepė, jei tikrai jį myliu, vytis ir tai jam pasakyti. Ji neklydo. Buvo sunku pasakyti Ranekui, kad išeinu. Jis tikrai man labai patiko, tačiau mylėjau Jondalarą.

– Tikrai turėjai mylėti, kitaip nebūtum palikusi žmonių, kurie tave šitaip gerbė, – pasakė Martona.

Aila pastebėjo, kad Jondalaras vėl muistosi, ir atsistojo. Martona gurkšnodama arbatą stebėjo, kaip jaunoji moteris sulanksto mamutojišką apdarą, paskui austą tuniką ir deda juos į kelioninį krepšį. Grįžusi ji mostelėjo link ant stalo gulinčio siuvimo rinkinio.

– Čia mano siūlų traukiklis, – paaiškino Aila. – Gal, kai užplikysiu Jondalarui rytinės arbatos, išeisime į saulę, ir tau jį parodysiu.

– Taip, norėčiau pamatyti.

Aila nuėjo prie virimo židinio, pridėjo į laužą malkų, paskui sudėjo kaitinti virimo akmenis ir į delną atseikėjo džiovintų žolelių Jondalaro arbatai. Martona pamanė, kad pirmas įspūdis apie Ailą buvo teisingas. Ji patraukli, tačiau yra kur kas daugiau. Ji nuoširdžiai rūpinosi Jondalaro gerove. Ji bus gera pora.

Aila, savo ruožtu, galvojo apie Martoną. Žavėjosi jos ramiu pasitikėjimu savimi, orumu ir tikru grakštumu. Ji juto, kad Jondalaro motina yra didžiai supratinga, ir neabejojo, kad, kaip vadė, turėtų būti labai stipri. Kitaip negalėtų išlikti. Nieko keista, kad mirus Jokonanui žmonės nenorėjo, jog Martona pasitrauktų, svarstė jaunoji moteris. Joharanui tikriausiai buvo sunku imtis pareigų po Martonos, tačiau dabar, bent jau Ailai, atrodė, kad jis jaučiasi užtikrintai.

Aila tyliai padėjo karštos arbatos puodelį greta Jondalaro galvodama, kad reikėtų surasti kokią šakelę, kuriomis jam taip patinka valytis dantis kramtant jų galus. Jam patiko gaulterijų skonis. Kai tik turės progą, paieškos tų augalų, primenančių gluosnius.

Martona baigė gerti arbatą, Aila paėmė siuvimo rinkinį, ir abi moterys tyliai išėjo iš namelio. Vilkas nusekė įkandin.

Joms atėjus į priekinę akmeninę terasą, vis dar buvo anksti. Saulė ką tik atmerkė savo blizgančią akį ir dirstelėjo pro kalvų rytuose kraštą. Ryškioje jos šviesoje uolos akmenys šiltai rausvai sušvito, tačiau oras vis dar buvo gaivinamai vėsus. Ir žmonių aplinkui dar nedaug krutėjo.

Martona nusivedė Ailą link pakraščio, prie tamsaus signalinio laužo rato. Jos susėdo ant aplinkui sustatytų didelių akmenų atsukusios nugaras akinamam švytėjimui, kuris ropštėsi per raudonai auksinę miglą į skaidrų mėlyną skliautą. Vilkas nuturseno link Miško upės slėnio.

Aila atrišo nedidelio odinio krepšelio, susiūto palei šonus ir sutraukto viršuje, juostelę. Trūkstami mamuto kaulo karoliukai, kadaise sudarę geometrinį raštą, ir apspurusios siuvinėjimo sruogos išdavė, kad nudėvėtas krepšelis buvo dažnai naudojamas. Aila į skreitą išpylė siuvimo rinkinio daiktelius. Čia buvo įvairiausio storio virvelių ir sruogų iš augalų pluošto, sausgyslių ir gyvūnų plaukų, įskaitant mamutų, muflonų, avijaučių ir raganosių vilną, susuktų ant nedidelių pirštakaulių; kelios sausgysle surištos mažos aštrios titnago geležtės odai pjauti, taip pat ryšulėlis kaulo bei titnago ylų skylutėms pradurti. Nedidelis diržios mamuto odos ketvirtainis tarnavo kaip antpirštis. Dar buvo trys nedideli vamzdeliai, padaryti iš tuščiavidurių paukščių kauliukų.

Aila paėmė vieną vamzdelį ir ištraukusi iš galo mažučiuką odos gumulėlį atsargiai apvertė. Ant delno iškrito nedidelis smailėjantis mamuto kaulo kotelis, panašus į ylą, bet su nedidele skylute kitame gale. Ji atsargiai padavė jį Martonai.

– Ar įžiūri skylutę? – pasiteiravo Aila.

Martona atitraukė kotelį toliau nuo akių.

– Ne itin gerai, – prisipažino ji, tada pirštais apčiuopė nedidelį daiktelį – pirmiausia aštrų galiuką, paskui palei kotą čiuopė iki priešingo galo. – Ach! Štai kur ji! Galiu apčiuopti. Skylutė labai maža, ne ką didesnė nei karoliuko.

– Mamutojai tikrai pragręžinėja karoliukus, tačiau Liūto stovykloje nebuvo patyrusio karoliukų dirbėjo. Jondalaras padarė jiems įrankį skylutei pragręžti. Man regis, tai buvo sunkiausia dalis gaminant siūlo traukiklį. Neatsinešiau nieko, ką reikėtų susiūti, tačiau parodysiu tau, kaip jis veikia, – aiškino Aila, atsiimdama traukiklį. Ji išsirinko pirštakaulį su sausgyslėmis, atvyniojo jos atkarpą, sudrėkino galiuką seilėmis, nė nežiūrėdama prakišo jį per skylę ir pertraukė. Tada padavė kotelį Martonai.

Moteris žiūrėjo į kaulinę adatą, bet geriau matė rankomis nei senstančiomis akimis, kurios vis dar gana gerai skyrė toli esančius daiktus, tačiau

gerai nebeįžvelgė esančių arti. Staiga moters rūpesčio raukšles, susimetusias kaktoje, pakeitė švytinti supratimo šypsena.

– Žinoma! – apsidžiaugė ji. – Tikiu, kad naudodamasi šituo daiktu vėl galėsiu siūti!

– Kartais pirmiausia yla reikia pradurti skylę. Kad ir kokį smailą kotelį pasidarai, mamuto kaulo galiukas lengvai nepraduria storos ar diržios odos, – paaiškino Aila. – Bet vis tiek geriau nei bandyti siūlą prakišti be jo. Skyles galėjau badyti, tačiau niekaip negalėjau išmokti prakišti sruogos pro skylę ylos galu, kad ir kokios kantrios Nezė su Digija buvo.

Martona pritariamai nusišypsojo, paskui sutrikusi pakėlė akis.

– Dauguma mergaičių mokydamosi turi tokių sunkumų; nejaugi vaikystėje nesimokei siūti?

– Genties žmonės nesiuva, bent jau ne taip kaip mes. Jie dėvi surišamus apsiautalus. Detalės surišamos, panašiai kaip beržo tošies indų, o skylės, pro kurias kišamos surišimo juostelės, tikrai gana didelės, nepanašios į dailias mažas skylutes, kurias padaryti paprašė Nezė, – paaiškino Aila.

– Vis pamirštu, kad tavo vaikystė buvo... neįprasta, – atsakė Martona. – Jei neišmokai siūti vaikystėje, suprantu, jog galėjo būti sudėtinga. Užtat išradimas labai sumanus, – Martona pakėlė galvą. – Man regis, ateina Proleva. Jei neprieštarauji, norėčiau jai parodyti.

– Visai neprieštarauju, – atsakė Aila. Dirstelėjusi į saulėtą terasą priešais iškyšą ji pamatė ateinant Joharano moterį ir Rašemaro moterį Salovą. Paskui pastebėjo, kad atsikėlė ir vaikšto jau kur kas daugiau žmonių.

Moterys pasisveikino, tada Martona pasakė:

– Pažiūrėk, Proleva. Ir tu, Salova. Aila vadina šitą daiktelį siūlo traukikliu. Ji ką tik man parodė. Labai sumanu. Manau, kad vėl galėsiu siūti, nors ir nematau labai aiškiai. Siūsiu apčiuopomis.

Abi moterys, per gyvenimą pasiuvusios tikrai nemažai apdarų, greitai suvokė naujo įtaiso panaudojimo būdą ir netrukus susijaudinusios aptarinėjo jo privalumus.

– Regis, išmokti juo naudotis nebus sunku, – pastebėjo Salova. – Bet gaminti šiuos siūlų traukiklius tikriausiai nelengva.

– Šitą padaryti padėjo Jondalaras. Jis padarė smulkų grąžtą mažai skylutei pragręžti, – paaiškino Aila.

– Taip, reikia patyrusio įrankių dirbėjo. Prisimenu, prieš išeidamas jis pagamino titnago ylų ir kelis grąžtus karoliukams, – pasakė Proleva. – Manau, Salova teisi. Pagaminti tokį siūlo traukiklį sunku, tačiau neabejoju, kad verta pastangų. Norėčiau jį išbandyti.

– Su džiaugsmu leisiu tau jį išmėginti, Proleva. Turiu dar du, skirtingų dydžių, – pasakė Aila. – Dydį pasirenku priklausomai nuo to, ką noriu siūti.

– Dėkoju, tačiau nemanau, kad šiandien turėsiu tam laiko. Reikia ruoštis medžioklei. Joharanas galvoja, kad į šį vasaros susirinkimą suplauks itin daug žmonių, – pasakė Proleva ir nusišypsojo. – Dėl tavęs. Žinia, kad sugrįžo Jondalaras ir parsivedė moterį, jau pasklido palei Upę ir dar toliau. Joharanas nori užsitikrinti, kad rengdami vasaros susirinkimo puotą nepritrūktume maisto gausiems svečiams

– Visi baisiausiai norės su tavimi susipažinti ir išsiaiškinti, ar visi pasakojimai yra tiesa, – šypsodamasi pridūrė Salova. Ji pati panašiai jautėsi.

– Kol ten nueisime, tiesos liks mažai, – pastebėjo Proleva. – Istorijos visada pagražinamos.

– Tačiau dauguma žmonių tai žino ir puse pasakojimų netiki nuo pat pradžių. Manau, kad Jondalaras su Aila šiais metais nustebins ne vieną, – tarė Martona.

Proleva pastebėjo retą išraišką buvusios devintojo Zelandonijos urvo vadės veide: šelmišką, savimi patenkintą šypseną. Jai pasidarė įdomu, kas tokio atskleista Martonai, ko nežino niekas kitas.

– Ar eisi šiandien su mumis prie Dviejų upių uolos, Martona? – pasiteiravo Proleva.

– Taip. Manau, eisiu. Norėčiau pamatyti pasirodymą su iečių mėtykle, apie kurią kalbėjo Jondalaras. Jei tas prietaisas toks pat išmoningas kaip šitas siūlų traukiklis, – tarė Martona, – kaip ir kitos jų staigmenos, – pridūrė prisiminusi laužo kūrimą naudojant akmenis. – Turėtų būti įdomu.

Joharanas vedė aplink stačias uolas keliu arčiau upės, tad visiems teko eiti vorele. Martona ėjo jam iš paskos ir žiūrėdama į vyriausiojo sūnaus

nugarą tikrai jautėsi patenkinta: pirmą kartą po daugelio metų už jos ėjo kitas jos sūnus Jondalaras. Aila sekė paskui Jondalarą, jai ant kulnų lipo Vilkas. Toliau rikiavosi kiti devintojo urvo žmonės, tačiau už vilko jie paliko kelių žingsnių tarpą. Praeinant keturioliktąjį urvą prie voros prisijungė dar daugiau žmonių.

Tarp keturioliktojo urvo pastogės ir vienuoliktojo urvo kitoje pusėje Upė platėjo, vanduo putodamas vertėsi aplink iš vandens kyšančius akmenis. Čia upė buvo lengvai pereinama, pakankamai sekli perbristi, ir dauguma žmonių naudojosi šia brasta, kad persikeltų į kitą pusę. Aila girdėjo, kad žmonės vadina šią vietą Perkėla.

Vienas kitas atsisėdo nusiauti. Kiti ėjo basi kaip Aila arba akivaizdžiai nesirūpino, kad jų apavas sušlaps. Keturioliktojo urvo žmonės lūkuriavo. Joharaną su devintuoju urvu jie užleido pirmus – taip buvo parodytas mandagumas, nes būtent Joharanas pasiūlė surengti paskutinę medžioklę prieš vasaros susirinkimą ir buvo formalus jos vadas.

Žengęs į šaltą vandenį Jondalaras prisiminė dar šį tą, ką norėjo papasakoti broliui.

– Joharanai, luktelk truputį, – šūktelėjo jis.

Vyras sustojo, stabtelėjo ir greta ėjusi Martona.

– Su Liūto stovykla einant į mamutojų vasaros susirinkimą, teko kirsti tikrai gilią upę. Susirinkimo šeimininkai, Vilko stovykla, supylė į vandenį akmenų ir žvirgždo krūvas, kad padarytų brastą ir žmonės galėtų persikelti per upę nesušlapę. Žinau, kad ir mes kartais taip darom. Jų upės tikrai gilios, tarp akmenų gali žvejoti. Pamaniau, kad gudriai sumanyta. Stengiausi to nepamiršti, kad papasakočiau grįžęs.

– Šita upė srauni. Ar akmenų neišplaus? – pasiteiravo Joharanas.

– Jų upės irgi sraunios ir pakankamai gilios lašišoms, eršketams ir kitoms žuvims veistis. Vanduo srūva pro akmenų tarpus. Sakė, kad per potvynį akmenis išplauna, todėl kasmet statoma nauja brasta. Nuo akmenų krūvų upės viduryje gera žvejoti, – paaiškino Jondalaras. Kiti žmonės sustoję taip pat klausėsi.

– Tikriausiai tai verta apsvarstyti, – įsiterpė Martona.

– O kaip plaustai? Ar brasta netrukdys? – paklausė vyras.

– Dažniausiai plaustams šioje vietoje nepakankamai gilu. Vis tiek žmonėms per Perkėlą tenka pernešti ir pačius plaustus, ir ant jų sukrautą mantą, – atsakė Joharanas.

Laukdama, kol baigsis pokalbis, Aila stebėjo upę. Vanduo buvo gana skaidrus, matėsi akmenys ant dugno ir plaukiojančios žuvys. Paskui moteris pastebėjo, kad iš Upės vidurio atsiveria nepaprastas apylinkių vaizdas. Priekyje, pietuose, kairiajame krante, buvo matyti uola su pastogėmis – tikriausiai jų kelionės tikslas, o kiek tolėliau į Upę įtekėjo mažėlesnė upelė. Už intako prasidėjo eilė stačių uolų, iškilusių lygiagrečiai Upei. Aila apsisuko ir pažvelgė į kitą pusę. Aukštupyje, šiaurėje, buvo matyti aukštesnės uolos ir didelė akmeninė devintojo urvo pastogė dešiniajame krante, už staigaus linkio.

Joharanas vėl pradėjo eiti, vedė ilgą vorą žmonių link trečiojo Zelandonijos urvo namų. Aila pastebėjo, kad priekyje jų laukia ir moja keletas žmonių. Tarp jų ji atpažino Karėją ir vienuoliktojo urvo zelandonį. Jiems prisijungus vora dar pailgėjo. Jai artinantis prie aukštos uolos priekyje, Aila geriau įsižiūrėjo į didžiulę akmens sieną – vieną iš daugybės vaizdingų kalkakmenio uolų Upės slėnyje.

Ją išskaptavo tos pačios gamtos jėgos, kurios sukūrė visas šio regiono dviejų, o vietomis ir trijų aukštų akmenų pastoges. Priekyje, maždaug masyvios uolos viduryje, priešais pridengtą angą buvo kone šimto metrų ilgio atbraila. Tai buvo pagrindinė gyvenamoji trečiojo urvo zona, tenai buvo surępsta dauguma namelių. Terasa atstojo lubas pastogei apačioje, kurią, savo ruožtu, pridengė viršuje išsikišusi uola.

Jondalaras pastebėjo, kad Aila sustojo apžiūrėti didžiulės kalkakmenio uolos, ir jos palaukė. Takas nebuvo siauras, jie galėjo eiti vienas greta kito.

– Vieta, kur Žolių upė susilieja su Upe, vadinasi Dvi Upės, – pasakė jis. – Ta uola yra Dviejų Upių uola, nes iškilusi virš santakos.

– Maniau, tai trečiasis urvas, – pastebėjo Aila.

– Ji žinoma kaip trečiojo Zelandonijos urvo namai, tačiau vadinasi Dviejų Upių uola, lygiai taip, kaip keturioliktojo Zelandonijos urvo namai vadinami Mažuoju slėniu, o vienuoliktojo urvo namai – Paupiu, – paaiškino Jondalaras.

– Kaip vadinamas devintasis urvas? – paklausė Aila.

– Devintuoju urvu, – atsakė Jondalaras. Aila suraukė antakius.

– Kodėl jis neturi antro pavadinimo, kaip kiti? – paklausė ji.

– Tiksliai nežinau, – atsakė Jondalaras. – Tiesiog visada buvo devintasis urvas. Spėju, galėjo būti pavadintas ir Dviejų Upių uola, nes netoliese susilieja Miško upė ir Upė, tačiau šitaip jau vadinosi trečiasis urvas. Arba galėjo būti Didžioji uola, tačiau šitaip vadinasi kita vieta.

– Yra ir kitų pavadinimų. Pavyzdžiui, Krintantis akmuo. Juk nė vienoje kitoje vietoje nėra tokio neįprasto riedulio, tiesa? – mėgino suprasti Aila. Lengviau įsimintum, jei vieta būtų pavadinama dėsningai, tačiau visada, regis, pasitaikydavo išminčių.

– Ne, niekur tokio nemačiau, – pripažino Jondalaras.

– Devintasis urvas yra tiesiog devintasis urvas ir neturi jokio kito pavadinimo, – pakartojo Aila. – Smalsu, kodėl taip yra.

– Gal dėl to, kad mūsų pastogė neprilygstama dėl daugybės priežasčių. Niekas niekada nėra girdėjęs apie tokią didelę arba šitiek žmonių talpinančią vientisą uolos pastogę. Ji tikrai iškilusi virš dviejų upių santakos, kaip ir kai kurios kitos, tačiau Miško upės slėnyje auga daugiau medžių nei kitur. Vienuoliktasis urvas visada prašo leisti nusikirsti medžių savo plaustams. Be to, kaip pati minėjai, yra krintantis akmuo, – atsakė Jondalaras. – Visi žino devintąjį urvą, net žmonės iš toli, tačiau joks vienas pavadinimas jo viso neapibūdintų. Spėju, jis žinomas dėl žmonių, kurie gyvena čia, devintajame urve.

Aila linktelėjo, tačiau raukšlės jos kaktoje neišsilygino.

– Na, pavadinimas dėl žmonių tikrai tampa išskirtinis.

Artinantis prie trečiojo urvo namų, plote tarp uolos papėdės ir Upės, Aila matė sumišai stovinčias palapines, pašiūres, sustatytus rėmus bei karkasus. Tarp statinių tarsi atsitiktinai buvo išsibarsčiusios laužavietės – juodavo ankstesnių laužų ratai, o keletas liepsnojo. Tai buvo pagrindinė trečiojo urvo lauko darbų zona, kuri apėmė ir nedidelę prieplauką ant Upės kranto, kur glaudėsi plaustai.

Trečiajam urvui priklausė ne tik uola, bet ir plotas po akmeninėmis terasomis iki pat upių ir dar kelios teritorijos už jų. Bet tai nebuvo urvo nuosavybė. Žmonės, ypač iš gretimų urvų, galėjo eiti į kito urvo teritoriją

ir naudotis gamtos ištekliais. Vis dėlto buvo mandagu būti pakviestiems arba paprašyti leidimo. Tokie nebylūs apribojimai buvo suprantami suaugusiesiems, o vaikai eidavo kur panorėję.

Teritorijoje palei Upę nuo Miško upės už devintojo urvo šiaurėje iki Žolių upės prie Dviejų Upių uolos pietuose gyvenantys zelandoniečiai buvo glaudžiai susiję. Iš principo tai buvo ilgas kaimas, nors jie tikrai nevartojo tokios sąvokos ir niekaip neįvardijo bendros teritorijos. Vis dėlto, kai kelionėje Jondalaras devintąjį Zelandonijos urvą įvardydavo kaip savo namus, jis visada pagalvodavo ne tik apie tos konkrečios akmeninės pastogės gyventojus, bet ir apie visą kaimyninę bendruomenę.

Svečiai pradėjo kilti taku link gyvenamosios Dviejų Upių uolos zonos, tačiau pusiaukelėje sustojo palaukti dar vieno žmogaus. Ten stovėdama Aila apsidairė ir nejučia ištiesė ranką link gretimos sienos, kad išlaikytų pusiausvyrą. Uola viršuje buvo išsikišusi taip toli, kad, akiai sekant masyviomis jos sienomis, ji tarsi lenkėsi kartu su žiūrinčiuoju.

– Čia Kimeranas, – nusišypsojo Jondalaras, kai žmogus pasisveikino su Joharanu. Aila pažvelgė į šviesiaplaukį, aukštesnį už Joharaną nepažįstamąjį. Ją apstulbino subtili dviejų vyrų, kurie akivaizdžiai gerbė vienas kitą kaip lygūs, kūno kalba.

Atvykėlis baugščiai nužvelgė vilką, tačiau nieko nepasakė. Galiausiai pasiekus pagrindinę pastogę, Aila vėl sustojo kaip įbesta, šįkart – išvydusi neregėtai įspūdingą vaizdą, nuo kurio net kvapą užgniaužė. Akmeninė priekinė trečiojo urvo pastogės terasa buvo puiki apžvalgos aikštelė. Kiek aukštėliau palei Žolių upę buvo galima įžiūrėti dar vieną nedidelį upeliuką, jos intaką.

– Aila, – išgirdusi savo vardą moteris atsigręžė ir pamatė Joharaną su ką tik prie jų prisijungusiu vyru. – Noriu jus supažindinti.

Vyras žengė pirmyn ištiesęs abi rankas, tačiau akimis budriai delbė greta moters stovintį vilką, kuris dėmesingai ir smalsiai stebėjo žmogų. Toks pat aukštas ir tokiais pat šviesiais plaukais vyras buvo labai panašus į Jondalarą. Aila nuleidusi ranką davė Vilkui ženklą likti, o pati žengė į priekį pasisveikinti.

– Kimeranai, tai Aila iš mamutojų, – pradėjo Joharanas. Devintojo urvo vadui vardijant Ailos vardus ir ryšius Kimeranas suėmė abi jos

plaštakas. Joharanas pastebėjo neramų vyro žvilgsnį ir puikiai suprato, kaip jis jaučiasi. – Aila, tai Kimeranas, antrojo Zelandonijos urvo, Senolių židinio vadas, antrojo Zelandonijos urvo zelandonės brolis, septintojo Zelandonijos urvo įkūrėjų palikuonis.

– Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, būk pasveikinta zelandoniečių žemėje, Aila iš mamutojų, – pasakė Kimeranas.

– Mutos, visų Motinos, taip pat vadinamos Doni ir daugybe kitų vardų, vardu, sveikinu tave, Kimeranai, antrojo Zelandonijos urvo, Senolių židinio vade, – Aila šypsodamasi pakartojo visus jo vardus. Kimeranas pastebėjo jos svetimšališką tartį, o paskui – mielą šypseną.

„Ji tikra gražuolė, – pagalvojo jis, – tačiau ar galima buvo ko kito tikėtis iš Jondalaro?“

– Kimeranai! – įsiterpė Jondalaras, kai Aila buvo oficialiai supažindinta su antrojo urvo vadu. – Kaip gera tave matyti!

– Ir tave, Jondalarai, – vyrai paspaudė vienas kitam rankas, o paskui negrabiai, bet jausmingai apsikabino.

– Taigi dabar tu – antrojo urvo vadas, – tarė Jondalaras.

– Taip, jau pora metų. Svarsčiau, ar grįši. Girdėjau, kad grįžai, tačiau privalėjau ateiti ir pats pamatyti, ar visi tie pasakojimai apie tave nėra koks pramanas. Regis, viskas tiesa, – tarė Kimeranas, šypsodamasis Ailai, bet vis dar apdairiai laikydamasis atokiai nuo Vilko.

– Aila, mudu su Kimeranu – seni draugai. Kartu dalyvavome vyrystės apeigose, gavome diržus... Vienu metu tapome vyrais, – Jondalaras nusišypsojo ir papurtė galvą viską prisiminęs. – Visi buvome panašaus amžiaus, tačiau jaučiausi išsiskiriantis iš draugų, nes buvau aukštesnis už visus. Todėl labai apsidžiaugiau, kai pamačiau ateinantį Kimeraną, nes jis buvo mano ūgio. Norėjau stovėti greta jo, kaip taip nekrisčiau į akis. Man regis, ir jis panašiai jautėsi, – Kimeranas klausydamasis šypsojosi, tačiau jo išraiška pasikeitė išgirdus paskutinę Jondalaro frazę: – Kimeranai, manau, turėtum susipažinti su Vilku.

– Susipažinti?

– Taip, Vilkas tavęs nesužeis, Aila jus supažindins. Tada jis žinos, kad esi draugas.

Kimeranas jautėsi sutrikęs, kai Jondalaras vedė jį link keturkojo medžiotojo. Tai buvo didžiausias jo kada matytas vilkas, tačiau moteris akivaizdžiai jo nebijojo. Ji priklaupė ant vieno kelio ir apkabino žvėrį, tada pakėlusi galvą nusišypsojo. Vilkas stovėjo pražiojęs nasrus, iškoręs liežuvį. Ar tas žvėris iš jo šaiposi?

– Ištiesk ranką, kad Vilkas galėtų ją pauostyti, – paragino Jondalaras.

– Kokiu ten žodžiu jį vadini? – paklausė Kimeranas susiraukęs, vis dar vengdamas paklusti. Jis gerokai abejojo, ar nori ištiesti ranką gyvūnui, tačiau susirinkę aplinkui žmonės stebėjo, o vadas nenorėjo pasirodyti, kad bijo.

– Tai vardas, kurį jam davė Aila. Mamutojiškai jis ir reiškia „vilkas".

Kai Aila paėmė dešiniąją Kimerano ranką, jis giliai įkvėpė ir leidosi supažindinamas su plėšrūnu.

Kaip ir dauguma žmonių, Kimeraną nustebino visa pažindinimo procedūra. Jis išdrįso paliesti Vilką, pajuto gyvo žvėries šilumą ir apstulbo, kai tas lyžtelėjo jo plaštaką. Vyras stebėjosi, kad gyvūnas ramiai stovi liečiamas, o apsipratęs su keturkoju, ėmė daugiau domėtis moterimi.

„Kokių galių ji turi? Ar ji zelandonė? – svarstė jis, puikiai žinodamas nepaprastus zelandonių gabumus. – Ji visiškai teisingai ir suprantamai kalba zelandoniškai, tačiau kažkaip keistai taria žodžius. Nors tai nepanašu į akcentą. Atrodo, tarsi dalį garsų prarytų. Nėra nemalonu, tačiau negali nepastebėti jos... vis tiek pastebėtum. Bruožai neįprasti, supranti, kad ji svetimšalė, tačiau graži, egzotiška, todėl ir Vilkas pritinka. Kaip ji valdo tą žvėrį?" Jis pažvelgė su nuostaba, kone baiminga pagarba.

Aila stebėjo Kimerano išraišką ir pastebėjo nuostabos žvilgsnį. Ji nusigręžė pajutusi, kad ima šypsotis, paskui pakėlė galvą ir pažvelgė į vyrą.

– Rūpinausi vilkiuku nuo mažumės, – pasakė jis. – Jis užaugo su Liūto stovyklos vaikais. Vilkas įpratęs prie žmonių.

Kimeranas apstulbo: ji tarsi suprato, ką jis galvoja, ir pateikė atsakymą į klausimą dar nespėjus jo užduoti.

– Ar atėjai vienas? – paklausė Jondalaras, kai Kimeranas pagaliau galėjo nusukti akis nuo vilko su Aila ir vėl atkreipė dėmesį į seną bičiulį.

– Ateina ir daugiau. Mus pasiekė žinia, kad Joharanas organizuoja paskutinę medžioklę prieš vasaros susirinkimą. Manvelaras nusiuntė

bėgūną į septintąjį urvą, o jie – pas mus, tačiau nenorėjau laukti visų ir atėjau pirmas, – atsakė jis.

– Kimerano urvas toje pusėje, Aila, – tarė Jondalaras, rodydamas žemyn, į Žolių upės slėnį. – Matai tą nedidelį intaką? – Aila linktelėjo. – Tai Mažoji Žolių upė. Reikia eiti palei Žolių upę už intako, ir prieisi antrąjį bei septintąjį urvus. Jie susiję, gyvena tik per sodrią pievą vieni nuo kitų.

Vyrai pradėjo kalbėtis: dalijosi prisiminimais, stengėsi atsigriebti už praėjusį laiką, o Ailos dėmesį vėl patraukė vaizdinga panorama. Erdvi trečiojo urvo terasa teikė gyventojams daug privalumų. Nuo nemalonių orų ją puikiai saugojo didelė iškyša, o priešais vėrėsi ypatingas reginys.

Kitaip nei miškingas slėnis prie devintojo urvo, ir Žolių, ir Mažosios Žolių upės slėniai buvo sodrios, turtingos pievos, tačiau skyrėsi nuo plačių laukų Upės salpoje. Pagrindinės upės krantus ribojo įvairiausi krūmai ir medžiai, tačiau už siauros medžių galerijos plytėjo atviras laukas, daugiausiai žemų žolių, kurias mėgo atrajojantys žolėdžiai. Tiesiai už Upės, į vakarus, plati salpa perėjo į eilę kalvų, kurios kilo iki žole apaugusio plokščiakalnio.

Ir Žolių, ir Mažosios Žolių upių slėniai buvo drėgnesni, tam tikru metų laiku kone užpelkėdavo, todėl čia, pramaišiui su įvairiausiomis žolelėmis, tarpo įvairių rūšių aukštažolės, gerokai vešlesnės nei kitur. Augalų įvairovė priviliodavo įvairių rūšių žolėdžių, kurie mėgo tam tikrų rūšių žoles arba tam tikras augalų dalis ir pagal metų laiką migruodavo į tas sritis.

Kadangi nuo pagrindinės Dviejų Upių uolos terasos galėjai apžvelgti ir Žolių, ir Mažosios Žolių upių slėnius, tai buvo ideali vieta klajojančioms bandoms stebėti. Dėl to laikui bėgant trečiojo urvo žmonės ne tik didžiai įgudo sekti bandų judėjimą, bet įgijo žinių apie sezoninius pokyčius ir orų pasikeitimus, kurie reiškė tam tikrų gyvūnų pasirodymą. Turint tokių pranašumų, jų kaip medžiotojų įgūdžiai augo. Nors medžiojo visi urvai, trečiojo urvo medžiotojai, gyvenantys Dviejų Upių uoloje, patiesdavo daugiau žolėdžių, migruojančių per vešlias šių upių salpas, nei kitų urvų medžiotojai.

Trečiojo urvo gyventojai žiniomis ir patirtimi garsėjo kone visoje Zelandonijoje, tačiau juos itin vertino artimiausi kaimynai: susiruošę

medžioti visada kreipdavosi patarimų, ypač kai buvo planuojama didelė bendruomeninė medžioklė.

Aila pažvelgė į kairę, į pietus. Tarp aukštų uolų vėrėsi vešlūs dviejų upių, kurios susiliejo kiek žemėliau, slėniai. Išplatėjusi įsiliejus Žolių upei, Upė sruvo į pietvakarius pačia aukštų uolų papėde, giliu linkiu gaubė uolas ir slėpėsi už jų, skubėdama link didesnės upės toliau pietuose ir galiausiai į Didžiuosius Vandenis vakaruose.

Tada Aila pažvelgė į dešinę, į šiaurę, iš kur atėjo. Aukštupyje Upės slėnis buvo platus ir žalias, saule žaižaruojantys vingiai žvilgėjo pro kadagius, sidabrinius beržus, gluosnius ir pušis, netgi akmeninius ąžuolus. Ten, kur Upė staigiai suko link kylančios saulės, kitame krante buvo matyti Aukštoji uola ir didžiulė išsikišusi devintojo urvo pastogė.

Link jų šypsodamasis drožė Manvelaras. Aila pastebėjo, kad nebe pirmos jaunystės žilaplaukis žengia gyvybingai, pasitikėdamas savimi. Buvo sunku spręsti apie jo amžių. Visiems pasisveikinus Manvelaras nusivedė grupę į pagrindinę pastogę kiek šiauriau gyvenamosios zonos.

– Visiems paruošėme vidudienio užkandžių, – pranešė Manvelaras. – Jei kas ištroško, ten yra vandens ir puodelių, – jis parodė į porą didelių vandenmaišių, atremtų į akmenį, ir pintų puodelių stirtą greta.

Žmonės pasiūlymu pasinaudojo, nors dauguma turėjo savo puodelius. Buvo įprasta krepšelyje ar kelionmaišyje neštis savo puodelį, dubenėlį bei valgymo peilį netgi leidžiantis į trumpas keliones ar aplankyti bičiulių. Aila gabenosi ne tik savo puodelį, bet ir dubenėlį Vilkui. Žmonės apstulbę stebėjo, kaip didžiulis žvėris godžiai laka jam paduotą vandenį. Vienas kitas pradėjo šypsotis. Buvo kažkaip ramiau žinant, kad vilkas, kuris atrodė susijęs su moterimi nepaaiškinamais, paslaptingais ryšiais, yra toks paprastas, kad laka vandenį.

Tvyrojo malonaus laukimo atmosfera. Žmonės susėdo ant akmenų, kiti stovėdami lūkuriavo, kol viskas prasidės. Manvelaras padelsė, kol visi nurimo, pasiruošė ir kreipėsi į greta stovinčią jauną moterį.

– Pastarąsias dvi dienas ir čia, ir antroje aikštelėje buvome pastatę stebėtojus, – pasakė jis.

– Štai ten antroji apžvalgos aikštelė, Aila, – tyliai pasakė Jondalaras. Moteris dirstelėjo ten, kur jis rodė. Kitapus dviejų upių santakos ir

plačios salpos buvo matyti dar viena nedidelė pastogė, ryškiai išsikišusi pradžioje eilės uolų, kurios driekėsi palei Upę pasroviui. – Nors ji atskirta Žolių upės, trečiasis urvas laiko antrąją apžvalgos aikštelę Dviejų Upių uolos dalimi.

Aila dar kartą dirstelėjo link antrosios apžvalgos aikštelės, tada žengusi kelis žingsnius per terasos kraštą pažvelgė į vandenį. Ji matė, kad artėdama prie didesnio vandentakio Žolių upė išplatėja į nedidelę vėduoklės formos deltą. Dešiniajame mažesnės upės krante, Dviejų Upių uolos papėdėje, kelias, vedantis į rytus, į aukštupį, šakojosi. Aila pastebėjo, kad šalutinis takas veda prie Žolių upės ten, kur jau prasideda delta, kur upė plati ir sekli, tačiau toliau nuo sūkuriuojančios santakos. Tai ten trečiasis urvas kirsdavo Žolių upę.

Kitoje pusėje takas vedė per slėnį, suformuotą abiejų upių salpos. Maždaug už keturių šimtų metrų styrojo kampinė iškyša. Ji buvo nedidelė, susiformavusi aukštai, būtų prasta pastogė, tačiau akmenuotas takas kilo iki akmeninės platformos viršaus, o nuo čia vėrėsi vaizdas į abiejų upių slėnius ir kitą Žolių upės krantą.

– Tefona atnešė žinių prieš pat jums pasirodant, – kalbėjo Manvelaras. – Manau, yra pora galimybių surengti gerą medžioklę, Joharanai. Mes sekame mišrią maždaug aštuonių didžiųjų elnių su jaunikliais bandą, judančią šiuo keliu, o Tefona ką tik pastebėjo didelę bizonų kaimenę.

– Bet kas būtų gerai, jei tik pasisektų. Ką siūlai? – paklausė Joharanas.

– Jei medžiotų tik trečiasis urvas, tikriausiai prie Upės lauktume didžiųjų elnių ir prie Perkėlos nudobtume porelę. Jei reikia didelio grobio, eičiau bizonų ir ginčiau juos į aptvarą, – pasakė Manvelaras.

– Gali pavykti abi medžioklės, – pastebėjo Jondalaras.

Keletas žmonių nusišypsojo.

– Jis nori visko? Ar Jondalaras visada buvo toks godus? – tarstelėjo kažkas. Aila neatpažino kalbančiojo.

– Taip, godus, nors paprastai ne žvėris medžiodamas, – pasigirdo moters balsas. Pasklido kikenimas, sutartinis juokas. Aila atsisuko. Kalbėjo vienuoliktojo urvo vadė Karėja. Aila prisiminė, kad susipažįstant moteris jai padarė įspūdį, tačiau dabar nepatiko jos komentaro tonas. Atrodė,

tarsi ji šaipytųsi iš Jondalaro, o Aila pati pernelyg neseniai buvo tapusi panašiai skambėjusio juoko taikiniu. Ji atsisuko pažiūrėti, kaip reaguoja Jondalaras. Vyro veidą spalvino raudonis, tačiau jis šelmiškai šypsojosi. Jis sutrikęs, pamanė Aila, tačiau mėgina to neparodyti.

– Spėju, kad iš tikrųjų skamba pernelyg pasitikinčiai, ir suprantu, kad atrodo neįmanoma, bet manau, jog sugebėtume. Kai medžiojome su mamutojais, Aila raita padėjo Liūto stovyklai suvaryti bizonus į aptvarą, – bandė paaiškinti Jondalaras. – Arklys bėga greičiau už žmogų, o mes galime kreipti arklius, kad jie bėgtų ten, kur norime. Mudu galime suvaryti bizonus į aptvarą ir užkirsti jiems kelią, jei mėgintų ištrūkti. Be to, patys pamatysit, kaip lengva nudobti elnią iečių mėtykle. Gal net daugiau nei porą. Manau, visi nustebsite pamatę, ką šitas sugeba, – kalbėdamas jis iškėlė medžioklės ginklą. Tai buvo gana plokščias, siauras medinis kotas, iš pažiūros gerokai per paprastas, kad pateisintų visas namo grįžusio keliautojo pagyras.

– Tvirtini, kad pavyks surengti dvi medžiokles?– pasitikslino Joharanas.

Susirinkimą pertraukė vaišėmis nešini trečiojo urvo žmonės. Po neskubraus vidudienio užkandžio besikalbant paaiškėjo, kad bizonai yra visai netoli nuo anksčiau pastatyto aptvaro, kurį galima pataisyti ir dar kartą panaudoti. Todėl buvo nuspręsta tą pačią dieną pataisyti aptvarą ir, jei bus spėta tai padaryti, o bizonai kur nenuklys, kitą rytą traukti jų medžioti. Taip pat nutarta stebėti ir didžiuosius elnius. Kalbai nukrypus į medžioklės planavimą, Aila atidžiai klausėsi, tačiau pati nepasisiūlė padėti. Norėjo pažiūrėti, kaip viskas išsispręs.

– Ką gi, apžiūrėkim tą nuostabų naują ginklą, Jondalarai, – galiausiai tarė Joharanas.

– Taip, – pritarė Manvelaras. – Labai smalsu. Galime eiti į pratybų lauką Žolių slėnyje.

11

Pratybų laukas buvo įrengtas netoli Dviejų Upių uolos papėdės. Žmonės buvo išmindę netgi žolę aplink nuo dažno naudojimo stipriai suplūktą aikštelę. Vieną lauko kraštą ženklino didelis nežinia kada nukritęs kalkakmenio luitas, kadaise buvusi iškyša. Aštrius akmens kraštus buvo nuzulinęs laikas ir laipiojančių žmonių kojos. Kitame gale stirksojo keturi odomis apsukti ir aprišti šieno ryšuliai, jau anksčiau subadyti svaidomų iečių. Ant kiekvienos odos buvo nupieštas vis kitokio gyvūno kontūras.

– Tuos taikinius reikia perkelti bent dukart toliau, – pastebėjo Jondalaras.

– Dukart? – pasitikslino Karėja, nužvelgdama medinį įtaisą vyro rankose.

– Mažiausiai.

Jondalaras laikė daiktą, išdrožtą iš vientiso medžio gabalo. Jis buvo maždaug jo rankos ilgio nuo ištiestų pirštų galiukų iki alkūnės, siauras ir plokščias, su ilgu grioveliu per vidurį ir dviem odinėmis kilpomis priekyje. Gale buvo matyti kūgio formos iškyša, savotiškas kabliukas, kuris tilpdavo į lengvos ieties drūtgalyje išskobtą skylutę.

Iš žaliaminės odos strėlinės Jondalaras išsiėmė titnago antgalį, kuris prie trumpo medžio gabalo buvo pritvirtintas sausgyslėmis ir klijais, išvirtais iš kanopų ir kailio atraižų. Trumpo koto drūtgalys siaurėjo, galas buvo suapvalintas. Daiktas atrodė kaip neproporcingai trumpa ietis ar kažkoks peilis su neįprasta rankena. Tada Jondalaras iš laikiklio išsitraukė ilgą kotą, kurio viename gale styrojo įkištos plunksnos, kaip ietyse, tačiau kitame gale nebuvo antgalio. Per minią nuvilnijo nuostabos murmesys.

Jondalaras smailėjantį kotą su titnago antgaliu įstatė į skylę, kuri buvo išskobta priekiniame kur kas ilgesnio koto gale, ir iškėlė parodyti dviejų dalių tikrai grakščią ietį. Keletas žmonių šūktelėjo supratę, kas tai per įtaisas.

– Nuo tada, kai pirmą kartą išbandžiau šitokį ieties sviedimo būdą, šį tą pakeičiau, – susirinkusiesiems pradėjo aiškinti Jondalaras. – Vis išmėginu naujus sumanymus ir žiūriu, ar jie pasiteisins. Keičiamasis antgalis pasirodė esantis geras. Tai kur kas pravarčiau nei ilgas kotas, kuris suskyla kaskart, kai ietis nusileidžia blogai, arba prarandamas, kai gyvūnas, į kurį pataikėte, pasprunka, – jis vėl iškėlė ietį ir padalijo ją į dvi dalis. – Dabar antgalis atsiskiria nuo koto, ir kaskart nereikia gaminti visos naujos ieties.

Iš minios kaip atsakas pasigirdo susidomėjimo murmesys. Reikėjo laiko ir pastangų suformuoti pakankamai tiesų ieties kotą, kuris mestas tiksliai skrietų, ir nebuvo medžiotojo, kuriam ieties kotas nebūtų sulūžęs pačiu netinkamiausiu metu.

– Tikriausiai pastebit, kad šita ietis kiek mažesnė ir lengvesnė nei įprasta, – toliau kalbėjo Jondalaras.

– Taip ir yra! – sušuko Vilomaras. – Žinojau, kad kažkuo dar ši ietis kitokia, ne tik tuo, kad padaryta iš dviejų dalių. Ji atrodo grakštesnė, kone moteriška. Tarsi Motinos ietis.

– Supratome, kad lengvesnės ietys iš tikrųjų skrieja geriau, – paaiškino Jondalaras.

– Tik ar įsiskverbia į gyvūną? – pasiteiravo Bramevalis. – Tegu leidžiasi arčiau, bet pastebėjau, kad ietis turi turėti svorio. Jei ji pernelyg lengva, atšoka nuo diržios odos arba nulūžta antgalis.

– Manau, atėjo laikas parodyti, – pasakė Jondalaras. Pasiėmęs laikiklį ir strėlinę jis patraukė link gulinčio akmens. Jondalaras atsinešė daugiau iečių kotų ir nuimamų antgalių, tačiau ne visi buvo vienodi. Vieni buvo iš titnago, nors kiekvienas antgalis kiek kitokios formos, kiti pagaminti iš ilgos raižyto kaulo atkarpos, nugludinti iki smaigalio, su įskeltu pagrindu, kad būtų lengviau pritvirtinti prie trumpojo jungiamojo koto. Vyras paruošė dar kelias ietis, o Solabanas su Rušemaru nutempė taikinį toliau.

– Ar jau pakankamai toli, Jondalarai? – šūktelėjo Solabanas.

Jondalaras dirstelėjo į Ailą. Vilkas buvo įsitaisęs greta moters. Ji laikė savo iečių mėtyklę, o ant nugaros buvo užsikabinusi ilgą strėlinę su jau sujungtomis ilgomis ietimis. Aila jam nusišypsojo, jis atsakė nervinga šypsena ir nusprendė pirma pademonstruoti ieties galimybes, o paskui viską paaiškinti ir atsakyti į klausimus.

– Tiks, – pasakė jis.

Tiesą sakant, taikiniai buvo gerokai per arti, tačiau pirmam kartui tiks. Ir bus lengviau pataikyti. Niekam nereikėjo priminti, kad pasitrauktų. Visi nugoglino į pakraščius stengdamiesi atsidurti kuo toliau nuo ieties, sviestos nematytu įtaisu. Jondalaras delsė, kol grįžo Solabanas su Rušemaru. Žmonių veiduose atsispindėjo visokie jausmai, nuo vilties iki abejonės. Jondalaras pasiruošė sviesti.

Dešinėje rankoje horizontaliai laikydamas mėtyklę, Jondalaras nykštį ir rodomąjį pirštą prakišo pro kilpas priekyje ir greitai įstatė ietį į griovelį. Patraukė ją atgal, kad mėtyklės kabliukas, kuris taip pat veikė kaip stabdys, įlįstų į skylę plunksnuotame drūtgalyje, ir, daug nedvejojęs, sviedė ietį. Viskas įvyko taip greitai, kad žmonės vargiai pastebėjo, jog prilaikant kilpoms pakilęs mėtyklės galas suteikia papildomos jėgos, o pati mėtyklė efektyviai „pailgina“ žmogaus ranką.

Žmonės paprasčiausiai matė ietį, skriejančią dukart greičiau nei įprasta, ir sminganšią į taikinio su elnio piešiniu vidurį su tokia jėga, kad visiškai perskrodė žolių gniutulą. Stebėtojų nuostabai, antroji ietis nuskriejo paskui pirmąją su kone tokia pat jėga ir nusileido šalia jos. Aila metė ietį po Jondalaro. Žmonės apstulbę tylėjo, o paskui pasipylė klausimai:

– Ar matėt? Net nepastebėjau, kaip metei, gal gali pakartoti, Jondalarai? Ta ietis kone perskrodė taikinį, kaip galėjai sviesti ją taip stipriai? Prasiskverbė kiaurai. Kas suteikia jai tokios jėgos?

– Ar galiu apžiūrėti tą daiktą? Kaip jis vadinasi? Iečių mėtyklė?

Paskutinį klausimą uždavė Joharanas, ir Jondalaras padavė jam įtaisą. Brolis atidžiai jį apžiūrėjo, netgi apvertė. Pastebėjęs paprastą didžiojo elnio raižinį kitoje pusėje, nusišypsojo. Panašų raižinį jau buvo matęs.

– Kaip titnago apdirbėjui, neblogai, – pasakė jis, rodydamas į raižinį.

– Iš kur žinai, kad čia mano darbas?

– Pamenu, manei, kad būsi raižytojas, Jondalarai. Ko gero, tebeturiu lėkštę su panašiu raižiniu, kurią kadaise man padovanojai. Tačiau iš kur jį gavai? – tarė jis grąžindamas ginklą. – Norėčiau suprasti, kaip jis naudojamas.

– Pagaminau mėtyklę gyvendamas Ailos slėnyje. Ja naudotis iš tikrųjų nesunku, tačiau reikia treniruotis, kad įgustum. Aš sviedžiu toliau, tačiau Aila taiklesnė, – paaiškino Jondalaras, imdamas kitą ietį. – Ar matai šitą nedidelę duobutę, kurią išskobiau ieties drūtgalyje?

Joharanas ir keletas žmonių susispietė arčiau, kad pamatytų apvalią įdubą.

– Kam ji skirta? – pasiteiravo Karėja.

– Parodysiu. Matot šitą į kablį panašią iškyšą mėtyklės gale? Jie atitinka vienas kitą štai taip, – aiškino Jondalaras, statydamas išsikišusį kablį į įdubą. Pataisęs ietį, kad gulėtų ant mėtyklės horizontaliai, o abi plunksnos styrotų į abi puses, pernėrė nykštį ir rodomąjį pirštą per odos kilpas ir laikė mėtyklę su ietimi kuo gulsčiau. Visi spietėsi artyn mėgindami pamatyti. – Aila, gal ir tu jiems parodyk.

Moteris taip pat pradėjo užtaisinėti iečių mėtyklę.

– Ji laiko įtaisą kitaip, – pastebėjo Karėja. – Aila per kilpas pranėrė smilių ir didįjį pirštus, o Jondalaras – nykštį ir smilių.

– Tu labai pastabi, Karėja, – tarstelėjo Martona.

– Man taip patogiau, – paaiškino Aila. – Anksčiau ir Jondalaras šitaip laikė, bet dabar jam labiau patinka anaip. Bet kuris būdas tinka. Galite laikyti taip, kaip jums patogiau.

Karėja linktelėjo, tada tarė:

– Tavo ietys mažesnės ir lengvesnės nei paprastai būna.

– Iš pradžių naudojome didesnes ietis, bet vėliau Jondalaras išbandė šias, mažesnes. Jas lengviau valdyti, jos skrieja tiksliau, – paaiškino Aila.

Jondalaras rodė toliau:

– Pastebite, kad sviedžiant mėtyklės galas pakyla ir ietis papildomai stumiama? – laikydamas mėtyklę dešine ranka, kairiąja vyras suėmė ietį, kad lėtai parodytų judesį neleisdamas iečiai nukristi. – Štai kas suteikia papildomos jėgos.

– Visiškai ištiesus ieties mėtyklę atrodo, tarsi tavo ranka būtų perpus pailgėjusi, – pasakė Bramevalis. Anksčiau šitas vyras nedaug kalbėjo.

Ailai reikėjo kelių akimirkų, kad prisimintų, jog jis yra keturioliktojo urvo vadas.

– Ar galėtum sviesti ietį dar kartą? Vėl parodyti, kaip tas daiktas veikia? – paprašė Manvelaras.

Jondalaras atsitraukė, nusitaikė ir paleido ietį. Ji vėl perskrodė taikinį. Ailos ietis nuskriejo akimirka vėliau.

Karėja žiūrėjo į moterį, kurią Jondalaras parsivedė namo, ir šypsojosi. Ji nenumanė, kad Aila tokia patyrusi, ir stebėjosi. Karėja manė, kad akivaizdžiai patraukli moteris turėtų būti panašesnė į Maroną, tą, kurią ilgšis buvo pasirinkęs prieš išeidamas. Taip, šitą moterį verta pažinti geriau.

– Ar norėtum pabandyti, Karėja? – paklausė Aila, siūlydama jai iečių mėtyklę.

– Taip, norėčiau, – prisipažino vienuoliktojo urvo vadė plačiai šypsodamasi ir paėmė mėtyklę. Kol Aila atnešė dar vieną ieties kotą su nuimamu antgaliu, moteris atidžiai apžiūrinėjo ginklą. Pastebėjusi apačioje išraižytą bizoną pagalvojo, ar ir piešinys priklauso Jondalaro rankai. Tai buvo geras raižinys. Neypatingas, tačiau pakankamai geras.

Kol Aila su Jondalaru rodė žmonėms, kaip efektyviai naudoti naują medžioklės ginklą, Vilkas nuklydo į šalį. Vienam kitam pavyko nusviesti ietis gana toli, bet buvo akivaizdu, kad taiklumą dar derėtų palavinti. Aila atsitraukusi stebėjo medžiotojus, kai akies kampučiu pastebėjo kažką švystelint. Atsisukusi spėjo pamatyti, kaip Vilkas kažką nusivijo. Moteris iš kapšelio išėmė svaidyklę ir porą lygių, apvalių akmenukų.

Aila įdėjo akmenėlį į kišenėlę odinės svaidyklės viduryje. Kai vasarinėmis plunksnomis pasidabinusi žvyrė pakilo, moteris jau buvo pasiruošusi – sviedė akmenuką į riebų paukštį ir pamatė, kaip tas krinta. Pakilo ir antroji vištelė, Aila kitu akmenuku ją numušė. Tuo metu Vilkas surado pirmąją. Moteris paėmė paukštį pilkiui iš nasrų, pakėlė antrąjį ir suėmė abu už kojų. Staiga pagalvojusi, kad metų laikas tinkamas, ėmė dairytis žolėje. Pastebėjusi lizdą, Aila patenkinta nusišypsojo ir surinko kiaušinius. Galės pagaminti Krebo mėgstamą patiekalą – žvyres, įdarytas kiaušiniais.

Ji tokia patenkinta savimi žingsniavo su Vilku prie šono, kad tik priėjusi arčiau būrio žmonių pastebėjo, kad visi nustojo treniruotis ir spokso

į ją. Vieni šypsojosi, kiti atrodė nustebę. Jondalaras buvo plačiai išsišiepęs.

– Negi nesakiau, kad ji patyrusi svaidytoja? – tarė Jondalaras. Jis buvo patenkintas savimi ir to neslėpė.

– Bet neužsiminei, kad vilkas išbaido gyvūnus. Su jos svaidymo įgūdžiais ir tuo žvėrimi, kam jums dar reikėjo išradinėti šitą daiktą? – stebėjosi Joharanas, iškėlęs iečių mėtyklę.

– Tiesą sakant, būtent dėl svaidyklės man ir kilo toks sumanymas, – prisipažino Jondalaras. – Tuo metu dar neturėjome Vilko, nors Aila medžiojo su urviniu liūtu.

Dauguma žmonių galvojo, kad Jondalaras juokauja, nors žiūrėdami į moterį, laikančią porelę negyvų žvyrių, su vilku prie šono, nelabai žinojo, kuo tikėti.

– Kaip sugalvojai šitą iečių mėtyklę, Jondalarai? – pasmalsavo Joharanas. Buvo jo eilė sviesti, tad jis tebelaikė mėtyklę rankoje.

– Stebėdamas, kaip Aila svaidykle laido akmenis, užsigeidžiau šitaip sviesti ietį. Jei atvirai, pirmiausia ir išbandžiau savotišką svaidyklę, tik paskui supratau, kad reikia ko nors tvirtesnio, ne tokio lankstaus. Galiausiai apsistojau ties tokiu įtaisu, – pasakojo Jondalaras. – Tuo metu iš tikrųjų nenumaniau, ką galima su juo nuveikti. Kaip jau pastebėjote, reikia treniruotis, bet išmokome svaidyti ietis netgi raiti. Dabar, kai visi jau turėjote progą išbandyti, gal galime iš tikrųjų parodyti? Negerai, kad neatsivedėm arklių, bet vis tiek bent jau galiu parodyti, kokios įtaiso galimybės.

Iš taikinių buvo ištrauktos kelios ietys. Jondalaras paėmė ietį, iš Joharano atsiėmė mėtyklę ir žengė kelis žingsnius atgal. Jis taikėsi į taikinių pusę, tačiau užuot sviedęs tiesiai į šiaudų gniutulą, paleido ją iš visų jėgų. Ietis praskriejo virš taikinių ir nulėkusi dar pusę atstumo nusileido toli žolėje. Pasigirdo apstulbimo šūksniai. Aila šovė antra. Nors ji neturėjo tiek jėgų kaip aukštas, raumeningas vyras, jos ietis nukrito tik vos vos arčiau nei Jondalaro. Fiziškai Aila buvo stipresnė už daugumą moterų. Genties žmonės stipresni ir tvirtesni už kitus. Kad neatsiliktų arba paprasčiausiai gebėtų atlikti visus įprastus genties moterų ir mergaičių darbus, Ailai reikėjo stiprių kaulų ir daugiau raumenų masės nei būdinga jos žmonėms.

Surinkę ietis, žmonės ėmė kalbėtis apie naują, ką tik matytą ginklą. Sviesti ietį svaidykle iš pažiūros neatrodė sunkiau nei ranka. Skyrėsi rezultatas: ietis skriejo daugiau nei dvigubai toliau ir kur kas didesne jėga. Netrukus susirinkusieji suprato, kad iš toliau mesti ietį gerokai saugiau.

Nelaimės medžioklėje, nors ne itin dažnos, vis dėlto nebuvo retenybė. Ne vieną medžiotoją sumaitojo ar nugalabijo skausmo įsiutintas sužeistas žvėris. Liko vienintelis klausimas: kiek pastangų reikės įdėti, kad įgytum pakankamai patirties ir galėtum tinkamai sviesti ietį, ką jau kalbėti apie Ailos su Jondalaru parodytą meistriškumą. Vieniems atrodė, kad jiems pakanka savų, gerai įvaldytų medžioklės būdų, bet kiti, ypač jaunesni, kurie vis dar mokėsi, naujovėmis susidomėjo labiau.

Iš pirmo žvilgsnio naujasis ginklas atrodė labai paprastas. Tiesą sakant, toks ir buvo. Jo veikimas buvo pagrįstas principu, kuris, nors intuityviai suprantamas, dar labai ilgai nebus išaiškintas. Iečių mėtyklė buvo tarsi unikali nuimama rankena, kuri dėl mechaninio svirties veikimo principo suteikė iečiai didesnį impulsą, ir ji skriejo kur kas toliau bei greičiau nei sviesta ranka.

Žmonės, kiek galima prisiminti, naudojo įvairiausių rūšių rankenas. Bet koks kotas sustiprina raumenų jėgą. Pavyzdžiui, aštri bet kokio akmens – titnago, jaspio, silicio skalūno, kvarco, obsidiano – atplaiša, laikoma rankoje, buvo pjovimo įrankis, tačiau kotas sustiprindavo ašmenų jėgą ir peilio efektyvumas padidėdavo, jį buvo galima geriau valdyti.

Vis dėlto iečių mėtyklė buvo šis tas daugiau nei naujas jau žinomų principų pritaikymas. Ji liudijo, kad yra tokių žmonių kaip Jondalaras ir Aila, kurie iš prigimties geba pagauti mintį ir paversti ją naudingu daiktu, sumanyti ką abstraktaus ir paversti tai tikrove. Dėl tokio gebėjimo labiau tikėtina, kad toks žmogus išgyvens atšiauriame klimate. Tai buvo didžiausias jų turtas, nors jie nė nežinojo, kad jį turi.

Zelandoniečiai likusią popietę praleido aptarinėdami artėjančios medžioklės strategiją. Jie nusprendė persekioti pastebėtą bizonų bandą, nes joje buvo daugiau žvėrių. Jondalaras vėl užsiminė, kad, jo manymu, būtų galima medžioti ir bizonus, ir didžiuosius elnius, tačiau nespaudė to daryti. Aila nieko nekalbėjo, buvo nusprendusi palaukti ir pažiūrėti. Svečiai dar kartą buvo pavalgydinti ir paraginti likti nakvoti. Keletas žmonių pa-

noro pasilikti, tačiau Joharanas norėjo prieš medžioklę dar šį tą paruošti ir pažadėjo Karėjai grįždamas trumpam pasisvečiuoti vienuoliktajame urve.

Vis dar buvo šviesu, nors saulė jau sėdo vakaruose, kai devintasis urvas leidosi į kelią. Kai pasiekė gana plokščią sausumos atkarpą prie Upės kranto, Aila atsigręžusi dar kartą pažvelgė į lygias Dviejų Upių uolos pastoges. Šeimininkai, kaip įprasta, atsisveikindami mojo jiems judesiu, reiškiančiu „Grįžkit". Aila pastebėjo, kad svečiai moja panašiai, tik jų mostas reiškė „Ateikit į svečius".

Eidami palei krantą į šiaurę jie apėjo uolą iš dešinės. Toliau link aukštupio, akmenų siena toje Upės pusėje darėsi menkesnė, ne tokia aukšta. Žemiausioje vietoje šlaito papėdėje jie pamatė akmenų pastogę. Kiek atgal ir aukštėliau šlaite, gal už kokių keturiasdešimties metrų, buvo antroji pastogė, kuri driekėsi beveik tolygiai pagal terasą. Netoliese taip pat buvo matyti nedidelis urvas. Dvi pastogės, urvas ir ilga terasa buvo kitos bendruomenės – vienuoliktojo Zelandonijos urvo – gyvenamoji vieta. Upės pakrantė tikrai buvo tankiai apgyvendinta.

Karėja ir vienuoliktojo urvo žmonės iš Dviejų Upių uolos išėjo anksčiau už devintąjį urvą. Vadė stovėjo greta vienuoliktojo urvo zelandonio ir laukė ateinančiųjų. Pamačiusi juos kartu Aila pastebėjo, kad Karėja buvo aukštesnė už vienuoliktojo urvo dvasinį vadą. Moteris nebuvo labai aukšta, tiesiog zelandonis buvo tikrai nedidukas. Su juo sveikindamasi Aila vėl atkreipė dėmesį, kaip stipriai jis spaudžia ranką. Tačiau buvo justi dar kažkas. Tai, kas vyro elgesyje pirmą kartą jį pamačius Ailą sutrikdė, jam pasitinkant ir sveikinant svečius dar stipriau išryškėjo.

Staiga Aila suvokė, kad jis nei atvirai, nei subtiliau nevertina jos taip, kaip dauguma Zelandonijos vyrų. Ji suprato, jog šiam vyrui nereikia moterų asmeniniams poreikiams patenkinti. Aila prisiminė, kad dar Liūto stovykloje labai susidomėjusi klausėsi pokalbio apie žmones, kuriuose yra ir vyriško, ir moteriško prado. Ji žinojo Jondalarą sakius, kad tokie zelandoniai paprastai būna puikūs gydytojai, ir neištvėrė nenusišypsojusi. Galbūt jis bus dar vienas žmogus, su kuriuo ji galės aptarti gydymo būdus.

Jo atsakomoji šypsena buvo draugiška.

– Sveika atvykusi į Paupį, vienuoliktojo Zelandonijos urvo namus, – pasakė jis. Kitas vyras, kuris stovėjo šone, kiek atsitraukęs, šiltai ir meiliai

šypsojosi zelandoniui. Jis buvo gana aukštas ir pasižymėjo taisyklingais, dailiais bruožais. „Būtų visai gražus, – pagalvojo Aila, – tačiau juda kažkaip keistai, moteriškai."

Zelandonis atsisukęs pažvelgė į aukštaūgį ir davė jam ženklą prieiti.

– Norėčiau supažindinti tave su savo bičiuliu Marolanu iš vienuoliktojo Zelandonijos urvo, – pasakė jis, o tada pristatė vyrą oficialiai; Ailai dingojosi, kad vardijo ryšius kiek ilgiau nei įprasta.

Jondalaras, kol vyras kalbėjo, atsistojo greta, todėl Aila pasijuto geriau. Atėjusi į Jondalaro žmonių žemę, ji vis atsidurdavo naujose aplinkybėse. Aila atsisukusi nusišypsojo ilgšiui ir atsigręžusi suėmė abi Marolano plaštakas. „Jis nėra toks aukštas kaip Jondalaras, – pastebėjo ji, – tačiau šiek tiek aukštesnis už mane."

– Mutos, Didžiosios Visų Motinos, dar vadinamos Doni, vardu, sveikinu tave, Marolanai iš vienuoliktojo Zelandonijos urvo, – pasakė ji. Vyro šypsena buvo širdinga. Regis, jis buvo linkęs pakalbinti viešnią, bet teko pasitraukti ir užleisti vietą kitiems, kuriuos norėjo pasveikinti vienuoliktojo urvo vadė, paskui dar keletas žmonių įsiterpė jiems taip ir nespėjus persimesti jokiomis malonybėmis. „Vėliau bus laiko šnektelti", – pagalvojo Aila.

Apsidairiusi ji įvertino aplinką. Nors pastogė buvo kiek aukščiau ir toliau nuo kranto, vis dėlto žmonės gyveno gana arti Upės. Ji užsiminė apie tai Martonai.

– Taip, jie tikrai gyvena arti vandens, – atsakė moteris. – Yra manančiųjų, kad urvą gali užlieti. Zelandonė sako, kad senolių legendose yra tokių užuominų. Vis dėlto nė vienas gyvųjų, netgi patys seniausi, neprisimena jokių potvynių. Tačiau dėl savo padėties jie turi privalumų.

Vilomaras paaiškino, kad gyvendami šitaip arti vandens, vienuoliktojo urvo žmonės gali puikiai pasinaudoti Upės ištekliais.

– Plaustais dideliais kiekiais galima gabenti ką tik prireikia: maistą, daiktus, žmones, – kalbėjo jis. – Vienuoliktojo urvo gyventojai ne tik labiausiai įgudę stumti plaustus aukštyn ar žemyn Upe ir savo reikmėms, ir kitų urvų gyventojams paprašius; daugumą plaustų jie patys ir renčia.

– Tai jie sugeba, – pritarė Jondalaras. – Vienuoliktojo urvo stiprioji pusė – upės plaustų statyba ir naudojimas. Jų namai žinomi kaip Paupys.

– Ar plaustas nėra štai tie rąstai? – pasiteiravo Aila, rodydama į keletą konstrukcijų iš medžio ir rąstų pakrantėje. Tai nebuvo visiška naujovė. Kažką panašaus ji jau buvo mačiusi ir stengėsi prisiminti, kur. Paskui susigaudė: plaustus naudojo saramunojų moterys. Ieškodama Jondalaro ji sekė pėdsakais, kurie vedė nuo jo dingimo vietos. Atėjusi prie upės ir pamatė nedidelį plaustą.

– Ne visi. Tas, kuris atrodo kaip didelis plaustas, yra prieplauka. Mažesnės, pririštos platformos, yra plaustai. Dauguma urvų prie vandens turi vietas plaustams pririšti, dažniausiai tik paprastus stulpus, kiti pasistato sudėtingesnes prieplaukas, tačiau niekur nėra šitokios. Prireikus kur nors nukeliauti ar ką nors pergabenti, aukštyn ar žemyn Upe, žmonės keliauja į vienuoliktąjį urvą ir dėl to susitaria. Plaustai plaukia gana dažnai, – aiškino Jondalaras. – Džiaugiuosi, kad čia sustojome. Norėjau vienuoliktojo urvo žmonėms papasakoti apie šaramudojus ir jų nepaprastai gerus laivelius, išskaptuotus iš rąstų.

Pokalbį nugirdo Joharanas.

– Nemanau, kad turėsi itin daug laiko pokalbiams apie laivus būtent dabar, nebent nori pasilikti. Aš norėčiau grįžti į devintąjį urvą dar nesutemus, – pasakė jis. – Pažadėjau Karėjai stabtelti, nes ji norėjo aprodyti urvą Ailai, o aš po medžioklės norėčiau plaustu keliauti Upe aukštyn ir susitikti su kitais vadais, pasitarti su jais dėl vasaros susirinkimo.

– Jei turėtume vieną tų nedidelių ramudojiškų luotų, pora žmonių galėtų irkluoti prieš srovę ir nereikėtų vargintis basliais stumiant sunkų plaustą, – pasakė Jondalaras.

– Kiek užtruktų tokį pagaminti? – pasiteiravo Joharanas.

– Reikia daug darbo, – pripažino Jondalaras, – tačiau kartą padarytas jis tarnauja ilgai.

– Tačiau dabar man jie nepadės, tiesa?

– Ne. Svarsčiau, koks naudingas jis galėtų būti vėliau.

– Gali būti, tačiau man reikės keliauti į aukštupį artimiausiomis dienomis, – atsakė Joharanas. – Ir grįžti. Jei vienuoliktasis urvas planuoja kelionę, būtų lengviau, ir grįžčiau gerokai greičiau. Vis dėlto, jei prireiks, leisiuosi pėsčias.

– Galėtum joti arkliu, – tarstelėjo Aila.

– Tu gali joti arkliu, Aila, – pašaipiai atkirto Joharanas. – Nežinau, kaip priversti juos eiti ten, kur noriu.

– Arklys gali panešti du žmones. Galėtume joti dviese, – atsakė ji.

– Arba su manimi, – pasisiūlė Jondalaras.

– Na, gal kada nors, tačiau dabar verčiau išsiaiškinsiu, ar vienuoliktasis urvas artimiausiu metu neplanuoja kelionės į aukštupį, – atsakė Joharanas.

Jie pastebėjo ateinant Karėją.

– Tiesą sakant, kaip tik galvojau, kad reikėtų plaukti į aukštupį, – pasakė ji. Visi susižvalgė. – Aš irgi eisiu į susirinkimą, Joharanai. Jei medžioklė bus sėkminga... – net jei buvo labai tikėtina, niekas niekada iš anksto nedarydavo prielaidos, kad medžioklė pasiseks; tai būtų blogas ženklas. – Būtų neblogai dalį mėsos nugabenti į vasaros susirinkimo vietą ir iš anksto ją ten kur paslėpti. Manau, neapsirinki: šiemet į susirinkimą suplauks kaip niekada daug žmonių, – Karėja kreipėsi į Ailą: – Žinau, kad negalite gaišti ilgai, bet norėčiau parodyti tau mūsų namus ir supažindinti su keliais žmonėmis.

Jondalaras atidžiau įsižiūrėjo į devintojo urvo vadę. Ji buvo iš tų, kurie labiausiai šaipėsi iš jo pareiškimų apie medžioklę ir naujus medžioklės ginklus, o dabar atrodė, kad Aila paliko jai didelį įspūdį... kai parodė savo įgūdžius. „Gal derėtų luktelti, prieš pasakojant apie naujos rūšies laivus? Gal net ne su Karėja reikėtų kalbėtis?“ – svarstė jis mintydamas, kas dabar yra geriausias vienuoliktojo urvo plaustų dirbėjas.

Paskui bandė prisiminti, ką žino apie Karėją. Ja niekada nesidomėjo itin daug vyrų. Ne dėl to, kad ji būtų nepatraukli, tik neatrodė, kad ji pati ypač domėtųsi vyrais. Tiesa, Jondalaras neprisiminė, kad ji būtų domėjusis ir moterimis. Karėja visą laiką gyveno su savo motina Dorova. Pasidarė smalsu, ar jiedvi tebegyvena drauge.

Jondalaras žinojo, kad Karėjos motina taip ir neišsirinko sau poros. Jis neprisiminė, kas buvo jos židinio vyras. Niekas nenumanė, kurio vyro dvasią Didžioji Motina pasirinko, kad Dorova pastotų. Žmonės daug kalbėjo apie vardą, kurį ji parinko savo dukteriai, labiausiai todėl, kad jis atrodė kažkoks drąsinantis. Ar ji numanė, kad Karėjai prireiks drąsos? Jos tikrai reikia nusprendus būti urvo vade.

Aila žinojo, kad Vilkas sulauks dėmesio. Ji pasilenkusi glostė pilkį, ramino jį paguodos žodžiais ir pati iš jo sėmėsi paguodos. Sunku būti nuolat įdėmiai apžiūrinėjamai, ir neatrodė, kad dėmesys netrukus atslūgs. Dėl to ji ne itin džiaugėsi vasaros susirinkimu, nors nekantriai laukė apeigų, kuriose susijungs su Jondalaru. Aila giliai įkvėpė, paslapčia atsiduso ir atsitiesė. Davusi Vilkui ženklą likti šalia, ji paskui Karėją nuėjo link pirmosios gyvenamosios pastogės.

Ji buvo panaši į visas kitas šių apylinkių akmenines pastoges. Dėl kalkakmenio kietumo skirtumų uoliena suiro netolygiai: tarp išsikišusių atbrailų atsirado erdvių, kurios saugojo nuo kritulių, tačiau netemdė dienos šviesos. Šios erdvės kalkakmenio uolose turėjo daug privalumų, o surentus papildomus statinius vėjui sulaikyti bei šildantis laužais, čia buvo galima gyventi net ledynmečio žiemomis.

Susipažinusi su keliais žmonėmis, keliems pristačiusi Vilką, Aila buvo nuvesta į kitą akmeninę pastogę, tą, kurioje gyveno Karėja. Ji buvo pristatyta vadės motinai Dorovai, tačiau jokių kitų giminaičių nebuvo matyti. Neatrodė, kad Karėja turėtų brolių ar seserų ir porą. Ji leido aiškiai suprasti, kad nenori vaikų, tvirtindama, jog rūpinimasis urvu yra pakankama atsakomybė.

Karėja nutilo, regis, kurį laiką tyrė Ailą, o paskui pasakė:

– Kadangi taip gerai nusimanai apie arklius, noriu tau šį tą parodyti.

Jondalaras truputį nustebo, kai vadė pasuko link nedidelio urvo: jis žinojo, kur jie eina. Paprastai žmonės menkai pažįstamų atvykėlių per pirmą viešnagę neveda į šventas vietas. Netoli įėjimo į vienintelę urvo galeriją buvo eilė paslaptingų linijų, o viduje – keletas grubių raižinių, kuriuos buvo gana sunku įžiūrėti. Tačiau ant lubų buvo išraižytas didelis arklys, ir dar daugiau ženklų gale.

– Nepaprasta, – tarė Aila. – Kad ir kas tai išraižė, turėjo puikiai pažinoti arklius. Ar tas žmogus čia gyvena?

– Nemanau, nors jo dvasia gal tebetvyro, – pasakė Karėja. – Piešinys čia labai seniai. Kažkuris iš protėvių tai nupiešė, mes nežinome, kas jis.

Paskiausiai Ailai buvo parodyta prieplauka su dviem pririštais plaustais ir vieta, kur buvo statomas dar vienas plaustas. Ji mielai būtų pabuvusi, kad sužinotų daugiau, tačiau Joharanas skubėjo, ir Jondalaras sakė,

kad norėtų šį tą pasiruošti. Aila nenorėjo pasilikti viena, ypač per pirmąjį apsilankymą, tačiau pažadėjo grįžti.

Būrelis toliau traukė į šiaurę prieš srovę palei Upę link akmenuoto šlaito papėdės, kur buvo dar viena nedidelė akmenų pastogė.

Aila pastebėjo, kad palei uolinių iškyšų kraštus linkusios kauptis nuolaužos. Iš purių nuogulų atbrailų pakraščiuose atsirasdavo aštriabriaunio žvirgždo sienelės.

Buvo matyti įrodymų, kad urvas naudojamas. Už purių nuobirų šlaito stovėjo keletas užtvarų, tik viena nukritusi. Ant galinės sienos buvo užmestas senas miego kailis, toks nudėvėtas, kad kailis kone visai išsitrynęs. Akivaizdžiai juodavo keli apskritimai su laužų likučiais, du iš jų buvo apdėti akmenimis. Vienos laužavietės priešingose pusėse į žemę buvo įbesti išsišakoję pagaliukai, skirti, Aila neabejojo, ant iešmo pamautai mėsai kepti.

Ailai pasidingojo, kad mato iš laužavietės kylant kelias dūmų sruogas. Vieta atrodė apleista, tačiau akivaizdu, kad neseniai ja kažkas naudojosi.

– Koks urvas čia gyvena? – pasiteiravo ji.

– Čia negyvena joks urvas, – atsakė Joharanas.

– Šia pastoge naudojasi visi urvai, – pridūrė Jondalaras.

– Visi kartkartėmis čia apsistoja, – paaiškino Vilomaras. – Tai vietelė pasislėpti nuo lietaus, būreliui jaunuolių susirinkti, porelei dviese naktį praleisti, tik niekas negyvena čia nuolat. Žmonės vadina šią vietą Prieglobsčiu.

Stabtelėję Prieglobstyje, žmonės kilo aukštyn Upės slėniu iki Perkėlos. Žvelgdama į priekį Aila vėl matė uolas ir išskirtinę devintojo urvo pastogės iškyšą dešiniajame krante, kitoje staigaus vingio pusėje. Persikėlę jie ėjo gerai išmintu taku palei Upę. Medžiai ir krūmai vis retėjo.

Takui tarp Upės ir stačios, beveik vertikalios uolos susiaurėjus, jie vėl išsirikiavo eiti po vieną.

– Šita uola vadinama Aukštąja, tiesa? – pasitikslino Aila sulėtinusi žingsnį, kad Jondalaras ją pasivytų.

– Taip, – atsakė jis. Artėjo kelio išsišakojimas. Iš karto už stačios sienos viena atšaka kampu kilo į viršų, bet tarsi suko atgal, ten, iš kur jie atėjo.

– Kur tas kelias veda? – pasiteiravo Aila.

– Į kelis urvus, kurie yra aukštai toje stačioje sienoje, kurią ką tik praėjome, – atsakė jis.

Aila linktelėjo.

Paėjėjus dar kelis metrus į šiaurę, kelias atvedė į uolų įrėmintą slėnį, nusidriekusį iš rytų į vakarus. Slėnio viduriu link Upės čiurleno upeliukas, o Upė toje vietoje sruvo kone tiesiai iš šiaurės į pietus. Toks siauras, kad jau kone būtų galima pavadinti tarpekliu, slėnis ilsėjosi tarp dviejų stačių pylimų: Aukštosios – stačios uolos, kurią ką tik praėjo, pietuose, ir kitos, dar didesnės, akmenų masės šiaurėje

– Ar ta kita uola turi vardą? – smalsavo Aila.

– Visi ją vadina paprasčiausiai Didžiąja, – atsiliepė Jondalaras, – o mažasis upeliukas vadinamas Žuvų upokšniu.

Priekyje jie pamatė keletą ateinančių žmonių. Pirmasis plačiai šypsodamasis ėjo Bramevalis.

– Ateikit paviešėti, Joharanai, – pakvietė jis priėjęs. – Norėtume parodyti Ailai savo namus ir pristatyti ją keliems žmonėms.

Iš brolio išraiškos Jondalaras galėjo pasakyti, kad jis tikrai nenori dar kartą stabtelti, nors žinojo, kad būtų labai nemandagu atsisakyti. Martona taip pat sugebėjo perskaityti jo išraišką ir įsikišo, norėdama užbėgti už akių sūnaus netaktiškam poelgiui, galinčiam supriešinti gerus kaimynus vien dėl to, kad skubama grįžti namo. Kad ir kokie Joharano planai, jie negali būti tokie neatidėliotini.

– Žinoma, – tarė ji. – Mielai trumpam stabtelsime, tačiau ilgam užsilikti šį kartą negalime. Reikia pasiruošti medžioklei, o Joharanas dar privalo šį tą nuveikti.

– Iš kur jis žinojo, kad mes kaip tik šiuo metu eisime pro šalį? – paklausė Jondalaro Aila, jiems einant taku palei Žuvų upokšnį į gyvenvietę.

– Atsimeni tą kelio atšaką, kuri veda į urvus Aukštojoje uoloje? – pasakė jis. – Tikriausiai Bramevalis pastatė ten žvalgą. Tas pamatė mus einančius, paprasčiausiai nubėgo žemyn ir jam pranešė.

Aila išvydo laukiančią žmonių minią. Pastebėjo, kad dideliame, į upelį atgręžtame kalkakmenio kalne yra keletas nedidelių urvų bei viena didelė akmeninė pastogė. Ją pasiekus, Bramevalis atsisuko ir ištiesė rankas visa apimančiu gestu.

– Sveiki atvykę į Mažąjį slėnį, keturioliktojo Zelandonijos urvo namus, – pasakė jis.

Erdvios užuoglaudos priekyje buvo didelė terasa, prieinama iš abiejų pusių nuožulniais pakilimais, kuriuose palei visą sieną buvo išskobti plokšti laiptukai. Nedidelė skylė uolos sienoje viršuje buvo truputį padidinta ir naudojama kaip stebėjimo vieta arba dūmų anga. Akmeninės pastogės priekinę dalį nuo atšiaurių orų saugojo sukrautos kalkakmenio atplaišos.

Svečiai iš devintojo urvo buvo pakviesti į pagrindinę Mažojo slėnio bendruomenės gyvenamąją zoną ir pavaišinti jau paruošta arbata. Ramunėlės, nustatė Aila paragavusi. Vilkui akivaizdžiai buvo smalsu patyrinėti šią naują akmeninę pastogę – tikriausiai ne mažiau nei Ailai, – tačiau ji laikė jį prie šono. Visi žinojo apie vilką, kuris paklūsta moteriai. Žinoma, ne vienas jau buvo jį matęs, tačiau tik iš toli. Tapo akivaizdu, kad bus kur kas ramiau, jei Aila palaikys jį viduje.

Ji pristatė Vilką Bramevalio seseriai ir urvo zelandonei. Nors devintasis urvas su keturioliktuoju artimai bičiuliavosi, visi suprato, kad šįkart dėmesio centre yra atvykėlė Aila. Po prisistatymo ir antro puodelio arbatos stojo nejauki tyla. Niekas nežinojo, nei ką daryti, nei ką sakyti. Joharanas ilgesingai žvelgė į taką link Upės.

– Ar norėtum apžiūrėti visą Mažąjį slėnį, Aila? – pasiūlė Bramevalis, kai tapo akivaizdu, kad Joharanas ėmė nekantrauti.

– Taip, norėčiau, – prisipažino ji.

Su šiokiu tokiu palengvėjimu svečiai iš devintojo urvo ir keletas keturioliktojo žmonių nusileido sienoje iškirstais laipteliais, o vaikai striksėjo priekyje. Nors pagrindiniai keturioliktojo urvo namai buvo didelė jau matyta pastogė, buvo naudojamos ir kitos dvi akmeninės užuoglaudos, esančios viena prie kitos į pietus žiūrinčios uolos papėdėje. Žmonės sustojo prie nedidelės angos vos užkelių pėdų.

– Čia Lašišos pastogė, – pasakė Bramevalis, vesdamas į nedidelę, kone apskritą kokių šešių metrų skersmens patalpą.

Jis parodė į viršų. Pakėlusi akis žemose skliautuotose urvo lubose Aila pamatė išskaptuotą kone natūralaus dydžio lašišą: beveik pusantro metro ilgio lenktu žandikauliu patiną, plaukiantį į aukštupį daugintis. Reljefą papildė kur kas sudėtingesnė scena, talpinanti septyniomis linijomis pa-

dalytą stačiakampį, priekines arklio kojas ir kitus paslaptingus ženklus, įrėžtus kartu su delno atspaudu, išryškėjusiu juodame fone. Visas skliautas dideliais plotais buvo išdažytas raudona ir juoda spalvomis, kad išryškėtų įrėžos.

Svečiai gana greitai apėjo visą Mažąjį slėnį. Pietvakariuose, priešais didžiąją akmenų pastogę, buvo gana erdvus urvas, o pietuose, priešais mažesniąją pastogę, po atbraila palei uolos sieną ėjo kokių dvidešimties metrų ilgio galerinis urvas. Į dešinę nuo įėjimo į urvą, ant nedidelės natūralios terasos, ryškiais kontūrais buvo išraižyti du taurai ir padaras, panašus į raganosį.

Ailai tikrai padarė įspūdį visos natūralios Mažojo slėnio grožybės, ir ji gana atvirai tai rodė. Bramevalis ir keturioliktasis urvas didžiavosi savo namais ir su džiaugsmu rodė juos viešniai, kuri tai vertino. Žmonės vis labiau pratinosi prie Vilko, ypač todėl, kad Aila jį griežtai prilaikė. Tai vienas, tai kitas vis ragino svečius, ypač Ailą, pasilikti vakarienės.

– Norėčiau, – prisipažino Aila, – bet ne šįkart. Su malonumu paviešėsiu kitąkart.

– Na, kol dar neišėjai, parodysiu tau mūsų užtvanką, – pasakė Bramevalis. – Ji pakeliui, prie Upės.

Vadas nuvedė jau gana didelį būrį, įskaitant svečius, iki nuolatinių spąstų žuvims, kurie buvo pastatyti Žuvų upokšnyje. Vandentakyje, kuris bėgo per siaurą slėnį, neršė lašišos: didžiulės žuvys kasmet čia sugrįždavo. Šį tą pakeitus, užtvanka puikiai tiko ir kitų rūšių žuvims gaudyti – jas taip pat viliojo nedidelis upeliukas. Vis dėlto mėgstamiausios buvo didžiulės, net iki pusantro metro ilgio lašišos, nors dažniau pasitaikydavo metriniai suaugę patinai.

– Taip pat mes neriame tinklus žuviai gaudyti, – pasigyrė Bramevalis.

– Žmonės, su kuriais užaugau, gyveno netoli vidinės jūros. Kartais eidavom prie upės, kuri tekėjo netoli urvo, žiočių, ir tinklais gaudydavom eršketus. Žmonės džiūgaudavo, jei pavykdavo sugauti patelę, nes itin mėgo ikrus, mažučius juodus žuvų kiaušinėlius, – papasakojo Aila.

– Ragavau eršketų ikrų, – pasakė Bramevalis, – kai svečiavomės pas žmones, gyvenančius prie Didžiųjų Vandenų vakaruose. Skanu, tik eršketai retai atplaukia taip toli į aukštupį. O lašišos atplaukia. Jų

kiaušinėliai taip pat skanūs, didesni, ryškiaspalviai, beveik raudoni. Nors aš labiau mėgstu žuvis nei jų kiaušinėlius. Manau, lašišoms patinka raudona spalva. Ar žinai, kad lašišų patinai plaukdami į aukštupį paraudonuoja? Apie erškėtus tiek daug nežinau. Spėju, jie užauga gana dideli.

– Jondalaras sugavo vieną didžiausių mano kada matytų erškėtų. Manau, jis buvo dukart už jį ilgesnis, – Aila atsigręžusi nusišypsojo ilgšiui ir žibančiomis akimis pridūrė: – Žuvis jį gerai pajodė.

– Jei neketini čia pasilikti, gal Jondalaras šią istoriją papasakos vėliau, – pertarė ją Joharanas.

– Taip, vėliau, – patikino Jondalaras. Nutikimas jį vis dar trikdė, vyras nebuvo nusiteikęs jo pasakoti.

Eidami link Upės jie toliau kalbėjosi apie žvejybą.

– Žmonės dažniausiai žvejoja su jauku. Juk žinai, kaip tai daroma, tiesa? – teiravosi Bramevalis. – Imi nedidelį medinį pagaliuką, užaštrini abu galus, per vidurį pririši ploną virvelę, – nekantriai gestikuliuodamas aiškino jis. – Aš paprastai dar pritvirtinu plūdę, o kitą galą pririšu prie vytelės. Ant to aštraus pagaliuko užmaunu slieką ir įmerkiu į vandenį, paskui stebiu. Kai pamatai, kad virvelė sujuda, jei pasiseka, greitai truktelì, kad pagaliukas įstrigtų žuvies žiaunose, abu galiukai įsminga abipus. Netgi maži vaikai gana neblogai įgunda šitaip žvejoti.

Jondalaras šypsojosi.

– Žinau, išmokei mane, kai buvau mažas, – pasakė jis, tada dirstelėjo į Ailą. – Neleisk Bramevaliui pradėti kalbos apie žvejybą, – vadas, regis, sutriko. – Niekada nebaigs. Aila taip pat žvejoja, Bramevali, – vyras nusišypsojo moteriai. – Ji gaudo žuvį plikomis rankomis.

– Taip, jau minėjo, – atsakė Bramevalis. – Turėtų būti sudėtinga.

– Reikia daug kantrybės, bet nesunku, – atsakė Aila. – Kada nors parodysiu.

Išeidama iš siauro Mažojo slėnio tarpeklio Aila pastebėjo, kad didžiulis kalkakmenio luitas, vadinama Didžiąja uola, kuris sudarė šiaurinę keturioliktojo urvo pusę, kyla stačiai, tačiau, kitaip nei Aukštoji uola, yra tolėliau nuo Upės. Po kelių metrų takas platėjo, nes aukštos kalkakmenio sienos dešiniajame krante dar nutolo nuo kranto, kol galiausiai tekančio vandens srautą ir akmens sienas atskyrė didelis laukas.

– Jis vadinamas Susirinkimų lauku, – pasakė Jondalaras. – Čia dar viena vieta, kuria naudojasi visi aplinkiniai urvai. Kai visi norime susiburti, į kokią šventę ar dera ką pranešti daugybei žmonių, čia pakankamai erdvu, kad visi sutilptume. Kartais po didelės medžioklės čia džioviname mėsą žiemai. Spėju, jei čia būtų akmeninė pastogė ar urvas, ši vieta kam nors priklausytų, tačiau dabar ja bet kas gali naudotis. Daugiausia vasarą, kai kelias dienas puikiausiai gali pagyventi palapinėje.

Aila pažvelgė kitapus, į akmeninę sieną. Nors naudojamų užuoglaudų ar gilių urvų nebuvo matyti, uolos fasadas buvo išvagotas ertmių ir įdubų, kur suko lizdus paukščiai.

– Jaunystėje dažnai ropšdavausi į tą uolą, – prisiminė Jondalaras. – Ten yra vietų, tinkamų aplinkai stebėti, ir atsiveria nuostabus vaizdas į Upės slėnį.

– Jaunuoliai ir dabar ten ropščiasi, – patikino Vilomaras.

Už Susirinkimų lauko, kiek arčiau devintojo urvo, prie Upės glaudėsi dar vienas kalkakmenio luitas. Čia eroduojančių jėgų suformuota uola iki pat viršaus pūpsojo apvalaina. Kaip ir visur, šiltas natūraliai gelsvas akmuo buvo išvagotas tamsiai pilkais dryžiais.

Gana stačiu šlaitu nuo upės į viršų kilo takas – pro nemažas akmens ertmes be apsauginių iškyšų, vietomis atskirtas grynos uolos sienomis, iki didelės lygios terasos. Po pūpsančia akmenų iškyša pietų pusėje buvo matyti paprasti rentiniai iš odų ir medžio, sujungti į savotišką baraką – eilė židinių ėjo lygiagrečiai uolos sienai.

Dvi gana didelės akmeninės pastogės šiauriniame terasos gale, viena nuo kitos nutolusios per penkiasdešimt metrų, kone lietėsi su didžiule kyšančia akmenine devintojo urvo pastoge, tačiau uola lenkėsi, ir šios pastogės buvo atgręžtos ne į pietus. Tikriausiai todėl, dingojosi Ailai, ši vieta ne tokia mėgstama. Ji dirstelėjo žemyn, į pietinį devintojo urvo terasos galą, už pavasario polaidžio maitinamo upeliuko, kuris sruvo akmeninės terasos kraštu, ir suvokė, jog šita atbraila yra truputį aukštėliau.

– Kuriam urvui priklauso ši vieta? – paklausė Aila.

– Iš tikrųjų, nė vienam urvui, – atsakė Jondalaras. – Ji vadinama Žemupiu, tikriausiai dėl to, kad yra pasroviui nuo devintojo urvo. Iš šaltinio, kuris trykšta iš galinės sienos, nuteka upeliukas. Jis išgraužė akmenį

ir tarp devintojo urvo bei Žemupio atsirado natūrali takoskyra. Pasistatėme tiltelį. Devintasis urvas tikriausiai naudoja jį dažniau, tačiau čia lankosi ir visų kitų urvų žmonės.

– O kam jį naudoja? – smalsavo Aila.

– Daiktams gaminti. Tai darbo zona. Čia renkasi amatininkai, ypač tie, kurie naudoja sunkias medžiagas.

Aila pastebėjo, kad visa Žemupio terasa, ypač šiauriausias atbrailos plotas, nubirusi kaulų, ragų, medienos ir akmenų atplaišomis. Tokios atplaišos lieka apdirbant titnagą ir iš jo gaminant įrankius, medžioklės ginklus ir įvairius rykus.

– Jondalarai, aš eisiu greičiau, – pasakė Joharanas. – Jau beveik parėjome, o tu tikriausiai nori pasilikti ir papasakoti Ailai viską apie Žemupį.

Kiti devintojo urvo žmonės nuėjo su vadu. Stojo prieblanda, greitai temo.

– Pirmąja iš šių akmeninių pastogių dažniausiai naudojasi titnago apdirbėjai, – paaiškino Jondalaras. – Kai dirbi su titnagu, lieka daugybė aštrių atplaišų. Geriau, kad jos visos kauptųsi vienoje vietoje, – apsidairęs jis pamatė, kad skeveldros ir atplaišos, likusios gaminant peilius, iečių antgalius, grandiklius, į kaltus panašius įrankius, vadinamus raižikliais, ir kitus įrankius bei ginklus iš silikatinio akmens, išsibarsčiusios visur. – Ką gi, – nusišypsojo Jondalaras, – taip bent jau buvo sumanyta iš pradžių.

Jis papasakojo, kad dauguma baigtų titnago įrankių gabenami į kitą akmenų pastogę, kur prie jų tvirtinamos rankenos, pagamintos iš kietų medžiagų, tokių kaip medis ar kaulas. Tie įrankiai dažniausiai naudojami kitiems daiktams iš tų pačių kietų medžiagų gaminti, tačiau nebuvo griežtų taisyklių, kas tiksliai kur gaminama. Amatininkai dažnai dirbdavo drauge.

Pavyzdžiui, žmogus, iš titnago formuojantis peilių ašmenis, dažnai artimai bendradarbiavo su tuo, kuris gamino rankenas. Vienas galbūt patardavo nuskelti galelį nuo tvirtinamosios peilio dalies, kad rankena geriau prisitaikytų, kitas pasiūlydavo dėl pusiausvyros kotą truputį pakeisti ar suploninti. Kaulinio ieties antgalio dirbėjas galėjo prašyti titnago apdirbėjo paaštrinti įrankį arba pasiūlyti, kaip jį perdirbti, kad būtų lengviau naudoti. Arba raižytojas, kuris puošdavo rankeną arba kotą, įsigeisdavo

kokio ypatingo kalto, ir tik patyręs titnago apdirbėjas galėjo pagaminti raižiklį – nuskelti titnago įrankio galiuką tiksliai tinkamu kampu, kad išeitų norimas daiktas.

Jondalaras pasisveikino su keliais amatininkais, kurie vis dar dirbo antroje akmenų pastogėje šiauriniame terasos gale, ir jiems pristatė Ailą. Žmonės nedrąsiai nužvelgė Vilką ir grįžo prie darbo atvykėliams praėjus.

– Temsta, – tarstelėjo Aila. – Kur tie žmonės miegos?

– Gal grįš į devintąjį urvą, bet greičiausiai užsidegs laužą ir liks čia iki vėlumos, o paskui pernakvos vienoje iš tų miego zonų po pirmąja pastoge, – paaiškino jis. – Jie skuba baigti darbą iki rytojaus. Jei prisimeni, šiandien kiek ankstėliau čia buvo kur kas daugiau amatininkų. Kiti arba išėjo namo, arba pasiliko pas bičiulius devintajame urve.

– Nejaugi visi čia ateina įgyvendinti savo sumanymų? – nustebo Aila.

– Visi urvai prie savo gyvenviečių turi panašias į šią darbo zonas, paprastai mažesnes, bet, kai amatininkams kyla klausimų arba įdomių sumanymų, jie ateina čia, – paaiškino Jondalaras.

Jis dar paaiškino, kad konkrečiu amatu susidomėję jaunuoliai čia ateina mokytis. Tai puiki vieta, pavyzdžiui, aptarti skirtingų regionų titnago kokybę arba tinkamiausius kiekvienos akmens rūšies panaudojimo būdus, pasidalyti nuomonėmis kone visais klausimais: kaip nukirsti medį titnago kirviu, atskirti tinkamus gabalėlius nuo mamutų ilčių, nupjauti ragų atšaką, pragręžti kiaukutą ar dantį, suformuoti ir pragręžti karoliukus arba padaryti kaulinį ieties antgalį. Čia buvo vieta, tinkama aptarti reikalingas žaliavas ir planuoti keliones ar mainų išvykas jų įsigyti.

Nė kiek ne mažiau tai buvo tiesiog puiki vieta pasikalbėti apie visus dominančius dalykus, aptarti problemas su pora ar poros motina, sužinoti, kieno duktė, sūnus ar židinio vaikas žengė pirmąjį žingsnį, ištarė naują žodį ar pagamino įrankį, rado gerą uogienoją, susekė žvėrį arba nudobė pirmą auką. Aila greitai suprato, jog ta vieta skirta ir rimtam darbui, ir draugiškiems pašnekesiams.

– Geriau eikime, kol dar ne per tamsu įžiūrėti kelią, – pasiūlė Jondalaras, – juk neturime deglų. Be to, jei norime rytoj eiti medžioti, dar reikia šį tą padaryti, o išeisime anksti.

Saulė jau nusileido, tik paskutiniai šviesos blyksniai dažė dangų virš galvų, kai jie galiausiai pradėjo leistis link iš versmės srūvančio upeliuko. Perėję tiltelį jaunuoliai atsidūrė akmeninėje pastogėje, kur buvo Jondalaro ir jo žmonių namai – devintasis Zelandonijos urvas. Kai takas išsilygino, Aila pastebėjo, kad nuo apatinės kalkakmenio iškyšos pusės jau atsispindi kelių laužų šviesa. Tai buvo juos sveikinantis ženklas. Kad ir kaip visus saugotų gyvūnų dvasios, tiktai žmonės mokėjo sukurti ugnį.

12

Dar buvo tamsu, kai jie išgirdo negarsų beldimą į įėjimo stulpą.

– Zelandonė ruošiasi medžioklės ceremonijai, – pranešė kažkas.

– Tuoj ateisim, – tyliai atsakė Jondalaras.

Jie jau buvo pakirdę, bet dar neapsirengę. Aila bandė nuslopinti pykinimą ir svarstė, ką apsivilkti, bet nedaug iš ko turėjo rinktis. „Reikėtų pasisiūti keletą drabužių. Gal pavyks gauti vieną kitą kailį iš šios dienos grobio?“ Ji vėl dirstelėjo į berankovę tuniką ir kelnes iki pusės blauzdų – berniukiškus apatinius, kuriuos jai padovanojo Marona, ir apsisprendė. Kodėl ne? Apdaras patogus, o įdienojus tikriausiai bus karšta.

Jondalaras stebėjo, kaip ji velkasi Maronos padovanotus drabužius, bet nepasakė nė žodžio. Šiaip ar taip, jie jos, gali jais vilktis kada panorėjusi. Jis pakėlė galvą pamatęs iš miegamojo išeinančią motiną.

– Mama, tikėjausi, kad tavęs nepažadinome, – tarė Jondalaras.

– Jūs manęs nepažadinote. Vis dar jaučiu jaudulį prieš medžioklę, nors jau metų metus nemedžiojau, – atsakė Martona. – Tikriausiai todėl mėgstu dalyvauti jai ruošiantis ir apeigose. Aš irgi eisiu į ceremoniją.

– Abu eisime, – tarė Vilomaras, žengdamas iš už pertvaros, skyrusios jų miegamąjį nuo pagrindinio kambario.

– Ir aš einu, – iš už perdangos iškišo susitaršiusią galvą užsimiegojusi Folara. Ji nusižiovavo ir pasitrynė akis. – Man tik reikia šiek tiek laiko apsirengti, – staiga ji plačiai atsimerkė. – Aila! Ką tu apsirengei?

Aila nužvelgė save ir atsitiesė.

– Gavau dovanų, – karingai apsigynė ji, – tad ir ketinu vilkėti. Be to, – pridūrė nusišypsojusi, – nedaug turiu drabužių, o su šitais taip lengva

judėti. Jei užsimesiu apsiautalą ar kailį, ryto vėsoje nesušalsiu, o vėliau, kai oras sušils, bus vėsu ir patogu. Tai tikrai labai praktiškas apdaras.

Stojo nesmagios tylos akimirka, paskui Vilomaras sukikeno.

– Žinot, ji teisi. Niekada nepagalvojau nešioti žieminių apatinių kaip vasarinių medžioklės drabužių, bet kodėl nepabandžius?

Martona atidžiai stebėjo Ailą, o paskui gudriai nusišypsojo.

– Į šitaip apsivilkusią Ailą, – tarė ji, – žmonės atkreips dėmesį. Vyresnės moterys nepritars, bet tokiomis aplinkybėmis dalis žmonių jaus, kad ji turi, kuo pasiteisinti. Manau, maždaug šiuo metu kitąmet pusė jaunų moterų bus šitaip apsirengusios.

Jondalaras regimai atsipalaidavo.

– Tikrai taip manai, mama?

Jis nežinojo, ką pasakyti, kai pamatė Ailą besirengiančią. Marona drabužius jai padovanojo turėdama vienintelį tikslą – pasityčioti, tačiau jam toptelėjo, kad, jei jo motina teisi – o Martona retai klysdavo dėl tokių dalykų, – apsikvailins vienintelė Marona, ir jai nebus leista to pamiršti. Kaskart pamačiusi ką nors vilkint tokį apdarą, ji prisimins savo bjaurų pokštą, kuris niekam nepatiko.

Folara atrodė priblokšta. Pažvelgė į motiną, į Ailą, paskui vėl į motiną.

– Geriau paskubėk, jei nori eiti, – papriekaištavo vyresnioji. – Netrukus prašvis.

Visi palaukė, kol nuo sužerto laužo virimo patalpoje Vilomaras uždegė deglą. Deglų Vilomaras priruošė po to, kai vieną vakarą grįžo į tamsų būstą. Tada Aila juos mokė užkurti laužą su titnagu ir geležies piritu. Išlindo Folara, vis dar mėgindama susirišti plaukus odos juostele. Aila pasilenkusi palietė Vilko galvą: toks ženklas tamsoje reiškia pasilikti greta. Žmonės atitraukė odos užuolaidą ir tyliai išėjo į akmeninės terasos priekį link kitų linguojančių ugnelių.

Kai pasirodė Martonos namelio gyventojai, įskaitant Vilką, ant priekinės atbrailos jau buvo susirinkęs geras būrys žmonių. Vieni turėjo pasiėmę akmenines riebalų lempeles, kurių skleidžiamos šviesos vos pakako tamsoje rasti kelią, tačiau jos degė ilgiau, kiti laikė deglus, kurie skleidė daugiau šviesos, bet greičiau sudegdavo.

Kiek luktelėjus atėjo dar keletas, tada visa grupė patraukė link pietinio pastogės krašto. Iš pradžių buvo sunku atskirti žmones ir net įžiūrėti, kur eiti. Deglai apšvietė erdvę aplink, tačiau tamsa dėl to atrodė tik dar juodesnė. Eidama akmenine atbraila per neapgyvendintą devintojo urvo dalį iki tarpeklio, kuris skyrė devintąjį urvą nuo Žemupio, Aila laikėsi Jondalarui už peties. Mažas upelis, srūvantis išgrauža tiesiai iš versmės, trykštančios iš galinės sienos, buvo parankus vandens šaltinis Žemupyje dirbantiems amatininkams, o blogu oru – papildomas vandentakis devintajam urvui.

Deglų nešėjai sustojo abipus tiltelio, vedančio į akmenines Žemupio pastoges. Mirksinčioje šviesoje visi po vieną atsargiai žengė surištais ir per nedidelį tarpeklį permestais rąstais. Ailai pasidingojo, kad dangus iš grynai juodo keičiasi į tamsų priešaušrio mėlį – tai pirmas ženklas, kad netrukus pasirodys saulė. Tačiau nakties danguje vis dar mirgėjo žvaigždės.

Dviejose didelėse Žemupio pastogėse laužai nedegė. Paskutiniai amatininkai seniai pasitraukė į miego pastoges. Medžiotojų būrelis praėjo pro angas, paskui stačiu taku nusileido į Susirinkimų lauką tarp Aukštosios uolos ir Upės. Gana iš toli buvo matyti lauko viduryje liepsnojantis didelis laužas ir aplink jį susibūrę žmonės. Aila pastebėjo, kad, kaip ir deglai, laužas apšvietė aplinkinę erdvę, tačiau buvo sunku matyti toliau šviesos rato.

Juos sutiko kelios zelandonės, įskaitant tą, kuri buvo pirma tarp tų, kurie tarnauja Motinai, – devintojo urvo Zelandonę. Storulė juos pasveikino ir nurodė, kur dera stovėti per apeigas. Stambios moters siluetas kone užstojo laužo šviesą.

Atvyko dar daugiau žmonių. Laužo šviesoje Aila atpažino Bramevalį ir suprato, kad tai keturioliktojo urvo grupė. Pakėlusi akis moteris pamatė, kad dangus tikrai tapo tamsiai mėlynas. Pasirodė dar vienas deglais nešinas būrelis, tarp kurių buvo Karėja ir Manvelaras. Atvyko vienuoliktasis ir trečiasis urvai. Manvelaras pamojo Joharanui ir priėjo arčiau.

– Norėjau tau pasakyt, kad šiandien derėtų medžioti ne bizonus, o didžiuosius elnius, – pasakė Manvelaras. – Vakar, kai išėjote, pasirodę žvalgai pranešė, kad bizonai nuklydo tolyn nuo aptvaro. Dabar nebūtų lengva juos ten suvaryti.

Joharanas akimirką atrodė nusivylęs, tačiau medžiojant visada reikėjo lankstumo. Žvėrys klajojo ten, kur jiems reikėjo, o ne taikėsi prie medžiotojų. Protingas medžiotojas moka prisitaikyti.

– Gerai, pasakykim Zelandonei, – tarstelėjo jis.

Davus ženklą visi susirinko tarp laužo ir galinės uolos sienos. Arčiau laužo, tarp daugybės žmonių, tapo šilčiau, ir Aila mėgavosi šiluma. Gana spėriai, nepaisant tamsos, žygiuodama į Susirinkimų lauką ji sušilo, tačiau stoviniuodama ir laukdama pradėjo jausti šaltuką. Vilkas spaudėsi prie jo kojos. Jam nepatiko tiek daug nepažįstamų žmonių aplinkui, tad Aila atsiklaupė jo nuraminti.

Didelio laužo atspindžiai šoko ant gruoblėto vertikalaus uolos paviršiaus. Staiga pasigirdo garsi aimana ir būgnų dūžiai. Tada atsklido dar vienas garsas, nuo kurio Ailai ant sprando plaukai pasišiaušė ir nugara nubėgo virpuliai. Tokį garsą anksčiau ji buvo girdėjusi vienintelį kartą, genties sambūryje, ir niekada jo nepamirš. Šituo garsu gentis kviesdavo dvasias!

Aila žinojo, kaip tas garsas išgaunamas. Jį skleidė plokščias ovalo formos medžio ar kaulo gabalas su skyle viename gale, per kurią buvo perverta virvelė. Sukant daiktelį aplink virvelę pasklisdavo grėsmingas, verksmingas kauksmas. Žinojimas, kaip garsas išgaunamas, niekaip nepakeisdavo jo poveikio; toks garsas galėjo sklisti tik iš dvasių pasaulio. Tačiau ne dėl to ją nupurtė šaltis – sunku buvo patikėti, kad zelandoniečių apeigose dvasios kviečiamos taip pat kaip gentyje.

Aila prisiglaudė prie Jondalaro, troško jo paguodos. Tada jos dėmesį patraukė judėjimas ant sienos: ten žaidė ne tik laužo atspindžiai. Pro šviesas mirgėjo didžiojo elnio šešėlis su dideliais plaštakos formos ragais ir kupra ant nugaros. Moteris atsisuko, bet nieko neįžiūrėjo, ir pasidarė smalsu, ar ji elnią tik įsivaizduoja. Vėl atsisukus į sieną, švystelėjo raguotas elnias, o paskui – bizonas.

Keistas, veriamas kauksmas tilo, tačiau ėmė sklisti kitas garsas, iš pradžių labai tyliai, vos girdimai. Paskui žemas, verksmingas skandavimas ėmė aukštėti, pasigirdo sunkus, ritmingas būgno mušimas. Aimana pynėsi, maloniai papildydama vis stiprėjantį garsą, kuris atsimušė nuo galinės sienos. Garsai stiprėjo. Ailai smilkiniai ėmė tvinksėti nuo ritmingų garsų,

dun, dun, širdis mušė ausyse tuo pačiu ritmu ir taip pat garsiai. Dingojosi, kad galūnės suledėjo, kojos atsisakė judėti, ji suakmenėjo, išmušė šaltas prakaitas, tada staiga dundėjimas liovėsi, o aimana ėmė dėliotis į žodžius.

– Didžiojo elnio dvasia, tave garbiname...

– Tave garbiname... – ne itin sutartinai pakartojo susirinkusieji.

Skandavimas vis garsėjo.

– Bizono dvasia, kviečiame tave, tave garbiname...

– Tave garbiname, – šį kartą medžiotojai prabilo vieningai.

– Motinos vaikai nori, kad būtum čia. Kviečiame tave...

– Kviečiame tave.

– Nemirtingoji dvasia, jokios mirties nebijanti, tave garbiname...

– Tave garbiname, – žmonės atliepė vis garsiau.

– Tavo mirtingi gyvieji yra traukiami arčiau, mes kviečiame tave.

Tonas vis aukštėjo, buvo justi laukimas.

– Kviečiame tave, – balsai vis garsėjo.

– Atiduok juos mums ir nepraliek ašarų, tave garbiname...

– Tave garbiname.

– Motina to trokšta, ar girdi? Kviečiame tave.

Dabar tonas buvo reikalaujantis, kone įsakmus.

– Kviečiame tave. Kviečiame tave. Kviečiame tave.

Žmonės šaukė. Ailos balsas susiliejo su kitų, nors ji to nė nesuvokė. Staiga ji pastebėjo, kaip didelis šešėlis ant gruoblėtos sienos ima ryškėti, vos įžiūrima tamsi figūra įgauna didžiojo elnio kontūrus. Subrendęs patinas didžiuliais ragais, regėjosi, kvėpuoja brėkštančioje aušroje.

Medžiotojai žemai, monotoniškai skandavo vienu ritmu su giliu būgnų dudenimu:

– Kviečiame tave. Kviečiame tave. Kviečiame tave. Kviečiame tave.

– Duok juos mums! Nepraliek ašarų!

– Tokia Motinos valia! Išgirsk! Išgirsk! Išgirsk! – kone klykė žmonės, staiga tarsi užsižiebė šviesa ir pasigirdo garsus, verksmingas riksmas, kuris peraugo į kurtinamą traškėjimą.

– Ji girdi! – staiga progiesmiu tarė balsas. Visi staiga nuščiuvo. Aila pakėlė akis, tačiau elnias buvo dingęs. Liko tiktai pirmieji ryškūs kylančios saulės spinduliai.

Iš pradžių niekas netarė nė žodžio, niekas nejudėjo. Paskui kažkas garsiau atsikvėpė, žmonės pradėjo bruzdėti. Medžiotojai atrodė apsvaigę ir dairėsi aplinkui tarsi ką tik pabudę. Aila giliai atsiduso ir vėl priklaupusi apkabino Vilką. Kai pakėlė akis, pamatė jai puodelį karštos arbatos tiesiančią Prolevą.

Aila kažką sumurmėjo ir dėkinga gurkštelėjo arbatos – buvo tikrai ištroškusi. Rytinis pykinimas nebekamavo, nors nė nepajuto, kada jis liovėsi. Gal dar einant į Susirinkimų lauką? Aila su Jondalaru ir Vilkas kartu su Joharanu ir jo moterimi grįžo prie laužo, kur buvo verdama arbata. Prie jų prisijungė Martona, Vilomaras ir Folara.

– Karėja sakė, kad turi tau medžioklės drabužius, Aila, – pasakė Joharanas. – Galėsime paimti juos eidami pro vienuoliktąjį urvą.

Aila linktelėjo nevisiškai suprasdama, kaip galima naudoti medžioklės drabužius medžiojant didžiuosius elnius. Paskui ji apsidairė pažiūrėti, kas dar priklauso medžiotojų būreliui. Atpažinusi Rušemarą ir Solabaną nenustebo, tikėjosi pamatyti vado patarėjus, tuos, į kuriuos Joharanas vis kreipdavosi pagalbos. Apstulbo pamačiusi Brukevalį, paskui ėmė spėlioti, kodėl tai ją nustebino. Šiaip ar taip, jis devintojo urvo narys. Kodėl neturėtų kartu medžioti? Tačiau dar labiau nustebo pamačiusi Maronos draugę Portulą. Ją išvydusi moteris išraudo, akimirką stebeilijo, paskui nusisuko.

– Nemanau, kad Portula tikėjosi pamatyti tave vilkinčią šituos drabužius, – tyliai tarstelėjo Martona.

Saulė ropštėsi didingu mėlynu skliautu. Medžiotojai greitai susiruošė ir atsisveikino su tais, kurie nebėjo toliau. Traukiant link Upės saulės šiluma išsklaidė ceremonijos sukeltą niūrią nuotaiką, žodžiai, ankstyvą rytą tarti tik pašnibždomis, vis garsėjo. Apie medžioklę žmonės kalbėjo rimtai, tačiau pasitikėdami savimi. Sėkmės niekas negali garantuoti, tačiau įprastos apeigos, kuriomis kreipiamasi į didžiojo elnio – ir, dėl visa ko, bizono – dvasias, visų dėmesį sutelkė į medžioklę, o vaiduoklio pasirodymas ant Susirinkimų lauko uolos sienos sustiprino dvasinius ryšius su kitu pasauliu.

Nuo vandens kilo migla. Aila juto ore tvyrant ryto drėgmę. Ji dirstelėjo į šalį, ir kvapą užgniaužė nuo vos akimirką tetrukusio, netikėto gamtos

grožio. Šviesos spindulių nutviekstos šakelės, lapai ir žolės žaižaravo visomis vaivorykštės spalvomis, kurios atsirado saulės spinduliams palietus rasos lašelius. Netgi visiškai simetriškas voratinklis, kurio plonos, lipnios gijos buvo skirtos grobiui sučiupti, sugavo kaip brangakmeniai spindinčius susikondensavusios drėgmės lašelius.

– Jondalarai, pažiūrėk, – atkreipė vyro dėmesį į reginį Aila. Folara taip pat sustojo, paskui Vilomaras.

– Priimčiau tai kaip palankų ženklą, – prieš pajudėdamas plačiai šypsodamasis pasakė mainų meistras.

Kur upė platėjo, vanduo putojo ir sūkuriavo per akmenukais nubertą vagą, tačiau skyrėsi aplink didesnius akmenis, nepajėgdamas įvilioti jų į žaismingą šėlstančio vandens ir mirguliuojančių raibulių šokį. Plačia brasta medžiotojai pradėjo eiti per upę. Viduryje, kur buvo giliau, žengė nuo akmens ant akmens. Vienus didelius akmenis įvairiu metų laiku ankstėliau čia sunešė sūkuringesnės srovės, o kitus visai neseniai gamtos paliktiems tarpams užpildyti atgabeno žmonės. Aila ėjo įkandin kitų, jos mintys sukosi apie artėjančią medžioklę. Tada, kaip tik tuo metu, kai susiruošė kirsti upę, ji staiga sustojo.

– Kas atsitiko, Aila? – neramiai susiraukęs pasiteiravo Jondalaras.

– Nieko neatsitiko, – atsakė ji. – Grįšiu arklių. Pasivysiu, kol medžiotojai pasieks Dviejų Upių uolą. Net jei nepanaudosime arklių medžiojant, jie padės pargabenti grobį.

Jondalaras linktelėjo.

– Puikiai sumanei. Eisiu su tavim, – tarė jis ir atsisuko į Vilomarą. – Pasakysi Joharanui, kad grįžome arklių? Ilgai netruksim.

– Eime, Vilke, – šūktelėjo Aila, kai jie pasuko atgal link devintojo urvo.

Tačiau Jondalaras vedė kitu keliu nei jie atėjo. Pasiekę Susirinkimų lauką, užuot kilę stačiu keliu per akmenines atbrailas į Žemupį ir ėję link devintojo urvo, jie patraukė mažiau naudojamu, labiau apaugusiu taku, vinguriavusiu dešiniuoju upės krantu priešais akmenų pastogę. Priklausomai nuo posūkių ir vingių, kuriuos vandentakis darė per salpą, takas kartais ėjo už žolėto lauko, kuris buvo tarp atbrailos ir upės, o kartais arčiau priekinės akmeninės terasos.

Pakeliui buvo keletas takų į pastogę, ir vienu Aila prisiminė ėjusi, kai reikėjo nusilengvinti po ilgo susirinkimo. Prisiminimai pastūmėjo ją vėl pasinaudoti ta vieta. Dabar, kai laukėsi, jai norėjosi dažniau šlapintis. Vilkas pauostė jos šlapimą, pastaruoju metu žvėris atrodė juo labiau susidomėjęs.

Keletas žmonių pastebėjo juos grįžtančius ir pamojavo arba mostais kvietė prieiti. Jondalaras buvo tikras, jog visiems smalsu, kodėl jie grįžta, tačiau nieko neatsakė. Pasiekę uolų virtinės galą, jie pasuko į Miško upės slėnį, ir Aila sušvilpė. Vilkas pasileido pirmyn.

– Kaip manai, jis žino, kad einame pasiimti Yhaha su Lenktynininku? – paklausė Aila.

– Neabejoju, – atsakė Jondalaras. – Mane nuolat stulbina tai, ką jis, regis, žino.

– Štai jie, – džiaugsmo kupinu balsu paskelbė Aila. Ji suvokė, kad nematė arklių ilgiau nei dieną ir jų pasiilgo. Pamačiusi Ailą, Yhaha sužvengė ir pasileido tiesiai prie moters aukštai iškėlusi galvą, tačiau nuleido ją šeimininkei ant peties, o Aila apkabino jos sprandą. Lenktynininkas garsiai sužvengė, iškėlęs uodegą ir išrietęs sprandą šoko link Jondalaro, tada atkišo mėgstamas pakasyti vietas.

– Pasiilgau jų, tačiau, man regis, jie irgi mūsų pasiilgo, – tarė Aila. Kai visi pasisveikino, arkliai buvo pakasyti ir paglostyti, susilietė nosimis su Vilku, ji pasiūlė nueiti pasiimti jojimo apdangalų ir Yhaha pavadžių valkčiams.

– Aš nueisiu, – pasisiūlė Jondalaras. – Geriau negaišti, jei planuojame šiandien medžioti, o visi kamantinės, ką darome. Man bus lengviau pasakyti, kad skubame. Jei tu taip padarysi, kas nors gali blogai suprasti, nes jie tavęs gerai nepažįsta.

– Ir aš jų gerai nepažįstu, – atsakė Aila. – Gerai sumanei. Aš apžiūrėsiu arklius, įsitikinsiu, kad jie sveiki. Dar paimk nešulių krepšius ir vandens dubenėlį Vilkui. Gal dar miegmaišius? Kas žino, kur nakvosime šiąnakt. Tikriausiai reikėtų paimti ir Yhaha pavadį.

Viską pasiėmę Aila su Jondalaru jojo palei upę, kirto brastą, toliau judėjo kairiuoju krantu ir pasivijo medžiotojų būrelį kaip tik tuo metu, kai jie priėjo Dviejų Upių uolą.

– Jau suabejojau, ar spėsite grįžti, – tarė Karėja. – Paėmiau tau medžioklės drabužius, Aila.

Aila padėkojo.

Dviejų upių santakoje medžiotojų būrys pasuko į Žolių slėnį. Aukštėliau laukė Kimeranas ir būrelis antrojo ir septintojo urvų žmonių, kurie ruošėsi medžioti kartu, bet nėjo į ceremoniją Susirinkimų lauke. Visiems medžiotojams susitikus, buvo sustota pasitarti. Aila su Jondalaru nulipo nuo arklių ir priėjo arčiau pasiklausyti.

– Tefona sakė, kad bizonai prieš dvi dienas pajudėjo į šiaurę, – kalbėjo Manvelaras. – Atrodė, kad šiandien juos bus lengva susekti, tačiau jie pakeitė kryptį ir keliauja į rytus, tolyn nuo aptvaro. Tefona – viena geriausių mūsų žvalgių. Ji mato toliau nei bet kas ir jau kurį laiką stebi tą bandą. Manau, netrukus jie vis tiek pasuks spąstų link, tačiau tikriausiai ne šiandien. Štai kodėl pamanėme, kad geriau pasirinkti didžiuosius elnius. Jie atsigėrė aukštėliau nuo čia, o dabar ganosi netoli aukštažolių.

– Kiek jų? – pasiteiravo Joharanas.

– Trys suaugusios patelės, metinukas patinėlis, keturi dėmėti jaunikliai ir patinas su didžiuliais ragais, – atsakė Tefona. – Įprasta nedidelė banda.

– Vyliausi nudobti kelis žvėris, tačiau nenoriu sumedžioti visų. Štai kodėl tikėjausi bizonų. Jie keliauja didesnėmis bandomis, – paaiškino Joharanas.

– Išskyrus didžiuosius ir šiaurės elnius, dauguma elnių apskritai neklajoja bandomis. Jie mėgsta miškingesnes vietas, kur lengviau pasislėpti. Retai pamatysi daugiau nei keletą patinėlių arba dvi stirnas su jaunikliais, nebent tuo sezonu, kai patelės ir patinėliai susieina, – atsakė Tefona.

Aila neabejojo, kad Joharanas tai žino, tačiau Tefona buvo jauna ir didžiavosi žvalgės žiniomis. Joharanas leido jai išsakyti, ko išmokusi.

– Manau, derėtų palikti patiną, bent vieną iš patelių ir jos jauniklį, jei pavyktų įsitikinti, kad elniukas jos, – pasakė Joharanas.

Aila pagalvojo, kad sprendimas geras. Joharanas vėl padarė jai įspūdį, ir ji ėmė jį atidžiau stebėti. Jondalaro brolis buvo vos ne visa galva žemesnis, bet kresnas. Galingas sudėjimas neleido abejoti, kad jėga jis prilygsta daugumai vyrų. Vado pareigos dideliame ir kartais nesuvaldomame urve

puikiai jam tiko. Jis skleidė pasitikėjimą. „Brunas, mano genties vadas, būtų jį supratęs, – galvojo ji. – Jis taip pat buvo geras vadas... Kitoks nei Braudas."

Dauguma zelandoniečių vadų, su kuriais ji susipažino, atrodė puikiai tinkami savo pareigoms. Urvai dažniausiai gerai pasirinkdavo vadus, bet, jei Joharanas neatitiktų jam keliamų reikalavimų, urvas paprasčiausiai išsirinktų kitą vadą. Nebuvo taisyklių, kaip pašalinti vadą; jis tiesiog netektų savo sekėjų.

Tačiau Braudas nebuvo išrinktas, suvokė ji. Jam buvo skirta tapti vadu nuo tos akimirkos, kai gimė. Kadangi jis gimė vado moteriai, buvo tikima, kad jis turės vado prisiminimus. Tikriausiai turėjo, bet kiek kitokius. Savybės, kurios gali pasitarnauti vadui, tokios kaip išdidumas, gebėjimas įsakinėti ir kelti pagarbą, Braudui pasireiškė per smarkiai. Bruno išdidumas kilo iš genties pasiekimų, dėl to jis pelnė pagarbą. Brunas gerai vadovavo, nes paisė kitų, ir tik tada spręsdavo. Braudo išdidumas buvo iškilęs iki puikybės; jis mėgo įsakinėti žmonėms, ką daryti, bet neklausė vertingų patarimų ir norėjo būti gerbiamas tik už savo žygdarbius. Nors Brunas stengėsi jam padėti, Braudas niekada nebus toks vadas, koks buvo Brunas.

Kai susirinkimas pasibaigė, Aila tyliai pasakė Jondalarui:

– Norėčiau pajojėti į priekį ir pamėginti rasti bizonus. Kaip manai, ar Joharanas prieštaraus, jei pasiteirausiu Tefonos, kur paskutinį kartą juos matė?

– Ne, nemanau, kad prieštarautų, bet gal jo paklauskim, – pasiūlė Jondalaras.

Jie abu prisiartino prie vado. Aila nusakė savo planą, o Joharanas atsakė, kad irgi ketino Tefonos to klausti.

– Manai, kad gali surasti tuos bizonus? – paklausė jis.

– Nežinau. Neatrodo, kad jie būtų labai toli, o Yhaha bėga kur kas greičiau nei žmogus, – atsakė Aila.

– Regis, sakei, kad nori kartu su mumis medžioti didžiuosius elnius, – pastebėjo Joharanas.

– Noriu, bet manau, kad spėsiu apsižvalgyti ir suskubsiu prie elnių pačiu laiku, – paaiškino Aila.

– Na, ir man ne pro šalį būtų sužinoti, kur tie bizonai, – tarė Joharanas. – Eikim, paklauskim Tefonos.

– Gal aš irgi josiu su Aila, – tarė Jondalaras. – Ji dar nepažįsta apylinkių. Gali nesuprasti Tefonos nurodymų.

– Gerai, tik tikiuosi, kad laiku grįšite. Norėčiau pamatyti, ką iš tikrųjų gali jūsų iečių mėtyklės, – pareiškė Joharanas. – Jei jos gali pusę to, ką sakėte, daug kas pasikeis.

Šnektelėję su Tefona, Aila su Jondalaru ant arklių pasileido šuoliais, Vilkas lapsėjo iš paskos. Kiti medžiotojai toliau traukė palei Žolių upę į aukštupį. Zelandonijos kraštovaizdis buvo stulbinantis – raižytos aukštumos su stačiomis uolomis, platūs upių slėniai ir banguojančios kalvos. Upės tai vingiavo per pievas ir laukus su medžių koridoriais pakrantėse, tai sruvo palei stačias uolų sienas. Čia gyvenantys žmonės buvo pratę prie greitai besikeičiančio kraštovaizdžio ir prireikus kopdavo stačiais kalvų šlaitais, kepurnėdavosi į beveik vertikalią uolą, šokinėdavo per slidžius akmenis kirsdami upę ar plaukdavo prieš srovę, eidavo vorele po vieną tarp akmens sienos vienoje pusėje ir šniokščiančios upės kitoje, pasklisdavo atviroje lygumoje.

Medžiotojai pasidalijo mažomis grupelėmis ir patraukė kone juosmenį siekiančia, bet vis dar žalia atviro slėnio žole. Joharanas vis dairėsi grįžtančio brolio ir jo keistos palydos – svetimšalės moters, vilko bei dviejų arklių. Tikėjosi, kad jie suskubs dėtis prie medžiotojų, nors suprato, kad tai nieko smarkiai nepakeis. Kai šitiek daug medžiotojų persekioja keletą žvėrių, nevertėjo abejoti, kad pavyks nudobti jų pakankamai.

Rytas buvo įpusėjęs, kai jie pastebėjo elnių patiną didingais ragais. Medžiotojai stabtelėjo pasitarti, ir Joharanas išgirdo bildant kanopas – Aila su Jondalaru grįžo pačiu tinkamiausiu laiku.

– Mes juos radom! – susijaudinęs sušnibždėjo Jondalaras, vos nulipęs nuo arklio. Jis būtų šaukęs, jei nebūtų pastebėjęs, kad didysis elnias labai arti. – Jie vėl pakeitė kryptį. Traukia link aptvaro! Esu tikras, galėtume paraginti juos judėti greičiau.

– Ar jie toli? – teiravosi Joharanas. – Mums teks eiti, juk ne visi turime arklius.

– Aptvarą pastatė trečiasis urvas ne itin toli nuo čia. Nusigautume ten be didelio vargo, – pasakė Aila. – Jei tik nori medžioti bizonus, Joharanai, tikrai galime tai daryti.

– Tiesą sakant, didysis broli, sumedžiosim ir vienus, ir kitus, – patikino Jondalaras.

– Dabar esame čia. Regimas elnias vertesnis už du bizonus tolimame aptvare, – atsakė Joharanas. – Jei per ilgai neužtruks, galime eiti bizonų vėliau. Ar norit prisidėti prie medžioklės?

– Taip, – atsakė Jondalaras.

– Noriu, – kone tuo pat metu atsiliepė ir Aila. – Jondalarai, pririškime arklius prie medžio štai ten, prie upelio. Gal turėčiau pririšti ir Vilką? Pajutęs medžioklės jaudulį jis užsimanys „padėti“, tačiau pridarytų problemų kitiems medžiotojams arba painiotųsi po kojomis nežinodamas, ką daryti.

Kol buvo sprendžiama, kaip elgtis toliau, Aila tyrinėjo nedidelę elnių bandą, ypač patiną. Moteris prisiminė, kaip pirmą kartą pamatė visiškai suaugusį, subrendusį didžiųjų elnių patiną. Šitas žvėris atrodė labai panašiai: ties ketera kiek aukštesnis už arklį, nors tikrai ne toks didelis kaip mamutas. Šie elniai, vadinami didžiaisiais, buvo patys įspūdingiausi iš visų elnių rūšių, tačiau ne dėl paties gyvulio augumo, o dėl ragų dydžio. Masyvūs, plaštakos formos, periodiškai numetami ragai kasmet ataugdavo vis didesni, ir subrendusio patino galėjo siekti iki keturių metrų ilgio.

Aila iš akies nustatė, kad ragų ilgis – kaip dviejų Jondalaro ūgio vyrų, jei sustotų vienas kitam ant pečių. Dėl ragų dydžio šie žvėrys negalėjo gyventi miškuose, kuriuos mėgo kiti jų giminaičiai; didieji elniai buvo atvirų lygumų gyvūnai. Jie mito žole, ypač žaliomis aukštažolių viršūnėlėmis, neatsisakydavo jaunų krūmokšnių bei medelių ir liaunų paupio viksvų, ėdė daugiau nei kiti elniai.

Kai elnias visiškai suaugdavo, jo kaulai nustodavo stambėti, tačiau dėl didžiulių vis ataugančių ragų susidarydavo iliuzija, kad didžiųjų elnių patinai su kiekvienu sezonu auga ir į ūgį, ir į plotį. Kad pajėgtų nešioti tokius didelius ragus, elniams išsivystydavo masyvūs pečių ir sprando raumenys, kurie laikui bėgant iš tikrųjų didėjo, kad išlaikytų augančių ragų svorį, ir ant keterų susiformuodavo išskirtinės kupros, kuriose kaupėsi raumenys, sausgyslės ir jungiamieji audiniai. Tai buvo genetinis rūšies bruožas. Netgi patelės turėjo aiškias, nors mažesnes kupras. Dėl

didelės raumenų masės didžiųjų elnių galvos atrodė mažytės, o tų patinų, kurie puikavosi įspūdingiausiais ragais, galvos atrodė neproporcingai mažos.

Kol vadai aptarinėjo veiksmus, buvo išsiimti medžioklės drabužiai, paskui Joharanas su padėjėjais išdalijo odinius riebalų maišelius. Pasibjaurėjusi kvapu Aila suraukė nosį.

– Tepalas pagamintas iš elnių kojų muskuso liaukų išskyrų, sumaišius jas su pasturgalio taukais, – paaiškino Jondalaras. – Tai paslėps mūsų kvapą, jei vėjas staiga pasikeistų.

Aila linktelėjo ir pradėjo tepti riebų mišinį ant rankų, pažastyse, ant kojų ir ties kirkšnimis. Kol Jondalaras vilkosi medžioklės drabužius, Aila bandė susitvarkyti su savaisiais.

– Leisk, aš tau parodysiu, – pasisiūlė Karėja.

Aila dėkingai nusišypsojo, o vadė parodė, kaip dėvėti panašią į apsiaustą odos dangą su vis dar kabančia elnio galva. Aila paėmė ragus, kurie buvo pritvirtinti prie atskiros galvos dalies, nors nesuprato, kam skirtos papildomos medinės dalys.

– Kokie sunkūs! – pasiskundė Aila nustebinta svorio, kai užsidėjo savotišką kepurę su ragais.

– Jie dar nedideli, jauniklių patinėlių. Nenorėk, kad tas didžiulis patinas pamanytų, jog esi jo varžovas, – tarė Karėja.

– O kaip išlaikyti pusiausvyrą judant? – pasiteiravo Aila, mėgindama patogiau užsimaukšlinti ragus.

– Tam skirti tie pagaliukai, – paaiškino Karėja ir parodė medines atramas nepatogiam galvos apdangalui paremti.

– Nieko keista, kad didžiųjų elnių tokie stambūs sprandai, – pastebėjo Aila. – Raumenų jiems reikia vien ragams iškelti.

Medžiotojai prie bandos artinosi taip, kad vėjas pūstų jiems į veidus, vadinasi, neštų žmogaus kvapą kuo toliau nuo jautrių elnių nosių. Sustojo, kai jau matė žvėris. Didieji elniai šlamštė švelnius jaunus žemaūgių krūmų lapelius.

– Stebėk juos, – tyliai tarė Jondalaras. – Matai, kaip jie paėda, o paskui apsidairo? Tada pajuda kelis žingsnius į priekį ir vėl ima skabyti lapus. Mes mėgdžiosime jų judesius. Žengi kelis žingsnius link jų, nuleidi galvą,

tarsi būtum elnias, kuris ką tik pamatė sultingą šviežią lapelį ir stabtelėjo jo nugnybti. Tada pakeli galvą į viršų. Kol dairaisi, stovi visiškai ramiai. Nežiūrėk tiesiai į jį, bet nenuleisk akių nuo didžiojo patino ir visiškai nejudėk, jei pamatysi, kad jis į tave žiūri.

– Dabar mes išsisklaidysime panašiai kaip jie. Norime, kad jie manytų, jog mes tiesiog kita elnių banda, kol neprieisime arti. Kuo labiau slėpk savo ietis. Kol judi, laikyk jas tiesiai už ragų. Ir jokių staigių judesių, – paaiškino jis.

Aila įdėmiai klausėsi nurodymų. Buvo įdomu. Ji metų metus stebėjo laukinius padarus, ypač plėšrūnus. Medžiojamus žvėris Aila tyrinėdavo atidžiai, tad įsidėmėjo visas smulkmenas. Pati išmoko susekti, galiausiai įgudo juos medžioti, tačiau anksčiau niekada neapsimetinėjo gyvūnu. Pirmiausia ji žiūrėjo, ką daro kiti medžiotojai, paskui atidžiai stebėjo elnius.

Mokėjimas suprasti genties gestus ir judesius suteikė jai pranašumo. Ji greitai pastebėdavo smulkmenas, mažiausius gyvūnų judesiukus. Matė, kaip jie purto galvas, kad nubaidytų zyziančius vabzdžius, ir greitai išmoko pamėgdžioti tą judesį. Ji nesąmoningai nutaikydavo momentą pajudėti, spręsdama pagal tai, kiek ilgai jie laikys nuleidę galvas ir kiek dairysis. Ailą jaudino ir domino naujas medžioklės būdas. Ji jautėsi beveik kaip elnias, su kitais medžiotojais judėdama link savo grobio. Aila pasirinko gyvūną, į kurį ketino taikytis, ir lėtai slinko link jo. Iš pradžių manė, kad svies ietį į riebią patelę, bet paskui nusprendė, kad nori ragų, todėl persigalvojo ir išsirinko jauniklį. Jondalaras jai pasakė, kad mėsa bus padalyta visiems žmonėms, tačiau odos, ragai, sausgyslės ir visa kita, kas galėtų būti naudinga, priklauso žvėrį nudobusiam medžiotojui.

Kai medžiotojai atsidūrė kone tarp elnių, ji pamatė, kaip Joharanas duoda sutartą signalą. Medžiotojai pasiruošė ietis; Aila su Jondalaru sureguliavo iečių mėtykles. Ji žinojo, kad jau seniai galėjo sviesti ietį, tačiau dauguma medžiotojų iečių mėtyklių neturėjo, o jos metimas nubaidytų kitus elnius, kitiems medžiotojams dar neprisiartinus tiek, kad galėtų sviesti savąsias.

Pamatęs, kad visi pasiruošę, Joharanas davė kitą greitą ženklą. Kone kaip vienas medžiotojai sviedė ietis. Keletas didžiulių elnių atmetė galvas

pajutę pavojų ir suprato, kad jau per vėlu bėgti. Išdidus patinas sumaurojo duodamas ženklą bandai sprukti, tačiau paskui jį nubėgo tik viena elnė ir jos jauniklis. Viskas įvyko labai greitai ir netikėtai. Kiti žvėrys svirduliavo mėgindami žengti žingsnį ir klupo ant kelių. Patinas nušuoliavo šalin.

Medžiotojai nuėjo apžiūrėti grobio: gailestingai pribaigti dar gyvus žvėris ir išsiaiškinti, kuris kuriam priklauso. Kiekvieno žmogaus ietis buvo pažymėta individualiomis puošmenomis. Visi medžiotojai pažinojo savo ginklus, tačiau išskirtiniai simboliai neleido abejoti, kas jų savininkas, ir padėjo išvengti ginčų. Jei į tą patį taikinį būdavo susmigusios kelių medžiotojų ietys, medžiotojai mėgindavo nustatyti, kuri iš jų padarė mirtiną žaizdą. Jei tai nebūdavo akivaizdu, grobis priklausydavo keliems medžiotojams ir būdavo dalijamas.

Greitai buvo pripažinta, kad mažesnė ir lengvesnė Ailos ietis pataikė į jauniklį patinėlį. Ir kiti medžiotojai buvo pastebėję tolimesnėje pusėje, žemuose krūmuose, kiek atokiau nuo kitų elnių besiganantį jauniklį. Taikinys nelengvas, ir akivaizdžiai niekas daugiau į jį nesitaikė ar bent jau nepataikė. Žmonės kalbėjo ne tik apie ilgą nuotolį nuskriejantį ginklą, bet ir apie patirtį jį naudojant, svarstė, kiek reikėtų praktikuotis, kad prilygtų Ailai.

Manvelaras priėjo prie Joharano. Greta vado stovėjo dar keli devintojo urvo medžiotojai, įskaitant Jondalarą su Aila.

– Ką sužinojot apie bizonus? – pasiteiravo Jis.

Medžioklės planavimas ir pasiruošimas jai sužadino lūkesčius, tačiau elniai buvo taip greitai susekti bei pribaigti, kad medžiotojai buvo kupini neišnaudotos energijos.

– Banda vėl juda į šiaurę, link aptvaro, – pasakė Jondalaras.

– Tikrai manai, kad jie gali prieiti tiek arti, kad dar šiandien juos sugintume aptvarą? – paklausė Joharanas. – Dar anksti, mielai patiesčiau kelis bizonus.

– Mes galime juos paspartinti, – patikino Jondalaras.

– Kaip? – paklausė Karėja. Jondalaras pastebėjo, kad jos balse kur kas mažiau sarkazmo nei vakar.

– Žinai, kur tas aptvaras? Kiek užtruks, kol medžiotojai ten nueis? – paklausė Jondalaras.

– Žinau, bet Tefona paaiškins geriau, – pasakė Manvelaras. Jaunoji moteris buvo ne tik gera žvalgė, bet ir puiki medžiotoja. Paminėjus jos vardą ir Manvelarui mostu pakvietus, ji išėjo į priekį. – Ar toli nuo čia yra aptvaras?

Mergina akimirką svarstė, pakėlusi akis įvertino saulės padėtį ir pasakė:

– Jei leisimės greitu žingsniu, manau, būsime ten vos saulė perkops aukščiausią savo vietą danguje. Bet, kai pastarąjį kartą juos mačiau, bizonai buvo gana toli nuo aptvaro.

– Pastebėjom, kad dabar jie traukia link jo. Manau, padedant arkliams ir Vilkui galime juos paskubinti, – pasakė Jondalaras. – Aila jau yra taip dariusi.

– Kas, jei nesugebėsite? Kas, jei ten nueisim, o bizonų nebus? – paklausė Kimeranas.

Senas bičiulis dar nespėjo pakankamai pabendrauti su Jondalaru ir Aila. Nors girdėjo daug pasakojant apie savo draugą ir jo parsivestą moterį, savo akimis nematė, kokią daugybę staigmenų jie parsigabeno. Iki šio ryto jis nebuvo matęs jų raitų ir tikrai abejojo jų kalbomis.

– Tada būsime įdėję daug pastangų ir liksime nieko nepešę. Ne pirmas kartas, – pasakė Manvelaras.

Kimeranas truktelėjo pečiais ir kreivai nusišypsojo.

– Ko gero, taip, – tarstelėjo jis.

– Ar dar kas nors prieštarauja dėl bizonų medžioklės? Galime pasitenkinti elniais, – pasakė Joharanas. – Vis tiek reikia pradėti juos mėsinėti.

– Tai ne bėda, – pasakė Manvelaras. – Tefona nuves jus prie aptvaro. Ji žino kelią. Aš grįšiu prie Dviejų Upių uolos ir sukviesiu žmones, kad pradėtų mėsinėti elnius. Dar išsiųsiu bėgūnus į kitus urvus kviesti pagalbos. Jei bizonų medžioklė pavyks, reikės daugiau žmonių.

Keletas žmonių sušuko, kad yra pasiruošę medžioti bizonus.

– Gerai, – tarė Joharanas. – Judu jokit pirmi ir pažiūrėkit, ką pavyks padaryti, kad bizonai pajudėtų link aptvaro. Mes ateisime kuo greičiau.

Aila su Jondalaru patraukė link arklių. Vilkas itin džiaugėsi pamatęs juos ateinančius. Jis nemėgo būti fiziškai suvaržytas, o ir Aila nedažnai ribojo jo judėjimą. Arkliai, regis, geriau jautėsi pririšti, tačiau jie jau įpra-

to būti dažniau kontroliuojami. Aila su Jondalaru užšoko ant arklių ir greitai nujojo, Vilkas bėgo greta. Likusieji stebėjo, kaip jie greitai dingsta tolumoje – tikra tiesa, kad arkliai keliauja greičiau nei žmonės.

Aila su Jondalaru nusprendė pirmiausia nujoti prie aptvaro, kad galėtų įvertinti, kaip toli nuo jo yra bizonai. Moterį apstulbino apskriti spąstai, ir ji užtruko, kol viską apžiūrėjo.

Aptvaras buvo padarytas iš daugybės nedidelių medelių ir rąstų, perpintų daugiausiai krūmokšniais, bet ir kitkuo, kas pasitaikė po ranka, pavyzdžiui, kaulais ir ragais. Rentinys buvo pastatytas prieš kelerius metus ir kiek perkeltas iš pirminės vietos. Nė vienas medelis, joks baslys nebuvo įsmeigtas į žemę. Šakos buvo tvirtai suraišiotos, gerai sutvirtintos tarpusavyje taip, kad joks atsitrenkęs padaras jų nepralaužtų. Nuo smūgio tokia paslanki tvora truputį pasiduotų, kiek pajudėtų. Kartais, bizonui smogus itin stipriai, pasislinkdavo visas statinys.

Reikėjo nemažai daugybės žmonių pastangų prikirsti medžių bei šakų ir sutempti juos į tinkamą vietą – dažniausiai laukymę, kur medžiai apskritai neauga, tik žolė, paskui pastatyti tvorą, kuri išlaikytų į vidų patekusių stambių žvėrių smūgius. Kasmet iširusios ar supuvusios aptvaro dalys buvo sutaisomos arba atstatomos. Žmonės stengėsi kuo ilgiau išlaikyti tvirtą aptvarą, nes buvo lengviau jį taisyti nei ręsti iš naujo. Tokių spąstų įvairiose tinkamose vietose buvo ir daugiau.

Aptvaras stovėjo siaurame slėnyje tarp kalkakmenio uolos ir stačių kalvų: šiuo keliu paprastai migruodavo gyvūnai. Kažkada slėniu tekėjo upė, o per polaidį ar po stiprių liūčių išdžiūvusi vaga kartkartėmis prisipildydavo vandens. Medžiotojai naudojo jį nereguliariai; gyvūnai greitai suprasdavo, kuris kelias yra nuolat pavojingas, ir imdavo jo vengti.

Spąstų statytojai taip pat įtaisė kilnojamąsias tvoreles, kurios padėdavo į slėnį varomus gyvūnus tarsi tuneliu kreipti link aptvaro angos. Paprastai medžiotojai turėdavo pakankamai laiko, kad už pertvarų pastatytų žmones, kurie baidytų sumaniusius nuo spąstų išsisukti žvėris. Kadangi ši medžioklė buvo neplanuota, gana spontaniška, prie aptvaro dar nebuvo nė vieno medžiotojo. Aila pastebėjo iš anksto paruoštas, į pertvarų rėmus sukaišiotas arba akmenimis prispaustas visokias odos atraižas, pintų diržų atkarpas ir žolių rykštes – ilgų žolių kuokštus, pririštus prie lazdų.

– Jondalarai, – šūktelėjo ji. Vyras prijojo arčiau. Aila pakėlė žolių rykštelę ir odos skiautę. – Viskas, kas neaiškiai švytuoja ar tabaluoja, gąsdina bizoną, ypač bėgantį. Bent jau taip buvo, kai varėme bizonus su Liūto stovykla. Šitie turėtų būti naudojami mosuoti priešais, kad gyvūnai, traukiantys link aptvaro, nesuktų į šalį. Kaip manai, ar niekas neprieštaraus, jei kelis pasiskolinsime? Gali praversti mėginant tą bandą atginti čia.

– Jie tam ir skirti, – tarė Jondalaras. – Esu tikras, niekam nerūpės, jei kelis paimsime, ypač jei tai padės atvaryti bizonus.

Jie išjojo iš slėnio ir patraukė link tos vietos, kur paskutinį kartą žvalgė matė bandą. Lėtai judančių gyvūnų sutryptą kelią buvo nesunku rasti. Jie buvo dar arčiau slėnio nei ryte. Bandoje iš viso buvo apie penkiasdešimt bizonų – patinų, patelių ir jauniklių. Jie jau pradėjo būriuotis, o vasarai įsibėgėjus susidarys didelės migruojančios bandos.

Tam tikru metų laiku bizonai susiburia į tokias gausias bandas, kad jas pamačius dingojasi, lyg vingiuotų tamsiai ruda upė, prikaišyta didelių juodų ragų. Kitu metu jie išsiskirsto į mažesnes grupes. Pasitaiko, kad kartu klajoja tik išplėstinė šeima, tačiau dažniausiai bizonai linkę burtis į tam tikro dydžio bandas. Apskritai, krūvoje buvo saugiau. Plėšrūnai, ypač urviniai liūtai ir vilkų gaujos, paprastai atskirdavo nuo bandos lėtą arba silpną bizoną, todėl sveiki ir stiprūs išgyvendavo.

Aila su Jondalaru artinosi prie bandos pamažu, tačiau bizonai jų visai nepaisė. Arkliai jiems nekėlė grėsmės, tik nuo Vilko raguočiai vis dėlto stengėsi laikytis kiek atokiau. Jie jo vengė, bet nebijojo; juto, kad vienišas vilkas negali patiesti didžiulio bizono. Bizonų patinai įprastai būdavo kone dviejų metrų ūgio ties kupra ir svėrė apie toną, puikavosi ilgais juodais ragais, o iš sunkių žandikaulių dribo barzdos. Patelės buvo mažesnės, tačiau ir vieni, ir kiti buvo greiti ir mitrūs, pajėgūs ropštis stačiais šlaitais ir peršokti gana dideles kliūtis.

Net akmenuotais plotais jie galėjo lėkti plačiais šuoliais, pakėlę uodegas ir nuleidę galvas. Bizonai nebijojo vandens ir puikiai plaukė, o storą kailį nudžiovindavo voliodamiesi smėlyje ar dulkėse. Jie buvo linkę ganytis vakarais, o dienomis ilsėdavosi gromuliuodami atrajas. Turėjo aštrią klausą ir puikiai išvystytą uoslę. Visiškai suaugęs bizonas galėjo būti nuožmus ir agresyvus, jį buvo sunku pribaigti. Vis dėlto iš vieno bizono

išeidavo tūkstantis penki šimtai svarų mėsos, dar gaudavai riebalų, kaulų, odos, vilnos ir ragų. Bizonai buvo išdidūs ir kilnūs žvėrys, o medžiotojai juos gerbė ir žavėjosi jų jėga bei drąsa.

– Kaip manai, nuo ko geriausia pradėti? – paklausė Jondalaras. – Paprastai medžiotojai leidžia jiems judėti savo tempu ir lėtai kreipia link aptvaro.

– Keliaudami dažniausiai mėgindavome atskirti žvėrį nuo bandos. Šį kartą norime, kad visi toliau trauktų ten pat, link slėnio, – pasakė Aila. – Manau, jei josime jiems įkandin ir šūkausime, jie judės greičiau. Ne pro šalį ir pamosuoti šitais daiktais, ypač jei kuris norės nuklysti. Reikia stengtis, kad jie nepasileistų nevaldomai bėgti kita kryptimi. Vilkui taip pat visada patiko vaikytis bizonus, manau, jis pravers mėginant išlaikyti juos krūvoje.

Ji dirstelėjo į saulę, bandė nustatyti, kada bizonai galėtų pasirodyti prie aptvaro, ir stengėsi nuspėti, kaip toli medžiotojai. „Na, svarbiausia, kad bizonai judėtų link spąstų“, – pagalvojo ji.

Aila su Jondalaru raiti lanku apsuko bizonus, atsidūrė kitoje pusėje nei buvo aptvaras, susižvalgė, susilinkčiojo ir garsiai šaukdami paragino arklius link bandos. Vienoje rankoje Aila laikė žolių rykštę, kitoje – odos skiautę; galėjo naudotis abiem rankomis, nes Yhaha kreipti nei apynasrio, nei vadelių jai nereikėjo.

Visiškai spontaniškai pirmą kartą užšokusi ant arklio moteris nebandė kaip nors jo pakreipti. Paprasčiausiai įsikibo į karčius ir leido gyvuliui bėgti. Tada ji mėgavosi laisvės pojūčiu ir su jauduliu galvojo, kad skrieja kaip vėjas. Kumelė pati sulėtino žingsnį ir ėmė bėgti atgal į slėnį, kur buvo vieninteliai jos namai. Po to Aila negalėjo liautis jodinėjusi, tačiau iš pradžių nedresavo gyvūno. Tiktai vėliau ji suvokė, kad perduoda savo ketinimus pasitelkusi kojų spaudimą ir kūno judesius.

Išėjus iš genties, atėjo laikas sugalvoti, kaip vienai pačiai susimedžioti stambų gyvūną. Slėnyje, kuriame apsigyveno, ganydavosi arkliai. Aila iškasė duobę ir naginė jų kaimenę link tų spąstų. Vienas arklys įkrito. Tik pastebėjusi hienas, tykinančias prie vienišos kumelaitės, Aila suprato, kad į spąstus įkliuvo žindanti kumelė. Stvėrusi svaidyklę ji nuvijo bjaurius padarus šalin labiau dėl to, kad nekentė hienų, nei todėl, kad norė-

jo apsaugoti mažylę. Moteris jautėsi įsipareigojusi pasirūpinti išgelbėta kumele.

Netrukus Aila suvokė, kad išgelbėdama arklį pasitarnavo sau. Slėnyje ji gyveno viena, tad jautėsi dėkinga už gyvą būtybę, su kuria galėjo dalytis savo vienatve. Ji neketino prisijaukinti arklio, nieko panašaus niekada negalvojo, nė nenutuokė, ką tai reikštų. Ji laikė kumelę savo bičiule. Jos taip susidraugavo, kad kumelė leido moteriai joti jai ant nugaros ir eidavo ten, kur Aila vedė, nes pati to norėjo.

Kai prasidėjo pirmoji ruja, Yhaha buvo trumpam išėjusi gyventi su kaimene, bet žuvus bandos eržilui grįžo pas Ailą. Paskui moteris rado sužeistą vyrą, vardu Jondalaras. Netrukus Yhaha atsivedė kumeliuką. Vyras išrinko mažyliui vardą ir pats savais būdais jį mokė. Jondalaras sugalvojo apynasrį, kad būtų lengviau kreipti ir valdyti jaunąjį eržilą, o Aila išsiaiškino, kad įtaisas praverčia ir tada, kai Yhaha reikia sulaikyti tam tikroje teritorijoje. Jondalaras jį naudodavo, jeigu jam tekdavo vesti Yhaha. Jis retai jodinėdavo kumele, nes gerai nesuprato signalų, kuriais Aila ją kreipdavo, o kumelė nesuprato jo ženklų. Moteris panašių bėdų turėjo jodama Lenktynininku.

Aila dirstelėjo į Jondalarą. Šis, lengvai kreipdamas Lenktynininką, metėsi paskui jauniklį bizoną, apsukęs iš priekio jam prieš nosį sumosavo žolių rykšte ir nuginė prie kitų. Pastebėjusi, kaip persigandusi bizonė suka į šoną, Aila puolė paskui ją, tačiau Vilkas ten atsidūrė pirmiau ir ją parginė atgal. Moteris nusišypsojo pilkiui: jis puikiai pasilinksmins gainiodamas bizonus. Metų trukmės kelionėje per lygumas iš Rytų pagal Didžiąją Motiną Upę jie visi – moteris, vyras, du arkliai ir vilkas – išmoko darbuotis sutartinai, kartu medžioti.

Artėdama prie siauro slėnio Aila pastebėjo atokiau stovintį jai mojantį vyrą ir su palengvėjimu atsiduso. Medžiotojai pasirodė: jie paniškai į slėnį sulėkusius bizonus nukreips reikiama kryptimi. Vis dėlto porelė bizonų bandos priekyje mėgino sukti į šoną. Aila palinko pirmyn – tokiu nesąmoningu signalu ji liepdavo Yhaha bėgti greičiau. Tarsi žinodama, ką galvoja moteris, kumelė pasileido priešais bizonus, kurie nenorėjo sukti į siauresnį slėnį. Prijojusi arčiau Aila ėmė rėkti mosuodama šakele ir

odos skiaute priešais senos patelės snukį, ir ji apsisuko atgal. Kiti bizonai nulėkė senei iš paskos.

Žmonės ant arklių ir vilkas vertė bizonus paniškai bėgti, tačiau artėjant prie aptvaro angos slėnis siaurėjo, tad žvėrys sulėtino žingsnį ir susigrūdo. Aila pastebėjo bizoną, kuris taikėsi ištrūkti, kad išvengtų spaudimo už nugaros.

Iš už pertvaros žengęs medžiotojas pabandė sustabdyti jį ietimi. Pataikė, tačiau žaizda nebuvo mirtina, ir žvėris iš inercijos tebebėgo. Medžiotojas atšoko, bandė trauktis iš kelio ir slėptis už pertvaros, bet toks menkas barjeras nesutrukdė galingam bizonui. Iš skausmo įsiutęs didelis gauruotas žvėris visiškai nepaisė užtvaros ir nuspyrė ją į šoną. Sutrikęs vyras krito kartu su tvorele, ir bėgantis bizonas jį užmynė.

Siaubo apimta Aila stvėrė savo iečių mėtyklę ir siekė ieties. Tuo metu kita ietis jau smigo į bizoną. Sviedusi savąją, Aila paragino Yhaha ir nepaisydama paniškai bėgančių žvėrių keliamo pavojaus šoko ant žemės nuo kumelės nugaros jai dar nesustojus. Pakėlusi tvorelę ji atsiklaupė greta žmogaus, kuris tysojo ant žemės greta kritusio bizono. Aila išgirdo aimaną – medžiotojas buvo gyvas.

13

Bizonams pro šalį lekiant į aptvarą, Yhaha nervingai trypčiojo ir smarkiai prakaitavo. Imdama iš kuprinės vaistų krepšelį Aila trumpai paglostė kumelę, kad ją paguostų, tačiau jos mintys jau buvo sutelktos į žmogų, kuriam skubiai reikėjo pagalbos. Ji net nepastebėjo, kada aptvaro vartai buvo užverti, o bizonai įkalinti viduje, kada kiti medžiotojai pradėjo po vieną galabyti pasirinktus gyvūnus.

Vilkas džiugiai vijo bizonus, tačiau nespėjus užsitrenkti vartams jis staiga sustojo ir pradėjo ieškoti Ailos. Rado ją klūpančią greta sužeistojo. Aplinkui ėmė rinktis žmonės, tačiau, matydami Vilką, laikėsi atokiai. Aila visiškai nekreipė dėmesio į aplinkinius, ji apžiūrinėjo sužeistąjį. Vyras buvo be sąmonės, tačiau Aila juto silpną pulsavimą kakle, po žandikauliu. Ji praskleidė jo drabužius.

Kraujo nebuvo matyti, tačiau ant krūtinės ir pilvo srityje pradėjo formuotis didelė mėlynai juoda kraujosruva. Aila atsargiai čiuopė vyro krūtinę ir pilvą aplink tamsėjančią mėlynę. Kartą spustelėjo ir pačią sumušimo vietą. Vyras krūptelėjo ir iš skausmo šūktelėjo, tačiau nepabudo. Klausydamasi sužeistojo kvėpavimo Aila išgirdo tylų gargaliavimą, pastebėjo, kad iš burnos kampučio teka kraujo srovelė ir suprato, kad sužaloti vyro vidaus organai.

Pakėlusi galvą moteris pamatė veriamai mėlynas Jondalaro akis ir pažįstamas rūpesčio raukšles, o paskui kitą kone lygiai tokių pačių raukšlių išvagotą veidą ir klausiamą žvilgsnį. Pažvelgusi į Joharaną ji papurtė galvą.

– Apgailestauju, – pasakė ji. – Bizonas ant jo užlipo, – ji dirstelėjo į negyvą gyvulį greta. – Lūžo šio vyro šonkauliai, jie subadė jam plaučius

ir nežinau, ką dar. Jis kraujuoja viduje. Bijau, kad nieko nebegalima padaryti. Jei jis turi porą, tegu kas nors ją pakviečia. Tikriausiai jis iki ryto iškeliaus į dvasių pasaulį.

– Ne! – pasigirdo riksmas iš minios. Pro žmones prasibrovęs jaunas vyras puolė ant žemės greta sužeistojo. – Tai melas!

– To negali būti! Iš kur ji žino? Tik zelandonė žino. Ji net ne mūsiškė!

– Čia jo brolis, – pasakė Joharanas.

Jaunasis vyras pamėgino apkabinti gulintįjį, paskui pasukęs sužeistojo galvą mėgino priversti jį atsimerkti.

– Pabusk, Ševonarai! Prašau, pabusk, – aimanavo jaunuolis.

– Liaukis, Ronokolai, tu jam nepadėsi.

Devintojo urvo vadas mėgino padėti jaunuoliui atsistoti, tačiau buvo nustumtas į šalį.

– Viskas gerai, Joharanai, tegu lieka. Brolis turi teisę atsisveikinti, – tarė Aila, tik pastebėjusi, kad vyras pradeda krutėti, pridūrė: – Jei brolis jį prižadins, vyras kentės skausmą.

– Nejaugi savo krepšelyje neturi gluosnių žievių ar kokių kitų vaistų nuo skausmo, Aila? – paklausė Jondalaras. Jis žinojo, kad ji niekur neina be tam tikrų vaistažolių. Medžioklėje visada kyla pavojų, ir ji būtų tai numačiusi.

– Turiu, tačiau nemanau, kad jam derėtų ko nors gerti. Tik ne tada, kai taip rimtai sužaloti viduriai, – ji patylėjo, tada pasakė: – Gal jam padėtų šutekliai? Galėčiau pamėginti. Pirmiausia reikia sužeistąjį nugabenti į kokią patogią vietą, paskui reikės malkų laužui ir užvirinti vandens. Ar jis turi porą, Joharanai? – dar kartą pasiteiravo ji. Vadas linktelėjo. – Tegu kas nors ją pakviečia. Taip pat ir Zelandonę.

– Žinoma, – tarė Joharanas, staiga išgirdęs jos keistą tartį, nors iki tol buvo visiškai apie tai pamiršęs.

Priekin žengė Manvelaras.

– Eikit kas nors paieškoti vietos šiam žmogui paguldyti, kad jam būtų patogu, toliau nuo šio medžioklės lauko.

– Ar toje uoloje ana ten nėra nedidelio urvo? – parodė Tefona.

– Lyg ir buvo kažkur netoliese, – patvirtino Kimeranas.

– Tikrai, – tarė Manvelaras. – Tefona, pasiimk kelis žmones ir pažiūrėkit, ar galima jį ten nunešti.

– Mes eisim su ja, – pasisiūlė Kimeranas ir pakvietė kelis medžiotojus iš antrojo ir septintojo urvų.

– Bramevali, gal tu gali paprašyti žmonių atnešti malkų ir vandens? Mes padarysime neštuvus jam gabenti. Paimsime kelis miegmaišius, duosime visko, ko tik reikės, – pažadėjo Manvelaras, tada šūktelėjo medžiotojams: – Reikia greito bėgūno, kad neneštų žinią prie Dviejų Upių uolos.

– Leiskit man, – pasisiūlė Jondalaras. – Aš pranešiu. Lenktynininkas – geriausias bėgikas.

– Gal tu gali nujoti iki pat devintojo urvo ir pargabenti čia Reloną su Zelandone? – paklausė Joharanas. – Pirmiausia papasakok Prolevai, kas atsitiko. Ji žinos, kaip viską sutvarkyti. Pranešti Ševonaro porai turėtų Zelandonė. Gal ji norės, kad papasakotum Relonai, kas atsitiko, tačiau lai sprendžia ji.

Joharanas atsisuko į medžiotojus, kurie ratu tebesupo sužeistąjį. Dauguma jų buvo devintojo urvo žmonės.

– Rašemarai, saulė aukštai, tampa vis karščiau. Brangiai sumokėjome už šios dienos grobį, tad jo nešvaistykime. Bizonus reikia išdarinėti ir nudirti. Karėja ir vienuoliktasis urvas jau pradėjo, tačiau neabejoju, kad jiems reikia pagalbos. Solabanai, paimk keletą žmonių ir padėk Bramevaliui pririnkti malkų, atnešti vandens ir visko, ko Ailai reikės, o kai Kimeranas su Tefona ras vietą, padėsit pernešti Ševonarą.

– Kas nors turėtų nueiti į kitus urvus ir pranešti, kad mums reikia pagalbos, – pasakė Bramevalis.

– Jondalarai, ar gali pakeliui pas visus sustoti ir pranešti, kas nutiko? – paprašė Joharanas.

– Kai nusigausi prie Dviejų Upių uolos, liepk jiems užkurti signalinį laužą, – pasakė Manvelaras.

– Puiki mintis, – pritarė Joharanas. – Tada urvai supras, kad kažkas atsitiko, ir lauks bėgūno, – jis nuėjo prie svetimšalės, ko gero, zelandonės,

kuri vieną dieną tikriausiai taps jo urvo nare ir jau visokiausiais įmanomais būdais prisidėjo prie bendro gyvenimo. – Padaryk dėl jo viską, ką gali, Aila. Pasistengsime kuo greičiau atvesti čia Ševonaro porą ir Zelandonę. Jei tau ko nors reikės, prašyk Solabano. Jis parūpins.

– Ačiū, Joharanai, – tarė ji ir atsigręžė į Jondalarą. – Jei papasakosi, kas nutiko, esu tikra, Zelandonė žinos, ką pasiimti, bet vis dėlto pirma patikrinsiu savo vaistų krepšelį. Norėčiau, kad ji, jei turi, įsimestų poros rūšių žolelių. Ir pasiimk Yhaha. Tada galėsite valkčiais atgabenti čia daiktus, ji labiau prie jų pratusi nei Lenktyninінkas. Zelandonė netgi galės keliauti valkčiuose, o Ševonaro pora – ant Yhaha nugaros, jei sutiks.

– Nežinau, Aila. Zelandonė gana sunki, – tarė Jondalaras.

– Neabejoju, Yhaha pajėgs ją patempti. Tau tereikia pasirodyti su patogia sėdyne, – tada šelmiškai šypsodamasi ji pažvelgė į Joharaną. – Tu teisus, dauguma žmonių nepratę keliauti arkliais. Moterys tikriausiai eis pėsčios, bet joms reikės palapinių ir mantos. Valkčiai tam puikiai tiks.

Nuėmusi nešulių krepšius, Aila uždėjo Yhaha apynasrį ir Jondalarui padavė prie jo pritvirtintą virvę. Jis pririšo kitą virvės galą prie Lenktyninінko apynasrio palikęs pakankamai ilgą atkarpą, kad Yhaha lengvai galėtų sekti iš paskos, ir leidosi į kelią. Vis dėlto kumelė nebuvo pratusi sekti paskui eržilą, kurį pati atsivedė, nes jis visada sekdavo paskui ją. Nors Lenktyninінkui ant nugaros sėdėjo Jondalaras ir prie apynasrio pritvirtintomis vadelėmis jį kreipė, Yhaha bėgo kiek priekyje ir vis dėlto atrodė nujaučianti, kur vyras nori joti.

„Arkliai noriai vykdo savo bičiulių žmonių įsakymus, – galvojo Aila, šypsodamasi sau, kai stebėjo juos tolstančius, – tol, kol nepažeidžiama jiems tinkama tvarka." Atsisukusi moteris pamatė į ją akis įsmeigusį Vilką. Arkliams nubėgant ji davė jam ženklą likti, ir dabar jis kantriai laukė.

Ailos ironiška šypsena dėl arklių elgesio greitai pradingo, kai ji pažvelgė į sužeistąjį, tebegulintį ten, kur parkrito.

– Jį reikia pernešti kitur, Joharanai, – pasakė ji.

Vadas linktelėjo ir pasišaukė kelis žmones padėti. Jie paskubomis sumeistravo savotiškus neštuvus: pirmiausia surišo kelias ietis, kad išeitų tvirti rėmai, o paskui tarp jų pritaisė odos gabalą. Kai netoliese nedidelę pastogę radę grįžo Tefona su Kimeranu, vyras jau buvo atsargiai perkeltas

ant neštuvų ir paruoštas gabenti. Aila pasišaukė Vilką, o keturi vyrai už galų pakėlė neštuvus.

Keletas žmonių jau buvo pradėję valyti tuščią ertmę palei kalkakmenio sieną nedidelės iškyšos pastogėje. Aila jiems padėjo. Pagrindas buvo prineštas sausų lapų, vėjo supūstų šiukšlių bei sudžiūvusių hienų išmatų, likusių nuo tada, kai maitėdos plėšrūnai naudojosi šia vieta kaip guoliu.

Moteris apsidžiaugė netoliese radusi vandens. Uždaros ertmės gale buvo mažesnis urvas, o jo viduje – šaltinio maitinamas gaivaus vandens telkinėlis, iš kurio grioveliu, susiformavusiu palei uolos sieną, tekėjo upeliukas. Ji parodė Solabanui, kur sukurti laužą iš malkų, kurias sunešė jo su Bramevaliu suburti žmonės.

Ailai paprašius keli žmonės atidavė savo miegmaišius, kuriuos sukrovus vieną ant kito buvo paruoštas aukštesnis gultas. Keliamas ant neštuvų sužeistasis pabudo, tačiau atneštas į pastogę vėl buvo be sąmonės, guldomas į kailius jis vėl suaimanavo ir pabudo. Jo veidą iškreipė skausmo grimasa, jis sunkiai stengėsi įkvėpti. Aila sulankstė dar vieną miegmaišį ir vyrą juo apkamšė, kad būtų nors truputį patogiau. Žmogus pabandė dėkingai nusišypsoti, tačiau tik atsikosėjo krauju. Aila nušluostė jam smakrą minkšta triušio kailio skiaute – ją paprastai nešiojosi kartu su vaistais.

Peržiūrėjusi skurdžias vaistų krepšelio atsargas moteris suko galvą, ar nepamiršo ko nors, kas padėtų sušvelninti sužeistojo kenčiamą skausmą. Tiktų gencijonų šaknų arba arnikų ploviklis – šios vaistažolės palengvintų vidinių sumušimų skausmus, tačiau ji neturėjo nei vienų, nei kitų. Smulkučius apynių vaisių žvynelius galima panaudoti kaip raminamuosius – vien tik įkvėpdamas jų aromato, jei jų priberta greta, sužeistasis atsipalaiduotų, tik kur jų rasti? Galbūt kokie nors dūmai padėtų, nes ryti skysčių vyras nepajėgs. Ne, tikriausiai jis imtų kosėti, ir būtų tik dar blogiau. Aila žinojo, kad vilties nėra, žmogus greitai mirs, tačiau turėjo ko nors griebtis bent jau skausmui numalšinti.

„Pala, – pagalvojo ji, – atrodo, pakeliui mačiau augant tą panašų į valerijonus augalą. Tą su aromatingomis šaknimis, kurį mamutojai vadina „nardu“? Nežinau, kaip jis vadinasi zelandoniškai.“ Ji apžvelgė žmones ir pamatė jauną moterį, kurią Manvelaras, regis, labai vertino, trečiojo urvo žvalgę Tefoną.

Tefona buvo pasilikusi valyti mažąją pastogę, ir vis dar buvo čia, stebėjo Ailą. Svetimšalė ją domino. Moteryje slypėjo kažkas, kas traukė žmonių dėmesį. Atrodė, per visai trumpą laiką ji spėjo pelnyti devintojo urvo pagarbą. Tefonai buvo smalsu, kiek toji moteris iš tikrųjų išmano apie gydymą. Ji neturi jokių tatuiruočių kaip kad zelandonės. Gal žmonių, iš kurių ji kilusi, kitokie papročiai? Žmonės kartais mėgina kvailinti kitus savo išmanymu, tačiau svetimšalė, regis, nemėgina niekam daryti įspūdžio daug girdamasi ar kalbėdama. Atvirkščiai, ji ramiai atlieka nepaprastai įspūdingus veiksmus, pavyzdžiui, naudoja tą iečių svaidymo įtaisą. Tefona galvojo apie Ailą ir nustebo, kai moteris pašaukė ją vardu.

– Tefona, ar galiu tavęs šio to paklausti? – tarė Aila.

– Taip, – atsakė Tefona ir pagalvojo: „Ji iš tikrųjų keistai kalba. Ne patys žodžiai keisti, bet jų skambesys. Galbūt todėl ji daug nekalba?“

– Ar daug žinai apie augalus?

– Apie augalus visi šį tą išmano,. – atsakė Tefona.

– Kalbu apie tokį augalą, kurio žiedai panašūs į rusmenių, tik geltoni, kaip pienių. Žinau, kad jis vadinamas „nardu“, tačiau tai mamutojiškas žodis.

– Pažįstu kai kuriuos maistinius augalus, tačiau apie vaistažoles žinau mažai. Reikėtų teirautis zelandonių, – atsakė Tefona.

Aila patylėjo, tada pasakė:

– Ar paglobotum Ševonarą, Tefona? Man regis, netoliese pastebėjau nardų. Grįšiu tuo keliu, kuriuo atėjome, ir paieškosiu jų. Jei jis vėl pabus ar šiaip atsiras kokių pokyčių, atsiųsk ką nors manęs kviesti, gerai? – paprašė Aila. Dar nusprendė šį tą paaiškinti, nors paprastai neaiškindavo savo kaip gydytojos veiksmų: – Jei jis sužalotas taip, kaip manau, tie augalai galėtų jam padėti. Esu naudojusi trintas šaknis kaip šuteklį, kad sugytų lūžęs kaulas, tačiau jos lengvai įsigeria ir turi raminamųjų galių. Jei sumaišysiu su trupučiu durnaropių ir žiupsneliu trintų kraujažolių lapelių, gal padės numalšinti skausmą. Noriu pažiūrėti, ar pavyktų jų rasti.

– Žinoma, aš jį paglobosiu, – atsakė Tefona patenkinta, kad svetimšalė kažkodėl būtent jos paprašė padėti.

Joharanas su Manvelaru tyliai kalbėjosi su Ronokolu. Nors vyrai sėdėjo visai greta, Aila vargiai juos girdėjo. Ji buvo susitelkusi į sužeistąjį ir

stebėjo, kaip kaista vanduo – gerokai per lėtai. Vilkas gulėjo ant žemės netoliese, padėjęs galvą tarp letenų, ir sekė kiekvieną jos judesį. Kai vanduo pradėjo garuoti, ji sudėjo nardų šaknis, kad jos pakankamai suminkštėtų ir būtų galima sutrinti į košę šutekliui. Aila džiaugėsi, kad rado ir taukių. Drėgnas tvarstis iš šviežiai grūstų šaknų ir lapų taip pat tiko sumušimams ir lūžiams gydyti. Nors ji negalvojo, kad pagydys Ševonaro sužeidimus, norėjo išbandyti bet ką, kas galėtų palengvinti jo skausmą.

Baigusi ruošti vaistus, ji užtepė šiltų trintų šaknų tiesiai ant beveik juodos mėlynės, kuri buvo pasklidusi per visą Ševonaro krūtinę ir pilvą. Aila pastebėjo, kad jo pilvas sukietėjo. Vyras atsimerkė Aila šuteklį pridengiant odos skiaute.

– Ševonarai? – tarstelėjo ji. Jo akys, regis, matė, bet žvilgsnis buvo sutrikęs. „Tikriausiai jis manęs neatpažįsta“, – pagalvojo Aila. – Mano vardas Aila. Tavo pora... – ji akimirką sudvejojo, paskui prisiminė vardą – ... Relona yra pakeliui į čia, – vyras įkvėpė ir, regis, nustebęs užsimerkė iš skausmo. – Ševonarai, tave sužeidė bizonas. Zelandonė irgi pakeliui. Aš mėginu tau padėti, kol ji čia atkeliaus. Uždėjau šuteklį tau ant krūtinės, kad ištrauktų kiek skausmo.

Jis linktelėjo, tačiau netgi tam prireikė pastangų.

– Ar nori pamatyti savo brolį? Jis laukia, kol galės su tavimi pakalbėti.

Vyras vėl linktelėjo, tada Aila atsistojo ir priėjo prie netoliese lūkuriuojančių vyrų.

– Jis pabudo. Norėtų tave pamatyti, – pasakė Ronokolui.

Jaunasis vyras tuojau atsistojo ir nuėjo prie brolio patalo. Aila ir Joharanas su Manvelaru nusekė iš paskos.

– Kaip jautiesi? – pasiteiravo Ronokolas.

Ševonaras pabandė nusišypsoti, tačiau šypsena virto skausminga grimasa ir dėl netikėto kosulio iš lūpų kampučio nusidriekė raudona kraujo srovelė. Brolio akyse pasirodė panika, tada jis pastebėjo šuteklį ant brolio krūtinės.

– Kas čia? – įsitempęs kone suspiegė Ronokolas.

– Tai šuteklis nuo skausmo, – įprastu, gana žemu balsu lėtai ir ramiai ištarė Aila. Ji suprato sužeistojo brolio baimę.

– Kas tavęs prašė prie jo lįsti? Tikriausiai nuo to jam pablogėjo. Nuimk! – spiegė tas.

– Ne, Ronokolai, – tarė Ševonaras. Sužeistojo balsą vos buvo galima girdėti. – Ne ji kalta. Tai man padeda, – jis pabandė atsisėsti, tada be sąmonės susmuko.

– Ševonarai. Pabusk! Ševonarai! Jis mirė! O, Didžioji Motina, jis mirė! – ėmė rėkti Ronokolas ir susmuko ant patalo greta brolio.

Aila patikrino Ševonaro pulsą, o Joharanas nutempė Ronokolą šalin.

– Ne. Jis dar gyvas, – pasakė Aila, – tačiau ilgai netemps. Viliuosi, jo pora netrukus pasirodys.

– Jis dar nemirė, Ronokolai, bet galėjo mirti, – piktai pasakė Joharanas. – Ši moteris gal ir ne zelandonė, bet žino, kaip padėti. Tai tu pablogInai jo būklę. Kas žino, ar jis dar pabus, kad pasakytų paskutinius žodžius Relonai.

– Niekas negali pabloginti jo būklės, Joharanai. Nėra vilties. Jis gali iškeliauti bet kurią akimirką. Nekaltink žmogaus, gedinčio savo brolio, – tarė Aila ir atsistojo. – Verčiau išvirsiu arbatos, kad visi nusiramintų.

– Nesivargink, Aila. Aš išvirsiu. Tik pasakyk man, ką daryti.

Aila pakėlė galvą ir nusišypsojo padėti pasisiūliusiai Tefonai.

– Tiesiog užvirink vandens. Aš paimsiu šio to mums visiems, – atsakė ji. Tada atsisuko pažiūrėti Ševonaro. Kiekvienas įkvėpimas jam kainavo daug pastangų. Ji pamėgino paguldyti jį patogiau, tačiau vos pajudintas vyras suaimanavo iš skausmo. Ji papurtė galvą nustebusi, kad jis vis dar gyvas, paskui paėmė savo vaistų krepšelį, pažiūrėjo, iš ko galėtų paruošti arbatos. „Tikriausiai ramunėlių, – pagalvojo ji, – saldintos džiovintais liepžiedžiais arba saldymedžių šaknimis."

Ilga popietė blėso. Žmonės ateidavo ir išeidavo, tačiau Aila jų nematė. Ševonaras kelis kartus atsigavo, teiravosi savo poros ir vėl grimzdo į neramų miegą. Jo pilvas buvo kietas ir išsipūtęs, oda kone juoda. Aila numanė, kad vyras iš paskutiniųjų laikosi vien tam, kad dar kartą pamatytų Reloną.

Kiek vėliau Aila paėmė vandenmaišį norėdama atsigerti, pamatė, kad jis tuščias, tada jį padėjo ir pamiršo troškulį. Pažiūrėti, kaip sekasi, į mažąją pastogę atėjo Portula. Ji vis dar drovėjosi, kad talkino Maronai, ir

stengėsi nesipainioti akyse, bet pastebėjo, kaip Aila ima vandenmaišį ir papurčiusi padeda. Portula nuskubėjo prie telkinėlio, pripildė savo talpyklą ir parnešė Ailai šalto vandens.

– Norėtum atsigerti, Aila? – pasiteiravo ji, ištiesusi varvantį vandenmaišį.

Aila pakėlė akis ir nustebo pamačiusi Portulą.

– Ačiū, – pasakė ji, iškėlusi gėrimo puodelį. – Ištroškau.

Ailai atsigėrus Portula sutrikusi vis dar stovėjo greta.

– Noriu tavęs atsiprašyti, – galiausiai tarė ji. – Apgailestauju, kad leidausi Maronos įkalbama iškrėsti tau tą pokštą. Nelabai gražu buvo. Nežinau, ką pasakyti.

– Nėra ką sakyti, Portula, – tarė Aila. – Turiu šiltą ir patogų medžioklės drabužį. Nors abejoju, ar Marona tai planavo, labai prie jo įpratau. Paprasčiausiai pamirškime tai.

– Ar galėčiau kaip nors padėti? – paklausė Portula.

– Niekas niekuo negali padėti. Stebiuosi, kad jis vis dar su mumis. Kai pabunda, teiraujasi savo poros. Joharanas sakė, kad ji pakeliui, – atsakė Aila. – Manau, jis laikosi tik dėl jos. Norėčiau ką daugiau padaryti, kad jam būtų lengviau, tačiau daugumą skausmą malšinančių vaistų reikia nuryti. Daviau jam vandeniu sumirkytą odą, kad sudrėkintų burną, bet, jei šitaip sužeistas ką nors nuris, bijau, bus tik blogiau.

Išėjęs į lauką priešais pastogę Joharanas žvelgė į pietų pusę, ten, kur išjojo Jondalaras. Vadas nekantriai laukė jo grįžtant su Relona. Saulė leidosi žemai vakaruose, netrukus stos tamsa. Joharanas nusiuntė daugiau žmonių rinkti malkų, kad galėtų užkurti didelį signalinį laužą, kuris rodytų grįžtantiesiems kelią; žmonės medienos laužui paėmė net iš aptvaro. Paskutinį kartą pabudusio Ševonaro akys buvo apsiblaususios, ir vadas suprato, kad mirtis netoli.

Jaunasis vyras narsiai laikėsi įsikibęs paskutinio gyvybės siūlelio, tad Joharanas vylėsi, kad jo pora atvyks jam dar esant gyvam. Galiausiai tolumoje jis pamatė judėjimą, kažkas artėjo. Jis nuskubėjo pasitikti atvykstančiųjų. Joharanas priėjo prie Relonos ir nuvedė sielvartaujančią moterį į akmenų pastogę, kur gulėjo mirštantis jos vyras.

Kai ji priėjo arčiau, Aila švelniai palietė sužeistojo ranką:

– Ševonarai, Ševonarai! Relona atėjo, – ir atsargiai jį papurtė. Vyras atsimerkė ir pažvelgė į Ailą. – Ji čia. Relona čia, – pakartojo gydytoja.

Ševonaras vėl užsimerkė ir papurtė galvą, kad prabustų.

– Ševonarai, tai aš. Atėjau kuo greičiau. Kalbėk su manimi. Meldžiu, pasakyk ką nors, – Relonos balsas užlūžo nuo raudos.

Sužeistasis atsimerkė ir iš paskutiniųjų susitelkė į prie jo palinkusį veidą.

– Relona, – pratarė vos girdimai. Beužsimezgančią šypseną ištrynė skausmo grimasa. Jis dar kartą pažvelgė į moterį, matė ašarų sklidinas jos akis. – Neverk, – sušnibždėjo, tada užsimerkė ir sunkai įkvėpė.

Relona maldaujamu žvilgsniu pažvelgė į Ailą, kuri nuleido akis, žengtelėjo atgal ir papurtė galvą. Moteris sutrikusi apsidairė, desperatiškai stengėsi surasti ką nors, kas pateiktų jai kitokį atsakymą, tačiau niekas į jos žvilgsnį neatsakė. Ji vėl pažvelgė į savo vyrą, matė, kaip jis sunkiai kvėpuoja, tada pastebėjo iš burnos kampučio tekančią kraujo srovelę.

– Ševonarai! – pravirko ji ir paėmė jo ranką.

– Relona... norėjau dar kartą tave pamatyti, – jis aiktelėjo ir atsimerkė. – Atsisveikinti prieš išeidamas... į dvasių pasaulį. Jei Doni leis... susitiksim tenai, – jis užsimerkė ir visi išgirdo silpną kriokimą, kai jis bandė įkvėpti. Tada tyli dejonė pagarsėjo ir, nors Aila neabejojo, kad jis mėgina susivaldyti, garsas stiprėjo. Jis nutilo ir vėl mėgino įkvėpti. Tada Ailai pasidingojo, kad ji išgirdo prislopintą truktelėjimą iš vidaus ir staiga jis kankinamai suriko. Kai garsas išblėso, vyras nebekvėpavo.

– Ne, ne, Ševonarai. Ševonarai... – verkė Relona. Ji padėjo galvą mirusiajam ant krūtinės ir gailiai sriūbaudama liejo savo skausmą ir sielvartą. Šalia stovėjo Ronokolas, jo skruostais ritosi ašaros, jis atrodė kaip paklaikęs, apsvaigintas netekties. Jis neišmanė, ko griebtis.

Staiga žmones išgąsdino garsus, klaikus kauksmas, suskambęs visai šalia. Šiurpas nubėgo jų nugaromis. Kaip vienas visi sužiuro į Vilką. Jis stovėjo ant keturių, atlošęs galvą, ir kaukė šiurpą keliančią vilko dainą.

– Kas jam? – visai nusiminęs paklausė Ronokolas.

– Jis gedi tavo brolio, – atsiliepė pažįstamas Zelandonės balsas. – Kaip ir mes visi.

Visiems palengvėjo ją pamačius. Ji atvyko su Relona ir keliais kitais žmonėmis, tačiau pasiliko laukti atokiau, kai Ševonaro pora nuskubėjo

pas mirštantįjį. Relonos ašaros virto verksminga aimana, sielvartingu rypavimu. Prie jos prisijungė zelandonė su kupinu kančios dejavimu, paskui ir keli kiti žmonės. Vilkas kaukė kartu su visais. Galiausiai Ronokolas neištvėrė, pradėjo raudoti ir metėsi ant brolio kūno. Po akimirkos jiedu su Relona susikibę rankomis siūbavo, liejo savo skausmą.

Aila pagalvojo, kad tai į naudą abiem, taip apmalš skausmas ir pyktis. Ji žinojo, kad Ronokolui reikia išlieti sielvartą, ir Relona jam padėjo. Kai vilkas vėl užkaukė, ji prisijungė prie jo tokiu realistišku kauksmu, kad dauguma pagalvojo, jog kaukia kitas vilkas. Tada, didelei nuostabai visų budėjusiųjų prie mirusiojo pastogėje, iš tolumos pasigirdo dar vieno vilko kauksmas ir susiliejo su veriančia vilko sielvarto giesme.

Truputį padelsusi, donija padėjo Relonai atsistoti ir nuvedė ją ant kailių, kurie buvo patiesti ant žemės prie ugnies. Joharanas palydėjo mirusiojo brolį ant kailio kitapus laužo. Moteris sėdėjo ten siūbuodama pirmyn ir atgal, tyliai aimanavo, buvo viskam abejinga. Ronokolas tiesiog bukai spoksojo į laužą.

Trečiojo urvo zelandonis tyliai šnektelėjo su storule devintojo urvo donija ir netrukus grįžo su garuojančiais gėrimo puodeliais. Devintojo urvo zelandonė paėmė vieną puodelį ir paragino Reloną išgerti gėrimą. Moteris neprieštaravo, tarsi nė nesuprastų, ką daro. Gėrimo buvo pasiūlyta ir Ronokolui, kuris iš pradžių visiškai į jį nekreipė dėmesio, tačiau kelis kartus paragintas pagaliau išgėrė. Netrukus abu mirusiojo artimieji jau gulėjo ant kailių prie ugnies ir miegojo.

– Džiaugiuosi matydamas, kad ji nurimo, – tarė Joharanas. – Jis irgi.

– Jiems reikėjo išlieti sielvartą, – pastebėjo Aila.

– O dabar jiems reikia pailsėti, – pasakė Zelandonė. – Ir tau, Aila.

– Pirmiausia ko nors suvalgyk, – pasiūlė Proleva. Joharano pora atėjo su Relona, Zelandone ir dar keliais devintojo urvo žmonėmis. – Iškepėme bizonienos, ir trečiasis urvas atnešė kažko užvalgyti.

– Nesu alkana, – atsakė Aila.

– Tačiau turi būti pavargusi, – tarė Joharanas. – Nė akimirkai nuo jo nepasitraukei.

– Norėčiau, kad būčiau galėjusi daugiau jam padėti. Negalėjau sugalvoti nieko, kas jam padėtų, – tarė Aila ir prislėgta papurtė galvą.

– Tačiau padėjai, – pasakė vyresnis vyras, trečiojo urvo zelandonis. – Palengvinai jo skausmą. Niekas nebūtų padaręs daugiau, jis nebūtų tiek ištvėręs be tavo pagalbos. Nežinojau, kad šitaip naudojami kompresai. Palengvinti skausmus – taip, bet nuo vidinių sužeidimų? Nemanau, kad būčiau panašiai sugalvojęs. Bet, regis, tai padėjo.

– Taip. Tai buvo įžvalgus būdas jam padėti, – pasakė devintojo urvo zelandonė. – Ar esi anksčiau taip dariusi?

– Ne. Nebuvau tikra, kad padės, bet turėjau ką nors pabandyti, – atsakė Aila.

– Tau puikiai pavyko, – pasakė donija. – Tačiau dabar turi ko nors užvalgyti ir pailsėti.

– Nevalgysiu. Verčiau trumpam prigulsiu, – atsiliepė Aila. – Kur Jondalaras?

– Su Rušemaru, Solabanu ir kitais vyrais išėjo rinkti malkų. Keli nuėjo tik deglų palaikyti, tačiau Jondalaras norėjo užtikrinti, kad ugnies pakaktų visai nakčiai, o šiame slėnyje ne itin daug medžių. Jie netrukus turėtų grįžti. Tavo miego kailius Jondalaras padėjo štai ten, – parodė Joharanas.

Aila atsigulė. Manė, pailsės, kol grįš Jondalaras, tačiau užmigo vos sumerkusi akis. Kai kuro rinkėjai parėjo su malkomis, kone visi kiti miegojo. Vyrai sukrovė krūvą netoli laužo, tada nuėjo į savo miego vietas. Jondalaras pastebėjo nedidelį medinį dubenėlį, kurį Aila paprastai nešiodavosi ir naudojo nedideliam kiekiui vandens su karštais akmenimis kaitinti, kai prireikdavo ruošti vaistines arbatas. Taip pat ji sukonstravo savadarbį rėmą iš ragų, kad atremtų vandenmaišį tiesiai virš ugnies. Nors elnių pūslės sulaikė vandenį, jos truputį jį praleido, dėl to pūslė neužsidegdavo kaitinant vandenį virimui. Joharanas trumpam sustabdė brolį, norėjo su juo šnektelti.

– Jondalarai, noriu daugiau sužinoti apie tas iečių mėtykles. Mačiau, kaip tas bizonas krito nuo tavo ieties, o tu buvai toliau nei dauguma vyrų. Jei visi turėtume tokius ginklus, nereikėtų eiti taip arti žvėrių ir Ševonaras, ko gero, nebūtų buvęs sutryptas.

– Juk žinai, parodysiu visiems, kurie tik norės išmokti, tačiau reikės treniruotis, – atsakė Jondalaras.

– Kiek užtrukai tu? – teiravosi Joharanas.

– Iečių mėtyklę turiu jau kelerius metus, tačiau medžiojome su ja jau besibaigiant pirmajai vasarai, – atsakė Jondalaras. – Vis dėlto tik keliaudami namo įgudome taip gerai medžioti raiti. Vilkas irgi padeda.

– Vis dar sunku priprasti, kad gyvūnus galima naudoti kam nors kitam nei mėsai ir kailiui, – pasakė Joharanas. – Nepatikėčiau tuo, jei nebūčiau regėjęs savo akimis. Tačiau daugiausia noriu sužinoti apie iečių mėtyklę. Pasikalbėsime rytoj.

Broliai palinkėjo vienas kitam labos nakties, tada Jondalaras nuėjo prie miegančios Ailos ir atsigulė greta jos. Vilkas pakėlė galvą. Jondalaras laužo šviesoje stebėjo ramiai alsuojančią moterį, tada atsigręžė į vilką. „Džiaugiuosi, kad jis visada greta, budriai ją saugo“, – pagalvojo vyras, tada paglostė žvėrį ir palindo po kailiais. Jis apgailestavo ne tik dėl to, kad žuvo devintojo urvo narys, bet ir todėl, kad Ailai būdavo labai sunku, kai kas nors mirdavo, o ji niekuo negalėdavo padėti. Ji buvo gydytoja, tačiau ne visas žaidas pavyksta išgydyti.

Zelandonė visą rytą plušėjo, ruošė Ševonaro kūną gabenti namo, į devintąjį urvą. Daugumai žmonių buvo neramu esant šalia kūno, kurį ką tik paliko dvasia. Be to, šiose laidotuvėse teks atlikti daugiau nei įprasta ritualų. Blogas ženklas, jei kas nors žūva medžiojant. Jei medžiotojas išeina vienas ir žūva, akivaizdu, kad nelaimė tykojo būtent jo. Vis dėlto zelandonis ir tokiu atveju atlikdavo apvalymo apeigas, kad būtų išvengta bet kokio poveikio ateityje. Jei išeidavo du ar trys medžiotojai ir vienas jų žūdavo, žmonės vis dar tikėdavo, kad nesėkmė tykojo konkretaus asmens. Būdavo atliekama ceremonija kitiems kartu medžiojusiems bei žuvusiojo šeimos nariams apsaugoti. Tačiau jei žmogus žūdavo medžioklėje, kurioje dalyvavo net ne vienas urvas, o visa bendruomenė, tai būdavo rimta nesėkmė ir prireikdavo sudėtingesnių apeigų.

Zelandonė svarstė, ko galėtų prireikti piktai lemčiai numaldyti: galbūt draudimo medžioti bizonus likusį sezoną? Aila pamatė, kaip ji atsisėdo pailsėti prie laužo su puodeliu arbatos, įsitaisė ant krūvos kietai prikimštų demblių, kuriuos specialiai jai valkčiumi atgabeno Yhaha. Moteris retai sėsdavosi ant žemų pagalvėlių, nes kasmet vis kūningesnei jai būdavo sunku atsistoti.

Aila priėjo prie donijos.

– Zelandone, galiu su tavimi šnektelti?

– Taip, žinoma.

– Jei tu pernelyg užsiėmusi, tai gali palaukti. Tiesiog norėjau šio to paklausti, – tarė Aila.

– Dabar galiu skirti šiek tiek laiko, – atsakė Zelandonė. – Įsipilk puodelį arbatos ir sėskis prie manęs, – ji mostelėjo Ailai sėstis ant demblio.

– Norėjau pasiteirauti, ar tu žinojai daugiau būdų, kaip padėti Ševonarui? Ar yra koks būdas vidiniams sužalojimams gydyti? Kai gyvenau gentyje, vienas vyras buvo netyčia subadytas peiliu, o jo galiukas nulūžo viduje, tad Iza įpjovė ir jį išėmė. Vis dėlto nemanau, kad buvo galima įpjauti kūną ir išgydyti Ševonaro žaizdas, – tarė Aila.

Buvo akivaizdu, kaip labai svetimšalę nuliūdino tokia menka pagalba sužeistajam. Zelandonę sujaudino jos rūpestis – tokius dalykus junta geras mokinys.

– Nelabai kuo gali padėti tam, ant kurio užlipo suaugęs bizonas, Aila, – tarė Zelandonė. – Keletą gumbų ar patinimų galima prapjauti ir nuleisti kraują, o nedidelius daiktus, rakštis arba tokias atlūžusias skeveldras, kokią išpjovė tavo genties moteris, pašalinti. Vis dėlto ji pasielgė labai drąsiai. Pavojinga įpjauti kūną, juk dažnai taip sužeidi labiau nei sužalojimas, kurį stengiesi pagydyti. Esu kelis kartus pjovusi, tačiau tik tada, kai būdavau tikra, jog tai padės, ir niekas kitas negelbėjo.

– Taip ir man atrodė, – pasakė Aila.

– Taip pat būtina šį tą žinoti, kaip kūno viduje viskas atrodo. Yra daugybė panašumų tarp žmogaus ir gyvūnų kūnų vidaus. Aš neretai labai atidžiai mėsinėju gyvūnus, kad pamatyčiau, kaip organai atrodo ir kaip jie susiję. Nesunku pamatyti vamzdelius, kuriais teka kraujas iš širdies, ir sausgysles, kurios judina raumenis. Tie dalykai daugumos gyvūnų labai panašūs, tačiau kai kas skiriasi, pavyzdžiui, tauro skrandis skiriasi nuo arklio. Nemažai organų kitaip išdėstyti. Tai naudinga ir gana įdomu.

– Suprantu, kad tai tiesa, – atsiliepė Aila. – Sumedžiojau ir išmėsinėjau daug gyvūnų, ir tai tikrai padėjo suprasti žmogaus vidų. Neabejoju, Ševonarui buvo sulaužyti šonkauliai, jų skeveldros pradūrė jo... kvėpavimo maišelius.

– Plaučius.

– Plaučius ir, manau, kitus jo organus. Mamutojiškai sakyčiau: kepenis ir blužnį. Nežinau tų žodžių zelandoniškai. Jie smarkiai kraujuoja pažeisti. Ar supranti, apie kuriuos organus aš kalbu? – paklausė Aila.

– Taip, suprantu, – atsakė vyresnioji moteris.

– Kraujas neturėjo, kur išbėgti. Tikriausiai todėl pilvas pajuodo ir pasidarė toks kietas. Kraujas pildė jo vidų, kol kažkas pratrūko, – pasakojo jaunoji moteris.

– Apžiūrėjau jį, pritariu tau. Kraujas užpildė jo skrandį ir žarnas. Manau, trūko dalis žarnų, – pasakė donija.

– Žarnos – tai ilgi vamzdeliai, vedantys į išorę?

– Taip.

– Jondalaras išmokė mane to žodžio. Ševonarui jos irgi buvo pažeistos. Vis dėlto manau, kad jį numarino vidų užpildęs kraujas.

– Taip. Nedidelis kairės blauzdos kaulas buvo sulaužytas, ir dešinysis riešas, tačiau tie sužeidimai nebuvo mirtini, – pridūrė Zelandonė.

– Ne, todėl taip ir nesirūpinau tais lūžiais, tiesiog buvo smalsu, gal tu žinai dar ką nors, kaip buvo galima jam padėti, – tarė Aila, o jos nuoširdus veidas buvo kupinas rūpesčio.

– Tau kelia nerimą tai, kad negalėjai jo išgelbėti, tiesa?

Aila linktelėjo ir nuleido galvą.

– Tu padarei viską, ką galėjai, Aila. Kurią dieną visi vaikščiosime dvasių pasaulyje. Kai Doni mus pakviečia, jaunus ar senus, neturime pasirinkimo. Net zelandoniai nepakankamai apdovanoti, kad tai sustabdytų arba bent sužinotų, kada tai nutiks. Šita paslaptimi Doni su niekuo nesidalija. Ji leido bizono dvasiai pasiimti Ševonarą mainais už bizonus, kuriuos pasiėmėme mes. Tokių aukų ji kartais pareikalauja. Gal ji pajuto, kad metas priminti, jog jos dovanos nėra savaime suprantamos. Mes žudome jos kūrinius, kad išgyventume, tačiau privalome vertinti jos duotą gyvybės dovaną, kai paimame jos gyvūnų gyvybes. Didžioji Motina ne visada švelni, kartais jos pamokos sunkios.

– Taip. Šito man reikia mokytis. Nemanau, kad dvasių pasaulis – maloni vieta. Pamokos sunkios, bet vertingos, – pasakė Aila.

Zelandonė nieko neatsakė. Ji žinojo, kad žmonės dažnai kalba toliau, kad užpildytų spragą, jei ji iš karto neatsako, tad tylėdama kartais sužinodavo daugiau nei uždavinėdama klausimus. Netrukus Aila vėl prabilo.

– Prisimenu, kai Krebas man pasakė, kad mane pasirinko urvinio liūto dvasia, jis sakė, kad urvinis liūtas – stiprus totemas, teikiantis galingą apsaugą, tačiau su stipriais totemais sunku gyventi. Sakė, kad jei būsiu atidi, mano totemas man padės ir leis suprasti, kada priimti teisingą sprendimą. Dar jis sakė, jog prieš ką nors dovanodami totemai mus išbando, kad įsitikintų, jog esame jų verti. Krebas minėjo, kad urvinis liūtas manęs nebūtų išsirinkęs, jei nebūčiau jo verta, – tarė Aila. – Gal jis turėjo omeny, jei nepajėgčiau ištverti?

Doniją nustebino Ailos minčių gilumas. Ar tie žmonės, kuriuos ji vadina gentimi, tikrai pajėgūs tokioms įžvalgoms? Jei vietoj „urvinio liūto dvasia“ būtų sakyta „Didžioji Motina Žemė“, tokie žodžiai sklistų iš zelandonės lūpų.

Galiausiai toji, kuri buvo pirma, prabilo:

– Ševonarui niekuo nebuvo galima padėti, tik jo skausmą palengvinti, ir tu tai padarei. Naudoti šuteklį – įdomus sprendimas. Ar šito irgi išmokai iš savo genties moters?

– Ne, – papurtė galvą Aila. – Niekada anksčiau to nedariau. Tačiau jis taip kentėjo, o aš žinojau, kad šitaip sužalotam negaliu duoti nieko gerti. Galvojau pasitelkti dūmus. Kartais deginu tūbes, kurių dūmai palengvina kosulį, žinau augalų, kurie deginami pirtyse, tačiau bijojau, kad dūmai sukels kosulį, o esant pažeistiems kvėpavimo maišeliams nenorėjau to daryti. Tada pastebėjau mėlynę, nors manau, kad tai nebuvo paprastas sumušimas. Paskui ta mėlynė pasidarė beveik juoda. Žinojau, kad tam tikri augalai uždėti ant odos palengvina sumušimų skausmą. Lyg tyčia, jodama čionai nuo medžioklės aptvaro tokių mačiau. Todėl nuėjau ir iškasiau. Regis, truputį padėjo.

– Taip, manau, kad padėjo – pasakė donija. – Gal ir pati kada pabandysiu. Atrodo, tu turi įgimtą dovaną gydyti, Aila. Ir, man regis, ji verčia tave jaustis blogai. Visi mano pažįstami geri gydytojai visada nerimauja, kai ligonis prarandamas. Tačiau nieko daugiau nė aš nebūčiau padariusi. Motina nusprendė jį pasišaukti, ir niekas negali pasipriešinti jos valiai.

– Žinoma, tu teisi, Zelandone. Nemaniau, kad yra kokių vilčių, tačiau vis tiek norėjau paklausti. Žinau, kad daug turi padaryti, nenoriu daugiau gaišinti tavo laiko, – tarė Aila ir atsistojo. – Ačiū, kad atsakei į mano klausimus.

Zelandonė stebėjo besiruošiančią nueiti jauną moterį.

– Aila, – pašaukė ji. – Gal galėtum šį tą dėl manęs padaryti?

– Žinoma, bet ką, Zelandone, – atsakė ji.

– Kai grįšime į devintąjį urvą, ar iškasi man raudonosios ochros? Prie upės greta didelio akmens yra pylimas. Ar žinai, kur jis?

– Taip, mačiau ochros, kai mudu su Jondalaru ėjome plaukioti. Ji labai ryški, raudonesnė nei paprastai. Atnešiu.

– Kai grįšime, pamokysiu tave, kaip apvalyti rankas, ir duosiu specialų krepšį, – tarė Zelandonė.

14

Kitą dieną į devintąjį urvą grįžo rimtų ir liūdnų žmonių būrys. Medžioklė itin nusisekė, tačiau jos kaina buvo per didelė. Joharanas atidavė Ševonaro kūną Zelandonei, kad ji paruoštų jį laidotuvėms. Jis buvo neštas į tolimąjį pastogės galą, netoli tilto į Žemupį, kur bus rituališkai nuplautas ir aprengtas apeiginiais drabužiais. Tai turėjo padaryti Zelandonė su Relona, padedamos kitų moterų.

– Aila, – šūktelėjo Zelandonė link Martonos namelio einančiai moteriai. – Mums netrukus reikės raudonosios ochros, žadėjai jos atnešti.

– Tučtuojau nueisiu, – pažadėjo Aila.

– Eime su manimi. Duosiu tau specialų krepšį ir kuo kasti, – pasakė moteris. Zelandonė nusivedė ją į savo būstą ir palaikė užuolaidą, kad Aila galėtų įeiti. Anksčiau ji nebuvo buvusi donijos namuose, todėl susidomėjusi apsidairė. Kažkas čia priminė Izos židinį, galbūt daug džiūstančių lapų ir kitų augalų dalių, kabėjusių nuo virvelių, ištemptų per visą pagrindinę patalpą. Prie sienos pertvarų priekinėje dalyje buvo keletas miego pakylų, bet Aila neabejojo, kad stambioji šeimininkė miegojo ne čia. Pasirodė, jog yra dar dvi atskirtos patalpos. Dirstelėjusi pro angas ji pamatė, kad viena akivaizdžiai skirta virimui. Aila spėjo, kad kita turėtų būti miegamasis.

– Čia krepšys ir kirtiklis raudonai žemei rinkti, – tarė Zelandonė, duodama jai tvirtą talpyklą, nuo naudojimo paraudonavusią, ir į skliutą panašų kasimo įrankį su tvirta ragine rankena.

Aila iš Zelandonės namelio išėjo krepšiu ir kirtikliu nešina. Storulė išvirto su ja ir patraukė link pietinio pastogės galo. Vilkas buvo įsitaisęs

pamėgtoje poilsio vietelėje akmeninėje terasoje, iš kur galėjo stebėti visą urvą. Pamatęs Ailą tučtuojau prie jos pribėgo. Donija sustojo.

– Manau, būtų išmintinga laikyti vilką atokiau nuo Ševonaro kūno, – pasakė ji. – Dėl jo paties saugumo. Kol vyras saugiai nepalaidotas šventoje žemėje, jo gyvybės dvasia laisvai klajoja aplink ir yra labai sutrikusi. Žinau, kaip apsaugoti žmones, tačiau nenumanau, kaip apginti vilką, ir nerimauju, kad dėl Ševonaro veržlumo ji gali bandyti apsigyventi tame gyvūne. Mačiau pasiutusių vilkų, kuriems putos drimba iš nasrų. Spėju, jie bando kažką įveikti, tikriausiai kokią blogą ar paklaikusią dvasią. Tokio gyvulio įkandimas žudo kaip mirtini nuodai.

– Kai atnešiu raudonosios ochros, paieškosiu Folaros ir paprašysiu jį pasaugoti, – pažadėjo Aila.

Vilkui sekant iš paskos, Aila taku nusileido link tos vietos, kur juodu su Jondalaru anksčiau ėjo paplaukioti ir nusiprausti. Kone kupiną krepšį prikrovusi ochros, Aila ėmė kilti taku aukštyn. Ji pamatė su mama kalbančią Folarą ir perdavė jai Zelandonės prašymą. Mergina nudžiugo, kad galės būti su Vilku, nes nenorėjo dalyvauti ruošiant mirusiojo kūną laidotuvėms.

– Geriausia būtų jį laikyti Martonos namelyje. Jei norėsi išeiti, turiu specialią virvę, kurią galima užnerti jam ant kaklo taip, kad nepasismaugtų. Vilkas ne itin ją mėgsta, bet ištveria. Einam kartu, parodysiu, kaip jį pririšti, – pasakė Aila.

Paskui ji nuėjo į tolimąjį atbrailos galą, atidavė ochrą Zelandonei ir liko padėti apvalyti bei aprengti Ševonaro kūną. Netrukus padėti atėjo ir Jondalaro motina – anksčiau ji ne vieną kartą buvo tai dariusi – ir papasakojo Ailai, kad Folara pasikvietė į namelį keletą jaunų žmonių. Vilkas atrodo visai patenkintas.

Ailą domino drabužiai, kuriais moterys rengė žuvusį medžiotoją, nors tuo metu apie savo susidomėjimą ji nenorėjo užsiminti. Tai buvo laisva, minkšta tunika, pasiūta iš skirtingų žvėrių kailių ir įvairiomis spalvomis bei atspalviais nudažytų odų, kurios buvo susiūtos painiu raštu, dar paryškintu karoliukais, kriauklelėmis ir kutais. Tunika laisvai krito ir ties klubais buvo sujuosiama spalvinga austine juosta. Kelnės, nors mažiau puoštos, tiko prie tunikos, kaip ir apavas iki blauzdų, kuris viršuje buvo

puoštas kailiu ir kutais. Aplink kaklą mirusiajam buvo užrištas vėrinys iš meniškai suderintų kriauklelių, karoliukų, įvairių gyvūnų dantų ir raižytos mamuto ilties.

Aprengtas kūnas buvo paguldytas ant kalkakmenio bloko patiesto didelio, lankstaus antklodės dydžio tam tikru raštu supintų žolių kilimėlio, kuris buvo nuspalvintas raudonąja ochra. Jo galuose buvo pernertos ilgos virvės, kurias, kaip Ailai paaiškino Martona, galima sutraukti taip, kad kilimėlis apgaubtų kūną. Tada virvių galai bus apvynioti aplink „kokoną" ir surišti. Po kilimėliu buvo tvirtas tinklas iš lanksčių virvių, kuris įdubs tarp baslių kaip hamakas, kad kūną būtų galima nunešti į šventą žemę ir paguldyti į kapą.

Ševonaras buvo iečių dirbėjas, tad jo įrankiai, skirti ietims daryti, buvo paguldyti greta jo kartu su keliomis baigtomis ietimis ir dalimis tų, kurias jis dar tik darė: mediniais kotais, mamutų kaulų ir titnago antgaliais. Be to, buvo įdėta sausgyslių, virvių ir klijų detalėms sutvirtinti. Sausgyslės ir virvės buvo naudojamos antgaliams prie kotų tvirtinti ir trumpesnėms medžio atkarpoms surišti, kad ietis būtų ilgesnė, o paskui jungtis dar būdavo sutvirtinama dervingu degutu arba klijais.

Atnešusi iš savo namelio žuvusiojo daiktus, Relona sielvartingai raudojo dėdama mėgstamiausią Ševonaro kotų tiesintuvą taip, kad jis lengvai jį pasiektų. Įrankis buvo pagamintas iš tauriojo elnio rago kamieninės dalies: nuo prie kaktos esančios šerdies iki pirmosios atšakos. Nupjovus atšakas plačiajame gale, kur ragas pradeda šakotis, buvo išgręžta nemaža skylė. Aila matė, kad šitas įrankis panašus į Tonolano tiesintuvą, kurį parsigabeno jo brolis Jondalaras.

Ant įrankio buvo išraižyti gyvūnų atvaizdai, įskaitant stilizuotas kalnų avis dideliais ragais, bei įvairūs simboliai. Aila prisiminė Jondalarą sakius, jog tokie atvaizdai koto tiesintuvui suteikia galios, kad juo padaryta ietis skrietų tiesiai ir taikliai, kad ietį pritrauktų prie gyvūno, į kurį taikoma, o grobis liktų švarus. Taip pat raižiniai buvo malonūs akiai, o gražūs daiktai visada vertinami.

Kol prižiūrint Zelandonei buvo ruošiamas Ševonaro kūnas, Joharano vadovaujami žmonės rentė laikiną pastogę. Stogą turėjo atstoti iš žolių supinta perdanga, paremta basliais. Šitas stogelis buvo iškeltas virš

paruošto kūno, tada atneštos greitomis padarytos kilnojamosios pertvaros – sienos. Zelandonė įėjo į pastogę atlikti ritualų, kad laisvai klajojanti dvasia laikytųsi netoli kūno, geriausia – pastogės viduje.

Baigus apeigas, visi, kurie lietė, tvarkė ar dirbo netoli vyro, kurio gyvybinės jėgos paliko kūną, patys turėjo rituališkai apsivalyti. Tam buvo naudojamas vanduo, geriausiai tiko tekantis. Visiems reikėjo, nesvarbu, nuogiems ar apsirengusiems, visiškai panirti į upę.

Žmonės taku nusileido prie Upės, žemiau akmenų pastogės. Zelandonė pažadino Didžiąją Motiną, paskui moterys paėjėjo prieš srovę, vyrai – pasroviui. Visos moterys nusirengė, tačiau keletas vyrų įšoko į vandenį su visais drabužiais.

Jondalaras padėjo statyti laidojimo pastogę. Jam kartu su kitais, rentusiais namelį aplink negyvėlį, taip pat reikėjo apsivalyti upėje.

Grįžus į pastogę Proleva pasirūpino, kad talkininkams būtų paruošta užkąsti. Martona atsisėdo su Jondalaru ir Aila, o Zelandonė, sielvartaujančią našlę palikusi su šeima, taip pat prisėdo prie jų, prisijungė ir Vilomaras. Šių žmonių draugijoje Aila jautėsi itin jaukiai, tad pagalvojo, kad pasitaikė puiki proga pasiteirauti apie drabužius, kuriais buvo aprengtas Ševonaras.

– Ar visi mirusieji aprengiami tokiais ypatingais drabužiais? – pasiteiravo ji. – Reikėjo įdėti daug darbo, kad pasiūtum tokį kaip Ševonaro apdarą.

– Dauguma žmonių ypatingoms progoms arba prisistatydami nori vilkėti geriausius savo drabužius. Štai kodėl turime apeiginius drabužius. Žmonės nori būti atpažinti arba padaryti gerą įspūdį. Kadangi niekas nežino, ko tikėtis, atsidūrus kitame pasaulyje, stengiamasi pasirodyti tinkamai. Norima, kad visi, kad ir ką ten sutiktum, žinotų, kas šitas žmogus, – atsakė Martona.

– Nemaniau, kad drabužiai keliauja į kitą pasaulį, – nustebo Aila. – Maniau, tik dvasia keliauja, o kūnas pasilieka čia. Argi ne?

– Kūnas grįžta į Didžiosios Motinos Žemės įsčias, – atsakė Zelandonė. – Gyvybės dvasia, elanas, grįžta į Motinos dvasią kitame pasaulyje. Bet dvasinę formą turi viskas: akmenys, medžiai, maistas, kurį valgome, netgi drabužiai, kuriuos vilkime. Žmogaus elanas nenori grįžti nuogas ar

tuščiomis rankomis. Štai kodėl Ševonaras vilki apeiginius drabužius, gabenasi savo amato įrankius ir medžioklės ginklus. Taip pat jam bus įdėta maisto.

Aila linktelėjo. Ji pasmeigė gana didelį gabalą mėsos, sukando vieną galą dantimis, laikydama kitą galą peiliu atpjovė kąsnį prie burnos, o kas liko, padėjo į mentikaulio lėkštę. Kurį laiką kramtė, kažką mintydama, paskui nurijo ir vėl prabilo:

– Ševonaro drabužiai gražūs: tokia daugybė mažų skiaučių susiūta taip, kad sudarytų raštą, – tarė ji. – Gyvūnai ir raštas: atrodytų, jie kažką pasakoja.

– Tam tikra prasme, taip, – nusišypsojo Vilomaras. – Šitaip žmonės atpažįstami, skiriasi vienas nuo kito. Kiekviena apeiginių drabužių smulkmena ką nors reiškia. Juose turi atsispindėti žmogaus Elandonas bei jo poros ir, žinoma, zelandoniečių abelanai.

Aila atrodė suglumusi.

– Nesuprantu šitų žodžių. Kas yra elanas? Ar zelandoniečių abelanas? – pasiteiravo ji.

Visi nustebę sužiuro į Ailą. Žodžiai jiems atrodė tokie įprasti, o atvykėlė taip laisvai kalbėjo zelandoniškai, jog buvo sunku patikėti, kad ji jų nežino.

Jondalaras susikrimto.

– Tikriausiai šių žodžių nė karto neprireikė, – tarė jis. – Kai radai mane, Aila, vilkėjau šaramudojiškais drabužiais, o šaramudojai, norėdami perduoti, kas yra žmogus, pasitelkia kiek kitokius būdus. Mamutojai turi kažką panašaus, bet vis tiek jų būdai skiriasi. Zelandoniečių abelanas yra... na, tai tarsi tatuiruotės prie Zelandonės ir Martonos smilkinių, – bandė paaiškinti vyras.

Aila dirstelėjo į Martoną, paskui į Zelandonę. Ji žinojo, kad visi zelandoniai ir vadai turi puošnias tatuiruotes iš skirtingų spalvų trikampių ir keturkampių, kartais pagražintas pridėtinėmis linijomis ir užraitais, tačiau taip ir neteko girdėti to ženklo pavadinimo.

– Galbūt aš galėčiau paaiškinti tų žodžių reikšmę, – pasisiūlė Zelandonė.

Jondalarui akivaizdžiai palengvėjo.

– Manau, derėtų pradėti nuo „elano". Ar žinai tą žodį?

– Girdėjau, kaip šiandien jį pavartojai, – atsakė Aila. – Man regis, jis reiškia kažką panašaus į dvasią ar gyvybinę jėgą.

– Bet anksčiau šio žodžio nesimokei? – piktai nudelbdama Jondalarą pasitikslino Zelandonė.

– Jondalaras visada sakydavo „dvasia". Ar tai blogai? – nustebo Aila.

– Ne, tai nėra blogai. Manau, mes labiau linkę vartoti „elanas", kai kalbame apie mirtį arba gimimą, nes mirtis reiškia elano pabaigą, o gimimas – pradžią, – paaiškino donija. – Kai vaikas gimsta, kai į pasaulį ateina naujas žmogus, jis pripildomas elano, gyvybinės jėgos, – kalbėjo ji. – Kai vaikui duodamas vardas, zelandonis sukuria ženklą, kuris yra tos dvasios, to naujo asmens simbolis. Ženklą nupiešia arba išraižo ant kokio nors daikto – akmens, kaulo, medžio gabalo. Tas ženklas vadinamas „abelanu". Kiekvienas abelanas yra kitoks ir naudojamas konkrečiam asmeniui apibūdinti. Tai gali būti iš linijų, formų ar taškų sudarytas raštas arba supaprastintas gyvūno atvaizdas, kad ir kas ateitų į galvą zelandoniui giliai mąstant apie kūdikį.

– Šitaip darydavo ir Krebas, šamanas: giliai apmąstydavo, kad nuspręstų, koks yra naujagimio totemas! – nustebo Aila.

– Kalbi apie genties vyrą, kuris buvo... jūsų genties zelandonis? – pasitikslino donija.

– Taip! – linktelėjo Aila.

– Man reikės apie tai pagalvoti, – tarstelėjo storulė, apstulbusi labiau, nei norėjo parodyti. – Taigi, zelandonis apmąsto, paskui nusprendžia, koks turi būti ženklas. Daiktas su ženklu, tas simbolis, yra elandonas. Zelandonė duoda jį kūdikio motinai, kad saugotų, kol vaikas užaugs. Vaikams užaugus, per pilnametystės apeigas motinos atiduoda jiems elandonus.

– Tas simbolis, elandonas, nėra tiesiog medžiaginis daiktas su išpieštu ar įrėžtu raštu. Jame gali slypėti elanas – kiekvieno urvo nario gyvybinė jėga, dvasia, esmė, panašiai kaip doni talpina savyje Motinos dvasią. Elandonas turi daugiau galios nei bet kuris kitas asmeninis daiktas. Jis toks galingas, kad blogose rankose gali būti panaudotas prieš asmenį, prišaukiant baisiausių vargų ir nelaimių. Todėl motinos laiko vaikų elando-

nus joms vienoms, na, gal dar kartais jų motinoms ir poroms žinomoje vietoje.

Staiga Aila suvokė, kad ji bus atsakinga už vaiko, kurį nešioja, elandoną.

Zelandonė paaiškino, kad pilnametystės sulaukęs žmogus paslepia savo elandoną tik jam vienam žinomoje vietoje, dažnai gana toli nuo namų. Tačiau kaip pakaitalas paimamas ir zelandoniui atiduodamas koks nors nepavojingas daiktas, pavyzdžiui, akmuo. Įprasta, kad tas, kuris tarnauja, padeda jį į plyšį šventos uolos sienoje ar urve kaip auką Didžiajai Motinai. Nors paaukotas daiktas atrodo nereikšmingas, jo prasmė kur kas svarbesnė. Tikima, kad Doni nuo pakaitalo gali atsekti iki pradinio simbolio, o nuo jo – iki asmens, kuriam jis priklauso, nors niekas, net Zelandonis, nežino, kur elandonas paslėptas.

Vilomaras taktiškai pridūrė, kad zelandoniai apskritai labai gerbiami ir laikomi patikimais bei geranoriškais.

– Tie, kurie tarnauja, yra labai galingi, – tęsė jis. – Daugumai žmonių baimė siejasi su pagarba, o kiekvienas atskiras zelandonis yra tik žmogus. Žinomi atvejai, kai donijas netinkamai panaudojo savo žinias ir gebėjimus. Kartais žmonės baiminasi, kad, atsiradus progai, vienas iš jų ims ir susigundys panaudoti tokį galingą daiktą kaip elandonas prieš žmogų, kurio nemėgsta, arba kad pamokytų kokį nedorėlį. Pats nežinau tokių nutikimų, tačiau žmonės linkę pagražinti pasakojimus.

– Jei kas nors atsitinka elandonui, žmogus gali susirgti ar netgi žūti. Paseksiu tau senolių legendą, – įsiterpė Martona. – Pasakojama, jog seniai seniai šeimos buvo pratusios laikyti savo simbolius kartu, toje pačioje vietoje. Kartais netgi visas urvas sudėdavo juos į vieną vietą. Vienas urvas sudėjo visus savo simbolius į ypatingą nedidelį urvą kalvos šlaite netoli savo pastogės. Tai buvo tokia šventa vieta, kad niekas nedrįso ten lįsti. Tačiau vieną drėgną pavasarį šlaitu nuslinkusi nuošliauža sunaikino urvą ir visa, kas buvo jame. Žmonės pradėjo kaltinti vieni kitus ir liovėsi bendradarbiauti. Kai jie nustojo vienas kitam padėti, gyventi pasidarė labai sudėtinga. Žmonės išsibarstė, ir urvas išnyko. Taip žmonės suprato, kad pažeidus visus elandonus, net jei juos išjudina ar sunaikina gamtos jėgos – vanduo, vėjas ar žemės judesiai, urvui kyla didžiulė grėsmė. Štai kodėl kiekvienas žmogus pats turi paslėpti savo simbolį.

– Nieko tokio, jei kartu sudedi pakaitinius akmenis, – pridūrė Zelandonė. – Motina juos vertina ir pagal juos gali atsekti žmogų, tačiau jie yra tik niekučiai, netikri elandonai.

Aila apsidžiaugė išgirdusi legendą. Ji vis girdėjo žmones kalbant apie senolių legendas, tačiau nesuvokė, jog tai yra pasakojimai, skirti tam, kad žmonės suprastų dalykus, kuriuos jiems reikia žinoti. Legenda Ailai priminė istorijas, kurias ilgomis žiemomis Bruno genčiai pasakodavo Darvas.

Donija kalbėjo toliau:

– Abelanas yra simbolis – ženklas arba raštas, su kuriuo visada siejama gyvybės jėga. Jis naudojamas konkrečiai įvardyti arba apibūdinti tam tikrą asmenį arba grupę. Zelandoniečių abelanas apibūdina mus visus ir yra pats reikšmingiausias. Tai ženklas, sudarytas iš stačiakampių ir trikampių, dažnai su pakeitimais ir pagražinimais. Jie gali būti skirtingų spalvų, pagaminti iš skirtingų medžiagų, netgi skirtis stačiakampių skaičius, tačiau bus išlaikyta pagrindinė forma. Dalis šios tatuiruotės yra zelandoniečių abelanas, – tarė ji, rodydama į ženklą ties savo smilkiniu. Aila pastebėjo tris eiles po tris stačiakampius.

– Visiems, kurie mato šį ženklą, stačiakampiai byloja, kad mano žmonės yra zelandoniečiai. Kadangi galima suskaičiuoti juos devynis, mane atpažįsta kaip devintojo urvo narę. Žinoma, šioje tatuiruotėje yra daugiau reikšmių, – tęsė ji. – Ji apibūdina mane kaip zelandonę, be to, nurodo, kad kiti zelandoniai laiko mane pirmąja tarp tų, kurie tarnauja Didžiajai Motinai Žemei. Nors nebėra toks reikšmingas, šioje tatuiruotėje atsispindi ir mano asmeninis abelanas. Pamatysi, kad Martonos tatuiruotė skiriasi nuo maniškės, nors jos dalis yra tokia pati.

Aila atsisukusi atidžiai apžiūrėjo buvusios vadės tatuiruotę. Martona pakreipė galvą, kad piešinys būtų geriau matyti.

– Štai devyni stačiakampiai, – tarė Aila, – tačiau ženklas yra kitoje kaktos pusėje. Yra kitokių simbolių, daugiau lenktų linijų. Dabar, kai įsižiūrėjau, viena linija primena arklio kontūrus nuo sprando palei nugarą iki užpakalinių kojų.

– Taip, – patvirtino Martona. – Įgudęs tatuiruočių meistras perprato mano abelano esmę. Nors labiau pritaikyta, kad tiktų prie bendro rašto,

linija labai panaši į ženklą ant mano elandono. Čia iš tikrųjų pavaizduotas arklys, tik supaprastintas.

– Tatuiruotės tau gali papasakoti apie kiekvieną iš mūsų, – tarė Zelandonė. – Gali suprasti, kad aš tarnauju Motinai, iš to, kad manasis ženklas yra kairėje. Martona yra, tiksliau, buvo urvo vadė, tad jos tatuiruotė dešinėje kaktos pusėje. Kad mes abi zelandonietės, atpažįsti iš stačiakampių, o jų skaičius sako, kad mes iš devintojo urvo.

– Lyg ir pamenu, kad Manvelaro tatuiruotėje buvo pavaizduoti trys stačiakampiai, tačiau nepamenu, ar galėčiau suskaičiuoti jų net keturiolika ant Bramevalio kaktos, – tarė Aila.

– Ne, nesuskaičiuotum, – patvirtino Zelandonė. – Urvai ne visada nurodomi keturkampių skaičiumi, tačiau kiekvienam urvo žmogui vienodai. Bramevalio tatuiruotėje yra keturiolika tam tikra forma išdėstytų taškų.

– Ne visi turi tatuiruotes, – pastebėjo Aila. – Vilomaras turi nedidukę kaktos viduryje, tačiau Jondalaras visai neturi.

– Tik vadovai turi tatuiruotes ant kaktų, – atsakė Jondalaras. – Zelandonė yra dvasinė vadovė, motina buvo urvo vadė. Vilomaras yra mainų meistras. Tai svarbus darbas, dažnai klausiame jo patarimo, todėl jis laikomas vadovu.

– Nors dauguma žmonių, pavyzdžiui, kaip Ševonaras, linkę savo apdaru rodyti, kas jie yra, kai kurie turi tatuiruotes kitose kūno vietose: ant skruostų, smakrų, netgi rankų, paprastai tokiose, kurių nedengia drabužiai. Neprasminga piešti atpažinimo ženklą ten, kur jo niekas nemato. Tatuiruotės dažniausiai rodo tai, už ką žmogus nori būti pripažintas. Paprastai tai būna asmeninis pasiekimas, ne giminystės ryšiai, – pasakė Martona.

– Mamutojų mamutos – jų zelandoniai – turi tatuiruotes ant skruostų, tačiau jose nematyti stačiakampių. Jie piešia ševronus, – papasakojo Aila. – Pradedama nuo rombo formos, tai tarsi stačiakampis, bet pasuktas, kad smaigaliai žiūrėtų aukštyn ir žemyn, arba jo pusės, trikampio, – jie ypač mėgsta žemyn nukreiptus trikampius. Paskui kartoja tą smailią formą taip, kad vienas smaigalys tarsi apgaubtų kitą. Kartais trikampiai sujungiami, kad išeitų zigzagai. Visi tie simboliai taip pat turi reikšmes.

Žiemą prieš man išeinant, Mamuta dar tik buvo pradėjęs mane to mokyti.

Zelandonė su Martona susižvalgė ir linktelėjo viena kitai. Donija jau šnekėjosi su buvusia vade apie Ailos gebėjimus ir svarstė, ar jai nederėtų susisieti su zelandoniais. Abi sutarė, kad taip būtų geriau ir Ailai, ir visiems kitiems.

– Ant Ševonaro tunikos yra jo ženklas – jo abelanas ir zelandoniečių abelanas, – pasakė Aila, tarsi atmintinai išmokusi pamoką.

– Taip. Jį atpažins visi, įskaitant Doni. Didžioji Motina Žemė žinos, kad jis yra vienas iš jos vaikų, kuris gyvena pietvakarinėje šios teritorijos dalyje, – paaiškino Zelandonė. – Tačiau jo ženklas – tik dalis Ševonaro apeiginio drabužio. Visas apdaras turi reikšmę, įskaitant vėrinį. Puošybos raštuose, be zelandoniečių abelano, dar yra devyni keturkampiai, kurie nusako urvą. Kiti simboliai apibrėžia jo kilmę, nurodo moterį, su kuria jis susijungęs, pavaizduoti prie jo židinio gimusių vaikų abelanai. Tačiau abelanas yra asmeniškiausias ir galingiausias elementas. Jo apeiginis kostiumas, kuris šiuo atveju tapo laidotuvių drabužiu, yra, galima sakyti, jo vardų ir ryšių išvardijimas.

– Ševonaro apeiginis drabužis itin gražus, – įsiterpė Martona. – Jį sukūrė senasis raštų kūrėjas, kuris dabar jau miręs. Jis buvo labai šaunus.

Aila pastebėjo, kad zelandoniečių drabužiai labai įdomūs, kai kurie jų tikrai gražūs, ypač Martonos daiktai, tačiau neturėjo supratimo, kokios sudėtingos su jais siejamos reikšmės. Kai kurie daiktai jai atrodė per daug puošnūs. Iš moters, gentyje jai atstojusios motiną, ji išmoko vertinti grynas gaminamų daiktų formas ir jų naudingumą. Kartais ji kaitaliojo krepšių pynimo raštus arba skaptuodama ir glotnindama smėliu medinį dubenėlį ar puodelį išryškindavo medžio faktūrą, tačiau niekada nepridėdavo puošmenų.

Dabar Aila pradėjo suprasti, kad šių žmonių drabužiai ir papuošalai, kaip ir jų veido tatuiruotės, juos apibūdina ir įvardija. Kad ir kaip gausiai išpuoštas, Ševonaro kostiumas buvo iš tų, kur justi pusiausvyra, raštas malonus akiai. Tačiau ji nustebo Martonai pasakius, kad tą raštą sukūrė senas žmogus.

– Ševonaro drabužiams pasiūti reikėjo daug darbo. Kam senam žmogui gaišti tiek laiko kuriant drabužius? – pasiteiravo ji.

Jondalaras nusišypsojo.

– Todėl, kad to senio toks amatas – kurti apeiginius ir laidotuvių drabužius. Tai ir daro drabužių kūrėjai.

– Senolis nesiuvo Ševonaro apeiginių drabužių, jis tik sugalvojo, kaip jie turi atrodyti, – paaiškino Martona. – Puošmenose slypi begalė potekščių. Reikia ypatingų įgūdžių ir menininko akies, kad, viską sudėjus į viena, drabužis atrodytų dailiai. Tas meistras mokėjo viską tinkamai suderinti. Su juo daugelį metų kartu dirbo keletas žmonių, ir toji grupė buvo labai žinoma. Dabar viena iš moterų kuria drabužius, tačiau ji toli gražu ne tokia įgudusi.

– Kodėl tas senolis kūrė drabužį Ševonarui? – nesuprato Aila.

– Jie įvykdė mainus, – atsakė Jondalaras.

Aila suraukė kaktą. Buvo akivaizdu, kad ji nevisiškai supranta.

– Maniau, žmonės mainosi su kitomis stovyklomis ar urvais. Nežinojau, kad mainomasi tarp žmonių tame pačiame urve.

– Kodėl gi ne? – nustebo Vilomaras. – Ševonaras buvo puikus iečių dirbėjas. Jis garsėjo savo ietimis, tačiau nemokėjo visų reikiamų elementų ir simbolių sudėti į savo apeiginį drabužį taip, kad pačiam patiktų. Todėl jis dvidešimt geriausių savo iečių išmainė į šitą apdarą ir labai jį vertino.

– Tai vienas paskutinių senojo meistro kūrinių, – pasakė Martona. – Kai akys nebeleido užsiimti amatu, jis po vieną mainė Ševonaro ietis į kitus jam reikalingus daiktus, tačiau geriausią pasiliko. Jo kaulai dabar ilsisi šventoje žemėje, o tą ietį jis pasiėmė į dvasių pasaulį. Ant ginklo puikavosi ir jo, ir Ševonaro abelanai.

– Jei būna ypač patenkintas savo rankų darbu, – ėmė aiškinti Jondalaras, – kartu su abelanu asmens, kuriam daiktas skirtas, į puošybos raštą iečių dirbėjas kartais įterpia, išraižo arba nupiešia ir savo simbolį.

Jau medžioklėje Aila suprato, kad ženklai ant iečių labai svarbūs. Ji sužinojo, kad ant kiekvienos ieties yra jos savininko ženklas, kad nebūtų abejonių, nuo kieno rankos krito konkretus gyvūnas. Ji nežinojo, kad tas ženklas vadinasi „abelanu“ ir zelandoniečiams yra toks svarbus. Aila matė dėl tų ženklų išsisprendus vieną ginčą. Dvi ietys buvo susmigusios į tą patį gyvūną, tačiau tik viena buvo pataikiusi į gyvybiškai svarbius organus.

Nors ant abiejų iečių buvo savininkų ženklai, ji girdėjo medžiotojus kalbant apie iečių dirbėjus. Atrodė, jie visada žino, kas kurią ietį padarė, ar ant jos būdavo, ar ne ženklas to, kuris ją gamino. Gamintoją išdavė ieties pobūdis ir puošmenos.

– Koks yra tavo abelanas, Jondalarai? – pasiteiravo ji.

– Nieko ypatinga, tiesiog ženklas. Atrodo štai kaip, – Jondalaras sulygino sausos žemės plotelį, pirštu nubrėžė liniją, tada kitą, kuri prasidėjo lygiagrečiai pirmajai, tačiau gale jos susijungė smaigaliu. Prie dviejų linijų ties smailiu galu jungėsi neilgas brūkšnelis. – Visada maniau, kad mano gimimo dieną zelandonei nesisekė galvoti, – atsakė jis ir dirstelėjęs į Pirmąją nusišypsojo. – O gal čia šermuonėlio uodega, balta su juodu galiuku? Man visada patiko tų mažų padarėlių uodegos. Kaip manai, ar mano abelanas gali būti šermuonėlis?

– Na, tavo totemas yra urvinis liūtas, – tarė Aila, – visai kaip mano. Manau, tavo abelanas gali būti kas tik nori. Kodėl ne šermuonėlis? Tie nirtūs maži plėšrūnai žiemą tikrai labai dailūs, visai balti, išskyrus juodas akutes ir juodus uodegų galiukus. Nors, tiesą sakant, rudi vasariniai jų kailiukai taip pat neblogi, – ji akimirką pagalvojo, tada paklausė: – O koks yra Ševonaro abelanas?

– Mačiau vieną jo ietį netoli jo poilsio vietos, – tarė Jondalaras. – Tuojau atnešiu.

Jis greitai atnešė ietį ir parodė Ailai simbolinį Ševonaro ženklą. Tai buvo stilizuota muflono – kalnų avies dideliais riestais ragais – figūra.

– Šitą pasiimsiu, – pasakė Zelandonė. – Mums reikės padaryti jo abelano kopiją.

– Kam reikia kopijos? – paklausė Aila.

– Tas pats simbolis, kuris ženklina jo ietis, drabužius ir kitą mantą, pažymės ir jo kapo gairę, – paaiškino Jondalaras.

Grįždama link namelių, Aila galvojo apie pokalbį ir padarė kelias išvadas. Nors daiktas su simboliu, elandonas, yra paslėptas, pats simbolis, tiksliau, jo ženklas abelanas, kuris yra nupieštas ant kokio daikto, žinomas ne tik žmogui, kurį simbolizuoja, bet ir visiems kitiems. Jis tikrai turi kokių galių, ypač tam, kam priklauso, tačiau piktam tuo nepasinaudosi. Tai pernelyg gerai žinoma. Tikroji galia kyla iš to, kas nežinoma.

Kitą rytą Joharanas pabeldė į stulpą prie Martonos namelio angos. Jondalaras atitraukė užuolaidą ir nustebo pamatęs brolį.

– Argi šįryt neisi į susirinkimą? – pasiteiravo jis.

– Žinoma, eisiu, tačiau pirma noriu šnektelti su tavimi ir Aila, – atsakė Joharanas.

– Tada užeik, – pakvietė Jondalaras.

Joharanas žengė vidun ir nuleido sunkią užuolaidą. Išėję iš savo miegamojo jį šiltai pasveikino Martona su Vilomaru. Aila į Vilkui skirtą medinį dubenėlį krovė pusryčių likučius. Ji pakėlė akis ir nusišypsojo.

– Joharanas sakė, kad nori su mumis šnektelti, – žiūrėdamas į Ailą pasakė Jondalaras.

– Ilgai netruksiu. Vis galvoju apie jūsiškes iečių mėtykles, tuos ginklus. Jei daugiau mūsiškių būtų galėję sviesti ietį iš taip toli kaip tu, Jondalarai, gal būtų pavykę sustabdyti tą bizoną jam dar nesutrypus Ševonaro. Jau per vėlu tam žmogui padėti, tačiau vis dėlto norėčiau, kad kiti medžiotojai turėtų tokį apsisaugojimo būdą. Ar jūs galėsite parodyti kitiems, kaip pasidaryti tokį ginklą ir kaip juo naudotis?

Jondalaras nusišypsojo.

– Žinoma, galėsime. Šito visą laiką troškau. Vos galiu sulaukti, kol visiems parodysiu, kaip tos mėtyklės veikia.

Visi Martonos namelio gyventojai, išskyrus Folarą, su Joharanu patraukė į susirinkimo vietą pietiniame didžiosios pastogės pakraštyje. Kai atėjo, jau buvo susirinkę nemažai žmonių. Buvo nusiųsti pasiuntiniai pakviesti visų medžioklėje dalyvavusių urvų zelandonių, kad jie susitiktų ir susitartų dėl laidojimo apeigų. Be devintojo urvo dvasinės vadovės, dalyvavo keturioliktojo, vienuoliktojo, trečiojo, antrojo ir septintojo urvų zelandoniai. Atėjo dauguma tų, kuriuos žmonės buvo išrinkę jiems vadovauti, bei vienas kitas smalsuolis.

– Bizono dvasia mainais pareikalavo vieno iš mūsų, – pasakė didžioji donija. – Tai auka, kurią privalome atiduoti, – ji nužvelgė į žmones, kurie pritariamai linksėjo.

Šios moters vadovavimas labiausiai pasireikšdavo jai esant greta kitų zelandonių. Tada būdavo akivaizdu, kad ji yra pirmoji iš tų, kurie tarnauja Motinai. Susirinkimui tęsiantis, poros zelandonių nuomonės išsiskyrė dėl

smulkmenos, ir Pirmoji leido ginčui rutuliotis sava vaga. Joharano mintys nuo Ševonaro laidotuvių nuklydo į tai, kur statyti mokomuosius taikinius. Pasikalbėjęs su Aila bei Jondalaru, Joharanas nusprendė skatinti medžiotojus dirbintis iečių mėtykles ir pradėti treniruotis dar prieš išeinant į vasaros susirinkimą. Jis norėjo, kad jie kuo greičiau įgustų valdyti naująjį Jondalaro ginklą. Tik ne šiandien. Vadas žinojo, kad šiandien ginklai nebus naudojami. Šiandien Ševonaro dvasia, jo elanas, bus palydėtas į kitą pasaulį.

Zelandonės mintys taip pat klaidžiojo kitur, tik atrodė, kad ji rimtai svarsto siūlomus požiūrius. Nuo tada, kai jai buvo įteiktas akmuo vaivorykštiniu paviršiumi nuo Tonolano kapo toli rytuose, donija galvojo apie Jondalaro jaunesnįjį brolį, tik laukė tinkamo meto.

Ji suprato, kad į apeigas teks įtraukti ir Jondalarą su Aila. Užmegzti kontaktą su kitu pasauliu buvo pakankamai baisu bet kokiomis aplinkybėmis, ypač tiems, kurie nebuvo išmokyti, nors kartais tai būdavo pavojinga ir žinantiesiems, ko tikėtis. Saugiau, kai per ceremoniją supa daug žmonių, galinčių paremti ir padėti tiems, kurie sieks tiesioginio kontakto su dvasių pasauliu.

Kadangi žmogus žuvo medžioklėje, kurioje dalyvavo dauguma netoliese esančių urvų, Ševonaro laidotuvių apeigos turėjo būti labai svarbios: jomis reiks paliesti ir apsaugoti visą bendruomenę. Zelandonei toptelėjo, jog tai gali būti tinkama proga pamėginti prasiskverbti giliau į dvasių pasaulį ir paieškoti Tonolano gyvybinės jėgos. Ji dirstelėjo į Ailą. Svarstė, kaip svetimšalė į tai reaguos. Aila nuolat stebino doniją savo žiniomis, kompetencija ir netgi pagirtinu elgesiu.

Senoji donija pasijuto pamaloninta, kai jaunoji moteris atėjo teirautis, ar dar kuo nors galėjo padėti Ševonarui, ypač atsižvelgiant į jos turimus įgūdžius. „Įvertinus tai, kad Aila neišmanė zelandoniečių papročių, stebėtinai nuovoku buvo pasiūlyti, kad Jondalaras paimtų akmenį iš brolio laidojimo vietos“, – svarstė zelandonė. Akmuo, kuris pats prie kojų atsirito, buvo tikrai išskirtinis. Jis atrodė visiškai paprastas, kol jo neapversdavai ir nepamatydavai melsvo, vaivorykštės spalvomis besimainančio paviršiaus su liepsningais raudonais taškeliais.

„Tas vaivorykštinis mėlis neabejotinai reiškia tyrumą, – mąstė donija, – o raudona yra gyvybės spalva, pati svarbiausia iš šventų Motinos

spalvų. Tas mažas akmenukas akivaizdžiai yra galingas. Kai viską baigsim, reikės su juo ką nors padaryti."

Viena ausimi klausantis ginčo, jai staiga toptelėjo, kad tas unikalus riedulys nuo Tonolano kapo jai duotas kaip pakaitinis akmuo. Su juo Motina galės atsekti Tonolano elaną. Geriausia ir saugiausia vieta jam bus švento urvo plyšyje netoli kitų šeimos narių pakaitinių akmenų. Pirmoji žinojo, kur yra beveik visi devintojo urvo pakaitiniai akmenys ir nemažai kitų urvų žmonių akmenų. Ji netgi numanė, kur paslėpti keli tikri elandonai.

Būdavo tam tikrų neįprastų aplinkybių, kai jai tekdavo įsiterpti į šeimų gyvenimą ir perėmus tėvų pareigas prisiimti atsakomybę už kai kurių vaikų elandonus. Taip pat jai teko paslėpti simbolius kelių žmonių, kurie buvo dvasiškai arba fiziškai nepajėgūs tai padaryti patys. Ji niekam apie tai nepasakojo ir niekada jokiomis aplinkybėmis nebūtų mėginusi pasinaudoti savo žiniomis. Ji puikiausiai žinojo apie pavojus, iškilsiančius ir jai, ir žmogui, kuriam atstovavo elandonas.

Ailos mintys taip pat pradėjo klajoti. Ji neišmanė zelandoniečių laidojimo papročių ir buvo tikrai susidomėjusi, tačiau diskusija, kuri, atrodė, greitai nesibaigs, jai buvo nesuvokiama. Ji netgi nesuprato kai kurių vartojamų paslaptingų žodžių, todėl ėmė galvoti apie dalykus, kuriuos neseniai sužinojo.

Jai buvo paaiškinta, kad žmonės paprastai laidojami šventoje žemėje. Atsiradus tam tikram skaičiui kapų, tos laidojimo vietos keičiamos. Pernelyg daug vienoje vietoje klajojančių dvasių gali tapti galingos. Mirusieji vienu metu arba ypač artimi žmonės galėjo būti laidojami kartu, tačiau buvo ne vienintelė laidojimo vieta. Laidota nedideliuose ploteliuose, išsibarsčiusiuose po visą teritoriją.

Visos laidojimo vietos būdavo žymimos stulpais, gana tankiai įkastais į žemę aplink kapus ir ties kiekvieno kapo galvūgaliu. Stulpai būdavo išdažomi arba išraižomi ten palaidotų žmonių abelanais – simboliais, liudijančiais, kad įžengti į tą teritoriją pavojinga. Mirusiųjų dvasios, jau nebeturinčios kūno, kuriame galėtų apsigyventi, kartais lūkuriuoja tame savotiškame aptvare, tačiau negali iš jo išeiti. Zelandoniai pastato paslaptingą tvorą, kad dvasios, kurios neranda kelio į kitą pasaulį, negalėtų peržengti ribos ir pavogti kūno žmogaus, tebevaikštančio šiame pasaulyje.

Jei kas įeidavo į aptvertą plotą be galingos apsaugos, patekdavo į mirtiną pavojų. Dvasios pradėdavo rinktis dar prieš paguldant kūną amžinojo poilsio. Buvo žinomi jų bandymai užvaldyti gyvų būtybių kūnus, jos imdavo kovoti su paties žmogaus dvasia, kad ją užvaldytų. Paprastai tokiais atvejais žmogus dramatiškai pasikeisdavo, imdavo visiškai kitaip elgtis, matyti dalykus, kurių nemato kiti, verkti be jokios akivaizdžios priežasties, tapdavo žiaurus arba negebantis suprasti aplinkinio pasaulio, kartais užsisklęsdavo savyje.

Po daugelio metų, kai stulpai patys išvirsdavo arba supūdavo, augmenija nustelbdavo kapus ir laidojimo vieta atsinaujindavo, žemė nebebūdavo laikoma šventa, tapdavo nebepavojinga: dvasios išeidavo. Būdavo sakoma, kad Didžioji Motina Žemė pasiėmė, kas reikalinga, ir vėl atidavė tą vietą savo vaikams.

Aila ir visi kiti susirinkusieji, kurie buvo mintimis nuklydę kažkur kitur, akimirksniu sutelkė dėmesį, kai išgirdo Zelandonės balsą. Kadangi besiginčijantys zelandoniai, regis, nesugebėjo susitarti, galingoji donija nutarė, jog atėjo laikas įsikišti. Ji nusprendė įvertinti abiejų pusių požiūrius ir priimti tokį sprendimą, kuris atrodys vienintelis priimtinas. Paskui jie pradėjo kalbėtis apie apsaugos priemones, kurių prireiks nešantiesiems Ševonaro kūną į šventą laidojimo žemę, kad būtų apsaugoti nuo klaidžiojančių dvasių.

Reikės vaišių, kad visi pasistiprintų, ir kiekvieno žmogaus dvasia turėtų jėgų įveikti priklydusią dvasią. Žinoma, visi tikėjosi, kad vaišes paruoš Proleva. Be to, buvo kalbama apie maistą, kuris bus dedamas į kapą kartu su ginklais ir įrankiais. Kapo maistas skirtas ne valgyti: maisto dvasia maitins laisvai plūduriuojančią Ševonaro dvasią, kad jai pakaktų jėgų rasti kelią į savo pasaulį. Buvo daroma viskas, kas įmanoma, kad tik iškeliaujanti dvasia neturėtų priežasčių pasukti atgal arba per ilgai užsibūti žemėje.

Vėliau tą rytą Aila nuėjo pajodinėti su Yhaha ir Lenktynininku, Vilkas bėgo jai iš paskos. Paskui ji iššukavo gyvulius, kartu apžiūrėjo, ar jie sveiki. Aila buvo įpratusi kiauras dienas leisti su arkliais, tačiau atvykusi į devintąjį urvą, ji didumą laiko prabūdavo su Jondalaro žmonėmis ir pasiilgo gyvūnų. Iš to, kaip entuziastingai, su meile jie ją pasveikino, Aila nusprendė, kad augintiniai ne mažiau pasiilgo jos ir Jondalaro.

Pakeliui ji stabtelėjo prie Joharano namų paklausti Prolevos, ar nežino, kur Jondalaras.

– Jis nuėjo su Joharanu, Rušemaru ir Solabanu kasti duobės Ševonarui, – atsakė moteris. Proleva turėjo daug darbo, bet dar laukė padėjėjų, todėl turėjo truputį laiko. Ji nekantriai laukė, kada galės geriau pažinti šią taip apdovanotą moterį, netrukus susijungsiančią su jos poros broliu, todėl paklausė:

– Gal norėtum ramunėlių arbatos?

Aila dvejojo.

– Derėtų grįžti pas Martoną, bet mielai kitą kartą išgersiu su tavimi arbatos.

Vilkas, kuris džiaugėsi išvyka ne mažiau nei arkliai, paskui Ailą įėjo į namelį. Pastebėjęs žvėrį, prilėkė Jaradalas, o Vilkas atkišo mažyliui snukį paglostyti. Jaradalas džiaugsmingai kikendamas ėmė trinti vilko galvą.

– Privalau tau pasakyti, Aila, – tarė Proleva, – labai sunerimau, kai pirmą kartą Jaradalas pasigyrė glostęs tavo gyvūną. Sunku patikėti, kad plėšrus, medžiojantis žvėris būtų toks švelnus su vaikais. Kai Folara jį čia atsivedė ir pamačiau, kaip Marsola ant jo ropščiasi, negalėjau tuo patikėti. Ji tampė jį už gaurų, baksnojo į akis, netgi griebė už nasrų ir pažiūrėjo į vidų, o Vilkas paprasčiausiai tysojo, tarsi jam tai patiktų. Buvau visiškai apstulbusi. Netgi Salova šypsojosi, nors, kai pirmą kartą pamatė savo mažylę su vilku, persigando.

– Vilkas ypač myli vaikus, – paaiškino Aila. – Liūto stovyklos žeminėje jis žaidė ir miegojo su vaikais. Jie buvo jo vados bičiuliai, o suaugę vilkai visada saugo ir yra atlaidūs savo gaujos jaunikliams. Regis, jis galvoja, kad visi maži vaikai priklauso jo gaujai.

Einant kartu su Vilku link Martonos namelio kažkas Ailai nedavė ramybės, kažkokia nuojauta vis kirbėjo galvoje. Kaip Proleva elgėsi, kaip judėjo, kaip krito laisva tunika... Staiga ji viską suvokė ir nusišypsojo – Proleva laukiasi. Aila tuo neabejojo.

Martonos namelyje nieko nebuvo. Aila pagalvojo, jog vertėjo likti pas Prolevą gerti arbatos. Buvo smalsu, kur Jondalaro mama. „Jeigu ne pas Prolevą, tai tikriausiai nuėjo susitikti su Zelandone“, – pagalvojo Aila. Moterys atrodė artimos ar bent jau labai gerbė viena kitą. Jos nuolat

tarėsi arba suokalbiškai susižvalgydavo. Jei nueis ten ieškoti Martonos, turės dingstį aplankyti doniją, kurią norėjo pažinti geriau.

„Žinoma, iš tikrųjų man visai nereikia ieškoti Martonos. Zelandonė dabar labai užsiėmusi, tikriausiai nederėtų jos trukdyti, – svarstė Aila. Ji jautėsi kažkokia sutrikusi ir niekam nereikalinga, norėjo ką nors reikšmingo nuveikti. – Galbūt aš galėčiau padėti? Bent jau pasisiūlysiu."

Aila nuėjo prie Zelandonės namelio ir lengvai patapšnojo į sienelę prie įėjimo. Moteris tikriausiai stovėjo netoli, nes akimirksniu atitraukė užuolaidą.

– Aila, – Zelandonė tikrai nustebo, pamačiusi jaunąją moterį su vilku. – Ar galiu tau kuo padėti?

– Ieškau Martonos. Jos nėra nei namuose, nei pas Prolevą. Pagalvojau, gal ji atėjo čia, – atsakė Aila.

– Ne, jos čia nėra.

– Na, atsiprašau, kad sutrukdžiau. Žinau, kokia tu užsiėmusi. Neturėčiau tavęs gaišinti, – teisinosi Aila.

– Viskas kuo puikiausiai, – patikino donija, paskui pastebėjo, kad jaunoji moteris atrodo įsitempusi, kažkokia nekantri ir viltinga. – Ar tau būtinai reikia Martonos?

– Ne, tiesiog jos ieškojau. Pagalvojau, gal jai reikia kokios pagalbos.

– Jei ieškai, ką galėtum nuveikti, tai gal gali padėti man? – tarė zelandonė prilaikydama užuolaidą ir žengdama atgal. Ailos plati, patenkinta šypsena leido vyresniajai moteriai suprasti, kad tik dėl jos Aila čia atėjo.

– Ar nieko, jei ir Vilkas užeis? – pasiteiravo Aila. – Jis nieko nelies.

– Žinau, kad nelies. Sakiau, kad mes suprantame vienas kitą, – donija prilaikė užuolaidą, kol Aila su Vilku įėjo. – Raudonąją ochrą, kurios man pririnkai, reikia sutrinti į miltelius. Štai ten grūstuvas, – Zelandonė parodė jai raudonai išteplіotą akmenį su dubenėlio formos įduba, susiformavusia nuo ilgo naudojimo, – o štai čia akmuo grūsti. Tuojau čia ateis Jonokolas. Jam reikės ochros, kad padėtų man padaryti stulpą su Ševonaro abelanu. Jis mano mokinys.

– Per sutiktuvių šventę susipažinau su vyru, vardu Jonokolas, bet jis pasisakė esąs dailininkas, – tarė Aila.

– Jonokolas yra ir dailininkas, ir mano mokinys. Nors manau, kad labiau menininkas nei mokinys. Jis nesidomi nei gydymu, nei kaip rasti savo kelią į dvasių pasaulį. Atrodo, tenkinasi būdamas mokiniu, tačiau jis dar jaunas. Laikas parodys, gal jis dar pajus pašaukimą. O šiuo metu yra puikus menininkas ir geras padėjėjas, – paaiškino Zelandonė ir pridūrė: – Dauguma menininkų yra ir zelandoniai. Jonokolas buvo visai mažas, kai išryškėjo jo gabumai.

Aila džiaugėsi trupindama raudoną geležies oksidą į miltelius. Šitaip galėjo padėti be specialaus pasiruošimo, o pasikartojanti fizinė veikla leido jos mintims laisvai skrajoti. Ji svarstė apie zelandonius. Kodėl menininkai, tokie kaip Jonokolas, pakviečiami į mokinius dar visai maži? Jie juk negalėtų žinoti, kas kur yra ar ką reiškia? Kodėl būnant menininku reikia būti ir zelandoniu?

Jai bedirbant atėjo Jonokolas. Jis kiek nustebęs dirstelėjo į Ailą, o paskui į žvėrį. Vilkas pakėlė galvą, tada dirstelėjo į Ailą ir įsitempė, atrodė pasiruošęs pakilti, jeigu ji duos ženklą. Ji mostu parodė, kad šitas žmogus yra laukiamas. Vilkas nurimo, tačiau liko budrus.

– Aila atėjo padėti, Jonokolai, – paaiškino Zelandonė. – Kiek suprantu, judu pažįstami.

– Taip, susipažinome pirmąjį vakarą. Sveika, Aila, – tarė Jonokolas.

Aila raudonus gumulus baigė trinti į smulkius miltelius ir padavė grūstuvą, malimo akmenį ir raudonus miltelius Zelandonei vildamasi, kad moteris duos jai dar kokio darbo, bet netrukus tapo akivaizdu, jog abu dvasininkai laukia, kol ji išeis.

– Ar dar ką nors galėčiau padaryti? – galiausiai paklausė Aila.

– Šiuo metu ne, – atsakė donija.

Aila linktelėjo, tada davė Vilkui ženklą išeiti. Kai grįžo į namelį, Martonos vis dar nebuvo, nebuvo ir Jondalaro. Aila nežinojo, ko griebtis. „Reikėjo likti pas Prolevą gerti arbatos, – galvojo ji. Tada nusprendė: – O kodėl negrįžus?“ Aila norėjo pažinti patyrusią ir žavingą moterį. Galų gale, jos taps giminaitėmis, juk ji Jondalaro brolio pora. „Galbūt galėčiau nunešti skanios arbatos, – pagalvojo Aila, – su džiovintais liepžiedžiais, kad skaniai kvepėtų ir būtų saldžiau. Norėčiau sužinoti, ar netoliese auga liepų.“

15

Vyrai beveik baigė kasti kapo duobę ir tuo džiaugėsi. Prieš einant ruošti žemės, priimsiančios Ševonaro kūną, Zelandonė kiekvienam vyrui pažadino stiprią apsaugą – ant galvos užbėrė raudonosios ochros miltelių. Visi vyrai viduje virpėjo žengdami per nematomą užtvarą, žymimą raižytais ir raudonai nudažytais stulpais.

Keturi kasėjai vilkėjo didelius beformius odinius apsiautalus be puošmenų: savotiškas antklodes su skylėmis per vidurį galvai prakišti. Ant galvų jie buvo užsimaukšlinę veidus dengiančius gobtuvus su skylėmis akims, bet burnos ir nosys liko uždengtos – kūno ertmės vilioja įsiskverbti dvasias.

Dangalas buvo skirtas jiems kaip asmenims paslėpti nuo dvasių, kurios galbūt tyko netoliese ieškodamos gyvo kūno apsigyventi; negalėjo būti jokių abelanų, jokių simbolių ar raštų, kurie išduotų, kas įsibrovė į šventą žemę ir trikdo dvasias. Vyrai nesikalbėjo, nes balso tonas galėjo juos išduoti. Kasti kapo duobę nėra lengva kam nors pavesti. Joharanas nusprendė: jei jau surengė prastai pasibaigusią medžioklę, pats turėtų būti vienas iš kasėjų. Į pagalbą vadas pasitelkė savo dešiniąsias rankas Solabaną ir Rušemarą bei brolį Jondalarą. Nors ketveriukė puikiai vienas kitą pažinojo, jie nuoširdžiai vylėsi, kad tai nėra akivaizdu klajojančioms dvasioms.

Buvo sunku kietą žemę kirsti akmeniniais kapliais. Saulė kabėjo aukštai virš galvų, vyrai kaito ir prakaitavo. Po odos gobtuvais buvo sunku kvėpuoti, tačiau nė vienas stiprus bebaimis medžiotojas net nesvarstė juos nusiimti. Bet kuris jų būtų drąsiai susigrūmęs su puolančiu raganosiu ir

paskutinę minutę atšokęs nuo jo šalin, bet reikėjo kur kas daugiau narsos nepabūgti nematomo pavojaus, tykančio šventoje laidojimo žemėje.

Nė vienas vyrų nenorėjo ilgiau nei būtina likti aptvare, kuriame klajojo dvasios, todėl dirbo kuo sparčiau, sėmė kapliais sutrupintą žemę. Jų naudojami semtuvai buvo pagaminti iš didelių plokščių didesnių gyvūnų mentikaulių arba dubens kaulų, vieną kraštą kūgiškai nusmailinus, paskui apskritu akmeniu ir upės smėliu gerai išaštrinus kraštą, kad kasti būtų lengviau. Kitas kaulo galas buvo pritvirtintas prie ilgos šakos. Žemė buvo beriama ant panašių į kasėjų apsiautalus odos gabalų, kad ją būtų galima patraukti nuo duobės krašto ir padaryti vietos daugybei žmonių, kurie norės prieiti arčiau.

Kai paskutiniai laisvos žemės kaušai buvo išsemti, Joharanas linktelėjo kitiems: duobė buvo pakankamai gili. Vyrai susirinko įrankius ir greitai išėjo. Vis dar nesikalbėdami jie patraukė toliau nuo gyvenamosios zonos į anksčiau nusižiūrėtą vietą, kur žmonės lankosi retai.

Joharanas pirmas skėlė smailiuoju kaplio galu į žemę, kasėjai iškasė antrą, mažesnę už pirmąją, duobę, nusiėmė gobtuvus bei apsiautalus ir sumetė į ją, paskui rūpestingai užpylė žeme. Kasimo įrankius padės į specialią laikymo vietą, bet derėjo saugotis, kad jokia kastuvo dalis nepaliestų nuogo kūno, išskyrus ochra nuraudonintas rankas.

Vyrai nuėjo tiesiai į specialų nedidelį urvą slėnyje, urvais išvagotos kalkakmenio uolos apačioje. Priešais jį į žemę buvo įbestas raižytas stulpas su Zelandonės abelanu ir kitais ženklais. Vyrai įėjo, padėjo į vietą laidotuvėms skirtus kasimo įrankius ir greitai išėjo. Išeidamas kiekvienas abiem rankom griebė stulpą ir murmėjo po nosimi tam tikrus žodžius, prašydamas Motiną apsaugos. Paskui visi vingiuotu taku užkopė į kitą urvą aukštumoje, tą, kurį Zelandonė daugiausiai naudojo vyrų ir berniukų apeigoms.

Šešių urvų, kurie dalyvavo tragiškoje medžioklėje, zelandoniai laukė jų prie urvo kartu su keliais mokiniais. Jie turėjo vandens, karštais akmenimis pakaitinto kone iki virimo, ir kelių rūšių daug saponino turinčių augalų, paprastai vadinamų muilo šaknimis. Nuo ochros miltelių, naudotų kapo duobės kasėjų rankoms ir kojoms apsaugoti, putos nusidažė raudonai. Labai karštas vanduo buvo pilamas ant jų paišinų galūnių taip, kad sutekėtų į

nedidelę žemėje iškastą duobutę. Apsiplovimas buvo pakartotas dar kartą norint įsitikinti, kad neliko nė pėdsako raudonų dažų. Mažais smailiais pagaliukais vyrai išsivalė net panages, paskui nusiprausė trečią kartą. Vyrus zelandoniai tikrino, prireikus jie dar prausėsi, kol tapo visiškai švarūs.

Paskui visi keturi vyrai pasiėmė po vandeniui nelaidų krepšį su šiltu vandeniu, daugiau muilo šaknų ir nusiprausė nuo galvos iki kojų, net galvas išsitrinko. Tiktai tada, kai jie galiausiai apsivalė ir jiems buvo leista apsivilkti drabužius, vyrai atsikvėpė lengviau. Zelandonė kiekvienam padavė po puodelį karštos karčios arbatos, pamokė pirma išsiskalauti burnas, išspjauti skystį į specialią duobutę, o paskui išgerti, kas liko. Jie greitai skalavo, skubiai gėrė ir spėriai išėjo pajutę palengvėjimą, kad šitoji dalis baigta. Niekas nenorėjo būti arti tokių galingų burtų.

Jondalaras kartu su kitais vyrais nuėjo į Joharano namus. Jie tyliai kalbėjosi, vis dar jusdami artimą ryšį su dvasių pasauliu.

– Aila buvo atėjusi. Ieškojo tavęs, Jondalarai, – papasakojo Proleva. – Išėjo, paskui sugrįžo ir atnešė labai skanios arbatos. Šnektelėjom truputį, tačiau tada atėjo keletas žmonių pasitarti dėl laidotuvių puotos. Ji pasisiūlė padėti. Pasakiau, kad jos pagalba pasinaudosiu kitą kartą. Esu tikra, Zelandonė turi jai kitų planų. Aila išėjo ne taip seniai, o aš irgi turiu skubėti. Virimo kambaryje rasite užvalgyti ir karštos arbatos.

– Ar Aila nesakė, kur eis? – paklausė Jondalaras.

– Pas tavo mamą.

– Ačiū. Eisiu, paklausiu, ko ji norėjo.

– Pirmiausia užkąsk truputį, darbas buvo sunkus, – patarė Proleva.

Jondalaras greitai pavalgė, atsigėrė arbatos ir pakilo eiti.

– Praneši, kai zelandoniai pasiruoš, Joharanai, – mestelėjo išeidamas.

Kai Jondalaras grįžo į savo trobelę, visi sėdėjo prie žemo stalo gurkšnodami Martonos vyną.

– Pasiimk puodelį, Jondalarai, – pasiūlė mama, – ir tau įpilsiu. Diena buvo sunki, ir dar nesibaigė. Pamaniau, visiems derėtų truputį nusiraminti.

– Atrodai toks nusišveitęs, švarutėlis, – pastebėjo Aila.

– Taip, ir labai džiaugiuosi, kad pagaliau tai pasibaigė. Norėjau įnešti savo dalį, tačiau nemėgstu kasti šventoje žemėje, – atsakė Jondalaras ir nusipurtė.

– Žinau, kaip jautiesi, – tarė Vilomaras.

– Jei kasei, kodėl tu toks švarus? – nustebo Aila.

– Jis padėjo kasti laidojimo duobę, – paaiškino Vilomaras. – Kasus šventoje laidojimo žemėje, kur galima sutrikdyti dvasias, tenka visiškai apsivalyti. Zelandoniai parūpina karšto vandens ir daug muilo šaknų, muilina kelis kartus.

– Tai man primena karštąsias losadunojiečių versmes. Prisimeni, Jondalarai? – tarė Aila. Pastebėjusi, kad vyro veido išraiška pasikeitė į valiūkišką šypseną, Aila irgi prisiminė vieną malonią popietę natūraliame karštame šaltinyje. Ji nusigręžė mėgindama nesišypsoti. – Ar pameni tas valomąsias putas, kurias jie gamina iš lydytų taukų ir pelenų?

– Taip, jos tikrai putojo ir plovė švariau nei bet kas kitas, – pritarė Jondalaras. – Jos netgi naikino visus skonius ir kvapus, – jo šypsena praplatėjo, ir Aila suprato, kad jis ją erzina dviprasmybėmis. Tada, ten dalijantis malonumais, Jondalaras pasakė, kad net jos skonio nejaučia.

– Galvoju, – tarė Aila, vis dar vengdama įsimylėjusio Jondalaro žvilgsnio ir stengdamasi būti rimta, – kad plaunamosios putos turėtų labai tikti apsivalymams. Losadunojiečių moterys parodė, kaip jų pagaminti, tačiau tai ne visada pavyksta. Gal turėčiau pamėginti truputį jų paruošti ir parodyti zelandonei.

– Negaliu įsivaizduoti, kaip nuo taukų ir pelenų galima tapti švariam, – stebėjosi Folara.

– Ir pati netikėčiau, jei savo akimis nebūčiau mačiusi, – atsakė Aila, – tačiau tam tikru būdu juos sumaišius, kažkas nutinka. Tai jau būna nebe riebalai ir pelenai, o kažkas kita. Turi užpilti pelenus vandeniu, truputį pavirti, paskui atvėsinti ir perkošti. Tas skystis labai stiprus, gali net nudeginti, jei nepasisaugosi. Jis degina kaip ugnis, tik be karščio. Tada ten supili lydytus riebalus, maždaug tiek pat riebalų, kiek buvo skysčio, tačiau ir riebalai, ir perkoštas skystis turi būti maždaug vienodo karštumo, kaip riešo oda. Jei viską atlieki teisingai, gerai išmaišius susidaro putos, kurios išvalo beveik viską. Nusiplovus putas, kartu pasišalina ir nešvarumai. Nusiplauna netgi riebalai.

– Pirmiausia, kodėl kažkas sugalvojo sumaišyti riebalus ir pelenus?

– Moteris, kuri apie tai pasakojo, sakė, kad pirmą kartą viskas įvyko atsitiktinai, – ėmė aiškinti Aila. – Ji virė ar lydė riebalus virš laužo duobės, kai pradėjo labai stipriai lyti. Moteris nubėgo pasislėpti, o grįžusi pamanė, kad riebalai pražuvo. Jie sutekėjo į pelenų pilną laužo duobę ir ją pilną prilijo. Tada ji išvydo plūduriuojant medinį šaukštą, kurį naudojo riebalams maišyti. Ilgai užtrunka, kol tokį išskobi, o tas buvo jos mėgstamiausias, todėl moteris nusprendė jį išgriebti. Ji siekė pro slidžias putas, kurios, jos manymu, buvo sugadinti riebalai, kad pasiimtų šaukštą, o kai nuėjo putų nuplauti, pamatė, kad jos ne tik lengvai nusiplovė, bet ir rankos, ir šaukštas liko itin švarūs.

Aila nežinojo, kad medžio pelenus užpylus vandeniu išsiskiria šarmas, kurį sumaišius su tam tikros temperatūros riebalais įvyksta cheminė reakcija ir susidaro muilas. Jai nereikėjo suprasti, kodėl to proceso metu atsiranda plaunamosios putos, pakako tiesiog žinoti, jog tai įvyksta. Tai buvo ne pirmas kartas ir nebus paskutinis, kai atradimas padaromas atsitiktinai.

– Neabejoju, Zelandonė tuo susidomės, – tarė Martona. Ji pastebėjo savo sūnaus ir jaunosios moters žvilgsnių žaidimą. Jondalaras elgėsi ne itin subtiliai, tad ji stengėsi padėti Ailai kreipti pokalbį rimtesne linkme. Šiaip ar taip, netrukus teks eiti į laidotuves, vargu ar tinkamas laikas galvoti apie malonumus. – Panašų atradimą kartą padariau gamindama vyną. Po to mano vynas, regis, visada išeina labai geras.

– Ar galiausiai atskleisi mums tą paslaptį, mama? – pasmalsavo Jondalaras.

– Kokią paslaptį?

– Kodėl tavo vynas visada būna geriausias iš visų ir niekada neprarūgsta, – šypsodamasis paaiškino Jondalaras.

Ji susierzinusi nuleido galvą.

– Nemanau, jog tai paslaptis, Jondalarai.

– Tačiau niekada niekam nesakei, kaip tau tai pavyksta.

– Todėl, kad niekada nemaniau, jog tai svarbu ar kad patarimas pravers ir kam nors kitam, – pareiškė Martona. – Nežinau, kodėl pirmą kartą taip padariau, tačiau stebėjau, kaip Zelandonė daro kažką panašaus su vienu iš savo gydomųjų gėrimų, ir pasirodė, jog tai jam suteikia veiksmin-

gumo. Svarsčiau, kad ir aš savo vynui galėčiau suteikti tokių galių. Regis, tai pasiteisino, – atsakė Martona.

– Ką gi, pasakyk mums, – ragino Jondalaras. – Visada maniau, kad darai kažką ypatingo.

– Stebėjau, kaip gamindama tam tikrus vaistus Zelandonė pirma sukramto žoleles, todėl kitą kartą, kai tryniau uogas vynui, dalį sukramčiau ir sultis išspjoviau į rauginamą masę. Pamaniau, keista, kad dėl tokio paprasto veiksmo gali būti toks skirtumas, tačiau tai akivaizdžiai veikia.

– Iza mane mokė, kad ruošiant kai kuriuos vaistus ir ypatinguosius gėrimus sudedamąsias medžiagas reikia pakramtyti, kad vaistai būtų veiksmingi, – tarė Aila. – Galbūt sumaišius uogas su trupučiu burnos sulčių įterpiama kokia ypatinga sudedamoji dalis?

Anksčiau Aila apie tai negalvojo, tačiau taip galėjo būti.

– Be to, aš prašau Motinos, kad ji padėtų paversti uogas vynu. Galbūt tai tikroji paslaptis, – tarė Martona. – Jei prašai nepernelyg daug, Motina tai suteikia. Kai buvai mažas, Jondalarai, tai visada veikdavo. Jei prašydavai Doni, regis, visada gaudavai tai, ko iš tikrųjų norėjai. Ar tai vis dar tiesa?

Jondalaras išraudo. Jis nenumanė, jog kas nors dar tai žino, tačiau turėjo susivokti, kad nuo Martonos nieko nepaslėpsi.

– Paprastai taip, – atsakė jis, nusigręždamas nuo tiesaus jos žvilgsnio.

– Ar Doni tau kada nedavė, ko prašei? – mygo motina.

– Kartą, – atsakė jis, net rangydamasis iš nesmagumo.

Martona jį stebėjo, paskui linktelėjo.

– Taip, įsivaizduoju, tas prašymas buvo per sunkus net Didžiajai Motinai Žemei. Manau, kad dabar nesigaili, tiesa?

Visi atrodė suglumę dėl tokio paslaptingo motinos ir sūnaus pokalbio. Jondalaras aiškiai buvo sutrikęs. Aila juos stebėjo, ir staiga susivokė, kad Martona kalba apie Zelandonę, arba, tikriau, tada dar jauną moterį Zoleną.

– Ar žinai, Aila, kad kasimas šventoje žemėje yra tik vyrų darbas? – pakeitė temą Vilomaras, kad užglaistytų nemalonią akimirką. – Būtų pernelyg pavojinga Doni palaimintąsias atiduoti tokių pavojingų galių veikimui.

– Aš tuo džiaugiuosi, – pasakė Folara. – Jau pakankamai blogai prausti ir rengti žmogų, kurio dvasia išėjo. Nekenčiu to darbo! Taip apsidžiaugiau, kai šiandien paprašei prižiūrėti Vilką, Aila. Pakviečiau visas savo drauges ir pasakiau, kad atsivestų savo mažuosius broliukus ir sesutes. Vilkas susipažino su daugybe žmonių.

– Nieko keista, kad jis toks pavargęs, – Martona dirstelėjo link keturkojo, kuris gulėjo savo miego vietoje. – Aš irgi pūsčiau į akį po tokios dienos.

– Nemanau, kad jis miega, – tarė Aila. Ji žinojo skirtumą tarp žvėries poilsio ir miego pozų. – Tačiau tu teisi, jis pavargęs. Vilkas tikrai myli mažuosius, tačiau jie jį išsekina.

Namiškiai krūptelėję atsisuko pasigirdus tyliam beldimui į pertvarą, nors visi to laukė. Pasigirdo Joharano balsas:

– Zelandonė pasiruošusi.

Penketas viduje greitai išgėrė vyno likučius ir išėjo. Vilkas norėjo sekti paskui, tačiau Aila pririšo jį virve prie tvirtai įkalto stulpo netoli Martonos namelio, kad sulaikytų nuo dalyvavimo laidotuvių apeigose.

Prie laidojimo pastogės jau buvo susirinkę daug žmonių. Girdėjosi prislopintas balsų gaudesys: žmonės sveikinosi ir tyliai kalbėjosi tarpusavyje. Sienų pertvaros buvo patrauktos ir Ševonaro kūnas buvo atidengtas visiems. Palaikai buvo paguldyti ant žolės demblio, drobulės ir nerto hamako, į kuriuos vėliau susuktas kūnas bus nešamas į laidojimo vietą. Tačiau pirmiausia jis bus gabenamas į Susirinkimų lauką, pakankamai didelį, kad jame tilptų visi žmonės iš šešių aplinkinių urvų, dalyvavusių medžioklėje. Jondalaras su broliu ir dar keletas vyrų kažkur dingo vos atėję prie pastogės, Martona ir Vilomaras žinojo savo pareigas būsimajame rituale ir nuskubėjo užimti vietų. Aila nežinojo, ką daryti, ir jautėsi sutrikusi. Nusprendusi, kad liks nuošalyje ir stebės, ji vylėsi, kad nepadarys nieko, kas sutrikdytų ją ar Jondalaro šeimą.

Folara pristatė brolio parsivestą svetimšalę keliems savo draugams – jaunoms moterims ir porai jaunuolių, tad Aila mėgino juos pakalbinti. Jaunuoliai buvo tiek apie ją prisiklausę, kad pagarbios baimės apimti stovėjo arba liežuvį prarijię iš drovumo, arba tauškė bet ką. Iš pradžių Aila nė neišgirdo pašaukta.

– Aila, man regis, ji tave kviečia, – pasakė Folara, pamačiusi artyn einančią Zelandonę.

– Turėsite jai atleisti, – truputį atžagariai mestelėjo donija jauniesiems Ailos gerbėjams. – Ailai reikia būti priekyje, su zelandoniais.

Aila nusekė paskui storulę. Jaunuoliams tai paliko dar didesnį įspūdį. Kai jie liko gana toli už nugarų, donija pasakė Ailai:

– Zelandoniai per laidotuves nevalgo. Iš pradžių tu žygiuosi su mumis, bet paskui savosios vaišių dalies pasiimti eisi su Jondalaru ir Martona eilės priekyje.

Aila neklausinėjo, kodėl turi eiti su pasninkaujančiais zelandoniais, o valgyti – su Jondalaro šeima, nors vėliau apie tai galvojo. Ji neturėjo supratimo, ko tikėtis, tegalėjo sekti iš paskos, kai visi perėjo tilteliu į Žemupį ir traukė toliau, į Susirinkimų lauką.

Zelandoniai nevalgė, nes norint bendrauti su kitu pasauliu būtina pasninkauti. Vėliau Zelandonė planavo susisekti su Tonolano elanu; visada sudėtinga keliauti į kitą pasaulį, tačiau ji jau buvo prie to pratusi ir žinojo, ką privalo daryti. Pasninkas buvo zelandonės gyvenimo dalis, ir ji dažnai svarstė, kodėl vis stambėja, nors taip dažnai nevalgo. Gal ji atsigriebdavo kitą dieną, tačiau neatrodė, kad valgytų daugiau nei kiti. Ji suprato, kad daugeliui žmonių dėl įspūdingo stoto atrodė dar paslaptingesnė. Pirmoji tarp tų, kurie tarnauja, jautėsi nepatenkinta tik todėl, kad darėsi vis sunkiau judėti. Pasilenkti, kopti šlaitu, sėdėti ant žemės, tiksliau, nuo jos atsistoti, buvo nelengva, tačiau Motina, regis, norėjo, kad ji būtų stotinga, o jei toks jos noras, donija buvo pasiruošusi jam paklusti.

Sprendžiant pagal maistą, kuris buvo išdėliotas prie aukštos sienos lauko gale, kuo toliau nuo tos vietos, kur bus paguldytas kūnas, buvo matyti, kad daug žmonių sunkiai padirbėjo, kol viską paruošė.

– Tai kaip mažas vasaros susirinkimas, – Aila išgirdo kažką sakant ir pagalvojo: „Jeigu šitas mažas, tai kaip atrodo didelis zelandoniečių vasaros susirinkimas?“ Vien kone du šimtai žmonių iš devintojo urvo, kitų penkių, gana gausių, urvų gyventojai – Aila suprato, kad niekada nepajėgs jų visų įsiminti. Ji tegalėjo prilyginti tuos žmones bandai bizonų, kai jie renkasi poruotis ar migruoti.

Laidojimo pastogė buvo išardyta, atnešta į Susirinkimų lauką ir vėl pastatyta. Aplink ją sustojo šešių urvų zelandoniai ir vadai, o žmonės

sėdo ant žemės ir vis labiau rimo. Kažkas prikrovė didelę lėkštę rinktinių vaišių kąsnelių, įdėjo visą gabalą bizonienos. Zelandonė paėmė tą lėkštę ir aukštai iškėlė, kad visi matytų, tada lėtai padėjo prie Ševonaro kūno.

– Zelandonė kelia šią puotą tavo garbei, Ševonarai, – kreipėsi ji į žuvusįjį. – Prašau, dėkis prie mūsų dvasia, kad mes galėtume palinkėti tavo elanui geros kelionės į kitą pasaulį.

Tada kiti žmonės išsirikiavo pasiimti savo porcijų. Dažniausiai vaišėse žmonės rikiuodavosi į vorą atsitiktinai, tačiau čia buvo oficiali, vieša proga, vienas iš tų nedaugelio kartų, kai galiojo speciali tvarka. Žmonės pagal savo supratimą stojo į eilę taip, kad kito pasaulio dvasioms parodytų savo vietą šiame pasaulyje ir padėtų Ševonaro elanui atlikti sudėtingą perėjimą.

Gedinti našlė Relona ir du jos vaikai Ševonaro laidotuvėse ėjo pirmi, jiems įkandin sekė jo brolis Ronokolas. Paskui rikiavosi Joharanas, Proleva ir Jaradalas, paskui juos – Martona ir Vilomaras kartu su Folara bei Jondalaru – aukščiausio statuso devintojo urvo nariai – ir Aila.

Aila to nežinojo, tačiau ji sukėlė rimtą problemą. Kaip svetimšalės, jos statusas urve būtų žemiausias. Jei jiedu su Jondalaru būtų oficialiai pasižadėję pripažinimo apeigose, būtų buvę lengviau priskirti ją prie aukšto statuso Jondalaro šeimos, tačiau jų jungtuvės buvo tik numanomos, o Ailos priėmimas į urvą dar net nebuvo oficialiai įteisintas. Kai tai išaiškėjo, Jondalaras aiškiai leido suprasti: kad ir kur Aila stovės, jis liks su ja. Jei ji bus pastatyta paskutinė eilėje, tai ir jis liks paskutinis.

Vyro statusas, kol jis nesusijungęs, paprastai priklauso nuo jo motinos, o paskui tai gali pasikeisti. Paprastai prieš oficialiai įteisinant sąjungą šeimos, o kartais ir vadai bei zelandoniai, rengia derybas, kurios apima daug aspektų. Pavyzdžiui, sutariama dėl keitimosi dovanomis; sprendžiama, kur pora gyvens: vyro ar moters, o gal visai kitame urve; nustatoma nuotakos išpirka, nes jos statusas laikomas vertingesniu. Vienas iš svarbių derybų klausimų yra naujos poros statusas.

Martona buvo įsitikinusi, kad Jondalarui atsistojus eilės gale, ne tik zelandoniečiai, bet ir kito pasaulio dvasios tai suprastų netinkamai: jos pamanys, kad kažkodėl jis prarado statusą arba Ailos padėtis tokia žema, kad nė Jondalaro statusas negali padėti. Štai kodėl Zelandonė norėjo, kad

į puotą atvykėlė eitų su zelandoniais. Pripažinimas, jog priklauso dvasiniam elitui, netgi svetimšalei suteiktų prestižo, kad ir neapibrėžto. Kadangi zelandoniai per laidotuves nevalgo, ji galės stoti į eilę su Jondalaro šeima niekam nespėjus paprieštarauti.

Nors vienas kitas susivoks, kad sugalvota gudrybė, kai tai bus padaryta, Ailos vieta bus įtvirtinta ir šiame, ir kitame pasaulyje, tad bus kiek per vėlu tai pakeisti. Pati Aila nėmaž nenutuokė apie nedidelę išimtį, padarytą jos ir Jondalaro labui. Tiesą sakant, tie, kurie buvo į tai įsitraukę, manė, kad tai visai nereikšmingas nusižengimas. Ir Martona, ir Zelandonė, tik dėl skirtingų priežasčių, buvo įsitikinusios, kad Aila iš prigimties yra aukšto statuso asmuo. Tereikia, kad tai taptų visiems žinoma.

Kol visi valgė, Laramaras apėjo žmones į puodelius pilstydamas barmą. Aila prisiminė jį iš pirmojo vakaro. Tada ji suprato, kad, nors gėrimas ir labai vertinamas, apie patį žmogų gana nepagarbiai atsiliepiama, ir svarstė, kodėl taip yra. Aila stebėjo vyrą, pilantį gėrimą iš vandenmaišio į Vilomaro puodelį. Ji pastebėjo, kad jo drabužiai purvini ir nušiurę, visiškai nudėvėti ir nė kiek nesulopyti.

– Ar galiu tau įpilti šlakelį? – pasiūlė jai Laramaras.

Aila leido pripilti puodelį ir, nors tiesiai nespoksodama, stebėjo jį dar atidžiau. Jis buvo niekuo neišsiskiriančios išvaizdos vyras šviesiai rudais plaukais ir barzda, mėlynomis akimis, nei aukštas, nei žemas, nei storas, nei plonas, nors pilvotas, ir dėl bendro raumenų suglebimo atrodė minkštesnis, ne toks tvirtas kaip dauguma vyrų. Tada Aila pastebėjo, kad Laramaro sprandas net pilkas nuo purvo, ir buvo tikra, kad jis retai plauna rankas.

Buvo visiškai nesunku tapti nešvariam, ypač žiemą, kai tam, kad turėtum vandens, reikėjo tirpinti sniegą ar ledą. Eikvoti kurą prausimosi vandeniui ne visada išmintinga. Tačiau vasarą, kai vanduo lengvai prieinamas, o visur apstu muilo šaknų, dauguma žmonių stengdavosi palaikyti kūno švarą, tad buvo neįprasta matyti tokį nevalyvą žmogų.

– Dėkui, Laramarai, – ji nusišypsojo ir gurkštelėjo, nors matant gamintoją gėrimas atrodė ne toks patrauklus.

Jis atsakė šypsena. Ailai pasidingojo, kad jis nedažnai šypsosi, ir tapo aišku, jog jo šypsena nenuoširdi. Taip pat pastebėjo, kad jo dantys kreivi,

tik Aila suprato, jog tai ne jo kaltė – daugumos žmonių dantys kreivi, tačiau ir tai prisidėjo prie bendrai nemalonios vyro išvaizdos.

– Tikėjausi tavo draugijos, – pasakė Laramaras.

Aila sutriko.

– Kodėl tikėjaisi mano draugijos?

– Per laidotuvių puotą svetimšaliai visada stovi eilės gale, po tų, kurie priklauso urvui. Tačiau pastebėjau, kad stovėjai priekyje, – aiškino jis.

Martona akimirkai pyktelėjo, ir Aila pastebėjo švystelėjusią netikėtą išraišką jos veide.

– Taip, ji tikriausiai turėjo būti gale, greta tavęs, Laramarai, – pasakė moteris. – Bet juk supranti, kad Aila netrukus priklausys devintajam urvui.

– Tačiau ji dar ne zelandonietė, ji svetimšalė, – ginčijosi vyras.

– Aila pasižadėjusi Jondalarui, o jos statusas tarp jos žmonių gana aukštas.

– Argi ji nesakė, kad ją užaugino plokščiagalviai? Nežinojau, kad plokščiagalvių statusas vertinamas labiau nei zelandoniečių, – atrėžė jis.

– Mamutojams ji buvo gydytoja ir mamuto židinio duktė, jų zelandonė, – atkirto Martona. Buvusi vadė pradėjo irzti, jai nepatiko aiškintis žemiausio statuso urvo žmogui. Vis dėlto jis buvo teisus.

– Ji nedaug ką padarė, kad išgydytų Ševonarą, argi ne? – nenusileido Laramaras.

– Niekas negalėjo padėti jam labiau nei Aila, – stojo jos ginti Jondalaras. – Ji tikrai palengvino jo skausmą, kad Ševonaras ištvertų, kol atvyks jo pora.

Aila pastebėjo, kad Laramaro šypsena tampa piktavališka. Jis didžiai mėgavosi liūdindamas Jondalaro šeimą ir versdamas ją gintis, ir tai buvo kažkaip susiję su ja. Ji troško suprasti, dėl ko visa tai, ir ketino paklausti Jondalarą, kai liks vienudu. Pradėjo aiškėti, kodėl žmonės kalba apie Laramarą su tokia panieka.

Zelandoniai vėl išsirikiavo prie laidojimo pastogės, žmonės lėkštes nunešė į tolimąjį Susirinkimų lauko kampą, likučius išgrandė į atliekų krūvą. Kai žmonės pasišalins, išmestą mėsą ir kaulus suris įvairūs maitėdos, o augalinės atliekos suirs ir vėl atiteks žemei. Tai buvo įprastas atlie-

kų šalinimo būdas. Laramaras kartu su Jondalaro šeima ėjo prie atliekų krūvos, Aila spėjo, tam, kad sukeltų jiems dar daugiau sielvarto, paskui patraukė savo keliu pastebimai svyruodamas.

Kai žmonės vėl susibūrė aplink laidojimo pastogę, Zelandonė paėmė tankiai suaustą krepšį su raudonąja ochra, kurią Aila anksčiau sutrynė į miltelius.

– Yra penkios šventos spalvos, visos kitos spalvos yra tų pirminių spalvų išraiška. Svarbiausia spalva yra raudona, – pradėjo didžioji donija. – Tai kraujo ir gyvenimo spalva. Kai kurios gėlės ir vaisiai yra raudoni, tačiau jie trumpalaikiai.

– Raudona retai išsilaiko ilgai. Kraujas džiūdamas tamsėja, ruduoja. Ruda atsiranda iš raudonos ir kartais vadinama „pasenusia raudona". Raudonoji ochra yra sudžiūvęs Didžiosios Motinos Žemės kraujas. Nors kartais ji būna beveik tokia pat ryški kaip šviežia raudona, tai yra sena raudona.

– Padengtas raudonu savo motinos gimdos krauju patekai į šį pasaulį, Ševonarai. Užbertas raudona žeme iš Didžiosios Motinos įsčių turi sugrįžti pas ją ir vėl gimti kitame pasaulyje taip, kaip gimei šiame, – kalbėjo ji, Ševonaro kūną nuo galvos iki kojų pirštų galiukų gausiai barstydama į miltelius sutrinta raudona geležies rūda.

– Penktoji pirminė spalva yra tamsa, kartais vadinama „juoda", – kalbėjo Zelandonė. Aila negalėjo nespėlioti, kokios yra antroji, trečioji ir ketvirtoji šventosios spalvos. – Tamsa yra nakties spalva, urvo gilumos spalva, tokia yra anglies spalva, kai liepsna išdegina medžio gyvybę. Kai kas sako, kad anglies juodumas iš tikrųjų yra tamsiausias senos raudonos atspalvis, ši spalva apima gyvenimo spalvą, kai ji pasensta. Taip kaip gyvenimas virsta mirtimi, taip raudona virsta juoda, tamsa. Tamsa yra gyvybės nebuvimas; tai mirties spalva. Ji neturi net trumpalaikio gyvenimo; nėra juodų gėlių. Urvo gilumoje ši spalva atsiskleidžia tikrąja forma.

– Ševonarai, kūnas, kuriame gyveno tavo elanas, mirė ir nueis į tamsą po žeme, sugrįš į tamsią Motinos žemę, tačiau tavo elanas, tavo dvasia, keliaus į dvasių pasaulį, sugrįš pas Motiną, prie gyvybės ištakų. Pasiimk, dvasia, šito maisto, kurį tau sudėjome, kad ištvertum kelionėje į kitą pasaulį, – stambi, įspūdinga moteris paėmė maisto lėkštę, aukštai iškėlė

norėdama visiems parodyti, tada padėjo greta Ševonaro ir pabarstė raudonosios ochros milteliais.

– Pasiimk savo mėgstamą ietį, kad galėtum išgyvenimui medžioti dvasinius gyvūnus, – donija greta mirusiojo paguldė jo ietį ir pabarstė raudonąja ochra. – Pasiimk savo įrankius, kad galėtum dirbinti naujas ietis dvasių pasaulio medžiotojams, – po sustingusia mirusiojo ranka ji padėjo Ševonaro kotų tiesintuvą ir pabarstė raudonaisiais milteliais. – Nepamiršk įgūdžių, kuriuos įgijai šiame pasaulyje, pasinaudok jais ir kitame. Nesielvartauk dėl to, kas liko čia, Ševonaro dvasia, keliauk laisvai, eik pasitikėdama. Nesigręžiok, negaišk. Tavęs laukia kitas gyvenimas.

Aplink kūną buvo sudėliotos gėrybės, maistas inde padėtas ant pilvo, tada aplink jį buvo apvyniota iš žolių nupinta drobulė, o virvelės, įvertos ties galvūgaliu ir kojūgalyje, buvo tvirtai sutrauktos. Paskui aplinkui dėl tvirtumo buvo vyniojamos ilgos gijos: kūno, susukto su visais daiktais, „kokonas“ tapo gumbuotas. Tinklas buvo pakeltas ir pritvirtintas prie baslių iš ką tik nukirstų nedidukų, tiesių medelių.

Tada tie patys vyrai, kurie kasė duobę šventoje žemėje, pakėlė ir nunešė Ševonaro kūną. Joharanas ėjo priekyje pasidėjęs baslį ant kairiojo peties, Rušemaras ėjo vos už jo kitoje pusėje, pasidėjęs baslį ant dešiniojo peties. Solabanas stovėjo gale Joharano pusėje, tačiau baslį buvo pasidėjęs ant peties kamšalo, nes nebuvo toks aukštas kaip Jondalaras, kuris ėjo greta kitapus.

Zelandonė eiseną vedė link šventosios laidojimo žemės. Paskui ją sekė kūnu nešini vyrai, o kiti zelandoniai išsirikiavo aplink kūno nešėjus. Relona su abiem vaikais ir Ronokolas ėjo paskui siūbuojantį hamaką. Kiti žmonės išsirikiavo ta pačia tvarka kaip eilėje prie maisto.

Aila vėl ėjo su Martona, beveik priekyje. Ji pastebėjo, kad Laramaras ją stebi. Jis pats ėjo paskutinis iš devintojo urvo, tačiau ten būdamas atsidūrė prieš trečiojo urvo vadus. Nors Manvelaras stengėsi laikytis atstumo, kad trečiąjį ir devintąjį urvus atskirtų tarpas, Laramaras kartu su savo aukšta, kaulėta moterimi ir daug jos vaikų sulėtino žingsnį, kad tarpas atsirastų priešais jį. Aila neabejojo: jis tyčia taip elgiasi, kad susidarytų įspūdis, jog jis yra pirmasis iš urvo, einančio iš paskos, užuot buvęs pa-

skutinis iš tų, kurie eina priekyje, nors, savaime suprantama, visi žinojo Laramaro statusą ir kuriam urvui jis priklauso.

Ilga žmonių vora išsirikiavo po vieną, kai takas ties Didžiąja uola susiaurėjo, paskui pasinaudoję keliais tinkamai padėtais plokščiais brastos akmenimis perėjo per Žuvų upokšnį, kuris sruvo Mažojo slėnio viduriu. Kai takas vėl pasibaigė priešais Aukštąją uolą, visi liko voroje, kol pasiekė Perkėlą, tačiau kitame krante užuot traukę į pietus, kaip kad einant link Dviejų Upių uolos, jie pasuko į šiaurę, į kairę, ir nuėjo kitu taku. Nevaržomi siauro tako tarp upės ir uolos sienos, žmonės pasklido ir ėjo po du ar tris greta lygia salpa, paskui pradėjo kilti į šlaitą vienos iš kalvų, kurias Aila matė banguojant kitapus upės. Saulė leidosi vakaruose, artinosi prie uolų viršūnių žmonėms už nugarų, kai jie priėjo uolų atodangą ir nedidelę, nuošalią, gana lygią įdubą. Procesija sulėtėjo ir visai sustojo.

Aila atsisukusi nužvelgė kelią, kuriuo jie atėjo. Žvilgsnis nuskriejo šviežios vasariškos žalumos lauku ir sustojo šešėliuose, kuriuos metė saulė, besileidžianti už stačių uolų. Natūraliai švelni kalkakmenio gelsvuma, išvagota juodomis išplautų priemaišų gijomis, tamsėjo į purpurinę, o rimtį ir niūrumą sklaidė vanduo, srūvantis akmeninio pylimo papėdėje. Kitą upės krantą juosė medžių ir krūmų eilė, tačiau tik aukščiausių medžių viršūnių keistai sutrumpėjusios apybraižos vis dar ryškėjo sėlinančioje tamsoje.

Žiūrint iš tokios perspektyvos, akmenų siena, palei kraštą apaugusi žole ir vietomis krūmais, skleidė vienodą niūrią didybę; jos išvysti Aila nesitikėjo. Ji stengėsi nustatyti vietas, kurių pavadinimus buvo išmokusi. Pietų pusėje, susispietusios arčiau vandens krašto, Mažąjį slėnį ribojo stačios Aukštosios ir Didžiosios uolų sienos. Už atokesnių uolų, kurios atstojo galinę Susirinkimų lauko sieną, ryškėjo skulptūriškas pastogių Žemupio uolose reljefas, o dar toliau, kaip tik ten, kur upė staigiai suko į rytus, buvo matyti didžiulė akmeninė iškyša, glaudžianti devintąjį urvą.

Kai žmonės vėl pajudėjo, Aila pastebėjo, kad keletas jų neša deglus.

– Ar turėjau pasiimti deglą, Vilomarai? – paklausė ji greta einančio vyro. – Kol grįšim, tikriausiai sutems.

– Ir turi būti tamsu, – atsakė Martona, ėjusi kitapus Vilomaro. – Deglų pakaks. Išėję iš laidojimo žemės, žmonės užsidegs deglus, kad rastų

kelią, tačiau ne visi eis kartu. Vieni trauks į pietus, kiti – į šiaurę, kai kurie leisis link upės, o kiti kils į kalvą link vietovės, kurią mes vadiname Stebykla. Kai Ševonaro elanas ar kokios kitos netoliese klajojusios dvasios pamatys mus išeinančius, gali bandyti sekti. Mums reikia jas sutrikdyti. Jei jos ir gebės įveikti užtvarą, nežinos, paskui kurią šviesą sekti.

Procesijai artėjant prie laidojimo žemės Aila pastebėjo už uolų darinio mirguliuojant švieseles, gana iš toli pajuto aromatingus kvapus. Apėję kliūtį, žmonės traukė link rato, apšviesto deglais, kurie skleidė tiek pat dūmų kiek ir šviesos. Priėjusi arčiau, iš karto už deglų Aila pamatė šventos žemės ribas apibrėžiantį raižytų stulpų ratą.

– Deglai skleidžia labai stiprų kvapą, – pastebėjo ji.

– Taip, zelandoniai laidotuvėms daro ypatingus deglus. Jie apriboja dvasias, kad žmonės nesibaimindami galėtų įeiti į laidojimo žemę. Vis dėlto, gal turėčiau sakyti, kad gresia mažesnis pavojus, – paaiškino Martona. – Be to, jei juntamas dvokas, dėl deglų skleidžiamo kvapo jį lengviau ištverti.

Šešių urvų zelandoniai sustojo vienodais atstumais rato viduje: tai buvo dar vienas apsaugos sluoksnis. Toji, kuri tarp jų buvo pirma, atsistojo kapo duobės galvūgalyje, tada keturi nešikai įnešė savo liūdną naštą į deglų apsuptą ratą. Vyrai priekyje ėjo iš dešinės pačių iškastos duobės pusės, kol atsidūrė priešais zelandonę ir sustojo, kiti du liko kojūgalyje. Ketveriukė tyliai laukė, laikydama kūną laidojimo hamake kabantį virš kapo. Šeimos nariai ir Ševonaro urvo vadas atėjo į deglų apšviestą ratą, kiti žmonės sustojo aplinkui, už raižytais stulpais pažymėtų ribų.

Tada devintojo urvo zelandonė žengė pirmyn, sustojo, ir akimirką buvo tylu. Iš minios nebuvo girdėti nė garso. Į tylą prasiskverbė tolimas urvinio liūto maurojimas, paskui hienos kikenimas – tie garsai visiškai atitiko nuotaiką. Kitas garsas, kurį Aila išgirdo, buvo klaikus, veriantis. Ji apstulbo, nugara nubėgo virpulys.

Jau anksčiau Aila girdėjo nežemišką fleitos muziką, bet labai trumpai. Manenas grojo tuo instrumentu mamutojų vasaros susirinkime. Ji prisiminė, kaip muzikantas atliko tradicinį genties laidotuvių ritualą Raidagui, berniukui, tokiam panašiam į jos sūnų, nes mamutos neleido Nezės įsūnyto maišytų dvasių vaiko laidoti pagal mamutojų papročius.

Vis dėlto Manenas nieko nepaisydamas grojo fleita, kol Aila bežode, oficialia ženklų kalba prašė didįjį urvinį lokį ir savo totemo dvasią pasiimti Raidagą į kitą, genties, pasaulį.

Ji prisiminė ir Izos laidotuves, kai šamanas prie jos kapo rodė vienarankiui pritaikytus ženklus. Paskui Aila pagalvojo ir apie Krebo mirtį: įėjusi į urvą po žemės drebėjimo, ji rado senuką gulintį ant Izos kapo akmenų piramidės krintančių akmenų sutrupinta kaukole. Aila viena pati atliko ritualą jam; niekas kitas nedrįso įeiti į urvą, nes virpanti žemė dar riaumojo po sukrėtimo.

Fleita sužadino ir kitus prisiminimus. Aila buvo girdėjusi šį instrumentą dar prieš užgrojant Manenui. Tai buvo per urvinio lokio apeigas genčių sambūryje. Kitos genties šamanas grojo panašiu instrumentu, nors aukštas, spigus garsas, simbolizuojantis dvasinį lokio balsą, buvo kitokio tono nei išgautasis Maneno ir tas, kurį ji girdėjo dabar.

Iš apmąstymų ją pažadino Zelandonė, kuri prabilo sodriu, skambiu balsu:

– Didžioji Motina, pirmoji pramote, tu pasišaukei savo vaiką pas save. Jis buvo pakviestas kaip auka už bizono dvasią. Zelandoniečiai, tavo vaikai, kurie gyvena žemės pietvakariuose, prašo tavęs, kad šios vienos gyvybės pakaktų. Jis buvo drąsus medžiotojas, geras vyras, puikių iečių dirbėjas. Gyvas būdamas, jis didžiai tave gerbė. Parsivesk jį saugiai, tavęs meldžiame. Jo pora jo gedi, jos vaikai jį mylėjo, žmonės jį gerbė. Jis buvo pašauktas tau tarnauti pačiame jėgų žydėjime. Tegu bizono dvasia būna patenkinta, o Doni, lai jo vieno pakanka.

– Lai jo vieno pakanka, o Doni, – progiesmiu pakartojo kiti zelandoniai, paskui dar kartą, beveik vienu balsu, tai ištarė iš visų urvų susirinkę žmonės.

Pasigirdo tolygus mušimas – kažkas kažką daužė. Garsas buvo duslokas – arba ne toks skardus, nes keli muzikantai kartu mušė savotiškus būgnus: instrumentus, pagamintus labai stipriai įtempus odą ant lanko su pritaisyta rankena. Įstojo fleita, veriamas, vingiuojantis jos garsas pynėsi su tolygiu būgnų dundesiu. Jausmus žadinanti nuotaika spauste spaudė ašaras. Relona pradėjo verkti, vėl liejo savo liūdesį ir sielvartą. Netrukus visi žmonės verkė ir aimanavo.

Tada pasigirdo balsas – sodrus, skambus kontraltas. Daina be žodžių derėjo su būgnų ritmu, persipynė su fleita, skambėjo kone kaip instrumentas. Pirmą kartą žmones dainuojant Aila išgirdo apsigyvenusi pas mamutojus. Dauguma Liūto stovyklos žmonių dainavo, ypač būdami būryje. Ji mėgo jų klausytis ir bandė prisidėti, tačiau dainuoti, regis, negebėjo. Pavykdavo tik kažkaip monotoniškai niūniuoti, tačiau Aila negalėjo išlaikyti melodijos. Ji prisiminė, kad vieni žmonės buvo geresni dainininkai nei kiti ir jais žavėjosi, tačiau niekad anksčiau nebuvo girdėjusi tokio sodraus ir gyvo balso. Balsas priklausė Zelandonei, ir Aila buvo sužavėta.

Vyrai, stovėję kapo duobės priekyje, atsisuko į nešikus gale, tada visi sutartinai nukėlė baslius nuo pečių ir pradėjo leisti siūbuojantį laidotuvių hamaką. Kapo duobė nebuvo labai gili, o mažųjų medelių kotai buvo ilgesni už ją. Kai baslių galai atsidūrė ant žemės, kūnas jau ilsėjosi duobės dugne. Vyrai atrišo laisvas tinklo virves ir jas taip pat sumetė į duobę.

Odą, ant kurios buvo supilta žemė iš duobės, vyrai atitempė arčiau kapo, tiesiai į duobę žemiau kojų įsmeigė tris stulpus. Galvūgalyje buvo įbestas dar vienas, trumpesnis stulpas su išraižytu ir raudonais dažais nudažytu Ševonaro abelanu. Žmogaus identifikavimo ženklas žymės vietą, kur jis palaidotas, ir tarnaus kaip įspėjimas, kad čia paguldytas ilsėtis jo kūnas, vadinasi, elanas gali tebelūkuriuoti netoliese.

Relona sutingusi pajudėjo pirmyn. Mėgindama valdytis, ji nuėjo prie krūvos, tada beveik piktai abiem rankom griebė žemes ir metė jas į kapą. Dvi vyresnės moterys padėjo tai padaryti abiem jos vaikams, tada pasėmė saujas žemių pačios ir numetė ant kūno. Paskui pirmyn ėjo visi kiti žmonės, sėmė po porą saujų žemių ir bėrė jas į kapą. Kai visi sumetė žemes, duobė buvo užpildyta, iškilo žemės kauburėlis.

Dar keli žmonės žengė į priekį, ant kapo numetė daugiau žemių. Tada Relona staiga puolė ant kelių ir kone apakinta ašarų, garsiai sriūbaudama krito ant minkšto kapo kauburio. Jos vyresnėlis priėjo prie mamos ir stovėjo verkdamas, kumštukais trindamas akis. Jaunesnioji dukra sutrikusi, lyg paklaikusi pribėgo prie kapo ir įsitvėrusi į motinos ranką mėgino priversti ją atsistoti, stengėsi ją paguosti. Aila svarstė, kodėl nė viena iš vyresnių moterų nebando našlei padėti ir nuraminti vaikų.

16

Vėliau Aila pastebėjo, kad motina ima reaguoti į mažosios baimingą sriūbavimą. Relona atsikėlė nuo kapo, atsisėdo ir nė nenusipurčiusi žemių paėmė dukterį į glėbį. Vyresnėlis apsivijo motinos kaklą, Relona jį taip pat apkabino. Visi trys sėdėjo raudodami.

Ailai dingojosi, kad šitas verksmas įgavo kitokį toną, ne tokį neviltingą: dalydamiesi bendru sielvartu žmonės vienas kitą guodė. Pirmajai iš tų, kurie tarnauja, davus ženklą, keli zelandoniai, padedant žmonėms, įskaitant Ševonaro brolį Ronokolą, padėjo motinai su vaikais atsistoti ir nuvedė juos nuo kapo.

Ronokolo skausmas dėl brolio netekties nebuvo mažesnis nei Relonos, tačiau vyras reiškė jį kitaip. Jis vis svarstė, kodėl nebuvo paaukotas vietoj Ševonaro. Prie brolio židinio jau gimė vaikų, o jis net poros neturėjo. Ronokolas nepaliovė apie tai galvoti, tačiau nenorėjo kalbėti. Jei būtų galėjęs, apskritai būtų vengęs laidojimo apeigų, o mestis ant kapo norėjo mažiausiai. Jis troško kuo greičiau išeiti iš tos teritorijos.

– Mes grąžinome Ševonarą iš devintojo Zelandonijos urvo prie tavo krūtinės, Didžioji Motina Žeme, – progiesmiu traukė Zelandonė.

Visi žmonės, susirinkę į Ševonaro laidotuves, stovėjo apsupę kapą. Aila juto tvyrant laukimą; žmonės tikėjosi, kad kažkas įvyks, ir buvo susitelkę į didžiąją doniją. Fleita ir būgnai tebegrojo, tačiau garsas susiliejo su aplinka, ir Aila nė negirdėjo instrumentų, kol muzikos tonas pasikeitė. Zelandonė vėl pradėjo giedoti:

Iš tamsumos, iš pragaišties, iš tyrų
Su viesulais Didžioji Motina išnyra.
Ir bunda, nes gyvybės vertę ji išmano,
Ji sielojas dėl tuštumos, Motina Žemė.

Žmonės visi kartu, vieni giedodami, kiti tardami, atliepė:

Motina vieniša. Vienintelė ir tikra.

Tada Zelandonė vėl uždainavo:

Iš savo gimties dulkių ji sukūrė kitą:
Blyškų spindintį bičiulį, draugą tikrą.
Jie augo kartu, mokėsi švelniai mylėti,
Laikui atėjus panoro susilieti.

Žmonės vėl atliepė:

Nuolat greta buvo jis. Blyškus spindintis bičiulis.

Aila suvokė, jog tai žinomas ir suprantamas pasakojimas-daina, kurią visi moka ir kurios visi laukė. Aila nekantravo, kada Zelandonė sudainuos posmą, o žmonės jai atlieps.

Ilgai dalijosi jie dviese savo laime,
Paskui nerimt pradėjo Motina savaime.
Mylėjo spindintį bičiulį ir būt su juo norėjo,
Bet stigo dar kažko, jos meilėje dar daug slypėjo gėrio.
Ji buvo Motina. Ji troško duoti.

Ji neria tuštumon, į pragarmę ir tamsą,
Kur paslėptą gyvybės kibirkštį suranda.
Verpetai siautulingi visiškoj tamsybėj
Kėsinosi išplėšti jos šilumą ir širdį.
Motina elgėsi drąsiai. Pavojaus mirtino nepaisė.

Šaltoj sumaišty ji atvėrė kūrybos šaltinį
Ir paspruko gausi, prisipildžiusi gyvybės vidinės.
Ji pilnėjo, kai brendo viduj jos gyvybė,
Laiminga Motina meiliai dalijosi dosnybe.
Motina laukiasi. Gyvybe dalijasi.

Tamsybių tuštuma, bergždžia, nyki dykynė,
Nekantriai laukia gimsiančios gyvybės.
Ji Motinos krauju pasotinta įkvepia pliūpsnį oro,
Tada pažyra akmenys, plyšta, dryksta oda.
Motina gimdo. Gyvybė suspindo.

Jos gimdymo vandenys upes ir jūras pripildo,
Paplūsta žeme ir medžius pagimdo.
Kiekvienas lašas brangus išaugina lapus ir gėles,
Žemė skleidžias naujai suvešėjus, žalia.
Plūsta jos vandenys. Nauja žaliuojanti žemė randasi.

Gimdydama ji sunkiai, ugningai alsuoja,
Kad gimtų gyvybė, su skausmu ji kovoja.
Jos sukrešėjęs kraujas virsta raudona dirvos ochra,
Tačiau spindintis kūdikis visas kančias atperka.
Motinos džiaugsmas didis. Berniukas, skaisčiai spindintis.

Išgirdus tuos žodžius Ailai užėmė kvapą. Jai dingojosi, jog pasakojama jos ir jos sūnelio Durko istorija. Ji prisiminė gimdymo skausmus ir jausmą, jog visa tai ištverti buvo verta. Durkas buvo begalinis jos džiaugsmas. Zelandonė didingu balsu tęsė:

Srautus ugningus spjaudė kalnų viršūnės,
O Motina dosniom krūtim maitino sūnų.
Stiprus mažėlis taip godžiai žindo,
Kad Motinos pieno lašai danguje suspindo.
Užgimė sūnus. Motinos puoselėjamas, brangus.

„Pasakojimas atrodo toks pažįstamas, – galvojo Aila. Ji papurtė galvą, tarsi norėdama, kad mintys sukristų į vietas. – Jondalaras! Tai jis kelionėje man pasakojo šios istorijos dalį."

Jis juokėsi linksmai ir žaidė, augo išmintingas,
Tamsybes nušvietė, ir džiaugsmo Motinai nestigo.
Ji gausiai liejo meilę, jis augo ir stiprėjo,
Berniukas greitai brendo ir sparčiai vyriškėjo.
Bręsta sulig kiekviena diena. Gyvena išmintim sava.

Motina išplėšė kibirkštį, kad gyvybė nežūtų,
O tamsybių šalta tuštuma ėmė masint jos sūnų.
Motinos meilės dosnios jaunam nepakako.
Jaudulio, kelionių, žinių širdis jo alko.
Tuštuma buvo priešas. Bet sūnus eiti gviešės.

Mintys nedavė Ailai ramybės. „Ne vien iš Jondalaro tai girdėjau, – galvojo ji. – Jaučiuosi taip, tarsi viską žinočiau, bent jau pačią esmę. Tačiau kur galėjau girdėti? – tada mintyse tarsi kažkas spragtelėjo. – Losaduna! Įsiminiau visokiausių dalykų, kurių jis mokė. Tarp jų ir vieną labai panašų pasakojimą apie Motiną. Jondalaras netgi zelandoniškai kartojo jo dalis per ceremoniją. Pasakojimas nebuvo visiškai toks pat, ir deklamuojama buvo jų kalba, tačiau losadunojiečiai artimi zelandoniečiams. Todėl taip greitai galėjau suprasti, ką jis sako!" Klausydamasi ji susitelkė, prisiminė Losadunos pasakojimą apie Motiną ir įsiklausiusi bandė nustatyti panašumus ir skirtumus.

Jis vogčiomis Motinai miegant išsprūdo,
Sūkuringą tamsybę tyrinėti panūdo.
Naujybių paviliotą, sūnų nepatyrusį
Pragarmė prarijo viesulais atskriejusi.
Sūnų tamsybė įkalino. Skaistųjį, brangų.

Skaistusis jaunuolis, pirmiausia pradžiugęs,
Netrukus pamatė, ko vertos tos ugnys.
Apgaule patrauktas gailėjosi baisiai,
Bet vienas tamsybių jėgų neįveiksi.
Tamsa neatiduos. Kentės dėl neapdairos.

Vos tik tamsybė šalta jį ėmė ryti,
Motina pabudusi ištiesė rankas, kad sulaikytų.
Kad padėtų nuo blogio vienatinį apsaugot,
Motina prašo pagalbos blyškų, spindintį draugą.
Motina laiko tvirtai. Nepaleidžia visai.

Aila, laukdama naujo posmo ir nujausdama jo esmę, pradėjo šypsotis. „Motina pasakos senam savo bičiuliui Mėnuliui, kas nutiko jos sūnui“, – galvojo ji.

Išsiilgtą mylimąjį šiltai pasitikus,
Sielvartingai išsakė skausmą, ją ištikusį.
Neatsisakė bičiulis narsus kilt į kovą,
Jos vaiką išgelbėt, įveikti varžovą.

Dabar klausytojai atliepė saviškai, o Aila pati sau. Štai kaip istorija turi būti pasakojama: iš pradžių gieda dvasininkas, losaduna arba zelandonis, o paskui klausytojai viską pakartoja saviškai.

Išliejo savo sielvartą. Dėl pragaištingo viesulo.

Tada vėl buvo Zelandonės eilė:

Nuvargusiai motinai reikėjo ilsėtis
Ir savo bičiuliui ji perdavė ietį.
Jai miegant, jis grūmėsi nuožmioje,
Begalinėje, pirmapradėje kovoje.
Jis narsiai kovėsi. Kova ilgai nesiliovė.

Blyškusis bičiulis kovojo narsiausiai
Mūšy aršiam dėl gyvybės brangiausios.
Trumpam užsimerkus budrumas pradingo,
Tamsybė atsėlinus pavogė spindesį.
Blyškusis bičiulis nuvargo. Apsiblausė ir sužvarbo.

Visiškoje tamsybėje Motina pakirdusi šaukė.
Tamsybė niūriausia šviesų dangų aptraukė.
Ji šoko kovoti ir greit nugalėjo,
Bičiuliui nuvyti tamsius šešėlius ji padėjo.
Blyškus buvo nakties kariūnas. Jis pametė iš akių Motinos sūnų.

Viesulų įkalintas skaistus, spindintis vaikas
Žemės nebešildė, laimėjo pragarmė ir klaikas.
Žalumą ir gėles sniegai su ledais apklojo,
Ir aršūs, veriantys vėjai siautėti nepaliovė.
Žemė ištuštėjo. Niekas nebežydėjo.

Apiplėšta ir išsekusi, sielvartaujanti Motina
Tiesė rankas į sūnų, troško kovoti.
Negali pasiduoti, negali nuleist rankų,
Kad skaisčioji sūnelio šviesa ištvertų.
Pasiduot negalėjo. Ji už šviesą kovojo.

Ir spindintis draugas vėl niršiai kausis
Su vagimi už mylimosios įsčių vaisių.
Kartu jie grūmėsi už sūnų branginamą
Ir nugalėjo – pasauliui šviesa sugrąžinama.
Tvarka atkurta. Jis spindesiu švyti.

Didžioji Motina Žemė su Mėnuliu vedasi sūnų namo, bet viso kelio įveikti jiems nepavyks. Aila laukė.

Tačiau blyški, ledinė tamsa skaistaus šviesulio geidžia,
O Motina, apgynusi sūnų, daugiau jo nepaleidžia.
Priešas iš tamsybių viesulais traukia, klampina,
Motina sūnaus nepaleidžia, ji pasiduot neketina.
Tamsa jos nesužeidžia. Bet sūnų ji paleidžia.

„Ar Zelandonės versija ilgesnė nei Losadunos? Ar taip tik dingojasi? Galbūt dainuojant pasakojimas atrodo ilgesnis? Man tikrai patinka šitoks giedojimas. Norėčiau geriau jį suprasti. Tikriausiai melodijos kartais keičiasi? Kai kurie posmai giedami kitaip."

Įveikus viesulus, iš sumaišties bedugnės
Gyvai suspindo jos sūnaus skaistumo ugnys.
Kai Motina nuvargo, tuštuma įsisiūbavo
Ir dienai baigiantis vėl tamsuma triumfavo.
Pajuto šilumą sūnaus. Bet pergalės dar neragaus.

Kentėjo Motina Didžioji sopančia širdim,
Kad teko vėlei išsiskirti su viltim.
Pražuvusio vaiko skaudžiai ilgėjosi,
Todėl viduje vėl gyvybės jėgas ji pasėjo.
Ji nesitaikstė su neviltim. Su vaiko netektim.

Atėjus laikui, vandenys jos įsčių
Želmeniu gyvu bergždžiuos tyruos ištryško.
Bet gėla netekties suspindo rasomis,
Virpančiom vaivorykštėm rytais puoštomis.
Įsčių vandenys želmenis brandino. Ašarų ji neslopino.

„Man tikrai patinka kita dalis. Įdomu, kaip Zelandonė ją sugiedos?" – galvojo Aila.

Griausmingai į gabalus akmenys skilo,
Riaumodamos dubos, gelmės prabilo.
Didžiuliai ir tamsūs vėl atsivėrė urvai.
Iš Motinos įsčių gimė Žemės vaikai.
Apleista, vieniša, bet didinga. Motina Žemė gimdo.

Visi vaikai skirtingi, vieni maži, kiti dideli,
Kas vaikšto, kas šliaužioja, kas skraido, kas plaukioti gali.
Visų pavidalai puikūs, kiekvienas užbaigtas dvasia,
Į save panašius gimdyti gali, jei tokia Motinos valia.
Motina to trokšta. Žemėje gyvybė noksta.

Visi žvėrys ir žuvys, ir padangių sparnuočiai
Nebepaliks Motinos vienos raudoti.
Ir tarpdami, klestėdami Didžiosios Motinos platybėse
Ištikimai laikysis vietų tų, kur prasidėjo jų gyvybė.
Jie nesitrauks nuo Motinos. Nepaliks godotinos.

Visi jos vaikai ją pripildė džiaugsmu,
Bet daug jie eikvojo jos gyvybės jėgų.
Bet jų liko pakankamai dar vienam kūriniui –
Vaikui, kuris prisimins, kam dėkingas būt turi.
Vaikas neapvils. Saugos ją ir gins.

Pirmoji moteris gimė suaugusi, gyva,
Ir suteikta jai buvo išlikimo dovana.
Gyvybė yra pirmoji dovana, ir kaip Žemė Motina
Gyvybės didžiąją vertę moteris budo žinodama.
Atsirado moteris pirma. Pirmoji iš panašių į ją.

Antroji dovana yra suvokimo, troškimo
Išmokt, sužinot, dovana įžvelgimo.
Moters viduje jau buvo žinių įlieta,
Kaip gyventi ir kaip kitiems padėti.
Žinojo pirmoji moteris. Kaip augti ir kaip mokytis.

Gyvybės jėgos nyko, išseko Motina stipri.
Gyvybę teikiančią dvasią ji troško perduoti.
Vaikams tai paliko, davė stiprybės,
Ir moterį palaimino kurti naują gyvybę.
Moteris vieniša. Vienintelė gyva.

Prisiminė Motina savo vienatvę
Ir mielą bičiulį, jo rūpesčio vertę.
Iš paskutinės kibirkšties gimdyti vėl pradėjo
Ir moteriai bičiulį – vyrą sukurti gebėjo.
Ji vėl dovanoja. Štai vyras gyvuoja.

Pagimdžiusi vyrą ir moterį Motinos meilė
Atidavė jiems kaip namus visą žemę.
Vandenis, sausumą, visus savo kūrinius,
Kad naudotų, bet saugotų, puoselėtų, ką turi.
Tai buvo namai gyventi. Ne išnaudoti ir ne pavergti.

Padovanojusi savo vaikams galimybę išlikti,
Motina nusprendė juos dar vienu džiaugsmu ištikti.
Ji įteikė jiems dovaną gėriu dalytis
Ir susiliejant malonumą Motinos garbei patirti.
Nuostabi dovana. Motina pagerbiama.

Motina patenkinta savo kūriniais,
Moko juos mylėti, jungtis ir viens kito neapleisti.
Poros susilieti trokšta Motinos valia,
Jos vaikams duota malonumų dovana.
Ji kūrė iš lėto. Vaikai mokėsi mylėti.
Žemės vaikai palaiminti. Motina gali ilsėtis.

Aila laukė tęsinio, tačiau stojo tyla, ir ji suvokė, kad Motinos giesmė pasibaigė.

Žmonės po du ar tris patraukė atgal į savo urvus. Toliau gyvenantieji namo grįžtų tik po vidurnakčio, todėl kai kurie planavo nakvoti pas draugus ar giminaičius. Keletas mokinių ir zelandoniai liko prie kapo atlikti paslaptingesnių apeigų ir į urvus grįš tik ryte.

Būrelis žmonių palydėjo Reloną su vaikais ir liko per naktį jos namelyje, miegojo ant grindų. Reloną turėjo supti daug žmonių. Būna, jog mirusiųjų dvasios nesupranta, jog nebepriklauso šiam pasauliui, ir mėgina

grįžti namo. Klajojančios dvasios lengviausiai pažeidžia gedinčią porą, todėl piktavališkiems kėslams įveikti reikia daugybės žmonių apsaugos. Kai vienas iš poros miršta, ypač dažnai paskui savo antrosios pusės elaną į kitą pasaulį sekti gundomi senesni žmonės. Laimei, Relona dar buvo jauna ir turėjo mažų vaikų, kuriems buvo reikalinga.

Aila taip pat liko su našle. Relona, regis, tuo džiaugėsi. Jondalaras irgi planavo ten pasilikti per naktį, bet, kol atliko visas su apeigomis susijusias užduotis, jau buvo gana vėlu. Vyras dirstelėjo į namelio vidų. Ten buvo sugulę tokia daugybė žmonių, kad jis niekur nematė vietos įsprausti savo ilgą kūną. Iš kitos kambario pusės jam pamojo Aila. Greta moters gulėjo Vilkas, gal dėl to prie jos buvo šiek tiek vietos, tačiau bandydamas prasibrauti pro žmones Jondalaras kelis pažadino. Arčiau įėjimo įsitaisiusi Martona liepė jam eiti namo. Jondalaras jautėsi truputį kaltas, tačiau dėkingas – jis ne itin mėgo naktines budynes stengiantis įveikti klajojančias dvasias. Be to, vienai dienai ir taip pakako susidūrimo su dvasių pasauliu, jis buvo pavargęs. Įropojusiam į miegmaišį Jondalarui stigo Ailos, tačiau jis greitai užmigo.

Grįžusi į devintąjį urvą zelandonė tučtuojau nuėjo į savo namelį. Netrukus ji vėl leisis kelionėn į kitą pasaulį, todėl norėjo gerai viską apmąstyti ir pasiruošti. Nusiėmusi krūtinės plokštelę moteris apsuko ją kita, neišpuošta puse. Nenorėjo jokių trukdymų. Ji ne tik mėgins palydėti į anapusybę Ševonaro dvasią, bet ir bandys ieškoti Tonolano elano, tačiau tam reikės Jondalaro ir Ailos pagalbos.

Kitą rytą pabudęs Jondalaras pajuto stiprų troškimą padaryti keletą įrankių. Gal ir nebūtų taip savo jausmų įvardijęs, bet jis vis dar jautėsi neramus dėl visų paslaptingų įvykių, kuriuose teko dalyvauti pastaruoju metu. Titnago apdirbimas buvo ne tik mėgstamas Jondalaro amatas: kietas akmens gabalas puikiai padės pamiršti neapibrėžtą, neapčiuopiamą ir šiek tiek grėsmingą dvasių pasaulį.

Jis išsiėmė paketą su titnagu, kurio prisirinko Lanzadonijos kasykloje, – tas kraštas garsėjo aukščiausios kokybės titnagu. Dalanaras peržiūrėjo medžiagą, kurią Jondalaras iškasė atodangoje, patarė, kuriuos gabalus pasiimti, ir padėjo nuvalyti gniutulus taip, kad zelandonietis namo parsigabentų tik apdirbti tinkamus ruošinius ir šerdis. Titnagas yra sunkus.

Nors arkliai gali panešti gerokai daugiau nei žmonės, reikėjo apriboti gabenamo akmens kiekį. Apžiūrėjęs titnagą, Jondalaras dar kartą pasidžiaugė tuo, koks jis puikus.

Jis išsirinko du iš paruoštų akmenų, kitus sudėjo atgal, tada atsinešė savąjį odinį titnago apdirbimo įrankių ryšulį. Atrišęs juosteles Jondalaras išdėliojo kaulinius bei raginius kūjelius, kaltelius bei akmeninius kūjus, ėmė įrankius po vieną ir atidžiai apžiūrinėjo, tada vėl visus atsargiai suvyniojo kartu su titnago šerdimis. Rytui įpusėjus jis jau buvo pasiruošęs ieškotis nuošalesnės vietos, kur galėtų padirbėti su titnagu. Šio akmens skeveldros labai aštrios ir plačiai pasklinda, todėl rimti akmens apdirbėjai visada stengiasi laikytis toliau nuo tų vietų, kur nuolat vaikšto žmonės, o ypač laksto basakojai vaikai, jų ramybės neturinčios motinos arba išsiblaškę jaunuoliai.

Nustūmęs į šalį įėjimo užuolaidą Jondalaras išėjo iš Martonos namelio. Dirstelėjęs link atbrailos pastebėjo, kad dangus apniukęs ir pilkas. Niūri dulksna kone visus suvijo po akmenine pastoge, ir dideliame, atvirame plote greta namelių knibždėjo žmonių. Nebuvo skirta konkretaus laiko atskiriems amatams ar pomėgiams, tačiau tokiu dienos metu dauguma žmonių nuspręsdavo padirbėti prie įvairių sumanymų. Vėjui ir lietui sulaikyti buvo pastatytos pertvaros ir ant virvių ištemptos odos, o kad būtų šviesiau ir šilčiau, sukurta keletas laužų, nors dėl skersvėjų būtinai reikėjo šiltų drabužių.

Jondalaras nusišypsojo pamatęs ateinančią Ailą. Jie pasisveikino susiliesdami skruostais. Užuodęs moters kvapą, vyras prisiminė, jog praėjusią naktį jiedu miegojo atskirai. Jis pajuto staigų troškimą vestis Ailą atgal į patalus ir pasidalyti malonumais.

– Kaip tik ėjau pas Martoną tavęs ieškoti, – pasakė ji.

– Atsibudęs baisiai užsinorėjau padirbėti su akmeniu, kurį gavau Dalanaro titnago kasyklose, trokštu pagaminti keletą naujų įrankių, – tarė jis, kilnodamas jai pažįstamą odinį ryšulį. – Rodos, šįryt visi linkę ką nors nuveikti, – jis dirstelėjo link besidarbuojančių žmonių pilnos teritorijos. – Nemanau, kad čia pasiliksiu.

– Kur eisi dirbti? – pasiteiravo Aila. – Aplankysiu arklius, tačiau vėliau galiu ateiti pasižiūrėti.

– Manau, eisiu į Žemupį. Paprastai ten būna nemažai įrankių dirbėjų, – atsakė jis. Paskui, pagalvojęs, pridūrė: – Ar nori, kad padėčiau apžiūrėti arklius?

– Ne, nebent tu pats to nori, – atsakė Aila. – Ruošiausi juos tik aplankyti, nemanau, kad šiandien jodinėsiu. Galvojau, pakviesiu Folarą, gal ji norės pasėdėti Yhaha ant nugaros. Pažadėjau, kad kada nors galės pajodinėti. Ji sakė, kad norėtų.

– Būtų smagu pažiūrėti, kaip jai seksis, tačiau tikrai norėčiau šiandien padaryti keletą įrankių, – atsakė Jondalaras.

Jie kartu paėjėjo iki darbo zonos, tada Jondalaras pasuko link Žemupio, o Aila su Vilku stabtelėjo pasidairyti Folaros. Dulksna virto merkiančiu lietumi. Belaukdama, kol jis susilpnės, Aila ėmė stebėti iš pradžių vieną, paskui kitą įvairia veikla užsiėmusius žmones. Ją visada stulbino ir viliojo nematyti amatai ir įgūdžiai. Žmonės dirbo ramiai. Tam tikru metu kiekvieną užduotį atliekant reikėdavo susikaupti, tačiau pasikartojantys veiksmai leido šnekučiuotis ir dairytis. Dauguma su malonumu atsakinėjo į svetimšalės klausimus, demonstravo savo įgūdžius.

Aila pamatė Folarą, kartu su Martona įtempinėjančią gijas staklėse. Mergina negalėjo mesti įpusėto darbo, nors mielai būtų ėjusi prie arklių. Aila būtų su malonumu palaukusi ir pažiūrėjusi, kaip moterys dirba, bet juto, kad arkliams reikia dėmesio. Ji pažadėjo Folarai, kad abi aplankys arklius kitą kartą, tad vos lietui liovusis nusprendė išeiti.

Kuo puikiausiai nusiteikę Yhaha su Lenktynininku apsidžiaugė pamatę moterį su Vilku. Aila juos rado gana toli, Miško upės slėnio gale. Viduryje miškingo siauro slėnio arkliai atrado nedidelę žalią pievą su skaidriu šaltinio baseinėliu ir vietele po medžiais pasislėpti nuo lietaus. Taurusis elnias, kuris su arkliais dalijosi ta pačia pastoge, pamatęs moterį su vilku spruko, o arkliai sužvengę puolė jos pasitikti.

„Tas elnias buvo medžiotas, – pagalvojo Aila. – Žinoma, jis būtų pilkį budriai nužvelgęs, tačiau mažai tikėtina, kad taurusis elnias pačiame jėgų žydėjime bėgtų nuo vienišo vilko. Vėjas tiesiai į jį nunešė mano kvapą. Regis, jam pavojingesnis pasirodė medžiojantis žmogus."

Išlindo saulė. Aila surado keletą sudžiūvusių pernykščių karšulių ir dygiomis jų galvutėmis ėmė šukuoti arklių kailius. Išpuoselėjusi juos pa-

stebėjo tykinant Vilką. Stvėrusi svaidyklę, kuri buvo užkišta už juosmens juostos, moteris čiupo akmenuką nuo vandens telkinėlio dugno. Vilkas tikrai pabaidė kiškių porelę. Aila pirmu šūviu patiesė vieną stambų ilgaausį, Vilkui leido pasigauti kitą.

Debesis vėl uždengė saulę. Pakėlusi akis moteris įvertino šviesulio padėtį danguje ir suvokė, kad laikas greitai praskriejo. Per pastarąsias dienas visko tiek daug įvyko. Ji džiaugėsi, kad gali kaip nori leisti laisvą laiką. Pradėjo lynoti, tad Aila nusprendė iki urvo pajojėti raita ant Yhaha. Lenktynininkas ir Vilkas sekė iš paskos. Ji apsidžiaugė taip pasielgusi, nes, vos jiems pasiekus pastogę, lietus pasipylė visu smarkumu. Aila užsivedė arklius ant priekinės akmeninės terasos ir pro gyvenamąją zoną su jais nuėjo į žmonių rečiau naudojamą plotą.

Ji praėjo pro kelis prie laužo sėdinčius ir kažką žaidžiančius vyrus. Nors žaidimo neatpažino, iš jų veiksmų spėjo, jog vyrai lošia. Jie liovėsi žaisti ir stebėjo ją praeinančią. Aila pagalvojo, jog labai nemandagu šitaip spoksoti, tad nusprendė parodyti geresnes manieras ir pati žiūrėti į vyrus vengė. Vis dėlto pasitelkusi genties moterų gebėjimą žvilgčioti nepastebimai ji greitomis mestais žvilgsniais gavo daug informacijos. Aila pastebėjo, kad vyrai vieni kitiems kažką sako, ir jai dingojosi, jog užuodžia barmą.

Tolėliau ji matė žmones, apdirbančius bizonų ir elnių kailius. „Tikriausiai įprastoje darbo zonoje jiems pasirodė per ankšta“, – pagalvojo ji, ir nuvedė arklius kone iki atbrailos krašto, netoli upeliuko, kuris devintąjį urvą skyrė nuo Žemupio. Aila pagalvojo, jog čia visai nebloga vieta arklių žiemos pastogei suręsti ir jau anksčiau užsiminė apie tai Jondalarui. Tada ji parodė gyvuliams taką žemyn, vedantį link Upės, ir laukė stebėdama, ką jie darys. Yhaha su Lenktynininku pradėjo lipti žemyn taku, Vilkas irgi nusprendė eiti su arkliais. Gyvuliai nepaisė lietaus, jiems labiau patiko ganytis prie upės nei likti ant skurdžios atbrailos vien tam, kad liktų sausi.

Aila norėjo eiti aplankyti Jondalaro, paskui persigalvojo ir pasuko prie kailių apdirbėjų. Žmonės apsidžiaugė dingstimi padaryti pertraukėlę ir šnektelti su moterimi, kurią sekioja vilkas ir nuo kurios nebėga arkliai. Aila pastebėjo, kad tarp dirbančiųjų yra ir Portula. Jaunoji moteris

nusišypsojo Ailai, lyg vis dar mėgindama su ja susidraugauti. Ji, regis, nuoširdžiai gailėjosi dalyvavusi nemaloniame Maronos pokšte.

Aila norėjo pasiūti drabužių Jondalarui, sau ir būsimam kūdikiui. Ji prisiminė, kad nudobė jauną didįjį elnią. Pasidarė smalsu, kuri jo oda. Be to, kad jau buvo čia, nusprendė nudirti ilgaausį, kabantį prie juosmens diržo, kad iš jo kailio galėtų pasiūti ką nors kūdikiui.

– Jei čia yra vietos, norėčiau greitai nudirti šitą kiškį, – garsiai pasakė Aila.

– Čia daug vietos, – tarė Portula. – Su džiaugsmu duosiu tau savo įrankių, jei reikės.

– Reikės, Portula. Ačiū, kad pasiūlei. Turiu daug įrankių, šiaip ar taip, gyvenu su Jondalaru, – šelmiškai nusišypsojo Aila. Keletas žmonių supratingai atsakė šypsenomis. – Tik jų neatsinešiau.

Ailai patiko būti tarp savo amatą išmanančių, užsiėmusių žmonių. Viskas taip džiugino po vienišų dienų slėnyje – čia buvo panašiau į vaikystės dienas Bruno genties urve, kur visi kartu dirbo.

Ji greitai išmėsinėjo ir nudyrė kiškį, tada pasiteiravo:

– Ar galiu kol kas jį čia palikti? Man reikia nueiti į Žemupį. Pasiimsiu grįždama.

– Aš pasaugosiu, – pasisiūlė Portula. – O jei ilgai negrįši, galiu eidama namo parnešti.

– Labai malonu, – tarė Aila. Jos jausmai jaunajai moteriai, kuri iš visų jėgų akivaizdžiai stengėsi būti draugiška, šilo. – Grįšiu vėliau, – pasakė ji nueidama.

Rąstiniu tiltu perėjusi per upelį, po pirmosios iškyšos pastoge ji pamatė Jondalarą su būreliu žmonių. Ta vieta akivaizdžiai jau seniai buvo naudojama titnagui skaptuoti. Ant žemės buvo net tiršta aštriabriaunių skeveldrų ir atplaišų, likusių nuo titnago smulkinimo proceso. Būtų neišmintinga ten eiti basomis.

– Štai ir tu, – tarė Jondalaras. – Jau kaip ir ruošėmės grįžti. Buvo atėjęs Joharanas ir užsiminė, kad Proleva ruošia pietus iš bizonų mėsos. Pastaruoju metu puikios vaišės tokios dažnos. Bijau, kad žmonės ims ir pripras. Bet visi šiandien buvo užsiėmę, todėl Proleva nusprendė, kad taip bus lengviau. Gali grįžti su mumis, Aila.

– Nė nesuvokiau, kad jau beveik vidudienis, – atsakė ji.

Jiems beeinant link devintojo urvo, priekyje Aila pamatė Joharaną. Nepastebėjo jo einant šiuo keliu. „Jis tikriausiai praėjo tada, kai aš kalbėjau su Portula arba dyriau kiškį“, – pamanė ji. Moteris pastebėjo, kad jis suka link aplink laužą susėdusių lošėjų.

Skubėdamas amatininkams žemupyje pranešti apie Prolevos ruošiamus pietus Joharanas matė Laramarą su sėbrais lošiant. Dar pagalvojo, kokie jie tinginiai, kad lošia, kai visi kiti dirba, tikriausiai dar naudoja kieno nors kito surinktas malkas. Vis dėlto, kai pamatė juos eidamas atgal, nusprendė, kad ir juos dera pakviesti, juk jie buvo devintojo urvo nariai, nors ir nedaug teprisidėjo prie bendro darbo.

Vyrai buvo giliai įsitraukę į pokalbį ir nepastebėjo ateinančio vado. Priėjęs arčiau Joharanas nugirdo kažkurį sakant:

– ...kaip gali kažko tikėtis iš žmogaus, kuris sakosi išmokęs gydyti iš plokščiagalvių? Ką tie gyvuliai gali išmanyti apie gydymą?

– Ta moteris ne gydytoja. Ševonaras juk mirė? – ginčijosi Laramaras.

– Tavęs ten nebuvo, Laramarai! – pertraukė jį Joharanas, mėgindamas susivaldyti. – Kaip paprastai, nepasivarginai traukti į medžioklę.

– Aš negalavau, – išsigynė vyras.

– Sirgai nuo savo gėralo, – atkirto Joharanas. – Sakau tau, niekas nebūtų išgelbėjęs Ševonaro. Nei Zelandonė, nei labiausiai patyręs visų laikų gydytojas. Žmogų sutrypė bizonas. Kas gali ištverti viso bizono svorį? Jei nebūtų Ailos, abejoju, ar jis būtų sulaukęs Relonos. Ji rado būdą palengvinti Ševonaro skausmą. Aila darė tiek, kiek galėjo. Kodėl skleidi piktavališkus gandus apie tą moterį? Ką ji tau padarė?

Visi liovėsi kalbėję, kol pro šalį su būreliu žmonių praėjo Aila ir Jondalaras.

– Ko tu čia šniukštinėji ir klausaisi asmeninių pokalbių? – atrėmė Laramaras. Jis vis dar gynėsi.

– Priėjau prie jūsų dienos šviesoje, ne slapčia, Laramarai. Norėjau pasakyti, kad Proleva su moterimis paruošė visiems valgyti, taigi galite ateiti, – atsakė Joharanas. – Tai, ką nugirdau, buvo pasakyta garsiai. Tiesą sakant, negalėjau užsikimšti ausų.

Paskui vadas kreipėsi į visus:

– Zelandonė įsitikinusi, kad Aila – gera gydytoja, jai verta suteikti progą. Derėtų su džiaugsmu priimti žmogų su tokiais įgūdžiais. Niekas nežino, kada kuriam gali jos žinių prireikti. O dabar gal visi einam valgyti? – vadas žvelgė į visus paeiliui, leisdamas suprasti, kad juos atpažino ir prisimins, tada nuėjo šalin.

Lošėjai išsiskirstė, dalis nusekė paskui vadą į kitą atbrailos kraštą. Kai kurie jų pritarė Joharanui: verta suteikti Ailai progą pasireikšti, tačiau kiti nepajėgė ar nenorėjo keisti savo įsitikinimų. Laramarui, nors jis pritarė vyrui, kuris garsiai kalbėjo prieš Ailą, iš tikrųjų nerūpėjo nei viena, nei kita. Jis buvo linkęs eiti lengvesniu keliu.

Su būriu eidama iš Žemupio link amatininkų zonos, lįsdama po iškyša, kai pradėdavo lyti smarkiau, Aila galvojo apie skirtingus talentus ir gebėjimus, kuriuos žmonės su džiaugsmu atskleisdavo savo veikloje. Žmonės mėgo gaminti įvairius daiktus, nors medžiagas darbui pasirinkdavo labai įvairias. Vieni, kaip Jondalaras, mėgo iš titnago gaminti įrankius ir medžioklės ginklus. Kitiems patiko dirbti su medžiu, mamutų iltimis ar kaulais, tretiems geriausiai sekėsi su pluoštais ar odomis. Ailai toptelėjo, kad kai kurie, pavyzdžiui, Joharanas, mėgo dirbti su žmonėmis.

Priėjus arčiau urvo jos nosis ėmė užuosti nuostabius maisto kvapus. Aila suvokė, kad virimas ir darbas su maisto produktais taip pat yra amatas, kuris kai kuriems žmonėms patinka. Proleva akivaizdžiai mėgavosi ruošdama bendruomenės susibūrimus. Jos polinkis tikriausiai ir buvo šios improvizuotos puotos priežastis. Aila pagalvojo apie save: ką pati labiausiai mėgsta daryti? Ji domėjosi daugybe sričių ir ypač džiugiai mokėsi ko nors naujo, tačiau labiau už viską jai patiko gydyti, būti gydytoja.

Maistas buvo patiektas netoli amatininkų zonos. Eidama arčiau Aila pastebėjo, kad greta atliekamas kitas darbas, kuris tikriausiai nėra labai mėgstamas, bet privalomas – tarp stačių stulpų per pusę metro nuo žemės buvo ištempti tinklai mėsai džiovinti. Ant pastogės akmenų ir priekinės terasos buvo žemės sluoksnis, kai kur plonesnis, kitur pakankamai storas, kad atlaikytų įbestus stulpus. Kai kurie atraminiai stulpai buvo ne vienam naudojimui įbesti į plyšius akmenyje arba įtvirtinti dirvoje iškastose duobėse. Kad tvirčiau laikytų, aplink juos dar būdavo sukraunamos akmenų krūvos.

Kitos panašios konstrukcijos, akivaizdžiai skirtos tam pačiam reikalui, buvo paprasčiausiai sujungtos kaiščiais ir suraišiotos, kitaip tariant, tai buvo kilnojamieji mėsos džiovinimo rėmai. Nenaudojamus juos buvo galima nunešti ir atremti į galinę sieną, kad nesipainiotų po kojomis. Prireikus džiovinti mėsą ar daržoves, nešiojamieji rėmai galėjo būti padėti bet kurioje patogioje vietoje. Kartais mėsa buvo džiovinama netoli medžioklės vietos arba vešlioje salpoje, tačiau lyjant arba dėl to, kad žmonės norėdavo dirbti arčiau namų, jie sugalvojo būdus įtempti džiovinimo virves ar tinklus.

Ant džiovinimo rėmų jau kabėjo kelios nedidelės liežuvio formos mėsos riekelės, netoliese liepsnojo nedideli, bet dūmingi laužai, kad nubaidytų vabzdžius ir suteiktų skonio mėsai. Aila nusprendė pavalgiusi pasisiūlyti į pagalbą pjaustyti mėsą džiovinimui. Jiedu su Jondalaru įsidėjo sau maisto ir jau dairėsi, kur įsitaisyti, kai pamatė sparčiais žingsniais einantį paniurusį Joharaną.

– Jondalarai, ar Joharanas tau neatrodo piktas? – pasiteiravo Aila.

Ilgšis atsisuko į ateinantį brolį.

– Ko gero, – atsakė jis. – Įdomu, kas atsitiko?

„Vėliau paklausiu“, – pagalvojo sau.

Jie susižvalgė, tada nužygiavo atsisėsti prie Joharano, Prolevos, jų sūnaus Jaradalo, Martonos ir Vilomaro. Šeima juos šiltai sutiko. Buvo akivaizdu, kad vadas kažkuo nepatenkintas, tik neatrodė, kad norėtų apie tai kalbėti, arba bent jau ne su jais. Visi sveikinimo šypsenomis sutiko pasirodžiusią Zelandonę. Rytą ji praleido savo namelyje, tačiau atėjo žmonėms susirinkus valgyti.

– Ar galiu tau ko nors atnešti? – pasiteiravo Proleva.

– Šiandien aš badauju ir daug galvoju. Ruošiuosi paieškai, tad vis dar riboju maistą, – paaiškino Zelandonė ir taip pažvelgė į Jondalarą, kad jis pasijuto labai nesmagiai. Vyras staiga išsigando, kad jo ryšiai su kitu pasauliu dar nepasibaigė. – Mežera man šį tą ruošia. Paprašiau Folaros jai padėti. Mežera yra keturioliktojo urvo mokinė, tačiau ten nėra laiminga ir norėtų ateiti čia, tapti mano mokine. Turiu tai apsvarstyti ir, žinoma, paklausti tavęs, ar priimsi ją į devintąjį urvą, Joharanai. Ji gana drovi ir nepasitiki savimi, tačiau neabejotinai turi gebėjimų. Neprieštaraučiau ją

mokyti, tačiau turiu būti itin atsargi su Keturioliktąja, – tarė Zelandonė ir pažvelgė į Ailą.

– Ji tikėjosi būti išrinkta Pirmąja, – paaiškino donija, – tačiau zelandoniai išrinko mane. Ji bandė man pasipriešinti ir priversti mane nusileisti. Tai buvo pirmas tikras iššūkis man, bet trauktis teko jai. Nemanau, kad ji kada iš tikrųjų priėmė zelandonių pasirinkimą arba man atleido.

Ji vėl kreipėsi į visus:

– Suprantu, ji mane apkaltins nuviliojus geriausią mokinę, jei priimsiu Mežerą, tačiau turiu galvoti, kas geriausia visiems. Jei Mežera negaus mokymo, kuris reikalingas, kad atsiskleistų jos talentai, negaliu nerimauti dėl kažkieno užgautų jausmų. Kita vertus, jei kuris iš kitų zelandonių norės ją mokyti ir gebės užmegzti su ja ryšį, gal man pavyks išvengti dar vieno susidūrimo su Keturioliktąja. Norėčiau apsispręsti po vasaros susirinkimo.

– Išmintingas sprendimas, – pasakė Martona kaip tik tuo metu, kai prie jų priėjo Mežera su Folara. Jaunoji mokinė turėjo du dubenėlius, o jaunesnioji Jondalaro sesutė laikė savo dubenėlį ir vandenmaišį. Į savo maišelį ji buvo įsidėjusi valgymo įrankius. Mežera padavė Pirmajai sultinio dubenėlį, dėkinga dirstelėjo į Folarą, droviai nusišypsojo Ailai su Jondalaru, o tada įsmeigė akis į savo maistą.

Po trumpos, bet nejaukios tylos prabilo Zelandonė:

– Nežinau, ar kas iš jūsų pažįstate Mežerą.

– Aš pažinojau tavo motiną ir tavo židinio vyrą, – pasakė Vilomaras. – Tu turi brolių ir seserų, tiesa?

– Taip, sesę ir brolį,– patvirtino Mežera.

– Kokio jie amžiaus?

– Mano sesutė kiek jaunesnė už mane, o brolis – maždaug jo amžiaus, – į Prolevos sūnų parodė Mežera.

– Mano vardas Jaradalas. Aš esu Jaradalas iš devintojo Zelandonijos urvo. O kas tu?

Jis pasakė tai labai rūpestingai, akivaizdžiai buvo išmokytas. Visiems teliko nusišypsoti, įskaitant jaunąją moterį.

– Aš esu Mežera iš keturioliktojo Zelandonijos urvo. Sveikinu tave, Jaradalai iš devintojo Zelandonijos urvo.

Jaradalas patenkintas nusišypsojo. „Ji akivaizdžiai moka bendrauti su jo amžiaus berniukais", – pagalvojo Aila.

– Mes buvome aplaidūs. Manau, visiems derėtų tinkamai prisistatyti, – tarė Vilomaras. Jie prisistatė, ir visi šiltai pasveikino drovią jauną moterį.

– Ar žinojai, kad tavo motinos pora prieš ją sutikdamas norėjo būti mainų meistru, Mežera? – paklausė Vilomaras. – Jis ėjo su manimi į kelias keliones, paskui nusprendė, kad nenori tiek daug laiko praleisti atskirai nuo savo poros ir tavęs, kai tu gimei.

– Ne, šito nežinojau, – atsakė ji patenkinta, kad sužinojo šį tą apie mamą ir mamos porą.

„Nieko keista, kad jis geras mainų meistras, – galvojo Aila. – Jis moka elgtis su žmonėmis. Prie jo visi jaučiasi jaukiai. Mežera atrodo kiek labiau atsipalaidavusi, tačiau vis dar priblokšta tekusio dėmesio." Aila suprato, kaip ji jaučiasi.

– Proleva, mačiau, žmonės pradėjo džiovinti elnių ir bizonų mėsą, – tarė Aila. – Nežinau, kaip mėsa dalijama ar kas turėtų ją konservuoti, tačiau norėčiau padėti, jei tai priimtina.

Moteris nusišypsojo.

– Žinoma, gali padėti, jei tik nori. Darbo daug, su malonumu priimsime tavo pagalbą.

– Žinau, – įsiterpė Folara. – Tai ilgas, varginantis darbas, nebent susirenka daug žmonių, tada būna smagu.

– Pati mėsa ir pusė riebalų skirti visiems naudoti, – aiškino Proleva, – tačiau kailis, ragai ir kitos gyvūno dalys priklauso gyvūną nudobusiam žmogui. Man regis, Aila, judu su Jondalaru turite po didįjį elnią ir bizoną. Jondalaras nudobė bizoną, kuris paaukojo Ševonarą, tačiau tas buvo atiduotas Motinai. Palaidojome jį netoli Ševonaro kapo. Vadai nusprendė jums su Jondalaru duoti kitą. Gyvuliai mėsinėjant paprastai žymimi anglimi. Beje, niekas nežinojo tavo abelano, o tu buvai užsiėmusi, slaugei Ševonarą, taigi kažkieno paprašytas trečiojo urvo zelandonis padarė tau laikiną. Tavo kailiai ir kitos dalys bus pažymėti.

Jondalaras nusišypsojo.

– Kaip jis atrodo?

Vyras nuolat juto savo paties paslaptingą abelaną, todėl buvo smalsu, kaip atrodo kitų vardų ženklai.

– Man regis, jis tavyje įžvelgė apsaugą ar prieglobstį, Aila, – tarė Proleva, – Štai, parodysiu.

Moteris paėmė lazdelę, išlygino žemę ir nubrėžė tiesią liniją žemyn. Tada pridėjo liniją, prasidedančią viršuje ir einančią nuožulniai žemyn, o trečioji linija atitiko antrąją iš kitos pusės. – Man tai primena palapinę ar kažkokią pastogę, vietą pasislėpti, kai lyja.

– Tikriausiai tu teisi, – tarė Jondalaras. – Abelanas tau tinka, Aila. Tu tikrai saugai ir padedi, ypač jei kas serga ar yra sužeistas.

– Aš galiu nupiešti savo abelaną, – tarė Jaradalas. Visi atlaidžiai nusišypsojo. Vaikui padavė lazdelę ir leido piešti. – O tu ar turi abelaną? – paklausė jis Mežeros.

– Tikrai turi, Jaradalai, ir su džiaugsmu parodys tau vėliau, – švelniai papriekaištavo sūnui Proleva. Truputis dėmesio buvo ne pro šalį, tačiau motina nenorėjo, kad vaikas įprastų reikalauti dėmesio iš jį supančių suaugusiųjų.

– Ką manai apie savo abelaną, Aila? – paklausė Jondalaras. Jam buvo įdomu, kokia bus jos reakcija į jai priskirtą zelandoniečių simbolį.

– Gimdama negavau elandono su nupieštu abelanu, bent jau kiek prisimenu, – tarė Aila. – Šitas ženklas toks pat geras kaip bet kuris kitas. Neprieštaraudama naudosiu jį kaip savo abelaną.

– Ar kada gavai kokį ženklą iš mamutojų? – pasiteiravo Proleva svarstydama, ar Aila jau anksčiau turėjo abelaną. Visada buvo įdomu sužinoti, kaip elgiasi kiti žmonės.

– Per įdukrinimo apeigas Talutas įrėžė man žymę dilbyje ir krauju nupiešė ženklą ant plokštelės, kurią per apeigas nešiojo ant krūtinės, – pasakė Aila.

– Ar tai nebuvo ypatingas ženklas? – pasitikslino Joharanas.

– Man jis buvo ypatingas. Tebeturiu randą, – tarė ji, rodydama žymę ant rankos. Staiga jai toptelėjo: – Įdomu, kad žmonės pasitelkia skirtingus būdus parodyti, kas jie yra ir kam jie priklauso. Kai mane įdukrino gentis, man buvo duotas amuleto krepšelis su gabalėliu raudonosios ochros. Kai jie žmogui duoda vardą, šamanas tam žmogui brėžia raudoną li-

niją nuo kaktos iki nosies galiuko. Tada jis visiems, ypač motinai, pasako, koks yra vaiko totemas, ir tepalu pažymi totemo ženklą.

– Sakai, kad tavieji genties žmonės turėjo ženklus, rodančius, kas jie yra? – nustebo Zelandonė. – Abelanus?

– Spėju, kad jie panašūs į abelanus. Kai berniukas tampa vyru, šamanas įrėžia jam totemo ženklą, o paskui įtrina specialiais pelenais, išeina savotiška tatuiruotė. Mergaitėms paprastai oda nerėžiama, nes užaugusios jos kraujuoja iš vidaus, tačiau urvinis liūtas mane pažymėjo. Tebeturiu keturis nagų dryžius ant šaunies. Toks yra genties urvinio liūto ženklas, taip šamanas sužinojo, kas yra mano totemas, nors paprastai tai nemoteriškas totemo ženklas. Tai vyro ženklas, duodamas berniukui, kuris bus stiprus medžiotojas. Kai aš tapau Moterimi, Kuri Medžioja, šamanas įpjovė čia, – ji pridėjo pirštą prie gerklės, vos aukščiau krūtinkaulio, – ir ištekėjusiu krauju pažymėjo randus ant mano kojos, – Aila parodė randus ant kairės šlaunies.

– Tada tu jau turi abelaną. Štai tavo ženklas, tos keturios linijos, – tarė Vilomaras.

– Manau, tu teisus, – tarė Aila. – Nieko nejaučiu tam kitam simboliui, galbūt todėl, jog tai tik patogus ženklas, kad žmonės žinotų, kam atiduoti kailius. Nors genties totemo ženklas nėra zelandoniečių, man jis ypatingas. Tai reiškia, kad aš buvau įdukrinta, kad priklausau židiniui. Norėčiau jį naudoti kaip savo abelaną.

Jondalaras svarstė Ailos žodžius. Ji prarado viską: nežinojo, kam gimė, nė kas jos žmonės. Paskui prarado ją užauginusius žmones. Ji vadino save Aila Be Žmonių, kai sutiko mamutojus. Tai padėjo jam suprasti, kaip Ailai svarbu kam nors priklausyti.

17

Kažkas smarkiai pabeldė į pertvarą prie įėjimo užuolaidos. Jondalaras pabudo, tačiau gulėjo miegmaišyje stebėdamasis, kad niekas neatsiliepia. Paskui suvokė, kad namuose, ko gero, liko vienas. Atsikėlęs šūktelėjo: „Palaukit", ir susirado, ką užsimesti. Pakėlęs užuolaidą nustebo pamatęs zelandonės mokinį dailininką Jonokolą – jaunuolis retai kur eidavo be savo mokytojos.

– Įeik, – pakvietė Jondalaras.

– Devintojo urvo zelandonė sako, kad atėjo laikas, – pareiškė Jonokolas.

Jondalaro kaktoje susimetė raukšlės. Jam nepatiko tai, ką išgirdo. Netgi tiksliai nežinodamas, ką Jonokolas turi omenyje, Jondalaras gerai numanė, kad to nelaukia. Savo jis jau atidirbo ir tikrai daugiau nenorėjo turėti jokių reikalų dvasių pasauliu.

– Ar Zelandonė nesakė, kam atėjo laikas? – pasiteiravo jis.

Jonokolas nusišypsojo matydamas ilgšį tokį susinervinusį.

– Sakė, suprasi.

– Bijau, kad suprantu, – atsakė Jondalaras atsiduodamas neišvengiamybei. – Ar gali luktelt, kol susirasiu ko užkąsti, Jonokolai?

– Zelandonė vis primena, kad geriau bus, jei nieko nevalgysi.

– Ko gero, taip, – atsakė Jondalaras. – Bet mielai išgerčiau puodelį arbatos. Bent burną praskalaučiau. Vis dar jaučiuosi mieguistas.

– Arbatos gausi, – pažadėjo Jonokolas.

– Neabejoju, tik nemanau, kad mėtų, o ją labiausiai mėgstu rytais.

– Zelandonės arbatos dažniausiai būna paskanintos mėtomis.

– Paskanintos, tačiau mėtos nebus pagrindinė sudedamoji dalis.

Jonokolas nieko neatsakė, tik šypsojosi.

– Gerai jau, – plačiai nusišypsojo Jondalaras, – einam. Viliuosi, niekas neprieštaraus, jei pirma nusišlapinsiu.

– Nėra būtina sulaikyti šlapimo, – patikino jaunasis mokinys. – Tik šiltai apsirenk.

Grįžęs Jondalaras nustebo ir apsidžiaugė pamatęs kartu su Jonokolu laukiančią Ailą. Moteris aplink juosmenį rišosi šiltą berankovę tuniką. Mokinys ir jai tikriausiai patarė šiltai apsirengti. Stebint Ailą, Jondalarui toptelėjo, kad užvakarykštę naktį jie nakvojo atskirai. Pastarąjį kartą jiedu miegojo ne kartu tada, kai kelionėje Jondalarą buvo pagrobusios sarmunojės. Jis kažkodėl sunerimo.

– Sveika, moterie, – sušnibždėjo vyras jai į ausį, kai jie sveikindamiesi trynėsi skruostais, paskui apsikabino. – Kur buvai šįryt?

– Išpilti naktinio krepšio, – atsakė Aila. – Grįžusi radau Jonokolą. Jis pasakė, kad Zelandonė mūsų laukia, todėl nuėjau pas Folarą paprašyti, kad prižiūrėtų Vilką. Ji sakė, kad jis jau žaidžia su vaikais. Ankstėliau nuėjau pažiūrėti arklių. Netoliese girdėjau kitus arklius. Svarstau, gal reikėtų pastatyti kokį aptvarą, kad juos sulaikytume?

– Galbūt, – pripažino Jondalaras, – ypač kai yra Yhaha malonumų metas. Nenorėčiau, kad kaimenė ją išsivestų, o Lenktynininkas tikriausiai sugalvotų sekti paskui.

– Pirma ji atsives kumeliuką, – atsakė Aila.

Jonokolas susidomėjęs klausėsi pokalbio: akivaizdu, kad bendraudami su gyvūnais Aila su Jondalaru daug sužinojo apie arklius. Trijulė išėjo su Jonokolu. Jiems pasiekus priekinę akmeninę devintojo urvo terasą, Jondalaras pastebėjo, kad saulė jau gana aukštai.

– Nežinojau, kad jau taip vėlu, – pasakė ji. – Keista, kad manęs niekas anksčiau nepažadino.

– Zelandonė nutarė leisti tau išsimiegoti, nes šįvakar gali tekti užsibūti iki vėlumos, – atsakė Jonokolas.

Jondalaras giliai įkvėpė, iškvėpė ir papurtė galvą.

– Tarp kitko, kur mes einame? – paklausė jis greta mokinio atbraila žygiuodamas Žemupio link.

– Prie Šaltinio uolos, – atsakė Jonokolas.

Jondalaro akys išsiplėtė iš nuostabos. Stati Šaltinio uola, kurioje buvo du urvai, ir teritorija aplink ją nebuvo jokios konkrečios zelandoniečių bendruomenės namai; ši vieta kur kas svarbesnė. Tai buvo viena švenčiausių viso regiono vietų. Nuolat ten negyveno niekas, bet zelandoniai – tie, kurie tarnauja, Šaltinio uolą galėjo vadinti namais, nes ta vieta buvo pačios Didžiosios Motinos Žemės palaiminta ir pašventinta.

– Noriu atsigerti, – pabrėžtinai pasakė Jondalaras, kai jie prisiartino prie tiltelio per tyro vandens upokšnį, kuris skyrė devintąjį urvą nuo Žemupio. Jis neketino klausyti Jonokolo draudimo malšinti troškulį, nors leido tam žmogui atkalbėti jį nuo rytinio mėtų arbatos puodelio.

Prie upeliuko už poros metrų nuo tiltelio į žemę buvo įsmeigtas kuoliukas, o prie jo virvele pririštas, kad nepasimestų, puodelis, tankiai supintas iš plėšytų nendrių juostelių. Susidėvėjęs puodelis būdavo pakeičiamas nauju, bet kabėjo ten tiek, kiek Jondalaras prisiminė. Jau seniai patirta, kad šviežio žaižaruojančio vandens vaizdas žadina troškulį. Tiesa, galima pasilenkus jo pasisemti rieškučiomis, bet kur kas patogiau po ranka turėti puodelį.

Atsigėrė visi, o paskui toliau traukė gerai išmintu taku. Jie brasta perėjo per upę Perkėloje, prie Dviejų Upių uolos pasuko į Žolių slėnį, kirto kitą upę ir nupėdino paupio taku. Žmonės iš urvų mojo ir sveikino praeinančiuosius, tačiau nebandė jų sulaikyti. Visi aplinkinių urvų zelandoniai, įskaitant mokinius, jau buvo išėję prie Šaltinio uolos. Žmonės gerai suprato, kur su zelandonės mokiniu eina vyras ir moteris iš devintojo urvo.

Žmonės apytikriai numanė ir tikslą: tvirtai susisaisčiusioje bendruomenėje pasklido žinia, kad jie pargabeno kažkokį daiktą, kuris zelandoniams galėtų padėti rasti klajojančią mirusio Jondalaro brolio Tonolano dvasią. Žmonės suprato, kaip svarbu nukreipti išsilaisvinusį elaną į jam deramą vietą dvasių pasaulyje, tačiau ten keliauti Motinos dar nepašauktiems daugumai tikrai nesinorėjo. Buvo pakankamai baugu žinoti, jog teks padėti ką tik žuvusio Ševonaro elanui, kuris tikriausiai tvyrojo netoliese, tačiau leistis ieškoti dvasios žmogaus, kuris mirė taip toli ir seniai, – apie tai dažnas nė galvoti nenorėjo.

Reikalus su dvasių pasauliu žmonės su džiaugsmu leido tvarkyti tiems, kurie tarnauja. Nedaugelis, tikriausiai net ne visi zelandoniai, būtų norėję atsidurti Ailos su Jondalaru kailyje. Tačiau niekas kitas negalėjo jų pakeisti, tik jiedu žinojo, kur žuvo Jondalaro brolis. Ta, kuri buvo pirmoji, žinojo, kad diena bus varginanti. Vis dėlto jai buvo smalsu, rūpėjo, ar pavyks rasti klaidžiojančią Tonolano dvasią.

Ailai, Jondalarui ir Jonokolui traukiant prieš srovę, priekyje, kairėje, atsivėrė įspūdinga atodanga. Didžiulė galinga uola stūksojo tarsi monolitas, bet atidžiau įsižiūrėjus buvo matyti, kad tai tik pirmoji iš eilės uolų, kurios rikiavosi statmenai Žolių upei. Įspūdinga uola priekyje kilo nuo pat slėnio pagrindo, viduryje pūpsojo iškyša, paskui akmuo siaurėjo, o pats viršus staiga vėl išplatėjo į plokščią, prašmatnią kepurę.

Apėjęs iš priekio ir žiūrėdamas tiesiai į viršų pirmosios uolos plyšiuose ir iškyšose net ir menkos vaizduotės žmogus galėjo įžiūrėti kepurę arba plaukus, aukštą kaktą po kepure, suplotą nosį ir dvi gana arti įstatytas akis, paslaptingai žvelgiančias nuo šlaito nuobiryno ir krūmų. Tiems, kurie žinojo, kaip tinkamai žiūrėti, subtilus uolos panašumas į žmogų reiškė paslėptą Motinos veidą, vieną iš nedaugelio atvaizdų, kuriuos ji teikėsi atskleisti, ir netgi šitas buvo gana gerai užmaskuotas. Niekas negali pažvelgti Motinai tiesiai į veidą. Ne dėl to, jog tai mažai tikėtina: net paslaptingai pridengtas, jos veidas turi nenusakomos galios.

Uolų eilė iš vieno šono ribojo mažesnį slėnį su upeliu, kuris įtekėjo į Žolių upę. Nedidelį upelį maitino šaltinis, kuris tryško iš žemės taip energingai, kad miškingame slėnyje atsirado gilus ežeriukas su nedideliu fontanėliu viduryje. Jį buvo įprasta vadinti Gelmių šaltiniu, o mažasis vandentakis vadinosi Šaltinio upeliu. Zelandoniai kartais pasakydavo ir kitaip. Tuos pavadinimus dauguma žmonių taip pat žinojo; Šaltinio ežeriukas buvo vadinamas Motinos gimdymo vandenimis, o upelis – Palaimintuoju Vandeniu. Buvo žinoma, kad vanduo turi gydomųjų galių ir, jei tinkamai naudojamas, ypač padeda moterims pastoti.

Kone keturių šimtų metrų ilgio takas kilo akmeninės sienos šonu gerokai toliau išsikišusio gumbo, į terasą visai prie pat viršaus, kur nedidelė akmenų iškyša dengė dviejų urvų angas. Šio regiono įdubos, bet kokios tuščios ertmės akmenyje, dažnai buvo vadinamos „urvais“, kartais „kiaurymėmis“. Ypač ilgas ar gilus urvas kartais būdavo pavadinamas „gelme“.

Anga mažos terasos kairėje skverbėsi į akmenį vos šešis metrus. Čia apsistodavo tie, kurie kartkartėmis pasilikdavo Šaltinio uoloje, paprastai zelandoniai. Apskritai urvas buvo žinomas kaip Šaltinio dauba, kartais dar pavadinama „Doni Kiauryme".

Anga dešinėje vedė į praėjimą, kuris su salėmis, nišomis ir atsišakojančiais koridoriais leidosi daugiau nei šimtą metrų gilyn, į didžiulės uolos šerdį. Šita vieta buvo ypač šventa, ir jos paslaptingo pavadinimo garsiai niekas netardavo. Vieta buvo taip gerai žinoma ir taip gerbiama, kad nereikėjo skelbti jos šventumo ir galios žemiškajam pasauliui. Tie, kurie žinojo jos tikrąją reikšmę, netgi buvo linkę ją sumenkinti, nekalbėti apie tai kasdienybėje. Štai kodėl žmonės vadino tą vietą tiesiog „Šaltinio uola", o urvas kartais buvo pavadinamas „Giliuoju Šaltinio Uolos urvu" arba, labai retai, „Doni Gelme".

Tai nebuvo vienintelė šventa regiono vieta. Dauguma urvų buvo laikomi, nors nevienodai, šventais, palaimintos buvo ir kai kurios vietos ne urvuose, tačiau Gilusis Šaltinio uolos urvas buvo labiausiai išaukštintas. Jondalaras žinojo kelias kitas vietas, kurios prilygo Šaltinio uolai, tačiau nė viena nebuvo už ją svarbesnė. Kopdamas uola su Jonokolu, Jondalaras juto ir jaudulį, ir baimę, o artindamasis prie terasos – ir baimingos nuojautos virpulį. Tikrai nenorėjo to daryti, tačiau, kad ir kaip nuogąstavo, jam rūpėjo, ar Zelandonei pavyks rasti klaidžiojančią brolio dvasią, buvo smalsu, ko tikimasi iš jo, ir kaip visa tai atrodys.

Pasiekus aukštą terasą priešais urvus, juos pasitiko dar du mokiniai, vyras ir moteris. Jie laukė prie pat Giliojo urvo angos. Aila akimirkai stabtelėjo ir atsisuko pažiūrėti, iš kur atėjo. Nuo didingos akmeninės terasos vėrėsi Šaltinio upelio slėnis ir dalis Žolių slėnio bei upės. Panorama buvo įspūdinga, tačiau kažkodėl, įėjus į koridorių, labiau baugino tamsios ertmės viduje esantys vaizdai.

Dieną žengus į urvą, staiga pasikeisdavo perspektyva: iš atviros, plačios erdvės – į ankštą, siaurą koridorių, iš saulės šviesą atspindinčių akmenų – į nerimą keliančią tamsą. Pokytis pranoko fizinę arba žemiškąją patirtį, ypač tiems, kurie suprato ir priėmė neatskiriamą šios vietos jėgą. Virsmas sužadindavo kartais ramų atpažinimą, kartais nuogąstavimą ir baimę, bet visada reiškė persikėlimą į kažką vertingo ir nuostabaus.

Tiktai porą metrų koridoriaus apšvietė šviesa iš lauko, tačiau akims pripratus prie blėstančios šviesos, kelią į tamsią gelmę rodė judesius ribojančios akmens sienos. Nedideliame prieangyje prie pat angos ant iškyšos sienoje stovėjo viena deganti ir kelios neuždegtos akmeninės lempelės. Natūralioje akmeninėje nišoje po ja buvo sudėti deglai. Jonokolas ir kitas jaunas vyras paėmė po lempą, paskui prikišę palaikė liepsnoje plonus sausus pagaliukus, kol jie užsidegė. Pagaliukais jie uždegė apstingusiuose riebaluose sumirkytas samanų dagtis, kurios glaudėsi prie lempų įdubų kraštų kitapus rankenų. Moteris uždegė deglą ir pamojo.

– Žiūrėkite po kojomis, – pasakė ji nuleidusi deglą, kad būtų matyti, kokios nelygios grindys ir šlapias, blizgus molis, kuris užpildė tarpus tarp išsikišusių akmenų. – Gali būti slidu.

Atsargiai statydami pėdas nelygiomis grindimis, visi pajudėjo koridoriumi. Iš lauko sklindanti šviesa greitai blėso. Nuėjus kokius trisdešimt metrų tamsa tapo aklina, ją sklaidė tik švelnus nedidelių liepsnelių mirgėjimas. Nuo lubų karančiais stalaktitais šlamendamos slinko oro srovės. Kai menkutės lempų liepsnelės stipriai sumirgėdavo, kildavo baimingas drebulys. Žmonės žinojo: jei šioje gelmėje užgestų ugnis, viską užlietų už juodžiausią naktį tirštesnė tamsa. Kelią būtų galima rasti tik rankomis čiuopiant šaltą, drėgną akmenį, ir akliname koridoriuje atsidurtum greičiau nei prie išėjimo.

Dešinėje atrodė tamsiau, liepsnelių šviesa nebeatsispindėjo nuo drėgnų akmenų. Tai reiškė, kad sienos toje pusėje atsitraukė; tikriausiai ten buvo niša, o gal kitas koridorius. Už nugarų ir priekyje niūri tamsa buvo kone apčiuopiama, dusinamai tiršta. Tik oro gūsiai ir išdavė, kad koridorius veda į išorę. Aila troško paliesti Jondalaro ranką.

Lempelės mokinių rankose nebuvo vieninteliai šviesos šaltiniai – tamsiame koridoriuje ant grindų tam tikrais intervalais buvo sustatytos seklios dubenėlio formos akmeninės lempelės. Jų skleidžiama šviesa urvo tamsoje atrodė stulbinamai ryški. Viena kita lempelė spragčiojo: reikėjo arba papildyti riebalų, arba pakeisti samanų dagtis. Aila tikėjosi, kad netrukus kas nors tuo pasirūpins.

Tačiau dėl tų lempų Ailai klaikiai dingojosi, kad jau yra čia buvusi, kaustė nesuprantama baimė, kad tenka vėl lankytis paslaptingajame urve.

Ji nenorėjo sekti paskui priekyje einančią moterį. Anksčiau Aila nebijojo urvų, tačiau kažkas vertė ją apsisukti ir bėgti arba bent jau paliesti Jondalarą, kad būtų ramiau. Tada ji prisiminė ėjusi tamsiu kito urvo koridoriumi pagal mažas lempų liepsneles ir deglus, prisiminė stebėjusi Krebą su šamanais. Aila sudrebėjo ir staiga pajuto, kad darosi šalta.

– Tikriausiai verta sustoti ir šilčiau apsirengti, – priekyje ėjusi moteris atsisukusi iškėlė lempą. – Urvo gilumoje tikrai šalta, ypač vasarą. Žiemą, kai lauke viskas apsnigta ir suledėję, čia iš tikrųjų atrodo gana šilta. Giliai urve šaltis kiaurus metus vienodas.

Stabtelėjimas tokiam paprastam veiksmui kaip ilgarankovės tunikos apsivilkimas nuramino Ailą, nors ji buvo pasiruošusi apsisukti ir bėgti iš urvo. Kai mokinė vėl pasisuko eiti, Aila giliai įkvėpė ir nusekė jai iš paskos.

Nors ilgas koridorius atrodė ankštas ir darėsi vis šalčiau, nuėjus penkiolika metrų akmeninis praėjimas dar susiaurėjo. Padidėjusią drėgmę rodė ant sienų nusėdęs vandens kondensatas. Nuo lubų karojo stalaktitų varvekliai, nuo grindų jų pasitikti kilo stalagmitai. Dar už šešiasdešimties metrų tamsaus, drėgno ir šalto urvo grindys pakilo, kelio neužtvėrė, bet darėsi sunkiau eiti. Kilo labai stipri pagunda patraukti atgal, manyti, kad nueita jau pakankamai toli. Dauguma skystablauzdžių būtų apsisukę. Ši vieta buvo tikras drąsos išbandymas.

Moteris su deglu rankoje kopė akmeniniu pakilimu į nedidelę ertmę. Aila stebėjo mirguliuojančią šviesą, tada giliai įkvėpė ir ėmė keberiotis aštriais akmenimis, kol pasivijo moterį. Nusekė paskui ją per siaurą plyšį ir vėl ropštėsi aukštyn, kad prasiskverbtų pro angą, kuri vėrėsi į akmeninės uolos šerdį.

Oro dvelksmas pirmoje koridoriaus atkarpoje buvo juntamas tik dėl jo stygiaus. Pralindus pro plyšį, jokio oro judėjimo apskritai nebuvo galima justi. Vienintelis ženklas, kad kažkas jau ėjo šiuo keliu, buvo raudoni taškai, nupiešti ant sienos kairėje. Neilgai trukus mirguliuojančioje deglo šviesoje Aila dar kažką įžiūrėjo. Negalėdama patikėti savo akimis ji troško, kad mokinė akimirkai sustotų ir prikištų deglą arčiau kairės sienos. Paprašyti neišdrįso, tad stabtelėjo ir palaukė, kol ją pasivys iš paskos einantis vyras.

– Jondalarai! – tyliai šūktelėjo Aila. – Man regis, ant tos sienos nupieštas mamutas!

– Taip, tikrai, ir ne vienas, – patikino Jondalaras. – Tikriausiai, jei Zelandonė nemanytų, jog šiuo metu yra svarbesnių užsiėmimų, šis urvas būtų tau parodytas su tinkamomis apeigomis. Daugumą mūsų čia atveda vaikystėje. Ne visai mažus, pakankamai ūgtelėjusius, kad suprastume, tačiau dar vaikus. Baugu, bet nuostabu išvysti šią vietą pirmą kartą, jei viskas daroma teisingai. Netgi žinant, jog viskas – tik apeigų dalis, tai vis tiek jaudina.

– Kodėl mes čia? – paklausė Aila. – Kas taip svarbu?

Pajutusi, kad Aila su Jondalaru neseka iš paskos, mokinė atsisuko ir paėjėjo atgal.

– Nejaugi niekas tau nesakė? – nustebo ji.

– Jonokolas tik prasitarė, kad Zelandonė laukia mūsų su Jondalaru.

– Nesu visiškai tikras, – tarė Jondalaras, – tačiau, man regis, esame čia, kad padėtume Zelandonei surasti Tonolano dvasią ir prireikus parodyti jai kelią. Mes vieninteliai žinome, kur jis žuvo. Tas akmuo, kurį patarei pasiimti, – beje, Zelandonė sakė, jog tai labai gera mintis, – turėtų padėti, – paaiškino Jondalaras.

– Kokia čia vieta? – pasiteiravo Aila.

– Ji turi daug vardų, – atsakė moteris. Juos pasivijo Jonokolas ir kitas mokinys. – Dauguma vadina ją Giliuoju Šaltinio uolos urvu, kartais – Doni Gelme. Zelandoniai žino šventąjį vardą, dauguma žmonių – irgi, tik jis retai tariamas. Čia yra įėjimas į Motinos įsčias, arba vienas iš jų. Yra dar keletas tokių pat šventų vietų.

– Savaime suprantama, visi žino, kad įėjimas nurodo ir išėjimą, – pridūrė Jonokolas. – Vadinasi, įėjimas į įsčias taip pat yra ir gimimo kanalas.

– Vadinasi, čia yra vienas Didžiosios Motinos Žemės gimdymo kanalų, – pasakė jaunoji mokinė.

– Kaip toje giesmėje, kurią Zelandonė giedojo per Ševonaro laidotuves. Tai turi būti viena iš vietų, pro kurias Motina pagimdė Žemės vaikus, – tarė Aila.

– Ji supranta, – tarė moteris, linktelėjusi kitiems dviem mokiniams. – Tikriausiai gerai moki Motinos giesmę, – tarė ji Ailai.

– Per laidotuves ji pirmą kartą ją išgirdo, – šypsodamasis pastebėjo Jondalaras.

– Ne visai tiesą sakai, Jondalarai, – paprieštaravo Aila. – Nejaugi neprisimeni? Losadunojiečiai irgi turi panašią ištarmę, tik jie negieda. Jie deklamuoja. Losaduna mane išmokė, tiesa, losadunojietiškai. Žodžiai ne lygiai tokie patys, bet panašūs.

– Gal jie deklamuoja dėl to, kad Losadunos balsas ne toks gražus kaip Zelandonės, – spėjo Jondalaras.

– Ne visada ir mūsų giesmė giedama, – pastebėjo Jonokolas. – Daugelis paprasčiausiai deklamuoja. Aš negiedu. Jeigu išgirstum mane giedantį, suprastum, kodėl taip elgiuosi.

– Kitų urvų žmonės kartais gieda kitokia melodija, ir žodžiai ne visada tokie patys, – pridūrė jaunasis mokinys. – Kokį kartą būtų įdomu išgirsti losadunojiečių eiles, ypač jei galėtum išversti, Aila.

– Su malonumu tai padarysiu. Jų kalba labai panaši į zelandoniečių. Suprastum netgi be vertimo, – tarė Aila.

Kažkodėl visi trys mokiniai staiga itin aiškiai pajuto jos keistą akcentą. Vyresnė moteris visada galvojo, kad zelandoniečių kalba, ta, kuria jie kalba, yra ypatinga, nes jie žmonės, Žemės vaikai. Buvo sunku suvokti, kad žmonės, gyvenantys kitapus plokščiakalnio ledyno, aukštumoje į rytus, gali kalbėti panašia kalba. Svetimšalė tikriausiai aplankė daug žmonių, kurie gyvena labai toli nuo čia, ir girdėjo daug kitų kalbų, kurios itin skiriasi nuo zelandoniečių, kad gali taip jas lyginti.

Jiems paaiškėjo, kaip skiriasi šios svetimšalės kilmė ir kiek daug, palyginti su jais, ji žino apie kitus žmones. Jondalaras irgi daug išmoko savo kelionėje. Grįžęs vos per kelias dienas jau tiek daug jiems parodė.

Visi išmanė apie keliones, kone kiekvienas jaunuolis žadėjo būtinai į ją leistis, tačiau tik keletas iš tikrųjų išeidavo, o dar mažiau nukakdavo tikrai toli, bent jau iš tų, kurie vėliau grįždavo namo. Jondalaro nebuvo penkerius metus. Jis sukorė ilgą kelią, patyrė daug nuotykių ir, dar svarbiau, pargabeno žinių, kurios pasitarnaus jo žmonėms. Taip pat jis atnešė pasikeitimus žadančių idėjų, o pokyčiai ne visada labai trokštami.

– Nežinau, ar turėčiau tau rodyti išpieštas sienas. Tai gali sugadinti specialias tau skirtas apeigas, tačiau vis tiek bent dalį iš jų pamatysi, todėl

tikriausiai galiu aukščiau pakelti deglą, kad geriau įžiūrėtum, – pasakė priekyje einanti moteris.

– Norėčiau juos pamatyti, – pasakė Aila.

Mokinė pakėlė deglą, kad moteris, kurią namo parsivedė Jondalaras, galėtų įsižiūrėti į piešinius ant sienų. Pirmasis, mamutas, buvo nupieštas šonu, kaip ir dauguma Ailos matytų gyvūnų atvaizdų. Kupra ant galvos, kita kupra ant keteros, lengvai atpažįstama nusklembta nugara. Tokia kūno forma buvo būdinga tik didžiuliams gauruotiems žvėrims, netgi labiau nei lenktos iltys ar ilgi straubliai. Jis buvo nupieštas raudona su rusvu atspalviu spalva, juodais dažais paryškinti kontūrai ir anatominės detalės. Atsisukęs link angos žvėris buvo taip tikroviškai pavaizduotas, kad Aila beveik tikėjosi, jog mamutas išeis iš urvo.

Aila nelabai suprato, kodėl nupiešti gyvūnai atrodo tokie tikroviški arba kaip galima taip juos nupiešti. Ji negalėjo atsispirti nepanagrinėjusi atidžiau. Tai buvo aiški ir išbaigta technika. Titnago įrankiu kalkakmenio sienoje iškalama plona, išsiskirianti gyvūno apybrėža su tiksliomis detalėmis lygiagrečiai nupieštai juodai linijai. Vos už įrėžtos siena nugremžiama, kad atsiskleistų natūrali akmens spalva. Šviesiai kreminė siena pabrėžė išorinę liniją ir spalvas, kuriomis mamutas buvo nuspalvintas, todėl darbas atrodė dar tikroviškesnis.

Bet tikrai ypatingas buvo dažymas išorinės linijos viduje. Stebint ir mokantis iš tų, kurie pirmieji sugalvojo gyvą padarą atvaizduoti dviejų matmenų paviršiuje, menininkai, tapę šito urvo sienas, buvo įgiję stulbinamų naujoviškų žinių apie perspektyvą. Nors vieni dailininkai buvo gabesni už kitus, dauguma jų perėmė techniką ir naudojo šešėliavimą, kad sukurtų panašumo į tikrą gyvūną suteikiantį piešinio pilnumą.

Einančiai pro šalį Ailai kilo keistas jausmas, kad mamutas irgi juda. Pajutusi norą apčiuopti pieštą gyvūną ji palietė akmenį, tada užsimerkė. Akmuo buvo šaltas, truputį drėgnas, jausmas toks, kaip palietus bet kurią sieną bet kuriame kalkakmenio urve, tačiau atsimerkusi ji pamatė, kad dailininkas neįtikėtinai realistiškam kūriniui išnaudojo net ir pačios sienos paviršių: mamutas ant sienos buvo pavaizduotas taip, kad apskrita akmens forma suteikė pilnumo pilvui, o panašus į koją prie sienos priaugęs stalaktitas buvo išryškintas kaip užpakalinė koja.

Mirkčiojančioje riebalinių lempelių šviesoje Aila pastebėjo, kad einant gyvūnas matomas kitokiu kampu, kitaip atrodo ir natūralus akmens reljefas, kitu kampu krinta šešėliai. Netgi stovint ramiai ir stebint ant akmens judančius liepsnos atspindžius kilo įspūdis, kad ant sienos nupieštas žvėris kvėpuoja. Tada ji suprato, kodėl einant atrodo, kad mamutas irgi juda. Jei nebūtų apžiūrėjusi atidžiau, būtų nesunku patikėti, kad jis tikrai juda.

Aila prisiminė tą kartą genties sambūryje, kai vietoj Izos teko ruošti ypatingąjį gėrimą šamanams. Krebas pamokė, kaip atsistoti šešėliuose ir tapti nepastebimai, ir tiksliai nurodė, kada iš jų išeiti. Tada dingojosi, kad ji atsirado iš niekur. Tokius „stebuklingus" būdus pasitelkdavo tie, kurie turėjo reikalų su dvasių pasauliu.

Palietus sieną Ailą apėmė jausmas, kurio ji negalėjo visiškai perprasti ar paaiškinti. Tas keistas pojūtis kartkartėmis užplūsdavo nuo tada, kai ji netyčia išgėrė šamanų gėrimo likučius ir nusekė paskui juos į urvą. Nuo to karto ji vis sapnuodavo trikdančius sapnus, o kartais netgi būdraujant ją užliedavo nerimą keliantis jausmas.

Moteris papurtė galvą, kad atsikratytų tų pojūčių, ir pakėlusi galvą pamatė, kad kiti ją stebi. Droviai nusišypsojusi ji greitai atitraukė ranką nuo sienos. Išsigandusi, kad pasielgė netinkamai, pažvelgė į moterį su deglu. Mokinė nieko nepasakė, paprasčiausiai apsisuko ir nužingsniavo koridoriumi.

Žmonės ėjo vora. Blausūs mažų liepsnelių atspindžiai ant šlapių sienų kėlė baugias aliuzijas, ore tvyrojo keista nuojauta. Aila buvo tikra, jog jie skverbiasi į pačią stačios kalkakmenio sienos šerdį ir džiaugėsi, kad yra ne viena – neabejojo, kad pasiklystų. Ji sudrebėjo staiga užplūdus baimingam pojūčiui, kas būtų atsidūrus urve vienai. Moteris stengėsi nuslopinti tą jausmą, tačiau šalčio tamsiame lediniame urve buvo sunku nusikratyti.

Netoli nuo pirmojo buvo nupieštas kitas mamutas, tolėliau dar keletas, paskui du nedideli arkliai, pirmiausia nutapyti juodai. Aila stabtelėjo jų apžiūrėti atidžiau. Ir vėl tobulai apibrėžianti arklio kontūrą linija buvo įrėžta kalkakmenyje ir paryškinta juodais dažais. Kontūro viduje arkliai buvo nudažyti juodai ir, kaip ir visiems kitiems pavidalams, šešėliuojant suteikta stulbinamo tikroviškumo.

Tada Aila pastebėjo, kad ant dešinės koridoriaus sienos taip pat buvo piešinių. Vieni gyvūnai buvo atsisukę į priekį, kiti atgal. Vyravo mamutai; atrodė, jog ant sienų nupiešta visa mamutų banda. Vartodama skaičių žodžius, Aila jų suskaičiavo mažiausiai dešimt ant abiejų praėjimo sienų, o galėjo būti ir daugiau. Eidama tamsiu koridoriumi, stebėdama piešinius, kuriuos trumpam apšviesdavo liepsna, ji buvo priversta sustoti ant kairės sienos pamačiusi įspūdingą dviejų vienas kitą sveikinančių elnių sceną.

Pirmasis elnias, patinas, žiūrėjo į urvo gelmę. Jis buvo nupieštas juodai, ryškiai apibrėžta forma su aiškiu kontūru, įskaitant didžiulius ragus, kurie, tiesa, buvo pavaizduoti tik kaip arkinės formos, o ne tiksliai, su visomis atšakomis. Žvėris stovėjo nuleidęs galvą ir, Ailos nuostabai, švelniai laižė patelės galvą. Kitaip nei daugumos, šiaurės elnių patelės taip pat turi ragus. Piešinyje, kaip ir tikrovėje, patelės ragai buvo mažesni. Ji buvo nupiešta raudonai, pavaizduota sulenktais keliais, tarsi priklaupusi, kad galėtų priimti švelnų patino rūpestį.

Scena rodė nuoširdų švelnumą ir rūpestį, ir Aila ėmė galvoti apie Jondalarą ir save. Anksčiau ji niekada nesvarstė, ar gyvūnai myli vienas kitą, tačiau atrodė, jog taip yra. Ji taip susijaudino, kad vos nepravirko. Mokiniai leido jai užtrukti prie piešinio, suprato Ailos reakciją; juos ir pačius jaudino šita daili scena.

Jondalaras taip pat su nuostaba stebeilijo į nupieštus elnius.

– Šitie nauji, – pasakė jis. – Man regis, čia buvo mamutas.

– Buvo. Jei atidžiai pažvelgsi į patelę, vis dar galėsi įžiūrėti mamutą, – atsakė už jo stovintis jaunas vyras.

– Jonokolas tai nupiešė, – pasakė moteris.

Aila su Jondalaru pagarbiai sužiuro į mokinį menininką.

– Dabar suprantu, kodėl tu esi Zelandonės mokinys, – pasakė Jondalaras. – Tu ypatingai apdovanotas.

Jonokolas dėkingai linktelėjo.

– Mes visi esame apdovanoti. Jau sakiau, kad tu esi ypatingai apdovanotas titnago apdirbėjas. Laukiu nesulaukiu, kol pamatysiu tavo darbus. Tiesą sakant, ieškau, kad kas man padarytų vieną įrankį, tačiau nė vienam įrankių dirbėjui negaliu paaiškinti taip, kad jie suprastų. Vyliausi, kad į vasaros susirinkimą ateis Dalanaras ir galėsiu jo paprašyti.

– Jis planavo ateiti, bet su malonumu pamėginčiau įgyvendinti tavo idėją, jei tik norėtum, – pažadėjo Jondalaras. – Mėgstu iššūkius.

– Galbūt rytoj galėsim šnektelti, – tarė Jonokolas.

– Ar galiu šio to paklausti, Jonokolai? – įsiterpė Aila.

– Žinoma.

– Kodėl nupiešei elnią ant mamuto?

– Siena, šita vieta mane patraukė, – atsakė Jonokolas. – Čia ir ne kitur turėjau piešti šiaurės elnius. Jie buvo sienoje, norėjau, kad išryškėtų.

– Tai ypatinga siena. Ji veda anapus, – pasakė mokinė. – Kai Pirmoji čia gieda arba grojama fleita, siena atliepia. Ji aidi, atsiliepia balsui. Kartais netgi pasako, ko ji nori.

– Ar visos šios sienos pačios pakvietė ant jų piešti? – pasiteiravo Aila, rodydama už nugaros likusius piešinius.

– Tai viena priežasčių, kodėl šita Gelmė tokia šventa. Dauguma sienų kalba, jei žinai, kaip klausytis; jos veda tave, jei sutinki eiti, – pasakė mokinė.

– Niekas anksčiau man šito nesakė, – nustebo Jondalaras. – Bent jau ne šitaip. Kodėl sakote tai mums dabar? – stebėjosi jis.

– Todėl, kad privalai klausytis, gal net pereiti kiaurai sieną, jei ketini padėti Pirmajai ieškoti tavo brolio elano, Jondalarai, – pasakė moteris, paskui pridūrė: – Zelandonė stengėsi suprasti, kodėl Jonokolas buvo įkvėptas nupiešti tas figūras čia. Man jau pradeda aiškėti, – moteris paslaptingai nusišypsojo Jondalarui su Aila, tada pasisuko žengti gilyn į urvą.

– Kol dar nenuėjai, – Aila palietė moters ranką, kad ją sulaikytų. – Nežinau, kaip į tave kreiptis. Ar galiu paklausti tavo vardo?

– Mano vardas nėra svarbu, – atsakė ji. – Kai tapsiu zelandone, vis tiek jį atiduosiu. Aš esu pirmoji antrojo urvo zelandonio mokinė.

– Tada tikriausiai turėčiau tave vadinti Antrojo mokine, – tarė Aila.

– Taip, galėtum, nors tas zelandonis turi daugiau nei vieną mokinį. Kitų dviejų čia nėra, jie jau išėjo į vasaros susirinkimą.

– Tada galbūt pirmąja Antrojo mokine?

– Jei tau bus malonu, aš atsiliepsiu šitaip šaukiama.

– O kaip turėčiau vadinti tave? – pasiteiravo Aila jauno vyro, kuris ėjo pats paskutinis.

– Esu mokinys tik nuo praėjusio vasaros susirinkimo. Kaip ir Jonokolas, dažniausiai tebesivadinu savo vardu. Tikriausiai turėčiau oficialiai tave pasveikinti ir prisistatyti, – jis ištiesė abi rankas. – Esu Mikolanas iš keturioliktojo Zelandonijos urvo, antrasis keturioliktojo urvo zelandonės mokinys. Sveikinu tave, – tarė jis.

Aila paėmė jo plaštakas.

– Sveikinu tave, Mikolanai iš keturioliktojo Zelandonijos urvo. Aš esu Aila iš mamutojų, Liūto stovyklos narė, mamuto židinio duktė, pasirinkta urvinio liūto dvasios, saugoma urvinio lokio, arklių, Yhaha ir Lenktynininko bei medžiotojo Vilko bičiulė.

– Regis, girdėjau kalbant, kad pas žmones rytuose prie mamuto židinio gyvena zelandoniai? – pasitikslino mokinė.

– Neklysti, – atsakė Jondalaras. – Jie mamutojai. Mudu su Aila gyvenome pas juos beveik metus. Stebiuosi, kad čia kažkas yra apie juos girdėjęs. Jie gyvena labai toli.

Moteris dirstelėjo į Ailą.

– Jei tu esi mamuto židinio duktė, tai daug ką paaiškina. Tu esi zelandonė!

– Ne, nesu, – paprieštaravo Aila. – Mamuta mane įdukrino prie mamuto židinio. Nebuvau pašaukta. Tik prieš man išvykstant su Jondalaru, jis pradėjo mane po truputį mokyti.

Moteris nusišypsojo.

– Nebūtum įdukrinta, jei nebūtų skirta. Esu tikra, būsi pašaukta.

– Nemanau, kad to noriu, – atsiliepė Aila.

– Gali būti, – pasakė pirmoji Antrojo mokinė, paskui pasisuko ir nuvedė visus į Šaltinio uolos šerdį.

Priekyje pasirodžiusi šviesa besiartinant kone suspindo. Po visiškos urvo tamsos, kurią sklaidė vos kelios menkos švieselės, prie kurios prisitaikė ėjusiųjų akys, bet koks ryškesnis apšvietimas akino. Koridoriui atsivėrus Aila pamatė erdvesnėje patalpoje laukiančius žmones. Salė atrodė kone sausakimša. Aila atpažino žmones, su dauguma jau buvo susipažinusi, ir suvokė, kad visi kiti čia yra zelandoniai, išskyrus ją ir Jondalarą.

Didžioji devintojo urvo moteris sėdėjo specialiai jai atgabentame krėsle. Ji atsistojo ir nusišypsojo.

– Laukėme jūsų, – prabilo ji ir abu apkabino, bet šaltokai, ir Aila suprato, kad čia oficialus, viešas artimų žmonių pasisveikinimas.

Vienas zelandonių linktelėjo Ailai. Ji linktelėjimu atsakė neaukštam menko sudėjimo vyrukui, kurį prisiminė esant vienuoliktojo urvo zelandonį, tą, kuris paliko įspūdį stipriu rankos paspaudimu ir pasitikėjimu savimi. Pasveikinta šypsena, ji nusišypsojo kitam, truputį vyresniam vyrui, trečiojo urvo zelandoniui, kuris buvo labai malonus ir talkino, kai ji mėgino padėti Ševonarui. Aila pasisveikino ir su kitais, tik iš matymo pažįstamais žmonėmis.

Ant specialiai suneštų akmenų, kuriuos, grįždami atgal į savo urvus, zelandoniai išsineš, buvo sukurtas nedidelis laužas. Ant žemės greta nemažo medinio virimo dubens, pilno garuojančio skysčio, stovėjo puspilnis vandenmaišis. Aila stebėjo, kaip jauna moteris lenkto medžio žnyplėmis iš virimo dubens išgriebia porą virimo akmenų, paskui iš laužo įdeda naujų. Karštiems akmenims panirus į vandenį pakilo garai. Kai moteris pakėlė galvą, Aila nusišypsojo atpažinusi Mežerą.

Paskui zelandonė iš kapšelio įbėrė kažkokių medžiagų. „Ji ruošia nuovirą, nes verda, o ne paprasčiausiai pliko arbatą, – pagalvojo Aila. – Tikriausiai tame gėrime yra kokių šaknų ar žievių, kažko stipraus.“ Vėl įdėjus karštų akmenų orą pripildė stipraus kvapo garų tumulai. Mėtas buvo lengva atpažinti, tačiau Aila uodė ir bandė nustatyti kitus kvapus. Ji įtarė, kad mėtų pridėta norint paslėpti kokį nors kur kas nemalonesnį skonį.

Ant drėgnų akmeninių grindų prie Pirmosios krėslo pora žmonių paklojo sunkų odos patiesalą.

– Aila, Jondalarai, ateikite ir patogiai čia įsitaisykite, – paragino storulė, rodydama į patiesalą. – Pasiūlysime jums išgerti, – jaunoji moteris, kuri prižiūrėjo skystį virimo dubenyje, pasiruošė keturis puodelius. – Bet gėrimas dar nevisiškai paruoštas, galite pailsėti.

– Ailą sužavėjo sienų piešiniai, – tarė Jonokolas. – Neabejoju, ji mielai pamatytų daugiau. Manau, tai nuramintų labiau nei sėdėjimas laukiant, kol gėrimas bus paruoštas.

– Taip, tikrai norėčiau pamatyti daugiau, – greitai prisipažino Aila. Staiga ji pajuto, kad baiminasi ragauti kažkokio nežinomo gėrimo, kuris,

kiek suprato, yra skirtas kažkam surasti kitame pasaulyje. Ankstesnės jos patirtys ragaujant panašių gėrimų buvo ne itin malonios.

Zelandonė kurį laiką ją atidžiai stebėjo. Ji pakankamai gerai pažinojo Jonokolą, kad suprastų, jog jis nepagrįstai nepatarinės. Tikriausiai mokinys pastebėjo, kad jaunoji moteris įsitempusi. Aila tikrai atrodė susijaudinusi.

– Žinoma, Jonokolai. Parodyk jai sienų piešinius, – paragino Pirmoji.

– Norėčiau eiti su jais, – paprašė Jondalaras. Jis ir pats nesijautė ramus. – Gal kartu galėtų eiti ir deglo nešėja?

– Taip, žinoma, – pirmoji Antrojo mokinė vėl paėmė deglą, kurį jau buvo padėjusi. – Reikės iš naujo uždegti.

– Yra keletas puikių darbų ant sienos už zelandonių, tačiau nenoriu jiems trukdyti, – pasakė Jonokolas. – Geriau parodysiu kai ką įdomaus štai tame koridoriuje.

Jis nusivedė juos dešiniąja atšaka ir kone iš karto sustojo priešais kairėje nupieštus šiaurės elnią ir arklį.

– Ir šituos tu nupiešei? – spėjo Aila.

– Ne, mano mokytoja. Ji buvo antrojo urvo zelandonė prieš Kimerano seserį. Išskirtinė dailininkė, – paaiškino Jonokolas.

– Ji puiki, bet, man regis, mokinys pranoko mokytoją, – pagyrė Jondalaras.

– Na, zelandoniui nėra tiek svarbu kokybė, nors ir ji vertinama. Svarbiausia – potyris. Šie piešiniai yra skirti ne tik žiūrėti, juk suprantate, – pasakė pirmoji Antrojo mokinė.

– Neabejoju, – kreivai nusišypsojo Jondalaras. – Vis dėlto man labiau patinka žiūrėti. Turiu pripažinti, ne itin laukiu tos... ceremonijos. Žinoma, manau, kad gali būti įdomu, tačiau labiausiai norėčiau, kad panašias patirtis zelandoniai pasiliktų sau.

Jonokolas pritariamai nusišypsojo.

– Ne tu vienas taip jautiesi, Jondalarai. Dauguma žmonių mieliau abiem kojom stovėtų šiame pasaulyje. Eime, dar šį tą jums parodysiu, o paskui teks surimtėti.

Mokinys dailininkas nuvedė juos į kitą salę dešinėje koridoriaus pusėje, kur buvo daugiau nei įprastai stalaktitų ir stalagmitų, o sienos

apaugusios kalkiniais dariniais – konkrecijomis. Ant sienos nupiešti du arkliai dėl konkrecijų atrodė tikrai su ilgu žieminiu kailiu. Antrasis arklys buvo labai tikroviškai pašokęs.

– Šitas labai gyvas, – susidomėjusi pastebėjo Aila. Ji matė panašiai besielgiančius arklius.

– Kai berniukai pamato šitą piešinį, visada sako, kad antrasis arklys pasišokėjęs malonumui, – pastebėjo Jondalaras.

– Tai viena nuomonė, – pasakė mokinė. – Gali būti, kad eržilas mėgina užšokti ant kumelės, tačiau aš įsitikinusi, kad piešinys tikslingai dviprasmiškas.

– Ar ir šituos nupiešė tavo mokytoja, Jonokolai? – paklausė Aila.

– Ne. Nežinau, kas juos nupiešė, – atsakė jis. – Niekas nežino. Jie labai seni, kaip ir mamutai. Žmonės sako, kad juos nupiešė mūsų protėviai.

– Norėčiau dar šį tą tau parodyti, Aila, – įsiterpė moteris.

– Ar ketini jai parodyti vulvą? – nustebo Jonokolas. – Paprastai per pirmąjį apsilankymą ji nerodoma.

– Žinau. Vis dėlto, man regis, Ailai derėtų padaryti išimtį, – atsakė mokinė ir iškėlusi deglą nusivedė juos į kitą vietą netoliese. Sustojusi nuleido deglą, kad apšviestų labai neįprastą uolienos darinį, pakilimą, kuris tęsėsi nuo sienos lygiagrečiai su grindimis.

Vos metusi žvilgsnį Aila pastebėjo raudonai paryškintą plotą, bet tik įdėmiau pažvelgusi suprato, kas tai yra, ir tikriausiai tik todėl, kad padėjo ne vienai gimdančiai moteriai. Vyras gal būtų atpažinęs tai greičiau nei moteris. Atsitiktinai – ar dėl antgamtinio įsikišimo – konkrecija tiksliai atkartojo išorinius moters lytinius organus. Forma, klostės, netgi įduba, kuri atitiko angą į makštį, viskas buvo. Tiktai raudonos spalvos buvo pridėta pabrėžiant, o gal tam, kad būtų lengviau surasti.

– Moteris! – apstulbusi sušuko Aila. – Tikslių tiksliausiai! Niekada nemačiau nieko panašaus.

– Dabar supranti, kodėl šitas urvas toks šventas? Pati motina mums jį padarė. Tai įrodymas, kad šitas urvas – įėjimas į Motinos įsčias, – tarė moteris, kuri mokėsi tarnauti Didžiajai Motinai Žemei.

– Ar matei tai anksčiau, Jondalarai? – paklausė Aila.

– Tik kartą. Zelandonė man parodė, – atsakė jis. – Nepaprasta. Viena yra, kai menininkas, toks kaip Jonokolas, žvelgdamas į urvo sieną įžiūri

joje figūrą ir ją išryškina, kad visi pamatytų. Tačiau ji čia yra tokia, kokia yra. Pridėtos spalvos tik leidžia geriau įsižiūrėti.

– Yra dar viena vieta, kurią noriu jums parodyti, – tarė Jonokolas.

Jie grįžo tuo pačiu keliu, praėjo didžiąją salę, kur visi laukė, ir pasukę į dešinę vėl išėjo į pagrindinį koridorių. Pačiame gale, kairėje, buvo išplatėjimas su įgaubtomis apskritomis įdubomis sienoje. Mamutai ant tos sienos buvo nupiešti taip, kad susidarė neįprasta iliuzija. Iš pirmo žvilgsnio įdubų visai nebuvo matyti; atvirkščiai, jos įgavo išsipūtusių mamutų pilvų formą. Ailai teko gerai įsižiūrėti, tada paliesti ranka, kad įsitikintų, jog tai tikrai įdubos, ne iškyšos.

– Nepaprasta! – tarė Aila. – Nupiešta taip, kad atrodo priešingai, nei yra!

– Šitie nauji, tiesa? Neprisimenu, kad anksčiau būčiau juos matęs, – pastebėjo Jondalaras. – Ar tu juos piešei, Jonokolai?

– Ne, bet neabejoju, kad susipažinsite su moterimi, kuri nupiešė, – atsakė jis.

– Visi sutinka, kad ji nepaprasta, – pasakė mokinė. – Žinoma, kaip ir Jonokolas. Mums pasisekė, kad turime du tokius talentingus menininkus.

– Kiek toléliau yra keletas nedidelių figūrėlių, – žiūrėdamas į Ailą pasakė Jonokolas. – Gauruotieji raganosiai, urvinis liūtas, išraižytas arklys, tačiau praėjimas labai siauras ir sunku pasiekti. Eilė linijų žymi pabaigą.

– Tikriausiai jau viskas paruošta. Manau, derėtų grįžti, – pastebėjo moteris.

Eidama atgal Aila dirstelėjo į dešinę sieną kitapus įdomios formos išplatėjimo su mamutais, paskui atsigręžė atgal. Užliejo nerimas. Aila baiminosi, kad žino, kas bus. Jau anksčiau tai juto – pirmą kartą, kai gamino ypatingųjų šaknų gėrimą šamanams. Iza pasakė, kad jos per daug šventos švaistyti, todėl jai nebuvo leista pasimokyti.

Anąkart suvokimas pradėjo blaustis dar bekramtant šaknis, kad jos suminkštėtų. Paskui, tą ypatingų apeigų ir švenčių vakarą, ji ragavo ir kitų gėrimų. Pastebėjusi, kad senovinio dubens dugne liko skysčio, Aila išgėrė viską, kad nė šlakelis nepražūtų veltui. Mišinys pastovėjęs tapo dar stipresnis, todėl poveikis buvo triuškinantis. Visiškai sutrikusi ji laužų

šviesomis nusekė į ertmių išvagotos uolos gilumą, o pamačiusi Krebą su kitais šamanais nebegalėjo grįžti atgal.

Po to Krebas pasikeitė, ir ji jau niekada nebebuvo kaip buvusi. Prasidėjo paslaptingi sapnai, užliedavo keisti jausmai būdraujant, pasirodydavo paslaptingi regėjimai, kurie nukeldavo ją į kitas vietas, o kartais būdavo pranašiški. Kelionėje jie dar paryškėjo ir padažnėjo.

Dabar, bežiūrint į sieną, kietas akmuo staiga praretėjo, tarsi ji galėtų matyti kiaurai jo. Menki laužo švieselių atspindžiai ant drėgno paviršiaus visai pradingo, siena tapo minkšta, gili ir visiškai juoda. O ji atsidūrė tenai, viduje tos grėsmingos, neaiškios erdvės, ir negalėjo rasti išėjimo. Jautėsi išsekusi ir silpna, skaudėjo giliai viduje. Tada staiga pasirodė Vilkas. Jis bėgo per aukštą žolę jos pasitikti, ieškojo jos.

– Aila! Aila! Kaip jautiesi, Aila? – paklausė Jondalaras.

18

– Aila! – garsiau šūktelėjo Jondalaras.

– Ką? Oi, Jondalarai, mačiau Vilką, – Aila sumirksėjo ir papurtė galvą, mėgindama įveikti svaigulį ir trikdančią, nenusakomą nuojautą.

– Ką čia kalbi? Kur matei Vilką? Jis neatėjo su mumis. Prisimink, palikai jį su Folara, – Jondalaro kaktoje susimetė baimės ir rūpesčio raukšlės.

– Žinau, bet jis tenai buvo, – tarė Aila, rodydama į sieną. – Jis pasirodė, kai man jo reikėjo.

– Jau yra taip buvę, – pastebėjo Jondalaras. – Vilkas daugiau nei kartą išgelbėjo tau gyvybę. Gal tu tiesiog jį prisiminei?

– Galbūt, – nesiginčijo Aila, tačiau pati tikrai taip nemanė.

– Ar tu matei Vilką tenai, ant tos sienos? – pasitikslino Jonokolas.

– Ne tiksliai ant jos, – atsakė Aila, – tačiau Vilkas buvo tenai.

– Manau, mums tikrai reikia grįžti, – pasakė mokinė smalsiai stebeilydama į Ailą.

– Štai ir jūs, – tarė devintojo urvo Zelandonė, kai jie grįžo į išplatėjusią koridoriaus erdvę. – Ar jaučiatės ramesni? Pasiruošę tęsti?

Ji šypsojosi, tačiau Ailai buvo aišku, kad stambioji moteris nekantrauja ir visai nėra patenkinta.

Vis dar gyvai prisimindama, kaip išgėrus paslaptingų nuovirų kinta aplinkos suvokimas bei patyrusi kitos tikrovės akimirką, kai sienoje pamatė Vilką, Aila netroško gerti kažkokio gėrimo, kuris perkels ją į kitokią tikrovę ar kitą pasaulį; vis dėlto neatrodė, kad turėtų kitą pasirinkimą.

– Nėra lengva nurimti tokiame urve, – atsakė Aila. – Be to, baugoka gerti tos arbatos. Bet, jei manai, jog tai būtina, padarysiu, ko nori.

Pirmoji vėl nusišypsojo, šį kartą nuoširdžiai.

– Tavo atvirumas malonus, Aila. Žinoma, nėra lengva čia atsipalaiduoti. Ne tokia šios vietos paskirtis. Tikriausiai neklysti baimindamasi šios arbatos, ji labai stipri. Ketinau paaiškinti, kad jos išgėrę pasijusite keistai. Poveikis nėra visiškai nuspėjamas, paprastai praeina per dieną, ir nepažįstu nė vieno, kuriam ji būtų pakenkusi. Tačiau gali atsisakyti, ir niekas tavęs nepasmerks.

Aila suraukusi kaktą mąstė. Svarstė, gal vertėtų atsisakyti, bet apsidžiaugus, jog turi pasirinkimą, buvo dar sunkiau pasakyti „ne“.

– Jei tau manęs reikia, aš sutinku, – pasakė ji.

– Esu tikra, tavo dalyvavimas padėtų, Aila, – pasakė donija. – Ir tavo taip pat, Jondalarai. Manau, supratai: tu taip pat turi teisę atsisakyti arbatos.

– Žinai, kad visada jaučiuosi nesmagiai prisiartinęs prie dvasių pasaulio, Zelandone, – tarė Jondalaras. – Per pastarąsias dvi dienas ir kapą kasiau, ir visa kita... Atsidūriau kur kas arčiau tos vietos, nei norėčiau būti, kol Motina dar nepašaukė. Bet pats tavęs prašiau pagelbėti Tonolanui, todėl mažų mažiausiai privalau padėti tau tiek, kiek galiu. Tiesą sakant, būsiu labai patenkintas, kai viskas pasibaigs.

– Tada ateikit abudu, sėskit ant šito patiesalo ir tęsiam, – tarė pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Didžiajai Motinai Žemei.

Kai jie susėdo, Mežera prisėmė į puodelius arbatos. Aila dirstelėjo į jaunąją moterį ir nusišypsojo. Mergina droviai šyptelėjo atsakydama ir Aila suvokė, jog ji visai jauna. Mežera iš pažiūros nervinosi, ir Aila svarstė, ar ji pirmą kartą dalyvauja tokiose apeigose. Gal zelandoniai išnaudos šią progą kaip mokymosi patirtį?

– Neskubėkite, – pasakė jiems trečiojo urvo zelandonis, padėjęs mokinei pilti gėrimą į puodelius. – Skonis stiprus, tačiau pridėjus mėtų išėjo ne taip jau blogai.

Aila gurkštelėjo ir pagalvojo, kad „ne taip jau blogai“ – skonio reikalas. Bet kokiomis kitomis aplinkybėmis tokį gėrimą ji būtų išspjovusi. Aila galvojo, kad kažkoks kitas augalas tikrai sugadino mėtų skonį. Be

to, tai nebuvo tikra arbata. Ji buvo virta, ne plikyta, o verdant geriausios mėtų savybės neišryškėja. Moteris svarstė, ar nebūtų kitokių, labiau derančių, nekenksmingų ar gydomųjų žolelių, kurios sumaišytos su pirminėmis medžiagomis būtų malonesnio skonio. Pavyzdžiui, saldymedžio šaknys arba vėliau, jau išvirus, pridėti liepų žiedai. Šiaip ar taip, šiuo skoniu nepasimėgausi. Galiausiai ji tiesiog viską išgėrė.

Ji matė, kad lygiai taip pat pasielgė Jondalaras, taip pat ir Pirmoji. Paskui pastebėjo, kad Mežera, kuri virė vandenį ir samstė gėrimą, taip pat išgėrė puodelį arbatos.

– Jondalarai, ar šitą akmenį parsinešei iš Tonolano laidojimo vietos? – paklausė Pirmoji, iškėlusi nediduką, aštriabriaunį, įprastai atrodantį pilką akmenėlį su viena melsva vaivorykštine puse.

– Taip, šitą, – patvirtino vyras. Jis būtų bet kur atpažinęs šitą akmenį.

– Gerai. Akmuo neįprastas. Esu tikra, jame slypi tavo brolio elano pėdsakas. Paimk jį į ranką, Jondalarai, o paskui susiimkit rankomis su Aila taip, tarsi akmenį laikytumėte abu. Pasislinkit arčiau manęs, kita ranka paimk mano plaštaką. Ir tu, Mežera, sėskis arčiau manęs, imk mano ranką. Jei tu, Aila, pasislinktum arčiau, judvi su Mežera galėtumėte susikibti rankomis.

„Mežera tikriausiai nauja mokinė, – svarstė Aila. – Smalsu, ar tai pirma tokia jos patirtis? Man tai pirmas kartas su Zelandone, nors tą kartą genties sambūryje su Krebu viskas vyko, regis, panašiai. Žinoma, ir tai, ką dariau su Mamuta.“ Ji prisiminė pastarąją patirtį su senuoju vyru iš Liūto stovyklos, kuris tarpininkavo bendraujant su dvasių pasauliu, ir dėl to nepasijuto geriau. Išsiaiškinęs, jog ji turi ypatingųjų šaknų, kurias naudoja genties šamanai, Mamuta panoro jas išbandyti, tačiau nežinojo visų jų savybių, o jos buvo stipresnės, nei jie tikėjosi. Jie vos nepasiklydo gilioje tuštumoje, ir Mamuta įspėjo, kad ji daugiau niekada jų nenaudotų. Nors Aila turėjo tų šaknų, tikrai nesiruošė jų vartoti.

Ketvertas sėdėjo ratu, atsigręžę vienas į kitą, susikibę rankomis. Pirmoji buvo įsitaisiusi ant žemo krėslo su pagalvėle, o kiti klūpėjo ant odinio patiesalo. Vienuoliktojo urvo zelandonis atnešė ir viduryje padėjo riebalų lempelę. Jau ėmė jaustis gėrimo poveikis, tad Aila stebeilijo į akmenį, kuriame degė liepsna.

Kalkakmenio lempos pagrindas, įskaitant įdubą dubenėliui ir pailgintą rankeną, buvo išskaptuotas iš gerokai tvirtesnio akmens, panašaus į granitą, paskui nugludintas smiltainiu bei papuoštas simboliniais ženklais, įrėžtais titnago raižikliu. Skirtingais kampais prie dubens šonų kitapus rankenos buvo prigludusios trys įgeriančios medžiagos dagtys: vienas jų galas kyšojo iš skystų riebalų, o kitas juose mirko. Viena dagtis buvo iš kerpių: tokios greitai užsidega ir karštai liepsnoja, jos skirtos riebalams tirpdyti; antroji buvo savotiška virvelė, susukta iš samanų: ji skleidė gana daug šviesos, o trečiąją dagtį atstojo porėto grybo juostelė. Ji taip gerai sugėrė išsilydžiusius riebalus, kad tebedegė net jiems pasibaigus. Lempelėse naudojami gyvūnų taukai buvo lydomi verdančiame vandenyje. Nešvarumai nusėsdavo ant dugno. Vandeniui atšalus paviršiuje plaukiodavo tik grynas baltas lajus. Liepsna buvo švari, be jokių regimų dūmų ar suodžių.

Aila apsidairė ir nusivylė pamačiusi, kad zelandoniai gesina kitas riebalų lempeles, o kai kurios pačios baigia išdegti. Netrukus visos lempelės užgeso, išskyrus vieną, stovėjusią pačiame viduryje. Kad ir menka, vienintelės lempelės šviesa auksu nutvieskė keturių rankomis susikibusių žmonių veidus. Tačiau už rato visus plyšius, įtrūkimus ir tuštumas užpildė gili tamsa, tokia visiška juoduma, kad atrodė tiršta ir slogi. Ailą apėmė baimė. Ji pasuko galvą ir pastebėjo iš ilgo koridoriaus sklindant vos matomą švytėjimą. „Lempelės, lydėjusios mus kelyje, tikriausiai tebedega“, – pagalvojo ji ir atsikvėpė, nė nejuto, kad buvo sulaikiusi kvapą. Gėrimo poveikio ilgai laukti neteko. Moteris jautėsi labai keistai. Atrodė, tarsi viskas aplinkui sulėtėjo arba ji pati juda greičiau. Pažvelgusi į Jondalarą ir sutikusi jo žvilgsnį Aila kuo aiškiausiai suprato, kad žino, ką jis galvoja. Tada ji nukreipė akis į Zelandonę su Mežera ir taip pat kažką pajuto, tačiau ne taip stipriai, kaip žiūrėdama į Jondalarą.

Ji suvokė, jog girdi muziką: fleitas, būgnus ir žmonių balsus, bet jie dainavo be žodžių. Aila nebuvo tikra, kada tai prasidėjo ir iš kur sklinda. Kiekvienas dainininkas traukė vieną natą arba pasikartojančią melodiją, kol pristigdavo kvapo, paskui atsikvėpdavo ir pradėdavo iš naujo. Dauguma dainininkų ir būgnininkų vis kartojo tą pačią frazę, tačiau kiti, taip pat ir fleitininkai, melodiją keitė. Kiekvienas pats pasirinkdavo,

kada įstoti ar baigti, vadinasi, du žmonės niekada nepradėdavo arba nebaigdavo niūniuoti kartu. Susiliejančios melodijos netilo, keitėsi įsiliejus naujiems balsams bei nutilus vyraujančiai melodijai. Skambėjo tarsi atoninė, nors kartais visai harmoninga, bet keistai nuostabi, graži ir galinga, savotiška fuga.

Trys žmonės rate taip pat niūniavo. Zekandonė dailiu, sodriu, turtingu kontraltu melodingai kaitaliojo intonaciją. Mežeros balsas buvo aukštas ir švarus, ji dainavo paprastą, besikartojančią melodiją. Jondalaras taip pat traukė tą pačią frazę, kurią geriausiai mokėjo, ir buvo tuo patenkintas. Aila anksčiau nebuvo girdėjusi Jondalaro dainuojant, tačiau jo balsas buvo sodrus ir tikslus, jai patiko jo skambesys. Pasidarė smalsu, kodėl jis dažniau nedainuoja. Aila troško prisijungti, tačiau prisiminė bandžiusi dainuoti gyvendama pas mamutojus ir žinojo, kad paprasčiausiai nemoka išdainuoti melodijos. Vaikystėje niekada to nesimokė, o dabar buvo truputį per vėlu. Staiga ji išgirdo, kaip vienas netoliese stovintis vyras paprasčiausiai monotoniškai niūniuoja, ir prisiminė, kaip gyvendama slėnyje mėgo naktimis panašiai niūniuoti sau po nosimi ir sūpuotis, kol užmigdavo, prie pilvo prispaudusi į kamuoliuką susuktą skraistę, kurioje kadaise prie šlaunies nešiojo savo sūnų.

Labai tyliai ji pradėjo žemai, monotoniškai niūniuoti ir labai pamažėle suptis. Muzika kažkaip guodė, jos pačios niūniavimas ramino, o kitų balsai guodė ir saugojo. Dingojosi, tarsi jie ją remtų ir prireikus palaikytų. Dabar tapo lengviau atsiduoti gėrimo poveikiui, kuris jau buvo gana stiprus.

Ji aštriai juto kitų rankas. Merginos kairėje plaštaka buvo šalta, drėgna ir nuolankiai glebi, grybšnis silpnas. Aila suspaudė Mežeros pirštus, tačiau atsako nepajuto; mergina ranką spaudė jaunatviškai droviai. Priešingai, ranka iš dešinės buvo šilta, sausa, sukietėjusi nuo darbų. Jondalaras laikė jos delną tvirtai suspaudęs, taip kaip ir ji. Aila itin aiškiai juto tarp jųdviejų delnų suspaustą kietą akmenuką, kuris kiek trikdė. Vis dėlto Jondalaro ranka teikė saugumo.

Nors Aila to nematė, buvo tikra, kad jai prie delno glaudžiasi plokščioji, vaivorykštinė akmens pusė. Vadinasi, į Jondalaro delną rėžėsi trikampė briauna. Susitelkusi pajuto, kad akmuo įšyla, maža to, atrodė, kad

jis yra jų dalis arba jie tampa akmens dalimi. Aila prisiminė, kad vos įėjusi į urvą pajuto šaltį, kuris vis stiprėjo leidžiantis į gilumą, tačiau tą akimirką, sėdint ant odos patiesalo, apsivilkus šiltais drabužiais, visiškai nebuvo šalta.

Ailos dėmesį užvaldė lempelės liepsna. Galvodama apie malonią iš ugniakuro sklindančią šilumą ji stebeilijo į nedidelę liepsnelę. Pamiršusi viską aplink, susitelkusi į švytėjimą ji stebėjo, kaip gelsva liepsnelė mirguliuoja ir virpa. Atrodė, kaskart įkvėpdama ar iškvėpdama ji valdo liepsną.

Įsižiūrėjusi atidžiau Aila pastebėjo, kad liepsna nėra visiškai geltona. Kad ji nemirgėtų, moteris sulaikė kvėpavimą. Maža apvali ugnelė, ryškiau geltona prie pat dagties galiuko, į viršų smailėjo. Geltono spindesio viduryje buvo tamsesnė sritis, kuri prasidėjo žemiau dagties galiuko ir kaip kūgis smailėjo kartu su liepsna. Apačioje, ten, kur liepsna prasidėjo, buvo matyti melsvas jos atspalvis.

Aila pirmą kartą taip įdėmiai įsižiūrėjo į degančią riebalų lempelę. Kai vėl pradėjo kvėpuoti, mirganti liepsna, regis, ėmė žaisti su lempa, judėdama pagal muzikos ritmą. Šokdama virš blizgaus ištirpusio lajaus, atsispindėdama jo paviršiuje tarsi ėmė švytėti intensyviau. Moters akys prisipildė švelniai švytinčio žėrėjimo, ir ji nieko daugiau nebematė.

Aila pasijuto lengva, besvorė, buvo visiškai laiminga, tarsi plūduriuotų šviesos šilumoje. Ji nusišypsojo, tyliai nusijuokė ir pažvelgė į Jondalarą. Pagalvojus apie gyvybę, kurią jis pradėjo jos viduje, staiga užplūdo, sukilo ir išsiliejo begalinė meilė. Vyras nesusilaikė neatsakęs į jos švytinčią šypseną; žiūrėdama į jį Aila jautėsi laiminga ir mylima; gyvenimas buvo kupinas džiaugsmo, ji panoro juo dalytis.

Nušvitusi ji atsisuko į Mežerą, ir buvo apdovanota drovia šypsena. Atsigręžusi į Zelandonę, Aila ir jai atriekė savosios laimės dalelę. Tuo pat metu nešališku, tarsi atsitolinusiu protu ji viską stebėjo, suvokė keistai aiškiai.

– Jaučiu, jog esu pasiruošusi kviesti Ševonaro elaną ir vesti jį į dvasių pasaulį, – pertraukusi giesmę pasakė toji, kuri buvo pirma. Net pačiai dingojosi, kad balsas sklinda iš kažkur toli. – Pagelbėjusi Ševonarui, mėginsiu rasti Tonolano elaną. Jondalaras su Aila turės man padėti. Galvokite apie tai, kaip jis mirė ir kur ilsisi jo kaulai.

Ailai Zelandonės žodžiai skambėjo lyg muzika, vis garsesnė ir sudėtingesnė. Ji girdėjo, kaip melodija ataidi nuo sienų, sklinda iš visų pusių. Moteris stebėjo, kaip stambioji donija tarsi tampa vėl suskambusios aidžios giesmės, paties urvo dalimi. Zelandonė užsimerkė, o kai vėl atsimerkė, atrodė, jog ji žvelgia į kažkokius nenusakomus tolius. Staiga jos akys užsivertė, buvo matyti vien baltymai. Zelandonė nuleido vokus ir palinko į priekį.

Mežera, kurios ranką Aila laikė, pradėjo drebėti. Ailai buvo smalsu, ar iš baimės, ar ji tiesiog sukrėsta. Moteris dar kartą pažvelgė į Jondalarą. Atrodė, jog jis spokso tiesiai į ją. Aila nusišypsojo, tačiau netrukus suvokė, kad vyras taip pat stebeilija į erdvę, mato visai ne ją, o kažkokį vaizdinį giliai pasąmonėje.

Staiga Aila atsidūrė netoli savo slėnio. Kraujas jos gyslose sustingo, širdis pradėjo plakti kaip pašėlusi: nuaidėjo griausmingas urvinio liūto riaumojimas, pasigirdo žmogaus riksmas; dingojosi, kad Jondalaras irgi yra kartu, kažkur jos viduje, – Aila juto liūto sumaitotos kojos skausmą. Vyras prarado sąmonę. Aila sustojo, kraujas mušė ausyse. Seniai nebuvo girdėjusi panašaus garso, bet suprato, jog rėkia žmogus, maža to, jos rūšies žmogus. Ji taip apstulbo, kad nepajėgė galvoti. Riksmas ją kvietė, tai buvo pagalbos šauksmas.

Jondalaras buvo be sąmonės, todėl Aila galėjo pajusti kitus žmones: tolimą, bet galingą Zelandonę ir labai arti esančią, tik silpną Mežerą. Viską gaubė muzika: silpnai girdimi, bet guodžiantys balsai, fleita bei gilūs, ataidintys būgnai.

Išgirdusi urvinio liūto riaumojimą Aila pastebėjo rausvus karčius. Tada suvokė, kad Yhaha nesinervina, ir suprato, kodėl.

– Tai Mažylis! Yhaha, tai Mažylis!

Vyrai buvo du. Aila nustūmė liūtą, kurį pati užaugino, ir atsiklaupė jų apžiūrėti. Elgėsi kaip gydytoja, tačiau buvo apstulbusi ir smalsi. Tai buvo pirmi jos, kiek prisimena, pamatyti „kitų“ vyrai.

Aila tučtuojau suprato, kad vyrui tamsesniais plaukais nebėra vilčių išgyventi. Jis gulėjo nenatūralia poza, perlaužtu kaklu. Viskas aiškėjo iš dantų žymių ant jo gerklės. Nors niekad nebuvo jo mačiusi, Ailą nuliūdino vyro mirtis, akis užliejo sielvarto ašaros. Nemylėjo jo, tačiau juto, jog

prarado kažką neįkainojama dar nė neturėjusi progos pažinti. Pribloškė tiesa, kad pirmas pamatytas saviškis negyvas. Ji norėjo pripažinti jo žmogiškumą ir pagerbti laidotuvėmis, tačiau atidžiau apžiūrėjus antrąjį vyrą suprato, jog tai neįmanoma. Vyras gelsvais plaukais tebekvėpavo, tačiau jo gyvybė sruvo pro kojoje žiojinčią žaizdą. Liko vienintelė galimybė – kuo greičiau gabenti jį į urvą ir gydyti. Laidotuvėms nebuvo laiko.

Aila nenutuokė, ką daryti, bet nenorėjo žmogaus palikti liūtams. Tada pastebėjo, jog palaidi akmenys uždaro kanjono gale atrodo labai nestabilūs – dauguma jų buvo suvirtę ant didesnio riedulio, kuris pats buvo ne itin tvirtas. Ji nutempė žuvusįjį į aklino kanjono galą prie pairų akmenų šlaito...

Kai pagaliau kitą vyrą suvyniojusi paguldė ant neštuvų, grįžo ant akmeninės atbrailos su ilga, tvirta genties ietimi. Ji pažvelgė į žuvusįjį, apgailėjo jo mirtį. Oficialiais tyliais genties judesiais ji kreipėsi į dvasių pasaulį.

Ji matė, kaip išraiškingais, sklandžiais judesiais šamanas Krebas patiki Izos dvasią kitam pasauliui. Tuos pačius gestus ji pakartojo po žemės drebėjimo suradusi urve Krebo kūną, nors taip ir nesužinojo visų šventų judesių reikšmių. Tai buvo nesvarbu – ji žinojo tikslą.

Naudodama tvirtą ietį kaip svertą, tarytum kasimo pagaliuku bandytų apversti rąstą ar išplėšti šaknį, ji išlaisvino didįjį riedulį ir šoko iš kelio laisvų akmenų kaskadai, uždengsiančiai mirusįjį.

Priartėjusi prie angos tarp dantytų akmens sienų, Aila nulipo žemyn ir apžiūrėjo žemę. Šviežių išmatų nebuvo matyti. Nebeskaudėjo. Buvo kitas kartas, kur kas vėliau. Koja buvo sugijusi, iš žaizdos telikęs didelis randas. Jie dviese jojo ant Yhaha. Jondalaras taip pat nulipo ir atėjo iš paskos, tačiau moteris suprato, jog jis tikrai netrokšta čia būti.

Ji nuvedė Jondalarą į akląjį kanjoną, paskui užsiropštė ant nuo sienos atskilusio uolos luito ir nuėjo link akmenų nuošliaužos gale.

– Čia ta vieta, Jondalarai, – pasakė ir iš tunikos išsitraukusi kapšelį, padavė jam.

Jis suprato, kokia tai vieta.

– Kas čia? – paklausė jis, imdamas nedidelį odos kapšelį.

– Raudona žemė, Jondalarai. Jo kapui.

Jis linktelėjo, kalbėti nepajėgė. Juto, kaip spaudžia ašaros, ir nesistengė jų sulaikyti. Išbėręs raudonąją ochrą į delną plačiu mostu švystelėjo ant akmenų ir žvirgždo, paskui pažėrė kitą saują. Aila laukė, kol Jondalaras drėgnomis akimis stebeilijo į akmenuotą šlaitą, o kai pasisuko eiti, ji atliko kažkokius judesius virš Tonolano kapo.

Aila su Jondalaru įėjo į akliną kanjoną, pribirusį didžiulių aštriabriaunių riedulių. Juos tarsi traukte traukė prie pairų akmenų pačiame šlaito gale. Jau buvo praėję kažkiek laiko. Jie gyveno su mamutojais, Liūto stovykla ketino Ailą įdukrinti. Jie grįžo į slėnį, kad ji galėtų pasiimti daiktų, kuriuos ketino įteikti kaip dovanas naujiesiems žmonėms. Dabar keliavo atgal. Jondalaras stovėjo šlaito papėdėje trokšdamas kaip nors pažymėti brolio kapą. Jei pasišaukė tokį jauną, gal Doni jį jau rado? Jis žinojo, kad Zelandonė mėgintų rasti Tonolano dvasios poilsio vietą ir palydėtų jį į kitą pasaulį, jei tik galėtų. Tačiau kaip jai papasakoti, kur ta vieta? Be Ailos jis net nesugebėtų jos rasti.

Jondalaras pastebėjo, kad Aila rankoje laiko nedidelį odos kapšelį, panašų į tą, kurį pati ryšėjo ant kaklo.

– Sakei, kad Tonolano dvasia turėtų grįžti pas Doni, – tarė ji. – Nežinau Didžiosios Motinos Žemės papročių, išmanau tiktai genties totemų dvasių pasaulį. Paprašiau savo urvinio liūto jį tenai palydėti. Galbūt tai ta pati vieta, o gal jūsiškė Didžioji Motina Žemė ją žino. Šiaip ar taip, urvinis liūtas – galingas totemas, ir tavo brolis neliks be apsaugos.

Ji pakėlė mažąjį kapšelį.

– Padariau tau amuletą. Neprivalai nešioti jo po kaklu, tačiau turėk su savimi. Įdėjau ten gabalėlį raudonosios ochros, kad išlaikytų tavo dvasios ir tavo totemo dalelę. Manau, kad tavo amulete turėtų būti dar vienas daiktas.

Jondalaras susiraukė. Jis nenorėjo Ailos įžeisti, tačiau abejojo, ar nori šio genties amuleto.

– Manau, turėtum pasiimti akmenuką nuo brolio kapo. Jame liks jo dvasios trupinėlis, o tu parneši jį savo žmonėms.

Siaubo raukšlės jo kaktoje pagilėjo, paskui staiga išsilygino. Žinoma! Tai galėtų padėti Zelandonei dvasinėje ekstazėje rasti šią vietą. Galbūt genties totemai reiškia daugiau, nei jis įsivaizdavo? Šiaip ar taip, argi ne Doni sukūrė visų gyvūnų dvasias?

– Taip, aš pasiliksiu amuletą ir įdėsiu į jį akmenuką nuo Tonolano kapo, – pasakė Jondalaras.

Jis dirstelėjo į akmenėlį aštriais kraštais, dar šiaip taip laikomą prie sienos tų pačių jėgų, kurios nuo stačių kanjono sienų skaldo akmenų luitus. Staiga akmenukas, pasidavęs kosminei traukos jėgai, nusirito per išsibarsčiusias nuolaužas ir sustojo prie Jondalaro kojų. Iš pirmo žvilgsnio akmenukas atrodė toks pat kaip ir kiti, niekuo neišsiskiriantys maži atlūžusio granito ar nuosėdinės uolienos gabalėliai. Jį apvertęs Jondalaras nustebo skilimo vietoje pamatęs žėrinčią vaivorykštę. Iš pieno baltumo akmens šerdies žėrėjo liepsningos raudonos šviesos, o sukiojant akmenuką saulėje šoko ir žaižaravo mėlyni ir žali dryžiai.

– Aila, tik pažiūrėk, – Jondalaras ištiesė mažą opalo gabalėlį. – Pamanytum, kad čia paprastas akmuo, tačiau žvilgtelk čia, kur jis atlūžęs. Spalvos, regis, sklinda iš pačios gelmės, jos tokios ryškios. Jis atrodo kone gyvas.

– Gal taip ir yra, gal tai tavo brolio dvasios dalelė, – atsakė moteris.

Aila juto šiltą Jondalaro delną ir plaštaką myganti akmenėlį. Jis vis kaito, dar nedegino, bet negalėjai nepastebėti jo įšilimo. Ar šitaip mėgina pasireikšti Tonolano dvasia? Aila taip troško, kad būtų turėjusi progą pažinti tą žmogų. Vos atvykusi čia tiek daug apie jį girdėjo, atrodė, kad jis buvo labai mylimas. Kaip apmaudu, kad mirė toks jaunas. Jondalaras vis užsimindavo, kad būtent Tonolanas norėjo keliauti. Pats išėjo į kelionę tik todėl, kad išėjo jo brolis. Na, dar ir dėl to, kad iš tikrųjų nenorėjo jungtis su Marona.

– O Doni, Didžioji Motina, padėk mums rasti kelią į kitą pusę, į tavo pasaulį, į anapusybę, ir išlikti nematomose šio pasaulio ribose. Kaip dylantis, susenęs mėnulis laibomis rankomis laiko naująjį, dvasių pasaulis, nežinomybė nematomame glėbyje laiko šį apčiuopiamą, kūno ir kraujo, žolių ir akmenų pasaulį. Tik tavęs padedami galime jį pamatyti, galime jį pažinti.

Aila girdėjo keistu, prislopintu balsu stambiosios moters giedamą maldą. Ji vis labiau svaigo, nors tas žodis nevisiškai tiksliai apibūdino jos pojūčius. Užmerkusi akis Aila pajuto, kaip krinta. Kai vėl atsimerkė, šviesos sklido iš pačių akių. Nors apžiūrinėdama gyvūnų atvaizdus ji

neatkreipė į tai dėmesio, dabar suvokė, kad ant urvo sienos matė ir kitus piešinius: ženklus bei simbolius, kurie dabar kaip vaizdiniai iškilo akyse. Atrodė, nesvarbu, atsimerkusi ji ar ne. Juto, kaip ilgu, tamsiu tuneliu krinta į gilią duobę, ir bandė atsispirti tam pojūčiui, stengėsi susilaikyti.

– Nekovok, Aila. Leiskis, – tarė didžioji donija. – Mes visi su tavimi. Paremsime, Doni tave apsaugos. Leisk jai nešti tave ten, kur ji nori. Klausykis muzikos, lai ji tau padeda, ir pasakok, ką regi.

Aila stačia galva nėrė per tunelį, tarsi plauktų po vandeniu. Tunelio sienos pradėjo mirgėti, paskui, regis, ištirpo, ji žvelgė kiaurai jų į pievas ir tolumoje matė daug bizonų.

– Matau bizonus, didžiulę bandą bizonų neaprėpiamoje atviroje lygumoje, – pasakė Aila. Akimirkai sienos vėl sukietėjo, tačiau bizonai liko. Jie puošė sienas ten, kur būta mamutų. – Jie ant sienų, nupiešti ant sienų, juodai ir raudonai, atkartojant jų kontūrus. Jie gražūs, puikūs, kupini gyvybės, tokie, kokius piešia Jonokolas. Nejaugi nematote? Pažvelkite štai ten.

Sienos vėl ištirpo. Ji galėjo žvelgti pro sieną, matė kiaurai jos.

– Bizonai vėl lauke, visa banda. Traukia link aptvaro, – staiga Aila suriko: – Ne, Ševonarai! Ne! Neik, ten pavojinga, – tada sielvartingai, nusiminusi pridūrė: – Jau per vėlu. Apgailestauju, padariau viską, ką galėjau, Ševonarai.

– Motina norėjo aukos. Norėjo, kad parodytume pagarbą, kad žmonės suprastų, jog kartais turime paaukoti savišką, – pasakė Pirmoji. Ji buvo ten su Aila. – Nebegali ilgiau čia pasilikti, Ševonarai. Turi grįžti pas Motiną. Aš tau padėsiu. Mes tau padėsime. Parodysime tau kelią. Eime su mumis, Ševonarai. Taip, čia tamsu, tačiau matai šviesą priekyje? Ryškią, žaižaruojančią šviesą? Eik ten. Ji tavęs laukia.

Aila laikė šiltą Jondalaro ranką, stipriai juto Zelandonę ir, neaiškiai, ketvirtą žmogų – jauną moterį glebia plaštaka. Kartkartėmis Mežera pasireikšdavo gana stipriai, paskui ištirpdavo nežinomybėje.

– Atėjo laikas. Eik pas savo brolį, Jondalarai, – tarė didžioji moteris. – Aila tau padės. Ji žino kelią.

Aila juto akmenį tarp delnų ir galvojo apie dailų melsvo atspalvio pienišką jo paviršių su liepsningomis raudonomis sruogomis. Jis išsiplėtė,

užpildė erdvę aplinkui, galiausiai ji ten paniro ir pradėjo plaukti. Ne plūduriavo paviršiuje, bet yrėsi per vandenį ir po juo taip greitai, dingojosi, tarsi skristų. Ji skriejo, skubėjo kraštovaizdžiu, regėjo pievas ir kalnus, miškus ir upes, dideles vidines jūras bei plačias, vešlias stepes ir gausybę žvėrių, kurie tose teritorijose gyveno.

Kiti skriejo kartu, tačiau leido jai rodyti kelią. Jondalaras buvo arčiausiai, Aila stipriausiai jį juto, bet neapleido ir galingosios donijos artumas. Kita moteris dalyvavo silpnai, vos pastebimai. Aila nusinešė juos tiesiai į akliną kanjoną atšiauriose stepėse, plytinčiose toli rytuose.

– Šioje vietoje jį mačiau. Toliau nebežinau, kur eiti.

– Galvok apie Tonolaną, kviesk jo dvasią, Jondalarai, – pamokė Zelandonė. – Ieškok savo brolio elano.

– Tonolanai! Tonolanai! Jaučiu jį, – pasakė Jondalaras. – Nežinau, kur jis, bet jaučiu.

Aila suvokė, kad greta Jondalaro dar kažkas yra. Paskui pajuto kitas būtybes, pirmiausia kelias, paskui daugybę jų, šaukiančių, kviečiančių. Iš minios išsiskyrė dvi... Ne, trys. Viena jų nešėsi kūdikį.

– Ar vis tebekeliauji, vis tebeieškai, Tonolanai? – teiravosi Jondalaras.

Atsakymo Aila neišgirdo, bet pajuto juoką. Paskui užplūdo erdvės begalybė: vietos keliauti, vietos eiti.

– Jetamija su tavimi? Ir jos vaikelis? – kamantinėjo Jondalaras.

Aila ir vėl negirdėjo žodžių, tik juto iš beformių pavidalų plūstančią meilę.

– Tonolanai, žinau, kaip mėgsti keliones ir nuotykius, – šį kartą mintimis su mirusio vyro elanu kalbėjosi Pirmoji, – tačiau su tavimi esanti moteris nori grįžti pas Motiną. Ji seka paskui tave iš meilės, tačiau iš tikrųjų norėtų eiti savo keliu. Jei ją myli, eik kartu, pasiimk ją ir kūdikį. Laikas, Tonolanai. Didžioji Motina Žemė tavęs laukia.

Aila suprato, jog būtybė sutriko.

– Aš parodysiu tau kelią, – pasakė donija. – Sek paskui mane.

Aila pajuto, kad yra traukiama kartu su kitais. Skriejo labai greitai per kraštą, kuris gal būtų pažįstamas, jei detalės taip nesilietų, jei nebūtų taip tamsu. Ji tvirtai laikėsi šiltos rankos dešinėje ir juto, kaip karštligiškai su-

spausta jos kairioji plaštaka. Tolumoje priešais pasirodė ryški šviesa, tarsi degtų didžiulis, bet kažkoks kitoks, signalinis laužas. Šviesa vis stiprėjo.

Jie sulėtino.

– Nuo čia rasi kelią, – pasakė Zelandonė.

Aila pajuto, kaip elanai su palengvėjimu atsiskiria. Viską apgaubė gili tamsa, toje tamsumoje juos apsupo spengianti, smelkianti tyla. Paskui pasigirdo nežemiškai tyli muzika: nenutrūkstanti, vingiuojanti fleitų, balsų ir būgnų fuga. Jie vėl lėkė didžiuliu greičiu, tik šįkart dingojosi, kad veda ranka kairėje. Persigandusi Mežera apsisprendė kuo greičiau grįžti ir stipriai įsikibusi iš paskos tempė visus kitus.

Galiausiai jie sustojo; Aila pajuto, kad tebesilaiko susikibusi už rankų su Mežera ir Jondalaru. Vėl atsidūrę urve, jie skendėjo muzikoje. Atsimerkusi Aila pamatė Jondalarą, Zelandonę ir Mežerą. Lempelė viduryje spragsėjo, riebalai buvo beveik išdegę, liepsnojo tik viena dagtis. Tamsoje už nugaros tarsi pati savaime judėjo dar viena mažytė liepsnelė, ir Aila sudrebėjo. Buvo atnešta kita lempa ir pastatyta vietoj blėstančios. Jie sėdėjo ant odos patiesalo, tačiau dabar netgi šiltai apsirengusiai Ailai buvo šalta.

Žmonės paleido vienas kito rankas, nors Aila su Jondalaru laikėsi susikibę akimirksniu ilgiau, ir pradėjo muistytis. Zelandonė kartu su kitais dainininkais užbaigė dainą. Buvo uždegta daugiau lempų, žmonės pradėjo vaikštinėti, kiti atsistoję mankštino kojas.

– Noriu šio to tavęs paklausti, – kreipėsi į Ailą stambioji donija.

Aila laukiamai sužiuro.

– Ar matei ant sienos bizonus?

– Taip, mamutai buvo uždažyti ir perpiešti į bizonus. Galvos formos ir kupros ant nugarų buvo užpildytos, kad atrodytų kaip didelės kupros ant bizonų keterų. Paskui sienos tarsi išnyko, ir jie tapo tikrais bizonais. Ten buvo ir kažkokių kitų gyvūnų, lyg arklių ir šiaurės elnių, žiūrinčių vieni į kitus, bet mačiau šią vietą kaip bizonų urvą, – papasakojo Aila.

– Tikriausiai šitie vaizdiniai kilo dėl nesenos bizonų medžioklės ir su ja susijusios nelaimės. Buvai įvykių sūkuryje, gydei Ševonarą, – kalbėjo Pirmoji. – Vis dėlto manau, kad tavo regėjimo prasmė gilesnė. Jie dideliu būriu atėjo pas tave būtent čia. Galbūt bizono dvasia nori perduoti

zelandoniams, kad čia pernelyg dažnai medžiojami bizonai ir reikėtų iki metų pabaigos nuo to susilaikyti, kad atlygintume žalą, įveiktume piktą lemtį.

Pasigirdo pritariamas murmėjimas. Zelandoniai pasijuto geriau, supratę, jog gali kažko griebtis, kad nuteiktų savo naudai bizono dvasią ir pašalintų piktą lemtį, kurią pranašavo netikėta mirtis. Jie buvo kone dėkingi, kad turės, ką pranešti savo urvams, ir nesunkiai uždraus bizonų medžioklę.

Mokiniai surinko daiktus, kuriuos buvo atsinešę į urvą, tada vėl buvo uždegtos lempos, kad nušviestų kelią atgal. Zelandoniai į šviesą grįžo tuo pačiu keliu. Kai visi pasiekė atbrailą prie urvo, saulė vakaruose buvo surengusi švytintį liepsningų raudonos, auksinės ir geltonos spalvų pasirodymą. Grįžtant iš Šaltinio uolos niekam nesinorėjo daug kalbėti apie tai, ką patyrė giliame urve. Zelandoniai vienas po kito atsiskyrė ir grįžo į savo urvus. Aila spėliojo, ką juto kiti, ar jų pojūčiai panėšėjo į jos, tačiau nenorėjo apie tai kalbėti. Nors jai kilo daugybė klausimų, ji nebuvo tikra, ar dera kamantinėti kitus žmones ir ar tikrai nori sužinoti atsakymus.

Zelandonė pasiteiravo Jondalaro, ar jis patenkintas, kad jo brolio dvasia surasta, kad padėjo jo elanui rasti kelią. Jondalaras atsakė, jei Tonolanas laimingas, vadinasi, ir jis laimingas, tačiau Ailai dingojosi, kad jam ypač palengvėjo. Nors nebuvo lengva, jis padarė, ką galėjo, ir nusimetė nerimo naštą. Kol Aila, Jondalaras, Zelandonė ir Jonokolas pasiekė devintąjį urvą, tik vieniši mirkčiojantys žiburėliai nakties danguje bei mažytės akmeninių lempelių liepsnelės ir deglai apšvietė jiems kelią.

Martonos namelį Aila su Jondalaru pasiekė labai pavargę. Vilkas susijaudino ir labai apsidžiaugė pamatęs Ailą. Paguodę ir pasveikinę žvėrį jie lengvai užkando ir netrukus nuėjo gulti. Keletas pastarųjų dienų buvo nelengvos.

– Martona, gal šįryt galėčiau padėti tau gaminti maistą? – paklausė Aila. Jos pirmosios pakirdo ir su pasimėgavimu tyliai dviese gurkšnojo

arbatą, kol visi kiti tebemiegojo. – Norėčiau išmokti ruošti tokį maistą, koks tau patinka, ir sužinoti, kur laikai rykus.

– Mielai priimčiau tavo pagalbą, Aila, tačiau šįryt mes pakviesti pusryčiauti pas Joharaną su Proleva. Pakviesta ir Zelandonė. Proleva dažnai jai gamina, o Joharanas, regis, mano, kad dar nepakankamai iškamantinėjo grįžusį brolį. Jį ypač domina naujas iečių mėtymo ginklas, – paaiškino Martona.

Jondalaras pabudęs prisiminė pokalbį apie abelanus. Ailai buvo labai svarbu žinoti, jog ji kam nors priklauso. Kadangi ji nieko neprisiminė apie žmones, kuriems buvo gimusi, ir nebeturėjo ryšių su ją užauginusiais žmonėmis, tai buvo suprantama. Ji netgi paliko ją priėmusius mamutojus, kad grįžtų namo su mylimu vyru. Tos mintys visą laiką kirbėjo galvoje pusryčiaujant su Joharano šeima. Visi čia buvo zelandoniečiai, visi buvo jo šeima, jo urvas, jo žmonės. Vienintelė Aila svetima. Tiesa, jie netrukus susijungs, tačiau ji vis dar bus Aila iš mamutojų, susijungusi su Jondalaru iš Zelandonijos.

Pasikalbėjus su Joharanu apie iečių mėtyklę, su Vilomaru apsikeitus pasakojimais apie keliones, bendrai šnektelėjus apie vasaros susirinkimą, kalba pasisuko apie Ailos ir Jondalaro jungtuves per pirmąją ceremoniją. Martona paaiškino Ailai, kad kiekvieną vasarą būna dvi ceremonijos. Pirmoji, paprastai didesnė, rengiama kuo anksčiau. Dauguma tos ceremonijos metu susijungsiančių žmonių jau kurį laiką tam ruošiasi. Antroji šventė rengiama vasaros susirinkimui besibaigiant. Jos metu jungdavosi tie, kurie vasarą nuspręsdavo sumegzti mazgą. Taip pat vykdavo ir dvi moterystės ceremonijos, viena pačioje pradžioje, o kita – prieš pat susirinkimo pabaigą.

Jondalaras nekantriai pertraukė jos aiškinimus.

– Noriu, kad Aila mums priklausytų, kad taptų viena iš mūsų. Kai mes susijungsime, norėčiau, kad ji būtų Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, nebebūtų Aila iš mamutojų. Žinau, kad žmogui panorėjus pakeisti ryšius, sprendimą paprastai priima asmens motina arba jos židinio vyras kartu su Zelandonijos vadais, tačiau Ailai išeinant, Mamuta jai suteikė pasirinkimo teisę. Jei ji norės, ar gausiu tavo sutikimą, mama?

Martoną apstulbino skubotas sūnaus prašymas, ji buvo užklupta nepasiruošusi.

– Neatsakyčiau tau, Jondalarai, – Martona juto, kad sūnus įstūmė ją į keblią padėtį prašydamas tokio dalyko viešai, be įspėjimo. – Tačiau viskas priklauso ne tik nuo manęs. Su džiaugsmu sveikinčiau Ailą devintajame Zelandonijos urve, tačiau sprendimą dar turi patvirtinti tavo brolis, Zelandonė bei kiti, įskaitant pačią Ailą.

Folara nusišypsojo – ji žinojo, kad motina nemėgsta būti šitaip užklupta. Mergina buvo visai patenkinta, kad Jondalaras prakalbo Martonos neįspėjęs, tačiau turėjo pripažinti, kad ji greitai atsigavo.

– Na, aš, pavyzdžiui, nedvejodamas ją priimu, – pasakė Vilomaras. – Netgi įdukrinčiau, tačiau esu susijungęs su tavo motina, Jondalarai. Bijau, ji taptų tau sesuo, kaip Folara, ir negalėtumėt jungtis. Nemanau, kad to norėtum.

– Ne, bet vertinu tavo pasiūlymą, – atsakė Jondalaras.

– Kodėl tau dabar kilo šitas klausimas? – vis dar truputį pyko Martona.

– Laikas atrodė toks pat tinkamas kaip bet kada, – atsakė Jondalaras. – Netrukus išeisime į vasaros susirinkimą. Prieš išeidamas norėčiau įsikurti. Žinau, kad labai ilgai nebuvau namuose, tačiau dauguma iš jūsų pažinote Ailą. Manau, kad ji vertingai papildytų devintąjį urvą.

Aila taip pat gerokai nustebo, tačiau nieko nesakė. „Ar noriu, kad mane priimtų zelandoniečiai? – klausė savęs. – Koks skirtumas? Jei mudu su Jondalaru susijungsime, aš tapsiu tokia pat kaip jis, nesvarbu, ar turėsiu vardą, ar ne. Regis, Jondalarui to reikia. Nežinau kodėl, tačiau jis tikriausiai turi svarią priežastį. Savo žmones jis pažįsta kur kas geriau nei aš."

– Tikriausiai turėčiau tau šį tą pasakyti, Jondalarai, – tarė Joharanas. – Manau, tiems iš mūsų, kurie ją pažinome, Aila urve būtų daugiau nei priimtina, bet ne visi taip galvoja. Kai grįžinėjau iš Žemupio, nusprendžiau pasakyti Laramarui bei keliems jo sėbrams apie bizonienos puotą ir priėjęs nugirdau jų pokalbį. Apgailestaudamas turiu pasakyti, kad jie laidė nepagarbias replikas, ypač dėl Ailos kaip gydytojos įgūdžių, parodytų gydant Ševonarą. Regis, jiems atrodo, kad žmogus, išmokęs gydyti... gentyje, negali išmanyti daug. Bijau, kad kalba jų įsitikinimai. Pasakiau, kad niekas, net Zelandonė, nebūtų padariusi daugiau. Turiu pripažinti, jie mane supykdė. Gal dabar ne pats geriausias laikas kelti šį klausimą.

„Štai kodėl jis buvo toks piktas“, – pagalvojo Aila. Sužinojusi tiesą ji pasijuto sutrikusi: nusiminė dėl to, ką tie vyrai kalbėjo apie Izos gydymo įgūdžius, tačiau jautėsi pamalоninta, kad Joharanas ją užtarė.

– Tai tik dar viena priežastis priimti ją į mūsų būrį, – atsiliepė Jondalaras. – Pažįsti tuos vyrus, jie nieko daugiau nedaro, tik lošia ir maukia Laramaro barmą. Jie netgi nepasivargino kokio amato išmokti ar įgūdžių įgyti, nebent tokiais laikysime lošimą. Jie nė medžioti kaip dera nesugeba. Yra tingūs, beverčiai žmonės, kurie nieko neįneša, nebent būna sugėdyti, o jie nelabai teturi gėdos. Bet ką padarytų, kad tik išsisuktų nuo darbų, ir visi tai žino. Niekas nekreips dėmesio į jų kalbas, jei gerbtini žmonės panorės ją priimti į zelandoniečių tarpą, – Jondalaras buvo akivaizdžiai nusiminęs. Jis norėjo, kad Aila būtų priimta dėl jos pačios, o tai viską keitė.

– Nevisiškai teisingai kalbi apie Laramarą, Jondalarai, – įsiterpė Proleva. – Gal jis ir tingi imtis visokių darbų ir nemanau, kad jam itin patiktų medžioti, tačiau Laramaras turi įgūdžių. Jis gali pagaminti svaigalų beveik iš visko, kas rūgsta. Visi žinom, kad paėmęs grūdų, vaisių, medaus, beržų sulos ir net kažkokių šaknų jis paverčia tai gėrimu, kuris daugumai žmonių patinka. Laramaras vaišina juo susirinkusiuosius beveik kiekviena proga. Tiesa, žmonės kartais padaugina, bet jis tik jo gamintojas.

– Norėčiau, kad jis būtų gamintojas, – kiek paniekinamai tarstelėjo Martona. – Tada galbūt jo židinio vaikams nereikėtų visko prašinėti. Pasakyk man, Joharanai, kaip dažnai jis serga rytais ir negali eiti su visais medžioti?

– Maniau, maistas skirtas padalyti visiems, kam kiek reikia, – pastebėjo Aila.

– Maistas – taip. Vaikai nebadauja, tačiau kalbant apie kitus poreikius, jiems tenka kliautis kitų žmonių geravališkumu ir kilniaširdiškumu, – atsakė Pirmoji.

– Tačiau, jei, kaip Proleva sako, jis įgudusiai gamina labai gerą gėrimą, kuris visiems patinka, ar negali to iškeisti į tai, ko reikia jo šeimai? – pasiteiravo Aila.

– Gali, bet nekeičia, – atsakė Proleva.

– O kaip jo pora? Argi ji negali jo įtikinti atnešti savo dalį šeimai? – stebėjosi Aila.

– Tremeda? Ji dar blogesnė už Laramarą. Ji nieko kito nedaro, tik maukia jo barmą ir gimdo vaikus, kuriais nesirūpina, – atsakė Martona.

– Kur Laramaras deda visus pagamintus svaigalus, jei jų neišmaino į daiktus savo šeimai? – norėjo žinoti Aila.

– Nė nežinau, – atsakė Vilomaras, – bet dalį turėtų iškeisti į reikiamas dalis, kad pagamintų jo daugiau.

– Tai tiesa, jis visada sugeba išmainyti viską, ko nori, tačiau niekada nepakanka jo moteriai ir jos vaikams, – atsakė Proleva. – Gerai, kad Tremeda nesigėdija prašinėti daiktų savo vargšams vaikučiams.

– Ir pats Laramaras daug išgeria, – įsiterpė Joharanas, – ir Tremeda nesikuklina. Manau, jis gana daug barmos išdalija. Aplink jį visada sukiojasi šutvė svaigalų mėgėjų, ir jam tai patinka. Tikriausiai Laramaras mano, kad tai jo draugai, tik smalsu, kiek jų liktų, jei jis liautųsi juos girdęs.

– Spėju, nedaug, – pasakė Vilomaras. – Tačiau nemanau, kad Laramarui ir jo sėbrams teks spręsti, ar Aila taps zelandoniete.

– Tu teisus, mainų meistre. Nemanau, kad kils problemų priimant Ailą į devintąjį urvą. Vis dėlto tikriausiai derėtų leisti Ailai tai nuspręsti, – pastebėjo Zelandonė. – Niekas jos nė nepaklausė, ar ji norėtų tapti Zelandonijos moterimi.

Visų akys nukrypo į Ailą. Dabar ji pasijuto nejaukiai. Kiek užtruko, kol ji prabilo, ir Jondalaras spėjo susikrimsti. Gal jis neteisingai viską įvertino? Gal ji nenori tapti zelandoniete? Gal derėjo pirma jos pasiteirauti, tačiau prasidėjus kalboms apie jungtuves laikas pasirodė tinkamas. Galiausiai Aila prabilo.

– Kai nusprendžiau palikti mamutojus ir su Jondalaru grįžti į jo namus, žinojau, ką zelandoniečiai mano apie gentį – žmones, kurie mane užaugino. Supratau, kad galite manęs nepriimti. Pripažįstu, truputį bijojau susitikti su Jondalaro šeima, jo žmonėmis, – akimirkai Aila nutilo, pabandė sutelkti mintis ir rasti teisingus žodžius savo jausmams apibūdinti.

– Esu jums svetima, atvykėlė, kupina keistų idėjų, kitokių papročių. Atsivedžiau gyvūnų ir prašiau juos priimti. Arkliai yra medžiojami gyvūnai, o aš norėjau, kad padarytumėte jiems vietos. Kaip tik šiandien galvojau, kad būtų gerai suręsti jiems dengtą pašiūrę pietiniame devintojo urvo

gale, netoli Žemupio. Šitie arkliai pratę žiemą glaustis po stogu. Atsivedžiau ir vilką, mėsėdį medžiotoją. Yra žinoma, jog tokios rūšies žvėrys puola žmones, o aš prašiau, kad leistumėte jį atsivesti į vidų ir miegoti tame pačiame namelyje, kur miegu aš, – ji nusišypsojo Jondalaro motinai.

– Martona, tu nesudvejojai. Pakvietei mane su Vilku į savo namus. O tu, Joharanai, leidai arkliams ganytis netoliese, nedraudei man užvesti juos ant atbrailos priešais jūsų namus. Genties vadas Brunas to nebūtų leidęs. Visi klausėtės, kai pasakojau apie gentį, ir nė vienas manęs neatstūmėte. Sutikote apsvarstyti, kad tie, kuriuos vadinote plokščiagalviais, gali būti žmonės, gal kitokios rūšies, tačiau žmonės, ne gyvuliai. Nesitikėjau, kad būsite tokie dėmesingi. Esu dėkinga.

– Tiesa, ne visi man malonūs, tačiau kur kas daugiau jūsiškių mane gynė, nors vargiai pažinojo. Esu čia visai trumpai. Gal tai dėl Jondalaro? Pasitikite juo ir žinote, kad jis neparsivestų tokios, kuri norėtų pakenkti jo žmonėms, tokios, kurios jūs nepriimtumėte, – ji nutilo, akimirkai užsimerkė, tada kalbėjo toliau.

– Kad ir kaip bijojau susitikti Jondalaro šeimą ir jo žmones zelandoniečius, išeidama žinojau, kad nebebus kelio atgal. Nežinau, ką jūs man jaučiate, tačiau tai nesvarbu. Myliu Jondalarą. Noriu praleisti gyvenimą su juo. Buvau pasiruošusi daryti viską, ko prireiks, ištverti bet ką, kad tik būčiau su juo. Tačiau jūs mane maloniai sutikote, o dabar klausiate, ar noriu tapti zelandoniete, – Aila užsimerkė, kad susitvardytų, ir pabandė nuryti gerklėje atsistojusį gumulą.

– Norėjau to nuo tada, kai pamačiau Jondalarą, kai dar abejojau, ar jis išgyvens. Gedėjau jo brolio ne todėl, kad būčiau jį pažinojusi, o todėl, kad pripažinau. Gailėjausi, kad taip ir neturėjau galimybės pažinti vieno iš pirmųjų sutiktų saviškių. Neprisimenu, kokia kalba kalbėjo mane pagimdę žmonės. Paskui mane surado ir pasiėmė gentis. Išmokau bendrauti genties būdu, tačiau pirmoji kalba, kuria prabilau, buvo zelandoniečių. Nors nekalbu zelandonietiškai visiškai laisvai, laikau ją savo kalba. Bet net ir tada, kai negalėjome susikalbėti, troškau būti viena iš Jondalaro žmonių, troškau būti jam priimtina, kad vieną dieną jis imtų laikyti mane savo pora. Net jei būčiau jo antra ar trečia moteris, man to pakaktų.

– Klausiate manęs, ar norėčiau būti zelandoniete. O taip, noriu, visa širdimi trokštu būti zelandoniete. Trokštu to labiausiai pasaulyje, – pasakė Aila su ašaromis akyse.

Stojo tyla. Net nesuvokdamas, ką daro, Jondalaras žengė kelis žingsnius ir apkabino moterį. Jis taip stipriai ją užjautė, kad jam pritrūko žodžių. Kaip nuostabu, galvojo jis, kad ji kartu tokia stipri ir tokia pažeidžiama. Nebuvo nė vieno, kuris nebūtų sujaudintas. Netgi Jaradalas truputį suprato Ailos kalbą. Folaros skruostai buvo šlapi nuo ašarų, kiti taip pat, atrodė, tuoj pravirks. Martona pirmoji atgavo savitvardą.

– Su džiaugsmu sveikinu tave devintajame Zelandonijos urve, – tarė ji spontaniškai apkabindama Ailą. – Džiaugsiuosi matydama, kaip judu su Jondalaru įsikuriate, nors čia yra keletas moterų, kurios norėtų kitko. Moterys visada jį mylėjo, tačiau aš kartais abejodavau, ar jis sugebės rasti tokią, kurią pamils. Spėjau, kad gali neišsirinkti iš saviškių, tačiau nemaniau, kad dėl jos nukeliaus taip toli. Dabar suprantu, kad tam turėjo būti priežastis. Suprantu, kodėl jis tave pamilo. Tokių moterų kaip tu reta, Aila.

Jie vėl pradėjo kalbėti apie vasaros susirinkimą, svarstyti, kada geriausia išeiti. Zelandonė užsiminė, kad dar yra laiko surengti nedideles apeigas Ailai į devintąjį urvą įvesdinti, kad ji taptų zelandoniete.

Kaip tik tuo metu į sienelę prie įėjimo pasigirdo nekantrus beldimas. Nelaukusi kvietimo įbėgo ir tiesiai prie Zelandonės puolė labai susirūpinusi mergaitė. Aila spėjo, kad ji turėtų skaičiuoti kokius dešimtus metus, ir nusistebėjo, kokie sudriskę, dėmėti ir purvini buvo jos drabužėliai.

– Zelandone, – tarė mergaitė, – sakė, kad čia tave rasiu. Bologanas parkrito, negaliu pakelti.

– Jis serga? Ar susižeidė? – teiravosi Zelandonė.

– Nežinau.

– Aila, gal einam su manim. Tai Tremedos duktė Lanoga. Bologanas – jos vyriausiasis sūnus, – paaiškino Zelandonė.

– Ar Tremeda – Laramaro pora? – pasitikslino Aila.

– Taip, – atsakė Zelandonė, ir jos kartu išskubėjo.

19

Artindamasi prie Laramaro ir Tremedos namų Aila suprato, kad praėjo pro čia daugybę kartų, bet į juos neatkreipė dėmesio. Akmeninė Jondalaro žmonių pastogė buvo tokia didelė, glaudė tiek daug gyventojų ir čia tiek visko įvyko nuo tada, kai ji atvyko, kad buvo sudėtinga viską pamatyti. Gal ten, kur gyvena daugybė žmonių, visada šitaip būna, bet jai reiks laiko prie to pripratsti.

Namelis stovėjo tolimajame gyvenamosios zonos gale, atokiau nuo kaimynų, toliausiai nuo urvo darbo zonos. Pats statinys nebuvo didelis, tačiau šeima pretendavo į gana didelį aplinkinį plotą – viskas netvarkingai išmėtyta, neaišku, kur reikalingi daiktai, kur šlamštas. Netoli namelio buvo vieta, kurią Laramaras pritaikė gaminti savo ypatingajam gėrimui.

– Kur Bologanas, Lanoga? – paklausė Zelandonė.

– Viduje. Jis nejuda, – atsakė mergaitė.

– Kur tavo motina? – paklausė donija.

– Nežinau.

Patraukus įėjimo užuolaidą, iš namelio padvelkė neįtikėtinai bjaurus dvokas. Viduje tedegė viena maža lempelė. Patalpoje be stogo tamsą dar šiek tiek sklaidė blausi dienos šviesa, atsispindinti nuo akmeninės iškyšos viršuje, bet viduje buvo tamsu.

– Ar neturi daugiau lempų, Lanoga? – paklausė Zelandonė.

– Lempų yra, bet neturiu riebalų, – atsakė mergaitė.

– Kol kas pririškime užuolaidą. Bologanas čia, prie pat įėjimo, guli ant kelio, – pasakė Zelandonė.

Aila surado prie užuolaidos pritvirtintą raištį ir apvyniojo aplink stulpą. Pažvelgus į vidų apstulbino nešvara: jokių grindinio akmenų, plūktos grindys prišnerkštos ir purvinos, kai kur buvo pritekėję skysčių. Iš kvapo Aila spėjo, jog būta ir šlapimo. Atrodė, jog visi namų apyvokos daiktai – apspurę kilimėliai ir krepšiai, neprikimšti čiužiniai, krūvos odų ir austinių medžiagų, kurios galėjo būti drabužiai, – buvo išmėtyti ant grindų.

Šen bei ten mėtėsi pusiau apgraužti kaulai. Aplink pūvančius kelių dienų senumo maisto likučius sutrešusiose ir suskilinėjusiose medinėse lėkštėse zvimbė musės. Netoli įėjimo ji pastebėjo lizdą, kuriame rangėsi keletas raudonų, plikų, dar neatsimerkusių žiurkiukų.

Prie pat įėjimo ant grindų gulėjo išsipliekęs berniukas. Kiek anksčiau Aila su juo susipažino, o dabar į jį įsižiūrėjo atidžiau. Tikriausiai skaičiuoja kokius dvyliktus metus, pagalvojo Aila, o diržas rodė, kad jis tuoj taps pilnametis, tačiau berniukas atrodė dar labai vaikiškas. Tapo visiškai akivaizdu, kas nutiko, – Bologanas buvo visas nusibrozdinęs ir apdaužytas, galva apskretusi sukrešėjusi krauju.

– Kilo muštynės, – pasakė Zelandonė. – Kažkas jį čia atvilko ir paliko.

Aila pasilenkė patikrinti jo būklės. Palietė pulsą ant kaklo ir pastebėjo daugiau kraujo, paskui priglaudė skruostą prie burnos. Ji užuodė svaigalus.

– Tebekvėpuoja, – pasakė Zelandonei, – tačiau jis smarkiai sužeistas, pulsas silpnas. Jo galva prakirsta, ir kraujo daug neteko, tačiau nežinau, ar kaulas skilęs. Tikriausiai kažkas jam tvojo arba nukrito ant ko nors kieto, gal todėl jis neprabunda. Ir jis dvokia barma.

– Nežinau, ar galima jį judinti, tačiau negaliu jo gydyti čia, – pastebėjo Zelandonė.

Mergaitė nuėjo link įėjimo, ant šlaunies nešdama apsnūdusį kokių šešių mėnesių kūdikį, kuris atrodė nepraustas nuo gimimo. Į jos koją buvo įsikibęs kitas snargliuotas, vos pradėjęs vaikščioti mažylis. Ailai pasirodė, kad už jos mato dar vieną vaiką. „Mažoji atrodo tikresnė jų motina nei gimdytoja“, – pagalvojo Aila.

– Kas Bologanui? – sunerimusi paklausė Lanoga.

– Jis gyvas, bet sužeistas. Gerai padarei, kad atėjai manęs atsivesti, – pasakė donija. Nevilties apimta ji papurtė galvą – užplūdo pyktis Laramarui ir Tremedai. – Teks pasirūpinti juo savo namuose, – pasakė ji.

Paprastai tik patys rimčiausi ligoniai būdavo gydomi donijos namuose; tokiame dideliame urve kaip devintasis zelandonės namelis buvo per ankštas, kad visi vienu metu sergantys arba susižeidę žmonės būtų į jį perkelti. Tokie kaip Bologano sužeidimai paprastai būtų gydomi namuose, Zelandonė tik ateitų jo slaugyti. Tačiau šiuose namuose nebuvo kam berniuku pasirūpinti, o Pirmoji negalėjo prisiversti nė ten užeiti.

– Nežinai, kur tavo motina, Lanoga?

– Ne.

– Kur ji nuėjo? – kitaip paklausė Zelandonė.

– Į laidotuves, – atsakė Lanoga.

– Kas rūpinasi vaikais?

– Aš.

– Bet tu negali maitinti kūdikio, – sukrėsta pasakė Aila. – Tu negali žindyti.

– Aš galiu ją maitinti, – apsigynė Lanoga. – Ji valgo maistą. Pienas baigėsi.

– O tai reiškia, kad po metų Tremeda turės dar vieną kūdikį, – panosėje sušnibždėjo Zelandonė.

– Jei prireikia, kūdikiai labai anksti pradeda valgyti įprastą maistą, – užjaučiamai tarė Aila, pajutusi skausmingų prisiminimų dūrį. – Kuo tu ją maitini, Lanoga?

– Trintomis virtomis šaknimis, – atsakė mergaitė.

– Aila, gal praneštum Joharanui, kas nutiko? Paprašyk, kad pasirūpintų nugabenti Bologaną į mano namus. Tegu atsiveda pagalbos, – paprašė Zelandonė.

– Taip, žinoma, tuoj grįšiu, – ir Aila išskubėjo.

Vėlyvą popietę Aila išėjo iš Zelandonės namų ir pasuko pas vadą. Ji padėjo devintojo urvo gydytojai ir ketino pranešti Joharanui, kad Bologanas pabudo ir atrodo pakankamai sąmoningas, kad kalbėtų.

Joharanas jos laukė. Kai jis išėjo, Proleva pasiūlė:

– Gal ko užkąsi? Visą popietę praleidai su Zelandone.

Aila papurtė galvą, jau išsižiojo atsiprašinėti ir pasisuko eiti, tačiau Proleva greitai pridūrė:

– Tai gal puodelį arbatos? Užplikiau ramunėlių su levandomis ir liepžiedžiais.

– Na, gal vieną puodelį. Man reikėtų grįžti, – nusileido Aila.

Pasiėmusi puodelį ji svarstė, ar Zelandonė taip patarė, ar Proleva pati žino, kad toks mišinys itin tinka nėščiai moteriai. Žolelės buvo nepavojingos, tik švelniai ramino. Aila su pasimėgavimu gurkšnojo karštą arbatą; gėrimas tikrai buvo skanus ir visiems tinkamas, ne tik nėščiosioms.

– Kaip laikosi Bologanas? – paklausė vado pora, atsisėdusi greta Ailos su savo puodeliu.

– Manau, pasveiks. Jam gerokai trinktelėta į galvą, jis daug kraujavo. Bijojau, kad skilo kaulas, tačiau galvos žaizdos visada smarkiai kraujuoja. Išvalėme žaizdą ir nepamatėme jokių akivaizdžių lūžių, tik didelį gumbą ir kitų sužeidimų. Šiuo metu jam reikia poilsio ir priežiūros. Akivaizdu, kad jis mušėsi, be to, buvo prisigėręs barmos.

– Apie tai Joharanas ir norėjo su juo pasišnekėti, – pasakė Proleva.

– Dar labiau man nerimą kelia kūdikis, – pasakė Aila. – Mažylę reikia žindyti. Manau, kitos žindančios motinos galėtų duoti jai truputį pieno. Genties moterys taip darė kai... – Aila akimirką sudvejojo, – ... kai viena moteris anksti neteko pieno, nes rūpinosi savo sergančia motina ir pernelyg sielvartavo jai mirus, – Aila nusprendė susilaikyti nepaminėjusi, kad ji yra toji pieno netekusi moteris; dar niekam nesakė, kad gyvendama gentyje susilaukė sūnaus. – Teiravausi Lanogos, kuo maitina mažylę. Sakė, šaknų koše. Žinau, kad tokie maži vaikai gali valgyti kietą maistą, tačiau kūdikiams reikia ir pieno. Be pieno ji tiesiog neužaugs.

– Tu teisi, Aila. Kūdikiams reikia pieno. Bijau, niekas nekreipia dėmesio į Tremedą ir jos šeimą. Žinome, kad tais vaikais ne itin rūpinamasi, tačiau tai yra Tremedos vaikai, o žmonės nemėgsta kištis į kitų gyvenimus. Sunku pasakyti, ką reiktų daryti, todėl dauguma paprasčiausiai nekreipia dėmesio. Net nežinojau, kad jai pasibaigė pienas, – pasakė Proleva.

– Kodėl Laramaras nieko nesako? – teiravosi Aila.

– Abejoju, ar jis ką nors pastebi. Vaikų jis visiškai nepaiso, na, gal kartais atkreipia dėmesį į Bologaną. Manau, Laramaras tiksliai nė nežino, kiek jų yra, – paaiškino Proleva. – Jis pareina tik valgyti ir miegoti. Kartais ir nakvoti nepareina, bet gal tai į gera. Būdami kartu, Laramaras su

Tremeda visą laiką ginčijasi. Ginčai dažnai baigiasi tikromis muštynėmis, ir moteris kaskart nemenkai nukenčia.

– Kodėl Tremeda pasilieka su juo? – stebėjosi Aila. – Jei norėtų, juk galėtų jį palikti, argi ne?

– O kur ji eitų? Tremedos motina mirusi ir niekada nebuvo susijungusi, todėl prie jų židinio niekada nebuvo vyro. Tremeda turi vyresnį brolį, tik jis išsikraustė, kai ji dar buvo maža, iš pradžių į kitą urvą, paskui dar toliau. Niekas apie jį metų metus nieko negirdėjo, – paaiškino Proleva.

– Argi Tremeda negali susirasti kito vyro? – paklausė Aila.

– O kas ją ims? Tiesa, per Motinos šventę jai pavyksta susirasti vyrų Motinai pagerbti, paprastai tokių, kurie būna padauginę barmos ar užvalgę pievinių grybų arba ko kito, tačiau ji tikrai ne dovanėlė. O ir turi šešis vaikus, kuriuos reiktų aprūpinti.

– Šešis vaikus? – nustebo Aila. – Mačiau keturis, na, gal penkis. Kiek jiems metų?

– Bologanas yra vyriausias. Jis skaičiuoja dvylika metų, – pasakė Proleva.

– Taip ir maniau, – tarstelėjo Aila.

– Lanoga skaičiuoja dešimtus metus, – toliau kalbėjo Proleva. – Paskui yra aštuonmetis, šešiametis, dvimetis ir kūdikis. Tremeda turėjo dar vieną vaiką, kuris dabar skaičiuotų ketvirtus, bet jis mirė.

– Bijau, kad ir šitas kūdikis mirs. Apžiūrėjau mergaitę, ji nėra sveika. Pamenu, sakei, kad maistu dalijamasi, o kaipgi kūdikiai, kuriems reikia pieno? Ar zelandonietės norėtų dalytis pienu? – klausė Aila.

– Jei reikėtų padėti bet kuriai kitai motinai, o ne Tremedai, nedvejodama pasakyčiau „taip", – patikino Proleva.

– Šita mažylė nėra Tremeda, – pabrėžė Aila. – Ji tik bejėgis kūdikis. Jei turėčiau, nedvejodama pasidalyčiau pienu, tačiau kol manasis kūdikis gims, Tremedos mažylė jau gali būti mirusi. Netgi kai gims tavasis, jau gali būti per vėlu.

Proleva palenkė galvą ir droviai nusišypsojo.

– Iš kur žinai? Dar niekam nesakiau.

Dabar atėjo Ailos eilė drovėtis. Nederėjo piktnaudžiauti savo įžvalgomis; tai motinos teisė pranešti, kad laukiasi.

– Aš gydytoja, – paaiškino ji. – Padedu moterims gimdyti ir pažįstu nėštumo simptomus. Nenorėjau minėti, kol nebūsi pasiruošusi. Tik nerimavau dėl Tremedos kūdikio.

– Suprantu. Nieko tokio, Aila. Vis tiek jau ketinau pasakyti žmonėms, – patikino Proleva, – tačiau nežinojau, kad ir tu laukiesi. Tai reiškia, kad mūsų kūdikiai gims panašiu metu. Džiaugiuosi, – ji kurį laiką patylėjo, pagalvojo, paskui tarė: – Pasakysiu, ką, mano manymu, reiktų daryti. Aš sukviesiu moteris, kurios turi mažų vaikų arba tuojau gimdys. Paprastai iš pradžių gaminasi gerokai per daug pieno, tik paskui jo kiekis prisitaiko prie kūdikio poreikių. Mudvi abi joms papasakosime, kaip jos galėtų padėti išmaitinti Tremedos vaikelį.

– Jei pienu dalytis sutiks kelios moterys, nė vienai nereikės atiduoti pernelyg daug, – tarė Aila, paskui suraukė kaktą. – Bėda ta, kad mažylei reikia daugiau nei pieno. Jai reikia geresnės priežiūros. Kaip Tremeda gali ilgam palikti kūdikį su mergaite, kuri teskaičiuoja dešimtus metus? – stebėjosi Aila. – Dešimtmetei tai per sunku.

– Lanoga tikriausiai juos prižiūri geriau nei Tremeda, – patikino Proleva.

– Tačiau tai nereiškia, jog maži vaikai turėtų tuo užsiimti, – pareiškė Aila. – Kas negerai Laramarui? Kodėl jis nieko nesiima, kad padėtų savo šeimai? Tremeda juk jo pora, tiesa? Čia jo židinio vaikai?

– Šito ir mes patys savęs klausėme, – pasakė Proleva. – Nežinome atsakymų. Ne vienas kalbėjo su Laramaru, įskaitant Joharaną ir Martoną. Niekas nepadėjo, Laramarui nerūpi, kas ką sako. Jis žino: kad ir kaip jis elgsis, žmonės vis tiek norės jo svaigalų. O Tremeda saviškai niekam tikusi: ji taip dažnai apsvaigusi nuo barmos, kad vargiai suvokia, kas aplinkui vyksta. Regis, nė vienam iš jų vaikai nerūpi. Nesuprantu, kodėl Didžioji Motina Žemė vis duoda jai daugiau. Niekas iš tikrųjų nežino, ko griebtis, – aukštos, dailios moters, susijungusios su urvo vadu, balse buvo girdėti neviltis ir liūdesys.

Aila atsakymo neturėjo, tačiau suprato, jog reikia ko nors griebtis.

– Na, vieną dalyką galima padaryti. Galime pasikalbėti su moterimis ir išsiaiškinti, ar jos duos pieno kūdikiui, – ji įsidėjo puodelį į nešulių krepšį ir atsistojo. – Reikia grįžti.

Išėjusi iš Prolevos namų Aila pasuko ne tiesiai pas Zelandonę. Ji nerimavo dėl Vilko, ir pirmiausia norėjo užsukti pas Martoną. Ten rado susirinkusią visą šeimą, įskaitant ir Vilką. Pamatęs Ailą žvėris atlėkė prie jos toks laimingas, kad vos neapvertė, kai pašokęs didžiules priekines letenas uždėjo jai ant pečių. Laimei, Aila pastebėjo jį atlekiantį ir sugebėjo išsilaikyti ant kojų. Leidusi keturkojui vilkiškai pasisveikinti su gaujos vade – palaižyti kaklą ir švelniai dantimis sukąsti žandikaulį, – abiem rankom jam suėmė už tankaus kailio aplink kaklą ir pati švelniai sukando Vilko nasrus. Pažvelgusi į jo ištikimas akis, Aila veidu įsikniaubė į jo kailį. Ji irgi džiaugėsi matydama savo žvėrį.

– Man baugu, kai jis šitaip prie tavęs puola, Aila, – prisipažino Vilomaras, stodamasis nuo pagalvėlės ant grindų.

– Kažkada ir aš persigąsdavau, – atitarė Jondalaras. – Dabar Vilku pasitikiu, nebesibaiminu dėl Ailos. Žinau, kad jis jos nesužeis, be to, mačiau, ką jis padarė žmogui, kuris bandė Ailai pakenkti. Vis dėlto prisipažįstu, kad šitie ypatingi pasisveikinimai net mane kartais stebina.

Vilomaras priėjęs pasisveikino su Aila – jie susilietė dešiniaisiais skruostais. Aila įprato, jog šitaip neformaliai sveikinasi šeimos nariai arba labai artimi draugai.

– Gaila, kad negalėjau eiti su tavimi pažiūrėti arklių, Aila, – tarė Folara, kai jos lygiai taip pat pasisveikino.

– Dar bus laiko geriau pažinti arklius, – atsakė Aila, tada susilietė skruostais su Martona. Su Jondalaru pasisveikino panašiai, tačiau kažkaip ilgėliau ir artimiau, sveikinimasis labiau panėšėjo į apkabinimą.

– Turiu grįžti ir padėti Zelandonei, – tarė Aila, – tik truputį nerimavau dėl Vilko. Džiaugiuosi, kad jis grįžo čia. Vadinasi, čia jis jaučiasi kaip namuose net jei manęs nėra.

– Kaip jaučiasi Bologanas? – pasiteiravo Martona.

– Galiausiai pabudo ir jau gali kalbėti. Ėjau pranešti Joharanui... – Aila svarstė, ar turėtų užsiminti, kaip nerimauja dėl Tremedos kūdikio. Juk ji pašalietė, galbūt jai nedera kelti tokio klausimo: tai gali būti įvertinta kaip kritika devintojo urvo atžvilgiu, tačiau atrodė, kad niekas kitas nenumano, kokia rimta padėtis. Jei ji nieko nepasakys, kas tada? – Su Proleva aptarėme dar vieną nerimą keliantį klausimą, – tarė ji.

Jondalaro šeimynykščiai susidomėję žvelgė į ją.

– Apie ką kalbėjotės? – neištvėrė Martona.

– Ar žinojote, kad Tremedai pasibaigė pienas? Po Ševonaro laidotuvių ji negrįžo namo, o mažylę ir kitus vaikus paliko prižiūrėti ir maitinti Lanogai. Mergaitė dešimtus metus teskaičiuoja, ji neturi pieno. Tas kūdikis minta tik šaknų tyre. Mažylei reikia pieno. Kaip vaikelis užaugs be pieno? O kur Laramaras? Ar jam apskritai tai rūpi? – greitai, vienu ypu viską išpylė Aila.

Jondalaras apsidairė. Folara stovėjo priblokšta, Vilomaras atrodė truputį apstulbęs; o Martona vėl buvo užklupta nepasiruošusi ir tuo visai nesidžiaugė. Jondalarui teko tramdyti šypseną matant jų veidų išraiškas. Pats nė kiek nenustebo, nes žinojo, kaip reaguoja Aila pamačiusi, jog kam nors reikia pagalbos. Tiesa, Laramaras, Tremeda ir visa jų šeima jau seniai trikdė devintąjį urvą, tačiau dauguma žmonių apie tai nekalbėjo, o Aila ėmė ir tiesiai iškėlė klausimą.

– Proleva sakė nežinojusi, kad Tremedai pasibaigė pienas, – toliau kalbėjo Aila. – Ji ketina sukviesti moteris, kurios galėtų padėti. Šnektelsime su jomis, paaiškinsime kūdikio poreikius ir paprašysime, kad jos pasidalytų pienu. Proleva nori prašyti ką tik tapusiųjų motinomis ir tų, kurios netrukus gimdys. Urvas toks didelis, turėtų būti daug moterų, galinčių padėti išmaitinti mažylę.

Jondalaras suprato, kad moterys galėtų padėti, tačiau tuo abejojo. Jis spėliojo, kieno tai sumanymas, ir numanė, kad Ailos. Jis žinojo, kad moterys kartais žindo ne savo vaikus, tačiau paprastai jos noriai dalijasi pienu su seserų ar artimų draugių vaikais.

– Atrodo, sumanymas puikus, – tarė Vilomaras.

– Jei moterys sutiks, – pastebėjo Martona.

– Kodėl neturėtų? – nustebo Aila. – Nejaugi zelandonietės leistų kūdikiui mirti dėl pieno stygiaus? Pažadėjau Lanogai rytojaus rytą užsukti ir pamokyti, kaip vaikeliui ruošti daugiau nei trintų šaknų tyrę.

– Kuo dar kūdikiai minta, be pieno? – pasmalsavo Folara.

– Daug kuo, – atsakė Aila. – Galima pagremži virtos mėsos – tokią minkštą košelę kūdikiai gali valgyti, be to, jie gali gerti sultinį, kuris lieka išvirus mėsą. Taip pat jiems tinka į košelę su trupučiu skysčio sugrūsti

riešutai, labai smulkiai sumalti virti grūdai. Tinka bet kokios virtos grūstos daržovės, o kai kuriuos vaisius pakanka sutrinti, nors sėklas derėtų pašalinti. Vaisių sultis visada nukošiu pro kibiųjų lipikų pluoštelį. Jų spygliukai puikiai sukimba tarpusavyje ir sugaudo visas sėklas. Kūdikiai gali valgyti kone viską, kuo maitinasi jų motinos, jei tai švelnu ir pakankamai smulku.

– Iš kur tiek daug žinai apie kūdikių maistą? – pasmalsavo Folara.

Aila nutilo ir sunerimusi išraudo. Tokio klausimo ji nesitikėjo. Kad kūdikiai neapsiriboja žindymu, ji sužinojo tada, kai susirgusi ir pristigusi pieno Iza mokė ją gaminti maistą Ubai. Tačiau Ailos žinios gerokai išsiplėtė, kai Iza mirė, o ją taip prislėgė vienintelės pažinotos motinos netektis, kad jos pačios pienas pasibaigė. Nors visos maitinančios nedidelės Bruno genties moterys žindė Durką, jai teko nuolat jį papildomai maitinti, kad būtų sotus ir sveikas.

Tačiau Aila dar nebuvo pasiruošusi pasakoti Jondalaro šeimai apie savo sūnų. Jie neseniai nusprendė, jog norėtų ją priimti į savo šeimą, kad Aila taptų zelandoniete, būtų viena iš jų. Nors visi žino, kad ją užaugino žmonės, jų vadinami plokščiagalviais ir gyvuliais, Aila niekada nepamirš skausmo dėl staigios Jondalaro reakcijos sužinojus, kad ji turi maišytų dvasių sūnų. Kadangi vieno iš tų žmonių, kuriuos jis laikė gyvuliais, ir Ailos dvasios susimaišė, kad jos viduje pradėtų augti gyvybė, jis pažvelgė į ją taip, lyg ji būtų purvina hiena, ir pavadino „šlykštyne“. Moteris jam atrodė bjauresnė net už vaiką, nes jį pagimdė. Vėliau Jondalaras daugiau sužinojo apie gentį ir savo nuomonę pakeitė, tačiau kaip visa tai atrodys jo žmonėms, jo šeimai?

Ailos mintys skriete skriejo. Ką pasakys Jondalaro motina sužinojusi, kad jos sūnus nori susijungti su šlykštyne? O Vilomaras, Folara, kiti šeimos nariai? Aila dirstelėjo į Jondalarą. Paprastai atspėdavo, ką jis jaučia, ir suprasdavo, ką galvoja, pagal jo išraišką arba elgesį, bet šį kartą nesugebėjo. Aila nesuprato, kaip, Jondalaro požiūriu, jai būtų geriausia pasielgti.

Vaikystėje ją išmokė, kad į tiesų klausimą privalu atsakyti teisingai. Vėliau Aila sužinojo, kad kiti, jos rūšies žmonės, kitaip nei gentis, gali sakyti dalykus, kurie nėra tiesa. Jie netgi vartoja tai apibūdinantį žodį.

Tai vadinama melu. Akimirką Aila iš tikrųjų galvojo pameluoti, tačiau ką turėtų pasakyti? Neabejojo, kad melą Jondalaro šeimynykščiai supras: ji nemokėjo meluoti. Daugių daugiausia galėjo susilaikyti nepaminėjusi, tačiau sunku neatsakyti, kai užduodamas tiesus klausimas.

Aila visada įtarė, kad Jondalaro žmonės kažkada išsiaiškins apie Durką. Berniukas dažnai lankydavosi jos mintyse, ir ji žinojo, kad ateis akimirka, kai ji užsimirš arba nuspręs nebesilaikyti jo neminėjusi. Ji nenorėjo amžinai vengti kalbų apie Durką. Juk jis jos sūnus, tačiau dabar ne laikas apie tai kalbėti.

– Folara, žinau, kaip maitinti kūdikius, nes, gimus Ubai, Izai anksti pritrūko pieno. Ji mane mokė, kaip gaminti maistą Ubai. Kūdikis gali valgyti tą patį kaip ir motina, jei tai minkšta ir lengva nuryti, – paaiškino Aila. Ji nepamelavo, tik ne viską pasakė – susilaikė nepaminėjusi sūnaus.

– Štai šitaip, Lanoga, – mokė Aila. – Trauk grandyklę per mėsą. Ištraukiama geriausia jos dalis, o plaušėta dalis lieka, matai? Dabar pati pamėgink.

– Ką tu čia darai?

Balso išgąsdinta Aila pašoko, tada atsigręžusi išvydo Laramarą.

– Rodau Lanogai, kaip paruošti maisto, kurį šita mažylė galėtų valgyti, nes jos motina nebeturi pieno, – atsakė ji. Buvo tikra, kad vyro veidą perliejo nuostabos išraiška. „Vadinasi, jis nežinojo“, – pamanė ji.

– Kodėl tau rūpi? Abejoju, ar dar kam nors rūpi, – pasakė Laramaras.

„Netgi tau“, – pagalvojo Aila, tačiau prikando liežuvį.

– Žmonėms rūpi. Jie paprasčiausiai nežinojo, – atsakė ji. – Ir mes išsiaiškinome tik todėl, kad Lanoga atėjo kviesti Zelandonės pas sužeistą Bologaną.

– Bologanas sužeistas? Kas nutiko?

Šį kartą balse skambėjo susirūpinimas. „Proleva neklydo, – pagalvojo Aila. – Jis tikrai kažką jaučia vyresnėliui.“

– Jis padaugino tavo barmos ir...

– Mano barmos! Kur jis? Pamokysiu tą nenaudėlį nelįsti prie mano barmos! – ėmė tūžti Laramaras.

– Nereikia, – atsakė Aila. – Yra, kas pamokė. Kilo muštynės, kažkas jam stipriai smogė arba jis nukrito ir susitrenkė galvą į akmenį. Jį partempė namo ir paliko. Lanoga rado jį be sąmonės ir pakvietė Zelandonę. Dabar jis pas Zelandonę. Bologanas smarkiai sužeistas, neteko daug kraujo, tačiau pailsėjęs ir gerai prižiūrimas pasveiks. Tik Joharanui neišduos, kas jam smogė.

– Aš tuo pasirūpinsiu. Žinau, kaip iš jo tai išmušti, – pasakė Laramaras.

– Nelabai seniai gyvenu šiame urve ir ne man dera sakyti, tačiau manau, kad pirma turėtum pasikalbėti su Joharanu. Jis labai pyksta ir nori žinoti, kas tai padarė ir kodėl. Bologanui pasisekė, galėjo baigtis kur kas blogiau, – pasakė Aila.

– Tikrai, tau nedera kištis, – atsakė Laramaras. – Geriau pats juo pasirūpinsiu.

Aila nutylėjo. Ji nieko negalėjo padaryti, tik viską papasakoti Joharanui. Vėl atsisuko į mergaitę.

– Nagi, Lanoga. Imk Loralą ir eisime, – tarė ji, stverdama mamutojišką kelionmaišį.

– Kur einate? – susidomėjo Laramaras.

– Eisime paplaukioti ir nusiprausime. Paskui paklausime maitinančių ar netrukus maitinsiančių moterų, ar jos sutiktų duoti Loralai pieno, – atsakė Aila. – Gal žinai, kur Tremeda? Jai irgi derėtų ateiti į šitą susitikimą.

– Argi jos čia nėra? – nustebo Laramaras.

– Ne. Ji paliko vaikus Lanogai ir po Ševonaro laidotuvių negrįžo, – atsakė Aila. – Jei tau kartais įdomu, kiti vaikai šiuo metu pas Ramarą, Salovą ir Prolevą.

Proleva pasiūlė, kad Aila nuvestų Lanogą su mažyle truputį apsiprausti. Moterys su kūdikiais gali nenorėti imti ant rankų tokio nešvaraus vaiko baimindamosi sutepti savo vaikus.

Lanora paėmė mažylę, Aila davė ženklą Vilkui, kuris pusiau pasislėpęs už rąsto gulomis stebėjo, ką jos veikia. Laramaras nebuvo pastebėjęs

žvėries. Kai Vilkas atsistojo, vyro akys iš nuostabos išsiplėtė pagaliau suvokus, koks iš tikrųjų didelis ir galingas šitas plėšrūnas. Jis kelis žingsnius atsitraukė, tada nenuoširdžiai nusišypsojo svetimšalei.

– Didelis žvėris. Ar tu tikra, kad saugu jį vedžiotis tarp žmonių, ypač vaikų? – paklausė vyras.

„Tau nerūpi vaikai, – pagalvojo Aila, skaitydama vos regimą Laramaro kūno kalbą. – Kalbi apie vaikus ir bandai įteigti, jog galiu kažkaip pakenkti žmonėms, kad paslėptum savo baimę." Kiti žmonės irgi išsakė panašų rūpestį, bet Aila neįsižeidė. Laramaro pastaba jai pasirodė užgauli dėl to, kad jam nerūpėjo vaikai, net ir tie, už kuriuos jis buvo atsakingas. Vyras jai nepatiko, ir jo pastaba sužadino joje neigiamą reakciją.

– Vilkas nekelia grėsmės vaikams. Nuo jo nukentėjo vienintelė mane užpulti bandžiusi moteris, – tarė Aila, žiūrėdama tiesiai jam į akis. Genties žmonės tokį tiesmuką žvilgsnį būtų palaikę grasinimu. Nesąmoningai toks įspūdis ir buvo perduotas. – Vilkas nužudė tą moterį, – pridūrė Aila. Laramaras nervingai išsišiepęs žengė dar vieną žingsnį atgal.

„Nebuvo išmintinga tai pasakyti, – galvojo Aila, eidama link priekinės terasos su Lanoga, kūdikiu ir Vilku. – Kodėl nesusivaldžiau? – ji pažvelgė į žvėrį, pasitikinčiai žingsniuojantį greta. – Elgiausi beveik kaip vilkių vadė: priverčiau menkesnį gaujos narį atsitraukti. Tačiau čia ne vilkų gauja, o aš ne jos vadė. Laramaras ir taip jau nuteikinėja žmones prieš mane. Tikriausiai prisidariau rūpesčių."

Pradėjus leistis taku žemesniajame terasos gale, Aila pasisiūlė panešti mažylę, bet Lanoga atsisakė ir perkėlė ją ant šlaunies. Vilkas uostinėjo žemę, o Aila pastebėjo kanopų įspaudus. Anksčiau šituo keliu eita arklių. Ji ketino parodyti juos mergaitei, paskui persigalvojo. Lanoga kalba nedaug, ir Aila nenorėjo prievarta traukti ją į trikdantį pokalbį.

Priėjusios Upę jos toliau traukė palei krantą, o Aila vis stabteldavo pažiūrėti augalų. Kasimo pagaliuku, kurį nešėsi užsikišusi už juosmens juostos, keletą augalų ji išrovė su šaknimis. Mergaitė ją stebėjo, ir Aila nusprendė parodyti jai būdingus augalų bruožus, kad pati prireikus galėtų jų susirasti, tačiau nusprendė palaukti, kol Ladoga supras, kam jie naudojami.

Šaltinis, devintąjį urvą skyręs nuo Žemupio, siauru kriokliu sruvo nuo akmeninės atbrailos ir pabėgėjęs siaura vaga liejosi į Upę. Toje vietoje, kur

vanduo, sruvęs grioveliu, kurį prasigraužė kalkakmenyje, ėmė virsti per kraštą siaura putota kaskada, Aila sustojo. Kiek tolėliau krioklių nuo kalkakmenio sienos atskilę keli dideli akmenys sukūrė savotišką užtvanką su nedideliu baseinėliu. Viename iš akmenų buvo natūrali įduba, apjuosta samanas primenančių vandens augalų.

Įdubą pripildydavo lietaus vanduo ir krioklio purslai. Vasarą, kai lydavo rečiau, vandens lygis joje būdavo mažesnis. Aila manė, kad saulė jį bus įšildžiusi, ir įmerkė ranką. Kaip ir tikėjosi, vanduo buvo drungnas; vėsokas, tačiau šiltesnis nei telkinėlyje, o vandens augalai buvo minkštai iškloję įdubos dugną.

Aila padėjo krepšį.

– Atnešiau maisto. Loralą norėtum pamaitinti dabar ar vėliau? – pasiteiravo ji.

– Dabar, – atsakė Lanoga.

– Gerai, tada dabar pavalgykim, – tarė Aila. – Loralai duosime virtų grūdų ir grandytos mėsos. Atnešiau pakankamai maisto mums visoms. Netgi mėsingų kaulų Vilkui. Kuo naudojiesi mažylei maitinti?

– Savo ranka, – atsakė mergaitė.

Aila dirstelėjo į jos purvinas plaštakas. Nesvarbu; Lanoga ir anksčiau maitino vaiką nešvariomis rankomis, bet vis tiek derėtų jai paaiškinti. Aila paėmė pakeliui surinktus augalus.

– Lanoga, parodysiu, kam šitie augalai, – tarė ji. Mergaitė sužiuro. – Jie vadinami muilo šaknimis. Yra keletas skirtingų rūšių, vieni tinka geriau nei kiti. Pirmiausia upelyje nuplausiu nuo jų žemes... – Aila paaiškino Lanogai, kaip nuvalyti augalus. Paskui susirado kietą apvalų akmenį ir lygią vietą ant vieno iš atskilusių luitų greta baseinėlio. – Paskui šaknis reikia sutraiškyti, tik tuomet jos turės poveikį. Pamirkius jas išsiskiria daugiau slidžių sulčių.

Mergaitė atidžiai stebėjo, bet nieko nesakė.

Iš krepšio, kurį nešiojosi persimetusi per petį, Aila išsiėmė nedidelę vandeniui nelaidžią pintinėlę ir nuėjo prie akmeninės įdubos.

– Vien vanduo ne visada gerai nuplauna purvą, naudojantis muilo šaknimi tai pavyksta lengviau. Vanduo šioje įduboje kiek šiltesnis nei upelyje. Ar norėtum paliesti? – pasiūlė Aila.

– Nežinau, – atsakė mergaitė žvelgdama taip, tarsi nevisiškai suprastų.

– Lanoga, ateik ir įmerk plaštaką į vandenį, – pasakė Aila.

Viena ranka laikydama kūdikį mergaitė priėjo arčiau ir įmerkė į vandenį kitą ranką.

– Ar jauti, kad jis šiltesnis? – smalsavo Aila.

– Nežinau, – atsakė Lanoga.

Moteris pasėmė į krepšelį truputį drungno vandens, pridėjo sutraiškytų muilo šaknų ir viską gerai išmaišė ranka. Tada išėmė saują augalų ir patrynė juos tarp delnų.

– Lanoga, paguldyk mažylę, paimk truputį muilo šaknų ir padaryk, kaip aš, – pasakė ji.

Nenuleisdama akių nuo Ailos mergaitė nukėlė vaiką nuo šlaunies, paguldė ant žemės prie savo kojų ir lėtai ištiesė ranką prie muilo šaknų. Įmerkusi į vandenį patrynė plaštakas. Susidarė truputis putų, ir trumpam Lanogos veide atsirado susidomėjimo išraiška. Saponino turinčios šaknys putojo ne itin gausiai, tačiau pakankamai rankoms nusiplauti.

– Tinkama muilo šaknis turi būti slidi ir truputį putoti, – paaiškino Aila. – Dabar gerai nusiplauk, štai šitaip. Ar matai, kokios gerokai švaresnės tavo rankos?

Mergaitė įmerkė rankas į vandenį, paskui jas apžiūrėjo. Ir vėl veide atsispindėjo susidomėjimas.

– O dabar valgykim.

Aila priėjo prie kuprinės ir išėmė kelis paketus bei raižytą medinį dubenį su juostele apvyniotu dangteliu. Atrišusi juostelę, moteris nuėmė dangtelį ir lengvai palietė turinio paviršių.

– Dar truputį šilta, – tarė ji, mergaitei rodydama sustingusią masę iš virtų smulkiai maltų įvairių rūšių grūdų. – Surinkau šiuos grūdus praėjusį rudenį, kai mudu su Jondalaru keliavome. Čia yra rugių ir kviečių, taip pat truputis avižų. Virdama įbėriau žiupsnelį druskos. Mažos juodos sėklelės – balandų, tačiau šitas augalas zelandoniečių kalba kitaip vadinasi. Ir lapeliai tinka maistui. Košę išviriau Loralai. Manau, kad pakaks ir mudviem. Gal pirma pažiūrėkim, ar jai patiks grandyta mėsa.

Mėsa buvo suvyniota į didelius gysločių lapus. Aila padavė juos Lanogai ir stebėjo, ką mergaitė darys. Ji išvyniojo lapą, pirštais paėmė truputį

teplios masės ir įdėjo mažylei į burną. Mergytė noriai išsižiojo, bet pajutusi naują skonį tarsi nustebo. Ji vartė kąsnį burnoje, tyrė skonį, galiausiai nurijusi išsižiojo, prašydama daugiau. Ailai ji priminė mažą paukštuką.

Lanoga nusišypsojo, ir Aila suvokė, jog pirmą kartą mato mergaitę šypsantis. Lanoga sumaitino sesutei likusią mėsą, tada nutarė duoti grūdų košės. Pirmiausia paragavo pati, paskui truputį įdėjo mažylei į burną. Abi stebėjo Loralos reakciją į naują skonį. Įdėmiai, susitelkusi mažylė vėl tyrė kąsnį burnoje, netgi kiek pakramtė tąsią tyrę. Regis, truputį pagalvojusi, nurijo ir vėl išsižiojo. Aila stebėjosi, kiek daug toks mažas vaikelis gali suvalgyti. Tik tada, kai sesutė nustojo valgyti, Lanoga įsidėjo kąsnelį sau į burną.

– Jei duodi Loralai ką nors palaikyti, ar ji kišasi į burną? – pasiteiravo Aila.

– Taip, – patvirtino mergaitė.

– Atnešiau nedidelį gabalėlį kaulo su čiulpais. Pažinojau berniuką, kuris kūdikystėje juos labai mėgo, – mieli prisiminimai Ailos veide pažadino liūdną šypseną. – Duok Loralai, gal jai patiks.

Aila padavė mergaitei nedidelį gabalėlį elnio kojos kaulo su skyle viduryje, pilna riebių čiulpų. Vos gavusi kaulą mažylė įsidėjo jį į burną. Akyse vėl atsirado nuostaba, ji sustingo ir ėmė pamažu skanauti, tačiau netrukus Aila su Lanoga išgirdo, kaip mažylė čiulpia.

– Dabar pasodink ją ant žemės ir pati ko nors užvalgyk, Lanoga.

Įsitaisęs už poros metrų, kur Aila mostu buvo liepusi jam pasilikti, Vilkas nenuleido akių nuo kūdikio. Jis kelis kartus verksmingai amtelėjo, o paskui ėmė lėtai slinkti link mažylės, sėdinčios ant žolės lopinėlio. Lanoga kurį laiką jį stebėjo, o paskui susirūpinusi atsisuko į Ailą, nors iki tol nė nejuto, kad žvėris netoliese.

– Vilkas myli vaikus, – paaiškino Aila. – Jis nori pažaisti, tačiau jį truputį trikdo tas čiulpų kaulas. Jei Lorala jį išmes, Vilkas gali pamanyti, kad mergaitė atiduoda jam kaulą, ir jį pasiims. Atnešiau ir jam kaulą su mėsa. Numesiu prie Upės, tegu graužia, kol mes valgysime.

Aila iš savo krepšio ištraukė gana didelį į odą susuktą paketą ir išvyniojo kelis gabalus virtos bizonienos bei vieną nemenką kaulą su pridžiūvusia kieta, rusva mėsa. Atsistojusi moteris davė Vilkui ženklą sekti,

nuėjo prie Upės ir padavė jam kaulą. Patenkintas žvėris su savo daviniu ten ir pasiliko.

Grįžusi Aila iš krepšio išėmė dar keletą daiktų. Ji atsinešė įvairaus maisto. Be mėsos ir grūdų košės, dar turėjo iš kelionės likusių skanėstų. Čia buvo sudžiūvusių krakmolingų šaknų gabalėlių, keptų pinijų riešutėlių, keletas lazdynų riešutų su kevalais bei nedidelių aitrių, įdomaus skonio džiovintų obuoliukų riekelių.

Kol jos valgė, Aila šnekino mergaitę.

– Lanoga, minėjau, kad prieš pokalbį su kitomis moterimis paplaukiosime ir nusiprausime, bet tikriausiai reikėtų paaiškinti, kodėl tai darysime. Suprantu, kad tu stengeisi kuo geriau pamaitinti Loralą, tačiau, kad būtų sveika ir tinkamai užaugtų, jai reikia daugiau nei šaknų košės. Pamokiau tave, kaip paruošti kitokio jai reikalingo maisto, tarkime, prigremžti mėsos, kad ji galėtų valgyti, nors neturi dantų. Tačiau labiausiai mažylei reikia pieno, bent jau trupučio.

Valgydama mergaitė stebėjo moterį, tačiau nieko nesakė.

– Ten, kur aš užaugau, moterys visada maitino viena kitos kūdikius. Jei kurios motinos pienas pasibaigdavo, kitos moterys paeiliui maitindavo jos vaikelį. Proleva paaiškino, kad zelandonietės taip pat žindo kitų vaikus, bet paprastai tik šeimos narių ir artimų giminaičių. Tavo motina neturi maitinančių seserų ar pusseserių, todėl ketinu paprašyti kitų maitinančių ar netrukus maitinsiančių moterų pagalbos. Tačiau moterys labai saugo savo vaikus. Jos nenorės laikyti nešvaraus ir dvokiančio vaikelio, o paskui imti savųjų.

– Reikia nuprausti Loralą, kad ji patiktų kitoms motinoms. Panaudosime tas muilo šaknis, kuriomis plovėmės rankas. Išmokysiu tave mažylę maudyti. Turėsi pasirūpinti, kad ji būtų švari, o kadangi tu ją nešiosi moterims žindyti, taip pat turėsi išsimaudyti. Atnešiau tau drabužėlių. Proleva davė. Jie dėvėti, tačiau švarūs; juos nešiojusi mergaitė jau išaugo.

Lanoga nieko neatsakė. Ailai pasidarė smalsu, kodėl ji tiek mažai kalba.

– Ar supratai? – pasiteiravo ji.

Lanoga linktelėjo ir toliau valgė vis dirsčiodama į seserį, kuri tebečiulpė kaulą. Aila pagalvojo, kad mažylė godžiai puola prie maisto, kuriame

yra jai reikalingų medžiagų, nes virtų krakmolingų šaknų augančiam vaiko organizmui nepakanka. Kol Lanoga pavalgė, kūdikį suėmė miegas. Aila pagalvojo, kad derėtų ją išmaudyti dabar ir leisti pamiegoti vėliau. Padėjusi maisto indus ji atsistojo ir pajuto nemalonų kvapą. Lanoga irgi jį pajuto.

– Sesė apsikakojo, – pasakė mergaitė.

– Prie mažojo upeliuko auga samanų. Apvalykime ją prieš maudydamos, – patarė Aila.

Lanoga paprasčiausiai spoksojo, tad moteris pakėlė mažylę. Ši, regis, nustebo, tačiau neprieštaravo. Aila nusinešė ją prie upelio, atsiklaupė prie krašto, išrovė saują prie akmenų augančių samanų, pamerkė jas į vandenį ir pasiguldžiusi kūdikį ant rankos ėmė šluostyti užpakaliuką. Išrovusi dar saują samanų apiprausė mergaitę dar kartą, apžiūrėjo ir įsitikino, kad mažylė švari. Tuomet mažoji paleido šiltą čiurkšlę; kol mergytė šlapinosi, Aila laikė ją pakėlusi, paskui vėl apiplovė samanomis ir atidavė Lanogai.

– Nunešk mažylę prie įdubos, Lanoga. Laikas ją prausti. Kodėl tau nepasodinus Loralos čia? – pasiūlė ji, rodydama į vandens pilną įdubą akmenyje.

Mergaitė žvelgė į ją sutrikusi, nė nesujudėjo. Mąsliai suraukusi kaktą, Aila ją tyrinėjo. Nors Lanoga kalbėjo nedaug, Aila nemanė, kad mergaitei stinga nuovokos. Greičiau atrodė, kad ji nesupranta, ką daro. Staiga Aila prisiminė, kad vos apsigyvenusi su gentimi irgi nežinodavo, ką daryti. Pasvarsčius toptelėjo, kad mergaitė geriausiai reaguoja į tiesioginius paliepimus.

– Lanoga, pasodink mergaitę į vandenį, – tarė ji. Tai nebuvo prašymas, o kone įsakmus teiginys.

Lanoga lėtai nuėjo link akmeninio baseino. Pradėjo kelti nuogą mažylę sau nuo šlaunies, tačiau dingojosi, lyg nenorėtų sesers paleisti. Aila paėmė Loralą iš nugaros už pažastų, veidu į seserį, ir lėtai nuleidusi pasodino į vandenį akmeninėje įduboje.

Drungnas vanduo sukėlė vaikui naujų pojūčių ir gundė tyrinėti aplinką. Ji siekė ranka vandenį, tada ištraukusi apžiūrėjo plaštaką. Dar kartą pabandė, šįkart truputį pasitaškė. Mergaitė apsidairė ir ištraukusi rankutę iš vandens sukišo nykštį į burną.

„Ką gi, neverkia, – pagalvojo Aila. – Gera pradžia."

– Kišk ranką į šitą krepšį, Lanoga, ir pajusi, koks slidus vanduo nuo muilo šaknų, – mergaitė padarė kaip liepta. – Dabar paimk į saują truputį putų ir įtrinkim jomis Loralą.

Slidžiu skysčiu su šaknų gabalėliais jiedvi muilino mažylės odelę, o ji sėdėjo rami, tik truputį susiraukusi. Naujas pojūtis nebuvo nemalonus.

– Dabar reikės ištrinkti jai plaukus, – tarė Aila galvodama, kad gali būti sudėtingiau. – Iš pradžių trupučiu muilo šaknų ištrinsime jai pakaušį. Taip pat gali išplauti jos ausis ir kaklą.

Aila pastebėjo, kad Lanoga rūpinasi mažyle ramiai ir užtikrintai, regis, vis ramiau jaučiasi ją maudydama. Moteris akimirkai stabtelėjo ir staiga suvokė: „Buvau ne ką vyresnė už Lanogą, kai pagimdžiau Durką! Skaičiavau vos metais dvejais daugiau. Žinoma, Iza parodė, kaip juo rūpintis, bet aš išmokau."

– Dabar paguldyk ją ant nugaros, paremk viena ranka, kad veidukas nepanirtų į vandenį, o kita ranka nuplauk viršugalvį, – aiškino Aila.

Ji padėjo Lanogai pasiguldyti mažylę. Iš pradžių Lorala truputį priešinosi, tačiau Lanoga elgėsi užtikrintai, tad mažoji nurimo. Aila padėjo trinkti jos plaukus, paskui vis dar muilinomis rankomis nuprausė mažylės kojas ir užpakaliuką. Jie mirko vandenyje, kuris ir pats jau pasidarė slidokas.

– Dabar nuprausk jos veiduką, labai atsargiai, tik vandeniu, kad putų nepatektų į akis. Neskaudėtų, bet būtų nemalonu, – tarė Aila.

Baigusios jos vėl pasodino mažylę. Aila patiesė labai minkštą, lanksčią, gelsvą odą, iškėlė kūdikį iš vandens, susupo į ją ir padavė Lanogai.

– Štai ji, švarutėlė šviežutėlė, – Aila pastebėjo, kad mergaitė trina pirštais minkštą zomšą. – Daili ir minkšta, tiesa?

– Taip, – pritarė Ladoga, pakėlusi akis į moterį.

– Ją kaip dovaną man įteikė žmonės, kuriuos susitikau kelionėje. Jie vadinami šaramudojais ir garsėja tuo, kad šitaip minkštai išdirba gemzių odas. Gemzės yra gyvūnai, gyvenantys kalnuose netoli jų namų. Panašūs į kalnų ožkas, tačiau mažesni. Nežinai, ar aplinkui gyvena gemzių, Lanoga?

– Taip, – atsakė mergaitė. Aila laukė drąsinamai šypsodamasi. Ji pastebėjo, kad Lanoga reaguoja į klausimus ir tiesiogines komandas, tačiau,

regis, nenumano, kaip paprasčiausiai kalbėtis; ji to tiesiog nemokėjo. Aila tebesišypsojo, laukė. Lanoga susiraukė, galiausiai pasakė:

– Kažkada medžiotojai vieną atnešė.

„Ji prabilo! Savo noru nors ką pasakė“, – patenkinta pagalvojo Aila. Tereikėjo šiek tiek mergaitę padrąsinti.

– Gali pasilikti šią odą, jei nori, – pasakė ji.

Lanogos veide atsirado išraiškų, kurių Aila nesitikėjo. Pirmiausia jos akys nušvito, paskui jose pasirodė abejonė ir galiausiai baimė. Tada ji susiraukė ir papurtė galvą.

– Ne, negaliu.

– Nenori odos?

Mergaitė nudelbė akis.

– Noriu.

– Tai kodėl negali pasiimti?

– Negaliu, – atsakė mergaitė, tada sudvejojo. – Man neleis. Kas nors atims.

Aila pradėjo suprasti.

– Gerai, tada padarykime šitaip. Paimk ją dėl manęs. Visada turėsi po ranka, kai norėsi naudoti.

– Kas nors atims, – pakartojo Lanoga.

– Pasakysi man, jei kas nors atims, tada aš ateisiu ir atsiimsiu, – pažadėjo Aila.

Lanoga pradėjo šypsotis, paskui susiraukė ir vėl papurtė galvą.

– Kas nors pašėls.

Ala linktelėjo.

– Suprantu. Aš ją laikysiu, bet atmink, bet kada jos prireikus, Loralai ar tau, gali ateiti ir pasiskolinti. Jei kas nors norės atimti, pasakysi, kad ji yra mano.

Lanoga išvystė ir paguldė mažylę ant žolės, o minkštą odą atidavė moteriai.

– Dar apkakos, – pasakė ji.

– Nieko baisaus. Tereikėtų išskalbti. Paguldyk mergaitę ant pakloto, jis minkštesnis už žolę, – tarė Aila. Ji patiesė paklotą ir guldydama kūdikį pastebėjo, kad į odą liko įsigėręs vos juntamas, bet malonus dūmų kvapas.

Kailį nuvalius ir nugrandžius, dažniausiai oda įtrinama gyvūnų smegenimis, paskui daužoma ir tampoma, kol išdžiūvusi tampa daili, minkšta ir pūkuota. Kone balta oda tada dažoma pakabinta virš dūmingo laužo. Galutinė odos spalva priklauso nuo deginamos medienos ar kito kuro, paprastai ji nusidažo gelsvai arba rusvai. Šis procesas vadinamas „šikšninimu". Šikšninama pirmiausia ne dėl spalvos, o kad oda išliktų elastinga. Nepaveikus dūmais, kad ir minkšta oda sušlapusi sukietėtų, taptų standi, ją vėl reikėtų daužyti ir tampyti, tarsi iš naujo išdirbti. Dėl pokyčių, vykstančių dūmams padengus kolageninius audinius, oda likdavo minkšta netgi po skalbimo. Būtent dėl šikšninimo gyvūnų odos iš tikrųjų tapdavo naudotinos.

Aila pastebėjo, kad Loralos akutės merkiasi. Kol mažylę maudė, Vilkas baigė graužti kaulą ir prisislinko arčiau – jam buvo pernelyg smalsu, kad laikytųsi atokiai. Aila dirstelėjusi parodė jam ženklą prieiti arčiau, ir žvėris greitai atbėgo.

– Dabar mūsų eilė maudytis, – tarė Aila ir dirstelėjo į žvėrį. – Vilke, saugok Loralą, saugok kūdikį, – tą patį pasakė rankomis ir žodžiais. Ne pirmą kartą vilkas buvo paliekamas saugoti miegančio vaiko. Lanoga susirūpinusi susiraukė. – Jis liks šalia ir pasaugos, kad jai nieko blogo nenutiktų, be to, praneš, kai mažylė pabus. Mes būsime čia pat, šiame tvenkinėlyje už akmenų. Galėsi juos matyti. Nusiprausime taip pat kaip prausėme Loralą, tik vanduo bus šaltesnis, – nusišypsojusi pridūrė Aila.

Eidama link tvenkinio moteris pastvėrė krepšį ir pintinėlę su mirkstančiomis muilo šaknimis. Ji pirmoji nusimetė drabužius ir įbrido į vandenį. Parodė, kaip apsiplauti, ir padėjo Lanogai išsitrinkti plaukus, paskui išėmė dar du odos rankšluosčius ir šukas ilgais dantimis, kurias gavo iš Martonos. Nusišluosčiusi ji išnarpliojo susivėlusias Lanogos plaukų sruogas, o kitomis šukomis susišukavo pati.

Tada iš krepšio dugno ištraukė nešiotą, bet nenudėvėtą tuniką. Drabužėlis atrodė kaip naujas, buvo paprastai papuoštas kuteliais ir nedaug karoliukų. Lanoga ilgesingai žvelgė į tuniką, o paskui švelniai ją palietė. Ji nusišypsojo, kai Aila liepė ją apsivilkti.

– Noriu, kad tai vilkėtum, kai eisime susitikti su moterimis, – tarė Aila. Lanoga neprieštaravo. Tiesą sakant, nedvejodama apsivilko. – Dabar turėtume eiti, nes darosi vėlu. Tikriausiai moterys mūsų laukia.

Jos grįžo taku ant akmenų terasos ir patraukė link gyvenamosios zonos, į Prolevos namelį. Vilkas atsiliko. Aila atsisuko jo ieškoti ir pastebėjo, kad jis žvelgia tuo keliu, kuriuo jos atėjo. Pasekusi jo žvilgsnį kiek toliau Aila pamatė vyrą ir moterį. Moteris ėjo svyruodama ir klupinėdama. Vyras laikėsi kiek atokiau, nors kartą moterį sugriebė, kai ji vos neparkrito. Kai moteris pasuko link Laramaro namelio, Aila atpažino, jog tai Lanogos ir Loralos motina Tremeda.

Akimirką Aila svarstė, gal derėtų vestis ją į susitikimą su moterimis, bet persigalvojo. Tikėtina, kad moterys labiau užjaus dailią mergytę su švariu kūdikiu nei moterį, kuri tikriausiai prisisiurbė per daug barmos. Aila pajudėjo, tačiau akis užkliuvo už vyro – šis nelydėjo moters, ėjo toliau.

Jo pavidalas ir judesiai Ailai atrodė matyti. Vyras ją pastebėjo ir eidamas artyn nebenuleido nuo jos akių. Iš arčiau Aila jį atpažino ir staiga suvokė, kodėl jis atrodo jai toks matytas. Vyras buvo Brukevalis. Nors jam tai būtų nepatikę, Aila įžvelgė tvirtą stotą ir kupinus pasitikėjimo, lengvus genties vyro judesius.

Brukevalis jai nusišypsojo, tarsi nuoširdžiai džiaugtųsi matydamas. Aila atsakė šypsena, tada nusisuko ir paragino Lanogą su kūdikiu eiti link Prolevos namelio. Dirstelėjusi atgal akimirką spėjo pastebėti, kad jo šypsena virto pykčio išraiška, tarsi ji būtų padariusi kažką nemalonaus.

„Ji matė mane ateinant, o tada nusisuko, – galvojo Brukevalis. – Negalėjo palaukti ir pasisveikinti. Maniau, ji bus kitokia...“

20

– Ateina, – pasakė Proleva.

Ji išėjo iš namelio apsidairyti ir apsidžiaugė pamačiusi Ailą. Proleva baiminosi, kad sukviestos moterys, kad ir kaip smalsaujančios, pradės nuobodžiauti ir ims ieškoti dingsčių išeiti. Proleva tepasakė, kad Aila nori su jomis pasikalbėti. Susirinkti paskatino ir tai, kad į savo namus jas pakvietė vado moteris. Proleva palaikė užuolaidą ir mostu paragino Ailą su vaikais įeiti. Aila davė ženklą Vilkui eiti namo, įleido Lanogą su kūdikiu.

Viduje buvo devynios moterys, tad namelis atrodė sausakimšas. Šešios moterys skreituose laikė ką tik gimusius arba vos vyresnius kūdikius, trims artinosi laikas gimdyti, ant grindų žaidė pora mažylių. Atėjo dvi seserys, kitos moterys viena kitą geriau ar tik probėgšmais pažinojo, bet pokalbis liejosi lengvai. Jos lygino kūdikius bei aptarinėjo intymias gimdymo, maitinimo ir mokymosi gyventi su nauju, neretai labai reikliu žmogučiu, smulkmenas. Moterys nuščiuvo ir su nuostaba sužiuro į ką tik atėjusias viešnias.

– Visos žinote, kas tokia Aila, todėl nenoriu ilgai oficialiai jos pristatinėti, – tarė Proleva. – Pačios galėsite prisistatyti vėliau.

– Kas ta mergaitė? – pasiteiravo už kitas vyresnė moteris. Vienas žaidusių mažylių išgirdęs jos balsą atsistojo ir priėjo prie mamos.

– Kieno čia kūdikis? – paklausė kažkuri.

Proleva dirstelėjo į Ailą. Ši sutriko pamačiusi, kad susirinko šitiek moterų, kurios akivaizdžiai nesidrovi klausinėti, tad prakalbo:

– Čia Lanoga, vyriausioji Tremedos duktė. Kūdikis yra jos jauniausioji sesutė Lorala, – tarė Aila įsitikinusi, kad bent kelios moterys turėtų pažinoti vaikus.

– Tremeda! – šūktelėjo vyresnioji. – Čia Tremedos vaikai?

– Taip. Nejaugi neatpažįstat? Jie priklauso devintajam urvui, – tarė Aila. Pasigirdo murmesys, moterys pašnibždomis viena kitai kažką kalbėjo. Aila girdėjo pastabas ir apie neįprastą jos akcentą, ir apie vaikus.

– Lanoga yra antras Tremedos vaikas, Stelona, – tarė Proleva. – Turėtum prisiminti, padėjai motinai gimdant. Lanoga, atsinešk Loralą ir sėskis čia, greta manęs.

Moterys stebėjo, kaip mergaitė pakėlė kūdikį nuo šlaunies ir nuėjo prie vado moters, tada atsisėdo ir pasisodino Loralą į skreitą. Ji nesidairė į kitas moteris, žiūrėjo tik į Ailą, kuri jai šypsojosi.

– Lanoga atėjo kviesti Zelandonės pas sužalotą Bologaną. Muštynėse berniukas buvo sužeistas į galvą, – pradėjo Aila. – Tiktai tada atskleidėme kur kas rimtesnę problemą. Šiai mažylei vos keli mėnesiai, o jos motinai pasibaigė pienas. Lanoga ja rūpinasi, tačiau ji mokėjo ruošti tik trintas virtas šaknis. Man regis, visos žinote, kad joks kūdikis neišgyvens, bent jau neužaugs sveikas, misdamas tik virtomis šaknimis, – Aila pastebėjo, kaip motinos tvirčiau prispaudė prie savęs vaikus – tai kiekvienam suprantama reakcija. Jos pradėjo nutuokti, kur link veda Ailos kalba.

– Atkeliavau iš toli, užaugau ne Zelandonijoje. Nesvarbu, kad ir kur būtume auginti, vieną dalyką žino visi žmonės: kūdikiams reikia pieno. Ten, kur aš užaugau, jei moteriai pasibaigdavo pienas, kūdikį išmaitinti padėdavo kitos moterys, – visos žinojo, kad Aila kalba apie tuos, kuriuos dauguma zelandoniečių vadino plokščiagalviais ir laikė gyvuliais. – Netgi turinčiosios vyresnių vaikų ir ne itin daug pieno, kartkartėmis pasiūlydavo krūtį mažyliui. Kartą vienai jaunai moteriai pasibaigė pienas. Kita moteris, kurios pieno savam vaikeliui apsčiai pakako, svetimą kūdikį ėmė laikyti vos ne savu ir maitino abu, tarsi jie būtų gimę drauge, – papasakojo Aila.

– O kaip tos moters kūdikis? Kas, jeigu jam nepakaktų pieno? – pasiteiravo viena nėščioji. Ji buvo gana jauna, tikėtina, laukėsi pirmagimio.

Aila nusišypsojusi nužvelgė kitas moteris ir atsakė visoms iš karto.

– Tiesiog nuostabu, kaip motinos pieno kiekis didėja, kai jo prireikia daugiau. Kuo daugiau moteris maitina, tuo daugiau pieno atsiranda.

– Tikrai taip, ypač pradžioje, – pasigirdo balsas nuo įėjimo, kurį atpažinusi Aila atsisuko ir nusišypsojo įeinančiai storulei. – Atsiprašau, kad

negalėjau ateiti anksčiau, Proleva. Laramaras atėjo aplankyti Bologano ir pradėjo jį kvosti. Man tai nepatinka, todėl nuėjau kviesti Joharano. Vis dėlto jiems galiausiai pavyko iš jaunuolio išpešti šiokių tokių žinių apie tą nutikimą.

Moterys susijaudinusios pradėjo kalbėtis tarpusavyje. Visoms buvo smalsu, jos vylėsi, kad Zelandonė papasakos daugiau, bet žinojo, kad kamantinėti bergždžia. Donija pasakys tik tiek, kiek pati norės. Nuo akmeninio luito Proleva nukėlė aukštą pintinę, puspilnę arbatos, ir uždėjo kimštą demblį; tai buvo nuolatinė Zelandonės vieta vado namuose, nesant viešnios ir kitaip naudojama. Donija įsitaisė, gavo puodelį gėrimo ir gurkštelėjusi visoms nusišypsojo.

Jei namelyje jau anksčiau atrodė sausakimša, tai atėjus storulei pasidarė visiškai ankšta, tačiau niekam, regis, tai nerūpėjo. Susirinkime su vado pora ir pirmąja tarp tų, kurie tarnauja Motinai, moterys pasijuto labai svarbios. Aila numanė, kaip jos jaučiasi, tačiau kartu pagyveno dar nepakankamai ilgai, kad suprastų visas moteris čia atviliojusias priežastis. Jai Proleva ir Zelandonė buvo Jondalaro giminaitės ir bičiulės. Donija žvilgsniu paragino Ailą tęsti.

– Proleva patikino, kad zelandoniečiai dalijasi visais maisto produktais, todėl pasiteiravau, ar zelandonietės sutiktų dalytis pienu. Proleva papasakojo, kad taip neretai daroma tarp giminaičių ir artimų draugių, bet Tremeda neturi jokių giminaičių, juo labiau – maitinančios sesers ar pusseserės, – Aila nė neužsiminė apie artimas drauges. Ji pamojo Lanogai, kuri atsistojo ir nešina kūdikiu lėtai priėjo.

– Nors dešimtmetė gali prižiūrėti kūdikį, ji negali jo pamaitinti. Pradėjau mokyti Lanogą, kaip pagaminti kitų patiekalų, kad mažylė gautų ne tik trintų šaknų. Mergaitė labai sumani, tereikėjo pamokyti, tačiau to nepakanka.

Aila nutilo ir apžvelgė susirinkusias moteris.

– Ar tu jas ir nuprausei? – pasiteiravo Stelona, toji vyresnė moteris.

– Taip. Nuėjome prie Upės ir išsimaudėme, kaip ir jūs darote, – tarė Aila, tada pridūrė: – Patyriau, kad į Tremedą ne visuomet žiūrima palankiai, ir tikriausiai pagrįstai. Tik šis kūdikis nėra Tremeda. Čia tiesiog mažylė, kuriai reikia pieno, bent trupučio pieno.

– Atvirai tau pasakysiu, – tarė Stelona. Tiesą sakant, ji kalbėjo už visas. – Neprieštaraučiau kartkartėmis ją pamaitinti, tačiau nieku gyvu neisiu į tuos namus ir nelabai norėčiau, kad pas mane svečiuotųsi Tremeda.

Proleva nusisuko, kad paslėptų šypseną. „Ailai pavyko, – pagalvojo ji. – Sulaukus vieno pažado, kitos irgi sutiks, bent jau dauguma."

– Tau nereikės papildomai stengtis. Mudvi su Lanoga jau sutarėme: ji nešios seserį. Jei dauguma moterų padės, nė viena per daug nenusialins, – tarė Aila.

– Ką gi, nešk ją čia, – paragino Stelona. – Pažiūrėkim, ar ji dar nepamiršo žįsti. Kada baigėsi pienas?

– Kažkuriuo metu pavasarį, – atsakė Aila. – Lanoga, nunešk mažylę Stelonai.

Lanoga vengė žiūrėti tiesiai į kitas moteris eidama link vyresniosios, kuri glėbyje miegojusį kūdikį perdavė greta sėdinčiai nėščiajai. Stelona padavė Loralai krūtį, o toji, regis, godžiai truputį pašniukštinėjo aplink, tačiau nebeprisiminė, kur ieškoti, todėl, jai išsižiojus, moteris įkišo savo krūties spenelį jai į burnytę. Lorala truputį pačiaumojo ir galiausiai pradėjo žįsti.

– Gerai įsikirto, – tarstelėjo Stelona. Moterys su palengvėjimu atsidusо, pradėjo šypsotis.

– Dėkoju tau, Stelona, – pasakė Aila.

– Spėju, tai mažiausia, ką galime padaryti. Juk, šiaip ar taip, ji priklauso devintajam urvui, – tarė Stelona.

– Iš tikrųjų tai Aila nieko negėdino, – tarė Proleva, – tik leido suprasti, kad, jei nepadėsime, būsime blogesnės už plokščiagalvius. Na, o dabar visos jaučiasi teisuolės, nes daro tai, kas teisinga.

Joharanas pasikėlė ant alkūnės ir pažvelgė į savo moterį.

– Ar tu maitinsi Tremedos kūdikį? – pasiteiravo jis.

Proleva pasisuko ant šono ir ant peties užsitraukė apklotą.

– Žinoma, – atsakė ji, – jei paprašys. Pripažįstu, nebūčiau to sugalvojusi, ir gėdijuosi, kad nesužinojau, jog Tremeda nebeturi pieno. Aila sakė,

kad Lanoga pajėgia auginti sesutę, tereikia ją pamokyti. Ji neklysta, mergaitė sumani, rūpinasi ta mažyle ir kitais vaikais labiau nei jų gimdytoja, tačiau vos dešimtus metus skaičiuojanti mergytė neturėtų būti motina gaujai vaikiščių. Ji net neturėjo pirmųjų ritualų. Geriausia būtų, jei kas nors tą kūdikį įvaikintų. O gal ir kitus mažylius? – pasiūlė Proleva.

– Gal vasaros susirinkime rasime, kas juos priimtų, – tarstelėjo Joharanas.

– Manau, derėtų pamėginti, bet Tremeda ir toliau gimdys. Motina linkusi daugiau apdovanoti tas moteris, kurios jau turi vaikų, tačiau paprastai palaukia, kol moteris nustos žindyti, tik tada dovanoja kitą vaikelį. Zelandonė sakė, kad nustojusi žindyti Tremeda per metus tikriausiai vėl pastos.

– O kaip tu jautiesi? – šypsodamasis, su meile, džiaugsmingai pasiteiravo Joharanas.

– Gerai, – pripažino moteris. – Regis, pykinti jau liovėsi, o per vasaros karščius dar nebūsiu pernelyg stora. Manau, reikėtų pradėti sakyti žmonėms. Aila jau atspėjo.

– Aš nematau jokių požymių, tik tu dar gražesnė, – tarė jis. – Jei tai įmanoma.

Proleva šiltai nusišypsojo savo vyrui.

– Aila atsiprašė užsiminusi anksčiau, nei aš būsiu pasiruošusi pranešti, sakė išsitarusi netyčia. Ji sakė atpažįstanti požymius, nes yra gydytoja. Atrodo, kad ji tikrai išmano gydymo meną, tik sunku patikėti, kad būtų tiek daug išmokusi iš...

– Suprantu, – tarė Joharanas. – Ar tie, kurie ją augino, tikrai gali būti tie patys kaip gyvenantieji čia? Jei taip, man neramu, nes su jais elgiamasi ne itin gerai. Spėlioju, kodėl jie nekeršija? Kas nutiktų, jei vieną dieną jie vis dėlto sugalvotų duoti atkirtį?

– Nemanau, kad dabar derėtų dėl to nerimauti, – pastebėjo Proleva. – Neabejoju, kai geriau pažinsime Ailą, sužinosime apie juos daugiau, – moteris nutilo, pasuko galvą link miegančio Jaradalo ir įsiklausė. Lyg ir kažką išgirdo, tačiau dabar berniukas miegojo ramiai. „Tikriausiai sapnuoja“, – pagalvojo ji ir vėl atsigręžė į vyrą. – Žinai, Jondalaras nori, kad dar prieš išeinant į vasaros susirinkimą ji taptų zelandoniete, kad būtų priimta dar prieš jiems su Jondalaru susijungiant.

– Taip, žinau. Ar nemanai, kad truputį per greitai? Atrodo, taip gerai ją pažįstame, nors iš tikrųjų ji pasirodė čia visai neseniai, – tarė Joharanas. – Paprastai neprieštarauju mamos pasiūlymams. Ji nedažnai patarinėja, nors vis dar yra labai įtakinga. Dažniausiai tik primena ką nors, apie ką tiesiog nepagalvojau. Kai Martona atidavė vadystę man, svarsčiau, ar ji iš tikrųjų ją perduoda, tačiau ji ne mažiau nei visi kiti norėjo, kad aš imčiausi vadovauti, ir visada labai stengėsi nesikišti. Bet šįkart nematau pakankamos priežasties taip greitai priimti Ailą. Šiaip ar taip, susijungusi su Jondalaru ji bus laikoma viena iš mūsų.

– Bet ne savo teisėmis, o tik kaip Jondalaro pora, – tarstelėjo Proleva. – Tavo motina nerimauja dėl statuso, Joharanai. Prisimeni Ševonaro laidotuves? Kaip pašalietė, Aila turėjo eiti gale, tačiau Jondalaras užsispyrė, kad bus šalia, kad ir kur ji stovės. Tavo motina nepanoro, kad jos sūnus eitų už Laramaro. Būtų susidaręs įspūdis, kad moteris, su kuria ruošiasi jungtis Jondalaras, yra žemo statuso. Tada Zelandonė pasakė, kad jai priklauso eiti su gydytojais, štai kodėl ji atsidūrė priekyje. Laramarui tai nepatiko, ir jis užsipuolė Martoną.

– Šito nežinojau, – pasakė Joharanas.

– Bėda ta, kad nežinome, kaip įvertinti Ailos statusą, – tarė Proleva. – Akivaizdu, kad ją įdukrino aukšto statuso mamutojai, tačiau ką mes apie juos žinome? Juk jie ne lanzadoniečiai, net ne losadunojiečiai. Niekad anksčiau apie juos negirdėjau, nors kai kurie žmonės tvirtina girdėję. O užaugino ją plokščiagalviai! Kokią vietą jai tai suteikia? Jeigu jai nebus pripažintas aukštas statusas, tada sumenks Jondalaro padėtis, ir tai paveiks visus mūsų vardus ir ryšius: Martonos, tavo, mano, visos giminės.

– Apie tai nepagalvojau, – pripažino Joharanas.

– Zelandonė taip pat stengiasi, kad ji būtų pripažinta. Ji elgiasi su Aila kaip su zelandone ir kaip su sau lygia. Nesu tikra, kokia dingstimi, tačiau atrodo, kad ji taip pat užsibrėžusi laikyti ją aukšto statuso moterimi, – kažką išgirdusi Proleva vėl pasuko galvą į sūnaus pusę: sureagavo automatiškai, pati vargiai tai pastebėjo. „Tikriausiai jis sapnuoja ryškius sapnus“, – dar pagalvojo.

Joharanas svarstė išgirstas pastabas labai patenkintas, kad jo moteris tokia patyrusi ir nuovoki. Proleva tikrai jam talkino, ir jis vertino jos

gebėjimus. Būtent dabar Proleva sugebėjo jam išaiškinti Martonos motyvus. Joharanas buvo geras klausytojas, mokėjo saviškai bendrauti, dėl to irgi buvo puikus vadas, bet jis neturėjo Prolevos įgimto gebėjimo kuo įvairiapusiškiau įvertinti situaciją.

– Ar pakaks paprasčiausiai pranešti, kad priimame? – Martona palinko į priekį.

– Joharanas yra vadas, tu – buvusi vadė ir patarėja, Vilomaras – mainų meistras...

– Tu – Pirmoji, – pratęsė Martona. – Vis dėlto, nepaisant rangų, mes visi giminaičiai. Išskyrus tave, Zelandone, bet visi žino, kad mes bičiuliaujamės.

– Kas prieštaraus?

– Laramaras, – Martona vis dar pyko ir buvo sutrikusi, kad Laramaras užsipuolė ją pažeidus etiketą, todėl atrodė sudirgusi. – Jis tikrą erzelį sukėlė vien tam, kad pridarytų rūpesčių. Per laidotuves, – pridūrė ji.

– Apie tai negirdėjau. Ką jis padarė? – pasiteiravo storulė.

Abi moterys sėdėjo jos namelyje, gėrė arbatą ir tyliai šnekučiavosi. Donija džiaugėsi, kad sužeistas berniukas galiausiai iškeliavo namo ir ji vėl liko vienumoje.

– Jis leido man suprasti, kad Aila privalėjo eiti procesijos gale.

– Tačiau ji gydytoja, jai priklauso eiti su zelandoniais, – pastebėjo donija.

– Gal ji ir gydytoja, bet ne zelandonė. Kažin, ar jai priklausė ten būti, ir jis tai suprato.

– Bet ką jis gali padaryti?

– Gali tai paviešinti, juk jis devintojo urvo narys. Gal ir kiti jaučiasi panašiai, tik nedrįsta užsiminti. Jei Laramaras iškels šį klausimą, gali atsirasti jam pritariančiųjų. Manau, mums derėtų suburti daugiau žmonių, kurie sutiktų ją priimti, – tarsi padėjo galutinį tašką Martona.

– Gal tu ir teisi. Ką siūlai? – paklausė Zelandonė. Ji gurkštelėjo arbatos ir mąsliai suraukė kaktą.

– Gal neblogai būtų pakalbėti su Stelona ir jos šeima? – spėjo buvusi vadė. – Pasak Prolevos, ji pirmoji apsiėmė maitinti Tremedos kūdikį. Stelona gerbiama, labai mėgstama ir su mumis nesusigiminiavusi.

– Kas jos paprašys?

– Gal Joharanas, o gal aš turėčiau? Kaip moteris moters. Ką manai? – teiravosi Martona.

Zelandonė padėjo savo puodelį, jos raukšlės pagilėjo.

– Manau, gal pirma tu su ja šnektelk, geriau ją pajusk, – patarė ji. – Tada, jei ji pasirodys sukalbama, jos prašyti turėtų Joharanas, tačiau kaip šeimos narys, ne kaip vadas. Tokiu būdu neatrodytų, kad jis oficialiai reikalauja, kaip vadas spaudžia. Turėtų atrodyti, kad jis prašo paslaugos.

– Taip ir būtų, – tarė Martona.

– Žinoma. Vien dėl to, kad Joharanas yra vadas, jo prašymas tampa reikšmingesnis. Visi žinome jo rangą, to nereikia minėti. Jai gali pasirodyti kaip pagyrimas, kad jis jos prašo. Ar gerai pažįsti Steloną? – paklausė Pirmoji.

– Žinoma, pažįstu. Stelona iš patikimos šeimos, tik nepasitaikė proga susisieti asmeniškai. Proleva geriau ją pažįsta, tai ji pakvietė Steloną ateiti, kai Aila susirūpino Tremedos kūdikiu. Taip pat žinau, kad ji kaskart labai mielai prisijungia organizuojant sambūrius bei ruošiant maistą, visada matau ją talkinančią, kai reikia ką nors nudirbti, – pasakė Martona.

– Tada turėtum įtraukti Prolevą. Pasiimk ją kartu, kai eisi pas Steloną į svečius, – patarė Zelandonė. – Tiesiogiai kreiptis yra geriausias būdas sužinoti, ką ji galvoja. Jeigu Stelonai patinka bendradarbiauti ir ji su malonumu padeda, galima tikėtis jos palaikymo.

Moterys kurį laiką tylėjo, gurkšnojo arbatą ir svarstė. Tada Martona pasiteiravo:

– Ar bus paprasta priėmimo ceremonija, ar labiau jaudinanti?

Zelandonė pažvelgė į ją ir suprato, kad moteris turi pagrindo kelti tokį klausimą.

– Kodėl to klausi?

– Aila parodė man šį tą, kas galėtų padaryti nemenką poveikį, jei tinkamai panaudotume, – tarė Martona.

– Ką ji tau parodė?

– Ar kada matei, kaip ji kuria ugnį?

Storulė dvejojo tik akimirką, tada atsilošė ir nusišypsojo.

– Tiktai tą kartą, kai Vilomaras grįžo namo ir sužinojo apie Tonolaną. Tada ji užkūrė laužą, kad užvirintų vandens raminamajam gėrimui. Žadėjo man parodyti, kaip jai taip greitai pavyko, tačiau, prisipažįstu, visiškai iškrito iš galvos: laidotuvės, ruošimasis vasaros susirinkimui ir visa kita.

– Vieną vakarą grįžome namo, o laužas išblėsęs. Štai tada jiedu su Jondalaru mums ir parodė. Nuo tada Vilomaras ir mudvi su Folara šitaip ir kuriame ugnį. Reikia ugnies akmens, regis, Aila rado jų netoliese. Nežinau, ar daug, bet pakankamai, kad jais pasidalytų, – pasakojo Martona. – Gal šįvakar ateik pas mus? Žinau, kad jie ketino ir tau parodyti progai pasitaikius. O gal pas mus ir pavakarieniauk? Vis dar turiu to paskutinio maišymo vyno.

– Man jis labai patinka. Gerai, ateisiu.

– Kaip visada, Martona, buvo labai skanu, – pagyrė Zelandonė, dėdama tuščią puodelį prie beveik švaraus dubenėlio.

Visi sėdėjo ant pagalvėlių ir kimštų demblių aplink žemą stalą. Jondalaras per visą vakarienę šypsodamasis dirsčiojo į susirinkusiuosius, tarsi lauktų kažko ypatinga. Donija turėjo sau pripažinti, kad tikrai smalsauja, nors neketino išsiduoti.

Ji ilgai užtruko valgydama, vaišino šeimininkus pasakojimais ir trumpomis istorijomis, drąsino Jondalarą su Aila bei Vilomarą pasakoti apie keliones ir nuotykius. Visiems buvo nepaprastai smagu, tik atrodė, kad Folara iš nekantrumo sprogs, o Jondalaras buvo toks pasipūtęs ir patenkintas savimi, kad moteriai norėjosi šypsotis.

Vilomaras su Martona buvo labiau pratę laukti tinkamo laiko; tokia taktika dažnai naudojama mainų derybose ir dėl ko nors tariantis su kitais urvais. Iš pažiūros Aila irgi atrodė kantri, bet Pirmajai buvo sunku nuslėpti tikruosius jausmus. Ji dar nepakankamai gerai pažinojo svetimšalę: Aila vis dar buvo visus dominanti paslaptis.

– Jei jau baigėte, norėtume, kad persikeltumėte arčiau ugniakuro, – nekantriai šypsodamasis pasiūlė Jondalaras.

Storulė atsikėlė nuo krūvos pagalvėlių ir nuėjo link virimo židinio. Jondalaras spėriai surinko pagalvėles ir sudėjo jas greta ugniavietės, bet Zelandonė liko stovėti.

– Gal norėsi atsisėsti, Zelandone, – pasiūlė Jondalaras. – Užgesinsime visas liepsneles, čia bus tamsu kaip urve.

– Kaip nori, – tarė ji ir įsitaisė ant krūvos pagalvėlių.

Martona su Vilomaru pasiėmė savo pagalvėles ir taip pat atsisėdę laukė, kol jaunesnieji surinko visas riebalų lempeles ir sustatė jas aplink židinį, įskaitant, Zelandonė truputį nustebo tai pamačiusi, ir tą, kuri liepsnojo priešais doni nišoje. Jau vien atnešus visas lempeles į vieną vietą, likusioje namelio dalyje pasidarė kur kas tamsiau.

– Ar visi pasiruošę? – pasiteiravo Jondalaras.

Trijulė linktelėjo, kiti pradėjo užpūtinėti mažas liepsneles. Užgesus lempelėms, niekas nekalbėjo. Šešėliai gilėjo, kol tamsa prarijo visus šviesos spindulius ir persmelkė visą erdvę, apėmė klaikus neįžvelgiamos, kone apčiuopiamos tamsos pojūtis. Tapo neįžvelgiamai tamsu. Namelyje, kuriame vos prieš kelias akimirkas buvo pilna šilto, auksinio švytėjimo, tamsos poveikis buvo klaikus, bauginantis ir, keista, labiau gąsdinantis nei šaltose gelmėse. Nameliuose nebūtinai visą laiką degdavo laužai, tačiau visos ugnelės niekada nebūdavo specialiai užgesinamos. Atrodo, lyg susirinkusieji bandytų likimą. Pirmoji sugebėjo įvertinti šį mistinį poveikį.

Tačiau pamažu akims prisitaikius prie tamsos Zelandonė pastebėjo, kad gili juoduma nėra tokia nepermatoma. Tiesa, ji neįžiūrėjo ištiestos savo rankos, tačiau nuo iškyšos apačios į bestogį namelį blausiai atsispindėjo kitų laužų šviesa, todėl čia nebuvo taip tamsu kaip urve. „Ir šitai dera prisiminti", – pagalvojo moteris.

Jos mintis išblaškė visai čia pat blykstelėjusi švieselė, kone apakinusi, akims jau pripratus prie visiškos tamsos. Ji laikėsi ilgai, nušvietė Ailos veidą, tada išblėso, o po akimirkos pasirodė ir netrukus jau liepsnojo nedidelė ugnelė.

– Kaip tu tai padarei? – neištvėrė Zelandonė.

– Ką padariau? – plačiai šypsodamasis paklausė Jondalaras.

– Taip greitai užkūrei ugnį? – dabar Zelandonė matė, kad šypsosi visi.

– Tai ugnies akmuo, – tarė Jondalaras ir iškėlė vieną jai parodyti. – Sudavus titnagu, šoka ilgai išliekanti, labai karšta kibirkštis. Jei turi sausų prakurų, jei gerai nutaikai, kibirkštį pagauni, ir įsiplieskia liepsna. Štai, leisk, parodysiu, kaip jis veikia.

Jis susuko prakurų gniutulą iš gauromečių pūkų, medžio drožlių ir sausų žolių. Pirmoji atsistojo nuo pagalvėlių ir atsisėdo ant žemės prie židinio. Ji labiau mėgo sėdėti ant aukštesnių pakylų ar kėdžių todėl, kad nuo jų būdavo lengviau pakilti, tačiau tai nereiškė, kad negalėjo nusileisti, jei to norėdavo arba manydavo, kad yra pakankamai svarbu. Šitas ugnies įžiebimo triukas buvo tikrai svarbus. Parodęs jį Jondalaras padavė akmenis jai. Zelandonė kelis kartus nesėkmingai pabandė ir sulig kiekvienu bandymu vis labiau raukėsi.

– Išmoksi, – drąsino Martona. – Aila, gal tu parodyk.

Aila paėmė titnagą ir geležies piritą, lygiai taip pat susuko prakurų ryšulį ir rūpestingai parodė moteriai, kaip laikyti rankas. Tada įskėlė kibirkštį, kuri nusileido ant prakurų. Pasklido plona dūmo sruoga, bet ją Aila sutrypė ir padavė akmenis Zelandonei.

Moteris iškėlė juos prieš save ir jau ruošėsi suduoti, tačiau Aila ją sustabdė ir pakeitė rankų padėtį. Donija vėl pabandė, stebėjo, kaip karšta kibirkštis leidžiasi netoli prakurų, ir stuktelėjo. Šįkart kibirkštis rado prakurus. Zelandonė jau žinojo, ką daryti: ji pakėlė gniutulą prie veido ir papūtė. Mažutė žvaigždelė ryškiai paraudonavo. Po kito pūstelėjimo gauromečių pūkai užsiliepsnojo, o po trečiojo ugnis pagavo ir medžio drožles. Donija padėjo gniutulą ant žemės ir pradėjo jį kurstyti nedideliais medžio gabalėliais, o paskui ir stambesnėmis malkelėmis. Galiausiai atsilošė ir patenkinta nusišypsojo.

Kiti taip pat šypsojosi, visi iš karto bėrė pagyrimus.

– Greitai išmokai, – tarė Folara.

– Žinojau, kad sugebėsi, – tarė Jondalaras.

– Sakiau, kad tai nesudėtinga, – pritarė Martona.

– Šaunuolė! – neatsiliko Vilomaras.

– Ką gi, pamėgink dar kartą, – pasiūlė Aila.

– Taip, puiki mintis, – pritarė Martona.

Ta, kuri buvo pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Motinai, pareigingai darė tai, ko buvo mokyta. Ji užkūrė laužą antrą kartą, tačiau kilo bėdų bandant tai padaryti trečiąkart. Tada Aila paaiškino, kodėl ji įskėlė netinkamą kibirkštį, ir parodė, kaip sumušti akmenis kitokiu kampu. Po trečio sėkmingo bandymo Zelandonė liovėsi kūrusi ugnį, atsistojo, vėl atsisėdo ant pagalvėlių paaukštinimo ir pažvelgė į Ailą.

– Padirbėsiu namuose, – pasakė ji. – Kai pirmą kartą darysiu tai viešai, noriu būti tokia pat užtikrinta kaip jūs. Tik pasakyk, kur to išmokai?

Aila papasakojo, kaip vietoj lūžusio įrankio nusprendė pasigaminti naują, kaip nė negalvodama akmenuotame savo slėnio paplūdimyje vietoj akmeninio kūjo paėmė ten gulėjusį riedulį. Kadangi jos laužas buvo išblėsęs, karšta kibirkštis ir dūmų sruogelė pamėtėjo mintį pamėginti užkurti ugnį šitaip. Jos nuostabai, tai pavyko.

– Ar tiesa, kad tų akmenų yra ir čia? – paklausė donija.

– Taip, – susijaudinęs atsakė Jondalaras. – Slėnyje susirinkome visus, kiek tik galėjome rasti. Tikėjomės daugiau aptikti pakeliui, bet taip ir neradome. O štai čia Aila sustojo atsigerti prie mažo upeliuko miško slėnyje ir rado kelis akmenis. Nedaug, bent ten, kur yra keletas, turi būti ir daugiau.

– Turėtų būti. Viliuosi, tu teisus, – tarė Zelandonė.

– Jie bus neįtikėtinai vertingi mainuose, – pastebėjo Vilomaras.

Zelandonė vos pastebimai susiraukė. Ji mieliau galvotų apie dramatišką apeigų poveikį, tačiau tada reikėtų, kad akmenys būtų prieinami vien zelandoniams, o dabar jau per vėlu.

– Tikriausiai tu teisus, mainų meistre, bet dar ne dabar, – tarė ji. – Kol kas siūlyčiau šitą ugnies įžiebimo būdą laikyti paslaptyje.

– Kodėl? – nustebo Aila.

– Gali praversti tam tikrose apeigose, – paaiškino Zelandonė.

Staiga Aila prisiminė Taluto surengtą susirinkimą, kad praneštų mamutojams sumanymą ją įvaikinti. Kadangi abu Liūto stovyklos vadai, brolis ir sesuo Talutas ir Tulija, ją rėmė, jie labai nustebo, kai vienas vyras – tai buvo Frebekas – paprieštaravo. Tiktai Ailai sumaniai, bet dramatiškai pademonstravus ugnies įžiebimo ugnies akmeniu būdą ir pažadėjus vieną jam padovanoti, Frebekas nusileido.

– Tikriausiai praverstų, – pasakė ji.

– O kada galėsiu parodyti draugėms? – nenustygo Folara. – Mama privertė mane pažadėti, kad kol kas niekam nepasakosiu, tačiau taip nekantrauju joms parodyti.

– Tavo motina išmintingai pasielgė, – tarė Zelandonė. – Pažadu, turėsi progą joms parodyti, tačiau ne dabar. Tai per daug svarbu, ir reikia tinkamai žmonėms parodyti. Tikrai bus geriau, jei palauksi. Palauksi?

– Žinoma, jei tu nori, Zelandone, – patikino Folara.

– Atrodo, kad jiems atvykus per šias kelias dienas surengta daugiau švenčių, apeigų bei susirinkimų nei per visą praėjusią žiemą, – pastebėjo Solabanas.

– Proleva prašė pagalbos, o tu žinai, kad jai aš neatsakysiu, – pareiškė Ramara, – lygiai taip, kaip tu neatsakysi Joharanui. Vis tiek Jaradalas visada žaidžia su Robenanu, man nesunku juos prižiūrėti.

– Artimiausiomis dienomis išeisime į vasaros susirinkimą. Kodėl negalime palaukti, kol ten atsidursime? – skundėsi jos pora. Jis ant namelio grindų buvo išdėliojęs visą krūvą daiktų ir bandė nuspręsti, ką pasiimti. Solabanas nemėgo šito darbo; šią pasiruošimo vasaros susirinkimui dalį jis visada atidėliodavo iki paskutinės akimirkos, o dabar, kai galiausiai susiruošė, norėjo užbaigti, kol vaikiščiai nepradėjo žaisti ir visko nesujaukė.

– Man regis, tai susiję su jų jungtuvėmis, – pastebėjo Ramara.

Prisiminusi savo jungtuves ji dirstelėjo į tamsiaplaukį vyrą. Jo plaukai tikriausiai buvo juodžiausi devintajame urve. Kai jie susipažino, jai patiko tokie kontrastingai skirtingi jo plaukai, – Ramanos plaukai buvo šviesūs, blyškūs. Solabano plaukai buvo kone juodi, nors akys mėlynos, o oda tokia blyški, kad jis dažnai nudegdavo saulėje, ypač vasaros pradžioje. Ramara galvojo, kad jis pats dailiausias iš visų urvo vyrų, netgi palyginti su Jondalaru. Ji suprato, kodėl moteris taip traukia aukštas šviesiaplaukis išskirtinai mėlynomis akimis. Kai buvo jaunesnė, ji irgi buvo jo apžavėta.

Tačiau kas yra meilė, ji sužinojo tik sutikusi Solabaną. Grįžęs Jondalaras jau nebeatrodė toks patrauklus, gal dėl to, kad visą dėmesį skyrė Ailai. Be to, Ramarai tikrai patiko toji moteris.

– Kodėl jie negali paprasčiausiai susijungti kaip visi kiti? – niurzgėjo Solabanas.

– Na, jie nėra tokie kaip visi kiti. Jondalaras ką tik grįžo iš ilgos kelionės, niekas nesitikėjo, kad jis apskritai grįš, o Aila net ne zelandonietė. Tačiau tikrai nori ja būti, bent jau taip girdėjau, – atsakė Ramara.

– Su juo susijungusi ji, šiaip ar taip, bus tokia pat kaip zelandonietė, – atsakė Solabanas. – Kam dar reikia vargintis su visokiomis priėmimo ceremonijomis?

– Tai ne tas pats, ji nebūtų zelandonietė, būtų Aila iš mamutojų, susijungusi su Jondalaru iš Zelandonijos. Kad ir kur būtų pristatoma, visi žinotų, kad ji svetimšalė, – pasakė moteris.

– Tereikia jai išsižioti, ir visi savaime tai supranta, – nenustygo vyras. – Priėmus ją tarp zelandoniečių šitai nepasikeis.

– Pasikeis. Gal ji ir kalbės kiek keistai, tačiau, kai žmonės su ja pažindinsis, jie žinos, kad ji nėra svetimšalė, – paaiškino Ramara.

Moteris žiūrėjo į įrankius, ginklus ir drabužius, kuriais buvo nukloti visi paviršiai namelyje. Ji pažinojo savo vyrą ir suprato tikrąją jo dirglumo priežastį. Tai neturėjo nieko bendra su Aila ir Jondalaru. Nusišypsojusi sau ji pasakė:

– Jei nelytų, pasiimčiau berniukus į Miško upės slėnį pažiūrėti arklių, vaikams tai patinka. Paprastai jie neturi galimybės iš taip arti pamatyti gyvūnų.

Solabano kaktoje susimetusios raukšlės pagilėjo.

– Vadinasi, jie turės likti čia.

Ramara nušvito erzinančia šypsena.

– Ne, nemanau. Tikriausiai nueisiu į kitą pastogės galą, kur verdamas maistas ir vyksta ruoša, ir padėsiu moterims, kurios prižiūri vaikus, kad jų motinos galėtų dirbti. Berniukai galės pažaisti su bendraamžiais. Kai Proleva paprašė manęs prižiūrėti Jaradalą, ji turėjo omeny, kad aš ypač kreipčiau į jį dėmesį. Visos motinos taip daro. Prižiūrėtojos turi žinoti, už ką yra atsakingos, ypač kai vaikai sulaukia tokio amžiaus. Jie darosi

vis labiau nepriklausomi ir kartais mėgina vieni kur nugoglinti, – aiškino Ramara stebėdama, kaip lyginasi vyro raukšlės. – Pasistenk baigti iki ceremonijos. Galbūt vėliau atsivesiu berniukus čia.

Solabanas nužvelgė tvarkingai išdėliotus asmeninius daiktus, eiles ragų, kaulų ir ilčių, sulygintų iki panašaus dydžio, tada papurtė galvą. Jis vis dar tiksliai nežinojo, ką pasiimti, tačiau taip būdavo kasmet.

– Pabaigsiu, – pažadėjo jis, – vos viską išdėliosiu, kad pamatyčiau, ką noriu pasiimti į vasaros susirinkimą sau ir ką mainams.

Artimas Joharano padėjėjas Solabanas gamino puikias rankenas, ypač peiliams.

– Regis, kone visi susirinko, – tarė Proleva, – ir lyti liovėsi.

Joharanas linktelėjo, išėjo iš po iškyšos, kur slėpėsi nuo staigios liūties, ir užšoko ant akmeninės pakylos tolimajame pastogės gale. Jis pažvelgė į pradėjusius būriuotis žmones, tada nusišypsojo Ailai.

Aila atsakė šypsena, tačiau buvo susinervinusi. Ji dirstelėjo į Jondalarą, kuris stebėjo minią, besirenkančią aplink didelį iškilų akmenį.

– Argi visai neseniai nebuvome čia susirinkę? – ironiškai nusišypsojęs pradėjo Joharanas. – Kai pristačiau jums Ailą, nedaug apie ją žinojome, išskyrus tai, kad ji atkeliavo čia su mano broliu Jondalaru ir neįprastai elgiasi su gyvūnais. Per trumpą jos viešnagės laiką Ailą iš mamutojų pažinome kur kas geriau.

– Manau, visi įtarėme, kad Jondalaras ketina susijungti su moterimi, kurią parsivedė namo, ir neklydome. Jie susijungs per pirmąją vasaros susirinkimo ceremoniją. Susijungę liks gyventi su mumis devintajame urve. Bent jau aš juos mielai priimu.

Pasigirdo pritariamos susirinkusiųjų pastabos.

– Bet Aila nėra zelandonietė. Kai zelandonietis jungiasi su žmogumi, kuris nėra vienas iš mūsų, paprastai vyksta derybos, gausu kitokių ir vienos, ir kitos pusės papročių, kuriuos privalu atlikti. Tačiau, Ailos atveju,

mamutojai gyvena labai toli, reiktų keliauti metus vien tam, kad susitiktume su jos žmonėmis. Jei atvirai, aš per senas tokiai ilgai kelionei.

Jo pastabą sutiko juokas ir pašaipos.

– Tai ką, pelenai byra, Joharanai? – šūktelėjo jaunas vyras.

– Palauk, kol nugyvensi tiek, kiek aš. Tada sužinosi, kas yra per senas, – tarė vienas žilaplaukis vyras.

Šurmuliui nurimus, Joharanas kalbėjo toliau.

– Kai jie susijungs, dauguma sakys: „Aila iš devintojo Zelandonijos urvo“, tačiau Jondalaras siūlo, kad devintasis urvas priimtų ją kaip zelandonietę prieš jungtuves. Tiesą sakant, jis prašo, kad mes ją įdukrintume. Tada jungtuvių apeigos būtų paprastesnės ir mažiau trikdančios, nereikėtų jokių specialių į vasaros susirinkimą suplūdusių žmonių leidimų.

– Ko nori ji? – paklausė viena moteris.

Visi atsisuko ir pažvelgė į Ailą. Ji sunkiai nurijo susikaupusias seiles, tada, susitelkusi, kad kalbėtų kuo taisyklingiau, tarė:

– Labiau už viską pasaulyje noriu būti zelandoniete ir susijungti su Jondalaru.

Nors ir stengėsi, jai nepavyko įveikti neįprastos tarties. Niekas iš girdėjusiųjų negalėjo nepastebėti svetimšališkos jos kilmės; tačiau paprasti žodžiai, pasakyti taip nuoširdžiai ir įtikinamai, laimėjo daugumos palankumą.

– Ji tikrai toli nuėjo, kad pas mus atsidurtų.

– Vis tiek ji kaip zelandonietė.

– Tačiau koks jos statusas? – pasiteiravo Laramaras.

– Ji turės tokį pat statusą kaip Jondalaras, – atsakė Martona. Ji tikėjosi, kad Laramaras kels rūpesčių, ir šį kartą buvo pasiruošusi.

– Jondalaro padėtis devintajame urve yra aukšta todėl, kad tu jo motina, tačiau apie ją nežinome nieko, išskyrus tai, kad ją užaugino plokščiagalviai, – garsiai išrėžė Laramaras.

– Taip pat ją buvo įdukrinęs aukščiausio rango mamuta – šitaip jie vadina zelandonius. Jei mamuta nebūtų jos užtaręs, ją būtų įdukrinęs vadas, – atkirto Martona.

– Kodėl visada atsiranda vienas, kuris prieštarauja? – mamutojiškai kreipėsi į Jondalarą Aila. – Ar teks ugnies akmeniu įžiebti ugnį ir duoti jam vieną, kad įtikintume kaip Frebeką iš Liūto stovyklos?

– Frebekas pasirodė esąs geras žmogus; kažkodėl nemanau, kad Laramaras toks, – sumurmėjo Jondalaras.

– Šitaip ji tvirtina. Kaip mums žinoti, ar tai tiesa? – nesiliovė garsiai piktintis Laramaras.

– Mano sūnus buvo ten. Ir jis tą patį teigia, – atsakė Martona. – Vadas Joharanas jais neabejoja.

– Joharanas priklauso šeimai. Žinoma, kad Jondalaro brolis juo neabejoja. Ji bus jūsų šeimos dalis, ir jūs visi norite, kad ji turėtų aukštą statusą, – tarė Laramaras.

– Nesuprantu, kodėl tu prieštarauji, Laramarai, – pasigirdo balsas iš kitos pusės. Žmonės atsisuko ir nustebo pamatę, kad kalba Stelona. – Jeigu ne Aila, tavo moters jauniausia dukrytė tikriausiai būtų mirusi iš bado. Nepasakei mums, kad Tremeda susirgo ir jai pasibaigė pienas ar kad Lanoga stengiasi ją išmaitinti grūstomis šaknimis. Aila tai pastebėjo. Svarstau, ar tu bent žinojai. Zelandoniečiai neleidžia saviškiams badauti. Keletas motinų maitina tavo kūdikį, ir Lorala jau sustiprėjo. Labiau nei norėčiau paremti Ailą, jei to reikia. Ji yra tokia moteris, kuria zelandoniečiai turėtų didžiuotis galėdami laikyti sava.

Gindamos Ailą prakalbo dar keletas moterų – visos maitinančios motinos, apkabinusios savo kūdikius. Pasakojimas apie Ailą ir Tremedos mažylę jau pasklido, tačiau dar ne visi tai žinojo. Dauguma žmonių suprato, kokia ta Tremedos liga, tačiau pienas, šiaip ar taip, pasibaigė, ir urvo gyventojai džiaugėsi, kad kūdikis maitinamas.

– Ar vis dar prieštarauji, Laramarai? – paklausė Joharanas. Vyras papurtė galvą ir pasitraukė. – Ar dar kas nors prieštarauja, kad Aila būtų priimta į devintąjį Zelandonijos urvą? – pasigirdo murmesys, tačiau niekas nepasisakė. Vadas ištiesė ranką, kad padėtų Ailai užsilipti ant lygaus akmens, tada atsisuko veidu į žmones. – Kadangi keletas žmonių nori ją paremti ir nėra prieštaravimų, leiskite man pristatyti Ailą iš devintojo Zelandonijos urvo, buvusią mamutojų Liūto stovyklos narę, mamuto židinio dukrą, pasirinktą urvinio liūto dvasios, ginamą urvinio lokio, arklių Yhaha ir Lenktynininko bei keturkojo medžiotojo Vilko bičiulę, – jis kalbėjo žiūrėdamas į Jondalarą, kad tikrai teisingai ištartų visus jos var-

dus bei ryšius ir nieko nepamirštų. – Netrukus susijungsiančią su Jondalaru, – pridūrė jis. – O dabar puotaukime!

Abu nulipo nuo kalbėjimo akmens. Einančius link vaišių juos vėl stabdė žmonės: prisistatinėjo, užsimindavo apie Tremedos kūdikį ir sveikino Ailą.

Vis dėlto vienas žmogus neturėjo jokio noro ją sveikinti. Laramarą nelengva sutrikdyti, tačiau jis buvo priverstas susimąstyti ir dėl to nesidžiaugė. Prieš išeidamas vyras nudelbė Ailą tokiu pykčio kupinu žvilgsniu, kad ji visa sustingo. Jis nežinojo, kad ir Zelandonė tai pastebėjo. Atėjusi ten, kur buvo patiektas maistas, Aila pamatė, kad Laramaro barmos yra, tačiau ją pilstė vyriausias jo poros sūnus Bologanas.

Žmonėms pradėjus valgyti vėl įsilijo. Visi susirado vietos po gilia iškyša, kad ramiai pavalgytų: vieni susėdo ant žemės, kiti ant rąstų ar akmenų luitų, kurie kažkada buvo čia atboginti ir palikti. Zelandonė pasivijo Ailą, einančią link Jondalaro šeimos.

– Bijau, kad įgijai priešą, – tarė ji.

– Apgailestauju, – atsakė Aila. – Nenorėjau Laramarui pridaryti bėdų.

– Tu bėdų nepridarei. Tai jis mėgino pridaryti bėdų tau arba, tiksliau, pažeminti Martoną ir jos šeimą, tačiau pats prisidirbo. Vis dėlto manau, kad jis kaltins tave, – tarė Zelandonė.

– Kodėl jis norėjo pridaryti nemalonumų Martonai?

– Todėl, kad jis žemiausio statuso devintojo urvo narys, o ji su Joharanu – aukščiausio, ir jam vieną dieną pavyko pastebėti menką jos klaidelę. Kaip jau tikriausiai pastebėjai, tai nelengva. Manau, jis trumpam pajuto pergalės džiaugsmą ir taip juo susižavėjo, kad sugalvojo dar kartą pabandyti, – paaiškino donija.

Zelandonei aiškinant Aila susiraukė.

– Tikriausiai ne tik prieš Martoną jis norėjo paimti viršų, – tarė ji. – Man regis, vieną dieną ir aš padariau klaidą.

– Ką nori pasakyti?

– Tądien nuėjau pamokyti Lanogos, kaip gaminti maistą mažylei bei ją išmaudyti ir pačiai nusiprausti. Laramaras grįžo namo. Esu tikra, jis

nežinojo, kad kūdikis negauna pieno. Nežinojo net apie Bologano sužeidimus. Supykau; na, man jis nepatinka. Vilkas buvo su manimi, ir pastebėjau, kad Laramaras jį pamatęs išsigando. Jis bandė pridengti savo baimę, o aš pasijutau kaip vilkų gaujos vadė, norinti pastatyti žemiausio rango vilkiūkštį į vietą. Suprantu, kad neturėjau taip elgtis. Jis tik dar blogiau apie mane galvoja, – pasakė Aila.

– Ar tikrai vilkų gaujos vadai stato žemesnio rango vilkus į vietą? – paklausė Zelandonė. – Iš kur žinai?

– Prieš medžiodama gyvūnus dėl mėsos, mokiausi medžioti mėsėdžius, – atsakė Aila. – Ištisas dienas leidau juos sekdama. Galbūt dėl to Vilkas geba gyventi su žmonėmis. Jų elgesys ne taip labai ir skiriasi nuo mūsų.

– Kaip nuostabu! – tarė Zelandonė. – Bijau, kad neapsirinki. Tikrai nuteikei jį prieš save, tačiau tai ne vien tavo kaltė. Per laidotuves tu buvai tarp aukščiausio rango devintojo urvo narių, kur, manau, tau ir priklauso būti; mudvi su Martona šiuo klausimu sutariame. Laramaras norėjo, kad tu būtum stovėjusi ten, kur, jo manymu, tau priklauso būti, tai yra už jo. Tradiciškai žvelgiant, jis teisus.

– Per laidotuves visi urvo nariai turi eiti prieš svečius. Tačiau tu nesi įprasta viešnia. Pirmiausia tu buvai su zelandoniais, nes esi gydytoja, o jie visada eina pirmi. Paskui tu buvai su Jondalaru ir jo šeima, kur tau taip pat priklauso būti, – o tam šiandien visi pritarė. Tačiau per laidotuves jis užsiminė apie tai Martonai ir užklupo ją nepasiruošusią. Štai kodėl, jo manymu, jis triumfavo. Paskui, net to nežinodama, tu pastatei jį į vietą. Jis pamanė, kad pavyks pažeminti ir tave, ir Martoną, tačiau jos neįvertino.

– Štai kur jūs, – tarė Jondalaras. – Mes kaip tik kalbame apie Laramarą.

– Mes irgi, – prisipažino Aila, tačiau abejojo, ar jų pokalbis pasiekė panašių įžvalgų. Iš dalies dėl savo veiksmų, iš dalies dėl aplinkybių, kurių nė nežinojo, ji įsitaisė priešą. Staiga suprato, jog ne vieną. Ji nenorėjo palikti blogo įspūdžio nė vienam iš Jondalaro žmonių, tačiau per trumpą viešnagės laiką supykdė du – Marona taip pat jos nekentė. Aila suvokė, kad jau kurį laiką nemato tos moters, ir spėliojo, kur ji galėtų būti.

21

Devintojo urvo žmonės ruošėsi kasmetinei kelionei į zelandoniečių vasaros susirinkimą nuo tada, kai grįžo iš ankstesniojo, tačiau artinantis išvykimo laikui darbai ir laukimas suintensyvėjo. Reikėjo galutinai apsispręsti, ką pasiimti ir ką palikti. Uždarydami namelius vasarai žmonės suprato, kad negrįš, kol nepapūs pirmieji šalti vėjai.

Dėl vienų ar kitų priežasčių keletas žmonių visada likdavo: ūmiai ar rimčiau susirgus, baiginėjant kokį darbą ar ko nors laukiant. Kiti kartkartėmis grįždavo į žiemos namus, tačiau dauguma išeidavo visai vasarai. Kai kurie žmonės įsikurdavo netoli vasaros susirinkimui skirtos vietos, tačiau dauguma šiltąjį sezoną įvairiais sumetimais aplankydavo skirtingas vietas.

Būdavo vykstama medžioti ir rinkti derliaus, viešima pas giminaičius, einama aplankyti kitų zelandoniečių susirinkimų, keliaujama pas kaimynystėje gyvenančius žmones. Jaunesnieji nuklysdavo gerokai toliau nuo namų arba leisdavosi į kelionę.

Su naujais atradimais ir išradimais grįžęs bei parsivedęs retų gabumų egzotiško grožio moterį Jondalaras ir jaudinantys jo pasakojimai paskatino toliau dairytis tuos, kurie jau svarstė ir rengėsi patys leistis į kelionę. Jų motinos, sužinojusios, kad Tonolanas žuvo toli nuo namų, visai nesidžiaugė, kad Jondalaro grįžimas sukėlė šitiek jaudulio.

Išėjimo iš namų išvakarėse visas devintasis urvas nerimo ir jaudinosi, Galvodama apie vasaros susirinkimą, kuriame ji su Jondalaru susijungs, Aila vos galėjo patikėti, kad tai tikrai tiesa. Kartais pabudusi ji kone bijojo atsimerkti iš baimės ir suvokti, kad viskas – tik nuostabus sapnas, o ji

vis dar mažame urve vienišame slėnyje. Ji dažnai galvojo apie Izą. Svajojo, kad moteris, kurią laikė savo mama, kokiu nors būdu patirtų, jog netrukus ji turės porą, kad ji galiausiai rado savo žmones, bent jau tuos, kuriuos pasirinko kaip saviškius.

Aila jau seniai susitaikė su tikrove, kad niekada nepažins žmonių, kuriems buvo gimusi, kad net nesužinos, kas jie tokie. Suprato, jog tai nebesvarbu. Kai gyveno gentyje, troško būti viena iš jų, genties moterimi, o genčiai ji visai nerūpėjo. Kai galiausiai suprato, kad ji nepriklauso ir niekada nepriklausys tai grupei, svarbu pasidarė tik tai, kad ji yra viena iš kitų ir jos protas giminingas kitų protui. Ji džiaugėsi būdama mamutoje, jautėsi laiminga su žmonėmis, kurie ją įdukrino, ir būtų patenkinta gyvendama pas šaramudojus, kurie jos su Jondalaru taip prašė pasilikti. Ji norėjo būti zelandoniete tik todėl, kad jie Jondalaro žmonės, ne todėl, kad jie buvo kokie geresni ar netgi labiau besiskiriantys nuo kitų.

Visą ilgą žiemą, kai pernelyg nenuklysdavo nuo devintojo urvo, dauguma žmonių leido laiką gamindami dovanas, kurias įteiks kitiems vasaros susirinkimo dalyviams. Išgirdusi žmones kalbant apie dovanas Aila taip pat nusprendė jų pagaminti. Nors turėjo tikrai nedaug laiko padirbėti, ji padarė nedidelių daikčiukų, kuriuos ketino padovanoti tiems, kurie bus jai itin malonūs ir kurie, ji žinojo, įteiks jai ir Jondalarui dovanų jungtuvių proga. Ji turėjo staigmeną ir Jondalarui, kurią gabeno visą kelią nuo mamutojų vasaros susirinkimo. Tai buvo vienas tų daiktų, kurių užsispyrusi laikėsi visą kelionę, išsaugojo per visas bėdas ir sunkumus.

Jondalaras savo ruožtu ruošė staigmeną jai: pasitarė su Joharanu, kur būtų geriausia įsirengti namus, kad rudenį grįžę turėtų, kur gyventi, ir jau pasiruošė statyboms. Susitarė su išorinių sienų pertvarų gamintojais, laikomais geriausiais apatinių akmenų sienų statytojais, patyrusiais akmeninių pamatų klojėjais ir tais, kurie dirbino vidaus pertvaras, su visais amatininkais, kurių paslaugų prireikia norint pastatyti atskirą trobelę.

Planuojant būsimus namus teko sudėtingai derėtis ir tartis. Pirmiausia Jondalaras sutarė padaryti kelis gerus akmens peilius mainais už šviežias odas, daugiausia iš paskutiniosios didžiųjų elnių ir bizonų medžioklės. Jam teks išskaptuoti peilių ašmenis, reikės pritaisyti Solabano kruopščiai pagamintas kriaunas. Brolio padėjėjo darbais Jondalaras itin žavėjosi.

Mainais už kriaunas Jondalaras sutiko pagaminti keletą raižiklių – į kaltus panašių titnago raižymo įrankių, dirbinamų pagal ypatingus rankenų dirbėjo reikalavimus. Vyrams teko ilgai kalbėtis, nemažai braižyti anglimi ant beržo tošies, kol suprato, ko kuriam reikia.

Vienos Jondalaro įsigytos odos bus naudojamos būsto pertvaroms, o kitos atiteks kaip atlygis pertvarų gamintojai Ševolai. Jis taip pat pažadėjo jai padirbti porą specialių peilių odai pjauti, keletą odos grandiklių ir tam tikrų medžio pjovimo įrankių.

Panašiai jis suderėjo su Zelandonės mokiniu dailininku Jonokolu, kuris pasižadėjo išpiešti pertvaras. Jonokolas savo nuožiūra sukomponuos piešinius, ištapys dažniausiai zelandoniečių naudojamus simbolius ir gyvūnus kartu su tais, kurių norėjo Jondalaras. Jonokolui taip pat reikėjo ypatingų įrankių – jis buvo sumanęs įmantriau skaptuoti kalkakmenį, tačiau stigo titnago apdirbimo įgūdžių, kad pasigamintų įsivaizduojamą, paties sugalvotą ypatingą raižiklį lenktu galu. Raižiklius ir specialiosios paskirties titnago įrankius buvo sudėtinga pagaminti, tai padaryti gebėdavo tik labai patyrę ir įgudę titnago apdirbėjai.

Paruošus medžiagas ir įvairias sudedamąsias dalis, nameliui pastatyti reikėjo gana nedaug laiko. Jondalaras netgi įkalbėjo keletą giminaičių ir draugų kartu su patyrusiais meistrais, tik be Ailos, grįžti iš vasaros susirinkimo į devintąjį urvą ir imtis statybų. Jis kaskart nusišypsodavo sau įsivaizduodamas, kaip Aila apsidžiaugs, kai grįžusi rudenį ras savo namus.

Nors Jondalaras užtruko kelias ilgas popietes, kol išmainė titnago įrankių gamintojo patirtį į namui pastatyti reikalingus elementus, derėtis dažnai buvo smagu. Paprastai sandoris prasidėdavo nuo pagyrų ir malonybių, paskui virsdavo geranorišku ginču, kartais skambančiu kaip karšta kova ar įžeidžiami komentarai. Paprastai viskas baigdavosi juokais prie puodelio arbatos, barmos arba vyno ar net vakariene. Jondalaras labai saugojosi, kad Aila nedalyvautų jam derantis dėl būsto, vis dėlto ir ji patyrė, kas yra derybos.

Kai pirmą kartą išgirdo žmones derantis, ji nesuprato, kodėl jie taip garsiai, sakytum, vaizdingai vienas kitą šmeižia. Derėjosi Proleva ir Rušemaro pora Salova, kuri buvo krepšių pynėja. Aila pagalvojo, kad jos iš tikrųjų pykstasi, ir nuskubėjo kviesti Jondalaro vildamasi, kad jis sustabdys tą ginčą.

– Sakai, kad Proleva su Salova baisiausiai nesutaria? Ką jos kalba? – pasiteiravo Jondalaras.

– Proleva sako, kad Salovos pintinės bjaurios ir apgailėtinai nupintos, tačiau tai netiesa. Jos krepšiai gražūs, ir Proleva tikriausiai taip mano. Mačiau kelis jos namuose. Kodėl ji kalba tokius dalykus? – nesuprato Aila. – Gal gali kaip nors numalšinti tą kivirčą?

Jondalaras suprato nuoširdų jos susirūpinimą, tačiau sunkiai nuslėpė šypseną. Galiausiai nesugebėjo susilaikyti ir garsiai nusijuokė.

– Aila, Aila, jos nesibara, jos mėgaujasi. Proleva nori Salovos krepšių, o tai yra šitaip daroma. Jos susitars, ir abi bus laimingos. Tai vadinama derybomis, ir aš negaliu to sustabdyti. Jei sustabdyčiau, dingtų visas smagumas. Gal geriau grįžk ir stebėk jas. Pamatysi, ilgai netrukus jos šypsosis ir kiekviena sau galvos, kad puikiai susiderėjo.

– Ar tikrai, Jondalarai? Jos atrodo tokios piktos, – tarė Aila. Ji sunkiai galėjo patikėti, kad Prolevai paprasčiausiai reikėjo kelių Salovos krepšių ir kad šitaip tariamasi dėl daiktų.

Ji grįžo atgal ir netoliese susirado vietelę, kur atsisėdusi galėjo stebėti ir klausytis abiejų moterų. Jei šitaip buvo tariamasi tarp Jondalaro žmonių, ir ji norėjo išmokti derėtis. Po kelių akimirkų pastebėjo, kad moterų susidūrimą šypsodamiesi ir linkčiodami vienas kitam stebi dar keletas žmonių. Netrukus ji suprato, kad tos dvi moterys ne iš tikrųjų pykstasi, tačiau abejojo, ar pati kada pajėgs pasakyti ką nors tokio bjauraus, jei manys, kad daiktas tikrai geras ir gražus. Ji nustebusi papurtė galvą. Koks keistas elgesys!

Kai derybos baigėsi, ji nuėjo ieškoti Jondalaro.

– Kodėl žmonėms smagu sakyti tokius bjaurius dalykus, nors jie taip negalvoja? Nežinau, ar kada išmoksiu šitaip derėtis.

– Aila, ir Proleva, ir Salova žino, kad nė viena negalvoja to, kaip sako. Jos žaidžia viena su kita. Kol abi žino, kad tai tik žaidimas, niekam nekenkia, – paaiškino Jondalaras.

Aila ilgai svarstė. Galiausiai nusprendė, kad už ginčo slypi kažkas daugiau, tačiau kas tai, suprasti neįstengė.

Vakarą prieš išeinant, kai ryšuliai buvo supakuoti, palapinės patikrintos ir sutaisytos, kelionės manta paruošta, visi Martonos namelyje buvo to-

kie susijaudinę, kad niekas nenorėjo eiti miegoti. Proleva su Jaradalu užsuko pažiūrėti, ar nereikia padėti. Martona pakvietė juos užeiti ir drauge pasėdėti, o Aila pasisiūlė užplikyti skanios arbatos. Antrą kartą kažkam pabeldus, Folara įleido Joharaną su Zelandone. Jie atėjo kartu iš skirtingų pusių, abu neva su pasiūlymais ir klausimais, tačiau iš tikrųjų norėjo pasisvečiuoti ir šnektelti. Aila kliūstelėjo į arbatą daugiau vandens, įbėrė žolelių.

– Ar kelionines palapines reikėjo taisyti? – pasiteiravo Proleva.

– Nelabai, – atsakė Martona. – Aila padėjo Folarai. Jos pasinaudojo naujuoju Ailos siūlo traukikliu.

Kelioninės palapinės, kurios bus statomos kiekvieną vakarą, buvo pakankamai didelės, kad priglaustų keletą žmonių. Martonos šeimos palapinėje gyvens visi: Martona, Vilomaras ir Folara; Joharanas, Proleva ir Jaradalas; Jondalaras su Aila. Aila apsidžiaugė sužinojusi, kad su jais keliaus ir Zelandonė. Ji atrodė kaip šeimos narė, kaip kokia tetulė, neturinti poros. Palapinėje glausis dar vienas gyventojas, keturkojis medžiotojas Vilkas, o abudu arkliai ganysis netoliese.

– Ar sunkiai radai baslių? – paklausė Joharanas.

– Pjaudamas sulaužiau kirvį, – pasiskundė Vilomaras.

– Ar neišėjo iš naujo pagaląsti? – pasiteiravo Joharanas. Nors aukšti, tiesūs medžiai palapinių basliams jau buvo nukirsti, pakeliui ir atvykus į susirinkimo vietą reikės malkų laužams, tad pravers tvirti nepoliruoto akmens kirviai medžiams kirsti.

– Sutrupinau. Neįmanoma pagaląsti, iš jo net geležtė nebeišeitų, – pasakė Vilomaras.

– Buvo netikęs titnago gabalas, – paaiškino Jondalaras. – Pilnas smulkių priemaišų.

– Jondalaras padarė naują kirvį ir pagalando kitus, – tarė Vilomaras. – Gerai, kad jis grįžo.

– Tik vėl reikia saugotis, kad neužliptum ant titnago skeveldrų, – tarstelėjo Martona. Aila pastebėjo, jog ji šypsosi, ir suprato, kad nusiskundimas apsimestinis. Motina taip pat džiaugėsi, kad Jondalaras grįžo namo. – Jis išvalė visas skeveldras, atskilusias galandant kirvius. Kitaip nei tada, kai buvo mažas. Nemačiau nė vienos aštrios akmens atplaišos. Žinoma, ir aš matau nebe taip gerai.

– Arbata paruošta, – tarė Aila. – Ar kam nors reikia puodelio?

– Jaradalas neturi. Nepamiršk, kad visada turi nešiotis savo puodelį, Jaradalai, – mažajam sūneliui priminė Proleva.

– Čia man nereikia neštis puodelio. Senelė turi mano puodelį, – pareiškė Jaradalas.

– Jis teisus, – tarė Martona. – Ar prisimeni, kur jis padėtas, Jaradalai?

– Taip, Tona, – berniukas atsistojo, nubėgo prie žemos lentynėlės ir grįžo nešinas nedideliu puodeliu, išskobtu iš medžio. – Va, – iškėlė, kad visi pamatytų, o susirinkusieji džiaugsmingai šypsojosi. Aila pastebėjo, kad Vilkas pajudėjo iš įprastos savo vietos prie įėjimo angos ir rangosi pilvu link berniuko pakėlęs uodegą, visais kūno judesiais rodydamas, kaip nekantrauja pasiekti savo troškimų objektą. Berniukas pastebėjo žvėrį, keliais gurkšniais išgėrė arbatą ir pranešė:

– Dabar aš žaisiu su Vilku, – ir drauge stebėjo Ailą, kad pamatytų, kokia bus jos reakcija.

Jaradalas jai taip smarkiai priminė Durką, kad ji nesusilaikė nesišypsojusi. Berniukas patraukė link žvėries, kuris inkšdamas atsistojo jo pasitikti, tada pradėjo laižyti Jaradalo veiduką. Aila matė, kad Vilkas pradėjo jaustis patogiai naujoje, nors labai didelėje, gaujoje, ypač su šios didžiulės šeimos vaiku ir jo draugais. Galvodama apie Vilką ji beveik gailėjosi, kad jie taip greitai išeis, žinojo, kad jam bus sunku susitikti su daugybe naujų žmonių. Ir jai bus nelengva. Jos jaudulį dėl vasaros susirinkimo nuspalvino būgštavimas.

– Labai skani arbata, Aila, – pagyrė Zelandonė. – Pasaldinai saldymedžio šaknimis, tiesa?

Aila nusišypsojo.

– Taip. Jos ramina skrandį. Visi taip jaudinasi dėl išvykimo, pagalvojau, derėtų pagaminti ką nors raminamo.

– Skanu, – Zelandonė patylėjo, svarstė, ką pasakyti. – Man regis, jei jau mes visi čia, gal turėtum parodyti Joharanui su Proleva, kaip užkurti laužą. Žinau, kad visų prašiau kol kas niekam neprasitarti, tačiau keliausime kartu, ir jie vis tiek pamatys.

Jondalaro brolis ir jo moteris klausiamai nužvelgė kitus, paskui susižvalgė.

Folara nusišypsojo.

– Ar užgesinti lempas?

– Taip, kodėl ne, – tarė donija. – Įspūdingiau pirmą kartą šitaip pamatyti.

– Nesuprantu, kokios čia kalbos apie laužą? – neištvėrė Joharanas.

– Aila atrado naują būdą ugniai išgauti, – paaiškino Jondalaras, – bet lengviau bus tai parodyti.

– Gal tu parodyk jiems, Jondalarai, – pasiūlė Aila.

Jondalaras pakvietė brolį su Proleva ateiti prie virimo židinio, Folaros paprašė išžarstyti laužą, o kitų – užpūsti arčiausiai esančias lempeles. Paėmęs ugnies akmenį ir titnagą ilgšis netrukus užkūrė nedidelį lauželį.

– Kaip tu tai padarei? – paklausė vadas. – Niekad nemačiau nieko panašaus.

Jondalaras iškėlė ugnies akmenį.

– Aila atrado šių akmenų kerus, – tarė jis. – Ketinau jums apie tai papasakoti, bet tiek visko įvyko, kad dar neturėjau laiko. Mes ką tik parodėme Zelandonei, o ne taip seniai – Martonai, Vilomarui ir Folarai.

– Sakot, kad bet kas gali taip padaryti? – nepatikėjo Proleva.

– Taip, truputį pasimokęs, bet kas, – patikino Martona.

– Taip, leiskite, parodysiu, kaip akmenys veikia, – tarė Jondalaras. Jis pakartojo visą procesą, o Joharanas su Proleva spoksojo apstulbę.

– Vienas iš tų akmenų – titnagas. O koks kitas? Iš kur jis atsirado? – teiravosi Proleva.

– Aila vadina jį ugnies akmeniu, – atsakė Jondalaras ir papasakojo, kaip Aila atsitiktinai pastebėjo akmens savybes. – Grįždami namo dairėmės, bet niekur jų nematėme. Jau pradėjau galvoti, kad ugnies akmenų galima rasti tik rytuose, tada Aila rado keletą jų netoli urvo. Jei netoliese buvo keletas, turėtų būti ir daugiau. Ieškosime. Turime jų pakankamai mums visiems, tačiau jie gali būti reikšmingos dovanos, o Vilomaras galvoja, kad tai puikus daiktas mainams.

– Jondalarai, man regis, mūsų laukia ilgiausi pokalbiai. Tik spėlioju, ko judu man dar nepasakėte. Išėjai į kelionę, o grįžai su arkliais, kurie ant nugarų tampo nešulius, vilku, kuris leidžia vaikams pešioti jo kailį, galingais naujais svaidomaisiais ginklais, stebuklingais akmenimis, kuriais

akimirksniu įžiebiama ugnis, pasakojimais apie protingus plokščiagalvius ir gražuole, kuri moka jų kalbą ir iš jų išmoko gydyti. Ar esate tikri, kad daugiau nieko nepamiršote pasakyti? – kalbėjo Joharanas.

Jondalaras gudriai nusišypsojo.

– Taip staigiai neprisimenu, – pasakė jis. – Kai viską išvardijai, tikrai skamba gana neįtikėtinai.

– Gana neįtikėtinai? Tik paklausykit! – tarė Joharanas. – Jondalarai, man atrodo, apie tavo gana neįtikėtiną kelionę bus kalbama metų metus.

– Jis tikrai žino įdomių istorijų, – pripažino Vilomaras,

– Tai tu dėl visko kaltas, Vilomarai, – šypsodamasis pareiškė Jondalaras, o paskui pažvelgė į brolį. – Ar prisimeni, kaip išsėdėdavome iki vėlumos klausydami jo pasakojimų apie keliones ir nuotykius, Joharanai? Visada maniau, kad jis šaunesnis už daugumą vaikščiojančių pasakininkų. Ar rodei Joharanui dovaną, kurią jis tau parnešė, mama?

– Ne, Joharanhas su Proleva jos dar nematė, – atsakė Martona. – Einu, atnešiu, – moteris nuėjo į savo miegamąjį, grįžo su plokščiąja elnio ragų dalimi ir padavė ją Joharanui. Ant rago buvo išraižyti supaprastinti atvaizdai plaukiojančių gyvūnų, kurie buvo panašūs į žuvis, bet akivaizdžiai ne žuvys. – Kas, tu sakei, čia yra, Vilomarai?

– Jie vadinami ruoniais, – atsakė jis. – Gyvena vandenyje, tačiau kvėpuoja oru ir išplaukia į krantą gimdyti.

– Nepaprasta, – pasakė Proleva.

– Taip, tikrai, – pripažino Martona.

– Kelionėje matėme panašių į šiuos gyvūnų. Jie gyvena vidinėje jūroje toli rytuose, – tarė Jondalaras.

– Kai kurie žmonės mano, kad jie yra vandens dvasios, – pridūrė Aila.

– Mačiau dar vieną padarą, kuris gyvena Didžiuosiuose Vandenyse vakaruose. Netoliese gyvenantys žmonės mano, kad jie yra ypatingi dvasiniai Motinos padėjėjai, – pasakojo Vilomaras. – Jie dar panašesni į žuvis nei ruoniai. Gimdo jūroje, tačiau kalbama, kad jie kvėpuoja oru ir žindo savo jauniklius. Jie gali atsistoti vandens paviršiuje ant savo uodegų – mačiau vieną taip darant, – ir dar sakoma, kad jie kalba sava kalba.

Ten gyvenantys žmonės vadina juos delfinais. Yra tvirtinančių, kad gali kalbėti delfinų kalba. Girdėjau aukštus, spigius garsus.

– Apie juos pasakojama daug istorijų ir legendų, – toliau kalbėjo Vilomaras. – Sakoma, kad jie padeda žmonėms žvejoti, nes suvaro žuvis į tinklus. Jie gelbsti gyvybes žmonių, kurių laivai apvirsta toli nuo kranto. Pasak senolių legendų, tai žmonės, kažkada gyvenę jūroje. Vieni iš jų grįžo į sausumą, tačiau tie, kurie pasiliko, virto delfinais. Kai kurie vadina juos „pusbroliais", o jų zelandonė tvirtina, kad jie giminingi žmonėms. Ji ir padovanojo man šią plokštelę. Jie garbina delfinus beveik panašiai kaip Motiną. Kiekviena šeima turi Doni, tačiau visos turi ir delfino figūrėlę, tokį kaip šis raižinį arba gyvūno dalį, kaulą ar dantį. Jis laikomas labai laimingu.

– O tu sakai, kad aš žinau įdomių istorijų, Vilomarai, – pastebėjo Jondalaras. – Žuvis, kuri kvėpuoja oru ir stovi ant uodegos vandens paviršiuje. Beveik noriu su tavimi eiti į tuos kraštus.

– Gal kitais metais galėsi prisidėti, kai eisiu mainyti druskos. Ne tokia jau tolima kelionė, ypač palyginti su ta, kurią įveikei tu, – atsakė Vilomaras.

– Man regis, sakei, kad daugiau keliauti nenorėsi, Jondalarai, – pastebėjo Martona. – Ir štai, vos apšilęs namuose, jau galvoji apie kitą kelionę. Ar tu junti poreikį keliauti? Kaip Vilomaras?

– Na, mainų kelionės nėra tikros kelionės, – pastebėjo Jondalaras. – Kol kas niekur nesiruošiu, tik į vasaros susirinkimą, o metai – ilgas laiko tarpas.

Folara ir Jaradalas, susirangę su Vilku ant Folaros lovos, bandė neužmigti. Jie stengėsi nepraleisti nė žodžio, tačiau prigludę prie šilto pilko kailio, liūliuojami tylaus kalbų dūzgesio, netrukus sumerkė akis.

Kitas rytas išaušo su pilkšva dulksna, tačiau vasaros lietus nesumenkino urvo žmonių entuziazmo dėl artėjančios kelionės. Nors išvakarėse užsibuvo iki vėlumos, Martonos namelio gyventojai pakirdo anksti.

Pusryčiams užvalgė vakar atidėto maisto ir baigė krautis daiktus. Lietus apmalšo, saulė mėgino prasibrauti pro debesis, tačiau dėl nakties drėgmės, susikaupusios ant lapų ir žemės, oras buvo miglotas, vėsus ir drėgnas.

Visi susirinko priekinėje terasoje, ir urvas išėjo. Joharanas vedė žmones į šiaurę – leidosi žemyn nuo akmeninės terasos link Miško upės slėnio. Būrys buvo didelis, kur kas didesnis, pastebėjo Aila, nei Liūto stovyklos grupė, ėjusi į mamutojų vasaros susirinkimą. Daugybės žmonių Aila vis dar gerai nepažinojo, bet bent jau žinojo kone visų vardus.

Buvo smalsu, kuriuo keliu Joharanas eis. Iš pasijodinėjimo arkliais Aila žinojo, kad iš pradžių salpos slėnis dešiniajame upės krante – devintojo urvo pusėje – yra platus. Jei jie trauktų prieš srovę palei vingiuojančią upę šiaurės rytų kryptimi, medžiai būtų arčiau vandens, ir platus, vešlus laukas, skiriantis Upę nuo aukštumų abipus jos, pamažu kiltų. Tačiau visai netoli paėjėjus, vanduo apkabino stačias uolas kitoje pusėje, kairiajame krante, kuris buvo iš dešinės keliaujant link ištakų. Kairysis ir dešinysis krantai visada buvo įvardijami žvelgiant pasroviui, tekančio vandens kryptimi. Jie keliavo prieš srovę.

Jondalaras pasakė, kad artimiausia zelandoniečių bendruomenė gyvena visai netoli. Jei eitų palei Upę, prireiktų plausto, nes vandens kursas keičiasi. Aukštėliau vaga suko labiau į šiaurę, reljefas stūmė vandenį prie uolų dešiniajame sienos krante, tad keliautojų pusėje neliko netgi siauro takelio. Upė suko į šiaurę, galiausiai vėl į rytus iki kitos pastogės. Panorėję aplankyti artimiausius šiaurės kaimynus, devintojo urvo žmonės paprastai keliaudavo sausuma.

Vadas pasuko taku prie Miško upės intako link seklios brastos, paskui skersai kirto Miško upės slėnį. Aila pastebėjo, kad jie neina tuo keliu, kuriuo jiedu su Jondalaru anądien jodinėjo. Užuot skersai kirtęs siaurą slėnį su stačia, išdžiūvusia upelio vaga, Joharanas pasirinko Upei lygiagretų kelią, vedantį į lygias žemumas dešiniajame krante. Pasukę į kairę per žolę ir krūmynus, žmonės ėmė kilti nuožulniu šlaitu, o paskui teko zigzagais kopti į plokščiakalnį.

Aila akies kampučiu sekė vilko, risnojančio priekyje ir besikliaujančio savo uosle, kelią. Ji atpažino daugumą matomų augalų, stengėsi įsiminti jų panaudojimo būdus bei augavietes. „Štai prie Upės – kvapiųjų

beržų guotas, – galvojo ji. – Beržo žievė padeda išvengti persileidimo; o štai ir baliniai ajerai, kurie gali jį sukelti. Niekada nepakenks žinoti, kur auga gluosnių; jų žievių nuoviras puikiai padeda, kai sopa galvą, kai gelia kaulus senatvėje ir kankinant kitokiems skausmams. Nežinojau, kad netoliese auga mairūnų. Ir arbata jų skani, jie ir mėsos prieskoniai, ir nuo galvos skausmo padeda, ir mažiems vaikams, kai raižo pilvuką. Reikia tai įsiminti. Durkui neskaudėdavo pilvuko, tačiau kai kuriems kūdikiams taip būna."

Takas kilo, prie viršūnės laukė dar statesnė atkarpa, kuri vėrėsi į aukštą, lygų lauką. Dar paėjėję vėjuotu plokščiakalniu pirmyn, keliautojai sustojo pailsėti ir palaukti Jondalaro, kuriam sunkiai sekėsi stačiu akmenuotu taku su staigiais posūkiais užvesti Lenktynininką su valkčiumi. Kol laukė, Yhaha skabė šviežios žolės stiebelius. Aila sutvarkė kumelės valkčių, patikrino krovinį, kurį ji gabeno krepšiuose ir ant nugaros, tada paglostė ją ir pašnekino ypatingąja arklių kalba. Aila žvelgė žemyn, į Upę bei jos salpą, į ilgą vorą žmonių, jaunų ir senų, kopiančių taku. Paskui apsigręžė į kitą pusę.

Nuo pakilios plokštumos vėrėsi plati aplinkinio kraštovaizdžio panorama ir miglotas, paslaptingas reginys apačioje. Rūko sruogos vis dar buvo įsipainiojusios tarp medžių prie vandens, balta drobulė vietomis slėpė upę, tačiau šydas kilo, atidengdamas srūvančiame vandenyje atsispindinčio žėrinčio šviesulio spindulių stulpus. Tolumoje rūkas tirštėjo, ir kalkakmenio kalvos blėso pilkai baltame danguje.

Kai pasirodė Jondalaras su Lenktynininku, jie kartu patraukė per aukštą plokščiakalnį. Šalia ilgšio, su kuriuo taip toli nukeliavo, ant kulnų minant Vilkui, su valkčius tempiančiais arkliais iš paskos, Aila jautėsi pakylėta. Ji buvo su tais, kuriuos mylėjo labiausiai, ir vos galėjo patikėti, kad greta einantis vyras netrukus taps jos pora. Aila pernelyg gerai prisiminė savo jausmus panašioje kelionėje, į kurią leidosi su Liūto stovykla. Tada atrodė, kad sulig kiekvienu žingsniu artėja prie neišvengiamos lemties, kurios nenorėjo patirti. Buvo pasižadėjusi susijungti su vyru, kuris tikrai jai buvo mielas. Gal net būtų buvusi su juo laiminga, jei nebūtų sutikusi ir pamilusi Jondalaro. Tačiau tuomet Jondalaras buvo nutolęs, atrodė, jos nebemyli, o Ranekas ne tik akivaizdžiai ją mylėjo, bet ir desperatiškai jos troško.

Šiuo metu Aila jokių neigiamų jausmų nejuto. Ji buvo kupina laimės, kuri, neabejojo, persilieja ir srūva oru aplink ją, persmelkia visą einantį būrį. Jondalaras taip pat prisiminė kelionę į mamutojų vasaros susirinkimą. Bėdų kėlė jo pavydas ir baimė stoti prieš savo žmones su moterimi, kuri jiems gali pasirodyti nepriimtina. Problemos išsisprendė, vyras irgi buvo kupinas džiaugsmo. Anuomet buvo tikras, kad amžiams prarado Ailą, o dabar ji buvo greta. Kaskart, kai į ją pažvelgdavo, ji atsiliepdavo meilės kupinomis akimis.

Jie ėjo taku per lygią aukštumą prie kito apžvalgos taško ant uolos krašto, kur jie jau buvo sustoję keliaudami vieni. Prieš kirsdami nedidelį upeliuką dar stabtelėjo pasigrožėti kriokliuku, per akmens kraštą besiverčiančiu į Upę, garmančią apačioje. Urvo žmonės plačiai pasklido per aukštumos lauką, kai kurie mynė savą, naują kelią. Žygeiviai ėmė su savimi tik tai, ką galėjo panešti, bet kroviniai buvo sunkūs. Buvo ir tokių, kurie ketino grįžti pasiimti antros naštos, paprastai su daiktais, kuriuos norės mainyti.

Aila su Jondalaru pasiūlė Joharanui du arklius kroviniams gabenti. Vadas pasitarė su kitais urvo gyventojais ir nusprendė ant valkčių sukrauti elnieną bei bizonieną. Dar planuojant medžiokles buvo numatyta, kad keletas žmonių turės porą kartų sugrįžti į devintąjį urvą, kad į susirinkimo vietą atgabentų pakankamai mėsos.

Arkliai išgelbėjo juos nuo šio vargo. Pagaliau Joharanas suvokė, kad prijaukinti arkliai yra kiek daugiau nei vien naujovė, – jie tikrai naudingi. Nors raiteliai talkino medžioklėje, o Jondalaras greičiau nei įprasta nusigavo į devintąjį urvą pranešti Zelandonei ir Ševonaro porai apie įvykusią tragediją, Joharanas iki galo nesuvokė galimos arklių naudos. Geriau tai suprato tik tada, kai pats su keletu bičiulių išvengė papildomos kelionės į devintąjį urvą; vis dėlto, keliaujant su arkliais, reikėjo ir papildomų pastangų.

Yhaha buvo įpratusi prie baslių, ji tempė valkčių beveik visą kelionę per lygumas. Lenktynininkas buvo mažiau pratęs tempti krovinį, jį suvaldyti buvo sunkiau. Joharanas pastebėjo, kad brolis ypač vargsta su arkliu kelio posūkiuose, kur basliai riboja judėjimą. Reikėjo kantrybės, norint išlaikyti jauną eržilą ramų ir apvesti jį aplink kliūtis nepakenkiant kroviniui. Aila su Jondalaru ėjo devintojo urvo grupės priekyje, tačiau kertant upeliuką prieš posūkį į šiaurę jau buvo atsidūrę kone jos vidury.

Takas pradėjo leistis; jie ėjo nuožulniausiu taku, kuris rangėsi ir vingiavo per krūmus, atviras pievas bei daubose sužėlusius miškelius. Galiausiai žmonės pasiekė taip arti Upės esančią akmeninę pastogę, kad dalis jos buvo išsikišusi virš vandens. Jie nuėjo vos tris kilometrus, bet status lipimas pailgino kelionę.

Šios pastogės priekinė terasa buvo labai arti upės krašto, tad nuo jos buvo galima nerti į vandenį. Atgręžta į pietus pastogė buvo vadinama Upės krantine. Ji tęsojo iš rytų į vakarus iki upės vingio. Upė taip ryškiai suko atgal, kad ties kilpa vėl būtų susijungusi, jei per vidurį nebūtų įsiterpusi aukštuma. Nors atrodė, kad pastogė gyvenama, čia nebuvo įsikūręs joks urvas, joje neretai sustodavo keliautojai, ypač plaustininkai. Vanduo buvo kiek per arti – kartais patvinusi Upė užliedavo sausumą.

Upės krantinėje devintasis urvas nesustojo, žmonės pakilo ant uolos už pastogės. Takas vedė į šiaurę, paskui suko į rytus. Maždaug už kilometro nuo Upės krantinės kelias gana stačiu šlaitu leidosi į mažo upeliūkščio, kuris vasarą paprastai išdžiūdavo, slėnį. Kirtęs murziną vagą, Joharanas sustojo. Visi ilsėjosi, laukė Jondalaro ir Ailos. Žmonės kūrė nedidelius lauželius, virino vandenį arbatai. Kai kurie, ypač keliavusieji su vaikais, išsitraukė kelioninio maisto ir ėmė užkandžiauti.

– Šioje vietoje reikia rinktis, Jondalarai, – tarė Joharanas. – Kaip manai, kuriuo keliu derėtų eiti?

Kadangi Upė vingiavo per slėnį tai vienoje, tai kitoje pusėje priartėdama prie pat uolų sienų, kartais tarp urvų būdavo lengviau keliauti aukštuma. Tačiau buvo ir kita galimybė.

– Nuo čia yra du keliai, – tarė Jondalaras. – Jei eisime šiuo keliu per kalvų viršūnes, teks ropštis šlaitu, paėjėti aukštuma maždaug pusę jau nueito atstumo, tada leistis, kol prieisime kitą nedidelį upelį. Paprastai jame būna vandens, tačiau jis seklus, lengvai kertamas. Paskui laukia kitas status šlaitas, kuris veda į uolą, iškilusią virš upės, ir vėl žemyn. Upė čia teka per vidurį didelio, vešlaus lauko. Sustosime aplankyti dvidešimt devintojo urvo ir tikriausiai ten pernakvosime.

– Yra ir kitas kelias, – tarė Joharanas. – Dvidešimt devintasis urvas vadinamas Trimis Uolomis, nes yra trys pastogės; nevisiškai greta viena kitos, o išsidėsčiusios aplink Upę didelėje lankoje. Dvi iš jų yra šioje, viena – kitoje upės pusėje.

Joharanas parodė į šlaitą priekyje.

– Užuot ropštęsi čia, galime pasukti į rytus, link Upės. Priekyje ji suka į šiaurę. Reikėtų keltis į kitą pusę, nes vanduo šiapus srūva prie pat uolų, tačiau yra ilga, sekli atkarpa, kurią lengva pereiti. Ten yra dvidešimt devintojo urvo brastos akmenys, kaip mūsų ties Perkėla. Trumpai paėjėjus Upė vėl suka į rytus ir priartėja prie uolų kitoje pusėje, todėl tenka ją pereiti dar kartą. Čia ji išplatėjusi ir sekli, ją kirsti padeda brastos akmenys. Galime sustoti pasisvečiuoti dviejose pastogėse šioje pusėje, tačiau paskui turėtume kirsti Upę dar kartą, kad patektume į trečią, didžiausią pastogę, nes tikriausiai ten pasiliksime, ypač jei lis.

– Jei eisime šiuo keliu, turėsime ropštis aukštyn; jei eisime štai anuo, teks kirsti tekantį vandenį, – už brolį sudėliojo Jondalaras. – Kaip manai, kuris kelias geresnis arkliams su valkčiais?

– Su arkliais lengviau kirsti upes, tačiau, jei jos labai gilios, mėsa neštuvuose gali sušlapti ir suges, jei jos neišdžiovinsime, – tarė Aila. – Keliaudami prie valkčiaus buvome pritvirtinę dubens formos valtį, kertant upes ji plūduriuodavo. Bet sakei, kad vis tiek mažiausiai vieną kartą teks kirsti upę?

Jondalaras nuėjo už Lenktynininko valkčiaus.

– Joharanai, jei pora žmonių sutiktų paėjėti štai taip už arklių ir kilstelėti baslių galus tik tiek, kad jie nesiektų vandens, manau, galėtume persikelti per upę nieko nesušlapinę.

– Esu tikras, kas nors sutiks padėti. Visada atsiranda keletas jaunuolių, kurie linkę taškytis per vandenį, nors yra brasta. Pasiklausinėsiu, – pažadėjo Joharanas. – Manau, kad dauguma žmonių mieliau rinktųsi kuo lygesnį kelią, ypač su šitokiais nešuliais.

Kai Joharanas nuėjo, Jondalaras nusprendė patikrinti Lenktynininko pavadį. Jis paglostė arklį, davė jam grūdų iš kapšelio. Aila nusišypsojo. Ji juto, kad kelionėje tarp jos ir Jondalaro užsimezgė ypatingas ryšys. Paskui moteris atkreipė dėmesį į Vilką, kuris grįžo pažiūrėti, kodėl jie sustojo. Tada jai toptelėjo, kad jie užmezgė dar vieną ypatingą ryšį – Aila su Jondalaru buvo vieninteliai žmonės, kurie suprato, kokia draugystė gali atsirasti tarp žmogaus ir gyvūno.

– Yra dar vienas būdas pasiekti aukštupį... na, dar du, – tarė Jondalaras, kol jie laukė. – Galima irtis plaustais, tik nemanau, kad jis itin tiktų

arkliams. Dar galima eiti uolų viršumi. Tada iš devintojo urvo reikėtų eiti iki Perkėlos. Ko gero, lengviau yra grįžti iki trečiojo urvo, nes nuo jo iki Dviejų Upių uolos viršaus ir toliau tęsiasi geras kelias per aukštumas. Ten lygiau nei šioje pusėje, vos keletas nedidelių daubų. Toje Upės pusėje mažiau intakų, tačiau, jei ketini sustoti dvidešimt devintajame urve, teks nusileisti ir vėl kirsti Upę. Štai kodėl Joharanas nusprendė likti šiapus.

Kol jie ilsėjosi, Aila pasiklausinėjo apie žmones, pas kuriuos jie ketino užsukti. Jondalaras nupasakojo, kaip gyvena dvidešimt devintojo Zelandonijos urvo žmonės. Trys uolos susidėjo iš trijų atskirų gyvenviečių trijų atskirų uolų akmeninėse pastogėse, kurios buvo trikampiu išsidėsčiusios vingiuotos Upės salpoje. Pastoges vieną nuo kitos skyrė maždaug du kilometrai.

– Pasakojama, kad anksčiau tai buvo atskiri urvai, pavadinti mažesniais skaičiavimo žodžiais, ir jų buvo daugiau nei trys, – aiškino Jondalaras. – Tačiau visi urvai dalijosi tuo pačiu lauku ir upe, ir visada ginčijosi dėl teisių, pykosi, kuris urvas kuo gali naudotis ir kada. Spėju, kildavo gana aršūs ginčai, žmonės ėmė kovoti tarpusavyje. Tada pietinės pusės zelandonei kilo mintis susijungti į vieną urvą, dirbti kartu ir viskuo dalytis. Jei pasirodydavo taurų banda, jų medžioti eidavo ne atskirai visų urvų medžiotojai, o vienas bendras būrys iš visų urvų.

Aila kurį laiką galvojo.

– Tačiau devintasis urvas dirba išvien su kaimyniniais urvais. Per paskutinę medžioklę kartu medžiojo vienuoliktojo, keturioliktojo, trečiojo, antrojo ir net keletas septintojo urvo žmonių, o grobį pasidalijo.

– Tai tiesa, tačiau tavo išvardyti urvai neturi dalytis viskuo, – paaiškino Jondalaras. – Devintajam urvui priklauso Miško upės slėnis, ir gyvūnai kartais keliauja palei Upę tiesiai priešais terasą. Keturioliktasis turi Mažąjį slėnį, o vienuoliktasis gali plaustais persikelti į didelį lauką kitapus Upės. Trečiajam urvui priklauso Žolių slėnis, o antrasis ir septintasis dalijasi Švelniuoju slėniu – grįždami užsuksime ir juos aplankysime. Panorėję visi galime darbuotis kartu, bet neprivalome to daryti. Visi urvai, kurie susijungė, kad taptų dvidešimt devintuoju, turi dalytis tuo pačiu medžioklės plotu. Dabar ta vieta vadinama Trijų Uolų slėniu. Ją sudaro Upės slėnio dalis ir Šiaurinės upės slėnis.

Jondalaras paaiškino, kad Upė suka į rytus, per vidurį kirsdama didelę, vešlią salpą. Šiaurėje į ją įsilieja didelis intakas. Dvi gyvenvietės yra dešiniajame Upės krante: viena vakaruose, ją galima pasiekti sausuma nuo Krantinės, o kita įsikūrusi šiauriau. Trečioji didelė uola su kelių aukštų akmeninėmis pastogėmis yra pietuose, kitapus Upės, kairiajame krante. Tai viena iš nedaugelio į šiaurę atgręžtų apgyvendintų akmenų pastogių.

Vakarinę gyvenvietę, arba dvidešimt devintojo Zelandonijos urvo vakarinį sparną, sudarė kelios nedidelės akmeninės pastogės kalvos šlaite. Jondalaras papasakojo, kad netoli vakarinio sparno dar įrengta daugiau ar mažiau pastovi stovyklavietė su pašiūrėmis, laužavietėmis ir mėsos džiovinimo rėmais, o vasarą pastatomos palapinės ir kitokios laikinos pastogės. Toje vietoje, slėnio užuovėjoje, augo akmeninės pušys, kurių riešutėliuose buvo itin gausu aliejus. Jį buvo galima deginti lempelėse, bet jis buvo toks skanus ir maistingas, kad retai tokiu tikslu naudojamas.

Pinijų riešutėlius rinkdavo visa Trijų Uolų bendruomenė ir netgi žmonės iš kitų urvų buvo kviečiami padėti mainais už dalį derliaus. Iš esmės tam ir buvo įrengta lauko stovykla, tačiau taip pat ji buvo netoli labai geros žvejybos vietos, tad tiko žuvų spąstams statyti ir užtvankai tvenkti. Bendruomenė ją gana dažnai naudojo visą šiltąjį sezoną, paprastai stovykla neužsidarydavo net žiemą ledui sukausčius Upę. Nors žmonės visus metus gyveno įvairiose akmeninėse Trijų Uolų pastogėse, o riešutų derlius, dėl kurio ir buvo įkurta stovykla, būdavo renkamas rudenį, pirmosios žuvų spąstų statytojų palapinės iškildavo pačioje šiltojo sezono pradžioje, ir visi nuolat kalbėdavo apie ėjimą į vasaros stovyklą. Vakarinė gyvenvietė tapo žinoma kaip vasaros stovykla.

– Jų zelandonė yra puiki menininkė, – pasakė Jondalaras. – Vienoje pastogių ji ant sienų išraižė gyvūnus; gal turėsime laiko ją aplankyti. Taip pat ji gamina nedidelius nešiojamuosius raižinius. Bet, šiaip ar taip, ateisime čia rinkti riešutų.

Joharanas grįžo su trim jaunais vyrais ir viena moterimi, kurie pasisiūlė eiti paskui arklius ir iškelti baslius iš vandens kertant upę. Visi atrodė labai patenkinti, kad buvo išrinkti tokiai užduočiai. Joharanui nebuvo sunku rasti savanorių, sunku buvo tinkamai pasirinkti: ne vienas norėjo atsidurti kuo arčiau arklių ir vilko, kuo daugiau sužinoti apie svetimša-

lę – turėtų, ką įdomaus papasakoti vasaros susirinkime. Lygesnėse vietose, išskyrus vandens perkėlas, Jondalaras su Aila galėjo eiti greta kits kito arkliais vedini. Vilkas, kaip paprastai, iš paskos nesekė, mat keliaudamas jis mėgo tyrinėti vietovę, pabėgėti į priekį ar atsilikti, klajodavo vedamas smalsumo ir kvapų, kuriuos užuosdavo jo jautri nosis. Jondalaras naudojosi proga kuo daugiau papasakoti Ailai apie žmones, su kuriais jiems teks būti, ir jų teritoriją.

Jis kalbėjo apie didelį iš šiaurės atitekantį intaką, vadinamą Šiaurine upe, kuris įtekėjo į Upę dešiniajame krante. Šiaurinės upės slėnis praplėtė dešiniąją vešlios salpos pusę bei vis platėjantį link aukštupio pačios Upės slėnį. Tarp Upės ir Šiaurinės upės slėnių ir buvo įsiterpusi seniausia gyvenamoji bendruomenės teritorija – šiaurinė gyvenvietė, formaliai – šiaurinis dvidešimt devintojo urvo sparnas, vadinamas Pietine terasa. Norint į ją patekti, iš vasaros stovyklos reikia eiti taku, kuris veda link brastos per intaką, tačiau dabar, aiškino Jondalaras, jie prieis prie Pietinės terasos paupiu.

Priekyje, ant kalvos, iškilusios virš atviro kraštovaizdžio, buvo trikampio formos uola su trimis į pietus žiūrinčiomis terasomis, išsidėsčiusiomis laipteliais, viena virš kitos. Nors pagrindinės gyvenvietės, kurios sudarė Trijų uolų bendruomenę, buvo viena nuo kitos atitolusios per du kilometrus, kur kas arčiau būta mažesnių pastogių, laikytų dvidešimt devintojo urvo Šiaurinio sparno dalimi.

Jondalaras paaiškino, kad gerai išmintas kelias veda kalvos šlaitu ir du kartus staigiai suka ties viduriu, kur yra pagrindinė Pietinės terasos gyvenamoji zona. Maža viršutinė užuoglauda, nuo kurios buvo matyti beveik visas didelis slėnis, buvo naudojama kaip apžvalgos taškas ir paprastai vadinama Pietinės terasos langu, arba paprasčiausiai Langu. Žemiausia pastogė buvo pusiau požeminė ir naudojama labiau kaip sandėlis nei gyvenamoji zona. Be kitų maisto atsargų, čia buvo laikomi ir riešutai, surinkti vasaros stovykloje. Kitos užuoglaudos, kurios sudarė Pietinės terasos gyvenviečių kompleksą, turėjo savus, jas puikiai apibūdinančius pavadinimus, tokius kaip Ilgasis akmuo, Gilusis krantas arba Gerasis šaltinis.

– Netgi saugykla turi savo pavadinimą, – pasakojo Jondalaras. – Ji vadinama Plikąja uola. Seni žmonės prisimena pasakojimą, kuris buvo

perduodamas iš lūpų į lūpas jų jaunystės laikais. Tai tradicijos dalis. Po labai rūsčios žiemos šaltą, drėgną pavasarį pasibaigė visos urvo maisto atsargos ir apatinė saugykla liko plika, kaip iššluota. Staiga vėl spustelėjo šaltukas, tarsi sugrįžo žiema su pūgomis. Žmonėms teko alkti, o nuo bado mirties juos išgelbėjo tik didelė pinijų talpykla: po žemutine uolos iškyša suneštos voverių atsargos, kurias atsitiktinai atrado maža mergytė. Nuostabu, kiek daug maisto gali sukaupti tos mažutės riešutų mėgėjos.

– Elniai ir arkliai taip pat buvo išbadėję, – pasakojo Jondalaras. – Orams pragiedrėjus ir žmonėms pradėjus medžioti, pavyko nudobti gyvūnų, tačiau mėsa buvo liesa ir kieta, o pirmųjų pavasario šaknelių ir žalėsių dar ilgai teko laukti. Kitą rudenį visa bendruomenė surinko kur kas daugiau pinijų, kad pajėgtų atsilaikyti būsimą atšiaurią žiemą bei alkaną pavasarį, ir taip pradėjo riešutų rinkimo tradiciją.

Jauni žmonės, kurie kilnojo valkčius, kad maistas liktų sausas keliantis per upes, spietėsi arčiau, kad girdėtų Jondalaro pasakojimus apie artimiausius šiaurinius kaimynus. Jie taip pat nedaug ką apie juos žinojo, tad klausėsi susidomėję.

Maždaug už dviejų kilometrų kitapus Upės jau buvo matyti Pietinis dvidešimt devintojo Zelandonijos urvo sparnas – didžiausia ir neįprasčiausia to regiono uola. Nors į šiaurę atgręžtos pastogės retai naudojamos kaip gyvenamosios, šitoji, pietinėje Upės pusėje, buvo pernelyg viliojanti, kad ja nepasinaudotum. Kone kilometro ilgio uoloje, beveik šimtą metrų iškilusioje virš Upės, penkiais aukštais po išsikišusiomis akmenų pastogėmis buvo išsidėstę beveik šimtas urvų, olų bei ertmių.

Nuo visų terasų vėrėsi didingas vaizdas į slėnį, todėl nereikėjo kokio vieno urvo ar pastogės naudoti kaip apžvalgos taško. Tačiau nuo uolos buvo galima pamatyti dar vieną, kitokį, išskirtinį vaizdą. Vienoje vietoje, kur žemutinė terasa buvo išsikišusi virš tylaus užutėkio, pažvelgus žemyn buvo įmanoma pamatyti savo atspindį ramiame vandenyje.

– Ši vieta pavadinta ne dėl dydžio, kaip kad galėtum pagalvoti, – tarė Jondalaras. – Jos pavadinimas atsirado dėl to neįprasto reginio. Ji vadinama Atspindžio uola.

Uola buvo tokia didžiulė, kad dauguma galimų gyvenamųjų zonų netgi nebuvo užimtos – gyventojų čia būtų pilna kaip švilpikų kalvoje,

jei visos būtų apgyvendintos. Tokiai daugybei žmonių nepakaktų aplinkinių teritorijų natūralių išteklių. Jie išskerstų visas bandas, nugremžtų visus apylinkių augalus. Vis dėlto didžioji uola buvo išskirtinė – tie, kurie čia gyveno, žinojo, kad vien pamatę jų namus svetimšaliai ir pirmakarčiai svečiai išsižioja iš baimingos pagarbos.

Pirmą kartą toks vaizdas gali net apsvaiginti, suvokė Jondalaras, žiūrėdamas į ypatingą gamtos formaciją. Erdvus ir patogus devintasis urvas su didžiule akmenine iškyša buvo tikrai savotiškai išskirtinis ir daugeliu atžvilgių tinkamesnis gyventi jau vien todėl, kad atgręžtas į pietus, bet teko pripažinti, kad didžiulė uola priekyje tikrai įspūdinga.

O žmonės, kurie stovėjo ant žemutinės terasos, baimingos pagarbos grybštelėjimą juto stebėdami besiartinančiuosius. Moters, kuri stovėjo kiek priekyje kitų, sveikinimo mostas buvo kiek drovesnis nei įprastai. Iškeltą ranką ji laikė atsukusi delnu į save, tačiau mojo ne taip energingai kaip visada. Ji buvo girdėjusi apie grįžusį klajoklį Martonos sūnų ir jo parsivestą svetimšalę. Sklido gandai, kad jie atsivedė arklius ir vilką, tačiau girdėti yra viena, o pamatyti savo akimis – visai kas kita. Vaizdas dviejų arklių, ramiai einančių tarp devintojo urvo žmonių paskui didžiulį vilką ir aukštą šviesiaplaukę nepažįstamąją su vyru, kurį ji pažinojo kaip Jondalarą, mažų mažiausiai nervino.

Joharanas nukreipė akis, kad paslėptų šypseną, kurios negalėjo sulaikyti matydamas moters veido išraišką, nors kuo puikiausiai suprato, kaip ji jaučiasi. Ne per seniausiai pats patyrė tokį patį baimingą virpulį išvydęs tą šiurpulingą reginį. Jis apstulbo pagalvojęs, kaip greitai priprantama prie naujovių. Taip greitai, kad nė nenumanė kaimynų reakcijos, o juk derėjo apie tai pagalvoti. Joharanas džiaugėsi, kad jie nusprendė čia stabtelėti. Jis pradėjo numanyti, kokį poveikį, labai tikėtina, jie turės žmonėms atėję į vasaros susirinkimą.

22

– Jei Joharanas nebūtų nusprendęs čia statyti palapinės, tikriausiai vis tiek būčiau pasilikusi lauke, – tarė Aila. – Kol keliaujame, norėčiau būti arčiau Yhaha su Lenktynininku, o vestis jų ant tos uolos nenoriu. Jiems ten nepatiktų.

– Nemanau, kad ir Denanai tai itin patiktų, – pastebėjo Jondalaras. – Regis, prie gyvūnų ji labai nervinosi.

Jie jojo prieš srovę per intako, vadinamo Šiaurine upe, slėnį – leido gyvūnams ir sau atitrūkti nuo artimos bendrystės su tokia daugybe žmonių. Oficialiai supažindinta su vadais, Aila bandė juos surūšiuoti. Atspindžio uolos, arba Pietinio sparno, vadė Denana buvo visų pripažinta dvidešimt devintojo urvo vadė, tačiau Vasaros stovykla ir Pietinė terasa, arba Vakarinis ir Šiaurinis sparnai, taip pat turėjo vadus. Prireikus priimti sprendimą, susijusį su Trimis Uolomis, visi trys vadai tardavosi drauge, tačiau jį pateikdavo Denana, nes kiti zelandoniečių vadai buvo nepalenkiami: jei trys urvai ketina vadintis vienu, dvidešimt devintuoju urvu, privalo turėti ir vieną jiems atstovaujantį vadą.

Zelandoniams reikalavimai buvo kiek kitokie. Vakarų, Šiaurinis ir Pietinis sparnai turėjo atskirus zelandonius, kurie buvo ketvirtosios, viso dvidešimt devintojo urvo zelandonės, padėjėjai. Kadangi tarp gyvenviečių buvo gana dideli atstumai, kiekvienoje turėjo būti savas zelandonis ir geras gydytojas, ypač šaltuoju sezonu ir audringu oru. Kiekvieno sparno zelandonis pirmiausia priklausė zelandoniams apskritai, nors priklausė ir urvui, kuriam tarnavo.

Atspindžio uolos zelandonis buvo toks geras gydytojas, kad net gimdančios moterys su džiaugsmu priimdavo jo pagalbą. Dvidešimt devin-

tojo urvo zelandonė, kuri taip pat gyveno Atspindžio uoloje, nebuvo itin gera gydytoja, tačiau puiki tarpininkė. Ji gebėjo diplomatiškai sutarti su kitais trimis zelandoniais bei trimis vadais ir numalšinti beįsiliepsnojančius barnius. Kartais atrodė, kad be dvidešimt devintojo urvo zelandonės visas sudėtingas darinys, vadinamas dvidešimt devintuoju urvu, būtų subyrėjęs.

Aila džiaugėsi, kad, pasinaudojusi dingstimi, jog arkliams reikia dėmesio ir rūpesčio, paspruko nuo oficialių pažindinimų, puotos ir kitų apeigų. Prieš visiems susitinkant su kaimynais iš gretimo urvo šiaurėje, Aila šnektelėjo su Joharanu bei Proleva ir paaiškino, kad būtina pasirūpinti Yhaha ir Lenktynininku.

Aila su Jondalaru atkabino valkčių baslius ir nuėmė kitus krovinius, paskui apžiūrėjo abu arklius, kad įsitikintų, jog jie niekaip nesusižalojo, neatsirado jokių žaizdų. Paskui jie ištrynė ir iššukavo abu gyvūnus. Visą tą laiką Aila juto, jog yra stebima. Jondalaras pasiūlė pajodinėti Yhaha su Lenktynininku, leisti jiems pabėgioti, nes visą dieną gyvūnai lėtai ir atsargiai pėdino. Pamatęs, kad jie susiruošė jodinėti, Vilkas šoko į priekį; jis taip pat atrodė patenkintas.

Joharanas buvo tarp tų, kurie stebėjo porą su arkliais. Jis ne kartą anksčiau matė Ailą su Jondalaru tai darant, bet šį kartą sąmoningai vertino, kiek gyvūnams reikia dėmesio. Gyvenant kaimenėje arkliams akivaizdžiai nereikia tokios priežiūros, tačiau tikriausiai yra kitaip, kai jie atlieka žmonėms reikalingus darbus. Vadinasi, įvairiais atvejais galima pasitelkti arklių jėgą bei greitį, tačiau ar pagalba verta to darbo, kurio jie reikalauja? Šį klausimą vadas ir svarstė stebėdamas nujojančius jaunuolius.

Vos atsiskyrusi nuo minios, Aila greitai nurimo. Jojant dviese, savo malonumui, atsirado palengvėjimo, laisvės pojūtis. Pripratę keliauti dviese, tik su savo gyvūnais, Aila su Jondalaru pajuto atokvėpį. Pasiekę Šiaurinės upės slėnį ir pamatę priešais ilgą, atvirą lygumą, susižvalgė, šyptelėjo vienas kitam, paragino arklius ir netrukus jau visu greičiu lėkė šuoliais. Jie nepastebėjo, kada prajojo žmones, iš vasaros susirinkimo vietos grįžtančius į dvidešimt devintąjį urvą, tačiau žmonės juos pastebėjo. Jie į nematytą reginį spoksojo išsižioję ir nebuvo tikri, ar norėtų tai pamatyti dar kartą. Žmonės, lekiantys ant arklių nugarų, jiems kėlė nerimą.

Aila sustojo prie nedidelio upeliuko, Jondalaras savo arklį sustabdė greta. Nebyliai sutarę abu pasuko į šoną ir nujojo pakrante. Upelis sruvo iš versmės, nedidelio baseinėlio, virš kurio sviro didelis gluosnis, tarsi kartu su atžalomis saugotų vandens gimimo vietą: prie didelio, persiliejančio telkinio spietėsi eilė mažesnių gluosniukų. Aila su Jondalaru nušoko nuo arklių, nuėmė jojimo apklotus ir patiesė juos ant žemės.

Arkliai atsigėrė iš upelio, paskui abu griuvo ant žolės pasiraičioti. Jaunoji pora negalėjo sulaikyti juoko stebėdama ant nugarų besiranganČius, kojomis ore tabaluojančius gyvulius.

Staiga Aila siektelėjo aplink galvą apvyniotos svaidyklės, greitai ją nusiėmė ir dirstelėjo link baseinėlio ieškodama akmenų. Griebusi porą apvalesnių, vieną įdėjo į svaidomojo ginklo kišenėlę ir paleido. Nė nežiūrėdama vėl griebė odos juostą, pertraukė delnu iki galo, suėmė abu jos galus ir paruošė antrą akmenį kaip tik tada, kai į orą kilo antras paukštis. Numušusi taikinį ji nuėjo parsinešti grobio – porelės žvyrių.

– Jei būtume tik dviese ir nuspręstume čia įsikurti, jau turėtume vakarienę, – tarė Aila, iškėlusi trofėjus.

– Tačiau nesame dviese, tad ką su jais darysime? – pasmalsavo Jondalaras.

– Na, žvyrių plunksnos šilčiausios ir lengviausios, o jų margumas šiuo metų laiku labai gražus. Galėčiau pagaminti ką nors kūdikiui, – atsakė ji, – tačiau tam bus laiko vėliau. Manau, padovanosiu jas Denanai. Šiaip ar taip, čia jos teritorija, o ji atrodė tokia sunerimusi dėl Yhaha su Lenktynininku ir Vilko. Tikriausiai būtų norėjusi, kad visai nebūtume pasirodę. Gal gavusi dovanų pasijus geriau?

– Kur įgijai tokios išminties, Aila? – paklausė Jondalaras, žvelgdamas į ją su meile ir šiluma.

– Tai ne išmintis, tik sveika nuovoka, Jondalarai.

Aila pakėlė galvą ir pasiklydo stebuklingose jo akyse. Tokią sodriai mėlyną spalvą regėjo tik giliuose ledynų tvenkiniuose, tačiau Jondalaro akys nebuvo šaltos – jos buvo sklidinos šilumos, kupinos meilės.

Jondalaras apkabino savo moterį, o ji ant žemės numetė jau surištus paukščius ir pasistiebusi jį pabučiavo. Atrodė, taip seniai jie buvo šitaip – ne bučiavosi seniai, bet buvo vieni atvirame lauke su patenkintais, besi-

ganančiais arkliais ir Vilku, kaišiojančiu smalsią nosį į kiekvieną krūmą ir skylę žemėje, o aplinkui – nė gyvos dvasios. Netrukus teks grįžti pas žmones ir keliauti į vasaros susirinkimą. Kas žino, kada dar pasitaikys tokia akimirka? Kai Jondalaras pradėjo uostinėti jos kaklą, Aila jam noriai atsakė.

Nuo šilto jo alsavimo ir drėgno liežuvio per visą kūną bėgo virpuliai. Aila jiems atsidavė, leidosi užvaldoma pojūčių. Jondalaras pūstelėjo jai į ausį ir pakramsnojo jos lezgelį, tada delnais siekė kuplių krūtų. „Dar pilnesnės“, – pagalvojo jis priminęs sau, kad ji viduje nešioja naują gyvybę, kuri, pasak jos, tiek pat jo kiek ir jos. Mažų mažiausiai gyvybė turėtų būti jo dvasios, tuo jis neabejojo, nes didžiąją kelionės dalį greta Ailos jis buvo vienintelis vyras, iš kurio Motina galėjo paimti elaną.

Ji atsirišo juosmens juostą, nuo kurios karojo įvairūs daiktai ir maišeliai, pritvirtinti kilpomis ar virvelėmis, ir rūpestingai padėjo greta jojimo apkloto, kad niekas nepasimestų. Jondalaras prisėdo ant kraštelio odos, kuri skleidė stiprų, bet visai malonų arklio kvapą. Prie šito kvapo, kuris siejosi su smagiais prisiminimais, vyras buvo pratęs. Jis greitai atsirišo ir nusivyniojo nuo kojų apavo virves, paskui atsistojęs nurišo prilaikančią juosmens juostą ir nusimovė kelnes.

Pakėlęs akis pamatė, kad ir Aila nusirenginėja. Jis žvelgė į moterį ir jam patiko tai, ką matė. Ji buvo kiek apvalainesnė, ne tik krūtys, bet ir pilvas buvo suapvalėjęs, pradėjo matytis naujos gyvybės augimas. Pajutęs, kad jo vyriškumas reaguoja, jis nusitraukė tuniką, paskui padėjo nusirengti Ailai. Nuogu kūnu jis juto šaltą vėją, matė, kaip pagaugais eina Ailos oda, ir ją apkabino, kad sulaikytų šilumą.

– Nusiprausiu baseinėlyje, – tarė ji

Jis nusišypsojo nujausdamas, jog tai kvietimas pamaloninti ją tuo būdu, kurį jis taip mėgo.

– Nereikia, – pasakė jis.

– Žinau, bet noriu. Šitiek ėjau, prisilaipiojau, suprakaitavau, – tarė ji eidama link šaltinio.

Vanduo buvo šaltas, tačiau Aila dažnai prausdavosi šaltame vandenyje, ir gnybantis šaltukas ją atgaivindavo, pabudindavo rytais. Baseinėlis buvo seklus, gilu buvo tik pačiame jo gale, prie šaltinio. Kai iš po kojų

išslydo akmenuotas, dumblinas dugnas, Aila apsisuko ir iš gilumos ėmė bristi atgal link kranto.

Jondalaras atėjo iš paskos, nors šaltą vandenį mėgo kur kas mažiau. Jis įbrido iki šlaunų, o sulaukęs Ailos, ją aptaškė. Ji suspiegė ir pliekė ranka į vandenį, paskui pateliūskavo ir abiem rankom sviedė bangą į Jondalarą – pataikė į veidą ir perliejo pečius.

– Nebuvau tam pasiruošęs, – nusipurtė jis staiga sudrebėjęs ir tėškė vandenį atgal. Arkliai žvelgė į žmones, kurie vandenyje kėlė bruzdesį. Aila nusišypsojo, Jondalaras ištiesė rankas, ir triukšmingas vandens žaidimas liovėsi. Aila su Jondalaru stovėjo apsivijį vienas kitą rankomis, susiliejį lūpomis.

– Tikriausiai turėčiau padėti tau nusiprausti, – sumurmėjo jis ir, siekdamas jai tarp kojų, pajuto savo atsaką.

– O gal aš turėčiau padėti tau... – Aila suėmė jau pakilusį jo vyriškumą, kilnojo ranką aukštyn ir žemyn, atsmaukdama odelę nuo galvutės. Nors Jondalaras manė, kad šaltas vanduo turėtų atvėsinti įkarštį, šalta ranka ant karštos jo varpos keistai ir stipriai stimuliavo. Galiausiai Aila atsiklaupė ir apžiojo jo vyriškumą. Jondalaras suaimanavo, jai čiulpiant jo varpą užliejo toks geismas, kad, rodės, užklupo jį nepasiruošusį. Jis nespėjo susivaldyti, tik pajuto, kaip jo aistra staiga sukyla ir išsilieja, o per kūną pasrūva palengvėjimo bangos.

Jis lengvai ją atstūmė.

– Lipkime iš to šalto vandens, – tarė jis.

Aila išspjovė vyro syvus, išsiskalavo burną ir nusišypsojo. Paėmęs už rankos jis išvedė ją iš vandens. Abu susėdo ant jojimo pakloto, jis stumtelėjo ją aukštielninką ir atsigulęs šalia pasikėlė ant rankos, kad matytų.

– Užklupai mane netikėtai, – tarė jis. Jautėsi atsipalaidavęs ir šiek tiek sutrikęs. Viskas pasisuko ne taip, kaip jis planavo.

Aila šypsojosi; nedažnai Jondalaras atiduodavo savo syvus taip greitai, paprastai stengdavosi valdytis. Jos šypsena virto džiugesio vypsniu.

– Tikriausiai buvai pasiruošęs labiau, nei manei, – tarė ji.

– Neturėtum atrodyti tokia patenkinta savimi, – pastebėjo jis.

– Ne taip dažnai man pavyksta tave nustebinti, – atkirto ji. – Tai tu stebėtinai gerai mane pažįsti ir visada visiškai patenkini.

Jondalaras negalėjo susilaikyti nesišypsojęs matydamas jos džiaugsmą. Jis pasilenkė jos pabučiuoti, o Aila pasitikdama pravėrė lūpas. Jis visada su pasimėgavimu ją lietė, laikė, bučiavo. Dabar švelniai ir nedrąsiai liežuviu tyrė jos burnos vidų, o Aila atsiliepė. Vėl sukirbėjo geismas, ir Jondalaras tuo apsidžiaugė. Gal jis nevisiškai išseko, o grįžti atgal dar nereikėjo. Jis neskubėjo: mėgavosi bučiniais, paskui perbėgo liežuviu jos lūpas, glamonėjo, kandžiojo ir bučiavo. Kuteno, ir ji turėjo susivaldyti, kad nepasitrauktų. Ji jau buvo susijaudinusi, pastangos susivaldyti tik stiprino pojūčius. Kai jis pradėjo leistis žemiau, bučiuoti jos pečius ir vidinę rankos pusę iki pat alkūnės, ji vos galėjo ištverti ir tuo pat metu norėjo daugiau. Net pati nesuvokdama ji ėmė greičiau alsuoti, o tai jį drąsino. Tada jis staiga apžiojo spenelį, ji aiktelėjo, kai liepsningos aistros ruožai nuvilnijo vidumi iki pat slaptos vietelės.

Jo vyriškumas vėl pakilo. Čiuopdamas apvalainas krūtis vyras lūpomis suėmė sukietėjusį, pakilusį moters kitos krūties spenelį ir stipriai įtraukė, paskui siekė ranka kito spenelio, jį suspaudė ir pradėjo trinti tarp pirštų. Ji geismingai spaudėsi prie jo, troško daugiau glamonių. Ji negirdėjo vėjo gluosniuose, nejuto vėsos, visas jos dėmesys buvo sutelktas į vidų, į jausmus, kuriuos joje žadino vyro prisilietimai.

Jis taip pat juto viduje kylančią kaitrą ir savo išbrinkusį vyriškumą. Pasislinkęs žemiau, jis įsitaisė tarp jos šlaunų ir, praskleidęs jos klostes, prie jų pasilenkė. Moteris tebebuvo drėgna nuo vandens, tad vyras mėgavosi ir šaltu, drėgnu, ir šiltu, sūriu, gerai pažįstamu Ailos skoniu. Jis geidė jos visos iš karto: siekė spenelių ir ieškojo kieto, pulsuojančio gumbelio.

Ji suaimanavo, paskui suriko ir išsirietė, o jis čiulpė ir glamonėjo ją liežuviu. Aila nieko negalvojo. Tada, dar nė nesupratusi, ji atsidūrė ten: juto, kaip geismas auga ir plečiasi, kol staiga užliejo ją visą, ir jis staiga pajuto jos drėgmę. Ji siekė vyro, rėkte išrėkė savo troškimą, norą jausti jį viduje. Jondalaras pakilo, surado jos ertmę ir įstūmė, paskui ištraukė savo vyriškumą, vėl įsiskverbė. Ji jį pasitiko, spraudėsi arčiau ir nuo jo traukėsi, rietėsi ir kreipė kūną, kad jaustų jį ten, kur labiausiai troško. Jis irgi jos geidė, bet ne taip nenumaldomai, kaip kartais būdavo. Jam nereikėjo valdytis, jis tiesiog leido geismui kilti, sūpuotis kartu su moterimi, kartu judėti, jausti įtampą, nerti gilyn su džiaugsmu, visiškai užsimiršus. Ji šaukė

be žodžių, vis aukščiau ir garsiau. Tada jie pasiekė viršūnę: žodžiams bei garsams stiprėjant jie pajuto, kaip sukyla ir užplūsta didysis palengvėjimas. Jondalaras akimirką susilaikė, tada dar kelis kartus įstūmė ir ištraukė varpą, o paskui ramiai tysojo šnopuodamas, gaudydamas kvapą.

Aila gulėjo užsimerkusi ir klausėsi, kaip ošia vėjas, paukštis kviečia savo bičiulę, juto vėjo vėsą ir vyro svorį ant savęs, uodė arklio kvapą, sklindantį nuo pakloto, ir malonumo kvapą, prisiminė Jondalaro odos ir jo bučinių skonį. Kai galiausiai jis kilstelėjo ir pažvelgė į ją, ji šypsojosi mieguista, svaigia pasitenkinimo šypsena.

Kai jie galiausiai atsistojo, Aila vėl įbrido į baseinėlį apsiprausti, kaip seniai seniai ją to buvo išmokiusi Iza. Jondalaras taip pat nusiprausė. Atrodė, jei jau ji prausiasi, tai ir jis turėtų tai daryti. Jis nemėgo šalto vandens, bet prausdamasis galvojo, kad dėl tokių dienų kaip ši verta pasistengti.

Grįždama į Pietinį dvidešimt devintojo urvo sparną Aila susivokė, kad visai netrokšta išvysti kaimynų, kurie atrodė kažkokie nedraugiški. Nors ji jautėsi priimta Jondalaro giminaičių ir devintojo urvo narių, suvokė, kad ne itin trokšta pamatyti ir juos. Kad ir kaip norėjo, kad kelionė pasibaigtų, kad suptų kiti žmonės, kad turėtų draugiją, vis dėlto ilgėjosi jųdviejų su Jondalaru įpročių, kuriuos išsiugdė keliaudami. Gyvenant tarp žmonių visada atsirasdavo norintis šnektelti tai su ja, tai su Jondalaru, tai su abiem. Jauni įsimylėjėliai džiaugėsi žmonių artumo šiluma, bet kartais norėdavo pabūti tik dviese.

Tą vakarą visiems sulindus į miegmaišius ir glaudžiai sugulus šeimos palapinėje, Aila prisiminė miego vietas mamutojų žeminėje. Pirmą kartą pamačius Liūto stovyklos susirėstas būstas ją pribloškė. Jie mamutų kaulais sustiprino storas velėnos ir nendrių sienas, dengtas moliu; jos nepraleido vėjo ir žiemos šalčio vidurio žemyno prieledyninėse srityse. Ji prisiminė pamaniusi, kad mamutojai tarsi patys pasistatė urvą. Panašiai ir buvo, nes tame regione nebuvo gyventi tinkamų urvų; derėjo stebėtis – toks statinys buvo stulbinantis žygdarbis.

Ilgoje Liūto stovyklos žeminėje kiekvienai šeimai priklausė atskiras gyvenamasis plotas aplink židinius, įrengtus centrinėje dalyje. Visi turėjo pasikabinę užuolaidas miego pakyloms atitverti, tačiau dalijosi viena pastoge. Viena šeima gyveno mažiau nei per ištiestos rankos ilgį nuo kitos

šeimos. Norėdamas kur patekti turėdavai pereiti per kitos šeimos gyvenamąjį plotą. Kad galėtų gyventi tokioje ribotoje erdvėje, žmonės laikėsi žodžiais neišreiškiamų mandagumo taisyklių, kurios užtikrino privatumą. Ten gyvendama Aila negalvojo, kad žeminė maža. Tai ji suprato tiktai pradėjusi miegoti didžiulėje devintojo urvo pastogėje. Ji prisiminė, kad ir gentyje visos šeimos turėjo atskirus židinius, tačiau nebuvo jokių sienų, tik keli ribas žymintys akmenys. Genties žmonės taip pat anksti išmokdavo vengti žiūrėti į kitos šeimos gyvenamąją erdvę, paisyti privatumo reikalavo ir papročiai.

Nors zelandoniečių būstai turėjo sienas, jie, žinoma, nesulaikė garsų. Jų namai neturėjo būti renčiami tokie tvirti kaip mamutojų žeminės; nuo gamtos gaivalų juos saugojo natūralios akmeninės pastogės. Zelandoniečių statiniai pirmiausia viduje saugojo šilumą ir užstojo nuo vėjų, kurie prasiskverbdavo ir po akmeninėmis iškyšomis. Eidamas gyvenamąja zona pro namelius, dažnai galėjai išgirsti iš vidaus sklindančių pokalbių nuotrupas, tad zelandoniečiai išmoko nekreipti dėmesio į kaimynų balsus. Panašiai ir genties žmonės mokėjo nematyti kaimynų židinio, panašus buvo ir neišsakomas mamutojų mandagumas. Galvodama apie visa tai Aila suvokė, kad per visai trumpą laiką pati įgudo nebegirdėti kalbų, sklindančių iš kaimyninių namelių. Beveik...

Prisiglaudusi prie Jondalaro, su Vilku prie šono, klausydamasi tylių murmesių iš kitų miegmaišių, Aila tarė:

– Man patinka zelandoniečių būdas statyti atskirą būstą kiekvienai šeimai. Jondalarai, gera turėti namą atskirai nuo kitų.

– Džiaugiuosi, kad tau patinka, – atsakė Jondalaras. Jis pasijuto dar labiau patenkintas savimi, kad jau sutarė pastatyti jai namą ir laiko tai paslaptyje norėdamas ją nustebinti.

Užsimerkusi Aila ėmė svajoti apie tai, kaip vieną dieną turės savo būstą su sienomis. Zelandoniečių namelių sienos teikė genčiai, netgi mamutojams, nežinomo privatumo. Vidiniai atitvarai tą privatumą dar stiprino. Nors slėnyje jautėsi vieniša, Aila išmoko mėgautis vienuma, o kelionė dviese su Jondalaru tik sustiprino troškimą tarp savęs ir kitų žmonių įterpti kokią pertvarą. Tačiau artumas namelyje teikė saugumo, žinojimo, kad greta nuolat kas nors yra.

Panorėjusi ji vis dar galėjo klausytis guodžiančių nakčiai besiruošiančių žmonių garsų, kuriuos girdėjo visą gyvenimą: tylių kalbų, kūdikio verksmo, malonumais besidalijančios poros murmesio. Kai gyveno viena, ji alko tų garsų, tačiau devintajame urve taip pat buvo vietos pasišalinti. Atsidūrus tarp plonų namelio sienų buvo nesunku pamiršti, jog netoliese yra žmonių, tačiau aplinkui sklandantys garsai teikė saugumo. Aila galvojo, kad zelandoniečių gyvenimo būdas labai teisingas.

Kai kitą rytą leidosi į kelią, Aila pastebėjo, kad žmonių padaugėjo. Prie būrio prisidėjo nemažai dvidešimt devintojo urvo gyventojų, tik, atkreipė dėmesį Aila, ne iš Atspindžio uolos arba bent jau ne tie, kuriuos ji būtų atpažinusi. Paklaustas Joharanas patvirtino, kad su devintuoju urvu keliauja dauguma Vasaros stovyklos, kone pusė Pietinės uolos ir keletas Atspindžio uolos gyventojų. Kiti leisis į kelią po dienos dviejų. Aila prisiminė Jondalarą užsiminus, kad į Vasaros stovyklą teks grįžti rinkti pinijų derliaus. Atrodė, kad devintojo urvo ryšiai su Vakarų sparnu yra glaudesni nei su kitomis dvidešimt devintojo urvo gyvenvietėmis.

Nuo Atspindžio uolos, jei būtų ėję palei Upę prieš srovę, žmonės pirmiausia būtų sukę į šiaurę iki plataus linkio, kur Upė suko į rytus, tada vėl sukę į pietus ir į rytus, galiausiai užbaigę antrą didelę kilpą posūkiu į šiaurę: Upė vingiavo ištęstos „S“ forma. Nuo ten vandenkelis jau menkesniais linkiais raitėsi link šiaurės rytų. Šiauriniame pirmosios kilpos gale buvo keletas nedidelių akmeninių pastogių, kurias keliautojai ar medžiotojai naudojo kaip laikinas sustojimo vietas, tačiau artimiausia gyvenvietė buvo piečiausiame antrosios kilpos gale, kur į Upę per Senąjį slėnį įtekėjo nedidelis upeliukas, – tai penktojo Zelandonijos urvo namai.

Nebent keliautum plaustu, tai yra nemenką atstumą stumtumeisi basliais prieš srovę, nuo Atspindžio uolos pasiekti Senąjį slėnį buvo lengviau kertant tiesiai užuot dideliais linkiais ėjus palei Upę. Einant sausuma, penktojo urvo namai buvo mažiau nei už penkių kilometrų į rytus ir kiek šiauriau, nors pats kelias, renkantis lengviausią praėjimą kalvotu kraštu, nebuvo toks tiesus.

Atėjęs prie aiškiai nužymėtos kelio pradžios, Joharanas pasuko nuo Upės ir patraukė taku, kuris vedė kalnagūbrio šonu, tada kirto apvalią viršukalnę, kuri jungėsi su aukštumų keliu, iš trečiojo urvo vedančiu prie

Dviejų Upių uolos, ir kita pusė vėl leidosi iki Upės. Aila norėjo kuo daugiau sužinoti apie penktąjį urvą ir nusprendė pakamantinėti Jondalarą.

– Jei trečiasis urvas garsėja medžiotojais, o keturioliktojo urvo žmonės atpažįstami kaip puikūs žvejai, kuo garsėja penktasis urvas, Jondalarai? – pasiteiravo ji.

– Sakyčiau, kad penktasis urvas garsėja pernelyg dideliu pasitikėjimu savimi, – atsakė vyras.

Aila pastebėjo, kad jaunuolių ketveriukė, kurie vakar buvo pasisiūlę kilnoti neštuvus kertant upę, vis dar žygiuoja netoliese ir išgirdę klausimą prisislenka arčiau. Nors jie visą gyvenimą praleido devintajame ir pažinojo kaimyninius zelandoniečių urvus, jie niekad nebuvo girdėję jų apibūdinant taip, kad svetimšalis suprastų. Jiems buvo įdomios Jondalaro mintys.

– Jie didžiuojasi, kad yra patyrę medžiotojai, žvejai ir visų amatų meistrai, – pasakojo Jondalaras. – Jie net plaustus gaminasi patys ir giriasi, kad pirmieji surišo rąstus, nors šitą teisę savinasi vienuoliktasis urvas. Jų zelandonis ir menininkai visada buvo itin gerbiami. Ne vienos pastogės sienas puošia gilūs raižiniai, žmonės nešioja pieštas arba raižytas plokšteles, daugiausiai su bizonais ir arkliais, nes penktąjį urvą su šitais gyvūnais sieja ypatingas ryšys.

– Kodėl ši vieta vadinama Senuoju slėniu? – paklausė Aila.

– Todėl, kad žmonės čia gyvena ilgiau nei daugumoje kitų gyvenviečių. Jau vien skaičiavimo žodis rodo jų amžių. Tiktai antrasis ir trečiasis urvai yra senesni už penktąjį. Daugumos urvų tradicija pasakoja apie ryšius su penktuoju urvu. Didžioji dalis jų sienų raižinių yra tokie seni, kad niekas neatsimena, kas juos nupiešė. Vienas protėvių paliktas penkių gyvūnų raižinys toks senas, jog minimas senolių legendose ir yra jų numerio simbolis, – aiškino Jondalaras. – Zelandonė sako, kad „penki“ yra labai šventas skaičius.

– Kas turima omeny sakant „šventas“?

– Kad jis turi ypatingą reikšmę Motinai. Kada nors paprašyk Zelandonės, kad papasakotų tau apie skaičių „penki“, – atsakė Jondalaras.

– Kas nutiko pirmajam... – Aila akimirkai nutilo, kol mintyse pasikartojo skaičiavimo žodžius, – ir ketvirtajam urvams?

– Senolių legendose daug pasakojama apie pirmąjį urvą, tikriausiai daugiau išgirsi vasaros susirinkime. O kas nutiko ketvirtajam, niekas nežino. Dauguma žmonių mano, kad įvyko kažkokia tragedija. Yra manančiųjų, kad priešas susitarė su nedoru zelandoniu, kuris sukėlė ligą, nuo kurios visi išmirė. Kiti galvoja, kad susiginčiję su netikusiu vadu žmonės buvo priversti išeiti ir dėtis prie kito urvo. Tačiau į urvą priėmus naujų žmonių, tai paprastai atsispindi tradicijoje, bet nė vieno urvo pasakojimuose nėra minimas ketvirtasis urvas, bent jau tuose, kurie porinami dabar, – kalbėjo Jondalaras. – Kai kas sako, kad skaičius „keturi" nelaimingas, tačiau Pirmoji tvirtina, kad ne numeris, o tik su juo susijusios mintys gali lemti nesėkmes.

Nuėję maždaug šešis kilometrus jie užsiropštė paskutine aukštuma ir priartėjo prie siauro slėnio su per vidurį srūvančiu srauniu upeliu ir aukštomis uolomis. Tose uolose buvo matyti aštuonios įvairių dydžių akmeninės pastogės. Kai didžioji Joharano vedama procesija pradėjo leistis taku į Senojo slėnio pradžią, tuo pačiu taku jų pasitikti atėjo du vyrai ir moteris. Po oficialių pasisveikinimų jie pasakė keliautojams, kad diduma penktojo urvo gyventojų jau išėjo į vasaros susirinkimą.

– Žinoma, jūs kviečiami užsukti, bet dar tik vidurdienis, pagalvojome, kad norėsite keliauti toliau, – tarė moteris.

– Kas liko urve? – pasiteiravo Joharanas.

– Du senoliai, kurie neištvertų kelionės, vienas jų vos pakyla iš guolio, ir moteris, kuri tuojau gimdys. Zelandonis manė, kad jai nesaugu keliauti, ji jau anksčiau sunkiai gimdė. Ir, žinoma, šie du medžiotojai. Jie pasiliks, kol stos jaunas mėnulis.

– Man regis, tu esi pirmoji Penktojo zelandonio mokinė, – pasakė ta, kuri buvo pirmoji.

– Taip. Likau padėti gimdyvei.

– Atrodo, prisimenu tave. Ar galime kuo nors padėti?

– Nemanau, ji dar nepasiruošusi. Užtruks kelias dienas. Be to, pasiliko jos motina ir teta. Viskas bus gerai.

Joharanas pašaukė pasitarti devintojo urvo žmones, taip pat ir prisijungusiuosius iš kitų urvų.

– Geriausios vietos stovykloms įrengti jau bus užimtos, – tarė jis. – Manau, derėtų eiti toliau, užuot stabčiojus čia.

Kiti greitai sutiko, ir buvo nuspręsta stumtis pirmyn.

Po didžiojo „S“ formos vingio Upė išsitiesino ir suko link šiaurės rytų. Palei kitą upės atkarpą buvo keletas pastogių – nedidelių urvų namai. Tik vienas jų dar nebuvo išėjęs į vasaros susirinkimą, tad stojo į keliautojų būrį. Joharanas dar labiau susirūpino, ar pavyks rasti trokštamą vietą tokiam dideliam urvui įsikurti visai vasarai.

Ailą stebino, kad regione taip arti vieni kitų gyvena tiek daug žmonių. Ir zelandoniečiai, ir žmonės, su kuriais ji užaugo, turėjo susirasti viską, ko jiems reikia. Jie rinko augalus, medžiojo bei žvejojo maistui ir drabužiams, glaudėsi natūraliose pastogėse arba iš po ranka esančių medžiagų susimeistraudavo apsaugą nuo gamtos gaivalų, patys pasidarydavo įrankių ir medžioklės ginklų. Intuityviai Aila suprato, kad regione apsigyvenus daugiau žmonių, esamų gamtos išteklių visiems nepakaktų. Daliai žmonių tektų persikraustyti kitur arba skursti. Ji suvokė, kad zelandoniečių žemė ypač turtinga ir kol kas aprūpina tokią daugybę gyventojų, tačiau negalėjo susilaikyti nesvarsčiusi, kas nutiktų žmonėms, jei situacija pasikeistų.

Dėl šių priežasčių vasaros susirinkimas kiekvienais metais buvo rengiamas vis kitoje vietoje. Tokia masė žmonių, susibūrusių vienoje vietoje, išeikvodavo aplinkinių teritorijų išteklius, ir prireikdavo kelerių metų jiems atsinaujinti. Šių metų susirinkimas vyko netoli devintojo urvo pastogės, gal už trisdešimties kilometrų link aukštupio, jei pernelyg nenutolsti nuo upės, tačiau keliautojai sutaupė šiek tiek kelio eidami sausuma nuo dvidešimt devintojo iki penktojo urvo.

Vieta, į kurią jie ėjo, buvo vos kiek daugiau nei už šešiolikos kilometrų nuo Senojo slėnio, ir Joharanas nusprendė įveikti tą kelią nesustojus nakvynei. Iš pradžių ketino kviesti žmones pasitarti, paraginti keliauti greičiau, tačiau būrys buvo per didelis. Keliaujant tokiam būriui skirtingo amžiaus ir galimybių žmonių, tempas neišvengiamai buvo toks, kokiu pajėgė judėti lėčiausias minios narys. Dėl pasitarimo tik dar labiau užgaištų, tad vadas sugalvojo žmones kiek spustelėti nieko jiems nesakęs. Jei jie pradės skųstis, tada ir pagalvos apie sustojimą. Pusiaudienį keliautojai stabtelėjo užkąsti, tačiau Joharanui pajudėjus žmonės nuėjo jam iš paskos.

Dar netemo, bet saulė jau leidosi, kai Upė pasuko į dešinę, arčiau nuožulnaus kalvos šlaito kairiajame krante – žmonėms iš dešinės. Jie pasuko į sausumą, toliau nuo vandens, ir gerai išmintu taku ėmė kilti į vidutinio dydžio kalvą. Belipant plačiai vėrėsi apylinkių panorama.

Pasiekus viršūnę Ailai užėmė kvapą nuo įspūdingo reginio: neaprėpiamos žmonių minios slėnyje. Ji žinojo, kad čia jau yra daugiau zelandoniečių nei iš viso buvo žmonių mamutojų vasaros susirinkime, o atvyko dar ne visi. Net jei skaičiuotų tik tuos, su kuriais susipažino, ji buvo tikra, kad niekada nematė šitiek žmonių, juo labiau – vienoje vietoje. Prieš akis iškilo vienintelis vaizdas – didžiulės bizonų ar šiaurės elnių bandos, susiburiančios kiekvienais metais: apačioje mirguliavo žmonių kaimenė.

Grupė, kuri pajudėjo iš devintojo urvo, smarkiai išaugo, tačiau tie, kurie prisijungė pakeliui, greitai išsiskirstė ieškodami draugų, giminaičių ir vietos stovyklai įkurti. Zelandonė patraukė į pagrindinę stovyklą, kur visi zelandoniai turėjo tik jiems skirtą būstą pačiame stovyklos viduryje. Tų, kurie tarnauja, vaidmuo vasaros susirinkimuose visada būdavo svarbus. Aila vylėsi, kad devintasis urvas susiras vietą kiek nuošaliau nuo pagrindinio šurmulio – būtų lengviau išsivesti gyvūnus pajudėti, jei nereikėtų jų vesti per smalsuolių minią.

Jondalaras jau spėjo šnektelėti su broliu apie gyvūnų poreikius ir jų nervingumą daugybės žmonių akivaizdoje. Joharanas linktelėjęs pažadėjo į tai atsižvelgti, tačiau pats sau galvojo, kad devintojo urvo žmonių poreikiai svarbesni nei gyvūnų. Jis norėjo įsikurti arti veiklos centrų ir vylėsi rasti vietą netoli Upės, kad nebūtų per sunku nešioti vandenį. Netoliese galėtų augti pora trejetas medžių šešėliui, miškas turėtų būti ne per toliausiai, kad nebūtų sunku susirasti malkų. Be abejo, Joharanas žinojo, kad dideli miškai netoli stovyklavietės dar nesibaigus sezonui praretės – malkų reikėjo visiems.

Tačiau kartu su Solabanu ir Rušemaru pradėjęs ieškoti tinkamo ploto, Joharanas greitai suprato, kad geros, uždaros vietos netoli miško ir vandens jau užimtos. Devintasis urvas buvo didelis, jam priklausė daugiau žmonių nei kitiems urvams, tad ir stovyklai reikėjo platesnės erdvės, o vietą vadas norėjo rasti dar prieš sutemstant. Joharanas buvo priverstas apžiūrėti vasaros susirinkimo teritorijos pakraščius. Didelė upė prieš pa-

skutinį linkį siaurėjo, ir vadas pastebėjo, kad krantai pasroviui yra statesni ir vandenį pasiekti sunkiau.

Vyrai grįžo prie Upės ir nužygiavo prieš srovę. Kiek paėjėję pamatė nedidelį upeliuką, kuris sruvo per vešlią pievą ir liejosi į pagrindinę upę. Jie nudrožė palei upelį. Kiek atokiau nuo Upės pastebėjo retą medžių guotą, o priėję arčiau pamatė, kad giraitė riboja abu nedidelio upelio krantus. Vyrai patraukė į giraitę. Eidamas palei mažą upeliuką, Joharanas pamatė, kad upelis suka aplink kalvos papėdę, o miškelis tankėja ir tampa tikru mišku, didesniu ir gilesniu, nei pasirodė iš pirmo žvilgsnio.

Netrukus jie priėjo upelio ištakas – iš žemės trykštantį šaltinėlį, kurį, gluosnių svyruoklių kone užklotą, dar supo beržai, balteglės ir keletas maumedžių. Kitapus versmės buvo susiformavęs to paties šaltinio maitinamas nemažas baseinas. Visame krašte buvo pilna natūralių šaltinių, iš daugumos jų prasidėjo nedidelės upės. Už medžių kitoje baseino pusėje buvo gana status, akmenuotas šlaitas, nubiręs visokiausiais akmenimis, nuo smulkiausio žvirgždo iki didelių riedulių. Priešais baseiną žaliavo siauras slėnis, kuris vedė į nedidelį atvirą paplūdimį iš dirvos, smulkaus smėlio ir vandens nugludintų akmenėlių su tankių krūmų užtvara palei artimąjį baseino kraštą.

Vieta buvo priimtina. Joharanas pagalvojo, kad būdamas vienas arba tik su keliais žmonėmis įkurtų stovyklą būtent čia, tačiau visam urvui ne tik reikėjo daugiau erdvės – buvo svarbu įsikurti arčiau pagrindinės stovyklos. Vyrai grįžo palei upelį. Priėjęs pievą greta Upės, Joharanas sustojo.

– Ką manote? – pasiteiravo jis. – Kiek per atokiai?

Rušemaras įmerkė delną į upelį ir paragavo vandens. Jis buvo vėsus ir gaivus.

– Šitas vanduo bus geras visą vasarą. Pats žinai, kad baigiantis sezonui ir per pagrindinę stovyklą tekančio upelio, ir Upės pasroviui vanduo pasidarys niekam tikęs.

– Visi eis malkų į didžiuosius miškus, – pastebėjo Soląbanas. – Šitas plotas nebus tiek naudojamas, ir malkų čia yra pakankamai.

Devintasis urvas įsirengė stovyklą lygioje, vešlioje pievoje tarp giraitės ir Upės prie mažojo upeliuko. Dauguma žmonių pritarė, kad vieta stovyklai pakankamai gera. Buvo tikėtina, kad aukštėliau nė vienas urvas

neįsirengs stovyklos ir nedrums vandens, nes ten jau bus per toli nuo stovyklos centro. Vanduo liks švarus plaukioti, praustis, skalbti. Šaltinio maitinamas upokšnis teiks švarų geriamąjį vandenį, kad ir kaip užsiterš Upė, kai šimtai žmonių naudos ją savo poreikiams.

Giraitė teikė šešėlį ir malkų, bet atrodė pakankamai maža, kad bent jau iš pradžių nepritrauktų pernelyg daug žmonių ieškoti tų pačių išteklių. Dauguma keliaus į didesnį mišką. Miške ir pievoje galėjai rasti laukinių gamtos gėrybių – uogų, riešutų, šaknų, lapų bei smulkių medžiojamų žvėrių. Upėje buvo gausu žuvies, taip pat gėlavandenių moliuskų. Vieta turėjo daug privalumų.

Didžiausias trūkumas buvo atstumas, kurį žmonėms teks įveikti, kad pasiektų teritoriją, kur vyks įvairūs susibūrimai. Dauguma nemanė, kad tai per toli, pirmiausia tie, kurie turėjo giminaičių ar artimų draugų kituose urvuose, jau įsirengusiuose stovyklas iš pažiūros patrauklesnėse vietose. Vienas kitas nusprendė ten ir įsikurti. Jondalaras tuo netgi džiaugėsi – bus vietos Dalanarui ir lanzadoniečiams, jei jie sutiks įsikurti kiek atokiau.

Ailai vieta atrodė tobula. Gyvūnai bus toliau nuo besigrūdančios minios, yra ir pieva ganytis. Gyvūnai, vadinasi, ir Aila jau ir taip sulaukė daugiau dėmesio. Ji prisiminė, kaip baidėsi Yhaha, Lenktyninininkas ir Vilkas, atsidūrę mamutojų susibūrime, nors dabar jie jau lengviau taikstėsi su žmonių gausybe. Žmonės kalbėjo atvirai, ir Aila viską girdėjo. Regis, visus labiausiai stulbino tai, jog arkliai ir vilkas taip gerai sutaria. Iš tikrųjų atrodė, kad jie bičiuliaujasi. O kaip puikiai jie visi klauso svetimšalės moters ir Martonos sūnaus!

Aila su Jondalaru pajojėjo prieš srovę ir rado idilišką slėnį su baseinėliu. Būtent tokias vietas jie labiausiai mėgo. Jie pasijuto taip, tarsi vieta priklausytų tik jiems. Žinoma, bet kas galės ja naudotis, bet Jondalaras abejojo, ar čia dažnai kas vaikščios. Dauguma žmonių eidavo į vasaros susirinkimą bendrauti, jie mažiau troško akimirkų vienumoje nei Aila ar gyvūnai, arba, turėjo pripažinti Jondalaras, jis pats. Aila su džiaugsmu apsižiūrėjo, kad tankūs krūmai daugiausia yra lazdynai, nokinantys jos mėgstamiausius riešutus. Riešutai dar nebuvo subrendę, bet atrodė, kad derlius bus gausus. Jondalaras jau planavo vėliau ateiti ir pažiūrėti, ar tarp uolų ir akmenų šlaite kitapus baseino yra titnago.

Įsikūrę žmonės pradėjo žvalgytis ir dauguma nusprendė, kad vieta išskirtinai puiki. Joharanas džiaugėsi, kad atėjo pakankamai anksti ir ją rado dar neužimtą. Jis nujautė, kad tas plotas būtų pasirinktas anksčiau, jei nebūtų kito, kiek didesnio Upės intako, kuris vingiavo per platų vasaros susirinkimą glaudžiantį lauką. Dauguma anksčiau atvykusių urvų įsikūrė prie to upelio krantų žinodami, kad Upės vandenys netrukus užsiterš nuo pernelyg intensyvaus naudojimo. Iš pradžių ten įsikurti norėjo ir Joharanas, tačiau dabar buvo patenkintas, kad nuklydo toliau.

Jondalaras manė, kad jo paprašytas brolis nusprendė paieškoti vietos, kuri būtų patogi arkliams, ir užsiminė, kad tai labai vertina. Joharanas nieko neatsakė, žinojo, kad pirmiausia rūpinosi žmonių patogumu, bet gali būti, kad pastaba apie gyvūnų poreikius užsiliko jo pasąmonėje ir padėjo rasti šią vietą. Negalėjo sakyti, kad tai netiesa, o jei brolis jausis jam kiek skolingas, tai tik į naudą. Juk gana sunku vadovauti tokiam dideliam urvui, niekada nežinai, kada gali prireikti Jondalaro pagalbos.

Kadangi buvo jau tikrai vėlu, žmonės nusprendė vasaros namelius statyti iš ryto, o pernakvoti kelioninėse palapinėse. Įkūrus stovyklą, vienas kitas nuėjo į pagrindinę aikštę ieškoti draugų ar giminaičių, nematytų nuo pernykščio vasaros susirinkimo, arba sužinoti, kas planuojama kitą dieną; bet dauguma buvo pavargę ir nusprendė per toli nenuklysti. Jie apžiūrėjo artimiausią plotą, tiksliai nusprendė, kaip norėtų išdėstyti stovyklą ir atskirus namelius, išsiaiškino, kur auga įvairiausi augalai, kaip rasti medžiagos, reikalingos vasariniams būstams statyti.

Aila su Jondalaru pririšo arklius netoli giraitės, prie upelio. Būtų norėję suteikti gyvūnams daugiau laisvės, bet nusprendė verčiau juos prilaikyti, kad apsaugotų nuo žmonių, o ne suvaržytų. Paskui, kai visa stovykla su jais susipažins ir nesigundys jų medžioti, galės paleisti juos klajoti kur nori, kaip darė ir prie devintojo urvo.

Ryte, įsitikinę, kad arkliai gerai įsitaisę, Jondalaras su Aila palydėjo Joharaną į pagrindinę vasaros susirinkimo aikštę ieškoti kitų vadų. Reikėjo susitarti dėl medžioklės, maisto rinkimo ir grobio dalybų, suplanuoti renginius ir apeigas, įskaitant pirmąsias vasaros jungtuves. Vilkas žingsniavo greta Ailos. Visi buvo girdėję apie moterį, kuri nesuprantamu būdu valdo gyvūnus, tačiau girdėti yra viena, o matyti – visai kas kita. Einančius tarp

stovyklaviečių juos lydėjo nustėrę žvilgsniai. Jei koks žmogus iš tolo nepastebėdavo ateinančiųjų ir reginį išvysdavo staiga, būdavo sukrėstas ir siaubingai persigąsdavo. Netgi Joharaną ir Jondalarą pažįstantys žmonės išsižioję vėpsojo užuot su jais sveikinęsi.

Beeinant pro žemus krūmokšnius, kurie pridengė Vilką, prie jų priėjo vyras.

– Jondalarai, girdėjau, kad grįžai iš kelionės ir moterį parsivedei, – šūktelėjo jis pribėgdamas. – Norėčiau su ja susipažinti.

Jo kalba turėjo keistą trūkumą, kurio Aila iš pradžių nesugebėjo atpažinti, paskui suvokė, kad jis kalba kaip vaikas, tik suaugusiojo balsu. Vyras šveplavo.

Jondalaras pakėlė akis ir susiraukė. Šitą vyrą jis mažiausiai troško pamatyti. Tiesą sakant, iš visų zelandoniečių būtent šito žmogaus jis tikėjosi nesusitikti. Jondalarui nepatiko ir apsimestinis jo draugiškumas, bet numanė, kad neturi pasirinkimo, kaip tik Ailą su juo supažindinti.

– Aila iš mamutojų, čia Ladromanas iš devintojo urvo, – tarė jis nė nesuvokdamas, kad pristatė Ailą buvusiu statusu. Stengėsi kalbėti kuo neutraliau, tačiau Aila tučtuojau pajuto nepalankų toną ir dirstelėjo į Jondalarą. Įsitempę žandikauliai rodė, kad jis tuoj pradės griežti dantimis, o sustingusi, nesvetinga poza teikė daugiau užuominų, kad šitą žmogų Jondalarui tikrai nėra malonu matyti.

Vyras ištiesė abi rankas ir šypsodamasis – buvo matyti, kad jam trūksta dviejų priekinių dantų, – paėjėjo link Ailos. Moteriai iš pat pradžių dingtelėjo, kad tikriausiai žino, kas toks jis galėtų būti, o tuščia ertmė burnos priekyje tai patvirtino. Su šituo vyru Jondalaras mušėsi, jam trenkė ir išmušė du dantis. Dėl to Jondalaras turėjo palikti devintąjį urvą ir kurį laiką pagyventi pas Dalanarą, o tai, savo ruožtu, tikriausiai buvo geriausia, kas galėjo nutikti. Jondalarui pasitaikė proga geriau pažinti savo židinio vyrą ir iš to, kuris buvo laikomas geriausiu titnago apdirbėju, įgyti titnago apdirbimo įgūdžių, kurie galiausiai peraugo į tikrą aistrą.

Aila pakankamai daug žinojo apie ištatuiruotus veido ženklus, kad suprastų, jog tas vyras – mokinys ir ruošiasi tapti zelandoniu. Tada savo nuostabai ji pajuto, kaip į kojas trinasi Vilkas. Žvėris brovėsi į priekį, kad įsiterptų tarp jos ir nepažįstamojo. Aila išgirdo žemą įspėjamąjį urzgimą.

Vilkas taip elgdavosi tik tada, kai jausdavo, jog jai grasinama. „Gal jis pajuto Jondalaro įtampą?“ – pagalvojo Aila, nes dėl kažkokių priežasčių šitas vyras nepatiko ir Vilkui. Žmogus sudvejojo, žengė atgal, jo akys baimingai išsiplėtė.

– Vilke! Pasilik, – tarė Aila mamutojiškai ir žengė į priekį, kad atsakytų į oficialų sveikinimą.

– Sveikinu tave, Ladromanai iš devintojo urvo, – ji suėmė abi vyro plaštakas. Jos buvo drėgnos.

– Nesu nei Ladromanas, nei iš devintojo urvo. Dabar aš Madromanas iš penktojo Zelandonijos urvo, esu zelandonio mokinys. Sveikinu tave, Aila iš... koks ten žodis? Mam?.. Mat... – ėmė švebeldžiuoti vyras įsmeigęs akis į vilką, kurio urzgimas vis garsėjo. Jis tučtuojau paleido moters rankas. Pastebėjo jos tartį, tačiau Vilkas išmušė jį iš pusiausvyros, ir jis vargiai kreipė į tai dėmesį.

– Ir ji daugiau nebėra Aila iš mamutojų, Madromanai, – pataisė Joharanas. – Dabar ji Aila iš devintojo Zelandonijos urvo.

– Tave jau priėmė zelandoniečiai? Ką gi, mamutoje ar zelandoniete, džiaugiuosi, kad teko susitikti, tačiau turiu eiti... Dabar pat, į susirinkimą, – vyras kuo greičiau atsitraukė, apsisuko ir kone bėgte pasileido tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo. Aila pažvelgė į abu brolius. Jie viepėsi beveik identiškomis šypsenomis.

Joharanas pamatė grupę žmonių, kurių ir ieškojo. Tarp jų buvo Zelandonė. Ji pamojo trijulei, tačiau kitų dėmesį labiausiai traukė ketvirtasis, Vilkas. Aila davė jam ženklą atsitraukti, kol bus atlikti oficialūs supažindinimai. Ji nežinojo, ar į dar kokį žmogų jis nesureaguos taip kaip į Madromaną. Vienas kitas nustebo, kai svetimšalė keistu akcentu buvo pristatyta kaip zelandonietė, anksčiau buvusi mamutoje. Jiems buvo paaiškinta: kadangi nekilo klausimų, kur jiedu su Jondalaru po jungtuvių gyvens, devintasis urvas ją jau priėmė.

Nusprendus susijungti, svarbiausia nutarti, ar vyras gyvens su moters žmonėmis, ar moteris išeis gyventi pas vyro žmones. Bet kuriuo atveju reikia abiejų urvų sutikimo, tačiau svarbesnis – tų žmonių, pas kuriuos apsigyvens naujasis šeimos narys. Kadangi visi žinojo, kur Jondalaras su Aila gyvens, devintajam urvui ją priėmus, visi neaiškumai dingo.

Aila nepaleido Vilko nuo savęs ir su Jondalaru klausėsi, kaip pasaulietiniai ir dvasiniai vadai aptaria susirinkimo planus. Buvo nuspręsta kitą naktį surengti apeigas ir išsiaiškinti, kuria kryptimi geriausia traukti į pirmąją medžioklę. Jei viskas klosis gerai, netrukus bus surengtos pirmosios jungtuvės. Aila jau žinojo, kad kiekvieną vasarą vyksta dvejos apeigos. Pirmose susijungia dažniausiai netoliese gyvenantys žmonės, kurie nusprendė pasižadėti praėjusią žiemą. Antros apeigos būdavo rengiamos netrukus prieš skirstantis, rudenį. Dauguma būsimų porų būdavo iš atokesnių urvų. Žmonės apsispręsdavo susijungti vasaros susirinkimo metu, kartais susipažinę tik tą vasarą, o kartais prieš vienus ar dvejus metus.

– Kalbant apie jungtuves, – įsiterpė Jondalaras, – norėčiau pateikti prašymą. Kadangi Dalanaras yra mano židinio vyras ir planavo atvykti, gal galima pirmąją ceremoniją atidėti, kol jis pasirodys? Norėčiau, kad Dalanaras dalyvautų mano jungtuvėse.

– Neprieštaraučiau, jei tektų atidėti keletą dienų, tačiau kas, jei Dalanaras nepasirodys kur kas ilgiau? – tarė Zelandonė.

– Norėčiau susijungti pirmųjų apeigų metu, tačiau, jei Dalanaras užtruks per ilgai, laukčiau antrųjų. Man svarbu, kad jis dalyvautų mums jungiantis, – pakartojo Jondalaras.

– Šitaip tinka, – pasakė Zelandonė, – tik manau, kad dabar pat dera nuspręsti, kiek galime atidėti pirmąsias jungtuves, ir tai priklauso nuo kitų, kurie nori dabar susijungti.

Prie būrio atskubėjo kiek vyresnė moteris su zelandonės ženklais ant veido.

– Kiek suprantu, šią vasarą prie mūsų prisidės Dalanaras ir lanzadoniečiai, – tarė ji Joharanui. – Kad visiems praneštų, Dalanaras atsiuntė bėgūną pas devynioliktojo urvo zelandonę, nes jie gyvena arčiausiai vasaros susirinkimo vietos. Šią vasarą jungsis jo poros duktė. Vadas nori, kad jungtuvės būtų tikros. Kiek suprantu, jis dar ieško donijos savo žmonėms. Tai galėtų būti puiki proga patyrusiam mokiniui arba naujai zelandonei.

– Jondalaras mums jau sakė, keturioliktojo urvo zelandone, – pastebėjo Joharanas.

– Tai viena priežasčių, kodėl jis šiemet čia atsiveda lanzadoniečius, – paaiškino Jondalaras. – Nors Jerika truputį išmano gydymą, jie neturi

gydytojo ir nieko, kas atliktų apeigas. Dalanaras mano, kad neįmanoma tinkamai atlikti jungtuvių apeigų, kol neturi savo donijos. Svečiavomės pas juos pakeliui į čia. Tuo metu Joplaja ir pasižadėjo. Ji ketina susijungti su Ekauzaru...

– Dalanaras ketina leisti Joplajai jungtis su žmogumi, kurio motina buvo plokščiagalvė? Maišytų dvasių vyru? – įsiterpė keturioliktojo urvo zelandonė. – Kaip jis taip gali? Jo židinio duktė? Žinau, kad Dalanaras priėmė į savo urvą keletą neįprastų žmonių, tačiau kaip jis gali priimti tuos gyvulius?

– Jie ne gyvuliai, – piktai susiraukusi pasakė Aila.

23

Moteris nustebusi atsisuko į Ailą: negana to, kad atėjūnė su ja kalba, dar ir taip begėdiškai prieštarauja.

– Tau čia ne vieta kalbėti, – tarė ji. – Ne tavo reikalas, kas kalbama šiame susirinkime. Tu čia tik viešnia, net ne zelandonietė, – moteris žinojo, kad svetimšalė ketina jungtis su Jondalaru, bet buvo akivaizdu, kad ją reikia auklėti, mokyti tinkamo elgesio.

– Atleisk man, keturioliktojo urvo zelandone, – įsiterpė ta, kuri buvo pirmoji. – Kitiems Aila buvo pristatyta, turėjau pristatyti ją ir tau, vos tik atėjai. Iš tiesų Aila yra zelandonietė. Devintasis urvas prieš pat išeidamas ją priėmė.

Moteris atsisuko į Pirmąją, jos priešiškumas buvo aiškiai juntamas. Aila įžvelgė, kad tas priešiškumas yra ilgai trunkantis, ir ji prisiminė kažką girdėjusi apie zelandonę, kuri tikėjosi tapti Pirmąja, tačiau palaikančiųjų skaičiumi nusileido devintojo urvo zelandonei. Aila spėjo, jog čia būtent ta moteris.

– Aila su Jondalaru mums paaiškino, kad plokščiagalviai yra žmonės, ne gyvuliai. Manau, apie tai reikia pasikalbėti, ir planavau šį klausimą iškelti, – Joharanas žengė pirmyn mėgindamas suvaldyti padėtį. – Tik nežinau, ar dabar geriausias laikas, pirma derėtų aptarti kitus dalykus.

– Nesuprantu, kodėl apskritai turime apie tai kalbėti, – sviedė moteris.

– Manau, tai svarbu, net ir dėl mūsų saugumo, – atsakė Joharanas. – Jei jie protingi žmonės – Aila su Jondalaru mane beveik tuo įtikino, – o mes elgiamės su jais kaip su gyvuliais, kodėl jie neprieštarauja?

– Tikriausiai dėl to, kad jie yra gyvuliai, – atkirto moteris.

– Aila tvirtina, jog dėl to, kad jie pasirinko, patys nusprendė mūsų vengti, – atsakė Joharanas. – Iš esmės mes taip pat jų vengiame. Bet, jei galvosime apie juos tik kaip apie gyvulius, na, galbūt nemedžiosime, tačiau visas jų žemes užimsime kaip savas, paversime zelandoniečių teritorija – medžioklės plotus, rinkimo laukus, viską. Kas, jei jie pradės priešintis? O ką darysime, jei jie nuspręs pasikeisti ir patys pradės ko nors reikalauti? Manau, mums dera būti pasiruošusiems; bent jau derėtų aptarti tokią galimybę.

– Man regis, išpūtei per didelį burbulą, Joharanai. Jei plokščiagalviai nepareikalavo teritorijų anksčiau, kodėl turėtų tai daryti dabar? – atmetė klausimą keturioliktojo urvo zelandonė.

– Jie reiškia teises į teritorijas, – tarė Jondalaras. – Losadunojiečiai, gyvenantys kitapus ledyno, jau žino, kad žemės į šiaurę nuo Motinos upės yra plokščiagalvių šalis. Losadunojiečiai laikosi piečiau, išskyrus kelis jaunus eibininkus, kurie visiems pridarė rūpesčių, ir manau, kad gentis ilgiau su tuo nesitaikstys, ypač jaunesnieji.

– Kas verčia tave taip kalbėti? Anksčiau to neminėjai.

– Išėję į kelionę, mudu su Tonolanu iš aukštumos rytuose nusileidome kitapus ledyno ir susitikome su būriu plokščiagalvių, tai yra genties vyrų, tikriausiai medžiotojų, – tarė Jondalaras. – Įvyko nedidelis nesusipratimas.

– Koks nesusipratimas? – paklausė Joharanas. Visi kiti irgi atidžiai klausėsi.

– Vienas jaunikl is metė į mus akmenį. Tikriausiai dėl to, kad buvome jų upės pusėje, jų teritorijoje. Pastebėjęs, kad kažkas juda giraitėje, kur jie slėpėsi, Tonolanas sviedė ietį. Staiga vyrai žengė pirmyn ir pasirodė. Mūsų dvejetas prieš juos kelis – galimybės prastos. Jei atvirai, manau, kad galimybės būtų nekokios ir stojus vienas prieš vieną. Gal jie ir neaukšti, bet galingi. Visai nenumaniau, kaip išsisukti, bet viską išsprendė jų vadas.

– Kaip gali teigti, kad jie turi vadą? Net jei ir turi, iš kur žinai, kad jie nėra paprasčiausia gauja, kaip vilkai? – pasiteiravo kitas vyras. Jondalarui pasirodė, kad jį atpažino, bet tuo suabejojo. Šiaip ar taip, nebuvo namie penkerius metus.

– Dabar jau tikrai žinau, tačiau net ir tada tai buvo akivaizdu. Jis liepė jaunikliui, kuris metė akmenį, atiduoti Tonolano ietį ir pasiimti akmenį, paskui jie smuko atgal į giraitę, – pasakojo Jondalaras. – Jis viską atitaisė, kaip buvo, ir manė, jog sutvarkė. Kadangi niekas nebuvo sužeistas, manau, taip ir buvo.

– Pasakė jaunikliui? Plokščiagalviai nekalba! – sušuko tas vyras.

– Tiesą sakant, kalba, – atsakė Jondalaras. – Tik ne taip kaip mes. Jie naudoja rankų ženklus. Išmokau keletą jų ir pats su jais kalbėjausi, bet Aila jų kalbą moka kur kas geriau.

– Man sunku tuo patikėti, – pareiškė keturioliktojo urvo zelandonė.

Jondalaras nusišypsojo.

– Ir man iš pradžių buvo sunku patikėti, – pasakė jis. – Iki to susitikimo nebuvau jų iš taip arti matęs. O tu?

– Negaliu sakyti, kad mačiau, bet ir noro neturiu, – atsakė moteris. – Kiek suprantu, jie panašūs į lokius.

– Jie nepanašūs į lokius, ne daugiau negu mes. Jie atrodo kaip žmonės, tik kitokie. Niekaip nesumaišysi su lokiais. Anie medžiotojai nešėsi ietis, vilkėjo drabužius. Ar matei kada apsirengusias ginkluotas meškas? – klausė Jondalaras.

– Tada jie yra protingos meškos, – atkirto moteris.

– Nenuvertink jų. Jie nei lokiai, nei kokie kiti žvėrys. Jie žmonės. Protingi žmonės, – tvirtino Jondalaras.

– Sakei, kalbėjaisi su jais. Kada? – pasiteiravo vyras, kurio vardo Jondalaras taip ir neprisiminė.

– Kartą, kai gyvenau pas šaramudojus, patekau į bėdą Didžiojoje Motinoje Upėje. Šaramudojai gyvena prie upės, ne taip toli nuo jos žiočių, kur ji įteka į Berano jūrą. Nusileidus nuo ledyno, Motina primena upeliuką, o ten, kur jie gyvena, ji didžiulė, vietomis tokia plati, kad atrodo kaip ežeras. Nors upė iš pažiūros tyki ir rami, jos srovė apgaulingai gili, greita ir stipri. Į ją įteka tiek daug didelių ir mažų upių, kad žvelgdamas į ją nuo šaramudojų terasos supranti, kodėl ji vadinama Didžiąja Motina Upe, – Jondalaras įsijautęs pasakojo, ir žmonės susižavėję, dėmesingai klausėsi.

– Šaramudojai gamina puikius laivus iš didžiulių rąstų, kurie išskaptuojami ir suformuojami, kad išeitų valtis smailėjančiais galais. Mokiausi valdyti nedidelį luotą irklu, bet man nesisekė, – susigraužusio Jondala-

ro šypsena kėlė gailestį. – Kalbant atvirai, norėjau truputį pasipuikuoti. Paprastai valtyse jie laiko virvelę ir kabliuką su paruoštu jauku, o vienas virvelės galas būna pririštas prie valties. Aš norėjau jiems įrodyti, kad sugebu gaudyti žuvis. Bėda ta, kad žuvys toje upėje atitinka upės dydį, ypač eršketai. Tie žmonės net nevadina to žvejyba, susiruošę gaudyti didžiųjų žuvų jie sako: „Medžiosime eršketus."

– Kartą mačiau lašišą, ūgiu kone prilygstančią žmogui, – šūktelėjo kažkas.

– Didžiojoje Motinoje Upėje pasitaiko eršketų, didesnių nei trijų vyrų ūgis, – toliau dėstė Jondalaras. – Pamatęs žvejybos rykus, mečiau virvelę, tačiau man nepasisekė. Užkibo vienas. Tiksliau, didžiulis eršketas sugavo mane. Kadangi virvelė buvo pritvirtinta prie laivelio, pradėjusi plaukti žuvis kartu ėmė vilkti ir mane. Pamečiau irklus ir niekaip negalėjau suvaldyti laivelio. Siekiau peilio, kad perpjaučiau virvę, tačiau valtis į kažką atsitrenkė, ir peilis iškrito man iš rankų. Žuvis buvo stipri ir greita. Ji bandė panerti ir porąkart manęs vos nenugramzdino. Tegalėjau laikytis įsitvėręs, kol tas eršketas vilko mane upe.

– Ką darei? Ar toli nutempė? Kaip sustojai? – pasipylė klausimai.

– Pasirodė, kad kablys vis dėlto sužeidė žuvį, ir ji kraujavo. Galiausiai ji išseko, tačiau iki tol plačia upe nutempė mane gerą galą prieš srovę. Kai žuvis liovėsi kovoti, buvome atsidūrę nedidelio užutėkio seklumoje. Išlipau ir nuplaukiau į krantą, jaučiausi dėkingas, kai po kojomis pajutau tvirtą žemę.

– Puikus pasakojimas, Jondalarai, tačiau ką tai turi bendra su plokščiagalviais? – neištvėrė keturioliktojo urvo zelandonė.

Jis nusišypsojo ir visą dėmesį sutelkė į moterį.

– Kaip tik pradedu tą dalį. Buvau sausumoje, tačiau visas permirkęs ir drebėjau nuo šalčio. Neturėjau peilio, kad prisipjaučiau malkų, neturėjau ničnieko laužui užkurti, mediena ant žemės buvo šlapia, o aš jau tikrai ledėjau. Staiga priešais mane stojo tas plokščiagalvis. Jam tebuvo pradėjusi želti barzda, todėl jis negalėjo būti itin suaugęs. Jis mostu parodė man sekti iš paskos, nors iš pradžių nesupratau, ką jis turi omeny. Tada pastebėjau dūmus ta krytimi, kuria jis ėjo, todėl nusekiau iš paskos, ir jis atvedė mane prie laužo.

– Nejaugi nebijojai su juo eiti? Juk nežinojai, ką jis gali padaryti, – šūktelėjo kažkas. Jondalaras pastebėjo, kad prie būrelio dedasi vis daugiau žmonių. Aila taip pat atkreipė dėmesį į didėjančią minią.

– Tuo metu buvau taip suledėjęs, kad man niekas neberūpėjo, tenorėjau atsidurti prie laužo. Atsitūpiau kuo arčiau ugnies, tada pajutau, kaip mano pečius užklojo kailis. Pakėlęs akis išvydau moterį. Pamačiusi, kad į ją žiūriu, ji nėrė į krūmus ir pasislėpė. Kad ir kaip bandžiau, nesugebėjau įžiūrėti jos veido. Iš to, kiek man švystelėjo prieš akis, spėjau, kad moteris buvo vyresnė, tikriausiai jaunuolio motina.

– Kai pagaliau apšilau, – pasakojo Jondalaras, – jis nuvedė mane atgal prie laivelio ir žuvies, kuri pilvu aukštyn išplaukė į krantą. Tai nebuvo didžiausias mano matytas eršketas, bet ir nemažas, bent jau dviejų vyrų ūgio. Jaunasis genties vyras paėmęs peilį perrėžė tą žuvį išilgai per pusę. Jis atliko kažkokius judesius, kurių tuo metu nesupratau, tada pusę žuvies suvyniojo į odą, persimetė per petį ir nusinešė. Maždaug tuo pat metu Tonolanas ir keletas upės žmonių atsiyrė prieš srovę ir mane rado. Jie matė, kaip buvau žuvies tempiamas į aukštupį, ir plaukė manęs ieškoti. Kai papasakojau apie jaunąjį plokščiagalvį, jie, visai kaip ir tu, keturioliktojo urvo zelandone, nenorėjo tuo patikėti, bet paskui pamatė likusią pusę žuvies. Tie vyrai niekada nenustojo manęs erzinę, kad sužvejojau tik pusę eršketo, bet prireikė trijų, kad tą pusę nutemptume į laivą, o tas jaunas plokščiagalvis švystelėjęs užsimetė ją ant peties ir nusinešė vienas.

– Ką gi, puikus pasakojimas apie žuvį, – tarstelėjo keturioliktojo urvo zelandonė.

Jondalaras nuostabiai mėlynomis, kerinčiomis akimis pažvelgė tiesiai į moterį.

– Suprantu, kad skamba kaip pasakojimas apie žuvį, tačiau prisiekiu, tai tiesa. Kiekvienas žodis, – tarė jis visiškai nuoširdžiai, tada truktelėjo pečiais ir nusišypsojęs pridūrė: – Bet negaliu tavęs kaltinti, kad netiki.

– Po to panardymo baisiausiai peršalau, – toliau pasakojo jis, – ir, kol gulėjau lovoje šildomas laužo, turėjau laiko pagalvoti apie plokščiagalvius. Tas jaunuolis tikriausiai išgelbėjo man gyvybę. Suprato, kad suledėjau, kad man reikia sušilti. Jis tikriausiai bijojo manęs ne mažiau nei aš jo, bet suteikė man tai, ko reikėjo, o mainais pasiėmė pusę žuvies. Kai

pirmą kartą pamačiau plokščiagalvius, nustebau, kad jie nešasi ietis ir yra apsirengę, susitikęs su tuo jaunuoliu ir jo motina sužinojau, kad jie moka užkurti laužą, naudoja aštrius peilius ir yra labai stiprūs, maža to, jie yra protingi. Supratęs, kad man šalta, plokščiagalvis man padėjo ir nutarė, jog už tai turi teisę į dalį mano grobio. Būčiau jam visą tą žuvį atidavęs, manau, būtų pajėgęs nusitempti, bet jis visos neėmė, jis pasidalijo.

– Tai įdomu, – nusišypsojo Jondalarui moteris.

Neabejotinai dailaus vyro natūralus žavesys darė įspūdį vyresnei moteriai, o tai neprasprūdo pro akis tai, kuri buvo pirmoji: prisimins tai ateityje. Jei prireiks, nedvejodama pasinaudos Jondalaru, kad palengvintų santykius su keturioliktojo urvo zelandone. Toji moteris kaišiojo pagalius į ratus nuo tada, kai Zelandonė buvo išrinkta Pirmąja, – trukdė priimti bet kokį sprendimą ar susitarti dėl kokių reikalų.

– Dar galėčiau paminėti maišytų dvasių berniuką, kurį buvo įsivaikinusi mamutojų Liūto stovyklos vado moteris, nes tada ir išmokau keletą jų ženklų, – toliau pasakojo Jondalaras, – bet verčiau papasakosiu apie vyrą ir moterį, kuriuos grįždami susitikome prie pat ledyno, nes jie gyvena arti...

– Tas pasakojimas palauks, Jondalarai, – tarė priėjusi Martona. – Tai turėtų išgirsti daugiau žmonių, o šitas susirinkimas skirtas susitarti dėl jungtuvių. Žinoma, jei niekas neprieštarauja, – pridūrė ji žiūrėdama tiesiai į keturioliktojo urvo zelandonę ir saldžiai šypsodamasi. Ji taip pat pastebėjo sūnaus patrauklumo poveikį vyresnei moteriai ir pernelyg gerai žinojo, kokių problemų keturioliktojo urvo zelandonė sukelia Pirmajai. Buvusi vadė puikiai viską suprato.

– Jei nebūtinai norite išgirsti visą aptarimą su smulkmenomis, – Jondalarui su Aila tarė Joharanas, – būtų pats laikas pasidairyti vietos jūsiškei iečių mėtyklei parodyti. Norėčiau, kad spėtumėte prieš pirmą medžioklę.

Aila būtų mielai likusi, nes norėjo kuo daugiau sužinoti apie Jondalarą ir jo – dabar jau ir savo – žmones, bet Jondalaras nekantravo pasinaudoti vado pasiūlymu. Jis norėjo pasidalyti nauju medžioklės ginklu su visais zelandoniečiais. Jie apžiūrėjo vasaros susirinkimo stovyklavietę, Jondalaras susitiko su draugais ir jiems pristatė Ailą. Dėl Vilko jie atsidū-

rė dėmesio centre, bet čia vykdami to ir tikėjosi. Aila norėjo kuo greičiau įveikti pradinį sumišimą: kuo dažniau žmonės matys gyvūnus, tuo greičiau pradės laikyti tą reginį įprastu.

Jie nusprendė, kuri vieta geriausiai tiktų iečių mėtyklei rodyti, tada pamatė vieną iš tų jaunuolių, kurie padėjo kilnoti valkčius kertant upes, kad gabenamos gėrybės nesušlaptų. Jis buvo iš Trijų Uolų, dvidešimt devintojo urvo Vakarinio sparno, dar žinomo kaip Vasaros stovykla. Jaunuolis su jais ėjo visą kelią. Visi trumpai šnektelėjo, paskui pasirodė jo motina ir pakvietė juos užkąsti. Saulė jau buvo aukštai pakilusi, o Aila su Jondalaru nuo ankstyvo ryto nieko burnoj neturėjo, todėl dėkingi priėmė pasiūlymą. Netgi Vilkui buvo numestas mėsingas kaulas. Galiausiai šeimininkai svečius pakvietė atvykti rudenį rinkti pinijų derliaus.

Grįždami į savo stovyklą Aila su Jondalaru praėjo pro didįjį zelandonių namą. Kaip tik tuo metu pro angą išėjo Zelandonė ir stabtelėjo pasakyti, kad visi kalbinti žmonės, susiję su pirmosiomis jungtuvėmis, mielai sutiko atidėti apeigas, kol atvyks Dalanaras su lanzadoniečiais. Zelandonė pristatė Ailą su Jondalaru dar keliems dvasininkams.

Kai Aila su Jondalaru pagaliau pajudėjo į devintojo urvo stovyklą, auksu tviskanti saulė per raudonus debesis jau krito link horizonto. Priėję Upės, toje vietoje ramutėlės, be menkiausio raibuliuko, krantą, jie toliau ėjo prieš srovę, kol kirto mažą upeliuką. Akimirkai stabtelėjo pasigėrėti, kaip keičiasi vakarinis dangus: kaip akinamai spindintis auksas nusidažo skaisčiu raudoniu, kuris ima blėsti į mirguliuojantį purpurą, paskui tamsėja iki tamsiai mėlynos, o tada įsižiebia pirmieji mirgantys dangaus laužai. Netrukus suodžių juodumo vasaros dangų nusagstė šimtai mirksinčių švieselių, pavienių ir susitelkusių, tarsi kelias vingiuojančių dangaus skliautu. Aila prisiminė eilutę iš Motinos giesmės: „Karštas Motinos pienas nutiesė kelią per dangų.“ „Ar tai šitaip jis atsirado?“ – svarstė ji, sukdama link kviečiančių gretimos stovyklavietės laužų.

Kai kitą rytą Aila pabudo, visi jau buvo atsikėlę ir išėję. Ji jautėsi keistai tingi. Akims apsipratus su blausia šviesa namelio viduje, ji tysodama miegmaišyje apžiūrinėjo raštus, išraižytus ar nupieštus ant tvirto medinio centrinio stulpo, bei suodžių dėmes, kurios jau nujuodino dūmų angos kraštą. Galiausiai teko keltis – pastaruoju metu vis dažniau norėjosi

šlapintis. Aila nežinojo, kur iškasta bendruomenės atmatų duobė, todėl pasinaudojo naktiniu krepšiu. Pastebėjo, kad ne ji vienintelė juo naudojosi. Naktinio krepšio ištuštinimas buvo viena iš nemalonių pareigų, kuria dalijosi visi iš eilės, ir susigėsdavo tie, kurie pamiršdavo ją atlikti.

Grįžusi išpurtyti miegmaišio Aila atidžiau apsidairė vasaros pastogės viduje. Vakar ji nustebo pamačiusi, kokie pastatai buvo suręsti, kol jiedu du Jondalaru svečiavosi pagrindinėje stovykloje. Nors atkreipė dėmesį į netoli pagrindinės aikštės pastatytus namelius, grįžusi vis dar tikėjosi rasti kelionines palapines. Bet žmonės retai stato palapines vasaros susirinkimų stovyklose – šiltuoju metų laiku jos naudojamos trumpose išvykose ir medžiojant, renkant augalus arba svečiuojantis toliau nuo namų. Vasarinė devintojo urvo pastogė buvo gerokai stabilesnė, apskrita, tiesiais šonais, gana patvari. Nors statybos būdas skyrėsi, Aila suprato, kad jos paskirtis yra tokia pati kaip mamutojų vasaros susirinkimuose naudojamų pastogių.

Nors viduje buvo tamsu – šviesa sklido tik pro atvirą įėjimo angą, o kartkartėmis šviesos spindulys rasdavo kelią pro jungties plyšį sienoje, Aila matė, kad, be centrinio pušinio stulpo, buveinėje yra vidaus pertvaros, nupintos iš suplotų meldų stiebų ir išpieštos įvairiais raštais bei gyvūnais. Tos pertvaros buvo pritvirtintos prie stulpų, kurie ratu juosė centrinį stulpą; susiformavo gana didelė, uždara erdvė, kuri galėjo likti atvira arba būti padalyta į mažesnes patalpas kilnojamosiomis vidaus pertvaromis. Žemė buvo uždengta dembliais, nupintais iš meldų, aukštų nendrių, švendrų lapų arba žolių, o miegmaišiai patiesti aplink ne pačiame viduryje esantį ugniakurą. Dūmams išeiti virš ugniavietės netoli centrinio stulpo buvo palikta anga, kuri iš vidaus galėjo būti užremta dangalu su pritvirtintais trumpais basliais.

Ailai tapo smalsu, kaip padarytas visas statinys, ir ji išėjo į lauką. Pirmiausia apsidairė stovykloje, kurią sudarė keletas didelių apskritų pašiūrių, supančių centrinę ugniavietę, o tada apėjo namelį iš lauko. Basliai buvo surišti panašiai kaip gyvūnų aptvarui, tačiau konstrukcija nebuvo tokia laisva ir lanksti, kad pasislinktų atsitrenkus ar smogus gyvuliui. Vasarinės pastogės aptvaras buvo pritvirtintas prie plačiai išdėstytų alksninių atraminių baslių, susmeigtų į žemę.

Iš lauko lietui sulaikyti prie baslių buvo pritvirtintos tvirtos vertikalios sienelės iš sluoksniais suklotų švendrų lapų. Tarp vidinės ir išorinės sienų liko oro tarpas – papildoma izoliacija, dėl kurios karštomis dienomis viduje būdavo vėsiau, o degant laužui šaltomis naktimis – šilčiau. Taip pat dėl dvigubos sienelės lauke atvėsus, viduje nesikaupė drėgmė. Stogas buvo tikrai storas, iš nendrių sluoksnių, suguldytų nuožulniai nuo centrinio baslio. Nendrinis stogas nebuvo itin kruopščiai padarytas, tačiau lietų sulaikė ir tarnauti turėjo tik vieną sezoną.

Kai kurias namelio dalis – austus demblius, sienų skydus, vidines sienas ir kai kuriuos baslius – žmonės atsinešė. Paprastai kiekvienas namelio gyventojas gabeno tam tikrą konstrukcijos dalį, tačiau didžioji dalis medžiagų būdavo kasmet surenkama iš aplinkinių teritorijų. Rudenį, grįžtant namo, pastatai būdavo pusiau išmontuojami, dar kartą panaudotinos dalys pasiimamos, o kitkas likdavo stovėti. Karkasai retai atlaikydavo gausų sniegą ir žiemos vėjus, tad iki kitos vasaros iš jų likdavo tik griuvėsiai, kurie laikui bėgant suirdavo.

Aila prisiminė, kad mamutojai savo vasaros stovyklas ir žiemos buveines vadino skirtingai. Pavyzdžiui, Liūto stovykla vasaros susirinkime tapdavo Švendrių, tačiau ten gyveno tie patys žmonės kaip ir Liūto stovykloje. Ji paklausė Jondalaro, ar devintasis urvas vasarą turi kitokį pavadinimą. Vyras paaiškino, kad ši vieta bus vadinama tiesiog devintojo urvo stovykla. Bet gyvenimo pobūdis zelandoniečių vasaros susirinkimuose skyrėsi nuo gyvenimo akmeninėse pastogėse žiemą.

Vasariniame būste glaudėsi daugiau žmonių nei paprastai gyvendavo erdvesniame, nuolatiniame namelyje po didele devintojo urvo perdanga. Dažniausiai vasarą vienu nameliu dalijosi šeimos nariai, net ir tie, kurie žiemą turėjo atskirus būstus. Dalis žmonių net nelikdavo toje pačioje stovykloje. Nebuvo neįprasta, kad zelandonietis praleistų vasarą su kitais giminaičiais ar draugais. Pavyzdžiui, jaunos moterys, persikrausčiusios į savo porų urvus, neretai pasiimdavo vaikus ir vasarą gyvendavo su motinomis, broliais, seserimis ar vaikystės draugais, o jų vyrai paprastai jas lydėdavo.

Be to, jaunos moterys, kurios tais metais ruošėsi pirmiesiems ritualams, bent jau pirmąją vasaros pusę gyveno kartu atskirame namelyje netoli di-

delio centrinio zelandonių būsto. Greta būdavo pastatomas kitas namas – moterims, kurios tais metais būdavo išrenkamos tapti Doni moterimis, kad būtų prieinamos jauniems, ką tik brandą pasiekusiems vyrams.

Dalis jaunų vyrų, jau patyrusių brandos ritualus – o neretai ir ne tokie jauni, – susiburdavo ir pasistatydavo sau namelius atskirai nuo gimtųjų stovyklų. Būdavo reikalaujama, kad jie gyventų stovyklos pašaly, kuo toliau nuo labai geidžiamų jaunų moterų, kurios ruošėsi pirmiesiems ritualams. Dažniausiai vyrai neprieštaraudavo. Žinoma, būtų mielai šaudę akimis į moteris, bet jiems labiau patiko privatumas, kai niekas nesiskundžia truputį pašėliojus ar patriukšmavus. Dėl to vyrų nameliai buvo vadinami „nuošaliosiomis buveinėmis“, dažniausiai sutrumpinant iki „nuošalio“. Vyrai, kurie apsistodavo Nuošaly, paprastai būdavo arba dar nesusijungę, arba perkirtę mazgą, arba norėdavo tokie būti.

Vilkas neatlėkė jos pasveikinti, tad Aila spėjo, kad jis su Jondalaru. Lauke žmonių buvo nedaug, dauguma tikriausiai klaidžiojo kažkur prie centrinės aikštės, pagrindinio vasaros susirinkimų taško. Prie stovyklos ugniakuro ji rado paliktos arbatos. Aila pastebėjo, kad ugniakuras įrengtas ne didelis ir apskritas, bet labiau kaip griovys, ir suprato, kad prie pailgo laužo gali susiburti daugiau žmonių, be to, nesmulkinant galima deginti ilgesnius rąstus bei šakas. Ailai begeriant arbatą, iš namelio nešina savo mažyle išėjo Rušemaro pora Salova.

– Sveika, Aila, – pasisveikino moteris ir pasodino vaiką ant kilimėlio.

– Sveika, Salova, – atsakė Aila eidama arčiau kūdikio. Ji ištiesė pirštą, mažylė jį čiupo ir nusišypsojo.

Salova dvejodama stebėjo Ailą, o paskui paklausė:

– Gal galėtum trumpai pasaugoti Marsolą? Pririnkau vytelių krepšiams pinti ir palikau mirkti upelyje. Norėčiau atsinešti ir susidėlioti jas. Pažadėjau nupinti keletą krepšių.

– Mielai pasaugosiu Marsolą, – nusišypsojo Aila ir vėl atsigręžė į mažylę.

Salova truputį nerimavo prie svetimšalės, todėl nepaliovė tarškėti:

– Ką tik ją pamaitinau, todėl rūpesčių kilti neturėtų. Turiu daug pieno. Truputį atiduoti Loralai – jokio vargo. Lanoga praėjusį vakarą ją

atnešė. Ji darosi dailutė ir putni, jau šypsosi. Anksčiau visai nesišypsojo. Oi, tu dar nevalgei, tiesa? Nuo vakar vakaro liko sriubos su elniena. Jei nori, vaišinkis. Valgiau šįryt, tikriausiai dar šilta.

– Dėkoju. Tikriausiai truputį sriubos suvalgysiu, – atsakė Aila.

– Tuoj grįšiu, – pasakė Salova ir nuskubėjo.

Aila sriubą rado didelėje iš tauro skrandžio padarytoje talpykloje, pritvirtintoje ant medinio rėmo virš karštų anglių ilgojo ugniakuro gale. Anglys buvo beveik išblėsusios, bet sriuba vis dar karšta. Šalia buvo visokių dubenėlių krūva: vieni tankiai pinti, kiti išskaptuoti iš medžio. Pora seklių indų buvo išskaptuoti iš kažkokių didelių kaulų. Keli naudoti dubenėliai gulėjo numesti ten, kur žmonės juos paliko. Aila pasėmė sriubos samčiu iš lenkto avies rago, tada išsitraukė valgymo peilį. Matė, kad sriuboje yra ir daržovių, nors jos jau buvo visai tižios.

Aila atsisėdo ant demblio greta mažylės. Ši gulėjo ant nugarytės ir spardėsi. Prie vienos čiurnos buvo pririštos kelios elnių kanopėlės, kurios tarškėjo mergaitei tabaluojant kojukėmis. Suvalgiusi sriubą Aila pakėlė mažylę ir atrėmusi galvutę ranka laikė ją taip, kad mažoji ją matytų. Salova, grįžusi nešina plačiu plokščiu krepšiu, pilnu įvairiausių pluoštinių augalų, pamatė, kad Aila kalbina mažylę, o toji šypsosi. Jaunos motinos širdis sušilo, ji nustojo smarkiai jaudintis bendraudama su svetimšale.

– Tikrai ačiū, kad ją pasaugojai, Aila. Turėjau progą pasiruošti medžiagų, – tarė Salova.

– Man buvo malonu. Marsola – nuostabus kūdikis.

– Ar žinai, kad, kaip ir tu, per pirmąsias apeigas jungsis Prolevos jaunesnioji sesuo Levela? Su žmonėmis, kurie jungiasi tose pačiose apeigose, jautiesi ypatingai susisaistęs, – tarė Salova. – Proleva norėjo, kad nupinčiau jai keletą ypatingų krepšių, įteiks juos kaip dalį jungtuvių dovanos.

– Ar neprieštarausi, jei kurį laiką tave stebėsiu dirbančią? Aš irgi pinu krepšius, tačiau norėčiau sužinoti, kaip tu tai darai, – paprašė Aila.

– Tikrai neprieštarausiu. Man patinka draugija. Be to, gal ir tu mane galėsi šio to pamokyti. Mėgstu mokytis naujų būdų.

Kartu įsitaisiusios abi jaunos moterys kalbėjosi ir lygino krepšių pynimo būdus. Mažylė netrukus užmigo. Ailai patiko, kaip Salova naudoja skirtingų spalvų medžiagas, įmantriai išpina gyvūnus bei įvairius raštus.

Salova mokėsi subtilaus Ailos būdo, kuriuo sukurtos skirtingos tekstūros iš pažiūros paprastiems gaminiams teikė prašmatnumo. Abi įvertino viena kitos įgūdžius ir viena kitą.

Po kurio laiko Aila atsistojo.

– Norėčiau pasinaudoti grioviu. Ar pasakytum, kur jis yra? Dar reikia naktinį krepšį išpilti. Be to, galiu išplauti šituos dubenėlius, – pridūrė ji, rinkdama indus. – O paskui eisiu pažiūrėti arklių.

– Grioviai ana ten, – Salova parodė toliau nuo upelio, stovyklos kryptimi. – Virimo ir valgymo rykus plauname upelio gale, kur jis įteka į upę. Ten yra švaraus smėlio grandymui. O kur arkliai, sakyti nereikia, – nusišypsojo Salova. – Vakar su Rušemaru nuėjome jų pažiūrėti. Iš pradžių susinervinau, tačiau jie atrodė švelnūs ir patenkinti. Kumelė iš mano rankos ėdė žolę, – jos šypsena staiga priblėso, moteris neramiai susiraukė. – Tikiuosi, nieko blogo? Jondalaras Rušemarui sakė, kad galima.

– Žinoma, nieko blogo. Jie jaučiasi ramesni, jei pažįsta aplinkui esančius žmones, – pasakė Aila.

„Ne tokia jau ji keista, – galvojo Salova, stebėdama nueinančią Ailą. – Kalba truputį juokingai, tačiau ji tikrai šauni. Įdomu, kaip sugalvojo, kad gyvūnus galima priversti daryti tai, ką tu nori? Niekada nė nesvajojau, kad vieną dieną iš rankų žole šersiu arklį."

Išplovusi dubenėlius ir sukrovusi juos prie laužo griovio Aila pagalvojo, kad būtų smagu pačiai apsiprausti ir paplaukioti. Nusišypsojusi Salovai su kūdikiu ji įlindo į namelį, iš kelioninio krepšio pasiėmė minkštą šluostymosi odą, o tada peržiūrėjo drabužius. Nekas, bet vis dėlto dabar jų daugiau, nei atsigabeno. Nors gerai išvalyti, nudėvėti ir dėmėti kelioniniai darbužiai, lydėję ilgoje kelionėje, tiko tik kaip darbiniai.

Eidama į vasaros susirinkimą Aila buvo apsivilkusi tuos drabužius, kuriuos saugojo susitikimui su Jondalaro žmonėmis. Ir šie jau buvo gerokai nudėvėti ir dėmėti. Dar turėjo berniukiškus žieminius apatinius, kuriuos jai padovanojo Marona su draugėmis, bet suprato, jog jais vilkėti būtų neprotinga. Liko vestuvių apdaras, tačiau jį derėjo tausoti, bei gražusis Martonos padovanotas drabužis ypatingoms progoms. Dar turėjo keletą Martonos ir Folaros atiduotų daiktų. Jų pasimatuoti dar nespėjo, bet manė, kad jie tiks.

Išeidama iš namelio Aila pastebėjo prie miegmaišio sulankstytą savo jojimo apklotą ir nusprendė jį pasiimti. Galiausiai ji nuėjo aplankyti arklių; Yhaha su Lenktynininku apsidžiaugė ją pamatę ir priėjo arčiau prašydami dėmesio. Abu buvo su apynasriais, ilgomis virvėmis pririšti prie tvirto medžio. Ji nuėmė apynasrius, susidėjo juos į savo krepšį, tada užrišo Yhaha jojimo apklotą, užšoko ir šuoliais pasileido palei upę.

Vos Ailai išjojus, į stovyklą atėjęs Joharanas paklausė Salovos, ar nematė Ailos.

– Mačiau, mes kartu pynėme krepšius, – atsakė toji. – Paskui mačiau ją nueinančią prie arklių. Sakė, kad reikia juos aplankyti.

– Eisiu jos ieškoti. Jei pamatysi, perduok, kad Zelandonė nori su ja pasikalbėti.

– Žinoma, – pažadėjo Salova. Įdomu, ko donijai prireikė? Paskui tik truktelėjo pečiais. Tikriausiai jai niekas nepasakys, ko norėjo Pirmoji.

Pamačiusi, kaip Jondalaras žengia iš krūmų su nuostabos šypsena veide, Aila truktelėjusi sustabdė kumelę, nuslydo nuo jos nugaros ir puolė jam į glėbį.

– Ką tu čia darai? – pasiteiravo jis, šiltai ją apkabinęs. – Niekam net nesakiau, kur eisiu. Tiesiog traukiau prieš srovę, o kai toli atsidūriau, prisiminiau nuobiryną už baseinėlio ir nusprendžiau pažiūrėti, ar ten nėra titnago.

– Ir kaip?

– Yra. Ne geriausios kokybės, bet tiks. O kaip tu nusprendei čia atjoti?

– Pabudau kažkokia tingi, aplinkui beveik nieko nebuvo, tik Salova su kūdikiu. Ji paprašė manęs pasaugoti Marsolą, kol nueis atsinešti medžiagų krepšiams pinti. Marsola toks nuostabus kūdikis, Jondalarai! Paskui mudvi šnektelėjom, truputį papynėm, tada nusprendžiau eiti paplaukioti ir leisti arkliams pabėgioti. Ir radau tave. Kokia puiki staigmena, – tarė ji šypsodamasi.

– Ir man nuostabi staigmena. Gal ir aš kartu su tavimi paplaukiosiu, sudulkėjau kilnodamas akmenis. Atsinešiu, ką surinkau, tada pažiūrėsim, – tarė Jondalaras šypsodamasis, o paskui lėtai, neskubėdamas ją pabučiavo. – Gal akmenimis pasirūpinsiu vėliau?

– Drožk ir atsinešk, kad nereikėtų dukart dulkių plautis. Aš išsitrinksiu galvą. Kol čia atjojau, gerokai suprakaitavau, – pasakė Aila.

Priėjęs vietą, kur buvo pririšti arkliai, Joharanas pamatė, kad gyvulių nėra. „Tikriausiai jie išjojo į vieną savo ilgųjų pasijodinėjimų, – pagalvojo jis, – o Zelandonė tikrai norėjo pamatyti Ailą. Vilomaras taip pat ketino su jais persimesti žodžiu. Jondalaras juk žino, kad po jungtuvių jie turės galybę laiko sau. Jis turėtų suprasti, kaip svarbu suderinti vasaros susirinkimo pradžią“, – Joharanas irzo, kad nepavyksta jų rasti. Vadas visai nesidžiaugė, kad būtent jis pasipainiojo donijai, kai ji dairėsi, ką čia pasiuntus ieškoti Jondalaro su Aila. Šiaip ar taip, jis turi svarbesnių reikalų nei vaikytis brolį, bet juto, kad be itin svarios priežasties atsakyti Zelandonei negalima.

Dirstelėjęs į žemę Joharanas pamatė šviežius arklių kanopų įspaudus. Patyręs pėdsekys lengvai nustatė, kuria kryptimi nujota, ir suprato, kad porelė pernelyg nenutolo nuo stovyklos. Regis, jie jojo aukštyn palei upelį. Vyras prisiminė nediduką, jaukų, siaurą slėnį prie mažojo upelio ištakų su šaltinio maitinamu baseinėliu ir vešlia pieva. „Tikriausiai jie nujojo ten“, – pagalvojo jis, šypsodamasis pats sau. Kadangi buvo pasiųstas jų ieškoti, nenorėjo grįžti vienas.

Jis nuėjo palei upelį pakeliui tikrindamas pėdsakus, kad įsitikintų, jog arkliai niekur nenusuko. Priekyje pamatęs besiganančius patenkintus arklius suprato, kad pražuvėlius surado. Priėjęs lazdynų krūmų, beveik tokių aukštų kaip medžiai, uždangą pro juos dirstelėjo, ir, pamatęs tik Ailą, ėmė spėlioti, kurgi jo brolis. Kai jis pasiekė smėlėtą krantą, moteris kaip tik nėrė į vandenį. Kai ji išlindo įkvėpti oro, Joharanas šūktelėjo:

– Ieškojau tavęs, Aila!

Aila atmetė plaukus ir nusišluostė akis.

– O, Joharanai, čia tu, – tarė ji tonu, kurio jis nepajėgė perprasti.

– Ar žinai, kur Jondalaras?

– Taip, jis ieškojo titnago akmenų krūvoje už to tvenkinio. Nuėjo atsinešti, ką surado. Ketinome kartu išsimaudyti, – truputį sutrikusi atsakė Aila.

– Zelandonė norėjo tave matyti, o Vilomaras norėjo šnektelėti su jumis abiem, – pasakė Joharanas.

– O... – lyg nusivylė Aila.

Joharanas dažnai matydavo moteris be drabužių. Dauguma jų vasarą kiekvieną rytą maudėsi upėje ir prausdavosi žiemą. Nuogumas savaime nebuvo laikomas itin gundančiu. Norėdamos parodyti susidomėjimą vyru, moterys vilkėdavo ypatingus drabužius ar aksesuarus, kurie būdavo skirti vilioti, arba elgdavosi tam tikru būdu, ypač per šventę Motinai pagerbti. Tačiau Ailai pradėjus bristi iš vandens, Joharanui toptelėjo, kad ši moteris ir jo brolis turėjo kitų planų, o jis jiems sutrukdė. Šitaip pagalvojęs, jis labai aiškiai išvydo artėjančios moters kūną.

Ji buvo aušta, aiškiais figūros linkiais, ryškiai matomais raumenimis. Jos didelės krūtys vis dar buvo jaunatviškai standžios, o moterys su kiek apvaliu pilvuku jam visada atrodė patrauklios. „Nieko keista, – galvojo jis, – kad Marona, kuri buvo laikoma gražuolių gražuole, nuo pat pradžių nepamėgo Ailos. Ji puikiai atrodė su tais žieminiais apatiniais, kuriuos suktybe buvo priversta apsivilkti, bet tai niekis, palyginti su šituo reginiu. Su Marona nesulyginsi. Mano broliui pasisekė. Aila yra labai išvaizdi moteris. Per Motinos šventę ji sulauks daug dėmesio. Nesu tikras, ar Jondalarui tai patiks."

Aila suglumusi žiūrėjo į jį, tad Joharanas suvokė, kad spokso. Jis lengvai išraudo, nusigręžė ir pamatė ateinantį brolį, nešiną sunkiu akmenų nešuliu.

– Ką tu čia veiki? – pasiteiravo Jondalaras.

– Zelandonė nori pasikalbėti su Aila, o Vilomaras – su jumis abiem, – paaiškino Joharanas.

– Ko Zelandonė nori? Nejaugi negali palaukti? – suniurnėjo Jondalaras.

– Neatrodo, kad galėtų. Aš irgi neketinau pusę dienos vaikytis brolį ir jo išrinktąją. Nesikrimsk, Jondalarai, – kaip sąmokslininkas nusišypsojo jis, – tereikės truputį palaukti. O juk jos verta laukti, tiesa?

Jondalaras jau norėjo prieštarauti ir užginčyti užuominas, bet nurimo ir nusišypsojo.

– Ilgai laukiau, kol ją radau, – atsakė jis. – Na, kad jau esi čia, gal padėsi man parnešti tuos akmenis? Tikrai norėčiau paplaukioti ir truputį apsiprausti.

– Gal tuos akmenis kuriam laikui palik čia? Niekur jie nedings. Turėsi dingstį ateiti čia vėliau, – patarė Joharanas. – Ir, esu tikras, turi laiko paplaukioti... Jei tik paplaukioti.

Jau buvo beveik vidudienis, kai Aila su Jondalaru ir Vilku pasirodė pagrindinėje stovyklos aikštėje. Iš jų patenkintų, ramių povyzų Joharanas įtarė, kad jam išėjus jie rado laiko ne tik paplaukioti. Jis pasakė Zelandonei, kad juos surado ir persakė jos kvietimą, taip pat ragino brolį paskubėti. Ne jo kaltė, kad Jondalaras užgaišo.

Prie ilgo ugniakuro greta zelandonių namo buvo dar keletas žmonių iš devintojo urvo. Ailai pasukus prie įėjimo, kad praneštų Zelandonei, jog jau atėjo, didžioji moteris išėjo į lauką lydima kelių kitų zelandonių su išskirtinėmis tų, kurie tarnauja, tatuiruotėmis ant kaktų.

– Štai kur tu, Aila, – tarė Zelandonė ją pamačiusi. – Laukiau tavęs visą rytą.

– Buvome aukštupyje tolėliau nuo stovyklos, kai Joharanas mus rado. Ten yra dailus šaltinio maitinamas baseinas. Norėjau leisti arkliams pabėgioti ir iššukuoti jų kailius. Jie nervinasi, kai aplinkui tiek žmonių, kol prie jų nepratę, o šukavimas juos ramina, be to, norėjau paplaukioti ir apsiprausti po kelionės, – paaiškino Aila. Viskas, ką ji minėjo, buvo tikra tiesa, nors vieną veiklą ji nutylėjo.

Donija pažiūrėjo į ją, švarią ir gaivią, su Martonos padovanotais zelandonietiškais drabužiais, paskui pamatė Jondalarą, taip pat švarų ir gaivų, ir supratingai kilstelėjo antakius. Joharanas stebėjo tą, kuri buvo pirmoji, ir moterį, kurią jo brolis parsivedė namo, ir suvokė, kad Zelandonė kuo puikiausiai supranta, kodėl jie užgaišo. Akivaizdu, Aila dėl to nėmaž nesijaudina. Didžioji moteris elgėsi autoritetingai ir baugindavo daugelį, bet neatrodė, kad atimtų ryžtą atvykėlei.

– Kaip tik padarėme valgymo pertrauką, – tarė Zelandonė, eidama link didelio virimo ugniakuro ir kviesdama Ailą eiti kartu. – Proleva ką tik pranešė, kad viskas paruošta. Galime kartu užkąsti, kaip tik bus proga šnektelėti. Gal turi pasiėmusi ugnies akmenį?

– Taip. Visada nešiojuosi ugnies uždegimo rinkinį, – atsakė Aila.

– Norėčiau, kad naująjį laužo uždegimo būdą parodytum zelandoniams. Manau, tai reikia parodyti visiems žmonėms, tik svarbu, kad tai būtų padaryta teisingai, su tinkamomis apeigomis.

– Nereikėjo jokių apeigų, kad parodyčiau Martonai ar tau. Kartą pamačius, viskas pasirodo labai paprasta, – tarė Aila.

– Ne, tikrai nesudėtinga. Bet būdas naujas, gali trikdyti, ypač tuos, kurie sunkiai priima pasikeitimus ir jiems priešinasi, – paaiškino donija. – Tikriausiai pažįsti tokių žmonių.

Aila pagalvojo apie gentį, kurios gyvenimas buvo grįstas tradicijomis, tų žmonių nenorą keistis ir jų negebėjimą pripažinti naujus sumanymus.

– Taip, pažįstu tokių žmonių, – atsakė ji, – tačiau žmonės, su kuriais susipažinau pastaruoju metu, regis, su džiaugsmu priima naujienas.

Visi jos sutikti kiti iš pažiūros labai lengvai priėmė gyvenimo pokyčius, mėgo naujoves. Aila neįsivaizdavo, kad gali būti tokių, kurie jaustųsi nesmagiai naujai atlikdami įprastus veiksmus ar tam priešintųsi. Staiga šį tą supratusi ji suraukė antakius. Tai galėtų paaiškinti tam tikrus ją trikdžiusius poelgius ir įvykius. Pavyzdžiui, kodėl kai kurie žmonės taip nenoriai įsisąmonina teiginį, kad gentis yra žmonės. Kaip ta zelandonė iš keturioliktojo urvo, kuri ir toliau vadina juos gyvuliais. Net Jondalarui viską paaiškinus ji elgėsi taip, lyg juo netikėtų. Ko gero, ji tiesiog nenorėjo pakeisti savo nuomonės.

– Tai tiesa. Dauguma žmonių tikrai su malonumu mokosi, kaip geriau ar greičiau ką nors padarytų, tačiau kartais priklauso nuo to, kaip tai pateiki, – pasakė Pirmoji. – Pavyzdžiui, Jondalaro ilgai nebuvo. Per tą laiką jis subrendo ir išmoko daugybės naujų dalykų, bet jo pažįstami to nematė, todėl kai kurie iš jų vis dar gali manyti, kad jis liko toks pat, koks išėjo. Grįžęs jis nekantrauja pasidalyti viskuo, ką sužinojo ir atrado. Tai pagirtina, bet ir pats jis ne visko išmoko vienu ypu. Netgi prie naujojo ginklo, kuris tikrai labai vertingas medžioklėje, reikia pratintis. Tie, kuriems sekasi ir kurie gerai jaučiasi su įprastais ginklais, gali nenorėti dėti pastangų ir mokytis naudotis naujuoju, nors, neabejoju, kad vieną dieną jį naudos visi medžiotojai.

– Taip, su iečių mėtykle tikrai reikia treniruotis, – patikino Aila. – Dabar jau išmokome, bet reikėjo daug pastangų.

– O tai tik vienas dalykas, – toliau kalbėjo donija imdama iš elnio raktikaulio padarytą lėkštę ir dėdamasi kelis gabalus mėsos. – Kokia čia mėsa? – pasiteiravo ji greta stovinčios moters.

– Mamutiena. Devynioliktojo urvo medžiotojai šiaurėje sumedžiojo mamutą ir nusprendė grobiu pasidalyti. Kiek žinau, jie dar nudobė ir gauruotąjį raganosį.

– Seniai nevalgiau mamutienos, – tarė Zelandonė. – Pasimėgausiu.

– Ar esi ragavusi mamutienos? – pasiteiravo moteris Ailos.

– Taip, – atsakė toji. – Mamutojai, žmonės, su kuriais gyvenau anksčiau, yra pagarsėję mamutų medžiotojai, nors medžioja ir kitus gyvūnus. Bet aš irgi jau seniai jos valgiau. Su malonumu užkąsiu.

Zelandonė pagalvojo, kad derėtų pristatyti Ailą moteriai, tačiau pradėjus pabaigos nebus, o ji norėjo pasikalbėti apie apeigas su ugnies akmeniu. Ji atsisuko į Ailą, kuri krovė į lėkštę apvalių baltų žemės riešutų šaknų ir virtų žalėsių, tikriausiai dilgėlių, dingtelėjo Zelandonei, sumaišytų su rudakepuriais, porėtais grybais.

– Taip pat Jondalaras atsivedė tave ir tavo gyvūnus, Aila. Tikriausiai numanai, kaip tai stulbina. Žmonės medžioja arklius, stebi juos kaimenėse, tačiau niekada nematė arklių, besielgiančių kaip tavieji. Labiausiai gąsdina, kad arkliai eina ten, kur nori tu. Arba štai Vilkas: žingsniuoja per pilną žmonių stovyklą ir daro, ką pasakai, – Zelandonė ypatingai, lyg pirmą kartą, nužvelgė vilką. Pajutęs moters žvilgsnį žvėris tyliai amtelėjo.

Aila tikrai stebėjosi Vilko ir Pirmosios bendravimu. Zelandonė ne visada apdovanodavo žvėrį dėmesiu, ir jis lygiai taip pat ją ignoruodavo, bet jai atkreipus dėmesį, jis visada atsiliepdavo trumpu kiauktelėjimu. Zelandonė retai jį liesdavo, nebent kartais paglostydavo galvą, o Vilkas kartais suimdavo jos ranką dantimis, bet niekada nepalikdavo jokių žymių. Ji niekada to nedrausdavo lyg pripažindama, kad jie supranta vienas kitą. Ailai dingojosi, kad Vilkas ir Zelandonė tikrai savišku būdu vienas kitą supranta.

– Žinau, sakei, kad bet kam taip pavyktų, jei gyvūnėlį imtų auginti nuo mažumės. Gal ir taip, bet žmonės to nežino. Jie tik mato šiam pasauliui nebūdingą reiškinį, vadinasi, kilusį iš kito, dvasių pasaulio. Atvirai kalbant, stebiuosi, kaip gerai jie priėmė gyvūnus, tačiau tai nebuvo lengva. Tam reikia laiko. O dabar norime jiems parodyti dar kažkokią tavo atgabentą naujovę, tai, ko niekas anksčiau nėra matęs. Žmonės tavęs dar

nepažįsta, Aila. Neabejoju, jie norės naudoti ugnies akmenį, kai pamatys, kaip jis veikia, tačiau gali ir bijoti. Manau, jį dera pateikti kaip Motinos dovaną. Dėl to šį būdą pirmiausia turi perprasti ir priimti zelandoniai, o paskui pateikti su tinkamomis apeigomis, – paaiškino donija.

Aiškinimas atrodė visiškai suprantamas. Vis dėlto tai leido Ailai ramiai įvertinti, kaip įtikinamai Zelandonė gali kalbėti.

– Kai šitaip paaiškinai, supratau, – tarė Aila. – Žinoma, parodysiu zelandoniams, kaip ugnies akmuo veikia, ir padėsiu atlikti bet kokius reikiamus ritualus.

Jos priėjo prie Jondalaro šeimos. Tarp zelandoniečių iš kitų urvų sėdėjo dar keli devintojo urvo žmonės. Zelandonė pasivedėjo Ailą nuošaliau.

– Ar trumpam gali palikti Vilką lauke? Manau, yra svarbu susitelkti į laužo kūrimą. Vilkas tik blaškytų, – paaiškino ji.

– Neabejoju, Jondalaras mielai jį pasaugos, – tarė Aila ir atsisuko jo paieškoti. Vyras linktelėjo. Stodamasi Aila liepė Vilkui likti su Jondalaru, kartu rodydama ženklus ranka, nors dauguma žmonių jų nepastebėjo.

Atėjus iš ryškios vidudienio saulės zelandonių namelio viduje atrodė tamsu, nors degė daug lempelių. Ailos akys greitai prisitaikė prie prieblandos. Kai Pirmoji atsistojo kalbėti, keturioliktojo urvo zelandonė paprieštaravo:

– Kodėl ji čia? – pareiškė ji. – Gal Aila ir zelandonietė, bet ne zelandonė. Ji pašalietė, jai nepriklauso būti šiame susirinkime.

24

Toji, kuri buvo pirma tarp tų, kurie tarnauja Motinai, nusivylusi atsiduso. Ji neketino išsiduoti sudirgusi ir leido aukštai, liesai keturioliktojo urvo zelandonei patirti pasitenkinimą supratus, kad pavyko nuvilti Pirmąją. Tačiau išgirdę klausimą pradėjo raukytis ir nepatenkinti žvilgčioti kai kurie kiti zelandoniai, o penktojo urvo mokinys, kuriam stigo priekinių dantų, išsiviepė.

– Tu teisi, keturioliktojo urvo zelandone, – tarė Pirmoji. – Pašaliečiai, tai yra tie, kurie nepriklauso zelandoniams, paprastai į tokius susirinkimus nekviečiami. Čia renkasi tie, kurie turi patirties bendraudami su dvasių pasauliu, tie, kurie buvo pašaukti, bei daug žadantys mokiniai. Štai kodėl pakviečiau Ailą. Žinote, kad ji yra gydytoja. Ji labai padėjo Ševonarui – vyrui, kuris buvo sutryptas per bendrą medžioklę ištrūkus bizonui, – pasakė donija.

– Ševonaras mirė. Nežinau, kiek ji buvo naudinga, aš jo neapžiūrėjau, – pareiškė Keturioliktoji. – Daug yra nusimanančiųjų apie vaistus ir gydymo būdus. Pavyzdžiui, kone visi žino, kad gluosnių žievė malšina nedidelius skausmus.

– Užtikrinu, kad Aila išmano kur kas daugiau nei tik gluosnių žievės naudojimą, – pasakė ta, kuri buvo pirmoji. – Tarp jos vardų ir ryšių yra „mamuto židinio duktė“. Mamutojams priklausymas mamuto židiniui reiškia tą patį kaip būti zelandoniu, tai yra tuo, kuris tarnauja Motinai.

– Sakai, kad ji yra mamutojų zelandonė? Kur jos tatuiruotė? – klausimą uždavė pagyvenusi moteris baltais plaukais ir protingomis akimis.

– Jos tatuiruotė, devynioliktojo urvo zelandone? – pasitikslino storulė ir pagalvojo: „Ką tokio žino ji, ko nežinau aš?" Devynioliktojo urvo zelandonė buvo patyrusi ir patikima, per ilgą gyvenimą daug išmokusi. Tik apmaudu, kad pastaruoju metu ją smarkiai kamavo artritas. Artinosi laikas, kai ji nebegalės keliauti į vasaros susirinkimus. Jei susirinkimas vyktų toliau nuo devynioliktojo urvo, gal ir šiais metais ji nebūtų atėjusi.

– Žinau apie mamutojus. Jerika iš Lanzadonijos jaunystėje kurį laiką ten gyveno. Juk ji iš kažin kur atkeliavo su savo motina ir jos židinio vyru. Vieną vasarą, labai seniai, kai ji laukėsi Joplajos, kilus bėdų ją aplankiau. Jerika papasakojo man apie mamutojus. Jų dvasininkai taip pat turi veido tatuiruotes, nors ne visai tokias kaip mūsų. Jei Aila prilyginama zelandonei, kur jos tatuiruotė?

– Ji mokėsi, bet dar nebuvo visiškai pasiruošusi, kai išėjo su Jondalaru. Ji ne visai zelandonė, labiau mokinė, tačiau jos gydymo žinios išsamesnės nei daugumos. Be to, prie mamuto židinio ją įdukrino Mamuta, kuris buvo pirmasis, nes matė jos galimybes, – paaiškino Pirmoji.

– Ar siūlysi, kad ji taptų zelandonių mokine? – paklausė Devynioliktoji. Nors jie retai kalbėjo, pasigirdo tylus dalyvaujančių mokinių murmėjimas.

– Ne šįkart. Net neklausiau, ar ji nori toliau mokytis, – atsakė Pirmoji.

Aila truputį išsigando. Nors su tais žmonėmis mielai aptarinėtų gydymo būdus, ji neturėjo noro tapti zelandone. Tenorėjo susijungti su Jondalaru ir susilaukti vaikų, o pastebėjo, kad nedaug zelandonių turi poras ir vaikų. Tai nereiškė, kad jie negalėtų jungtis, jei panorėtų, tik atrodė, kad tarnaujant Didžiajai Motinai Žemei tiek daug laiko ir dėmesio reikia skirti kitiems reikalams, jog nebelieka laiko pačiai būti motina.

– Tai kam ji tada čia? – teiravosi Keturioliktoji. Jos ploni žili plaukai nelygiai išsipešiojo iš mažo kuodo viršugalvyje, todėl moteris atrodė nerūpestinga ir susitaršiusi. Kam nors derėjo taktiškai pasiūlyti jai susišukuoti, tačiau nebuvo ko apie tai ir svajoti – vaidingoji zelandonė kiekvieną žodį būtų priėmusi kaip kritiką.

– Paprašiau jos ateiti, nes norėčiau jums parodyti šį tą, mano manymu, itin įdomaus.

– Ar kalbi apie gyvūnus, kuriuos ji valdo? – paklausė kažkuris donijas.

Pirmoji nusišypsojo. Pagaliau bent jau kažkas pripažino, kad Aila turi neįprastų įgūdžių ir gali būti verta tapti zelandone.

– Ne, dvidešimt devintojo urvo Pietinio sparno zelandoni. Tai galėtų būti kito susirinkimo priežastis, tačiau šį kartą Aila turi jums dar šį tą parodyti.

Nors dvidešimt devintojo urvo Pietinio sparno zelandonis buvo pirmosios dvidešimt devintojo urvo zelandonės padėjėjas, tai galiojo tik kalbant apie visas tris uolas kartu. Jis savo ruožtu buvo visavertis zelandonis ir, Pirmoji žinojo, geras gydytojas. Vyras turėjo tokią pačią teisę kalbėti kaip ir bet kuris kitas donijas.

Aila pastebėjo, kad toji, kuri buvo pirma, kreipiasi į zelandonius pilnais titulais, kurie kartais buvo gana ilgi, nes apėmė urvų skaičiavimo žodžius ir skambėjo labai svarbiai. Tada jai toptelėjo, kad vienintelis jų titulų skirtumas tėra urvo skaičiavimo žodis. Jie atidavė savo asmeninius vardus ir visi buvo zelandoniai. Aila suvokė, kad jie iškeitė savo vardus į eilės numerius.

Kai gyveno slėnyje, Aila kasdien ant lazdelės įrėždavo žymę. Pasirodžius Jondalarui, ji turėjo ryšulį paženklintų pagaliukų. Vyras, vartodamas skaičiavimo žodžius, suskaičiavo žymes ir galėjo pasakyti, kaip ilgai ji gyveno slėnyje. Ailai tai atrodė tokie stiprūs burtai, kad kone baugino. Kai Jondalaras mokė ją skaičių vardų, ji juto, kad skaičiavimo žodžius zelandoniečiai labai vertina, jie yra labai svarbūs. Dabar ji suvokė, kad, bent jau tarp zelandoniečių, jie svarbesni už vardus, ir juos naudodami zelandoniai įgyja tų stiprių simbolių galią.

Pirmoji pamojo Jonokolui.

– Pirmasis devintojo urvo mokiny, ar galėtum smėliu, kurio prašiau atnešti, užpilti visus laužus? Pirmoji antrojo urvo mokine, ar gali užpūsti visas lempas?

Aila atpažino abu mokinius, kuriuos Pirmoji pasikvietė į pagalbą. Tai jie Šaltinių uoloje lydėjo ją į gilųjį urvą su ant sienų ištapytais gyvūnais. Aila girdėjo susirinkusiųjų pastabas ir smalsius klausimus. Žmonės suprato, kad Pirmoji ruošia kažką dramatiška. Dauguma vyresnių, patyrusių zelandonių buvo nusiteikę kritiškai. Jie suprato dramatiškų pasirodymų

poveikį, žinojo, kokių priemonių tam reikia, ir pasiryžo lengvai nepasiduoti, jei triukais būtų klaidinami ar kaip nors trikdomi.

Ir užgesinus visus laužus dar pakako šviesos matyti dėl šen bei ten prasiskverbiančių saulės spindulių. Namelyje nebuvo visiškai tamsu. Aila apsidairiusi pamatė besiskverbiančią šviesą, ypač aplink įėjimo angą, nors jis buvo uždarytas, ir pro kitą mažiau akivaizdų praėjimą kone tiesiai priešais. „Vėliau, – pagalvojo ji, – apeisiu zelandonių namą iš lauko ir rasiu tą antrą angą."

Pirmoji suprato, kad pasirodymas būtų kur kas įspūdingesnis naktį, kai visiškai tamsu, tačiau tai nebuvo svarbu tiems, kurie buvo čia susirinkę. Ir šitaip jie tučtuojau įvertins galimybes.

– Ar bus norinčiųjų ateiti ir patikrinti, ar laužas ugniavietėje visiškai išblėsęs? – pasiūlė ji.

Greitai pasisiūlė Keturioliktoji. Ji rūpestingai sulygino smėlį, keliose vietose sukišo į smėlį pirštus, tada atsistojusi pranešė:

– Smėlis sausas, vietomis šiltas, tačiau ugnis išblėsusi, o anglių nėra.

– Aila, ar gali pasakyti, ko tau reikia ugniai užkurti? – pasiteiravo Pirmoji.

– Beveik viską turiu čia, – Aila iškėlė ugnies uždegimo rinkinį, kurį taip dažnai naudojo kelionėje, – reikia tik prakurų. Tiks beveik viskas, ką greitai pagauna liepsna: gauromečių pūkai ar sausos seno kelmo puvenos, o ypač dervuotos. Neblogai po ranka turėti drožlių ir, žinoma, vieną kitą didesnę malką.

Pasigirdo tylus šurmulys, ir Pirmoji išskyrė kelias dirglias pastabas. „Mums nereikia laužo kūrimo pamokų, – sakė kažkas. – Visi nuo mažumės žino, kaip užkurti laužą." „Gerai, – patenkinta galvojo ji, – tegu niurna. Jie tik galvoja, kad apie laužo kūrimą žino viską."

– Ar užkursi mums laužą, Aila? – pasiteiravo zelandonių Pirmoji.

Prakurams Aila supureno nedidelį pūkuotų gauromečių viršūnėlių kauburėlį, į kairiąją ranką paėmė geležies piritą, į dešiniąją – titnago daužeklį, tačiau tai nebuvo akivaizdu. Stuktelėjusi per ugnies akmenį ji stebėjo, kaip į gauromečių pūkus nusileidžia gera kibirkštis, įpūtė joje gyvybę ir pridėjo prakurų. Akimirksniu suliepsnojo lauželis. Pasigirdo nevalingi aikčiojimai ir klausimai:

– Kaip ji tai padarė?

Trečiojo urvo zelandonis paprašė:

– Ar gali pakartoti?

Aila nusišypsojo Trečiajam. Senyvas vyriškis buvo labai malonus ir ją palaikė, kai ji mėgino padėti Ševonarui, todėl ji džiaugėsi jį matydama. Aila truputį pasislinko ir rate akmenų, kurie žymėjo ugniakuro ribas, greta pirmojo įžiebė kitą laužą, o paskui nė neprašyta užkūrė trečiąjį.

– Gerai, kaip ji tai daro? – pasiteiravo vyras. Aila jo dar nebuvo mačiusi.

– Penktojo urvo zelandoni, Aila pati atrado šitą būdą, ji ir papasakos, – atsakė Pirmoji.

Aila suprato, jog tai zelandonis to urvo, kuris jau buvo išvykęs į vasaros susirinkimą, kai jie stabtelėjo Senajame slėnyje. Jis buvo kiek jaunesnis už Trečiąjį, vidutinio amžiaus vyras rudais plaukais ir apskritu veidu, kuris atitiko ir kūno sudėjimą. Žmogus atrodė kažkoks aptakiai minkštas, o akys mėsingame veide atrodė mažytės, tačiau Aila juto jį turint įžvalgų protą. Vyras suprato, jog toks laužo kūrimo būdas turi privalumų, ir nebuvo pernelyg išdidus, kad to paklaustų. Tada ji prisiminė, kad mokinys, kuris taip nepatiko Jondalarui ir kuriam grasino Vilkas, taip pat iš penktojo urvo.

– Pirmoji Antrojo mokine, gal gali vėl uždegti lempas? Aila parodys zelandoniams, kaip užkurti laužą, – pasakė storulė, iš paskutiniųjų slėpdama džiaugsmą. Ji pastebėjo, kad ir mokinys Jonokolas džiugiai šypsosi. Jam būdavo smagu, kai jo mokytoja išmintimi, gudrumu ir sumanumu pranokdavo kitus stipriavalius, bet kartais arogantiškus zelandonius.

– Naudoju ugnies akmenį, štai tokį, ir suduodu į jį titnago gabalu, – Aila iškėlusi parodė geležies piritą vienoje, o titnagą kitoje rankoje.

– Mačiau tokios rūšies akmenų, – pasakė keturioliktojo urvo zelandonė, rodydama į geležies piritą.

– Viliuosi, prisimeni, kur matei, – pastebėjo Pirmoji. – Dar nežinome, ar jie reti, ar jų daugybė.

– Kur radai tokių akmenų? – paklausė Ailos Penktasis.

– Pirmuosius radau slėnyje toli į rytus nuo čia. Mudu su Jondalaru jų ieškojome ir keliaudami į Zelandoniją. Tuomet gal nepastebėjome,

tačiau daugiau radau tik čia atvykusi. Prieš kelias dienas kelis pastebėjau prie devintojo urvo, – paaiškino Aila.

– Parodysi mums, kaip jie veikia? – pasitikslino šviesiaplaukė moteris.

– Tam ji čia ir atėjo, antrojo urvo zelandone, – pasakė Pirmoji.

Aila žinojo, kad nebuvo supažindinta su ta, kuri tarnauja Motinai antrajame urve, tačiau ji atrodė kažkuo pažįstama. Tada prisiminė Jondalaro vaikystės draugą Kimeraną, su kuriuo jie buvo stulbinamai panašūs ūgiu ir plaukų spalva. Jis buvo antrojo urvo vadas. Nors moteris atrodė kiek vyresnė, Aila aiškiai įžvelgė panašumą. Broliui esant vadu, o seseriai – dvasine vade, urvo struktūra priminė mamutojišką, kur vadovauja brolis ir sesuo. Prisiminusi mamutojus Aila nusišypsojo. Tiesa, ir Talutas, ir Tulija buvo vadai, o dvasinis vadas – Mamuta.

– Atsinešiau tik du ugnies akmenis, – tarė Aila, – bet stovykloje jų turiu daugiau. Jei Jondalaras kur netoliese, gal jis galėtų atnešti? Tada keli žmonės galėtų bandyti vienu metu, – Pirmoji linktelėjo, o Aila aiškino toliau: – Nesunku, bet tenka pasimokyti, kad įgustum. Pirmiausia reikia pasirūpinti gerais prakurais. Tada, jei sudauži tinkamai, šoka ilga kibirkštis, iš kurios įpūti liepsną.

Kol Aila susirinkusiesiems rodė, kaip naudoti ugnies akmenis, toji, kuri buvo pirma, išsiuntė antrąjį trečiojo urvo mokinį Mikolaną ieškoti Jondalaro. Zelandonių vadė matė, kad niekas nesusilaikė Ailos ko nepaklausęs, neliko abejonių ar klausimų. Šis naujoviškas laužo įžiebimas nebuvo koks triukas, o geras naujas būdas greitai įkurti ugnį. Kaip Pirmoji ir numatė, visi nekantravo to išmokti. Ugnis buvo per daug svarbi, kad nesistengtum apie ją sužinoti kuo daugiau.

Tame krašte ugnis buvo būtina, ji lėmė gyvybę ir mirtį. Žmonės privalėjo žinoti, kaip ją užkurti, išlaikyti neužgesusią, kaip perkelti iš vienos vietos į kitą. Nors būdavo labai šalta, plati teritorija, apsupta didžiulių ledo plokščių, nusidriekusių į pietus iš poliarinių sričių, knibždėjo gyvybės. Atšiaurios sausos žiemos stabdė medžių augimą, tačiau vidutinėse platumose klimatas vis dėlto buvo sezoninis. Vasaromis netgi būdavo karšta, todėl suželdavo vešlios pievos, kuriose ganėsi gausios įvairiausių žolėdžių kaimenės. Šie, savo ruožtu, buvo daug energijos teikiantis, sotus maistas plėšrūnams ir visaėdžiams.

Visų rūšių gyvūnai, kurie gyveno netoli ledyno, prisitaikė prie šalčio užsiaugindami šiltus, gauruotus kailius. Tik plikaodžiai, beplaukiai žmonės nuolat ieškojo šilumos. Jie negalėjo gyventi šaltyje be ugnies. Žmones čia priviliojo gausios maisto atsargos, ir tik vėliau jie išmoko valdyti ugnį. Šildydamiesi žvėrių, kuriuos medžiojo maistui, kailiais, jie galėjo kurį laiką būti gaivalų apsuptyje, tačiau, kad išgyventų, reikėjo ugnies: palaikyti šilumą, kai ilsisi ar miega, gaminti maistą, tiek mėsišką, tiek augalinį, kad jis būtų lengviau virškinamas. Esant pakankamai degių medžiagų, ugnis tapdavo tarsi savaime suprantama, tačiau žmonės niekada nepamiršo, kokia ji būtina. Kai kuro stigdavo, būdavo drėgna ar snieginga, jie kaskart suprasdavo, kaip stipriai yra priklausomi nuo ugnies.

Keli zelandoniai jau pabandė ugnies akmenimis užkurti laužą ir perdavė juos kitiems, laukiantiems eilėje. Paskui Jondalaras atnešė daugiau geležies pirito gniutulų. Pirmoji pati paėmė juos prie įėjimo, suskaičiavo ir padavė Ailai. Mokymasis vyko greičiau. Kai visi zelandoniai užkūrė bent po vieną laužą, buvo pakviesti mokiniai. Labiausiai pasitikinčios savimi donijos padėjo Ailai mokyti savo pameistrius. Keturioliktojo urvo zelandonė uždavė klausimą, kuris kirbėjo galvoje visiems.

– Ką ketini daryti su ugnies akmenimis? – pasiteiravo ji.

– Iš pradžių Jondalaras ketino išdalyti juos savo žmonėms, – pradėjo Aila. – Vilomaras taip pat minėjo, kad juos galima panaudoti mainams. Priklausys nuo to, kiek jų rasime. Nemanau, kad čia man vienai teks spręsti.

– Žinoma, visi jų paieškosime, bet kaip manai, ar jų yra pakankamai, kad kiekvienas urvas šiame vasaros susirinkime gautų bent po vieną? – paklausė Pirmoji zelandonė. Ji buvo suskaičiavusi akmenis ir žinojo atsakymą.

– Nežinau, kiek urvų atėjo į vasaros susirinkimą. Galvoju, kad turėtų pakakti, – atsakė Aila.

– Jei teks tik po vieną kiekvienam urvui, manau, jie turi būti patikėti urvo zelandoniui, – tarė Keturioliktoji.

– Pritariu. Manau, kad šį ugnies išgavimo akmenimis būdą turime pasilikti sau. Jei tik mes galėsime šitaip užkurti ugnį, tik įsivaizduokite, kokios sulauksime pagarbos, kaip urvas reaguos, kai matys zelandonį

akimirksniu užkuriantį laužą, ypač jei bus iš tikrųjų tamsu, – kalbėjo penktojo urvo zelandonis entuziazmo kupinomis akimis. – Įgytume kur kas daugiau valdžios. Be to, tai labai geras būdas apeigų reikšmei pabrėžti.

– Tu teisus, penktojo urvo zelandoni, – pritarė Keturioliktoji, – puikiai sumanei.

– O gal akmuo turi būti patikėtas kartu zelandoniui ir vadui? – tarė Vienuoliktasis. – Kad būtų išvengta galimų nesutarimų. Žinau, kad Karėja nebūtų patenkinta, jei negalėtų įvaldyti šio naujo būdo.

Aila nusišypsojo liesam nedidukui vyriškiui, kurio, prisiminė, toks stiprus rankos paspaudimas ir pasitikėjimas savimi. Jis buvo ištikimas savo urvo vadei. Pagirtina.

– Šitie ugnies akmenys pernelyg naudingi urvui, kad laikytum juos paslaptyje, – pareiškė Pirmoji. – Mes esame čia, kad tarnautume Motinai. Atsisakėme asmeninių vardų, kad susitapatintume su kitais žmonėmis. Privalome visada pirmiausia galvoti apie tai, kas yra geriausia urvui. Žinoma, būtų gerai, jei galėtume pasilikti šiuos ugnies akmenis sau, tačiau visų zelandoniečių nauda nusveria mūsų norus. Akmenys yra Didžiosios Motinos Žemės kaulai. Tai jos dovana, kurios negalima slėpti.

Toji, kuri buvo pirma, nutilo ir tiriamai pažvelgė į kiekvieną zelandonį paeiliui. Ji suprato, kad ugnies akmenų nenuslėptum, net jei apie tai dar nebūtų papasakota. Keletas akivaizdžiai nusivylė, buvo justi net kai kurių donijų pasipriešinimas. Pirmoji buvo tikra, kad Keturioliktoji puls prieštarauti.

– Akmenys negali būti slapti, – suraukusi antakius tarstelėjo Aila.

– Kodėl ne? – kirto Keturioliktoji. – Manau, tai turi spręsti zelandoniai.

– Kelis jau daviau Jondalaro šeimai, – atsakė Aila.

– Labai blogai, – Penktasis papurtė galvą pripažindamas, kad sumanymas nebeišdegs. – Ką gi, kas padaryta, padaryta.

– Turime pakankamai valdžios ir be akmenų, – pastebėjo ta, kuri buvo pirmoji, – ir vis dar galime panaudoti juos taip, kaip mums patinka. Viena vertus, galime surengti jaudinančias apeigas, kuriose pristatysime ugnies akmenis urvams. Manau, bus geriausia, jei Aila rytoj užkurs apeiginį laužą.

– Ar taip anksti vakare bus pakankamai tamsu, kad įžiūrėtum kibirkštį? Būtų geriau leisti laužui išblėsti ir paskui užkurti jį iš naujo, – tarė trečiojo urvo zelandonė.

– Kaip žmonės žinos, kad jis užkurtas ugnies akmeniu, o ne pradėtas iš gyvos anglies? – paklausė vyresnis vyras, Aila nebuvo tikra, šviesiais ar žilais plaukais. – Manau, reikia kito ugniakuro, tokio, kuris nebuvo užkurtas. Neapsirinki dėl tamsos. Prietemoje, kai liepsnoja apeiginis laužas, pernelyg daug kas blaško. Tiktai visiškoje tamsoje gali pritraukti visų dėmesį ten, kur nori. Tada žmonės nemato nieko daugiau, išskyrus tai, ką pats nori jiems parodyti.

– Tiesa, septintojo urvo zelandoni, – pritarė jam Pirmoji.

Aila pastebėjo, kad vyras sėdi šalia aukštos šviesiaplaukės moters iš antrojo urvo ir jie labai panašūs. Jis galėjo būti vyresnis židinio vyras, tikriausiai jos senelės pora. Aila prisiminė Jondalarą sakius, kad septintasis ir antrasis urvai yra susigiminiavę. Jie įsikūrę priešinguose Žolių upės krantuose. Ji gerai prisiminė, kad antrasis urvas buvo Senolių židinys, o septintasis pavadintas Arklio Galvos uola. Rudenį Jondalaras pažadėjo ją ten nusivesti, kad parodytų arklį uoloje.

– Galime pradėti apeigas be laužo, o jį užkurti sutemus, – pasiūlė dvidešimt devintojo urvo zelandonė. Daili moteris švietė taikdariška šypsena, tačiau gebėdama skaityti kūno kalbą Aila įžvelgė stiprų ir valingą būdą. Jos buvo susitikusios labai trumpai, bet Aila girdėjo žmones kalbant, kad tik šita moteris išlaiko tris dvidešimt devintojo urvo uolas vieningas.

– Žmonės stebėsis, jei iš pat pradžių nebus uždegtas apeiginis laužas, dvidešimt devintojo urvo zelandone, – paprieštaravo trečiojo urvo zelandonis. – Gal būtų geriausia atidėti pradžią, kol sutems.

– Gal ką nors galima atlikti anksčiau? Žmonės ima rinktis anksti. Jie pradės nerimauti, jei per ilgai atidėliosime, – pridūrė kita vidutinio amžiaus moteris, kone tokia pat apkūni kaip Pirmoji, tačiau visai mažučiukė. Jei Pirmosios stotas – ir ūgis, ir svoris – teikė jai valdžios, šita zelandonė atrodė šilta ir motiniška.

– Jeigu pasakotume istorijas, Vakarų sparno zelandone? Juk yra pasakininkų, – pasiūlė greta jos sėdintis jaunuolis.

– Pasakojimais galima atitraukti dėmesį nuo apeigų rimtumo, Šiaurinio sparno zelandoni, – pasakė dvidešimt devintojo urvo zelandonė.

– Žinoma, tu teisi, Trijų Uolų urvo zelandone, – greitai pasitaisė jaunuolis. Jis atrodė gana pagarbiai nusiteikęs pirmosios dvidešimt devintojo urvo zelandonės atžvilgiu. Aila pastebėjo, kad keturi dvidešimt devintojo urvo zelandoniai kreipiasi į kits kitą atstovaujamų vietų pavadinimais, o ne skaičiavimo žodžiais. Tai suprantama, nes jie visi buvo dvidešimt devintojo urvo zelandoniai. „Kokia paini padėtis, – pagalvojo Aila, – tačiau jie, regis, ją išnarpliojo."

– Tada kalbėkime apie svarbius reikalus, – tarė Pietinio sparno zelandonis.

Tai jis teiravosi Pirmosios, ar Aila čia dėl gyvūnų. Pietinis sparnas buvo Atspindžio uola, kurioje glaudėsi Denanos urvas. Denana stebėjo Ailą, o gal arklius ir vilką, su tam tikru priešiškumu, tačiau vyro tonas nebuvo nedraugiškas. Reikės palaukti ir pažiūrėti.

– Joharanas nori kelti klausimą apie plokščiagalvius – žmonės jie ar ne, – tarė vienuoliktojo urvo zelandonė. – Tai labai rimtas klausimas.

– Bet dalis žmonių nemėgsta klausytis tokių kalbų, ir jie linkę ginčytis. Nenorime, kad vasaros susirinkimas prasidėtų nuo vaidų. Žmonės pradėtų kivirčytis dėl visko, – pasakė zelandonė, kuri buvo pirmoji. – Prieš iškeliant naujas mintis apie plokščiagalvius, reikia luktelti, kol žmonės bus labiau linkę jas išklausyti.

Aila svarstė, ar jai pridera kištis.

– Zelandone, – galiausiai tarė ji. – Ar galiu pateikti pasiūlymą?

Visi atsigręžė. Ailai pasidingojo, kad toli gražu ne visi buvo patenkinti.

– Žinoma, gali, Aila, – tarė zelandonė, kuri buvo pirmoji.

– Pakeliui į čia mudu su Jondalaru viešėjome pas losadunojiečius. Losadunos židiniui padovanojome kelis ugnies akmenis... Visam urvui... Jie buvo tokie malonūs, labai padėjo... – Aila dvejojo.

– Taip? – drąsino Zelandonė

– Rengdami apeigas ugnies akmenims pristatyti, jie padarė dvi ugniavietes, – pasakojo Aila. – Vienas laužas buvo sukrautas, bet nedegė, o kitas liepsnojo. Paskui jį visiškai užgesino. Staiga pasidarė taip tamsu, kad nematei, kas greta tavęs sėdi, ir buvo visiškai aišku, kad pirmojoje lau-

žavietėje nežioruoja nė menkiausia kibirkštėlė. Tada ir uždegiau pirmąjį laužą.

Tyla truko vos akimirką.

– Ačiū, Aila, – tarė Zelandonė. – Manau, sumanymas geras. Gal mes galime padaryti ką nors panašaus. Pasirodymas bus labai įspūdingas.

– Taip, man patinka, – tarė trečiojo urvo zelandonis. – Šitokiu būdu apeiginį laužą turėsime nuo pat pradžių.

– O paruoštas uždegti šaltas laužas žadins žmonių smalsumą. Jie svarstys, kam jis, ir susikurs laukimo atmosfera, – pastebėjo dvidešimt devintojo urvo Vakarų sparno Zelandonė.

– Kaip užgesinsime ugnį? Užpilsime vandeniu, kad susidarytų daug garų? – klausė Vienuoliktasis. – Ar užversime žeme, kad iš karto išblėstų?

– Purvu užpilkime, – pasiūlė zelandonis, kurio Aila nepažinojo. – Garų kils tik truputį, bet neliks anglių.

– Rinkčiausi vandenį, kad kiltų daug garų, – tarė dar vienas, Ailai nematytas dvasininkas. – Būtų įspūdingiau.

– Ne, būtų įspūdingiau užgesinti iš karto. Vieną akimirką – šviesu, kitą – gryna tamsa.

Aila nepažinojo visų ten buvusių zelandonių, o pokalbis darėsi vis gyvesnis. Donijai ne visada oficialiai kreipėsi vienas į kitą, ir ji negalėjo visų atpažinti. Anksčiau Aila neturėjo supratimo, kiek trunka apeigų planavimas ir aptarimas. Ji visada manė, kad apeigos vyksta spontaniškai, kad zelandoniai, tie, kurie susiję su dvasių pasauliu, tėra tik tų nematomų jėgų tarpininkai. Dvasininkams nevaržomai kalbantis tarpusavyje, ji pradėjo suprasti, kodėl kai kurie prieštaravo jos dalyvavimui, tačiau jiems aptarinėjant smulkmenas Ailos mintys nuklydo kitur.

Jai pasidarė smalsu, ar genties šamanai irgi šitaip iki smulkmenų planavo apeigas. Tikriausiai taip, tačiau susirinkimas būtų atrodęs visai kitaip: genties apeigos buvo senovinės, atliekamos taip, kaip visada, arba kuo vienodžiau. Ailai pradėjo aiškėti, kokia turėjo kilti dilema šamanui Krebui panorėjus, kad ji reikšmingai dalyvautų vienose iš pačių švenčiausių apeigų.

Ji apsidairė didelėje apskritoje vasarinėje zelandonių buveinėje. Išorinis statinys iš vertikalių skydų buvo dvigubomis sienelėmis, panašus į

devintojo urvo stovyklos namelius, tik didesnis. Kilnojamosios pertvaros, kuriomis vidaus erdvė dalijama į atskirus plotus, buvo sukrautos tarp miego vietų greta išorinių sienų, sukuriant vieną didelį kambarį. Aila pastebėjo, kad visos miego vietos sutalpintos vienoje vietoje ir iškeltos, paskui prisiminė, kad lygiai taip pat pakeltos jos yra ir Zelandonės namelyje devintajame urve. Pasvarsčiusi nusprendė: tikriausiai todėl, kad atneštus į zelandonių namelį ligonius paguldžius aukščiau, juos lengviau slaugyti.

Grindys buvo užtiestos sudėtingų, dailių raštų kilimėliais, aplink keletą žemų įvairaus dydžio stalų buvo išdėlioti sėdėti skirti įvairūs dembliai ir pagalvėlės. Ant stalų stovėjo smiltainio arba kalkakmenio riebalinės lempelės, dauguma su keliomis dagtimis, kurios belangės pastogės viduje degė dieną ir naktį. Vienos lempos buvo kruopščiai išskaptuotos, nugludintos ir papuoštos, bet kitos, kaip ir Martonos namuose, buvo paprasti akmenys su natūraliai susiformavusiomis arba grubiai išskaptuotomis įdubomis lydytiems taukams. Greta daugumos lempelių Aila matė nedideles raižytas moterų figūrėles, įsmeigtas į pintus dubenėlius su smėliu. Visos statulėlės buvo panašios, bet nevienodos. Aila jau buvo keletą jų mačiusi ir žinojo, jog tai Didžiosios Motinos Žemės atvaizdai, kuriuos Jondalaras vadina „doni“.

Statulėlių dydžiai skyrėsi ir buvo nuo beveik dešimties iki dvidešimties centimetrų aukščio, bet visos tilpo delne. Vieni figūrėlių bruožai buvo supaprastinti, kiti – pernelyg išryškinti. Rankų ir plaštakų buvo tik užuomina, kojos smailėjo, o pėdų visai nesimatė, kad moters figūrėlę būtų galima įsmeigti į žemę arba smėlio dubenėlį. Raižinyje nebuvo įamžintas konkretus asmuo, nebuvo galima įžiūrėti jokių bruožų, atspindinčių asmenį, nors kūno formas menininkui galėjo įkvėpti kokia pažįstama moteris. Nebuvo vaizduojamos nei stačiakrūtės prisirpusios jaunos merginos, tik pradedančios suaugusiųjų gyvenimą, nei lieknos, daug vaikštančios klajoklės, nuolat ieškančios maisto moters figūra.

Statulėlės vaizdavo nutukusias moteris, turinčias gyvenimiškos patirties. Jos nebuvo nėščios, bet tikrai gimdžiusios. Platūs sėdmenys ir didžiulės krūtys, kabančios virš didelio, nukarusio pilvo, būdingi moterims, kurios pagimdė ir išmaitino keletą vaikų. Statulėlės vaizdavo putlią

visko mačiusios vyresnės moters, motinos, figūrą, tačiau simbolizavo kur kas daugiau nei vaisingumą. Kad moteris būtų apkūni, jai neturi stigti maisto, ji turi gyventi gana sėsliai. Maža raižyta figūrėlė turėjo vaizduoti gerai valgančią, sveiką motiną, kuri aprūpina savo vaikus; ji buvo gausos ir dosnumo simbolis.

Tikrovė nebuvo kitokia. Pasitaikydavo blogesnių ir geresnių metų, bet dažniausiai zelandoniečiai laikėsi gana gerai. Bendruomenėje buvo apkūnių moterų: figūrų raižytojai turėjo žinoti, kaip jos atrodo, kad jas pavaizduotų taip smulkmeniškai. Vėlyvą pavasarį, kai žiemai sukauptos maisto atsargos beveik pasibaigdavo, o nauji augalai dar nebūdavo sužaliavę, kartais stodavo badmetis. Tas pats galiojo ir gyvūnams; pavasarį jie buvo kaulėti ir liesi, jų mėsa gyslota ir kieta, su mažu riebalų sluoksniu, netgi kaulų čiulpai išsieikvodavo. Tada žmonėms tekdavo apsieiti be tam tikrų maisto medžiagų, tačiau jie nemirė iš bado.

Tiems, kurie gyveno iš žemės, norint išlikti viską reikėdavo susimedžioti ir susirinkti, žemė buvo kaip Didžioji Motina, kuri maitina savo vaikus. Ji davė jiems to, ko reikėjo. Žmonės nesodino augalų, nesirūpino pasėliais, nedirbo ir nelaistė žemės, nelaikė gyvulių bandų, nesaugojo jų nuo plėšrūnų, nerinkdavo jiems maisto žiemai. Viskas buvo skirta žmonėms, žinantiems, kur ieškoti maisto ir kaip jį surinkti. Tačiau Motinos dovanų nebuvo galima laikyti savaime suprantamomis, nes kartais jų pristigdavo.

Kiekviena išraižyta doni buvo Didžiosios Motinos Žemės dvasios talpykla ir akivaizdus pranešimas gyvenimus valdančioms nematomoms jėgoms, ko žmonėms reikia. Jos buvo tarsi atsakomasis burtas, skirtas parodyti Motinai, ko jie nori, ir todėl turi iš jos gauti. Doni statulėlė atstovavo vilčiai, kad valgomieji augalai vešės gausiai, jų bus lengva rasti ir rinkti, kad gyvūnų netrūks ir jie bus lengvai medžiojami. Ji kartu buvo ir dosnios bei turtingos žemės simbolis, ir malda žemei, kad maisto būtų gausu, o gyvenimas – geras. Doni buvo idealizuojama figūra, maldavimas sąlygų, kurių žmonės nuoširdžiai troško.

– Norėčiau padėkoti Ailai...

Išgirdus nuskambant savo vardą Aila krūptelėjusi pabudo iš apmąstymų, net negalėjo prisiminti, apie ką galvojo.

– ...kad noriai parodė visiems zelandoniams naują laužo užkūrimo būdą ir už jos kantrybę su kai kuriais iš mūsų, kuriems teko mokytis kiek ilgiau, – sakė Pirmoji.

Pasigirdo daugybė pritariančių balsų, netgi keturioliktojo urvo zelandonė, regis, buvo nuoširdžiai dėkinga. Tada zelandoniai pradėjo aptarinėti kitas šių metų vasaros susirinkimo pradžios apeigų smulkmenas bei būsimas progas, ypač jungtuvių apeigas. Aila norėjo, kad jie daugiau kalbėtų apie pačias apeigas, tačiau donijai tiesiog susitarė, kur vėl susitiks smulkiau aptarti šių klausimų. Tada susirinkusiųjų dėmesio centre atsidūrė mokiniai.

Atsistojo Pirmoji zelandonė.

– Tai zelandoniai saugo žmonių istoriją.

Ji žiūrėjo į būsimus zelandonius, mokinius, bet Aila juto, kad Pirmoji tarsi imasi ypatingos temos, liečiančios ir ją.

– Mokiniams privalu įsiminti senolių legendas ir tradiciją. Jose paaiškinama, iš kur atėjo žmonės ir kas tokie yra zelandoniečiai. Įsimenant lengviau mokytis, o mokinys turi išmokti daug dalykų. Baikime susirinkimą jos legenda, Motinos giesme.

Ji nutilo, tarsi nukreipė žvilgsnį į save, kad iš atminties gelmių ištrauktų pasakojimą, kurį saugo jau labai seniai. Tai buvo pati svarbiausia iš visų senolių legendų, toji, kurioje pasakojama pati pradžia. Kad legendą būtų lengviau įsiminti, ji buvo surimuota, o kad pavyktų dar lengviau atkartoti, gebantieji kurti muziką neretai pridėdavo melodiją, kurios kiti žmonės su džiaugsmu mokėsi. Kai kurios dainos buvo senovinės ir tokios žinomos, kad vien tik skambančios melodijos pakakdavo visai istorijai prisiminti.

Zelandonė, kuri buvo pirmoji, pati sukūrė melodiją Motinos giesmei, ir daugelis žmonių jau pradėjo jos mokytis. Ji pradėjo giedoti, nepritariant jokiems instrumentams, tyru, stipriu, gražiu balsu:

Iš tamsumos, iš pragaišties, iš tyrų
Su viesulais Didžioji Motina išnyra.
Ir bunda, nes gyvybės vertę ji išmano,
Ji sielojas dėl tuštumos, Motina Žemė.
Motina vieniša. Vienintelė ir tikra.

Pirmajai pradėjus, Aila pajuto atpažinimo drebulį ir jungėsi prie kitų zelandonių, jiems tariant arba giedant paskutinę eilutę kartu su ta, kuri buvo pirma:

Iš savo gimties dulkių ji sukūrė kitą:
Blyškų spindintį bičiulį, draugą tikrą.
Jie augo kartu, mokėsi švelniai mylėti,
Laikui atėjus panoro susilieti.
Nuolat greta buvo jis. Blyškus, spindintis bičiulis.

Aila prisiminė ir antro posmo paskutinę eilutę, pasakė ją drauge su visais, o paskui klausėsi kitų žodžių, ir tai, ką prisiminė, kartojo sau po nosimi. Ji norėjo viską tiksliai įsiminti, nes labai mėgo šį pasakojimą, be to, jai labai patiko Pirmosios giedojimas. Vien jos balso skambesys kone spaudė ašaras. Nors Aila žinojo, kad niekada neišmoks dainuoti, ji norėjo išmokti bent žodžius. Kelionėje ji įsiminė losadunojiečių atliekamą šios giesmės versiją, tačiau kalba, ritmas ir dalis pasakojimo skyrėsi. Ji norėjo išmokti zelandoniečių pasakojimą, todėl atidžiai klausėsi.

Tamsybių tuštuma, bergždžia, nyki dykynė,
Nekantriai laukia gimsiančios gyvybės.
Ji Motinos krauju pasotinta įkvėpia pliūpsnį oro,
Tada pažyra akmenys, plyšta, dryksta oda.
Motina gimdo. Gyvybė suspindo.

Kelionėje Jondalaras padeklamavo jai kelias eilutes, tačiau Aila nebuvo girdėjusi tokios skambios ir dramatiškos jėgos, kurios į eiles įliejo ta, kuri buvo pirma tarp tų, kurie tarnauja Motinai. Ir žodžiai nebuvo visiškai tokie patys.

Jos gimdymo vandenys upes ir jūras pripildo,
Paplūsta žeme ir medžius pagimdo.
Kiekvienas lašas brangus išaugina lapus ir gėles,
Žemė skleidžias naujai suvešėjus, žalia.
Plūsta jos vandenys. Nauja žaliuojanti žemė randasi.

Gimdydama sunkiai ji, ugningai alsuoja,
Kad gimtų gyvybė, su skausmu ji kovoja.
Jos sukrešėjęs kraujas virsta raudona dirvos ochra,
Tačiau spindintis kūdikis visas kančias atperka.
Motinos džiaugsmas didis. Berniukas, skaisčiai spindintis.

Srautus ugningus spjaudė kalnų viršūnės,
O Motina dosniom krūtim maitino sūnų.
Stiprus mažėlis taip godžiai žindo,
Kad Motinos pieno lašai danguje suspindo.
Užgimė sūnus. Motinos puoselėjamas, brangus.

Šita dalis Ailai itin patiko. Žodžiai priminė jos pačios patirtį, ypač toji vieta, kad viską verta ištverti dėl didžio džiaugsmo, savo nuostabaus berniuko.

Jis vogčiomis Motinai miegant išsprūdo,
Sūkuringą tamsybę tyrinėti panūdo.
Naujybių paviliotą, sūnų nepatyrusį
Pragarmė prarijo viesulais atskriejusi.
Sūnų tamsybė įkalino. Skaistųjį, brangų.

Braudas lygiai taip pat paėmė jos sūnų. Zelandonė taip puikiai sekė istoriją, kad Aila ėmė nerimauti ir dėl motinos, ir dėl sūnaus. Ji palinko pirmyn nenorėdama praleisti nė žodžio.

Ir spindintis draugas vėl niršiai kausis
Su vagimi už mylimosios įsčių vaisių.
Kartu jie grūmėsi už sūnų branginamą
Ir nugalėjo – pasauliui šviesa sugrąžinama.
Tvarka atkurta. Jis spindesiu švyti.

Aila giliai atsikvėpė ir apsidairė. Ne vien ją istorija buvo įtraukusi. Visi buvo dėmesingai susitelkę į didžiąją moterį.

Kentėjo Motina Didžioji sopančia širdim,
Kad teko vėlei išsiskirti su viltim.
Pražuvusio vaiko skaudžiai ilgėjosi,
Todėl viduje vėl gyvybės jėgas ji pasėjo.
Ji nesitaikstė su neviltim. Su vaiko netektim.

Ašaros pasruvo Ailos veidu. Ją staiga visą suspaudė skausmas dėl sūnaus, kurį buvo priversta palikti gentyje, ji giliai, užjaučiamai sielvartavo dėl Motinos.

Atėjus laikui, vandenys jos įsčių
Želmeniu gyvu bergždžiuos tyruos ištryško.
Bet gėla netekties suspindo rasomis,
Virpančiom vaivorykštėm rytais puoštomis.
Įsčių vandenys želmenis brandino. Ašarų ji neslopino.

Aila buvo tikra, kad jau niekada negalės galvoti apie vaivorykštėmis spindinčią ryto rasą kitaip nei apie Motinos ašaras.

Griausmingai į gabalus akmenys skilo,
Riaumodamos dubos, gelmės prabilo.
Didžiuliai ir tamsūs vėl atsivėrė urvai.
Iš Motinos įsčių gimė Žemės vaikai.
Apleista, vieniša, bet didinga. Motina Žemė gimdo.

Kita dalis buvo nebe tokia liūdna, bet ne mažiau įdomi. Buvo aiškinama, kaip viskas dabar yra ir kodėl.

Visi jos vaikai ją pripildė džiaugsmu,
Bet daug jie eikvojo jos gyvybės jėgų.
Bet jų liko pakankamai dar vienam kūriniui –
Vaikui, kuris prisimins, kam dėkingas būt turi.
Vaikas neapvils. Saugos ją ir gins.

Pirmoji moteris gimė suaugusi, gyva,
Ir suteikta jai buvo išlikimo dovana.
Gyvybė yra pirmoji dovana, ir kaip Žemė Motina
Gyvybės didžiąją vertę moteris budo žinodama.
Atsirado moteris pirma. Pirmoji iš panašių į ją.

Aila pakėlė akis ir pamatė, kad Zelandonė ją stebi. Ji apsidairė, o kai vėl atsigręžė, Zelandonės žvilgsnis buvo kitur.

Prisiminė Motina savo vienatvę
Ir mielą bičiulį, jo rūpesčio vertę.
Iš paskutinės kibirkšties gimdyti vėl pradėjo
Ir moteriai bičiulį – vyrą sukurti gebėjo.
Ji vėl dovanoja. Štai vyras gyvuoja.

Pagimdžiusi vyrą ir moterį, motinos meilė
Atidavė jiems kaip namus visą žemę.
Vandenis, sausumą, visus savo kūrinius,
Kad naudotų, bet saugotų, puoselėtų, ką turi.
Tai buvo namai gyventi. Ne išnaudoti ir ne pavergti.

Padovanojusi savo vaikams galimybę išlikti
Motina nusprendė juos dar vienu džiaugsmu ištikti.
Ji įteikė jiems dovaną gėriu dalytis
Ir susiliejant malonumą Motinos garbei patirti.
Nuostabi dovana. Motina pagerbiama.

Motina patenkinta savo kūriniais,
Moko juos mylėti, jungtis ir viens kito neapleisti.
Poros susilieti trokšta Motinos valia,
Jos vaikams duota malonumų dovana.
Ji kūrė iš lėto. Vaikai mokėsi mylėti.
Žemės vaikai palaiminti. Motina gali ilsėtis.

Baigiamosios eilutės Ailą truputį sutrikdė. Suiro nustatytas ritmas, ir Aila svarstė, ar nieko netrūksta. Kai pažvelgė į Zelandonę, toji į ją spoksojo taip, kad buvo net nesmagu. Aila nudelbė akis, tačiau, kai vėl pakėlė galvą, Zelandonė ją tebestebėjo.

Pasibaigus susirinkimui Zelandonė prisivijo Ailą ir ėmė žingsniuoti greta.

– Turiu nueiti į devintojo urvo stovyklą. Neprieštarausi, jei paėjėsime drauge? – pasiteiravo ji.

– Ne, žinoma, ne, – apsidžiaugė Aila.

Iš pradžių jos traukė tylėdamos. Aila vis dar buvo užvaldyta legendos, o Zelandonė laukė, ką ji pasakys.

– Buvo nuostabu, Zelandone, – galiausiai prabilo Aila. – Kai gyvenau Liūto stovykloje, žmonės kartais grodavo ir visi kartu dainuodavo arba šokdavo. Kai kurių balsai buvo gražūs, tačiau nė vienas tau neprilygo.

– Tai Motinos dovana. Nieko nedariau, kad taip būtų, gimiau su tokiu balsu. Motinos legenda vadinama Motinos giesme, nes žmonėms patinka ją dainuoti, – paaiškino Zelandonė.

– Jondalaras kelionėje man truputį papasakojo apie Motinos giesmę. Jis sakė, kad visos neprisimena, bet jo žodžiai nebuvo tiksliai tokie patys kaip tavo, – pastebėjo Aila.

– Nieko keista. Yra kelios kiek skirtingos giesmės. Jis mokėsi iš senosios zelandonės. Prisimenu savo mokytojos giesmę. Kai kurie zelandoniai šį tą pakeičia. Tai visiškai priimtina, jei nekeičiama prasmė, išlaikomas ritmas ir rimas. Jei skamba gerai, žmonės juos pamėgsta. Jei ne, tekstai pamirštami. Sukūriau savą giesmę dėl to, kad man buvo malonu, tačiau yra ir kitų būdų giedoti.

– Maniau, dauguma žmonių gieda tą pačią giesmę. O ką reiškia žodžiai „rimas“ ir „ritmas“? Neprisimenu, kad Jondalaras būtų man aiškinęs, – tarė Aila.

– Tikriausiai ne. Jis nėra itin įgudęs dainininkas ir istorijų pasakotojas, nors gerokai prakuto pasakodamas apie savo nuotykius.

– Ir aš to nemoku. Įsimenu pasakojimą, bet nežinau, kaip dainuoti. Nors labai patinka klausytis, – tarė Aila.

– Ritmas ir rimas padeda žmonėms įsiminti. Ritmas yra judesio pojūtis. Jis neša tave, tarsi eitum vienodu greičiu. Rimas yra panašiai skambantys žodžiai. Jie papildo ritmą ir padeda prisiminti kitus žodžius.

– Losadunojiečių Motinos legenda panaši, tačiau šitaip nesijaučiau, kai mokiausi ją mintinai, – pastebėjo Aila.

Zelandonė sustojo ir pažvelgė į Ailą.

– Moki mintinai? Losadunojiečių kalba kitokia.

– Taip, bet panaši į zelandoniečių, ją nesunku išmokti.

– Panaši, bet ne tokia pati. Kitiems gana sudėtinga jos išmokti. Kiek laiko pas juos gyvenote? – paklausė Zelandonė.

– Nelabai ilgai, ne ilgiau nei vieną mėnulį. Jondalaras skubinosi keltis per ledyną, kol nekilo pavasario tirpsmo pavojus. Vis dėlto paskutinę dieną papūtė šiltas vėjas, ir tikrai kilo šiokių tokių sunkumų, – paaiškino Aila.

– Išmokai jų kalbą mažiau nei per vieną mėnulį?

– Nevisiškai. Vis dar darau daug klaidų, bet mintinai išmokau keletą Losadunos legendų. Norėčiau išmokti Motinos legendą kaip Motinos giesmę, taip, kaip tu ją giedi.

Zelandonė žvelgė į ją kiek ilgiau, tada vėl pajudėjo link stovyklavietės.

– Su džiaugsmu tau padėsiu, – pasakė ji.

Aila vis galvojo apie legendą, ypač tą jos dalį, kuri taip priminė Durką ir ją pačią. Ji buvo tikra, kad supranta, kaip Didžioji Motina jautėsi, kai turėjo pripažinti, kad jos sūnus amžiams pražuvo. Kartkartėmis Aila taip pat skausmingai trokšdavo, kad sūnus būtų šalia, ir laukė kito vaikelio, Jondalaro vaikelio, gimimo. Prisiminusi kai kurias ką tik girdėtas eilutes ji pradėjo eiti taikydama į ritmą, mintinai kartodama jas mintyse.

Zelandonė pastebėjo pasikeitusį jos žingsnį, pasikeitimas buvo kažkoks pažįstamas. Ji dirstelėjo į Ailą ir iš jos veido išraiškos suprato, kokia ji susitelkusi. „Ši jauna moteris priklauso zelandoniams“, – pasakė ji sau.

Jau beveik priėjus stovyklą Aila sustojo ir pasiteiravo:

– Kodėl gale buvo dvi eilutės vietoj vienos?

Prieš atsakydama moteris kurį laiką ją tyrė.

– Šitas klausima vis iškyla, – tarė ji. – Atsakymo nežinau. Šitaip visada buvo. Dauguma galvoja, tam, kad legenda turėtų apibrėžtą pabaigą: pirma eilutė posmui, o antra – visai istorijai.

Aila linktelėjo. Zelandonė nebuvo tikra, ar linktelėjimas reiškia, jog ji pritaria paaiškinimui, ar paprasčiausiai patvirtina supratusi. „Dauguma mokinių net neaptarinėdavo subtiliausių Motinos giesmės prasmių, – galvojo Pirmoji. – Šitoji aiškiai priklauso zelandoniams.“

Jos paėjėjo kiek toliau. Aila pastebėjo, kad saulė jau žemiau virš vakarų horizonto. Netrukus sutems.

– Manau, susirinkimas praėjo gerai, – tarė Zelandonė. – Zelandoniams padarė įspūdį tavasis ugnies uždegimo būdas, o aš vertinu tavo troškimą parodyti tai visiems. Jei rastume pakankamai ugnies akmenų, netrukus visi šitaip kurtų laužus. Jei nerastume šitiek daug... Nežinau. Tikriausiai būtų geriausia, jei jie būtų naudojami tik ypatingiems apeigų laužams įžiebti.

Aila susiraukė.

– O kaip tie žmonės, kurie jau turi ugnies akmenis, arba tie, kuris galėjo jų rasti? Argi galima jiems pasakyti, kad jų nenaudotų? – paklausė ji.

Zelandonė sustojo ir įdėmiai pažvelgė tiesiai į Ailą. Tada atsiduso.

– Ne, negalima. Galima tik paprašyti. Bet tu teisi, negalima jų versti, be to, visada atsiras tokių, kurie vis tiek darys saviškai. Spėju, garsiai apsvarsčiau geriausią būdą. Bet jis tikrai neveiks tada, kai visi sužinos, kaip šitaip užkurti ugnį, – ji nutaisė kreivą miną. – Kai Penktasis ir Keturioliktoji kalbėjo apie paslapties saugojimą tarp zelandonių, jie paprasčiausiai garsiai išsakė tai, ko dauguma iš mūsų labiausiai troško, įskaitant ir mane. Tai būtų įspūdinga priemonė, tačiau negalime to slėpti nuo žmonių.

Ji vėl pradėjo eiti.

– Jungtuvių neplanuosime iki pirmosios medžioklės. Joje dalyvaus visi urvai, – tarė Zelandonė. – Žmonės labai nekantrauja. Tikima, kad jei pirma medžioklė sėkminga, tai geri bus visi metai, o jei ne, tai lemia bloga. Zelandoniai atliks gyvūnų paiešką. Kartais tai padeda. Jei aplinkui yra bandų, geras ieškotojas padės jas pamatyti, bet net geriausias ieškotojas neras bandos, jei nėra, ką rasti.

– Padėjau Mamutai ieškoti. Pirmą kartą tai įvyko netikėtai. Regis, mes esame kažkuo panašūs, ir aš buvau įtraukta į jo paiešką, – tarė Aila.

– Tu ieškojai su Mamuta? – nustebo Zelandonė. – Kaip tai atrodė?

– Sunku paaiškinti, tačiau skriejau kaip paukštis virš žemės, nors nebuvo jokio vėjo, – ėmė pasakoti Aila, – ir vietovės, tiesą sakant, atrodė kitaip.

– Ar norėtum padėti zelandoniams? Mes turime keletą ieškotojų, bet daugiau visada geriau, – tarė donija ir įžvelgė tam tikrą Ailos nenorą.

– Norėčiau padėti, bet... Aš nenoriu būti zelandone. Aš tik noriu susijungti su Jondalaru ir turėti vaikų, – tarė Aila.

– Jei nenori, neprivalai. Niekas tavęs neverčia, Aila. Bet jei medžioklė po paieškos bus sėkminga, tada ir jungtuvės bus sėkmingos, bent jau tuo tikima: sąjungos truks ilgai, šeimų židiniai bus laimingi, – pasakė Pirmoji.

– Na, taip, ką gero, galėčiau pamėginti, tačiau nežinau, ar sugebėsiu, – tarė Aila.

– Nesijaudink. Niekas niekada nebūna tikras. Visi tegali tik pabandyti.

Zelandonė jautėsi patenkinta savimi. Buvo akivaizdu, jog Aila nenori ir mėgins atsispirti, kad netaptų zelandone, tačiau tai būtų būdas priversti ją pradėti tą gyvenimą. „Ji turi būti tarp zelandonių, – galvojo Pirmoji. – Ji per daug geba, per daug įgudusi, užduoda pernelyg protingus klausimus. Ji turi būti įvesdinta. Jei liks nuošaly, gali sukelti nesantarvę."

25

Kai moterys prisiartino prie stovyklos, Vilkas pakilo jų pasveikinti. Aila pamatė jį ateinantį ir apglėbė save rankomis, kad jis nesumanytų džiaugsmingai stryktelėti, bei davė jam ženklą likti vietoje. Žvėris sustojo, tik atrodė, kad susitvardė iš paskutiniųjų. Moteris pasilenkė ir leido jam palaižyti savo kaklą, palūkuriavo, kol pilkis nusiramino, tada atsistojo. Vilkas pakėlė galvą taip viltingai nekantraudamas, kad Aila linktelėjo ir paplekšnojo sau per pečius. Vilkas pašoko, uždėjo letenas, kur ji parodė, ir, tyliai urgzdamas, suėmė dantimis jos žandikaulį. Ji atsakė tokiu pat gestu, o paskui suėmusi rankomis jo didingą galvą pažvelgė į auksu spindinčias žvėries akis.

– Ir aš tave myliu, Vilke, tačiau kartais svarstau, kodėl tu taip stipriai mane myli. Ar tik dėl to, kad esu tavo gaujos vadė, ar yra kas nors daugiau? – kalbėjo Aila, kakta glausdamasi prie vilko galvos, o paskui davė jam ženklą nusileisti.

– Tu verta meilės, Aila, – tarė Pirmoji. – Į meilę, kurią tu sužadini, neįmanoma neatsakyti.

Aila dirstelėjo į moterį svarstydama jos keistą pastabą.

– Aš niekam neįsakinėju, – tarė ji.

– Tu įsakinėji tam vilkui. Jis trokšta tau įsiteikti iš meilės. Nėra taip, lyg tu mėgintum ką sužavėti arba suvilioti, tačiau tu patrauki prie savęs. Tie, kurie tave myli, myli giliai. Stebiu tavo gyvūnus. Matau Jondalarą, pažįstu jį. Jis niekada nieko nemylėjo taip, kaip tave, ir niekada nemylės. Galbūt todėl, kad dovanoji save visiškai ir atvirai, o gal turi Motinos dovaną – įkvėpti meilę. Tu visada būsi aistringai mylima, tačiau Motinos dovanų reikia saugotis.

– Kodėl žmonės taip sako, Zelandone? – paklausė Aila. – Kodėl reikia nerimauti dėl Motinos dovanų? Argi jos dovanos nėra gėris?

– Tikriausiai taip yra dėl to, kad Motinos dovanos pernelyg geros. O gal dėl to, kad per daug galingos. Kaip jautiesi, kai gauni dovanų itin vertingą daiktą? – pasiteiravo donija.

– Iza mane mokė, kad dovanos įpareigoja. Turi atiduoti tokios pat vertės daiktą, – atsakė Aila.

– Kuo daugiau žinau apie tave užauginusius žmones, tuo labiau auga mano pagarba jiems, – atsakė ta, kuri buvo pirma. – Kai Didžioji Motina Žemė įteikia dovaną, ji irgi tikisi mainais gauti ką nors tokios pat vertės. Kai daug yra duodama, daug ir tikimasi, bet kaip sužinoti, ko, kol laikas neatėjo? Todėl žmonės nepatiklūs. Kartais Motinos dovanos būna didesnės, nei žmogus norėtų, tačiau jų neįmanoma atiduoti. Turėdamas per daug nebūtinai būsi laimingesnis nei stokodamas.

– Netgi per daug meilės? – nustebo Aila.

– Geriausias pavyzdys yra Jondalaras. Jis aiškiai Motinos mylimas, – atsakė moteris, kadaise žinota kaip Zolena. – Pernelyg mylimas, pernelyg apdovanotas. Jis toks pastebimai dailus ir puikiai sudėtas, kad negali nepatraukti dėmesio. Netgi Jondalaro akių spalva išskirtinė, sunkiai gali nuo jų atitraukti žvilgsnį. Dėl įgimto žavesio žmones prie jo traukia, ypač moteris, o jis moka jas pamaloninti. Nemanau, kad atsirastų tokia, kuri atsisakytų jam duoti, ko paprašyta, netgi pati Motina. Jis protingas, gabus ir išskirtinai įgudęs titnago apdirbėjas. Be to, jam suteikta mylinti širdis, bet jis myli per stipriai. Jis turi per daug meilės, kurią nori atiduoti.

– Netgi jo pomėgis apdirbti akmenį ir gaminti įrankius virto tikra aistra. Kad ir ką jis mylėtų, jausmai yra tokie stiprūs, kad užvaldo ir jį, ir tuos, kuriuos jis myli. Jis kovoja, kad juos suvaldytų, tačiau tai vis tiek protarpiais prasiveržia. Aila, nesu tikra, ar supranti, kokie stiprūs yra jo jausmai. Bent jau iki šiol dėl visų šių dovanų jis nebuvo laimingas, jame pernelyg dažnai pabusdavo ne meilė, o pavydas.

Mąsliai suraukusi kaktą Aila linktelėjo.

– Girdėjau kalbant, kad Jondalaro brolis Tonolanas buvo Motinos numylėtinis, todėl buvo pasiimtas toks jaunas, – tarė Aila. – Ar jis buvo išskirtinai dailus ir gavęs daug dovanų?

– Jis buvo visų numylėtinis, ne tik Motinos. Tonolanas buvo išvaizdus, tačiau neturėjo užvaldančio... gundausi sakyti, grožio, tiksliau, vyriško grožio, kuriuo išsiskiria Jondalaras. Jis iš prigimties buvo toks šiltas ir atviras, kad visi žmonės jį mylėjo, ir vyrai, ir moterys. Jis lengvai ir paprastai susirasdavo draugų, niekas jo nepapiktindavo, niekas jam nepavydėjo, – atsakė moteris.

Jos abi stovėjo ir kalbėjosi, o vilkas gulėjo susirangęs prie Ailos kojų. Pradėjusi eiti link stovyklos ugniakuro, Aila vis dar suraukusi kaktą svarstė donijos žodžius.

– Kai Jondalaras parsivedė namo tave, dauguma vyrų jam dar labiau pavydi, o dauguma moterų pavydi tau, nes jis tave myli, – toliau aiškino Zelandonė. – Štai kodėl Marona norėjo, kad atrodytum kvailai. Ji pavydėjo. Pavyduliavo jums abiem, man regis, todėl, kad judu atradote laimę. Yra manančiųjų, kad Marona gausiai apdovanota, tačiau ji tėra nepaprastai graži. Grynas grožis yra labiausiai klaidinanti, apgaulinga dovana. Ji trumpalaikė. Marona nemaloni, mažai galvoja apie kitus, turi nedaug draugų ir tikrai jokių tikrų talentų. Kai Maronos grožis išblės, ji nebeturės nieko, bijau, net vaikų.

Jos paėjėjo kartu dar kelis žingsnius, tada Aila sustojo ir atsisuko į Zelandonę.

– Pastaruoju metu nematau Maronos. Nei urve prieš išeinant, nei kelionėje.

– Ji su draugais grįžo į penktąjį urvą, čia atėjo su jais ir pasiliko jų stovykloje, – paaiškino donija.

– Man nepatinka Marona, bet tikrai gaila, jei ji negali turėti vaikų. Iza žinojo keletą būdų, ką galima padaryti, kad moteris taptų atviresnė apvaisinančiai dvasiai, – tarė Aila.

– Aš irgi žinau, bet ji neprašė pagalbos. Be to, jei ji tikrai negali pastoti, niekas nepadės, – atsakė moteris.

Aila girdėjo jos balse sielvartingą toną. Ji irgi gailėtųsi, jei negalėtų turėti vaikų. Staiga jos raukšles pakeitė švytinti šypsena.

– Ar žinai, kad aš turėsiu vaikelį? – tarė ji.

Zelandonė atsakė šypsena. Jos spėlionės dėl Ailos pasitvirtino.

– Labai džiaugiuosi dėl tavęs, Aila. Ar Jondalaras žino, kad jo jungtuvės bus palaimintos?

– Taip. Sakiau jam, jis labai patenkintas.

– Turėtų toks būti. Ar sakei kam nors dar?

– Tiktai Martonai, Prolevai ir dabar tau.

– Jei tai nėra visuotinai žinoma, jei nori, galėsime visus nustebinti gerą naujieną pranešdami per jungtuvių apeigas, – tarė Zelandonė. – Yra ypatingi žodžiai, pasakomi per apeigas, jei moteris jau palaiminta.

– Manau, norėčiau to, – tarė Aila. – Kai lioviausi kraujuoti, nustojau žymėti mėnulio laikus. Bet svarstau, gal vis dėlto turėčiau žymėti dienas, kad numatyčiau, kada gims vaikelis. Jondalaras išmokė mane skaičiavimo žodžių, tačiau nemoku skaičiuoti taip toli.

– Ar skaičiavimo žodžiai tau atrodo sudėtingi, Aila?

– Oi, ne. Man patinka vartoti skaičiavimo žodžius, – atsakė ji. – Pirmą kartą, tiesa, Jondalaras mane nustebino. Vien iš žymių ant pagaliukų, kuriuos įrėždavau kiekvieną vakarą, jis suprato, kiek laiko gyvenu slėnyje. Jondalaras pasakė, kad buvo lengviau, nes įrėždavau papildomas linijas virš dienų, kai prasidėdavo mano mėnulio laikas: kad būčiau tam pasiruošusi. Kraujuojant būdavo sunkiau medžioti, tikriausiai gyvūnai mane užuosdavo. Vėliau pastebėjau, kad kraujuoti visada pradedu tada, kai dylantis mėnulis atrodo taip pat. Papildomų įrėžų nebereikėjo, tačiau vis tiek žymėjausi. Kai debesuota ar audringa, mėnulis ne visada matyti.

Zelandonė manė, kad jau priprato prie staigmenų, kurias Aila pateikdavo šitaip atsainiai, tarsi savaime suprantamą dalyką. Bet rėžti skaičiavimo žymes, kai kraujuoji, o paskui nustatyti ryšį tarp mėnulio fazių – stulbinama, kad žmogus pats šitaip susiprotėtų.

– Ar norėtum išmokti daugiau skaičiavimo žodžių ir kitokių būdų juos vartoti, Aila? – pasiteiravo moteris. – Pavyzdžiui, kaip sužinoti, kada pasikeis metų laikai, kol pokyčiai dar nėra akivaizdūs, arba suskaičiuoti, kiek dienų liko iki tavo vaikelio gimimo.

– Taip, norėčiau, – prisipažino Aila, plačiai šypsodamasi. – Iš Krebo išmokau daryti įrėžas, nors jis, regis, susinervino, kai man tai pavyko. Dauguma genties moterų, o ir vyrų, nesugeba suskaičiuoti daugiau kaip iki trijų. Krebas gebėjo rėžti skaičiavimo žymes, nes jis šamanas, tačiau jis neturėjo skaičiavimo žodžių.

– Pamokysiu tave, kaip skaičiuoti didelius kiekius, – pažadėjo Pirmoji. – Nuostabu, kad turėsi vaikelį dabar, tokia jauna. Gali būti, kad vėliau nenorėsi rūpintis mažais vaikais. Niekas nepasakys, ką gali nuspręsti.

– Nesu labai jauna, Zelandone. Jau galiu suskaičiuoti devyniolika metų, jei Iza neapsiriko dėl mano amžiaus tada, kai mane rado, – tarė Aila.

– Tikrai atrodai jaunesnė nei esi, – Zelandonės veide susimetė raukšlės. – Tačiau tai nesvarbu. Gerai pradėjai, – tarė ji pusbalsiu, o mintyse užbaigė: „Ji jau dabar patyrusi gydytoja, nereikės to mokytis prieš tampant zelandone."

– Gerai pradėjau ką? – sutriko Aila.

– Oi... gerai pradėjai šeimą, nes gyvybė jau užsimezgė, – tarė Zelandonė. – Tik viliuosi, kad neturėsi pernelyg daug vaikų. Tavo sveikata puiki, bet dažni nėštumai moteris išsekina, pirma laiko pasendina.

Ailai pasirodė, kad Zelandonė slepia savo mintis, todėl greitai sumetė kažką kita. „Ji turi tokią teisę, – pagalvojo Aila. – Gali susilaikyti neminėjusi, ką galvoja."

Kol jos priėjo prie laužavietės, saulė jau nusileido, ir ką įžiūrėti pasidarė sunku. Žmonės pasveikino prie ugnies griovio pasirodžiusias saviškes ir pasiūlė joms užvalgyti. Aila suprato, jog išbadėjo; popietė buvo kupina veiklos. Zelandonė pavalgė kartu ir nusprendusi pernakvoti devintojo urvo stovykloje tučtuojau pradėjo tartis su Martona ir Joharanu dėl ateinančios medžioklės ir paieškos, kurią atliks zelandoniai. Užsiminė, kad Aila irgi prisidės; niekas nenustebo ir nepaprieštaravo, tačiau Aila sunerimo. Ji nenorėjo, tačiau aplinkybės tarsi kreipė ją tapti ta, kuri tarnauja Motinai. Moteris tuo visai nesidžiaugė.

– Reikia ten nueiti kuo anksčiau. Turiu pastatyti kelis taikinius ir žingsniais pamatuoti atstumus, – tarė Jondalaras, kai jie kitą rytą išėjo iš namelio. Rankoje laikydamas Ailos užplikytos mėtų arbatos puodelį jis pradėjo kramtyti galiuką gaulterijos šakelės, kurią Aila neseniai nulupo, kad jis galėtų išsivalyti dantis.

– Aš pirmiau norėčiau aplankyti Yhaha su Lenktynininku. Vakar jų beveik nemačiau. Gal tu eik ir viską paruošk, o aš pasiimsiu Vilką ir vėliau pas tave ateisiu, – tarė Aila.

– Neužtruk per ilgai, žmonės susirinks anksti. Tikrai noriu, kad visiems parodytum, ką sugebi. Viena, kai ietį toli sviedžiu aš, bet pamatę, kad moteris iečių mėtykle gali nusviesti ietį toliau nei vyras, jie tikrai susidomės, – tarė Jondalaras.

– Ateisiu kuo greičiau, tik noriu sušukuoti arklius ir patikrinti Lenktynininko akį. Buvo paraudusi, gal kas įkrito. Gali tekti gydyti, – tarė Aila.

– Manai, jis pasveiks? Gal man eiti su tavimi? – sunerimo Jondalaras.

– Neatrodė taip blogai. Esu tikra, praeis. Tenoriu apžiūrėti. Tu eik, aš neužtruksiu, – atsakė Aila.

Jondalaras linktelėjęs ėmė brūžuoti dantis, o paskui išsiskalavo burną mėtų arbata. Likutį išgėrė ir nusišypsojo.

– Po šito visada pasijuntu geriau, – tarstelėjo jis.

– Tikrai, švaros jausmas burnoje savotiškai pažadina, – pastebėjo Aila. Ji pradėjo kas rytą plikyti jam arbatą ir paruošdavo šakelę netrukus po to, kai jie susitiko, ir pati laikėsi jo rytmetinio ritualo. – Ypač padeda, kai rytais pykina.

– Ar tave tebepykina? – pasiteiravo jis.

– Ne, jau nebe. Pastebėjau, kad mano pilvas padidėjo, – atsakė ji.

Jondalaras nusišypsojo.

– Man patinka didesnis tavo pilvas, – jis apkabino moterį per pečius, o kitą ranką uždėjo jai ant pilvo. – O ypač patinka tai, kas yra viduje.

Aila atsakė šypsena.

– Ir man, – tarstelėjo ji.

Jondalaras šiltai ir jausmingai ją pabučiavo.

– Kelionėje galėdavome sustoti ir dalytis malonumais kada tik panorėję. Man šito labiausiai trūksta. Dabar visada yra, ką veikti, ir nelengva daryti tai, ką nori, tada, kada nori, – jis nosimi pakuteno jai kaklą, apčiuopė kuplias krūtis ir vėl pabučiavo. – Gal man visai nereikia skubėti ruošti iečių mėtyklės aikštelės... – pridūrė jis kimiu balsu.

– Reikia, – juokdamasi atkirto ji. – Bet, jei nori pasilikti...

– Ne, tu teisi. Susirasiu tave vėliau.

Jondalaras patraukė į pagrindinę aikštę, o Aila grįžo į namelį. Išėjo nešina kuprine, ta, prie kurios buvo pritaisytas laikiklis ietims ir iečių mėtyklei. Į kuprinę buvo įsimetusi kelis daiktus. Sušvilpusi Vilkui Aila patraukė prieš srovę palei mažą upelį. Abu arkliai pažino ją ateinančią ir ėjo artyn, kiek virvės leido. Aila pastebėjo, kad virvės įsipainiojusios į augalus, aplink pavadžius buvo apsisukusios ilgos žolės. Yhaha virvėje styrojo visas sausas krūmokšnis, o Lenktynininkas buvo išrovęs žalią krūmą su visomis šaknimis. „Gal aptvaras geriau jiems tiktų nei šios virvės“, – pagalvojo moteris.

Nuimdama apynasrius ir pavadžius, Aila apžiūrėjo ir Lenktynininko akį. Ji buvo truputį paraudusi, tačiau šiaip atrodė neblogai. Pasitrynęs nosimis su Vilku, Lenktynininkas, baisiausiai patenkintas, kad nebeliko varžančių virvių, pasileido lakstyti dideliais ratais, o vilkas jį vaikėsi. Aila pradėjo šukuoti Yhaha. Kai pakėlė akis, Lenktynininkas vijosi Vilką. Žvilgtelėjusi kitą kartą išvydo, kad vėl vilkas veja arklį. Moteris nustojo šiūruoti kumelę ir pradėjo juos stebėti. Vilkas priartėdavo prie Lenktynininko, jaunasis eržilas imdavo bėgti truputį lėčiau, kol vilkas jį pralenkdavo ir nulėkdavo priekyje. Apibėgęs visą ratą Vilkas sulėtindavo ir leisdavo arkliui jį pralenkti.

Iš pradžių Aila galvojo, kad tik įsivaizduoja, jog jie taip elgiasi tikslingai, tačiau netrukus tapo akivaizdu, kad jiedu žaidžia ir tuo mėgaujasi. Abu jauni žvėrys, kupini gyvybės ir energijos patinai, džiaugėsi radę būdą truputį jos išeikvoti. Aila nusišypsojusi papurtė galvą: norėjo, kad Jondalaras būtų čia ir kartu galėtų pasimėgauti jų kvailionėmis; tada vėl pradėjo šukuoti kumelę. Yhaha nėštumas taip pat buvo pradėjęs matytis. Buvo akivaizdu, kad jos sveikata puiki.

Baigusi šukuoti kumelę Aila pastebėjo, kad Lenktynininkas ramiai ganosi, o Vilko niekur nematyti. „Vėl tyrinėja“, – pagalvojo sau. Ji sušvilpė ypatingu tonu, kurį Jondalaras buvo sugalvojęs kviesti savo arkliui. Lenktynininkas pakėlė galvą ir ėmė eiti artyn. Jam kone priėjus prie Ailos, pasigirdo lygiai toks pat švilpimas. Ir moteris, ir eržilas atsigręžė į

švilpusį žmogų. Aila pamanė, kad atėjo Jondalaras, bet atsisukusi pamatė artėjantį berniuką.

Vaiko ji nepažinojo. Pasidarė smalsu, ko jis nori ir kodėl pamėgdžiojo jos ypatingąjį švilpimą. Stebėdama jį ateinantį Aila pagalvojo, kad berniukas galėtų skaičiuoti devintus ar dešimtus metus, tada pastebėjo, kad viena jo ranka kažkokia sustirusi, lyg ir trumpesnė už kitą, kažkaip keistai nukarusi, tarsi vaikas negalėtų gerai jos valdyti. Berniukas priminė jai Krebą, kurio ranka buvo nupjauta ties alkūne dar vaikystėje, ir ji tučtuojau pajuto jam palankumą.

– Ar tai tu švilpei?

– Taip.

– Kodėl šitaip švilpei? – paklausė Aila.

– Niekada negirdėjau panašiai švilpiant. Norėjau pabandyti, ar sugebėsiu, – atsakė jis.

– Tau pavyko, – patikino Aila. – Ko nors ieškai?

– Ne, – atsakė vaikas.

– O ką čia darai?

– Tiesiog dairausi. Man sakė, kad čia yra arklių, bet nežinojau apie stovyklą. Jie man to nesakė. Visi kiti įsikūrę prie viduriniojo upelio, – paaiškino vaikas.

– Mes neseniai atvykome. Ar seniai tu čia?

– Aš čia gimiau.

– A, vadinasi tu iš devynioliktojo urvo.

– Taip. Kodėl juokingai kalbi?

– Aš gimiau ne čia, atkeliavau iš toli. Anksčiau buvau Aila iš mamutojų Liūto stovyklos, dabar esu Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, – tarė ji, tada žengė pirmyn, kaip įprasta, oficialiam pasisveikinimui ištiesusi abi rankas.

Berniukas truputį sutriko, nes gerai negalėjo ištiesti paralyžiuotos rankos. Aila tiestelėjo delną link jo suluošintos galūnės ir paėmė abi jo plaštakas, tarsi jos būtų visiškai normalios, ir pastebėjo, kad nesveikoji ranka mažesnė ir kreiva, o mažasis pirštelis susijungęs su gretimu. Truputį palaikiusi berniuko plaštakas Aila nusišypsojo.

Tada, tarsi ką prisiminęs, vaikas pasakė:

– Aš esu Lanidaras iš devynioliktojo Zelandonijos urvo, – jis jau ruošėsi paleisti jos rankas, bet pridūrė: – Devynioliktasis urvas sveikina tave vasaros susirinkime, Aila iš devintojo Zelandonijos urvo.

– Puikiai švilpauji. Labai gerai mane pamėgdžiojai. Tau patinka švilpauti? – tarė ji, paleidusi berniuko rankas.

– Tikriausiai.

– Ar galiu tavęs paprašyti daugiau šitaip nešvilpti? – paklausė ji.

– Kodėl? – nustebo vaikas.

– Šituo švilpimu kviečiu arklį, štai tą eržilą. Jei šitaip švilpsi, bijau, jis pamanys, kad jį kvieti, ir sutriks, – paaiškino Aila. – Jei tau patinka švilpauti, galiu pamokyti kitokių garsų.

Apsidairiusi ir pasiklausiusi ant gretimo medžio šakos Aila pastebėjo savo dainą čirpinantį paukštuką. Ji dar akimirką pasiklausė, tada pakartojo garsą. Berniukas apstulbo, paukštis akimirkai nutilo, tada vėl pradėjo giedoti. Aila pakartojo. Juodagalvis paukštis dairydamasis vėl užgiedojo.

– Kaip tau tai pavyko? – nustebo berniukas.

– Pamokysiu ir tave, jei nori. Galėtum išmokti, tu puikiai švilpauji, – pagyrė ji.

– O kitų paukščių giesmeles irgi moki? – pasitikslino berniukas.

– Taip.

– Kokių?

– Kokių tik nori.

– Vieversio moki?

Aila akimirkai užsimerkė, tada pašvilpavo eilę natų, kurios nuskambėjo lygai kaip vieversio, sklandančio aukštai danguje, neriančio žemyn ir traukiančio savo žavią giesmelę.

– Tikrai gali mane šito išmokyti? – nepatikėjo berniukas, žvelgdamas į ją su nuostaba.

– Jei tikrai nori išmokti, – pažadėjo Aila.

– Kaip tu mokeisi?

– Daug kartų bandžiau. Jei turi kantrybės, kartais, kai švilpauji jo giesmelę, paukštis atskrenda pas tave, – atsakė moteris.

Aila prisiminė, kaip gyvendama viena slėnyje mokėsi švilpaudama mėgdžioti paukščių balsus. Paskui pradėjo juos lesinti, ir visada sušvilpus keletas jų atskrisdavo ir lesdavo jai iš rankos.

– Ar moki švilpauti ir kitokius dalykus? – pasiteiravo Lanidaras, labai susidomėjęs keista moterimi, kuri juokingai kalba ir taip gerai švilpauja.

Aila akimirką pagalvojo, paskui, tikriausiai todėl, kad berniukas priminė jai Krebą, ji pradėjo švilpauti keistą melodiją, kuri priminė fleitos skambesį. Berniukas ne kartą girdėjo grojant fleitą, tačiau nebuvo girdėjęs nieko panašaus. Įsimintina melodija buvo visiškai kitokia. Šitaip fleita grojo šamanas genties sambūryje, kuriame ji buvo su Bruno gentimi, kai vis dar ten gyveno. Lanidaras klausėsi, kol Aila nutilo.

– Niekada negirdėjau šitaip švilpaujant, – prisipažino jis.

– Ar tau patiko? – paklausė ji.

– Taip, tačiau truputį baugu, atrodo, tarsi garsas atsklistų iš labai labai toli, – tarė Lanidaras.

– Taip ir yra, – atsakė Aila, tada nusišypsojo ir orą pervėrė aštrus, įsakmus švilpesys. Ilgai netrukus per ilgą žolę šuoliais atlėkė Vilkas.

– Vilkas! – baimingai suriko vaikas.

– Viskas gerai, – ramino jį Aila, laikydama žvėrį prie savęs. – Šitas vilkas yra mano bičiulis. Vakar su juo ėjau per pagrindinę stovyklą. Pamaniau, žinai, kad jis čia, kartu su arkliais.

Berniukas nurimo, tačiau vis tiek žvelgė į Vilką didelėmis apskritomis, baimės kupinomis akimis.

– Vakar su mama ėjome aviečiauti. Niekas man nesakė, kad tu čia. Jie tik sakė, kad aukštutinėje pievoje yra arklių, – tarė Lanidaras. – Visi kalba apie kažkokį iečių svaidymo ginklą, kurį nori parodyti kažkoks vyras. Aš nekaip svaidau ietis, tai nusprendžiau paieškoti arklių.

Ailai buvo smalsu, ar nutylėta atsitiktinai, ar kažkas mėgino apkvailinti vaiką panašiai kaip Marona bandė apgauti ją. Tada ji suvokė, kad tokio amžiaus berniukas, kuris eina aviečiauti su mama, tikriausiai ganėtinai vienišas. Darėsi aišku, kad vaikas suluošinta ranka, negalintis mesti ieties, neturi daug bičiulių. Kiti berniukai iš jo šaiposi ir mėgina apgauti. Bet viena jo ranka sveika. Jis gali išmokti sviesti ietį, ypač iečių mėtykle.

– Kodėl tu nekaip svaidai ietis? – paklausė ji.

– Nejaugi nematai? – tarė vaikas ir ištiesęs suluošintą ranką pažvelgė į ją su pasibjaurėjimu.

– Bet kita tavo ranka visiškai sveika, – pastebėjo Aila.

– Kita ranka žmonės laiko atsarginę ietį. Be to, niekas nenori manęs mokyti. Sako, aš vis tiek niekada nepataikysiu, – pareiškė berniukas.

– O tavo židinio vyras? – paklausė Aila.

– Gyvenu su mama ir jos mama. Kažkada prie židinio buvo vyras. Mama man jį parodė, bet jis seniai ją paliko, o su manimi nenori turėti nieko bendra. Jam nepatinka, kai aplankau. Būna sutrikęs. Kartais ateina koks vyras ir kurį laiką pagyvena su mumis, tačiau nė vienam jų per daug nerūpiu, – paaiškino berniukas.

– Ar norėtum pamatyti iečių mėtyklę? Aš ją turiu, – pasiūlė Aila.

– Kur gavai? – nustebo Lanidaras.

– Pažįstu tą vyrą, kuris ją padarė. Ketinu su juo susijungti. Kai baigsiu šukuoti arklius, padėsiu jam rodyti iečių mėtyklę.

– Ko gero, galėčiau užmesti akį, – tarstelėjo berniukas.

Kuprinė gulėjo ant žemės netoliese. Aila paėmė iečių mėtyklę bei keletą iečių.

– Štai kaip ji veikia, – tarė ji imdama ietį ir guldydama ant keistai atrodančio įtaiso viršaus. Patikrinusi, ar nedidelis kabliukas siauros lentelės su grioveliu per vidurį gale įstatytas į įdubą ieties drūtgalyje, prakišo pirštus per priekyje pritaisytas kilpas. Nužvelgė lauką, tada paleido ietį.

– Toli nuskriejo! – nusistebėjo Lanidaras. – Nemanau, kad kada mačiau ietį nusviedžiant taip toli, net vyrą.

– Tikriausiai nematei. Todėl iečių mėtyklė ir yra toks puikus medžioklės ginklas. Manau, ja mesti ietį pavyktų ir tau. Ateik, parodysiu, kaip laikyti.

Aila suprato, kad jos iečių mėtyklė neatitinka Lanidaro ūgio, tačiau puikiai tiko keliamosios jėgos veikimui parodyti. Vaiko dešinioji ranka buvo deformuota, todėl jis gerokai išlavino kairiąją. Ar jis iš prigimties būtų kairiarankis, jei dešinioji vystytųsi tinkamai, nežinia. Jis buvo kairiarankis, toji jo pusė buvo stipri. Tuo metu Aila negalvojo apie taikinį, ji tik rodė, kaip atitraukti ir sviesti ietį. Tada perdavė vaikui ginklą ir davė pabandyti pačiam. Ietis nuskriejo aukštai ir gana toli, o Lanidaras nusišypsojo, atrodė visiškai laimingas.

– Aš sviedžiau ietį. Matei, kaip toli ji nuskriejo! – kone šaukė jis. – Ar juo tikrai galima kur nors pataikyti?

– Jei pasitreniruoji, – šypsodamasi atsakė Aila. Ji pasidairė po lauką, bet nieko nepamatė, tada atsisuko į Vilką, kuris tysodamas ant pilvo pakėlęs galvą viską stebėjo. – Vilke, eik, surask man ką nors, – tarė balsiai, nors duotas ženklas ranka gyvūnui pasakė daugiau.

Žvėris pašoko ir nubėgo į vešlią pievą, kur žalia žolė jau dažėsi gelsva spalva. Aila lėtai nusekė jam iš paskos, berniukas ėjo greta. Neilgai trukus ji pamatė judant žolę priekyje, tada pastebėjo nuo vilko sprunkantį pilką kiškį. Ietį ji buvo įstačiusi į mėtyklę ir atidžiai stebėjo gyvūną. Supratusi, į kurią pusę jis, tikėtina, šoks kitą kartą, sviedė nedidelę ietį. Pataikė tiksliai. Moteriais siekiant grobio, Vilkas stovėjo šalia pakėlęs galvą.

– Šitas mano, Vilke. Kitą pats susigauk, – tarė ji plėšrūnui, vėl kartu duodama jam ženklą. Tačiau berniukas ženklų nematė ir visiškai apstulbęs stebėjo, kaip didžiulis vilkas klauso moters. Paėmusi kiškį Aila nuėjo prie arklių.

– Turėtum eiti ir pažiūrėti, kaip vyras rodo savo iečių mėtyklę. Manau, tau bus įdomu, Lanidarai. Nesvarbu, kad nemoki mesti ieties. Niekas daugiau nežino, kaip naudoti iečių mėtyklę. Visi mokysis nuo pradžių. Jei nori, truputį palauk, nueisime kartu, – pasiūlė Aila.

Lanidaras stebėjo, kaip ji šukuoja jaunąjį eržilą.

– Niekada nemačiau tokio rudo eržilo. Dauguma arklių atrodo kaip kumelė.

– Žinau, – atsakė Aila. – Toli rytuose, už Didžiosios Motinos Upės, kuri prasideda kitoje ledyno pusėje, galo yra tokio rudo plauko arklių. Šitie arkliai atkeliavo iš ten.

Po kurio laiko grįžo Vilkas. Susiradęs vietelę, kelis kartus apsisuko ir atsigulęs ant pilvo lekuodamas viską stebėjo.

– Kodėl tie gyvūnai nebėga nuo tavęs, leidžiasi liečiami ir daro, ką liepi? – paklausė Lanidaras. – Niekada nemačiau taip besielgiančių gyvūnų.

– Jie mano draugai. Medžiojau, ir kumelės motina įkrito į spąstus. Nežinojau, kad ji maitinanti, kol nepamačiau kumelaitės. Gauja hienų ją irgi pamatė. Nežinau, kodėl jas nuvijau. Kumelaitė viena nebūtų išgyvenusi. Kadangi ją išgelbėjau, tai ir užauginau. Man regis, ji užaugo manydama, kad esu jos motina. Vėliau mes susidraugavome ir išmokome viena kitą suprasti. Ji daro tai, ko paprašau, nes pati to nori. Pavadinau ją Yhaha, –

tardama vardą Aila tobulai pamėgdžiojo arklio žvengimą. Gelsvai rusva kumelė pievoje pakėlė galvą ir atsisuko.

– Tai tu žvengei! Kaip tau pavyko? – nustebo Lanidaras.

– Klausiausi ir mokiausi. Toks jos tikrasis vardas. Daugumai žmonių sakau paprastai: „Yhaha", nes taip suprantamiau, bet ne taip sakydavau ją pavadinusi. Šitas eržilas yra jos sūnus, mačiau jį gimstantį. Taip pat ir Jondalaras matė. Jis pavadino arkliuką Lenktynininku, bet jau vėliau, – papasakojo Aila.

– „Lenktynininkas" reiškia tą, kuris mėgsta greitai bėgioti, arba tą, kuriam patinka visus pralenkti, – pastebėjo berniukas.

– Taip ir Jondalaras sakė, todėl ir pavadino eržiliuką tuo vardu. Jis mėgo greitai šuoliuoti, būti priekyje. Tik užrišus virvę jis seka paskui savo motiną, – paaiškino Aila šukuodama arklį.

– O vilkas? – nenustygo Lanidaras.

– Ir jį auginau nuo mažų dienų. Nudobiau jo motiną, nes ji iš spąstų nugvelbė mano šermuonėlį. Nežinojau, kad ji maitina. Buvo žiema, visur apsnigta. Ta vilkė atsivedė mažylių ne sezono metu. Sekiau jos pėdsakais iki pat guolio. Vilkė buvo vieniša, kiti vilkai jai nepadėjo, ir visi, išskyrus vieną, jaunikliai jau buvo nugaišę. Ištraukiau žvėriuką iš guolio vos atsimerkusį. Jis užaugo su mamutojų vaikais ir mano, kad žmonės – jo gauja, – papasakojo Aila.

– Kokiu vardu jį šauki? – paklausė Lanidaras.

– Vilkas. Mamutojiškai tas žodis ir reiškia „vilkas", – tarė Aila. – Norėtum su juo susipažinti?

– Ką reiškia „susipažinti"? Kaip galima susipažinti su vilku?

– Ateik, parodysiu, – tarė ji. Berniukas atsargiai priėjo. – Duokš ranką, leisime Vilkui ją pauostyti. Jis pripras prie tavo kvapo, ir galėsi pataršyti jam kailį.

Lanidaras truputį dvejojo, ar tiesti sveikąją ranką taip arti vilko nasrų, tačiau lėtai paklusO. Aila prikišo jo plaštaką Vilkui prie nosies. Jis ją pauostė, tada lyžtelėjo.

– Kutena! – nervingai sudrebėjo berniukas.

– Paliesk jo galvą, jam patinka, kai kas jam kaso, – tarė Aila, rodydama Lanidarui, kaip pakasyti Vilką. Berniukas džiugiai nusišypsojo palietęs

žvėrį ir pakėlė akis, kai sužvengė jaunasis eržilas. – Manau, Lenktynininkas taip pat prašo trupučio dėmesio. Ar norėtum jį paglostyti?

– Ar galiu? – nepatikėjo Lanidaras.

– Ateik čia, Lenktynininke, – pakvietė Aila, kartu duodama ženklą. Tamsiai rudas eržilas juodais karčiais, juoda uodega ir kojų apačia vėl sužvengė, žengė kelis žingsnius link moters ir nuleido galvą prie vaiko. Berniukas nevalingai atsitraukė nuo stambaus gyvūno. Gal jis ir ne plėšrūnas, kurio nasrai pilni aštrių dantų, bet tai nereiškia, kad jis neturi, kuo gintis. Aila įkišo ranką į kuprinę, gulinčią prie kojų.

– Judėk lėtai, irgi leisk jam tave pauostyti – šitaip gyvūnai susipažįsta. Tada galėsi paglostyti jo nosį arba snukio šoną, – pamokė Aila.

Berniukas padarė kaip lieptas.

– Jo nosis tokia švelni! – šūktelėjo jis. Staiga tarsi iš niekur greta išdygo Yhaha ir nustūmė Lenktynininką į šoną. Lanidaras krūptelėjo. Aila matė, kaip Yhaha ateina lauku norėdama išsiaiškinti, kas vyksta.

– Yhaha taip pat patinka dėmesys, – tarė Aila. – Arkliai labai smalsūs, nori būti pastebėti. Norėtum juos pašerti?

Berniukas linktelėjo. Aila ištiesusi delną parodė dvi baltas šviežių jaunų laukinių morkų šaknis, kurias, ji žinojo, taip mėgsta arkliai.

– Ar tavo dešinė pakankamai stipri ką nors laikyti? – paklausė moteris.

– Taip, – patikino berniukas.

– Tada galėsi maitinti abu vienu metu, – tarė moteris, dėdama po šaknį į abu jo delnus. – Duok po vieną abiem arkliams. Tegu laisvai guli ant delno, kad jie galėtų paimti, – pamokė ji. – Jie pavydės, jei vieną maitinsi, o kito ne, ir Yhaha nustums Lenktynininką į šoną. Ji yra motina ir gali jam liepti elgtis tinkamai.

– Netgi arklių motinos taip daro? – nustebo berniukas.

– Taip, netgi arklių motinos, – ji atsistojo ir paėmė apynasrius su pritvirtintomis virvėmis. – Manau, laikas eiti, Lanidarai. Jondalaras manęs laukia. Vėl uždėsiu arkliams virves. Nenoriu to daryti, tačiau tai dėl jų saugumo. Nenorėčiau, kad jie klajotų laisvi, kol dar ne visi vasaros susirinkime žino, kad šitų arklių nedera medžioti. Manau, aptvaras jiems geriau tiktų nei virvės, kurios painiojasi į krūmus ir žolę.

Krūmas buvo taip įsipainiojęs į Lenktynininko virvę, kad ją numetusi moteris nuėjo ieškoti savo kuprinės. Manė, kad bus ten įsimetusi nedidelį Jondalaro jai padarytą kirvuką, nors kelionėje paprastai nešiojo jį kilpa pernertą per juosmens juostą. Būtų lengviau išnarplioti virvę, jei pirma apkapotų sumedėjusį krūmą. Paieškojusi kuprinės dugne, kirvuką surado. Pagaliau nukrapščiusi visus augalus nuo virvių, Aila jas užrišo arkliams ir paėmė savo kuprinę. Kiškį atiduos kam nors sutvarkyti devintojo urvo stovykloje. Tada pažvelgė į berniuką.

– Jei pamokysiu tave švilpauti kaip paukštį, ar šį tą dėl manęs padarysi, Lanidarai?

– Ką?

– Kartais visą dieną užtrunku kur nors kitur. Ar galėtum kartkartėmis, kol manęs nėra, aplankyti arklius? Galėtum kviesti juos švilpimu, jei norėtum. Patikrintum, ar virvės nesusipainiojusios, parodytum jiems truputį dėmesio. Jie mėgsta draugiją. Jei kiltų bėdų, ateitum manęs kviesti. Kaip manai, ar galėtum?

Berniukas vos galėjo patikėti, kad jo prašoma tokio svarbaus dalyko. Nė svajoti nebūtų drįsęs, kad moteris pasakys ką nors panašaus.

– Ar galėsiu juos pašerti? Man taip patiko, kai jie ėdė iš rankų.

– Žinoma. Visada galima papešti šviežios žolės, jie tikrai mėgsta laukines morkas ir kai kurias kitas šaknis, galėsiu jas parodyti. Turiu eiti. Ar nori kartu su manimi pažiūrėti, kaip Jondalaras rodo savo iečių mėtyklę?

– Taip, – atsakė vaikas.

Aila su berniuku grįžo į stovyklą pakeliui švilpaudama kaip paukštis.

Su Vilku ir Lanidaru atėjusi į iečių mėtyklės demonstravimo vietą, Aila nustebo pamačiusi kelis medžioklės ginklus. Keletas vyrų, stebėjusių ankstesnį pasirodymą gretimiems urvams, pasidarė savas mėtykles ir gana sėkmingai rodė jų galimybes. Jondalarui, pamačiusiam ateinant Ailą, akivaizdžiai palengvėjo, jis nuskubėjo jos pasitikti.

– Kur taip ilgai užtrukai? – užsipuolė jis. – Keletas žmonių bandė pasidaryti iečių mėtykles, – pasakojo jis, – tačiau žinai, kiek reikia praktikuotis norint šaudyti taikliai. Iki šiol aš vienintelis pataikau į taikinį. Bijau, žmonės ima manyti, kad mano taiklumas yra tik laimingas atsitiktinumas ir kad niekas kitas naudodamasis mėtykle nesugebės niekur

pataikyti. Nenorėjau nieko sakyti apie tave. Pamaniau, kad tavo įgūdžių rodymas padarys geresnį įspūdį. Džiaugiuosi, kad galiausiai atėjai.

– Iššukavau arklius. Lenktynininko akis sveika. Leidau jiems kurį laiką pabėgioti, – pasiaiškino moteris. – Derėtų pagalvoti, kaip apsieiti be virvių, kurios įsipainioja į krūmus ir visokias žoles. Gal galėtume pastatyti aptvarą? Paprašiau Lanidaro, kad kartais, kai būname toliau nuo stovyklos, aplankytų arklius. Jie susipažino, arkliai jam patiko.

– Kas toks Lanidaras? – nekantriai pasiteiravo Jondalaras. Aila parodė į berniuką. Vaikas, slėpdamasis už jos nugaros, žiūrėjo į ilgšį, kuris atrodė piktas, net bauginantis. – Tai Lanidaras iš devynioliktojo urvo, Jondalarai. Kažkas jam pasakė, kad laukymėje, kurioje mes apsistoję, yra arklių, ir jis atėjo jų pažiūrėti.

Visas mintis nukreipęs į pasirodymą, kuris nevyko taip gerai, kaip norėjosi, Jondalaras iš pradžių nekreipė jokio dėmesio nei į vaiką, nei į Ailos žodžius, tik paskui pastebėjo deformuotą berniuko ranką ir nerimo raukšles moters veide. Ji stengėsi jam kažką pasakyti, tikriausiai apie berniuką.

– Manau, Lanidaras būtų labai naudingas, – tarė ji. – Jis net išmoko švilpti taip, kaip mes kviečiame arklius, bet pažadėjo be priežasties nešvilpauti.

– Džiaugiuosi tai girdėdamas, – tarė Jondalaras, atkreipdamas dėmesį į vaiką. – Esu tikras, pasitelksime jį į pagalbą.

Lanidaras truputį apsiramino, ir Aila nusišypsojo Jondalarui.

– Lanidaras taip pat atėjo pažiūrėti pasirodymo. Kokius taikinius pastatei? – paklausė Aila, kai jie pasuko link žmonių. Aikštelėje stovėjo daugiausia vyrai. Jie stebėjo Ailą su Jondalaru, bet atrodė, kad jau ruošėsi skirstytis.

– Ant oda apgaubto žolių ryšulio nupiešiau elnią, – atsakė Jondalaras.

Aila eidama išsitraukė ietį ir mėtyklę, vos pamačiusi taikinius nusitaikė ir paleido ietį. Garsus dunkstelėjimas daugelį užklupo netikėtai: niekas nesitikėjo, kad moteris taip greitai svies ietį. Aila dar kelis kartus parodė, ką geba, tačiau nejudantys taikiniai atrodė gana įprasti. Tiesa, ietis tikrai skriejo toliau nei moteriai sviedžiant ranka, bet susirinkusieji jau matė, kaip tai kelis kartus padarė Jondalaras. Nieko ypatinga.

Berniukas, ėjęs kartu, regis, tai suprato ir timptelėjo Ailą už drabužio.

– Gal paprašyk Vilko išbaidyti kokį kiškį? – pasiūlė Lanidaras.

Aila nusišypsojo vaikui ir davė tylų ženklą Vilkui. Plotas buvo daugybės žmonių ištryptas, kur jau ten liks gyvūnų, bet, jei tik įmanoma, Vilkas kokį suras. Kiek nuogąstaudami žmonės stebėjo, kaip žvėris metasi tolyn. Jie jau įprato prie moters su plėšrūnu, tačiau matyti jį lekiantį vieną buvo visai kas kita.

Dar prieš Ailai ateinant vienas vyras paklausė Jondalaro, kaip toli jis galėtų nusviesti ietį naudodamasis mėtykle. Jondalaras pasakė, kad išnaudojo visas ietis ir reikia nueiti jų atsinešti. Būrys vyrų kaip tik pajudėjo iečių rinkti, kai Aila pastebėjo Vilko pozą, rodančią, kad žvėris kažką rado. Staiga pusiaukelėje link taikinių iš medžių guoto triukšmingai pakilo žvyrė. Aila laukė į mėtyklę įstačiusi lengvą ietį, vieną iš tų, kurias Jondalaras buvo pradėjęs naudoti paukščiams ir mažiems gyvūnėliams medžioti.

Išlavinta ranka ji sviedė ginklą neįtikėtinai greitai, kone instinktyviai. Numuštas paukštis kvarktelėjo, žmonės atsisuko pažiūrėti ir pamatė, kaip iš dangaus krinta paukštis, ir staiga atgimė susidomėjimas medžioklės ginklu.

– Kaip toli ji gali sviesti? – panoro žinoti vyras, kuris jau buvo klausęs apie atstumą.

– Jos paklausk, – tarė Jondalaras.

– Jei nori pamatyti, kaip toli ietis nuskries naudojant mėtyklę, turiu geresnį pasiūlymą, – tarė Aila ir atsisuko į berniuką. – Lanidarai, ar parodysi žmonėms, kaip toli gali nusviesti ietį?

Vaikas droviai apsidairė, bet Aila žinojo, kad jis nesidrovėdamas kalbėjo ir atsakinėjo į klausimus bendraudamas su ja, todėl pamanė, kad susirinkusiųjų dėmesys jo netrikdys. Berniukas dirstelėjo į Ailą ir linktelėjo.

– Prisimeni, kaip sviedei ietį pirmą kartą? – pasitikslino moteris.

Vaikas dar kartą linktelėjo.

Aila padavė jam savo mėtyklę ir lengvą paukščiams skirtą ietį, kurių dvi tebuvo likusios. Lanidarui buvo truputį nepatogu įstatyti ietį į

mėtyklę trumpesniąja ranka, tačiau jis viską padarė pats. Nuėjęs į pratybų aikštės vidurį, berniukas atitraukė sveikąją kairę ranką atgal ir sviedė ietį taip, kaip jau buvo bandęs anksčiau. Pakeliant galą mėtyklė veikia kaip svirtis, todėl ietis skrieja toliau. Ietis nuskriejo pusę atstumo, kiek būtų nulėkusi sviesta Ailos ar Jondalaro, bet kur kas toliau, nei galėtų nusviesti mažas berniukas, ypač su negalia.

Aplinkui pradėjo burtis daugiau žmonių, jau niekas nesiruošė užsiimti kitais reikalais. Į priekį vėl išėjo tas vyras, jau anksčiau kamantinėjęs apie atstumus. Jis pastebėjo berniuko tunikos puošmenas, nedidelį vėrinį ant kaklo ir akivaizdžiai nustebo.

– Šitas berniukas ne iš devintojo urvo, o iš devynioliktojo. Jūs ką tik atvykote. Kada jis išmoko naudotis tuo daiktu?

– Šįryt, – atsakė Aila.

– Jis metė ietį šitaip toli, nors išmoko tik šįryt? – pasitikslino vyras.

Aila linktelėjo.

– Taip. Žinoma, jis dar nesimokė taikytis, tačiau treniruojantis jam tai pavyks, – ji dirstelėjo į berniuką.

Lanidaras taip išdidžiai šypsojosi, kad Ailai taip pat teko nusišypsoti. Atgavusi mėtyklę moteris parinko lengvą ietį, uždėjo ant įtaiso viršaus ir paleido iš visų jėgų. Žmonės stebėjo, kaip ji aukštai skrieja ir nusileidžia gerokai už taikinių, kuriuos pastatė Jondalaras. Visi taip susikaupę stebėjo skriejantį ginklą, kad nedaugelis pastebėjo, kaip moteris pasiėmė ir paleido antrą ietį. Ši garsiai stuktelėjusi įsmigo į vieną iš taikinių. Keletas žmonių pasuko galvas ir nustebo pamatę, kad ilga ietis kyšo iš nupiešto elnio kaklo.

Balsai garsėjo. Aila pažvelgė į Jondalarą. Šis šypsojosi taip pat plačiai kaip ir Lanidaras. Žmonės būriavosi aplinkui, norėjo apžiūrėti naujus įtaisus, keletas panoro juos išbandyti. Prašančiuosius pasiskolinti ginklą Aila nukreipė pas Jondalarą pasinaudojusi dingstimi, kad turi surasti Vilką. Pačią stebino tokia reakcija: nors mielai visiems siūlė išbandyti savo mėtyklę, nepatiko, kai žmonės prašė ją pasiskolinti. Gal dėl to, kad niekada neturėjo daug savo daiktų?

Ailai iš tikrųjų parūpo, kur yra Vilkas, tad patraukė jo ieškoti. Pamatė jį sėdintį greta Folaros ir Martonos ant kalvos šlaito. Pamačiusi, kad Aila žiūri į jų pusę, Folara iškėlė žvyrę. Aila patraukė link jų.

Išėjus iš pratybų aikštelės, prie Ailos priėjo moteris. Tada ji pamatė, kad kartu eina Lanidaras, bet kiek atsilikęs.

– Aš esu Mardena iš devynioliktojo Zelandonijos urvo, – tarė moteris, sveikinimui ištiesusi abi rankas. – Šiais metais mes šeimininkai. Motinos vardu, sveikinu tave vasaros susirinkime.

Moteris buvo nedidukė ir liesa. Aila įžvelgė jos panašumą su Lanidaru.

– Aš esu Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, buvusi mamutojų Liūto stovyklos narė. Doni, Didžiosios Motinos Žemės, taip pat žinomos kaip Muta, vardu, sveikinu tave, – atsakė Aila.

– Aš esu Lanidaro motina, – pasakė Mardena.

– Taip ir maniau. Judu panašūs, – tarė Aila.

Pastebėjusi keistą Ailos akcentą Mardena juo pasibjaurėjo.

– Norėčiau tavęs paklausti, iš kur pažįsti mano sūnų. Klausčiau jo, bet kartais jis sunkiai praveria burną, – pyktelėjo berniuko motina.

– Berniukai tokie jau yra, – nusišypsojo Aila. – Kažkas jam pasakė, kad mūsų stovykloje yra arklių, ir jis atėjo pažiūrėti. Tuo metu kaip tik ten buvau.

– Tikiuosi, jis tau netrukdė, – tarė Mardena.

– Ne, visai ne. Tiesą sakant, jis galėtų man labai padėti. Stengiuosi laikyti arklius nuošaly dėl jų saugumo, kol visi prie jų pripras ir žinos, kad tų arklių nedera medžioti. Ketinu pastatyti jiems aptvarą, tik neturiu laiko, todėl kol kas paprasčiausiai pririšau juos virvėmis prie medžio. Virvės velkasi žeme, įsipainioja į žolę ir krūmus, ir arkliai negali lengvai judėti. Klausiau Lanidaro, ar jis galėtų kartkartėmis juos aplankyti, jei man tektų kur išvykti, ir ateitų man pasakyti, jei kiltų bėdų. Tiesiog noriu įsitikinti, kad jiems viskas gerai, – papasakojo Aila.

– Jis dar berniukas, o arkliai gana dideli, tiesa? – pastebėjo vaiko motina.

– Taip, gana dideli. Maža to, jei aplinkui daug žmonių arba nežinoma aplinka, jie gali išsigąsti, tada stojasi piestu arba spardosi. Bet jie labai gerai priėmė Lanidarą. Gyvūnai būna švelnūs su vaikais ir žmonėmis, kuriuos pažįsta. Kviečiu ateiti, ir pati pamatysi. Bet, jei tau neramu, susirasiu ką nors kitą, – tarė Aila.

– Nesakyk „ne“, mamyte! – pribėgęs ėmė maldauti Lanidaras. – Aš noriu. Ji leido man juos paliesti, jie ėdė iš mano delnų, abiejų rankų! Ji parodė man, kaip sviesti ietį mėtykle. Visi berniukai mėto ietis, o aš dar nė karto nebuvau sviedęs.

Mardena numanė, kad jos sūnus trokšta būti toks kaip kiti berniukai. Vis dėlto jai dingojosi, jog jis privalo suprasti, kad niekada toks nebus. Moteris buvo įskaudinta, kai gimus Lanidarui ją paliko jos pora. Mardena buvo įsitikinusi, kad vyras gėdijasi vaiko, ir manė, kad visi taip jaučiasi. Be fizinės kliauties, Lanidaras buvo mažas pagal amžių. Motina norėjo jį apsaugoti nuo sunkumų. Kam rūpi tas iečių svaidymas? Ji atėjo stebėti pasirodymo tik todėl, kad visi kiti ėjo. Galvojo, gal Lanidarui patiks, bet niekur negalėjo jo rasti. Lanidaro motina labai nustebo, kai svetimšalė rodyti ginklo galimybių pakvietė jos sūnų, ir norėjo išsiaiškinti, iš kur toji jį pažįsta.

Aila matė moters dvejones.

– Jei nesi užsiėmusi, gal rytoj ryte ateik su Lanidaru į devintojo urvo stovyklą. Pamatysi berniuką su arkliais ir pati nuspręsi, – pasiūlė Aila.

– Mamyte, aš sugebėsiu. Žinau, kad sugebėsiu, – meldė Lanidaras.

26

– Reikia pagalvoti, – atsakė Mardena. – Mano sūnus ne toks kaip kiti berniukai. Jis negali daryti to paties kaip jie.

Aila pažvelgė į moterį.

– Nesu tikra, kad suprantu.

– Juk tikrai matai, kad jo ranka nesveika, – pasakė moteris.

– Šiek tiek, tačiau dauguma žmonių išmoksta įveikti tokius trūkumus, – pabrėžė Aila.

– Kiek jis gali įveikti? Privalai žinoti, kad jis niekada nemedžios, savo rankomis jis beveik nieko negali daryti. Nedaug kas lieka, – tarė Mardena.

– Kodėl jis negali medžioti ar daryti daiktų? – nustebo Aila. – Jis sumanus, gerai mato. Puikiai valdo vieną ranką ir truputį kitą. Vaikšto, bėgioja. Mačiau, kaip įveikiamos kur kas didesnės bėdos. Tereikia, kad jį kas mokytų.

– O kas jį mokys? – rėžė Mardena. – Netgi jo židinio vyras nenorėjo šito vaiko.

Ailai pasidingojo, kad jau pradeda suprasti.

– Su džiaugsmu jį mokysiu. Manau, ir Jondalaras noriai prisidės. Lanidaro kairioji ranka stipri. Jis galėtų išmokti. Tektų šį tą pataisyti, labiausiai pusiausvyrą, kad taikliau šaudytų, bet esu tikra, jis gali išmokti svaidyti ietį, ypač iečių mėtykle.

– Kodėl tau jis rūpi? Mes gyvename skirtinguose urvuose. Tu jo nė nepažįsti, – stebėjosi moteris.

Aila nemanė, kad moteris patikės, jog berniukas jai paprasčiausiai patinka, nors jie ką tik susipažino.

– Manau, mes visi įpareigoti kada tik galime mokyti vaikus, – atsakė ji. – Aš visai neseniai tapau zelandoniete. Turiu įnešti savo dalį, parodyti, ko esu verta. Be to, jei Lanidaras padės mums prižiūrėti arklius, būsime jam skolingi, todėl norėčiau mainais pasiūlyti ką nors tikrai vertinga. Šitaip buvau mokoma vaikystėje.

– Jei pradėsite jį mokyti, o jis nesugebės išmokti medžioti, kas tada? Nenoriu sužadinti jam vilčių, – tarė berniuko motina.

– Jis privalo įgyti kokių nors įgūdžių, Mardena. Ką jis darys, kai užaugs, o tu būsi per sena juo rūpintis? Juk nenori, kad tavo sūnus visiems zelandoniečiams būtų našta. Ir aš nenoriu, kad ir kur jis gyventų.

– Jis moka rinkti maistą su moterimis, – pasakė Mardena.

– Taip, ir tai vertingas įnašas, tačiau jis turi įgyti ir kitų įgūdžių. Bent jau pabandyti, – spyrėsi Aila.

– Gal ir taip, bet ką jis gali? Nesu tikra, kad iš tikrųjų sugebėtų medžioti, – pasakė Lanidaro motina.

– Matei jį sviedžiantį ietį? Na, gal jis ir netaptų puikiu medžiotoju, nors aš manau, kad galėtų, o mokantis medžioti atsiranda kitų galimybių.

– Pavyzdžiui?

Aila paskubomis mėgino ką nors sugalvoti.

– Jis gerai švilpauja, Mardena. Pati girdėjau, – tarė Aila. – Puikiai švilpaujantis žmogus gali išmokti mėgdžioti gyvūnų skleidžiamus garsus. Jei pavyktų, jis mokytųsi būti kviesliu ir viliotų žvėris ten, kur laukia medžiotojai. Tam nereikia rankų. Pakanka būti ten, kur yra gyvūnų, kad galėtum juos girdėti ir mokytis jų skleidžiamų garsų.

– Tiesa, jis gerai švilpauja, – pritarė Mardena. Apie tai ji nebuvo pagalvojusi. – Ar tikrai manai, kad jis galėtų imtis ko nors panašaus?

Lanidaras klausėsi pokalbio labai susidomėjęs.

– Aila irgi švilpauja, mama. Ji moka čiulbėti kaip paukščiai, – moteris pertraukė berniukas. – Ji švilpesiu kviečia arklius, bet gali ir pamėgdžioti arklį. Mama, ji žvengia kaip tikras arklys.

– Tikrai? Moki pamėgdžioti arklio žvengimą? – susidomėjo Mardena.

– Gal rytoj ryte ateik su Lanidaru į svečius, į devintojo urvo stovyklą, Mardena, – dar kartą pakvietė Aila. Ji buvo tikra, kad moteris paprašys

jos pamėgdžioti arklį, o ji nenorėjo garsiai žvengti, kai aplinkui tiek daug žmonių – paskui visi spoksos atsisukę.

– Ar galiu atsivesti ir savo mamą? – paklausė Mardena. – Neabejoju, ji norės eiti.

– Žinoma, ateikite, kartu papusryčiausime.

– Gerai, ateisime rytoj iš ryto, – pažadėjo Mardena.

Aila stebėjo, kaip berniukas nueina drauge su motina. Lanidaras dar kartą atsigręžė ir be galo dėkingas nusišypsojo, o Aila pasuko link moterų su Vilku.

– Va tavo paukštis, – pasakė Folara, iškėlusi žvyrę su vis dar įsmigusia nediduke ietimi. – Ką ketini su juo daryti?

– Na, kadangi ką tik pusryčiams pakviečiau keletą žmonių, manau, jiems ir iškepsiu, – atsakė Aila.

– Ką pasikvietei? – pasmalsavo Martona.

– Moterį, su kuria kalbėjau, – atsakė Aila.

– Mardeną? – nustebo Folara.

– Dar jos sūnų ir motiną.

– Niekas jų nekviečia. Tik į bendruomenės šventes, – paaiškino Folara.

– Kodėl? – nustebo Aila.

– Dabar, kai pagalvoju, nė nežinau, – atsakė Folara. – Mardena laikosi sau. Tikriausiai kaltina save arba galvoja, kad žmonės ją kaltina dėl berniuko rankos.

– Kai kurie tikrai kaltina, – įsiterpė Martona. – Berniukui gali būti sunku susirasti porą. Motinos bijo, kad jis į sąjungą pritrauks luošas dvasias.

– Kad ir kur eitų, Mardena tamposi vaiką kartu, – pasakojo Folara. – Manau, ji bijo, kad kiti berniukai prie jo kabinėsis, jei leis kur eiti jam vienam. Tikriausiai jie ir kabinėjasi. Nemanau, kad jis turi draugų. Ji nesuteikia jam progos.

– Taip ir maniau, – pasakė Aila. – Regis, ji labai jį globoja. Manyčiau, pernelyg stropiai. Motina mano, kad luoša ranka riboja jo galimybes. Aš manau, kad didžiausias jo trukdis yra ne ranka, o motina. Ji bijo leisti jam bandyti. Vis dėlto vaikas kada nors turės užaugti.

– Kodėl jį išrinkai sviesti ietį, Aila? Atrodė, tarsi jį pažinotum, – pastebėjo Martona.

– Kažkas Lanidarui pasakė, kad prie mūsų stovyklos yra arklių, – vaikas pavadino tą vietą aukštutine pieva, – ir jis atėjo jų pažiūrėti. Tuo metu kaip tik ten buvau. Tikriausiai jis mėgino pabėgti nuo minios arba savo motinos. Kad ir kas jam ką sakė, neužsiminė apie mūsų stovyklą. Žinau, jog Jondalaras su Joharanu tarp žmonių paskleidė žinią, kad žmonės laikytųsi atokiai nuo arklių. Gal tas, kas pasakė Lanidarui apie arklius, pagalvojo, kad jis pateks į bėdą, jei eis jų ieškoti. Neblogai, jei žmonės ateina pažiūrėti, tik nenoriu, kad kas sumanytų juos medžioti. Arkliai pernelyg pripratę prie žmonių ir nesusiprastų bėgti, – paaiškino Aila.

– Vadinasi, tu leidai Lanidarui paliesti arklius, ir jis be galo susijaudino, kaip ir visi kiti, – nusišypsojo Folara.

Aila atsakė šypsena.

– Na, gal ne visi. Tikrai manau, jog jei žmonės turėtų progą juos pažinti, suprastų, kad jie yra ypatingi ir nesigundytų jų medžioti.

– Tikriausiai taip, – tarė Martona.

– Arkliai jam, regis, patiko, o kviečiamai švilpti jis iš karto išmoko, todėl paprašiau Lanidaro prižiūrėti arklius, kai manęs nebūna. Nepamaniau, kad jo motina galėtų prieštarauti, – paaiškino Aila.

– Nedaugelis motinų draustų sūnui, kuris tuoj suskaičiuos dvylika metų, daugiau sužinoti apie arklius ar kokius kitus gyvūnus, – pastebėjo Martona.

– Tiek daug? Galvojau, kad suskaičiuoja devynerius, daugių daugiausia dešimt. Lanidaras užsiminė apie Jondalaro iečių mėtyklę, bet sakė, kad nenori eiti žiūrėti, nes sviesti ieties nesugeba. Jis manė, kad tai jam neįmanoma. Bet jo kairioji ranka visiškai sveika. Turėjau pasiėmusi iečių mėtyklę, tad ir parodžiau jam, kaip ja naudotis. Pasikalbėjusi su Mardena supratau, kodėl vaikas taip galvoja. Tokių metų jis jau turėtų mokytis kokių nors įgūdžių užuot su motina rinkęs uogas, – staiga Aila įdėmiai nužvelgė abi moteris. – Čia tiek daug žmonių, juk negalite pažinoti visų. Iš kur pažįstate Lanidarą ir jo motiną?

– Kaskart gimus kūdikiui su kokia kliautimi, visi apie tai išgirsta, – paaiškino Martona. – Ir visi apie tai kalba. Nebūtinai blogai. Žmonės

tiesiog svarsto, kodėl taip atsitiko, ir viliasi, kad nieko panašaus niekada neištiks jų pačių ir jų vaikų. Todėl visi sužinojo, kai išėjo jos židinio vyras. Dauguma žmonių manė, tikriausiai dėl to, kad drovėjosi vadinti Lanidarą savo židinio sūnumi, bet aš manau, kad prisidėjo ir Mardena. Ji nenorėjo, kad žmonės pamatytų kūdikį, netgi jos pora. Ji visaip mėgino jį slėpti, laikė jo ranką uždengtą ir itin jį saugojo.

– Berniuko bėda ta, kad ji vis dar jį tebesaugo. Kai pasakiau, kad prašiau berniuko man nesant prižiūrėti arklius, Mardena nenorėjo jam to leisti. Neprašiau ko nors neįmanomo, tenorėjau, kad jis pažiūrėtų, ar jiems viskas gerai, ir ateitų manęs pakviesti, jei kiltų bėdų, – kalbėjo Aila. – Štai kodėl ji rytoj ateis: mėginsiu ją įtikinti, kad arkliai Lanidaro nesužeis. Pažadėjau mokyti jį medžioti ar bent jau ietį svaidyti. Nežinau, kodėl taip jaučiuosi, bet, kuo daugiau ji prieštarauja, tuo ryžtingiau trokštu, kad jis bent pradėtų mokytis.

Abi moterys šypsodamosi supratingai linksėjo.

– Ar pasakysite Prolevai, kad pusryčiams turėsime svečių? – tarė Aila. – Ir kad aš kepsiu šitą žvyrę?

– Nepamiršk kiškio, – priminė Martona. – Salova pasakojo, kad sumedžiojai šįryt. Ar tau reikės pagalbos ruošiant maistą?

– Tik jeigu manai, kad kartu pusryčiaus daugiau žmonių, – atsiliepė Aila. – Manau, iškasiu žemės krosnį ir prikrausiu ją karštų akmenų. Per naktį kartu iškeps ir žvyrė, ir kiškis. Gal dar pridėsiu kokių žolelių ir daržovių.

– Ryto puota iš žemės krosnies – šitaip pagamintas maistas visada būna labai minkštas, – tarė Folara. – Vos galiu sulaukti.

– Folara, vis dėlto nusiteikime padėti, – pastebėjo Martona. – Jei Aila gamins, manau, visiems bus smalsu ir norėsis paragauti. Oi, vos nepamiršau. Zelandonė prašė tau perduoti, Aila, kad rytoj po pietų zelandonių name bus visų ketinančių susijungti moterų ir jų motinų susirinkimas.

– Neturiu su kuo eiti, – suraukė antakius Aila. Ji nenorėjo būti vienintelė, atėjusi be motinos.

– Paprastai vyrų motinos ten neina. Bet, kadangi moteris, kuriai tu gimei, ateiti negali, jei nori, mielai ją pakeisčiau, – pasisiūlė Jondalaro motina.

– Tikrai? – nustebinta pasiūlymo apsidžiaugė Aila. – Būčiau labai dėkinga.

„Moterų, kurios netrukus susijungs, susirinkimas, – galvojo Aila. – Netrukus būsiu Jondalaro pora. Kaip norėčiau, kad Iza čia būtų. Tai ji turėtų mane lydėti, o ne ta moteris, kuriai aš gimiau. Kadangi jos abi iškeliavo į aną pasaulį, esu dėkinga, kad Martona mane palydės. Iza taip džiaugtųsi. Ji bijojo, kad niekada nerasiu poros. Gal ir nebūčiau radusi, jei būčiau likusi gentyje. Iza neklydo, kai liepė eiti ieškotis saviškių, susirasti sau porą... Ilgiuosi Izos ir Krebo, ir Durko. Reikia liautis apie juos galvojus."

– Jeigu einate į stovyklą, gal parneštumėte žvyrę? – paprašė Aila. – Norėčiau paieškoti, ko dar iškepti pusryčiams.

Dešiniau, už pagrindinės vasaros susirinkimo stovyklos, tarp kalkakmenio kalvų, buvo susiformavusi didelė sekli sklembto dubens formos įduba atviru priešakiu. Nuožulnūs šlaitai supo nedidelę, gana lygią aikštelę, kuri prieš vasaros susirinkimą buvo išlyginta akmenis užvertus žeme. Žali kalvų šlaitai aplink įdubą kilo pamažu, netolygiai, su daubomis ir kauburiais, lėkštesni plotai buvo išlyginti, kad pakaktų vietos šeimoms, o kartais ir visam urvui susėsti stebint reginį atviroje aikštelėje apačioje. Nuožulnūs šlaitai buvo pakankamai dideli, kad sutilptų visas vasaros susirinkimas – daugiau nei du tūkstančiai žmonių.

Giraitėje, beveik pačioje kalvos viršūnėje, tryško šaltinis, kuris, pripildęs nedidelį baseinėlį, plūdo dubens formos šlaitais, per išlygintą aikštelę apačioje ir įtekėjo į didesnį stovyklos upelį. Šaltinio upeliukas buvo toks nedidelis, kad žmonės lengvai jį peržengdavo, tačiau iš skaidrios, vėsios versmės viršuje nuolat tekėjo švarus geriamasis vanduo.

Aila taku kopė link medžių guoto palei seklų upeliuką, čiurlenantį grįsta akmenų vaga. Stabtelėjusi atsigėrė iš šaltinio ir atsigręžė. Žaižaruojantis vanduo, srūvantis kalva žemyn, traukė žvilgsnį. Moteris stebėjo, kaip vanduo liejasi į upelį, tekantį per didelę sausakimšą stovyklą, o šis įteka į Upę slėnyje žemėliau. Kraštovaizdį formavo aukštos kalvos, kalkakmenio uolos ir upių išgraužti slėniai.

Ailos dėmesį patraukė iš stovyklos pusės sklindantis garsas, nepanašus į jokį anksčiau girdėtą; gausybės žmonių balsai susiliejo į vientisą gaudi-

mą, prislopintą grumėjimą, pabrėžiamą atsitiktinių šūksnių, riktelėjimų ir šauksmų. Ailai jis šiek tiek priminė didelį bičių avilį ar tolumoje baubiančių taurų bandą. Ji tikrai džiaugėsi, kad gali nors trumpai pabūti viena.

Na, nevisiškai viena. Stebėdama, kaip Vilkas šniukštinėja kiekvieną plyšį ir įdubą, ji nusišypsojo. Aila džiaugėsi žvėries draugija. Nors prie tokios daugybės žmonių, ypač susibūrusių vienoje vietoje, ji nebuvo pratusi, iš tikrųjų viena būti nenorėjo. Jau išgyveno vienatvę slėnyje, kurį susirado išėjusi iš genties, ir nebuvo tikra, ar būtų ištvėrusi be Yhaha, o vėliau ir Mažylio draugijos. Netgi su jais kartais jautėsi vieniša. Bet ji žinojo, kaip pasirūpinti maisto, pasidaryti reikalingus daiktus, ji mokėsi džiaugtis visiška laisve ir jos privalumais. Pirmą kartą gyvenime ji galėjo daryti, ką panorėjusi, netgi prisijaukinti arklį arba liūtą. Gyvendama viena, priklausydama vien tik nuo savęs, ji sužinojo, kad vienas žmogus tam tikrą laiką gali gyventi gana patogiai, jei yra jaunas, sveikas ir stiprus. Tiktai rimtai susirgusi ji suprato, kokia yra pažeidžiama.

Štai tada Aila galutinai suvokė, kad jos nebūtų gyvos, jei gentis nebūtų priėmusi sužeistos, silpnos mergytės, po žemės drebėjimo tapusios našlaite, nors ji buvo gimusi tiems, kuriuos gentis vadino „kitais“. Vėliau, su Jondalaru apsigyvenusi pas mamutojus, Aila pradėjo suprasti, kad gyvenant bet kokioje grupėje, netgi tokioje, kur tikima, kad asmeniniai norai ir troškimai yra svarbūs, apriboti savo laisvę bendruomenės labui yra ne mažiau svarbu. Išgyvenimas priklauso nuo bendradarbiaujančio vieneto: genties, stovyklos ar urvo, kitaip tariant, grupės, kuri kartu dirbs ir prireikus padės. Tarp asmens ir grupės nuolat vyksta kova, tad rasti pusiausvyrą nėra lengva, tačiau pravartu.

Bendradarbiaujant grupėje ne tik buvo lengviau išgyventi – atsirado laisvalaikio, skirto mielesniems dalykams. Dėl to išsiskleidė estetinis pojūtis. Žmonių kuriamas menas buvo ne tiek menas savaime, kiek neatskiriama gyvenimo, kasdienės būties dalis. Kone kiekvienas zelandoniečių urvo narys su pasitenkinimu, išdidžiai puoselėjo kokius nors gabumus ir vertino kito žmogaus meistrystės rezultatus. Nuo ankstyvos jaunystės vaikams buvo leidžiama daug ką bandyti, kad atrastų, kurioje srityje jiems labiausiai sekasi. Praktiniai amatai nebuvo vertinami labiau nei menininko gabumai.

Aila prisiminė, kad per bizonų medžioklę žuvęs vyras, vardu Ševonaras, buvo iečių dirbėjas. Jis ne vienintelis devintajame urve gamino ietis, tačiau specializuodamasis šioje srityje itin įgudo. Įgūdžiai suteikdavo žmogui pripažinimo, dažnai – ir ekonominę laisvę. Zelandoniečiai bei kone visi kiti žmonės, kuriuos Aila buvo sutikusi ir su kuriais gyveno, dalijosi maistu, o jį parnešantys medžiotojai ar rinkėjai sulaukdavo pripažinimo. Žmogus galėjo išgyventi ir nerinkdamas maisto, tačiau nemokėdami konkretaus amato ar neturėdamas ypatingų gebėjimų, kuriais pelnytų pripažinimą, negyventų gerai.

Nors Ailai vis dar buvo sudėtinga tai suvokti, ji mokėsi iš zelandoniečių mainytis daiktais ir paslaugomis. Kone viskas, kas buvo pagaminama ar padaroma, turėjo vertę, nors praktinė vertė ne visada atrodydavo akivaizdi. Dėl vertės paprastai būdavo sutariama asmeninėse derybose. Tikrai kruopšti meistrystė buvo atlyginama daugiau nei paprasta dėl to, kad žmonės vertino gerus daiktus ir norėjo jų įsigyti, be to, ypatingą daiktą ilgiau užtrukdavo pagaminti. Ir talentas, ir meistrystė labai vertinti, o dauguma urvo narių turėjo savaip išvystytą estetinį pojūtį.

Gražiai papuošta, puikiai padirbta ietis buvo vertingesnė nei lygiai tokia pat gera, bet turinti tik funkcinę vertę. Žinoma, pastaroji buvo daug kartų vertingesnė už apgailėtinai padarytą ietį. Atsainiai nupintą, išsiklaipiusį krepšį buvo galima panaudoti lygiai taip pat kaip ir kruopščiai nupintą, subtilios tekstūros ir raštų arba įvairių spalvų bei atspalvių, tačiau prastasis nė iš tolo nebuvo taip trokštamas. Toks krepšys galėjo būti panaudotas ką tik iš žemės iškastoms šaknims, tačiau nuvalytos ir išdžiovintos šaknys dedamos saugoti į gražesnį. Naudingi trumpalaikiai įrankiai ir daiktai buvo dažnai gaminami, o paskui išmetami, o gražūs ir puikiai padaryti paprastai būdavo saugomi.

Ne tik rankų darbas buvo vertinamas. Žmonėms reikėjo ir pasilinksminti. Ilgomis šaltomis žiemomis jie dažnai likdavo ilgam įkalinti savo būstuose. Reikėjo kaip nors palengvinti ankštumos keliamą įtampą. Šokti ir dainuoti žmonės mėgo ir pavieniui, ir visi drauge, o tie, kurie gebėjo gerai groti fleita, buvo vertinami lygiai taip pat kaip tie, kurie gamino ietis ar pynė krepšius. Aila jau žinojo, kad ypač gerbiami pasakininkai. Paskui prisiminė, kad juos vertino ir gentis – žmonės itin mėgavosi klausydami jau girdėtų istorijų.

Vis dėlto žmonėms patiko ir naujovės. Ir jauni, ir seni su užsidegimu minė mįsles ir žaidė žodžių žaidimus. Svečiai buvo itin laukiami, nes paprastai pasakodavo daug ko įdomaus. Neatsižvelgiant į iškalbą, jie buvo raginami pasakoti apie savo gyvenimą ir nuotykius, nes viskas buvo įdomu, o paskui žmonės turėjo, ką aptarinėti ilgais žiemos vakarais sėdėdami prie laužų. Nors kone visi galėjo suregzti įdomų pasakojimą, turintieji tokį talentą buvo prašomi, raginami, meilikavimu viliojami svečiuotis kaimyniniuose urvuose. Šitaip ir atsirado keliaujantys pasakininkai. Kai kurie visą gyvenimą ar bent jau kelerius metus praleisdavo vaikščiodami iš urvo į urvą nešini naujienomis, žiniomis ir pasakodami istorijas. Niekas nebuvo laukiamas labiau už juos.

Žmonės greitai atpažindavo kits kitą pagal drabužių kirpimą, vėrinius ir kitus papuošalus. Bėgant laikui susiformavo išskirtinis pasakininkų drabužių ir puošmenų stilius, atspindintis jų užsiėmimą. Netgi maži vaikai suprasdavo, kad jie ateina. Pasirodžius vienam ar daugiau keliaujančių linksmintojų, žmonės mesdavo visus savo darbus, dažnai būdavo atidedamos net suplanuotos medžioklės. Ateidavo spontaniškų švenčių metas. Nė vienam pasakininkui nereikėjo medžioti ar rinkti maisto, kad išgyventų. Kaip paskata grįžti jiems būdavo įteikiamos dovanos, o pasenę ar pavargę keliauti jie galėjo įsikurti bet kuriame pasirinktame urve.

Kartais kartu keliaudavo keli pasakininkai, neretai net su šeimomis. Ypač talentingose grupėse būdavo dainininkų, šokėjų ir grojančiųjų įvairiais instrumentais: visokiais mušamaisiais, barškalais, brūžekliais, fleitomis, o kartais net įtemptomis stygomis. Prie jų neretai prisijungdavo ir vietiniai urvo muzikantai, dainininkai, šokėjai bei tie, kurie turėjo ką arba mėgo pasakoti. Istorijos dažnai būdavo dramatizuojamos. Kad ir kaip būdavo pasakojama, istorija ir pasakotojas visada atsidurdavo dėmesio centre.

Pasakojama buvo viskas: mitai, legendos, asmeniniai nuotykiai, tolimų ar įsivaizduojamų vietų, žmonių ar gyvūnų apibūdinimai. Kiekvienas pasakininkas į savo repertuarą būtinai įtraukdavo asmeninius nutikimus, patirtus gretimuose urvuose, nes juos žmonės labiausiai mėgo. Gandai ir paskalos, tai, kas juokinga ir rimta, liūdna, tikra ar išgalvota – viskas buvo leidžiama, jei tik gerai papasakojama. Keliaujantys pasakininkai

taip pat perduodavo asmenines žinutes tarp draugų, giminaičių, vadų ar zelandonių, nors tokia asmeninė komunikacija turėjo trūkumų. Pasakininkas turėjo įrodyti esąs labai patikimas, kitaip niekas jam nepatikėtų itin asmeniškų ar slaptų vadų bei zelandonių žinių. Deja, tikrai ne visi keliaujantys linksmintojai buvo tokie.

Už gūbrio, kuris buvo aukščiausiai iškilęs visoje apylinkėje, žemės paviršius žemėjo, paskui išsilygino. Persiropštusi per jį Aila ėmė leistis nuožulniu, vos regimu taku, neseniai prakirstu kalvos šlaite per tankias gervuoges. Kalvos papėdėje, kur dygliuotų vijoklių raizgalynė užleido vietą retai žolei, ji pasuko iš tako, nuėjo senai išdžiūvusia upelio vaga, kurioje dėl gausybės akmenų beveik niekas neaugo, ir pradėjo lipti į kalvą.

Vilkas atrodė itin smalsus. Naujoje teritorijoje žvėries dėmesį traukė ir naujais kvapais viliojo kiekvienas kauburėlis ar įduba žemėje. Moteris su vilku kopė į viršų akmenuota vaga, kurią kadaise išgraužė kalkakmenyje srūvantis upės vanduo. Staiga vilkas šoko į priekį ir dingo už akmenų krūvos. Aila tikėjosi, kad bet kurią akimirką jis vėl pasirodys, tačiau žvėriui neįprastai ilgai užgaišus, susirūpino. Ji sustojo greta akmenų kauburio ir apsižvalgė. Galiausiai aštriai sušvilpė: tą garsą buvo sugalvojusi specialiai Vilkui kviesti. Praėjo kiek laiko, kol Aila pamatė, kaip peraugusios gervuogės už kalvelės sujuda, ir išgirdo žvėrį keberiojantis iš po dygliuotų vijoklių.

– Kur buvai, Vilke? – ji pasilenkusi pažvelgė jam į akis. – Kas slepiasi po tais uogų vijokliais, kad taip ilgai ten užtrukai?

Nusprendusi išsiaiškinti Aila nusiėmė kuprinę, kad išsitrauktų nedidelį Jondalaro jai pagamintą kirvuką. Rado jį kuprinės dugne. Tai nebuvo pats tinkamiausias įrankis laužtis per ilgus, sumedėjusius, dyglių pilnus stiebus. Ailai pavyko prakirsti skylę, ir ji pamatė ne žemę, kaip tikėjosi, o tamsią, tuščią ertmę. Dabar ir jai tapo smalsu.

Aila dar truputį apkapojo vijoklius ir padidino angą tiek, kad pavyktų pro ją prasibrauti visai nedaug susibraižius. Dirvos paviršius nuožulniai

leidosi į urvą su patogia, plačia anga. Pro prakirstą skylę pateko dienos šviesos. Aila leidosi žemyn skaičiavimo žodžiais įvardydama žingsnius. Kai pasiekė trisdešimt pirmą, pastebėjo, kad nuožulnuma išsilygino, o koridorius praplatėjo. Pro angą į urvą vis dar sruvo silpna dienos šviesa, o akims apsipratus su prieblanda Aila pamatė, kad įėjo į gerokai didesnę salę. Apsidairiusi ji nusprendė sukti atgal.

– Smalsu, kiek žmonių žino apie šitą urvą, Vilke?

Kirviu ji dar labiau praplatino angą, tada išėjo laukan ir apžiūrėjo teritoriją. Netoli apsupta dygių erškėčių stypsojo iš pažiūros nudžiūvusi pušis parudavusiais spygliukais. Mojuodama mažu akmeniniu kirviu moteris prasiskynė kelią pro kietus sumedėjusius vijoklius ir apžiūrėjo, ar apatines jų šakas galima nulaužti. Nors teko pakibti visu svoriu, galiausiai jai pavyko atlaužti šakos galelį. Ranka sulipo, tad pasižiūrėjusi į šaką ir pamačiusi tamsius dervos lašus Aila nusišypsojo. Iš sakuotos šakos be jokių pagalbinių medžiagų išeis pakankamai geras deglas.

Piririnkusi sausų negyvos pušies šakelių ir žievių, Aila grįžo į akmenuotą išdžiūvusią upelio vagą ir iš kuprinės išsiėmė ugnies degimo rinkinį. Sutrupinusi žievę ir šakeles prakurams, ugnies akmeniu ir titnago skiltuvu ji netrukus užkūrė nedidelį lauželį ir nuo jo įsidegė pušies šakos deglą. Vilkas ją stebėjo. Kai pamatė šeimininkę einančią atgal į urvą, pasileido į priekį per akmenų krūvą ir įsirangė pro skylę, kurią Aila prakirto susiraizgiusiuose gervuogių vijokliuose. Labai seniai išdžiūvusi vaga buvo upė, išgraužusi urvą su toli išsikišusiu stogu, kuris sugriuvo, ir priešais dabartinę angą kalvos šlaite liko pūpsoti akmenų krūva.

Aila užsiropštė akmenimis ir nusileido pro pačios pasidarytą angą. Mirguliuojančio deglo šviesoje ji ėjo gana slidžia drėgnos, smėlingos molio dirvos nuožulnuma skaičiavimo žodžiais vėl vardydama žingsnius. Šį kartą, kol žemė išsilygino, pakako dvidešimt aštuonių žingsnių – deglui nušviečiant kelią, jos žingsniai buvo ilgesni. Plati įėjimo galerija vėrėsi į didelę, apskritą „U“ formos patalpą. Pakėlusi deglą Aila pažvelgė į viršų ir jai užėmė kvapą.

Žėrinčios susikristalizavusio kalcito sienos buvo kone baltos, švarios, grynos, tvaskios. Lėtai judant į urvą, mirgančio deglo šviesoje nuo natūralaus reljefo krito šešėliai, kurie vijo kits kitą ant sienų, tarsi jos būtų

gyvos ir alsuotų. Moteris priėjo arčiau prie baltų sienų, kurios suapvalinta rusvų akmenų atbraila prasidėjo kiek žemiau jos smakro – maždaug už pusantro metro nuo grindų paviršiaus – ir kilo lanku link skliautinio stogo. Jei nebūtų apsilankiusi gilioje Šaltinio uolos gelmėje, apie tai nepagalvotų, tačiau dabar ėmė įsivaizduoti, ką šiame urve galėtų nuveikti toks menininkas kaip Jonokolas.

Aila labai atsargiai ėjo palei sienas. Žemė po jos kojomis buvo dumblina, nelygi ir slidi. Pačiame gale, kur siena jau rietėsi į kitą pusę, buvo siaura anga, vedanti į kitą galeriją. Iškėlusi deglą Aila pažvelgė vidun. Viršuje bolavo skliautas, tačiau koridorius buvo siauras ir vingiuotas. Ji nusprendė ten neiti. Kiek toliau, dešinėje nuo įėjimo į galeriją, buvo dar viena anga, bet Aila tik dirstelėjo į jos vidų. Jau nusprendė, kad apie tai turi pasakyti Jondalarui bei kitiems žmonėms ir atsivesti juos į urvą.

Aila matė daug urvų. Dauguma jų buvo pasipuošę puikiais nuo lubų besileidžiančiais stalaktitų varvekliais ir stalagmitais, kylančiais nuo žemės, tačiau ji niekada neregėjo tokio urvo. Įprastame kalkakmenio urve susiformavo nelaidaus klintmolio sluoksnis, kuris sulaikė kalcio karbonato prisotintus vandens lašus ir neleido jiems prasisunkti bei susidaryti stalaktitams ir stalagmitams. Todėl sienos pasidengė labai lėtai augančiais kalcito kristalais, kurie didelį natūralaus akmens plotą su iškilumomis ir įdubomis padengė baltutėliu skydu. Tai buvo reta ir labai graži vieta, gražiausias jos kada matytas urvas.

Aila pastebėjo, kad deglo šviesa blėsta. Gale kaupėsi anglis, slopinanti liepsną. Daugumoje urvų ji būtų paprasčiausiai trinktelėjusi deglą į sieną, kad suanglėjusi mediena nukristų ir liepsna atsinaujintų, bet nuo to paprastai likdavo juoda dėmė. Aila juto, kad šioje vietoje turi būti atsargi; ji negalėjo paprasčiausiai nudaužti anglį ir subjauroti nepriekaištingai baltas sienas, todėl tam pasirinko tamsesnį akmenį apačioje. Trinktelėjus deglu į akmenį dalis anglių nukrito ant žemės, o Ailai akimirksniu kilo noras viską išvalyti. Šioje vietoje buvo justi kažkas švento; ji buvo dvasinga, lyg besisiejanti su anapusybe. Moteris nieku gyvu nenorėjo jos išniekinti.

Galiausiai ji papurtė galvą – juk tai tik urvas, nors ir ypatingas. Truputis anglių ant žemės jo nesuterš. Be to, ji pastebėjo, kad Vilkas savo

teritoriją žymėjo nedvejodamas – jis kas metras kilnojo koją. Vis dėlto jo paliktos žymės nepasiekė baltosios sienos.

Susijaudinusi ir nekantraudama papasakoti žmonėms apie atradimą Aila kuo greičiau grįžo į devintojo urvo stovyklą. Tiktai pastebėjusi, kaip žmonės tempia žemes iš ką tik iškastos duobės, o kiti ruošia maistą, ji prisiminė, jog rytdienos pusryčiams pasikvietė svečių. Juk ketino paieškoti maisto kepti: kokį gyvį sumedžioti ar kokių valgomų augalų parsinešti, o susijaudinusi dėl urvo viską pamiršo. Ji pastebėjo, kad Martona, Folara ir Proleva iš šaltos saugojimo duobės atitempė visą gabalą bizonienos.

Pirmą stovyklos dieną dauguma devintojo urvo žmonių kasė didelę duobę iki pat amžinojo įšalo, kad joje išsaugotų dalį ankstesnės medžioklės grobio. Zelandoniečių žemės buvo pakankamai arti šiaurinio ledyno, tad vyravo amžinojo įšalo sąlygos. Žinoma, tai nereiškė, kad žemė būna įšalusi kiaurus metus. Žiemą dirva tapdavo kieta kaip ledas, visiškai sustingdavo iki pat paviršiaus, tačiau vasarą viršuje atitirpdavo skirtingo storio sluoksnis, nuo kelių centimetrų iki metro, priklausomai nuo paviršiaus dangos ir ją pasiekiančio saulės šviesos kiekio. Duobėje, kuri buvo iškasta iki pat įšalo, mėsa ilgiau laikėsi šviežia, nors dauguma nesibodėjo valgyti ją ir gerokai pastovėjusią.

– Martona, aš atsiprašau, – tarė Aila, priėjusi prie pagrindinio ugniakuro. – Nuėjau ieškoti maisto rytojaus pusryčiams, bet visai netoli radau naują urvą, ir visiškai užsimiršau. Tai pats gražiausias mano kada matytas urvas, norėjau jį parodyti tau ir visiems kitiems.

– Nieko negirdėjau apie jokius urvus netoliese, – pastebėjo Folara. – Bent jau tikrai ne apie gražius. Ar jis toli?

– Iš karto kitapus šlaito pagrindinės stovyklos gale, – paaiškino Aila.

– Vasarai baigiantis ten einame raškyti gervuogių, – tarė Proleva. – Ten nėra urvo.

Išgirdę, ką Aila kalba, aplinkui ėmė būriuotis žmonės, atėjo ir Joharanas su Jondalaru.

– Tikrai, – patvirtino Joharanas. – Niekada negirdėjau, kad ten būtų urvas.

– Jį dengė brūzgynas, o priešais angą – didelė akmenų krūva, – tarė Aila. – Iš tikrųjų Vilkas jį rado. Jis šniukštinėjo po tom gervuogėm ir

pradingo. Kai sušvilpiau, teko ilgai laukti, kol jis pasirodė, todėl pasidarė smalsu, kur jis buvo. Prakirtau kelią ir radau urvą.

– Juk jis nėra labai didelis? – paklausė Jondalaras.

– Jis viduje tos kalvos, jis didelis, Jondalarai, ir labai neįprastas.

– Ar gali mums parodyti? – paklausė jis.

– Žinoma. To čia ir ėjau, bet dabar manau, kad turiu padėti ruošti maistą rytojaus pusryčiams, – tarė Aila.

– Ką tik uždegėme ugnį žemės krosnyje, – tarė Proleva, – ir prikrovėme daug malkų. Kurį laiką užtruks, kol jos išdegs ir įkaitins išklotus akmenis. Maistą sudėjome ant aukštų rėmų, kol galėsime jį ruošti, todėl nėra jokios priežasties atidėlioti žygį.

– Aš pakviečiau žmones pasivaišinti, o darbą nudirbo visi kiti. Mažų mažiausiai turėjau padėti kasti duobę, – sutrikusi teisinosi Aila. Jai atrodė, kad išsisuko nuo sunkaus darbo.

– Nesijaudink dėl to, Aila. Vis tiek ketinome ją kasti, – tarė Proleva. – Čia buvo daug žmonių, tik dabar dauguma jau išėjo į pagrindinę stovyklą. Lengviau, kai dirbame visi kartu.

– Eime pažiūrėti tavo urvo, – paragino Jondalaras.

– Žinote, jei eisime ten visu būriu, iš paskos ateis visa stovykla, – pastebėjo Vilomaras.

– Galime eiti atskirai ir susitikti prie šaltinio, – pasiūlė Rušemaras.

Jis buvo iš tų, kurie padėjo kasti kepimo duobę, ir laukė, kol Salova baigs maitinti Marsolą, kad galėtų eiti į pagrindinę stovyklą. Buvusi netoliese Salova jam nusišypsojo. „Jis ne iš šnekiųjų, bet kai prabyla, pataria išmintingai", – pagalvojo ji. Ji pasidairė Marsolos, kuri sėdėjo ant žemės netoliese. Jei eis į žygį, teks atsinešti skraistę kūdikiui nešti, tačiau pasiūlymas skambėjo viliojančiai.

– Sumanymas puikus, Rušemarai, tačiau aš, regis, geriau sumaniau, – tarė Jondalaras. – Mes galime kilti link mūsų mažojo upeliuko aukštupio – pasieksime tą šlaitą iš kitos pusės. Nuobirynas už baseino ne taip toli nuo čia. Ropščiausi į jo viršų, ieškojau titnago toje akmenų krūvoje ir gerai apžiūrėjau kraštovaizdį.

– Nuostabu! Eime, – ragino Folara.

– Norėčiau urvą parodyti ir Zelandonei su Jonokolu, – tarė Aila.

– Manau, būtų tinkama pakviesti kartu devynioliktojo urvo vadą Tormadeną, nes čia jų teritorija – pridūrė Martona.

– Žinoma, tu teisi, mama. Jiems priklauso pirmiesiems apžiūrėti urvą, – tarė Joharanas. – Vis dėlto jie seniai čia gyvena ir jo nerado, todėl manau, kad galime leistis į bendrą nuotykį. Pakviesiu Tormadeną eiti su mumis, – vadas nusišypsojo, – bet nesakysiu, kodėl. Tik pasakysiu, kad Aila kažką surado ir nori mums parodyti.

– Aš eisiu su tavimi, Joharanai. Stabtelsiu prie zelandonių namo ir pakviesiu Zelandonę su Jonokolu dėtis prie mūsų, – tarė Aila.

– Kiek žmonių norės eiti? – paklausė Joharanas. Susidomėjo visi, bet dauguma iš kone dviejų šimtų devintojo urvo žmonių buvo didžiojoje stovykloje, todėl susidarė visai nedidelis būrelis. Naudodamas skaičiavimo žodžius Joharanas suskaičiavo maždaug dvidešimt penkis žmones ir pagalvojo, kad tokio dydžio grupė visai suvaldoma, ypač jei eis kitu keliu. – Gerai, mudu su Aila einame į pagrindinę stovyklą. Jondalarai, tu vedi visus aplinkiniu keliu. Susitiksime papėdėje už šaltinio.

– Jondalarai, paimk įrankių dygiems stiebams nukirsti, keletą deglų ir savo ugnies rinkinį, – patarė Aila. – Įėjau tik į pirmą didelę patalpą, bet pastebėjau porą angų, vedančių tolyn.

Zelandonė su pagalbininkais, įskaitant keletą naujų mokinių, kaip tik ruošėsi moterų, kurios tuoj susijungs, susitikimui; ta, kuri buvo pirmoji, vasaros susirinkime nuolat būdavo užsiėmusi. Kai Aila paprašė asmeniškai šnektelti, iš jaunosios moters elgesio Zelandonė pajuto, kad tai svarbu. Aila papasakojo jai apie urvą ir paminėjo, kad su žmonėmis iš devintojo urvo sutarta susitikti prie šaltinio. Tada visi kartu ir apžiūrės urvą. Zelandonė dar dvejojo, o Aila primygtinai tvirtino, kad bent jau Jonokolas būtinai turi eiti. Tai sužadino Pirmosios smalsumą, ir ji nusprendė eiti kartu su savo urvo žmonėmis.

– Keturioliktojo zelandone, ar imsiesi vadovauti šiam susirinkimui? – pasiteiravo pirmoji donija tos, kuri visada troško būti pirmąja. – Turiu užsiimti devintojo urvo reikalais.

– Žinoma, – apsidžiaugė moteris. Jai ir visiems kartu buvusiems tapo smalsu, kas tokio svarbaus įvyko, kad Pirmoji išeina reikšmingo

susirinkimo viduryje. Vis dėlto Keturioliktoji jautėsi pamaloninta, kad buvo pakviesta užimti jos vietą. Gal Pirmoji pradeda ją vertinti?

– Jonokolai, eime su manimi, – pirmajam mokiniui pasakė devintojo urvo zelandonė. Tai sukėlė dar vieną smalsumo bangą, tačiau niekas nė nesivargino teirautis, net Jonokolas, bet jis džiaugėsi, kad greitai viską išsiaiškins.

Joharanui buvo sunkoka rasti Tormadeną, o paskui įtikinti jį eiti viską metus, ypač todėl, kad devintojo urvo vadas nesakė, kur visi trauks ir dėl ko.

– Aila rado šį tą, apie ką, mano manymu, tu turi žinoti, nes tai tavo teritorija, – pasakė Joharanas. – Keletas devintojo urvo žmonių apie tai jau žino – jie girdėjo Ailos pasakojimą. Vis dėlto tu turėtum sužinoti anksčiau nei visas vasaros susirinkimas. Numanai, kaip greitai sklinda žinia.

– Tikrai manai, kad tai svarbu? – abejojo Tormadenas.

– Nekviesčiau tavęs, jei nemanyčiau, – laikėsi savo Joharanas.

Ėjimas apžiūrėti Ailos rasto urvo tapo devintojo urvo nuotykiu. Žmonės, be deglų, sugalvojo pasiimti maisto arba augalų rinkimo krepšius ir pasidaryti tikrą iškylą. Daugumai atrodė, kad jiems pasisekė, jog liko stovykloje, kai grįžo Aila ir papasakojo naujieną: dabar jie galės pirmi užmesti akį į naują urvą, kuris, kaip tvirtino toji įdomi Jondalaro parsivesta moteris, yra labai gražus. Jie įtarė, kad gražūs tikriausiai yra stalaktitų dariniai ir kad tai bus dar vienas iš tokių urvų, kaip Dailioji ertmė visai netoli devintojo urvo.

Galiausiai visi susitiko, paskutiniai pasirodė Joharanas su Tormadenu. Devintojo urvo grupė, kuri atėjo pirma, laukė už kalvagūbrio šlaito apačioje. Minia žmonių ant gūbrio viršaus būtų pastebėta iš pagrindinės stovyklos, o jie nenorėjo kelti įtarimo. Truputis paslapties didino jaudulį. Kartkartėmis kas nors palypėdavo prie šaltinio ir slėpdamasis už medžių stebėdavo, ar nematyti Ailos su dviem zelandoniais arba Joharano su devynioliktojo urvo vadu.

Pasikeista trumpais mandagiais sveikinimais – oficialiai su Tormadenu ir devynioliktuoju urvu Aila buvo supažindinta vos atvykusi; po to moteris su vilku pradėjo leistis taku per šlaitą pro gervuogių vijoklius, aplipusius nokstančiomis uogomis. Aila vedė, Vilkas lipo jai ant kulnų. Ji davė ženklą vilkui likti greta, ir jis, regis, buvo tuo patenkintas. Daugybės

žmonių apsuptyje Vilkas buvo linkęs ją saugoti, o Aila nenorėjo, kad didelis plėšrūnas ką nors išgąsdintų, nors dauguma devintojo urvo žmonių jau buvo prie jo pripratę. Be to, jiems patiko reakcija, kurią žvėris keldavo kitiems žmonėms susirinkime, ir neišvengiamas dėmesys, kurio patys dėl to susilaukdavo.

Kalvos papėdėje Aila pasuko link išdžiūvusios upelio vagos. Atėję visi pirmiausia pastebėjo jos laužo likučius, bet netrukus pamatė ir skylę, prakirstą tankiuose, sumedėjusiuose, susiraizgiusiuose vijokliuose. Rušemaras, Solabanas ir Tormadenas tučtuojau ėmėsi platinti skylę, o Jondalaras greitai įkūrė laužą. Visiems augo smalsumas, ypač Jondalarui. Užsidegę keletą deglų, visi nudrožė link tamsios angos.

Tormadenas labai nustebo: jis matė, jog tai tikrai urvas, tačiau iki šiol nė nenutuokė, kad jis čia yra. Į galinį kalvos šlaitą jie užsukdavo tik gervuogėms prisirpus. Didžiulė laukinių gervuogių augavietė dengė visą kalvą ir bujojo čia labai seniai. Raškant vien nuo tako, kurį žmonės atnaujindavo kasmet, ir pakraščiuose būdavo daugiau uogų, nei visi galėdavo surinkti, netgi per vasaros susirinkimą. Niekas nesivargindavo brautis pernelyg toli į brūzgus, todėl urvo ir nerado.

– Kodėl nusprendei brautis per gervuogyną, Aila? – pasiteiravo Tormadenas, kai jie patraukė į tamsią skylę.

– Vilkas lindo, – tarė ji nuleisdama akis į gyvūną. – Tai jis rado urvą. Išėjau paieškoti ko nors rytojaus pusryčiams, gal kiškio, gal žvyrės. Vilkas dažnai padeda man medžioti, jo uoslė puiki. Už tos akmenų krūvos jis pradingo po vijokliais ir ilgai neišlindo. Pasmalsavau, kas ten galėtų būti. Prakirtusi vijoklius radau urvą, įėjau į jį, paskui išėjau, pasidariau deglą ir vėl įlindau.

– Taip ir maniau, kad buvo priežastis, – tarė vyras, vertindamas moterį ir jos keistą kalbos būdą. Tikra gražuolė, ypač kai šypsosi.

Aila su Vilku priekyje, Tormadenas įkandin, visi su deglais, patraukė į urvą. Iš paskos ėjo Zelandonė su Jonokolu, tolėliau – Joharanas, Martona ir Jondalaras. Aila suvokė, kad žmonės intuityviai išsirikiavo ta tvarka, kuri buvo naudojama ypatingomis ar oficialiomis progomis, tarkime, per laidotuves. Tik ji ėjo priekyje ir dėl to nerimavo, nesijautė pelnytai einanti pirma tokioje voroje.

Aila palaukė, kol visi suėjo į urvą. Paskutinė ėjo Lorala, nešina Lanoga, Laramaro moters Tremedos dukterys, kurios ir taip visada buvo paskutinės. Ji nusišypsojo mergaitėms ir kaip atlygio sulaukė drovios Lanogos šypsenos. Aila džiaugėsi, kad jos nusprendė eiti drauge. Lorala jau buvo apvalainesnė, kaip ir turi atrodyti kūdikis, ir darėsi sunkesnė našta savo seseriai, bet Lanoga, regis, tuo tik džiaugėsi. Ji įprato sėdėti su jaunomis urvo motinomis, klausėsi jų kalbų apie kūdikius ir pati truputį pasigirdavo Loralos pasiekimais.

– Grindys slidžios, tad būkite atsargūs, – įspėjo Aila ir nuvedė grupelę po žeme. Apšviečiant taką keliais deglais, buvo lengviau matyti, kaip įėjimo koridorius platėja ir leidžiasi žemyn. Aila pradėjo justi urvo vėsą ir drėgmę, uodė drėgno molio kvapą, girdėjo prislopintą lašančio vandens teškenimą ir greta einančių žmonių kvėpavimą. Niekas nekalbėjo. Urvas, regis, įkvėpė tylai. Laukiamai nuščiuvo netgi kūdikiai.

Pajutusi, kad žemė po kojomis ėmė lygintis, Aila sulėtino žingsnį ir nuleido deglą. Kiti pasielgė taip pat, visi stebėjo, kur stato kojas. Pasiekusi lygų plotą, Aila aukštai iškėlė deglą, kiti irgi. Pirmiausia pasigirdo nevalingi nuostabos šūksniai, aikčiojimai, o paskui stojo tyla: apstulbusius žmones užvaldė didinga, švytinti kristalinio kalcito, padengusio sienas pagal akmens reljefą, baltuma, atgijusi mirgančių deglų šviesoje. Urvo grožis neturėjo nieko bendra su stalaktitais, jų beveik nebuvo, bet urvas buvo gražus, maža to, jis buvo kupinas galingos, stebuklingos, antgamtiškos, dvasingos atmosferos.

– O, Didžioji Motina! – tarė zelandonė. – Čia jos šventovė, čia jos įsčios.

Ir ji užgiedojo nuostabiu, sodriu ir gyvu balsu.

Iš tamsumos, iš pragaišties, iš tyrų
Su viesulais Didžioji Motina išnyra.
Ir bunda, nes gyvybės vertę ji išmano,
Ji sielojas dėl tuštumos, Motina Žemė.
Motina vieniša. Vienintelė ir tikra.

Nuo sienų ataidėjo jos balsas, tada kažkas pradėjo iš tikrųjų jai akompanuoti fleita. Aila pakėlė galvą. Grojo nepažįstamas, nors iš pažiūros

keistai matytas jaunuolis. Aila suprato, kad jis ne iš devintojo urvo. Pagal drabužius atpažinusi, kad tai trečiojo urvo gyventojas, moteris suprato, kodėl jaunuolis atrodo matytas – jis buvo panašus į trečiojo urvo vadą Manvelarą. Aila bandė prisiminti, ar buvo su juo supažindinta. Mintyse iškilo vardas – Morisanas. Jis stovėjo greta Ramilos, apkūnios, patrauklios rudaplaukės moters, vienos iš Folaros draugių. Jis tikriausiai viešėjo devintojo urvo stovykloje ir atėjo kartu.

Žmonės kartu giedojo Motinos giesmę. Priėjo dalį, kuri atrodė ypač išmintinga:

Atėjus laikui, vandenys jos įsčių
Želmeniu gyvu bergždžiuos tyruos ištryško.
Bet gėla netekties suspindo rasomis,
Virpančiom vaivorykštėm rytais puoštomis.
Įsčių vandenys želmenis brandino. Ašarų ji neslopino.

Griausmingai į gabalus akmenys skilo,
Riaumodamos dubos, gelmės prabilo.
Didžiuliai ir tamsūs vėl atsivėrė urvai.
Iš Motinos įsčių gimė Žemės vaikai.
Apleista, vieniša, bet didinga. Motina Žemė gimdo.

Visi vaikai skirtingi, vieni maži, kiti dideli,
Kas vaikšto, kas šliaužioja, kas skraido, kas plaukioti gali.
Visų pavidalai puikūs, kiekvienas užbaigtas dvasia,
Į save panašius gimdyti gali, jei tokia Motinos valia.
Motina to trokšta. Žemėje gyvybė noksta.

Staiga Ailą persmelkė jau anksčiau patirtas, tačiau seniai nelankęs jausmas: ją užliejo nuojauta. Po genties sambūrio, kuriame Krebas kažkokiu nepaaiškinamu būdu suprato, kad ji kitokia, ji kartais pajusdavo šitą savitą baimę, keistą nesusivokimą, tarsi kas būtų ją perkeitęs. Ji juto kūną dilgčiojant, kutenant, šiurpą keliantį pykinimą ir silpnumą, paskui sudrebėjo prisiminusi gilesnę už bet kokį urvą tamsą, kuri tapo tikrove.

Gerklėje juto šaltos tamsos, molio ir grybų, augančių senoviniame pirmykščiame miške, skonį.

Piktas riaumojimas sudrebino tylą ir žiūrovai baimingai atšoko. Pro virbus prasispraudęs galingas urvinis lokys trenkęs į žemę sutrupino narvą. Pasiutęs lokys išsilaisvino! Jam ant pečių stovėjo Braudas; kiti du vyrai buvo įsikibę jam į kailį. Staiga vienas atsidūrė pabaisiškuose žvėries gniaužtuose, bet agoniškas riksmas nutrūko, kai galingam lokiui apkabinus žmogų lūžo jo stuburas. Šamanai paėmė vyro kūną ir rimtai, iškilmingai nunešė į urvą. Lokenos apsiaustą apsivilkęs Krebas šleivojo priekyje.

Aila spoksojo į suskeldėjusiame mediniame dubenėlyje besiteliūskuojantį balsvą skystį. Ji juto stiprų nerimą, kad kažką padarė negerai. Skysčio dubenyje neturėjo likti. Ji pakėlė indą prie lūpų ir viską išgėrė. Perspektyva pasikeitė, balta šviesa sušvito jos viduje, atrodė, ji pati auga, didėja ir iš viršaus stebeilija į žvaigždėmis nusėtą taką. Žvaigždės virto mažomis mirguliuojančiomis švieselėmis, vedančiomis per ilgą, rodos, begalinį urvą. Raudona šviesa gale didėjo, kol užpildė jos regėjimo lauką, pradėjo pykinti, lyg skęstų. Ji pamatė ratu susėdusius šamanus, pusiau pasislėpusius už stalagmitų kolonų.

Suakmenėjusi iš baimės Aila vis giliau smigo į juodą bedugnę. Staiga jos vidinėje šviesoje atsidūrė Krebas: jai padėjo, ją rėmė, malšino jos baimes. Jis vedė ją keistoje kelionėje atgal į bendrą pradžią, pro sūrius vandenis ir skausmingus oro gurkšnius, molingą žemę ir aukštus medžius. Paskui jie atsidūrė ant žemės, ėjo stati, dviem kojom, ėjo toli, į vakarus, link didelės sūrios jūros. Priėjo stačią sieną, atsigręžusią į upę, ir plokščią lygumą su gilia įduba po didele išsikišusia dalimi; tai buvo senovinių jų protėvių urvas; tačiau artėjant prie urvo Krebas pradėjo nykti, ruošėsi ją palikti.

Vaizdas darėsi miglotas, Krebas blėso vis greičiau, beveik pradingo. Ji dairėsi aplinkui, iš paskutiniųjų jo ieškojo. Tada pamatė jį ant uolos, virš protėvių urvo, greta didelio riedulio, ilgos, keistai suplotos akmens kolonos, kuri kilo virš krašto, atrodė tarsi sustingusi vietoje, lyg tuojau nukrisianti. Ji pašaukė, tačiau jis ištirpo akmenyje. Aila pasijuto vieniša; Krebas dingo, ji buvo viena. Tada Krebo vietoje atsirado Jondalaras.

Ji pasijuto dideliu greičiu skriejanti virš keistų pasaulių. Vėl užplūdo juodosios tuštumos baimė, tik šįkart kitokia. Ji dalijosi ja su Mamuta, ir baimė užvaldė juos abu. Galiausiai iš labai toli atsklido Jondalaro balsas, kupinas kankinamos baimės ir aistros, šaukiantis, traukiantis ją kartu su Mamuta atgal stipria meilės ir troškimo jėga; ji akimirksniu sugrįžo, tačiau pasijuto suledėjusi iki kaulų.

– Aila, kaip jautiesi? – klausė Zelandonė. – Tu visa drebi.

27

– Viskas gerai, – atsakė Aila. – Tiesiog čia šalta. Turėjau atsinešti šiltesnį drabužį.

Vilkas, kuris tyrinėjo naująjį urvą, išdygo greta ir prisispaudė prie jos kojos. Ji nuleidusi ranką paglostė jam galvą, tada atsiklaupė ir apkabino.

– Čia tikrai šalta, o tu laukiesi. Esi jautresnė aplinkai, – atsakė Zelandonė, nors suprato, kad Aila sako ne viską. – Žinai apie rytojaus susirinkimą, tiesa?

– Taip, Martona pasakė. Ji eis su manimi, nes neturiu motinos, kuri eitų kartu, – pasakė Aila.

– Ar nori, kad ji eitų? – pasitikslino Zelandonė.

– O, taip. Esu dėkinga, kad ji pasisiūlė. Nenorėjau būti vienintelė be mamos, bent jau moters, kuri man atstotų motiną, – tarė Aila.

Pirmoji linktelėjo.

– Tada gerai.

Žmonės jau ėmė atsigauti nuo baimingos pagarbos jausmų, užplūdusių naujajame urve, ir pamažu pradėjo vaikštinėti. Aila matė, kaip Jondalaras ryžtingai žengia skersai didžiosios patalpos ir nusišypsojo. Ji suprato, kad jis matavimams naudojasi savo kūnu, jau matė anksčiau jį taip darant. Sugniaužto jo kumščio plotis buvo vienas matas, rankos ilgis – kitas. Išskėstomis rankomis jis įvertindavo erdves, o atstumus dažnai matuodavo žingsnius įvardydamas skaičiavimo žodžiais. Štai kodėl ir ji pradėjo taip daryti. Vyras dirstelėjo į galeriją gale, tačiau toliau nėjo.

Būrelis žmonių stebėjo Jondalarą. Devynioliktojo urvo vadas Tormadenas kalbėjo su Marisanu iš trečiojo urvo. Tik jiedu buvo ne iš devintojo

urvo. Vilomaras, Martona ir Folara stovėjo greta Prolevos su Joharanu ir dviejų artimiausių jo patarėjų su poromis. Tamsiaplaukis Solabanas ir jo blyški šviesiaplaukė moteris Ramara kalbėjo su Rušemaru ir Salova, kuri ant šlaunies laikė Marsolą. Aila pastebėjo, kad kartu neatėjo nei Prolevos sūnus Jaradalas, nei Ramaros sūnus Robenaras. Spėjo, kad berniukai, kurie dažnai drauge žaisdavo, kažkuo užsiima pagrindinėje stovykloje. Aila su Zelandone ir Vilku priėjo prie Jonokolo. Mokinys šypsojosi. Atėjo ir Jondalaras.

– Spėju, kad šita patalpa iki lubų – trijų vyrų ūgio, – tarė jis. – Panašiai arba kiek daugiau yra skersai, maždaug šeši mano žingsniai. Ilgis truputį mažiau nei tris kartus didesnis, maždaug šešiolika žingsnių, tačiau mano žingsnis ilgas. Tamsesni akmenys sienų apačioje siekia maždaug iki čia, – jis iškėlė ranką iki krūtinės vidurio. – Tai maždaug penkios mano pėdos statant vieną prie kitos.

Jondalaras gana gerai įvertindavo atstumus. Jis buvo dviejų metrų ūgio, ir baltos sienos, kurios prasidėjo ties jo krūtinės viduriu, tai yra maždaug pusantro metro aukštyje, kilo iki pat beveik šešių metrų aukščio lubų. Salė buvo maždaug septynių metrų pločio ir septyniolikos metrų ilgio, su nedideliu vandens telkinėliu viduryje. Erdvės nepakaktų visam vasaros susirinkimui sutalpinti, bet gana laisvai išsitektų visas urvas, gal tik išskyrus devintąjį, ir tikrai čia laisvai susiburtų visi zelandoniai.

Jonokolas nuėjo į patalpos vidurį ir džiaugsmingai šypsodamasis užvertė galvą į lubas, paskui pradėjo apžiūrinėti sienas. Jis jautėsi savo stichijoje, pasiklydo vaizduotėje. Jis žinojo, kad tose baltose sienose slypi vaizdiniai, kurie nori išeiti ir pasirodyti žmonėms. Skubėti negalima. Kad ir kas bus čia nuveikta, turi būti padaryta tiksliai ir teisingai. Jam jau pradėjo kilti šiokių tokių minčių, tačiau reikėjo pasitarti su Pirmąja, giliai pamąstyti, pasikalbėti su kitais zelandoniais, patekti į tų erdvių vidų ir rasti Motinos paliktas kito pasaulio žymes. Ji turi jam pasakyti, kas ten paslėpta.

– Ar derėtų tuos du koridorius ištyrinėti dabar, ar ateiti vėliau, Tormadenai? – paklausė Joharanas. Jis norėjo eiti toliau dabar, tačiau juto, kad turi atsiklausti vado, kurio teritorijoje urvas yra.

– Esu tikras, kad devynioliktajame urve atsiras žmonių, norinčių apžiūrėti šį urvą ir labiau jį ištyrinėti. Mūsų zelandonė tikriausiai negali im-

tis to, kas reikalauja daug jėgų, tačiau neabejoju, pirmasis jos mokinys norėtų įsitraukti. Jo giminystės linijoje buvo vilko ženklas. Kadangi šį urvą surado vilkas, jam bus labai įdomu, – pasakė Tormadenas.

– Taip, urvą surado vilkas, bet, jei Aila nebūtų buvusi pakankamai smalsi, kad aiškintųsi, kur žvėris buvo, vis dar nežinotume, kad jis čia yra, – pastebėjo Joharanas.

– Esu tikra, jis bet kuriuo atveju susidomės, – pasakė Zelandonė. – Mums visiems įdomu, bus smalsu ir visiems zelandoniečiams. Tai retas ir šventas urvas. Kitas pasaulis yra labai arti. Neabejoju, visi tai juntame. Devynioliktajam urvui labai pasisekė, kad gyvena taip netoli nuo čia. Įtariu, tai reiškia, kad pas jus dabar svečiuosis daugiau zelandonių ir šiaip žmonių, panorusių leistis į šią ypatingą vietą, – kalbėjo Pirmoji. Ji bandė paaiškinti, kad nė vienas urvas negalės pareikšti teisių į šitą ypatingą radinį, nors gelmė ir yra visuotinai pripažįstamoje devynioliktojo urvo teritorijoje. Ši vieta priklauso visiems Žemės vaikams, devynioliktasis urvas tik saugos jį kitiems.

– Manau, kad atidžiau apžiūrėti būtina, tik nėra, ko skubėti, – įsiterpė Jonokolas. – Dabar, kai žinome, kad urvas čia yra, jis niekur nedings. Niekas nežino, kiek čia urvų ar kokio gylio šitas. Bet kokius tyrinėjimus reikia kruopščiai suplanuoti arba derėtų palaukti, kol kas nors bus tam pašauktas.

Zelandonė pati sau nežymiai linktelėjo. Ji geriau nei pats Jonokolas suprato, kad jos pirmasis mokinys, kuris tenorėjo būti menininku ir niekada nesistengė tapti zelandoniu, rado priežastį įsipareigoti. Jis norėjo šito urvo ir galėjo jį turėti. Norėjo jį pažinti, ištyrinėti, būti tam pašauktas, o ypač jį išpiešti. Jis ras būdą persikraustyti į devynioliktąjį urvą, kad būtų arčiau šios vietos. Dar nieko neplanavo, tačiau to sieks, nes nuo šiol visos jo mintys ir svajonės bus apie šį urvą.

Tada jai toptelėjo kita mintis: „Aila tai žinojo! Vos pamačiusi urvą ji suprato, kad jis priklauso Jonokolui. Štai kodėl primygtinai tvirtino, kad jis turi jį pamatyti, net jei aš neapžiūrėsiu. Ji suprato, kad jam už visus svarbiau tą urvą apžiūrėti. Ji yra zelandonė, žino ji tai ar ne, nepriklausomai nuo to, nori to ar nenori. Senasis Mamuta tai suprato. Gal burtininkas žmonių, tarp kurių ji užaugo, tas, kurį ji vadina šamanu, tai atpažino?

Ji to neišvengs, ji tam gimusi. Ji galės pakeisti Jonokolą kaip mano mokinė. Tačiau, kaip jis sako, nėra kur skubėti. Tegu sau susijungia, pagimdo, o tada bus galima pradėti mokymą."

– Žinoma, kiek užtruks, kol pasiruošime tyrinėjimams, tad norėčiau atidžiau apžiūrėti koridorių gale, – tarė Jondalaras. – Argi nenori, Tormadenai? Galėtume nueiti ir pažiūrėti, kur jis veda.

– Žmonės jau ruošiasi eiti, – pastebėjo Martona. – Čia šalta, o niekas neatsinešė šiltesnių drabužių. Manau, aš irgi imsiu deglą ir keliausiu, nors esu tikra, kad norėsiu grįžti.

– Ir aš eisiu, – pareiškė Zelandonė, – o Aila jau anksčiau drebėjo.

– Dabar man viskas gerai, – pasakė Aila. – Norėčiau pamatyti, kas ten.

Galiausiai Jondalaras, Joharanas, Tormadenas, Jonokolas, Morisanas ir Aila, šešetas su Vilku, pasiliko kiek giliau pasižvalgyti naujame nuostabiame urve.

Anga pagrindinės salės gale buvo beveik tiesiai priešais įėjimo koridorių. Reikėjo praeiti pro gana simetrišką, platesnę viršuje ir siaurėjančią žemyn arką. Ailai, kuri gimdė pati ir buvo apžiūrėjusi daug moterų, anga atrodė moteriška, motiniška. Nuostabus moteriško organo priminimas. Vis dėlto pirmiausia jai į galvą atėjo ne vagina. Viršutinė suapvalinta dalis labai priminė gimdymo kanalą, siaurėjantį iki žemiausios vietos analinėje srityje. Ji tiksliai suprato, ką turi omenyje Zelandonė sakydama, kad tai Motinos įsčios, nors ir šiaip visi urvai buvo laikomi įėjimu į jos gimdą.

Vingiuotas koridorius buvo siauras ir sunkiai įveikiamas, nors baltos sienos viršuje platėjo, virto lenkta arka. Koridorius pasirodė esąs labai ilgas, beveik tokio ilgio kaip įėjimas. Jo pabaigoje erdvė išplatėjo aplink akmeninę koloną. Susidarė klaidingas įspūdis, kad ji remia viršų, nors iš tikrųjų kolona daugiau nei per pusę metro nesiekė žemės. Koridorius vedė aplink akmeninį stulpą iš dešinės, staigiai suko į kairę, ėjo dar kelis metrus ir pasibaigė.

Prie pat kolonos grindys buvo maždaug metru žemiau, bet atsirado plati, kokių trijų metrų ilgio plokštuma, vienintelė tikrai patogi vieta stabtelėti arba atsisėsti ir pailsėti. Aila pasinaudojo proga ir atsisėdo pažiūrėti, kaip kolona atrodo iš tokios padėties. Ji pastebėjo, kad po akmenine

kolona, nuošaliau, galima ką nors paslėpti. Taip pat ji pamatė žemą skylę sienoje priešais koloną, į kurią galima padėti nedidelius daiktus, kad vėl lengvai galėtum juos rasti. Ji pagalvojo, jog kitą kartą ateidama atsineš ką nors atsisėsti, kad ir ryšulį žolių, kad nereikėtų gūžtis ant šaltų grindų.

Sugrįžę iš galerijos žmonės dirstelėjo į kito koridoriaus, kuris buvo dešinėje, angą, tačiau šis tunelis buvo mažesnis, reikėtų ropoti keturiomis, o ant grindų telkšojo balos. Visi nusprendė, jog šio koridoriaus tyrinėjimą atidės kitam kartui.

Visiems išėjus iš urvo Vilkas ėjo priekyje su Jondalaru ir abiem vadais, Joharanu ir Tormadenu.

Ėjęs greta Ailos Jonokolas staiga paklausė:

– Ar tu prašei Zelandonės mane čia pakviesti?

– Pamačiusi, ką padarei Šaltinio uoloje, pamaniau, kad norėsi pamatyti šį urvą, – tarė ji. – Ar derėtų jį vadinti „gelme“?

– Tai nesvarbu. Tikriausiai sugalvojus pavadinimą bus pridurtas žodis „gelmė“, tačiau tiktų ir „urvas“. Ačiū, kad mane čia atsivedei, Aila. Niekada nemačiau gražesnio urvo. Aš pakerėtas, – prisipažino Jonokolas.

– Taip, ir aš sužavėta. Tačiau man smalsu, kaip šitas urvas gaus vardą? Kas jam jį suras? – teiravosi Aila.

– Vardas atsiras savaime. Žmonės pradės vadinti urvą taip, kad geriausiai jį apibūdintų, arba taip, kad apibūdinimas būtų tinkamiausias jiems. Kaip tu jį pavadintum, jei norėtum kam nors papasakoti apie šitą urvą? – paklausė Jonokolas.

– Nė nežinau. Tikriausiai urvu baltomis sienomis, – tarė Aila.

– Spėju, pavadinimas ar bent jau vienas iš pavadinimų galiausiai bus kažkoks panašus, tačiau dar nedaug apie jį žinome, o zelandoniai sugalvos savą vardą, – paaiškino Jonokolas.

Aila su Jonokolu iš urvo išėjo paskutiniai. Pasiekus tamsaus urvo, apšviesto vos kelių deglų, angą, saulė pasirodė itin ryški. Kai akys prisitaikė, Aila nustebusi pamatė kartu su Jondalaru ir vilku laukiančią Martoną.

– Tormadenas pakvietė mus pietų, – pasakė Martona. – Jis nuskubėjo pirmas, kad praneštų, jog ateisime. Tiesą sakant, jis kvietė tave, tačiau paskui paprašė ateiti ir mane, ir visus kitus, kurie dar buvo urve. Įskaitant

tave, Jonokolai. Visi kiti turi kitų užduočių, dauguma yra užsiėmę vasaros susirinkime.

– Žinau, kad Joharanas mūsų stovykloje rengia visų urvų susirinkimą medžioklei aptarti, – pasakė Jondalaras. – Tiesą sakant, Tormadenas irgi ateis, kai pristatys jus savo stovyklai. Aš ketinau dalyvauti susirinkime, tačiau ir po pietų jis dar nebus pasibaigęs, tad nueisiu vėliau. Paprastai nebūdavau įtraukiamas į tokių dalykų planavimą, tačiau nuo tada, kai grįžome, Joharanas vis mane pasikviečia.

– Kodėl gi visiems nenuėjus į mūsų stovyklą? – pasiūlė Aila. – Vis dar reikia paruošti ypatingus patiekalus rytojaus pusryčiams, o aš visai neprisidėjau.

– Kai vasaros susirinkimo šeimininkų urvo vadas pakviečia tave pietų, mandagumas reikalauja eiti, jei tik gali.

– Kodėl jis mane pakvietė?

– Ne kasdien surandamas toks urvas, Aila. Visi dėl to jaudinamės, – paaiškino Martona. – Urvas devynioliktojo teritorijoje; dabar tai tikriausiai bus pats svarbiausias urvas.

– Ir tu sulauksi daugiau dėmesio, – pastebėjo Jondalaras.

– Jau ir taip visi mane pastebi, – atsakė ji. – Visai to nenoriu. Tenoriu susijungti, pagimdyti kūdikį ir būti kaip visi.

Jondalaras nusišypsojo ir ją apkabino.

– Duok žmonėms šiek tiek laiko, – tarė jis. – Tu vis dar nauja. Kai žmonės prie tavęs pripras, viskas apmalš.

– Tiesa, viskas apmalš, tačiau supranti, kad niekada nebūsi tokia kaip visi kiti. Viena vertus, niekas daugiau neturi arklių ir vilko, – tarė Martona, ironiškai šypsodamasi stambiam plėšrūnui.

– Ar tu tikra, kad jie mūsų laukia, Mardena? – klausė vyresnė moteris, rūpestingai žengdama per nedidelį upeliuką, kuris įtekėjo į Upę.

– Ji mus pakvietė, mama. Kvietė ateiti kartu papusryčiauti. Juk taip, Lanidarai?

– Taip, senele, tikrai pakvietė, – patikino berniukas.

– Kodėl jie įsikūrė taip toli? – teiravosi senoji.

– Nežinau, mama. Kai nueisim, pati galėsi paklausti, – pasakė Mardena.

– Na, tai didžiausias urvas, jiems reikia daug vietos, – pasakė moteris. – O čia jau ir taip daug žmonių įsirengė stovyklas.

– Tikriausiai dėl arklių, – pastebėjo Lanidaras. – Ji laiko juos ypatingoje vietoje, kad niekas negalvotų, jog tai paprasti arkliai, ir nesugalvotų jų medžioti. Juos būtų lengva sumedžioti. Jie nebėga.

– Visi apie juos kalba. Kai jie atėjo, mūsų nebuvo. Ar tikrai arkliai leidžia žmonėms sėdėti ant nugarų? – pasiteiravo vyresnioji. – Kaip galima užsinorėti atsisėsti arkliui ant nugaros?

– Nemačiau, bet neabejoju, – pasakė Lanidaras. – Arkliai leidosi paliečiami. Liečiau jauną eržilą, tada atėjo kumelė ir panorėjo, kad ir ją paliesčiau. Jie abudu ėdė iš mano rankų. Aila sakė, kad turėčiau maitinti abu arklius vienu metu, kad jie nepavydėtų. Dar sakė, kad kumelė yra eržilo motina ir gali jam liepti, kaip elgtis.

Artėdama prie stovyklos Mardena sulėtino žingsnį ir suraukė kaktą. Aplink ilgą laužo griovį matė kalbančius, besišypsančius žmones. Atrodė, ten labai daug žmonių. Gal ji apsiriko, gal jų čia niekas nelaukia.

– Štai ir jūs! Laukiame jūsų.

Abi moterys ir berniukas atsisuko į balsą ir pamatė aukštą, patrauklią jauną moterį.

– Tikriausiai manęs neprisimenate. Esu Folara, Martonos duktė.

– Taip, atrodai panaši į ją, – tarė vyresnioji.

– Tikriausiai turėčiau oficialiai jus pasveikinti, kadangi pirmoji pamačiau, – ji ištiesė abi rankas vyresniajai. Mardena stebėjo, kaip jos motina žengia į priekį ir paima jaunosios moters plaštakas. – Aš esu Folara ir devintojo Zelandonijos urvo, Doni palaimintoji, Martonos, buvusios devintojo Zelandonijos urvo vadės, duktė, Vilomaro, zelandoniečių mainų meistro židinio, duktė, devintojo Zelandonijos urvo vado Joharano sesuo, titnago meistro ir grįžusio keliautojo Jondalaro iš devintojo Zelandonijos urvo, kuris tuojau susijungs su Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, sesuo. Aila pati turi krūvą vardų ir ryšių, tačiau man labiausiai

patinka arklių ir vilko bičiulė. Didžiosios Motinos Žemės, Doni, vardu, sveikinu jus devintojo urvo stovykloje.

– Doni, Didžiosios Motinos, vardu, sveikinu tave, Folara iš devintojo Zelandonijos urvo. Aš esu Denoda iš devynioliktojo Zelandonijos urvo, Mardenos iš devynioliktojo urvo motina ir Lanidaro iš devynioliktojo urvo senelė, anksčiau susijungusi su...

„Folara turi daug svarbių vardų ir ryšių, – galvojo Mardena, kai jos motina pradėjo vardyti savo vardus. – Ji dar nesusijungusi, įdomu, koks jos giminės ženklas?“ Tada, tarsi žinotų, ką ji galvoja, motina, užbaigusi savo vardus ir ryšius, pasiteiravo:

– Ar Vilomaras, tavo židinio vyras, kadaise nebuvo iš devynioliktojo urvo? Man regis, mūsų tas pats giminės ženklas. Aš esu bizonas.

– Taip, ir Vilomaras yra bizonas. Motina yra arklys, aš taip pat.

Moterims oficialiai sveikinantis aplinkui pradėjo būriuotis žmonės. Aila žengė į priekį ir pasveikino Mardeną su Lanidaru, paskui Vilomaras pasveikino Denodą viso devintojo urvo vardu. Jei kas nenutrauktų, vardus ir ryšius būtų galima minėti visą dieną. Jis baigė sakydamas:

– Prisimenu tave, Denoda. Tu buvai mano vyresniosios sesers draugė, tiesa?

– Taip, – šypsodamasi pripažino moteris. – Ar kada ją aplankai? Ji persikraustė taip toli, metų metus jos nemačiau.

– Kai einu prie Didžiųjų Vandenų vakaruose mainyti druskos, kartais užsuku į jos urvą. Ji jau senelė. Jos dukra turi tris vaikus, o sūnaus pora turi berniuką.

Mardenos dėmesį patraukė judėjimas prie Ailos kojų.

– Vilkas! – baimingai kone suspiegė ji.

– Jis tavęs nesužeis, mama, – mėgino ją nuraminti Lanidaras. Jis nenorėjo, kad ji staiga išeitų.

Aila pasilenkė ir apkabino žvėrį.

– Jis tavęs tikrai nesužeis. Pažadu, – pasakė ji. Ji matė baimę moters akyse. Martona žengusi pirmyn kur kas mažiau oficialiai pasveikino Denodą, tada pasakė:

– Vilkas gyvena name kartu su mumis, jis taip pat mėgsta pažindintis. Ar norėtum susipažinti su Vilku, Denoda? – ji pastebėjo, kad vyresnioji

moteris yra labiau susidomėjusi nei bijo. Ji paėmė ją už rankos ir atvedė prie Ailos su Vilku. – Aila, ar galėtum pristatyti žvėrį svečiams?

– Vilkų regėjimas puikus, bet žmones jie pažįsta pagal kvapą. Jei suteiksi jam progą pauostyti savo ranką, jis vėliau tave prisimins. Toks jo oficialus supažindinimas, – paaiškino Aila. Moteris ištiesė ranką ir leido vilkui ją pauostyti. – Jei nori jį pasveikinti, Vilkas mėgsta, kai glostoma jo galva.

Denoda švelniai jį paglostė, o Vilkas pakėlė akis į moterį, stovėjo išžiojęs nasrus, iškoręs liežuvį. Moteris nusišypsojo.

– Šiltas, gyvas žvėris, – pasakė ji ir atsisuko į dukterį. – Ateik, Mardena. Privalai su juo susipažinti. Labai nedaugeliui pasiseka susipažinti su vilku, o paskui dar ir apie tai papasakoti.

– Būtinai to reikia? – spyrėsi Mardena.

Buvo akivaizdu, kad Mardena neįprastai išsigandusi. Aila žinojo, kad vilkas tai užuodžia, tad ji tvirtai laikė žvėrį. Jis ne visada tinkamai sureaguodavo į tokią akivaizdžią baimę.

– Kadangi tau pasiūlė, būtų mandagu, Mardena. Daugiau niekada negalėsi ateiti, jei nesusipažinsi su vilku. Pernelyg bijosi. Nereikia bijoti šito vilko. Matai juk, kad niekas daugiau nebijo, netgi aš. Tai kodėl tu bijai? – dukterį įkalbinėjo Denoda.

Apsidairiusi Mardena pamatė, kad ją stebi didelė minia. Ji pagalvojo, kad tikriausiai visas devintasis urvas suėjo, ir nė vienas nebijo to žvėries, o pati jautėsi lyg prieš baisiausią išmėginimą. Būtų pernelyg pažeminta, niekada negalėtų pažvelgti jiems į akis, jei nedrįstų prieiti prie šito vilko. Ji dirstelėjo į savo sūnų, berniuką, kuriam visada puoselėjo sumišus jausmus: mylėjo jį labiau už viską gyvenime ir jautėsi sutrikusi dėl to, kad jį pagimdė.

– Pirmyn, mama, – paragino vaikas. – Aš su juo susipažinau.

Galiausiai Mardena žengė vieną žingsnį link moters su vilku, paskui kitą. Aila suėmė jos ranką ir laikydama savojoje prikišo vilkui prie nosies. Aila pati kone galėjo užuosti moters baimę, tačiau Mardena ją įveikė ir stojo prieš žvėrį. Aila galvojo, kad jos ranką vilkas tikriausiai užuodžia stipriau nei Mardenos. Ji paėmė moters ranką ir ją priglaudė prie plėšrūno kailio.

– Vilko kailis kiek šiurkštus, bet pajusk, koks jis glotnus ant galvos, – tarė Aila, paleisdama moters ranką. Mardena palaikė ją sekundę ilgiau, po to atitraukė.

– Matai, nebuvo taip jau blogai, tiesa? – tarė Denoda. – Kartais išpūti per didelį burbulą, Mardena.

– Ateikite, išgersime karštos arbatos. Ją paruošė Aila, tikrai skanu, – pasiūlė Martona. – Nusprendėme dėl jūsų viešnagės pasidaryti šventę ir iškepėme viską žemės krosnyje. Jau beveik paruošta, galima išimti.

Aila ėjo su Mardena ir Lanidaru.

– Tiek darbo dėl pusryčių, – tarstelėjo Mardena; ji nebuvo pratusi prie tokio dosnumo.

– Visi dirbo, – tarė Aila. – Kai pasakiau, kad jus pakviečiau, ir susiruošiau kasti duobę kepimui, urvas pamanė, kad yra puiki proga iškasti didelę duobę. Šiaip ar taip ruošėsi ją kasti, ir štai atsirado dingstis. Šį tą pagaminau vaikystėje išmoktu būdu. Paragaukite žvyrės, tos, kurią nušoviau iečių mėtykle vakar. Jei skonis nepatiks, nedvejokite ir valgykite ką kita. Kelionėje sužinojau, kad yra daug kepimo būdų, ir ne visi visiems patinka.

– Sveika atvykusi į devintąjį urvą, Mardena.

Pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Motinai! Mardena nemanė, kad kada anksčiau su ja kalbėjo, tematė per apeigas.

– Sveika, pirmoji zelandone, – Mardena nervinosi kalbėdama su ant pakylos sėdinčia storule. Tokios pakylos buvo zelandonių namelyje, tačiau tiko ir stovykloje, kai Pirmoji norėdavo pabūti su savo urvu.

– Sveikas ir tu, Lanidarai, – tarė Pirmoji. Donijai kalbantis su berniuku, jos balse buvo girdėti tokia šiluma, kokios Mardena niekade negirdėjo iš galingosios moters. – Kiek suprantu, buvai čia vakar?

– Taip, – prisipažino berniukas. – Aila parodė man arklius.

– Ji man pasakojo, kad tu labai gerai švilpauji, – tarė Zelandonė.

– Aila išmokė mane paukščių giesmių.

– Ar galėtum pašvilpauti?

– Jei nori. Mokiausi čirenti kaip vieversys, – tarė vaikas, tada ėmė kartoti dailią giesmelę. Visi atsisuko pažiūrėti, net jo motina ir senelė.

– Labai gerai, jaunuoli, – šypsodamasis pagyrė vaiką Jondalaras. – Vieversys beveik toks pat šaunus kaip Ailos.

– Viskas paruošta, – tarė Proleva. – Ateikite valgyti.

Aila nusivedė svečius prie krūvos kaulo ir medžio lėkščių ir paragino viską išragauti. Tada visi kiti sustojo į eilę. Paprastai kartu pusryčiauja tie, kurie gyvena viename namelyje, bet čia buvo pirmieji iš daugybės būsimų bendrų pusryčių ne tik tarp urvo žmonių, bet ir rengiamų su draugais ar giminaičiais. Keletu progų drauge puotaus visas vasaros susirinkimas, tačiau tam reikia kruopščiai pasiruošti. Viena tokių puotų bus per jungtuvių apeigas.

Kai visi pavalgė, žmonės pradėjo skirstytis prie savo darbų, bet dauguma stabteldavo persimesti žodžiu kitu su svečiais. Mardena jautėsi kiek sutrikusi dėl didelio dėmesio, tačiau juto ir spindinčią šilumą. Moteris neprisiminė, kada su ja buvo taip gerai elgiamasi. Priėjusi Proleva irgi tarė kelis žodžius Mardenai su Denoda, paskui atsisuko į Ailą.

– Aila, čia mes susitvarkysime. Man regis, tu nori kažką aptarti su Mardena, – tarė ji.

– Taip. Mardena, Lanidarai, Denoda, gal eikime pasivaikščioti?

– Kur mes eisime? – kiek irzliai pasiteiravo Mardena.

– Pažiūrėti arklių, – atsakė Aila.

– Ar aš galiu eiti drauge? – paprašė Folara. – Jei ne, tiesiai pasakyk, bet jau taip seniai jų nemačiau.

Aila nusišypsojo.

– Žinoma, gali eiti, – tarė ji.

Gal iš tikrųjų būtų lengviau įkalbėti Mardeną leisti Lanidarui prižiūrėti arklius, jei šalia būtų daugiau draugiškai nusiteikusių ir gyvūnų nebijančių žmonių? Ji atsisuko paieškoti berniuko ir pamatė jį šalia Lanogos, kuri laikė Loralą. Vaikai gyvai šnekučiavosi. Tremedos dvimetis sėdėjo ant žemės netoliese.

Eindama link vaikų Mardena pasiteiravo:

– Kas ta mergaitė? Ar moteris? Ji atrodo per jauna turėti tokio amžiaus kūdikį.

– Tikrai per jauna. Jai dar nebuvo nė pirmųjų ritualų, – atsakė Aila. – Čia jos sesuo, o kitas, dvimetis, yra jos brolis, bet, kalbant apie vaikus, Lanoga yra jų motina.

– Nesuprantu, – mestelėjo Mardena.

– Neabejoju, esi girdėjusi apie Laramarą? Tą, kuris gamina barmą, – patikslino Folara.

– Taip, – pripažino Mardena.

– Visi girdėjo, – pasakė Denoda.

– Tada galbūt girdėjote ir apie jo porą Tremedą. Ji nieko daugiau nedaro, tik maukia tą barmą ir gimdo vaikus, kuriais nenori rūpintis, – pašaipiai metė Folara.

– Arba nepajėgia, – pasakė Aila. – Atrodo, ji negali savęs sustabdyti.

– Laramaras irgi dažniausiai būna girtas ir lygiai taip pat neatsakingas. Jam nė nerūpi jo židinio vaikai, – pasibjaurėjusi metė Folara. – Aila išsiaiškino, kad Tremedai pasibaigė pienas, o Lanoga bandė maitinti sesutę vien trintomis šaknimis, nes tik tiek temokėjo. Aila pakvietė keletą jaunų motinų, jos sutiko žindyti kūdikį, bet Lanogai vis tiek tenka ja rūpintis, kaip ir visais kitais Tremedos vaikais. Aila pamokė ją gaminti kitokį kūdikiams tinkantį maistą, mergaitė nešioja Loralą kitoms motinoms maitinti. Ji tikrai nuostabi, vieną dieną būtų puiki pora ir motina. Tik, kas žino, ar ji ras sau porą? Laramaro ir Tremedos statusas žemiausias urve. Kas norės jungtis su tokio židinio dukra?

Mardena su Denoda spoksojo į kalbią jauną moterį. Dauguma žmonių mėgo liežuvauti, bet niekas taip atvirai nedėstydavo apie tuos, kurie mesdavo dėmę urvui. Kai Mardena pagimdė Lanidarą, Denodos statusas irgi nukrito, tad jos pora perkirto mazgą. Jos nebuvo žemiausio statuso, tačiau netoli to. Tiesa, jų urvas gerokai mažesnis. Būti paskutiniams tokiame dideliame urve tikrai yra žema. Vis dėlto, net jei turėtų aukščiausią statusą, Lanidaras sunkiai rastų porą dėl savo kliauties, svarstė Denoda.

– Ar norėtum eiti pažiūrėti arklių, Lanidarai? – priėjusi pakvietė Aila. – Ir tu gali eiti, Lanoga.

– Ne, negaliu. Stelonos eilė maitinti Loralą, ji jau išalko. Nenoriu jos primaitinti, kol negavo pieno.

– Gal tada kitą kartą, – meiliai šypsodamasi pažadėjo Aila. – Tu eini, Lanidarai?

– Taip, – tarė jis, tada atsisuko į mergaitę. – Turiu eiti, Lanoga.

Ji droviai nusišypsojo, jis atsakė šypsena.

Eidama pro savo namelį Aila paklausė:

– Lanidarai, ar gali paimti štai tą dubenį? Jame yra arklių pašaro: laukinių morkų šaknų ir grūdų.

Berniukas nubėgo visko paimti.

Aila pastebėjo, kad jis neša dubenį prispaudęs prie dešinio šono luošąja ranka ir netikėtai prisiminė Krebą, kuris šitaip prie kūno su iki alkūnės amputuota ranka spaudė raudonosios ochros tyrės dubenėlį prieš duodamas vardą jos sūnui ir priimdamas jį į gentį. Ji nusišypsojo vienu metu ir džiaugsmingai, ir skausmingai. Mardena nusistebėjo, Denoda taip pat pastebėjo jos išraišką ir nesidrovėjo paklausti:

– Taip keistai žiūrėjai į Lanidarą... – tarė ji.

– Jis priminė man vieną kadaise pažinotą žmogų, – tarė Aila. – Vyrą, kuriam stigo rankos nuo alkūnės. Vaikystėje jį užpuolė urvinis lokys. Jo senelė buvo gydytoja. Teko nupjauti ranką, nes būtų užnuodijusi kūną. Jis būtų miręs, jei senelė nebūtų tos rankos nupjovusi.

– Kaip siaubinga! – šūktelėjo Denoda.

– Taip, tikrai. Per tą užpuolimą jis neteko akies, ir koja buvo sužalota. Nuo tada jis turėjo vaikščioti su lazda.

– Vargšas vaikas. Tikriausiai juo reikėjo rūpintis visą likusį gyvenimą, – tarė Mardena.

– Ne, – atsakė Aila. – Jis buvo labai naudingas savo žmonėms.

– Kaip sugebėjo? Ką jis darė?

– Jis tapo didžiu žmogumi, šamanu, kaip mūsų zelandoniai, ir buvo pripažintas Pirmuoju. Tai jis ir jo sesuo pasirūpino manimi žuvus mano šeimai. Jis buvo mano židinio vyras, labai jį mylėjau, – papasakojo Aila.

Mardena spoksojo į ją išsižiojusi, išplėtusi akis. Ji sunkiai galėjo patikėti Aila, bet kam žmogui meluoti tokius dalykus?

Ailai kalbant, Denodai ypač kliuvo jos neįprastas akcentas, bet klausydamasi istorijos moteris suprato, kodėl ji užsiminė apie panašumą į Lanidarą. Susijungusi Aila susigiminiuos su labai galingais žmonėmis. Jeigu Lanidaras jai patiks, ji galės daug jam padėti. Ši moteris gali būti geriausias berniukui nutikęs dalykas, svarstė senelė.

Lanidaras taip pat klausėsi. „Gal aš galėčiau išmokti medžioti, – galvojo jis, – nors turiu tik vieną sveiką ranką? Gal man pavyks išmokti ko daugiau, ne tik rinkti uogas?“

Jie prisiartino prie savotiško, iš pažiūros ne itin tvirto aptvaro. Jis buvo pagamintas iš ilgų, plonų, tiesių alksnių ir gluosnių stiebų, po du surištų horizontaliai kryžmai. Kiti basliai buvo pririšti skersai viršuje, o visa tvora pritvirtinta prie trumpesnių, kiek tvirtesnių kuolų, susmeigtų į žemę. Erdvę tarp baslių laisvai užpildė jau apdžiūvusios krūmų ir medžių šakos. Jei pro tokį aptvarą mėgintų prasilaužti bizonų banda ar netgi suaugęs, dviejų metrų ūgio ties kupra patinas ilgais juodais ragais, jis neišlaikytų. Panorėję netgi arkliai lengvai iš jo ištrūktų.

– Ar prisimeni, kokiu švilpimu kviesti Lenktynininką, Lanidarai? – pasiteiravo Aila.

– Taip, man regis, – tarė jis.

– Tada pakviesk jį. Pažiūrėsime, ar atbėgs, – pasiūlė Aila.

Berniukas garsiai, veriamai sušvilpė. Iš už medžių, kurie ribojo mažo upelio vagą, labai greitai pasirodė ir prie jų atlėkė du arkliai, paskui jauną eržilą šuoliavo kumelė. Jie sustojo prie aptvaro tvoros ir stebėjo besiartinančius žmones. Yhaha suprunkštė, o Lenktynininkas sužvengė. Aila atsakė išskirtiniu žvengimu, garsu, kuriuo iš pradžių pavadino kumelę, ir abu arkliai atsakydami žvingtelėjo.

– Ji tikrai moka pamėgdžioti arklio žvengimą, – pastebėjo Mardena.

– Juk sakiau, mama, – tarstelėjo Lanidaras.

Vilkas pasileido pirmyn ir lengvai pralindo po tvora. Jis atsitūpė priešais kumelę, o toji nuleido galvą tarsi sveikindamasi. Tada vilkas priėjo prie jaunojo eržilo, atsigulė ant krūtinės ištiesęs priekines letenas, o pasturgalį žaismingai iškėlė ir viauktelėjo. Eržilas atsakydamas sužvingo, paskui gyvūnai susilietė nosimis. Aila šypsodamasi įlindo į aptvarą. Ji apsikabino kumelės kaklą, paskui paglostė eržilą, kuris taip pat spaudėsi artyn prašydamas dėmesio.

– Viliuosi, šitas aptvaras jums patinka labiau nei apynasriai ir virvės. Norėčiau paleisti jus laisvai bėgioti, bet nemanau, jog tai saugu, kai aplinkui tiek daug medžiotojų. Šiandien atsivedžiau svečių, todėl labai svarbu, kad būtumėte draugiški ir švelnūs. Noriu, kad berniukas, kuris moka švilpauti, padėtų man jus prižiūrėti. Jo motina jį labai saugo ir dėl to nerimauja, – slėnio vienumoje išgalvota kalba bėrė Aila.

Toji kalba susidėjo iš tam tikrų genties gestų ir pavienių žodžių, kelių nieko nereiškiančių garsų, kuriais ji kalbėjosi su savo sūneliu likusi dvie-

se, ir tam tikrų garsų, kurių Aila išmoko sumaniusi pamėgdžioti aplinkui gyvenančius gyvūnus, įskaitant arklio prunkštimą ir žvengimą. Ji viena žinojo, ką sako, bet su arkliais visada kalbėjosi savo pačios sugalvota kalba. Aila abejojo, ar gyvūnai viską supranta, tačiau jie žinojo, kad tokiu būdu moteris į juos kreipiasi, ir reagavo į jos balsą. Be to, tam tikri garsai ir gestai tikrai turėjo prasmę, nes Aila naudojo juos kaip signalus ir nukreipimus.

– Ką ji daro? – Folaros pasiteiravo Mardena.

– Kalbasi su arkliais, – atsakė Folara. – Ji dažnai šitaip su jais šnekučiuojasi.

– O ką ji sako? – pasiteiravo Mardena.

– Turėsi jos paklausti, – atsiliepė Folara.

– Ar jie supranta, ką ji kalba? Man tai visiškai nesuprantama, – pastebėjo Denoda.

– Nežinau, bet jie, regis, klausosi, – atsiliepė Folara.

Lanidaras priėjo arčiau tvoros ir atidžiai stebėjo. Moteris tikrai elgėsi su arkliais kaip su bičiuliais, tiesą sakant, labiau kaip su šeimos nariais, ir jie jai atsakė tuo pačiu. Dar vaikas svarstė, iš kur atsirado aptvaras. Vakar jo čia nebuvo.

Kai Aila baigė kalbėtis su arkliais ir atsisuko į žmones, Lanidaras pasiteiravo:

– Iš kur atsirado aptvaras? Vakar jo nebuvo.

Aila nusišypsojo.

– Vakar po pietų susirinko daug žmonių ir jį pastatė, – paaiškino ji.

Kai grįžo papietavusi iš devynioliktojo urvo, Aila Joharanui, kai baigėsi jo susirinkimas, užsiminė, kad norėtų pastatyti aptvarą. Joharanas atsistojo ant Zelandonės pakylos ir išsakė Ailos troškimą sukurti saugią vietą arkliams. Dauguma susirinkimo dalyvių dar nebuvo išsivaikščioję, prašymą girdėjo nemažai devintojo urvo žmonių. Buvo užduota daug klausimų, išsiaiškinta, kokio stiprumo jis turi būti, vyrai pateikė keletą naudingų pasiūlymų. Ilgai netrukus žmonės pasileido pieva ir puolė statyti aptvarą. Tie, kurie buvo ne iš devintojo urvo, domėjosi arkliais, o devintojo urvo žmonės tikrai nenorėjo, kad arkliai atsitiktinai būtų sužeisti ar nudobti. Gyvuliai buvo naujovė, urvui suteikianti išskirtinumo.

Aila jautėsi tokia dėkinga, kad nė nežinojo, ką pasakyti. Ji visiems padėkojo, nors manė, kad padėkų nė iš tolo negana. Ji manė esanti skolin-

ga zelandoniečiams ir nenutuokė, kaip jiems atsilyginti. Bendras darbas žmones suartino, moteris juto, jog kai kuriuos ėmė pažinti geriau. Joharanas užsiminė, kad norėtų arklių pagalbos rytojaus medžioklėje. Ir Aila, ir Jondalaras jodinėjo arkliais ir rodė, kaip juos valdo, dėl to Joharano pasiūlymas visiems pasirodė priimtinas. Medžioklei pavykus, jungtuvės paprastai vyksta kitą dieną, tačiau, dar nepasirodžius Dalanarui ir lanzadoniečiams, buvo sutarta kelias dienas palaukti. Žinoma, atsirado ir nekantraujančiųjų kuo greičiau susijungti.

Aila arkliams uždėjo apynasrius ir išvedė juos iš aptvaro pro vartus, kuriuos sugalvojo Tormadenas iš devynioliktojo urvo. Jis iškasė duobę greta vieno iš atraminių kuolų kaip pagrindą stulpui, prie kurio buvo pritvirtinti vartai, ir permetė per viršų virvės kilpą. Virvės kilpos pasitarnavo kaip vyriai.

Ailai atvedus arklius arčiau, Mardena greitai atsitraukė. Iš arti jie atrodė daug didesni. Į jos vietą tučtuojau stojo Folara.

– Kad ir kaip norėjau, nemačiau arklių iš taip arti, – tarė ji, glostydama Yhaha snukį. – Niekas neturėjo laiko... Iš pradžių bizonų medžioklė, kurioje žuvo Ševonaras, paskui laidotuvės, paskui ruošėmės iškeliauti. Kažkada žadėjai, kad leisi man pajodinėti.

– Ar nori dabar? – paklausė Aila.

– Ar galiu? – iš džiaugsmo žėrinčiomis akimis pasiteiravo Folara.

– Uždėsiu Yhaha jojimo apklotą, – pasiūlė Aila. – Gal, kol grįšiu, judu su Lanidaru pašersite arklius? Dubenėlyje yra jų mėgstamo maisto.

– Abejoju, ar Lanidarui derėtų eiti taip arti, – pareiškė Mardena.

– Jis jau ir taip arti, Mardena, – pastebėjo Denoda.

– Bet...

– Mama, kartą jau šėriau arklius. Jie mane pažįsta. Pati matai, kad pažįsta ir Folarą, – pastebėjo Lanidaras.

– Arkliai berniuko nesužeis, – patikino Aila, – o aš eisiu tik iki ten, – ji parodė į akmenų piramidę prie vartų. Tai buvo keliautojų slėptuvė, kurią pastatė Karėja. Ailai tereikėjo patraukti kelis akmenis, kad galėtų pasiekti erdvę viduje, kurioje ji laikė kelis daiktus, pavyzdžiui, odinį jojimo paklotą. Akmenys buvo sukloti taip, kad lyjant vanduo nutekėdavo šonu ir nepatekdavo į vidų. Vienuoliktojo urvo vadė parodė, kaip juos sudėti atgal, kad viduje liktų sausa. Panašios slėptuvės buvo pastatytos palei

dažniausiai naudojamus kelius; jose paprastai būdavo įdėta ugnies kūrimo medžiagų, o kartais – šiltų apsiaustų. Kitose slėptuvėse žmonės palikdavo sauso maisto. Kartais piramidėse būdavo ir maisto, ir reikmenų, tačiau į maisto piramides dažniau įsilauždavo didžiausi nusikaltėliai: meškos, erniai ar barsukai, kurie paprastai jas nusiaubdavo ir išdraskydavo.

Pasiekusi slėptuvę Aila labai nepastebimai atsigręžė: Folara su Lanidaru stambius žolėdžius maitino iš rankų, Mardena atsitraukusi visaip nerimo, o Denoda viską stebėjo. Grįžusi Aila kasdieniškai užrišo jojimo paklotą Yhaha ant nugaros, tada pavedėjo kumelę prie akmens.

– Stokis ant akmens, Folara, perkelk koją kumelei per nugarą ir pamėgink patogiai atsisėsti. Gali įsikibti į karčius. Palaikysiu Yhaha, kad ji nejudėtų, – paaiškino Aila.

Folara jautėsi tikras gremėzdas, ypač kai prisiminė, kaip grakščiai Aila užšoka ant arklio, tačiau sugebėjo užsikeberioti ir atsisėdusi nusišypsojo:

– Aš sėdžiu arkliui ant nugaros! – pareiškė ji tikrai patenkinta savimi.

Aila pastebėjo, kad Lanidaras ilgesingai ją stebi. „Vėliau, – pagalvojo Aila. – Nespauskim tavo mamos pernelyg stipriai, dar ne dabar."

– Pasiruošusi? – paklausė Aila.

– Taip, tikriausiai, – pasakė Folara.

– Atsipalaiduok. Jei nori, dėl pusiausvyros įsikibk jai į karčius, – patarė Aila ir ėmė vesti kumelę už pavadžio, nors žinojo, kad Yhaha sektų iš paskos ir be jo.

Iš pradžių Folara laikėsi karčių ir sėdėjo sustingusi, šokčiojo į viršų sulig kiekvienu arklio žingsniu, bet vėliau nusiramino, ėmė nujausti žingsnį ir prisitaikė prie ritmo. Galiausiai paleido karčius.

– Nori pamėginti viena? Duosiu tau pavadį.

– Manai, galiu?

– Gali pamėginti. Jei norėsi nulipti, tiesiog man pasakyk. Jei norėsi, kad Yhaha eitų greičiau, palink pirmyn, – aiškino Aila. – Gali apsikabinti jos sprandą. Jei norėsi, kad sulėtintų, atsisėsk tiesiau.

– Gerai. Manau, pabandysiu, – tarė Folara.

Mardena visai suakmenėjo, kai Aila įdėjo pavadžio virvę Folarai į rankas.

– Pirmyn, Yhaha, – tarė ji, duodama ženklą eiti lėtai.

Kumelė pradėjo eiti per pievą. Ja jau jodinėjo keletas nepatyrusių žmonių, ir kumelė žinojo, kad reikia eiti lėtai, ypač pirmą kartą. Kai Folara truputį palinko pirmyn, Yhaha pagreitino tempą, bet nedaug. Mergina palinko truputį labiau, ir Yhaha pasileido lengva risčia. Kumelė bėgo stulbinamai tolygiai, tačiau gerokai kratė Folarą. Mergina greitai atsitiesė, ir Yhaha sulėtino žingsnį. Galiausiai Aila sušvilpė ir pakvietė Yhaha atgal. Drąsos įgavusi Folara vėl palinko pirmyn ir šįkart jojo risčia, kol Yhaha sustojo. Aila privedė kumelę prie akmens ir palaikė, kol Folara nulipo.

– Nuostabu! – išraudusi iš susijaudinimo džiaugėsi mergina. Lanidaras šypsojosi vien todėl, kad ji atrodė tokia patenkinta.

– Matai, mama, – tarė berniukas, – galima joti arkliui ant nugaros.

– Aila, kodėl neparodai Mardenai ir Denodai, ką jie iš tikrųjų gali? – paklausė Folara.

Aila linktelėjo, tada greitai ir grakščiai užšoko ant Yhaha ir greita risčia nukreipė ją per pievos vidurį, o Lenktynininkas su Vilku lipo kumelei ant kulnų. Paskui Aila davė ženklą lėkti šuoliais, ir kumelė visi greičiu pasileido per lauką. Moteris apsuko didelį lanką, parjojusi sulėtino arklį, sustojo, permetė per jo nugarą koją ir nušoko. Abi viešnios ir berniukas spoksojo išplėtę akis.

– Na, dabar suprantu, kodėl norisi joti arkliui ant nugaros, – pastebėjo Denoda. – Jei būčiau jaunesnė, norėčiau pabandyti.

– Tu taip puikiai valdai tuos gyvūnus, – stebėjosi Mardena. – Ar tai kokie burtai?

– Ne, visai ne, Mardena. Pasitreniravęs kiekvienas tai gali.

– Kaip nusprendei, kad arkliu galima joti? Kaip pradėjai tai daryti? – smalsavo Denoda.

– Maistui nudobiau Yhaha motiną. Tik vėliau pastebėjau vienišą mažą kumelaitę, – pradėjo Aila. – Kai atėjo hienos, negalėjau leisti, kad jos ją pačiuptų. Nekenčiu tų purvinų bjaurybių, todėl jas nuvijau, o paskui suvokiau, kad pačiai teks ja rūpintis, – Aila pasakojo moterims, kaip išgelbėjo mažylę nuo hienų, kaip užaugino, kaip jos pradėjo vis geriau viena kitą pažinti. – Vieną dieną užšokau jai ant nugaros, o kai ji pradėjo bėgti, laikiausi. Tiek tegalėjau. Kai ji galiausiai sulėtino žingsnį

ir aš nulipau nuo jos nugaros, vos galėjau patikėti tuo, kas įvyko. Tarsi skrietum su vėju. Negalėjau susilaikyti to nepakartojusi. Iš pradžių gyvulio nevaldžiau, o vėliau išmokau ją kreipti. Ji eina ten, kur aš noriu, dėl to, kad pati to nori. Ji mano bičiulė. Man regis, jai smagu mane nešti.

– Vis dėlto tai neįprasta. Ar niekas neprieštaravo? – stebėjosi Mardena.

– Nebuvo kam. Gyvenau viena, – pasakė Aila.

– Bijočiau gyventi viena, be kitų žmonių, – pasakė Mardena. Ji buvo kupina smalsumo ir norėjo užduoti daugiau klausimų, bet nespėjo. Visi išgirdo šūksnį ir pamatė ateinantį Jondalarą.

– Jie čia! – sušuko jis. – Atvyko Dalanaras ir lanzadoniečiai!

– Nuostabu! – apsidžiaugė Folara. – Vos galiu sulaukti, kol juos pamatysiu.

Aila džiugiai šypsojosi.

– Aš irgi nekantrauju juos pamatyti, – tarė atsisukusi į viešnias. – Turime grįžti į stovyklą. Atvyko Jondalaro židinio vyras. Pačiu laiku spėjo į mūsų jungtuves.

– Žinoma, – tarė Mardena. – Tuojau išeisime.

– Na, prieš išeidama norėčiau pasisveikinti su Dalanaru, Mardena, – pasakė Denoda. – Aš jį pažinojau.

– Turėjai pažinoti, – tarė Jondalaras. – Esu tikras, jis apsidžiaugs tave pamatęs.

– Kol dar neišėjote, privalau tavęs paklausti, Mardena, ar leisi Lanidarui ateiti prižiūrėti arklių, kai būsiu užsiėmusi? – tarė Aila. – Nereiks daryti nieko ypatinga, tik įsitikinti, kad jie saugūs, ir ateiti manęs pakviesti, jei pastebės ką netinkamo. Būčiau labai dėkinga. Man labai palengvėtų, jei nereikėtų nerimauti dėl arklių.

Moterys atsisuko. Berniukas glostė jaunąjį eržilą ir maitino jį laukinėmis morkomis.

– Regis, pati matai, kad jie nepadarys jam nieko blogo, – tarė Aila.

– Na, ko gero, jis galėtų tau padėti, – tarė Mardena.

– Oi, mama, ačiū! – nusišypsojo berniukas. Mardena nebuvo mačiusi jo tokio patenkinto, su tokia džiaugsminga išraiška veide.

28

– Kur tavo vaikis, Martona? Tas, kuris, anot visų, atrodo kaip aš. Na, gal truputį jaunesnis, – griaudėjo aukštas vyras ilgais šviesiais viršugalvyje surištais plaukais. Jis iškėlė abi rankas ir sveikindamasis šiltai nusišypsojo. Vyras ir moteris pažinojo kits kitą pernelyg gerai, kad paisytų formalumų.

– Pamatęs tave ateinantį, nubėgo kviesti Ailos, – tarė Martona, imdama Dalanaro plaštakas ir palinkdama į priekį, kad pasitrintų su juo skruostais. „Gal kiek ir paseno, – galvojo ji, – tačiau kaip visada dailus ir žavus." – Jie tuoj bus čia, Dalanarai, gali būt ramus. Jondalaras tavęs laukia nesulaukia.

– O kur Vilomaras? Taip gailėjausi išgirdęs apie Tonolaną. Man patiko tas jaunuolis. Noriu išreikšti užuojautą jums abiem, – tarė jis.

– Ačiū, Dalanarai, – padėkojo Martona. – Vilomaras pagrindinėje stovykloje, aptarinėja su žmonėmis mainų kelionę. Žinia apie Tonolaną jį itin stipriai paveikė. Jis visada tikėjo, kad jo židinio sūnus grįš. Jei atvirai, aš abejojau, kad pareis bent vienas. Kai pamačiau Jondalarą, akimirką pamaniau, kad tai tu. Sunkiai galėjau patikėti, kad mano sūnus grįžo namo. Ir kokių staigmenų pargabeno. Ne mažiausia iš jų – Aila su gyvūnais.

– Taip, tai tikras sukrėtimas. Žinojai, kad pakeliui jie sustojo pasisvečiuoti pas mus? – įsiterpė greta stovėjusi moteris.

Martona atsisuko. Dalanaro pora buvo neįprasčiausios išvaizdos Martonos ar bet kurio kito zelandoniečio akims žmogus. Ji buvo smulkutė, ypač palyginti su jos pora, – jei jis ištiesdavo ranką, ji galėjo po ja praeiti nepasilenkusi. Tiesūs, ilgi, juodi jos plaukai, pakaušyje suimti į kuodą,

žvilgėjo kaip varno sparnas, nors šonuose jau bolavo žilos sruogos. Bet labiausiai patraukdavo jos veidas – jis buvo apskritas, su maža riesta nosiuke, aukštais, plačiais skruostikauliais ir tamsiomis akimis, kurios atrodė įkypos dėl epikanto klosčių. Jos oda buvo šviesi, gal atspalviu tamsesnė nei Dalanaro, nors įvasarėjus abiejų veidai nurusdavo saulėje.

– Taip. Jie ir sakė, kad jūs ketinate vykti į vasaros susirinkimą, – tarė Martona pasisveikinusi su moterimi. – Kiek supratau, Joplaja taip pat jungsis? Atvykote kaip tik laiku, Jerika. Visos pasižadėjusios moterys kartu su savo motinomis šią popietę laukiamos pas zelandonius. Su Aila eisiu aš, nes jos tikrosios motinos čia nėra. Jei nesate pernelyg pavargusios, judvi su Joplaja irgi turėtumėte ateiti.

– Manau, pajėgsime, Martona, – tarė Jerika. – Ar turime laiko pasistatyti namelius?

– Žinoma, ir visi padės, – tarė Joharanas. – Jei neprieštaraujate, kurkitės čia, greta mūsų.

– Maisto nereikės gaminti, pusryčiams turėjome svečių, daug jo liko, – pasakė Proleva.

– Su džiaugsmu įsikursime greta devintojo urvo, – pasakė Dalanaras. – Tik kas jus privertė pasirinkti šitą vietą? Tau paprastai patinka būti įvykių sūkuryje, Joharanai.

– Kai atvykome, geriausios vietos pagrindinėje stovykloje jau buvo užimtos. Mūsų urvas toks didelis, nenorėjome grūstis. Pasidairėme, apsižiūrėjome, ir čia man labiau patiko, – tarė Joharanas. – Matai tuos medžius? Ten prasideda visai nemaža giraitė, malkų nestinga. Ten ir upelis išteka iš skaidrios versmės. Kai visur kitur vanduo taps drumzlinas ir užsiterš, mes dar ilgai turėsime gero. Be to, ten yra puikus baseinas. Jondalaras su Aila mėgsta ten būti. Čia pakanka erdvės arkliams. Įrengėme jiems vietą aukštupyje. Ten ir nuėjo Aila su svečiais. Tai ji juos pakvietė.

– Ką tokius? – stebėjosi Dalanaras. Jis negalėjo susilaikyti nepasmalsavęs, ką pasikvietė Aila.

– Ar prisimeni moterį iš devynioliktojo urvo, kuri pagimdė berniuką su nesveika ranka? Mardeną? Jos motina yra Denoda, – tarė Martona.

– Taip, prisimenu, – patikino Dalanaras.

– Tas berniukas, Lanidaras, dabar skaičiuoja dvyliktus metus, – pasakojo ji. – Nežinau, kaip viskas buvo, tikriausiai jis atėjo čia, kad pasislėptų

nuo žmonių, greičiausiai nuo jį užgauliojančių berniūkščių. Spėju, kažkas jam pasakė, kur ganosi arkliai. Žinoma, visi jais domisi, ir tas berniukas ne išimtis. Jiedu su Aila kažkaip susitiko, ir Aila nusprendė prašyti jo prižiūrėti arklius. Mat nerimauja, kad tokiai daugybei žmonių esant aplinkui kas nors nesupras, kokie jie ypatingi, ir panorės sumedžioti. Būtų lengva, jie nebėga šalin.

– Tas tiesa, – pripažino Dalanaras. – Labai blogai, kad ne visi gyvūnai tokie paklusnūs.

– Aila nepagalvojo, kad berniuko motina gali prieštarauti, o paaiškėjo, kad ji labai atsargi, – aiškino Martona. – Ji net neleido vaikui mokytis medžioti: manė, kad jis nesugebės. Todėl Aila pakvietė berniuką su motina ir senele pažiūrėti arklių ir pamėgins ją įtikinti, kad vaikui jie nepadarys nieko bloga. Kad vaikas ir su viena sveika ranka, Aila dar nusprendė jį mokyti naudotis naująja Jondalaro iečių mėtykle.

– Pastebėjau, kad ji tikrai vadovaujasi savo protu, – pastebėjo Jerika. – Bet ji geranoriška.

– Taip, tikrai geranoriška, ir nebijo ginti savo nuomonės arba užtarti kitus, – tarė Proleva.

– Jie ateina, – pranešė Joharanas.

Jie pamatė grupę žmonių su vilku. Jondalaras žingsniavo priekyje, jo sesuo iš paskos. Visi ėjo lėčiausiojo greičiu, bet pamatęs Dalanarą ir kitus Jondalaras puolė į priekį. Jo židinio vyras žengė jo pasitikti. Jie griebė vienas kito rankas, paskui paleido ir apsikabino. Vyresnysis apglėbė jaunesniojo pečius, ir jie nuėjo drauge, vienas greta kito. Vyrų panašumas buvo tiesiog šiurpulingas; tarsi tai būtų tas pats vyras, tik skirtinguose amžiaus tarpsniuose. Vyresnysis buvo truputį stambesnis per juosmenį, jo plaukai jau kiek retesni viršugalvyje, bet veidas toks pat, tik jaunesniojo kakta nebuvo taip giliai raukšlių išvagota ir vyresniojo žandikauliai kiek švelnesni. Jiedu prilygo vienas kitam ūgiu, žengė tokiu pat žingsniu, taip pat judėjo; netgi jų akys buvo tos pačios gyvo ledynų mėlio spalvos.

– Nėra abejonių, kurio vyro dvasią Motina pasirinko jį kurdama, – tyliai savo motinai pasakė Mardena, linktelėjusi Jondalaro link, kai svečiai artėjo prie stovyklos. Pamatęs Lanogą, Lanidaras nuėjo pasikalbėti su ja.

– Jaunystėje Dalanaras atrodė lygiai taip pat kaip Jondalaras dabar, ir nedaug tepasikeitė, – pastebėjo Denoda. – Jis vis dar pats dailiausias vyras.

Mardena didžiai susidomėjusi stebėjo, kaip naujai atvykusieji sveikina Ailą su vilku. Buvo akivaizdu, kad visi vieni kitus pažįsta. Mardenai buvo sunku susilaikyti nespoksojus į juodaplaukę smulkutę moterį keistu veidu. Regis, ji atėjo kartu su aukštu į Jondalarą panašiu šviesiaplaukiu, tikriausiai buvo jo pora.

– Iš kur jį pažįsti, mama? – neištvėrė Mardena.

– Jis buvo mano pirmųjų ritualų vyras, – atsakė Denoda. – Meldžiau Motiną, kad palaimintų mane jo dvasios vaiku.

– Mama! Juk žinai, kad tada moteriai dar per anksti susilaukti kūdikio, – papriekaištavo Mardena.

– Man nerūpėjo, – atkirto Denoda. – Žinojau, kad jaunos moterys kartais pastoja netrukus po pirmųjų ritualų, vos tapusios visavertėmis moterimis, pajėgiomis priimti vyro dvasią. Vyliausi, kad jei nešiosiu jo dvasios vaiką, Dalanaras labiau manęs paisys.

– Mama, juk žinai, kad bent metus po pirmojo ritualo vyrui neleidžiama artintis prie moters, kurią jis atvėrė, – Mardeną sukrėtė motinos išpažintis. Jos niekada anksčiau apie tai nesikalbėjo.

– Žinau. Jis niekada ir nebandė. Nors nevengė manęs ir visada buvo malonus, kai susitikdavome, aš troškau daugiau. Dar ilgai negalėjau galvoti apie nieką kitą, tik apie jį, – pasakojo Denoda. – Paskui susipažinau su tavo židinio vyru. Didžiausias sielvartas mano gyvenime – kad jis mirė toks jaunas. Būčiau norėjusi daugiau vaikų, bet Motina pasirinko manęs nebeapdovanoti. Tikriausiai tai į gera, vienai rūpintis tavimi buvo gana sunku. Niekad neturėjau motinos, kuri man padėtų, tik, kai tu buvai visai mažutė, man padėjo kelios urvo moterys.

– Kodėl nesusiradai kitos poros, mama? – teiravosi Mardena.

– O tu? – klausimu atkirto jos motina.

– Pati žinai kodėl. Turiu Lanidarą, kas gi manimi domėsis?

– Nekaltink Lanidaro. Taip visada sakai, bet juk niekada nebandei, Mardena. Tu nenori vėl būti įskaudinta. Dar ne per vėlu, – pareiškė vyresnioji.

Jos nepastebėjo priėjusio vyro.

– Kai Martona papasakojo apie rytmetines devintojo urvo viešnias, pagalvojau, kad vardas pažįstamas. Kaip laikaisi, Denoda? – tarė Dalanaras imdamas abi jos plaštakas ir palinkdamas į priekį pasitrinti skruostais, tarsi jie būtų artimi draugai.

Mardena pastebėjo, kad motinos veidas švelniai išraudo. Nusišypsojus aukštam, dailiam vyriškiui, net jos kūno padėtis pasikeitė. Ji atsistojo kažkaip moteriškiau, jausmingiau. Staiga Mardena pamatė savo motiną visai kitoje šviesoje. Vien dėl to, kad ji buvo senelė, nereiškė, kad tikrai yra sena. Tikriausiai atsirastų vyrų, kuriems ji pasirodytų patraukli.

– Čia mano duktė Mardena iš devynioliktojo Zelandonijos urvo, – tarė Denoda. – Kažkur netoliese turėtų būti ir mano anūkas.

Vyras ištiesė rankas jaunesniajai moteriai. Ji paėmė jo plaštakas ir pakėlė akis.

– Sveika, Mardena iš devynioliktojo Zelandonijos urvo, Denodos iš devynioliktojo urvo dukra. Labai malonu su tavimi susipažinti. Esu Dalanaras iš pirmojo Lanzadonijos urvo. Didžiosios Motinos Žemės, Doni, vardu, meldžiu prisiminti, kad bet kuriuo metu esi laukiama svečiuose mūsų stovykloje. Beje, ir mūsų urve.

Mardeną sujaudino šiltas Dalanaro pasveikinimas. Nors jis buvo pernelyg senas, kad būtų jos židinio vyru, ji jam pajuto stiprią trauką. Jai net pasidingojo, kad Dalanaras ypatingai pabrėžė žodį „malonu“. Mardena pagalvojo apie Motinos malonumų dovaną. Anksčiau ji niekada nesijautė šitaip užvaldyta vyro.

Dalanaras apsidairė ir pastebėjo aukštą jauną moterį.

– Joplaja, – šūktelėjo jis, o tada vėl atsisuko į Denodą: – Norėčiau supažindinti tave su savo židinio dukra, – tarė jis.

Mardena apstulbo pamačiusi ją ateinančią. Jos išvaizda nebuvo tokia nebūdinga zelandoniečiams kaip smulkiosios juodaplaukės, bet buvo matyti panašumas į motiną, dėl kurio Joplaja atrodė dar neįprasčiau. Jos plaukai buvo kone tokie pat tamsūs, tačiau su ryškesnėmis sruogomis. Jos skruostikauliai buvo aukšti, bet veidas nei toks apskritas, nei plokščias kaip tos kitos moters. Joplajos nosis buvo panaši į jos židinio vyro, tačiau subtilesnė, o juodi antakiai lygūs ir dailiai lenkti. Tankios juodos

blakstienos rėmino akis, kurios visiškai skyrėsi nuo motinos; jos buvo panašios formos, tačiau visai kitokios spalvos. Joplajos akys atrodė tokios pat nepaprastos, kaip ir greta stovinčio vyro, tačiau merginos akys buvo ne gyvai mėlynos, o žėrinčio žalio atspalvio.

Mardena nebuvo vasaros susirinkime, kuriame viešėjo ir Dalanaro urvas. Jos židinio vyras buvo neseniai išėjęs, ir ji nenorėjo bendrauti su žmonėmis. Mardena buvo girdėjusi apie Joplają, tačiau jos nepažinojo. Dabar, kai susipažino, juto nenumaldomą norą į ją spoksoti ir vos tvardėsi. Joplaja buvo egzotiška gražuolė.

Pristatęs Joplają ir pasikeitęs sveikinimais kartu su keliomis malonybėmis, lanzadoniečių vadas su židinio dukra nuėjo šnektelėti su kitais žmonėmis. Mardena tebejuto Dalanaro šilumą ir pradėjo suprasti, kodėl jos motina buvo taip pakerėta. Jei jis būtų buvęs jos pirmojo ritualo vyras, ir pati būtų įsipainiojusi. Bet neįprastai daili jo židinio duktė buvo kažkokia liūdna ir nusiminusi. Tai visiškai nederėjo pasižadėjusiai merginai, kuri turėtų džiaugtis būsimomis jungtuvėmis. Mardena negalėjo suprasti, kodėl žmogus, kuris turėtų būti laimingas, atrodo toks liūdnas.

– Mums reikia eiti, Mardena, – paragino Denoda. – Nedera užsibūti, jei norime būti pakviestos dar kartą. Lanzadonija netoli nuo devintojo urvo, o Dalanaras su savo urvu vasaros susirinkime buvo seniai. Jiems reikia atnaujinti ryšius. Susiraskime Lanidarą ir padėkokime Ailai už kvietimą.

Devintojo Zelandonijos urvo ir pirmojo Lanzadonijos urvo stovyklos buvo neva dvi dviejų skirtingų urvų stovyklos, tačiau iš tikrųjų tapo viena labai didele artimų draugų ir giminaičių stovykla.

Per pagrindinę stovyklą link zelandonių namelio einančios keturios moterys traukė akį. Žmonės net nesistengė į jas nespoksoti. Martona visada būdavo pastebima, kad ir kur eitų. Ji buvo ankstesnė svarbaus urvo vadė ir vis dar galinga, ką jau kalbėti apie tai, kad buvo patraukli vyresnė moteris. Nors Jerika buvo matyta, dažnas ją net pažinojo, jos bruožai atrodė tokie neįprasti, taip išsiskyrė, kad žmonės nuo jos negalėjo atitraukti akių. Dėl to, kad susijungusi su Dalanaru ji kartu įkūrė ne tik naują urvą, bet ir naują bendruomenę, Jerika atrodė dar ypatingesnė.

Liūdna tamsiaplaukė gražuolė Jerikos duktė Joplaja, kuri, pasak gandų, ruošėsi jungtis su maišytų dvasių vyru, buvo paslapčių ir spėlionių

objektas. Gražuolė šviesiaplaukė, kurią parsivedė Jondalaras, atkeliavusi su paklusniais arkliais bei vilku ir, pasak gandų, patyrusi gydytoja, tikriausiai buvo kažkokia svetimšalė dvasininkė. Ji aiškiai, nors ir netobulai, kalbėjo jų kalba bei neseniai visai devynioliktojo urvo panosėje surado naują ir labai gražų urvą. Visos keturios moterys kartu labiau nei paprastai traukė dėmesį. Laimei, Aila jau mokėjo to nepaisyti ir džiaugėsi moterų draugija.

Į zelandonių namą jos įėjo bemaž paskutinės. Įeinančias jas atidžiai nužiūrėjo keletas zelandonių, tik vyrų, ir Ailai pasidarė smalsu. Tarsi supratusi, ką ji galvoja, Martona paaiškino:

– Vyrai į šiuos susitikimus neįleidžiami, nebent zelandoniai. Kasmet pasitaiko keletas jaunuolių, paprastai iš Nuošalio, kurie slampinėja aplink mėgindami ką nugirsti, – tarė ji. – Keletas netgi bandė įsmukti į vidų persirengę moterimis. Vyrai zelandoniai čia vietoj sargybinių, kad juos nubaidytų.

Aila pastebėjo, kad dar keletas zelandonių stoviniuoja aplink didįjį pastatą, tarp jų ir Madromanas.

– Kas yra Nuošalis? – pasiteiravo ji.

– Nuošalis – tai vyrų nameliai. Žmonės visada taip sutrumpina. Tai vasariniai nameliai, kuriuos susirinkimo stovyklos pakraščiuose susirenčia vyrai, paprastai jauni, kuriems jau nebereikia Doni moters, tačiau dar nesusijungę, – paaiškino Martona. – Jauniems vyrams nuobodu gyventi su savo urvais, jie mieliau laiką leidžia su bendraamžiais, na, kol ateina laikas valgyti, – nusišypsojo ji. – Draugai nevaržo jų elgesio taip, kaip motinos arba motinų poros. Nesusijungusiems, ypač tokio amžiaus, vyrams yra griežtai uždrausta artintis prie jaunų moterų, kurios ruošiasi pirmajam ritualui. Jie nepaiso draudimo, todėl zelandoniai atėjusius į stovyklą atidžiai juos stebi.

– Savo nameliuose, jei susirenčia juos pakankamai atokiai, jie gali triukšmauti, išsidirbinėti kiek patinka, kol netrukdo kitiems. Jie gali burtis, kviestis draugus ir jaunas moteris. Jie nuolat kamuoja savo motinas ir jų drauges prašinėdami maisto, visad bando prasimanyti barmos, vyno ar ko kito. Varžosi, kuriam nameliui pavyks prisivilioti į svečius patrauklesnių jaunų moterų.

– Nuošalyje apsigyvena ir vyresnių vyrų: dėl vienos ar kitos priežasties neturintys porų, mėgstantys kitus vyrus, perkirtę mazgą ir dar nesusijungę arba norintys tokie būti ir pasitraukiantys iš savo urvų ir židinių. Vasaros susirinkime Laramaras daugiau laiko praleidžia Nuošaly nei savo namelyje. Čia jis maino barmą, nors nežinau, ką daro su tuo, ką įsigyja. Tikrai nieko neparneša šeimai. Be to, dieną ar dvi su zelandoniais prieš jungtuves Nuošaly praleidžia pasižadėję vyrai. Jondalaras irgi netrukus ten keliaus.

Zelandonių namelio viduje degė tik vienas laužas centriniame ugniakure ir keletas lempelių. Buvo tamsu. Akims apsipratus Martona apsidairė ir nusivedė kitas link poros moterų, kurios sėdėjo ant grindų kilimėlio prie sienos. Pamačiusios jas ateinančias moterys nusišypsojo ir pasislinko, kad padarytų vietos.

– Manau, tuoj prasidės, – tarė Martona, kai visos susėdo ant kilimėlio. – Oficialiai jus supažindinsiu vėliau, – tarė toms, kurias atsivedė. – Čia Prolevos motina Velima ir jos sesuo Levela. Jos yra iš Vasaros stovyklos, dvidešimt devintojo urvo Vakarinio sparno, – atsisukusi į jau sėdėjusias moteris ji pridūrė: – Čia Dalanaro pora Jerika su dukra Joplaja. Šįryt atvyko lanzadoniečiai. O čia Aila iš devintojo urvo, buvusi Aila iš mamutojų, moteris, su kuria ketina jungtis Jondalaras.

Moterys nusišypsojo viena kitai, bet nespėjus rimčiau pasikalbėti nuvilnijo šurmulys. Priešais atsistojo ta, kuri buvo pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Didžiajai Motinai Žemei, ir keletas kitų zelandonių. Visos kalbos liovėsi, stojo visiška tyla. Donija prabilo:

– Kalbėsiu apie labai svarbius dalykus, tad noriu, kad klausytumėtės atidžiai. Moterys, jūs esate Doni palaimintos. Tai jus ji sukūrė apdovanotas, gebančias atnešti naują gyvybę. Tos iš jūsų, kurios netrukus susijungs, privalote žinoti kelis svarbius dalykus, – ji nutilo ir dėmesingai nužvelgė visas susirinkusiąsias. Pamačiusi su Martona atėjusias moteris, akimirkai stabtelėjo: dviejų viešnių ji nesitikėjo. Martona su Zelandone linktelėjo viena kitai, paskui ta, kuri buvo pirmoji, kalbėjo toliau:

– Šiame susitikime kalbėsime apie moteriškus dalykus: kaip turėtumėte elgtis su vyrais, tapusiais jūsų pora, ko galite iš jų tikėtis bei apie vaikų gimdymą. Taip pat kalbėsime apie tai, kaip susilaukti vaikų ir ką daryti, jei gyvybė prasideda tada, kai nesate tam pasiruošusios.

– Kai kurios iš jūsų jau esate palaimintos bundančia gyvybe. Jūs sulauksite ypatingos pagarbos, bet pagarba neša ir didžiulę atsakomybę. Šį tą iš to, ką jums pasakysiu, jau esate girdėjusios, ypač prieš pirmojo malonumo ritualą. Klausykitės atidžiai, net jei atrodys, kad žinote viską, ką pasakoju.

– Pirma, nė viena mergaitė neturėtų susijungti, kol dar netapo moterimi, kol nepradėjo kraujuoti ir neturėjo pirmojo ritualo. Atkreipkite dėmesį, kaip atrodo mėnulis tą dieną, kai pradedate kraujuoti. Daugumai moterų kitą kartą kraujas pradeda tekėti, kai mėnulis vėl atrodo taip pat, tačiau tai gali pasikeisti. Jei viename namelyje ilgiau gyvena keletas moterų, dažnai jų mėnulio laikai keičiasi, kol kraujas visoms pradeda tekėti vienu metu.

Jaunos moterys pradėjo dairytis į savo drauges ir giminaites, ypač tos, kurios šito nežinojo. Aila apie tai nebuvo girdėjusi, todėl bandė prisiminti, ar ką panašaus pastebėjo.

– Pirmasis požymis, jog esate Motinos palaiminta, kad ji jau pasirinko dvasią, kad sumaišytų su jūsiške naujai gyvybei pradėti, yra tas, kad per mėnulio laiką nepradeda tekėti kraujas. Jei jis neteka ir kitą mėnulio laiką, galite įtarti, kad esate palaiminta. Mėnulio laiko turi nebūti mažiausiai tris mėnesius bei pasireikšti kiti požymiai. Tik tada neabejokite, jog užsimezgė nauja gyvybė. Ar kas nori ko paklausti?

Klausimų nebuvo. Išskyrus teiginį, kad kartu gyvenančios moterys linkusios kraujuoti tuo pat metu, viskas buvo girdėta.

– Žinau, kad dauguma iš jūsų dalijatės Motinos malonumų dovana su pažadėtuoju. Turėtumėte tuo mėgautis. Jei ne, pasikalbėkite su urvo zelandoniu. Suprantu, kad pripažinti tokį dalyką gali būti sunku, bet yra būdų padėti. Zelandonis tikrai išsaugos visas jūsų paslaptis. Būtų išmintinga priminti, kad nedaugelis vyrų, išskyrus jaunus, ką tik pasiekusius lytinę brandą, gali suartėti su moterimi daugiau nei kartą ar du per dieną, o senstant – dar mažiau.

– Dar šį tą privalote žinoti. Dalytis malonumais su pora nėra privaloma, jei taip nusprendžiate ir jūsų pora pritaria, bet dauguma vyrų tam prieštaraus. Dauguma vyrų negyvens su moterimi, kuri nesidalys su juo malonumų dovana. Nors jūs tik ruošiatės sumegzti mazgą ir dabar to nė

neįsivaizduojate, mazgą taip pat galima perkirsti dėl daugybės priežasčių. Esu tikra, visos pažįstate bent vieną moterį, kuri perkirto mazgą su savo pora.

Kilo bruzdesys. Susirinkusiosios muistėsi, sėdosi patogiau, dairėsi. Beveik visos tikrai pažinojo bent vieną moterį, kuri buvo susijungusi su vyru, o dabar jau nebe.

– Sakoma, kad moterys gali pasinaudoti Motinos dovana, kad išlaikytų vyrus, ir jie bus laimingi ir patenkinti. Yra tvirtinančiųjų, jog Žemės vaikams ši dovana duota būtent tam. Tai gali būti viena priežasčių, bet tikrai ne vienintelė. Žinoma, tikra tiesa, kad jūsų pora nesigundys dairytis malonumų su kitomis moterimis, jei patenkinsite jo troškimus. Jis ramiai saugos užplūstančio susidomėjimo kitomis akimirkas iki šventės Motinai pagerbti, kada tai priimtina, ir pamalonins Motiną dalydamasis malonumais.

– Atminkite, kad nors pakeisti porą kartais naudinga, bet kurį pasiūlymą dalytis Motinos dovana galima priimti arba atmesti. Dalytis malonumais su kuo kitu taip pat nėra privaloma. Jei judu su savo pora laimingai ir džiaugsmingai dalijatės jos dovana tik tarpusavyje, Motina patenkinta. Taip pat nereikia laukti Motinos apeigų. Niekas nėra privaloma, kalbant apie malonumus. Tai Motinos dovana, ir visi jos vaikai laisvai gali ja dalytis su kuo tik nori, kada tik pageidauja. Nei jūs, nei jūsų pora neturite paisyti laikinų vienas kito nukrypimų. Pavydėti yra kur kas blogiau. Pavydas gali turėti siaubingų pasekmių. Jis gali sukelti smurtą, o smurtas veda prie mirties. Nužudžius reikalaujama keršto. Tie, kurie mylėjo žuvusįjį, reikalauja už jį atkeršyti. Vis keršijant, galiausiai nelieka nieko kito, tik kova. Viskas, kas kelia pavojų Motinos vaikų, kurie buvo pasirinkti ją pažinti, gerovei, yra nepriimtina.

– Zelandoniečiai yra stiprūs dėl to, kad kartu dirba ir padeda vieni kitiems. Didžioji Motina Žemė parūpino visko, ko reikia pragyvenimui. Viskas, kas sumedžiojama ir surenkama, yra Doni duota, ir, savo ruožtu, tuo reikia dalytis su kitais. Kadangi priimti tai, ką Motina siūlo, gali būti sunku ir net pavojinga, tie, kurie gauna daugiausiai, nusipelno didžiausios pagarbos. Štai kodėl geriausi aprūpintojai ir tie, kurie nori tarnauti jos vaikams, turi aukščiausią statusą. Štai kodėl taip gerbiami vadai. Jie

trokšta padėti žmonėms. Jei atsitinka kitaip, žmonės nuo jų nusigręžia ir vadais pripažįsta kitus, – ji nepridūrė, kad dėl tos pačios priežasties ir zelandoniai turi tokį aukštą statusą.

Zelandonė mokėjo prikaustyti klausytojų dėmesį. Aila dėmesingai klausėsi. Ji norėjo kuo daugiau sužinoti apie vyro, su kuriuo netrukus susijungs, žmones, kurie dabar buvo ir jos žmonės. Bet, geriau pagalvojus, gentis ne itin nuo jų skyrėsi. Jie taip pat viskuo dalijosi, niekas nevaikščiojo alkanas, netgi toji tik iš kalbų pažinota moteris, kuri žuvo per žemės drebėjimą. Ji buvo iš kitos genties, niekada neturėjo vaikų, o mirus jos porai buvo priimta antrąja moterimi ir visada laikyta našta. Nors ir buvo paties žemiausio statuso Bruno gentyje, ji niekada nealko ir visada turėjo pakankamai šiltų drabužių.

Gentis visa tai žinojo, tik negalėjo išsakyti žodžiais. Genties žmonės nebuvo sklidini žodžių kaip kiti. Poromis taip pat buvo dalijamasi. Jie suprato apie vyrų poreikių palengvinimą. Nė viena genties moteris niekada neatsakė vyrui, davusiam jai ženklą. Ji nepažinojo nė vienos, kuri būtų bent pagalvojusi atsisakyti... išskyrus save. Tačiau ji suprato, kad Braudas norėjo ne malonumų. Ji ir tada tai numanė, nors negebėjo išreikšti. Jis duodavo jai ženklą ne todėl, kad norėjo pasidalyti dovana ar patenkinti savo poreikius, – jis taip darė suprasdamas, jog ji to nekenčia.

– Atminkite, – kalbėjo donija, – kad jūsų pora privalo jums padėti bei aprūpinti jus ir jūsų vaikus, ypač kai esate apsunkusios nuo nėštumo arba neseniai pagimdėte ir maitinate kūdikį. Jei rūpinsitės vyru, jei dažnai su juo dalysitės malonumais ir jis bus patenkintas, dažniausiai jis su džiaugsmu aprūpins savo porą ir jos vaikus. Galbūt kuri iš jūsų nenumano, kodėl taip smarkiai pabrėžiu šį klausimą. Paklauskite savo motinų. Itin užsiėmus darbais ir pavargus nuo daug vaikų, gali ateiti laikas, kai dovanomis ne taip lengva dalytis. Būna akimirkų, kai jomis geriau nesidalyti, tačiau apie tai pakalbėsiu vėliau.

– Doni visada labiau patenkinta ir palankiau šypsosi tiems vaikams, kurie panašūs į jūsų porą. Vyrai taip pat dažniau jaučiasi artimesni tokiems vaikams. Jei norite, kad jūsų vaikai būtų panašūs į jūsų porą, turite būti kartu. Tada jo dvasią bus lengviausia pasirinkti. Dvasios keliai apgalvoti. Nėra būdo pasakyti, kada kuri leisis pasirenkama, nei kada Motina

nuspręs, kad atėjo laikas jas sumaišyti. Bet, jei mėgausitės vienas kitu, jei pamaloninsite vienas kitą, jūsų pora norės būti su jumis, o jo dvasia bus laiminga susijungdama su jūsiške. Ar visos supratote? Jei turite klausimų, laikas juos išsakyti, – Pirmoji apsidairė ir laukė.

– Ką daryti, jei sirgsiu ir nejusiu jokio malonumo? – pasiteiravo moteris. Kitos atsisuko pažiūrėti, kas to paklausė.

– Tavo pora turėtų tai suprasti. Bet kuriuo atveju, visada renkiesi tu pati. Yra porų, kurios retai dalijasi dovana tarpusavyje. Jei būsi švelni ir supratinga savo porai, jis paprastai taip elgsis ir su tavimi. Vyrai taip pat yra Motinos vaikai. Jie irgi suserga. Tada jais dažniausiai rūpinasi jų poros. Dauguma vyrų stengsis pasirūpinti sergančia moterimi.

Jauna moteris linktelėjo ir gana droviai nusišypsojo.

– Aš tik sakau, kad susijungusieji turi būti dėmesingi, malonūs ir pagarbūs vieni kitiems. Malonumo dovana gali atnešti laimės abiem ir padėti, kad jūsų pora jaustųsi laimingas ir patenkintas, kad sąjunga tęstųsi. Ar dar bus klausimų?

Pirmoji palaukė, kol įsitikino, kad niekas nebeturi klausimų, tada kalbėjo toliau.

– Jungtuvės yra šis tas daugiau nei dviejų žmonių sprendimas gyventi kartu. Tai paliečia ir giminaičius, ir visą urvą, ir dvasių pasaulį. Štai kodėl motinos ir jų poros rūpestingai svarsto prieš leisdami savo vaikams jungtis. Su kuo gyvensite? Ar jūs arba jūsų pora būsite vertas priedas urvui, kuriame gyvensite? Jausmai vienas kitam taip pat svarbūs. Jei pradėsite be meilės, sąjunga gali ilgai netrukti. Jei sąjunga nutrūksta, atsakomybė už vaikus paprastai tenka motinos giminaičiams ir urvui, taip pat būtų, jeigu abudu mirtumėte.

Aila stulbino šitas pokalbis. Ji vos neuždavė klausimo apie dvasių maišymąsi pradedant gyvybę. Aila buvo labiau nei bet kada įsitikinusi, kad būtent malonumų dovana būtina gyvybei pradėti, bet nusprendė čia apie tai neužsiminti.

– Ką gi, – toliau kalbėjo Zelandonė, – dauguma iš jūsų nekantriai laukiate savo pirmagimio. Bet gali ateiti laikas, kai gyvybė užsimegs netinkamu laiku. Kol zelandonis neatidavė vaiko elandono, jis neturi savo dvasios, tiktai bendrą, sujungtą dvasią, kuri jį pradėjo. Tokiu metu Di-

džioji Motina Žemė priimtų vaiką, atskirtų dvasias ir jas sugrąžintų. Bet geriau sustabdyti gyvybę, kol ji dar negimė, ypač per pirmus tris nėštumo mėnulius.

– Kodėl galima norėti sustabdyti naują, ką tik užsimezgusią gyvybę? – nustebo jauna moteris. – Nejaugi ne visi kūdikiai laukiami?

– Dažniausiai kūdikiai laukiami, – pripažino Zelandonė. – Nors taip nutinka nedažnai, gali būti priežasčių, dėl kurių moteris neturėtų gimdyti. Kartais moteris vėl pastoja, kol dar maitina. Tada kitas kūdikis gimtų pirmajam dar esant visai mažam. Dauguma moterų taip greitai nesugebėtų tinkamai pasirūpinti kitu mažyliu. Tas, kuris jau turi vardą, ypač jei yra sveikas, turi pirmumo teisę. Pernelyg daug mažylių miršta, ypač pirmaisiais metais. Neišmintinga rizikuoti augančio sveiko kūdikio gyvybe priverstinai greitai jį atjunkant. Išgyvenus pirmuosius metus, kitas sunkus etapas yra atjunkymas. Jei kūdikį tenka atjunkyti per greitai, anksčiau nei po trejų metų, jis gali nusilpti, silpnesnis bus ir užaugęs. Geriau turėti vieną sveiką vaiką, kuris bus stiprus suaugęs, nei du ar tris silpnus, kurie gali ilgai neišgyventi.

– Oi... apie tai nepagalvojau, – prisipažino jaunoji moteris.

– Gali būti ir taip: moteris pagimdo keletą išsigimusių vaikų, kurie miršta. Ar verta jai ir toliau nešioti gyvybę visą nėštumo laiką ir kaskart patirti tokį sielvartą? Ką ir kalbėti apie tai, kad ji pati nusilpsta?

– O jeigu ji tikrai trokšta tokio kaip visų kūdikio? – su ašaromis akyse paklausė jauna moteris.

– Ne visos moterys turi vaikų, – pasakė Zelandonė. – Kai kurios pasirenka jų neturėti. Kitose gyvybė niekada neprasideda. Yra negalinčiųjų išnešioti visą laiką, gimdančių negyvus kūdikius arba išsigimusius, kurie neišgyvena arba verčiau neišgyventų.

– Bet kodėl? – nenustygo verksmingoji.

– Niekas nežino. Galbūt moterį kas prakeikia, linki bloga. Galbūt piktavalė dvasia randa būdą pakenkti negimusiam kūdikiui. Taip nutinka net gyvūnams. Visi esame matę išsigimusių arklių ar elnių. Sakoma, kad balti gyvūnai gimsta sukliudžius veikti piktajai dvasiai, todėl jie neša laimę. Žmonės taip pat kartais gimsta balti, rausvomis akimis. Gyvūnams irgi gimsta negyvų mažylių, daug jauniklių neišgyvena. Tik plėšrūnai taip

greitai jais pasirūpina, kad jų nė nepastebime. Tiesiog taip yra, – paaiškino Zelandonė.

Jauna moteris sėdėjo apsiašarojusi. Ailai buvo smalsu, kodėl donija taip nejautriai jai atsakė.

– Jos seseriai vis nesiseka pagimdyti, o jau buvo du ar tris kartus pastojusi, – po nosimi sušnibždėjo Velima. – Man regis, ji bijo, kad ir jai tai nutiks.

Aila stebėjo jaunąją moterį ir taip susijaudino, kad neatsispyrė neprašnekusi.

– Pakeliui į čia, – visi nustebę atsisuko į prabilusią atvykėlę. Dauguma pastebėjo jos kalbos ypatybę, – mudu su Jondalaru svečiavomės losadunojiečių urve. Ten gyveno moteris, kuri taip ir negalėjo susilaukti vaikų. Moteris iš gretimo urvo mirė palikusi savo porą su trimis mažais vaikais. Toji, kuri neturėjo savų vaikų, išėjo pas juos gyventi ir pažiūrėti, ar pavyks susiderinti ir susitarti. Jei pavyktų, ji įvaikintų mažylius, o vyrą paimtų sau už porą.

Kurį laiką buvo tylu, paskui pasigirdo nedrąsūs šnabždesiai.

– Labai geras pavyzdys, Aila, – tarė Zelandonė. – Tai tiesa. Moterys gali įvaikinti vaikus. Ar toji bevaikė moteris turėjo savo porą?

– Ne, nemanau, – atsakė Aila.

– Jei ir turėjo, galėjo jį pasiimti, jei vyrai sutiktų pripažinti vienas kitą bendroje poroje. Dar vienas vyras, padėsiantis aprūpinti tuos vaikus, nepamaišytų. Aila palietė gerą temą. Moterys, kurios negali pagimdyti savo vaikų, nebūtinai turi likti bevaikės, – paaiškino Zelandonė, o paskui kalbėjo toliau.

– Yra ir kitų priežasčių, dėl kurių moteris pasirenka užbaigti nėštumą. Motina gali turėti per daug vaikų, gali būti per sunku jais rūpintis arba jai, jos porai ir urvui juos aprūpinti. Dažnai tokioje padėtyje atsidūrusios moterys iš tikrųjų nenori daugiau vaikų ir trokšta, kad Motina nebebūtų joms tokia dosni.

– Pažįstu moterį, kuri vis gimdo vaikus, – pasakė kita jauna moteris. Pasisakius Ailai, kitos taip nebesivaržė. – Du ji atidavė savo seseriai, o kitą – pusseserei.

– Žinau, apie ką kalbi. Toji moteris itin stipri ir sveika. Ji mielai išnešioja ir lengvai pagimdo. Jai labai sekasi. Ši moteris labai pasitarnavo savo

seseriai, kuri tikriausiai dėl nelaimingo atsitikimo negalėjo turėti vaikų, ir savo pusseserei, kuri troško dar vieno vaikelio, bet nenorėjo jo nešioti, – atsiliepė storulė ir grįžo prie savo kalbos.

– Ne visos pajėgia, ne visoms taip sekasi. Yra moterų, kurios taip sunkiai gimdo, kad dar vienas vaikas jas pražudytų. Tada jų vaikai liktų našlaičiai. Mes visos skirtingos. Laimei, dauguma moterų susilaukia vaikų. Vis dėlto ir jos gali nenorėti arba kartais neturėtų gimdyti visų vaikų.

– Nėštumą nutraukti galima keliais būdais. Vieni jų pavojingi, pavyzdžiui, stipri bitkrėslių su šaknimis arbata gali sukelti net mirtiną kraujavimą. Veiksminga į ertmę, iš kurios gimsta vaikai, giliai įkišti nuskustą slidžią guobos šakelę, bet visada geriausia pasikalbėti su urvo zelandoniu, kuris žinos, kokio stiprumo arbatą ruošti ar kaip kišti pagaliuką. Yra ir kitų būdų. Jūsų motinos arba zelandoniai prireikus papasakos smulkiau.

– Kalbant apie gimdymą, yra daugybė vaistų, kurie gali jį paspartinti, sustabdyti kraujavimą ar palengvinti skausmą. Gimdant beveik visada skauda, – pabrėžė Pirmoji. – Pati Didžioji Motina Žemė kentėjo skausmus. Dauguma moterų gimdo lengvai ir skausmus netrukus pamiršta. Visi turime ištverti šiek tiek skausmo. Tai gyvenimo dalis, niekur nepabėgsi. Geriausia tai priimti.

Aila susidomėjo vaistais, apie kuriuos kalbėjo donija, nors paminėtieji buvo gana paprasti ir gerai žinomi. Kone visos moterys, su kuriomis jai teko ta tema kalbėtis, žinojo kokį būdą nėštumui nutraukti, nors vieni atrodė pavojingesni už kitus. Vyrams tokie sumanymai dažniausiai nepatikdavo. Iza ir kitos genties moterys slėpė tai nuo vyrų, kad jie neuždraustų.

Donija nieko nekalbėjo apie kelio gyvybei užkirtimą iš pradžių, tad Ailai labai knietėjo su ja šnektelti, o gal palyginti žinias. Aila buvo kelių gimdyvių pribuvėja, bet staiga jai toptelėjo, kad netrukus pati vėl gimdys. Taip, Zelandonė teisi, skausmas yra gyvenimo dalis. Gimdydama Durką ji ištvėrė stiprų skausmą, vos nenumirė, tačiau, kaip ir Motinos didis spindintis sūnus, Durkas buvo to vertas.

– Gyvenime yra ne tik fizinis skausmas, – kalbėjo Zelandonė. Aila vėl sutelkė dėmesį į kalbančiąją. – Yra kančių, stipresnių už fizines, bet ir jas dera priimti. Kaip moterys, jūs jausite didelę atsakomybę, turėsi-

te pareigų, kurios kartais bus sunkios. Tad vieną dieną gali tekti rinktis. Būna, kad gyvybė, kurią nešiojate, pernelyg kibi. Kartais nėštumo neįmanoma nutraukti, nors ir nusprendėte daugiau nebegimdyti. Grąžinti Motinai jau gimusį kūdikį nepalyginamai sunkiau, bet kartais privalu tai padaryti.

– Atminkite, tie, kurie jau gavo gyvybės dovaną, turi pirmumo teisę. Antrasis vaikelis turi būti grąžintas Doni, jei gimsta per greitai, yra smarkiai išsigimęs arba dėl kitų svarių priežasčių. Atminkite, visada sprendžia motina. Teks prisiimti atsakomybę, ir greitai. Vos pajėgsite, turite išnešti jį į lauką ir paguldyti ant Didžiosios Motinos Žemės krūtinės, kuo toliau nuo namų, jokiu būdu ne prie šventos laidojimo žemės, nes klajojančios dvasios gali sumanyti apsigyventi kūne. Tada vaikelio dvasia sutriks ir negalės rasti kelio į kitą pasaulį. Tokios dvasios gali tapti blogos. Ar visos iki vienos tiksliai supratote, ką pasakiau? – ši tokių susirinkimų akimirka visada būdavo labai sunki, tad Zelandonė skyrė laiko, kad jaunos moterys susitaikytų su rūsčia tiesa, kurią turėjo suprasti ir priimti.

Niekas nekalbėjo. Jaunos moterys buvo girdėjusios gandus ir tarpusavy kalbėdavosi apie sielvartingą pareigą, kurią vieną dieną gali būti pašauktos atlikti, bet pirmą kartą tai joms buvo išsakyta tiesiai. Visos čia esančios karštligiškai troško, kad joms niekada nereikėtų palikti kūdikio mirčiai prie šaltų Didžiosios Motinos Žemės krūtų. Sunku buvo net apie tai galvoti.

Kelios vyresnės moterys sėdėjo suspaudusios lūpas, su skausmu akyse, nes jau atliko tą siaubingą pareigą – atimdamos gyvybę vienam, jos išsaugojo kitą. Nors tas sprendimas irgi nebūdavo lengvas, dauguma moterų mieliau nutrauktų nėštumą nei prarastų jau gimusį kūdikį arba, dar blogiau, pačios jį pražudytų.

Zelandonės pastabos pribloškė Ailą. „Nieku gyvu to nesugebėčiau“, – galvojo ji. Užplūdo prisiminimai apie Durką. Jis turėjo būti atiduotas, o ji neturėjo teisės prieštarauti. Aila su sielvartu prisiminė dienas, praleistas slepiantis mažame urve, kad išsaugotų vaikelio gyvybę. Visi sakė, kad jis išsigimęs. Jis nebuvo išsigimęs. Jis tik buvo maišytas, iš jos ir Braudo, nors Braudas pirmasis jį prakeikė. „Jei mane prievartaudamas Braudas būtų žinojęs, kad iš to gims Durkas, – galvojo Aila, – jis niekada nebūtų taip

daręs!“ Aila gundėsi paklausti, kodėl neužkirtus kelio gyvybei iš pradžių, bet nepasitikėjo savimi.

Martoną trikdė akivaizdus Ailos sielvartas. Tiesa, nelengva susitaikyti su tokia mintimi, bet mažai tikėtina, kad būsimą Ailos kūdikį gali tekti atiduoti Motinai. „Gal tik dėl to, kad laukiasi, – svarstė Martona, – ji tokia jautri.“

Ne itin daug žinių liko pateikti: apie draudimą dalytis malonumais prieš pat gimdymą ir po to, iki tam tikrų apeigų; apie kitas susijungusių moterų pareigas; apie tai, kada būtina pasninkauti ir kada negalima valgyti kokio nors maisto.

Taip pat buvo draudžiama jungtis su tam tikrais žmonėmis, pavyzdžiui, artimais pusbroliais. Jondalaras Ailai jau aiškino apie artimus pusbrolius. Palietus tą temą ji dirstelėjo į Joplają nekrintančiu į akis, visiškai nepastebimu genties moters žvilgsniu. Aila žinojo šią jauną gražuolę supusio liūdesio priežastį. Bet vasaros susirinkime ji girdėjo kelis žmones minint giminystės ženklus ir nežinojo, apie ką jie kalba. Ką reiškia nesuderinami giminystės ženklai? Kitos moterys apie draudimus žinojo viską, ir ji nenorėjo teirautis jų akivaizdoje. Aila nusprendė palaukti, kol dauguma išsiskirstys, ir tada paklausti.

– Dar vienas dalykas, – baigdama tarė Pirmoji. – Gal jau girdėjote prašymą jungtuves kelias dienas atidėti? – kelios jaunos moterys gailiai suaimanavo. – Į zelandoniečių vasaros susirinkimą ruošėsi atvykti Dalanaras ir Lanzadonijos urvas, kad jo poros duktė galėtų susijungti per pirmą ceremoniją, – pasigirdo susirinkusiųjų murmesys. – Tikriausiai apsidžiaugsite sužinoję, kad atidėlioti nebereikia. Joplaja yra čia su savo motina Jerika. Joplaja ir Ekauzaras jungsis kartu su jumis.

– Prisiminkite viską, kas čia kalbėta. Tai svarbu. Pirmoji šio vasaros susirinkimo medžioklė prasidės rytoj ryte. Jei gerai seksis, netrukus įvyks jungtuvės. Tada visos vėl susitiksime, – tarė ta, kuri buvo pirmoji.

Moterys pradėjo skirstytis, Aila kelis kartus išgirdo žodį „plokščiagalvis“, bent kartą – „šlykštynė“. Jai tai nepatiko, bet buvo akivaizdu, kad dauguma nekantrauja išeiti ir kam nors papasakoti, kad Joplaja pasižadėjusi pusiau plokščiagalviui Ekauzarui.

Dauguma moterų jį prisiminė, kartą su lanzadoniečiais jis buvo atėjęs į jų vasaros susirinkimą. Martona žinojo, jog dėl maišytų dvasių Ekauzarui aname susirinkime kilo nemalonumų. Ji vylėsi, kad šįkart nieko panašaus nenutiks. Kartu ji prisiminė kitą nesmagų vasaros susirinkimą: tą, kai trūko Jondalaro, nes jis buvo kelionėje su broliu, ir Marona veltui laukė pažadėtojo, kuris taip ir nepasirodė. Tą vasarą ji susijungė antrosiose apeigose, prieš pat iškeliaujant, bet sąjunga ilgai netruko. Dabar Marona vėl prieinama, bet Jondalaras namo parsivedė moterį. Ši jos sūnui tinka kur kas geriau, net su visais svetimais papročiais, vien dėl to, kad nuoširdžiai jį myli, o Jondalaras myli ją.

Zelandonė neleido moterims kalbėti apie tai, kas buvo pasakyta susirinkime, tačiau suprato, kad nėra kaip įteisinti tokį draudimą. Naujienos pernelyg sultingos, kad žmonės pasilaikytų jas sau. Pirmoji pastebėjo, kad Aila ir ją atlydėjusios moterys, regis, neskuba. Tikriausiai laukia, kol galės su ja šnektelėti. Ji vis dar buvo devintojo urvo zelandonė. Kai kone visi, išskyrus zelandonius, išėjo, Aila priėjo prie storulės.

– Noriu šio to tavęs paklausti, Zelandone, – kreipėsi ji.

– Gerai, – sutiko moteris.

– Kalbėjai apie tam tikrus draudimus, žmones, su kuriais galima arba negalima jungtis. Žinau, kad negalima jungtis su artimais pusbroliais. Jondalaras man paaiškino, kad Joplaja yra jo artima pusseserė, kartais sakydavo, židinio pusseserė, nes jie abu gimę prie to paties vyro židinio, – Aila vengė pažvelgti į Joplają, bet Martona su Jerika susižvalgė.

– Teisingai, – tarė devintojo urvo zelandonė.

– Vasaros susirinkime vis girdžiu žmones kalbant, ir tu paminėjai, kad negalima jungtis, jei nedera giminės ženklai. Kas yra giminės ženklas? – pasiteiravo Aila.

Kiti zelandoniai kurį laiką klausėsi. Paaiškėjus, kad Ailai tereikia paprastos informacijos, jie pradėjo tyliai kalbėtis tarpusavyje arba pasitraukė į savo asmenines erdves.

– Tai paaiškinti sudėtingiau, – tarė Zelandonė. – Vaikas gimsta su giminės ženklu. Tam tikra prasme tai yra jo elano, gyvybinės jėgos, dalis. Žmonės žino savo giminės ženklą kone nuo pat gimimo, taip, kaip sužino savo elandoną. Prisimink, visi gyvūnai yra Motinos vaikai. Ji juos pagimdė, kaip kad sakoma Motinos giesmėje:

Griausmingai į gabalus akmenys skilo,
Riaumodamos dubos, gelmės prabilo.
Didžiuliai ir tamsūs vėl atsivėrė urvai.
Iš Motinos įsčių gimė Žemės vaikai.
Apleista, vieniša, bet didinga. Motina Žemė gimdo.

Visi vaikai skirtingi, vieni maži, kiti dideli,
Kas vaikšto, kas šliaužioja, kas skraido, kas plaukioti gali.
Visų pavidalai puikūs, kiekvienas užbaigtas dvasia,
Į save panašius gimdyti gali, jei tokia Motinos valia.
Motina to trokšta. Žemėje gyvybė noksta.

– Giminės ženklą simbolizuoja gyvūnas, tikriau, gyvūno dvasia, – pasakė Zelandonė.

– Nori pasakyt, tai totemas? – pertraukė Aila. – Mano totemas yra urvinis liūtas. Gentyje visi turi totemus.

– Galbūt, – akimirką mąsliai svarsčiusi pasakė Zelandonė. – Bet manau, kad totemas yra kažkas kita. Kita vertus, ne visi juos turi. Jie svarbūs, tačiau ne tokie svarbūs kaip elanai. Žmogui tenka įveikti išbandymus ar kovoti, kad įgytų totemą. Paprastai totemas tave pasirenka. Giminės ženklus turi visi, be to, daug žmonių turi tą patį ženklą. Totemas gali būti bet kokio gyvūno: urvinio liūto, kilniojo erelio, skėrio dvasia, bet tam tikri gyvūnai turi daugiau kokių nors galių. Jų dvasios turi ypatingos rūšies jėgos, tartum gyvybės jėgos, bet kitokios. Zelandoniai vadina juos galios gyvūnais, bet ta galia jiems priklauso ne šiame, o kitame pasaulyje. Kartais galime iškviesti tą jėgą apsaugai, kai keliaujame į dvasių pasaulį arba dėl tam tikrų įvykių, – aiškino toji, kuri buvo pirma.

Aila susitelkusi suraukė kaktą, mėgino kažką prisiminti.

– Mamuta taip darė! – šūktelėjo ji staiga. – Prisimenu vienas apeigas, tada vyko keisti dalykai. Manau, jis dvasių pasaulio dalelę perkėlė į šitą, tačiau turėjo kovoti, kad ją suvaldytų.

Zelandonės išraiška rodė nuostabą ir susižavėjimą.

– Norėčiau pažinoti tą Mamutą, – tarė ji ir aiškino toliau: – Dauguma žmonių pernelyg negalvoja apie savo giminės ženklą, kol nepradeda

mąstyti apie jungtuves. Nederėtų jungtis su tuo, kurio giminės ženklas yra priešingas. Štai kodėl apie tai daugiau kalbama vasaros susirinkimuose, kur planuojamos jungtuvės ir vyksta jungtuvių apeigos. Štai kodėl įprastas galios gyvūno pavadinimas yra giminės ženklas. Pavadinimas klaidina, bet jį vartoja dauguma žmonių. Jie nebendrauja su dvasių pasauliu, tad vienintelis kartas, kai galios gyvūnai siejasi su jų gyvenimu, yra ketinimas jungtis.

– Niekas manęs neklausė apie giminės ženklą, – tarė Aila.

– Tai svarbu tik tiems, kurie gimė zelandoniečiai. Tie, kurie gimė kitur, gali turėti giminės ženklus arba galios gyvūnus, bet jie paprastai negiminingi zelandoniečių galios gyvūnams. Žmogui tapus zelandoniečiu, giminės ženklas gali pasireikšti, bet jis niekada neprieštaraus jau turimos poros ženklui. Poros galios gyvūnas to neleis.

Martona, Jerika ir Joplaja klausėsi lygiai taip pat įdėmiai. Jerika negimė zelandoniete, jai buvo įdomu sužinoti apie jos poros papročius ir įsitikinimus.

– Mes lanzadoniečiai, ne zelandoniečiai. Ar tai reiškia, kad jungiantis su zelandoniečiu giminės ženklas nesvarbus?

– Bėgant laikui tikriausiai taps nesvarbus. Bet dauguma jūsų, įskaitant Dalanarą, gimėte zelandoniečiais. Ryšiai vis dar labai stiprūs, todėl tuos klausimus reikia svarstyti, – aiškino Pirmoji.

– Niekada nebuvau zelandoniete, tačiau dabar esu lanzadonietė. Taip pat ir Joplaja. Kadangi Ekauzaras negimė nei vieniems, nei kitiems, tai nesvarbu. Tik įdomu, ar dukra gauna giminės ženklą iš motinos? Koks Joplajos giminės ženklas? – paklausė Jerika.

– Paprastai dukra turi tokį patį giminės ženklą kaip motina, bet ne visada. Kiek suprantu, jūs prašėte, kad jūsų urve apsigyventų zelandonis, kuris taps jūsų pirmuoju lanzadoniu. Kažkam pasitaikė puiki proga. Kad ir kuris tai būtų, aš pasirūpinsiu, kad būtų gerai išmokytas. Jis sugebės atrasti visų jūsų žmonių giminės ženklus, – pasakė donija.

– Koks yra Jondalaro giminės ženklas? Kaip man jį gauti, kad galėčiau perduoti dukrai, jei ją turėsiu? – paklausė Aila.

– Jei nori išsiaiškinti, galime paieškoti. Jondalaro galios gyvūnas yra arklys, kaip ir Martonos. Bet, nors motina ta pati, Joharano ženklas kitas. Jis yra bizonas. Bizonai ir arkliai yra priešingi, – tarė Zelandonė.

– Jondalaras ir Joharanas nesipyksta. Jie puikiai sutaria, – Aila vis dar klausėsi suraukusi kaktą.

Storulė nusišypsojo.

– Jungtuvėms, Aila. Jie yra priešingi giminės ženklai.

– Spėju, menkai tikėtina, kad jie susijungs, – nusišypsojo ir Aila. – Sakei, jie yra galios gyvūnai. Kadangi mano totemas yra urvinis liūtas, kaip manai, koks būtų mano galios gyvūnas? Urvinis liūtas yra galingas, jo dvasia anksčiau mane gynė.

– Dvasių pasaulyje viskas kitaip, – pareiškė Pirmoji. – Galia reiškia kitus dalykus. Plėšrūnai yra galingi, bet jie linkę laikytis patys sau, po vieną arba nedidelėmis gaujomis. Kiti gyvūnai laikosi nuo jų atokiai. Į dvasių pasaulį paprastai patenki tada, kai reikia ką nors sužinoti arba ką nors surasti. Gyvūnas, kuris toliau siekia, kuris, gal turėčiau sakyti, gali bendrauti su daugybe kitų gyvūnų, turi daugiau galios, arba naudingos galios. Priklauso nuo to, ko ten eini. Kartais geriau, kad palydėtų plėšrūnai dėl jų ypatingų savybių,

– Kodėl bizonas ir arklys – priešingi ženklai? – nesuprato Aila.

– Galbūt dėl to, kad šiame pasaulyje jie linkę naudotis tą pačia teritorija skirtingu laiku. Vyksta savotiškas persidengimas, varžybos dėl maisto. Kita vertus, taurai ėda tik švelnią šviežią žolę arba tik žalias žolių viršūnėles. Kotus ir rupų maistą, kurį labiausiai mėgsta arkliai, palieka. Vadinasi, jie suderinami. Labiausiai prieštaraujantys vienas kitam galios gyvūnai yra bizonai ir taurai. Gerai pagalvojus, tai suprantama. Dauguma žolėdžių pakenčia vieni kitus, tačiau bizonai su taurais negali ištverti vienoje ganykloje. Jie vengia vieni kitų, netgi kovoja, ypač kai patelėms prasideda malonumų sezonas. Jie pernelyg panašūs. Taurų patinus jaudina rujojančios bizonų patelės, o bizonų patinai kartais vaikosi taurų pateles. Žmogus su bizono ženklu niekada neturėtų jungtis su turinčiuoju tauro ženklą, – aiškino Zelandonė.

– Koks yra tavo galios gyvūnas, Zelandone? – pasmalsavo Aila.

– Turėtum atspėti, – šypsodamasi pasakė moteris. – Kai patenku į dvasių pasaulį, esu mamutas. Kai tu pateksi, neatrodysi taip pat kaip čia. Būsi tokia, kaip tavo galios gyvūnas. Tada ir išsiaiškinsi, koks jis.

Aila nebuvo tikra, ar jai patinka Zelandonės kalbos apie būsimą jos kelionę į dvasių pasaulį, o Martonai buvo smalsu, kodėl Zelandonė šitiek pasakojasi. Paprastai ji nesileisdavo taip smulkmeniškai ir giliai aiškinti. Jondalaro motina aiškiai pajuto, kad Zelandonė mėgina sugundyti Ailą, privilioti stulbinamomis žiniomis, kurios prieinamos tik zelandoniams.

Staiga jai viskas paaiškėjo. Dauguma žmonių iš anksto nusprendė, kad Aila yra kažkokių žmonių zelandonė, todėl Pirmoji užsimanė, kad ji iš tikrųjų jiems priklausytų. Tada galėtų ją šiek tiek valdyti ten, kur dabar negali pasiekti, ir Aila gali sukelti bėdų. Bet Aila jau pareiškė, kad tenori susijungti, turėti vaikų ir būti kaip visi kiti. Ji nenorėjo dėtis prie zelandonių. Pažinodama savo sūnų Martona suvokė, jog jis irgi ne itin norėtų, kad Aila būtų zelandonė. Bet akivaizdu, kad jį traukė prie tokių moterų. Bus įdomu pažiūrėti, kas vyks toliau.

Jau susiruošus eiti, Aila atsisuko.

– Turiu dar viena klausimą, – tarė ji. – Kalbant apie kūdikius ir nepageidaujamo nėštumo nutraukimą, kodėl pirmiausia nepasakojama, kaip apsisaugoti, kad gyvybė visai neprasidėtų?

– Nėra tokio būdo. Tiktai Doni turi galią pradėti gyvybę. Tik ji gali apsaugoti, kad gyvybė neprasidėtų, – atsakė keturioliktojo urvo zelandonė. Ji stovėjo netoliese ir klausėsi pokalbio.

– Bet juk yra! – pareiškė Aila.

29

Pirmoji aštriai nužvelgė jaunąją moterį. Derėjo anksčiau išsamiau pasikalbėti su Aila. Ar įmanoma, kad ji žino būdų apeiti Doni valią? Netinkamas laikas tai aiškintis, ir jau per vėlu. Netoliese stovėjusios zelandonės smarkiai gestikuliuodamos garsiai ginčijosi, kitos buvo labai susijaudinusios, kaip ir Keturioliktoji. Vienos sakė, kad to negali būti, kitos traukė arčiau išsiaiškinti, kas vyksta. Aila nenumanė, kad jos tvirtinimas sukels tokią sumaištį.

Trejetas kartu atėjusių moterų stebėjo sambrūzdį atsitraukusios. Martona žvelgė pašaipiai, nors jos išraiška liko neutrali. Joplaja stulbo, kad didžiai gerbiamos zelandonės gali šitaip ugningai ginčytis, bet buvo sukrėsta ne mažiau nei jos. Jerika klausėsi didžiai susidomėjusi ir jau nusprendė asmeniškai šnekteleti su Aila – galbūt pavyks išspręsti rimtą problemą, kuri jau seniai neduoda ramybės.

Vos susipažinusi su dailiuoju milžinu, Jerika visiškai ir neatšaukiamai jį pamilo; vyrą taip pat apžavėjo išskirtinai daili ir pašėlusiai nepriklausoma jauna moteris. Nepaisant stoto, jis buvo švelnus vyras ir patyręs meilužis, tad moteris mėgavosi jo teikiamais malonumais. Kai jis paprašė Jerikos tapti jo pora, ji sutiko nedvejodama. Pasijutusi palaiminta apsidžiaugė, bet kūdikis, kurį ji nešiojo, buvo per didelis jos smulkiam sudėjimui. Gimdant vos nenumirė abi, ir motina, ir dukra. Jerika buvo pažeista viduje ir daugiau nebepastojo – ir dideliam jos sielvartui, ir palengvėjimui.

Dabar jos dukra išsirinko vyrą, kuris buvo nors ne toks aukštas, tačiau itin tvirtas, galingų raumenų ir stambių kaulų. Nors aukšta, Joplaja

buvo liesutė ir smulkiai sudėta, ir, kaip Jerika susirūpinusi pastebėjo, siaurų klubų. Nuo tada, kai suprato, su kuo jungtis jos duktė tikriausiai pasirinks, ir todėl, labiausiai tikėtina, jo dvasią Motina pasirinks sumaišyti, kad pradėtų kūdikį, Jerika nerimavo, kad Joplają ištiks jos arba dar blogesnis likimas. Ji įtarė, kad Joplaja jau laukiasi, nes kelionėje rytais ją ištikdavo siaubingi pykinimo priepuoliai, bet ji atsisakė motinos pasiūlymo nutraukti nėštumą.

Jerika suprato, kad nieko nepadarysi. Toks Didžiosios Motinos sprendimas. Joplaja bus palaiminta tada, kai Motina norės, gyvens arba mirs jos nuožiūra. Bet Jerika įtarė, kad pasirinkusi šitą vyrą jos duktė mirs jauna, skausmingai gimdydama, jei ne pirmąjį, tai vėliau, kitą vaikelį. Ji tik vylėsi, kad duktė išgyvens pirmąjį nėštumą ir, kad ir kaip tai skausminga, bus sužalota kaip ir Jerika, tad daugiau niekada nebegalės pastoti... kol išgirdo Ailą tvirtinant, kad žino būdų užkirsti kelią beprasidedančiai gyvybei. Jerika tučtuojau nusprendė: jeigu dukters pirmasis nėštumas ir gimdymas bus tokie pat sunkūs ir jei ji liks gyva gimdydama pirmąjį vaiką, ji pasistengs, kad Joplaja daugiau nebepastotų.

– Prašau tylos, – tarė ta, kuri buvo pirmoji. Triukšmas galiausiai apmalšo. – Aila, noriu įsitikinti, ar gerai tave supratau. Tu tvirtini, kad žinai, kaip sustabdyti nėštumą dar jam neprasidėjus? Kad žinai, kaip užkirsti kelią gyvybei nuo pat pradžių? – pasitikslino ji.

– Taip. Pamaniau, kad jūs taip pat turėtumėte tai žinoti. Keliaudama su Jondalaru iš rytų vartojau tam tikrus augalus. Nenorėjau, kad manyje atsirastų kūdikis, nes kelionėje nebuvo, kas man padėtų, – paaiškino ji.

– Sakei, kad jau esi Doni palaiminta. Sakei, kad jau praėjo trys mėnesiai po paskutinio kraujavimo. Tada vis dar keliavai, – pastebėjo donija.

– Esu kone tikra, kad šitas kūdikis buvo pradėtas kirtus ledyną, – atsakė Aila. – Mes gabenomės losadunojiečių degančių akmenų tik tiek, kad ištirpintume ledo arkliams, vilkui ir mums atsigerti. Net nemėginau virinti vandens arbatai ir negaminau įprasto rytinio gėrimo. Kirtome ledyną labai sunkiai, mums vos pavyko. Kai pasiekę šią pusę nusileidome, trumpam sustojome pailsėti, ir aš nesivarginau niekaip ruoštis. Tuo metu jau nebuvo svarbu, ar gyvybė prasidės – juk beveik pasiekėme namus. Labai apsidžiaugiau, kai supratau, kad laukiuosi.

– Iš kur sužinojai apie tuos vaistus? – paklausė Zelandonė.

– Iš Izos, mane užauginusios gydytojos.

– Ar ji paaiškino, kaip jie veikia? – pasiteiravo keturioliktojo urvo zelandonė.

Pirmoji dirstelėjo į ją stengdamasi numaldyti savo apmaudą – ji uždavinėjo klausimus logiška seka, jai nereikia nei pagalbos, nei pertraukinėjimo, tačiau Aila vis dėlto atsakė.

– Gentyje tikima, kad vyro totemo dvasia kovoja su moters totemo dvasia, todėl moterys kraujuoja. Jei vyro totemas stipresnis nei moters, jis nugali ir prasideda nauja gyvybė. Iza man sakė, kad tam tikri augalai sustiprina moters totemą ir padeda jos totemo dvasiai įveikti vyro totemo dvasią, – paaiškino ji.

– Primityvu, tačiau stebiuosi, kad jie apskritai apie tai galvoja, – pareiškė Keturioliktoji ir sulaukė rūstaus Pirmosios žvilgsnio.

Aila išgirdo panieką Keturioliktosios balse ir labai apsidžiaugė, kad anksčiau nieko neužsiminė apie tai, jog gyvybę moters viduje pradeda vyras. Ji tikėjo, kad Doni sumaišo dvasias, nė kiek ne labiau nei nugalėtais totemais, tik pagalvojo, kad Keturioliktajai ar kam kitam jos mintys pasirodys vertesnės kritikos nei svarstymo.

– Sakei, kad augalus vartojai kelionėje. Kas vertė tave manyti, kad vaistai veiks? – pasiteiravo Pirmoji, vėl perimdama klausinėjimo teisę.

– Genties vyrai itin vertina savo porų vaikus, ypač berniukus. Jei jų poros turi vaikų, pakyla jų prestižas. Jie tiki, jog tai įrodo jų totemo jėgą, kuri tam tikra prasme reiškia jų vidinę jėgą. Iza man pasakojo, kad pati ne vienus metus vartojo tuos augalus, kad nepastotų, nes norėjo užtraukti nešlovę savo porai. Jis buvo žiaurus vyras ir ją mušdavo, kad parodytų savo galią, mat gydytojos turi savo statusą. Todėl Iza nusprendė jam parodyti, kad jo totemas nepakankamai stiprus ir negali įveiktų jos totemo, – paaiškino Aila.

– Kodėl ji taikstėsi su tokiu elgesiu? – vėl įsiterpė Keturioliktoji. – Kodėl ji paprasčiausiai neperkirto mazgo ir nesusirado kitos poros?

– Genties moterys negali pasirinkti, su kuo jungtis. Tai sprendžia vadas ir kiti vyrai, – paaiškino Aila.

– Neturi pasirinkimo! – spjovė Keturioliktoji.

– Tokiomis aplinkybėmis, sakyčiau, išryškėja tikrai subtilus tos moters – kuo ji vardu? Iza? – protas, – greitai pasakė Pirmoji, Keturioliktajai dar nespėjus įsikišti ir užduoti kito klausimo. – Ar visos genties moterys žinojo apie tuo augalus?

– Ne, tik gydytojos. Maža to, manau, kad šitas vaistas buvo žinomas tik Izos linijos moterims, bet ji ruošdavo jį ir kitoms moterims, jei manė, kad verta tai daryti. Tik nežinau, ar pasakydavo, ką jos vartoja. Jei kuris vyras būtų išsiaiškinęs, būtų labai supykęs, tačiau Izos niekas neklausinėjo. Gydytojų žinios neskirtos vyrams. Jos perduodamos per dukterį, kuri tampa gydytoja, jei yra į tai linkusi. Iza laikė mane savo dukterimi, – pasakė Aila.

– Labai stebina jų gydytojų išprusimas, – pasakė Zelandonė žinodama, kad kalba už daugelį.

– Liūto stovyklos Mamuta iš asmeninės patirties žinojo, kokie veiksmingi genties gydytojų vaistai. Jaunystėje keliaudamas jis gana baisiai susilaužė ranką, paskui atsitiktinai užėjo genties urvą. Jų gydytoja ištiesino jo ranką, jį slaugė ir išgydė. Mes abu įsitikinę, jog tai ta pati, mano gentis. Mamutą išgydžiusi moteris buvo Izos senelė.

Ailai baigus kalbėti palapinėje stojo visiška tyla. Tuo, ką ji pasakojo, buvo labai sunku patikėti. Gretimų urvų zelandoniai buvo girdėję Joharaną su Jondalaru kalbant apie plokščiagalvius, kurie, pasak Ailos, vadina save „gentimi“ ir yra žmonės, o ne gyvuliai. Pastarosiomis dienomis daug dėl to ginčytasi, bet dauguma šią mintį atmetė. Plokščiagalviai gal ir gudresni nei dauguma galvoja, bet vargiai vadintini žmonėmis. O dabar ši moteris tvirtina, kad jie išgydė mamutoją ir kažką nutuokia apie beužsimezgančią gyvybę. Ji netgi teigia, kad jų gydymo metodai gali būti pažangesni nei zelandoniečių.

Zelandonės vėl pradėjo aptarinėti naujieną, bruzdesys palapinėje girdėjosi net lauke. Vyrai, kurie saugojo susirinkusias moteris, mirė iš smalsumo norėdami išsiaiškinti, kas sukėlė tokią sumaištį, ir laukė, kol bus pakviesti įeiti. Jie žinojo, kad viduje dar liko keletas moterų. Buvo neįprasta, kad moterų susitikimas šitaip įkaistų.

Pirmoji jau anksčiau buvo girdėjusi Ailą nuodugniai pasakojant apie gentį, todėl ji greičiau suprato jos žodžių potekstes ir padarė išvadas. Ji

jau buvo įtikinta, kad plokščiagalviai yra žmonės, ir manė, kad zelandoniečiams svarbu suvokti galimas pasekmes, bet net ir ji iki galo nesuprato, kokie jie išsivystę. Zelandonė galvojo apie paprastesnį, primityvesnį gyvenimo būdą, ir tikėjo, kad jų gydymo gebėjimai yra panašaus lygio. Ji manė, kad Aila gavo gerus gydymo pagrindus, kuriuos paskui pati plėtojo. O dabar reikėjo viską pervertinti.

Zelandoniečių tradicija taip pat sugrąžina į laikus, kai jie gyveno paprasčiau, tačiau jų supratimas apie augalinį maistą ir vaistus buvo pažangesnis nei kitų sričių žinios. Todėl Pirmoji įtarė, kad žinios apie augalus yra senesnės, tęsiasi dar toliau į praeitį. Jei gentis tokia senovinė, kaip Aila, regis, galvoja, visai įmanoma, kad jų žinios apie gydymą yra labai gilios. Ypač jei tiesa tai, ką Aila pasakojo apie kažkokius ypatingus prisiminimus, kuriuos galima iškviesti. Zelandonė troško, kad būtų pasikalbėjusi su Aila anksčiau, kol viskas nepaviešinta, bet gal šitaip bus geriausia. Gal ir reikėjo sukrėtimo, kad zelandoniai suvoktų, kokią įtaką gali turėti žmonės, Ailos pažinoti kaip gentis.

– Meldžiu, nurimkit, – mėgino visas nutildyti Zelandonė. Kai tvarka galiausiai buvo atkurta, ji paskelbė: – Aila pateikė žinių, kurios gali pasirodyti labai naudingos. Mamutojai buvo labai nuovokūs, kad įdukrino ją prie mamuto židinio. Tiesą sakant, tai tas pats, kas priimti žmogų į zelandonius. Vėliau nuodugniai su ja pasikalbėsime ir ištirsime jos žinių lygį. Jei ji iš tikrųjų žino, kaip sukliudyti užsimegzti gyvybei, tai galėtų didžiai praversti, ir turėtume būti jai už šias žinias dėkingi.

– Privalau pasakyti, kad tai ne visada padeda, – pertraukė Aila. – Izos pora žuvo per žemės drebėjimą sugriuvus urvui, bet, kai mane rado, ji laukėsi. Neilgai trukus gimė jos dukra Uba. Tačiau tuo metu Iza jau skaičiavo dvidešimt metų, labai daug kaip genties moteriai, kad susilauktų pirmagimio. Mergaitės tampa moterimis suskaičiavusios aštuonerius ar devynerius metus. Taigi vaistai jai pasitarnavo ne vienus metus, be to, ir man veikė per beveik visą kelionę.

– Labai nedaug gydymo žinių ir būdų veikia visiškai patikimai, – pastebėjo Zelandonė. – Galiausiai vis tiek sprendžia Motina.

Jondalaras apsidžiaugė pamatęs grįžtančias moteris. Jis laukė Ailos likęs stovykloje su Vilku, o Dalanaras su Joharanu nuėjo į pagrindinę

stovyklą. Jondalaras pažadėjo juos susirasti, vos Aila grįš. Martona paprašė Folaros užplikyti karštos arbatos ir paruošti ko užkąsti, tada pakvietė Jeriką su Joplaja į savo namelį. Martona su Jerika kalbėjo apie bendrus draugus ir giminaičius, o Folara ėmė pasakoti Joplajai apie jaunuolių planus.

Aila vėliau irgi atėjo, tačiau po vaidingos susirinkimo zelandonių namelyje pabaigos ji troško pabūti viena. Pasisakiusi, kad nori aplankyti arklius, pasiėmė kuprinę ir išėjo su Vilku. Ėjo prieš srovę palei upelį, kiek pabuvo su gyvuliais, paskui ėjo toliau, iki baseino. Gundėsi paplaukioti, tačiau nusprendė dar paėjėti. Nusileido naujai išmintu taku ir tik atsidūrusi prie naujojo urvo suvokė, kad taką išmynė Jondalaras ir devintojo urvo žmonės.

Eidama link nedidelės kalvos, kurioje slėpėsi urvas, ji aiškiai matė angą ir pastebėjo, kad ją pasiekti kliudantys krūmynai iškirsti. Žemė ir akmenys aplink taip pat buvo pašalinti, todėl anga praplatėjo. Buvo tikėtina, kad bent kartą naujajame urve jau apsilankė visi į zelandoniečių vasaros susirinkimą suėję žmonės, tačiau mažai kas liudijo apie tuos apsilankymus. Toks gražus ir toks neįprastas, kone baltomis akmeninėmis sienomis urvas buvo laikomas šventa vieta ir tikrai neliečiamas. Zelandoniai ir urvų vadai vis dar prie jo pratinosi, bandė numatyti tinkamus laikus ir būdus juo naudotis. Urvas buvo pernelyg naujas, dar nenusistovėjo jo lankymo tradicijos.

Vieta, kurioje Aila buvo sukūrusi nedidelį laužėlį deglams užsidegti, tapo ugniaviete su ją juosiančiu akmenų apskritimu. Greta buvo atremti keli pusiau sudegę deglai. Iš kuprinės Aila išsiėmė ugnies rinkinį, greitai įkūrė laužėlį ir užsidegusi vieną deglą nuėjo prie urvo angos.

Aukštai iškėlusi deglą ji žengė į tamsią erdvę. Pro angą sklindanti dienos šviesa nušvietė minkštą žemyn vedančio koridoriaus žemę, kurioje buvo matyti visokiausių dydžių basų ir apautų pėdų įspaudai. Aila pastebėjo ilgos, siauros, tikriausiai aukšto vyro, basos pėdos įspaudus ir kitus – vidutinio dydžio, kiek platesnius: arba suaugusios moters, arba paauglio berniuko. Buvo matyti pėdsakai iš žolių ar nendrių nupintų sandalų, netoliese bluko odinio apavo įspaudas, o tolėliau bėgo eilė plačiai dėstomų, mažyčių gana nestabilaus, ką tik išmokusio krapinėti mažylio pėdyčių. Ant viršaus buvo matyti vilko pėdsakas. Ailai buvo smalsu, ką pėdsekys,

nežinantis apie žvėrį, kuris pirma jos įėjo į urvą, būtų pagalvojęs.

Ji juto, kaip leidžiantis po žeme oras vėsta, darosi vis drėgniau ir tamsiau. Nereikėjo ypatingo mitrumo patekti į urvą, bent jau iki didžiosios, pagrindinės erdvės. Šis urvas bus naudojamas, bet ne gyvenamas. Požeminiuose urvuose buvo per tamsu ir per drėgna gyventi, ypač regione, kuriame apstu atvirų dienos šviesai, su lygiomis grindimis ir nuo lietaus bei sniego saugančiomis akmens iškyšomis pastogių. Šitas urvas buvo be galo gražus, kaip šventovė, kaip ypatingas įėjimas į Motinos įsčias.

Aila su Vilku ėjo drauge palei kairįjį didžiosios ertmės su baltomis sienomis kraštą, paskui įlindo į siaurą galeriją su viršuje platėjančiomis sienomis ir susisiekiančiomis baltomis arkinėmis lubomis. Ji žengė į platesnę erdvę aplink apskritą koloną, kuri leidosi nuo lubų, bet nesiekė grindų. Pajutusi šaltį Aila siekė kuprinės, norėdama iš jos išsitraukti ir ant pečių užsimesti minkštą didžiojo elnio kailį. Šitą gyvulį ji patiesė iečių mėtykle prieš bizonų medžioklę, kurioje žuvo Ševonaras. Nuo tada tiek visko nutiko, atrodė, tarsi tai vyko labai seniai. „Bet ne taip jau seniai“, – galvojo ji.

Apsukusi kabantį stulpą ji nuėjo iki siauro koridoriaus galo, tada grįžo ir atsisėdo. Ailai patiko ši talpi erdvė. Priėjęs Vilkas ėmė glaustytis galva prie jos laisvosios rankos.

– Atrodo, prašaisi dėmesio, – tarė ji perkeldama deglą į kairiąją ranką ir kasydama jam už ausų. Kai žvėris vėl nuėjo tyrinėti urvo, Aila mintimis nuklydo į pasižadėjusių moterų susirinkimą ir zelandonių ginčą, kilusį daugumai žmonių išėjus.

Ji galvojo apie giminės ženklus. Prisiminė, jog Martonos ženklas yra arklys, ir svarstė, koks galėtų būti jos. Buvo įdomu, kad dvasių pasaulyje arkliai, taurai ir bizonai yra galios žvėrys, daug svarbesni už vilkus ar urvinius liūtus, gal net urvinius lokius. Toje vietoje viskas keičiasi, persiverčia: aukštyn kojomis arba iš išorės į vidų. Besėdinčią ją staiga užplūdo niekada nepatirtas pojūtis: buvo nemalonu, ir ji bandė pasipriešinti, tačiau neturėjo galios jutimą valdyti. Atrodė, tarsi ką prisimintų, atgaivintų savo sapnus, bet buvo ir kažkas daugiau nei vien prisiminimai, daugiau nei sapnai. Kilo sunkiai apčiuopiamas jausmas, lyg prisimintų dalykus, kurie nebuvo įvykę.

Pajutusi stiprų nerimą, tarsi padariusi ką nors bloga, Aila išgėrė dubenyje buvusį skystį. Ji sekė paskui mirgančias švieseles ilgu begaliniu koridoriumi, paskui pamatė šviesos nutviekstus šamanus. Pajuto šleikštulį ir suakmenėjo iš baimės, ėmė kristi į juodą bedugnę, staiga pajuto Krebą. Jis ją rėmė, malšino jos baimes. Krebas buvo išmintingas ir švelnus. Jis suprato dvasių pasaulį.

Vaizdas pasikeitė. Švystelėjo gelsvai rusvas kailis, laukinė katė šoko ant tauro ir ėmė imtis su didžiuliu rausvai rudu baimingai maurojančiu gyvūnu. Aila aiktelėjo ir pamėgino įsisprausti į kietą akmenį mažučiame urve. Urvinis liūtas riaumojo, o didžiulė letena aštriais nagais išvagojo jos kairiąją šlaunį keturiais lygiagrečiais dryžiais.

„Tavo totemas yra urvinis liūtas“, – pasakė senasis šamanas.

Viskas vėl pasikeitė. Linija laužų rodė kelią ilgu vingiuojančiu koridoriumi, šviesa žaidė ant dailiai krintančių akmeninių urvo klosčių. Viena iš jų Ailai priminė gražią besiplaikstančią arklio uodegą. Pamažu ji virto gelsvarudžiu arkliu. Įsiliejusi į kaimenę kumelė sužvengė ir ėmė plaikstytis tamsia uodega, tarsi motų. Aila apsidairė, kad pamatytų, kur eina, ir krūptelėjo pamačiusi iš šešėlių išlendantį Krebą. Vyras jai mojo, ragino paskubėti. Aila girdėjo arklio žvengimą. Kaimenė šuoliavo link skardžio krašto. Panikos apimta Aila nubėgo paskui arklius. Pilve susimezgė baimės gniutulas. Ji girdėjo žviegiančius, per uolos kraštą virstančius ir kūlverščiais besiverčiančius gyvulius.

Du sūnūs, du broliai, nors niekas neįspėtų, kad jie broliai. Vienas aukštas ir šviesiaplaukis kaip Jondalaras, o kitas, aiškiai vyresnis, buvo Durkas, nors jo veidas slypėjo šešėlyje. Broliai iš priešingų pusių artėjo vienas prie kito tuščioje, nykioje, vėjo perpučiamoje prerijoje. Ji pajuto stiprų nerimą, turėjo įvykti kažkas baisaus. Ji privalo tam sukliudyti. Staiga siaubo apimta Aila suprato, kad vienas jos sūnus nužudys kitą. Ji bandė perspėti sūnus, bet ją laikė įkalinusi stora, klampi siena. Vyrai jau beveik pasiekė vienas kitą, rankos pakilo tarsi smūgiui. Ji suspiegė.

„Pabusk, vaike! – pasakė Mamuta. – Tai tik simbolis, žinia.“

„Vienas jų žus!“ – verkė ji.

„Ne taip, kaip tu galvoji, Aila, – tarė Mamuta. – Privalai sužinoti tikrąją prasmę. Tu turi dovaną. Prisimink, dvasių pasaulyje viskas kitaip – persivertę, išvirkščia.“

Aila krūptelėjo, deglas nukrito. Ji griebė jį ir pakėlė, kol ugnis dar nespėjo išblėsti, tada dirstelėjo į kabančią koloną – atrodė, tarsi ji ką nors remtų, nors net nesiekė žemės. Ji buvo apversta aukštyn kojom. Aila sudrebėjo. Akimirkai kolona virto skaidria, klampia siena. Kitoje pusėje per kraštą krito arkliai, žemyn galva vertėsi nuo stataus skardžio.

Vilkas atbėgęs baksnojo ją snukiu ir inkštė, išbėgo, grįžo ir vėl suinkštė. Aila atsistojusi stebėjo žvėrį, vis dar mėgindama susivokti.

– Kas yra, Vilke? Ką nori man pasakyti? Nori, kad eičiau paskui tave? Ar taip? – ji pajudėjo iš koridoriaus, o kai pasiekė angą, pamatė nuožulnuma į urvą besileidžiantį kitą deglą. Deglą nešantis žmogus irgi akivaizdžiai ją pamatė, nors jos deglas pradėjo mirguliuoti ir blėsti. Ji skubėjo, bet spėjo žengti tik kelis žingsnius į priekį, kai jos deglas užgeso. Aila sustojusi pastebėjo, kad artėjanti šviesa juda greičiau, ir jai gerokai palengvėjo. Akys prisitaikė prie tamsos. Blausioje šviesoje, kuri siekė didžiosios erdvės pakraščius iš lauko, ji galėjo šį tą įžiūrėti ir tikriausiai būtų suradusi kelią iš urvo, bet apsidžiaugė, kad kažkas ateina. Atpažinusi žmogų ji labai nustebo.

– Tai tu! – vienu metu ištarė abudu.

– Nežinojau, kad čia kas nors yra, nenorėjau tau trukdyti.

– Labai džiaugiuosi tave matydama, – tuo pat metu pasakė Aila, paskui nusišypsojo. – Tikrai labai džiaugiuosi tave matydama, Brukevali. Mano deglas užgeso.

– Pastebėjau, – tarė jis. – Galiu tave išvesti, jei jau nori eiti.

– Pernelyg ilgai čia užsibuvau, – tarė ji. – Sušalau. Su džiaugsmu sušilčiau saulėje. Turėjau būti atidesnė.

– Šiame urve lengva prarasti nuovoką. Jis toks gražus, toks, tarsi... Nežinau, ypatingas, – tarė jis. – Juk taip? Tikriausiai jaudina suvokimas, kad pirmoji tai pamatei. Buvome ant šitų šlaitų tokią daugybę kartų, negalėčiau net skaičiavimo žodžiais pasakyti, bet niekas jo nerado, kol tu nepasirodei, – kalbėjo Brukevalis.

– Pats urvas jaudina, pirmoji jį radau ar ne, nesvarbu. Manau, kiekvienas pirmą kartą čia atsidūręs patiria tokį patį jaudulį. Ar jau esi čia buvęs? – paklausė Aila.

– Taip. Visi apie tai kalbėjo, todėl dar nesutemus pasiėmiau deglą ir atėjau pažiūrėti. Neturėjau daug laiko, saulė jau leidosi. Bet pamačiau

pakankamai, kad apsispręsčiau šiandien vėl ateiti, – papasakojo Brukevalis.

– Ką gi, esu dėkinga, kad atėjai, – tarė Aila, kildama koridoriumi. – Tikriausiai būčiau išlindusi, šiek tiek šviesos į vidų patenka, ir Vilkas būtų padėjęs, vis dėlto negaliu apsakyti, kaip palengvėjo, kai pamačiau tave ateinantį su deglu.

Brukevalis pažvelgė žemyn ir pamatė vilką.

– Taip, neabejoju, jis būtų išvedęs. Nepastebėjau jo. Vilkas taip pat ypatingas, tiesa?

– Man – taip. Jūs dar nesusipažinote? Yra savotiškas oficialus supažindinimas, kurio jį išmokiau. Tada jis supranta, jog esate draugai, – paaiškino Aila.

– Norėčiau būti tavo draugas, – pasakė Brukevalis.

Išgirdusi jo toną Aila greitomis į jį metė nepastebimą genties moters žvilgsnį. Ją nupurtė šaltukas, užplūdo keista nuojauta. Vyro teiginyje būta šio to daugiau nei draugystės troškimas. Aila pajuto geismą. Paskui nusprendė, kad nenori tuo tikėti. Kodėl Brukevalis jos trokštų? Jie vos vienas kitą pažįsta. Ji nusišypsojo, dar ir todėl, kad paslėptų nerimą, ir jie išėjo iš urvo.

– Leisk supažindinti tave su Vilku, – pasakė Aila.

Ji paėmė Brukevalio plaštaką ir viską atliko kaip pridera: Vilkas pažino svetimo vyro kvapą.

– Nepamenu, kad būčiau sakęs, kaip žavėjausi tavimi tą dieną, kai pažeminai Maroną, – tarė jis galiausiai. – Ji būna žiauri ir niekšinga. Supranti, vaikystėje gyvenau su ja. Mes buvome tolimi pusbroliai. Jos motina buvo artimiausia mano motinos giminaitė, galėjusi žindyti našlaitį, tad ji manęs neapleido. Kad ir be didelio džiaugsmo, toji moteris už mane prisiėmė atsakomybę.

– Prisipažįstu, Marona man nelabai rūpi, – tarė Aila. – Žmonės kalba, kad ji negali turėti vaikų. Jei tai tiesa, man jos gaila.

– Nežinau, ar negali, ar paprasčiausiai nenori. Yra manančiųjų, kad pasijutusi palaiminta ji pasistengia atsikratyti nėštumo. Vis tiek ji nebūtų derama motina. Marona nesugeba galvoti apie nieką kitą, tik apie save, – pareiškė Brukevalis. – Ne taip kaip Lanoga. Ji bus nuostabi motina.

– Jau yra, – pataisė Aila.

– Tavo dėka, yra didelė tikimybė, kad Lorala gyvens, – tarė jis. Jis taip į ją žiūrėjo, kad Aila vėl pasijuto nejaukiai. Kad išsiblaškytų, pažvelgė žemyn ir paglostė Vilką.

– Kitos motinos ją maitina, ne aš, – pastebėjo ji.

– Bet niekas kitas neišsiaiškino, kad kūdikis negauna pieno. Niekam nerūpėjo padėti Loralai. Matau, kaip elgiesi su Lanoga. Elgiesi su ja taip, lyg ji būtų šio to verta.

– Žinoma, ji yra šio to verta, – atsakė Aila. – Ji nuostabi mergaitė, užaugusi bus puiki moteris.

– Taip, tikrai. Vis dėlto ji yra iš devintojo urvo žemiausio statuso šeimos, – pabrėžė Brukevalis. – Galėčiau su ja susijungti ir pasidalyti savo statusu. Man, šiaip ar taip, jokio skirtumo, tik abejoju, ar ji manęs norės. Aš jai per senas ir... Nė viena moteris manęs nenori. Viliuosi, kad ji suras ką nors savęs vertą.

– Ir aš tikiuosi, Brukevali. Kodėl manai, kad jokia moteris tavęs nenori? – paprieštaravo Aila. – Kiek suprantu, devintajame urve turi vieną aukštesnių statusų. Jondalaras sako, kad esi puikus medžiotojas ir daug prisidedi prie urvo labo. Jondalaras labai tave vertina, Brukevali. Jei būčiau zelandonietė, neketinčiau jungtis su Jondalaru ir ieškočiau tinkamos poros, pagalvočiau apie tave. Tu gali daug duoti.

Jis atidžiai ją stebėjo mėgindamas įsitikinti, kad ji sako tuos dalykus ne tam, kad apsisukusi paverstų viską globėjišku sarkazmu, kaip kad darydavo Marona. Bet Aila atrodė nuoširdi, o jos jausmai tikri.

– Na, apgailestaudamas pasakysiu, kad tu neieškai, – tarė Brukevalis. – Jei kada nuspręsi, pranešk man, – jis nusišypsojo, mėgindamas viską paversti juokais.

Nuo tos akimirkos, kai ją pamatė, Brukevalis suprato, jog tai moteris, apie kurią visada svajojo. Buvo viena bėda – ji ketino jungtis su Jondalaru. „Kaip jam pasisekė, – galvojo jis. – Kita vertus, jam visada sekėsi. Viliuosi, Jondalaras vertina tai, ką turi. Jei jis nevertina, vertinsiu aš. Akimirksniu ją pasiimčiau, jei ji norėtų."

Jie pakėlė akis išgirdę balsus ir pamatė keliu nuo devintojo urvo pusės ateinant keletą žmonių. Buvo lengva atpažinti du aukštus vyrus, kurie

atrodė tokie panašūs. Aila pamojavo ir nusišypsojo Jondalarui bei Dalanarui. Visi ją pažino ir pamojo atsakydami. Dvi aukštos jaunos moterys, ėjusios kartu, negalėjo atrodyti skirtingesnės, nors abi buvo pusseserės, tiksliau, tolimos pusseserės, ir abi glaudžiai susijusios su Jondalaru. Ailai jau buvo išdėstyti sudėtingi zelandoniečių šeimos ryšiai. Stebėdama besiartinančius žmones, ji galvojo apie jų giminystę.

Zelandonijoje tik vienos motinos vaikai buvo vadinami broliais ir seserimis; to paties vyro židinio vaikai buvo laikomi ne broliais, o pusbroliais. Folara su Jondalaru buvo brolis ir sesuo, nes jų motina buvo ta pati, nors židinio vyrai skyrėsi; Joplaja buvo artima Jondalaro pusseserė, nes, nors Dalanaras buvo abiejų židinio vyras, motinos skyrėsi. Brolių ir seserų ryšiai nebuvo pripažįstami, bet jų buvo paisoma. Artimi pusbroliai ir pusseserės, ypač tie, kurie buvo vadinami židinio pusbroliais, buvo laikomi pernelyg artimais, kad jungtųsi.

Paskutinis ėjo Joplajos pažadėtasis Ekauzaras. Aila, kaip ir anuodu vyrus, jį lengvai atpažino iš ūgio ir kūno sudėjimo. Joplaja su Ekauzaru jungsis tose pačiose apeigose kaip ir ji su Jondalaru. Tarp porų, kurias vienijo tos pačios apeigos, dažnai užsimegzdavo stipri draugystė. Aila svajojo, kad tai būtų tiesa, bet jie gyveno taip toli vieni nuo kitų, kad buvo mažai tikėtina artimai susibičiuliauti. Aila pastebėjo, kad Joplaja eidama kartkartėmis žvilgčioja į Jondalarą. Aila suprato Joplajos liūdesį – pati kartą buvo pasižadėjusi ne tam vyrui, tik Joplajai paskutinę minutę nepavyks pakeisti sprendimo.

Artimi pusbroliai dažnai kartu auga arba gyvena netoliese ir žino, kad negali nė galvoti apie jungtuves. O Jondalaras tik būdamas paauglys išėjo gyventi pas savo židinio vyrą po muštynių, per kurias išmušė du priekinius dantis vyrui, dabar žinomam kaip Madromanas. Dalanaro židinio duktė Joplaja buvo truputį jaunesnė už Jondalarą, bet vaikystėje jie vienas kito nepažinojo.

Dalanaras džiūgavo, kad abu jo židinio vaikai auga kartu, ir norėjo, kad jie kuo geriau pažintų vienas kitą. Jis nusprendė, kad pravartu abu mokyti titnago apdirbimo meno – bus dingstis pašnekesiams. Nors sumanyta buvo puikiai, niekas nenumanė, kokį poveikį toks panašus į Dalanarą jaunuolis turės Joplajai. Mergina visą laiką dievino savo židinio

vyrą, o pasirodžius Jondalarui buvo pernelyg lengva perkelti visa apimančią meilę artimam pusbroliui. Jerika tai matė, tačiau nei Dalanaras, nei Jondalaras nieko nenutuokė. Joplaja vis pridengdavo savo jausmus juokeliais, o vyrai, žinodami, kad artimi pusbroliai su pusseserėmis negali jungtis, priėmė tai už gryną pinigą ir manė, kad ji tik erzinasi.

Lanzadonijos urve buvo palyginti mažai žmonių, ir nė vieno, kuris galėtų daug pasiūlyti gražiai ir protingai jaunai moteriai. Kai Jondalaras išėjo į kelionę, Jerika paragino Dalanarą kartais nusivesti lanzadoniečius į zelandoniečių vasaros susirinkimus. Abu vylėsi, kad Joplaja ką nors susiras. Ja domėjosi daugybė jaunų vyrų, bet ji jautėsi kitokia ir drovėjosi, kad žmonės į ją spokso. Joplaja nesutiko nė vieno, greta kurio jaustųsi taip jaukiai, kaip su pusbroliu Jondalaru.

Ji žinojo, kad kartkartėmis pusbroliai ir pusseserės susijungia – tiksliau, tolimi pusbroliai ir pusseserės, bet tai ji pamiršdavo ir įsisvajodavo, kad kelionėje Jondalaras nuspręs, jog vis dėlto myli ją taip stipriai kaip ir ji. Joplaja suprato, kad jos svajonių išsipildymas mažai tikėtinas, bet aistringai vylėsi, jog Jondalaras vieną dieną grįš namo ir pasakys, kad ji – vienintelė jo meilė. Tačiau jis grįžo su Aila, ir Joplaja pasijuto sutriuškinta. Ji matė, kaip stipriai jis myli svetimšalę, ir suprato, kad jos svajonės neįgyvendinamos.

Vienintelis vyras, su kuriuo ją siejo šioks toks artumas, buvo naujas Dalanaro urvo narys, žmogus, į kurį irgi visi spoksojo, maišytų dvasių vyras Ekauzaras. Joplaja padėjo jam įsilieti į urvą, padėjo suprasti, kad Dalanaras ir lanzadoniečiai jį priima, netgi mokė jį kalbos. Tai jai jis išdrįso papasakoti savo istoriją.

Ekauzaro motiną išprievartavo, maža to, jos porą nužudė kitų vyrai. Pagimdžiusi ji buvo prakeikta kaip pikta lemianti, nes pora žuvo, o sūnus buvo išsigimęs.

Moteris išėjo iš genties nusiteikusi mirti. Ją išgelbėjo Andovanas, už ją vyresnis vyras, pabėgęs nuo nuožmios sarmunojų vadės. Jis kurį laiką gyveno zelandoniečių urve, bet jautėsi nejaukiai su žmonėmis, kurių papročiai taip skyrėsi nuo jo, todėl išsikraustė ir gyveno vienas pats, kol surado genties moterį su sūnumi.

Kartu jiedu užaugino berniuką. Iš savo motinos Ekauzaras išmoko genties ženklų kalbos, o iš Andovano – kalbėti žodžiais. Kaip ir jį užauginęs vyras, berniukas kalbėjo zelandoniečių ir sarmunojų kalbos mišiniu. Ekauzarui pasiekus vyrystę, Andovanas mirė. Jo motina neištvėrė vienatvės ir pasidavė mirtinam genties prakeiksmui. Ji mirė netrukus po Andovano, ir Ekauzaras liko vienui vienas.

Jaunuolis nenorėjo gyventi vienas, bandė grįžti į gentį, tačiau jos nariai laikė jį išsigimusiu ir atsisakė priimti. Nors kalbėti mokėjo, urvai jį atstūmė kaip maišytų dvasių šlykštynę. Iš nevilties vyras bandė žudytis, o atsipeikėjęs pamatė besišypsantį Dalanaro veidą. Šis rado jį susižalojusį, bet gyvą, ir parsigabeno į savo urvą. Lanzadoniečiai jį priėmė. Aukštaūgį vadą jis dievino, tačiau mylėjo Joplają.

Ji buvo jam švelni, su juo kalbėjo, klausėsi, netgi pasiuvo dailiai papuoštą tuniką priėmimo pas lanzadoniečius apeigoms. Ekauzaras iki skausmo ją mylėjo, tik nemanė, kad turi nors menkiausią galimybę su ja susisieti. Jis ilgai grūmėsi su savimi, kol sukaupė pakankamai drąsos pasiteirauti, ar ji nenorėtų būti jo pora, ir sunkiai galėjo patikėti, kai ji galiausiai sutiko. Tai atsitiko grįžus jos židinio pusbroliui Jondalarui su Aila. Abudu keliautojai Ekauzarui iš karto labai patiko, nes nesielgė su juo taip, tarsi jis būtų kitoks.

Kad ir kur Ekauzaras ėjo, žmonės į jį spoksojo. Bendri bruožai, kuriuos jis paveldėjo ir iš genties, ir iš kitų, nebuvo patys patraukliausi. Ūgio jis buvo kaip vidutinis kitų vyras, tačiau išsaugojo galingą genties stotą, jo kojos buvo gana trumpos ir kreivos, o kūnas apžėlęs plaukais kaip genties vyrų. Jo kaklas buvo ilgas, jis galėjo kalbėti, netgi turėjo nedidelį smakrą, kaip kiti, nors menką ir iš pažiūros silpną. Atsikišusi Ekauzaro nosis ir sunkūs gūbriai su plačiais antakiais, kurie kirto kaktą viena linija, buvo tikras genties bruožas, tačiau aukšta kakta kilo stačiai kaip kitų.

Toks derinys daugumai žmonių atrodė keistas, tarsi koks nederamas, tik ne Ailai. Užaugusi gentyje ji pamažu priprato prie jos grožio standartų. Mergaitė visada manė, kad pati yra didelė ir bjauri. Ji buvo per aukšta, veidas pernelyg švelnus ir plokščias. Nors Ailai atrodė, kad maišyti bruožai yra patrauklūs, visiems kitiems Ekauzaras buvo išskirtinai bjaurus. Tik jo akys buvo labai gražios. Naktį – vaiskios ir tamsios, o saulės šviesoje

žaižaruojančios riešuto atspindžiais; jo didelės tamsiai rudos akys buvo išskirtinai gilios, visiškai užvaldančios ir labai protingos. Kai į ją žiūrėdavo, jose atsiskleisdavo jo meilė Joplajai.

Joplaja Ekauzaro nemylėjo, bet juto jam savotišką artumą ir nuoširdžią pagarbą. Nors žmonės į ją spoksojo dėl egzotiško grožio, ji vis tiek jautėsi kitokia ir nekentė to dėmesio ne mažiau nei jis. Joplajai buvo jauku greta Ekauzaro, jie galėjo kalbėtis, todėl ji nusprendė: jei negaliu turėti vyro, kurį myliu, susijungsiu su vyru, kuris myli mane. Joplaja suprato, kad niekada neras tokio, kuris mylėtų ją karščiau už Ekauzarą.

Aila pastebėjo, kad žmonėms artėjant Brukevalis įsitempia. Jis stebeilijo į Ekauzarą, o jo išraiškoje draugiškumo nebuvo matyti. Šitaip ji sužinojo apie jų panašumus ir skirtumus. Ekauzaro atveju, motina pagimdė maišytą vaiką, o Brukevalis savo bruožus paveldėjo iš senelės. Ekauzaro genties požymiai buvo neabejotinai ryškesni, tačiau Ailai ir visiems kitiems maišyti bruožai buvo akivaizdūs. Žinoma, Brukevalis buvo panašesnis į kitus nei Ekauzaras.

Nors jau išmoko vertinti tai, kas malonu kitų akims, griežti genties bruožai Ailai vis dar buvo patrauklūs. Tai ji ir turėjo omenyje, kai sakė Brukevaliui, kad nesupranta, kodėl nė viena moteris jo nenori. Kad tikriausiai pagalvotų apie jį, jei nesijungtų su Jondalaru ir būtų zelandonietė. Ji aiškiai suprato, jog kol kas nėra zelandonietė ir pati tikrai negalvotų apie Brukevalį. Nors iš tikrųjų manė, kad jis patrauklus ir turi daug ką pasiūlyti, kažkas jo asmenyje ją trikdė. Iš visų genties narių jis labiausiai jai priminė Braudą. Tai, kaip jis dabar žiūrėjo į Ekauzarą, viską paaiškino.

– Sveikas, Brukevali, – tarė Jondalaras, eidamas prie vyro su šypsena. – Tikriausiai pažįsti mano židinio vyrą Dalanarą, bet ar susipažinai su mano pussesere Joplaja ir jos sužadėtiniu Ekauzaru? – Jondalaras jau pasiruošė oficialiam pristatymui, Ekauzaras jau tiesė rankas, bet staiga Brukevalis pratrūko:

– Neturiu jokio noro liesti plokščiagalvio! – jis nuleidęs rankas prie šonų, nusisuko ir nudrožė šalin.

Visi apstulbo. Galiausiai prabilo Folara:

– Kaip jis gali būti toks šiurkštus! – piktinosi ji. – Žinau, plokščiagalvius jis kaltina dėl motinos mirties – ko gero, dabar derėtų sakyti, genties

žmones, tačiau tai nedovanotina. Žinau, kad motina mokė Brukevalį geresnių manierų. Ji būtų priblokšta.

– Mano motina gal ir buvo iš plokščiagalvių, arba iš genties, vadinkit kaip sau norit, tačiau aš – ne. Aš – lanzadonietis, – pareiškė Ekauzaras.

– Taip, tikrai, – siekė jo rankos Joplaja. – Netrukus mes susijungsime.

– Visi žinome, kad Brukevalio kraujyje yra ir genties kraujo, – tarė Dalanaras. – Tai akivaizdu. Jei jis negali ištverti kito, turinčio tokių pačių šaknų, kaip jis gali ištverti save?

– Negali, tai ir yra jo bėda, – pasakė Jondalaras. – Brukevalis nekenčia savęs. Vaikystėje jį erzino, kiti vaikai vis vadino jį plokščiagalviu, o jis visada tai neigė.

– Tačiau jis negali pakeisti to, kas yra, kad ir kaip viską neigtų, – atitarė Aila.

Niekas nekalbėjo pašnibždomis, o Brukevalio klausa buvo puiki – jis girdėjo kiekvieną žodį. Vyras turėjo ir kitų savybių, kurių stigo genčiai: jis mokėjo verkti. Einant šalin jo akys buvo kupinos ašarų. „Netgi ji, – sakė jis sau po Ailos pastabos. – Maniau, ji kitokia. Galvojau, tai ir turi omenyje, kai sakė, kad pagalvotų apie mane, jei Jondalaro nebūtų. Bet ji taip pat mano, kad aš plokščiagalvis. Ji negalvotų apie mane. Niekada apie mane negalvotų, – kuo daugiau jis apie tai mintijo, tuo labiau niršo. – Neteisinga drąsinti žmogų, kai iš tikrųjų taip nemanai. Aš ne plokščiagalvis, kad ir ką ji sakytų, kad ir ką bet kuris iš jų tvirtintų. Aš ne plokščiagalvis!“

Buvo tamsu, tačiau dangus jau pasikeitė iš juodo į tamsiai mėlyną su auksinės apybrėžos užuomina ant rytinio horizonto kalvų, kai būrelis iš devintojo Zelandonijos ir pirmojo Lanzadonijos urvų patraukė iš stovyklos. Jie pasišvietė deglais, kad rastų kelią į aikštelę, kurioje Jondalaras rodė savąją iečių mėtyklę. Žmonės apsidžiaugė pamatę, kad viduryje atviro sutrypto ploto, kur anksčiau buvo vešlus laukas, liepsnoja didelis laužas. Keletas medžiotojų jau buvo atėję. Dangui šviesėjant, nuo upės

kylanti vėsi ryto migla pradėjo raizgytis tarp medžių ir krūmų, maišytis tarp žmonių, stovinčių aplink laužą.

Rytinis paukščių choras visu smarkumu čireno, treliavo, švilpė, čirškė ir tarškėjo, perrėkdamas tylų, laukimo nuotaiką pabrėžiantį balsų gaudimą. Nepaleisdama Yhaha apynasrio virvės Aila atsiklaupė ir apsikabino Vilką, tada nusišypsojo Jondalarui, kuris glostydamas maldė Lenktynininką. Ji su nuostaba apsidairė aplinkui; tai buvo didžiausias jos kada matytas medžiotojų būrys. Susirinko kur kas daugiau žmonių, nei ji mokėjo suskaičiuoti. Aila prisiminė Zelandonę žadėjus pamokyti, kaip vartoti žodžius skaičiuojant dideliais kiekiais, – ji norėtų mokėti pasakyti, kiek žmonių šmirinėja aplinkui.

Susijungti ketinančios moterys paprastai nedalyvaudavo priešjungtuvinėje medžioklėje dėl tam tikrų apribojimų, be to, joms pakako kitos veiklos. Bet Ailai Pirmoji paskubomis viską paaiškino, kad ji galėtų medžioti. Medžioklėje turėjo būti išbandyti arkliai bei Jondalaro iečių mėtyklė, tad Ailos reikėjo. Ji džiaugėsi, kad gali dalyvauti medžioklėje nepaisant artėjančių jungtuvių. Aila visada mėgo medžioti. Jei nebūtų medžiojusi, kai gyveno viena slėnyje, nebūtų išlikusi, be to, medžioklė jai teikė pasitikėjimo savimi.

Nors medžioti mokėjo keletas besiruošiančių jungtis moterų, tiktai viena iš jų prašė prisidėti prie bendros medžioklės. Kadangi Ailai buvo padaryta išimtis, leista medžioti ir kitai. Vaikystėje daugumai mergaičių patinka eiti medžioti beveik kaip ir berniukams. Pasiekusios brandą, dauguma jų tebemedžioja, dažniausiai todėl, kad ten būna vaikinų. Tik nedaugelis mėgaujasi medžiokle ir vėliau. Bet susijungusios ir susilaukusios vaikų jaunos moterys dažniausiai būna tokios užsiėmusios, kad su džiaugsmu išleidžia medžioti vyrus. Štai tada jos ima tobulinti kitus, leidžiančius būti arčiau vaikų, amatus ir įgūdžius, kurie prisideda prie jų statuso ir galimybės mainytis daiktais bei dėl jų derėtis. Į jaunystėje medžiojusias moteris žiūrima kaip į pageidaujamas poras, mat jos gali suprasti medžioklės iššūkius, įvertinti sėkmę ir užjausti nepasisekus.

Aila kartu su dauguma vadų ir kai kuriais medžiotojais ėjo į paieškos apeigas, kurias išvakarėse surengė zelandoniai, bet jose nedalyvavo, tik stebėjo. Per paiešką buvo nustatyta, kad netolimame, medžioklei itin

pritaikytame slėnyje ganosi didelė taurų banda. Medžiotojai ir ruošėsi pirmiausia pabandyti čia, tačiau niekas nebuvo garantuota. Nors zelandoniai dvasios akimis „matė“ gyvūnus per paiešką, kitą dieną jų jau galėjo ten nebebūti. Bet vešli slėnio pieva traukte traukė laukinius galvijus. Jei taurai bus išėję, tikėtina, ten rasis kitokių žvėrių. Vis dėlto medžiotojai vylėsi rasti taurų – tokiu metų laiku gyvuliai būrėsi didelėmis bandomis, todėl buvo įmanoma greitai prasimanyti daug skanios mėsos.

Kai pakakdavo mėgstamo pašaro, subrendęs taurų patinas užaugdavo beveik iki dviejų metrų ties pečiais ir sverdavo kone pusantros tonos, taigi buvo daugiau nei pusmetriu aukštesnis ir kone dvigubai sunkesnis už didžiausią vėliau žmonių prijaukintą savo palikuonį. Tauras atrodė kaip paprastas jautis, tik gerokai didesnis, ūgiu prilygstantis mamutui. Taurai labiausiai mėgo ne subrendusius žolių stiebus ir medžių lapus, o šviežią žalią žolę. Dažniau negu stepes jie rinkosi proskynas, pamiškes, pievas ir pelkes. Tiesa, rudenį, kad sukauptų riebalų atsargas, šlamšdavo giles bei riešutus, taip pat ir žolių sėklas, o žiemos badmečiu nepasididžiuodavo raškyti medžių lapelių ir pumpurų.

Patinų plaukas paprastai būdavo juodas, ilgas, su šviesesne juosta per nugarą. Ant kaktos pūpsojo kietas garbanotų plaukų tumulas ir du ilgi, gana ploni balsvai pilki ragai smailiais juodais galiukais. Patelės buvo mažesnės ir žemesnės, jų plaukas šviesesnis, dažnai su rausvu atspalviu. Paprastai nuo keturkojų plėšrūnų krisdavo tik seni ir labai jauni taurai; patinai pačiame jėgų žydėjime nebijojo jokių medžiotojų, įskaitant ir žmones, ir nesistengė jų vengti. Visada, o ypač rudenį, rujos metu, jie buvo pasiruošę kovoti. Nekontroliuojamo įtūžio pagauti žvėrys galėjo griebti ragais vyrą ar vilką, sviesti į orą ir pasmeigti ant ragų, o neretai paleisdavo žarnas ir urviniams liūtams. Taurai buvo greiti, stiprūs, miklūs ir labai pavojingi.

Medžiotojų būrys išėjo vos pakankamai prašvitus. Sparčiai žengdami taurų bandą jie pamatė dar saulei aukštai nepakilus; slėnis buvo stebėtinai arti. Vienas jo galas vedė į gana didelį kanjoną, kuris perėjo į siaurą tarpeklį, o tada vėl vėrėsi į natūralią, aptvarą primenančią laukymę. Ji nebuvo visiškai aklina, turėjo keletą siaurų išėjimų. Ta vieta buvo naudojamasi ne dažniau nei kartą per sezoną. Kraujo kvapas po didelės

medžioklės atbaidydavo gyvūnus, kol žiemos sniegas vėl viską švariai išplaudavo. Vis dėlto nujaučiant, kad kanjonu pasinaudoti dar prireiks, praėjimams užtverti buvo suręstos tvoros. Keli medžiotojai jas patikrino ir parinko vietas, iš kur svaidyti ietis. Sutartas signalas, kad viskas paruošta, buvo vilko staugimas. „Visai neblogai pamėgdžiojo", – pagalvojo Aila. Ji buvo įspėta ir laikė apkabinusi Vilką, kad jį sudraustų, jei jis staiga susigundytų atsiliepti. Atsakomasis signalas buvo garsus varno krankimas.

Kiti medžiotojai supo bandą stengdamiesi pernelyg jos nesutrikdyti; sudėtinga užduotis tokiai daugybei žmonių. Aila su Jondalaru laikėsi atsitraukę, nenorėjo, kad vilko kvapas ką paskubintų. Vienam medžiotojui davus ženklą, jie šoko ant arklių ir pasileido šuoliais, Vilkas bėgo greta. Nors greiti ir galingi, taurai vis dėlto buvo bandos žvėrys, tarp jų irgi buvo jauniklių. Šauksmai ir riksmai bei nepažįstami prieš nosis mosikuojantys padarai juos išgąsdino. Kai pasileido bėgti vienas, ilgai netrukus iš paskos nusekė ir kiti. Šūkaujantys ir rankomis mosikuojantys raiteliai atsidūrė stebėtinai arti jų, buvo juntamas ir vilko kvapas, tad netrukus panikos apimta banda aklai lėkė į kanjoną.

Siauras tarpeklis varžė, gyvuliai susigrūdo, maurojo ir mūkė, kai kurie iš jų mėgino ištrūkti, prasiveržti kokiu nors kitu keliu. Bet žmonės, arkliai ir vilkas, rodos, buvo visur, vertė sukti atgal. Galiausiai vienas senas patinas ryžtingai įsispyrė, ėmė arti kanopa žemę, nuleido ragus ir... buvo pakirstas dviejų greitų strėlių, paleistų iš iečių mėtyklės. Žvėris suklupo ant kelių, paskui dribo ant šono. Iki tol dauguma galvijų subėgo į aptvarą, tvora buvo uždaryta ir prasidėjo skerdynės. Į įkalintus galvijus buvo svaidomos įvairiausių rūšių ietys: titnago, išaštrinto kaulo ir mamuto ilties antgaliais, ilgos ir trumpos. Už siaurų vartų, kurie saugojo nuo didelių ragų ir aštrių kanopų, medžiotojai keitėsi. Ne viena ietis buvo paleista ne tik iš Ailos bei Jondalaro mėtyklių. Keletas nerimstančių medžiotojų stovykloje treniravosi, o įgūdžius išbandė čia: kartą kitą nepataikius niekas nepasikeis, iš aptvaro taurai niekur neišeis, tik sugrįš prie Didžiosios Motinos Žemės krūtinės, į dvasių pasaulį.

Per vieną rytą buvo parūpinta tiek mėsos, kad ilgam pakaktų visam vasaros susirinkimui ir didžiulei jungtuvių puotai. Kai taurai pateko

į spąstus, į stovyklą buvo pasiųstas bėgūnas. Padėti leidosi kitas didelis žmonių būrys. Patiesus paskutinį žvėrį, visi puolė juos mėsinėti.

Buvo keletas mėsos laikymo būdų. Ledynas plytėjo arti, tad įvairiame gylyje po dirvos paviršiumi esantis amžinasis įšalas galėjo būti išnaudojamas ledo rūsiams įrengti ir šviežiai mėsai laikyti – paprasčiausiai būdavo iškasama duobė. Šviežia mėsa taip pat saugota giliuose tvenkiniuose, ežeruose ar ramiuose upių bei upokšnių užutėkiuose. Nugramzdinus akmenimis ir pažymėjus ilgais basliais, kad būtų lengva rasti ir išsitraukti, mėsa, stebėtinai mažai suirusi, galėjo išsilaikyti visus metus; džiovinta mėsa išsilaikydavo net kelerius metus. Džiovinti buvo sunkiau, nes ankstyvą vasarą privisdavo daugybė mėsinių musių, o jos greitai sugadindavo mėsą, paliktą džiūti saulėje ir vėjyje. Labai dūmingi laužai būtų atbaidę daugumą vabzdžių, tačiau juos reikėjo nuolat prižiūrėti ir kurstyti nemalonioje, dusinančioje aplinkoje. Vis dėlto dalį mėsos būtinai reikėdavo išdžiovinti kelioniniam maistui ruošti.

Be mėsos, ypač svarbūs buvo kailiai. Jie naudoti įvairiausiais tikslais nuo rykų ir talpyklų iki drabužių ir būstų. Taukai buvo lydomi kaip šilumos ir šviesos šaltinis, buvo reikalingi išgyvenimui; plaukai naudoti plaušui, kimšimui ir šiltiems drabužiams; sausgyslės – visokiausioms virvėms ir kam nors surišti. Ragai pasitarnaudavo talpykloms gaminti bei įvairiems įtaisams, tokiems kaip pertvarų vyriai, ir netgi papuošalams meistrauti. Dantys taip pat tikdavo puošmenoms ir įrankiams. Žarnos galėjo būti perdirbtos į vandeniui nelaidžias dangas, drabužius ir indus dešroms bei riebalams.

Įvairiopai buvo panaudojami ir kaulai: iš jų gaminti rykai ir lėkštės, raižiniai ir ginklai, jie būdavo traiškomi dėl maistingų čiulpų arba deginami laužuose kaip kuras. Niekas nebūdavo švaistoma. Netgi kanopos ir kailių atraižos būdavo verdamos gaminant klijus, kurie įvairiausiai naudoti: pavyzdžiui, klijuose pamirkytomis sausgyslėmis būdavo sutvirtinami iečių antgaliai, peilių rankenos ir sudurtinių iečių kotai. Taip pat klijai naudoti kietiems padams prie minkštesnio apavo prilipinti.

Tačiau pirmiausia, ir greitai, žvėrį reikėjo nudirti, atskirti kūno dalis ir padėti saugoti mėsą. Būdavo pastatomi sargybiniai atbaidyti vagims – kitiems plėšrūnams, bet kokiomis priemonėmis nekantriai trokštantiems

dalies grobio. Tokia daugybė paskerstų taurų priviliojo visus apylinkėse gyvenančius mėsėdžius. Pirmiausia Aila pastebėjo sliūkinančias hienas. Ji turėjo svaidyklę ir kone negalvojusi paragino Yhaha paskui jų gaują.

Žinoma, tekdavo nulipti nuo arklio pasirinkti akmenų, tačiau Aila svaidė juos taip greitai, kad ją su Jondalaru paskyrė sargybiniais. Beveik visi žmonės galėjo mėsinėti grobį, netgi paaugliai padėjo, bet plėšrūnams baidyti reikėjo pastangų ir patirties. Vilko dėmesį patraukė vilkų gauja. Jis nekantravo nubaidyti lendančius prie jo gaujos grobio kitus vilkus, tad Aila jam padėjo. Sunkiau buvo su nuožmiais, agresyviais erniais. Du iš jų, tikriausiai patinas ir patelė, mat buvo rujos sezonas, vieną taurę apipurškė savo muskuso liaukų skysčiu. Mėsa pradėjo baisiausiai dvokti. Ištraukę ietį, kad atiduotų ją savininkui, keletas medžiotojų nutempė gyvulį toliau ir paliko ernius niautis tarpusavyje bei su kitais plėšrūnais, sumaniusiais nusitaikyti dabar jau į ernių grobį. Tai nelengva užduotis, nes yra žinoma, jog erniai nuo savo grobio nubaido netgi liūtus.

Aila pastebėjo vasariškai rudus šermuonėlius, kurie atėjus žiemai pasidarys visiškai balti, teliks juodi uodegų galiukai. Ji matė lapes ir lūšis, dėmėtą sniegini leopardą, o pašalėje – kasdieniškai viską stebinčių urvinių liūtų šeimyną. Ji stabtelėjo, geriau į juos įsižiūrėjo. Visi urviniai liūtai buvo blyškūs, paprastai šviesios ilčių spalvos, tačiau šie buvo beveik balti. Pirmiausia ji pagalvojo, kad šeimoje vien tik patelės, bet vieno liūto elgesys privertė pažvelgti atidžiau. Tai buvo patinas be karčių! Kai ji į tai atkreipė Jondalaro dėmesį, vyras paaiškino, kad šiame regione gyvenantys urvinių liūtų patinai neturi karčių; jis stebėjosi karčius, kad ir retus, turinčiais rytų liūtais.

Sklandydami danguje progos nusileisti laukė kita dalis vagiliaujančių mėsėdžių: grifai ir ereliai lengvai sklendė šiltomis, aukštyn keliančiomis oro srovėmis, kurios rėmė jų plačiai ištiestus sparnus. Kilo ir leidosi, kartais kovojo su didingais krankliais ir triukšmingomis varnomis pesliai, vanagai ir barzdotieji grifai. Smulkiems graužikams ir ropliams buvo lengviau atbėgti ar atšliaužti prie grobio ir pasislėpti nuo žmonių, tačiau mažieji plėšrūnai neretai patys tapdavo aukomis. Galiausiai viską išvalys patys mažiausieji – vabzdžiai. Kad ir kokie sumanūs buvo sargybiniai, kol medžiotojai baigė mėsinėti taurus, visi mėsėdžiai gavo savo dalį.

Aila su Jondalaru džiaugėsi. Nors tai nebuvo pagrindinis medžioklės tikslas, jiems pavyko įgyti ir keletą ypatingų kailių.

Sėkminga pirmoji vasaros susirinkimo medžioklė buvo geras ženklas. Tikėta, kad zelandoniečių laukia geri metai ir ji atneš sėkmę poroms, kurios ketina susijungti. Jungtuvių diena išauš vos grobį pargabenus į stovyklą ir tinkamai suslėpus mėsą bei kitus produktus, kad jie nesugestų ar jų neištampytų keturkojai plėšrūnai.

Kai medžioklės jaudulys ir darbai pasibaigė, vasaros susirinkimo dalyvių dėmesys nukrypo į būsimas jungtuves. Aila vos galėjo jų sulaukti, bet drauge ir nerimavo. Jondalaras jautėsi taip pat. Jie dažnai žvelgdavo vienas į kitą kone droviai šypsodamiesi ir vylėsi, kad viskas praeis gerai.

30

Zelandonė stengėsi rasti laiko asmeniškai pakalbėti su Aila apie vaistus, kliudančius moterims pastoti, tačiau kažkas, regis, vis trukdė. Aila buvo užsiėmusi taip pat kaip ir ji. Kadangi bendruomenės medžioklėje dalyvavo visų urvų zelandoniečiai, Pirmoji turėjo surengti ypatingas apeigas, kad tauro dvasia būtų patenkinta, bei svarbų ritualą padėkoti Motinai už gyvybes gyvūnų, kurie pasiaukojo, kad zelandoniečiai galėtų gyventi.

Medžioklė buvo itin sėkminga, todėl ilgiau nei visada užtruko padaryti viską, kas būtina: mėsa buvo supjaustyta, riebalai išlydyti ir padalyti; kailiai buvo arba nugrandyti ir džiovinami, arba susukti padėti požeminėse ledo saugyklose kartu su mėsa, kaulais ir kitomis dalimis. Dirbo beveik visi žmonės, įskaitant ir pasižadėjusias moteris. Jungtuvės palauks.

Pirmoji jau susitaikė su atidėliojimu, tik troško, kad būtų išsamiau pasikalbėjusi su Aila prieš joms išeinant iš devintojo urvo. Kas būtų pagalvojęs, kad tik devyniolika metų skaičiuojanti, vis dar jauna moteris, nors Aila, regis, buvo linkusi save laikyti senučiuke, gali turėti tiek žinių. Ji buvo tokia atviraširdė ir tiesi, kad kažkodėl atrodė nepatyrusi. Vis dėlto Zelandonė kuo toliau, tuo geriau suprato, kad Ailoje slypi tikri lobiai. Ji žinojo, kad neišmintinga pakankamai neįvertinti to, kas nežinoma, tačiau pati nesilaikė savo patarimo.

O dabar Zelandonė buvo užsiėmusi kitais reikalais. Dvasininkai nusprendė prieš jungtuves atlikti pirmąjį ritualą, nors paprastai jis būdavo atliekamas vėliau dėl labai svarbios priežasties – iki pirmojo ritualo mergaitėms nedera dalytis Motinos malonumų dovana. Pirmojo malonumo

ritualas buvo apeigos, kuriose, griežtai ir atidžiai stebint zelandoniams, mergaitės būdavo fiziškai atveriamos ir galėdavo priimti dvasią, kuri pradeda naują gyvybę. Iki tol jos nebūdavo laikomos moterimis. Tačiau apeigos visada buvo atliekamos per vasaros susirinkimą. Nuo pirmojo mėnulio laiko iki pirmojo ritualo mergaitės atsidurdavo savotiško suvaržymo ir netikrumo būsenoje. Būtent šiuo metu vyrams jos atrodydavo itin patrauklios, galbūt todėl, kad buvo neprieinamos.

Vasaros susirinkimo pabaigoje visada būdavo antroji ceremonija mergaitėms, kurios kraujuoti pradėdavo vasarą, o ilgas laiko tarpas tarp susirinkimų buvo sudėtingas. Jauni, o ir kai kurie vyresni vyrai nuolat vaikėsi lytiškai subrendusių mergaičių. Šventės Motinai pagerbti leisdavo merginoms geriau suvokti savo pačių geismus, ypač toms, kurios pirmųjų mėnesinių sulaukdavo rudenį. Nė viena motina nenorėjo, kad jos dukrai mėnesinės prasidėtų rudenį, artėjant žiemos tamsai ir menkai veiklai lauke.

Nors tos, kurios nelaukdavo iki pirmojo ritualo, būdavo paženklinamos gėdos žyme, kai kurios mergaitės neišvengiamai pasiduodavo nuolatiniam vyrų meilikavimui. Kad ir koks stiprus būdavo spaudimas, jam pasidavusios mergaitės tapdavo mažiau trokštamos kaip poros, nes tai reiškė susitvardymo stoką. Vieniems atrodė visiškai nesąžininga gėdinti moteris, nes mergaitės iš pažiūros tik naiviai nusižengdavo įsigaliojusiems papročiams, bet buvo ir tokių, kurie susitvardymą laikė svarbiu moters būdo bruožu: doros, tvirtybės ir atkaklumo išbandymu.

Motinos visada prašydavo zelandonių pagalbos nuslepiant neprotingą poelgį, ir pirmasis ritualas bet kokiu atveju buvo atliekamas, nes be jo mergina negalėtų susijungti. Zelandoniai visada stengdavosi jaunai moteriai, kuri jau buvo atverta, parinkti santūrų, patikimą vyrą, kad tiesa nebūtų atskleista. Tačiau tos, kurios pasiduodavo pagundai, buvo žinomos, pirmiausia kitiems zelandoniams, maniusiems, kad išbandymas yra pamoka.

Šią vasarą iškilo reta problema. Jauna moteris, Janida iš dvidešimt devintojo urvo Pietų sparno, kuri dar neturėjo pirmųjų ritualų, laukėsi ir norėjo susijungti su jaunuoliu, kuris pirma laiko ją atvėrė. Peridalis, taip pat iš dvidešimt devintojo urvo Pietų sparno, ne itin troško su ja jungtis, nors visą žiemą be saiko ją persekiojo ir dalijo prašmatnius pažadus.

Atspindžio uola buvo tokia didelė, iš tiekos daugybės aukštų, kad joje buvo pernelyg lengva rasti nuošalių vietelių pasimatymams.

Apie Peridalį kalbėta, kad jis dar labai jaunas ir nėra tikras, kad jau nori jungtis. Ir jo motina visai netroško, kad sūnus prisiimtų tokį įsipareigojimą, ypač su mergina, kuri šitaip sukalbama. Tačiau Zelandonė panaudojo visą savo iškalbą ir įkalbinėjimais bei spaudimu įtikino juos susijungti. Nors besilaukiančiai moteriai nėra būtina turėti porą, palankiau, kai vaikas, ypač pirmasis, gimsta prie kokio nors vyro židinio.

Kita vertus, jei moteris tapdavo palaiminta prieš susijungdama, ji būdavo labiau geidžiama, nes jau įrodė, jog gali prie vyro židinio pagimdyti vaikų. Vis dėlto gėdos žymė, kad nesusivaldyta laukiant pirmojo ritualo, buvo ryški. Janida ir jos motina tai žinojo. Taip pat neabejojo, kad, jei Janida jungtuvių metu jau bus palaiminta, tai bus laikoma sėkme ir į ją bus žiūrima palankiai. Jos vylėsi, kad viskas susiklostys kuo geriau.

Žmonės daug kalbėjo apie mergaitę. Vieni manė vienaip, kiti kitaip, bet dauguma pritarė, kad padėtis įdomi, ypač priemonės, kurių ėmėsi Janida ir jos motina. Tie, kurie stojo į Peridalio ir jo motinos pusę, manė, kad jis per jaunas prisiimti susijungusio vyro atsakomybę; kiti tvirtino, kad, jei Motina tikrai pasirinko jo dvasią mergaitei palaiminti, tai žinojo, jog jis pajėgus būti židinio vyru. Kad ir kaip stigtų susivaldymo, tikriausiai Janida neša sėkmę, ir Peridalis turėtų džiaugtis, kad su ja jungiasi. Keletas vyrų netgi svarstė galimybę patys su ja susijungti, jei berniukas atsisakys. Ji tikrai turi būti mylima tarp Doni palaimintųjų, jei taip greitai pastojo.

Visos merginos, kurios ruošėsi pirmojo malonumo ritualui, gyveno ypač saugomame namelyje netoli zelandonių namo. Buvo nuspręsta, kad palaimintoji gyvens su kitomis mergaitėmis ir patirs visas apeigas, nes prieš susijungdama vis tiek privalo patirti pirmąjį ritualą. Manyta, kad jos nebereikia mokyti to, ką turi žinoti merginos. Vis dėlto jai apsigyvenus kartu, kai kurios merginos pradėjo prieštarauti.

– Pirmojo malonumo ritualas yra apeigos, skirtos atverti mergaitei, kad ji taptų moterimi. Jei ji jau atverta, kodėl Janida čia? Čia skirta gyventi mergaitėms, kurios laukia, ne mergaitėms, kurios negarbingai elgiasi, – pareiškė viena iš jų pakankamai garsiai, kad visos girdėtų.

Kelios pritarė, tačiau ne visos. Viena paprieštaravo:

– Ji čia todėl, kad nori susijungti per pirmas jungtuves, o mergaitė negali jungtis neturėjusi pirmojo ritualo. Be to, Motina ją palaimino.

Kitos, ypač tos, kurioms mėnulio laikas prasidėjo neilgai trukus po pernykščio vasaros susirinkimo ir, pasak gandų, pačios jau išbandė atvėrimo ritualus, stengėsi būti svetingesnės, vis dėlto dauguma atrodė atsargios. Jos suprato, kad geras vardas priklauso nuo vyro, kuris bus joms parinktas, patikimumo, o jis gali būti susijęs su viena iš mergaičių, kurios laukė ritualo. Jos nenorėjo nieko skaudinti, pačios puikiai žinojo, kad galėjo patirti tokią gėdą ir matė vėliau kylančias problemas.

Janida nusišypsojo ją užtarusiajai, tačiau nieko nepasakė. Ji jautėsi vyresnė ir išmintingesnė už kitas mergaites. Bent jau žinojo, ko tikėtis, kitaip nei tos, kurios dar tik laukė ritualo, o dabar kartu nekantravo ir bijojo. Janida jau buvo įgavusi drąsos atsigręžti į visus savo niekintojus. Kad ir ką kas kalbėtų, ji yra Doni palaiminta, ir buvo tame nėštumo etape, kai moterį užlieja džiugūs jausmai. Ji nežinojo, kad nėštumas suaktyvino kai kuriuos jos hormonus, ji tik džiaugėsi, jog turės kūdikį.

Nors buvo tikimasi, kad mergaitės bus atskirtos nuo kitų ir gerai saugomos, kažkokiu būdu pastabos, kurios buvo pasakytos kartu apsigyvenus Janidai, ypač frazė „pirmasis ritualas skirtas toms, kurios laukia, o ne toms, kurios negarbingai elgiasi“, pasklido po visą stovyklą. Tai išgirdusi Pirmoji įtūžo. Gandus galėjo paskleisti tik viena iš saviškių, zelandonė, – niekas kitas nebuvo taip arti, – ir Pirmoji troško sužinoti, kuri taip pasielgė.

Beveik visą dieną Aila su Jondalaru dirbo prie taurų kailių ir odų. Pirmiausia jie titnago grandyklėmis nugrandė riebalus ir plėves iš vidaus bei plaukus iš išorės, paskui mirkė jas skystyje iš taurės smegenų, kurios rankomis buvo sumaigytos į tyrę ir sumaišytos su vandeniu. Smegenys odoms teikė stulbinamo minkštumo ir elastingumo. Paskui oda buvo vyniojama ir sukama, kad nutekėtų kuo daugiau skysčio. Dažniausiai tai buvo daroma dviese, vienas žmogus sukdavo iš vienos, kitas – iš kitos pusės. Paskui palei kraštus maždaug kas dešimt centimetrų buvo išduriamos mažos skylutės. Iš keturių baslių buvo sukonstruojamas stačiakampis rėmas, didesnis nei visa oda, ir drėgna oda tvirtinama prie rėmo virve,

perkišta per kiekvieną skylutę, bei stipriai įtempiama. Tada prasidėdavo sunkus darbas.

Gerai įtvirtinus rėmą – atrėmus į medžius ar paguldžius ant horizontalių rąstų – odos buvo daužomos ir spaudomos pagaliuku plokščiu, suapvalintu galu. Odas reikėdavo spausti tiek, kiek jos tempėsi, skersai ir išilgai, kol po pusės dienos darbo oda galiausiai išdžiūdavo. Šiame etape ji tapdavo kone balta, minkšta ir elastinga, su švelniu pūkeliu. Iš jos buvo galima siūti ką nors vilkimo, tačiau sušlapusią ją vėl būtų reikėję daužyti, arba išdžiūvusi ji liktų kieta kaip žaliaminė oda. Kad oda išliktų lanksti ir švelni net po skalbimo, ją reikėjo apdirbti dar vienu būdu. Buvo galima pasirinkti vieną iš kelių variantų, priklausomai nuo to, kokio galutinio rezultato norėdavosi.

Paprasčiausia buvo odą išrūkyti. Tam galima naudoti mažą kūgišką kelioninę palapinę ir, uždengus jos dūmų angą, viduje sukurti dūmingą laužą. Dūmai pripildydavo palapinę ir apgaubdavo odas, padengdavo visas kolageno skaidulas odos viduje. Išrūkyta oda net sušlapusi arba išskalbta likdavo elastinga ir lanksti. Rūkant taip pat pasikeisdavo odos spalva. Priklausomai nuo naudojamo medžio ji galėjo kisti nuo įvairių atspalvių geltonos iki rusvos, rausvai pilkos ir net tamsiai rudos.

Kitas būdas buvo sumaišyti raudonosios ochros miltelius su lajumi – riebalais, ištirpintais lėtai verdančiame vandenyje, ir tuo mišiniu įtrinti odą. Ji ne tik nusidažydavo raudonai, įvairiais atspalviais nuo ryškiai oranžinės iki tamsiai kaštoninės: šiuo mišiniu įtrinta oda atstumdavo vandenį. Riebiam mišiniui įtrinti buvo naudojamas lygus pagaliukas arba kaulas, paviršius trinant nublizginamas iki žvilgesio. Šitaip užbaigtas gaminys beveik nepraleisdavo vandens. Raudonoji ochra saugojo nuo bakterijų poveikio, taip pat atbaidė vabzdžius, įskaitant ir mažus parazitus, kurie gyveno ant šiltakraujų gyvūnų, tokių kaip žmonės, kūnų.

Dar vienu, ne taip plačiai žinomu ir reikalaujančiu daugiau darbo, būdu beveik baltą natūralią odą buvo galima visiškai išbalinti. Kartais nepavykdavo, nes būdavo sunku išlaikyti odą lanksčią, tačiau pasisekus rezultatas būdavo stulbinantis. Šio būdo Aila išmoko iš senos mamutojės Krosijos. Pirmiausia reikėjo kaupti savo šlapimą, paskui leisti jam pastovėti, kol dėl natūralių cheminių procesų jis virsdavo amoniaku,

balinamuoju agentu. Nugrandyta oda buvo mirkoma amoniake, paskui plaunama su saponino turinčiomis šaknimis, kol susidarydavo lipnios putos, po to minkštinama smegenų mišiniu ir išblizginama kaolino milteliais – smulkiu baltu moliu, sumaišytu su ypač grynu lajumi.

Aila, padedama Krosijos, pasiuvo tik vieną baltą drabužį, tad netoli trečiojo urvo pastebėjusi kaolino klodą ji pagalvojo, kad galėtų dar kartą pabandyti išdirbti baltą odą. Buvo smalsu, ar putos, kurias ji pas losadunojiečius išmoko gaminti iš riebalų ir medžio pelenų, tiks geriau nei muilo šaknys.

Dirbdama Aila girdėjo pokalbių apie Janidą nuotrupas. Jai tai pasirodė įdomu, nes pasitaikė puiki proga pažvelgti į zelandoniečių papročius ir tradicijas. Mintyse ji neabejojo, kad vaikelį Janidos viduje pradėjo Peridalis, mat jie abu nurodė, kad joks kitas vyras į ją neįsiskverbė, o Aila buvo įsitikinusi, kad skystis iš vyrų organų pradeda gyvybę. Grįždama į devintojo urvo stovyklą, pavargusi po sunkios odų apdirbimo dienos, ji pasiteiravo Jondalaro, kodėl zelandoniečiai primygtinai reikalauja pirmojo ritualo ir tik po jo moteris gali laisvai rinktis vyrą.

– Nesuprantu, koks skirtumas, ar jaunas vyras ją atvėrė praėjusią žiemą, ar kitas vyras tai padarys čia, jeigu ji nėra prievartaujama? – paklausė Aila. – Juk ne taip kaip Madenija iš losadunojiečių, kurią gauja jaunuolių išprievartavo prieš pirmąjį ritualą. Janida kiek per jauna gimdyti, bet ir aš tokia buvau ir nė nenumaniau apie pirmąjį ritualą, kol tu man jo neparodei.

Jondalaras pajuto stiprią užuojautą ir gailestį jaunai moteriai. Jis irgi sulaužė vyriškumo iniciacijos tradiciją, kai įsimylėjo savo Doni moterį ir užsimanė su ja jungtis. Kai išsiaiškino, kad Ladromanas... Madromanas... slapčia jų klausėsi, jog jis iš tikrųjų pasislėpęs juos stebėjo, o paskui visiems pasakojo, kad jie ketina susijungti, Jondalaras įtūžo ir kelis kartus jam smogė, išmušė dantis. Madromanas taip pat norėjo Zolenos kaip Doni moters – visi jos norėjo, – tačiau ji pasirinko Jondalarą, ne Madromaną.

Jondalaras galvojo, kad supranta, kodėl Aila taip jaučiasi. Ji gimė ne čia ir ne itin suvokia, ką zelandoniečiams reiškia papročiai, kurių jie laikėsi visą gyvenimą, ir kaip sunku pasukti prieš nusistovėjusias tradicijas. Jis gerai nesuprato, kad Aila pati laužė genties papročius ir brangiai už tai

sumokėjo; ji vos dėl to nenumirė, tačiau niekada nebijojo kelti klausimų, susijusių su tradicijomis.

– Žmonės gali būti atlaidesni tam, kuris atkeliauja iš svetur, – tarė Jondalaras, – tačiau Janida žinojo, ko tikėtis. Tikiuosi, jaunuoliai susijungs ir bus laimingi drauge. Net jei Peridalis nesutiks, yra keletas vyrų, kurie su džiaugsmu imtų ją į porą.

– Manyčiau, taip ir yra. Ji jauna, patraukli moteris, kuri pagimdys kūdikį prie vyro židinio, jei jis bus jos vertas, – tarė Aila.

Kelis žingsnius jie žengė tylėdami, paskui Jondalaras tarė:

– Manau, šio vasaros susirinkimo jungtuvės įsimins ilgam. Jei vis dėlto ryšis, Janida su Peridaliu tikriausiai bus jauniausi kada nors susijungę zelnadoniečiai, ką ir kalbėti apie jos ankstyvą nėštumą. Aš ką tik grįžau namo iš ilgos kelionės, o tu atkeliavai iš labai toli. Žmonės apie tai kalba, tik nemanau, kad čia kas nors supranta, kaip toli tai iš tikrųjų. Paskui dar Joplaja su Ekauzaru: jų kilmė keista kaip niekieno kito. Tik viliuosi, kad tie keletas prieštaraujančiųjų nepridarys kokių rūpesčių. Sunkiai galiu patikėti Brukevalio poelgiu. Maniau, jis geba elgtis geriau.

– Ekauzaras buvo teisus, kai pasakė, kad nėra iš genties, – tarė Aila. – Jo motina tokia buvo, tačiau jį užaugino ne gentis. Net jei jie būtų priėmę jį atgal, manau, jam būtų sunku gyventi gentyje. Jis daugiau ar mažiau moka jų ženklus, tačiau net nežino, kad vartoja moterų kalbą.

– Moterų ženklus? Niekada anksčiau apie tai neužsiminei, – tarė Jondalaras.

– Yra labai subtilus skirtumas. Pirmuosius ženklus visi vaikai išmoksta iš mamų. Augdamos mergaitės lieka su motinomis ir toliau mokosi iš jų. Berniukai ima daugiau darbuotis su vyrais ir pradeda mokytis jų būdų, – papasakojo Aila.

– O ko išmokei mane ir Liūto stovyklą? – paklausė Jondalaras.

Aila nusišypsojo.

– Vaikų kalbos, – prisipažino ji.

– Nori pasakyti, kad su Gubanu kalbėjau kaip vaikas? – negalėjo patikėti Jondalaras.

– Jei atvirai, dar prasčiau, bet jis suprato. Jam padarė įspūdį vien tai, jog šiek tiek moki jo kalbą, kad apskritai mėgini teisingai kalbėti, – tarė Aila.

– Teisingai? Gubanas manė, kad jo kalbėjimo būdas yra teisingas? – nepatikėjo Jondalaras.

– Žinoma. O tu ne?

– Tikriausiai, – atsakė jis ir nusišypsojo. – Koks, tavo manymu, yra teisingas būdas?

– Teisingas būdas visada yra tas, prie kurio esi pratęs. Šiuo metu ir genties, ir mamutojų, ir zelandoniečių – visi būdai yra teisingi. Vėliau, kai ilgai kalbėsiu vien zelandoniškai, neabejotinai galvosiu, kad kalbu teisingai, nors tikriausiai niekada nekalbėsiu visiškai gerai. Vienintelė, kurią visą laiką mokėsiu puikiai, bus genties kalba, bet tik tos genties, kurioje aš užaugau. Ji nėra visiškai tokia pati kaip vartojama šiose apylinkėse, – tarė Aila.

Jiems priėjus mažą upelį, Aila pastebėjo, kad saulė leidžiasi, ir vėl buvo pakerėta įspūdingo spalvų švytėjimo danguje. Abu trumpai sustojo pasigrožėti reginiu.

– Zelandonė manęs klausė, ar rytoj norėčiau būti išrinktas pirmajam ritualui, tikriausiai Janidai, – tarė Jondalaras.

– Ji tau sakė? – nustebo Aila. – Martona minėjo, kad vyrams niekuomet nesakoma, su kuo jie bus, ir tikimasi, kad jie niekada apie tai nekalbės.

– Iš tikrųjų nesakė. Ji sakė norinti žmogaus, kuris būtų ne tik patikimas, bet ir rūpestingas. Sakė žinanti, kad tu laukiesi, ir mano, kad žinosiu, kaip elgtis su moterimi, kuria reikia panašiai rūpintis. Kas dar tai galėtų būti? – spėjo jis.

– Sutiksi? – paklausė Aila.

– Galvojau apie tai. Buvo laikas, kai baisiausiai to troškau. Bet atsisakiau, – atsakė jis.

– Kodėl? – nustebo Aila.

– Dėl tavęs, – atsakė jis.

– Dėl manęs? Manei, prieštarausiu?

– Ar neprieštarautum?

– Kiek suprantu, toks jūsų paprotys. Kiti susijungę vyrai irgi tai daro, – pastebėjo Aila.

– Tu sutiktum, ar tai patiktų tau ar ne, tiesa?

– Tikriausiai, – tarstelėjo ji.

– Atsisakiau ne dėl to, kad maniau, jog tu prieštarausi. Man tikriausiai nepatiktų, jei sezonui sumanytum tapti Doni moterimi. Tai dėl to, kad nemanau, jog galėsiu jai skirti dėmesio, kurio ji nusipelnė. Aš galvočiau apie tave, lyginčiau ją su tavimi. Būtų nesąžininga jos atžvilgiu. Mano organas visada buvo didesnis nei daugumos vyrų. Susilaikydavau, stengdavausi būti rūpestingas ir švelnus, kad moters neįskaudinčiau. O mes tinkame vienas kitam. Man nereikia jaudintis, kad tave įskaudinsiu, bent jau ne dabar. Kaip bus toliau, nežinau, bet mes ką nors sugalvosime.

Aila nė neįsivaizdavo, kad šitaip džiaugsis jam atsisakius. Ji buvo girdėjusi, kokios patrauklios daugumai vyrų atrodo tos jaunos moterys, ir svarstė, ar pavydi. Ji nenorėjo pavydėti. Prisiminė, ką per moterų susirinkimą sakė Zelandonė. Ji nebūtų prieštaravusi, jei Jondalaras būtų priėmęs pasiūlymą, bet buvo laiminga, kad jis atsisakė. Aila nesusilaikė nenusišypsojusi plačia, švytinčia šypsena, kuri kone prilygo saulėlydžiui, ir Jondalarui ją išvydus pasidarė šilta.

Visos poros, kurios turėjo susijungti, kitą dieną po pirmojo malonumo apeigų susitiko su Zelandone. Dauguma buvo jauni, bet buvo ir vidutinio amžiaus, ir keletas visai senų, gerokai per penkiasdešimtį perkopusių žmonių. Nepaisant amžiaus visi atrodė susijaudinę ir laukė įvykio. Žmonės buvo draugiški vieni kitiems, jau mezgėsi ypatingi ryšiai tarp porų, kurios jungėsi toje pačioje ceremonijoje. Čia prasidėjusios draugystės trukdavo visą gyvenimą.

Aila paliko Vilką su Martona, kuri pasakė, kad su malonumu jį pasaugos, bet Ailai teko jį pririšti, kad nesektų iš paskos. Prieš išeidama ji pamatė, kad Martona žvėrį tikrai veikia raminamai: Vilkas atrodo ramesnis, kai lieka su ja.

Atėjusi prie zelandonių namelio Aila išvydo Levelą ir nepažįstamą vyrą. Levela pamojo jai su Jondalaru ir pristatė abu Jondekamui, vidutinio ūgio vyrui raudona barzda, malonia šypsena ir šelmiškomis akimis.

– Tai tu iš Senolių židinio, – tarė Jondalaras. – Mudu su Kimeranu – seni draugai. Kartu gavome vyrystės diržus. Mačiau jį per bizonų medžioklę. Nežinojau, kad jis tapo antrojo urvo vadu.

– Jis yra mano dėdė, mano motinos jaunesnis brolis, – paaiškino Jondekamas.

– Dėdė? Judu atrodote vienmečiai, – nustebo Aila.

– Jis tik pora metų vyresnis už mane, labiau vyresnysis brolis nei dėdė. Mano motina buvo maždaug pirmojo ritualo amžiaus, kai gimė jos brolis, – paaiškino Jondekamas. – Ji tada buvo jam kaip antra motina. Kai jo motina, mano senelė, mirė, mano motina juo rūpinosi. Ji buvo gana jauna, kai susijungė, bet jos pora anksti mirė. Aš jos pirmagimis, turiu jaunesniąją seserį, tačiau beveik neprisimenu savo židinio vyro. Jis buvo pašauktas būti zelandoniu ir daugiau nesijungė.

– Prisimenu, kaip nesmagiai pasijutau, – tarė Jondalaras. – Pamačiau Kimerano motiną ir mečiau keletą įprastinių pastabų apie jauną, patrauklią moterį, stovinčią su motinomis. Dar svarsčiau, koks kūdikis atlikinės vyrystės ritualus, – nusišypsojo jis. – Galit įsivaizduoti, kaip pasijutau, kai jis pasakė, kad ji ten dėl jo. Jis buvo toks pat didelis kaip ir aš! Tada prisipažino, kad iš tikrųjų tai jo sesuo.

Kurį laiką ten pastovėjus atrodė, kad Zelandonė jau ruošiasi pradėti, bet atvyko dar du žmonės – Janida ir Peridalis. Jie stovėjo angoje susinervinę ir truputį išsigandę. Akimirką pasidingojo, kad tuojau spruks. Staiga Levela greitai nuėjo prie jų.

– Sveiki, aš Levela iš dvidešimt devintojo urvo Vakarų sparno. Jūs esate Janida ir Peridalis, tiesa? Man regis, Janida, mudvi susipažinome, kai prieš metus ar dvejus buvai atėjusi į Vasaros stovyklą rinkti pinijų. Aš stoviu su Aila ir Jondalaru. Ji ta, kuri turi gyvūnų, o jis yra mano sesers poros brolis. Einam, supažindinsiu, – tarė ji ir patraukė atgal, o jaunuoliai pristigę žodžių sekė iš paskos.

– Ji Prolevos sesuo? – tyliai pasitikslino Joplaja.

– Taip. Net įsivaizduoju Prolevą šitaip ką nors sveikinant, – pastebėjo Aila.

– Čia dar yra Joplaja su Ekauzaru, jie atėjo iš Lanzadonijos, kad susijungtų kartu su mumis, – čiauškėjo Levela. – O čia mano pažadėtasis.

Jondekamai iš antrojo Zelandonijos urvo, susipažink su Janida ir Peridaliu, abu iš dvidešimt devintojo urvo Pietinio sparno, – ji atsisuko į jaunąją porą: – Teisingai?

– Taip, – pasakė Janida, vienu metu nervingai šypsodamasi ir neramiai raukydamasi.

Jondekamas ištiesė abi rankas Peridaliui.

– Sveikas, – tarė plačiai šypsodamasis.

– Labas, – imdamas vyro rankas atsakė Peridalis. Jo sveikinimasis buvo glebus, regis, jis nežinojo, ką dar pasakyti.

– Sveikas, Peridali, – savo ruožtu pasisveikino Jondalaras, taip pat ištiesęs abi rankas. – Buvome susitikę medžioklėje?

– Buvau, – tarė jaunuolis. – Mačiau tave... ant arklio.

– Taip. Kiek suprantu, ir Ailą?

Peridaliui buvo nejauku, stigo žodžių.

– Kaip tau sekėsi? – paklausė Jondekamas.

– Gerai, – atsiliepė Peridalis.

– Jis nudobė dvi taures, – už jaunuolį atsakė Janida. – Vieną veršingą.

– Ar žinai, kad iš to veršelio odos galima pasiūti puikių drabužėlių kūdikiui? – tarė Levela. – Bus labai švelnūs ir minkšti.

– Ir mano mama taip sakė, – atsiliepė Janida.

– Mes dar nesusipažinome, – įsiterpė Aila ir ištiesė abi rankas. – Aš esu Aila, anksčiau iš mamutojų Liūto stovyklos, o dabar iš devintojo Zelandonijos urvo. Didžiosios Motinos Žemės Mutos, taip pat žinomos kaip Doni, vardu, sveikinu tave.

Janida buvo truputį sukrėsta. Ji nebuvo girdėjusi, kad kas taip keistai kalbėtų. Ilgokai truko gana nemaloni tyla. Paskui, tarsi prisiminusi geras manieras, jaunoji moteris tarė:

– Aš esu Janida iš dvidešimt devintojo Zelandonijos urvo Pietų sparno. Doni vardu sveikinu tave, Aila iš devintojo Zelandonijos urvo.

Tada priekin žengė Joplaja ir ištiesė jaunajai moteriai abi rankas.

– Aš Joplaja iš pirmojo Lanzadonijos urvo, Lanzadonijos vado ir įkūrėjo Dalanaro židinio duktė. Didžiosios Motinos vardu, sveikinu tave, Janida. Čia mano pažadėtasis Ekauzaras iš pirmojo Lanzadonijos urvo.

Janida pažvelgė tiesiai į pristatytą vyrą ir jos lūpa atvipo bespoksant. Ji ne pirma žiūrėjo nustebusi, bet sunkiau nei kiti mokėjo tvardytis. Staiga suvokusi, kad nederamai elgiasi, ji prisidengė burną ir tamsiai išraudo.

– Aš... atsiprašau. Motina baisiai supyktų, jei sužinotų, kokia buvau nemandagi. Nesusilaikiau. Judu atrodote ne kaip visi, tačiau tu graži, o jis – ne, – pareiškė ji ir vėl išraudo. – Atsiprašau. Norėjau... nenorėjau... tiesiog...

– Juk norėjai pasakyti, kad ji tikra gražuolė, o jis tikra pabaisa, – tarė Jondekamas ir žybtelėjo akimis. Tada pažvelgė į abu ir nusijuokė. – Juk tiesa, ar ne?

Akimirkai stojo kebli tyla, tada prabilo Ekauzaras.

– Tikrai, Jondekamai, aš bjaurus. Negaliu suvokti, kodėl ši gražuolė manęs panoro, bet neketinu svarstyti savo sėkmės, – atsakė Ekauzaras ir nusišypsojo. Štai tada nušvito jo akys.

Matydama šypseną genties veide Aila visada stebėjosi. Genties žmonės nesišypso. Jiems veido išraiška, kai apnuoginami dantys, reiškia grėsmę arba nervingą pataikavimą. Tačiau šypsena kažkaip pakeitė Ekauzaro veidą, sušvelnino griežtus genties bruožus, jis pasirodė gerokai prieinamesnis.

– Tiesą sakant, džiaugiuosi, kad tu čia, Ekauzarai, – tarė Jondekamas. – Greta šito dičkio visi atrodo prastai, o šalia tavęs mudu su tuo jaunuoliu atrodome visai nieko! Kita vertus, moterys visos gražios.

Jondekamas buvo toks sąmojingas, kad visus privertė šypsotis ir nurimti. Levela pažvelgė į jį su meile akyse.

– Ką gi, ačiū, Jondekamai, – tarė ji. – Vis dėto teks pripažinti, kad Ekauzaro akys tokios pat neįprastos kaip Jondalaro ir ne mažiau sukrečiančios. Niekada nemačiau tokių gražių tamsių akių. Iš to, kaip jis žiūri į Joplają, suprantu, kodėl jie jungiasi. Jei jis į mane taip žiūrėtų, vargiai būčiau jį atstūmusi.

– Man patinka Ekauzaro išvaizda, – tarė Aila, – bet pripažįstu, kad akys – pats gražiausias jo bruožas.

– Jei jau visi atvirai sakome, ką galvojame, – pastebėjo Jondekamas, – tai tu labai neįprastai kalbi, Aila. Reikia laiko, kol prie to pripranti, bet man patinka. Žmonės geriau įsidėmi ir klausosi. Tikriausiai atėjai iš labai toli.

– Iš toliau, nei įsivaizduoji, – atsakė Jondalaras.

– Ir dar vieno dalyko noriu paklausti, – pridūrė Jondekamas. – Kur tas vilkas? Kiti žmonės kalba, kad su juo susipažino. Ir aš tikėjausi susipažinti.

Aila nusišypsojo. Šis tiesmukas ir atviras vyras negalėjo jai nepatikti. Jis buvo toks atsipalaidavęs ir taip ramiai viską priėmė, kad kiti greta jo jautėsi taip pat.

– Vilkas liko su Martona. Manau, ir jam, ir visiems kitiems bus lengviau, jei jis pabus atokiai. Užsuk į devintojo urvo stovyklą, su džiaugsmu tave jam pristatysiu. Nujaučiu, kad tu jam patiksi, – tarė Aila. – Visi esate laukiami, – tarė ji nužvelgdama visus, taip pat ir jaunąją porą, kuri jau natūraliai ir ramiai šypsojosi.

– Taip, bet kuriuo metu, – pridūrė Jondalaras. Jam patiko poros, su kuriomis susipažino, o ypač Levela, kuri buvo draugiška ir rūpestinga, bei Jondekamas, kuris taip priminė jo brolį Tonolaną.

Jie pastebėjo, kad Pirmoji stovi namelio viduryje ir tyliai laukia visų dėmesio. Visiems nurimus, ji papasakojo apie įsipareigojimo, kurį jie ruošiasi priimti, rimtumą, pakartojo keletą dalykų, kuriuos anksčiau buvo minėjusi moterims, nurodė, ko tikėtis per jungtuves. Paskui kiti zelandoniai paaiškino, kur jie turės stovėti, kur eiti ir ką sakyti. Paskui būsimosios poros pakartojo žingsnelius ir judesius.

Prieš žmonėms skirstantis Pirmoji į juos dar kartą kreipėsi:

– Dauguma iš jūsų žino, tačiau noriu dar kartą aiškiai pasakyti: po jungtuvių pusę mėnulio ciklo, apytikriai keturiolika dienų, tariant skaičiavimo žodžiais, naujai porai leidžiama kalbėtis tik tarpusavyje. Tiktai kraštutinės nelaimės atveju jums leidžiama bendrauti su kitu, bet tik su zelandoniu, kuris ir nuspręs, ar tai pakankamai svarbu, kad būtų galima sulaužyti draudimą. Noriu, kad suprastumėte, kodėl taip daroma. Tai būdas priversti porą būti kartu, pažiūrėti, ar jie tikrai gali gyventi drauge. Jei pasibaigus tam laikui jie nuspręs, kad sąjunga nesuderinama, galės nutraukti ryšį be jokių pasekmių. Bus taip, tarsi jie niekada nė nebuvo susijungę.

Zelandonė, kuri buvo pirmoji, numanė, kad dauguma porų laukia išbandymo, džiaugiasi galimybe leisti laiką užsiimdami tik vienas kitu.

Kita vertus, ji žinojo, kad galiausiai vis tiek atsiras viena ar dvi poros, nusprendusios sukti skirtingais keliais. Ji atidžiai nužvelgė kiekvieną žmogų mėgindama įspėti, kurios sąjungos bus patvarios. Taip pat ji stengėsi įvertinti, kurios poros neištvers nė keturiolikos dienų. Galiausiai palinkėjo visiems sėkmės ir pasakė, kad jungtuvės įvyks kitą vakarą.

Aila su Jondalaru nesijaudino, kad laikas vienumoje atskleis jų tarpusavio nesuderinamumą. Jie ir taip didesnę metų dalį praleido tik vienas kito draugijoje, išskyrus trumpus sustojimus keliuose urvuose. Abu laukė priverstinio intymumo laikotarpio, ypač dėl to, kad nebus spaudimo kur nors keliauti.

Išėjusios iš namelio keturios poros link savo stovyklų ėjo kartu. Janida ir Peridalis nusuko pirmi. Prieš nueidama Janida ištiesė abi rankas Levelai.

– Noriu tau padėkoti, – tarė ji, – kad mus įtraukei, kad pasijutome laukiami. Kai įėjome, atrodė, visi tik ir spokso į mus. Nežinojau, ką daryti. Išeidama pastebėjau, kad žmonės spokso į Joplają su Ekauzaru, į Ailą su Jondalaru ir net į tave su Jondekamu. Gal visi vieni į kitus taip žiūri? Bet tu leidai mums pasijusti būrio dalimi, ne atskirais ar pašaliečiais, – ji palinko pirmyn ir brūkštelėjo Levelai per skruostą.

– Janida yra protinga jauna moteris, – pastebėjo Jondalaras. – Peridaliui pasisekė, kad ją gavo. Viliuosi, jis tai įvertins.

– Atrodo, jie iš tikrųjų kažką jaučia vienas kitam, – pastebėjo Levela. – Smalsu, kodėl jis spyriojosi jungtis?

– Spėju, kad labiau priešinosi jo motina, ne jis, – pastebėjo Jondekamas.

– Manau, tu teisus, – tarė Aila. – Peridalis labai jaunas. Jo motina vis dar daro jam didelę įtaką. Tačiau taip pat jam rūpi ir Janida. Kiek metų kiekvienas iš jų skaičiuoja?

– Tikriausiai abu skaičiuoja kokius trylika metų. Ji neseniai suskaičiavo, o jis gal kokiu mėnesiu vyresnis, jau skaičiuoja keturioliktuosius, – tarė Levela.

– Greta jų aš tikras senis, – tarė Jondalaras. – Aš galiu suskaičiuoti kone dvigubai daugiau, dvidešimt trejus. Peridalis dar nė neturėjo progos pagyventi Nuošaly.

– Ir aš jau sena, – tarė Aila. – Suskaičiuoju devyniolika.

– Ne tokia jau sena, Aila. Aš suskaičiuoju dvidešimt, – pastebėjo Joplaja.

– O tu, Ekauzarai? – pasiteiravo Jondekamas. – Kiek metų tu skaičiuoji?

– Neturiu supratimo, – atsakė jis. – Niekas man nesakė ir, kiek žinau, nė nebandė nustatyti.

– Ar niekada nebandei prisiminti? Galvoti apie kiekvienus praėjusius metus? – paklausė Levela.

– Turiu gerą atmintį, bet vaikystė kažkokia išplaukusi, vienas metų laikas tiesiog liejasi su kitu, – atsakė Ekauzaras.

– Aš suskaičiuoju septyniolika metų, – pasisakė Levela.

– Aš dvidešimt, – pridūrė Jondekamas. – O čia ir mūsų stovykla. Pasimatysime rytoj.

Jie pamojavo atsisveikindami kviečiamuoju „ateikit vėl mūsų aplankyti“ judesiu, o likusi ketveriukė nukulniavo į jungtinę zelandoniečių ir lanzadoniečių stovyklą.

Dieną, kai turėjo susijungti su Jondalaru, Aila pakirdo anksti. Blyški šviesa, kokia būna prieš tekant saulei, švytėjo pro plyšius tarp kone tamsių namelio pertvarų, išryškino jų siūles ir ribojo įėjimo angą. Ji gulėjo ramiai, mėgindama išskirti smulkmenas šešėliuotose formose, išsiskiriančiose sienų fone.

Aila girdėjo lygų Jondalaro kvėpavimą. Ji tyliai pasikėlė ir blausioje šviesoje pažvelgė į greta miegančio vyro veidą. Smulki, tiesi nosis, kampuoti žandikauliai, aukšta kakta. Ji prisiminė, kaip pirmą kartą šitaip tyrinėjo jo miegančio veidą savo slėnio urve. Kiek ji galėjo prisiminti, Jondalaras buvo pirmas pamatytas jos rūšies vyras, be to, baisiai sužalotas. Aila nežinojo, ar jis išgyvens, ir manė, kad jis gražus.

Jos nuomonė nepasikeitė sužinojus, kad vyrai nevadinami gražiais. Moters meilė šiam vyrui skleidėsi ir užpildė visą jos būtį. Aila vos galėjo

ištverti savyje tą jausmą: kone skausmingą, triuškinamai stiprų, nuostabiai šiltą. Atsikėlusi ji greitai apsirengė ir ištykino į lauką.

Apsidairė stovykloje. Priekyje matė išsidriekusį Upės slėnį. Prieblandoje palapinės – apskriti kelių patalpų statiniai su centriniu stulpu – atrodė kaip juodos kalvos, kylančios iš šešėliuotos žemės. Stovykloje buvo ramu, atrodė visai kitaip nei triukšmingas knibždėlynas, kuriuo ji taps įdienojus.

Aila pasuko link nedidelio upelio ir patraukė prieš srovę. Pastebimai švito, vis daugiau žaižaruojančių kibirkščių geso danguje. Arkliai aptvare pastebėjo ją ateinančią ir sveikindamiesi tyliai sužvengė. Ji pasuko artyn, pralindo pro apačią baslių, įtvirtintų prie arklių teritoriją apibrėžiančių stulpų, ir apsikabino gelsvarudės kumelės kaklą.

– Yhaha, šiandien mudu su Jondalaru susijungsime. Atrodo, taip seniai partempei jį kraujuojantį, vos gyvą į urvą. Nuo tada sukorėme tokį ilgą kelią. Daugiau niekada nebepamatysime savo slėnio, – kalbėjo Aila arkliams.

Lenktynininkas jai niuktelėjo trokšdamas savosios dėmesio dalies. Aila jį paglostė, apkabino storą, tvirtą rudo eržilo sprandą. Iš giraitės išniro Vilkas, grįžo iš naktinės medžioklės. Jis liuoktelėjo prie arklių apsuptos jaunos moters.

– Štai ir tu, Vilke, – apsidžiaugė ji. – Kur buvai? Šįryt anksti išėjai, – akies kampučiu Aila pastebėjo palei medžius kažką švystelint. Ji dirstelėjo ton pusėn kaip tik laiku, kad pamatytų po tankiais krūmais neriantį kitą tamsų vilką. Ji pasilenkė, suėmė abiem delnais Vilko galvą ir pradėjo trinti gauruotus jo žandikaulius. – Susiradai porą ar draugą? – paklausė ji. – Ar nori išeiti į tyrus, kaip Mažylis? Ilgėčiausi tavęs, tačiau nenorėčiau sulaikyti nuo tau skirtosios, – Vilkas patenkintas tyliai urzgė, kol Aila jį glostė. Tą akimirką jis, regis, visiškai netroško grįžti pas miško šešėliuose likusią būtybę.

Virš horizonto pasirodė saulės kraštelis. Aila užuodė ryto laužų dūmus ir pažvelgė į žemupį. Keletas anksčiau atsikėlusiųjų jau kėblinėjo. Stovykla budo. Ji pamatė ilgais žingsniais artyn drožiantį Jondalarą. Jo kakta buvo išvagota nerimo raukšlių. Pažįstama išraiška. „Jis nerimauja", – pagalvojo ji. Aila pažinojo kiekvieną jo raukšlę, kiekvieną veido raumens kryptelė-

jimą. Kad ir kur jis būtų, kad ir ką darytų, ji dažnai paslapčia jį stebėjo, nuolat ieškojo akimis. Lygiai taip pat jis suraukdavo kaktą susitelkęs ties nauju titnago gabalu, tarsi mėgindamas įžiūrėti smulkiausias vienalytės medžiagos daleles, kad iš anksto žinotų, kaip ją kirsti. Ji mylėjo visas jo išraiškas, tačiau visų labiausiai mėgo, kai jis švelniai erzinamai šypsodavosi arba žiūrėdavo į ją išplėstomis, meilės ir geismo kupinomis akimis.

– Atsibudau, o tavęs nėra, – tarė priėjęs Jondalaras.

– Pabudau anksti ir nebegalėjau užmigti, – atsakė Aila, – todėl išėjau į lauką. Man regis, Vilkas girioje turi porą. Štai kodėl jis šį rytą išėjo.

– Puiki dingstis išeiti. Jei aš turėčiau porą, mielai su ja išbėgčiau į giria, – šypsena išlygino nerimo raukšles. Jis apkabino Ailą ir prisitraukė ją arčiau, tada įdėmiai į ją pažvelgė. Jos plaukai vis dar buvo po miego susitaršę, palaidi krito ant pečių ir rėmino veidą gausiomis, tankiomis, šviesiomis bangomis. Ji pradėjo sukti plaukus ant viršugalvio kaip kitos urvo moterys, bet jam vis tiek labiausiai patiko, kai jie būdavo palaidi, kaip tada, kai pirmą kartą ją pamatė ką tik išsimaudžiusią, nuogą ryškioje saulėje ant atbrailos priešais urvą jos slėnyje.

– Kai ši diena pasibaigs, jau turėsi, – pastebėjo ji. – Kur norėtum su ja bėgti?

– Iki savo gyvenimo galo, Aila, – tarė jis ir pabučiavo moterį.

– Štai kur jūs! Nepamirškit, šiandien jungtuvių diena. Jokių malonumų, kol apeigos nesibaigė, – tai buvo Joharanas. – Martona tavęs ieško, Aila. Prašė tave surasti.

Aila sugrįžo į palapinę. Martona jos laukė su puodeliu arbatos.

– Čia tau pusryčiams, Aila. Šiandien turėtum mažai valgyti.

– Puiku. Nemanau, kad pajėgčiau ką nuryti. Ačiū, Martona, – ji stebėjo, kaip Jondalaras išeina su Joharanu keliais ryšuliais ir paketais nešini.

Visus daiktus, kurių reikės keturiolikos dienų išbandymo laikotarpiui, Jondalaras nunešė į mažą palapinę, pastatytą toliau nuo vasaros susirinkimo stovyklos, netoli kalvos su naujuoju urvu papėdės. Nors manė, kad puikiausiai galėtų atgabenti ir Ailai reikalingus daiktus, kažkas kitas atneš juos vėliau. Toks buvo paprotys.

Kitą dienos dalį Jondalaras turėjo praleisti atokiame namelyje su kitais vyrais, kurie tą vakarą irgi ketino jungtis. Dauguma jų buvo tarpusavyje

susisaistę kokiais nors ryšiais, visi ruošėsi atsivesti vieną du artimiausius draugus ar giminaičius. Susiruošęs eiti į vidų, Jondalaras pastebėjo, kad iš kitapus lauko Joharanas rodo jam ženklą.

Jis laukė brolio lauke, prie įėjimo į namelį. Vieta nedaug tesiskyrė nuo viengungių namelių Nuošalyje, kuriuose jis ne kartą gyveno su jaunais vyrais, per vasaros susirinkimą norėjusiais pasprukti nuo budrių motinų ar jų porų akių bei kitų valdžią turinčių žmonių. Jondalaras prisiminė vasaras, praleistas tokiuose nameliuose su triukšmingais draugais ir neretai su įvairiomis jaunomis moterimis. Paprastai nameliai ir vyrai tarpusavyje draugiškai varžėsi, kuris privilios pasilikti daugiau jaunų moterų. Regis, visi vyrai stengėsi kasnakt turėti vis kitą moterį, išskyrus tas naktis, kurios buvo skiriamos vien vyrų draugijai.

Tokiomis naktimis visi nemiegodavo iki aušros ir, jei sugebėdavo prasimanyti, gėrė barmą ir vyną. Kas nors atnešdavo įvairių augalų dalių, kurios paprastai buvo saugomos ir naudojamos tik per apeigas. Jauni vyrai kiaurą naktį dainuodavo, šokdavo, pasakodavo istorijas, lošdavo ir daug juokdavosi. Tomis naktimis, kai pasikviesdavo moterų, sambūriai paprastai iširdavo anksčiau. Poros ar mišrūs būreliai bendrus pasilinksminimus anksti iškeisdavo į privatesnes pramogas.

Vyrai, kurie ruošėsi susijungti, visada sulaukdavo viengungių nameliuose gyvenančių vyrų pokštų ir pastabų. Kartais tie juokai būdavo geri, ir Jondalaras kažkada panašiai elgėsi. Tačiau namelis, kuriame jis apsistojo dabar, buvo ramesnis, ir vyrai rimtesni. Visi laukė to paties įvykio, ir tai visai neatrodė juokinga, kaip tiems jaunuoliams, kurie vis dar buvo neįsipareigoję.

Visiems besijungsiantiems vyrams buvo draudžiama artintis prie zelandonių namo, kur buvo apsistojusios moterys – poroms negalima bendrauti iki jungtuvių. Kadangi vyrai gyveno nameliuose toliau nuo stovyklos, jie turėjo daugiau laisvės. Niekas neribojo jų judėjimo, jei laikėsi atokiau nuo moterų, kurioms pasižadėjo. Vyrai apsistojo keliuose mažesniuose nameliuose, o visos moterys su artimomis draugėmis ir giminaitėmis susibūrė viename. Nors zelandonių būstas buvo didžiausias iš visų, čia pasidarė ankščiau nei vyrų nameliuose. Spontaniški juoko protrūkiai, vis pasigirsdavę iš vidaus, masino vyrų smalsumą.

– Jondalarai! – eidamas artyn šūktelėjo Joharanas. – Martona nori tave matyti. Prie zelandonių namelio, kur susirinkusios moterys.

Nustebęs Jondalaras nuskubėjo ten spėliodamas, ko nori motina. Jis pakrebždeno į baslį prie įėjimo. Motinai atitraukus užuolaidą nesusilaikė neištiesęs kaklo ir nedirstelėjęs, vylėsi nors akies krašteliu pamatyti Ailą. Tačiau Martona buvo rūpestinga ir greitai nuleido užuolaidą. Rankose ji laikė jam labai gerai pažįstamą paketėlį.

Šitą paketėlį Aila užsispyrusi gabeno visą ilgą kelionę. Jondalaras atpažino plonas odas, apraišiotas virvelėmis. Jis dažnai smalsaudavo, kas viduje, tačiau Aila vis išvengdavo jo klausimų.

– Aila labai prašė tau šitai atiduoti, – tarė Martona, duodama jam ryšulėlį. – Žinai, kad iki apeigų neturėtum su ja palaikyti jokio ryšio, net netiesioginio. Aila sakė, kad jei būtų tai žinojusi, būtų anksčiau tau atidavusi. Ji labai nusiminė, kone apsiverkė ir buvo pasiruošusi pati sulaužyti draudimą, jeigu aš neperduočiau paketėlio. Prašė pasakyti, kad tai jungtuvėms.

– Ačiū, mama, – tarė Jondalaras.

Martona uždengė angą jam daugiau nieko nespėjus pasakyti. Visą kelią iki namelio Jondalaras žiūrėjo į paketėlį. Pakilnojęs rankoje įvertino jo svorį, spėliojo, kas ten galėtų būti. Paketėlis buvo minkštas, bet gana griozdiškas. Jis niekaip negalėjo suprasti, kodėl ji primygtinai spiriasi jį pasilikti kaskart prireikus palengvinti krovinį. „Ar Aila gabeno tai visą kelią tik tam, kad padovanotų man per jungtuves?“ – svarstė jis. Tai atrodė pernelyg svarbu, kad imtum ir kasdieniškai išvyniotum. Jondalaras nusprendė susirasti nuošalesnę vietelę.

Grįžęs į namelį su paslaptinguoju Ailos ryšuliu Jondalaras apsidžiaugė pamatęs, kad visi vyrai išėję. Kurį laiką knebinėjosi, mėgindamas atrišti virvelę, tačiau mazgas niekaip nepasidavė, ir galiausiai jis perpjovė jį peiliu. Išvyniojęs apsauginius odos sluoksnius, dirstelėjo: balta. Jis iškėlė dailią, visiškai baltos odos tuniką, papuoštą vien baltomis juodais galiukais šermuonėlių uodegomis. Sakė, kad tai jungtuvėms. Ar Aila pasiuvo jam jungtuvių tuniką?

Iš pasiūlytų apdarų Jondalaras išsirinko gausiai papuoštą zelandoniečių drabužį. Šitas buvo visiškai kitoks. Baltoji tunika buvo sukirpta

mamutojų būdu. Bet mamutų medžiotojų drabužiai dažniausiai būdavo sudėtingai išpuošti, paprastai karoliukais iš mamutų kaulų, kriauklelėmis ir įvairiomis kitomis medžiagomis. Šioji buvo visai nepuošta, išskyrus kelias šermuonėlių uodegas, tačiau tikrai išsiskyrė savo spalva. Tunika buvo visiškai, spindinčiai balta – tai sunkiausiai išgaunama odos spalva, ir stulbinama savo paprastumu, nes nebuvo puošmenų, kurios atitrauktų dėmesį nuo odos spalvos.

„Kada ji ją siuvo? – svarstė Jondalaras. – Juk negalėjo to padaryti keliaudama. Nebuvo laiko, be to, ryšulį gabenosi nuo pat pradžių. Tikriausiai siuvo ją žiemą, kai gyvenome su mamutojais Liūto stovykloje. Bet tą žiemą ji pasižadėjo Ranekui." Jondalaras pridėjo tuniką prie savęs. Ji aiškiai buvo Jondalaro dydžio. Būtų gerokai per didelė Ranekui, kuris buvo žemesnis ir kresnesnis.

Kodėl ji siuvo jam tuniką, ypač tokią gražią, jei planavo pasilikti su mamutojais ir gyventi su Raneku? Jondalaras gniaužė tuniką, o mintys skriejo kaip pašėlusios. Oda tokia minkšta ir elastinga. Ailos išdirbtos odos visada pačios geriausios. Kiek reikia plūktis išdirbant odą, kad ji būtų tokio minkštumo? Ir spalva. Kur ji išmoko gaminti tokias baltas odas? Gal iš Nezės? Staiga jis prisiminė senąją Krosiją iš gervės židinio. Per apeigas, kai visi pasipuošdavo geriausiais apdarais, ji vilkėdavo visiškai baltus drabužius. Ar galėjo Aila šito išmokti iš jos? Jis neprisiminė, kad būtų ją matęs dirbant su balta oda. Kita vertus, gal tiesiog neatkreipė į tai dėmesio.

Jondalaras perbraukė pirštais baltas šermuonėlių uodegas. Kur ji gavo šermuonėlių uodegų? Paskui prisiminė, kad kelias parsigabeno tą dieną, kai į žeminę atnešė mažutį gyvą vilkiuką. Jondalaras nusišypsojo prisiminęs, kokią sumaištį ji tada sukėlė. Jie buvo susipykę, – na, gerai, jis buvo supykęs, tai jo kaltė. Jis jau buvo persikėlęs prie virimo židinio. Naktimis ji lankėsi Raneko židinyje. Jie buvo beveik pasižadėję. Ir vis dėlto ji tikriausiai daug dienų praleido siūdama jam šią minkštą, dailią tuniką. Ar ir tada ji taip stipriai jį mylėjo?

Jondalaro akys apsiblausė, atrodė, jis tuoj pravirks. Jis suprato, kaip tuomet jis šaltai elgėsi su Aila. Iš pavydo, maža to, iš baimės, ką pasakys jo žmonės, sužinoję, kas ją užaugino. Jis pats įstūmė Ailą į kito vyro glėbį, o

ji vis tiek ilgas dienas siuvo jam drabužį, paskui gabeno visą kelią tam, kad padovanotų per jungtuves. Nieko keista, jog ji taip nusiminė ir nusiteikė nepaisyti draudimo matytis, kad būtinai jam perduotų dovaną.

Jondalaras vėl pažvelgė į tuniką – ji buvo net nesusiraukšlėjusi. Aila turėjo susirasti kokią vietą jai ištiesinti ir išgarinti. Jis vėl pakėlė tuniką prie savęs. Čiuopė minkštutėlę odą ir kone juto pačią Ailą – tiek daug savęs ji buvo įdėjusi į tą dirbinį. Jis su džiaugsmu būtų tą tuniką vilkėjęs, net jei ji nebūtų tokia graži.

Tunika buvo graži. Drabužiai, kuriuos jis išsirinko jungtuvėms, palyginti su ja atrodė nuobodūs. Jondalaras mokėjo gerai rengtis ir tai žinojo. Jis visada slapčia didžiavosi savo drabužių pasirinkimu. Maža tuštybė. Šito jis išmoko iš motinos. Nebuvo kitos taip mokančios gražiai rengtis moters kaip Martona. Jondalarui pasidarė smalsu, ar ji matė tuniką. Kažkodėl tuo abejojo. Mama būtų įvertinusi jos pribloškiantį paprastumą, šermuonėlių uodegėles, kurios teikė paprastam drabužiui prašmatnumo. Martona būtų metusi į jį kokį žvilgsnį, davusi kokią užuominą.

Jis pakėlė akis į palapinę įėjus Joharanui.

– Tu čia, Jondalarai. Atrodo, šiandien nieko daugiau nedarau, tik tavęs ieškau. Tavęs reikia dėl kažkokių ypatingų nurodymų, – jis pastebėjo baltą apdarą. – Ką čia turi? – pasmalsavo jis.

– Aila pasiuvo man jungtuvių tuniką. Štai kodėl mama norėjo mane matyti – kad ją atiduotų, – jis iškėlė tuniką priešais save.

– Jondalarai! Ji išskirtinė! – aiktelėjo brolis. – Nežinau, ar mačiau geriau išdirbtą baltą odą. Tau visada patiko gerai rengtis, tačiau su šita tunika tikrai išsiskirsi iš kitų. Tikrai daugiau negu viena moteris norės atsidurti Ailos vietoje. Kita vertus, tikrai daugiau nei vienas vyras norėtų atsidurti taviškėje, įskaitant tavo didįjį brolį, jei, žinoma, nebūtų Prolevos.

– Man pasisekė. Tu nė neįsivaizduoji, kaip man pasisekė, Joharanai.

– Na, linkiu jums abiem laimės. Neturėjau progos tau anksčiau to pasakyti. Nerimavau dėl tavęs, ypač po... tų bėdų, kai buvai išsiųstas. Kai grįžai, moterų tau netrūko, tik svarsčiau, ar kada rasi tokią, su kuria būtum laimingas. Esu tikras, galiausiai susijungtum, bet nežinau, ar kada patirtum tokią laimę, kurią junti gyvendamas su gera moterimi, pavyzdžiui, tokia kaip Proleva. Nemaniau, kad Marona tau tinka, – tarė Joharanas.

Jondalaras buvo sujaudintas.

– Suprantu, kad dabar turėčiau laidyti juokelius apie tai, kaip gailėsiesi susisaistęs židinio atsakomybe, – toliau kalbėjo Joharanas, – bet pasakysiu atvirai: su Proleva aš labai laimingas, o jos sūnus įneša ypatingos šilumos, kurios kitu būdu negausi. Ar žinai, kad ji laukiasi kito vaiko?

– Ne, nežinojau. Aila irgi laukiasi. Mūsų poros turės panašaus amžiaus vaikus. Jie bus kaip židinio pusbroliai, – plačiai nusišypsojo Jondalaras.

– Jaučiuosi tikras, kad Prolevos sūnus yra mano dvasios. Viliuosi, kad ir tas, kurį ji nešioja. Net jei būtų kitaip, židinio vaikai suteikia vyrui tokį malonumą, tokių ypatingų jausmų, kad sunku apsakyti. Žiūrint į Jaradalą, mane užlieja pasididžiavimas ir džiaugsmas.

Vyrai suėmė vienas kitą už pečių, paskui apsikabino.

– Kokia didžiojo brolio išpažintis apie gilius jausmus, – šypsodamasis kiek žemesniam vyriškiui pasakė Jondalaras, tada surimtėjo: – Atvirai tau pasakysiu, Joharanai. Dažnai pavydėjau tau laimės, netgi prieš išeidamas, kai prie tavo židinio dar nebuvo vaikų. Žinojau, kad Proleva bus tau gera moteris. Ji sušildė tavo židinį, suteikė jam jaukumo. Per tą trumpą laiką, kai grįžau, jau spėjau pasidžiaugti jos mažuoju. Jaradalas atrodo kaip tu.

– Geriau eik, Jondalarai. Man liepta tave paskubinti.

Jondalaras sulankstė baltąją tuniką, lengvai susuko į minkštą odos dangalą ir atsargiai padėjo ant miegmaišio, o tada išėjo kartu su broliu, tačiau vis dairėsi per petį į paketėlį, nekantraudamas pasimatuoti apdarą, kuriuo vilkės jiedviem su Aila jungiantis.

31

– Nežinojau, kad šiandien būsiu taip suvaržyta. Būčiau šį tą patvarkiusi, – skundėsi Aila. – Reikia įsitikinti, kad arkliams viskas gerai, ir Vilkui reikėtų ramiai įeiti ir išeiti. Jis nusimena, jei negali manęs aplankyti.

– Anksčiau tokių problemų nebuvo iškilę, – pastebėjo keturioliktojo urvo zelandonė. – Jungtuvių dieną turėtum būti atsiskyrusi. Tradicijos pasakoja apie laikus, kai moterys turėdavo būti atsiskyrusios visą mėnulio mėnesį.

– Tai buvo seniai, kai jungdavosi žiemą. Paskui viskas buvo sujungta į vienas apeigas, – pasakė Pirmoji. – Tada zelandoniečių buvo mažiau ir jie nesirinkdavo taip, kaip mes dabar. Vienam urvui žiemą atskirti vieną ar dvi moteris yra viena, bet jei daug jų šitaip ilgai niekaip neprisidėtų per vasaros susirinkimą, nemedžiotų ir nerinktų augalų, būtų visiškai kas kita. Tebeneštume į saugyklas taurų mėsą, jei moterys, kurios ketina susijungti, nebūtų padėjusios.

– Gali būti, – nesiginčijo vyresnioji zelandonė, – vis dėlto vienos dienos neturėtų būti per daug.

– Normaliai ir nebūna, tačiau dėl gyvūnų padėtis keičiasi, – tarė pirmoji donija. – Esu tikra, ką nors sugalvosime.

– Ar prieštarautum, jei Vilkas ateitų ir išeitų kada panorėjęs? – paklausė Martona. – Moterims, regis, tai netrukdo. Tereikia, kad apatinė įėjimo užuolaidos dalis nebūtų pririšta.

– Nemanau, kad dėl to kiltų problemų, – tarė Keturioliktoji.

Ji maloniai nustebo, kai buvo supažindinta su keturkoju medžiotoju. Vilkas palaižė jos ranką ir, regis, prie jos prisirišo. Moteriai tikrai patiko

glostyti gyvo žvėries kailį. Aila papasakojo visą istoriją apie tai, kaip parsinešė namo mažylį vilkiuką ir išgelbėjo nuo hienų kumelaitę. Maža to, tvirtino, kad, auginami nuo mažumės, dauguma gyvūnų galėtų tapti žmonių draugais. Keturioliktoji pastebėjo, kiek dėmesio ir prestižo suteikia vilkas svetimšalei, ir svarstė, ar sunku būtų prisipratinti gyvūną, tik gal vis dėlto mažesnį. Kad ir kokio būtų augumo, gyvūnas, kuris savo noru pasilieka prie žmogaus, pritrauktų dėmesį.

– Tada lieka tik arklių klausimas. Ar Jondalaras negali jais pasirūpinti? – paklausė Martona.

– Žinoma, gali, tačiau jam reikia tai pasakyti. Vasaros susirinkime jais rūpinuosi aš, nes jis vis užsiėmęs kitais dalykais, – tarė Aila.

– Jiems neleidžiama susisiekti, – spyrėsi Keturioliktoji. – Ji negali nieko jam pasakyti.

– Bet kas nors kitas gali, – pastebėjo Martona.

– Tik ne dalyvaujantysis apeigose. Niekas, kas su tuo susijęs, – tarė devynioliktojo urvo Zelandonė. – Keturioliktoji, žinoma, teisi: moterys atskiriamos neilgam, todėl dar svarbiau tą dieną griežčiau laikytis atskirties, – baltaplaukė moteris buvo kone visai suriesta artrito, tačiau tai nesumenkino jos būdo stiprybės. Aila jau anksčiau tai buvo pastebėjusi.

Martona apsidžiaugė neužsiminusi, kad perdavė Jondalarui Ailos ryšulėlį. Zelandoniai būtų ja visai nusivylę. Kartais jie labai užsispyrę laikėsi papročių ir elgesio taisyklių per svarbias apeigas. Nors buvusi vadė paprastai joms pritardavo, vis dėlto manė, kad visada galima padaryti išimtį. Vadai turi žinoti, kada laikytis savo, kada truputį nusileisti.

– Ar galima pasakyti kam nors, kas nesusijęs su apeigomis? – paklausė Aila.

– Ar pažįsti ką nors, kas visiškai nesusijęs su tavimi ar tavo pažadėtuoju? – pasiteiravo Keturioliktoji.

Aila akimirką pagalvojo.

– Lanidaras? Martona, ar jis kaip nors susigiminiavęs su Jondalaru? – paklausė ji.

– Ne... Ne. Žinau, kad aš ne, o Dalanaras užsiminė, kad buvo išrinktas berniuko senelės pirmajam ritualui, – pasakė Martona. – Vadinasi, ne.

– Tiesa, – patikino Devynioliktoji. – Prisimenu, kad Denoda buvo gana... apsvaigusi nuo Dalanaro. Prireikė laiko, kol ji atsigavo. Jis puikiai susidorojo. Buvo taktiškas, dėmesingas, bet laikėsi atokiai. Aš buvau sužavėta.

– Visada, – kone po nosimi sušnibždėjo Martona, o mintyse užbaigė: „Kone visada jis buvo visiškai teisus, darė tiksliai tai, ko reikia."

Devynioliktoji nebuvo linkusi taip lengvai nusileisti.

– Visada kas? Taktiškas? Dėmesingas? Įspūdingas? – teiravosi ji.

Martona nusišypsojo.

– Viskas tinka, – tarstelėjo ji.

– O Jondalaras yra jo židinio vaikas, – tarė Pirmoji.

– Taip, – nesiginčijo Martona, – bet yra skirtumų. Sūnui stinga to vyro takto, tačiau tikriausiai jis turi didesnę širdį.

– Kad ir kurio vyro dvasia pradeda vaiką, jis visada turi kažką iš motinos, – pasakė zelandonė, kuri buvo pirmoji.

Aila atidžiai, ypač paminėjus Jondalarą, klausėsi gana aptakaus pokalbio ir pastebėjo, kad moterų balso tembras bei kūno kalba byloja dar iškalbingiau nei žodžiai. Ji suprato, kad Devynioliktosios pastaba apie Demedą toli gražu nebuvo pagyrimas, ir pajuto, jog vyresnioji zelandonė irgi puoselėjo jausmus Dalanarui. Taip pat buvo užuominų, kad Martonos sūnus nėra toks santūrus kaip buvęs jos židinio vyras – visi žinojo apie jo jaunystės nusižengimus. Martona numanė apie senosios moters jausmus abiem vyrams ir leido jai suprasti, kad pažįsta Dalanarą geriau ir visai nėra smarkiai jo apkerėta.

Pirmoji pasakė, kad taip pat pažįsta abu vyrus, ir tarstelėjo, kad Jondalaras mažai skiriasi nuo Dalanaro ir turi ne mažiau patrauklių bruožų. Taip pat ji numanomai pagyrė Martoną dėl Dalanaro dvasios ir kad Motina ją išsirinko sukurti jo židinio vaiką. Aila jau pradėjo suprasti, kad moteris, kuri pasirenkama turėti to vyro, su kuriuo yra susijungusi, dvasios vaiką, yra didžiai gerbiama. Martona leido aiškiai suprasti, ypač devynioliktojo urvo zelandonei, kad, jei jos sūnus ir neturi visų geriausių Dalanaro bruožų, turi ir geresnių už juos. Pirmoji ne tik tam pritarė, bet ir pasakė, kad šios geresnės savybės yra paveldėtos iš motinos. Buvo akivaizdu, kad buvusią vadę ir devintojo Zelandonijos urvo zelandonę sieja glaudūs asmeniniai ryšiai ir abidvi labai gerbia viena kitą.

Genties gestų kalboje taip pat buvo juntamos potekstės ir papildomos reikšmės, derėjo mokėti skaityti veido išraiškas ir pozas, ne tik gestus ir tam tikrus žodžius. Kalba, kuri apėmė visus balso, tono ir moduliacijos niuansus kartu su veido išraiška, nesąmoningomis pozomis ir papildomais gestais, perdavė dar daugiau informacijos, jei tik gebėdavai juos suprasti. Aila itin gerai išmanė nesąmoningus kūno kalbos signalus ir stebėjo, kaip jie reiškiasi, be to, vis sąmoningiau suprato sakomus žodžius ir jų vartojimo būdą.

– Ar kas nors gali pakviesti Lanidarą, – paklausė Aila, – kad galėčiau jo paprašyti surasti Jondalarą?

– Ne, tu negali jo prašyti, Aila, – tarė Martona. – Aš paprašysiu, – ji dirstelėjo į zelandones, susirinkusias palapinėje, kuri buvo tapusi jungtis besirengiančių moterų būstine, – jei kas nors nueis jo paieškoti.

– Žinoma, – pažadėjo Pirmoji. Ji apsidairė, ką galėtų nusiųsti, ir davė ženklą Mežerai, dabar trečiojo urvo zelandonės mokinei. Tai ji keliavo kartu ieškoti Tonolano elano Šaltinių uolos gelmėje. Tada ji buvo su keturioliktuoju urvu, bet ten jautėsi nelaiminga. Aila ją atpažino ir nusišypsojo.

– Turiu tau užduotį, – pasakė Pirmoji. – Martona paaiškins.

– Ar pažįsti berniuką Lanidarą iš devynioliktojo urvo? – pradėjo Martona. Mežera linktelėjimu to nepripažino. – Jis yra Mardenos, kurios motina yra Denoda, sūnus.

Mežera neigiamai papurtė galvą.

– Skaičiuoja dvyliktus metus, tačiau atrodo jaunesnis, – pridūrė Aila. – Jo dešinė ranka deformuota.

Mežeros veide atsirado patvirtinimo šypsena.

– Taip, žinoma. Per pasirodymą jis sviedė ietį.

– Tas pats, – patvirtino Martona. – Surask jį ir pasakyk, kad suieškotų Jondalarą ir perduotų mano žinutę. Pasakyk, kad Lanidaras pasakytų Jondalarui, jog Aila nerimauja dėl arklių. Tegu prieš apeigas juos aplanko. Supratai?

– Ar nebūtų paprasčiau, jei nueičiau ir pasakyčiau Jondalarui? – nustebo Mežera.

– Būtų gerokai lengviau, tačiau tu turi vaidmenį šio vakaro jungtuvėse, todėl negali perduoti žinutės Jondalarui, ypač nuo Ailos, netgi per mane. Jei nepavyks rasti Lanidaro, pasakyk bet kam, kas nėra Jondalaro giminaitis, kad perduotų jam tą žinią. Ar supratai?

– Taip, supratau. Nesijaudink dėl arklių, Aila, pasistengsiu, kad Jondalaras kuo greičiau gautų žinią, – pažadėjo Mežera ir išskubėjo.

– Jei jau zelandonės nenorėjo, kad pati kalbėtumeisi su Mežera, pamaniau, kad smulkmenų pasakoti nebūtina, – tarė Martona. – Neturime minėti ryšulėlio, kurį norėjai jam perduoti.

– Manau, galime susilaikyti neminėjusios, ko nereikia, – pritarė Aila.

– Atėjo laikas ruoštis, – pastebėjo Martona.

– Dar tik vidudienis. Iki vakaro dar daug laiko, – nustebo Aila. – Ilgai netruks apsivilkti tuniką, kurią man pasiuvo Nezė.

– Yra kur kas daugiau. Visos eisime prie Upės, kad susijungti besiruošiančios moterys galėtų išsimaudyti. Yra net vandens užvirinta, kad tiktų apeigoms. Ką ir kalbėti apie tai, kad šiltu vandeniu labai smagu praustis. Tai yra viena maloniausių šių apeigų dalių. Jondalaras su vyrais padarys tą patį, tik, savaime suprantama, kitoje vietoje, – paaiškino Martona.

– Mėgstu karštą vandenį, – apsidžiaugė Aila. – Greta losadunojiečių pastogės trykšta karšto vandens šaltinis. Negali įsivaizduoti, kaip gera ten maudytis.

– Galiu. Kelis kartus keliavau į šiaurę. Netoli Upės ištakų žemėje yra karšto vandens telkiniai, – tarė Martona.

– Tikriausiai žinau tą vietą arba panašią. Sustojome ten pakeliui į devintąjį urvą, – užsiminė Aila. – Norėčiau paklausti vieno dalyko, derėjo tai padaryti anksčiau, nežinau, ar ne per vėlu. Tikėjausi prasidurti ausis. Turiu vienodus gintarus, kuriuos man padovanojo Liūto stovyklos vadė Tulija. Norėčiau jais pasipuošti, jei rasčiau būdą prikabinti juos prie ausų. Tulija sakė, jog taip turėčiau nešioti.

– Manau, šitai galima sutvarkyti, – tarė Martona. – Viena zelandonių su malonumu tau padės.

– Kaip manai, Folara, šitaip ar šitaip? – suėmusi Ailos plaukų sruogą Mežera rodė jaunai moteriai dvi plaukų sudėliojimo galimybes. Folara atėjo, kai moterys grįžo į zelandonių palapinę po apsivalymo ritualų.

Nors degė daug lempų, viduje vis tiek buvo gerokai tamsiau nei ryškioje saulėje. Aila troško būti lauke užuot lindėjusi čia, kol kažkas išsidirbinėja su jos plaukais.

– Pirmuoju būdu man patinka labiau, – tarė Folara.

– Mežera, gal galiausiai papasakok mums, kur juos radai, – paprašė Martona.

Buvo akivaizdu, kad Aila jaučiasi nesmagiai. Ji nebuvo pratusi, kad kas šukuotų jai plaukus, o jaunoji mokinė, regis, puikiausiai sugebėjo dirbti ir kalbėti vienu metu. Martona tikėjosi, kad pasakojimas Ailą išblaškys.

– Na, kaip jau sakiau, visų klausinėjau. Regis, niekas nežinojo, kur bent vienas iš jų. Galiausiai viena iš jūsų stovyklos, man regis, vieno iš Joharano artimų draugų pora, Solabano ar Rušemaro, neatsimenu, ta, kuri turi kūdikį. Ji pynė krepšį...

– Tada tai Rušemaro pora Salova, – pertarė Martona.

– Ji pasakė, kad vienas ar kitas gali būti su arkliais. Nuėjau palei upelį aukštyn ir ten radau abu. Mama buvo pasakiusi Lanidarui, kad tu visą dieną būsi su moterimis, Aila, todėl jis nusprendė aplankyti arklius, kaip tu ir prašei. Jondalaras pasakė daugmaž tą patį. Jis žinojo, kad tu kiaurą dieną būsi atskirta, ir nusprendė pažiūrėti, kaip laikosi arkliai. Ten jis rado Lanidarą ir pradėjo jį mokyti naudotis iečių mėtykle, – papasakojo Mežera.

– Paaiškėjo, kad aš ne vienintelė ieškojau Jondalaro. Kiek vėliau pasirodė Joharanas. Jis atrodė truputį piktas, o gal tik suirzęs. Mat visur ieškojo Jondalaro, kad paragintų eiti prie Upės su kitais vyrais rituališkai apsivalyti. Jondalaras prašė tau pasakyti, kad arkliai saugūs. Be to, tu teisi: Vilkas susirado porą arba draugą. Jis matė juos kartu.

– Ačiū, Mežera, man labai palengvėjo žinant, kad Yhaha su Lenktynininku viskas gerai. Negaliu apsakyti, kaip vertinu laiką ir pastangas, kurias įdėjai ieškodama Lanidaro ir Jondalaro, – pasakė Aila.

Ji džiaugėsi išgirdusi, kad arkliai ramiai ganosi, ir nudžiugo sužinojusi, kad Lanidaras vienas pats juos prižiūri. Paprastai ji būtų tikėjusis to iš Jondalaro, tačiau jis taip pat ruošėsi jungtis. Ji tik norėjo įsitikinti, kad jis neužsimiršo arba jam nėra uždrausta juos aplankyti. Tačiau ji truputį nerimavo dėl Vilko: viena jos dalis troško, kad jis susirastų porą ir būtų laimingas, tačiau kita dalis bijojo jį prarasti. Todėl Aila nerimavo.

Vilkas niekada negyveno su kitais vilkais. Tikriausiai ji daugiau laiko praleido juos stebėdama, kai mokėsi medžioti, negu jis. Ji žinojo, kad vilkai yra ypač ištikimi savo gaujai ir nuožmiai gina savo teritoriją nuo kitų vilkų. Jei Vilkas susirado vienišą vilkę arba žemo rango patelę iš gretimos gaujos ir nuspręs gyventi su ja, jam teks atsikovoti teritoriją. Nors Vilkas stiprus ir sveikas žvėris, didesnis už daugumą vilkų, jis užaugo ne gaujoje, būdamas mažas neišmoko kovoti žaisdamas su savo broliukais ir sesutėmis. Jis nebuvo pratęs kautis su kitais vilkais.

– Ačiū, Mežera. Aila atrodo labai gražiai. Nežinojau, kad taip puikiai sugebi daryti šukuosenas, – pagyrė Martona.

Aila pakėlusi rankas atsargiai palietė plaukus. Švelniai čiuopė suktukus ir visokias formas, į kurias buvo kantriai supinti plaukai. Ji matė keletą kitų jaunų moterų su tikriausiai panašiomis šukuosenomis, todėl numanė, kaip atrodo.

– Atnešiu veidrodį, tada pamatysi, – pasiūlė Mežera.

Blausus atvaizdas veidrodyje atspindėjo jauną moterį su šukuosena, panašia į daugumos jaunų moterų namelyje. Tik buvo taip nepanašu į ją. Aila net abejojo, ar Jondalaras ją atpažins.

– Įverkime į ausis gintarus, – pasiūlė Folara. – Jau turėtum rengtis.

Mokinė, kuri pradūrė Ailai ausis, abiejose skylutėse paliko po kaulo atplaišėlę. Aplink gintarus apvyniojusi sausgysles ji paliko kilpas, kurias pritvirtino prie kaulelių, pervertų per apatinę ausies dalį. Mežera padėjo Folarai pritvirtinti gintarus Ailai prie ausų.

Tada Aila apsivilko ypatingąjį jungtuvių apdarą. Mežera apstulbo.

– Niekada nemačiau nieko panašaus, – aiktelėjo ji.

Folara džiūgavo.

– Aila, tai taip gražu ir taip neįprasta. Visi užsigeis ko nors panašaus. Kur gavai?

– Atsigabenau. Man jį pasiuvo Nezė, Liūto stovyklos vado pora. Štai kaip turėčiau vilkėti per apeigas, – paaiškino Aila ir atskleidė priešakį, kad parodytų krūtis, dar kuplesnes dėl nėštumo, paskui užsirišo raiščius. – Nezė sakė, kad mamutojės jungtuvių metu išdidžiai rodo krūtis. Norėčiau užsidėti tavo padovanotą vėrinį, Martona.

– Yra šiokia tokia bėda, Aila, – tarė Martona. – Vėrinys atrodys gražiai, kai didelis gintaro gabalas atguls tarp tavo krūtų, bet viską gadina šitas odos kapšelis, kurį tu nešioji ant kaklo. Vėrinio nesimatys. Žinau, kad jis tau daug reiškia, bet manau, derėtų jį nusiimti.

– Tikrai, Aila, – patikino Folara.

– Leisk, parodysiu veidrodyje, – pasiūlė Mežera. Ji iškėlė gabalą nugludinto, patamsinto ir riebalais nublizginto akmens, kad Aila galėtų matyti.

Tai buvo ta pati keista moteris, kurią Aila matė anksčiau, tik dabar iš ausų dar kadaravo gintarai ir buvo matyti ant apspurusios virvelės kabantis nudėvėtas amuletas, išsipūtęs nuo į jį sudėtų daiktų.

– Kas tame kapšelyje? – pasiteiravo Mežera. – Jis atrodo pilnas daiktų.

– Čia mano amuletas, o daiktai viduje – mano totemo, urvinio liūto dvasios dovanos. Dauguma jų patvirtino svarbius mano gyvenimo sprendimus. Tam tikra prasme jame yra ir mano gyvybės dvasia.

– Tada tai kažkas panašaus į elandoną, – pastebėjo Martona.

– Šamanas pasakė, kad, jei kada prarasiu savo amuletą, mirsiu, – tarė Aila. Ji suėmė kapšelį, apčiuopė pažįstamus kauburėlius bei iškyšas, ir ją užplūdo prisiminimų apie gyvenimą gentyje margumynas.

– Tada jį reikia padėti labai ypatingoje vietoje, – tarė Martona, – tikriausiai greta doni, kad Motina jį saugotų. Ar tu turi doni? Paprastai moterys figūrėles gauna per pirmąjį ritualą. Spėju, tu tokių apeigų nesi turėjusi?

– Tiesą sakant, turėjau. Jondalaras mokė mane Motinos malonumų dovanos. Pirmą kartą atliko apeigas ir padovanojo man doni figūrėlę, kurią pats padarė. Turiu ją kuprinėje, – papasakojo Aila.

– Jei kas ir galėjo atlikti tas apeigas tinkamai, tai tik jis. Jis turi pakankamai patirties, – pastebėjo Martona. – Leisk man dabar nuimti tavo amuletą, o judviem su Jondalaru iškeliaujant pradėti bandomojo laikotarpio, atiduosiu jį tau.

Moteris matė, kad Aila dvejoja. Galiausiai ji pritariamai palenkė galvą, bet pradėjus traukti odos kapšelį per galvą, odinė virvelė įsipainiojo į šukuoseną.

– Viskas gerai, Aila, aš sutvarkysiu, – pasakė Mežera.

Aila laikė rankoje pažįstamą odos kapšelį ir nenorėjo jo atiduoti. Jis iš tiesų nekaip atrodė prie jungtuvių apdarų, tačiau Aila nešiojo jį nuo tada, kai Iza jai jį padovanojo, neilgai trukus po to, kai gentis ją surado. Jis taip ilgai buvo jos dalis, kad tapo sunku jį paleisti. Ne tik sunku – ji bijojo jį paleisti. Atrodė, tarsi pats amuletas į ją įsikibo, prikibo prie plaukų bandant nusiimti. Gal jos totemas mėgina jai ką nors pasakyti? Gal jungtuvių dieną ji neturėtų būti tik viena iš kitų, su mamutojiškais drabužiais ir zelandoniečių vėriniu? Kai sutiko Jondalarą, ji buvo genties moteris. Gal kas nors turėtų priminti tą laiką?

– Dėkoju, Mežera, bet aš persigalvojau. Eisiu palaidais plaukais, Jondalarui taip labiausiai patinka, – tarė Aila. Ji palaikė amuletą akimirką ilgiau, tada padavė jį Martonai. Leido moteriai užrišti jai ant kaklo vėrinį, kurį padovanojo ir liepė saugoti jai Dalanaro motina, o paskui ėmė išsiiminėti segtukus ir raiščius, kurie laikė jos plaukus, sušukuotus zelandonietiškai.

Mežerai buvo sunku žiūrėti, kaip naikinami jos pastangų vaisiai, bet toks buvo Ailos pasirinkimas.

– Leisk, tada tave sušukuosiu, – grakščiai prisidėjo ji, padarydama įspūdį Martonai. „Ši jauna mokinė vieną dieną bus puiki zelandonė“, – pagalvojo ji.

Kai Jondalaras ir kiti pasižadėję vyrai pajudėjo link zelandonių namo kalvos papėdėje, kur turėjo vykti apeigos, staiga jis pajuto nerimą. Ir ne jis vienas. Moterys buvo išėjusios, didelė palapinė liko tuščia. Padedami kelių zelandonių, vyrai išsirikiavo nurodyta tvarka – pagal urvo, kuriame gyvens, skaičiavimo žodžius ir pagal statusą urve. Kadangi visi skaičiavimo žodžiai buvo galingi – nors tik zelandoniai žinojo paslaptingus jų skirtumus, – jie nežymėjo statuso, paprasčiausiai tai buvo išsirikiavimo tvarka. Nenumeruojama, kartais net neįvardijama, tačiau puikiai suprantama padėtis urvo viduje jau buvo visai kas kita, nors ir tai nebuvo kartą ir visiems laikams griežtai nustatyta.

Asmens statusas galėjo keistis. Daugumos padėtis dėl būsimos sąjungos pasikeis. Tai buvo vienas iš daugybės klausimų, dėl kurių būdavo deramasi prieš apeigas. Vienų statusas pakils, kitų taps žemesnis, nes židinio

statusas priklauso nuo to, ką vyras ir moteris įneša į sąjungą. Jis taip pat lemia ir vaikų statusą. Buvo suprantama, kad susikūręs židinys priklauso vyrui, tačiau juo rūpinasi moteris. Vaikai, kurie gimsta moteriai, gimsta prie vyro židinio. Ir pasižadėjusieji, ir jų šeimos norėdavo, kad naujojo židinio statusas būtų kuo aukštesnis ir vaikų labui, ir dėl su jais susijusių vardų ir giminystės ryšių, tačiau tam turėjo pritarti tam tikras skaičius kitų urvų vadų ir zelandonių. Kartais derybos būdavo gana vaidingos.

Aila beveik nedalyvavo derybose dėl savo ir Jondalaro naujojo židinio statuso, nes vis tiek nebūtų supratusi subtilybių. Tuo užsiėmė Martona. Aila pradėjo suprasti, kad ankstesni Martonos pokalbiai su kai kuriais zelandoniais, įskaitant Devynioliktąją, buvo netiesioginiai tų derybų elementai. Devynioliktoji, pasinaudojusi Jondalaro jaunystės nusižengimu, bandė sumažinti jo statusą iš dalies dėl to, kad Aila atrado naują išskirtinio grožio urvą devynioliktojo urvo teritorijoje. Radinys pastebimai pakėlė jos, nors ir svetimšalės, statusą, ir truputį suerzino devynioliktojo urvo Zelandonę. Jei jie patys būtų radę urvą, būtų galėję pasilikti jį sau ir apriboti jo naudojimą. Tai suteiktų jiems daug prestižo. Faktas, kad per vasaros susirinkimą jį aptiko svetimšalė, akimirksniu atvėrė jį visiems. Šitai aiškiai išsakė Pirmoji.

Jondalaro statusas buvo tarp aukščiausių, nes jo motina buvo ankstesnė, o brolis – dabartinis didžiausio Zelandonijos urvo vadas, jau neminint jo paties įnašų, kuriuos atsigabeno iš kelionės. Prisidėjo pagilėję titnago apdirbimo įgūdžiai – Jondalaras tapo tikrai visapusišku meistru, tai patvirtino gerbiami ir pripažinti kitų urvų titnago apdirbėjai, bei nauja, viešai parodyta iečių mėtyklė. Tačiau apibrėžiant Ailos statusą kilo problemų. Svetimšaliai visada turi žemiausią statusą, kuris paprastai numuša naujo židinio statusą, bet Martona ir keletas kitų žmonių nuolat tvirtino, kad Ailos statusas tarp jos žmonių buvo itin aukštas, be to, ji pati turi daug ką pasiūlyti. Gyvūnai buvo nevienareikšmis faktorius, nes vieni sakė, kad jie jos statusą menkina, o kiti – kad didina. Galutinis naujojo židinio statusas vis dar nebuvo visiškai nulemtas, nors tai nekliudė sąjungai. Devintasis urvas Ailą priėmė, o jie ten ir gyvens.

Moterys perėjo į kitą palapinę. Dar visai neseniai čia glaudėsi merginos, besiruošiančios pirmajam ritualui. Dabar palapinė buvo tuščia ir

galėjo būti panaudota kitoms reikmėms. Kažkas pasiūlė, kad čia galėtų palaukti vyrai, tada moterims nereikėtų pereidinėti, bet pagalvoję, kad tuoj susijungsiantys vyrai susirinks pereinančių į moterystę mergaičių prieglobstyje, zelandoniai ir kiti pasijuto kažkaip nesmagiai. Ten, kur vyko transcendentinė veikla, ypač didelėse grupėse, visada, kartais prieštaringai, pasireikšdavo dvasinės jėgos. Tad buvo nuspręsta ten perkelti susijungti besirengiančias moteris, nes toks būtų kitas logiškas žingsnis mergaičių, prieš tai apsistojusių šioje buveinėje.

Moterys nervinosi ne mažiau nei vyrai. Aila svarstė, ar Jondalaras apsivilks jos pasiūtą tuniką. Ji troško, kad būtų žinojusi, jog tądien nebus leista su juo kalbėtis, tada pati būtų išvakarėse jam įteikusi drabužį. Tada ji būtų supratusi, ar jis laiko ją tinkama, ar ji jam patinka. Dabar tai liks nežinoma, kol abu susitiks jungtuvėse.

Moterys irgi išsirikiavo tam tikra, tokia pačia kaip ir vyrai, tvarka. Aila nusišypsojo priekyje stovinčiai Levelai. Kol laukė, mielai būtų stovėjusi prie Prolevos sesers, bet Aila buvo iš devintojo urvo, ir tarp jos bei tos jaunos moters, kuri su Jondekamu ruošėsi gyventi antrajame urve, įsiterpė keletas moterų. Levelos ir Jondekamo rangai buvo panašūs, abu buvo kilę iš aukščiausią statusą turinčių vadų ir urvų įkūrėjų šeimų, todėl jų sudėtinio židinio statusas nedaug tepasikeitė. Jondekamo statusas buvo per plauką aukštesnis nei Levelos, tačiau menkutė nauda būtų pasijutusi tik tada, jei jie apsigyventų jo urve.

Urvo, kuriame pora galiausiai gyvens, zelandoniečiai atlikdavo apeigas kiekvienai atskirai porai, o kiti dalyvaudavo kaip padėjėjai. Jaunų žmonių motinos ir jų poros taip pat dalyvaudavo ceremonijoje. Artimieji sėdėdavo priekinėse žiūrovų eilėse ir laukdavo, kol bus pakviesti. Vyresnių porų, kurios jungėsi ne pirmą kartą, tik norėjo oficialiai pareikšti gyvensiantys drauge, tėvai dalyvauti neprivalėjo. Reikėjo tik urvo, kuriame jie gyvens, sutikimo. Tačiau į apeigas atvykdavo draugų ir giminaičių.

Beveik pačiame gale Aila pastebėjo Janidą, nes ji buvo iš dvidešimt devintojo urvo Pietų sparno, ir nusišypsojo, kai toji pažvelgė į Ailą. Pačiame gale stovėjo atvykėlė lanzadonietė Joplaja, nors jos židinio vyras kažkada Zelandonijoje buvo aukščiausio statuso. Čia ji užėmė paskutinę vietą, bet buvo tarp pirmųjų Lanzadonijoje. Aila apžvelgė visas moteris,

kurios šįvakar susijungs. Vis dar buvo daug tokių, kurių ji nepažinojo. Buvo ir urvų, iš kurių ji nepažinojo nė vieno žmogaus, tik matė per bendrą prisistatymą. Ji nugirdo kažkurią sakant, kad yra iš dvidešimt ketvirtojo urvo, o dar kažkas pasisakė, kad yra iš Lokio kalvos, iš Naujųjų namų prie Mažosios Žolių upės.

Ailai atrodė, kad laukimas niekada nesibaigs. „Kas gali taip ilgai trukti? – galvojo ji. Buvo liepta kuo greičiau išsirikiuoti, o dabar visos mindžiukuoja. Gal vyrai dar neatėjo? O gal kuris iš jų persigalvojo? Kas, jeigu Jondalaras persigalvojo? Ne. Jis negalėtų! Kodėl turėtų? O kas, jei persigalvojo?"

Pirmoji atitraukė zelandonių namelio užuolaidą, dengusią slaptą įėjimą didelio būsto gale, tiesiai priešais pagrindinį įėjimą, ir patraukė į šalį širmą. Iškišusi galvą laukan ji nužvelgė susirinkimų teritoriją, kuri apėmė kalvos šlaitą už namelio ir vėrėsi į stovyklos pusę. Žmonės rinkosi kone visą popietę, ir pieva buvo beveik pilna. Atėjo laikas.

Pirmieji vorele išėjo vyrai. Pakėlęs akis į šlaitą, Jondalaras pamatė, kad atėjo visi, kurie tik galėjo paeiti. Minios šurmulys vis garsėjo. Jam pasidingojo, kad daugiau nei kartą nuskambėjo žodis „balta". Jis stengėsi žiūrėti į priešais einančiojo vyro nugarą, tačiau žinojo, kad baltos odos tunika žmonėms daro įspūdį. Tiesą sakant, šis tas daugiau nei balta tunika. Aukštas, neįtikėtinai dailus šviesiaplaukis patraukiančiomis akimis ir taip būtų išsiskyręs iš kitų, tačiau ištrinkti šviesūs plaukai tapo kone balti, išsimaudęs, šviežiai nusiskutęs, apsivilkęs tyrą, švytinčią baltą tuniką Jondalaras atrodė stulbinamai.

– Jei mėginčiau įsivaizduoti Doni mylimąjį Lumį, nužengusį į žemę žmogaus kūne, štai ten jis stovi, – tarė Jondekamo motina, aukšta šviesiaplaukė antrojo urvo zelandonė antrojo urvo vadui, savo jaunesniam broliui Kimeranui.

– Įdomu, kur jis gavo tą baltą tuniką? Ir aš tokios norėčiau, – pastebėjo Kimeranas.

– Manau, ne vienas vyras panašiai jaučiasi, bet tėra tik keletas, kurie galėtų ją taip pat šauniai vilkėti, Kimeranai, – atsakė ji. Jos nuomone, brolis buvo ne tik toks pat aukštas ir šviesus kaip jo draugas Jondalaras, bet ir beveik toks pat dailus.

Vyrams pusračiu išsirikiavus vienoje didžiulio laužo pusėje, atėjo moterų eilė. Kai įėjimo užuolaida galiausiai buvo atitraukta, Aila pasistiebė, kad ką pamatytų. Vakarėjo. Dar nenusileidusi saulė savo žvilgėjimu stelbė didelį apeiginį laužą ir deglus, kurie buvo susmaigstyti aplink teritoriją. Jie pasitarnaus vėliau. Prie laužo ji matė keletą žmonių. Buvo duotas ženklas moterims išeiti. Vos žengusi iš namelio, Aila iš karto pamatė aukštą figūrą balta tunika. Moterims sustojus pusračiu priešais vyrus, ji sau pasakė: „Jondalaras ją apsivilko! Jis apsivilko mano siūtą tuniką." Visi buvo apsirengę gražiausius drabužius, bet niekas nevilkėjo baltai, tad Jondalaras išsiskyrė iš visų. Ailai atrodė, kad jis neprilygstamai gražiausias... ne, dailiausias vyras. Dauguma būtų jai pritarę. Ji matė, kaip jis į ją žvelgia iš kitos didelio laužo pusės. Žiūri taip, lyg nepajėgtų niekur kitur nukreipti akių.

„Ji tokia graži, – galvojo Jondalaras. – Dar niekada neatrodė taip gražiai." Tamsios šiaudų spalvos, tamsaus aukso geltonio Nezės siūta tunika su blyškiais puošniais mamutų ilčių karoliukais kone tobulai derėjo prie jos plaukų, kurie palaidi krito bangomis taip, kaip jam labiausiai patiko. Vieninteliai papuošalai buvo gintariniai auskarai ką tik pradurtose ausyse – du vienodi gintaro gabalai, jis prisiminė, Tulijos dovanoti, ir kriauklių bei gintaro vėrinys, kurį įteikė Martona. Spindintys geltonai oranžiniai akmenys gaudė besileidžiančios saulės atspindžius ir prašmatniai švytėjo tarp nuogų jos krūtų. Tunika, atvira priekyje, tačiau aptempta ties juosmeniu, buvo nepanaši į nė vienos kitos moters ir Ailai puikiai tiko.

Martona, stebinti iš pirmųjų žiūrovų eilių, maloniai nustebo pamačiusi balta tunika pasipuošusį sūnų. Ji žinojo, kokį drabužį Jondalaras išsirinko, tad buvo nesunku suprasti, jog baltoji tunika buvo ryšulyje, kurį ji perdavė sūnui. Puošmenų stygius pabrėžė spalvos, kuri pati buvo pakankamai puošni, grynumą. Daugiau nieko nereikėjo, šermuonėlių uodegėlės puikiai užbaigė tuniką. Martona matė Ailos naudojamus dubenis ir rykus, pastebėjo jos polinkį paprastiems, tačiau puikiai padarytiems daiktams. Baltoji tunika buvo išskirtinis to pavyzdys. Iškalbinga, kai gaminio kokybė matoma plika akimi.

Paprastas Jondalaro apdaras buvo sukrečiamai priešingas Ailos tunikai. Martona buvo įsitikinusi, kad ne viena moteris mėgins nukopijuoti

Ailos apdarą, tačiau tikriausiai nė vienai nepavyks tiksliai jį atkartoti. Kai Aila pirmą kartą jai parodė tuniką, Martona kruopščiai ją apžiūrėjo ir įvertino išskirtinę meistrystę. Atvykėlės drabužis liudijo gerovę vieninteliu zelandoniečiams reikšmingu būdu – laiku, reikalingu jam pasiūti. Nuo odos kokybės iki gintaro, nuo kriauklelių ir dantų iki kelių tūkstančių rankomis išpjautų mamutų ilčių karoliukų, šita vestuvių tunika patvirtino Martonos teiginius apie aukštą Ailos statusą. Jos sūnaus židinys bus tarp pirmųjų.

Jondalaras nematė nieko, tik Ailą. Jos akys spindėjo, lūpos buvo pravertos. Tokia išraiška atsirasdavo, kai Aila būdavo pakerėta ko nors gražaus arba susijaudinusi dėl medžioklės. Jondalaras pajuto, kaip slėpsnos pritvinksta kraujo. „Spindinti moteris, – galvojo Jondalaras. – Švytinti kaip saulė." Jis jos geidė ir sunkiai galėjo patikėti, kad šita jausminga gražuolė bus jo pora. Jo pora... Jam patiko tas posakis. Jie gyvens namuose, kuriuos jis pastatys, kad ją nustebintų. Ar tos apeigos kada nors prasidės? Ar jos kada pasibaigs? Jis nenorėjo laukti, troško bėgti pas ją, ją stverti ir nusinešti.

Aplinkui susirinkus zelandoniams, Pirmoji pradėjo niūniuoti giesmę. Įstojo kitas balsas tuo pačiu tonu, paskui trečias. Kiekvienas donijas pasirinkdavo tam tikro aukščio ir tembro garsą, kurie kartkartėmis kito pagal pasikartojančią melodiją, kurią buvo nesunku išlaikyti. Kai pradėjo kalbėti zelandonė, kuri sujungs pirmąją porą, tyli giesmė nesiliovė, kiekvienas giedojo savo tonu. Derinys galėjo būti harmoningas arba ne, tai nebuvo svarbu. Vienam pritrūkus kvapo, atsitiktiniais intervalais vis prisijungdavo kiti balsai. Skambėjo monotoniška fuga, kuri galėjo tęstis amžinai, jei užtektų žmonių pakeisti trumpam nutylančiuosius pailsėti.

Malonus monotoniškas fonas užpildė mintis, kai Jondalaras pakerėtas stebeilijo į mylimą moterį. Jis vos girdėjo žodžius, kuriuos zelandoniai tarė pirmoms poroms. Staiga jis pajuto silpną už nugaros stovinčio vyro kumštelėjimą ir pašoko. Buvo sakomas jo vardas. Jis nuėjo prie stambiosios Zelandonės ir stebėjo, kaip Aila ateina su juo susitikti. Jiedu stovėjo atsisukę vienas į kitą abipus donijos.

Zelandonė pritariamai žvelgė į abudu. Jondalaras buvo aukščiausias tarp vyrų. Ji visada manė, kad jis tikrai yra ir pats patraukliausias. Nors

anuomet, prieš daugelį metų, jis buvo dar visai berniukas, tai buvo viena iš priežasčių, kodėl atėjus metui ji pasirinko jį mokyti Doni malonumų dovanos. Jondalaras mokėsi puikiai, kone per gerai. Jis vos neįtikino jos atsisakyti pašaukimo.

Dabar ji džiaugėsi, kad aplinkybės tam pamaišė, bet žiūrėdama į išvaizdų vyrą balta tunika vėl suprato, kodėl jis vos jos neperkalbėjo. Pirmoji svarstė, kur jis gavo baltąją tuniką. Neabejotinai kelionėje. Pirmiausia akį traukė spalva, bet ir kirpimas buvo neįprastas, ir dėl puošmenų trūkumo ji atrodė neįprastai. Jis atitinka pasirinktą moterį. Pirmoji atsisuko į Ailą.

„Ir moteris jam tinka. Ne, ji jį pranoksta, o tai nelengva", – mintijo Zelandonė. Donija būtų nusivylusi, jei jis būtų pasirinkęs tokią, kuri neatitiktų jos puikios nuomonės apie jį, bet teko pripažinti, kad jis susirado ne tik sau lygią moterį, jis susirado geresnę. Zelandonė žinojo, kad jie yra dėmesio centre dėl daugybės priežasčių. Visi juos pažįsta arba žino, kas jie tokie, apie juos kalba visas vasaros susirinkimas, jie neabejotinai yra dailiausia pora.

Teisinga, pritinka, kad ji, pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Motinai, atliktų apeigas, būtų ta, kuri užriš mazgą šiai išskirtinei porai. Negalima nepaisyti tokios zelandonės. Tatuiruotė ant jos kaktos buvo pabrėžta ryškesnėmis spalvomis, plaukai rūpestingai, nors gal kiek keistai, sušukuoti, tad ir šiaip aukšta moteris atrodė dar aukštesnė, o gausiai puošta tunika buvo tikras meno kūrinys, kuriam tinkamai pademonstruoti ir reikėjo jos sudėjimo asmens. Trijulė traukė visų žvilgsnius, ir Zelandonė tylėjo, kad sustiprintų dramatišką poveikį.

Žengusi į priekį Martona atsistojo greta sūnaus. Dabartinė jos pora Vilomaras stojo dešinėje per žingsnį už jos. Martonai iš kairės stovėjo Dalanaras, vos už jo – Jerika. Jiems teks laukti iki pat pabaigos, kol susijungs jos dukra Joplaja ir Ekauzaras. Greta Vilomaro rikiavosi Jondalaro brolis ir sesuo, Joharanas ir Folara. Greta Joharano stovėjo Proleva ir jos sūnus Jaradalas. Daug kitų draugų ir giminaičių sėdėjo tarp žiūrovų netoliese, vietose, skirtose poros, kuriai atliekama ceremonija, svečiams. Prieš pradėdama Zelandonė nužvelgė juos visus, o paskui didelę minią, susibūrusią ant kalvos šlaito.

– Zelandonijos urvai, – rimtu, skambiu balsu pradėjo donija, – jūs pakviesti būti moters ir vyro sąjungos liudytojais. Šventa jos vaikų sąjunga pagerbiama Doni, Didžioji Motina Žemė, pirmoji kūrėja, visų Motina, ta, kuri pagimdė Bali, kuri uždega dangų, toji, kurios pora ir bičiulis Lumis šviečia mums šią naktį ir liudija kartu su ja.

Aila pakėlė akis į priešpilnį mėnulį ir staiga suvokė, kad lauke tamsu. Saulė jau seniai nusileido, tačiau nuo didžiulio laužo ir daugybės deglų buvo šviesu kaip dieną.

– Du priešais mane stovintys žmonės pamalonino Didžiąją Motiną Žemę pasirinkdami susijungti. Jondalarai iš devintojo Zelandonijos urvo, buvusios devintojo urvo vadės Martonos, dabar susijungusios su zelandoniečių mainų meistru Vilomaru, sūnau, gimęs prie Lanzadonijos vado ir įkūrėjo Dalanaro židinio, devintojo Zelandonijos urvo vado Joharano broli...

Zelandonei vardijant ilgą, pilną pakartojimų Jondalaro vardų ir ryšių, kurių ji daugumos nė nežinojo, eilę Ailos mintys nuklydo. Čia buvo vienas iš nedaugelio kartų, kai visi ryšiai turėjo būti išvardyti. Ji vėl sutelkė dėmesį, kai po ilgos litanijos donijos tonas pasikeitė:

– ...ar renkiesi Ailą iš devintojo Zelandonijos urvo, Doni palaimintą ir pagerbtą jos palaiminimo... – pasigirdo susirinkusiųjų murmesys. Laiminga sąjunga – moteris jau laukiasi, – ... buvusią Ailą iš mamutojų, Liūto stovyklos narę, mamuto židinio dukrą, pasirinktą urvinio liūto, ginamą urvinio lokio, arklių Yhaha ir Lenktynininko bei keturkojo medžiotojo Vilko bičiulę?

Aila svarstė, kur yra Vilkas. Nematė jo visą popietę bei vakarą ir nusiminė. Ji suprato, kad jungtuvės jam nieko nereiškia, bet norėjo, kad jis būtų čia.

– ...priimtą Jondalaro brolio, devintojo Zelandonijos urvo vado Joharano, bei Jondalaro motinos, buvusios devintojo Zelandonijos urvo vadės Martonos, pritariant Lanzadonijos vadui ir įkūrėjui, Jondalaro gimimo židinio vyrui Dalanarui...

Zelandonė toliau vardijo daugumą Jondalaro giminaičių. Aila nesuvokė, kad su šia sąjunga įgyja tiek naujų ryšių, tačiau Zelandonė norėjo, kad jų būtų dar daugiau. Teko ilgai ir sunkiai sukti galvą, kad išeitų pa-

kankamai ilgas teisėtų ryšių sąrašas prideramam ritualui, nes savo Aila atsinešė labai nedaug.

– Renkuosi, – atsisukęs į Ailą paskelbė Jondalaras.

– Ar tu ją gerbsi, rūpinsiesi pasiligojus, aprūpinsi besilaukiančią ir jai padėsi? – progiesmiu teiravosi Zelandonė.

– Gerbsiu, slaugysiu, aprūpinsiu ją ir jos vaikus, – pasakė Jondalaras.

– Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, buvusi Aila iš mamutojų, Liūto stovyklos nare, mamuto židinio dukra, pasirinkta urvinio liūto, ginama urvinio lokio, priimta devintojo Zelandonijos urvo, ar renkiesi Jondalarą iš devintojo Zelandonijos urvo, Martonos, buvusios devintojo urvo vadės, dabar susijungusios su Vilomaru, zelandoniečių mainų meistru, sūnų, gimusį prie Dalanaro, Lanzadonijos vado ir įkūrėjo, židinio? – Zelandonė nusprendė įvardyti tik esminius ryšius užuot antrąkart viską kartojusi. Ailai palengvėjo, kartu ir didumai susirinkusių.

– Aš renkuosi jį, – žiūrėdama į Jondalarą pasakė Aila. Žodžiai aidu atsimušė jai galvoje. „Renkuosi, renkuosi. Pasirinkau jį labai seniai, dabar galiausiai galiu pasirinkti oficialiai."

– Ar tu jį gerbsi, rūpinsiesi pasiligojus, mokysi savo vaikus jį gerbti kaip tavo porą ir aprūpintoją, įskaitant ir tą, kuriuo Doni tave jau palaimino? – toliau kalbėjo Zelandonė.

– Gerbsiu jį ir slaugysiu, mokysiu savo vaikus jį gerbti, – atsakė Aila.

Zelandonė davė ženklą.

– Kas turi galią patvirtinti šios moters ir šio vyro sąjungą?

Kelis žingsnius į priekį žengė Martona.

– Aš, Martona, buvusi devintojo Zelandonijos urvo vadė, turiu galią. Aš sutinku su savo sūnaus Jondalaro ir Ailos iš devintojo Zelandonijos urvo sąjunga, – tarė ji.

Tada į priekį žengė Vilomaras.

– Aš, Vilomaras, Zelandonijos mainų meistras, susijungęs su Martona, buvusia devintojo Zelandonijos urvo vade, taip pat pritariu šiai sąjungai, – Vilomaro sutikimo nebūtinai reikėjo, bet įsitraukdamas į apeigas jis patvirtino pritarimą savo poros sūnaus sąjungai su svetimšale ir tapo lengviau įtraukti buvusią Martonos porą, kuris žengė į priekį.

– Aš, Dalanaras, Lanzadonijos vadas ir įkūrėjas, Jondalaro gimimo židinio vyras, taip pat pritariu Jondalaro, mano buvusios poros sūnaus,

ir Ailos iš devintojo Zelandonijos urvo, buvusios Ailos iš mamutojų, sąjungai.

Dalanaras palankiai, vertinamai nužvelgė Ailą tokiu panašiu į Jondalaro žvilgsniu, kad ji kone nusišypsojo ir pajuto, kaip ir kūnas ne pirmą kartą į jį sureaguoja. Dalanaras su Jondalaru, nepaisant amžiaus skirtumo, ne tik atrodė panašiai. Aila juos ir juto vienodai. Tada ji neatsispyrė ir nusišypsojo vyresniajam vyrui viena iš savo švytinčių šypsenų, kurioje spindėjo vidinė šviesa. Vieną akimirką Dalanaras kone troško susikeisti vietomis su savo buvusios poros sūnumi. Tada jis dirstelėjo į Jondalarą ir pamatė pašaipų to vypsnį. Vaikis tiksliai žinojo, ką jis jaučia, ir nesusilaikė nepaerzinęs. Dalanaras vos garsiai nesusijuokė.

– Pateisinu be jokių klausimų! – pridūrė Dalanaras.

– Kas turi teisę patvirtinti šios moters sąjungą su šiuo vyru? – pasiteiravo Zelandonė.

– Aš, Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, buvusi Aila iš mamutojų, Liūto stovyklos narė ir mamuto židinio duktė, esu įgaliota kalbėti savo naudai. Valdžią man suteikė Mamuta iš mamuto židinio, seniausias ir gerbiamiausias iš visų mamutų, Liūto stovyklos vadas Talutas ir Liūto stovyklos vadė jo sesuo Tulija. Jų vardu aš pritariu šiai sąjungai su Jondalaru iš devintojo Zelandonijos urvo, – tarė Aila.

Dėl šios dalies ji labiausiai nervinosi: jaudinosi, ar pavyks įsiminti ir pakartoti žodžius, kuriuos ji privalėjo pasakyti.

– Mamuta iš mamuto židinio, tas, kuris tarnauja Motinai pas mamutojus, – tarė Zelandonė, – suteikė savo židinio dukrai laisvę pačiai spręsti. Kaip ta, kuri tarnauja Motinai pas zelandoniečius, aš taip pat galiu kalbėti už Mamutą. Aila pasirinko jungtis su Jondalaru, todėl jos sprendimas atitinka Mamutos pritarimą.

Tada Zelandonė, visu balsu, kad visi girdėtų, paklausė:

– Kas užtars šią porą?

– Aš, Joharanas, devintojo Zelandonijos urvo vadas, užtariu šią porą ir sveikinu Ailą su Jondalaru devintajame Zelandonijos urve, – pasakė vyresnysis Jondalaro brolis. Tada jis atsisuko į žmones, sustojusius už jo kaip žiūrovus.

– Mes, devintojo Zelandonijos urvo žmonės, sveikiname juos, – pasakė visi.

Tada Zelandonė iškėlė abi rankas, tarsi ketindama visus apkabinti.

– Visi Zelandonijos urvai, – tarė ji reikalaujančiu dėmesio tonu, – Jondalaras su Aila pasirinko vienas kitą. Taip buvo sutarta, ir jie priimti į devintąjį urvą. Ką pasakysite apie šią sąjungą?

Pasigirdo pritarimo klegesys ir šauksmai. Jei kas nors ir būtų nepritaręs, prieštaravimai būtų nuslopinti. Donija palaukė, kol triukšmas apmalšo, ir pasakė:

– Doni, Didžioji Motina Žemė, patvirtina šią savo vaikų sąjungą. Palaiminusi Ailą ji nusišypsojo šiai sąjungai.

Jai davus ženklą Aila su Jondalaru pakėlė rankas ir ištiesė jas Pirmajai. Paėmusi paprastą odos dirželį ji apvyniojo jų sujungtas rankas ir surišo mazgą. Grįžę po bandomojo laikotarpio jie grąžins dirželį neperkirptą, o mainais kaip Zelandonės dovaną gaus vienodus vėrinius. Tai bus ženklas, kad jų sąjunga patvirtinta ir galima teikti kitas dovanas.

– Mazgas surištas. Judu susijungę. Tegu Doni visada jums šypsosi.

Jaunoji pora atsisuko į žmones, ir Zelandonė paskelbė:

– Dabar tai Jondalaras ir Aila iš devintojo Zelandonijos urvo.

Jie visi drauge žengė šalin, įskaitant ir tą, kuri tarnauja Didžiajai Motinai Žemei, užleisdami vietą kitai porai. Kol visi kiti traukėsi į tolimesnes vietas tarp žiūrovų, kad padarytų vietos kitos poros šeimai, Aila su Jondalaru nuėjo ten, kur stovėjo ir laukė kitos poros surištais riešais. Dar ne viskas buvo baigta.

Nors dauguma žmonių su malonumu stebėjo dailią porą, kuri su šitokiu palaikymu įsipareigojo ir leido surišti savo riešus, atsirado keletas, kuriems ši sąjunga kėlė visiškai kitokius jausmus. Viena jų buvo gražuolė moteris kone baltais plaukais, labai blyškia oda ir pilkomis akimis, kurios buvo tokios tamsios, kad kone juodos. Dauguma vyrų palankiai žvelgė į Maroną, kol pamatydavo ją nepritariamai susiraukusią, tačiau ji nekreipė į juos jokio dėmesio.

Dailiai porai Marona palankiai nesišypsojo. Ji su aiškia neapykanta stebeilijo į svetimšalę ir vyrą, kuris kadaise buvo pasižadėjęs jai. Anais metais pati tikėjosi atsidurti dėmesio centre, bet jis išėjo į kelionę ir paliko ją kaip stovi. Kad būtų dar blogiau, pasirodė ta jo artima pusseserė, keistai atrodanti juodaplaukė, kuri visiems tokia graži. Ta, kuri šiemet ketina

susijungti su bjauriausiu žemėje vyru, ir vėl sulaukė visų dėmesio. Tiesa, anai vasarai besibaigiant ji susirado pusėtiną vyrą ir su juo susijungė. Bet jis nebuvo Jondalaras, tas, kurio visos norėjo, o ji turėjo jį gauti. Abu su džiaugsmu po kelerių metų perkirto mazgą. Anas vasaros susirinkimas Maronai buvo pats blogiausias. Iki šito.

Šiais metais Jondalaras pagaliau grįžo, bet su svetimšale, kuri vedžiojasi žvėris ir nieko nepaisydama vaikšto apsivilkusi berniukiškais apatiniais. Jie susijungė, o ji laukiasi, jau palaiminta. Nesąžininga. Ir kur ji gavo tą drabužį? Tokį atvirą? Stovi atkišusi krūtis. Marona nedvejodama irgi tokį apsivilktų, jei būtų sugalvojusi, bet dabar jau niekada nesivilks, net jei kitos moterys vilkės. Žinoma, kad vilkės. „Vieną dieną, – sakė sau Marona, – vieną dieną aš jiems parodysiu. Surasiu būdą. Vieną dieną jis gailėsis, jie abu pasigailės. Vieną dieną..."

Buvo ir kitų, ne itin patenkintų jungtuvėmis. Laramaras paprasčiausiai nemėgo jų abiejų: Jondalaras visada žvelgė į jį su pasidygėjimu, netgi gerdamas barmą, o ta moteris, Aila su Vilku, sukėlė šitokį šurmulį dėl Tremedos jauniausios dukters. Lanoga mano, kad ji nuostabi. Lanoga beveik nebūna namie, nėra, kas gamintų valgyti. Tik sėdinėja su kitomis mamomis, tarsi tas kūdikis būtų jos. Pati dar nė ne moteris, o vis ten. Vieną dieną pasirodys, kad ji visai pusėtinai atrodo, kur kas geriau nei ta nevalyva senė, jos motina. „Norėčiau, kad Aila laikytųsi kuo toliau nuo mano namų, – pagalvojo Laramaras, paskui nusiviepė: – Nebent norėtų ką pagerbti. Smalsu, kokia ji būtų, prisipūtusi barmos per Motinos šventę? Kas žino? Gal vieną dieną?"

Dar vienas žiūrovas linkėjo porai tikrai ne laimės. „Dabar mano vardas Madromanas, – galvojo mokinys. – Norėčiau, kad jie tai įsimintų, ypač Jondalaras. Tik pažiūrėkit į jį, toks pasipūtęs, apsivilkęs baltutėle tunika, visos ką tik susijungusios moterys jam šypsosi. O kaip nustebo sužinojęs, kad aš dabar priklausau zelandoniams. Jis to nesitikėjo, nemanė, kad tai galėčiau. Bet aš gudresnis, negu jis galvoja. Tapsiu zelandoniu, nepaisant to, kad storulė įsiteikinėja Jondalaro svetimšalei lyg ji jau būtų donija."

„Tiesa, ji graži. Aš irgi galėjau susirasti tokią, jei jis nebūtų išmušęs man dantų. Jis neturėjo pagrindo mane šitaip kulti. Aš tik tiesą pasakiau. Jondalaras norėjo susijungti su Zolena. Ji būtų sutikusi, jei nebūčiau apie tai

pranešęs. Derėjo leisti jiems susijungti. Tada tas besišypsantis veidelis būtų susijungęs su storule, o ne su dailia svetimšale. Ji vaidina, kad yra zelandonė, bet tokia nėra. Ji net ne mokinė, net nesugeba teisingai kalbėti. Kažin, kiek moterų manytų, kad Jondalaras nuostabus, jei kas būtų jam iškirtęs dantis? Būtų įdomu sužinoti. Tikrai norėčiau pamatyti. Vieną dieną..."

Ketvirtoji pora akių stebėjo numylėtos poros jungtuves irgi ne su geranoriškais jausmais. Brukevalis negalėjo nuleisti akių nuo auksaplaukės ant pečių krintančiais plaukais ir didelėmis, dailiomis nuogomis krūtimis. Ji laukiasi. Tai motinos krūtys. Brukevalis labiau už viską gyvenime troško ištiesti ranką ir jas paliesti, glamonėti, čiulpti. Jos buvo tokios tobulos, kad jam ėmė dingotis, jog ji puikuojasi tomis krūtimis, tyčia iš jo šaiposi jų pilnumu, kietais, rausvais speneliais, kurie taip ir prašosi paimami į burną.

„Jondalaras lies tas krūtis, jas laikys, jis apžios tuos spenelius savo lūpomis ir čiulps. Visada Jondalaras, visada numylėtinis, visada laimingasis. Jo net motina geriausia. Maronos motina niekada manimi nesirūpino, o Martona visada atsirasdavo šalia, kai jau nebegalėdavau tverti. Ji visada pasikalbėdavo su manimi, viską paaiškindavo. Leisdavo man pas juos pabūti. Ji visada buvo maloni. Jondalaras nebuvo blogas, bet tik todėl, kad gailėjosi manęs, nes aš neturėjau jo motinos. Dabar jis jungiasi su motina, moterimi, auksaplauke kaip Bali, Didysis auksaplaukis Motinos sūnus, su nuostabiomis krūtimis. Su ta, kuri tuojau taps motina."

„Ji taip apsidžiaugė pamačiusi mane ateinantį su deglu išvesti ją iš to urvo. Sakė, jei nebūtų Jondalaro, svarstytų apie mane, bet iš tikrųjų taip nemanė. Kai atėjo Jondalaras su tuo šlykštyne, ji leido man suprasti, jog aš irgi plokščiagalvis, visai kaip tas iš Lanzadonijos. Nesuprantu, kaip Dalanaras leido tam plokščiagalviui bent dirstelėti į jo poros dukterį, dar daugiau – su ja susijungti. Taip negerai. Jis šlykštynė, pusiau gyvulys, pusiau žmogus. Tai reikėtų uždrausti. Joplaja derama jauna moteris, tokia tyli. Ji visada maloniai su manimi elgėsi. Kaip ji gali galvoti apie sąjungą su plokščiagalviu? Negerai. Kas nors turėtų tai sustabdyti", – galvojo Brukevalis.

„Gal aš turėčiau? Jei Aila pagalvotų, ji suprastų, kad pasielgiau teisingai. Dėl to ji gali imti mane vertinti. Svarstau, ar ji tikrai pagalvotų apie mane, jei kas nors įvyktų, jei Jondalaro staiga nebeliktų? Jei kas nutiktų Jondalarui? Įdomu, ar ji vieną dieną pagalvotų apie mane?"

32

Levela ir Jondekamas iškėlė sujungtas rankas sveikindami į laukimo aikštelę atėjusius Ailą su Jondalaru.

– Ar tikrai tu jau Doni palaiminta, Aila? – Levela atskubėjo prie draugės.

Aila tik linktelėjo. Ji buvo pernelyg užvaldyta jausmų, kad rizikuotų ką sakyti.

– Oi, Aila, tai nuostabu! Kodėl man nesakei? Ar Jondalaras žinojo? Jums taip pasisekė! – bėrė Levela neduodama Ailai laiko atsakyti. Ji norėjo svetimšalę apkabinti, bet akimirkai pamiršo apie surištą ranką ir susipainiojo su Jondekamu. Visi, kurie buvo šalimais, nusijuokė. Levela galiausiai pasidavė ir apkabino Ailą viena ranka.

– Tavo apdaras toks gražus, Aila. Niekada nemačiau nieko panašaus. Tiek daug mamutų ilčių karoliukų ir gintarų. Vietomis atrodo, kad jis pasiūtas iš mamutų ilčių ir gintaro. Toks puikus, tau taip tinka gelsvas odos atspalvis. Labai gražu, kai tu jį vilki šitaip atvirai, ypač dėl to, kad netrukus tapsi motina. Tunika tikriausiai sunki. Kur ją gavai? – kamantinėjo Levela. Ji buvo tokia susijaudinusi, kad Aila nusišypsojo.

– Taip, sunki, tačiau aš pripratusi. Iš toli ją nešiau. Prieš jungtuves su mamutojumi man ją pasiuvo ir parodė, kaip vilkėti, Nezė, Liūto stovyklos vado pora. Kai vis dėlto nusprendžiau išeiti su Jondalaru, ji padovanojo man tuniką ir liepė apsivilkti per jungtuves. Jondalaras jai patiko. Visiems patiko. Jie norėjo, kad Jondalaras liktų ir taptų mamutojumi, bet jis tvirtino, kad jam reikia namo. Dabar suprantu, kodėl, – tarė Aila.

Aplinkui būriavosi ir klausėsi žmonės. Jie stengėsi nors ką nugirsti, kad galėtų papasakoti kitiems, ką svetimšalė pasakoja apie savo ypatingai pasiūtus drabužius.

– Jondalaras taip pat nuostabiai atrodo, – pasakė Levela. – Tavo apdaras išskirtinis dėl karoliukų ir puošmenų, visko gausybės. Jondalaro – visiška priešingybė, stulbina vien tik spalva.

– Teisingai, – pastebėjo Jondekamas. – Visi mes vilkime geriausius drabužius, – jis parodė į savo apdarą, – o tai dažniausiai reiškia išpuoštus. Nors nė vienas neturi tokio neįtikėtino drabužio kaip tavo, Aila, Jondalarą irgi visi pastebėjo. Jo tunika tokia paprasta, bet puošni, ypač jo dėvima. Žinau, kaip šitie dalykai veikia. Visos moterys užsimanė tokio drabužio kaip tavo, o visi vyrai nori ko nors balto, kaip jo. Ar tau ją kas nors padovanojo, Jondalarai?

– Aila,– atsakė Jondalaras.

– Aila! Pati ją pasiuvai? – nepatikėjo Levela.

– Viena mamutojė pamokė mane išdirbti baltą odą, – pasakė Aila.

Žmonės nusisuko, gręžėsi į kitą zelandonę.

– Geriau liaukimės kalbėję, jie pradeda, – tarė Levela.

Visiems nutilus, kad galėtų prasidėti kitos poros apeigos, Aila ėmė galvoti apie tai, kam jungtuvių apeigose reikia surišti riešus dirželiu, kurį sunku atrišti. Rankų susipainiojimas, kai susijaudinusi Levela skubėjo ją apkabinti, padėjo jai suprasti, kad surištas privalai pagalvoti apie kitą. Visai neblogas būdas pratintis prie sąjungos.

– Norėčiau, kad jie paskubėtų, – po nosimi sušnibždėjo vienas iš ką tik susijungusių vyrų. – Išbadėjau. Visą dieną pasninkavus, esu tikras, girdėti, kaip gurgia mano pilvas.

Aila džiaugėsi zelandonei ilgai vardijant vardus ir ryšius, nes turėjo laiko pagalvoti ir pabūti viena su savo mintimis. Ji susijungusi. Jondalaras yra jos pora. Gal nuo dabar ji iš tikrųjų ims jaustis kaip Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, nors džiaugėsi, kad tarp jos vardų liko „Aila iš mamutojų“. Vien dėl to, kad ketina gyventi devintajame urve, nereiškia, kad ji tapo kitu žmogumi. Tiesiog atsirado naujų vardų ir ryšių, kuriuos galės pridėti prie savo ryšių ir giminysčių sąrašo. Taip pat ji neprarado ir genties totemo.

Jos mintys nuklydo į tuos laikus, kai buvo maža mergaitė ir gyveno gentyje. Gentyje nebuvo mazgo rišimo papročio, bet ir jo nereikėjo. Nuo jaunystės genties moterys buvo mokomos pastebėti vyrus, ypač savo poras. Buvo tikimasi, jog gera genties moteris iš anksto numatys vyro, ypač savo poros, poreikius ir norus, nes genties vyras nuo vaikystės buvo mokomas nepaisyti ar bent jau neparodyti, kad paiso, savo poreikių, nepatogumų, skausmo. Vyrui nedera prašyti pagalbos, moteris turi suprasti, kada reikia jam padėti.

Braudui nereikėjo jos pagalbos, bet jis nuolat ko nors reikalaudavo. Jis išgalvodavo jai užduotis vien dėl to, kad galėjo priversti ją tai daryti, – atnešti jam vandens, užrišti apavą. Jis tvirtino, kad ji dar maža ir turi mokytis, bet jam nerūpėjo jos mokslas. Nepadėdavo nė jos pastangos jam įsiteikti – Braudas norėjo parodyti jai savo galią, nes Aila jam priešinosi, o genties moterys negali valingai nepaklusti vyrui. Ji žemino jį kaip vyrą, ir už tai jis jos nekentė, o gal kažkokiam instinktyviam lygmeny suvokė, kad ji kitokios rūšies. Nelengvos Ailai buvo tos pamokos, bet ji jas išmoko. Nuolatiniais reikalavimais ją mokė Braudas, o naudos gavėjas buvo Jondalaras. Aila jam buvo itin atidi, ir netgi toptelėjo, kad tikriausiai todėl jaučiasi nejaukiai, kai nežino, kur jis yra. Šitaip ji elgėsi ir su gyvūnais.

Staiga, tarsi mintimis būtų jį prisikvietusi, greta stojo Vilkas. Surišta buvo jos dešinioji ir Jondalaro kairė ranka, tad Aila pasilenkusi apkabino žvėrį kairiąja ir pakėlė akis į Jondalarą:

– Nerimavau dėl jo, – pasakė ji. – Svarsčiau, kur jis, o jis atrodo visai patenkintas savimi.

– Gal turi pagrindo, – nusišypsojo Jondalaras.

– Kai Mažylis rado porą, jis išėjo. Kartkartėmis užsukdavo manęs aplankyti, bet gyveno su saviškiais. Jei Vilkas turi porą, kaip manai, ar nuspręs išeiti ir gyventi su ja?

– Nežinau. Anksčiau sakei, kad žmones jis laiko savo gauja, bet, jei ketina poruotis, tai su savo rūšimi, – atsakė Jondalaras.

– Noriu, kad jis būtų laimingas, tačiau labai ilgėsiuosi, jei jis negrįš, – Aila atsistojo.

Aplinkiniai stebėjo ją su vilku, ypač tie, kurie gerai jos nepažinojo. Aila davė žvėriui ženklą likti arti.

– Tai labai didelis vilkas, – truputį atsitraukė viena moteris.

– Taip, tikrai, – nesiginčijo Levela, – tačiau tie, kurie jį pažįsta, sako, kad jis niekada negrasino žmonėms.

Tą akimirką vilką pradėjo kamuoti blusa. Jis atsitūpė, išsirietęs pasilenkė ir pradėjo kasytis. Moteris nervingai sukikeno.

– Tikrai neatrodo labai grėsmingai, – tarstelėjo ji.

– Išskyrus tam jį kamuojančiam vabaliūkščiui, – pastebėjo Levela.

Staiga vilkas nuščiuvo, palenkė galvą, tarsi ką išgirdęs, užuodęs ar pastebėjęs, atsistojo ir pakėlė akis į Ailą.

– Pirmyn, Vilke, – tarė Aila, duodama ženklą, kad jį paleidžia. – Jei nori, bėk.

Jis nuvinguriavo tarp žmonių, vieną kitą tikrai išgąsdindamas.

Į laukimo aikštelę atėjo ne pora, o trejetas. Vienas vyras susijungė su dviem identiškomis dvynėmis, kurios nenorėjo skirtis. Nebuvo neįprasta, kad dvynės ar labai artimos seserys taptų to paties vyro poromis, tik jaunam vyrui kartais būdavo sunku aprūpinti dvi moteris ir jų vaikus. Šį kartą vyras buvo truputį vyresnis, gerai prakutęs, puikios reputacijos ir aukšto statuso. Netgi tokiu atveju buvo tikimybė, kad kurią dieną jie pasikvies dar vieną vyrą.

Kol buvo prieita iki paskutinės poros, žmonės ėmė nuobodžiauti dėl neišvengiamo pasikartojimo, ypač jei apeigos buvo skirtos nepažįstamiesiems. Paskutinieji vėl patraukė visų dėmesį. Kai į priekį išėjo Joplaja su Ekauzaru, visi žiūrovai sutartinai aiktelėjo, o paskui kilo šurmulys. Nors jie abu išvaizda skyrėsi nuo zelandoniečių, maža to, susirinkusieji žinojo, kad jie iš tikrųjų ne zelandoniečiai, o lanzadoniečiai, žiūrovus sukrėtė jų vaizdas.

Jie stebėjo aukštą, laibą, egzotišką juodaplaukę, tokio nežemiško grožio, kad net sunku apibūdinti. Vyras greta jos negalėjo būti labiau jai priešingas išvaizda. Jis buvo kiek žemesnis ir tokių ryškių bei neįprastų bruožų, kad daugumai atrodė bjaurus. Ryškūs gūbriai, pabrėžti sunkių, vešlių antakių, kyšojo kaip iškyša virš tamsių, giliai įsodintų akių. Itin ryškiai išsiskyrė jo nosis. Iš dalies dėl to, kad jo ilgas ir platus veidas buvo išsikišęs į priekį, o iš dalies dėl to, kad erelio snapo formos, tik ne tokia siaura, nosis buvo didžiulė, nors atitiko veido proporcijas. Kaip ir dauguma vyrų, jis

žiemai užsiželdindavo barzdą, kad veidui būtų šilčiau, tačiau vasarą nusiskusdavo. Jis buvo neseniai nusiskutęs, tad jo ryškūs žandikauliai buvo aiškiai apibrėžti, bet, kaip ir genties žmonėms, jam beveik stigo smakro. Užuominos į smakrą būta, tačiau šitaip atsikišus nosiai atrodė, kad smakras silpnas, nusklembtas.

Ekauzaro veide ryškėjo genties bruožai, išskyrus kaktą. Atstumtos atgal ir suplotos nuožulnios genties kaktos nebuvo; jis nebuvo plokščiagalvis. Virš ryškių antakių kaulų kilo aukšta apvalaina kakta, kaip ir daugumos čia susirinkusių vyrų. Be to, genties vyrai dažniausiai buvo žemi, o Ekauzaras buvo tokio ūgio kaip dauguma, tik kresnas, raumeningas, stipraus sudėjimo, didele apvalia, gentčiai būdinga krūtine. Kaip ir genties, jo kojos buvo palyginti trumpos ir lenktos, bet tokios pat raumeningos kaip ir rankos. Nereikėjo abejoti, kad vyras labai stiprus.

Buvo akivaizdu, kad jis yra maišytų dvasių, kai kuriems – šlykštynė, pusiau žmogus, pusiau gyvulys. Čia buvo tokių, kurie nemanė, jog jam turėtų būti leista susijungti su šalia stovinčia moterimi. Kad ir kaip kitoniškai ji atrodė, buvo aišku, kad ji yra žmogus, ne tokia kaip tie plokščiagalviai gyvuliai. Zelandoniečiai tokius turėtų vyti, nepripažinti, neprisidėti prie tokių sąjungų.

Kadangi lanzadoniečiai dar neturėjo savo donijos, į priekį vėl žengė toji, kuri buvo pirma. Ji buvo ne tik Pirmoji, bet ir devintojo urvo zelandonė, o Dalanaras kadaise gyveno devintajame urve. Jo ryšiai su šiuo urvu vis dar buvo glaudžiausi, o Joplaja buvo jo židinio duktė.

Pirmoji nusišypsojo sau pagalvojusi, kad Ekauzaras atrodo toks stiprus, jog nedaugelis panorėtų mesti jam iššūkį kokiose nors varžybose. Kadangi jungėsi paskutinė pora, Zelandonė jau mąstė į priekį, galvojo apie būsimas varžybas. Be to, svarstė ji, po šių jungtuvių bus tinkamas metas pranešti, kad pirmoji antrojo urvo mokinė yra pašaukta ir patikrinta įrodė esanti zelandonė. Ji nusprendė iškeliauti su Dalanaru ir tapti pirmąja lanzadone, kad ten tarnautų Didžiajai Motinai Žemei – tai puiki vieta jai pradėti tokią veiklą.

Donija žiūrėjo į besirenkančius žmones. Dalanaras stovėjo pasididžiavimo kupinas. Nuostabu, koks Jondalaras panašus į jį. Tiesa, Pirmoji žinojo keletą nežymių skirtumų, gal dėl to, kad kadaise itin artimai pa-

žino jaunesnįjį vyrą. Jondalaras, vis dar surištas su Aila, išėjo iš ką tik susijungusiųjų grupės ir stojo prie šeimos. Joplaja, šiaip ar taip, jo artima pusseserė. Greta Dalanaro stovėjo Joplajos motina Jerika, o už jos – Hokamanas, Jerikos židinio vyras. Jis sunkiai rėmėsi į Pirmajai nepažįstamą jaunuolį. Donija spėjo, kad jis kilęs iš kokio atokaus Zelandonijos urvo, o gal atėjęs iš toliau, pavyzdžiui, losadunojietis, bet drabužiai ir papuošalai liudijo jį esant lanzadonietį.

Hokamanas buvo senas, sudžiūvęs, mažas žmogelis tokiu pat kaip Jerikos veidu. Jis vos galėjo pastovėti, juo labiau – eiti. Visą kelią iki vasaros susirinkimo Dalanaras su Ekauzaru pakaitomis nešė jį sau ant nugaros. Hokamanas sakydavosi kojas išeikvojęs kelionėje: niekas nebuvo nuėjęs taip toli. Jis nuėjo nuo Bekraštės jūros rytuose iki Didžiųjų Vandenų vakaruose, keliavo kone visą gyvenimą. Jis mokėjo papasakoti puikių istorijų, daug jų žinojo ir nesibodėjo kartoti. Pasibaigus apeigoms, kai prasidės žaidimai, varžybos ir pasakojimai, jis bus labai laukiamas. Ką tik susijungusioms poroms šiais metais pramogas teks praleisti; jie keliaus į tylą dviejų savaičių bandomajam laikotarpiui. Zelandonė specialiai parinko tokį laiką. Jei pora nebūdavo nusiteikusi dėl jungtuvių praleisti žaidimų ar pasakų, tada jiems ir nederėjo jungtis.

Giedotojai vis dar traukė tą pačią fugą, kai Pirmoji vėl pradėjo apeigas.

– Visi Zelandonijos urvai, – donijos balsas vis dar buvo skardus, – jūs pakviesti būti moters ir vyro sąjungos liudytojais. Šventa jos vaikų sąjunga pagerbiama Doni, Didžioji Motina Žemė, pirmoji kūrėja, visų Motina, ta, kuri pagimdė Bali, kuri uždega dangų, toji, kurios pora ir bičiulis Lumis šviečia mums šią naktį ir liudija kartu su ja.

– Priešais jus stovinti pora pamalonino Didžiąją Motiną Žemę nutarę susijungti, – susirinkusiųjų balsai vis garsėjo, buvo girdėti pastabos. Apeigos ėjosi kažkaip greičiau nei kitos, vardų ir ryšių buvo nedaug, o apie Ekauzarą beveik nebuvo, ką pasakyti. Jis buvo Ekauzaras iš pirmojo Lanzadonijos urvo, Doni palaimintos moters sūnus, priimtas Dalanaro ir Jerikos iš pirmojo Lanzadonijos urvo. Joplajos vardų ir ryšių eilė buvo ilgesnė, daugiausiai dėl Dalanaro iš Zelandonijos. Buvo paminėti ir Aila su Jondalaru. Iš motinos pusės buvo pasakyti tik Jerikos motinos Anlajos, kuri jau vaikšto dvasių pasaulyje, ir jos židinio vyro Hokamano vardai.

– Aš, Dalanaras, pirmojo Lanzadonijos urvo vadas, užtariu šią porą ir džiaugiuosi, kad Joplaja su Ekauzaru liks gyventi pirmajame Lanzadonijos urve, – tarė vadas ir pabaigoje pridūrė: – Sveikinu juos.

Jis atsisuko į žmones, stovinčius už jo kaip žiūrovai, kitus lanzadoniečius, kurie ėjo taip toli, į zelandoniečių vasaros susirinkimą, kad padėtų įteisinti šią sąjungą.

– Mes, pirmojo Lanzadonijos urvo žmonės, sveikiname juos, – pasakė visi kartu.

Tada Zelandonė, kuri buvo pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Motinai, ištiesė abi rankas, tarsi mėgintų visus apkabinti.

– Visi Zelandonijos ir Lanzadonijos urvai, – tarė ji, – Joplaja ir Ekauzaras pasirinko vienas kitą. Sutarta, kad juos priims pirmasis Lanzadonijos urvas. Ką pasakysite šiai sąjungai?

Pasigirdo daug balsų, sakančių „taip“, tačiau buvo ir tokių, kurie šaukė „ne“.

Sukrėsta Zelandonė akimirkai sutriko. Jai dar neteko vadovauti jungtuvių apeigoms, kurioms nepritartų daug žmonių. Jei ir kildavo kokių prieštaravimų, paprastai viskas būdavo išsiaiškinama iš anksto. Ji apskritai pirmą kartą išgirdo „ne“ iš susirinkusiųjų lūpų. Dalanaras su Jerika suraukė kaktas, kiti lanzadoniečiai dairėsi aplinkui. Dauguma jautėsi nemaloniai, kai kurie pyko. Pirmoji nusprendė nekreipti dėmesio ir tęsti, tarsi „ne“ nebūtų girdėjusi.

– Doni, Didžioji Motina Žemė, pritaria šiai savo vaikų sąjungai. Ji šypsosi šiai sąjungai. Ji jau palaimino Joplają, – pasakė ji ir davė ženklą jaunuoliams ištiesti rankas. Po dvejonių akimirkos Joplaja su Ekauzaru ištiesė rankas zelandonei, kuri buvo Pirmoji. Ji apvyniojo poros riešus odos dirželiu ir surišo mazgą.

– Mazgas surištas. Jūs sujungti. Tegu Doni jums šypsosi, – jie atsigręžė į žmones, ir Zelandonė pranešė:

– Nuo dabar jie – Joplaja ir Ekauzaras iš pirmojo Lanzadonijos urvo.

– Ne! – pasigirdo šūksnis iš žiūrovų. – Negali būti. Tai neteisinga. Jis šlykštynė.

Keletas žmonių balsą atpažino. Šaukė Brukevalis. Pirmoji pabandė nekreipti dėmesio, bet jam ėmė antrinti kitas balsas.

– Jis teisus. Jie negali jungtis. Jis pusiau gyvulys! – pareiškė Marona.

„Galiu suprasti Brukevalį, – pagalvojo devintojo urvo zelandonė, tačiau ko parūpo Maronai? Ji tik bando sukelti problemų. Gal mėgina atkeršyti Ailai su Jondalaru pažemindama jo artimą pusseserę?“

Tada iš tos vietos, kur sėdėjo penktasis urvas, pasigirdo dar vienas balsas.

– Tikrai. Zelandoniečiai neturėtų pateisinti tokios sąjungos, – kalbėjo vyras, kuris kažkada mėgino patekti tarp zelandonių, bet buvo atstumtas. Nepatenkintas žmogus, regis, irgi įsiterpė tik tam, kad pakenktų.

Panašią nuomonę išsakė dar keletas žmonių, įskaitant Laramarą. Pirmoji atpažino ir jo balsą. „Kodėl jis kelia sumaištį? – svarstė ji. – Dalis prieštaraujančiųjų turi svarias priežastis, tačiau tam juk niekas nerūpi.“

– Gal derėtų persvarstyti šią sąjungą, Zelandone? – tarstelėjo dar kažkas. Tai buvo Denana, visų trijų dvidešimt devintojo urvo sparnų vadė.

„Privalau padaryti tam galą“, – galvojo Pirmoji.

– Kodėl tai siūlai, Denana? Šie du jauni žmonės patys pasirinko ir buvo savo urvo priimti. Nesuprantu jūsų prieštaravimų.

– Tačiau tu ir mūsų prašai juos priimti, ne tik jų žmones, – paprieštaravo Denana.

– Dauguma zelandoniečių pritaria. Asmeniškai pažįstu visus, kurie prieštaravo dėl šios sąjungos, – ji peržvelgė žmonių pilną šlaitą. Nors iš tikrųjų tamsoje ji ne ką galėjo įžiūrėti, tiems, kurie prieštaravo, susidarė aiškus įspūdis, kad ji žvelgia tiesiai į juos. – Dauguma turi savų priežasčių, kurios neturi nieko bendra su šia pora. Tiktai nedaugeliui nuoširdžiai rūpi šis klausimas. Nematau priežasties, kodėl jie turėtų ardyti apeigas, žeisti lanzadoniečius ir trikdyti zelandoniečius. Joplaja ir Ekauzaras jau sujungti. Pasibaigus bandomajam laikotarpiui sąjunga bus patvirtinta. Daugiau nėra ko kalbėti. Atėjo laikas procesijai ir puotai.

Ji davė ženklą zelandonei, kuri išrikiavo ką tik susijungusias poras ir nuvedė jas aplink laužą, kuris jau pradėjo blėsti. Lėtai apėję penkis ratus, jie buvo nuvesti ten, kur kvepėjo išdėliotas maistas, rodantis jungtuvių puotos pradžią. Vis dėlto džiaugsminga šventės nuotaika buvo kiek pagadinta.

Padėjėjai jau pradėjo raikyti didžiulius taurų kumpius, kurie, pamauti ant iešmų, visą dieną buvo sukiojami virš karštų anglių. Kietesni gabalai

kartu su šakniavaisinėmis daržovėmis buvo užkasti duobėse, išklotose karštais akmenimis. Buvo patiekta vadinamosios „žaliosios sriubos“, sutirštintos vienadienių žiedais bei pumpurais, jaunų augalų šviežiomis šaknelėmis, žemės riešutais, žalėsiais, raitytais paparčių ūgliais bei svogūnais ir paskanintos žolelėmis. Ją tradiciškai virdavo per pirmąsias sezono jungtuves. Prie sriubos tiko savotiški plokšti kepalėliai, iškepti iš subrendusių vienadienių ir švendrų šaknų, kurios buvo grūdamos, kad pasišalintų plaušai, paskui sumaišomos su paskrudintomis ir į miltus sumaltomis pirmosiomis laukinėmis avižomis ir juodomis balandų sėklomis.

Mažutės raudonos širdelės formos uogos, kurios augo prie žemės ir buvo aplipusios mažomis sėklytėmis, Ailai buvo pažįstamos; ji apsidžiaugė pamačiusi šviežių braškių kupinus dubenis. Iš dalies uogų, kurios buvo surinktos anksčiau ir pradėjo minkštėti, buvo išvirtas padažas, pridėjus kitų rūšių vaisių ir rausvų mėsingų vieno augalo stiebų, kurio dideli lapai visada buvo nupjaunami ir išmetami. Rūgštūs stiebai teikė malonaus skonio uogoms ir vaisiams, bet lapai galėjo tik susargdinti. Taip pat buvo troškintų jaunų gauromečių ūglių, paskanintų druska iš Didžiųjų Vandenų vakaruose, stovėjo vandeniui nelaidūs krepšiai su rauginta Laramaro barma.

Šventei įsibėgėjant ir žmonėms vartojant vis daugiau barmos, įtampa slūgo. Jondalaras blizgančiomis akimis šiltai dėkojo Dalanarui, kad iš taip toli atėjo dalyvauti jungtuvėse.

– Būčiau ėjęs ir tik dėl tavęs, tačiau ėjome ir dėl Joplajos su Ekauzaru. Apgailestauju, kad kilo nemalonumų. Bijau, kad tai sutepė jų vedybas, o gal ir visų kitų, – pastebėjo Dalanaras.

– Visada atsiranda keletas žmonių, kurie stengiasi viską sugadinti. Nieko, mums nebereikės keliauti į zelandoniečių vasaros susirinkimus, kad jauni žmonės susijungtų. Turėsime savo lanzadonę, – pastebėjo Jerika.

– Nuostabu, tačiau viliuosi, kad vis tiek kartkartėmis aplankysite, – tarė Jondalaras. – Kas ji?

– Lanzadonė. Juk žinai, – atsakė Dalanaras ir nusišypsojo. – Tikimasi, kad jie atsisakys savo asmenybės ir taps kaip vienas su savo žmonėmis. Pastebėjau, kad sau įvardyti jie vartoja skaičiavimo žodžius, o skaičiavimo žodžiai turi daugiau galios nei paprasti vardai. Ji buvo pirmoji zelando-

nės iš antrojo urvo mokinė. Dabar ji vadinsis pirmojo Lanzadonijos urvo lanzadone.

– Žinau, kas ji, – tarė Aila. – Ji buvo viena iš mokinių, vedusių mus į Šaltinių uolos gelmes, kai ėjome padėti Zelandonei ieškoti tavo brolio dvasios. Prisimeni, Jondalarai?

– Taip, prisimenu. Manau, ji bus gera lanzadonė. Labai atsidavusi, be to, girdėjau, gera gydytoja, – tarė Jondalaras.

Vis labiau vakarėjant naujosios poros tarė paskutinius žodžius draugams ir giminaičiams: keturiolika dienų su jais nebebendraus. Atrodė keista atsisveikinti niekur neišvykstant. Sugrįžus pas savuosius po bandomojo laikotarpio atskirtyje, urvuose poroms bus iškeltos mažesnės puotos. Tada jiems bus teikiamos dovanos bendram gyvenimui pradėti. Iki bandomojo laikotarpio pabaigos sąjungos nebūdavo visiškai teisėtos, kad žmonės panorėję galėtų laisvai atsiskirti. Nors poros paprastai išeidavo anksti, likusieji puotaudavo iki pirmųjų aušros spindulių.

Išeidami Aila su Jondalaru sulaukė ir šiurkščių komentarų, ir geraširdiškų pajuokavimų. Jaunąją porą kamavo keli triukšmadariai, kurie sekė kiek atsilikę, daugiausiai jauni vyrai, įjunkę į Laramaro barmą. Dauguma jų nepažinojo Jondalaro, girdėjo tik apie jo reputaciją. Kai jie augo, jis jau buvo išėjęs. Jo draugai jau buvo išaugę iš to amžiaus, kad erzintų ką tik įsipareigojusias poras. Jie patys jau buvo susijungę, turėjo prie savo židinio vieną ar daugiau vaikų.

Kad rastų kelią į namelį ir turėtų kuo jame užsidegti laužą, Jondalaras gavo vieną deglų, kurie buvo naudoti apeigų vietai apšviesti. Jie palypėjo šlaitu palei nedidelį upelį, stabtelėjo atsigerti prie šaltinio. Aila nežinojo, kur jie eina, bet vos atėjusi suprato. Pamačiusi vėl pastatytą tą pačią palapinę, kurioje glaudėsi visą ilgą kelionę, moteris pajuto ilgesio dūrį. Ji džiaugėsi, kad ilga kelionė pasibaigė, bet niekada jos nepamirš. Išgirdusi pasisveikinimo žvengimą ji nusišypsojo Jondalarui.

– Atsivedei arklius, – tarstelėjo ji džiugiai.

– Pamaniau, ryte galėsime pajodinėti, – tarė jis iškėlęs deglą, kad ji galėtų juos pamatyti.

Iš anksto sukrautą laužą Jondalaras uždegė deglu, tada abudu nuėjo pasisveikinti su kumele ir eržilu. Jie buvo įpratę darbuotis drauge, bet

kiekvienas atlikdavo savo užduotis. Surištomis rankomis net arkliais rūpintis buvo sunkiau. Aila su Jondalaru pajuto, kad kliudo vienas kitam.

– Atsikratykim šito raiščio, – pasiūlė Jondalaras. – Džiaugiausi, kai jį užrišo, tačiau dabar su džiaugsmu nusiriščiau.

– Taip, bet tai geras priminimas, kad dera paisyti vienam kito, – pastebėjo Aila.

– Man nereikia priminti, kad kreipčiau dėmesį į tave, tik ne šiąnakt, – atkirto Jondalaras.

Kilstelėjusi ir atgal ištiesusi ranką, kad Jondalaras galėtų sekti iš paskos, Aila įropojo į pažįstamą pastogę. Jis uždegė akmeninę lempelę, paskui įmetė deglą į laužą lauke. Kai atsigręžė, Aila sėdėjo ant miego kailių, patiestų ant žemės virš odos pakloto, kurį jis buvo rūpestingai prikimšęs šieno. Jis akimirkai stabtelėjo ir atidžiai pažvelgė į moterį, kuri ką tik tapo jo pora.

Švelnioje lempelės šviesoje Ailai už nugaros šoko šešėlis, o plaukuose švytėjo mažos liepsnelės atspindžiai. Jis matė gelsvą tuniką, atvirą priekyje, atskleidžiančią jos kuplias, standžias krūtis, ir jaukiai tarp jų besiilsintį dailų gintaro karulį. Vis dėlto kažko stigo. Netrukus jis suprato:

– Kur tavo amuletas? – slinkdamasis arčiau pasiteiravo Jondalaras.

– Nusiėmiau, – prisipažino Aila. – Norėjau vilkėti šitą Nezės dovanotą apdarą ir tavo mamos duotą vėrinį. Jis nelabai prie jų tiko. Martona amuletui įsidėti davė nedidelę žaliaminės odos dėžutę be jokių puošmenų. Ji parnešė amuletą į stovyklą. Sakė, kad rytoj, užuot visur tampęsi, nuneštume į namelį šio vakaro drabužius. Dar teiravosi, ar neprieštaraučiau, jei mano apdarą ji parodytų keletui žmonių. Pasakiau, kad neprieštaraučiau, o Nezė, ko gero, apsidžiaugtų, kad Martona nori jį parodyti. Tada ir pasiimsiu amuletą. Nebuvau jo palikusi nuo tada, kai mane priėmė gentis. Keista jo neryšėti.

– Tu nebepriklausai genčiai, – pastebėjo Jondalaras.

– Žinau, ir niekada nepriklausysiu. Buvau mirtinai prakeikta ir niekada negalėsiu grįžti, bet gentis visada bus mano dalis, niekada jos nepamiršiu, – tarė ji. – Iza padarė man pirmąjį amuletą. Paprašė išsirinkti ir įsidėti raudonosios ochros gabalėlį... Taip troškau, kad ji čia būtų. Ji taip dėl manęs džiaugtųsi. Visi daiktai amulete svarbūs, jie žymi svarbius mano gy-

venimo momentus. Juos padovanojo mano totemas, urvinio liūto dvasia, kuri visada mane saugojo. Jei kada pamesiu savo amuletą, mirsiu, – tarė ji taip, lyg būtų visiškai tuo tikra.

Tai leido Jondalarui suprasti, koks svarbus jai amuletas ir kokia svarbi ši sąjunga, kad jį nusiėmė, bet jam nepatiko, kad ji vis dar galvoja, jog pametusi amuletą mirs.

– Ar tai nėra tiesiog prietaras? Genties įsitikinimas?

– Ne didesnis nei taviškių elandonas, Jondalarai. Martona tai pripažįsta. Amuletas saugo mano dvasią, ir mano totemas gali mane rasti. Kai buvau įdukrinta Liūto stovykloje, gyvenimas gentyje niekur nedingo. Tik pasipildė. Štai kodėl Mamuta prie oficialaus vardo pridėjo mano totemą. Dabar, kai tapau devintojo urvo nare, vis tiek tebesu Aila iš mamutojų, tiesiog mano vardas pasidarė ilgesnis, – pareiškė ji, o paskui nusišypsojo: – Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, buvusi mamutojų Liūto stovyklos narė, mamuto židinio duktė, pasirinkta urvinio liūto dvasios, saugoma urvinio liūto, arklių ir vilko bičiulė... susijungusi su Jondalaru iš devintojo Zelandonijos urvo. Jei mano vardas dar pailgės, viso neprisiminsiu.

– Svarbiausia, prisimink paskutinę dalį: „susijungusi su Jondalaru iš devintojo Zelandonijos urvo“, – vyras ištiesęs ranką ėmė švelniai glamonėti jos spenelį ir stebėjo, kaip jis traukiasi bei kietėja nuo jo prisilietino. Aila pajuto malonų dilgčiojimą.

– Nusiimkim tą dirželį, – pasiūlė Jondalaras.

Pasilenkusi prie riešų Aila pamėgino atrišti mazgą, tačiau tai darydama tik viena ir dar kaire laisva ranka dešiniarankė jautėsi nerangi.

– Turėsi man padėti, Jondalarai, – tarė ji. – Nesugebu atrišti mazgo tik kaire ranka. Kur kas lengviau būtų jį perkirsti.

– Net nekalbėk šitaip! – pareiškė Jondalaras. – Niekada nenorėsiu perkirsti mazgo su tavimi. Noriu visą likusį gyvenimą būti prie tavęs pririštas.

– Esi ir visada būsi, net ir be dirželio, – tarė Aila. – Tu teisus. Tikriausiai tai iššūkis. Leisk, dar kartą apžiūrėsiu, – ji kurį laiką dar tyrinėjo tą mazgą, tada pasakė: – Žiūrėk, jei tu palaikysi čia, o aš patrauksiu čia, turėtų atsirišti.

Jis padarė kaip lieptas, Aila truktelėjo, ir mazgas atsirišo.

– Iš kur žinojai, kaip daryti? Šį tą išmanau apie mazgus. Akivaizdu nebuvo, – pastebėjo Jondalaras.

– Matei mano vaistų krepšelį? – atsakė ji. Jondalaras linktelėjo. – Prisimeni, visi kapšeliai viduje užrišti mazgais. Mazgų rūšis ir jų skaičius rodo tai, kas yra viduje. Kartais tuos kapšelius reikia atidaryti greitai. Negaliu knebinėtis su mazgais, ligonį reikia gydyti. Išmanau apie mazgus, Iza seniai mane išmokė.

– Na, džiaugiuosi, – tarė Jondalaras, laikydamas ilgą, siaurą dirželį. – Įsidėsiu jį į krepšį, kad nepasimestų. Turėsime parodyti, kad jis nepérkirstas. Mainais iš Zelandonės gausime vėrinius, – Jondalaras suvyniojo dirželį, įgrūdo jį į krepšį ir visą dėmesį sutelkė į Ailą. – Štai kaip mėgstu tave apkabinti bučiuodamas, – tarė jis, apkabindamas ją abiem rankom.

– Man irgi taip patinka, – nesipriešino ji.

Jis bučiavo jos lūpas atvėręs liežuviu ir siekė krūtų. Tada stumtelėjo ją ant kailių ir pasilenkęs apžiojo spenelį. Aila tučtuojau pajuto savo atsaką, pojūčiai vis stiprėjo. Jondalaras čiulpė ir švelniai kandžiojo vieną spenelį, o kitą glamonėjo pirštais.

Atstūmusi vyrą Aila ėmė kelti į viršų baltą tuniką, kurią pati jam pasiuvo.

– Ką darysi, kai atsiras vaikelis, Jondalarai? Krūtys bus pilnos pieno.

– Pažadu pernelyg nevagiliauti, tačiau gali būti tikra, kad jo paragauti ketinu, – tarė jis šypsodamasis, o tada nusitraukė tuniką per galvą. – Jau turi vieną vaiką. Kai kūdikis žinda, ar jausmas toks pat?

Aila pagalvojo.

– Ne, ne toks pat, – atsakė ji. – Kūdikį žindyti malonu tik po kelių pirmų dienų. Vaikas žinda labai smarkiai. Kol pripranti, iš pradžių spenelius skauda. Vaikui žindant viduje nesukyla tie pojūčiai kaip čiulpiant tau. Kartais menkiausią tavo prisilietimą pajuntu visu kūnu. Taip niekada nebūna maitinant kūdikį.

– Aš kartais visu kūnu juntu, kai tu paprasčiausiai į mane žiūri, – tarė Jondalaras. Jis nurišo jos liemens diržą, atskleidė tuniką, paglostė kiek suapvalėjusį pilvą ir ėmė glamonėti vidinę šlaunų pusę. Jam patiko ją liesti. Paskui padėjo jai nusivilkti atvirą tuniką. Ji atsirišo dirželius ties juos-

meniu ir nusirengė visus drabužius, paskui padėjo vyrui nusirišti tvirtai apvyniotus apavo raištelius.

– Taip apsidžiaugiau pamačiusi, kad apsirengei mano pasiūtą tuniką, Jondalarai, – tarė Aila.

Jis pakėlė drabužį, kurį buvo numetęs ant miegmaišio, išvertė į išorę, rūpestingai sulankstė ir paguldė ant kuprinės, tik tada pradėjo rištis kelnių diržą. Aila nusiėmė gintaro ir kriauklių vėrinį, išsivėrė auskarus – neseniai pradurtas ausis vis dar truputį skaudėjo – ir sudėjo papuošalus į kuprinę. Nenorėjo nieko pamesti. Apsisukusi pastebėjo, kad Jondalaras, kuris palapinėje negalėjo išsitiesti, stovėdamas ant vienos kojos maunasi kelnes, tačiau jo išbrinkęs organas rodė esąs pasiruošęs. Ji neatsispyrė jo nepalietusi, todėl vyras prarado pusiausvyrą. Jis griuvo ant jos ir abu prapliupo juokais.

– Kaip man nusimauti kelnes, jei tu šitaip nekantrauji? – tarė jis, nusitraukdamas kas liko ir nusispirdamas drabužį. Tada išsiteisė greta jos ant miego kailių. – Kada siuvai tą tuniką?

Jondalaras pasikėlė ant alkūnės, kad galėtų ją stebėti. Vienintelės liepsnelės šviesoje jo gilios, sodriai mėlynos akys buvo tamsios, plačios ir švytinčios, žvelgė į ją su meile ir ilgesingai.

– Kai gyvenome Liūto stovykloje, – atsakė ji.

– Tą žiemą buvai pasižadėjusi Ranekui. Kodėl siuvai tuniką man?

– Nežinau, – atsiliepė Aila. – Tikriausiai vyliausi. O paskui šovė keista mintis. Prisiminiau, kai anuomet slėnyje gaminai man tą mažą raižinį, sakei, kad nori įkalinti mano dvasią. Ir aš tikėjausi, kad kažkaip įkalinsiu tavo dvasią, jei tau ką nors pagaminsiu. Tąkart visi kalbėjo apie baltus ir juodus gyvūnus. Tu pasakei, kad balti tau yra ypatingi. Krosija sutiko pamokyti, kaip pasigaminti baltą odą, todėl nusprendžiau ką nors tau pasiūti. Kaskart dirbdama galvodavau apie tave. Manau, tą žiemą laimingiausia būdavau tada, kai siūdavau. Netgi įsivaizdavau, kad regiu tave ją vilkintį per jungtuvių apeigas. Dėl to mano viltis liko gyva. Štai kodėl gabenau ją visą kelią, – Jondalaras kone juto, kaip jos akys drėksta.

– Atsiprašau, kad ji nepapuošta. Taip ir neišmokau tinkamai prisiūti karoliukų ir kitų puošmenų. Vis pradėdavau, bet atrodydavo, kad jie tik trukdo. Todėl prisiuvau keletą šermuonėlių uodegų. Norėjau prasimany-

ti jų daugiau, bet tą žiemą taip ir nesusiruošiau medžioti. Gal kitą žiemą sumedžiosiu daugiau, – pažadėjo ji.

– Tunika puiki, Aila. Vien balta spalva pakankamai puošia. Visi galvojo, kad specialiai palikai ją nepuoštą. Ji visiems padarė didelį įspūdį. Martona pagyrė, kad nepabijojai ir leidai puikiai meistrystei drabužį puošti savaime. Tikiuosi netrukus pamatyti nemažai baltų tunikų.

– Kai Martona pasakė, kad iki ceremonijos negalėsiu su tavimi nei pasimatyti, nei pasikalbėti, buvau nusiteikusi laužyti visus zelandoniečių papročius, kad tik atiduočiau tau tuniką. Tada Martona pažadėjo perduoti pati, nors, man regis, ji manė, kad net ir tada buvo per daug bendravimo su tavimi. Tik nežinojau, ar tau patiko. Nenumaniau, ar supratai, kodėl noriu, kad ją vilkėtum.

– Kaip tą žiemą galėjau būti toks kvailas ir aklas? Taip tave mylėjau, taip tavęs geidžiau. Kaskart, kai nueidavai į Raneko patalus, negalėdavau tverti. Negalėjau miegoti, girdėjau visus garsus. Štai kodėl tą dieną, kai išjojome dresuoti Lenktynininko, paėmiau tave stepėje. Mums jojant kartu Yhaha, jutau kiekvieną tavo kūno krustelėjimą. Ar kada galėsi man atleisti tą prievartą?

– Vis mėginau tau pasakyti, bet nesiklausei. Neprievartavai manęs, Jondalarai. Ar neprisimeni, kaip greitai tau atsiliepiau? Kaip galėjai manyti, kad mane prievartauji? Ta diena man buvo laimingiausia anos žiemos diena. Paskui dienų dienas apie tai svajojau. Kaskart užsimerkusi jutau tave ir vėl tavęs troškau, bet tu negrįžai.

Staigaus geismo apimtas Jondalaras ėmė ją bučiuoti. Negalėjo laukti. Atsigulęs ant viršaus praskyrė jos kojas, surado šiltą, drėgną šulinį ir giliai įsiskverbęs pajuto, kaip jos šiluma glamonėja jo vyriškumą. Aila buvo pasiruošusi. Juto, kaip jis skverbiasi, ir kilo jo pasitikti, aimanavo jausdama jo pilnumą savo godžios, kraujo pritvinkusios gelmės viduje. Jis atsitraukė ir vėl įsiskverbė. Tempui greitėjant ji išsirietė, kad jis spaustųsi ten, kur ji trokšta. Kaip gera! Jondalaras juto, kad yra toks sklidinas, jog tuoj pratrūks. Staiga, įsitempus kiekvienai nervo skaidulai, nieko daugiau nežinančius juos abu prarijo stebuklingo malonumo banga, sprogusi su didžiuliu palengvėjimu. Jis dar kelis kartus įsiskverbė, tada susmuko ant moters.

– Myliu tave, Aila. Nežinau, ką daryčiau, jei tave prarasčiau. Visada mylėsiu tave ir tik tave, – tarė jis tvirtai ją suspaudęs, nuo stiprių jausmų įsitempusiu balsu.

– Oi, Jondalarai, aš taip pat tave myliu. Visada mylėjau, – jos akių kampučiuose pasirodė ašaros: ir dėl meilės jam, ir dėl taip staiga atslūgusios įtampos bei didžiulio palengvėjimo.

Abu kurį laiką ramiai gulėjo mirguliuojančioje lempelės šviesoje, tada Jondalaras pakilo ir nusiritęs ant šono vėl uždėjo ranką jai ant pilvo.

– Gal jau esu per sunkus? Nežinau, ar dera dabar šitaip tave spausti, – pastebėjo jis.

– Visai tu nesunkus, – atsakė ji. – Vėliau, kai vaikelis dar paaugs, pagalvosime, kaip padaryti, kad būtų lengviau.

– Ar tiesa, kad junti, kaip viduje juda gyvybė?

– Dar ne, tačiau ilgai netrukus pajusiu. Tu irgi galėsi pajusti. Tereikės štai šitaip padėti man ranką ant pilvo.

– Tikriausiai džiaugiesi, kad jau turi vieną vaiką. Žinai, ko laukti.

– Nėštumai skiriasi. Kai nešiojau Durką, iš tikrųjų sirgau. Beveik visą laiką.

– O kaip jautiesi dabar? – akivaizdžiai sunerimęs susiraukė Jondalaras.

– Jaučiuosi nuostabiai. Pačioje pradžioje labai nedaug blogavau, bet ir tai praėjo.

Paskui abu ilgai tylėjo. Jondalarui pasidarė smalsu, gal ji užmigo? Jis kaip tik buvo nusiteikęs vėl pradėti jai meilintis, bet jei ji miega...

– Įdomu, kaip jis? – staiga tarė ji. – Mano sūnus.

– Pasiilgai jo?

– Kartais taip jo ilgiuosi, kad neišmanau, ką daryti. Susirinkime Zelandonė giedojo Motinos giesmę. Mėgstu tą pasakojimą. Kaskart klausydama juntu, jog pravirksiu, kai ateinama iki tos dalies, kur Motina negali būti greta sūnaus, kur jie amžinai atsiskyrę. Man regis, suprantu, kaip ji jaučiasi. Niekada daugiau jo nepamatysiu. Tik norėčiau žinoti, kaip jis laikosi, ar jam viskas gerai. Kaip Braudas ir kiti gentainiai su juo elgiasi, – tarė Aila ir vėl nuščiuvo.

Jos žodžiai privertė Jondalarą susimąstyti.

– Giesmėje sakoma, kad Didžioji Motina gimdydama kentėjo skausmus. Ar labai skauda?

– Durką gimdyti buvo sunku. Nemėgstu apie tai galvoti. Tačiau, kaip Motinos giesmėje sakoma, jis buvo to vertas.

– Ar tu bijai, Aila? Bijai vėl gimdyti? – pasiteiravo jis.

– Truputį. Tačiau šįkart taip gerai jaučiuosi. Gal ir gimdymas nebus toks sunkus.

– Nesuprantu, kaip moterys tai ištveria.

– Ištveriame, nes yra verta, Jondalarai. Taip troškau Durko... Paskui jie man pareiškė, kad jis išsigimęs, kad negalėsiu jo pasilikti, – ji pradėjo verkti. Jondalaras ją apkabino. – Buvo taip siaubinga. Niekaip negalėjau prisiversti išnešti sūnelio. Zelandonijoje motina bent jau gali pasirinkti. Daugiau niekas niekada nevers manęs šitaip elgtis.

Jie išgirdo tolumoje kaukiant vilkus ir vieną atsiliepiant visai arti, pažįstamu balsu. Vilkas buvo netoliese, bet ne palapinėje.

– Svarstau, ar jis irgi mane paliks, – tarstelėjo Aila ir įsikniaubė veidu Jondalarui į petį.

Vyras ją apkabino ir guodė. Sudėtinga būti Doni pagerbtai. Palaiminimas, ir vis dėlto... Jondalaras pabandė įsivaizduoti, koks jausmas apima, kai tavo viduje auga gyvybė, tačiau tai viršijo jo jėgas. Vyrai neturi vaikų. Vis dėlto, kodėl Doni sukūrė vyrus? Jei vyrų nebūtų, moterys pačios gebėtų pasirūpinti savimi. Ne visos moterys vienu metu laukiasi. Vienos galėtų medžioti, o kitos padėtų toms, kurių pilvai didžiuliai arba kūdikiai maži. Moterys visada padeda vienos kitoms gimdant. Gal jos galėtų išgyventi net be medžioklės? Juk moteriai su mažais vaikais lengviau rinkti augalus.

Jondalaras jau anksčiau kėlė sau šitą klausimą ir svarstė, ar kiti vyrai irgi jį sau užduoda. Čia ne toks klausimas, apie kurį būtų užsiminta garsiai. Tikriausiai Doni turėjo priežastį sukurti dvejopus žmones. Regis, visuose jos darbuose yra svarbos. Pasaulis yra tvarkingas. Kasdien pateka saulė, keičiasi mėnulio fazės, vienas po kito kasmet mainosi metų laikai.

Ar gali būti, kad Aila teisi? Kad vyrai būtini gyvybei pradėti? Ar todėl yra vyrai ir moterys? Jondalaras, apkabinęs moterį, kamavosi mintyse. Jis troško, kad jo egzistencija turėtų tikslą, tikrą prasmę. Ne tik mėgautis

malonumais, ne tik aprūpinti ir padėti. Jis troško, kad jo gyvenimas būtų būtinas, jo lytis būtų būtina. Jis norėjo patikėti, kad be vyrų neužsimegztų nauja gyvybė, kad be vyrų daugiau nebūtų vaikų, kad Žemės vaikai liautųsi egzistavę.

Jis buvo taip paskendęs mintyse, kad nė nepastebėjo, kada Aila liovėsi kūkčioti. Dirstelėjo į moterį Jondalaras nusišypsojo. Giliai įmigusi, Aila lygiai kvėpavo. Diena buvo ilga, o ji anksti atsikėlė. Jis ištraukė nutirpusią ranką, palankstė, kad kraujas vėl pradėtų tekėti, ir plačiai nusižiovavo. Pats irgi buvo pavargęs. Jis atsikėlė užgesinti samaninės riebalų lempelės dagties, tamsoje apgraibomis susirado kelią iki miegančios moters ir įropojo į kailius.

Ryte atsimerkusiam Jondalarui prireikė akimirkos susiorientuoti. Jis jau įprato miegoti stovyklos palapinėje, o čia sienos buvo kažkaip arčiau. Bet palapinė buvo dar labiau pažįstama – juk joje miegota visus metus. Paskui jis prisiminė praėjusio vakaro jungtuves. Aila tapo jo pora. Jondalaras ištiesė ranką, bet moters greta nebuvo. Paskui jis užuodė virimo kvapus iš lauko. Vyras atsisėdo, nė negalvodamas ištiesė ranką ir nustebo iš tikrųjų radęs karštos mėtų arbatos sklidiną puodelį. Nugėrė gurkšnelį. Arbata buvo mėgstamo karštumo, o greta puodelio buvo padėta šviežiai nulupta gaulterijos šakelė. Štai ir vėl: žinodama, ką jis mėgsta rytais, Aila viską paruošė. Jondalarui buvo sunku suvokti, kaip jai tai pavyksta.

Gurkštelėjęs arbatos vyras nubloškė miego kailius ir atsikėlė. Aila buvo su arkliais, ir Vilkas buvo čia. Jondalaras išsiskalavo burną, pakramtė pagaliuko galą, išsivalė juo dantis ir vėl išsiskalavo burną, paskui išgėrė likusią arbatą. Siekė drabužių, galiausiai nusprendė nesirengti, vis tiek aplinkui daugiau nieko nėra, ir nuėjo prie Ailos nuogas. Ji nusišypsojo ir dirstelėjo į jo organą. Tiek tereikėjo, kad jis pradėtų didėti. Jos šypsena tapo šelmiška. Jam irgi teliko šypsotis.

– Graži diena, – tarė jis, artindamasis prie moters su išdidžiai styrančiu vyriškumu.

– Pamaniau, gal šįryt paplaukiokim, – tarė ji žiūrėdama, kaip jis ateina. – Tinkama vieta aukštupyje už stovyklos visai netoli nuo čia.

– Dabar nori eiti? – pasitikslino jis. – Užuodžiu, kažką gamini.

Ji gudriai nusišypsojo.

– Galėtume nueiti dabar. Maistą galiu nukelti nuo ugnies, – tarė ji.

– Taip ir padarykim, moterie, – nesiginčijo Jondalaras, apkabindamas ir bučiuodamas Ailą. – Ką nors užsimesiu, ir galėsime nujoti, – nusišypsojo jis. – Bus greičiau.

Aila pasiėmė krepšelį, tačiau jojo be apklotų. Po kelių akimirkų jau buvo prie baseinėlio ir paleido arklius ganytis.

Jie patiesė ant žemės kailius, tada juokdamiesi nubėgo prie vandens.

Vilkas liuoksėjo kartu, tačiau žmonėms besitaškant vandeny, susidomėjo kitkuo.

– Taip gera, taip gaivina, – tarė Aila, panėrė į vandenį ir atsistojo.

Jondalaras irgi panėrė. Jie perplaukė baseinėlį ir grįžo atgal. Jau pradėjus bristi iš vandens, jis ją apkabino.

– Tave jausti irgi gera, – tarė jis. – Manau, ir ragauti bus skanu.

Jondalaras pakėlęs ant rankų išnešė moterį iš vandens ir paguldė ant kailių.

– Vakar buvo sunki diena, o šiandien turime laiko, – tarė jis, žvelgdamas į ją stulbinamai mėlynomis akimis. Tada pasilenkė pabučiuoti ir bučiavo lėtai, švelniai, spausdamasis vis arčiau, jausdamas nuo vandens vėsią odą ir iš vidaus sklindantį karštį. Jis pakramtė jos ausies lezgelį, pabučiavo kaklą, tada siekė krūtų ir susirado spenelį. Tai to jis geidė, to geidė ir ji.

Jis neskubėjo. Lietė, spaudė, trynė spenelį tarp pirštų, o kitą čiulpė ir kramsnojo. Juto, kaip pats pildosi ir pasiruošia. Nuo Jondalaro prisilietimų ir glamonių pojūčiai žaibu sklido per visą Ailos kūną, iki pat malonumo gelmių. Vyras glostė jos suapvalėjusį pilvą ir džiaugėsi tuo kauburėliu žinodamas, jog viduje auga kūdikis, paskui siekė žemiau, jos iškilios kalvelės ir plyšelio joje.

Aila spaudėsi prie Jondalaro, kol jis surado nedidelį gumbelį. Aštrus pulsavimas joje vis stiprėjo. Tada vyras pakilo, apsisuko ir įsitaisė tarp jos šlaunų. Praskėtė rausvas klostes ir kurį laiką tiesiog žiūrėjo, paskui užsimerkęs, lyg skanaudamas lyžtelėjo. Čia ta moteris, kurios jis troško, tai jos skonis, jo Ailos.

Ji gulėjo nejudėdama, leido jam tyrinėti, apieškoti visas šiltas vieteles. Paskui jis vėl surado gumbelį ir pradėjo žaisti su juo liežuviu, judinti, trinti, čiulpti. Aila ėmė aimanuoti, mintys nuklydo ten, kur tik Jonda-

laras žinojo, kaip ją nuvesti. Jam judant vis greičiau ji spaudėsi prie jo, o aimanos vis garsėjo.

Jondalaras taip pat juto, kaip brinksta jo vyriškumas, ir troško, kad ji jį apglėbtų, bet pirmiausia norėjo pamatyti, kaip ji pasiekia viršūnę. Jis vis artėjo, tas jausmas, kuris buvo pasiruošęs ją užlieti, ir staiga ji ten atsidūrė: persirito per viršūnę, lūžo kilusi malonumo banga. Aila panoro jausti jį viduje.

Ji patraukė jį aukštyn, padėjo jam įeiti ir laukė pirmo didžiulį malonumą teikiančio postūmio. Jis atsitraukė ir vėl stūmė, vėl ją užpildė. Pajuto, kaip šiltos jos klostės jį apkabina neriantį vis giliau. Jie taip puikiai vienas kitam tiko. Tai buvo jo trokštama moteris. Jondalaras galėjo tilpti joje visas, nereikėjo nerimauti dėl varpos dydžio. Jis ištraukė kone visą varpą, tada vėl nėrė gilyn. Kaskart jį pajutus jos pojūčiai stiprėjo, ji kvėpė vis greičiau, kylantis balso tonas atitiko viduje kylančius jausmus.

Pulsavimas sustiprėjo taip, kad visą jį užliejo. Kai ji pasiekė viršūnę, jis nurimo, dar kelis kartus atsitraukė ir vėl įsiskverbė, o tada leido sau baigti, pailsėjo atsigulęs ant jos. Aila troško, kad Jondalaras nesujudėtų. Jai taip patiko, kai jis šitaip gulėdavo viršuje. Pasimėgavus malonumais Ailai norėjosi mėgautis ir poilsiu.

Paskui jie vėl ėjo plaukioti, tačiau šįkart išbridusi iš vandens Aila iš krepšio išėmė minkštas odas nusišluostyti. Jie sušvilpė arkliams ir parjojo į stovyklą. Vilkas buvo ten: mynė aplink palapinę, o arkliai atrodė nervingi.

– Ten kažkas yra, – pasakė Aila. – Ir Vilkui nepatinka, ir arkliai nervinasi. Kaip manai, gal tie vilkai, kuriuos girdėjome praėjusią naktį?

– Nežinau. Pavalgę galime susikrauti palapinę ir ilgam išjoti, – tarė Jondalaras. – Gal šį vakarą praleisime kokioje kitoje vietoje.

– Puiki mintis, – pritarė Aila. – Galėsime užsukti į stovyklą, paliksime vestuvinius apdarus, pasiimsime kitą kelionės mantą ir patyrinėsime aplinkines teritorijas. Paskui grįšime atgal ir galėsime pasistatyti palapinę prie vandens. Ten vargiai kas ateina. Ir pasiimkime Vilką. Gauja gali pamanyti, kad jis jų teritorijoje, o vilkai kovoja, kad apgintų savo plotus nuo kitų vilkų.

33

Kai kitą rytą Aila su Jondalaru atjojo prie devintojo urvo palapinės ir nulipo nuo arklių, žmonės į juos nekreipė dėmesio, tarsi jų ten nė nebūtų: eidami pro šalį suko akis arba žvelgė tarsi kiaurai. Ailą nukrėtė neramus atpažinimo šaltukas: lyg po mirtino prakeiksmo gentyje. Ji žinojo, koks jausmas apima, kai mylimi žmonės tave atstumia, atsisako pastebėti, nors stovėdamas priešais mojuotum ir šauktum.

Paskui Aila pastebėjo, kaip žvilgčiodama į juos Folara bando paslėpti šypseną, ir nurimo. Čia nėra jokios piktos valios. Tai jų išbandymo laikotarpis, jie turi kalbėtis tik tarpusavyje, su niekuo kitu. Paskui ji pastebėjo, jog ir kiti dirsčioja į jų pusę ir bando nesišypsoti. Buvo akivaizdu, kad visi labai puikiai juos mato. Aila su Jondalaru žengė į palapinę kaip tik tada, kai Martona ėjo laukan. Jie praėjo vieni pro kitus netarę nė žodžio, bet vyresnioji moteris pažvelgė tiesiai į jaunuolius ir nusišypsojo. Ji nemanė, jog dera dirbtinai vengti vieniems kitų, pakanka nekalbinti ir nekalbėti.

Padėję apeiginius drabužius ant žole kimštų demblių tuščioje miego vietoje, Aila su Jondalaru įsimetė dar keletą kelionės reikmenų, tada nuėjo į Martonos ir Vilomaro vietą. Moteris buvo padėjusi žaliaminės odos dėžutę su Ailos amuletu ant savo patalo, greta gulėjo paruoštas paketėlis su maistu. Aila vos garsiai nepadėkojo, bet susilaikė, paskui šyptelėjusi greitai parodė genties ženklų kalba: „Esu dėkinga, kad tu tokia maloni, mano poros motina."

Martona nesuprato ženklų, bet spėjo, jog tai kažkoks dėkingumo gestas ir nusišypsojo jaunajai moteriai, kuri dabar buvo jos sūnaus pora. „Nepamaišytų išmokti keletą tų ženklų, – pagalvojo ji. – Būtų įdomu kalbėtis

be garso, kai niekas daugiau nenumano, jog apskritai ką nors sakai." Jauniesiems išėjus, Martona nuėjo į jų vietą apžiūrėti drabužių, kuriuos jie vilkėjo praėjusį vakarą.

Nors Jondalaras dažniausiai savo išvaizda išsiskirdavo iš kitų, vilkėdamas stulbinamai balta, neregėtai išdirbtos odos tunika vakar jis atrodė tikrai ypatingai. Vis dėlto didžiausią įspūdį, kaip Martona ir manė, padarė Ailos apdaras. Ne vienas zelandonietis jau permąstė, kokį statusą svetimšalei derėtų suteikti. Martona pasikvietė keletą žmonių pagurkšnoti mėlynių vyno, kurį visai neseniai pradėjo ragauti, – jis dvejus metus buvo laikomas tamsoje, sausame jos namelio kampe, duobėje, išplautame ir gerai užsandarintame briedžio skrandyje. Moteris nusprendė namelio viduje išdėlioti daugiau lempelių, kad blausioje vidinėje erdvėje būtų geriau matyti. Paskui pasilenkusi ištiesino tuniką ir kelnes, truputį pataisė, kad išryškėtų sudėtingas karolių raštas, kurį buvo pridengusios klostės.

Aila su Jondalaru džiaugėsi papročiu oficialiai atsiskirti. Tarsi sugrįžo kelionės dienos, tik nebuvo spaudimo keliauti. Ilgomis vasaros dienomis jie medžiojo, žuvavo ir rinko maistą tik savo reikmėms, plaukiojo ir daug jodinėjo, tačiau Vilkas draugiją jiems palaikė labai retai, ir Ailai jo stigo. Atrodė, tarsi jis niekaip negali apsispręsti, ar pasilikti su žmonėmis, kuriuos dievina, ar bėgti pas laukinėje gamtoje surastą stebuklą. Kad ir kur Aila su Jondalaru būdavo apsistoję, keturkojis visada juos surasdavo, dideliam Ailos džiaugsmui kaskart išdygdavo palapinėje. Ji skyrė Vilkui daug dėmesio, glostė jį ir glamonėjo, kalbėjo su juo, kartu medžiojo. Jos dėmesys paprastai paskatindavo jį kuriam laikui pasilikti, bet galiausiai Vilkas vėl išeidavo ir dažnai negrįždavo naktį ar net kelias.

Jie ištyrinėjo aplinkines kalvas ir slėnius. Kad ir kaip gerai Jondalaras manė pažįstąs gimtąsias apylinkes, raiti jie galėjo apjoti kur kas didesnius plotus, geriau išžvalgyti kraštą. Jondalaras pradėjo labiau vertinti regiono turtingumą. Jie matė gausybę įvairiausių gyvūnų, kurie gyveno Zelandonijoje, kartais keliaujančius ištisomis bandomis, o kartais tik šmystelint tarp medžių.

Dauguma žolėdžių ir atrajotojų ramiai ganėsi kartu tuose pačiuose laukuose, pievose ir retose giraitėse, o į du arklius, kad ir su raiteliais, visiškai nekreipė dėmesio. Dėl to Ailai su Jondalaru pavykdavo prijoti

itin arti gyvūnų. Aila mėgo tyliai sėdėdama ant besiganančios kumelės nugaros stebėti kitus gyvūnus, Jondalaras dažnai palaikydavo jai draugiją, nors rasdavo ir kitų užsiėmimų. Jis pagamino iečių mėtyklę ir iečių, kurios labiau atitiktų Lanidaro ūgį, šį tą pakeitė, kad būtų, kaip tikėjosi Jondalaras, lengviau naudoti jas viena ranka.

Vieną popietę jie aptiko bandą bizonų. Kad ir kiek daug bizonų bei taurų patiesdavo medžiotojai, tai nedarė žalos gamtai; tas skaičius buvo nedidelis, palyginti su gausybe atviruose plotuose klajojančių žvėrių. Bet šių dviejų išskirtinių rūšių raguočių niekada nepamatydavai kartu. Bizonai ir taurai vengė vieni kitų. Nors Aila su Jondalaru visai neseniai dalyvavo medžiojant ir mėsinėjant bizonus, stebėti juos laisvai klajojančius buvo džiugu. Per pavasario šėrimąsi numetę storą, tamsų, vilnonį kailį, žolėdžiai pasipuošė šviesesniu vasariniu plauku. Ailai ypač patiko stebėti judrius, žaismingus dar visai mažus veršelius – bizonės apsiveršiuodavo vėlyvą pavasarį arba vasaros pradžioje. Jaunikliai vystėsi gana lėtai, jais reikėjo atidžiai, dėmesingai rūpintis, tačiau jie vis tiek krisdavo kaip meškų, vilkų, lūšių, hienų, leopardų, kartkartėmis urvinių liūtų ir žmonių aukos.

Krašte buvo gausu įvairiausių rūšių ir dydžių elnių – nuo milžinų didžiųjų elnių iki mažučiukių stirnų. Jondalaras su Aila matė nedidelę jaunų didžiųjų elnių patinų bandą, gėrėjosi jų švelniais, smailiais snukiais, žavėjosi fantastiškais ragais. Tie ragai buvo plaštakos su išskėstais pirštais formos, kartais siekdavo iki keturių metrų pločio ir sverdavo daugiau nei septyniasdešimt kilogramų; dabar pamatytieji gyvūnai buvo jaunesni, laibesni, su mažesnėmis raginėmis ataugomis. Jiems dar nebuvo išsivystę didžiuliai raumeningi subrendusių elnių sprandai, bet visi puikavosi kupromis ant keterų, kuriose buvo sutelktos sausgyslės masyviems būsimiems ragams palaikyti.

Net jauni didieji elniai vengė miškų, kad ragai neįsipainiotų į medžių šakas. Miškuose ganėsi dėmėtieji danieliai. Pelkėtoje vietovėje Aila su Jondalaru pastebėjo dar kitokios rūšies vienišą žvėrį, aukštą ir nevikrų, su mažesniais, nors gana dideliais plaštakos formos ragais. Įbridęs į vandenį jis panardino galvą, o kai ją pakėlė, iš snukio dribo varvantys žali vandens augalai. Šio žvėries nosis buvo didžiulė, nukarusi. Kai kuriuose kraštuose

šiuos gyvūnus žmonės vadino briedžiais, tačiau ten, kur gyveno Jondalaras, juos vadino elniais vapičiais.

Kur kas gausiau tame krašte gyveno tauriųjų elnių. Jų ragai taip pat užaugdavo dideli, tik buvo kitaip šakoti.

Taurieji elniai buvo žolėdžiai ir gyveno įvairiose atvirose vietovėse nuo kalnų iki stepių. Jie buvo vikrūs ir bebaimiai, jų neatbaidydavo nei stačios kalvos ir raižytas landšaftas, nei siauros atbrailos virš medžių augimo ribos, jei ten viliodavo žolė. Jie gyvendavo ir retuose miškuose, jei tarp medžių pramaišiui su saulėtomis pievelėmis buvo pakankamai erdvės, kad galėtų augti žolės ar paparčių paklotas. Tiko jiems ir viržiais apaugusios kalvos bei atviros stepės.

Taurieji elniai nemėgo greitai bėgioti, ilgomis kojomis mitriai žengė arba turseno lengva risčia, bet vejami jie galėjo mylių mylias lėkti dešimtmetriniais šuoliais, į viršų pašokti iki dviejų su puse metro. Taip pat jie buvo puikūs plaukikai. Nors taurieji elniai labiausiai mėgo žolę, jie galėjo skabyti lapelius ir pumpurus, rupšnoti uogas, grybus, viržius, žievę, giles, riešutus ir bukų riešutėlius. Taurieji elniai tuo metų laiku būrėsi į nedideles bandas. Pievoje prie upelio Aila su Jondalaru pastebėjo keletą elnių ir stabtelėjo jų stebėti. Žolė ką tik buvo pradėjusi keisti spalvą iš žalios į auksinę, krantą ribojo keletas visiškai lapiją išskleidusių puikių bukų, o kitapus vandens dunksojo gana tankus miškas.

Tai buvo įvairaus amžiaus patinėlių banda, o jų ragai – visiškai apsitraukę aksomu. Maždaug metų sulaukusiems patinėliams išdygsta mažučiai rageliai. Ankstyvą pavasarį jie numetami, tačiau kone iš karto pradeda augti nauji. Kasmet prisideda nauja atšaka. Vasaros pradžioje net didžiausi ragai būna visiškai užaugę, aptraukti aksomu – minkšta odele, kurioje gausu kraujagyslių, kuriomis ragus pasiekia maistinės medžiagas, – dėl to ragai taip greitai auga. Nuo vasaros vidurio, ypač jos pabaigoje, tas aksomas apdžiūsta ir ima labai niežėti. Elniai kasosi į medžius ir akmenis, kad greičiau jį numestų, bet kruvinos odelės neretai kabo draiskanomis, kol nukrinta.

Ant didžiausių, gal pusketvirto šimto kilogramų sveriančio elnio ragų Aila su Jondalaru suskaičiavo dvylika atšakų. Dvylikamečio patinėlio plaukas buvo tamsiai pilkas; kiti bandos elniai buvo šviesiai rusvai

rudi arba blyškiai rusvai pilki, o vienas buvo visai šviesus. Mažiausiesiems, kuriems dar tik kalėsi pirmieji rageliai, vis dar ryškėjo baltos jauniklių dėmės. Aila su Jondalaru nusprendė nemedžioti elnio dideliais ragais, nors Jondalaras gundėsi ir buvo tikras, kad naudodamasis iečių mėtykle sugebėtų jį patiesti.

– Tas dičkis – pačiame jėgų žydėjime, – pareiškė jis. – Norėčiau vėliau atjoti jo stebėti. Elniai dažnai grįžta į tas pačias vietas. Per malonumų sezoną jis kausis dėl kuo daugiau patelių, nors kartais tik pasipuikuoti ragais pakanka, kad atbaidytum varžovus. Kaunasi jie nuožmiai, kiaurą dieną. Baisus garsas, kai įsibėgėję rėžia vienas į kitą tais ragais, girdėti iš kaži kur. Kartais jie net stojasi piestu ir kaunasi priekinėmis kojomis. Šitoks didelis patinas turėtų būti labai puikus, agresyvus kovotojas.

– Girdėjau juos kaunantis, tačiau niekada nemačiau, – pasakė Aila.

– Kartą, kai gyvenau su Dalanaru, matėme porą susipynusiais ragais. Kad ir kaip stengėsi, negalėjo atsiskirti. Ragus nupjovėme, tai buvo lengvas grobis, tačiau Dalanaras pasakė, kad mes padarėme jiems paslaugą. Jie šiaip ar taip būtų mirę iš bado ir troškulio.

– Manau, tas dičkis anksčiau buvo susidūręs su žmonėmis, – tarstelėjo Aila, duodama Yhaha ženklą atsitraukti. – Ką tik pasikeitė vėjas. Tikriausiai jį pasiekė mūsų kvapas, elnias darosi dirglus. Matai, jis ima trauktis atgal. Jei jis nueis, išeis visi.

– Jis tikrai atrodo nervingas, – pritarė Jondalaras taip pat traukdamasis.

Staiga ant mažiausiojo nugaros iš vieno tų bukų šoko lūšis, kuri nepastebėta laukė pasaloje. Blyškiai dėmėtas elniukas metėsi į priekį mėgindamas atsikratyti laukinės katės, tačiau trumpauodegis žvėris kuokštuotomis ausimis tvirtai laikėsi jam ant nugaros. Lūšis elniukui įkando ir prakirto kraujagysles. Kiti elniai nubėgo, o jauniklis su lūšimi ant nugaros dideliu lankstu bėgo ratu. Stebėdami šuoliais pasileidusį panikos apimtą gyvūną, Aila su Jondalaru dėl visa ko pasiruošė savo iečių mėtykles, kad apsisaugotų, tačiau lūšis gėrė aukos kraują ir buvo matyti, kad elniukas jau silpsta. Jis kluptelėjo, lūšis dar kartą kando, pliūptelėjo dar daugiau kraujo. Elnias žengė dar kelis žingsnius, vėl suklupo, o tada sudribo ant žemės. Lūšis prakando žvėrelio galvą ir ėmė ėsti smegenis.

Viskas greitai buvo baigta, tačiau arkliai susinervino, ir žmonės susiruošė joti.

– Štai kodėl jis nerimavo, – pastebėjo Aila, – visai ne dėl mūsų kvapo.

– Tas elniukas visai jaunas, – tarė Jondalaras. – Vis dar buvo galima įžiūrėti dėmes. Gal jo motina krito ir kiek per mažą paliko jį vieną. Jis surado patinų bandą, tačiau tai nepadėjo, jauni gyvūnai visada pažeidžiami.

– Kai buvau maža, kartą svaidykle mėginau nudėti lūšį, – tarė Aila, paraginusi Yhaha žingine.

– Svaidykle? Kiek tau buvo metų? – nustebo Jondalaras.

Ji akimirką galvojo mėgindama atsiminti.

– Tikriausiai skaičiavau aštuntus ar devintus metus, – tarė ji.

– Tave ji galėjo nugalabyti taip pat lengvai kaip tą elniuką, – pastebėjo Jondalaras.

– Suprantu. Ji pajudėjo, ir akmuo atšoko. Aš ją tik suerzinau, ir ji šoko ant manęs. Sugebėjau pasiristi į šoną, susiradau pagalį, trenkiau jai, ir ji nuėjo, – papasakojo Aila.

– Didžioji Motina! Aila, tu per plauką likai gyva, – Jondalaras atsilošė, todėl Lenktynininkas sulėtino žingsnį.

– Paskui kurį laiką bijojau išeiti viena. Būtent tada ir kilo mintis sviesti du akmenis. Galvojau, jei būčiau turėjusi dar vieną paruoštą akmenį, žvėriui būčiau trenkusi dar kartą. Nebuvau tikra, kad tai įmanoma, bet treniravausi, ir man pavyko. Vis dėlto, kol nenudėjau hienos, nesijaučiau pasitikinti savimi tiek, kad vėl eičiau medžioti, – papasakojo Aila.

Jondalaras tik papurtė galvą. Pagalvojus, keista, kad ji dar gyva. Grįždami į laikiną stovyklą jie pamatė kaimenę gyvūnų, kurie sudomino Yhaha ir Lenktynininką: į arklius panašūs gyvūnai vadinosi kulanais. Iš pažiūros atrodė, jog tai arklio ir asilo hibridas, tačiau tai buvo atskira gyvūnų rūšis. Yhaha sustojo pauostyti jų mėšlo, o Lenktynininkas sužvengė. Visa kaimenė nustojo ganytis ir sužiuro į arklius. Atsakomasis garsas buvo panašus į bliovimą, tačiau abiejų rūšių gyvūnai, regis, suvokė savo panašumą.

Taip pat jie matė saigų patelę su dviem jaunikliais. Saigos yra į ožkas panašūs gyvūnai trumpą straublį primenančiomis nosimis. Jos dažniau

gyvena lygumose ar stepėse, kad ir kokiose bergždžiose, negu kalvose ar kalnuose. Aila prisiminė, kad saiga yra Izos totemas. Kitą dieną jie pamatė dar vieną kaimenę gyvūnų, kurie Ailai sukėlė daugiau nerimo, – arklių. Ir Yhaha, ir Lenktynininką prie jų traukė.

Juos stebėdami Aila su Jondalaru įžvelgė keletą skirtumų tarp šios laukinės kaimenės ir gyvūnų, kuriuos atsivedė iš rytų. Arkliai nebuvo gelsvai rudi kaip Yhaha, toks plaukas visur buvo labiausiai paplitęs, ir net ne reti tamsrudžiai kaip Lenktynininkas, bet melsvai pilki su baltais pilvais. Visų, įskaitant ir Ailos su Jondalaru arklius, buvo panašūs statūs kaip šepečiai juodi karčiai ir juodos uodegos, per nugarą ėjo juodos juostos, ir kojų apačios buvo juodos su vos regimai juostuotomis šlaunų apačiomis. Prijaukintieji arkliai buvo nedideli, plačiais pasturgaliais ir apvaliais pilvais, tačiau kaimenės arkliai atrodė vos aukštesni ir kiek trumpesniais snukiais.

Kaimenė stebėjo Yhaha su Lenktynininku ne mažiau įdėmiai. Šį kartą Lenktynininko žvengimas sulaukė iššūkio. Išgirdę skardų žvengimą Aila su Jondalaru susižvalgė ir pamatė link jų iš kaimenės galo einantį didelį eržilą. Nė nesitarę abu kuo greičiau paragino arklius kita kryptimi. Jondalaras nenorėjo, kad Lenktynininkui tektų kautis su kaimenės eržilu, o Aila baiminosi, kad jų arkliai taip pat susigundys ją palikti ir gyventi su saviškiais. Jau gana, kad Vilko taip dažnai nėra.

Kitas kelias dienas Vilkas šiek tiek pabuvo su jais, ir Aila pasijuto taip, tarsi jos šeima vėl būtų susibūrusi. Jie nusprendė laikytis atokiau nuo didelio trumų šniukštinėjančio šerno, pasijuokė iš porelės ūdrų, žaidžiančių tvenkinyje prie atsiskyrėlio bebro užtvankos. Juos pamatęs plokščiauodegis gyvūnas greitai nėrė po vandeniu. Jie aptiko meškos urvą ir kuokštus plaukų, užkibusių už medžių kamienų, bet paties žvėries nepastebėjo, tik užuodė išskirtinį ernio kvapą. Stebėjo, kaip nuo aukštos uolos grakščiai skrieja dėmėtasis leopardas, o keletas kalnų ožkų vikriai šuoliuoja kone stačia uola.

Kalnų ožkų patelės su jaunikliais, dėl tankios vilnos panašiais į kamuoliukus su pagaliukais vietoj kojų, nusileisdavo iš kalnų, kad besiganydami sodriose žemumų ganyklose sukauptų riebalų atsargų. Jų ilgi ragai rietėsi į nugaros pusę, akys buvo labai plačiai įstatytos, pakaušyje – ku-

prelė, o kanopos kraštuose buvo kietos ir tvirtos, su minkštais, kempines primenančiais lanksčiais padais, kurie sugriebdavo kietą akmenį.

Jondalaras matė, kaip Aila susitelkusi užsimerkia ir ima sukioti galvą, kad geriau įsiklausytų.

– Man regis, šiuo keliu ateina mamutai, – tarė ji.

– Iš kur žinai? Nieko nematau.

– Girdžiu, – atsakė ji, – ypač didelį patiną.

– Nieko negirdžiu, – prisipažino Jondalaras.

– Toks žemas, žemas maurojimas, – Aila vėl atidžiai įsiklausė. – Žiūrėk, Jondalarai! Štai ten! – šūktelėjo ji apimta jaudulio, kai tolumoje pamatė link jų artėjančią mamutų bandą. Aila iš labai toli išgirdo rujojantį mamutą, kurio šauksmas buvo normaliai dar negirdimas žmonėms, tačiau rujojanti mamutė jį galėjo išgirsti vos ne iš už dešimties kilometrų, nes tokie žemi dažniai sklisdami ilgą atstumą nenuslopsta. Nors Aila iš tikrųjų negirdėjo garso, ji kažkaip pajuto gilų patino kvietimą.

Bandoje buvo daugiausia patelės su jaunikliais, tačiau viena jauna patelė rujojo, tad pakraščiuose slampinėjo keletas patinų, nors dominuojantis patinas jau buvo susiporavęs su patele. Ji atsilaikė prieš nuolatines mažesnių patinų viliones, kol pasirodė didysis patinas. Dabar kiti laikėsi atokiai, nė vienas iš jų nebūtų drįsęs mesti dičkiui iššūkio, todėl patelė tarp poravimųsi galėjo paėsti ir pamaitinti pirmagimį mažylį.

Storas gauruotųjų mamutų kailis visiškai dengė didžiulius žvėris nuo kojų pirštų iki ilgo straublio galo, įskaitant ir nedideles ausis. Jiems priėjus arčiau buvo geriau matyti įvairūs plauko atspalviai. Mažylių plaukas buvo šviesiausias, patelės buvo nuo ryškiai kaštoninės iki tamsiai rudos spalvos. Patinai sendami tapdavo kone visai juodi. Po kailiu suaugdavo labai tanki pavilnė, iš kurios tįsodavo tikrai ilgi, tiesūs plaukai, todėl gyvūnai nesušaldavo ir šalčiausią žiemą, net atsigėrę ledinio vandens arba priėdę ledo ar sniego, kitaip tariant, kai jų kūnai atšaldavo.

– Dar anksti mamutų sezonui, – pastebėjo Jondalaras. – Paprastai pamatydavom juos rujojančius vėlyvą rudenį. Mamutai, raganosiai, avijaučiai ir šiaurės elniai yra žiemos žvėrys.

Paskutinę atsiskyrimo dieną Aila su Jondalaru pakirdo anksti. Pastarąsias kelias dienas jie praleido tyrinėdami kraštą į vakarus nuo Upės greta

mažesnės upelės, kuri tekėjo beveik lygiagrečiai didžiajai. Jie susikrovė mantą, tačiau, prieš grįždami į vasaros susirinkimą, kur juos pasitiks daug žmonių ir būtinybė bendrauti, norėjo dar kartą toli nulėkti raiti. Tam reikėjo laiko ir dėmesio, bet sulaukdavai atlygio, pasitenkinimo ir malonumo. Aila su Jondalaru mėgavosi atokvėpiu, tačiau buvo pasiruošę grįžti į stovyklą ir laukė, kol vėl pamatys žmones, kuriuos mylėjo. Jie beveik metus praleido tik vienas kito ir gyvūnų draugijoje, tad žinojo visus vienumos džiaugsmus ir sielvartus.

Jie pasiėmė maisto ir vandens, tačiau neskubėjo ir nebuvo sugalvoję jokio konkretaus tikslo. Vilkas buvo išėjęs prieš dvi dienas, todėl Aila liūdėjo. Kelionėje jis trokšdavo būti kuo arčiau, tačiau tada buvo tik mažas vilkiūkštis. Jis vis dar buvo jaunas. Nors atrodė, kad viskas vyko taip seniai, tegalėjai suskaičiuoti metus ir dar du metų laikus nuo tos žiemos, kai Aila su Jondalaru gyveno pas mamutojus. Tada Aila ir parsinešė mažą pūkuotą vilkiuką, kuris buvo gimęs ne daugiau kaip prieš mėnulį. Kad ir koks dabar didelis, Vilkas vis dar buvo jauniklis.

Aila nežinojo, kiek ilgai vilkai gyvena, tik įtarė, kad jų gyvenimo trukmė gerokai trumpesnė nei žmonių. Ji laikė Vilką paaugliu – dauguma motinų ir jų porų laikė tai sunkiausiais metais. Jaunuoliai trykšte trykšta energija ir neturi gyvenimiškos patirties, jie kupini gyvybės ir įsitikinę, jog gyvens amžinai, todėl rizikuoja ir kelia pavojų savo gyvybei. Jei išgyvena, paprastai įgyja šiokį tokį pagrindą po kojomis ir žinių, kurios padeda vėliau. Ji manė, jog vilkai ne itin skiriasi nuo žmonių, todėl nesiliovė dėl jo nerimavusi.

Vasara buvo šaltesnė ir sausesnė, nei Jondalaras prisiminė. Atvirose lygumose vėjas kėlė dulkių sūkurius, kurie greitai nuslopdavo. Jie apsidžiaugė priekyje pamatę nedidelį ežeriuką. Sustoję pavėsyje gluosnio, kurio šakelės, pasipuošusios siaurais, smailiais lapeliais, sviro iki pat vandens, pasidalijo malonumais, paskui truputį pailsėjo, pasišnekėjo, o tada nusprendė paplaukioti.

Bėgte įbėgusi į vandenį Aila šūktelėjo:

– Aplenksiu tave, – ir pasileido plaukti ilgais, užtikrintais grybšniais.

Jondalaras greitai nuplaukė jai įkandin ir pamažu prie jos artėjo, nes jo rankos buvo ilgesnės ir raumenys stipresni, bet pastangų greitai plaukti

reikėjo. Ji atsigręžė, pamatė, kad jis vejasi, ir sukaupusi jėgas vėl pradėjo plaukti greičiau. Kitą krantą abudu pasiekė vienu metu.

– Tu pirma pradėjai, todėl aš laimėjau, – pareiškė Jondalaras, kai abu pasiekė kitą nedidelio ežeriuko krantą ir suvirto ant žemės gaudydami kvapą.

– Galėjai pats pradėti pirmas, – juokdamasi atkirto Aila. – Lygiosios.

Kai zenitą perkopusi saulė pradėjo leistis – ženklas, kad prasidėjo antroji dienos dalis, – jie kur kas lėtesniu tempu parplaukė atgal. Truputį nuliūdę sukrovė mantą suprasdami, kad idiliškas atsiskyrimas beveik baigėsi. Užsiropštę ant arklių abu patraukė vasaros susirinkimo stovyklos link. Ailai stigo Vilko, ji troško, kad jis būtų kartu.

Kai iki stovyklos liko keletas mylių, Aila su Jondalaru pamatė sausoje lygumoje kylančius dulkių debesis ir išgirdo šūksnius. Prijoję arčiau pamatė keletą jaunuolių, kurie tikriausiai glaudėsi vienoje viengungių palapinėje Nuošaly. Dirstelėjęs į jų drabužių puošmenas Jondalaras pagalvojo, kad dauguma jų yra iš penktojo urvo. Visi įsitvėrę ietis netvarkingu ratu buvo apstoję žvėrį ilgu gauruotu kailiu ir dviem dideliais ragais, styrančiais nuo snukio.

Tai buvo gauruotasis raganosis, didžiulis, pusketvirto metro ilgio ir pusantro metro aukščio padaras. Žvėris buvo dramblotas, trumpomis, storomis kojomis, remiančiomis stambų liemenį. Jis sušlamšdavo kalnus stepių žolių ir krūmų, taip pat šakelių bei viršūnėlių visžalių augalų ir gluosnių, kurie puošė upės krantus. Gyvulio šnervės buvo su pertvara, o akys – abipus galvos. Matė jis ne itin gerai, tačiau labai aštrios uoslė bei klausa kompensavo prastą regėjimą.

Vienas iš dviejų ragų snukio priekyje buvo daugiau nei metro ilgio, sunkus. Atrodė tikrai grėsmingai, kai žvėris tuo ragu žemėje brėžė plačią arką. Žiemą ragas praversdavo sniegui nušluoti, kad pasirodytų sudžiūvusi, prie žemės prigludusi stepių žolė, slypinti po sniegu. Raganosio kūną dengė tanki, šviesi, pilkšvai ruda vilna, ilgesni išoriniai gaurai krito žemyn ir kone šlavė žemę. Plati charakteringa kailio juosta aplink juosmenį buvo atspalviu tamsesnė, ir Ailai atrodė, tarsi kas nors būtų raganosiui užmetęs jojimo apklotą. Tik tikriausiai niekas nenorėtų joti tokiu nepaprastai galingu, nenuspėjamu, kartais piktu ir labai pavojingu žvėrimi.

Gauruotasis raganosis kanopa arė žemę ir sukiojo galvą mėgindamas pamatyti jaunuolius, kuriuos jautri jo nosis išdavė ten esant. Staiga jis puolė. Vienas vaikis vos spėjo atšokti į šalį. Raganosis ilgu, į priekį atsikišusiu ragu vos jo neužkliudė.

– Pavojingai atrodo, – pastebėjo Aila. Raiteliai su arkliais pasitraukė į saugų atstumą.

– Todėl jie taip ir daro, – paaiškino Jondalaras. – Gauruotuosius raganosius sunku medžioti bet kokiomis aplinkybėmis. Jie bjauraus būdo ir nenuspėjami.

– Visai kaip Braudas, – pastebėjo Aila. – Gauruotasis raganosis – jo totemas. Genties vyrai juos medžiodavo, bet niekada jų nemačiau. Ką jie daro?

– Jie jį erzina, matai? Vyrukai stengiasi patraukti jo dėmesį, kad jis pultų, o kai žvėris prisiartina, atšoka. Norėdami nualinti žvėrį, jie dar pasidarė pramogą: varžosi, kuris arčiausiai prisileis raganosį prieš nuo jo pabėgdamas. Drąsiausi yra tie, kurie pajunta, kaip puolantis raganosis į juos brūkšteli ragu. Paprastai šitaip medžioti raganosius mėgsta jauni vyrai, – paaiškino Jondalaras.

– Jei pavyks žvėrį nudėti, jie parneš mėsą į urvą ir susilauks daug pagyrų. Paskui tarpusavyje pasidalys kitas dalis. Tas, kuris žvėrį pribaigs, galės rinktis pirmas. Paprastai laimėtojas pasiima ragą. Ragai yra labiausiai vertinami. Sakoma, įrankiams, peilių kriaunoms ir panašiems daiktas gaminti, bet labiau tikėtina, kad dėl kitų priežasčių. Gal dėl to, kad forma jis primena geismo apimto vyro organą; sklinda gandai, kad ragą sutrynus ir tų miltelių slapčia davus moteriai, ji tampa aistringesnė vyrui, kuris jai tų miltelių davė, – šypsodamasis papasakojo Jondalaras.

– Mėsa visai skani, o po storu kailiu daug riebalų, – pastebėjo Aila. – Vis dėlto raganosiai gana reti.

– Ypač šiuo metų laiku, – pridūrė Jondalaras. – Gauruotieji raganosiai didžiąją metų dalį klajoja vieniši. Vasarą čia jų reta. Jiems patinka, kai vėsiau, nors minkšta pavilnė kiekvieną pavasarį nusišeria. Ji užkimba už krūmų, kol tie dar nesulapoję. Žmonės su džiaugsmu ją susirenka, ypač audėjai ir krepšių pynėjai. Aš irgi kelis kartus per metus eidavau su mama jų ieškoti. Martona žino, kada šeriasi visi gyvūnai: kalnų ožkos ir muflo-

nai, avijaučiai, netgi arkliai ir liūtai, bei, žinoma, mamutai ir gauruotieji raganosiai.

– Ar tu kada erzinai raganosį, Jondalarai?

Vyras nusijuokė.

– Taip. Dauguma vyrų yra tai darę, ypač jaunystėje. Šitaip erzinama daugybė gyvūnų, taurų ir bizonų, tačiau erzinti raganosius žmonės mėgsta labiausiai. Netgi moterys kartais taip linksminasi. Pavyzdžiui, Jetamija irgi erzino tąkart, kai parodžiau šaramudojams, kaip medžioti raganosius. Tai ta šaramudojė, kuri tapo Tonolano pora. Jai puikiai sekėsi. Paprastai šaramudojai raganosių nemedžioja. Iš tų laivelių, kuriuos tau rodė, Didžiosios Motinos Upėje jie medžioja erškętus, o aukštai kalnuose – kalnų ožkas ir gemzes, kurias labai sunku medžioti. Jie nežinojo, kaip medžioti gauruotuosius raganosius, – Jondalaras patylėjo, tada pakėlė akis ir pasakė: – Dėl raganosio ir susitikome su šaramudojais. Raganosis subadė Tonolaną, o jie išgelbėjo jam gyvybę.

Aila su Jondalaru stebėjo, kaip jaunuoliai žaidžia pavojingą žaidimą.

Vienas jų atvirai šūkaudamas ir mostaguodamas rankomis mėgino priversti raganosį pulti. Žvėries paprastai aiškią uoslę trikdė daugybė aplinkui sustojusių žmonių. Kai galiausiai jis mažomis trumparegėmis akutėmis nustatė, iš kur sklinda triukšmas, pajudėjo link priešo, kuo artyn, tuo greityn. Nepaisant trumpų kojų, gyvulys bėgo stebėtinai greitai. Artėdamas jis truputį palenkė galvą, buvo pasiruošęs didžiuliu ragu smeigti į žmogų. Vis dėlto ragas smigo tik į orą, nes jaunuolis vikriai apsisuko ir metėsi į šoną. Žvėriui prireikė laiko suvokti, kad jis puolė tuščiai, ir sustoti.

Raganosis buvo suglumęs, pavargęs ir piktas. Jis arė koja žemę, o jaunuoliai vėl greitai sustojo ratu. Į priekį mojuodamas ir šaukdamas, kad patrauktų didžiulio gyvulio dėmesį, žengė kitas vyrukas. Raganosis apsisuko ir jį puolė, o jaunuolis spėjo išvengti smūgio. Kitą kartą ilgiau užtruko, kol jis susigundė pulti. Regis, jaunuoliai pasiekė savo: sekinantys tūžmios energijos protrūkiai raganosį išvargino.

Didžiulis žvėris stovėjo ramiai, nuleidęs galvą ir sunkiai švokštė. Vyrai susiaurino ratą aplink grobį. Jaunuolis, kuriam buvo atėjusi eilė erzinti žvėrį, paruošęs ietį atsargiai ėjo artyn. Atrodė, raganosis jo nepastebi.

Jaunuoliui priėjus dar arčiau, nenuspėjamas gyvūnas silpnomis akimis pastebėjo kažką krutant. Susilpnėjusias, bet trumpo poilsio atgaivintas raganosio jėgas dar pakurstė įtūžis.

Raganosis puolė taip staiga, kad jaunuolį užklupo netikėtai. Didžiulei gauruotai pabaisai galiausiai pavyko ragą įsmeigti į šį tą kietesnio nei oras. Visi išgirdo agonijos kupiną riksmą, jaunuolis krito parblokštas. Išgirdusi šauksmą Aila negalvodama paragino arklį pirmyn.

– Aila! Palauk! Pernelyg pavojinga! – bandė sulaikyti ją Jondalaras, paskui pats paragino arklį ir paruošė iečių mėtyklę.

Kiti jaunuoliai sviedė ietis tuo pat metu, kai Jondalaras sušuko. Aila šoko nuo arklio jam nė nesustojus ir nubėgo prie sužeistojo. Didžiulis žvėris gulėjo susmukęs: keletas iečių, pora jų – iš iečių mėtyklės, susmigusios į jo kūną styrojo visomis kryptimis tarsi kokios keistos dygliakiaulės spygliai. Tačiau smeigta buvo per vėlai. Įtūžęs gyvūnas pasiekė savo.

Išsigandę ir sutrikę jauni vyrai stovėjo aplink bičiulį, kuris gulėjo be sąmonės ten, kur susmuko. Visi nustebo, kai pribėgo Aila ir Jondalaras. Vieną akimirką dingojosi, kad kažkuris mėgins užtverti jai kelią ar klaus, kas ji tokia, tačiau Aila nekreipė į vaikinus dėmesio. Moteris apvertė sužeistąjį, patikrino, ar jis kvėpuoja, tada išsitraukusi peilį perrėžė krauju permirkusias kelnes ir išsikruvino rankas. Jai nesąmoningai ranka nubraukus plaukų sruogą, ant veido irgi atsirado raudonas dryžis. Nors ji neturėjo jokių zelandonės žymių, buvo akivaizdu, kad žino, ką daro. Jaunuoliai atsitraukė.

Apnuoginus koją sužalojimas tapo akivaizdus. Dešinės kojos blauzda buvo atsilenkusi atgal ne per kelio sąnarį. Didžiulis į jaunuolio blauzdą įsmigęs ragas sulaužė kaulus. Raumenys buvo perplėšti, styrojo dantytas kaulas, o iš žaizdos sruvo kraujas ir telkėsi ant žemės.

Aila pakėlė akis į Jondalarą.

– Padėk man ištiesinti koją, kol jis be sąmonės. Kai pabus, judinant jam labai skaudės. Paskui surask keletą minkštų odų, tiks mūsų rankšluosčiai. Reikia užspausti žaizdą, kad nustotų kraujuoti. Paskui reikės koją įtvirtinti.

Jondalaras nubėgo prie kuprinių, o Aila atsisuko į vieną iš jaunuolių, kurie išsižioję stovėjo aplink.

– Jūsų draugą reikės nešti. Ar žinote, kaip padaryti neštuvus? – vyrukai stovėjo išblyškę ir, regis, negirdėjo arba nesuprato, ką ji sako. – Reikės, ant ko jį paguldyti, kol nešime.

Vienas vaikis linktelėjo.

– Neštuvų, – pasakė jis.

„Dar visai vaikas", – suvokė Aila.

– Jondalaras jums padės, – pasakė ji, kai odomis nešinas grįžo jos pora.

Aila su Jondalaru sužeistąjį paguldė ant nugaros. Jis aimanavo judinamas, tačiau neprabudo. Aila dar kartą jį apžiūrėjo. Jaunuolis krisdamas galėjo susitrenkti galvą, tačiau akivaizdžiai to nebuvo matyti. Tada, stipriai prispaudusi koją virš kelio, Aila bandė sustabdyti kraujavimą. Iš pradžių ketino suveržti šlaunį odos juostele, tačiau, jei pavyktų ištiesinti kaulą ir apvynioti koją, jo neprireiktų. Pakaktų užspausti pačią žaizdą. Jaunuolis vis dar kraujavo, tačiau Aila buvo mačiusi ir baisesnių žaizdų. Ji atsisuko į Jondalarą.

– Mums reikės įvarų – tiesių maždaug jo kojos ilgio pagaliukų. Jei ką, sulaužyk keletą iečių.

Jondalaras atnešė jai du įtvarus – nulaužtus iečių kotus. Aila greitai nuo vienos iš odų atrėžė kelias juostas, o kitais gabalais apvyniojo ir paminkštino įtvarus. Viską pasiruošusi, viena ranka suėmė sulaužytos kojos pėdą už pirštų, kita – už kulno ir švelniai truktelėjusi ištiesino. Jaunuolis kelis kartus sutrūkčiojo, iš burnos išsiveržė riksmas; jis tuoj turėjo pabusti. Ji čiuopė kraujuojančią žaizdą ir bandė nustatyti, ar kaulai išsitiesino.

– Jondalarai, palaikyk už šlaunies, – paprašė ji. – Reikia atitaisyti koją, kol vaikis nepabudo ir tebekraujuoja. Kraujas padės išvalyti žaizdą, – tada ji nužvelgė jaunuolius – berniukus, kurie stovėjo aplinkui ir stebėjo siaubo bei nuostabos kupinais veidais. – Judu, ateikit, – pasakė ji žvelgdama dviem iš jų tiesiai į akis. – Pakelsiu jo koją ir patrauksiu – atitaisysiu kaulus, kad tiesiai sugytų. Jei nepavyks, jis ta koja niekada nebevaikščios. Paimkite tuos įtvarus ir padėkite juos po koja taip, kad, kai nuleisiu, koja atsigultų tiesiai tarp jų. Susidorosite?

Jie linktelėjo ir nuskubėjo prie oda apvyniotų ietgalių. Kai visi buvo pasiruošę, Aila vėl abiem rankom suėmė koją už pirštų ir kulno ir švelniai,

bet tvirtai pakėlė koją. Jondalarui prilaikant šlaunį, ji švelniai, o kartu ir stipriai, spausdama truktelėjo. Jis ne pirmą kartą matė ją tiesinančią kaulus, tačiau šįkart ji mėgino atitaisyti du iš karto. Iš Ailos veido Jondalaras matė, kaip susitelkusi ji traukia ir čiuopia koją tikrindama, ar kaulai išsitiesino. Netgi jis pajuto tarsi silpną trūktelėjimą, paskui stabilumą, lyg kaulas būtų radęs savo vietą. Ji švelniai nuleido koją, paskui kritiškai ją apžiūrėjo. Jondalarui ji atrodė tiesi, tačiau ką jis supranta? Koja bent jau nebuvo užsilenkusi atgal neįmanomoje vietoje.

Aila davė Jondalarui ženklą paleisti šlaunį ir sutelkė dėmesį į kraujuojančią žaizdą. Kuo labiau spausdama, Jondalarui prilaikant koją pakeltą, ji apvyniojo ją kartu su įtvarais, o paskui viską aprišo odos juostelėmis. Galiausiai atsisėdo ant kulnų.

Tik tada Jondalaras pastebėjo kraują. Viskas buvo kruvina: tvarsčiai, įtvarai, Aila ir jaunuoliai, kurie padėjo. Sužeistasis neteko daug kraujo.

– Jį reikia kuo skubiau nešti į stovyklą, – tarė Jondalaras.

Staiga švystelėjo mintis, kad draudimas kalbėti su kitais dar nepasibaigęs, neatliktos apeigos, nuo draudimo išlaisvinančios ką tik susijungusią porą. Aila apie tai net nesvarstė, o Jondalaras buvo apie tai pagalvojęs, tačiau draudimo nesilaikė. Įvyko nelaimingas atsitikimas, o šalia nebuvo zelandonės, kurios galėtum pasiteirauti, kaip elgtis.

– Turėsite pagaminti neštuvus, – tarė ji jaunuoliams, stoviniuojantiems aplink. Iš pažiūros jie buvo sukrėsti labiau nei sužeistasis.

Vaikiai mindžiukuodami susižvalgė. Visi buvo jauni ir nepatyrę. Keletas visai neseniai pasiekė vyrystę, keletas savo pirmąjį grobį nudobė per bendrą vasaros sezono pradžios bizonų medžioklę, o tas grobis buvo lengvas, sumedžiotas vargu ar sunkiau nei treniruojantis šaudant į taikinius. Erzinti raganosį sukurstė vienas iš jų, kuris prieš kelerius metus stebėjo panašiai besilinksminantį brolį. Vienas kitas, irgi apie tai girdėję, pritarė. Vis dėlto tai buvo spontaniškas sprendimas, nes jiems pasisekė pamatyti žvėrį. Visi suprato, kad, prieš bandant patiesti didžiulį gyvulį, derėjo pasikviesti keletą vyresnių, patyrusių medžiotojų, tačiau jaunuoliai tegalvojo apie šlovę, kurią pelnytų, jei pasisektų tai padaryti vieniems, apie kitų Nuošalio namelių gyventojų pavydą bei viso vasaros susirinkimo liaupses parnešus grobį. O dabar vienas iš draugų baisiai sužeistas.

Jondalaras greitai įvertino padėtį.

– Kuriam urvui jis priklauso? – paklausė jis.

– Penktajam, – pasigirdo atsakas.

– Tu bėk pirmas ir pranešk, kas atsitiko, – liepė Jondalaras.

Jaunuolis, su kuriuo jis kalbėjo, pasileido bėgti. Vyras pagalvojo, kad greičiau būtų nujojęs Lenktynininku, bet reikėjo prižiūrėti neštuvų gamybą. Berniukai vis dar buvo išsigandę ir sukrėsti, tad dabar jiems turėtų vadovauti suaugęs vyras.

– Reikės trijų arba keturių žmonių nešti sužeistąjį, kiti turėsite likti čia ir išmėsinėti gyvūną. Jis netruks išsipūsti. Atsiųsiu žmonių jums padėti. Nėra prasmės švaistyti mėsą, jos kaina per didelė.

– Jis mano pusbrolis. Mielai padėsiu jį nešti, – tarė vienas jaunuolis.

– Puiku. Pakviesk dar tris, tiek užteks. Kiti galės pasilikti, – nurodinėjo Jondalaras. Tada pastebėjo, kad jaunuolis atrodo labai susijaudinęs ir vos gali sulaikyti ašaras. – Kuo vardu tavo pusbrolis? – pasiteiravo jis.

– Mateganas. Jis yra Mateganas iš penktojo Zelandonijos urvo.

– Suprantu. Tikriausiai labai myli Mateganą ir tau sunku, – tarė Jondalaras. – Jis labai smarkiai sužeistas, bet, pasakysiu tau atvirai, jam labai pasisekė, kad netoliese buvo Aila. Negaliu žadėti, bet manau, kad jis pasveiks ir gal net galės vaikščioti. Aila labai gera gydytoja, žinau tai. Mane buvo sužalojęs urvinis liūtas. Būčiau miręs stepėse toli rytuose, tačiau Aila mane išgydė. Ji išgelbėjo man gyvybę. Jei kas nors galėjo išgelbėti Mateganą, tai Aila.

Jaunuolis su palengvėjimu sukūkčiojo, o paskui pamėgino susivaldyti.

– Dabar duok man kelias ietis, kad galėtume parnešti tavo pusbrolį namo, – tarė Jondalaras. – Reikia mažiausiai keturių, po vieną iš visų pusių.

Vadovaujant Jondalarui, netrukus iš iečių dirželiais buvo surištas tvirtas rėmas, kuriame buvo įtvirtintas odos gabalas. Aila apžiūrėjo sužeistąjį, tada bičiuliai įkėlė jį į greitomis padirbintus neštuvus.

Stovykla nebuvo labai toli. Aila su Jondalaru davė Yhaha su Lenktynininku ženklą sekti, o patys ėjo greta sužeisto jaunuolio. Moteris sunerimusi jį stebėjo. Kai stabtelėjo pasikeisti nešėjai, ji vėl pasiklausė jo kvėpavimo, apčiuopė pulsą. Jis buvo silpnas, bet aiškus.

Jie artėjo prie stovyklos nuo aukštupio, buvo visai netoli devintojo urvo namelių. Žinia apie nutikimą greitai pasklido, žmonės, tarp jų ir Joharanas, kartu su žinianešiu jau ėjo jų pasitikti ir iš toli pastebėjo ateinančiuosius. Prisidėjo du nauji nešėjai, ir tempas paspartėjo.

– Martona nuėjo paprašyti, kad kas nors praneštų Pirmajai ir penktojo urvo zelandoniui, – pasakė Joharanas. – Jie kitame stovyklos gale, kažkokiame zelandonių susirinkime. Ar nešti jį į mūsų, ar į jo stovyklą? – paklausė jis Ailos.

– Reikėtų pakeisti tvarsčius ir uždėti ant žaizdos šuteklį. Nenoriu, kad ji supūliuotų, – pasakė Aila ir akimirką galvojo. – Neturėjau laiko atnaujinti savo vaistų atsargų. Neabejoju, Zelandonė visko turi pakankamai, be to, noriu, kad ir ji apžiūrėtų sužeistąjį. Neškime jį į zelandonių namą.

– Puiki mintis. Užtruks, kol ji pareis. Mes tikriausiai nueisime greičiau. Zelandonė nebelaksto, kaip buvo pratusi, – pasakė Joharanas, kažkaip taktiškai užsimindamas apie Pirmosios stambų sudėjimą. – Penktojo urvo zelandonis tikriausiai irgi norės jį apžiūrėti, bet gydymas niekada nebuvo stiprioji jo pusė.

Pirmoji pasitiko atėjusiuosius prie zelandonių namelio angos, patalas sužeistajam jau buvo paruoštas. Ailai pasidarė smalsu, ar kas atbėgęs pranešė, kad ji nusprendė nepalikti sužeistojo devintojo urvo stovykloje, ar Pirmoji tiesiog padarė prielaidą, kad sužeistas žmogus turėtų būti gabenamas čia. Mačiusieji juos ateinant jau pasakojo kitiems apie kruviną nutikimą. Nors lauke stoviniavo keletas zelandonių, palapinės viduje daugiau nieko nebuvo.

– Paguldykite jį čia, – Pirmoji nurodė į vieną pakylų tolimajame gale, priešais įėjimą. Vyrai vaikiną ten nunešė, paskui perkėlė į patalus. Dauguma išėjo, liko tik Jondalaras su Joharanu.

Įsitikinusi, kad koja tiesi, Aila pradėjo nuiminėti tvarsčius.

– Reikia šuteklio, kad nesupūliuotų žaizda, – pasakė ji.

– Jis truputį palauks, – tarė Pirmoji. – Papasakok, kas atsitiko.

Aila su Jondalaru greitai nusakė nelaimės aplinkybes, o Aila užbaigė:

– Abu apatiniai tos kojos kaulai lūžę, blauzda lūžio vietoje buvo užsilenkusi. Supratau, kad jei neatitiesinsiu, vaikis niekada negalės ta koja vaikščioti, o jis dar jaunas. Nusprendžiau ten, vietoje, ištiesinti koją, kol jis be sąmonės ir koja dar nepradėjo tinti, kol nepasidarė sunkiau dirbti su kaulais. Turėjau čiuopti viduje ir stipriai traukti, kad kaulai išsitiesintų, tačiau, man regis, pavyko. Pakeliui jis kažką niurnėjo, gali greitai pabusti. Esu tikra, jam labai skaudės.

– Akivaizdu, kad tai išmanai, bet privalau užduoti keletą klausimų. Pirmiausia, spėju, kad jau esi atitaisinėjusi kaulus, – tarė Pirmoji.

Už Ailą atsakė Jondalaras.

– Mano labai mylima draugė, šaramudojų vado pora, nukritusi nuo uolos susilaužė ranką. Jų gydytojas buvo miręs, pranešti jie niekam nesugebėjo, ir kaulas blogai sugijo, labai skausmingai. Stebėjau, kaip Aila sulaužė ir ištiesino jos ranką. Taip pat mačiau, kaip ji ištiesino baisiausiai sumaitotą genties vyro koją. Tas šoko nuo labai stačios uolos ginti savo poros nuo losadunojiečių, kurie puldinėjo genties moteris. Jeigu yra dalykų, apie kuriuos Aila nusimano, tai sulaužyti kaulai ir atviros žaizdos.

– Kur to išmokai, Aila? – paklausė Pirmoji.

– Genties žmonių kaulai labai tvirti, tačiau medžioklėse genties vyrai dažnai juos susilaužo. Jie nesvaido iečių, bet vaikosi žvėris ir ietis beda, o kartais ant gyvūno užšoka. Arba daro taip, kaip tie berniukai: vaiko žvėrį, kol tas pavargsta. Tada galima prieiti pakankamai arti, kad nudurtum. Tam reikia labai daug jėgų. Moterys taip pat susilaužo kaulus, bet vyrai dažniau. Pirmiausia gydyti lūžius mokiausi iš Izos, nes Bruno genties žmonės kartais susilaužydavo kaulus, bet juos ištiesinti ir gydyti žaizdas išmokau iš kitos genties gydytojos tą vasarą, kai nuėjome į genčių sambūrį, – papasakojo Aila.

– Mano galva, tam jaunuoliui labai pasisekė, kad tu ten buvai, Aila, – pasakė ta, kuri buvo pirmoji. – Ne kiekvienas zelandonis būtų žinojęs, ką daryti su taip baisiai sulaužyta koja. Kils ir daugiau klausimų. Esu tikra, su tavimi norės šnektelėti Penktasis ir berniuko motina, bet pasielgei gerai. Kokį šuteklį ketini dėti jam ant kojos?

– Pakeliui pamačiau ir iškasiau keletą šaknų. Man regis, vadinate jas plukėmis, – tarė Aila. – Kol tvarkiau, žaizda kraujavo. Kartais paties žmo-

gaus kraujas yra geriausia priemonė žaizdai išplauti, bet dabar, jam pradėjus krešėti, ruošiausi iš trintų šaknų išvirti ploviklį žaizdai valyti. Paskui į košelę pridėsiu šviežių šaknų ir kartu su kitomis panaudosiu šutekliui. Vaistų krepšelyje turiu maltų snapučių šaknų, kad kraujas krešėtų, ir pataisų miltelių skysčiui sugerti. Dar ketinau tavęs klausti, ar turi tam tikrų augalų, o gal žinai, kur jie auga.

– Gerai, klausk.

– Yra tokie augalai, pagal apibūdinimą Jondalaras mano, kad tai taukės. Jų šaknys labai tinka gijimui skatinti ir iš vidaus, ir išorėje. Puikiai gydo sumušimus, kai padarai tepalą su riebalais, tačiau labai tinka ant šviežių žaizdų ir įpjovimų. Šviežias šuteklis gali apsaugoti nuo tinimo lūžus kaulams, taip pat padeda greičiau suaugti kaulams, – pasakė Aila.

– Taip, turiu miltelių ir žinau vieną vietą, kur jos auga, tai visai netoli. Lygiai taip pat nusakyčiau jų savybes, – pasakė Pirmoji.

– Taip pat naudočiau gražias ryškiaspalves gėles, kurios, man regis, vadinamos medetkomis. Jos ypač tinka atviroms, taip pat negyjančioms žaizdoms ir sumušimams gydyti. Iš šviežių gėlių išspausčiau sulčių arba virčiau džiovintus žiedlapius ir dėčiau ant atviros žaizdos, paskui laikyčiau drėgnai. Padeda apsaugoti nuo dvokaus pūlinio, o bijau, kad šitam vaikiui to prireiks. Apgailestauju, nežinau, kuo jis vardu, – pasakė Aila.

– Mateganas, – atsakė Jondalaras. – Jo pusbrolis sakė, kad jis yra Mateganas iš penktojo urvo.

– Ką dar naudotum, jei turėtum? – kamantinėjo Zelandonė.

Akimirkai Aila prisiminė Izą, tikrinančią jos žinias.

– Grūstas kadagių uogas kraujuojančiai žaizdai arba apvalius grybus... pumpotaukšlius. Stabdo kraujavimą. Dar tinka sausi auksašaknių milteliai ir...

– Pakaks. Įtikinai mane, kad žinai, ką darai. Tavo siūlomas gydymas labai tinkamas, – pasakė Pirmoji. – Bet dabar, Jondalarai, noriu, kad nuvestum ją kur nors apsivalyti. Tiesą sakant, judu abu nusiprauskite. Jūs abu kruvini, galite labai išgąsdinti berniuko motiną. Palik man plukių šaknis, aš nusiųsiu žmogų iškasti šviežių taukių. Kol kas juo pasirūpinsime. Grįžkite, kai būsite švarūs ir pailsėję. Gal traukite į savo stovyklą aplinkiniu keliu, kad vėl nereikėtų eiti per visą vasaros susirinkimą. Esu

tikra, lauke jau susibūrė minia. Pasinaudokite kitu išėjimu, bus greičiau, be to, išvengsite tų, kurie norės jus sugaišinti. Tiesa, manau, jog prieš išeinant jus reikia atleisti nuo draudimo vėl kalbėtis. Regis, jūsų atsiskyrimas baigėsi diena anksčiau.

– Oi, pamiršau! – šūktelėjo Aila. – Net nepagalvojau apie tai!

– Aš pagalvojau, – prisipažino Jondalaras, – tačiau neturėjau laiko dėl to nerimauti.

– Pasielgėte teisingai. Priežastis rimta, – nuramino Zelandonė, – bet turiu jūsų oficialiai paklausti. Jondalarai ir Aila, baigėsi jūsų bandomasis laikotarpis. Ar nusprendėte likti susijungę, ar verčiau atsiskirsite dabar ir ieškosite kitos poros, kuri būtų jums tinkamesnė?

Abu įsmeigė akis į Zelandonę, paskui susižvalgė, o tada vypsnis iškreipė Jondalaro veidą, Aila nusišypsojo.

– Jeigu aš nederu su Aila, su kuo tada žemėje, po galais, derėsiu? – pareiškė Jondalaras. – Gal čia ir vyko jungtuvių apeigos, tačiau širdyje mudu seniai susijungę.

– Tas tiesa. Prieš kirsdami ledyną, ką tik išsiskyrę su Gubanu ir Jorga, mes net ištarėme panašius žodžius. Jau tada žinojome, kad esame susijungę, tačiau Jondalaras norėjo, kad tu sumegztum mazgą, Zelandone.

– Ar norite būti nesusijungę, Aila ir Jondalarai? – paklausė ji.

– Ne, nenoriu, – Aila nusišypsojo Jondalarui. – O tu?

– Nė akimirkai, moterie, – atsiliepė jis. – Pernelyg ilgai laukiau, kad dabar viską užbaigčiau.

– Jūs atleidžiami nuo draudimo kalbėtis su kitais ir galite visiems tvirtinti, kad Aila su Jondalaru iš devintojo Zelandonijos urvo yra susijungę. Aila, tavo vaikai gims prie Jondalaro židinio. Abu turėsite jais rūpintis, kol užaugs. Ar turite odos dirželį? – kol jie ieškojo dirželio, Zelandonė nuo gretimo stalelio paėmė du vėrinius. Paėmusi dirželį, Pirmoji abiem ant kaklų užrišo po paprastą vėrinį. – Linkiu ilgo ir laimingo gyvenimo drauge, – užbaigė ta, kuri buvo pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Didžiajai Motinai Žemei.

Jie išslinko pro galinį išėjimą ir nuskubėjo šalutiniu keliu. Keletas žmonių pastebėjo juos nueinančius ir jiems šūktelėjo, bet jie nesustojo. Priėjusi šaltinio baseinėlį, Aila į vandenį žengė su visais drabužiais.

Jondalaras įbrido jai iš paskos. Kai Zelandonė atkreipė jų dėmesį, jie jau ir užuodė, ir juto kraują ant savęs, norėjo jį nusiplauti. „Jei kraujo dėmes apskritai įmanoma pašalinti, – galvojo Aila, – tai tik šaltame vandenyje. Jei nepavyks, geriau tuos drabužius išmesti ir pasisiūti naujus.“ Po didelių medžioklių ji jau turėjo keletą odų ir įvairių kitų gyvūnų dalių, kurias buvo galima panaudoti naujiems drabužiams.

Eidami į zelandonių namelį arklius jie paliko ganykloje prie devintojo urvo stovyklos, ir gyvuliai patys rado kelią į aptvarą. Kraujo kvapas visada juos trikdė, o ir jaunuolis, ir raganosis kraujavo gana daug. Aptverta vieta gyvuliams suteikė saugumo. Jondalaras apsisiautė šlapiais darbužiais ir nubėgo link stovyklos tikėdamasis, kad ras ir arklius, ir atsarginius drabužius kuprinėse.

Jis nustebo pamatęs, kaip Lanidaras guodžia arklius, bet pats atrodė nusiminęs ir pasakė, kad norėtų pasikalbėti su Aila. Jondalaras pažadėjo, kad vos gavusi ką apsirengti ji ateis. Jis dar kiek sugaišo, kol nuo arklių nuėmė krepšius, apklotus ir apynasrius. Jondalaras papasakojo Ailai apie Lanidarą, bet, vos pamačiusi berniuką, jau iš toli, vien iš jo pozos ji galėjo pasakyti, kad vaikas labai nelaimingas. Aila spėjo, ar tik kokia nors dingstimi motina nebus jam uždraudusi rūpintis arkliais.

– Kas nutiko, Lanidarai? – pasiteiravo ji vos priėjusi.

– Lanoga, – atsiliepė vaikas. – Ji visą dieną verkia.

– Kodėl? – nustebo Aila.

– Dėl kūdikio. Jie atima iš jos Loralą.

34

– Kas iš jos atima kūdikį? – pasitikslino Aila.

– Proleva ir kitos moterys, – atsakė berniukas. – Sakė, kad surado Loralai motiną, tokią, kuri ją maitins visą laiką.

– Einam, išsiaiškinsime, kas ten nutiko, – tarė Aila. – Grįšime ir pasirūpinsime arkliais vėliau.

Atėjusi į stovyklą Aila apsidžiaugė čia radusi Prolevą. Pamačiusi juos ateinančius moteris nusišypsojo.

– Ką gi, patvirtinta? Jūs susijungę? Ar jau galime kelti puotą ir teikti dovanas? Jums nereikia atsakyti. Matau vėrinius.

Aila buvo priversta atsakyti šypsena.

– Taip, mes susijungę, – patvirtino ji.

– Zelandonė ką tik patvirtino, – pritarė Jondalaras.

– Man reikia su tavimi šnektelėti apie dar šį tą, Proleva, – rimtai tarė Aila.

– Apie ką? – iš Ailos išraiškos moteris suprato, jog ji dėl kažko nerimauja.

– Lanidaras sakė, kad atimate kūdikį iš Lanogos, – tarė Aila.

– Šitaip nesakyčiau. Maniau, būsi patenkinta, kad radome Loralai namus. Moteris iš dvidešimt ketvirtojo urvo neteko kūdikio. Berniukas gimė smarkiai išsigimęs ir mirė. Ji turi daug pieno ir sakė, kad norėtų paimti Loralą, nors ji ir ūgtelėjusi. Ji tikrai nori vaikučio. Man pasirodė, kad ji jau anksčiau yra persileidusi. Pamaniau, puikiausia proga, – aiškino Proleva.

– Tikrai atrodo tinkama. Ar moterys, kurios dabar maitina Loralą, nebenori to daryti? – pasiteiravo Aila.

– Tiesą sakant, ne. Tikrai nustebau. Kai kelioms užsiminiau, jos regis, truputį nuliūdo. Netgi Stelona pareiškė, kad dvidešimt ketvirtasis urvas labai toli. Bus labai gaila, jei negalėsime stebėti, kaip Lorala auga stipri ir sveika, – pasakė Proleva.

– Suprantu. Svarstei, kas būtų geriausia Loralai, bet ar teiravaisi Lanogos? – paklausė Aila.

– Ne. Iš tikrųjų, ne. Klausiau Tremedos. Pamaniau, Lanoga apsidžiaugs atsikračiusi atsakomybės. Ji per maža, kad visą laiką nerimautų ir rūpintųsi kūdikiu. Bus pakankamai laiko, kai turės saviškį, – pasakė Proleva.

– Lanidaras sakė, kad Lanoga visą dieną verkia.

– Žinau, kad ji nusiminusi. Pamaniau, kad apsipras. Šiaip ar taip, juk ne ji maitina Loralą, ji dar nė ne moteris. Ji skaičiuoja tik vienuolika metų.

Aila prisiminė, kad pati skaičiavo mažiau nei dvylika metų, kai pagimdė Durką, ir nepajėgė jo atiduoti. Verčiau būtų mirusi, nei atidavusi. Kai neteko pieno, Durką žindė genties moterys, tačiau tai nereiškė, kad ji buvo mažiau jo motina. Iki šiol apgailestauja, kad teko jį palikti, kai buvo priversta išeiti iš genties. Būtų pasiėmusi jį kartu. Tiktai baimė, ką darytų vaikelis, jeigu kas nors nutiktų jai, įtikino ją palikti trimetį sūnų genčiai. Nesvarbu, kad žinojo, jog Uba juo pasirūpins ir mylės kaip savo. Vis dar sugeldavo širdį apie jį pagalvojus. Ji niekada taip ir neatsikvošėjo dėl netekties. Aila nenorėjo, kad Lanoga patirtų panašų skausmą.

– Ne žindydama tampi motina, Proleva. Ir tikrai nereikia spręsti pagal amžių, – tarė Aila. – Pažvelk į Janidą. Ji nedaug vyresnė, bet niekas negalvos atimti iš jos kūdikio.

– Janida turi gerą, su tam tikru statusu porą, jos kūdikis gims prie to vyro židinio. Vyras visada liks atsakingas. Jei sąjunga netruks, jau dabar keletas vyrų leido suprasti, kad noriai su ja susijungtų. Ji aukšto statuso, yra patraukli ir palaiminta. Viliuosi, kad Peridalis supras, kokia ji paklausi. Jo motina jau kelia rūpesčių. Ji susirado jaunuolius per išmėginimo laikotarpį ir mėgino jį įkalbėti atsisakyti sąjungos, – Proleva nutilo. Vėliau bus pakankamai laiko Ailai apie tai papasakoti. – Lanoga vis dėlto ne Janida.

– Ne, Lanoga nėra paklausi jauna moteris, bet galėtų tokia būti. Ne tu kone metus rūpinaisi tuo kūdikiu. Lanoga labai pamilo sesutę. Lorala dabar yra Lanogos kūdikis, ne Tremedos. Gal ji ir maža, tačiau buvo gera motina, – pareiškė Aila.

– Taip, žinoma, ji buvo gera motina. Taip ir yra. Ji nuostabi mergaitė ir vieną dieną bus puiki motina, – tvirtino Proleva. – Jei turės progą. Kai bus pakankamai suaugusi jungtis, koks vyras norės imti jos mažąją sesutę ne kaip antrąją moterį, o kaip vaiką, už kurį bus atsakingas, nors jis nėra gimęs prie jo židinio? Lanoga ir taip turi pakankamai trūkumų, atsižvelgiant į židinį, prie kurio jiedvi su Lorala gimė. Bijau, kad vienintelis vyras, norintis ją paimti, bus panašus į Laramarą, kad ir kas ją rekomenduotų. Norėčiau, kad ji turėtų progą geresniam gyvenimui.

Aila buvo tikra, kad Proleva visiškai teisi. Buvo akivaizdu, jog jai tikrai rūpi mergaitė, ir ji darytų viską, kad jai padėtų, tačiau žinojo, kaip jausis Lanoga, netekusi Loralos.

– Lanogai nereikės ieškoti poros, – pareiškė Lanidaras.

Aila su Proleva beveik pamiršo, kad berniukas klausosi jų pokalbio. Jondalaras taip pat nustebo. Jis girdėjo moterų ginčą ir suprato abi puses.

– Ketinu mokytis medžioti. Tikriausiai mokysiuosi būti kviesliu, o kai užaugsiu, susijungsiu su Lanoga ir padėsiu jai rūpintis Lorala bei visais kitais jos broliukais ir sesutėmis, jei ji panorės. Jau klausiau, ji sutinka. Ji vienintelė mano sutikta mergaitė, kuriai nerūpi mano ranka. Nemanau, kad rūpės jos motinai.

Aila su Proleva spoksojo į Lanidarą išsižiojusios, paskui susižvalgė, kad pasitikrintų, ar teisingai girdėjo ir ar abi tą patį galvoja. Tiesą sakant, būtų visai nebloga partija, ypač jei toks sumanymas tikrai paskatintų Lanidarą mokytis naudingų įgūdžių. Abu vaikai buvo puikūs ir pagal amžių stebėtinai brandūs. Žinoma, dar maži ir lengvai gali persigalvoti, tačiau, kita vertus, kas dar čia kurį iš jų išsirinktų?

– Neatiduokit Lanogos kūdikio kitai moteriai. Nenoriu, kad ji verktų, – pasakė Lanidaras.

– Ji tikrai myli tą vaiką, – pareiškė Aila, – ir devintasis urvas noriai jai padeda. Kodėl nepalikus visko kaip yra?

– Ką pasakysiu moteriai, kuri ketina ją pasiimti? – paklausė Proleva.

– Paprasčiausiai pasakyk, kad Loralos motina nenori jos atiduoti. Tai tiesa. Ne Tremeda iš tikrųjų yra mažylės motina, o Lanoga. Jei toji moteris tikrai nori kūdikio, arba susilauks savo, arba susiras kitą vaikelį, kuriam reikia motinos, gal net jaunesnį. Zelandonijoje daug urvų ir daug žmonių. Visą laiką kas nors nutinka, – pastebėjo Aila. – Niekada nemačiau, kad viskas taip greitai keistųsi.

Kone visi abiejų – devintojo Zelandonijos ir pirmojo Lanzadonijos – urvų žmonės susirinko į didelę jungtinę šventę paminėti vieno urvo vado brolio bei kito urvo vado židinio dukters, kurie tarpusavyje taip pat buvo susiję, jungtuvių. Pasirodė, kad tuo pat metu dar du žmonės iš devintojo urvo susijungė su kitų urvų nariais. Tai sužinojusi Proleva pasirūpino, kad jie taip pat ateitų. Jauna moteris, vardu Tisona, susijungė su Marševaliu iš keturiolikto urvo, ir ketino ten apsigyventi. Kita, kiek vyresnė, moteris, vardu Dinoda, buvo išsikrausčiusi ir turėjo sūnų, tačiau perkirto mazgą ir užmezgė naujus santykius su Jaksomanu iš septintojo urvo. Jie ruošėsi vėl kraustytis į devintąjį urvą, nes Dinodos motina sirgo, ir dukra norėjo būti arčiau ligonės.

Visą dieną ėjo žmonės su sveikinimais ir linkėjimais. Levela su Jondekamu bei Levelos ir Prolevos motina Velima Ailos su Jondalaru bei Joplajos su Ekauzaru džiaugsmui viešėjo stovykloje didžiąją dienos dalį. Trumpai paviešėti užsuko ir Jondekamo motina bei dėdė.

Aila su Jondalaru džiaugėsi matydami Kimeraną, kuris dabar buvo tolimas giminaitis per savo sūnėno porą – Jondalaro brolio poros seserį. Aila pasiklydo sudėtinguose giminystės ryšiuose, tačiau ypač džiaugėsi matydama Jondekamo motiną, antrojo urvo zelandonę. Ji buvo susipažinusi su ta moterimi, bet nenumanė, kas ji tokia. Kažkodėl Ailai buvo itin smagu matyti zelandonę, kuri turi vaikų, o ypač sūnų, kuris toks draugiškas ir patikimas kaip Jondekamas.

Janida su Peridaliu taip pat didžiąją dienos dalį praleido devintojo urvo stovykloje. Visi pastebėjo, kad jie atėjo be Peridalio motinos. Jie norėjo išsikraustyti iš dvidešimt devintojo urvo ir jau kalbėjosi su Kimeranu bei Joharanu, kad išsiaiškintų, ar antrasis arba devintasis urvai juos priimtų. Jondalaras buvo tikras, kad vieni ar kiti priims. Pirmoji jau anksčiau šnektelėjo apie tai su vadais ir antrojo urvo zelandone. Ji juto, jog būtų išmintinga bent jau kuriam laikui atskirti jaunąją porą nuo Peridalio motinos. Pirmoji smarkiai pyko ant moters, kuri lindo prie jaunųjų per bandomąjį atsiskyrimo laikotarpį.

Vakarop, kai viskas ėmė rimti, Martona tebeviešintiems draugams ir giminaičiams išvirė arbatos. Proleva, Aila, Joplaja ir Folara padėjo išdalyti puodelius. Tarp susirinkusiųjų buvo ir jaunas vyras, neseniai priimtas penktojo urvo zelandonio mokiniu. Jis pasiliko vien dėl to, kad pirmą kartą buvo tokioje svarbioje draugijoje ir niekaip neprisivertė išeiti. Jis ypač gerbė Pirmąją.

– Esu tikras, jis niekada nebevaikščiotų, jei šalia nebūtų išmanančiųjų, ką daryti, – pareiškė mokinys. Jis taikė pastabą draugijai apskritai, tačiau iš tikrųjų bandė padaryti įspūdį stotingajai donijai.

– Tu visiškai teisus, ketvirtasis penktojo urvo zelandonio mokiny. Esi labai nuovokus, – atsiliepė moteris. – Dabar viskas Didžiosios Motinos rankose. Mategano jėgos grįžta.

Jaunuolis net išsipūtė iš pasididžiavimo, jog ji jam atsakė, vos pajėgė sulaikyti džiaugsmą dėl Zelandonės pagyrimo. Negalėjo patikėti, kad įsitraukė į neformalų pokalbį su ta, kuri buvo pirmoji.

– Kadangi dabar esi mokinys, ar stosi į eilę slaugyti Mategano? Jis iš tavo urvo, tiesa? – kreipėsi Pirmoji. – Žinoma, sunku budėti kiaurą naktį, bet šiuo metu tikrai reikia, kad greta jo visą laiką kas nors būtų. Spėju, tavo zelandonis jau prašė pagalbos. Jei ne, gali pats pasisiūlyti. Penktasis, be abejonės, tai įvertins.

– Taip, žinoma, slaugysiu, – jaunuolis atsistojo. – Ačiū už arbatą. Privalau eiti. Turiu pareigų, – kuo oriau ištarė jis, atlošė pečius ir nutaisęs rimtą miną patraukė link pagrindinės stovyklos.

Kai jaunasis mokinys išėjo, likusieji pagaliau galėjo nevaržomai šypsotis.

– Labai pradžiuginai jaunuolį, Zelandone, – pastebėjo Jondalaras. – Jis kone švyti iš džiaugsmo. Ar visi zelandoniai tave šitaip gerbia?

– Tiktai jaunieji, – atsakė donija. – Dėl to, kaip kiti su manimi ginčijasi, kartais spėlioju, kodėl tebevadina mane Pirmąja. Gal todėl, kad aš galingesnė už juos? – nusišypsojo ji. Į pokštą moteris sudėjo ir užuominą apie savo kūningą stotą.

Supratęs juokelį Jondalaras nusišypsojo. Martona pakėlusi antakius tik reikšmingai dėbtelėjo į bičiulę. Aila pastebėjo žvilgsnius ir pamanė, kad suprato, kas vyksta, bet nebuvo tuo tikra. Subtilybės, kurios kartais sklandydavo tarp senų, gerų pažįstamų, vis dar buvo jai neįkandamos.

– O vis dėlto verčiau ginčytis, – toliau kalbėjo Zelandonė. – Būtų rimtas išbandymas, jei kiekvienas tavo žodis skambėtų kaip pačios Doni pasakytas. Tada itin turėčiau paisyti visko, ką sakau.

– Kas sprendžia, kuris zelandonis yra pirmasis tarp tų, kurie tarnauja Motinai? – paklausė Jondalaras. – Ar pareigos panašios kaip ir urvo vado? Ar tiesiog kiekvienas zelandonis pasako, kuris, jo nuomone, turėtų būti pirmasis? Ar visi turi sutikti, ar dauguma, ar tiktai kai kurie?

– Iš dalies lemia atskirų zelandonių pasirinkimai, tačiau viskas ne taip paprasta. Svarstoma daug dalykų. Vienas jų – gydymo dovana. Niekas neteisia taip griežtai, kaip zelandoniai gydytojai. Tam tikrą neišmanymą gali nuslėpti nuo daugelio žmonių, tačiau negali apgauti tų, kurie žino. Vis dėlto gydymas nėra pats svarbiausias. Yra buvę pirmųjų, kurie turėjo tik pamatines gydymo žinias. Bet svarbesni buvo jų gebėjimai kitose srityse. Kai kurie turi prigimtinių dovanų ar kitų savybių,

– Girdime tik apie Pirmąją. Ar yra Antrasis? Trečiasis? Arba paskutinis? – vis labiau karščiuodamasis teiravosi Jondalaras.

Įdomu buvo visiems. Zelandonė retai šitaip atviraudavo apie vidinius dvasininkų reikalus, bet pastebėjusi Ailos susidomėjimą ji turėjo savų priežasčių būti neįprastai atvira.

– Skaičiavimo žodis žmogaus nesumenkina. Tai tik eilės tvarka. Urvui juk būtų sunku priimti doniją, kuri yra paskutinė tarp tų, kurie tarnauja. Tiesa, žemiausio rango yra mokiniai, tačiau ir tarp mokinių yra rangai, kurie kartais priklauso nuo konkrečių įgūdžių. Galima spėti, kad jaunuolis, kuris yra ketvirtas penktojo urvo zelandonio mokinys, yra tik neseniai

priimtas. Jis naujokas, žemiausio rango, tačiau turi gebėjimų, kitaip nebūtų priimtas. Kiti ir netrokšta pakilti, mieliau visada lieka mokiniais. Jie nenori prisiimti visos atsakomybės naštos, tesiekia išlavinti savo įgūdžius, o geriausiai tai padaryti gali būdami tarp zelandonių.

– Po mokinių, žemesnio rango yra nauji donijai. Kiekvienas zelandonis turi pajusti asmeninį pašaukimą. Maža to, turi kitus zelandonius įtikinti, kad pašaukimas tikras. Kai kurie taip ir nepakyla iš mokinių rango, nors ir norėtų. Kartais mokiniai taip trokšta tapti zelandoniais, kad mėgina priskirti sau melagingą pašaukimą arba net jį imituoti, bet jie visada atmetami. Tas, kas ištvėrė išbandymus, žino skirtumą. Tokie dalykai labai piktina esamus ir buvusius mokinius.

– Ko dar reikia, kad taptum zelandoniu? – mygo Jondalaras. – Ypač ko reikia norint tapti pirmuoju?

Kiti džiaugėsi, kad jis kamantinėja. Nors keletas, pavyzdžiui, Martona, kuri pati kadaise buvo mokinė, daugumą reikalavimų žinojo, kiti tik svajojo, kad Zelandonė į jų klausimus kada atsakytų taip tiesiai.

– Kad taptum vienu iš zelandonių, turi mintinai išmokti visas istorijas bei senolių legendas ir gerai suvokti jų prasmę. Privalai žinoti ir mokėti naudoti skaičiavimo žodžius, suprasti metų laikų kaitą, pažinti mėnulio fazes ir dar kai kuriuos dalykus, kuriuos žino tik zelandoniai. Bet svarbiausia, toks žmogus turi gebėti lankytis dvasių pasaulyje, – atsakė Zelandonė. – Štai kodėl turi iš tikrųjų būti pašauktas. Dauguma zelandonių nuo pat pradžių žino, kas bus pirmasis ir kuris, labiausiai tikėtina, bus kitas. Tai gali būti atskleista, kai pirmą kartą pajunti kvietimą keliauti į dvasių pasaulį. Būti pirmuoju taip pat pašaukimas. Beje, toks, kurio ne kiekvienas zelandonis trokšta.

– O koks jis, tas dvasių pasaulis? Ar labai bauginantis? Ar bijai, kai turi ten keliauti? – klausė jis toliau.

– Jondalarai, niekas nepajėgs apibūdinti dvasių pasaulio tam, kuris niekad nėra ten buvęs. Taip, baisoka, ypač pirmą kartą. Jis niekada nenustoja truputį bauginti, tačiau giliai viską apmąsčius ir pasiruošus baimę galima suvaldyti. Taip pat žinai, kad kiti zelandoniai ir urvas tau padės. Be urvo žmonių pagalbos būtų sunku grįžti, – paaiškino ji.

– Jeigu baisu, kodėl tu tai darai? – stebėjosi Jondalaras.

– Nėra kaip atsisakyti.

Aila staiga pajuto šaltį ir sudrebėjo.

– Daugelis mėgina su tuo kovoti. Kurį laiką sekasi, – toliau pasakojo donija, – tačiau galiausiai nugali Motinos valia. Geriausia eiti pasiruošus. Pavojai nuolat persekioja tuos, kurie svarsto sukti ta kryptimi, štai kodėl iniciacija būna tokia rūsti. Išmėginimai kitoje pusėje dar sunkesni. Kartais atrodo, kad tave plėšia pusiau, kaip į sūkurį sviedžia į tamsią nežinomybę. Būna, kad išėjusysis taip ir negrįžta į savo kūną. Yra tokių, kurie grįžta, tačiau dalį savęs palieka ten ir niekada nebebūna tokie, kaip buvo. Kita vertus, niekas negali ten patekti ir likti nepasikeitęs.

– Kai tave pašaukia, privalai paklusti, o kartu su pašaukimu priimti ir pareigas bei atsakomybę. Tikriausiai todėl tiek nedaug zelandonių yra susijungę. Nėra jokių apribojimų, galima jungtis, turėti vaikų, tačiau čia panašiai kaip būti vadu. Sunku rasti porą, kuri sutiktų jungtis su žmogumi, turinčiu tiek daug įsipareigojimų. Ar teisingai kalbu, Martona? – paklausė Zelandonė.

– Taip, Zelandone, – atsiliepė moteris, nusišypsojo Dalanarui ir atsisuko į sūnų. – Kaip manai, kodėl mudu su Dalanaru perkirtome mazgą, Jondalarai? Kalbėjomės apie tai kitą dieną po tavo jungtuvių. Būta šio to daugiau nei troškimas keliauti – Vilomaras irgi keliauninkas. Daugeliu atžvilgių mudu su Dalanaru pernelyg panašūs. Jis laimingas, būdamas savo urvo, savo žmonių vadas, bet jam prireikė laiko suprasti, jog iš tikrųjų šito nori. Jis ilgai kovojo dėl atsakomybės, bet manau, kad dėl to iš pradžių jį prie manęs patraukė. Kai mudu jungėmės, aš jau buvau vadė. Iš pradžių buvome labai laimingi, bet jis ėmė nerimti. Gerai, kad mes išsiskyrėm. Jerika jam labai tinka. Ji turi stiprią valią, o jam reikia stiprios moters, bet vadas yra Dalanaras.

Dalanaras su Jerika susižvalgė, nusišypsojo vienas kitam, tada vyras paėmė moterį už rankos.

– Losaduna yra tas, kuris tarnauja žmonėms, gyvenantiems kitapus ledyno. Jis turi porą, o jo pora turi keturis vaikus. Ji atrodo labai laiminga, – įsiterpė Aila. Ji klausėsi Zelandonės su nuostaba, kuri buvo panaši į baimę.

– Losadunai pasisekė, kad rado tokią moterį. Visai kaip man, kad suradau Vilomarą, – tarė Martona. – Labai nenorėjau dar kartą jungtis.

Dabar džiaugiuosi, kad jis nenusileido, – ji atsisukusi nusišypsojo mainų meistrui. – Spėju, tai viena iš priežasčių, kodėl galiausiai atidaviau vadystę. Daug metų buvau vade su Vilomaru prie šono ir niekada dėl to neturėjome bėdų, bet pavargau nuo reikalavimų. Norėjau šiek tiek laiko sau, troškau daugiau dėmesio skirti Vilomarui. Kai atsirado Folara, norėjau vėl būti motina. Atrodė, Joharanas tam gabus, todėl pradėjau jį ruošti. Kai jis pakankamai suaugo, su džiaugsmu perdaviau atsakomybę jam. Jis labai panašus į Jokonaną, esu tikra, jis Jokonano dvasios vaikas, – Martona nusišypsojo vyriausiajam sūnui. – Nesu visiškai pasitraukusi. Joharanas dažnai su manimi tariasi, nors manau, kad daro tai labiau mano nei savo labui.

– Netiesa, mama. Vertinu tavo patarimus, – paprieštaravo Joharanas.

– Ar labai mylėjai Dalanarą, mama? – pasiteiravo Jondalaras. – Visos tos dainos ir pasakojimai apie jūsų meilę... – jis buvo jas girdėjęs, tačiau dažnai svarstė: jei jausmai tikrai buvo tokie stiprūs, kaip jie galėjo išsiskirti?

– Taip, Jondalarai, labai mylėjau. Nedidelė mano dalelė tebemyli. Nėra lengva pamiršti tą, kurį kadaise taip mylėjai, todėl džiaugiuosi, kad mudu likome draugais. Regis, mudu dabar geresni draugai nei tada, kai buvome susijungę, – ji dirstelėjo į vyriausiąjį sūnų. – Tebemyliu ir Jokonaną. Jo atminimas visada su manimi ir primena man jaunystę bei pirmąją meilę. Tiesa, jis užtruko, kol apsisprendė, ko trokšta, – gana paslaptingai pridūrė ji.

Jondalaras prisiminė kelionėje girdėtą pasakojimą apie savo motiną.

– Nori pasakyti, tavęs, Bodojos ar abiejų? – pasitikslino jis.

– Bodoja! Jau seniai negirdėjau šito vardo, – atsiliepė Zelandonė. – Čia toji svetimšalė, kuri buvo mokoma tarp zelandonių? Kažkokia rytietė, kaip jie ten vadinami? Zar... Sar... kažkaip.

– Sarmunojai, – pasakė Jondalaras.

– Tikrai. Buvau dar maža, kai ji išėjo. Buvo kalbama, kad ji gana patyrusi, – tarė Zelandonė.

– Dabar ji Sarmuna. Mudu su Aila sutikome ją kelionėje. Mane pagrobė sarmunojų moterys-vilkės, o Aila sekė jų pėdsakais ir mane išvadavo. Pasisekė, kad iš jų nagų gyvi ištrūkome. Jeigu ne Vilkas, vargu ar kuris iš

mūsų sėdėtume čia. Tik įsivaizduokite, kaip nustebau tarp tų žmonių radęs moterį, ne tik kalbančią zelandoniškai, bet ir pažįstančią mano motiną!

– Kas ten nutiko? – paklausė keletas žmonių.

Jondalaras trumpai nupasakojo apie žiauriąją Ataroją ir jos išsigimusią sarmunojų stovyklą.

– Nors iš pradžių Sarmuna padėjo Atarojai, paskui gailėjosi ir galiausiai nusprendė padėti savo žmonėms ištaisyti Atarojos pridarytas bėdas.

Visi nustebę kraipė galvas.

– Tai pats keisčiausias mano girdėtas pasakojimas, – prisipažino Zelandonė. – Jis puikiai parodo, kas gali nutikti, jei donija nukrypsta. Manau, Bodoja būtų daug pasiekusi, jei nebūtų piktnaudžiavusi savo galiomis. Jai pasisekė, kad galiausiai atsitokėjo. Sakoma, kad tie, kurie tarnauja Motinai ir neteisingai naudoja savo galias šiame pasaulyje, turi atsiskaityti kitame. Tai viena iš priežasčių, kodėl zelandoniai taip rūpestingai stebi, ką priima į savo gretas. Kelio atgal nėra. Tuo mes ir skiriamės nuo urvų vadų. Zelandonis yra zelandonis visam gyvenimui. Net jei kartais ir norėtume, negalime tos naštos nusimesti.

Visi kurį laiką tylėjo, apmąstė Jondalaro papasakotą istoriją. Pakėlė galvas, kai pasirodė Ramara.

– Pagalvojau, pranešiu tau, Joharanai, kad atnešė raganosį. Jondalarui tenka garbė. Tai jo ietis buvo lemtinga.

– Džiaugiuosi tai girdėdamas. Dėkoju, Ramara.

Ramara su malonumu būtų pasilikusi ir pasiklausiusi, apie ką visi šnekučiuojasi, tačiau turėjo kitų darbų ir nebuvo labai kviečiama, nors niekas ir nepasakė, kad eitų sau.

– Pirmas galėsi rinktis, Jondalarai, – tarė Joharanas, kai ji nuėjo. – Ar ketini paimti ragą?

– Nemanau, verčiau paimsiu kailį.

– Papasakok, kaip ten buvo su tuo raganosiu, – paprašė Joharanas.

Jondalaras papasakojo, kaip jie pastebėjo jaunuolius, erzinančius gauruotąjį raganosį, ir sustojo pažiūrėti.

– Iki to nutikimo nesuvokiau, kokie jie jauni. Nemanau, kad jiems reikėjo raganosio. Jie labiau troško susižavėjimo ir pagyrų. Ir kad draugai pavydėtų.

– Nė vienas jų neturėjo raganosių medžioklės nei medžioklės apskritai patirties. Kitaip nebūtų bandę to imtis patys vieni. Skausmingas būdas patirti, kad raganosių, o ir bet kokių žvėrių medžioklė nėra žaidimas, – pastebėjo Joharanas.

– Tačiau tikra tiesa, jei jie būtų vieni pargabenę tą raganosį, būtų sulaukę daug pagyrų ir draugai jiems pavydėtų, – tarstelėjo Martona. – Viena vertus, šitas nutikimas, kad ir koks baisus, gali padėti apsaugoti nuo būsimų bandymų erzinti didelius žvėris ir dar baisesnių tragedijų. Tik pagalvokit, kiek jaunuolių būtų mėginę tą patį, jei šitiems būtų pasisekę. O dabar kiti bus priversti bent jau pagalvoti, prieš pradėdami tokį žaidimą. Šio jaunuolio motina kenčia ir nerimauja, tačiau tai gali apsaugoti kitų vaikinų motinas nuo dar didesnio sielvarto. Viliuosi, Mateganas išgyvens ir neliks baisiai suluošintas.

– Vos pamačiusi, kaip raganosis jį perdūrė, Aila nuskubėjo į pagalbą, – tarė Jondalaras. – Ne pirmas kartas, kai ji nepaiso pavojaus kam nors susižeidus, bet kartais tai man kelia nerimą.

– Mateganui labai pasisekė, kad Aila ten buvo. Neabejoju, jis liktų suluošintas visam gyvenimui arba dar blogiau, jei ten nebūtų buvę Ailos, – tarė Zelandonė, paskui kreipėsi į Ailą:

– Ką tiksliai darei pirmiausia?

Aila bendrais bruožais paaiškino. Zelandonė pasitikslino dar keletą smulkmenų, sekė jos minčių eigą. Prisidengusi įdomiu pokalbiu Zelandonė tyrė Ailos gydymo meno žinias. Nors dar neminėjo, ta, kuri buvo pirmoji, ketino sukviesti oficialų zelandonių susirinkimą, kad jie galėtų patirti Ailos išmanymo mastą, bet džiaugėsi galimybe pirmiausia iškvosti ją viena. Vargšui Mateganui tai nelaimė, o Zelandonė džiaugėsi pasitaikiusia proga visam vasaros susirinkimui pademonstruoti Ailos įgūdžius. Be to, bus proga kreiptis į zelandonius su pasiūlymu įvesdinti Ailą į jų gretas.

Zelandonei jau kelis kartus teko vertinti atvykėlę iš naujo, tačiau dabar į jaunąją moterį ji žvelgė visiškai naujoje šviesoje. Aila ne naujokė. Ji lygi zelandoniams. Visai įmanoma, kad ir Zelandonė iš jos galėtų šio to pasimokyti. Pavyzdžiui, apie pataisų sporas. Šitaip Zelandonė jų nenaudojo, tačiau, gerai pasvarsčius, procedūra atrodo visai naudinga. Ji nekantravo

viena pasišnekučiuoti su Aila, palyginti idėjas ir žinias. Puiku, kad devintajame urve bus su kuo pasikalbėti.

Zelandonė bendradarbiavo su aplinkinių urvų zelandoniais, o per vasaros susirinkimus su jais aptardavo tarnystės reikalus. Žinoma, ji turėjo porą mokinių, bet nebuvo tokio, kuris rimtai domėtųsi gydymu. Turėti tikrą gydytoją savo urve, ypač tokią, kuri įlietų naujų žinių, bus labai paranku.

– Aila, – į jaunąją moterį kreipėsi Zelandonė, – gal būtų ne pro šalį pasikalbėti su Mategano šeima.

– Nesu tikra, kad žinau, ką jai pasakyti, – tarė Aila.

– Šeima tikriausiai nerimauja ir norėtų žinoti, kas nutiko. Būtų gerai, kad juos nuramintum.

– Kaip galiu tai padaryti? – nustebo Aila.

– Pasakyk, kad viskas priklauso nuo Motinos, bet yra galimybė, kad jis pasveiks. Ar ne tokia tavo nuomonė? Aš taip galvoju, – tarė Zelandonė. – Mano galva, Doni šypsosi tam jaunam vyrui, nes tu ten buvai.

Jondalaras plačiai nusižiovavo ir nusivilko naują tuniką, kurią gavo dovanų iš mamos per jungtuvių puotą. Ji buvo austa iš ypatingai paruoštų lino sruogų. Su kitu meistru Martona sutarė, kad tuniką papuoštų siuvinėjimu ir karoliukais, tik ne per gausiai. Ji buvo labai lengva ir patogi. Panašią, labai plačią, laisvą tuniką ji padovanojo ir Ailai, kad ji galėtų ją nešioti, kai nėštumas pasistūmės į priekį. Jondalaras saviškę apsivilko tučtuojau, o Aila tuniką pasidėjo vėlesniam laikui.

– Niekada negirdėjau Pirmosios taip atvirai pasakojant apie zelandonius, – tarė jis, susiruošęs lįsti į miegmaišį. – Buvo įdomu. Nemaniau, kad viskas šitaip sudėtinga. Tiesa, pamenu ją sakius, kad kiekvienas kliuvęs išbandymas turi savų privalumų. Svarstau, kokie tie privalumai. Apie tai ji nedaug tekalbėjo.

Kurį laiką abu gulėjo tylėdami. Aila jautėsi labai pavargusi, vos pajėgė galvoti. Po vakarykštės nelaimės per raganosio medžioklę ji iki vėlumos

užtruko zelandonių namelyje, labai mažai miegojo, šiandien su urvu atšventė jungtuves ir buvo kažkokia įsitempusi. Skaudėjo galvą ties smilkiniais, tad Aila sumanė atsikelti ir pasiruošti gluosnių žievių arbatos, bet jautėsi pernelyg pavargusi.

Jondalaras toliau garsiai dėstė savo mintis:

– Visada galvojau, kad mama su Dalanaru paprasčiausiai nusprendė išsiskirti. Nenumaniau kodėl. Spėju, vaikas galvoja, kad motina yra tik motina ir niekas kitas. Žmogus, kuris tave myli ir tavimi rūpinasi.

– Nemanau, kad išsiskyrimas jai buvo lengvas. Man regis, ji labai mylėjo Dalanarą, – tarė Aila. – Suprantu kodėl. Tu toks į jį panašus.

– Ne visais atžvilgiais. Niekada nenorėjau būti vadu. Ir nenoriu. Pasiilgčiau akmens pojūčio delnuose. Nėra nieko malonesnio nei pamatyti atskylant tobulą geležtę, kuri yra lygiai tokia, kokios ir norėjai, – tarė Jondalaras.

– Dalanaras taip pat titnago apdirbėjas, Jondalarai, – pastebėjo Aila.

– Taip, geriausias, bet jis neturi galimybių daug dirbti. Jam prilygti gali vienintelis Vaimezas, o jis liko Liūto stovykloje, gamina dailias geležtes mamutų medžiotojų ietims. Kaip gaila, kad jie niekada nesusitiks. Su džiaugsmu mokytųsi vienas iš kito.

– Tu pažįsti juos abu. Supranti akmenį geriau nei kas kitas. Ar negali parodyti Dalanarui, ko išmokai iš Vaimezo? – tarė Aila.

– Galiu. Jau rodžiau, – atsiliepė Jondalaras. – Dalanaras susidomėjo ne mažiau už mane. Taip džiaugiuosi, kad jungtuvės buvo atidėtos, kol lanzadoniečiai ateis. Labai malonu, kad Joplaja su Ekauzaru jungėsi tose pačiose apeigose. Tai ypatingas ryšys. Visada juntu didelį prieraišumą savo pusseserei, o tai mus dar labiau suartino. Manau, Joplajai taip pat malonu.

– Neabejoju, Joplaja džiaugtųsi bendromis jungtuvėmis su tavimi, Jondalarai. Man regis, ji šito visada troško, – „Tai panašiausia į tai, ko ji iš tikrųjų norėjo“, – mintyse pridūrė Aila. Ji tikrai gailėjosi Joplajos, tačiau turėjo pripažinti, jog džiaugėsi draudimu jungtis artimiems pusbroliams. – Ekauzaras atrodo labai laimingas.

– Man regis, jis vis dar negali tuo patikėti. Yra panašiai besijaučiančių dėl kitų priežasčių, – tarė Jondalaras apkabindamas moterį ir pradėdamas kramsnoti jai kaklą.

– Ekauzaras ją beprotiškai myli. Tokia meilė daug ką gali atstoti, – tarė Aila, iš paskutiniųjų mėgindama neužmigti.

– Kai pripranti, jis visai neatrodo bjaurus. Tiesa, kitoks, tačiau gali įžvelgti genties bruožų, – pastebėjo Jondalaras.

– Visai nemanau, kad jis bjaurus. Jis primena man Raidagą ir Durką, – atsiliepė Aila. – Mano akimis žiūrint, genties žmonės gražūs.

– Žinau, kaip tau atrodo. Tu teisi. Jie gražūs žmonės, savotiški. O tu labai daili, moterie, – jis pakramsnojo jai kaklą, paskui pabučiavo ir juto, kaip ima busti geismas, tačiau matė, kad Aila beveik miega. Jis žinojo, kad ji neprieštarautų dalytis malonumais, niekada neatsisako, bet dabar ne laikas. Vis tiek pailsėjus bus geriau.

– Viliuosi, Mateganas pasveiks, – tarė Jondalaras, kai Aila nusisuko, o jis susirangė prie jos nugaros. Pats jis visai nebuvo pavargęs, tačiau nenorėjo jai trukdyti.

– Prisiminiau, Jondalarai, – Aila persivertė ant šono ir pažvelgė į jį. – Zelandonė, penktojo urvo donijas ir aš kalbėjomės su berniuko motina. Privalėjome jai pasakyti, kad gali kilti bėdų. Gal jis ir galės vaikščioti, tačiau niekas negali būti tuo užtikrintas.

– Būtų apmaudu, jei negalėtų. Jis toks jaunas.

– Savaime suprantama, mes to nežinome. Bet, net jei jis vaikščios, tikriausiai šlubuos, – tarė Aila. – Zelandonė teiravosi jo motinos, ar jis linksta į kokį meną ar amatą. Be medžioklės, jai į galvą atėjo tik tai, kad jis pats dirbinasi sau iečių antgalius. Tada prisiminiau raišus sarmunojų berniukus, tuos, kuriuos suluošino Ataroja. Vieną jų tu mokei apdirbti titnagą, kad galėtų susikurti sau gyvenimą. Pažadėjau Mategano motinai, jei vaikis norės, paklausiu tavęs, ar galėtum jį mokyti.

– Jis iš penktojo urvo, tiesa? – pagalvojęs pasitikslino Jondalaras.

– Taip. Gal jis galėtų ateiti ir trumpam apsigyventi devintajame urve? Argi Danugas negyveno visus metus kitoje mamutojų stovykloje, kad daugiau sužinotų apie titnagą? – tarė Aila. – Gal galėtų ir Mateganas?

– Tiesa. Danugas kaip tik grįžo metus gyvenęs titnago kasėjų stovykloje, tad galėjo mokytis apie akmenį prie jo ištakų. Lygiai kaip aš mokiausi prie Dalanaro kasyklos. Kai atėjo laikas mokytis apdirbimo, jis negalėjo gauti geresnio mokytojo už Vaimezą, bet geram apdirbėjui

reikia ir akmenį pažinti, – galvojant Jondalaro kaktoje susimetė raukšlės. – Nežinau. Mielai jį mokyčiau, tačiau dėl gyvenimo devintajame urve turiu pasikalbėti su Joharanu. Berniukui reikės vietos gyventi. Joharanas turės susitarti su penktuoju urvu, jei Mateganas norės mokytis. Gal jis gaminasi iečių antgalius todėl, kad neranda, kas juos pagamintų, o nori medžioti. Pamatysime, Aila. Jei jis iš tiesų taip smarkiai sužalotas, kad reikės išmokti kokio amato.

Abu nurimo kailiuose, tačiau Aila greitai užmigti negalėjo. Ji ėmė galvoti apie ateitį ir apie kūdikį, kurį nešioja. Kas, jeigu tai berniukas, ir jis užsimanys erzinti raganosius? Kas, jeigu nutiks dar kas nors? Kur Vilkas? Jis buvo jai beveik kaip sūnus, o nematė jo jau kelias dienas. Pagaliau pradėjusi migti, Aila sapnavo kūdikius, vilkus ir žemės drebėjimus. Ji nemėgo žemės drebėjimų. Jie ypač smarkiai gąsdino, tai buvo blogų žinių pranašai.

– Negaliu patikėti, kad dar yra prieštaraujančiųjų Joplajos ir Ekauzaro sąjungai, – pareiškė Zelandonė. – Viskas baigta. Jie pora. Jie ištvėrė atsiskyrimo išbandymą, sąjunga patvirtinta. Netgi jungtuvių puota įvyko. Daugiau nėra, ką kalbėti.

Pernakvojusi devintojo urvo stovykloje Zelandonė gėrė jau kelintą puodelį arbatos ir ruošėsi į zelandonių namelį. Sėdintys aplink ilgą laužo griovį žmonės baigė pusryčiauti prieš kibdami į dienos darbus.

– Lanzadoniečiai kalbėjo, kad išeis namo anksčiau, – tarė Martona.

– Būtų gaila, juk sukorė tokį kelią, – pastebėjo Jondalaras.

– Jie gavo tai, ko atėjo. Joplaja su Ekauzaru oficialiai susijungę, turi savo zelandonę, tiksliau, lanzadonę, – atsiliepė Vilomaras.

– Vyliausi ilgiau su jais pabendrauti. Nemanau, kad greitai vėl pasimatysime, – tarė Jondalaras.

– Ir aš vyliausi, – prisipažino Joharanas. – Klausiau Dalanaro, kodėl jis nusprendė įkurti Lanzadoniją kaip atskirą kraštą. Svarbu ne vien tai, kad jie gyvena gerokai toliau. Dalanaras turi įdomių sumanymų.

– Visada jų turėdavo, – pastebėjo Martona.

– Ekauzaras su Joplaja net nenori eiti į pagrindinę stovyklą. Sako, kad žmonės spokso, o jų žvilgsniai nėra itin draugiški, – įsiterpė Folara.

– Jie galbūt jautriai reaguoja dėl pasipriešinimo jų jungtuvėms, – pasakė Proleva.

– Apgalvojau juos visus. Nė vieno iš tų prieštaravimų neverta svarstyti. Viską pradėjo, kas keisčiausia, Brukevalis, tačiau visi žino, kokia jo bėda, – tarė Pirmoji. – Marona norėjo pridaryti sunkumų, nes lanzadoniečiai susiję su Jondalaru. Ji trokšta atkeršyti jam ir visiems, esantiems šalia jo.

– Atrodo, ta moteris mokosi pagiežos liejimo amato, – pastebėjo Proleva. – Jai reikia kuo nors užsiimti. Gal, jei susilauktų vaikų, turėtų dar apie ką galvoti.

– Nenorėčiau, kad ji būtų kokio vaikelio motina, – atitarė Salova.

– Tikriausiai Doni tau pritaria, – tarė Ramara. – Kiek žinau, ji taip ir nebuvo palaiminta.

– Ar ji tau ne giminaitė, Ramara? Jūsų abiejų tokie patys beveik balti plaukai, – pastebėjo Folara.

– Ji pusseserė, bet neartima, – atsakė Ramara.

– Manau, Proleva teisi, – tarė Martona. – Maronai reikia kuo nors užsiimti, bet nebūtinai ji privalo gimdyti. Ji turėtų išmokti kokio amato, atsiduoti kam nors, kad nukreiptų mintis ir nekeltų rūpesčių žmonėms vien dėl to, jog gyvenimas nepasisuko taip, kaip ji norėjo. Manau, visi žmonės privalo turėti kokį amatą ar įgūdžių, kad galėtų tuo mėgautis, norėtų tuo užsiimti ir gerai tai išmanytų. Jei Marona neturi, ką veikti, ji ir toliau kels rūpesčių, kad susilauktų dėmesio.

– Ir to gali nepakakti, – pastebėjo Solabanas. – Laramaras turi įgūdžių, kurie pripažįstami, juo netgi žavimasi. Jis gamina gerą barmą, tačiau kelia visokiausių rūpesčių. Jis stojo į Brukevalio pusę dėl Joplajos ir Ekauzaro, ir dėl to taip pat sulaukė dėmesio. Girdėjau jį sakant keliems penktojo urvo žmonėms, kad Jondalaro židinys jau nebegali būti tarp pirmųjų, nes jis susijungė su svetimšale, kurios statusas žemiausias. Manau, jis vis dar kupinas apmaudo, kad Aila stovėjo priekyje per Ševonaro laidotuves. Jis apsimeta, kad to nepaiso, bet manau, jog jam nepatinka būti paskutiniam.

– Tada jis turėtų ko nors griebtis, – piktai metė Proleva. – Pavyzdžiui, pasirūpinti savo židinio vaikais!

– Jondalaro židinys yra tiksliai ten, kur ir turi būti, – švelnia, patenkinta šypsena atsiliepė Martona. – Padėtis buvo išskirtinė. Vadai ir zelandoniai sprendė, kaip turėtų būti. Ne tokiems kaip Laramaras ginčyti.

– Žinau, ką reikia daryti, – pasakė Pirmoji. – Pasiūlysiu Dalanarui sušaukti zelandonių ir vadų susirinkimą. Reikia atvirai iškelti Joplajos ir Ekauzaro klausimą ir viską išsakyti. Gal derėtų suteikti progą tiems, kurie turi prieštaravimų, išsakyti savo jausmus.

– Kartu būtų tinkama proga Jondalarui su Aila papasakoti savo patirtį bendraujant su plokščiagalviais... tai yra gentimi, – pastebėjo Joharanas. – Vis tiek norėjau su kitais vadais tai aptarti.

– Gal galėtume nueiti ir šnektelėti su jais dabar? – pasiūlė Zelandonė. – Man reikia grįžti į palapinę. Kilo problemų – kažkuris iš zelandonių paskleidė slaptą informaciją. Tai ir labai asmeninės žinios apie tam tikrus žmones, ir klausimai, kurie neturėtų būti aptarinėjami ne tarp dvasininkų. Privalau išsiaiškinti, kas per daug šneka, arba bent jau tai sustabdyti.

Aila labai atidžiai klausėsi, kas kalbama, o paskui, visiems išsivaikščiojus, ilgai svarstė. Zelandonijos žmonės priminė jai upę. Kartais paviršius atrodo ramus ir glotnus, bet įvairiuose gyliuose gali būti daug povandeninių srovių. Ji pamanė, kad Zelandonė su Martona tikriausiai geriau nei kiti išmano, kas vyksta po paviršiumi, tik spėjo, kad ir jos visko nežino, netgi viena apie kitą. Aila pastebėjo tam tikrų išraiškų, pozų, balso tono pokyčių, kurie teikė jai užuominų apie gilesnius dalykus. Išsprendus paslapčių išplepėjimo problemą, iškils kokia kita. Gilios srovės keis vietas ir slidinės, paliks paviršiuje nedidelius raibulius ir plaksis į krantus. Kol bus žmonių, niekas niekada nesibaigs.

– Ketinu aplankyti arklius, – tarė ji Jondalarui. – Ar eisi, ar turi ką kitą numatęs?

– Eisiu kartu, tik luktelk truputį, – tarė Jondalaras. – Noriu pasiimti iečių mėtyklę ir ietis, kurias pagaminau Lanidarui. Jau beveik baigiau ir norėčiau išbandyti, bet aš per didelis. Vyliausi, gal tu galėtum. Suprantu, kad jos ir tau bus per mažos, tačiau gal tu suprasi, ar jam tiks.

– Neabejoju, kad puikiai tiks, bet išbandysiu, – atsakė ji. – Vis dėlto geriausiai supras pats Lanidaras, ir tik tada, kai įgis tikros patirties. Tačiau

dabar galės treniruotis ir, neabejoju, bus labai patenkintas. Nujaučiu, jog vieną berniuką labai nudžiuginsi.

Saulė jau artėjo prie zenito, kai jie pradėjo krautis daiktus. Išsukavo arklius, po to Aila rūpestingai juos apžiūrėjo. Sušilus orams, skraidantys vabzdžiai vis taikydavosi padėti kiaušinėlių drėgnuose, šiltuose įvairių žolėdžių, o ypač elnių ir arklių, akių kampučiuose. Iš Izos Aila sužinojo apie skaidrų skystį, kurį išskiria pavėsinguose miškuose augantis melsvai baltas, iš pažiūros nebegyvas augalas. Maistines medžiagas jis ėmė iš yrančios medienos, nes stigo žalio kituose augaluose esančio pigmento – chlorofilo, o palietus tarsi vaškuotą augalo paviršių, jis pajuoduodavo. Nebuvo geresnio vaisto geliančioms ar sudirgintoms akims kaip vėsus skystis, išspaustas iš nulaužto šio augalo stiebelio.

Aila išbandė mažą iečių mėtyklę ir nusprendė, kad Lanidarui ji puikiai tiks. Jondalaras užbaigė ietis, tačiau pamatęs nedidelį jaunų, tiesių alksnių laibais kamienais guotą, nutarė padaryti dar kelias. Medeliai buvo kaip tik tinkamo skersmens mažoms ietims, tad Jondalaras kelis nukirto. Aila nesuprato, kodėl staiga užsigeidė nueiti į giraitę prie upelio už arklių aptvaro.

– Kur eini, Aila? – pašaukė Jondalaras. – Mums derėtų grįžti. Šią popietę dar reikia nueiti į pagrindinę stovyklą,

– Ilgai netruksiu, – pažadėjo ji.

Jondalaras matė, kaip ji braunasi pro medžių užtvarą, ir pradėjo spėlioti, gal Aila pamatė ten ką judant. Gal kilo pavojus arkliams? „Gal reikėjo eiti kartu?“ – pagalvojo jis ir kaip tik tą akimirką išgirdo garsų Ailos riksmą:

– Ne! O, ne!

Vyras pasileido, kiek ilgos kojos nešė, braudamasis pro krūmus gerokai nusibrozdino rankas. Pribėgęs prie moters pats suriko „Ne!“ ir puolė ant kelių.

35

Dumble prie mažo upeliuko kranto Jondalaras pasilenkė prie Ailos. Ji kone kniūbsčia gulėjo prie ant šono tysančio didžiulio vilko ir rankomis laikė jo galvą. Kruvina nuplėšta ausis buvo ištepusi jos ranką krauju. Žvėris mėgino lyžtelti jai veidą.

– Vilkas! Jis sužeistas! – verkė Aila. Ašaros sruvo jos veidu ir baltais dryžiais išvagojo purvinus skruostus.

– Kaip manai, kas jam nutiko? – pasiteiravo Jondalaras.

– Nežinau. Turime jam padėti, – tarė ji ir atsisėdo. – Reikia padaryti neštuvus ir nugabenti jį į stovyklą.

Ailai atsistojus Vilkas irgi pabandė keltis, bet susmuko.

– Lik su juo, Aila. Aš padarysiu neštuvus iš tų alksnių, kuriuos ką tik nukirtau iečių kotams, – pasiūlė Jondalaras.

Kai Aila su Jondalaru sužeistą žvėrį parnešė į stovyklą, žmonės skubėjo teirautis, ar galėtų kuo padėti. Moteris suprato, kiek daug žmonių pamilo Vilką.

– Padarysiu jam vietos palapinėje, – eidama pirma jų pasiūlė Martona.

– Ar aš galiu kuo padėti? – paklausė ką tik į stovyklą grįžęs Joharanas.

– Galėtum pasiteirauti, ar Zelandonei neliko taukių šaknų ir medetkų žiedlapių. Manau, Vilkas kovojo su kitais vilkais. Įkandimų žaizdos pavojingos. Reikia stiprių vaistų ir labai gerai jas išvalyti, – pasakė Aila.

– Ar reikės užvirinti vandens? – pasisiūlė Vilomaras. Aila linktelėjo. – Užkursiu ugnį. Labai gerai, kad ką tik prinešėme glėbius malkų.

Grįždamas iš zelandonių namelio Joharanas parsivedė Folarą su Proleva. Zelandonė irgi pažadėjo greitai ateiti. Neilgai trukus visas vasaros susirinkimas žinojo, kad Ailos Vilkas sužeistas. Dauguma žmonių labai susirūpino.

Jondalaras buvo šalia, kol ji apžiūrinėjo žvėrį, ir iš jos veido suprato, kad žaizdos rimtos. Ji neabejojo, kad Vilką užpuolė visa vilkų gauja, ir stebėjosi, kad jis dar gyvas. Ji paprašė Prolevos, kad pagremžtų taurienos, kaip kūdikiui, tada sumaišė ją su grūstomis durnaropėmis ir įdėjo jam į nasrus, kad nuramintų ir užmigdytų.

– Jondalarai, gal gali atnešti negimusio tauriuko odelę iš paskutinės medžioklės? Man reikia minkštų odų žaizdoms išvalyti, – pasakė Aila.

Martona stebėjo, kaip ji deda šaknis ir beria miltelius į įvairius dubenėlius su karštu vandeniu, tada ištiesė jai kažkokios medžiagos.

– Zelandonė mėgsta naudoti šitą, – pasakė ji.

Aila dirstelėjo. Minkšta medžiaga nebuvo iš odos. Ji buvo panašesnė į smulkų tos ilgos tunikos, kurią Martona jai padovanojo per jungtuves, audinį. Aila įmerkė skiautę į vieną iš dubenėlių. Audinys greitai sugėrė skystį.

– Tiesą sakant, puikiai tiks. Ačiū, – padėkojo Aila.

Zelandonė atskubėjo maždaug tuo metu, kai Jondalaras su Joharanu bandė apversti Vilką, kad Aila galėtų gydyti kitą jo šoną. Pirmoji padėjo Ailai išvalyti itin bjaurias žaizdas. Paskui Aila, žmonių nuostabai, pervėrė sausgyslę per nedidelę skylutę siūlo traukiklyje ir juo keliais tinkamai išdėstytais mazgais sukabino labiausiai žiojinčias žaizdas. Išmanų prietaisą ji jau buvo rodžiusi, bet niekas nebuvo matęs, kad juo būtų siuvama gyva oda. Aila netgi susiuvo nuplėštą ausį, nors jos galiukas vis tiek liko atspuręs.

– Tai štai kaip tu mane gydei, – niūriai nusišypsojo Jondalaras.

– Atrodo, tai iš tikrųjų padeda prilaikyti žaizdą, kad tinkamai sugytų, – pagyrė Zelandonė. – Ar šito irgi išmokai iš genties gydytojų? Siūti gyvą odą?

– Ne, Iza niekada to nedarė. Jie netgi nesiuva, jie riša daiktus. Gentis mažu aštriu kauleliu iš elnio apatinės priekinės kojos praduria odose skylutes, prakiša pusiau sudžiūvusias kietais galais sausgysles, o paskui suriša

mazgus. Šitaip daro ir tošies talpyklas. Kai Jondalaro žaizdos vis žiojosi ir vėrėsi, kad ir kaip tampriai tvarsčiau, pamaniau, galėčiau sumegzti kelis mazgus, kad oda ir raumenys laikytųsi reikiamose vietose. Pabandžiau. Atrodė, padeda. Nenumaniau, kada išimti sruogas. Nenorėjau, kad žaizdos vėl atsivertų, bet ir baiminausi, kad mazgai įaugs į odą. Gal laukiau truputį per ilgai, kol galiausiai juos išėmiau. Tikriausiai skaudėjo labiau nei turėtų, kai traukiau, – papasakojo Aila.

– Nori pasakyti, tada pirmą kartą siuvai žmogui žaizdą? – nepatikėjo Jondalaras. – Nežinojai, ar pavyks, bet išmėginai ant manęs? – jis nusijuokė. – Džiaugiuosi. Išskyrus randus, vargiai suprastum, kad buvau šitaip liūto sumaitotas.

– Vadinasi, tu išgalvojai žaizdų siuvimo būdą, – pastebėjo Zelandonė. – Tik labai įgudęs ir turintis prigimtinį polinkį gydyti žmogus sugalvotų tokį dalyką. Aila, tau priklauso būti tarp zelandonių.

Neatrodė, kad Aila apsidžiaugtų.

– Nenoriu būti zelandonė, – pasakė ji. – Aš vertinu... Noriu pasakyt... Meldžiu, suprask mane teisingai: jaučiuosi pagerbta, tačiau tenoriu būti Jondalaro pora, pagimdyti jo kūdikį ir būti gera zelandonietė, – ji vengė pakelti akis į doniją.

– Meldžiu, ir tu mane teisingai suprask, – atsiliepė moteris. – Tai nėra atsainus pasiūlymas, ištartas skubotai, vos akimirką pagalvojus, tarsi kasdienis kvietimas papietauti. Sakiau, kad tu priklausai zelandoniams. Jau kurį laiką taip manau. Tavo įgūdžių turinčiam žmogui reikia sietis su kitais, kurių žinių ir išmanymo lygis panašus. Tau patinka gydyti, tiesa?

– Esu gydytoja. To nepakeisi, – atsakė Aila.

– Žinoma, kad esi, tai net ne klausimas, – patikino Pirmoji. – Bet Zelandonijoje tik zelandoniai yra gydytojai. Žmonės nejaukiai jausis šalia gydytojo, kuris nėra zelandonis. Prireikus gydytojo, tavęs gali nepakviesti, nes nesi zelandonė. Tu negalėsi gydyti. Kodėl priešiniesi?

– Pasakojai, kiek daug visko reikia išmokti, kiek laiko tai atima. Kaip galėsiu būti gera Jondalaro pora ir rūpintis savo vaikais, jei turėsiu praleisti daug laiko mokydamasi būti zelandone? – atsakė Aila.

– Tarp tų, kurie tarnauja Motinai, yra susijungusių ir turinčių vaikų. Pati pasakojai apie tą, kuris gyvena kitapus ledyno, ir turi porą bei kelis

vaikus. Be to, pažįsti antrojo urvo zelandonę, – pasakė moteris. – Yra ir kitų.

– Nedaug, – pastebėjo Aila.

Pirmoji atidžiai stebėjo jauną moterį ir buvo įsitikinusi, kad Aila kažką nutyli. Priežastis slypėjo ne charakteryje. Ji buvo puiki gydytoja, smalsi, greitai mokėsi ir akivaizdžiai tuo mėgavosi. Ji neapleistų poros ir vaikų, o jei pasitaikytų išvykti, visada atsirastų, kas jai padėtų. Atvirkščiai, ji visą laiką net per daug dėmesinga. Pažiūrėkite, kiek laiko skiria tiems arkliams, visada yra pasiekiama, vos prireikus trokšta padėti ir imasi daugiau, nei reikia.

Pirmajai didelį įspūdį paliko tai, kaip Aila visus įtraukė padėti Lanogai pasirūpinti jos jauniausiąja sesute ir kitais Tremedos vaikais. Ir kaip ji padeda berniukui nesveika ranka. Tokius dalykus daro geros zelandonės. Ji natūraliai prisiėmė tą vaidmenį. Donija nutarė išsiaiškinti tikrąją jos problemą, nes nusprendė, kad Aila vienu ar kitu būdu taps ta, kuri tarnauja Didžiajai Motinai Žemei. Ji turi būti įvesdinta. Per didelė grėsmė gali kilti zelandonių stabilumui, jei žmogus su Ailos žiniomis ir įgimtais įgūdžiais liks už jų įtakos zonos.

Žmonės šypsojosi matydami Vilką su tvarsčiais, padarytais iš Martonos audinio ir minkštų odų, kai jis ėjo greta Ailos per pagrindinę stovyklą. Žvėris atrodė aprengtas kaip žmogus ir priminė nuožmaus laukinio plėšrūno karikatūrą. Ne vienas stabčiojo pasiteirauti, kaip jis, arba gyrė, kad žvėris gerai atrodo, tačiau Vilkas laikėsi labai arti Ailos. Kai ji pirmą kartą jį paliko, jis buvo toks nelaimingas, kad staugė, paskui ištrūko iš namelio ir ją susirado. Pasakininkai jau pradėjo kurpti istorijas apie vilką, kuris pamilo moterį.

Ailai teko iš naujo jį mokyti, kad liktų ten, kur ji liepia. Galiausiai jis vėl ėmė jaukiai jaustis prie Jondalaro, Martonos ar Folaros, tačiau taip pat puolė ginti teritoriją aplink devintojo urvo stovyklą, ir reikėjo jį iš naujo mokyti negrasinti svečiams. Žmonės, ypač tie, kurie buvo arčiau,

apstulbo dėl, regis, neregėtos Ailos kantrybės mokant žvėrį, tačiau matė ir rezultatus. Ne vienas gal jau buvo pagalvojęs, kad būtų smagu turėti vilką, kuris paklūsta komandoms, tačiau nebuvo tikri, ar tai verta laiko ir pastangų. Be to, tapo akivaizdu, kad žvėrims moteris įsakinėja tikrai ne stebuklingu būdu.

Aila jau pradėjo rimti manydama, kad Vilkas susitaikė su kasdieniais svečiais, kol Vilomaro mokinio, pradedančio prekeivio Tivonano, neatėjo aplankyti jaunas vyras. Aila išgirdo jį prisistatant Palidaru iš vienuoliktojo urvo. Priėjęs prie jaunuolio Vilkas pradėjo urgzti ir tikrai grėsmingai iššiepė iltis. Ailai teko jį laikyti, kad paguldytų, ir netgi tada jis urzgė sau po nosimi. Jaunuolis baimingai atsitraukė, o Aila ilgai atsiprašinėjo. Vilomaras, Tivonanas ir keletas kitų nustebę stebėjo plėšrūną.

– Nežinau, kas jam atsitiko. Pamaniau, jau nustojo ginti savo teritoriją. Vilkas paprastai taip nesielgia. Jis turėjo bėdų, vis dar sveiksta, – teisinosi Aila.

– Girdėjau, kad jis buvo sužeistas, – pasakė jaunuolis.

Staiga Aila pastebėjo, kad jis dėvi vilkų dantų vėrinį ir nešioja krepšį, papuoštą vilko kailiu.

– Ar galiu paklausti, kur gavai vilko kailio? – pasiteiravo ji.

– Na... Žmonės galvoja, kad sumedžiojau vilką, bet tau papasakosiu teisybę. Aš jį radau. Iš tikrųjų radau du negyvus vilkus: juodą patelę ir įprastą pilką patiną. Jie tikriausiai įnirtingai kovėsi, nes buvo smarkiai apsidraskę. Pirmiausia pasiėmiau dantis, o paskui nusprendžiau išgelbėti truputį kailio.

– Ant savo krepšio turi pilko patino kailio, – pastebėjo Aila. – Manau, suprantu. Vilkas buvo tose kautynėse. Štai kaip jis buvo sužeistas. Žinojau, kad jis susirado draugę, tikriausiai juodąją patelę. Jis vis dar jaunas, neskaičiuoja nė dvejų metų. Nemanau, kad jie iš tikrųjų jungėsi, tačiau pažino vienas kitą. Ji buvo arba žemiausio rango patelė vietinėje gaujoje, arba vieniša vilkė, išvaryta iš kitos gaujos.

– Iš kur žinai? – paklausė Tivonanas. Žmonės, sustoję aplinkui, klausėsi.

– Vilkams patinka, kai vilkai atrodo kaip vilkai. Manau, jie vienas kito išraiškas perskaito geriau, jei yra įprasto vilkiško plauko. Neįprasti

vilkai, visai juodi, visai balti arba dėmėti, priimami nepalankiai. Pasakojau vienai bičiulei mamutojai, kad ten, kur kiaurus metus yra daug sniego, balti vilkai yra įprastesni. Tačiau keistieji, tokie kaip juodi vilkai, gaujoje paprastai yra žemiausio statuso, todėl jie dažniausiai išeina ir tampa vienišiais. Jie klaidžioja kitų gaujų teritorijų pakraščiais, ieškodami sau vietos. Jei susitinka kitą vienišą vilką, gali mėginti sukurti savo gaują. Spėju, kad šio krašto vilkai gynė savo teritoriją nuo dviejų naujų įsibrovėlių, – kalbėjo Aila. – Nors ir didelis, Vilkas neturėjo pranašumo. Jis pažinojo tik žmones, neaugo su vilkais. Jis šį tą išmanė vien dėl to, kad yra vilkas, tačiau niekada neturėjo broliukų ar sesučių, tetų ar dėdžių, kurie išmokytų to, ko vilkai išmoksta vieni iš kitų.

– Iš kur visa tai žinai? – pasiteiravo Palidaras.

– Daug metų stebėjau vilkus. Kai mokiausi medžioti, tykojau tik plėšrūnų, maistui netinkamų gyvūnų. Noriu šio to tavęs paprašyti, Palidarai, – tarė Aila. – Ar galiu iš tavęs išmainyti tą vilko kailį? Vilkas urgzdamas tau grasina todėl, kad užuodžia vilką, su kuriuo kovėsi, arba vieną iš jų. Tikėtina, kad Vilkas jį nugalabijo. Bet tie vilkai nugalabijo jo draugę ir vos nepribaigė jo paties. Tau pavojinga dėvėti tą kailį prie Vilko. Neturėtum čia ateiti juo apsivilkęs, nes nežinau, kaip Vilkas sureaguos.

– Tiesiog atiduosiu jį tau. Tai tik kailio skiautė, prikabinta prie mano kuprinės, – pasakė jaunuolis. – Nenoriu patekti į dainas ir istorijas kaip vyras, kuris buvo užpultas Vilko, pamilusio moterį. Ar nieko, jei pasiliksiu dantis? Jie turi šiokią tokią vertę.

– Taip, dantis pasilik, tik kelias dienas mirkyk juos šviesioje stiprioje arbatoje. Ar parodysi man, kur radai vilkus?

Gavusi kailį, Aila atidavė jį vilkui. Žvėris jį puolė, ant jo užšoko, sugriebė dantimis ir purtė mėgindamas sudraskyti. Būtų buvę juokinga, jei žiūrovai nežinotų, kaip smarkiai jis buvo sužeistas, o jo draugė ar galima pora žuvo. Jie užjautė Vilką ir priskyrė jam jausmus, kuriuos patys būtų jautę panašioje padėtyje.

– Džiaugiuosi, kad jo nebeturiu, – pastebėjo Palidaras.

Jiedu su Aila vėliau susitarė nueiti ten, kur jaunuolis rado vilkus. Tuo metu abu turėjo kitų ketinimų. Moteris nelabai žinojo, ką tikisi rasti, maitėdos jau turėjo būti viską sunaikinusios, bet jai buvo įdomu, kokį

kelią šitaip sužeistas Vilkas sukorė jos ieškodamas. Kai Palidaras išėjo, ji prisiminė dainas ir istorijas apie vilką, pamilusį moterį.

Aila lankėsi pasakininkų ir muzikantų stovykloje. Tai buvo gyva, spalvinga vieta, net jų drabužiai atrodė ryškesnių atspalvių. Ne visi tie žmonės atkeliavo iš vienos vietos. Jie neturėjo savų akmenų pastogių, tiktai kelionines palapines ir namelius. Traukdavo iš vienos vietos į kitą trumpam apsistodami tai viename, tai kitame urve, ir buvo akivaizdu, kad visi vieni kitus pažįsta ir jaučiasi lyg giminės. Jų stovykloje visada būdavo pilna vaikų. Visus metus pasakininkai lankė įvairius urvus, bet labiau mėgo vasaros susirinkimų stovyklas nei pastoges. Taip pat jie rengė bendrus pasirodymus aikštelėje, kurioje vyko jungtuvės, o žmonės juos stebėjo nuo skardžio.

Aila žinojo, kad pasakininkai pradėjo kurpti istorijas apie devintojo urvo gyvūnus. Kartais jie pasakodavo apie tai, kokie naudingi gyvūnai gali būti, pavyzdžiui, arkliai gali nešioti sunkius krovinius, arba kaip vilkas padeda medžioti išbaidydamas gyvūnus, kad ir paukščius per iečių mėtyklių rodymą. Atsirado naujas pasakojimas apie tai, kaip vilkas padėjo rasti urvą. Vis dėlto šiose istorijose būdavo kokių nors antgamtinių ar stebuklingų elementų: vilkas medžiojo ne todėl, kad Aila jį išmokė, o dėl to, kad jie ypatingai suprato vienas kitą. Tiesa, taip ir buvo, moteris ir pilkis tikrai ypatingai vienas kitą juto, tačiau ne todėl jie medžiojo drauge. Pasakojimas apie vilką, pamilusį moterį, virto pasaka apie vyrą, kuris tapo vilku apsilankęs dvasių pasaulyje, o grįžęs į šį pasaulį pamiršo atvirsti į žmogų.

Daug kartų girdėti pasakojimai pamažu ėmė įsilieti į žmonių tradiciją ir legendas. Pasakininkai prikūrė savų istorijų apie žmonių laikomus gyvūnus. Kartais jie virsdavo gyvūnų dvasiomis, padedančiomis žmonėms. Tikėtina, kad tos istorijos bus perduodamos iš kartos į kartą, todėl niekas nepamirš, kad gyvūnus galima prijaukinti, išmokyti ir laikyti, ne tik juos medžioti.

– Vilkas puikiai jausis su Folara, – tikino Jondalaras. – Jis gerai elgiasi su svečiais, o šie tapo atsargesni, pasirūpina iš anksto pranešti devintajam

urvui, kad ateis. Jis nieko staiga neužpuls, o kodėl taip agresyviai reagavo į Palidarą, jau žinome. Jis daug ištvėrė ir labai pasikeitė, bet iš esmės yra vis tas pats vilkas, kurį tu myli. Tik nemanau, kad derėtų imti jį į susirinkimą. Juk žinai, kaip kartais žmonės susijaudina, ima lieti pagiežą. Vilkui gali nepatikti, jei žmonės karščiuosis ar šūkaus, ypač jei ten būsi tu. Jis gali pagalvoti, kad tau grasinama.

– Kas ateis? – paklausė Aila.

– Daugiausiai vadai, zelandoniai ir tie žmonės, kurie pasisakė prieš Ekauzarą, – pasakė Jondalaras.

– Vadinasi, Brukevalis, Laramaras ir Marona, – susiraukė Aila. – Nė vienas jų nėra draugai.

– Dar blogiau, – tarė Jondalaras. – Ten dar bus penktojo urvo zelandonis ir Madromanas, jo mokinys, kuris tikrai nėra geriausias mano draugas. Ir Denana iš dvidešimt devintojo urvo, nors nenumanau, kodėl ji reiškė nepasitenkinimą.

– Man regis, jai nepatinka, kad gyvūnai gyvena su žmonėmis. Pameni, kai pakeliui sustojome ten, ji nenorėjo, kad gyvūnai liptų į pastogę, – tarė Aila. – Kita vertus, apsidžiaugiau įsikūrusi laukuose.

Atėjus prie zelandonių namelio, nė nespėjus pakrebždenti užuolaida jau buvo atitraukta ir jie paraginti įeiti. Įeidama Aila svarstė, iš kur zelandoniai visada žino, kada ji ateina, ar laukiama, ar ne.

– Ar pažįsti naująją devintojo urvo narę? – paklausė Zelandonė jaunos dailios moters įsiteikiančia šypsena, kuri, Aila juto, yra kupina vidinės jėgos.

– Žinoma, buvau pristatyme ir jungtuvėse, tačiau asmeniškai nesusipažinau, – atsakė moteris.

– Čia Aila iš devintojo Zelandonijos urvo, susijungusi su Jondalaru iš devintojo Zelandonijos urvo, buvusios devintojo urvo vadės Martonos sūnumi, anksčiau buvusi Aila iš mamutojų, Liūto stovyklos narė, mamuto židinio duktė, pasirinkta urvinio liūto dvasios ir ginama urvinio lokio, – oficialiai pristatė Zelandonė. – Aila, čia dvidešimt devintojo urvo zelandonė.

Aila pasveikino moterį, tik nustebo girdėdama tokį trumpą oficialų pristatymą. Tik tiek ir buvo būtina. Kaip zelandonė ji turėjo atiduoti

savo tapatybę ir tapo dvidešimt devintojo Zelandonijos urvo įkūnijimu. Kita vertus, jei zelandonis pageidautų, jį pristatant galima minėti buvusį jo vardą ir ryšius. Dažniausiai to nereikėdavo, nes žmogus jau būdavo pasikeitęs.

Aila patenkinta galvojo apie ką tik išvardytus jos vardus ir ryšius. Ji tapo „Aila iš Zelandonijos“ ir „Jondalaro pora“. Tai buvo pasakoma pirmiausia, tačiau taip pat ji liko „Aila iš mamutojų“ – neprarado tų ryšių, kurie jai tiek daug reiškė. Ji vis dar buvo „pasirinkta urvinio liūto dvasios, saugoma urvinio lokio“. Aila džiaugėsi, kad buvo įtraukti net jos totemas ir genties ryšiai.

Kai vos atvykusi į Jondalaro urvą oficialiuose zelandoniečių pristatymuose Aila išgirdo minint ilgiausius vardus ir ryšius, tylomis svarstė, tik niekam neužsiminė, kodėl tie pristatymai tokie ištęsti, kone neapibrėžiami, pilni nežinomų vardų ir ryšių. Kodėl visko nesupaprastinus ir tiesiog nepasakius, kaip žmogus paprastai vadinamas – Jondalaras, Martona, Proleva. Tačiau ji taip apsidžiaugė girdėdama minint jai brangius ryšius, kad dabar jau buvo dėkinga už zelandoniečių būdą įtraukti praeities nuorodas. Kažkada ji laikė save „Aila be žmonių“, buvo vieniša, draugiją jai palaikė tik arklys ir liūtas, o dabar yra susisaisčiusi su daugybe žmonių, yra susijungusi ir laukiasi.

Vėl atkreipus dėmesį į susirinkusiuosius švystelėjo dar viena mintis. Ji troško į savo vardus ir ryšius įtraukti „genties vaiko Durko motina“, bet atsižvelgusi į šio susirinkimo priežastį bei prisiminusi jungtuvių vakarą ir pykčio protrūkius, kuriuos sukėlė Ekauzaro pasirodymas, suabejojo, ar kada galės papasakoti zelandoniečiams apie savo sūnų Durką.

Kai Pirmoji atsistojo namelio viduryje, netrukus tapo tylu.

– Pirmiausia pasakysiu, kad šitas susirinkimas nieko nepakeis. Joplaja su Ekauzaru susijungę ir tik jie gali tai pakeisti. Vis dėlto sklando bjaurūs gandai ir bendrai juntamas piktavališkumas jų atžvilgiu. Mano manymu, tai gėdinga. Tikrai nesididžiuoju būdama zelandonė žmonių, kurie gali būti tokie beširdžiai dviem jaunuoliams, ką tik pradėjusiems gyventi kartu. Mudu su Joplajos židinio vyru Dalanaru nusprendėme šį klausimą iškelti viešai. Kas turi nusiskundimų, dabar laikas juos išsakyti, – pasakė donija.

Nuvilnijo šurmulys. Žmonės vengė pažvelgti vienas kitam į akis. Buvo aišku, kad dalis zelandoniečių sutrikę, ypač tie, kurie godžiai klausėsi ir galbūt skleidė kažkokius piktavališkus gandus. Net paprasti urvų gyventojai ir dvasiniai vadai nebuvo apsaugoti nuo tokių žmogiškų silpnybių. Niekas nenorėjo pirmas kalbėti tokiu kebliu klausimu, tarsi būtų pernelyg kvaila jį kelti. Pirmoji jau buvo pasiruošusi pereiti prie antros susirinkimo priežasties.

Laramaras matė, kad akimirka, dėl kurios taip stengėsi, slysta, o jis buvo vienas pirmųjų nepasitenkinimo kurstytojų.

– Juk tiesa, kad Ekauzaro motina buvo plokščiagalvė, – pareiškė jis.

Pirmoji suirzusi metė į jį paniekos kupiną žvilgsnį.

– Jis niekada to neneigė, – pastebėjo ji.

– Tai reiškia, jog jis maišytų dvasių vaikas, o maišytų dvasių vaikas yra šlykštynė. Dėl to jis yra šlykštynė, – pasakė Laramaras.

– Kas tau sakė, kad maišytų dvasių vaikas yra šlykštynė? – paklausė zelandonė, kuri buvo pirmoji.

Laramaras susiraukė ir apsidairė.

– Visi tai žino.

– Iš kur jie tai žino? – nepasidavė Pirmoji.

– Nes žmonės taip sako, – atkirto jis.

– Kas taip sako? – nenustygo moteris.

– Visi, – atsiliepė jis.

– Jei visi tvirtins, kad saulė rytoj nepatekės, ar ji tikrai nepatekės? – pasiteiravo donija.

– Na, ne. Tačiau žmonės visada taip sakė, – nepasidavė Laramaras.

– Man regis, prisimenu tai girdėjusi iš zelandonių, – tarstelėjo kažkokia moteris.

Pirmoji apsidairė, kad pamatytų prašnekusiąją; balsą ji atpažino.

– Tvirtini, kad zelandoniai moko, jog maišytų dvasių vaikas yra šlykštynė, Marona?

– Na, taip, – maištingai atsakė toji. – Neabejoju, kad girdėjau tai iš zelandonių.

– Marona, ar žinai, kad net graži moteris tampa bjauri, kai meluoja? – paklausė Pirmoji.

Marona išraudo ir piktai nudelbė Pirmąją. Vienas kitas atsisuko pažiūrėti, ar tikrai yra taip, kaip pasakė Pirmoji. Teko pripažinti, kad pagiežingas žvilgsnis tikrai sumenkino pripažintą Maronos grožį. Ji nusigręžė, tačiau po nosimi sumurmėjo:

– Iš kur tau žinoti, stora sene!

Stovėjusieji šalia tai išgirdę aiktelėjo: kaip galima įžeisti pirmąją iš tų, kurie tarnauja Didžiajai Motinai Žemei? Aila, stovėjusi kitoje didelės patalpos pusėje, taip pat sulaikė kvapą, nes jos klausa buvo kone antgamtiškai aštri. Maronos pastabą išgirdo dar keletas žmonių, įskaitant ir Pirmąją, kuri taip pat puikiai girdėjo.

– Pažiūrėk atidžiai į šitą storą senę, Marona. Atmink, kad, kaip ir tu, kadaise aš buvau laikoma pačia gražiausia vasaros susirinkime. Grožis yra greičiausiai praeinanti dovana. Kol turi, išmintingai ja naudokis, jaunoji moterie, kadangi grožiui išblėsus, būsi nelaiminga, nes nieko daugiau neturėsi. Niekada nesigailėjau netekusi grožio. Tai, ką įgijau kartu su žiniomis ir patirtimi, mane kur kas labiau džiugina, – pasakė ta, kuri buvo pirmoji. Paskui ji kalbėjo visiems susirinkusiesiems: – Marona pasakė ir Laramaras leido suprasti, kad, pagal zelandonių mokymą, vaikai, kurie gimsta susimaišius vieno iš mūsų ir vieno iš tų, kuriuos vadiname plokščiagalviais, dvasioms, yra šlykštynės. Pastarąsias kelias dienas buvau panirusi į gilius apmąstymus. Prisiminiau visą tradiciją, senolių legendas ir visas žinias, kurios prieinamos tik zelandoniams, kad pamėginčiau išsiaiškinti, iš kur ta idėja kilo, nes Laramaras vienu atžvilgiu teisus: šitai visi tvirtina žiną, – ji nutilo ir apžvelgė žmones. – Zelandoniai niekada šito nemokė.

Ne vienas buvo pastebėjęs tyloje, vienumoje mąstančią Zelandonę. Jos krūtinės plokštelė buvo apsukta taip, kad nesimatytų raižinių ir puošmenų, atsukta lygiąja puse. Tai reiškė, kad ji nenori būti trukdoma. Dabar jie žinojo, kodėl ji tai darė. Pasigirdo balsai:

– Bet jie gyvuliai. Jie net ne žmonės. Jie iš meškų giminės.

Prabilo keturioliktojo urvo Zelandonė:

– Toks mišinys piktina Motiną.

– Jie yra šlykštynės, – pasakė dvidešimt devintojo urvo vadė Denana. – Visada tai žinojome.

Madromanas sušnibždėjo penktojo urvo zelandoniui:

– Denana teisi. Jie pusiau žmonės, pusiau gyvuliai.

Pirmoji laukė, kol visi nurims.

– Pagalvokite, kur tai išgirdote. Pabandykite bent vienai akimirkai prisiminti zelandonių mokymą, tradiciją ar zelandoniečių senolių legendas. Kur konkrečiai yra minima, kad maišytų dvasių vaikai yra šlykštynės arba plokščiagalviai yra gyvuliai? Nekalbu apie užuominas ar siūlymus juos taip vadinti, o apie konkrečius pasakymus, – pasakė ji.

Donija leido žmonėms kurį laiką pamąstyti, tada kalbėjo toliau:

– Jei gerai pagalvosite, suprasite, kad Motina niekada nei pasipiktins, nei norės, kad laikytume juos šlykštynėmis. Jie yra Motinos vaikai, visai kaip mes. Tarp kitko, kas parenka vyro dvasią sumaišyti su moters dvasia? Taip nutinka nedažnai, mes daug nesisaistome su plokščiagalviais, bet Motina kartais nusprendžia sukurti naują būtį maišydama plokščiagalvio elaną su zelandoniečio elanu. Tai jos pasirinkimas. Nevalia vaikams menkinti ir nepagarbiai atsiliepti apie kitas jos atžalas. Juos sukuria Didžioji Motina Žemė, tikriausiai dėl ypatingų priežasčių. Ekauzaras nėra šlykštynė. Ekauzaras gimė iš moters, kaip ir mes visi. Dėl to, kad jo motina buvo genties moteris, jis nėra menkesnis Didžiosios Motinos vaikas nei mes. Jei jiedu su Joplaja pasirinko vienas kitą, tada Doni patenkinta, ir mes turėtume tokie būti.

Vėl kilo bruzdesys, tačiau Pirmoji neišgirdo aiškių paneigimų ir nusprendė kalbėti toliau.

– Kita šio susirinkimo priežastis: Joharanas nori pakalbėti apie tuos, kuriuos mes vadiname plokščiagalviais. Manau, pirmiausia turėtumėte daugiau apie juos sužinoti. Aila turi asmeninės patirties. Ją užaugino tie, kuriuos mes vadiname plokščiagalviais, o ji juos pažįsta kaip genties žmones. Aila, prašau, ateik ir papasakok mums apie juos.

Aila atsistojo ir nuėjo prie Pirmosios. Jai suko pilvą, burna išdžiūvo. Aila nebuvo pratusi viešai kalbėti būriui žmonių. Nežinojo, kaip pradėti, todėl ėmė pasakoti tai, ką prisiminė.

– Spėju, buvau penkerių, kai netekau šeimos, kurioje gimiau. Nelabai ką teprisimenu. Mano žmones tikriausiai pasiglemžė žemės drebėjimas. Kartais jį sapnuoju. Kurį laiką klajojau viena. Nežinojau, kur eiti ir ką daryti. Nepamenu, kiek klaidžiojau. Paskui mane užpuolė urvinis liūtas.

Pasislėpiau mažame urve. Tikrai mažame, nes urvinis liūtas bandydamas mane pasiekti kišo leteną ir subraižė man koją. Vis dar tebematyti didžiulės letenos palikti randai, keturios linijos ant mano šlaunies. Prisimenu, kad atsimerkusi pamačiau Izą. Iš tų, kuriuos jūs vadinate plokščiagalviais. Pamenu, kaip suspiegiau ją pamačiusi. O ji tik apkabino ir laikė mane, kol nurimau.

Žmonės akimirksniu įsitraukė į pasakojimą apie mažą našlaitę. Aila sakė, kad ją radusios genties namus sugriovė tas pats žemės drebėjimas. Jie aptiko vienišą mažylę ieškodami naujo urvo ir suprato, kad ji ne genties, o „kitų" vaikas: šitaip gentis vadina tokius kaip Aila žmones. Aila pasakojo, kaip ją įdukrino Bruno genties gydytoja ir jos brolis Krebas, kuris buvo didis šamanas, tai yra dvasininkas, kaip zelandoniai. Kalbėdama ji nustojo nervintis ir tiesiog nuoširdžiai, su visomis emocijomis ir jausmais, pasakojo apie gyvenimą su žmonėmis, pasivadinusiais Urvinio lokio gentimi.

Ji nieko neslėpė: nei sunkumų, kurių patyrė gyvendama su vado Bruno poros sūnumi Braudu, nei džiaugsmo mokantis gydyti iš Izos. Ji pasakojo, kaip mylėjo Krebą su Iza bei genties seserį Ubą, ir apie smalsumą, kai pirmą kartą pastvėrė svaidyklę. Apsakė, kaip savarankiškai mokėsi ja naudotis ir kokių pasekmių sulaukė po poros metų. Ji sudvejojo tik tada, kai atėjo eilė pasakoti apie sūnų. Kad ir kaip logiškai bei pagrįstai Pirmoji tvirtino, kad gentis irgi yra Motinos vaikai, iš kelių žmonių išraiškų ir kūno kalbos, ypač tų, kurie prieštaravo Ekauzaro ir Joplajos sąjungai, ji galėjo pasakyti, kad jų jausmai nepasikeitė. Jie tik nusprendė kuriam laikui pasilaikyti juos sau. Todėl Aila irgi pagalvojo, kad geriau bus sūnaus neminėti.

Ji papasakojo, kaip buvo priversta palikti gentį Braudui tapus vadu. Mėgino paaiškinti, ką reiškia mirtinas prakeiksmas, bet nemanė, kad žmonės suprato visą šio prievartos akto galią. Atskirti genties nariai iš tiesų būdavo pasmerkiami mirti. Jie neturėdavo, kur eiti. Niekas, netgi patys brangiausi ir mylimiausi žmonės, nebūtų pripažinę, kad jie vis dar egzistuoja. Aila tik keliais žodžiais nusakė slėnyje praleistą laiką, tačiau smulkiai papasakojo apie Raidagą, maišytą berniuką, kurį buvo įsūnijusi Nezė, Liūto stovyklos vado pora.

Kitaip nei Ekauzaras, vaikas neturėjo genties žmonėms būdingos jėgos. Jis buvo silpnos sveikatos, kaip ir genties žmonės, negalėjo ištarti kai kurių garsų.

– Mokiau jį ir Nezę, o paskui visą Liūto stovyklą ir Jondalarą bendrauti rankų ženklais. Nezė buvo labai laiminga, kai vaikas pirmą kartą pavadino ją mama, – pabaigė Aila.

Tada į priekį žengė Jondalaras ir papasakojo, kaip jis su broliu Tonolanu susitiko genties vyrus vos kirtę plokščiakalnio ledyną rytuose, paskui paporino juokingą istoriją apie tai, kaip sugavo tik pusę žuvies, nes kitą pusę atidavė genties jaunuoliui. Taip pat Jondalaras nusakė aplinkybes, dėl kurių kelias naktis praleido su genties pora Gubanu bei Jorga ir kaip kalbėjo su jais ženklų kalba, kurios jį išmokė Aila.

– Kelionėje tikrai supratau vieną dalyką, – pasakė Jondalaras. – Tie, kuriuos mes visada vadinome plokščiagalviais, iš tikrųjų yra protingi žmonės. Jie ne daugiau gyvuliai nei aš ir jūs. Gal ir skiriasi jų papročiai, žinios ir supratingumas, bet jie nėra menkesni. Jie tiesiog kitokie. Yra keletas dalykų, kuriuos gebame mes, bet negali jie, tačiau yra ir tokių, kuriuos jie gali, o mes ne.

Tada atsistojęs Joharanas išsakė savo nerimą dėl genties moterų puldinėjimo ir svarstė, kaip rasti naujų bendravimo su gentimi būdų. Galiausiai Vilomaras prabilo apie galimybę su jais mainytis daiktais. Paskui kilo daugybė klausimų, užvirė ginčai. Tai buvo tikras naujų žinių lobis zelandoniams ir Zelandonijos vadams. Kai kuriems buvo sunku viskuo patikėti, tačiau jie klausėsi atviromis širdimis. Buvo akivaizdu, kad Ailos pasakojimas nepramanytas. Netgi geriausi pasakininkai nesuregztų tokių įtikinamų istorijų. Atsiskleidė genties narių žmogiškumas, nors kai kurie zelandoniečiai vis dar negalėjo patikėti, kad jie yra žmonės. Nieko nebuvo nuspręsta, tačiau visi turėjo, apie ką pagalvoti.

Tada Pirmoji atsistojo, kad užbaigtų susirinkimą.

– Manau, visi sužinojome šį tą svarbaus, – tarė ji. – Vertinu Ailos norą ateiti ir laisvai papasakoti apie savo neįprastą patirtį. Ji suteikė mums retą progą pažvelgti į gyvenimą žmonių, kurie mums atrodo keisti. Vis dėlto jie panoro priimti vaiką, kuris yra kitoks, ir elgėsi su juo kaip su saviškiu. Dažnas iš mūsų išsigąsta, jei medžiodamas ar rinkdamas augalus pamato

plokščiagalvius. Regis, baimė nepagrįsta, jeigu jie gali priglausti pasimetusį ir vienišą vaiką.

– Kaip manai, ar tai reiškia, jog jie paėmė ir tą moterį iš devintojo urvo, kuri kiek seniau pasiklydo? – paklausė baltaplaukė dvidešimt devintojo urvo zelandonė. – Jei prisimenu teisingai, grįžusi ji laukėsi. Motina nusprendė ją palaiminti, kai ji buvo su plokščiagalviais, ir panaudojo vieno iš jų dvasią...

– Ne! Tai netiesa! Mano motina nebuvo šlykštynė! – suriko Brukevalis.

– Teisingai. Tavo motina nebuvo šlykštynė, – tarė Aila. – Tai mes ir stengiamės pasakyti. Nė vienas, esantis maišytų dvasių, nėra šlykštynė.

– Mano motina nebuvo maišytų dvasių, – pareiškė Brukevalis. – Štai kodėl ji nėra šlykštynė.

Nudelbęs ją su tokiu pasibjaurėjimu, kad Aila nusigręžė, norėdama išvengti jo žvilgsnio jėgos, Brukevalis išėjo.

Daugiau diskusijų nekilo. Žmonės stojosi ir ėjo sau. Išeidama ta, kuri buvo pirmoji, pastebėjo, kad Marona delbia ją įžūliai ir atšiauriai, o paskui nugirdo Laramaro pašnekesį su penktojo urvo zelandoniu ir jo mokiniu Madromanu.

– Kaip Jondalaro židinys gali būti tarp pirmųjų? – teiravosi jis. – Tvirtinama, kad ji buvo aukštai vertinama tarp mamutojų, žmonių, iš kurių tariamai kilusi, kad nebūtų pažeminta čia, o iš tikrųjų ji net nežino, kam yra gimusi. Jeigu ją augino plokščiagalviai, tai ji labiau plokščiagalvė nei mamutojė. Pasakyk, kokius rangus turi plokščiagalviai? Ji turėtų būti paskutinė, tačiau dabar yra tarp pirmųjų. Nemanau, kad tai teisinga.

Po ilgo ir sunkaus susirinkimo, kuris pasibaigė tokiu audringu pykčio protrūkiu, Aila jautėsi visai be jėgų. Ji įtarė, jog žmonės sutriko staiga sužinoję, kad tie, kuriuos jie laikė gyvuliais, iš tikrųjų yra protingi ir mylintys žmonės. Tai buvo radikalus pokytis, o pokyčiai niekada nepriimami lengvai. Vis dėlto Brukevalio reakcija buvo neprotinga, o kupinas pagiežos žvilgsnis ją išgąsdino.

Jondalaras pasiūlė pasiimti arklius ir pajodinėti, atitrūkti nuo visko ir pailsėti po neramumų susirinkimo pabaigoje. Aila džiaugėsi matydama, kad Vilkas vėl lapsi šalia be tvarsčių, nors dar nebuvo visiškai pasveikęs.

– Mėginau to neparodyti, bet labai pykau ant tų žmonių, kurie prieštaravo sąjungai, nes Ekauzaro motina buvo iš genties, – tarė Aila. – Zelandonė su Dalanaru sukvietė ypatingą susirinkimą, bet nemanau, kad kas nors išsisprendė. Rodos, per jungtuves ginčininkai nusileido tik todėl, kad Joplaja su Ekauzaru ne zelandoniečiai. Jie vadina save lanzadoniečiais, bet nematau jokio skirtumo. Koks yra skirtumas, Jondalarai?

– Tam tikra prasme „zelandoniečiai“ reiškia „žmonės, Didžiosios Motinos Žemės vaikai“, tačiau tą patį reiškia ir lanzadoniečių vardas. Tiksliau būtų: zelandoniečiai – tai Žemės vaikai iš pietvakarių, o lanzadoniečiai – Žemės vaikai iš šiaurės rytų, – paaiškino Jondalaras.

– Kodėl Dalanaras pasivadino lanzadoniečiu, užuot įsteigęs dar vieną urvą su didesniu skaičiavimo žodžiu? – stebėjosi Aila.

– Nežinau. Niekada jo neklausiau. Gal dėl to, kad apsigyveno taip toli? Juk negali ten nusigauti per pusdienį, netgi ne per dieną ar dvi. Manau, jis suprato, kad, nors ryšiai niekada nenutruks, vieną dieną jie visiškai atsiskirs, ir taps naujais žmonėmis. Dabar, kai turi savo zelandonę, tiksliau, lanzadonę, turės dar mažiau priežasčių leistis ilgon kelionėn į mūsų vasaros susirinkimus. Galbūt jų donijus dar kurį laiką mokys mūsų zelandoniai, bet jų daugėjant, jie patys pradės mokyti saviškius.

– Jie taps kaip losadunojiečiai, – pastebėjo Aila. – Anų kalba ir papročiai nedaug tesiskiria nuo zelandoniečių. Tikriausiai kažkada tai buvo tie patys žmonės.

– Manau, tu teisi. Gal dėl to tebesame su jais tokie geri draugai. Neįtraukiame jų į savo vardus ir ryšius, tačiau gali būti, jog kažkada juos vardijome, – pastebėjo Jondalaras.

– Įdomu, kaip seniai tai buvo? Dabar yra nemažai skirtumų, netgi jų Motinos giesmės žodžiuose, – tarė Aila. Jie pajojėjo dar šiek tiek. – Jei zelandoniečiai ir lanzadoniečiai yra tie patys žmonės, kodėl tada tie, kurie prieštaravo Joplajos ir Ekauzaro sąjungai, galiausiai nusileido? Vien dėl to, kad anie gyvena šiaurės rytuose? Tai neprotinga. Kita vertus, jų prieštaravimai nebuvo protingi.

– Pažiūrėk, kas už to slypi, – tarė Jondalaras. – Laramaras! Kodėl jis stengiasi pakenkti? Nieko nepadarei, tik mėginai padėti jo šeimai. Lanoga tave garbina. Maža to, abejoju, ar Lorara apskritai būtų gyva, jei nebū-

tum įsikišusi. Nemanau, kad jam tikrai rūpi. Gal jis tik mėgsta dėmesį? Abejoju, kad dar kada nors jis būtų pakviestas į ypatingą susirinkimą kartu su aukšto statuso žmonėmis, įskaitant Pirmąją, kuri kalbasi su juo ir kitais triukšmadariais. Bijau, kad pajutęs to skonį, Laramaras nesiliaus kėlęs rūpesčių vien tam, kad sulauktų dėmesio. Vis dėlto labiausiai nesuprantu Brukevalio. Jis pažįsta Dalanarą ir Joplają, netgi yra jų giminaitis.

– Žinai, Mategano motina pasakojo, kad Brukevalis prieš jungtuves lankėsi penktojo urvo stovykloje ir mėgino įkalbėti žmones prieštarauti Joplajos sąjungai, – tarė Aila. – Jis labai nekenčia genties, bet stebėdamas jį ir Ekauzarą gali įžiūrėti panašumų. Jame neabejotinai matyti genties bruožų. Jie ne tokie ryškūs kaip Ekauzaro, bet akivaizdūs. Manau, jis neapkenčia manęs todėl, kad pasakiau, jog jo motina – maišytų dvasių. Tenorėjau pasakyti, kad maišyti žmonės nėra blogi, nėra šlykštynės.

– Jis tikriausiai vis tiek galvoja, kad šlykštynės, todėl taip stipriai mėgina tai paneigti. Tikriausiai baisu nekęsti savęs, – tarė Jondalaras. – Juk negali to pakeisti. Juokinga. Ekauzaras taip pat nekenčia genties. Kodėl jie niekina žmones, kuriems iš dalies patys priklauso?

– Gal todėl, kad kiti juos skaudino dėl to, kas jie yra, o to nuslėpti jie negali, nes iš tikrųjų atrodo kitaip, – pastebėjo Aila. – Brukevalis išeidamas metė į mane tokios neapykantos sklidiną žvilgsnį, kad išsigandau. Jis truputį primena man Atarojoriginą, tarsi jam kažkas būtų negerai, tarsi būtų kažkoks išsigimimas ar deformacija, kaip kad Lanidaro ranka, tik viduje.

– Gal kokia blogio dvasia įsigavo į jo vidų arba jo elanas yra iškreiptas, – tarė Jondalaras. – Nežinau. Gal verčiau pasisaugok Brukevalio, Aila. Jis stengsis dar labiau tau pakenkti.

36

Vasara įsibėgėjo, dienos darėsi vis karštesnės. Žolė laukuose suvešėjo ir ėmė gelsti, smilgų galveles lenkė sėklų svoris – naujos gyvybės pažadas. Ailos kūnas taip pat sunko, pildydamasis augančio kūdikio gyvybe. Ji dirbo greta Jondalaro – braukė laukinių avižų sėklas, kai viduje pirmą kartą pajuto krustelint. Tada sustojo ir prispaudė plaštaką prie išsipūtusio pilvo. Jondalaras pastebėjo tą judesį.

– Kas nutiko, Aila? – neramiai susiraukęs pasiteiravo jis.

– Ką tik pajutau sujudant kūdikį. Pirmą kartą pajutau gyvybę! – sušuko ji. Atrodė, tarsi šypsotųsi viduje. – Štai, – tarė imdama iš Jondalaro rankų vėtymo akmenį ir glausdama jo plaštaką sau prie pilvo. – Gal mažylis dar kartą krustelės?

Vyras nekantriai laukė, bet veltui.

– Nieko nejaučiu, – galiausiai pasiskundė, ir kaip tik tą akimirką po delnu pajuto silpną krustelėjimą, tarsi virpuliuką. – Pajutau! Pajutau kūdikį! – sušuko jis.

– Vėliau judesiai sustiprės, – paaiškino Aila. – Argi nenuostabu, Jondalarai? Ko norėtum? Berniuko ar mergaitės?

– Nesvarbu. Norėčiau, kad jis būtų sveikas, o tu lengvai pagimdytum. O tu kaip manai, kas gims? – savo ruožtu paklausė jis.

– Norėčiau mergaitės, bet ne mažiau džiaugsiuosi berniuku. Tikrai nesvarbu. Tiesiog noriu kūdikio. Tavo kūdikio. Tai ir tavo kūdikis.

– Ei, judu, penktasis urvas tikrai laimės, jeigu šitaip avižausit.

Aila su Jondalaru atsisuko. Juos užkalbinęs jaunuolis buvo vidutinio ūgio, kresnas, tvirtai sudėtas. Jis ėjo po pažastimi pasikišęs ramentą, o kitoje rankoje nešė vandenmaišį.

– Norėtumėte atsigerti? – pasiūlė jis.

– Sveikas, Mateganai! Karšta, vanduo būtų ne pro šalį, – tarė Jondalaras. Jis paėmė krepšį, pakėlė virš galvos ir ėmė lieti vandenį iš snapelio tiesiai į burną. – Kaip koja? – dar paklausė atiduodamas vandenmaišį Ailai.

– Vis stiprėja. Neilgai trukus galėsiu išmesti šitą pagalį, – šypsodamasis atsakė jis. – Turėjau nešti vandens penktajam urvui, bet pamačiau savo mylimiausią gydytoją ir pamaniau, kad truputį pasukčiausiu. Kaip jautiesi, Aila?

– Gerai. Visai neseniai pirmą kartą pajutau krustelint gyvybę. Vaikelis auga, – atsakė ji. – Kaip manai, kas pirmauja?

– Sunku pasakyti. Keturioliktas jau turi kelis krepšius, tačiau trečiasis ką tik aptiko naują didelę augavietę.

– O kaip devintasis? – paklausė Jondalaras.

– Gal ir turi galimybių, tačiau aš statyčiau už penktąjį, – atsakė jaunuolis.

– Tu šališkas. Nori laimėti prizų, – nusijuokė Jondalaras. – Ką šiais metais aukoja penktasis urvas?

– Džiovintos dviejų pirmosios medžioklės taurų mėsos, tuziną iečių ir didelį medinį dubenį, kurį išraižė mūsų geriausias raižytojas. O devintasis?

– Didelį Martonos vyno indą, penkias beržines iečių mėtykles su raižiniais, penkis ugnies akmenis ir du didelius Salovos pintus krepšius, vieną su lazdynų riešutais, kitą – su rūgščiais obuoliukais, – atsakė Jondalaras.

– Jei penktasis laimės, būtinai paragausiu Martonos vyno. Viliuosi, man pasiseks. Kai tik atsikratysiu lazdos, – vyrukas pakėlė ramentą, – vėl persikraustysiu į vyrų palapinę. Ko gero, galėčiau keltis ir dabar, kad ir su lazda, tačiau mama nenori, kad išeičiau. Ji buvo nuostabi, niekas nebūtų geriau manęs slaugęs, bet dabar jau rūpinasi kiek perdėtai. Po tos nelaimės atrodo, kad man ne daugiau kaip penkeri.

– Negali jos kaltinti, – pastebėjo Aila.

– Ir nekaltinu. Suprantu. Tenoriu grįžti į vyrų palapinę. Netgi pakviesčiau tave, Jondalarai, į vyno vakarėlį, jei nebūtum susijungęs.

– Vis tiek ačiū, tačiau pakankamai prisibuvau vyrų palapinėse. Vieną dieną, kai tapsi vyresnis, pamatysi, kad būti susijungusiam ne taip jau blogai, – tarė Jondalaras.

– Tačiau tu jau turi moterį, kurios aš norėčiau, – tarstelėjo jaunuolis erzinamai dirstelėjęs į Ailą. – Jei ją turėčiau, aš irgi noriai išsikraustyčiau iš vyrų palapinės. Pamatęs per jungtuves pagalvojau, kad ji pati gražiausia mano kada matyta monteris. Vos galėjau savo akimis patikėti. Manau, visi vyrai šitaip manė ir troško būti tavo vietoje, Jondalarai.

Nors iš pradžių Mateganas drovėjosi Ailos, nejaukumas dingo ją geriau pažinus, mat ji dažnai ateidavo į zelandonių namelį jo lankyti. Tada ir ėmė reikštis įgimtas vaikino draugiškumas ir besiskleidžiantis žavesys.

– Tik paklausykit, – tarė Aila, glostydama atsikišusį pilvą. – Radai gražuolę: seną moterį su pūpsančiu pilvu.

– Dėl to pilvo tu gražesnė nei bet kada. Be to, man patinka vyresnės. Gal su vyresne ir susijungsiu, jei pavyks rasti tokią kaip tu, – atkirto Mateganas.

Jondalaras nusišypsojo jaunuoliui, kuris priminė jam Tonolaną. Buvo akivaizdu, kad jis pametęs galvą dėl Ailos. Ateis diena, kai jis ims vilioti kitas, ir žavesio jam prireiks, jei visam laikui liks luošas. Jondalaras nepaisė, kad jis taip kalbina Ailą, – ir pats kadaise buvo įsimylėjęs vyresnę moterį.

– Be to, tu – mano mylimiausia gydytoja, – vyruko žvilgsnis surimtėjo. – Neštuvuose kelis kartus pabudau. Kai pamačiau tave, pamaniau, kad sapnuoju. Maniau, kad tu gražuolė deivė, atkeliavusi nusivesti manęs pas Didžiąją Motiną. Neabejoju, kad išgelbėjai man gyvybę, Aila. Nemanau, kad kada vaikščiočiau, jei tavęs ten nebūtų buvę.

– Taip jau nutiko, kad ten buvau. Padariau, ką galėjau, – pasikuklino Aila.

– Gali būti. Žinai, jei tau kada ko prireiks... – jaunuolis nudelbė akis ir išraudo. Buvo sunku pasakyti tai, ką ketino. Jis vėl pakėlė galvą: – Jei aš ką galėsiu padaryti, tau tereiks paprašyti.

– Prisimenu, vienu metu aš irgi maniau, kad Aila deivė, – įsiterpė Jondalaras, kad palengvintų jo nerimą. – Ar žinai, kad ji susiuvo man žaizdą? Kai keliavome, vienu metu visa sarmunojų stovykla manė, kad ji – pati Motina, gyva Doni, atėjusi padėti savo vaikams. O gal taip ir yra, sprendžiant iš to, kaip vyrai ją įsimyli.

– Jondalarai! Nekimšk jam į galvą tokių niekų, – sudraudė Aila. – Geriau grįžkime prie darbo, nes devintasis urvas pralaimės. Maža to, šių grūdų reikės ir porelei arklių, o gal ir naujagimiui kumeliukui. Džiaugiuosi, kad surinkome tiek daug sunokusių rugių, tačiau arkliai labiau mėgsta avižas.

Dirstelėjusi į krepšį, kuris kabėjo ant kaklo taip, kad rankos būtų laisvos, Aila pažiūrėjo, kiek ten grūdelių, tada patogiau sugriebė akmenį ir ėmėsi darbo. Viena ranka suėmusi keletą stiebelių su subrendusiais laukiniais grūdais, kita sugriebė stiebus, kad apvalus akmuo prie jų prisispaustų kiek žemiau sėklų galvučių, tada tolygiu judesiu braukė per stiebus, kietu akmeniu spaudė sėklas į ranką. Išpylusi saują į krepšį ji siekė kitų stiebų.

Darbas buvo lėtas, smulkmeniškas, tačiau nesudėtingas, kai pagaudavai ritmą. Naudojantis akmeniu buvo lengviau, vadinasi, greičiau išlupti grūdus. Ailai pasiteiravus niekas negalėjo prisiminti, kada sumanyta šitaip darbuotis – zelandoniečiai visada šitaip rinko javus.

Mateganas nušlubčiojo, Aila su Jondalaru bėrė grūdus į krepšius.

– Penktajame urve turi atsidavusį gerbėją, Aila, – tarstelėjo Jondalaras. – Ir daug kitų panašiai jaučiasi. Susirinkime susiradai draugų. Dauguma žmonių galvoja, kad tu zelandonė. Jie nepratę prie gydytojos, kuri nėra donija.

– Mateganas yra šaunus jaunas vyras, – tarė Aila. – Jo motina primygtinai prašė, kad paimčiau kailiu pamuštą skrandą. Ji labai graži ir pakankamai laisva, kad galėčiau nešioti šią žiemą. Mategano motina kvietė mane rudenį užsukti pasisvečiuoti. Ar ne penktojo urvo namus praėjome pakeliui į čia?

– Taip, jie gyvena nedidelio Upės intako aukštupyje. Gal stabtelsime ten grįždami? Beje, po kelių dienų mudu su Joharanu ir dar keliais vyrukais trauksime į medžioklę. Gal ilgėliau užtruksime, – tarstelėjo Jondalaras, stengdamasis, kad balsas skambėtų kaip įprasta.

– Spėju, man eiti negalima? – ilgesingai tarstelėjo Aila.

– Bijau, tau kuriam laikui teks apleisti medžioklę. Pati supranti. Mategano nelaimė aiškiai parodė, kad medžioti kartais būna pavojinga, ypač kai nebesi toks greitas kaip anksčiau. O gimusį vaikelį teks maitinti ir prižiūrėti, – atsakė Jondalaras.

– Kai gimė Durkas, medžiojau. Viena iš moterų maitino jį vietoj manęs, jei negrįždavau laiku.

– Juk neišeidavai keletui dienų.

– Ne, medžiojau tik smulkmę svaidykle, – pripažino Aila.

– Na, gal ir vėl galėsi to imtis, tik kurį laiką negalėsi eiti į kelių dienų medžioklės žygius. Be to, dabar aš tavo pora. Mano darbas pasirūpinti tavimi ir tavo vaikais. Šitai pažadėjau per jungtuves. Jei vyras negali aprūpinti savo poros ir jos vaikų, kokia iš jo nauda? Kam reikalingi vyrai, jei moterys gimdo vaikus ir pačios juos aprūpina? – kalbėjo Jondalaras.

Aila nebuvo girdėjusi Jondalaro šitaip kalbant. „Ar visi vyrai šitaip jaučiasi? – svarstė ji. – Ar vyrams reikia rasti savo gyvenimo tikslą dėl to, kad jie negali gimdyti vaikų?“ Ji pabandė įsivaizduoti, kaip jaustųsi, jei tvarka būtų kita, jei ji negalėtų gimdyti ir teliktų rūpintis išgyvenimu. Ji atsisuko į Jondalarą.

– Šio vaikelio mano viduje nebūtų, jei ne tu, Jondalarai, – tarė ji, dėdama ranką ant augančio pilvo po krūtimis. – Šitas kūdikėlis tiek pat tavo kiek ir mano. Jis tik kurį laiką auga mano viduje. Be tavo syvų jis nebūtų prasidėjęs.

– Juk negali būti tuo įsitikinusi, – atsiliepė Jondalaras. – Gali taip manyti, tačiau niekas daugiau taip negalvoja, netgi Zelandonė.

Jiedu stovėjo žiūrėdami vienas į kitą vidury atviro lauko, ne priešiški vienas kitam, bet jų įsitikinimai skyrėsi. Jondalaras pastebėjo saulės išbalintas šviesių plaukų sruogas, ištrūkusias iš po odos juostos, kurias vėjas plakė skersai Ailos veido. Ji buvo basa, o saulėje įdegusios rankos ir krūtys virš paprasto odos drabužio, apvynioto aplink išplatėjusį juosmenį, buvo nuogos. Apdaras laisvai krito iki kelių, kad kojos nesusibraižytų į sausą žolę. Moters žvilgsnis buvo ryžtingas, tvirtas, kone piktai nepaklusnus, tačiau ji atrodė tokia pažeidžiama. Jondalaras sušvelnėjo.

– Nesvarbu, Aila. Myliu tave. Noriu pasirūpinti tavimi ir mažyliu, – pasakė jis ir ištiesęs rankas ją apkabino.

– Mūsų mažyliu, Jondalarai. Mūsų mažyliu, – pakartojo Aila apsivydama jį rankomis, glausdamasi prie jo nuogos krūtinės. Jis juto jos nuogas krūtis, pūpsantį pilvą ir tuo džiaugėsi.

– Gerai, Aila. Mūsų mažylis, – tarė jis. Norėjo tuo tikėti.

Išėjus iš namelio pastebimai gnybtelėjo šaltukas. Medžių nedidelėje giraitėje lapai jau pradėjo gelsti, vietomis rausti, žolė ir augalai, kurie dar nebuvo visiškai numindžioti aplink stovyklą, parudo ir susitraukė. Kiekviena malkelė, visi sausi krūmai aplinkui jau seniai buvo sudeginti, giraitės taip pat pastebimai praretėjo.

Jondalaras pakėlė kuprines, kurios gulėjo ant žemės prie namelio angos.

– Arkliai su neštuvais smarkiai pagelbės gabenantis atgal žiemos maisto atsargas. Vasara buvo gera.

Iškoręs liežuvį atbėgo Vilkas. Viena ausis apkramtytu galiuku buvo kiek nuleista, todėl žvėris atrodė kažkaip vėjavaikiškai.

– Atrodo, jis supranta, kad išeiname, – pastebėjo Aila. – Taip džiaugiuosi, kad jis grįžo ir liko su mumis, nors ir sužeistas. Labai jo ilgėčiausi. Laukiu, kol grįšime į devintąjį urvą, tačiau visada prisiminsiu šitą vasaros susirinkimą. Jame mudu susijungėme.

– Man irgi patiko šitas vasaros susirinkimas, seniai tokiame bebuvau, bet dabar, kai jau išeiname, nekantrauju grįžti namo, – nusišypsojo Jondalaras. Jis galvojo apie Ailos laukiančią staigmeną. Moteris pastebėjo, kad vyro išraiška pasikeitė: džiaugsmingame vypsnyje atsispindėjo laukimas. Aila nujautė, kad Jondalaras kažko jai nesako, tačiau neturėjo supratimo, kas tai galėtų būti.

– Džiaugiuosi, kad lanzadoniečiai atėjo. Ilgas kelias jų laukia, tačiau Dalanaras gavo doniją, – kalbėjo Jondalaras, – o Joplaja su Ekauzaru tinkami susijungė. Lanzadonija – dar mažas kraštas, tačiau ilgai netruks, kol ten atsiras naujas urvas. Ten gyvena daug jaunų žmonių, ir jiems sekasi. Dauguma išgyvena.

– Džiaugiuosi, kad Joplaja laukiasi, – pastebėjo Aila. – Ji buvo palaiminta prieš jungtuves, bet nemanau, kad daug žmonių tai girdėjo.

– Žmonės galvojo apie ką kita. O aš dėl to džiaugiuosi. Joplaja atrodo kažkokia pasikeitusi, dar liūdnesnė. Gal jai tereikia kūdikio? – pastebėjo Jondalaras.

– Geriau paskubėkime. Joharanas sakė, kad nori išeiti anksti, – pasakė Aila.

Ji nenorėjo kalbėti apie Joplajos liūdesį, nes žinojo jo priežastį. Be to, vengė minėti ilgą pokalbį su Jerika. Joplajos motina norėjo iš jos ypatingų žinių. Ji papasakojo Ailai, kaip sunkiai ir sudėtingai gimdė pati, ir norėjo sužinoti viską, ką tik Aila gali pasakyti apie tai, kaip tokį galimai sudėtingą gimdymą palengvinti. Ji taip pat klausinėjo apie tuos vaistus, kurie kliudo pastoti, ir būdus sukelti persileidimą, jei vaistai nepadėtų. Ji baiminosi dėl savo vienintelio vaiko gyvybės ir pasitenkintų nesulaukusi vaikaičių, kad tik neprarastų dukters. Tačiau ši jau laukėsi ir atrodė pasiryžusi išnešioti kūdikį. Jerika nusprendė dėti visas pastangas, kad Joplaja daugiau nebepastotų.

Vienuoliktasis urvas į aukštupį atplukdė visus savo plaustus. Joharanas susitarė, kad dalis mantos namo būtų pargabenta vandeniu. Tik Paupys turėjo šitiek plaustų, o jais pasinaudoti norėjo visi urvai. Devintasis urvas kuo daugiau žaliaminės odos talpyklų su džiovinta mėsa ir pintinių su grūdais sukrovė į valkčius bei Yhaha su Lenktynininku ant nugarų. Nameliai, kuriuose jie glaudėsi vasarą, buvo išardyti, o tos dalys, kurios galėjo būti paimtos ir panaudotos antrą kartą, taip pat buvo užkrautos arkliams. Kiekvienas žmogus nešė po pilną kuprinę, o keletas, matydami arklių valkčius, susigalvojo panašius įtaisus patys vilkti. Aila pagalvojo, kad galima buvo tokius valkčius padaryti ir Vilkui, bet dar nebuvo mokiusi jo ką nors nešti. Galbūt kitais metais ir jis gabens krovinį.

Joharanas vaikščiojo po stovyklą, ragino žmones paskubėti, teikė siūlymus ir rūpinosi, kad viskas būtų paruošta. Kai įsitikino, kad devintasis urvas susikrovė visą mantą ir pasiruošęs leistis į kelią, vadas žengė į priekį. Rankoje jis laisvai laikė ietį, bet labiau simboliškai nei dėl būtinybės. Jie keliaus dieną dideliu būriu. Tol, kol laikysis kartu, joks keturkojis medžiotojas prie jų nesiartins. Vis dėlto vos pastebėjęs pavojų Joharanas galėtų įdėti ietį į mėtyklę ir akimirksniu ją sviesti. Jis visą vasarą treniravosi su nauju ginklu ir įgijo patirties. Pustuzinis vyrų pasisiūlė saugoti būrio šonus, o Solabanas su Rušemaru stojo pačiame gale. Sargybiniai keisis su tais, kurie gabens gausias vasaros gėrybes namo, į devintąjį urvą.

Prieš išeidama Aila paskutinį kartą nužvelgė vasaros susirinkimo stovyklą. Mažame slėnyje pūpsojo krūvos kaulų ir kitų atliekų. Keli urvai

jau išvyko, tarp tebesančių stovyklaviečių liko dideli tušti plotai su styrančiais basliais ir rąstų karkasais bei juodi ratai ir stačiakampiai, rodę laužaviečių vietas. Buvo palikta viena pernelyg susidėvėjusi, nebetinkama naudoti palapinė; prie baslių nebepririštas nuplyšęs odos kraštas plevėsavo vėjyje, kuris nešiojo po stovyklą ir seną krepšį. Ailai stebint, buvo išardyti dar vienos stovyklos nameliai. Vasaros susirinkimo stovykla atrodė nusiaubta ir apleista.

Tačiau atliekos ant žemės netrukus suirs. Iki kito pavasario nedaug liks įrodymų apie čia vasarojusius urvus, žemė pasveiks ir atsinaujins.

Kelionė atgal buvo kebli. Didžiuliais nešuliais apsikrovę žmonės sunkiai plumpino po naštomis ir vakarais išsekę krisdavo į guolius.

Joharanas iš pradžių nustatė greitą tempą, bet paskui teko jį sulėtinti, kad pasivytų lėčiausiai einantieji. Visi norėjo kuo greičiau pareiti namo, todėl buvo pakilaus ūpo. Jie gabenosi gėrybių, kurios leis išgyventi būsimą atšiaurią žiemą.

Artinantis prie devintojo urvo pažįstamas kraštovaizdis skatino žmones skubėti. Jie nekantravo pasiekti pastogę po išsikišusia akmens atbraila, ėjo iš paskutiniųjų, kad tik nereikėtų dar vieną naktį nakvoti lauke. Pirmosios vakaro žvaigždės jau mirksėjo danguje, kai pasirodė pažįstama uola su krintančiu akmeniu. Brasta eiti per Miško upę prieblandoje su nepatogiomis, griozdiškomis naštomis buvo kiek sudėtingiau. Paskui žmonės taku užkopė į priekinę terasą po iškyša. Kai galiausiai pasiekė atbrailą po akmenine pastoge, buvo beveik tamsu.

Joharanui priklausė užkurti pirmąjį laužą ir uždegti deglą, kuris bus įneštas į pastogę. Vadas džiaugėsi, kad turi ugnies akmenų. Greitai buvo įkurtas laužas ir uždegtas deglas, o paskui žmonės nekantriai laukė, kol Zelandonė patraukė nedidelę moters figūrėlę, kuri buvo pastatyta priešais pastogę jos saugoti. Padėkojus Didžiajai Motinai, kad saugojo jų namus, buvo įžiebta dar keletas deglų. Urvas išsirikiavo į eiseną paskui storulę, ir ji nunešė Doni į vietą už didžiosios ugniavietės saugios erdvės gilumoje. Paskui visi pabiro po savo namelius ir dėkingi nusimetė nešulius.

Pirmiausia neišvengiamai reikėjo patikrinti, kokios žalos nesant šeimininkų galėjo padaryti plėšikaujantys padarai. Buvo matyti žvėrių išmatų, pastumti keli ugniakuro akmenys, apversti vienas ar du krepšiai,

tačiau žala buvo menka. Namelių ugniavietėse suliepsnojo laužai, vidun buvo suneštas maistas ir daiktai. Ant išsiilgtų miego suolelių buvo paties-ti miego kailiai. Devintasis Zelandonijos urvas grįžo namo.

Aila pasuko link Martonos namelio, tačiau Jondalaras nuvedė ją kitur. Vilkas sekė iš paskos. Vienoje rankoje laikydamas deglą, kita spausdamas Ailos plaštaką Jondalaras vedė moterį kur kas giliau po pastoge link kito statinio; Aila neprisiminė anksčiau jį mačiusi. Jondalaras sustojo priešais, atitraukė įėjimo užuolaidą ir mostu pakvietė Ailą į vidų.

– Šiąnakt miegosime tavo namelyje, Aila, – pasakė jis.

– Mano namelyje? – ji taip susijaudino, kad vos galėjo kalbėti. Kai įėjo į tamsų vidų, iš paskos įsliūkino Vilkas. Jondalaras sekė įkandin iškė-lęs degantį deglą, kad ji galėtų matyti.

– Ar tau patinka? – paklausė jis.

Aila apsidairė. Viduje buvo tuščia, tačiau palei vieną sieną greta įėjimo buvo lentynos, o kitame gale pastatyta pakyla miego kailiams. Grindys buvo išklotos glotniais, plokščiais kalkakmenio gabalais, atskeltais nuo gretimos uolos, o tarpai užglaistyti sukietėjusiu upės moliu. Buvo įreng-tas ugniakuras, o nišoje tiesiai priešais įėjimą stovėjo nedidelė apkūnios moters figūrėlė.

– Mano namai, – Aila žėrinčiomis akimis apsisuko tuščio statinio vi-duje. – Namelis tik mudviem?

Vilkas tupėdamas pakėlė į ją akis. Vieta nauja, tačiau jo namai buvo ten, kur gyveno Aila.

Jondalaras kvailai nusišypsojo.

– Gal vis dėlto trims, – pastebėjo jis, glostydamas jai pilvą. – Čia dar gana tuščia.

– Man patinka. Man čia tikrai patinka. Čia gražu, Jondalarai.

Jį džiugino jos džiaugsmas. Vyras juto, kaip kaupiasi ašaros, ir turėjo ką nors daryti, kad jas nuvytų. Jis padavė jai deglą.

– Tada tu turi uždegti lempelę, Aila. Tai reikš, kad priimi namus. Tu-riu truputį lydytų taukų. Nešiau visą kelią iš mūsų paskutinės stovyklos.

Jis įkišo ranką po tunika ir ištraukė nedidelį kapšelį, sušildytą jo kūno šilumos, padarytą iš išdirbtos elnio šlapimo pūslės. Kapšelis buvo įstaty-tas į kiek didesnį krepšelį su kailiu vidinėje pusėje. Pūslė buvo beveik ne-

laidi vandeniui, nors vis dėlto laikui bėgant skystis truputį sunkėsi, ypač šiltas. Antrasis krepšelis bei papildomas kailio sluoksnis buvo reikalingi tam trupučiui prasisunkusių riebalų sugerti. Pūslės viršus buvo aprištas kojos sausgysle, apvyniota aplink elnio nugarkaulio slankstelį, nudrožus atsikišusius kaulelius, kad būtų apskritas. Natūrali skylutė, kuria kadaise ėjo stuburo smegenys, tarnavo kaip anga. Ji buvo užkišta pritaikytu, kelis kartus sumegztu odos dirželiu.

Jondalaras truktelėjo dirželio galą, atlaisvino mazgą ir truputį suskystėjusių taukų įpylė į naują akmeninę lempelę. Vieną įgeriančios dagties, pagamintos iš kerpių, nuimtų nuo medžių prie vasaros susirinkimo stovyklos, galą jis įmerkė į riebalus, tada pakėlė prie jos deglą. Dagtis akimirksniu užsiliepsnojo. Kai taukai visiškai ištirpo ir įkaito, jis išėmė į lapą suvyniotų dagčių paketą. Šios buvo padarytos iš juostelėmis supjaustytų ir išdžiovintų porėtų grybų. Jondalaras mėgo naudoti grybų dagtis, nes jos ilgiau ir šilčiau švietė. Jis ištiesė dagtį nuo seklaus dubenėlio vidurio iki kraštelio ir truputį nuleido per kraštą. Tada į tą pačią lempelę įmerkė antrą ir trečią dagtis, kad viena lempa šviestų kaip trys.

Pripildęs kitą lempą jis padavė deglą Ailai. Ji palaikė ugnį prie dagčių. Dagtys užsidegė, suspurdėjo, paskui nurimo ir ėmė tykiai šviesti. Jondalaras nunešė lempelę į nišą prie Doni ir pastatė priešais moters figūrėlę. Aila atėjo iš paskos. Kai jis apsisuko, Aila pakėlė akis į savo ilgšį.

– Dabar šitas namelis tavo, Aila. Jei leisi jame uždegti mano židinį, – pasakė Jondalaras, – visi čia gimę vaikai bus mano židinio vaikai. Ar galiu?

– Taip, žinoma, – pasakė ji.

Jondalaras paėmė deglą ir nužirgliojo prie akmenimis apjuosto ugniakuro. Viduje jau buvo sukrautos malkos. Vyras priglaudė deglą prie prakurų ir stebėjo, kaip nuo mažų malkelių užsiliepsnoja didesni medžio gabalai. Jis nenorėjo rizikuoti, kad laužas neužgestų dar gerai neįsidegęs. Kai pakėlė galvą, Aila žvelgė į jį meilės kupinomis akimis. Vyras atsistojo ir ją apkabino.

– Jondalarai, aš tokia laiminga, – tarė ji. Balsas užlūžo, o akis užliejo ašaros.

– Tai kodėl verki?

– Nes esu labai laiminga, – atsakė ji, priglusdama prie vyro. – Nė nesapnavau, kad kada taip jausiuos. Gyvensiu tokiame gražiame namelyje, zelandoniečiai bus mano žmonės, tuojau turėsiu mažylį, esu susijungusi su tavimi. Labiausiai dėl to, kad esu susijungusi su tavimi. Myliu tave, Jondalarai. Labai tave myliu.

– Aš irgi tave myliu, Aila. Štai kodėl pastačiau tau šitą namelį, – tarė jis lenkdamasis, kad pasiektų jos lūpas, o Aila jau stiebėsi link jo. Jondalaras paragavo sūrių jos ašarų.

– Kada jį pastatei? – paklausė ji, kai jie galiausiai atsiskyrė. – Kaip? Visą vasarą buvome susirinkime.

– Pameni tą medžioklės žygį, į kurį leidausi su Joharanu ir keletu bičiulių? Tik ten buvo ne medžioklės žygis. Mes grįžome ir pastatėme šitą namelį, – papasakojo Jondalaras.

– Sukorei visą kelią iki čia, kad pastatytum namelį? Kodėl man nepasakei? – pasiteiravo ji.

– Norėjau tave nustebinti. Ne tu viena gali planuoti staigmenas, – pareiškė Jondalaras vis dar labai patenkintas, kad ji tokia laiminga ir sukrėsta.

– Ta staigmena geriausia mano gyvenime, – atsakė ji vėl besikaupiant ašaroms.

– Žinai, Aila, – staiga surimtėjo jis, – jei kada išmesi mano židinio akmenis, turėsiu grįžti į motinos namelį arba eiti kur kitur. Tai reikš, kad tu nori perkirsti mus jungiantį mazgą.

– Kaip gali taip kalbėti, Jondalarai? Nieku gyvu, niekada šito nepanorėsiu! – tarė ji truputį išsigandusi.

– Jei būtum gimusi zelandoniete, man nebūtų reikėję to sakyti. Pati žinotum. Norėjau įsitikinti, kad supranti. Šitas namelis tavo ir tavo vaikų, Aila. Tiktai židinys mano, – paaiškino Jondalaras.

– Juk tu jį pastatei. Kaip jis gali būti mano?

– Jei noriu, kad tavo vaikai gimtų prie mano židinio, privalau parūpinti vietą gyventi tau ir vaikams. Vietą, kuri priklausys tau, kad ir kas nutiktų, – paaiškino jis.

– Nori pasakyti, tau reikėjo pastatyti man namus? – pasitikslino Aila.

– Ne visai taip. Man reikėjo pasirūpinti, kad turėtum, kur gyventi. Aš norėjau, kad turėtum savo namus. Galėjome likti su mano mama. Tai nėra neįprasta, kai jauni vyrai pirmą kartą susijungia. Jei būtum zelandonietė, būtume galėję pasilikti su tavo motina ar kokiais kitais tavo giminaičiais, kol parūpinčiau tau atskirą vietą. Tokiu atveju būčiau įsipareigojęs tavo giminaičiams.

– Nežinojau, kad mudviem susijungus tu būsi tiek daug man įsipareigojęs, – tarė Aila.

– Vyras įsipareigoja ne tiek moteriai, kiek vaikams. Jie negali savimi pasirūpinti, juos reikia aprūpinti. Yra žmonių, kurie visą gyvenimą pragyvena su giminaičiais, dažniausiai su moters motina. Kai motina miršta, jos namas lieka vaikams, tačiau jei kuris buvo likęs su ja gyventi, tas turi pirmumo teisę. Jei motinos būstas tampa dukters namais, jos porai nebereikia parūpinti namo, tačiau jis gali turėti įsipareigojimų jos broliams ir seserims. Jei namas atitenka sūnui, jis lieka skolingas savo broliams ir seserims.

– Ko gero, man vis dar reikia daug mokytis apie zelandoniečius, – mąsliai susiraukusi pastebėjo Aila.

– O man vis dar reikia daug sužinoti apie tave, Aila, – tarė jis, vėl ją prisitraukdamas. Ji atsiliepė daugiau nei noriai. Bučiuojant Ailą Jondalarui budo geismas, jis juto ir moters atsaką.

– Palauk čia, – pasakė jis.

Jis išėjo į lauką ir grįžo su miego kailiais. Atrišęs miegmaišius patiesė juos ant pakylos. Vilkas stebėjo iš pagrindinio kambario vidurio, paskui pakėlė galvą ir užkaukė.

– Man regis, jis jaučiasi neapgyvendintas. Nori žinoti, kur jam bus skirta miegoti, – pastebėjo Aila.

– Gal nueisiu pas mamą ir parnešiu jo guolį. Niekur neik, – perspėjo Jondalaras šypsodamasis. Jis greitai grįžo ir senus Ailos drabužius, kurie atstojo Vilko guolį, bei jo dubenėlį padėjo prie įėjimo. Vilkas apsiuostė, apsuko kelis ratus ir susirangė.

Jondalaras priėjo prie moters, kuri tebelaukė prie židinio, paėmė ją į glėbį, nusinešė ant miego pakylos ir paguldė ant kailių. Jis pradėjo lėtai ją nurenginėti, o ji ėmė atrišinėti dirželius, kad jam padėtų.

– Ne, aš noriu tai padaryti. Man būtų malonu, – paprieštaravo Jondalaras.

Aila nuleido rankas. Jondalaras lėtai ir rūpestingai ją nurengė, paskui pats nusirengė ir įropojo į kailius. Ir švelniai, ypač švelniai, jie pusę nakties dalijosi malonumais.

Urve greitai nusistovėjo įprasta rutina. Ruduo buvo labai gražus. Žolės laukuose raibuliavo aukso bangomis, siūravo aštriame vėjyje, o medžiai prie upės žaižaravo blizgiais raudonais ir geltonais atspalviais. Krūmai buvo apsunkę nuo prisirpusių uogų, viliojo aitrūs obuoliukai, tik reikėjo sulaukti pirmųjų šalnų, kad jie pasidarytų saldesni; nuo medžių byrėjo riešutai. Kol laikėsi geri orai, žmonės kiauras dienas rinko rudens gėrybes: vaisius, riešutus, uogas, šaknis ir žoleles. Kai naktimis atšaldavo, paieškoti grobio išsiruošdavo medžiotojų būreliai, kad šviežiena papildytų sausos mėsos atsargas iš vasaros medžioklių.

Kol dar buvo šilta, žmonės apžiūrėjo maisto saugojimo duobes ir vasarą suminkštėjusioje dirvoje iškasė naujas, kad būtų žemiau įprasto amžinojo įšalo, išklojo jas akmenimis. Šviežia nudobtų žvėrių mėsa buvo pjaustoma gabalais ir nakčiai paliekama sušalti ant aukštų pakylų, kad jos nepasiektų priklydę gyvūnai. Rytais ji būdavo sudedama į gilias duobes, kur neatšildavo dieną saulei pašildžius. Devintajame urve buvo keletas tokių šaltų rūsių. Buvo iškasti ir seklesni rūsiai vaisiams bei daržovėms, kuriuos sezono pradžioje reikėjo laikyti vėsiai, bet saugoti nuo sušalimo. Vėliau, įsibėgėjus šaltai ledyninei žiemai, kai žemė suledės, produktai bus parnešti į pastogę.

Į aukštupį migruojančios lašišos buvo gaudomos tinklais ir rūkomos arba šaldomos, o keturioliktojo urvo žuvų spąstais žmonės apsirūpindavo ir kitokiomis įvairiausių rūšių žuvimis. Bramevalis Ailai paaiškino, kaip nupinti spąstus ir nuleisti juos žemyn; žuvys į juos laisvai įplaukdavo, tačiau nesugebėdavo išplaukti. Jis visada buvo jai labai draugiškas ir malonus. Aila apsidžiaugė susitikusi su Tišona ir Marševaliu. Nors per jungtu-

ves neturėjo progos artimiau su jais susipažinti, jie vis tiek juto ryšį porų, susijungusių per tas pačias apeigas.

Žmonės žvejojo ir su kabliukais. Bramevalis ir Ailai davė mažą, abiejuose galuose išaštrintą kaulelį su per vidurį pririšta plona, bet tvirta virvele, ir liepė pačiai pasigauti maisto. Kartu ėjo Tišona su Marševaliu: ir padėti prireikus, ir dėl draugijos. Jondalaras parodė, kaip naudotis meškere. Jaukui Aila turėjo sliekų ir nedidelių žuvies gabalėlių. Stovėdama ant upės kranto, Aila ant kaulelio užmovė slieką ir į vandenį įmerkė virvelę. Pajuto truktelėjimą – vadinasi, žuvis prarijo jauką, tad ji stipriai truktelėjo virvelę vildamasi, kad aštrus kaulas įstrigs žuvies žiaunose ir perdurs jų šonus. Žuvį iš vandens ji traukė šypsodamasi.

Grįždami namo Aila su Jondalaru užsuko į vienuoliktąjį urvą. Karėja buvo išvykusi, bet Aila stabtelėjo pasišnekučiuoti su vienuoliktojo urvo zelandoniu ir jo aukštu dailiu bičiuliu. Kelis kartus pastebėjusi juos kartu vasaros susirinkime, Aila suprato, kad jis daugiau nei draugas, labiau pora, nors jie nesusijungę. Oficialios jungtuvių apeigos buvo skirtos susilaukti vaikų. Daug žmonių nuspręsdavo apsigyventi kartu be jungtuvių apeigų: tie, kurie labiau domėjosi ta pačia lytimi, vyresnės poros, kurioms susilaukti vaikų jau per vėlu, bei moterys, kurios pagimdydavo be poros, o paskui nuspręsdavo apsigyventi su vienu ar dviem draugais.

Aila dažnai lydėdavo Jondalarą, kai jis eidavo medžioti su būriu kitų žmonių, tačiau medžiotojams susiruošus stambaus grobio kur tolėliau, ji likdavo arčiau urvo ir naudodavosi svaidykle arba treniruodavosi su metimo lazdele. Kitapus upės, lygumose, veisėsi žvyrės, taip pat ir tetervinai. Aila žinojo, kad gali numušti juos svaidykle, tačiau norėjo išmokti lygiai taip pat gerai naudotis metimo lazdele ir net ją pati pasidaryti. Buvo sunku nuo rąsto pleištais atskelti plonesnes lenteles, prireikdavo daug laiko suteikti joms formą ir išlyginti. Dar sunkiau buvo mokytis mėtyti ypatingai ją pasukant, kad lazdelė horizontaliai skrietų ir suktųsi ore. Kartą Aila matė vieną mamutoję svaidančią panašiai padarytą lazdelę. Toji moteris gebėjo sviesti lazdelę į būrį žemai skriejančių paukščių taip, kad vienu metimu numušdavo juos tris ar keturis. Ailai visada patiko medžioti su ginklais, kuriems naudoti reikėjo įgūdžių.

Turėdama naują užsiėmimą, Aila nebesijautė palikta Jondalaro ir vis labiau tobulino lazdelės mėtymo įgūdžius, tad retai pareidavo namo be

poros paukščių. Ji visada pasiimdavo ir svaidyklę, kuria susimedžiodavo kiškį ar žiurkėną. Be to, medžioklė teikė šiokią tokią nepriklausomybę. Aila džiaugėsi tuo, kaip ima atrodyti jos namai – buvo puikiai panaudotos dauguma dovanų, kurias juodu su Jondalaru gavo per jungtuves. Jaunoji moteris mokėsi mainyti ir dažnai paukščių plunksnas, o kartais ir mėsą išmainydavo į daiktus, kurių reikėjo naujiesiems namams. Netgi tuščiavidurius paukščių kaulus buvo galima supjaustyti į karoliukus ar iš jų gaminti mažus muzikos instrumentus: fleitas, skleidžiančias aukštus garsus. Paukščių kaulai taip pat galėjo būti naudojami įvairiems įrankiams ar rykams gaminti.

Daugybės svaidykle sumedžiotų triušių ir kiškių kailiukus bei plonas, minkštas paukščių odeles Aila pasiliko. Orams atvėsus, kai bus įkalinta po stogu, ji ketino iš tų minkštų kailiukų ir odelių siūti kūdikio drabužėlius. Vieną šaltą, vaiskią vėlyvo rudens dieną Aila perdėliojo daiktus, kad būtų vietos kūdikiui ir jo daiktams. Ji pakelė berniukiškus žieminius apatinius, kuriuos jai buvo padovanojusi Marona, ir pridėjo tuniką prie savęs. Jau seniai į ją nebetilpo, nors ketino vilkėti vėliau. Drabužis tikrai buvo patogus. „Galbūt turėčiau pasisiūti dar vieną tokią tuniką sau, kiek platesnę viršuje? Turiu atliekamų elnenų“, – pagalvojo ji.

Buvo žadėjusi tą popietę aplankyti Lanogą, ir nusprendė paimti maisto. Aila nuoširdžiai pamilo mergaitę su mažyle ir dažnai jas lankė nepaisydama to, kad dažniau nei norėtų teko matytis ir bendrauti su Laramaru ir Tremeda. Taip pat jai teko susipažinti ir su kitais vaikais, ypač su Bologanu.

Atėjusi prie Tremedos namelio ji rado Bologaną. Iš savo židinio vyro jis jau pradėjo mokytis gaminti barmą. Ailos mintys buvo dvejopos: teisinga, kad vyras moko savo židinio vaikus, tačiau jo sėbrai, kurie nuolat šlitiniavo aplinkui maukdami barmą, tikrai nebuvo tie, su kuriais, jos manymu, Bologanui derėtų bendrauti. Vis dėlto Ailai kištis nederėjo.

– Sveikas, Bologanai, – pasisveikino ji. – Ar Lanoga yra?

Nors jau ne pirmą kartą Aila su juo sveikinosi, grįžusi į devintąjį urvą, berniukas vis dar, regis, nustebdavo ir tarsi pritrūkdavo žodžių.

– Sveika, Aila. Viduje, – atsakė jis ir pasisuko eiti.

Galbūt dėl to, kad tvarkė drabužius, Aila staiga prisiminė berniukui duotą pažadą.

– Ar šią vasarą tau sekėsi? – pasiteiravo ji.

– Sekėsi? Kas turėjo sektis? – nustebo vaikas.

– Tavo amžiaus jaunuoliai vasaros susirinkime nudobė pirmąjį grobį. Įdomu, ar tau buvo sėkmingų medžioklių, – pasakė ji.

– Kelios. Pirmoje medžioklėje nudobiau du taurus – atsakė jis.

– Tebeturi jų odas?

– Vieną išmainiau į barmos sudedamąsias dalis. O ką?

– Pažadėjau pasiūti tau žieminius apatinius, jei man padėsi, – tarė Aila. – Pagalvojau, gal norėtum panaudoti savąsias taurenas, nors elnenos tiktų geriau. Gal galėtum jas išmainyti?

– Ketinau vėl mainyti į barmos sudedamąsias dalis. Maniau, pamiršai, – tarė Bologanas. – Seniai žadėjai, kai tik atėjai.

– Taip, tikrai seniai. O dabar galvojau, ką norėčiau nudirbti, ir pamaniau, kad kartu pasiūsiu apdarą tau, – paaiškino Aila. – Turiu atliekamų elnenų, bet turėsi ateiti pasimatuoti.

Bologanas ilgai žvelgė į Ailą su keista, kone mąslia išraiška.

– Tu daug padedi Loralai. Taip pat Lanogai. Kodėl?

Aila kurį laiką galvojo.

– Pirmiausia, Lorala yra kūdikis, kuriam reikia pagalbos. Žmonės noriai padeda mažyliams, štai kodėl moterys pradėjo ją maitinti sužinojusios, kad motina nebeturi pieno. Pamažu prie jos prisirišau, kaip ir prie Lanogos.

Bologanas dar patylėjo, tada pažvelgė į Ailą.

– Gerai, – pasakė jis. – Jei tikrai to nori, turiu ir elnio odą.

Jondalaras išvyko į ilgą medžioklės žygį kartu su Joharanu, Solabanu, Rušemaru ir Jaksomanu, kuris su nauja pora Dinoda neseniai persikraustė į devintąjį urvą iš septintojo. Reikėjo surasti šiaurės elnių ne tam, kad juos sumedžiotų, o tam, kad išsiaiškintų, kur gyvūnai laikosi ir kada, tikėtina, migruos per jų kraštą, kad būtų galima surengti didelę medžioklę. Aila buvo sunerimusi. Iš ankstyvo ryto ji išėjo su medžiotojais, paskui

pasuko atgal. Vilkas išbaidė jau beveik baltų žvyrių porelę, ir Aila greitai jas numušė.

Vilomaras taip pat buvo išėjęs į paskutinę tą rudenį mainų kelionę. Jis ėjo į vakarus įsigyti druskos iš žmonių, kurie gyveno prie Didžiųjų Vandenų. Aila pakvietė Martoną, Folarą ir Zelandonę pietų – jos padės jai įveikti paukščius. Pažadėjo, kad iškeps juos taip, kaip gentyje kepdavo Krebui. Miško upės slėnyje, nuožulnaus tako, vedančio ant atbrailos, papėdėje, ji buvo iškasusi nedidelę duobę. Išklojo ją akmenimis ir viduje sukūrė didelį laužą. Kol malkos degė, ji nupešė paukščius, taip pat ir jų „sniego batus" – plunksnuotas kojas, paskui suvyniojo paukščius į šieną.

Jei rastų kiaušinių, jų prikištų į paukščių ertmes, bet buvo ne kiaušinių sezonas – artėjant žiemai paukščiai neperi. Todėl Aila priskynė kelias saujas kvapių žolelių, o Martona jai atidavė paskutinę druską. Kol žvyrės duobėje kepė kartu su žemės riešutais, Aila sušukavo arklius ir galvojo, ką dar nuveikti.

Ji nusprendė užsukti pas Zelandonę ir pažiūrėti, ar jai nereikia kokios pagalbos. Donija užsiminė pritrūkusi grūstos raudonosios ochros, ir Aila su džiaugsmu pažadėjo tuo pasirūpinti. Vėl nusileidusi į Miško upės slėnį, ji sušvilpė Vilkui, kurį buvo palikusi tyrinėti masinančių naujų žemės kauburėlių bei skylių, ir nuėjo prie upės. Prikasusi raudonos geležies rūdos ir radusi dailų upės nugludintą akmenį, kurį galės panaudoti kaip grūstuvą ochrai trinti, lipdama taku vėl sušvilpė Vilkui ir nė nepamatė, kad kažkas ateina.

Net krūptelėjo, kai vos neatsitrenkė į Brukevalį. Po susirinkimo zelandonių namelyje dėl Ekauzaro ir genties ji jo vengė, nors vyras nepaliaujamai sekė ją iš tolo. Jis su malonumu stebėjo jos vis didėjantį nėštumą. Žinojo, kad ji netrukus taps motina, ir įsivaizdavo, kad jos nešiojamas vaikas yra jo dvasios. Bet kuris vyras gali įsivaizduoti, kad bet kuri nėščia moteris nešioja jo dvasios vaiką. Dažnas apie tai pasvarstydavo, tačiau Brukevalio svajonė virto tikru apsėdimu. Naktimis jis gulėdavo atsimerkęs ir vaizduotėje prabėgdavo visas jo gyvenimas su Aila; daugiausia jis mėgdžiojo tai, ką paslapčia stebėjo ją veikiant su Jondalaru. Susitikęs su Aila ant tako vyras nesumojo, ką pasakyti, bet nebuvo, kaip išvengti vienam kito.

– Brukevali, – pabandė nusišypsoti Aila. – Norėjau su tavimi pasikalbėti.

– Ką gi, mes abu čia, – pastebėjo jis.

Ji nuskubėjo pirmyn.

– Tik norėjau, kad žinotum, jog susirinkime nenorėjau tavęs įžeisti. Jondalaras man pasakojo, kad anksčiau tave erzino dėl plokščiagalvių, kol pats privertei žmones liautis taip elgusis. Žaviuosi tuo, kad pasipriešinai. Tu nesi plokščiagalvis... vienas iš genties. Niekas neturėtų tavęs taip vadinti. Su jais net negalėtum gyventi. Genties akimis, tu esi vienas iš „kitų", kaip ir visi zelandoniečiai.

Regis, jo išraiška sušvelnėjo.

– Džiaugiuosi, kad tai pripažįsti, – pasakė jis.

– Bet privalai pripažinti, kad jie yra žmonės, – kuo greičiau bėrė Aila. – Jie negali būti gyvuliai. Niekada šitaip apie juos negalvojau. Jie rado mane vieną ir sužeistą, priėmė ir rūpinosi, užaugino. Jei jų nebūtų, ir manęs šiandien nebūtų. Man gentis – nuostabūs žmonės. Nesuvokiau, kad palaikysi įžeidimu tvirtinimą, jog tavo senelė su jais gyveno. Juk ji pasiklydo ir taip ilgai negrįžo. Jie galėjo ja pasirūpinti.

– Na, negali žinoti, – nusišypsojo jis.

Ji atsakė šypsena. Regis, palengvėjo. Aila pabandė pakalbėti dar išsamiau.

– Tu man primeni kelis mylimus žmones. Štai kodėl nuo pat pradžių mane prie tavęs patraukė. Pažinojau ir myliu vieną mažą berniuką. Tu man jį priminei...

– Pala! Ar vis dar tvirtini, kad manyje yra jų bruožų? Maniau, sakei, kad aš ne plokščiagalvis, – rėžė Brukevalis.

– Nesi toks, net Ekauzaras nėra plokščiagalvis. Nors jo motina buvo iš genties, nereiškia, kad ir jis yra genties žmogus. Gentis jo neaugino, ir tavęs ne...

– Tu vis dar manai, kad mano motina buvo šlykštynė. Sakau tau, ne! Nei mano motina, nei senelė nieko bendra su jais neturi. Nė vienas iš tų purvinų gyvulių neturi nieko bendra su manimi, ar girdi? – jis ėmė rėkti, jo veidas iš pykčio paraudo. – Aš ne plokščiagalvis! Vien dėl to, kad tave užaugino tie gyvuliai, nemanyk, kad ir mane žemyn nusitempsi.

Brukevaliui įsijautus, pasirodė Vilkas ir pradėjo urgzti, buvo pasiruošęs šokti ginti Ailos. Vyras atrodė taip, tarsi norėtų jai suduoti.

– Vilke, ne! – paliepė Aila. Ir vėl! Kodėl negalėjo liautis tada, kai jis šypsojosi? Bet jam nereikėjo vadinti genties purvinais gyvuliais, nes jie tokie nėra.

– Ko gero, galvoji, kad šitas vilkas irgi yra žmogus, – pasišaipė Brukevalis. – Nė nežinai, kuo skiriasi žmonės ir gyvuliai. Nenormalu, kai vilkas tarp žmonių šitaip elgiasi, – vyras nenumanė, kaip arti prie jo kaklo buvo vilko iltys jam šaukiant, o gal jam tai nebuvo svarbu. Brukevalis netvėrė savyje. – Štai ką tau pasakysiu: tie gyvuliai užpuolė mano senelę, ji persigando ir pagimdė silpną mergytę. Jei ne jie, mano motina būtų ilgai gyvenusi ir rūpinusis manimi, būtų mane mylėjusi. Tie purvini gyvuliai nužudė ir mano senelę, ir motiną. Manau, kad jie niekam tinkami. Jie visi turėtų būti negyvi, kaip ir mano motina. Nedrįsk man aiškinti, kad aš kaip nors su jais susijęs. Jei galėčiau, pats vienas visus išžudyčiau.

Jis rėkdamas artinosi link Ailos ir stūmė ją žemyn taku. Ji laikė Vilką nutvėrusi už sprando, neleido jam pulti įtūžusio vyrio. Galiausiai Brukevalis nustūmė ją į šoną ir nubildėjo žemyn. Dar niekada nebuvo toks įpykęs. Ne tik dėl to, kad ji priskyrė jo giminėms plokščiagalvius. Dar ir dėl to, kad pykčio apimtas jis išliejo slapčiausius savo jausmus. Labiau už viską pasaulyje jis norėjo turėti motiną, kad būtų, pas ką nubėgti kitiems erzinantis. Moteris, kuri „paveldėjo" Brukevalį kartu su visa jo motinos manta, nejuto meilės vaikui, nenoriai jį maitino. Jis buvo jai našta, be to, atstumiančios išvaizdos. Ji pati turėjo keletą vaikų, įskaitant Maroną, dėl to buvo dar lengviau į berniuką nekreipti dėmesio. Vis dėlto toji moteris ne kažin kokia motina buvo ir saviesiems: bejausmiškumo, nejautrumo Marona išmoko iš jos.

Aila visa tirtėjo. Klupinėdama taku į Zelandonės namelį ji bandė susitelkti, atsipeikėti. Pirmoji pakėlė akis Ailai žengiant pro duris ir akimirksniu suprato, kad tikrai nutiko kažkas blogo.

– Aila, kas atsitiko? Atrodai taip, tarsi pamačiusi piktąją dvasią, – pašmaikštavo ji.

– Oi, Zelandone. Gal tikrai mačiau? Ką tik susitikau Brukevalį, – verkė Aila. – Mėginau jam pasakyti, kad tame susirinkime nenorėjau jo įskaudinti. Atrodo, kad visada pasakau ne tai, ką derėtų.

– Sėskis, papasakok, – paprašė Zelandonė.

Aila papasakojo apie susidūrimą take. Zelandonė kurį laiką tylėjo, paskui paruošė jaunajai moteriai puodelį arbatos. Aila aprimo; pašnekesys padėjo jai susivaldyti.

– Seniai stebiu Brukevalį, – luktelėjusi tarė Zelandonė. – Jis kupinas įtūžio. Jis nori pulti pasaulį, kuris sukėlė jam tiek daug skausmo. Nusprendė suversti kaltę plokščiagalviams, genčiai. Juos jis mato kaip savo skausmo šaknį, todėl nekenčia visko, kas su jais susiję, kiekvieno, kuris su jais susijęs. Blogiausia, ką galėjai padaryti, tai teigti, kad jis pats gali būti kažkaip jiems artimas. Deja, Aila, bijau, kad įsigijai priešą. Dabar jau nieko nebepakeisi.

– Žinau, suprantu tai. Kodėl žmonės jų taip nekenčia? Kodėl jie tokie baisūs? – teiravosi Aila.

Moteris dirstelėjo į Ailą, pasvarstė, tada apsisprendė.

– Kai susirinkime sakiau, kad mąstydama stengiausi prisiminti visą tradiciją ir senolių legendas, nemelavau. Pasitelkiau visokiausius įkvėpimus ir pagalbą, kad atsiminčiau visa, ko kadaise buvau išmokusi ir sužinojusi. Tikriausiai taip reikėtų daryti dažniau, tai daug ką atveria. Aila, manau, bėda ta, kad mes atsikraustėme į jų žemes. Pradžioje nebuvo blogai. Pakako erdvės, buvo daug tuščių pastogių. Nebuvo sudėtinga dalytis teritorija. Jie buvo linkę laikytis sau, ir mes jų vengėme. Tada nevadinome jų priešais, tiesiog plokščiagalviais. Žodį vartojome kaip apibūdinimą, ne paniekinimą, – pasakojo Zelandonė.

– Bėgo laikas, gimė vis daugiau vaikų, mums reikėjo daugiau erdvės. Žmonės pradėjo atiminėti plokščiagalvių pastoges, neretai jėga. Kartais juos nužudydavo, o kartais žūdavo patys. Ką gi, jau seniai čia gyvename, čia jau ir mūsų namai. Plokščiagalviai gal ir atėjo čia pirmieji, bet mums irgi reikėjo vietos gyventi, todėl atėmėme iš jų šiuos urvus.

– Kai žmonės su kitais blogai elgiasi, tenka ką nors išsigalvoti, kad nuramintų savo sąžinę ir galėtų gyventi toliau. Mes sugalvojome teisintis tuo, kad Didžioji Motina mums davė žemę kaip namus, o vandenį, sausumą ir visus kūrinius, tai yra visus augalus ir gyvūnus, mums naudoti. Tada įtikinome save, kad plokščiagalviai yra gyvuliai, o jeigu jie yra gyvuliai, vadinasi, galime pasiimti jų pastoges, – kalbėjo Zelandonė.

– Jie nėra gyvuliai, jie yra žmonės, – pastebėjo Aila.

– Taip. Tu teisi, bet mes patogiai tai pamiršome. Taip pat pasakyta, kad žemė yra mūsų namai naudoti, ne piktnaudžiauti ar plėšti. Plokščiagalviai taip pat yra Žemės vaikai. Ir tai sužinojau giliai mąstydama. Jei Motina sumaišo mūsų ir jų dvasias, taip pat gimsta žmogus. Vis dėlto nemanau, ar ką pakeis, jei pradėsime galvoti, kad jie yra žmonės. Manau, mes vis tiek būtume taip pasielgę. Doni pasistengė, kad kitiems gyvūnams, kurie žudo, kad išgyventų, būtų lengviau. Nemanau, kad tavo Vilkas itin išgyvena dėl triušių, kuriuos nudaigoja, arba elnio, kurį parverčia vilkų gauja. Jis gimė tam, kad juos žudytų. Kitaip jis neišgyventų, o kiekvienai gyvai būtybei Doni suteikė troškimą pratęsti gyvybę, – aiškino donija.

– Žmonėms buvo suteikta galimybė galvoti. Štai kas skatina mus mokytis ir augti. Suvokiame, jog būtina bendradarbiauti ir sutarti, kad išgyventume, tai skatina supratimą ir užuojautą, bet yra ir kita tų jausmų pusė. Supratimas ir užuojauta, kurią juntame savo rūšiai, kartais išsiplečia ir kitų gyvų būtybių atžvilgiu. Jei leistume, kad ji sulaikytų mus žudant elnią ar kitą gyvūną, ilgai negyventume. Troškimas gyventi yra stipriausias jausmas, todėl mes mokomės būti atjaučiantys, bet ne visada. Suradome būdų uždaryti savo protus. Ribojame savo supratingumą.

Aila klausėsi apstulbusi, susižavėjusi.

– Sunkiausia suprasti, kiek galima užgniaužti tuos jausmus jų nepakeičiant. Manau, kad Joharanui tikrai sukėlė nerimo žinia, kurią mums atgabenai, Aila. Kol žmonės tikėjo, kad gentis yra gyvuliai, galėjome žudyti juos nė negalvodami. Žmones žudyti sunkiau. Taigi protas turi išgalvoti naujas priežastis. Tačiau, jei žudymą kaip nors susiejame su savo išgyvenimu, protas daro nesąžiningus posūkius ir sprendimus, kad pavyktų pasiaiškinti, pasiteisinti. Mums tai puikiai sekasi. Tačiau tai keičia žmones, jie mokosi nekęsti. Vilkui nereikia nekęsti to, kurį jis žudo. Būtų lengviau, jei galėtume žudyti be sąžinės graužaties, kaip daro tavo vilkas, tačiau tada nebūtume žmonės.

Aila ilgai galvojo apie Zelandonės žodžius.

– Dabar suprantu, kodėl esi pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Motinai. Žudyti sunku. Žinau, kaip tai sunku. Pamenu pirmą gyvūną, kurį nudo-

biau svaidykle. Tai buvo dygliakiaulė. Pasijutau taip blogai, kad ilgai visai nemedžiojau, o paskui turėjau sugalvoti priežastį, kodėl turėčiau to imtis. Nusprendžiau žudyti tik plėšrūnus, nes jie vagia iš medžiotojų mėsą ir žudo tuos pačius gyvūnus, kurių reikia genčiai.

– Prilygsta nekaltybės praradimui, Aila, kai suvoki, ką turi daryti, kad išgyventum. Štai kodėl jauno medžiotojo grobis toks svarbus. Kalbama ne tik apie fizinius kūno pokyčius, kurie paverčia žmogų suaugusiu. Pirmasis grobis pats sudėtingiausias. Negana įveikti baimę, žmogus turi parodyti, kad gali išgyventi, gali padaryti tai, kas būtina. Dėl to rengiame ir tam tikras apeigas nužudytų gyvūnų dvasioms pagerbti. Tai vienas būdų, kuriais garbiname Doni. Mums reikia prisiminti ir vertinti, kad gyvūnų gyvybės yra duotos mums tam, kad išliktume. Jei to nedarysime, žmonija pernelyg užkietės, ir tai gali atsigręžti prieš mus.

– Visada turime dėkoti už tai, ką pasiimame. Reikia gerbti net medžių ir žolių, viso augančio maisto dvasią. Turime pagarbiai elgtis su visomis Motinos dovanomis. Jei nekreipsime į tai dėmesio, Motina gali supykti ir atsiimti mums padovanotą gyvybę. Jei kada pamiršime Didžiąją Motiną Žemę, ji neilgai mumis rūpinsis. Jei Didžioji Motina nuspręs atsukti nugarą savo vaikams, daugiau nebeturėsime namų.

– Zelandone, labai primeni man Krebą. Jis buvo malonus, labai jį mylėjau, bet visų svarbiausia, jis suprato žmones. Galėjau bet kada pas jį ateiti. Viliuosi, neįžeidžiau tavęs, – tarė Aila.

Zelandonė nusišypsojo.

– Ne, žinoma, neįžeidei. Būčiau norėjusi jį pažinoti. Aila, viliuosi, žinai, kad ir pas mane gali bet kada ateiti.

Ruošdamasi trinti raudonąją ochrą Aila galvojo apie pokalbį su Pirmąja. Tačiau pradėjusi sunkų darbą – geležies rūdos luitus apvalainu akmeniu trupino į plokščią, dubenėlio formos akmenį – bandė susitelkti į užduotį ir pamiršti nutikimą su Brukevaliu. Pastangos tikrai padėjo sumažinti įtampą, tačiau pasikartojanti fizinė veikla leido mintims laisvai klajoti, o Zelandonė suteikė daug peno apmąstymams. „Ji teisi, – galvojo Aila. – tikriausiai Brukevalis dabar mano priešas. Tačiau... Ką galiu padaryti? Viskas baigta. Nemanau, kad galėčiau ką nors pakeisti. Jis galvos tai, ką norės galvoti, kad ir ką daryčiau ar sakyčiau.“

Ailai nė netoptelėjo jam pameluoti ir pasakyti, kad nemano, jog jis panašus į genties žmogų. Tai būtų netiesa. Ji tikrai manė, kad jis maišytų dvasių. Aila ėmė galvoti apie jo senelę. Moteris pasiklydo. Atsiradusi ji ėmė pasakoti, kad ją užpuolė gyvuliai. Gyvuliai, kuriuos ji minėjo, turėjo būti tie, kuriuos ji vadino plokščiagalviais. Gentis turėjo ją rasti, kaip dar ji būtų išgyvenusi? Jeigu jie ją priėmė ir maitino, tai tikėjosi, kad ji dirbs, kaip ir jų moterys. Bet kuris genties vyras būtų manęs, kad gali pasinaudoti ja savo poreikiams tenkinti. Jei ji priešinosi, gal kuris ją ir išprievartavo, kaip kad Braudas prievartavo Ailą. Genties moteris nepagalvotų pasipriešinti. Jai būtų parodyta jos vieta.

Aila bandė įsivaizduoti, kaip Zelandonijoje gimusi moteris elgtųsi atsidūrusi tokioje situacijoje. Zelandoniečių supratimu, malonumai yra Didžiosios Motinos Žemės duota dovana. Prievarta niekada neturėtų būti naudojama. Dovana reikia dalytis, tačiau tik tada, kai to nori ir vyras, ir moteris. Be abejonės, Brukevalio senelė palaikė tai užpuolimu. Koks jausmas būti užpultai to, kurį laikai gyvuliu? Būti priverstai dalytis malonumo dovana su tokiu padaru? Ar to pakaktų protui pakrikti? Gal. Zelandonietės nėra pratusios, kad joms įsakinėtų. Jos nepriklausomos, tokios pat nepriklausomos kaip vyrai.

Aila nustojo trupinti raudonus luitus. Beveik neabejotinai genties vyras vertė Brukevalio senelę poruotis, ir būtent tada jos viduje pradėjo augti gyvybė. Šitaip gimė Brukevalio motina. Jondalaras sakė, ji buvo silpna. Raidagas irgi buvo silpnas. Galbūt dėl maišymosi kartais gimsta silpni vaikai.

Durkas nebuvo silpnas, ir Ekauzaras toks nėra. Nė sarmunojai. Jie nebuvo silpni, nors dauguma išvaizda buvo panašūs į genties žmones. Gal silpnieji mirė jauni, kaip Raidagas, ir tik stiprieji išgyveno? Ar gali būti, kad sarmunojai – seniai prasidėjusio maišymosi padarinys? Jie taip nesijaudino dėl maišytų dvasių vaikų. Gal dėl to, kad buvo prie jų įpratę? Jie atrodė kaip kiti, tačiau turėjo tam tikrų genties bruožų.

Ar dėl to Atarojos pora mėgino vadovauti moterims, kol jį nužudė? Ar genties požiūris į moteris perduodamas, kaip ir tik jiems būdingas žvilgsnis? Apie sarmunojus galima pasakyti ir daug gero. Bodoja, tai yra Sarmuna, atrado, kaip upės molį išdegti į akmenį, o jos mokinė buvo pui-

ki raižytoja. Ekauzaras tikrai labai ypatingas. Lanzadoniečiai, visai kaip zelandoniečiai, galvoja, kad dėl dvasių maišymosi jis turi abiejų rūšių žmogaus bruožų, tačiau jo motiną buvo užpuolęs vienas iš kitų.

Aila vėl pradėjo grūsti rūdą. „Kaip ironiška, – galvojo ji. – Brukevalis nekenčia žmonių, pradėjusių jį pagimdžiusią gyvybę. Vyras pradeda gyvybę moters viduje, esu tuo tikra. Reikia dviejų žmonių. Nieko keista, kad sarmunojų urvas pradėjo merdėti. Vadė Ataroja negalėjo nulemti, kad gyvybė prasidėtų susimaišius motinų dvasioms. Kūdikių susilaukė tik tos moterys, kurios naktimis slapčia sliūkino lankyti vyrų."

Aila galvojo apie jos viduje augančią gyvybę. Tai Jondalaro kūdikis, ne mažiau nei jos. Moteris neabejojo: vaikelis pradėtas tada, kai jie kirto ledyną. Tą rytą ji neruošė ypatingosios arbatos, o buvo tikra, kad būtent žolelės apsaugojo nuo gyvybės užsimezgimo kelionėje. Paskutinį kartą ji kraujavo prieš jiems kopiant į plokščiakalnio ledyną. Aila džiaugėsi, kad šįkart beveik nesirgo. Visai kitaip nei tada, kai laukėsi Durko. Atrodo, vaikus, kurie yra maišyti, moterims gimdyti sunkiau. O dabar ji jaučiasi puikiai. „Įdomu, gims berniukas ar mergaitė? O ką turės Yhaha?"

37

Devintasis urvas pastatė užuoglaudą arkliams mažiau naudojamoje zonoje pietinėje pastogės pusėje prie tiltelio, vedančio į Žemupį. Iš pradžių Aila paklausė Joharano, ar niekas neprieštaraus, jei jiedu su Jondalaru žiemai pastatys pašiūrę arkliams. Ji vylėsi suręsti ką nors paprasto, kad apsaugotų gyvūnus nuo lietaus ir sniego. Tačiau, kai Joharanas sušaukė susirinkimą prie kalbėjimo akmens, kad paklaustų žmonių nuomonės, visi nusprendė padėti ir pastatyti tikrą namelį su žemomis akmenų sienomis ir vėją sulaikančiomis pertvaromis, tik be įėjimo užuolaidos ir tvorelės.

Arkliai kada panorėję galėjo išeiti ir grįžti. Yhaha su Aila gyveno viename urve slėnyje, vėliau, atsiradus Lenktynininkui, abu arkliai priprato prie arklių pastogės, kurią greta žeminės buvo surentę Liūto stovyklos žmonės. Kai Aila atsivedė Yhaha su Lenktynininku į pašiūrę, pašėrė šienu bei avižomis ir pagirdė, regis, jie suprato, jog ši vieta skirta jiems. Arkliai dažnai čia ateidavo; jie kopdavo artimesniu keliu nuo visai netoli srūvančios Upės. Gyvūnai retai naudojosi taku iš Miško upės slėnio per žmonių knibždančią atbrailą priešais gyvenamąją zoną, nebent juos vesdavo Aila.

Kai pastogė arkliams buvo pastatyta, Aila su Jondalaru nusprendė padaryti medinį vandens lataką – dėžę su įrantomis, kaip šaramudojų talpyklos. Kai pradėjo ją dirbinti, susidomėjo visi. Darbas truko kelias dienas. Nors Aila su Jondalaru turėjo daug talkininkų, dar daugiau buvo žiūrovų. Pirmiausia reikėjo rasti tinkamą medį. Jie išsirinko aukštą pušį, augusią tankaus guoto viduryje. Dėl kitų medžių artumo ji stiebėsi aukštyn, kad pasiektų saulės šviesą, todėl apačioje buvo visai mažai šakų, vadinasi, ir gumbų.

Medį reikėjo nukirsti titnago kirviais – tikrai nemenkas darbelis. Titnago kirvis giliai neįkerta, todėl pradedama kirsti aukščiau. Atskeliant daug skeveldrų ir plonų skiedrų kamienas kertamas sekliu kampu. Likęs kelmas atrodo tarsi bebrų apgraužtas. Kamieną reikėjo dar kartą perkirsti, kiek žemiau apatinių šakų. Viršūnės išmesti neteko; raižytojai ir įrankių dirbėjai greitai įvertino medieną, o visų likučių laukė laužai. Iš to paties medžio buvo padarytas ir lovys arkliams šerti. Pagal šaramudojų tradiciją, dėkojant Didžiajai Motinai, greta nukirsto medžio buvo pasėta pušų sėklų. Paprastas ritualas Zelandonei padarė didelį įspūdį.

Paskui Aila su Jondalaru rodė, kaip pleištais ir tvoklėmis iš kamieno išskelti lentas. Medinės lentos, nuo vidurio kūgiškai smailėjančios, galėjo būti naudojamos daug kur, įskaitant lentynas. Dėžės su įrantomis buvo išmoningos idėja: titnago raižikliu arba kitu į kaltą panašiu įrankiu lenta drožiama, kol atpjaunamos ilgos atkarpos tiesiais galais. Galai palei kraštą nusmailinami kampu. Vienodais atstumais medinėje lentoje įrėžiamos trys įrantos – pleišto formos grioveliai, tik lenta neįpjaunama kiaurai. Garinant lenta ties įrantomis lenkiama, neįpjautas šonas lieka išorėje, o smailėjantys griovelio kraštai viduje susijungia ir pasidaro stačiakampė dėžė. Titnago grąžtu nusmailintuose galuose išgręžiamos kelios skylės. Trinant smėliu ir akmenimis lenta nugludinama.

Dugnui išpjaunamas dar vienas lentos gabalas, paskui formuojamas ir lyginamas peiliais bei brūžekliais, kad tilptų į vidų, tada įstatomas į griovelį, išpjautą palei vidinį apatinį dėžės kraštą. Viską tinkamai suformavus ir išlanksčius, nusklembti ketvirtojo kampo kraštai sutvirtinami kaiščiais, prakištais per anksčiau išgręžtas skyles. Nors iš pradžių vanduo sunkiasi, įmirkęs medis išbrinksta ir dėžė tampa vandeniui nelaidi, todėl puikiai tinka skysčiams ir taukams laikyti, o naudojant virimo akmenis – netgi virti. Šitokios talpyklos nepakeičiamos vandeniui laikyti ir arkliams šerti.

Martona stebėjo, kaip išraudusi, sulig kiekvienu kvėptelėjimu šaltyje skleisdama garų debesį, Aila kopia taku. Ji avėjo mokasinus storais padais

su prisiūtomis blauzdinėmis, kurios buvo apvyniotos aplink koją virš kailio kelnių; vilkėjo kailiu pamuštą Mategano mamos dovanotą skrandą. Drabužiai nepaslėpė akivaizdaus nėštumo, ypač taip aukštai sujuosus diržu, nuo kurio tabalavo peilis ir keletas kapšelių. Gobtuvas buvo atsmauktas, o plaukai suimti į patogų kuodą, tačiau kelios išdrykusios sruogos plaikstėsi vėjyje.

Ji vis dar nešiojo mamutojišką, ne zelandoniečių kuprinę, kurią kažko buvo prikrovusi pilną. Tas krepšys buvo nešamas per vieną petį. Aila paprastai pasiimdavo jį, kai leisdavosi į trumpas keliones. Kitas petys būdavo laisvas grobiui nešti. Tąkart permestos per laisvąjį petį ant nugaros tabalavo trys baltos žvyrės, surištos už plunksnuotų kojų, o pusiausvyrą palaikyti padėjo priekyje karančių kiškių porelė.

Iš paskos sliūkino Vilkas. Išeidama Aila dažniausiai vesdavosi ir jį. Jis ne tik puikiai pabaidydavo paukščius ar smulkius žvėrelius, bet ir parodydavo, kur į sniegą nukrito balti paukščiai ar kiškiai.

– Nežinau, kaip tau tai pavyksta, Aila, – tarė Martona, prisiderindama prie jos žingsnio, kai jaunoji moteris pasiekė akmeninę terasą. – Kai mano nėštumas buvo tiek pasistūmėjęs, jaučiausi tokia didelė, tikras gremėzdas. Net negalvojau medžioti, o tu vis išeini ir kone visada ką nors parneši.

Aila nusišypsojo.

– Jaučiuosi tikras gremėzdas, bet nereikia daug pastangų sviesti lazdelę ar akmenį svaidykle, o Vilkas padeda labiau, nei manai. Labai greitai turėsiu likti namuose.

Martona nusišypsojo tarp jų stypinančiam žvėriui. Nors nerimavo dėl jo, kai jį buvo užpuolę kiti vilkai, Martonai visai patiko nulinkusi plėšrūno ausis. Galiausiai, jį dabar buvo lengviau atpažinti. Abu palaukė, kol Aila padėjo grobį ant akmenų pakylos priešais savo namelį, kuri kartais buvo naudojama kaip vieta daiktams pasidėti, o kartais kaip suolelis atsisėsti.

– Niekada nebuvau gera smulkių žvėrelių medžiotoja, – pasisakė Martona, – nebent su kilpomis ar spąstais. Tačiau anais laikais labai mėgdavau su didele grupe leistis į medžioklės žygius. Jau taip seniai nemedžiojau. Tikriausiai net pamiršau, kaip tai daroma, bet kadaise buvau puiki pėdsekė. Tik nebematau taip gerai.

– Pažiūrėk, ką dar radau, – pasigyrė Aila, imdama pūpsančią kuprinę, kad parodytų Martonai. – Obuoliai!

Ji rado obelį, be lapų, tačiau vis dar pasipuošusią mažais blizgančiais raudonais obuoliukais. Po šalnų jie nebebuvo tokie kieti ir rūgštūs, tad Aila prisikrovė jų pilną kuprinę.

Abi moterys nuėjo prie arklių pastogės. Aila nesitikėjo vidury dienos rasti ten arklius, bet patikrino, ar lovyje pakanka vandens. Žiemą, kai ilgam atšaldavo, vandenį arkliams tekdavo tirpinti, nors laukiniai arkliai kuo puikiausiai savimi pasirūpindavo. Į ketvirtainį šėrimo lovį Aila įmetė ir keletą obuoliukų.

Paskui ji nuėjo prie akmeninės atbrailos krašto ir pažvelgė į Upę, apjuostą medžiais ir krūmais. Arklių nesimatė, tad sušvilpė sutartinį signalą, į kurį gyvuliai buvo išmokyti atsakyti. Aila vylėsi, kad jie bus pakankamai arti ir išgirs. Ilgai netruko, kol pamatė Yhaha, lipančią stačiu taku. Paskui ją keberiojosi Lenktynininkas. Vilkas pasitrynė nosimis su ant atbrailos užlipusia Yhaha – pasisveikinimas atrodė beveik oficialus. Lenktynininkas sužvengęs sulaukė žaismingo Vilko viauktelėjimo ir pasitrynimo nosimis.

Martonai, nors ir nuolat matančiai, kaip Aila vadovauja žvėrims, vis dar būdavo sunku tuo patikėti. Ji priprato prie Vilko, kuris nuolat sukiodavosi tarp žmonių ir atsiliepdavo jos šaukiamas. Nesant Ailos ir Jondalaro, arkliai buvo baikštesni, ne tokie draugiški ir atrodė mažiau prijaukinti. Jie buvo panašesni į paprastus laukinius žvėris, kuriuos ji kadaise medžiojo.

Jaunoji moteris skleidė keistus garsus, kuriuos Martona jau buvo girdėjusi Ailai bendraujant su arkliais, paskui nuvedė juos į pastogę. Jondalaro motina galvojo, jog tai Ailos arklių kalba. Jaunoji moteris kiekvienam paėmė po obuolį, ir arkliai ėdė jai iš delnų, o ji ir toliau vis taip pat keistai juos kalbino. Martona bandė išskirti Ailos tariamus garsus. Vis dėlto tai nebuvo kalba, nors pasitaikė keletas lyg žodžių, lyg garsų, kuriuos Aila pavartojo, kai visiems rodė plokščiagalvių kalbą.

– Tavo pilvas vis didėja, Yhaha, – kalbėjo Aila, glostydama apvalų kumelės pilvą, – visai kaip mano. Tikriausiai gimdysi pavasarį. Gal vėlyvą pavasarį, kai truputį atšils. Iki tol jau turėsiu savo mažylį. Norėčiau

pajodinėti, tik bijau, kad jau nebegaliu. Zelandonė sakė, kad gali pakenkti kūdikiui. Jaučiuosi puikiai, bet nenoriu rizikuoti. Lenktynininke, Jondalaras grįžęs tave prajodinės.

Štai ką ji norėjo pasakyti arkliams, šitai sukosi jos mintyse, nors genties ženklų, žodžių ir kitų garsų derinio, jos asmeninės kalbos gal ir nebūtų įmanoma taip tiksliai, jei kas bandytų, išversti. Arkliai suprato malonų balsą, šiltą prisilietimą ir tam tikrus garsus bei signalus.

Žiema atėjo netikėtai. Mažos baltos snaigės pradėjo kristi vėlyvą popietę. Jos vis didėjo, o vakare įsišėlo pūga. Visas urvas su palengvėjimu atsiduso, kai dar prieš sutemstant iš ryto išėję medžiotojai subildėjo ant akmenų atbrailos – tuščiomis rankomis, bet saugūs.

– Joharanas nusprendė sukti atgal, vos pamatęs kuo greičiau į šiaurę traukiančius mamutus, – pasisveikinęs su Aila pasakė Jondalaras. – Girdėjai sakant: „Niekad neik toli, jei mamutai traukia į šiaurę." Vadinasi, netrukus pradės snigti. Mamutai keliauja į šiaurę, kur šalčiau, bet sausiau, ir sniegas ne toks gilus. Jie klimpsta giliame, drėgname sniege. Joharanas nenorėjo rizikuoti. Pūgos debesys plaukė taip greitai, netgi mamutai galėjo pakliūti į pūgą. Pasikeitė vėjas, papūtė iš šiaurės. Dar nesusigaudėme, o sniegą jau nešė taip, kad vos galėjome kelią įžiūrėti. Lauke jau prisnigta beveik iki kelių, teko užsidėti sniego batus.

Pūga šėlo visą naktį, kitą dieną ir dar vieną naktį. Nė kito Upės kranto nebuvo matyti, nieko daugiau, tik balta užsklanda. Kartais sniegas, skersvėjų pagautas, puldavo aukštą uolą, o neradęs išėjimo atšokdavo ir vėl skriedavo su vėjais snaigių sūkuriais. Kartais, vėjui apmalšus, sniegas sunkiai, migdomai krisdavo žemyn.

Aila džiaugėsi jaukia akmens iškyšos pastoge, kuri tiesėsi iki pat arklių buveinės. Pirmą vakarą ji nervinosi, nes nežinojo, ar Yhaha su Lenktynininku rado kelią namo, kol neiškrito dar pernelyg gilus sniegas. Gal arkliai būtų susiradę kokį kitą prieglobstį, bet ji baiminosi, kad liks nuo jų atkirsta, o jie bus įkalinti storos baltos sniego skraistės.

Kai kitą rytą artėdama prie pastogės išgirdo žvengimą, Ailai palengvėjo. Ji giliai atsikvėpė, kai pamatė abu arklius, tačiau pasisveikinusi iš karto pamatė, kad jie sunerimę. Gyvuliai dar nebuvo matę tokio gilaus sniego. Aila nusprendė pabūti su jais, iššukuoti jų kailius karšulių šepečiais. Paprastai tai paguosdavo arklius ir nuramindavo ją pačią.

Suradusi savuosius jaukioje pastogėje Aila ėmė galvoti, kur glaudžiasi laukiniai arkliai. Ar jie migruoja į šaltesnes, sausesnes sritis šiaurėje bei rytuose, kur sniegas ne toks gilus ir neužkloja sausų žolių, kuriomis jie minta visą žiemą?

Aila džiaugėsi, kad paruošė arkliams ne tik grūdų, bet ir šieno kupetų, paįvairinsiančių jų pašarą. Jondalaras taip sugalvojo. Jis žinojo, koks gilus iškris sniegas, o ji – ne. Dabar Aila svarstė, ar prišienavo pakankamai. Prie šalčio arkliai buvo prisitaikę, dėl to nerimauti nereikėjo. Užaugo stori, tankūs kailiai: ir apatinė pavilnė, ir gauruotas išorinis kailis, saugantys jų kresnus, tvirtus kūnus. Tačiau ar pakaks žolės?

Žiemos tame krašte, kur gyveno Jondalaro žmonės, buvo šaltos, bet nesausos. Dažnai krisdavo sniegas, siausdavo dusinančios sniego pūgos. Nuo tada, kai gyveno gentyje, Aila nebuvo mačiusi tiek sniego. Ji buvo labiau pratusi prie sausų, sušalusių lioso stepių aplink slėnį ir mamutų medžiotojų teritorijose, kur šaltis iš oro ištraukdavo visą drėgmę. Čia, kur klimatui įtakos turėjo vakaruose plytintys Didieji Vandenys, susiformavo žemyninės stepės. Žiemos buvo drėgnesnės ir snieglingesnės, šiek tiek priminė klimatą tų vietų, kuriose ji užaugo: kalnuoto pusiasalio, išsikišusio į vidinę jūrą toli rytuose.

Gausus sniegas, supustytas ant priekinės atbrailos, pusę erdvės po iškyša užpildė sunkia minkšto sniego užtvara, kurioje vakarais auksu žėrėjo pastogės viduje liepsnojančių laužų atspindžiai. Dabar Aila sužinojo, kam reikalingi tvirti rąstai su pritvirtintais kailiais uždengtais skersiniais, sudarantys dengtą koridorių į aptvarą lauke, kuris žiemą buvo naudojamas vietoj atmatų griovių.

Kitą rytą po pūgos Aila pabudo švelniai purtoma ir pamatė besišypsantį greta stovinčio Jondalaro veidą. Jo skruostai buvo įraudę nuo šalčio, o ant sunkių viršutinių drabužių prikibę dar nespėjusio nutirpti sniego. Rankose jis laikė karštos arbatos puodelį.

– Nagi, miegale, kelkis. Pamenu, kažkada keldavaisi kur kas anksčiau nei aš. Dar liko šio to užkąsti. Sniegas liovėsi. Šiltai apsirenk, ir eime į lauką, – ragino jis. – Gal apsivilk Maronos padovanotus apatinius?

– Jau buvai lauke? – nustebo Aila ir atsisėdusi paėmė puodelį. – Pastaruoju metu man, regis, tikrai reikia daugiau miego.

Jondalaras palaukė, kol ji nusiprausė, greitai papusryčiavo ir pradėjo rengtis stengdamasis kuo mažiau ją raginti.

– Jondalarai, tos kelnės per pilvą nebesueina. Ir tunika netiks. Ar tikrai turiu apsivilkti tuos apatinius? Nenoriu jų ištampyti.

– Svarbiausia – kelnės. Nieko tokio, jei visiškai nesusisiaučia. Pasistenk kuo labiau. Ant jų apsivilksi savo drabužius. Štai batai. Kur tavo skranda? – kalbėjo Jondalaras.

Išlindusi iš po pastogės Aila pamatė švytintį mėlyną dangų ir žėrinčią saulės šviesą, besiliejančią ant atbrailos. Keletas žmonių akivaizdžiai atsikėlė anksti. Kelias link Miško upės buvo nuvalytas ir pabarstytas kalkakmenio skalda, kad leistis žemyn nebūtų taip slidu. Abipus tako sniego pusnys siekė iki krūtinės. Apsidairius Ailai užėmė kvapą.

Kraštovaizdis buvo pasikeitęs. Žvilganti balta antklodė sušvelnino jo kontūrus, dangus atrodė dar mėlynesnis, palyginti su tokia vaiskia baltuma, kad akis skaudėjo. Buvo šalta. Sniegas gurgždėjo po kojomis, iš burnos sklido garas. Plokščioje salpoje kitapus Upės ji pastebėjo keletą žmonių.

– Taku leiskis atsargiai, pavojinga. Leisk, paimsiu tave už rankos, – tarė Jondalaras.

Jie nusileido žemyn ir perėjo nedidelę užšalusią upę. Juos pamatę žmonės mojo ir ėjo pasitikti.

– Maniau, kad taip ir neatsikelsi, Aila, – pajuokavo Folara. – Yra tokia vieta, kur einame kasmet, tačiau reikia pusės ryto ten nusibelsti. Klausiau Jondalaro, ar galėtume tave pasiimti, tačiau jis sakė, kad dabar tau bus per toli. Kai sniegas truputį susigulės, galėsime pritaisyti sėdynę ant pavažų ir pakaitomis tave traukti. Dažniausiai rogėmis tempiame malkas ar mėsą, bet, kai kitiems nereikia, galime pasinaudoti ir mes, – susijaudinusi bėrė Folara.

– Ramiau, Folara, – pastebėjo Jondalaras.

Sniegas buvo toks gilus, kad pabandžiusi paėjėti Aila įklimpo. Ėmusi kepurnėtis, prarado pusiausvyrą, stvėrėsi Jondalaro ir griūdama į sniegą nusitempė jį kartu. Abu kvatojosi taip, kad nepajėgė atsistoti. Folara irgi juokėsi.

– Nestovėk ten, – šūktelėjo jai Jondalaras. – Ateik ir padėk man ištraukti Ailą.

Iš abiejų pusių paremta Aila pagaliau atsistojo ant kojų.

Orą perskrodęs baltas rutuliukas ištiško atsimušęs į Jondalaro ranką. Pakėlęs akis vyras pamatė besijuokiantį Mateganą. Jondalaras griebė saują sniego, sugniaužė abiem rankom ir ėmė formuoti kamuoliuką. Paskui sviedė jį į jaunuolį, kurį nusprendė priimti mokiniu. Mateganas nubėgo šlubčiodamas, bet gana greitai, ir gniūžtė nukrito nepasiekusi taikinio.

– Manau, šiandienai pakaks, – pastebėjo Jondalaras.

Aila irgi nemačiom pasidarė gniūžtę ir sviedė ją į ateinantį Jondalarą. Gniūžtė pataikė į krūtinę, o sniegas apibėrė jam veidą.

– Vadinasi, nori pažaisti! – šūktelėjo jis, semdamas saujas sniego ir stengdamasis jį užkišti už jos skrandos apykaklės. Aila bandė paspruki, ir netrukus abu jau raičiojosi sniege, kvatodami bandė vienas kitam už kaklo užkišti sniego. Kai galiausiai atsisėdo, abu nuo galvos iki kojų buvo balti.

Jie atėjo prie užšalusios Upės kranto, perėjo ledu, vėl užlipo taku ant atbrailos. Pakeliui namo jie ėjo pro Martonos namelį. Moteris išgirdo juos ateinančius ir išėjo pro angą.

– Tikrai manai, kad pritinka Ailą tokios būklės ten vestis ir dar išvolioti sniege, Jondalarai? – tarė ji. – Kas, jei ji būtų parkritusi? Jei pradėtų gimdyti anksčiau?

Jondalaras sutriko. Apie tai jis nepagalvojo.

– Viskas gerai, Martona, – tarė Aila. – Sniegas minkštas, aš nesusižeidžiau ir nepervargau. Nežinojau, kad sniegas gali teikti tiek džiaugsmo! – jos akys vis dar spindėjo iš susijaudinimo. – Jondalaras padėjo man nusileisti taku ir užlipti aukštyn. Jaučiuosi gerai.

– Bet ji teisi, Aila, – atgailaudamas tarė Jondalaras. – Galėjai susižeisti. Negalvojau, turėjau būti rūpestingesnis. Tu netrukus tapsi motina.

Po to Jondalaras tapo toks rūpestingas, kad Aila jautėsi beveik įkalinta. Jis nenorėjo, kad ji išeitų iš po pastogės ar leistųsi taku. Kartais ji

stovėdavo viršuje ir tikrai ilgesingai žvelgdavo žemyn. Vis dėlto taip sustorėjusi, kad pasilenkusi nematė savo pėdų ir lošėsi eidama, kad atsvertų naštą priekyje, Aila mažai ir tetroško iškeisti devintojo urvo akmeninę pastogę į šaltą ledą ir sniegą lauke.

Ji laiminga likdavo prie ugnies. Kartais su draugais savo arba jų nameliuose, kartais nuolat žmonių knibždančioje centrinėje darbo zonoje po saugančiu masyvios iškyšos stogu, Aila energingai gamino daiktelius būsimajam kūdikiui. Ji aštriai juto viduje tarpstančią gyvybę. Visą savo dėmesį buvo nukreipusi į vidų, ne į save.

Aila kasdien lankė arklius, juos lepino ir rūpinosi, stengėsi, kad jiems netrūktų pašaro ir vandens. Jie irgi buvo ne tokie aktyvūs, nors nusileisdavo prie visiškai užšalusios Upės ir nueidavo į pievą kitame jos krante. Arkliai galėjo prakapstyti sniegą, kad susirastų pašaro, nors ne taip lengvai, kaip šiaurės elniai, ir jų virškinimo sistema buvo pratusi prie rupaus maisto: sušalusių pageltusių žolių stiebų, plonos beržų ir kitų medžių žievės, krūmų šakelių. Tačiau po giliu sniegu, po iš pažiūros negyvos žolės stiebais, jie dažnai rasdavo minkštų stiebelių bei jau užsimezgusių, tik ir laukiančių, kol prabus, jaunos augmenijos pumpurėlių. Arkliai gebėdavo išsikasti pakankamai maisto, kad pripildytų skrandžius, o dėl Ailos parūpinto šieno ir grūdų buvo sveiki ir stiprūs.

Vilkas lauke būdavo daugiau nei arkliai. Metų laikas, toks sunkus žolėdžiams, būdavo tikra palaima tiems, kurie minta mėsa. Pilkis nuklysdavo toli, kartais prašapdavo visai dienai, tačiau vakare visada sugrįždavo ir miegodavo senų Ailos drabužių krūvoje. Moteris perkėlė Vilko patalus prie miego pakylos ant grindų ir kas vakarą nerimaudavo, kol jis grįždavo. Būdavo dienų, kai žvėris niekur neidavo, pasilikdavo greta Ailos, ilsėdavosi arba, dideliam savo džiaugsmui, žaisdavo su vaikais.

Laisvą laiką urve palyginti neaktyviais žiemos mėnesiais žmonės užpildydavo pamėgtais amatais. Kartais jie eidavo medžioti, bet ieškodavo būtent šiaurės elnių, tokių naudingų dėl gausių riebalų, kurie buvo tolygiai pasiskirstę šių prie šalčio prisitaikiusių gyvūnų organizmuose. Urve buvo sukauptos pakankamos maisto atsargos, kad būtų galima išgyventi žiemą, ir pririnkta pakankamai malkų sušilti, šviesai sukurti ir maistui gaminti. Kiaurus metus įvairios amatams reikalingos medžiagos buvo

renkamos ir saugomos būtent žiemai. Dabar atėjo laikas išdirbti kailius, nudažyti juos norimomis spalvomis, nublizginti, kad švytėtų ar taptų nelaidūs vandeniui, laikas siūti drabužius, paskui puošti juos siuvinėjimais ir karoliukais, gaminti diržus ir apavą, įvairias sagtis, puošti jas raižiniais. Taip pat buvo tinkamas metas mokytis naujų amatų ir tobulinti jau turimus įgūdžius.

Ailą pakerėjo audimo procesas. Ji stebėjo ir atidžiai klausėsi, ką pasakoja Martona. Gyvūnų, kurie pavasarį šeriasi, plaukai surenkami nuo dygliuotų krūmų ar plikos žemės ir saugomi iki žiemos, kai ateina laikas gaminti daiktus. Galima rasti daug įvairiausių rūšių vilnos, pavyzdžiui, muflonų, laukinių avių dideliais ragais, ir kalnų ožkų, kurios ganosi aukštai kalnuose; iš šios vilnos veliamas veltinis. Mėgstamiausia šilta pūkinė pavilnė, kuri kiekvieną rudenį po šiurkščiais išoriniais plaukais užauga kelių rūšių gyvūnams, įskaitant mamutus, raganosius ir avijaučius, nes yra itin minkšta. Ilgi, šiurkštesni nuolatiniai gyvūnų plaukai, pavyzdžiui, gauruotųjų gyvūnų išoriniai plaukai arba ilgos arklių uodegos, surenkami gyvūną užmušus. Taip pat naudojamas įvairių augalų pluoštas. Jis perdirbamas į virves, diržus ir plonas sruogas, kurios būdavo paliekamos natūralių spalvų arba dažomos, o paskui iš jų audžiami ir siuvami drabužiai, kilimėliai, dembliai ir sienų kilimėliai skersvėjams sulaikyti bei šaltoms akmeninėms sienoms uždengti.

Iš medžio buvo skaptuojami, paskui formuojami, gludinami, dažomi ir įvairiais raštais raižomi dubenys, iš žolių pinami visokiausių dydžių ir formų krepšiai. Iš paruoštų mamutų ilčių karoliukų, gyvūnų dantų, kriauklių ir ypatingų akmenų buvo gaminami papuošalai. Mamutų iltys ir įvairių gyvūnų kaulai bei ragai buvo formuojami ir raižomi, perdirbami į lėkštes, peilių rankenas, iečių antgalius, siuvimo adatas ir daug kitų įrankių, rykų bei dekoratyvinių dirbinių. Iš bet kokios raižyti tinkamos medžiagos – medžio ar kaulo, mamutų ilčių ar akmens – buvo raižomos gyvūnų figūrėlės, su meile, kreipiant dėmesį į smulkiausias detales, šiaip sau arba kitiems daiktams papuošti. Raižytos ir Motinos figūrėlės – doni. Netgi pastogių sienas žmonės raižydavo ir dažydavo.

Žiemą taip pat ateidavo laikas lavinti talentus bei žaisti. Buvo meistraujami įvairūs muzikos instrumentai, ypač įdomiai skambantys mušamieji

ir melodingos fleitos, o paskui jais grojama. Žmonės šokdavo, dainuodavo, pasakodavo istorijas, žaisdavo imtynių ar šaudydavo į įvairių rūšių taikinius, lošdavo ir kirsdavo lažybų.

Vaikai buvo mokomi būtinų įgūdžių. Jei kuriam išryškėdavo polinkis ar gabumai tam tikrai veiklai, visada atsirasdavo norinčiųjų perduoti žinias. Takas iš devintojo urvo į Žemupį buvo gerai išmintas. Dauguma amatininkų, kurie keliaudavo iš savo namų ten padirbėti, dažnai kelias naktis nakvodavo devintajame urve.

Norinčiuosius Zelandonė mokė skaičiavimo žodžių, senolių legendų ir tradicijų, bet ji retai turėjo laisvo laiko. Žmonės peršaldavo, jiems skaudėjo galvas, ausis, pilvus, dantis; šaltuoju metų laiku visada paūmėdavo artrito ir reumato keliami skausmai. Buvo ir kitų rimtų ligų, keletas žmonių mirė. Žiemą kūnai buvo guldomi šaltyje, tam skirtų urvų angose, ir ten laikomi iki pavasario, nes dėl sniego ir įšalusios žemės nebuvo įmanoma laidoti lauko kapavietėse. Kartais, nors labai retai, kūnai ten likdavo visiems laikams.

Gimė keletas kūdikių. Praėjo žiemos saulėgrįža. Zelandonė paaiškino Ailai, kad dabar saulė yra toliausiame taške kairėje virš horizonto ir liks ten keletą dienų, o paskui vėl nepastebimai pradės leistis vis toliau į dešinę. Saulės apsisukimo taško pokyčio minėjimas buvo dingstis šventei, apeigoms ir puotai, teikė kiek jaudulio ramioms dienoms.

Sulig kiekviena diena iki pat vasaros saulėgrįžos saulė leisis vis dešiniau, kol, pasiekusi dešiniausią tašką, liks ten kelioms dienoms. Vidurys tarp tų dviejų taškų rodė pavasario pradžią, o grįžtant atgal – rudens. Zelandonė parodė įdubą tarp kalnų horizonte, kuri žymėjo tą vidurinį tašką. Naudodama skaičiavimo žodžius ji nupiešė išėmą ant plokščios rago plokštelės. Ailą ta informacija apstulbino, bet jai patiko mokytis tokių dalykų.

Žiemos gilumoje, šalčiausiu, dygiausiu, atšiauriausiu metų laiku, sniegas jau nebeviliojo žaismingais pasivaikščiojimais. Netgi trumpučiai išėjimai į lauką parnešti sušalusios mėsos ar malkų būdavo tikras išbandymas. Akmenų piramidės ant slaptaviečių ir ledo rūsiai dažnai užšaldavo ir reikėdavo viską išlaužti. Daržovės ir vaisiai iš rūsių seniausiai buvo perkelti į akmenimis išklotas duobes pastogės gale, tačiau reikėjo budrios akies ir

daugybės kilpų bei spąstų, kad savo dalies nepasiglemžtų keturkojai kenkėjai. Ypač iš sunkaus žmonių triūso tarpo smulkūs graužikai. Jie visada sugebėdavo prasmukti prie gėrybių ir gyvendavo tame pačiame urve.

Akmenų mėtymas į mažus, greitus padarėlius buvo vienas iš žaidimų, kuriuos žaisdavo vaikai. Suaugusieji tai skatino. Stipriai sviedus akmenį, graužiką netgi pavykdavo nudėti. Tai buvo dar vienas nesibaigiančios kovos su ėdriais kenkėjais būdas, be to, vaikai ugdydavo taiklumą, kurio prireiks, kad taptų šauniais medžiotojais. Kai kurie mažieji galiausiai tapdavo itin taiklūs. Graužikams naikinti Aila pasitelkė svaidyklę, ir netrukus jau mokė vaikus naudotis savo mėgstamiausiu ginklu. Vilkas taip pat naudingai prisidėjo mažinant graužikų populiaciją.

Šie parazitai šaknų rūsius lauke, regis, puolė mažiau, todėl maistas juose buvo saugomas kuo ilgiau. Tik kai stiprūs šalčiai kėsindavosi sugadinti šviežius produktus, jie būdavo sunešami vidun. Kartą sušalusius daugumą augalinių maisto produktų buvo galima naudoti tik virimui, kaip ir džiovintus maisto produktus.

Ailai darėsi vis nepatogiau judėti, kartais ji pasiduodavo verksmui ir kitokiems emociniams protrūkiams, kurie didžiai liūdino Jondalarą. Judrus kūdikis žadino ją naktimis, buvo sunku grakščiai atsistoti iš įprastos padėties sukryžiuotomis kojomis sėdint ant grindų. Artinantis jos laikui vis stiprėjo baimė gimdyti, bet pastaruoju metu ji taip nekantravo pamatyti kūdikį, kad gimdymo jau laukė.

Zelandonė buvo tikra, kad laikas jau greitai. Ji pasakė Ailai:

– Išmintingoji Didžioji Motina Žemė tyčia padarė paskutines dienas tokias nepatogias, kad moteris įveiktų baimę gimdyti ir trokštų, jog viskas kuo greičiau pasibaigtų.

Aila baigė tvarkyti ir dėlioti kūdikio daiktelius, paskui dar kartą viską namuose pertvarkė ir nusprendė pagaminti ypatingus pietus Jondalarui. Ji jam išvardijo visas daržoves, kurių reikėjo atnešti iš saugyklos pastogės gale, pasakė, kokios mėsos norėtų. Kai Jondalaras grįžo maistu nešinas, rado Ailą sustingusią su keista išraiška veide: džiaugsmo ir baimės deriniu.

– Kas yra Aila? – tarė jis mesdamas krepšį su daržovėmis.

– Manau, kūdikis tuoj gims, – pasakė ji.

– Dabar? Aila, tu geriau gulkis. Pakviesiu Zelandonę. Gal geriau pakviesiu ir mamą. Nieko nedaryk, kol Zelandonė neateis, – staiga susinervinęs išbėrė Jondalaras.

– Dar ne dabar. Nusiramink, Jondalarai. Dar kurį laiką užtruks. Luktelkim, kad būtume tikri, tada nubėgsi Zelandonės kviesti, – ji paėmė krepšį su daržovėmis ir nuėjusi į virimo patalpą pradėjo jas dėlioti.

– Leisk man. Ar neturėtum ilsėtis? Ar tikrai nenori, kad pakviesčiau Zelandonę?

– Jondalarai, juk matei anksčiau gimstant kūdikius? Nederėtų taip nerimauti.

– Kas sako, kad aš nervinuosi? – atkirto jis, mėgindamas atrodyti ramus. Aila stovėjo nejudėdama ir laikė ranką prie pilvo. – Aila, gal geriau pakviesiu Zelandonę? – jo kaktą išvagojo nerimo raukšlės.

– Gerai, Jondalarai. Pakviesk, bet pažadėk pasakyti, kad tai tik pati pradžia. Nėra ko skubėti, – tarė ji.

Jondalaras išlėkė ir grįžo kone tempdamas Zelandonę iš paskos.

– Juk prašiau pasakyti, kad nėra, kur skubėti, Jondalarai, – tarė Aila, paskui pažvelgė į doniją. – Apgailestauju, kad jis taip greitai tave atitempė. Dar vos prasidėjo.

– Manau, bus geriau, jei Jondalaras kuriam laikui pasisvečiuos pas Joharaną ir perduos Prolevai, kad vėliau man jos tikriausiai reikės. Aš neužsiėmusi. Pabūsiu ir palaikysiu tau draugiją, Aila. Ar turi arbatos? – paprašė Zelandonė.

– Tuojau paruošiu, – pasisiūlė Aila. – Zelandonė teisi, Jondalarai. Gal nueik aplankyti Joharano?

– O pakeliui stabtelk ir pasakyk Martonai, bet netempk jos kaip manęs, – tarė Zelandonė. Jondalaras išsiskubino. – Jis stypsojo šalia visą laiką, kol gimė Folara. Ramus kaip pabučiuotas. Kai gimdo pora, visada kitaip.

Aila vėl sustojo, palaukė, kol sąrėmis praeis, tada ėmė ruošti arbatą. Zelandonė ją stebėjo ir įsidėmėjo, kiek laiko truko sąrėmis. Tada atsisėdo ant didelės kėdės, kurią Aila buvo pagaminusi būtent Zelandonės viešnagėms žinodama, kad donija nemėgsta sėdėti ant žemės arba ant pagalvėlių. Pastaruoju metu Aila pati ant tos kėdutės dažnai sėdėdavo.

Joms geriant arbatą ir šnekučiuojantis Aila ištvėrė dar kelis sąrėmius. Zelandonė pasiūlė jai atsigulti, kad galėtų apžiūrėti. Aila pakluso. Zelandonė palaukė kito sąrėmio ir ėmė čiuopti Ailos pilvą.

– Gal užtruks visai neilgai, – pastebėjo ji.

Aila atsistojo. Pagalvojo, kad atsisės ant grindų pagalvėlės, paskui persigalvojo, nuėjo į virimo patalpą, gurkštelėjo arbatos ir pajuto naują sąrėmį. Pagalvojo, kad vertėtų vėl atsigulti. Šitas sąrėmis įvyko greičiau nei ji tikėjosi.

Zelandonė vėl ją apžiūrėjo, dar atidžiau, o paskui įdėmiai nužvelgė jaunąją moterį.

– Čia ne pirmas tavo kūdikis, tiesa?

Aila palaukė, kol sąrėmis praeis, tada atsakė:

– Ne, ne pirmasis. Aš turiu sūnų, – tyliai pasakė ji.

Zelandonei pasidarė smalsu, kodėl sūnus ne su Aila. Ar jis mirė? Jei gimė negyvas arba mirė netrukus po gimdymo, tai svarbu žinoti.

– Kas jam nutiko? – paklausė ji.

– Turėjau jį palikti. Atidaviau jį seseriai Ubai. Jis tebegyvena gentyje, bent jau tikiuosi.

– Gimdymas buvo labai sunkus, tiesa?

– Taip. Jį gimdydama vos nemiriau, – abejingu, valdomu balsu kalbėjo Aila, mėgindama neparodyti jokių emocijų, tačiau donija pastebėjo baimę jos akyse.

– Kiek jam metų, Aila? Tiksliau, kiek tau buvo, kai jį gimdei? – norėjo žinoti Zelandonė.

– Dar negalėjau suskaičiuoti dvylikos metų, – atsakė Aila pasinerdama į naują skausmingą sąrėmį. Dabar jie buvo dažnesni.

– O dabar? – paklausė Zelandonė, kai sąrėmis parėjo.

– Dabar galiu suskaičiuoti devyniolika, po šios žiemos bus dvidešimt. Aš per sena gimdyti.

– Ne, ne per sena, bet pirmąjį gimdei labai jauna. Per jauna. Nieko keista, kad buvo taip sunku. Sakei, kad palikai jį gentyje, – ji patylėjo galvodama, kaip sudėlioti kitą klausimą. – Ar tavo sūnus yra maišytų dvasių? – galiausiai išdrįso pasiteirauti moteris.

Aila atsakė ne iš karto. Ji pažvelgė į Zelandonę ir sulaukė tiesaus jos žvilgsnio, o tada vos nesusirietė dvilinka nuo skausmo.

– Taip, – atsakė ji išsigandusi, kai sąrėmis praėjo.

– Manau, tai irgi turėjo reikšmės sunkiam gimdymui. Kiek suprantu, moterims labai sunku gimdyti maišytų dvasių vaikus. Girdėjau, jog tai kažkaip susiję su jų galvomis. Jos kitokios formos ir per didelės. Jie nelengvai pasiduoda, – sakė Zelandonė. – Šitą kūdikį nebus taip sunku gimdyti, Aila. Žinok, tau puikiai sekasi.

Donija matė, kad sulig kiekvienu skausmu Aila vis labiau įsitempia. „Ta įtampa viską tik apsunkins, – galvojo ji. – Bijau, ji prisimena baisų pirmąjį gimdymą. Norėčiau, kad būtų man papasakojusi. Būčiau galėjusi jai padėti. Norėčiau, kad ateitų Martona. Manau, reikia, kad kas nors jai dabar skirtų daug dėmesio, o aš galėčiau pagaminti kokio atpalaiduojamo gėrimo. Gal pašnekesys nukreiptų jos dėmesį nuo baimės?“

– Papasakosi man apie savo sūnų?

– Iš pradžių jie manė, kad jis išsigimęs ir bus našta genčiai, – pradėjo Aila. – Iš pradžių jis net nelaikė galvytės, bet augo stiprus. Visi jį pamilo. Grodas netgi padarė jam tinkamo dydžio ietį. Jis labai greitai bėgiojo, netgi visai mažas.

Aila su ašaromis akyse šypsojosi nuo prisiminimų, ir tai suteikė donijai stebinančią įžvalgą. Staiga ji suprato, kaip stipriai Aila myli tą vaiką, kaip juo didžiuojasi, nepaisant to, kad jis maišytų dvasių. Tada Aila pasakė, kad atidavė jį seseriai.

Zelandonė pagalvojo, kad turėjo palengvėti radus, kas jį paimtų.

Zelandoniai vis dar kalbėjo apie Brukevalio senelę. Nors niekas neminėjo to viešai, dauguma jų jautėsi tikri, kad jos pagimdyta duktė buvo maišytų dvasių. Iš tikrųjų po motinos mirties niekas nenorėjo jos priimti, ir Brukevalio laukė tas pats likimas. Jis buvo panašus į mamą, gal ne taip stipriai, tačiau taip pat buvo maišytas, buvo įsitikinusi Zelandonė.

„Ar tai įmanoma, kad Aila linkusi pritraukti jų dvasias, nes buvo jų auginta? Ar šitas irgi gali būti maišytas? O jei bus, kas tada? Išmintingiausia būtų tyliai nutraukti jo gyvenimą nė neprasidėjus. Tai gana lengva, niekas nė nesužinotų, kad vaikelis negimė negyvas. Tikriausiai taip visus apsaugotum nuo širdies skausmo, netgi vaikelį. Būtų apmaudu urve turėti dar vieną vaiką, kuris nenorimas ir nemylimas kaip Brukevalis ir jo motina.“

„Tačiau, – galvojo donija, – jei Aila mylėjo pirmąjį vaiką, argi šito taip pat nemylėtų? Nuostabu matyti ją su Ekauzaru. Man regis, ji nuoširdžiai jį mėgsta, ir jis labai gerai jaučiasi greta jos. Gal viskas susitvarkys? Priklausys nuo Jondalaro."

– Jondalaras man sakė, kad gimdymas prasidėjo, Aila, – tarė Martona, įeidama į namelį. – Jis stengėsi pasakyti, kad dar tik pati pradžia ir neskubėčiau, tačiau beveik mane išstūmė, taip nekantravo, kad čia eičiau.

– Labai gerai, kad atėjai, Martona. Norėčiau jai šio to paruošti, – tarė Zelandonė.

– Kad paspartintum gimdymą? – pasitikslino Martona. – Pirmieji kartais labai ilgai keliauja, – ji nusišypsojo Ailai.

– Ne, – atsakė Zelandonė, akimirkai susimąstė, paskui kalbėjo toliau: – Tik šio to, kas padėtų nurimti. Ji stumiasi gana gerai ir greitai, tačiau labai įsitempusi, tikriausiai nuogąstauja dėl gimdymo.

Aila pastebėjo, kad gydytoja nepataisė Martonos prielaidos, jog tai jos pirmasis vaikelis. Nuo pat pradžių ji juto, kad Zelandonė daug žino, daug paslapčių, kurias laikosi sau. Gal vis dar bus geriausia, jei apie sūnų ji ir toliau niekam nepasakos, išskyrus Zelandonę. Su ja galės pasikalbėti apie Durką.

Pasigirdo barbenimas į angą, tačiau Proleva įžengė nelaukusi kvietimo.

– Jondalaras sakė, kad Aila gimdo. Ar galiu padėti? – paklausė ji. Kūdikėlį ant nugaros ji atsinešė nešiojimo antklodėje.

– Taip, gali, – tarė Zelandonė. Ji prisiėmė teisę žmones įleisti arba ne į namelį, ir Aila buvo už tai dėkinga. Pajutusi naują skausmo bangą mažiausiai norėjo galvoti apie tai, kas turėtų būti greta. Donija pastebėjo, kaip Aila įsitempia ir pradeda kovoti su skausmu. Taip pat buvo akivaizdu, kad ji nenori jo išrėkti. – Pasėdėk su Aila, kol Martona užvirs vandens. Man reikia atsinešti ypatingų vaistų.

Zelandonė greitai išėjo. Nepaisant stoto, panorėjusi ji gebėjo judėti labai greitai. Kai moteris nuleido užuolaidą, kaip tik priėjo Folara.

– Ar galiu įeiti, Zelandone? Norėčiau padėti, jei galiu, – tarė mergina.

Donija stabtelėjo tik akimirkai.

– Taip, pirmyn, padėk Prolevai kaip nors ją nuraminti, – tarė ji ir nuskubėjo sau.

Kai ji grįžo, Aila blaškėsi kito sąrėmio skausmuose, bet vis dar tylėjo. Martona su Proleva sėdėjo abipus ir sunerimusios laikė ją už rankų. Folara dėjo karštus akmenis į vandenį; jos veido išraiška buvo tokia pati kaip mamos. Ailos akyse buvo matyti baimė ir palengvėjimas pamačius gydytoją.

Ši atskubėjo prie gimdyvės.

– Viskas bus gerai, Aila. Tau puikiai sekasi, tereikia nurimti. Ketinu tau šio to sumaišyti, kad jaustumeisi ramiau, – tarė Zelandonė,

– Ko yra mišinyje? – paklausė Aila skausmui nuslūgus.

Zelandonė atidžiai į ją pažiūrėjo: klausta ne iš baimės, o susidomėjus. Iš tikrųjų atrodė, kad klausimas netgi akimirkai išsklaidė nerimą.

– Pirmiausia gluosnių žievės ir aviečių lapelių, – atsakė ji, skubėdama tikrinti, ar vanduo užvirė. – Be to, šiek tiek liepų žiedų ir visai nedaug dygliuotųjų obuoliukų.

Aila linktelėjo.

– Gluosnių žievė švelniai malšina skausmą, aviečių lapai ypač atpalaiduoja gimdant, liepžiedžiai pasaldina, o dygliuotieji obuoliukai – manau, aš tuos augalus vadinu durnaropėmis, – gali numalšinti skausmą ir užmigdyti, bet gali ir sustabdyti sąrėmius. Padėtų tik labai mažas jų kiekis, – pasakė ji.

– Ir aš taip pamaniau, – pasakė donija.

Skubėdama berti žievių ir žolelių į karštą vandenį, kuriuo rūpinosi Folara, Zelandonė suprato, kad dalyvavimas parenkant žoleles gali nuraminti Ailą taip pat veiksmingai kaip ir patys vaistai, be to, atsižvelgus į tai, kiek ji žino apie vaistus, būtų kvaila mėginti ką nors nuslėpti. Kiek užtruko, kol gydomoji arbata pritraukė. Ailą dar kelis kartus surakino skausmingi sąrėmiai. Kai galiausiai Zelandonė atnešė arbatos, Aila su didžiausiu noru jos siekė. Atsisėdusi ji susitelkė, užsimerkusi paragavo kvapaus skysčio, paskui linktelėjo ir išgėrė.

– Daugiau aviečių lapų nei gluosnių žievės ir kaip tik pakankamai liepžiedžių, kad panaikintų kartų durnaropių... dygliuotųjų obuoliukų skonį, – pasakė Aila ir atsigulė laukti kito sąrėmio.

Vieną akimirką Zelandonei į galvą atėjo pašaipi replika: „Na, ar pritari?“, tačiau susilaikė jos neišsakiusi, o paskui netgi nustebo, kad apskritai taip pagalvojo. Patyrusi gydytoja nebuvo pratusi, kad kas nors ragautų ar komentuotų jos vaistus, tačiau ar pati taip pat nesielgtų? Jaunoji moteris nekritikavo, ji tikrinosi, suprato Zelandonė. Stebėdama gimdyvę Zelandonė nusišypsojo sau. Ji tiksliai žinojo, ką Aila daro, nes ir pati būtų taip pasielgusi. Aila pati tikrino vaistus: tyliai stebėdama kūno reakciją laukė, kad sužinotų, kaip greitai vaistai pradės veikti ir kokį poveikį turės. Kaip gydytoja ir spėjo, tai nukreipė jos mintis nuo baimės ir padėjo atsipalaiduoti.

Visos laukdamos tyliai šnekučiavosi. Regis, gimdymas pradėjo eiti sklandžiau. Zelandonė nežinojo, ar dėl vaistų, ar dėl apmalšusios baimės, gal ir dėl vieno, ir kito, bet Aila nebesiblaškė. Ji itin susitelkė į savo pojūčius, mintimis lygino šį gimdymą su pirmuoju ir suprato, kad šitas tikrai lengvesnis. Viskas ėjosi taip, kaip ir kitoms moterims, kurias ji stebėjo normaliai gimdančias. Juk buvo, kai gimdė Proleva. Ji nusišypsojo moteriai, žindančiai mažylę.

– Martona, ar žinai, kur gimdymo paklodė? Man regis, jau arti, – pastebėjo Zelandonė.

– Taip greitai? Nemaniau, kad šitaip eisis, ypač, kai pradžioje kilo tiek sunkumų, – tarė Proleva, guldydama mažylę ant pakloto miegoti.

– Regis, dabar ji viską kontroliuoja, – pastebėjo Martona. – Atnešiu gimdymo paklodę. Ar ji ten, kur man anksčiau rodei, Aila?

– Taip, – greitai atsakė ji jausdama užeinant dar vienus raumenis gniaužiančius, visa užvaldančius skausmus. Kai sąrėmis praėjo, Zelandonė nurodė Prolevai su Folara patiesti ant grindų odinę gimdymo paklodę, išrašytą piešiniais ir simboliais, tada pašaukė Martoną:

– Laikas ją kelti, – tarė ir kreipėsi į Ailą: – Tau reikia keltis, kad Didžiosios Motinos Žemės trauka padėtų vaikeliui išeiti. Pajėgsi?

– Taip, – skausmingai šnopuodama pasakė gimdyvė. Sulig kiekvienu sąrėmiu ji juto vis stipresnį spaudimą ir norą stumti vaikelį, tačiau akimirkai stengėsi atsilaikyti. – Tikriausiai.

Visos padėjo Ailai atsistoti ant kojų ir nuvedė prie gimdymo paklodės. Proleva parodė, kaip atsitūpti, tada priėjo iš vienos pusės, o Folara

parėmė iš kitos. Priekyje šypsodamasi stovėjo ir stengėsi padrąsinti Martona. Zelandonė atsitūpė už nugaros, prisispaudė jaunąją moterį prie savo stambių krūtų ir apglėbė rankomis virš pūpsančio pilvo.

Aila paniro į didžiosios moters minkštą kūną ir šilumą; buvo tokia paguoda į ją atsišlieti. Buvo justi, lyg donija būtų pati Motina, kaip visos motinos, sutelpančios vienoje, kaip minkštos pačios Žemės krūtys. Tačiau būta dar kažko. Po kūno mase slypėjo neįtikėtina jėga. Aila buvo tikra, kad šita moteris gali atskleisti visas Didžiosios Motinos Žemės nuotaikas, besimainančias nuo švelnumo šiltą vasaros dieną iki šėlstančios pūgos įtūžio. Prireikus ji išplaks su niokojančia tūžmingos audros galia ar paguos ir pamaitins kaip švelni migla.

– Kai užeis kitas sąrėmis, pradėk stumti, – tarė Zelandonė. Moterys abipus buvo ištiesusios rankas, kad Aila turėtų, ko įsigriebti.

– Juntu, kaip ateina, – tarė Aila.

– Stumk! – liepė Zelandonė.

Aila giliai įkvėpė ir iš visų jėgų pastūmė.

Juto, kaip donija jai padeda, kartu su ja stumia vaikelį. Ant paklodės kliūstelėjo šilto vandens srovė.

– Gerai. Šito laukiau, – tarė Zelandonė.

– Svarsčiau, kada nubėgs vandenys, – tarė Proleva. – Manieji nubėgo labai anksti. Kone išdžiūvau, kol vaikelis išėjo. Taip geriau. Štai, jau vėl.

– Nagi, Aila, stumk, – mokė Zelandonė.

Aila vėl pastūmė ir pajuto slinkimą.

– Matau galvutę, – paskelbė Martona. – Aš pasiruošusi gaudyti vaikelį.

Ji atsiklaupė arčiau Ailos kaip tik prasidėjus kitam stipriam sąrėmiui. Aila giliai įkvėpė ir pastūmė.

– Ateina! – pasakė Martona.

Aila pajuto, kaip praėjo galvutė. Kitkas buvo nesunku. Kai vaikelis išslydo, Martona ištiesusi rankas jį sugavo.

Aila dirstelėjo žemyn, pamatė Martonos rankose drėgną kūdikėlį ir nusišypsojo. Zelandonė taip pat šyptelėjo.

– Dar kartelį stumtelk, Aila, kad išeitų nuovalos, – tarė Zelandonė, vėl jai padėdama. Aila stumtelėjo ir stebėjo, kaip ant gimdymo paklodės iškrinta kruvinų audinių gniutulas.

Zelandonė paleido gimdyvę ir atsistojo priešais. Proleva su Folara palaikė jaunąją motiną, kol Zelandonė paėmusi kūdikį jį apsuko ir paplekšnojo per mažutį užpakaliuką. Pasigirdo tylus žagtelėjimas. Zelandonė patuksnojo mažytes pėdutes ir stebėjo, kaip mažutėlis iškvepia išsigandęs, tada įkvepia pirmą gyvybę teikiančio oro gurkšnį. Pasigirdo tylus verksmas, iš pradžių ne garsesnis nei miaukimas, tačiau jis vis garsėjo, kai plaučiai prisitaikė palaikyti gyvybę.

Martona laikė vaikelį, o Zelandonė truputį apvalė Ailą, nušluostė kraują ir skysčius. Proleva ir Folara padėjo gimdyvei vėl atsigulti į patalą. Zelandonė užrišo galelį sausgyslės – Ailos prašymu ji buvo nudažyta raudonąja ochra, ant mažylės bambagyslės, kad nugnybus iš vis dar kraujo pritvinkusios virkštelės nekraujuotų. Aštria titnago geležte ji perpjovė virkštelę tarp surišimo vietos ir nuovalų, atskyrė vaikelį nuo placentos, kuri jį maitino ir buvo vieta augti iki gimimo. Ailos kūdikėlis buvo visiškai atskiras, savarankiškas, nepakartojamas žmogutis.

Martona su Zelandone apvalė vaikelį aksominio švelnumo triušio kailiuku, kurį Aila tam ir buvo paruošusi. Martona irgi turėjo mažą antklodėlę, tokią glotnią, kaip ir kūdikio odelė. Ji buvo padaryta iš kone visiškai subrendusio elniuko gemalo odos. Zelandonė buvo pasakiusi Jondalarui, kad prie jo židinio gimusiam vaikui itin seksis, jei iki gimdymo jis sugebės parūpinti tokį kailį, tad jis su broliu baigiantis žiemai išėjo ieškoti vaikingos elnės.

Aila padėjo jam išdirbti elnio gemalo odą ir pasiūti lanksčią odinę antklodėlę. Jondalarą visada stulbino Ailos išdirbtų odų švelnumas. Jis žinojo, kad šito ji išmoko gentyje. Padirbėjęs kartu su Aila prie vienos iš odų, jis suprato, kiek pastangų tam reikia, netgi dirbant su švelnia gemalo oda. Zelandonė paguldė kūdikį ant antklodėlės, Martona jį suvystė ir nunešė Ailai.

38

– Turėtum būti patenkinta, tai nuostabi mergaitė, – tarė Martona, duodama mažytį ryšulėlį motinai.

Aila dirstelėjo į mažulytę savo kopiją.

– Ji tokia gražutė! – ji išvyniojo minkštos odos vystyklus ir atidžiai apžiūrėjo savo naujagimę dukrą, truputį baimindamasi, nepaisant raminamų žodžių, rasti kokią kliautį. – Ji tobula. Ar kada matei tokį gražų kūdikį, Martona?

Moteris tik nusišypsojo. Žinoma, kad matė. Savo vaikus. Bet ši mažylė, jos sūnaus židinio duktė, grožiu nenusileido Martonos vaikams.

– Gimdymas visai nebuvo sunkus, Zelandone, – tarė Aila, kai donija atėjo apžiūrėti jų abiejų. – Tu daug padėjai, bet buvo visai nesunku. Džiaugiuosi, kad gimė mergaitė. Žiūrėk, ji ieško krūties.

„Aila labai jau įgudusiai jai padeda“, – pagalvojo Zelandonė.

– Ar gali Jondalaras ateiti jos pažiūrėti? Man atrodo, mažylė labai į jį panaši. Kaip manai, Martona?

– Jis tuojau galės ateiti, – tarė Zelandonė. Ji apžiūrėjo Ailą ir įdėjo naują sugeriamąją odą jai tarp kojų. – Jokių plyšimų, Aila, jokių pažeidimų. Tik kraujuos, kol išsivalys. Geras gimdymas. Ar jau sugalvojai vardą?

– Taip. Galvojau apie tai nuo tada, kai pasakei, kad turėsiu išrinkti savo vaikeliui vardą, – prisipažino Aila.

– Gerai. Pasakyk man vardą. Parašysiu jo simbolį ant šio akmens ir pakeisiu į štai ką, – tarė ji, imdama į ryšulį susuktą gimdymo antklodę kartu su nuovalomis. – Šitai išnešiu ir palaidosiu, kol dvasios gyvybė, vis dar likusi nuovalose, bandys ieškoti namų arti gyvybės, kurią kadaise turėjo. Turiu tai padaryti greitai, tada pasakysiu Jondalarui, kad ateitų.

– Nusprendžiau pavadinti ją... – pradėjo Aila.

– Ne! Garsiai nesakyk, pašnibždėk man į ausį, – paliepė Zelandonė.

Donija pasilenkė, Aila sušnibždėjo jai į ausį dukrytės vardą, ir moteris greitai išėjo. Martona, Folara ir Proleva sėdėjo šalia ką tik motina tapusios moters, žavėjosi kūdikiu ir tyliai šnekučiavosi. Aila jautėsi pavargusi, tačiau laiminga ir nurimusi, visiškai kitaip nei pagimdžiusi Durką. Tada ji buvo išsekusi ir kentė skausmus. Ji trumpam užsnūdo ir pabudo, kai grįžo Zelandonė. Storulė padavė Ailai mažą akmenuką su paslaptingais raudonai ir juodai nupieštais ženklais.

– Padėk saugioje vietoje, gal nišoje už savo doni, – tarė Zelandonė.

Aila linktelėjo ir pamatė, kaip įlindo dar viena galva.

– Jondalarai! – sušuko ji.

Vyras atsiklaupė prie miego pakylos.

– Kaip tu, Aila?

– Gerai, Jondalarai. Gimdymas nebuvo sunkus. Kur kas lengvesnis nei maniau. Mūsų mažylė, – tarė ji ir išvyniojo vystyklus, kad jis galėtų pažiūrėti. – Ji tobula!

– Mergaitė, kurios taip norėjai, – tarė jis, žvelgdamas į mažutę naujagimę ir jausdamas šiek tiek baimingą pagarbą. – Ji tokia mažytė, bet, tik pažiūrėkit, net pirštų nagučius turi, – staiga jį pribloškė supratimas, kad moteris pagimdo visiškai naują žmogų. – Kaip pavadinai savo dukterį, Aila?

Aila atsisuko į Zelandonę.

– Ar galiu jam pasakyti?

– Taip, dabar saugu, – atsakė donija.

– Pavadinau mūsų dukterį Jonaila. Pagal tave ir mane, Jondalarai, nes ji atsirado iš mudviejų. Ji ir tavo duktė.

– Jonaila. Man patinka. Jonaila, – pakartojo jis.

Martonai taip pat patiko vardas. Jiedvi su Proleva atlaidžiai nusišypsojo Ailai. Įprasta, kad jaunos motinos mėgina įtikinti savo poras, kad vaikas kilęs iš jų dvasios. Nors Aila nepasakė „dvasia“, jiedvi buvo įsitikinusios, kad supranta, ką ji turi omenyje. Zelandonė nebuvo tokia tikra. Aila buvo linkusi sakyti tiksliai tai, ką galvojo. Jondalaras neabejojo – jis tiksliai žinojo, ką jo pora turi omenyje.

„Būtų nuostabu, jei tai tiesa", – galvojo jis žiūrėdamas į smulkutę mergytę. Be jokių apklotų pajutusi šaltį ji pradėjo busti.

– Ji gražuolė. Atrodys visiškai kaip tu, jau dabar matau, Aila, – pasakė jis.

– Ji panaši ir į tave, Jondalarai. Ar norėtum ją palaikyti?

– Nežinau, – pasakė jis truputį atsitraukdamas. – Ji tokia mažutė.

– Ne tokia mažutė, kad negalėtum palaikyti, – pareiškė Zelandonė. – Štai, aš tau padėsiu. Patogiai atsisėsk.

Ji vėl greitai suvyniojo kūdikį į apklotus, pakėlė, paguldė Jondalarui į glėbį ir parodė, kaip laikyti. Kūdikis atsimerkė. Atrodė, kad žiūri tiesiai į Jondalarą. „Ar tu mano dukra? – svarstė jis. – Tu tokia mažutė. Tave reikia saugoti ir tavimi pasirūpinti, kol užaugsi." Jis priglaudė mergytę truputį arčiau, trokšdamas ją apsaugoti. Tada, savo nuostabai, pajuto visiškai netikėtą šilumos ir globėjiškos meilės kūdikiui antplūdį. „Jonaila, – pagalvojo ji. – Mano dukra Jonaila."

Kitą dieną Zelandonė užsuko aplankyti Ailos. Ji laukė ir nutaikė laiką, kai Aila bus viena. Sėdėdama ant grindų pagalvėlės Aila žindė kūdikį. Zelandonė nusileido ant pagalvėlės greta.

– Kodėl nesėdi ant kėdės, Zelandone? – nustebo Aila.

– Viskas gerai, Aila. Galiu sėdėti ant grindų. Kaip laikosi Jonaila?

– Gerai. Geras kūdikis. Praėjusią naktį pažadino, bet daugiausiai miega, – pasakė Aila.

– Norėjau pranešti, kad ji bus įvardyta kaip Jondalaro židinio zelandonietė dieną po rytojaus, ir jos vardas bus atiduotas urvui, – pasakė moteris.

– Gerai, – tarė Aila. – Džiaugiuosi, kad ji bus zelandonietė, įvardyta prie Jondalaro židinio. Tada viskas bus užbaigta.

– Ar girdėjai apie Reloną? Buvusią Ševonaro, to vyro, kurį medžioklėje sutrypė bizonas, porą? – pasiteiravo Zelandonė, tarsi mėgindama užmegzti draugišką pokalbį.

– Ne, o ką?

– Ji su Ševonaro broliu Ronokolu ketina kitą vasarą susijungti. Jis jai talkino, kad atlygintų poros netektį, ir pamažu jie vienas kitą pamilo. Manau, tai bus verta sąjunga, – kalbėjo vyresnioji.

– Džiaugiuosi tai girdėdama. Brolis taip sielvartavo, kai Ševonaras žuvo. Atrodė, tarsi kaltintų save. Man regis, jis galvojo, kad turėjo mirti vietoj brolio, – pasakė Aila.

Kurį laiką buvo tylu, tačiau tvyrojo kažkoks laukimas. Aila spėliojo, ar tik Pirmoji nebus atėjusi su dingstimi, kurios dar neišsakė.

– Yra dar šis tas, apie ką norėčiau su tavimi šnektelėti, – tarė Zelandonė. – Noriu daugiau sužinoti apie tavo sūnų. Suprantu, kodėl niekada jo neminėjai, ypač po rūpesčių dėl Ekauzaro. Vis dėlto, jei tu nieko prieš, šį tą norėčiau žinoti.

– Neprieštarauju. Kartais trokštu apie jį kalbėti, – atsakė Aila.

Ji pamažu išpasakojo donijai apie sūnų, kurio susilaukė gyvendama gentyje, apie maišytų dvasių vaikelį. Apie rytinį pykinimą, kuris trukdavo visą dieną ir kone visą nėštumą, bei apie visus kaulus išsukiojusį gimdymą. Aila jau pamiršo bet kokį nepatogumą gimdant Jonailą, bet vis dar prisiminė Durko gimdymo skausmus. Papasakojo apie jo išsigimimą, kaip kad manė gentis, pabėgimą į mažą urvą, kad išgelbėtų jam gyvybę, ir grįžimą, nors galvojo, kad vis dar gali jį prarasti. Kalbėjo apie savo džiaugsmą, kai jį priėmė, ir vardą, kurį Krebas jam išrinko, ir Durko legendą, iš kurios tas vardas kilo. Kalbėjo apie jų bendrą gyvenimą, jo juoką ir jos džiaugsmą, kad jis gali skleisti tokius pat garsus kaip ir ji, kalbą, kurią jiedu pradėjo kartu kurti. Papasakojo, kaip paliko jį gentyje, nes privalėjo išeiti. Baigiant pasakojimą jai tapo sunku kalbėti, gerklę gniaužė ašaros.

– Zelandone, – tarė Aila, žiūrėdama į apkūnią, motinišką moterį, – kai su juo slėpiausi mažame urve, man kilo mintis. Kuo daugiau apie tai galvojau, tuo labiau tikėjau, kad tai tiesa. Apie tai, kaip pradedama gyvybė. Nemanau, kad gyvybė pradedama maišantis dvasioms. Manau, gyvybė pradedama tada, kai vyras ir moteris poruojasi. Manau, vyrai pradeda gyvybę moters viduje.

Stulbinama, kad tokia mintis kilo jaunai moteriai, ypač todėl, kad niekas niekada Zelandonei nieko panašaus nekalbėjo, tačiau ši mintis nebuvo ir visai negirdėta, tik vienintelis jai žinomas kada apie tai galvojęs asmuo buvo ji pati.

– Nuo tada daug apie tai galvoju. Ir nuo tada esu dar labiau įsitikinusi, kad gyvenimas prasideda tada, kai vyras įkiša savo organą į moters vidų, į

tą vietą, iš kur pasirodo vaikai, ir palieka savo syvų. Manau, šitaip prasideda nauja gyvybė, o ne maišantis dvasioms, – pasakė Aila.

– Nori pasakyti, tada, kai jie dalijasi Didžiosios Motinos Žemės malonumų dovana, – pasitikslino donija.

– Taip, – patvirtino Aila.

– Leisk man užduoti tau keletą klausimų. Vyras ir moteris dažnai dalijasi Doni dovana. Gimsta ne tiek daug vaikų. Jei gyvybė prasidėtų kaskart, kai jie dalijasi malonumais, būtų daug, kur kas daugiau vaikų, – tarė Zelandonė.

– Galvojau apie tai. Aišku, kad gyvybė neprasideda kaskart jiems dalijantis malonumais, todėl greta malonumų turi būti dar kažkas. Gal jie turi dalytis malonumais daug kartų, o gal ypatingu laiku, o gal Didžioji Motina sprendžia, kada gyvybė prasidės, kada ne. Tačiau ne jų dvasias ji sumaišo, o vyro syvus ir gal kokius ypatingus moters syvus. Esu tikra, Jonaila buvo pradėta mudviem su Jondalaru nusileidus nuo ledyno. Rytą prabudę mudu dalijomės malonumais.

– Sakei, seniai apie tai galvoji. Kas privertė apskritai apie tai pagalvoti? – stebėjosi Zelandonė.

– Pirmą kartą apie tai pagalvojau, kai su Durku slėpiausi mažame urve, – tarė Aila. – Gentis sakė, kad turiu išnešti jį į lauką ir palikti, nes jis išsigimęs, – atrodė, kad Ailai iš akių tuojau pasipils ašaros. – Atidžiai į jį žiūrėjau: jis nebuvo išsigimęs. Jis neatrodė kaip aš ir neatrodė kaip jie. Jis atrodė kaip jie ir aš. Jo galva buvo ilga, dideliu viršugalviu, jis turėjo didelius antakių gūbrius kaip genties, tačiau kakta priekyje buvo aukšta kaip mano. Jis šiek tiek panašus į Ekauzarą, tik manau, kad, kai užaugs, jo kūnas bus panašesnis į mūsiškį. Durkas niekada nebuvo toks tvirtas ir kresnas kaip genties berniukai, jo kojos ilgos ir tiesios, ne išlinkusios kaip Ekauzaro. Jis buvo maišytas, tačiau sveikas ir stiprus.

– Ekauzaras maišytas, tačiau jo motina priklausė genčiai. Kada ji būtų dalijusis malonumais su tokiu kaip mes vyru? Kam mūsų vyrui norėti dalytis malonumais su plokščiagalvių moterimi? – teiravosi Zelandonė.

– Ekauzaras man papasakojo, kad jo motina buvo mirtinai prakeikta dėl to, kad jos pora buvo užmuštas bemėginantis ją apginti nuo kitų

vyro. Išsiaiškinusi, kad ji laukiasi, gentis leido jai pasilikti, kol gimė Ekauzaras, – kalbėjo Aila.

Jonaila paleido spenelį ir pradėjo muistytis. Aila priglaudė mažylę prie peties ir paglostė nugarytę.

– Nori pasakyti, toks kaip mes vyras išprievartavo jo motiną? Tikriausiai tokie dalykai vyksta, bet negaliu to suprasti, – tarė Zelandonė.

– Taip nutiko ir vienai moterų, su kuriomis susipažinau genčių sambūryje. Ji turėjo maišytą dukterį. Pasakojo, kad ją prievartavo kitų vyrai – vyrai, kurie atrodė kaip aš. Jos dukra užsimušė, kai vienas tų vyrų griebė motiną, ir mergaitė iškrito iš rankų. Pastebėjusi, kad vėl laukiasi, ji troško kitos mergaitės, dėl ko jos pora supyko. Tikimasi, kad genties moterys norės tik berniukų, bet dauguma moterų vis tiek slapčia trokšta mergaičių. Kai mergaitė gimė išsigimusi, jis privertė ją pasilikti mergaitę, kad pamokytų.

– Kokia liūdna istorija: su tavimi bjauriai elgiasi tavo pora po to, kai būni užpulta ir kenti netektį, – pastebėjo donija.

– Ji prašė manęs, kad paprašyčiau savo genties vado Bruno susitarti dėl jos dukters Uros ir mano Durko jungtuvių. Motina baiminosi, kad kitaip jos dukra niekada neras poros. Maniau, sumanymas puikus. Genties akimis žiūrint, Durkas irgi buvo išsigimęs ir ieškodamas poros būtų turėjęs tiek pat bėdų. Brunas sutiko, dabar Ura pasižadėjusi Durkui. Tikimasi, kad po kito genčių sambūrio ji persikraustys į Bruno gentį... Ne, dabar tai Braudo gentis. Mergaitė jau turėtų gyventi ten. Nemanau, kad Braudas bus jai labai malonus, – Aila patylėjo galvodama apie Urą, kuriai teks gyventi svetimoje gentyje. – Bus sunku palikti savo gentį ir mylinčią motiną bei persikraustyti pas žmones, kurių gali būti ne itin maloniai priimta. Viliuosi, Durkas jai padės, – Aila papurtė galvą. Tuo metu mažylė tyliai atsirūgo, ir motina nusišypsojo. Ji palaikė vaikelį atrėmusi į petį kiek ilgiau, vis dar glostydama nugarytę.

– Kelionėje mudu su Jondalaru girdėjome ir daugiau pasakojimų apie jaunus kitų vyrus, prievartaujančius genties moteris. Manau, jie kursto vienas kitą taip elgtis, o genties žmonėms tai nepatinka.

– Tikriausia taip, Aila, kad ir kaip būtų neramu. Kai kurie jauni vyrai su pasimėgavimu daro tai, ko neturėtų daryti. Bet prievartauti moterį,

netgi genties moterį... tai kelia dar didesnį nerimą, – pasakė ta, kuri buvo pirmoji.

– Nesu tikra, kad visi maišyti vaikai gimsta kitų vyrui išprievartavus genties moterį arba atvirkščiai. Raidagas buvo maišytas, – tarė Aila,

– Tai tas vaikas, kurį priėmė mamutojų, su kuriais tu gyvenai, vado žmona? – pasitikslino Zelandonė.

– Taip. Jo motina buvo iš genties. Kaip ir genties žmonės, jis negalėjo kalbėti, teišleisdavo kelis garsus, kurių niekas gerai nesuprato. Jis buvo silpnas vaikas, todėl ir mirė. Nezė pasakojo, kad Raidago motina buvo viena ir sekė paskui juos. Nepanašu į genties moterį. Ji kažkodėl turėjo būti prakeikta, kitaip nebūtų viena, ypač besilaukianti. Ji turėjo pažinoti kitų vyrą, žmogų, kuris maloniai su ja elgėsi, kitaip ji būtų slėpusis nuo mamutojų, o ne sekiojusi paskui juos. Galbūt tas vyras ir pradėjo Raidagą.

– Galbūt, – tepasakė Zelandonė. Galvodama apie tuos, kurie buvo maišyti, ji svarstė, ar Aila žino ką daugiau apie Ekauzarą. Juo ji labiau domėjosi, nes jis buvo priimtas Dalanaro žmonių ir jam buvo leista susijungti su Jerikos dukterimi. – O kaip Ekauzaro motina? Sakei, ji buvo prakeikta? Ne visai suprantu, ką tai reiškia,

– Atmetama, ištremiama. Ji buvo laikoma piktą nešančia, nelaimes pranašaujančia, nes ją užpuolus buvo užmuštas jos pora, o paskui ji pagimdė išsigimusį vaiką. Genčiai taip pat nepatinka maišyti vaikai. Vyras, vardu Andovanas, rado ją vieną, nusiteikusią mirti kartu su kūdikiu, nes gentis ją atstūmė. Ekauzaras pasakojo, kad tas vyresnis vyras kažkodėl gyveno vienas, tačiau priėmė ją su kūdikiu. Manau, jis buvo sarmunojus, bet gyveno zelandoniečių teritorijos pakrašty ir mokėjo kalbėti zelandoniškai. Tikriausiai pabėgo nuo Atarojos. Jis užaugino Ekauzarą, išmokė jį kalbėti zelandoniškai ir truputį sarmunojiškai. Motina išmokė jį genties ženklų. Andovanui taip pat teko jų mokytis, nes ji negalėjo kalbėti jo kalba. Tačiau Ekauzaras galėjo, jis buvo kaip Durkas.

Ji vėl nutilo, akis aptemdė ašaros.

– Durkas būtų išmokęs kalbėti, jei būtų, kas jį moko. Prieš man išeinant jis truputį kalbėjo ir mokėjo juoktis. Kaip jie galėjo galvoti, kad Durkas atrodys kaip gentis, jei jis buvo mano vaikas? Gimė man? Tačiau jis neatrodė kaip aš, ne kaip Jonaila. Negalėjo taip atrodyti, nes jį pradėjo Braudas.

– Kas tas Braudas?

– Jis buvo Ebros sūnus, o ji – Bruno pora. Brunas buvo genties vadas. Jis buvo geras vadas. Braudas, tapęs vadu, privertė mane išeiti. Mes augome kartu, o jis manęs nekentė. Jis visą laiką manęs nekentė, – pasakojo Aila.

– Sakei, kad jis pradėjo tavo vaiką. Manai, kad vaikai pradedami dalijantis malonumais. Kodėl jis norėjo dalytis malonumais, jei tavęs nekentė? – stebėjosi Zelandonė.

– Su juo nebuvo dalijimosi malonumais. Jokio malonumo aš nepatyriau. Braudas mane prievartavo. Nežinau, kodėl jis taip pasielgė pirmą kartą, tačiau tai buvo siaubinga. Man skaudėjo. Man tai nepatiko, nekenčiau jo už tai, kad taip elgiasi. Jis žinojo, kad aš jo nekenčiu, štai kodėl jis taip darė. Gal jis nuo pat pradžių įtarė, kad man nepatiks, tačiau tiksliai žinau, kad todėl nesiliovė.

– Ir gentis tai leido!– pasipiktino Zelandonė.

– Genties moteris turi poruotis bet kada, kai užsimano vyras, vos jis duoda jai ženklą. Šito jas moko.

– Nesuprantu, – pasakė donija. – Kaip vyras gali geisti moters, jeigu ji jo nenori?

– Nemanau, kad genties moterys daug to paiso. Jos net turi mažų gudrybių, kad padrąsintų vyrą duoti joms ženklą. Iza man apie tai pasakojo, tačiau taip ir nepanorau jomis pasinaudoti. Tik jau ne su Braudu. Taip smarkiai jo nekenčiau, kad negalėjau valgyti, nenorėjau netgi keltis rytais, nenorėjau išeiti iš Krebo židinio. Tačiau sužinojusi, kad turėsiu kūdikį, taip apsidžiaugiau, kad net Braudo nepaisiau. Paprasčiausiai susitaikiau, nekreipiau dėmesio. Po to jis liovėsi. Koks jam smagumas, jeigu aš nesipriešinu, jei jis negali priversti manęs prieš mano valią?

– Sakei, kad galėjai suskaičiuoti tik vienuolika metų, kai tavo vaikelis gimė? Buvai labai jauna, Aila. Dauguma tokio amžiaus mergaičių dar net ne moterys. Kai kurios gali tokio amžiaus tapti moterimis, bet ne dauguma.

– Genties supratimu, buvau suaugusi. Kai kurios genties mergaitės moterimis tampa septynerių, o kai suskaičiuoja dešimt metų, dauguma jau būna moterys. Bruno gentyje buvo manančiųjų, kad aš niekada

netapsiu moterimi. Jie galvojo, kad niekada neturėsiu vaikų, nes mano totemas per stiprus moteriai, – pasakojo Aila.

– Akivaizdu, kad turėjai.

Aila tylėjo, galvojo.

– Tik moterys gali gimdyti. Jei moterys pastotų sumaišius dvasias, kam tada Doni sukūrė vyrus? Tik dėl draugijos, dėl malonumų? Manau, turi būti kokia kita priežastis. Moterys gali ir viena kitai palaikyti draugiją, paremti, pasirūpinti, netgi suteikti viena kitai malonumų.

– Ataroja iš sarmunojų nekentė vyrų. Laikė juos užrakintus. Ji neleido jiems dalytis malonumais su moterimis. Moterys gyveno savo namuose kartu su kitomis moterimis. Ataroja manė, kad atsikračius vyrų moterų dvasios bus priverstos maišytis su kitų moterų dvasiomis ir gims tik mergaitės. Nieko neišėjo. Moterys dalijosi malonumais tarpusavyje, tačiau negalėjo poruotis, negalėjo sumaišyti savo syvų. Gimė labai mažai vaikų.

– Bet vis dėlto vaikų gimė? – pasitikslino Zelandonė.

– Keletas, ir ne vien mergaitės. Ataroja suluošino du berniukus. Dauguma moterų nesižavėjo Atarojos sumanymu. Kai kurios sėlindavo aplankyti vyrų, o tos, kurias Ataroja skyrė vyrus saugoti, joms padėjo. Moterys su vaikais buvo tos, prie kurių židinių naktį po išlaisvinimo sugrįžo vyrai. Tai tos, kurios buvo susijungusios arba tam ruošėsi. Manau, jos turėjo vaikų tik todėl, kad lankė vyrus. Jie nesidalijo židiniu ir buvo kartu nepakankamai ilgai, kad vyras įrodytų, jog yra vertas pasirinkti jo dvasią. Jos retai matė savo vyrus ir labai trumpam, bet pakankamai, kad susiporuotų. Tai buvo pavojinga. Ataroja būtų jas užmušusi, jei būtų sužinojusi. Manau, kad dėl poravimosi tos moterys pastojo.

Zelandonė linktelėjo.

– Įdomiai mąstai, Aila. Esame mokomi, jog maišosi dvasios, ir tai atsako į daugelį klausimų apie gyvybės užuomazgas. Dauguma žmonių to nesvarsto, jie tiesiog priima tai kaip tiesą. Tavo vaikystė buvo kitokia, tu labiau pasiruošusi klausti. Tik aš atidžiai rinkčiausi, su kuo dalytis tokiais pasvarstymais. Dalis žmonių tikrai nusimintų. Aš irgi kartais svarstau, kam Doni sukūrė vyrus. Tiesa, kad moterys prireikus gebėtų pasirūpinti savimi ir viena kita. Netgi svarsčiau, kam sukurti gyvūnų patinai. Gyvūnų patelės dažnai vienos rūpinasi savo jaunikliais, patinai ir patelės nedaug

laiko praleidžia drauge, tiktai tam tikru metų laiku, kai dalijasi malonumais.

Aila pasijuto drąsinama apginti savo požiūrį.

– Mamutojų Liūto stovykloje gyveno toks vyras, vardu Ranekas. Jis gyveno su titnago apdirbėju Vaimezu.

– Tuo, apie kurį Jondalaras tiek daug kalba?

– Tuo pačiu. Jaunystėje Vaimezas leidosi į labai ilgą kelionę, grįžo tik, kiek galėjo suskaičiuoti, po dešimties metų. Vaimezas keliavo į pietus link Didžiosios jūros, apėjo rytiniu jos pakraščiu, o tada vėl suko į vakarus. Jis susijungė su tenykšte moterimi ir ketino ją kartu su sūnumi parsivesti pas mamutojus, bet grįžtant ji mirė. Vaimezas parsivedė tik savo poros sūnų. Jis pasakojo, kad jo poros ir visų jos žmonių oda buvo juoda kaip naktis. Susijungusi su Vaimezu ta moteris pagimdė Raneką. Vaimezas pasakojo, kad jis skyrėsi nuo visų vaikų, nes buvo labai šviesus, o man jis atrodė labai tamsus. Raneko oda ruda, jis kone toks pat tamsus kaip Lenktynininkas, o jo plaukai – tankiai susipynusios juodos garbanėlės, – pasakojo Aila.

– Tavo galva, tas vyras buvo rudas todėl, kad jo motina beveik juoda, o jos pora – šviesus? Tai taip pat gali lemti sumaišytos dvasios, – pasakė Zelandonė.

– Gali, – pripažino Aila. – Tuo ir mamutojai tiki, tačiau, jei visi kiti ten buvo juodi, išskyrus Vaimezą, ar nebūtų kur kas daugiau juodų dvasių, tinkamų sumaišyti su jo motinos dvasia? Jie buvo susijungę, todėl dalijosi malonumais, – ji pažvelgė į savo mažylę, paskui vėl į Zelandonę: – Būtų įdomu, kaip atrodytų mūsų vaikai, jei būčiau susijungusi su Raneku.

– Tai su juo ketinai jungtis?

Aila nusišypsojo.

– Ranekas juokėsi akimis, o kai šypsodavosi, matydavosi baltut baltutėliai dantys. Jis buvo sumanus ir linksmas, prajuokindavo mane, be to, buvo pats geriausias raižytojas. Jis išraižė man ypatingas doni ir Yhaha figūrėles. Ranekas mane mylėjo. Sakė, kad labiau už viską pasaulyje trokšta su manimi susijungti. Jis atrodė kitaip nei visi kiti mano matyti žmonės. Labai skyrėsi, netgi jo bruožai buvo kitokie. Jis mane stulbino. Jei nebūčiau mylėjusi Jondalaro, tikriausiai būčiau pamilusi Raneką.

– Jei jis toks, kaip pasakoji, nekaltinu tavęs, – nusišypsojo Zelandonė. – Įdomu. Sklinda gandai apie kažkokius juodaodžius, gyvenančius

viename urve pietuose, už kalnų, ant Didžiosios jūros kranto. Jaunas vyras su motina, taip sakoma. Netikėjau tuo. Niekada nežinai, kiek tiesos tose istorijose. Atrodo, taip neįtikėtina. Dabar jau nesu tokia įsitikinusi.

– Ranekas tikrai buvo panašus į Vaimezą, nepaisant odos spalvos ir veido bruožų skirtumų. Jie buvo tokio pat ūgio, panašaus sudėjimo ir vaikščiojo kaip vienas, – pasakė Aila.

– Nereikia leistis taip toli ieškant panašumų, – tarė Zelandonė. – Dauguma vaikų yra panašūs į motinos porą. Bet yra ir tokių, kurie atrodo kaip kiti urvo vyrai, kurie menkai pažįsta jų motiną.

– Tai gali nutikti per šventę Motinai pagerbti. Argi ne daug moterų tada dalijasi malonumais su vyrais, kurie nėra jų poros? – pasitikslino Aila.

Zelandonė tylėjo, galvojo.

– Aila, šitą tavo mintį reikia giliai apmąstyti ir apsvarstyti. Nežinau, ar supranti pasekmes. Jei tai tiesa, gali įvykti pokyčių, kurių nei aš, nei tu nė neįsivaizduojam. Tokį perversmą gali padaryti tik zelandonė, Aila. Niekas nepriims tokios minties, nebent patikėję, kad ji kyla iš kalbančiojo už pačią Didžiąją Motiną Žemę. Su kuo apie tai kalbėjai?

– Tik su Jondalaru ir dabar su tavimi.

– Siūlau kol kas niekam daugiau nepasakoti. Pasikalbėsiu su Jondalaru ir paprašysiu jo taip pat su niekuo apie tai nesikalbėti.

Abi sėdėjo tylios, panirusios savo mintyse.

– Zelandone, – tarstelėjo Aila, – ar kada svarstei, koks jausmas būti vyru?

– Keistas dalykas tai svarstyti.

– Galvojau apie tai, ką kartą sakė Jondalaras. Norėjau medžioti, o jis nenorėjo, kad eičiau. Žinau, pirmiausia dėl to, kad planavo grįžti čia ir statyti mūsų namus, bet yra ir kita priežastis. Jis kalbėjo apie tikslą. Kokia vyro gyvenimo prasmė, jei moterys ir vaikus gimdys, ir juos aprūpins? Štai kaip jis pasakė. Anksčiau nesu mąsčiusi apie gyvenimo tikslą ir prasmę. Koks jausmas apima galvojant, kad mano gyvenimas neturi prasmės?

– Galima žengti dar vieną žingsnį, Aila. Žinai, kad dalis mūsų tikslo – pagimdyti naują kartą, tačiau koks tos kitos kartos tikslas? Koks gyvybės tikslas?

– Nežinau. O kokia yra gyvenimo prasmė? – teiravosi Aila.

Zelandonė nusijuokė.

– Jei galėčiau į tai atsakyti, prilygčiau Didžiajai Motinai Žemei, Aila. Tiktai ji gali atsakyti į šitą klausimą. Yra daug tvirtinančiųjų, kad mūsų tikslas yra ją garbinti. Gal mūsų tikslas yra tiesiog gyventi ir rūpintis kita karta, kad ji galėtų gyventi? Gal tai geriausias būdas jai pagerbti? Motinos giesmėje sakoma, kad ji mus sukūrė, nes jautėsi vieniša, norėjo būti prisimenama ir pripažinta. Tačiau atsiranda tokių, kurie tvirtina, kad nėra prasmės ir tikslo. Abejoju, ar į šį klausimą įmanoma atsakyti šiame pasaulyje, Aila. Nesu tikra, ar rasime atsakymą ir kitame.

– Moterys bent jau žino, kad yra būtinos kitai kartai atsirasti. O jeigu neturi netgi tokio tikslo? – teiravosi Aila. – Jei galvoji, kad gyvenimas tekėtų lygiai taip pat, būtum tu ar tavęs nebūtų, ar tavo rūšis, tavo lytis egzistuotų, ar ne?

– Aila, aš niekada neturėjau vaikų. Ar turėčiau manyti, kad mano gyvenimas beprasmis? – paklausė Zelandonė.

– Tai ne tas pats. Tu gali turėti vaikų. Jeigu neturi, vis tiek esi moteris. Vis tiek priklausai tai lyčiai, kuri gimdo gyvybę, – tarė Aila.

– Bet mes visi žmonės. Įskaitant vyrus. Tiesiog žmonės. Kitoje kartoje vėl būna vyrai ir moterys. Moterys gimdo berniukus taip pat dažnai kaip ir mergaites, – pasakė donija.

– Taip yra. Moterys gimdo berniukus taip pat dažnai kaip ir mergaites. Ką bendra su tuo turi vyrai? Jei manytum, kad nei tu, nei visa tavo rūšis niekaip nedalyvauja kuriant naują kartą, ar jaustumeisi žmogumi? Ar jaustumeisi mažiau svarbus? Kas nors, atsiradęs paskutinę akimirką, tarsi nebūtinas? – Aila palinkusi į priekį tvirtai ir ryžtingai žėrė teiginius, neslėpdama savo jausmų.

Zelandonė svarstė klausimą, tada pažiūrėjo į rimtą jaunos moters su miegančiu kūdikiu glėbyje veidą.

– Tu esi zelandonė, Aila. Ginčijiesi taip pat gerai, kaip bet kuris iš jų.

Aila atsilošė.

– Nenoriu būti zelandone, – pasakė ji.

Storulė smalsiai ją nužvelgė.

– Kodėl?

– Noriu būti motina ir Jondalaro pora, – pasakė Aila.

– Nebenori būti gydytoja? Tu patyrusi ne mažiau už kitus, įskaitant mane, – pasakė donija.

Aila susiraukė.

– Na, taip, gydytoja būti aš noriu.

– Pasakojai, kad kelis kartus talkinai Mamutai atliekant apeigas. Nejaugi tai tau nepasirodė įdomu? – mygo ta, kuri buvo pirmoji.

– Buvo įdomu, – pripažino Aila, – ypač mokytis nežinomų dalykų, bet ir baugino.

– Kur kas labiau baugina, jei esi viena ir nepasiruošusi. Aila, tu esi mamuto židinio duktė. Mamuta pagrįstai tave įdukrino. Aš tai įžvelgiu, manau, tu taip pat. Pažvelk į savo vidų. Ar kada buvai išgąsdinta ko nors keisto ir nepažinto, kai likdavai viena?

Aila nenorėjo žiūrėti į Zelandonę. Nusisuko, paskui nudelbė akis žemyn, bet vos regimai linktelėjo.

– Juk supranti, kad esi kitokia? Kad tik nedaugeliui žmonių duota tai, ką turi tu? Mėgini į tai nekreipti dėmesio, išmesti iš galvos, bet kartais būna sunku, tiesa?

Aila pakėlė galvą. Zelandonė stebeilijo į Ailą ir vertė ją atremti žvilgsnį. Žiūrėjo taip, kaip pirmą kartą joms susitikus. Aila mėgino nusigręžti, tačiau nepajėgė.

– Taip, – tyliai pasakė ji, – kartais būna sunku.

Zelandonės žvilgsnis sušvelnėjo, ir Aila vėl nudelbė akis į žemę.

– Niekas netampa zelandoniu nepajutęs pašaukimo, – švelniai tarė moteris. – O jei pajusi pašaukimą ir būsi nepasiruošusi? Nejaugi nemanai, kad būtų geriau pasimokyti? Pašaukimo galimybė yra, kad ir kiek sau tai neigtum.

– Ar ruošiantis pašaukimas netampa labiau tikėtinas? – pasiteiravo Aila.

– Tampa, tačiau gali būti įdomu. Būsiu atvira. Noriu mokinio. Nedaug man metų liko. Noriu, kad tas, kuris liks po manęs, būtų mano mokytas. Čia mano urvas. Trokštu, kad jam tarnautų geriausias zelandonis. Esu pirmoji tarp tų, kurie tarnauja Didžiajai Motinai Žemei. Nedažnai tai tvirtinu, tačiau pirmoji esu ne be priežasties. Jei kas apdovanotas, niekas

neišmokys jo geriau nei aš. Tu apdovanota, Aila. Gali būti, kad esi labiau apdovanota už mane. Tu galėtum būti pirmoji, – pasakė Zelandonė.

– O Jonokolas? – paklausė Aila.

– Pati žinai, Jonokolas yra puikus dailininkas. Jis su džiaugsmu liktų mokiniu. Jis nenorėjo tapti zelandoniu, kol neparodei jam to urvo. Juk žinai, kitą vasarą jis išeis. Kraustysis į devynioliktąjį urvą vos jų zelandonė sutiks jį priimti. Jis ras dingstį mane palikti. Jonokolas trokšta to urvo, Aila, ir, manau, turėtų jį gauti. Jis ne tik atskleis urvo grožybę, tame urve jis atgaivins dvasių pasaulį, – pasakė Zelandonė.

– Tik pažiūrėk, Aila! – kupinas susijaudinimo iškėlė ieties antgalį Jondalaras. – Pakaitinau titnagą kaip Vaimezas mokė, labai stipriai. Žinojau, kad padariau viską teisingai, nes atšalęs jis spindėjo ir buvo labai glotnus, tarsi išteptas riebalais. Tada padailinau iš abiejų pusių, naudodamas Vaimezo išrastą spaudimo būdą. Vis dar ne toks puikus kaip Vaimezo, bet pasipraktikavęs, ko gero, galėčiau jam prilygti. Matau visas galimybes, dabar jau galiu atskelti ilgas plonas skeveldras. Vadinasi, galiu dirbinti kokio tik noriu plonumo antgalius ir kokio tik noriu ilgio tiesius ašmenis peiliui ar iečiai. Be linkio, kuris visada atsiranda, dirbant su nuo šerdies atskelta geležte. Netgi galiu lengviau ištiesinti lenktas geležtes atsargiai kaldamas iš abiejų galų vidinės pusės. Galiu padaryti kokią tik noriu įrantą ar išpjovą. Galiu padirbti briaunotus antgalius su koto įtvirtinimu. Negali patikėti, kaip lengva valdyti akmenį. Galiu daryti bet ką. Kone palenkiu akmenį savo valiai. Tas Vaimezas tikrai apdovanotas!

Aila šypsojosi klausydama džiaugsmą beliejančio Jondalaro.

– Vaimezas gal ir apdovanotas, bet tu ne prastesnis, – pasakė ji.

– Tik norėčiau toks būti. Prisimink, jis išrado šį būdą. Aš tik mėginu jį pakartoti. Blogai, kad jis gyvena taip toli. Tačiau esu dėkingas už su juo praleistą laiką. Norėčiau, kad Dalanaras būtų čia. Jis sakė, kad irgi ketina šią žiemą daug ką išbandyti, ir tikrai norėčiau su juo pasikalbėti.

Jondalaras vartydamas vėl kritiškai apžiūrėjo geležtę. Tada pakėlė akis ir nusišypsojo.

– Vos nepamiršau tau pasakyti. Tikrai ketinu paimti Mateganą mokiniu ilgesniam laikui, ne tik šiai žiemai. Kol jis viešėjo, pamačiau, kad jis tikrai turi talentą ir gebėjimų dirbti su akmeniu. Ilgai kalbėjau su jo motina ir jos pora, ir Joharanas sutinka.

– Man patinka Mateganas, – tarė Aila. – Džiaugiuosi, kad mokysi jį savo amato. Tu turi tiek daug kantrybės, be to, esi geriausias devintojo urvo, o gal ir visos Zelandonijos titnago apdirbėjas.

Klausydamasis jos pagyrų Jondalaras šypsojosi. Pora visada beria palankius palyginimus, sakė jis sau, tačiau giliai širdyje galvojo, kad tai gali būti tiesa.

– Ar nieko, jei jis visą laiką gyvens pas mus?

– Ko gero, man netgi patiktų. Pagrindinėje patalpoje tiek daug vietos. Galime dalį jos atskirti ir įrengti jam miegamąjį, – tarė Aila. – Tikiuosi, kūdikis jam netrukdys. Jonaila vis dar keliasi naktimis.

– Jauni vyrai miega giliai. Nemanau, kad jis ką girdėtų.

– Norėčiau papasakoti tau apie savo pokalbį su Zelandone, – tarė Aila.

Jondalarui pasidingojo, kad ji truputį sunerimusi. Gal jis tik įsivaizduoja?

– Zelandonė prašė manęs būti jos mokine. Ji nori mane ruošti, – išbėrė Aila.

Jondalaras atmetė galvą.

– Nežinojau, kad ruošiesi tapti zelandone, Aila.

– Nemaniau ir aš. Vis dar nežinau, ar to noriu. Pirmoji jau anksčiau užsiminė mananti, kad aš priklausau zelandoniams, bet pirmą kartą būti mokine paprašė vos gimus Jonailai. Ji sako, kad jai tikrai reikia mokinio, o aš jau ir taip išmanau gydymą. Jei būsiu mokinė, nereiškia, kad būtinai tapsiu zelandone. Jonokolas ilgai buvo mokinys, – kalbėjo Aila, nudelbusi akis į pjaustomas daržoves.

Jondalaras priėjo arčiau, pakėlė jos smakrą ir pažvelgė tiesiai jai į akis. Ailos akyse nerimo nebuvo matyti.

– Aila, visi žino: Jonokolas buvo Zelandonės mokinys tik todėl, kad jis puikus dailininkas, labai įgudęs pagauti gyvūno dvasią. Zelandonei jis praverčia per apeigas. Jis niekada nebus donijas.

– Gali būti. Zelandonė minėjo, kad jis nori kraustytis į devynioliktąjį urvą, – tarė Aila.

– Dėl to naujo urvo, kurį tu suradai, tiesa? – spėjo Jondalaras. – Na, jis tam tinka. Tačiau, jei tu tapsi mokine, tapsi ir zelandone, tiesa?

Aila vis dar nemokėjo į tiesų klausimą atsakyti melu.

– Taip, Jondalarai, – prisipažino ji. – Manau, vieną dieną tapsiu zelandone, jei sutiksiu mokytis. Tik ne iš karto.

– Ar šito tu nori? Ar Zelandonė tave įkalbėjo todėl, kad gydai žmones? – norėjo sužinoti Jondalaras.

– Ji sakė, kad tam tikra prasme aš jau zelandonė. Gal ir taip, nežinau. Ji sakė, kad man derėtų mokytis dėl savo pačios saugumo. Gali būti labai pavojinga, jei pajusiu pašaukimą nepasiruošusi, – paaiškino Aila.

Ji niekada nepasakojo Jondalarui apie keistus ją apimančius potyrius. Dingojosi, lyg nutylėdama jam meluoja. Vis dėlto netgi gentyje buvo galima susilaikyti ko nors nepaminėjus. Aila nerimavo, bet Jondalarui vis dar nieko nesakė.

Dabar atėjo Jondalaro eilė sunerimti.

– Negaliu liepti: elkis vienaip ar kitaip. Rinktis tau. Gal geriau būti pasiruošusiai? Nė nenumanai, kaip bijojau, kai judu su Mamuta leidotės į tą keistą kelionę. Maniau, tu mirei, ir meldžiau Didžiosios Motinos parvesti tave atgal. Nemanau, kad kada gyvenime būčiau ko taip meldęs, Aila. Viliuosi, daugiau to niekada nekartosi.

– Susiprotėjau, kad tai tu, ne iš karto, bet vėliau. Mamuta sakė, kad kažkas šaukė mus grįžti, kvietė su tokia jėga, kuriai neatsispirsi. Atsipeikėjus man pasidingojo, kad mačiau tave, bet paskui kažkur dingai, – pasakė Aila.

– Buvai pasižadėjusi Ranekui. Nenorėjau painiotis, – atsakė Jondalaras, gyvai prisiminęs tą siaubingą naktį.

– Tu mane mylėjai. Jei nebūtum taip manęs mylėjęs, mano dvasia gal tebeklaidžiotų bedugnėje tuštumoje. Mamuta sakė, niekada daugiau šitaip ten nekeliaus. Ir man prisakė, jei kada vėl leisčiausi į tokią kelionę, būtinai pasirūpinti stipria apsauga, kitaip galiu negrįžti, – staiga ji ištiesė į jį rankas. – Kodėl aš, Jondalarai? – pravirko ji. – Kodėl aš turiu būti zelandonė?

Jondalaras ją apkabino.

„Taip, – galvojo jis, – kodėl jinai?“ Jis prisiminė doniją pasakojus apie atsakomybę ir pavojus. Dabar jis suprato, kodėl Zelandonė tada buvo tokia atvira. Ji bandė juos paruošti. „Pirmoji tikriausiai visą laiką žinojo, nuo pat mūsų atvykimo dienos, visai kaip Mamuta atrodė žinąs. Štai kodėl jis įdukrino ją prie savo židinio. Ar aš galiu būti zelandonės pora?“ Jis pagalvojo apie savo motiną ir Dalanarą. Martona užsiminė, kad Dalanaras nepajėgė likti greta jos, nes ji buvo vadė. Reikalavimai zelandonei dar didesni.

„Visi sako, kad jis toks pat kaip Dalanaras, niekas neabejoja, kad jis – Dalanaro dvasios sūnus. Tačiau Aila tvirtina, kad dėtos ne vien dvasios. Ji sako, kad Jonaila mano duktė. Jei ji teisi, tada aš esu Dalanaro sūnus!“ – ta mintis jį pribloškė. Ar jis gali būti tiek pat Dalanaro sūnus kaip ir Martonos? Jei taip, jis bus toks panašus į jį, kad nesugebės gyventi su moterimi, kurios pareigos tokios svarbios. Labai trikdanti mintis.

Jis pajuto, kaip Aila jo glėbyje virpa.

– Kas yra, Aila?

– Aš bijau, Jondalarai. Štai kodėl nenoriu. Bijau būti zelandone, – sriūbavo ji. Paskui nurimo ir atsitraukė. – Žinai, kodėl bijau, Jondalarai? Todėl, kad man nutinka dalykų, apie kuriuos niekada nepasakojau.

– Kokių dalykų? – neramiai suraukęs antakius pasiteiravo jis.

– Nieko tau nesakiau, nes nežinojau, kaip paaiškinti. Vis dar nesu tikra, kad pavyks, bet pamėginsiu. Atmeni, pasakojau, kad su Bruno gentimi ėjau į genčių sambūrį. Iza smarkiai sirgo, mums grįžus, neilgai trukus mirė, – Ailos akyse ėmė kauptis prisiminimai. – Iza buvo gydytoja, tai ji turėjo paruošti ypatingąjį gėrimą šamanams. Niekas kitas nemokėjo. Uba buvo per maža, dar net ne moteris. Gėrimą turėjo ruošti moteris. Prieš išeinant Iza man paaiškino, kaip tai padaryti. Maniau, kad šamanai man neleis – jie tvirtino, kad aš ne iš genties. Bet atėjo Krebas ir pats liepė paruošti man slaptąjį gėrimą. Tą patį, kurį ruošiau mums su Mamuta leidžiantis į keistąją kelionę.

– Nežinojau, kaip teisingai padaryti, ir galiausiai pati irgi jo išgėriau. Nesuvokdama, kur einu, nusekiau paskui šamanus į urvą. Gėrimas buvo labai galingas, galėjau atsidurti dvasių pasaulyje. Pamačiusi šamanus, pa-

sislėpiau ir stebėjau, bet Krebas suprato, kad ten esu. Sakau tau, Krebas – galingas burtininkas. Jis kaip Zelandonė, kaip Pirmoji, Didysis šamanas. Jis viskam vadovavo. Kažkaip mano sąmonė susijungė su šamanų. Kartu su jais grįžau į pradžių pradžią. Negaliu to paaiškinti, tiesiog ten buvau. Grįžę į dabartį, atėjome į šią vietą. Krebas užtvėrė kelią kitiems, jie nežinojo, kad buvau kartu. Paskui jis juos paliko ir sekė paskui mane. Žinau, kad tai buvo ši vieta, atpažįstu krintantį akmenį. Gentis gyveno čia kartų kartas, nemoku tau apsakyti, kaip ilgai.

Nepaisant nieko, Jondalaras klausėsi apstulbęs.

– Labai seniai mes prasidėjome iš tų pačių žmonių, – pasakojo Aila. – Paskui pasikeitėme. Mes žengėme į priekį, o gentis pasiliko, kur buvusi. Kad ir koks galingas buvo, Krebas nepajėgė sekti paskui mane, tačiau kažką matė arba juto. Paskui jis liepė man išeiti, nešdintis iš urvo. Tarsi būčiau girdėjusi jį viduje, savo galvoje, tarsi jis su manimi kalbėtų. Kiti šamanai taip ir nesužinojo, kad ten buvau, jis taip jiems ir nepasakė. Jie būtų mane nužudę. Moteriai neleidžiama dalyvauti tokiose apeigose.

– Po to Krebas pasikeitė. Niekada nebebuvo toks pat. Man regis, jo galios sumenko, jam nebepatiko dvasiškai vadovauti. Nežinau, kaip, tačiau aš jį įskaudinau. Nenoromis. Vis dėlto kažkaip ir jis mane paveikė. Nuo tada esu kitokia. Kitaip sapnuoju, o kartais keistai jaučiuosi, tarsi atsidurčiau kitoje vietoje ir, nežinau, kaip pasakyti, lyg atrodo, kad žinau, ką galvoja žmonės. Na, ne visai taip. Tarsi žinočiau, kaip jie jaučiasi. Irgi ne visai teisinga. Kas jie yra? Nežinau tinkamų žodžių, Jondalarai. Dažniausiai užtveriu tam kelią, tačiau kartais ima ir prasiveržia, ypač kai patiriu labai stiprius jausmus, kaip kad susidūrusi su Brukevaliu.

Jondalaras keistai į ją žiūrėjo.

– Žinai, ką aš galvoju, kokios mintys sukasi mano galvoje?

– Ne, niekada nežinau, ką tiksliai galvoji. Tačiau žinau, kad mane myli, – Aila stebėjo, kaip jo išraiška pasikeičia. – Neramu, tiesa? Gal nederėjo nieko pasakoti, – sumurmėjo Aila, Jondalaro jausmus priimdama kaip sunkų svorį. Ji visada buvo itin jautri Jondalarui. Moteris nuleido galvą, jos pečiai sukumpo.

Jondalaras matė, kokia ji prislėgta, ir staiga jo nerimas tarsi išgaravo. Jis suėmė ją už pečių ir privertė pakelti galvą, o tada pažvelgė tiesiai į akis.

Jose buvo tas neįtikėtinai senovinis žvilgsnis, kurį jis kartais pastebėdavo, ir liūdesys – gili, neapsakoma melancholija.

– Neturiu ko nuo tavęs slėpti, Aila. Man nesvarbu, jei žinai, ką galvoju ar juntu. Myliu tave. Niekada nesiliausiu tavęs mylėti.

Ailai iš akių pasipylė ašaros – meilės ir palengvėjimo. Ji stiebėsi jo pabučiuoti, o jis kaip tik lenkėsi bučiuoti ją. Jondalaras tvirtai ją apkabino trokšdamas apsaugoti nuo visko, kas galėtų sukelti jai skausmą. Aila stovėjo į jį įsikirtusi. Tol, kol turi Jondalarą, niekas nesvarbu. Kaip tik tada pravirko Jonaila.

– Tenoriu būti mama, noriu būti tavo pora, Jondalarai. Tikrai nenoriu būti zelandonė, – išbėrė Aila ir nuėjusi paėmė dukrytę ant rankų.

„Ji tikrai išsigandusi, – galvojo jis, – tačiau kas nebijotų? Man net nepatinka artintis prie laidojimo žemės, juo labiau – galvoti apie keliones į dvasių pasaulį." Jis stebėjo ją ateinančią su kūdikiu ant rankų, vis dar ašarų sklidinomis akimis, ir staiga užplūdo begalinė meilė bei troškimas apsaugoti ją ir kūdikį. Na, ir kas, jei ji taps zelandone? Ji vis dar bus ta pati Aila, jai vis dar jo reikės.

– Viskas bus gerai, Aila, – tarė jis, imdamas mažylę ir glausdamas ją glėbyje.

Po jungtuvių, o ypač gimus Jonailai, Jondalaras jautėsi kaip niekad laimingas. Jis pažvelgė į vaikelį ir nusišypsojo. „Tikiu, kad ji mano dukrytė", – pagalvojo jis.

– Viskas priklauso nuo tavęs, Aila, – pasakė jis. – Tu teisi: prisijungusi prie zelandonių nebūtinai turėsi ja tapti, o jei ir tapsi, viskas bus gerai. Visada žinojau, kad susijungsiu su ypatinga moterimi, ne tik gražuole, bet ir turinčia ypatingą dovaną. Motina tave pasirinko. Tai garbė, ir ji tai parodė pagerbdama tave sąjunga. Turi gražią dukterį. Ne, mes turime gražuolę dukrytę. Juk sakei, kad ji ir mano duktė, tiesa? – kalbėjo jis, mėgindamas numaldyti jos baimę.

Ašaros vėl pasipylė, tačiau dabar Aila pro jas šypsojosi.

– Taip, Jonaila yra tavo ir mano duktė, – tarė ji, o paskui vėl pratrūko sriūbauti. Jis siekė jos kita ranka ir stovėjo apkabinęs abi. – Jei kada liausiesi mane mylėjęs, Jondalarai, nežinau, ką darysiu. Meldžiu, visada mylėk mane.

– Žinoma, niekada nesiliausiu tavęs mylėjęs. Visada tave mylėsiu. Niekas niekada neprivers manęs tavęs atsisakyti, – nuoširdžiai tarė Jondalaras, širdies gilumoje vildamasis, kad taip ir bus.

Žiema pagaliau pasibaigė. Ištirpo sniego pusnys, purvinos nuo vėjo sunėštų dulkių, per paskutinius sniego likučius violetines ir baltas galvytes iškišo pirmieji krokai. Išlašėjo varvekliai, pasirodė pirmieji žali pumpurėliai. Aila daug laiko leido su Yhaha. Priglaudusi savo mažylę nešiojimo skraistėje, moteris vaikščiojo su kumele arba lėtai ja jodinėjo. Lenktynininkas buvo dirglesnis, net Jondalarui sunkiau sekėsi jį suvaldyti, tačiau vyras džiaugėsi šiuo nauju iššūkiu.

Yhaha sužvengė pamačiusi Ailą; ji paglostė ir meiliai apkabino kumelę. Ketino susitikti su Jondalaru ir keletu kitų žmonių nedidelėje pastogėje pasroviui. Jie ketino padaryti įpjovas beržuose sulai; dalis jos bus garinama iki tiršto sirupo, o kita dalis rauginama, kad išeitų lengvas svaigusis gėrimas. Nebuvo toli, tačiau Aila nusprendė prajodinėti Yhaha, labiausiai dėl to, kad norėjo būti greta jos. Jau beveik atjojo į sutartą vietą, kai pradėjo lyti. Ji paragino kumelę, tada pastebėjo, kad ji sunkiau šnopuoja. Aila apčiuopė suapvalėjusius kumelės šonus ir pajuto sąrėmį.

– Yhaha, – tarė ji garsiai, – tavo laikas atėjo. Svarsčiau, ar greitai kumeliuosies. Mes netoli pastogės, kur turėjau susitikti su kitais. Manau, tau nekliudys, jei greta bus žmonių.

Pasiekusi stovyklą, ji paprašė Joharano, kad leistų įsivesti Yhaha po stogu. Kumelė ruošėsi kumeliuotis. Vadas tučtuojau sutiko, o tarp žmonių pasklido susijaudinimo banga. Kokia įdomi patirtis. Niekas nebuvo matęs palikuonį beatsivedančios kumelės. Aila nusivedė Yhaha po išsikišusia atbraila.

Atskubėjęs Jondalaras pasiteiravo, ar nereikia pagalbos.

– Nemanau, kad Yhaha reikia mano pagalbos, bet noriu būti greta, – paaiškino Aila. – Man padėtum, jei prižiūrėtum Jonailą. Pavalgydinau ją, tad kurį laiką ji turėtų būti rami.

Jondalaras paėmė dukrytę. Pamačiusi jo veidą ji plačiai, džiaugsmingai nusišypsojo. Mergaitė visai neseniai pradėjo šypsotis ir ėmė sveikinti savo židinio vyrą tokiu atpažinimo ženklu.

– Paveldėjai motinos šypseną, Jonaila.

Keldamas mažylę ir žvelgdamas tiesiai į ją Jondalaras pats šypsojosi. Vaikelis sutelkė žvilgsnį jam į veidą, kažką suulbėjo ir vėl nusišypsojo. Jondalaro širdis ištirpo. Sulenkęs ranką jis priglaudė Jonailą prie savęs ir nusinešė prie žmonių, sustojusių mažos pastogės gale.

Yhaha, regis, buvo patenkinta, kad netenka mirkti lietuje. Aila nušluostė kumelę ir nuvedė ją į sausą vietą kuo toliau nuo žmonių. Susirinkusieji suprato Ailos troškimą, kad jie laikytųsi atokiau, tačiau erdvės buvo maža, ir jie be vargo viską matė. Jondalaras irgi stebėjo. Jis ne pirmą kartą matė besikumeliuojančią Yhaha, tačiau jaudinosi ne mažiau. Gimdymo proceso pažinimas nesumažina pagarbos jausmo pasirodant naujai gyvybei. Gyvūnas ar žmogus, vis tiek tai didžiausia Doni dovana. Visi tyliai laukė.

Vėliau, kai atrodė, kad Yhaha dar ne visai pasiruošusi, tačiau įsitaisiusi kuo patogiau, Aila nuėjo atsigerti vandens prie laužo, kur susėdę laukė žmonės.

– Aila, nemanau, kad kada girdėjau tave pasakojant, kaip radai savo arklius, – tarė Dinoda. – Kodėl jie nebijo žmonių?

Aila nusišypsojo. Ji jau įprato pasakoti istorijas ir mielai kalbėdavo apie arklius. Greitai nusakė, kaip spąstais sugavo ir nužudė Yhahą motiną, ir tik paskui pastebėjo mažą kumelaitę ir hienas. Paaiškino, kaip parsivedė mažylę į urvą, maitino ir užaugino. Kalbėdama Aila įsijautė ir nė nesuvokdama į pasakojimą įtraukė patirtį, kurią įgijo gyvendama gentyje: žodžius ir reikšmes pabrėžė gestais ir kūno kalba.

Kartu galvodama ir apie kumelę, ji nesąmoningai dramatizavo įvykius, tad žmones, keletą jų – iš gretimų urvų, pasakojimas tiesiog užvaldė. Dar įdomesnis ir neįprastas pasakojimas buvo dėl keisto Ailos akcento ir neįtikėtino gebėjimo pamėgdžioti gyvūnų garsus. Netgi Jondalaras buvo pakerėtas, nors žinojo visas aplinkybes. Jis nebuvo girdėjęs ją šitaip pasakojant visą istoriją. Buvo užduota dar klausimų. Aila pradėjo pasakoti apie gyvenimą slėnyje, tačiau, kai pasakė suradusi ir užauginusi urvinį

liūtuką, klausytojai jau neatrodė tokie patiklūs. Jondalaras greitai stojo jai padėti. Vis dėlto istorija apie liūtą, arklį ir moterį, kartu gyvenančius urve nuošaliame slėnyje, buvo viena mėgstamiausių aplinkiniuose urvuose. Pasakojimą nutraukė garsas, atsklidęs iš kumelės pusės.

Aila pašoko ir nuėjo prie Yhaha, kuri tuo metu jau gulėjo ant šono. Jau pradėjo matytis kumeliuko galvą gaubianti plėvelė. Antrą kartą moteris tapo kumelės pribuvėja. Dar užpakalinėms kojoms neišlindus iš motinos kūno naujagimė kumelaitė bandė atsistoti. Yhaha atsigręžė pažiūrėti, kaip jai pavyko, ir švelniai sužvengė mažylei. Kumelaitė gulomis pradėjo rangytis link Yhaha snukio, akimirkai stabtelėjo paieškoti, kur žįsti, dar abiem nė neatsistojus. Kai mažoji pasiekė motiną, toji tučtuojau liežuviu pradėjo ją prausti. Kitą akimirką mažas arkliukas vėl mėgino atsistoti, pargriuvo ant snukučio, tačiau nepasidavė ir vos kelioms minutėms praėjus po gimimo jau stovėjo ant vis dar netvirtų kojelių. „Labai stipri maža kumelaitė“, – pagalvojo Aila.

Vos kumelaitė atsistojo, pakilo ir Yhaha. Mažylė norėjo žįsti, bet iš pradžių pralindo kiaurai papilvę ir niekaip nerado reikiamos vietos. Yhaha truputį niuktelėjo kumelaitę, kad nukreiptų tinkama kryptimi. Tiek tereikėjo. Yhaha puikiausiai sugebėjo, niekieno nepadedama, atsivesti laibakoję kumelaitę.

Žmonės stebėjo tylėdami, pirmą kartą savo akimis pažindami, kad Didžioji Motina Žemė laukiniams kūriniams davė supratimo, kaip pasirūpinti naujagimiais. Arklių ir daugumos kitų gyvūnų, kurie gausiomis bandomis ganėsi plačiose stepėse, naujagimiai išgyventi galėjo tik todėl, kad mažyliai vos gimę gebėjo stotis ant kojų ir visai netrukus bėgti beveik taip greitai kaip suaugę gyvūnai. Kitaip jie taptų lengvu plėšrūnų grobiu ir žūtų.

Žmonėms teko reta pramoga – stebėti arkliuko gimimą. Visi, kurie tapo įvykio liudytojais, ateityje pasakos ir perpasakos šią istoriją. Kai abu arkliai jaukiai įsitaisė po pastoge, Aila sugrįžo prie žmonių. Ne vienas jų turėjo klausimų Ailai.

– Nežinojau, kad arklių mažyliai kone nuo pat gimimo moka vaikščioti. Reikia mažiausiai metų, kad mažas žmogutis išmoktų vaikščioti. Ar jie greičiau ir užauga?

– Taip, – atsakė Aila. – Lenktynininkas gimė kitą dieną po to, kai radau Jondalarą. Dabar jis visiškai suaugęs eržilas, o skaičiuoja tik trejus metus.

– Turėsi sugalvoti mažylei vardą, – priminė Jondalaras.

– Taip, bet reikės gerokai pagalvoti, – atsakė Aila.

Jondalaras greitai suprato, ką ji norėjo pasakyti. Tiesa, kad šieno spalvos kumelė atsivedė kitokios spalvos kumelaitę. Taip pat tiesa, kad Rytų stepėse, tame regione, kur gyveno mamutojai, buvo nedaug tokių arklių kaip Lenktynininkas, tamsiai rudo plauko. Jis nenumanė, kokio plauko bus mažoji kumelaitė, tačiau neatrodė, kad ji taps panaši į motiną.

Netrukus juos susirado Vilkas. Tarsi instinktyviai žinotų, kad dera atsargiai artintis prie naujo šeimos nario, jis pirmiausia nuėjo prie Yhaha. Nepaisant instinktų, kumelė žinojo, kad šito plėšrūno nedera baimintis. Aila irgi priėjo. Įsitikinusi, kad šitas Vilkas tikrai išimtis, ypač kai greta yra moteris, Yhaha leido pilkiui pauostyti naujagimę, o mažylei – pajusti vilko kvapą.

Jaunoji kumelaitė buvo pilka.

– Tikriausiai pavadinsiu ją Širme, – pasakė Aila Jondalarui. – Ji bus Jonailos arklys. Turėsime mokyti jas abi.

Jis džiugiai nusišypsojo nujausdamas, kas jų laukia.

Kitą dieną, atėjęs į arklių teritoriją ant atbrailos, Lenktynininkas pasveikino mažą sesutę entuziastingai ir smalsiai, tačiau griežtai prižiūrint Yhaha. Aila kaip tik žiūrėjo link namelių, kai pamatė ateinančią Zelandonę. Ji nustebo išvydusi, kad donija ateina pažiūrėti naujagimės kumelaitės – ji retai lankydavo gyvūnus. Kiti žmonės vis rasdavo dingstį pašnairuoti į tą pusę, ir Aila prašė, kad iš pradžių jie neitų pernelyg arti, bet donija sulaukė asmeninio pakvietimo pažiūrėti Širmės.

– Jonokolas pranešė, kad per kitą vasaros susirinkimą paliks devintąjį urvą, – pasakė donija, apžiūrėjusi kumeliuką.

– Ką gi, tu to tikėjaisi, – sudirgusi atsakė Aila.

– Ar jau nusprendei, kad būsi nauja mano mokinė? – tiesiai, nedvejodama paklausė donija.

Aila nudelbė akis, paskui pasižiūrėjo į moterį.

Zelandonė laukė, tada pažvelgė Ailai tiesiai į akis.

– Manau, neturi pasirinkimo. Žinai, kad vieną dieną pajusi pašaukimą, gal net greičiau, nei galvoji. Nenorėčiau matyti, kaip nyksta tavo gebėjimai, net jei pajėgtum juos išsaugoti be mokymo ir pasiruošimo.

Aila stengėsi išsilaisvinti iš įsakmaus žvilgsnio. Paskui savo būties gelmėse, smegenų kamputyje, ji atrado šaltinį: pajuto viduje kylant jėgą ir suprato, kad daugiau nebėra saistoma donijos. Atvirkščiai, juto, kad pati ima viršų prieš tą, kuri yra pirmoji, ir jos žvilgsnį atlaikė. Aila patyrė kažkokį neapibūdinamą jėgos, viešpatavimo ar valdžios pojūtį, kokio niekada anksčiau sąmoningai nejuto.

Kai Aila nuleido akis, donija akimirkai nusisuko. Kai vėl atsigręžė, ją kaustčiusi begalinė jėga buvo dingusi, o Aila žvelgė į ją išmanančiai šypsodamasi. Mažylė jos glėbyje tarsi kažko sunerimusi pradėjo muistytis, ir Aila nukreipė dėmesį į kūdikį.

Zelandonė buvo sukrėsta, tačiau greitai susitvardė. Ji apsisuko eiti, bet atsigręžusi dar ilgai žiūrėjo į Ailą. Ne tuo žvilgsniu, kuris sužadino valių kovą, bet tiesiu, veriančiu.

– Dabar pasakyk, kad tu ne zelandonė, Aila, – tarė ji ramiai.

Aila išraudo ir tarsi abejodama apsidairė, lyg mėgintų rasti kokį būdą išsigelbėti. Kai atsigręžė į storulę, vėl buvo matyti tokia įprasta Zelandonės valia.

– Pasakysiu Jondalarui, – pažadėjo Aila ir greitai nuleido akis į kūdikį.

Auel, Jean M.

Au25 Pirmykštė moteris : Uolų prieglobstis : romanas / Jean Marie Auel ; iš anglų kalbos vertė Giedrė Tartėnienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. MEDIA INCOGNITO], [2015]. – 780, [2] p.. – (Žemės vaikai ; kn. 5)

ISBN 978-609-403-780-1

Jean M. Auel toliau kuria daugiasluoksnį priešistorinės visuomenės pasaulį, šįkart jau dabartinės Prancūzijos teritorijoje. *Uolų prieglobstis* yra kerintis pasakojimas apie meilę ir pavojų, prisotintas autentiškų, kruopsčiais tyrimais atkapstytų detalių, kurios *Žemės vaikų* serijos romanus daro tokius unikalius ir įdomius.

UDK 821.111(73)-31

Jean M. Auel
PIRMYKŠTĖ MOTERIS
UOLŲ PRIEGLOBSTIS

Iš anglų kalbos vertė *Giedrė Tartėnienė*
Redagavo *Jūratė Šamelienė*
Tekstą tvarkė *Erika Merkytė-Švarcienė*
Viršelį kūrė *Andrius Morkeliūnas*
Viršelį piešė *Tania Rex*
Maketavo *Daiva Širvaitienė*

49 sp. l. Tiražas 2400 egz. Užsakymas Nr.
Išleido OBUOLYS®
(OBUOLYS yra registruotas leidybinis ženklas,
kurį pagal sutartį naudoja UAB MEDIA INCOGNITO)
Butrimonių g. 9, LT-50220 Kaunas
knygos@obuolys.lt | www.obuolys.lt

Spausdino UAB „Spindulio spaustuvė“,
Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184 Kaunas

Negailestingos uolos atėmė iš Ailos artimuosius, išplėšė iš mylimos savųjų genties. Ji vėl grįš į uolų prieglobstį su savo brangiausiais, pasiryžusi sušildyti juos karšta meile ir stipria dvasia.

Aila, Jondalaras ir jų prijaukinti gyvūnai pagaliau pasiekia Jondalaro gimtinę Zelandoniją ir susitinka su jo gentimi. Ailą stebina viskas: namai, įkurti stačiose uolose, papročiai, drabužiai, elgesys. Nors mylimojo artimieji priima šiltai, kai kam atvykėlė atrodo pernelyg keista ir gąsdinanti. Kas iš tikro ta svetimšalė, kalbanti su vilku ir savo arkliais? Kodėl ji taip aistringai gina plokščiagalvius ir vadina Gentimi? Atrodo, kad laiko juos... žmonėmis! Kaip visad, jaunajai moteriai teks pasitelkti visą savo išmintį, instinktus ir talentus, kad būtų priimta ir ne tik pasirodytų verta likti su Jondalaru, bet ir pelnytų Devintojo urvo bendruomenės pagarbą.

Uolų prieglobstis – tai penktoji Jean M. Auel didingos epopėjos apie gyvenimą baigiantis paskutiniam ledynmečiui, kai Žeme dalijosi neandertaliečiai ir kromanjoniečiai, dalis. **Jean Marie Auel** (g. 1936) – Amerikoje gimusi rašytoja, pakerėjusi pasaulį *Žemės vaikų* serija. Kad atvertų langą į pirmykščių žmonių pasaulį, J. Auel išstudijavo visą įmanomą archeologinę medžiagą, dalyvavo išlikimo kursuose, mokėsi primityviųjų amatų, gydymo vaistažolėmis. Rezultatas – šešios knygos, pelniusios pasaulio archeologų, antropologų ir paleontologų pagarbą, tačiau milijonus skaitytojų visame pasaulyje sužavėjo ne tik įtikimas Europos priešistorės vaizdas, bet ir jaudinantis pasakojimas apie tarpusavio santykius, meilės ribas ir moterį, kurios rankose atsidūrė žmonijos likimas.

OBUOLYS

ISBN 978-609-403-780-1

9 786094 037801

facebook.com/obuolys.lt